UNIWERSYTET GDAŃSKI
WYDZIAŁ PRAWA I ADMINISTRACJI

Piotr Machnij

Przepływ skutków prawnych na tle rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 650/2012 z dnia 4 lipca 2012 r. – ujęcie prawnoprocesowe

Rozprawa doktorska
przygotowana w Katedrze Postępowania Cywilnego
pod kierunkiem dr hab. Anny Machnikowskiej, prof. UG

Gdańsk 2024

Mojej Żonie za zrozumienie, cierpliwość i pomoc przy przygotowaniu niniejszej rozprawy.

Spis treści

Spis treści **1**

Wykaz skrótów **8**

Wstęp **11**

Rozdział I **25**

Rozwój współpracy sądowej w sprawach dotyczących europejskiego prawa spadkowego **25**

1. Wprowadzenie **25**

2. Integracja prawna w Europie Zachodniej w drugiej połowie XX w. **25**

2.1. Współpraca sądowa i zbliżanie porządków prawnych państw członkowskich w ramach Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej 30

2.1.1. Przepływ skutków prawnych w sprawach cywilnych w EWG od 1 stycznia 1958 r. do 31 grudnia 1972 r. 30

2.1.2. Przepływ skutków prawnych w sprawach cywilnych w EWG od wejścia w życia konwencji brukselskiej 34

2.2. Zbliżanie ustawodawstw krajowych państw członkowskich Unii Europejskiej 42

2.2.1. Od Traktatu z Maastricht do Traktatu Amsterdamskiego 42

2.2.2. Od Traktatu Amsterdamskiego do Traktatu Nicejskiego 46

2.2.3. Od Traktatu Nicejskiego do Traktatu Lizbońskiego 55

2.2.3.1. Prace dotyczące ujednolicenia prawa spadkowego 58

2.2.3.2. Prace nad rozporządzeniem spadkowym do wejścia w życie Traktatu Lizbońskiego 61

2.2.4. Od Traktatu Lizbońskiego do wejścia w życie rozporządzenia spadkowego 75

3. Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 650/2012 z dnia 4 lipca 2012 r. w sprawie jurysdykcji, prawa właściwego, uznawania i wykonywania orzeczeń, przyjmowania i wykonywania dokumentów urzędowych dotyczących dziedziczenia oraz w sprawie ustanowienia europejskiego poświadczenia spadkowego **80**

4. Zmiany w prawie krajowym związane z wejściem w życie rozporządzenia nr 650/2012 ..... **85**

5. Rozwój współpracy sądowej w sprawach cywilnych w latach 2013-2024 ..... **87**

6. Podsumowanie **93**

Rozdział II **96**

Przepływ skutków prawnych w sprawach spadkowych w ramach współpracy sądowej w sprawach cywilnych **96**

1. Współpraca sądowa w sprawach cywilnych w ramach Przestrzeni wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości 96

1.1. Definicja „współpracy sądowej w sprawach cywilnych” 100

2. Zasada wzajemnego zaufania i zasada wzajemnego uznawania orzeczeń sądowych i pozasądowych w sprawach cywilnych 102

2.1. Zasada wzajemnego zaufania 102

2.2. Zasada wzajemnego uznawania orzeczeń sądowych i pozasądowych 108

3. Pojęcie „sądu” w odniesieniu do rozporządzenia nr 650/2012 113

3.1. Definicja „sądu” w rozporządzeniu nr 650/2012 120

3.1.1. Prace nad definicją „sądu” w rozporządzeniu nr 650/2012 120

3.1.2. Powiadomienie Komisji Europejskiej o innych organach oraz przedstawicielach zawodów prawniczych 124

3.1.3. Pojęcie „sądu” w rozporządzeniu nr 650/2012 a krajowe prawo polskie 130

3.2. Status notariusza w prawie polskim a pojęcie sądu 131

3.2.1. Przesłanka podmiotowa 135

3.2.2. Przesłanka gwarancyjno-procesowa 138

3.2.2.1. Gwarancja bezstronności i prawa wszystkich stron do bycia wysłuchanymi 138

3.3.2.2. Spełnienie przez akt poświadczenia dziedziczenia przesłanek orzeczenia w rozumieniu art. 3 ust. 2 e.r.s. 139

3.3.2.2.1. Moc i skutek podobny do orzeczenia sądowego 139

3.3.2.2.2. Zaskarżalność APD lub ponowne rozpoznanie sprawy przez organ sądowy 141

3.3.3. Przesłanka funkcjonalno-proceduralna 144

3.3.3.1. Pojęcie „funkcji sądowych” w prawie unijnym 148

3.3.3.1.1. „Funkcje sądowe” a wykładnia art. 267 TFUE 149

3.3.3.1.2. „Funkcje sądowe” a wykładnia aktów prawa pochodnego 151

3.3. Wnioski 160

3.4. Status referendarza w prawie polskim a pojęcie „sądu” w ramach rozporządzenia nr 650/2012 166

4. Orzeczenia sądowe i pozasądowe 170

4.1. Pojęcie orzeczenia na potrzeby przepływu skutków prawnych w prawie krajowym 170

4.2. Pojęcie orzeczenia na potrzeby przepływu skutków prawnych w prawie unijnym 172

4.3. Wnioski 180

4.4. Orzeczenia, ugody i dokumenty urzędowe w rozporządzeniu spadkowym 181

4.4.1. Orzeczenia w rozporządzeniu nr 650/2012 181

4.4.2. Dokumenty urzędowe w rozporządzeniu spadkowym 183

4.4.3. Ugody sądowe w rozporządzeniu nr 650/2012 185
4.5. Wnioski 186
5. Sprawy cywilne 189
5.1. Pojęcie spraw cywilnych w prawie unijnym 189
5.2. Sprawy spadkowe jako sprawy cywilne w rozumieniu art. 81 TFUE 197
6. Sprawa transgraniczna 206
6.1. Transgraniczność na potrzeby przepływu skutków prawnych 206
6.2. Transgraniczność przepływu skutków prawnych w sprawach dotyczących dziedziczenia 208
6.2.1. Transgraniczność przepływu skutków prawnych w sprawach spadkowych w stosunkach między państwami członkowskimi 208
6.2.2. Transgraniczność przepływu skutków prawnych w sprawach spadkowych w stosunkach między państwami członkowskimi a państwami trzecimi 213
6.3. Wpływ transgraniczności na przepływ skutków prawnych w rozporządzeniu nr 650/2012 214
7. Podsumowanie 216
Rozdział III 218
Skutki prawne objęte przepływem w sprawach spadkowych 218
1. Wprowadzenie 218
2. Teorie przepływu skutków prawnych 219
2.1. Teoria rozszerzenia skutków zagranicznego orzeczenia 220
2.2. Teoria zrównania zagranicznego orzeczenia z porównywalnym z nim orzeczeniem krajowym 221
2.3. Prawo europejskie a orzecznictwo Trybunału Sprawiedliwości 223
2.4. Wnioski 227
3. Skuteczność i wykonalność jako cechy dokumentu publicznego 227
3.1. Skuteczność i uznawanie 228
3.1.1. Skuteczność a prawomocność 229
3.1.2. Skuteczność a wykonalność 231
3.1.3. Wnioski 235
3.2. Wykonalność 235
3.3. Wnioski 240
4. Granice czasowe przepływu skutków prawnych 241
4.1. Ogólne granice czasowe przepływu skutków prawnych 241
4.1.1. Rozpoczęcie wywoływania skutków prawnych 242

4.1.2. Zakończenie wywoływania skutków ... 243
4.2. Granice czasowe przepływu skutków prawnych przy uwzględnieniu aktów prawa pochodnego ... 244
4.3. Wnioski ... 246
5. Treść przepływu skutków prawnych ... 246
5.1. Właściwość prawa do określenia treści skutków prawnych ... 247
5.2. Rodzaje skutków prawnych objętych przepływem ... 250
5.2.1. Prawomocność materialna orzeczenia ... 251
5.2.2. Skutek przypozwania i skutek interwencyjny ... 255
5.2.3. Skutek konstytutywny ... 256
5.2.4. Skutek stanu faktycznego ... 258
6. Nieuznanie skutków prawnych w sprawach spadkowych ... 260
7. Podsumowanie ... 261
Rozdział IV ... 264
Uznanie, wykonalność i wykonywanie orzeczeń, stwierdzanie wykonalności i przyjmowanie dokumentów urzędowych oraz stwierdzanie wykonalności ugód sądowych w europejskich sprawach spadkowych ... 264
1. Wprowadzenie ... 264
2. Uznawanie – uwagi ogólne ... 265
3. Uznawanie – art. 39 – 42 rozporządzenia nr 650/2012 ... 268
3.1. Wykazanie skuteczności orzeczenia pochodzącego z państwa członkowskiego w innym państwie członkowskim w sytuacji braku sporu co do uznania ... 269
3.2. Postępowanie w przedmiocie uznania albo nieuznania orzeczenia w razie zaistnienia sporu 272
3.2.1. Postępowanie w przedmiocie uznania orzeczenia ... 272
3.2.2. Postępowanie w przedmiocie nieuznania orzeczenia ... 273
3.2.3. Uznanie częściowe, kontrola orzeczenia zagranicznego i zawieszenie postępowania ... 277
4. Warunki uznania według rozporządzenia spadkowego ... 279
4.1. Przesłanki pozytywne uznania ... 279
4.2. Przesłanki negatywne uznania ... 279
4.3. Podstawy odmowy uznania w rozporządzeniu spadkowym ... 284
4.3.1. Klauzula porządku publicznego ... 284
4.3.2. Naruszenie prawa do obrony ... 298
4.3.3. Sprzeczność z innym orzeczeniem ... 307

4.3.3.1. Podstawa odmowy uznania z art. 40 lit. c) e.r.s. 307
4.3.3.2. Podstawa odmowy uznania z art. 40 lit. d) e.r.s. 310
5. Stwierdzanie wykonalności 312
6. Wykonalność i wykonywanie orzeczeń w sprawach spadkowych 315
6.1. Wykonywanie orzeczeń w sprawach spadkowych 316
6.2. Procedura stwierdzania wykonalności w sprawach dotyczących dziedziczenia 317
6.3. Postępowanie przed sądem pierwszej instancji 320
6.3.1. Strony postępowania o stwierdzenie wykonalności 321
6.3.2. Wymogi formalne wniosku 322
6.3.3. Pomoc prawna i zabezpieczenie, gwarancja lub kaucja 331
6.3.4. Właściwość sądu 333
6.4. Rozpoznanie wniosku przez sąd pierwszej instancji 336
6.4.1. Zakres kognicji sądu pierwszej instancji 339
6.4.2. Częściowe uwzględnienie wniosku o stwierdzenie wykonalności 344
6.4.3. Doręczenie orzeczenia sądu pierwszej instancji 346
6.4.4. Nadanie klauzuli wykonalności orzeczeniu, którego wykonalność stwierdzono w trybie rozporządzenia spadkowego 347
6.4.5. Stosowanie środków tymczasowych, w tym zabezpieczających 349
7. Postępowanie przed sądem drugiej instancji 352
7.1. Legitymacja procesowa 352
7.2. Właściwość sądu 353
7.3. Termin do wniesienia środka zaskarżenia 353
7.3.1. Termin, w którym orzeczenie sądu pierwszej instancji może zaskarżyć dłużnik 353
7.3.2. Termin, w którym orzeczenie sądu pierwszej instancji może zaskarżyć wierzyciel 355
7.4. Zawieszenie postępowania 356
7.5. Postępowanie przed sądem drugiej instancji w przedmiocie rozpoznania wniosku 360
7.5.1. Zakres dowodzenia przed sądem drugiej instancji 361
7.5.2. Kontrola zapewnienia osobie, przeciwko której dochodzi się stwierdzenia wykonalności, prawa do obrony w państwie pochodzenia orzeczenia 368
7.5.3. Zapewnienie osobie, przeciwko której dochodzi się stwierdzenia wykonalności, prawa do obrony w państwie wykonania orzeczenia 372
8. Postępowanie przed „sądem trzeciej instancji" 374
8.1. Orzeczenie wydane w następstwie wniesienia środka zaskarżenia od orzeczenia sądu drugiej instancji 375

8.2. Cechy szczególne postępowania przed „sądem trzeciej instancji” 377

9. Przyjmowanie dokumentów urzędowych 378

9.1. Przyjmowanie a uznawanie dokumentów urzędowych 379

9.2. Przyjmowanie dokumentów urzędowych 381

9.3. Kwestionowanie dokumentu urzędowego 383

9.3.1. Kwestionowanie autentyczności dokumentu urzędowego 384

9.3.2. Kwestionowanie czynności prawnych lub stosunków prawnych stwierdzonych w dokumencie urzędowym 385

9.3.3. Sprzeczność dokumentów urzędowych albo sprzeczność dokumentu urzędowego z orzeczeniem 386

10. Stwierdzanie wykonalności dokumentów urzędowych i ugód sądowych 387

11. Podsumowanie 388

Rozdział V 390

Przepływ skutków prawnych na podstawie europejskiego poświadczenia spadkowego 390

1. Wprowadzenie 390

2. Przestrzeń przepływu skutków prawnych europejskiego poświadczenia spadkowego 392

2.1 Przestrzeń czasowa i terytorialna przepływu skutków prawnych na podstawie europejskiego poświadczenia spadkowego 395

2.1.1. Przestrzeń czasowa 395

2.1.2. Przestrzeń terytorialna, transgraniczność europejskiego poświadczenia spadkowego 397

2.1.3. Wnioski 401

3. Przestrzeń przedmiotowa przepływu skutków prawnych na podstawie europejskiego poświadczenia spadkowego 402

4. Przestrzeń podmiotowa przepływu skutków prawnych na podstawie europejskiego poświadczenia spadkowego 402

4.1. Organy uprawnione do wydania europejskiego poświadczenia spadkowego 402

4.2. Podmioty uprawnione do ubiegania się o wydanie europejskiego poświadczenia spadkowego 404

4.2.1. Spadkobierca 405

4.2.2. Zapisobierca mający bezpośrednie prawa do spadku 406

4.2.3. Wykonawca testamentu i zarządca spadku 407

4.3. Podmioty, wobec których europejskie poświadczenie wywołuje skutki 409

4.4. Wnioski 411

5. Przestrzeń treściowa przepływu skutków prawnych na podstawie europejskiego poświadczenia spadkowego 412

5.1. Uwaga wprowadzająca 412

5.2. Skutek legitymacyjny 413

5.2.1. Domniemanie prawidłowości europejskiego poświadczenia spadkowego 414

5.2.2. Domniemanie kompletności europejskiego poświadczenia spadkowego 416

5.3. Skutek ochronny - ochrona dobrej wiary na podstawie europejskiego poświadczenia spadkowego 417

5.4. Skutek rejestracyjny europejskiego poświadczenia spadkowego 422

5.5. Wnioski 425

6. Przestrzeń proceduralna przepływu skutków prawnych na podstawie europejskiego poświadczenia spadkowego 426

6.1. Postępowanie w przedmiocie wydania europejskiego poświadczenia spadkowego 427

6.1.1. Jurysdykcja, właściwość miejscowa i rzeczowa organu wydającego 427

6.1.2. Wniosek o wydanie EPS 429

6.1.3. Rozpatrzenie wniosku 433

6.1.4. Treść EPS 442

6.1.4.1. Problematyka zakresu treści europejskiego poświadczenia spadkowego - EPS przedmiotowo i podmiotowo częściowe 445

6.2. Pozostałe postępowania w przedmiocie europejskiego poświadczenia spadkowego 461

6.3. Postępowanie odwoławcze 471

6.4. Wielość europejskich poświadczeń spadkowych i krajowych dokumentów poświadczeniowych 472

7. Podsumowanie 479

Zakończenie 485

Bibliografia 496

Wykaz powołanego orzecznictwa i opinii 538

Wykaz skrótów

1. APD – akt poświadczenia dziedziczenia
2. AUMCS - Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska
3. AVAG - Gesetz zur Ausführung zwischenstaatlicher Verträge und zur Durchführung von Abkommen der Europäischen Union auf dem Gebiet der Anerkennung und Vollstreckung in Zivil- und Handelssachen
4. BGB - Bürgerliches Gesetzbuch
5. BMDC - Boletín Mexicano de Derecho Comparado
6. CDT - Cuadernos de Derecho Transnacional
7. e.r.s. - rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 650/2012 z dnia 4 lipca 2012 r. w sprawie jurysdykcji, prawa właściwego, uznawania i wykonywania orzeczeń, przyjmowania i wykonywania dokumentów urzędowych dotyczących dziedziczenia oraz w sprawie ustanowienia europejskiego poświadczenia spadkowego
8. EFTA – Europejskie Stowarzyszenie Wolnego Handlu
9. EPS– europejskie poświadczenie spadkowe
10. Eur. Przeg. Sąd. – Europejski Przegląd Sądowy
11. EKPC – Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności
12. ETPC – Europejski Trybunał Praw Człowieka
13. EWG – Europejska Wspólnota Gospodarcza
14. EWP – Europejska Współpraca Polityczna
15. JAE – Jednolity Akt Europejski
16. k.c. – ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny (t. j. Dz. U. z 2024 r., poz. 1061 ze zm.)
17. k.k. – ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny (t. j. Dz. U. z 2024 r., poz. 17 ze zm.)
18. k.p.c – ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. Kodeks postępowania cywilnego (t. j. Dz. U. z 2023 r., poz. 1550 ze zm.)
19. KPN – Krakowski Przegląd Notarialny
20. KPP – Kwartalnik Prawa Prywatnego
21. MoP – Monitor Prawniczy
22. NP – Nowe Prawo

23. NPN - Nowy Przegląd Notarialny
24. NSA – Naczelny Sąd Administracyjny
25. OSA – Orzecznictwo Sądów Apelacyjnych
26. OSAB – Orzecznictwo Sądów Apelacji Białostockiej
27. OSNC – Orzecznictwo Sądu Najwyższego Izba Cywilna
28. OSNC-ZD - Orzecznictwo Sądu Najwyższego Izba Cywilna – Zeszyty Dodatkowe
29. OSNCK - Orzecznictwo Sądu Najwyższego Izby Cywilnej i Izby Karnej
30. OSNKW - Orzecznictwo Sądu Najwyższego Izba Karna i Wojskowa
31. OSNPG - Orzecznictwo Sądu Najwyższego, Wydawnictwo Prokuratury Generalnej
32. OSP – Orzecznictwo Sądów Powszechnych
33. OSPiKA - Orzecznictwo Sądów Polskich i Komisji Arbitrażowych
34. OTK-A – Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego – Seria A
35. PD – Prawo w Działaniu
36. PiP – Państwo i Prawo
37. Prok.i Pr.-wkł. – Prokuratura i Prawo – wkładka
38. PPUE – Prawo i Podatki Unii Europejskiej
39. PPC – Polski Proces Cywilny
40. PPPM – Problemy Prawa Prywatnego Międzynarodowego
41. pr. o not. – ustawa z dnia 14 lutego 1991 r. Prawo o notariacie (t. j. Dz. U. z 2024 r., poz. 1001)
42. PS – Przegląd Sądowy
43. p.u.s.p. – ustawa z dnia 27 lipca 2001 r. Prawo o ustroju sądów powszechnych (t. j. Dz. U. z 2024 r., poz. 334 ze zm.)
44. PWBiS – Przestrzeń wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości
45. PWPMEiP - Problemy Współczesnego Prawa Międzynarodowego, Europejskiego i Porównawczego
46. RCDIP - Revue critique de droit international privé
47. RLR - Rittsumeikan Law Review
48. RP – Radca Prawny
49. RPiE - Ruch Prawniczy i Ekonomiczny
50. RPEiS – Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny
51. SA – Sąd Apelacyjny

52. SC - Studia Cywilistyczne
53. SE – Studia Europejskie
54. St. Iur. Cassov. - Studia Iuridica Cassoviensia
55. St. Iur. Lubl. – Studia Iuridica Lubliniensia
56. SN – Sąd Najwyższy
57. SO – Sąd Okręgowy
58. SR – Sąd Rejonowy
59. SPRM - Studia Prawnicze. Rozprawy i Materiały
60. TEWEA - Traktat ustanawiający Europejską Wspólnotę Energii Atomowej
61. TEWG - Traktat ustanawiający Europejską Wspólnotę Gospodarczą do czasu wejścia w życie traktatu z Maastricht
62. TEWWiS - Traktat ustanawiający Europejską Wspólnotę Węgla i Stali
63. TFUE - Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej
64. TK – Trybunał Konstytucyjny
65. TS – Trybunał Sprawiedliwości
66. TUE – Traktat o Unii Europejskiej
67. TWE - Traktat ustanawiający Europejską Wspólnotę Gospodarczą od czasu wejścia w życie traktatu z Maastricht i do czasu wejścia w życie traktatu lizbońskiego
68. u.k.s.c. – ustawa z dnia z dnia 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (t. j. Dz. U. z 2024 r., poz. 959 ze zm.)
69. ULR - Uniform Law Review
70. WSE - Wrocławskie Studia Erazmiańskie
71. ZNKCUW - Zeszyty Naukowe Koła Cywilistów Uniwersytetu Wrocławskiego
72. ZPO – Zivilprozeßordnung

Wstęp

Przepływ skutków prawnych pełni szczególną rolę w prawie europejskim, zwłaszcza w sprawach dotyczących dziedziczenia, gdyż wspiera jedną z podstawowych swobód Unii Europejskiej – swobodę przepływu osób. W badaniach przeprowadzonych w pierwszej dekadzie XXI w. ustalono, że około 4 500 000 osób co roku umiera w Unii Europejskiej[1]. Około 10 % wszystkich spraw spadkowych otwieranych każdego roku, czyli około 450 000, ma wymiar transgraniczny[2]. Cecha ta występuje m. in., gdy spadkodawca posiadał majątek w innym państwie członkowskim, miał inne obywatelstwo niż państwa członkowskiego, w którym mieszkał lub potencjalny spadkobierca mieszka w innym państwie niż spadkodawca.

Kwestia ta ma także aspekt ekonomiczny. Przyjmuje się, że dla dziedziczenia bez elementu transgranicznego wartość majątku spadkowego wynosi średnio około 137 000 euro. Natomiast wartość majątku podlegającego dziedziczeniu transgranicznemu szacowana jest jako dwukrotnie wyższa i wynosi około 274 000 euro, co odpowiada kwocie ponad 123,3 mld euro dla wszystkich takich spraw rocznie. Oznacza, że łączna wartość corocznych majątków spadkowych wynosi w przybliżeniu 646 mld euro[3].

Również koszty związane z zakończeniem sprawy spadkowej, w której występuje łącznik międzynarodowy, są znacznie wyższe niż sprawy o charakterze wyłącznie wewnątrzkrajowym. Szacuje się, że łączne wydatki związane z przeprowadzeniem takiego

[1] Por. *Annex 2 – The magnitude of international successions and wills*, Commission Staff Working Document Accompanying the Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council on jurisdiction, applicable law, recognition ant enforcement of decisions and authentic instruments in matters of succecssions and on the introduction of a European Certificate of Inheritance. Impact Assessment, COM(2009) 154 final, SEC(2009) 411, s. 53-68.

[2] Zob. również stanowisko V. Reding https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/CRE-7-2012-03-12-ITM-019_PL.html, dostępne w dniu 16 lipca 2022 r. Por. M. Atallah, *The Last Habitual Residence of the Deceased as the Principal Connecting Factor in the Context of the Succession Regulation 650/2012*, Baltic Journal of European Studies Tallinn University of Technology 2015, Nr 10, s. 131 i A. Devaux, *The European Regulations on Succession of July 2012: A Path Towards the End of the Succession Conflicts of Law in Europe, or Not?*, The International Lawyer 2013, Nr 2, s. 229-230 i 246, A. Fuchs, *The new EU Succession Regulation in a nutshell*, ERA Forum 2015, Nr 15, s. 119, Y.E. Alarcón Palacio, *El Reglamento (UE) 650 de 2012 de sucesiones internacionales y el paradigma forum/ius. Una mirada a su proceso de creación y su desarrollo jurisprudencial*, Anuario Colombiano de Derecho Internacional 2021, Nr 12, s. 139-142.

[3] Dane statystyczne za dokumentem roboczym służb Komisji uzupełniającym wniosek dotyczący rozporządzenia Parlamentu i Rady w sprawie jurysdykcji, prawa właściwego, uznawania i wykonywania orzeczeń sądowych i dokumentów urzędowych dotyczących dziedziczenia oraz w sprawie utworzenia europejskiego certyfikatu spadkowego – ocena skutków, SEC(2009) 410 final, s. 18, dostępny w dniu 7 kwietnia 2020 r. na https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52009SC0410&from=EN.

postępowania mogą wynosić od 2 % do 5 % wartości całego majątku spadkowego, przy czym w większości spraw wynoszą one około 3 % majątku. O kosztochłonności takich spraw decydują również niedogodności wiążące się ze znacznym czasem trwania postępowania, które mierzyć należy raczej w latach niż w miesiącach[4].

Transgraniczne sprawy spadkowe będą w coraz większym stopniu dotyczyć również polskich obywateli[5]. Szacuje się, że po akcesji Polski do Unii Europejskiej do innych krajów członkowskich wyjechało około 2 000 000 Polaków[6]. Ze względu na powszechność migracji na kontynencie europejskim przedstawiciele nauki prawa postulowali wprowadzenie regulacji prawnej, ustalającej jednolite zasady spadkobrania, która uwzględniałaby to zjawisko. W Europejskiej Wspólnocie Gospodarczej taką konieczność zauważono już w latach sześćdziesiątych dwudziestego wieku[7], przy czym dopiero na początku XXI w. pojawiły się sprzyjające warunki do zrealizowania tego przedsięwzięcia[8]. Zarówno praktycy, jak i teoretycy prawa, poczynając od raportu notariuszy niemieckich sporządzonego w Würzburgu[9] poprzez konsultacje zapoczątkowane przez Zieloną Księgę Prawo spadkowe i testamenty[10], szeroko wypowiadali się w przedmiocie przyszłego aktu prawnego. Efekt

[4] Tamże, s. 18. Por. też A. Makowiec, *W kierunku harmonizacji prawa spadkowego w Unii Europejskiej – rozporządzenie (UE) nr 650/2012 z 4 lipca 2012 r.*, Roczniki Administracji i Prawa 2013, s. 443-455.

[5] Na temat migracji Polaków do krajów Unii Europejskiej po dniu 1 maja 2014 r. patrz szerzej A. Bobrowska, *Migracje Polaków po przystąpieniu do Unii Europejskiej,* Colloquium Wydziału Nauk Humanistycznych i Społecznych 2013, Nr 2, s. 49-64 wraz z przytoczoną tam literaturą. Por. też B. Kłos, *Migracje zarobkowe Polaków do krajów Unii Europejskiej*, Infos 2006, Nr 2, s. 2.

[6] A. Bobrowska, *Migracje ...*, s. 53.

[7] Problem ten został zauważony m. in. w opinii Międzynarodowej Unii Notariuszy Łacińskich, przygotowanej na zlecenie Komitetu Stałych Przedstawicieli podczas opracowywania Konwencji o jurysdykcji i wykonywaniu orzeczeń sądowych w sprawach cywilnych i handlowych podpisanej w dniu 27 września 1968 r., Dz. Urz. WE z 1972 r., L 299, s. 32, powszechnie znanej jako konwencja brukselska. Zob. Raport z dnia 5 marca 1979 r. na temat konwencji z 27 września 1968 r. o jurysdykcji i wykonywaniu orzeczeń sądowych w sprawach cywilnych i handlowych Dz. Urz. WE z 1979 r., C 59, s. 11 – tzw. raport Jenarda, dostępny w dniu 21 marca 2020 r. na https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri =OJ:C:1979:059: FULL :EN:PDF. Raport Jenarda to jeden z tzw. oficjalnych komentarzy do konwencji brukselskiej. Ich znacząca rola wynika z tego, że są one brane pod uwagę przez sądy krajowe i TSUE przy interpretacji konwencji.

[8] W czasie debaty w Parlamencie Europejskim w dniu 12 marca 2012 r. w sprawie przyjęcia rozporządzenia spadkowego sprawozdawca Kurt Lechner podkreślił, że potrzeba jednolitej regulacji na poziomie unijnym dotyczącej prawa spadkowego, stosownie do której wprowadzony zostanie przepływ skutków prawnych w tych sprawach, jest oczywista. W jego ocenie wynikało to przede wszystkim z faktu, że 12 000 000 obywateli UE mieszka w innym państwie członkowskim, a co za tym idzie wielu z nich ma aktywa w innym kraju. Ponadto 13% małżeństw jest mieszanych, a w UE mieszka ponadto około 20 000 000 obywateli państw trzecich. Zob. https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/CRE-7-2012-03-12-ITM-019_PL.html, dostępne w dniu 16 lipca 2022 r.

[9] Deutsches Notarinstitut, H. Dörner, P. Lagarde, *Rechtsvergleichende Studie der erbrechtlichen Regelungen des Internationalen Verfahrensrechtes und Internationalen Privatrechts der Mitgliedsstaaten der Europaischen Union* [w:] *Les successions internationales dans l'UE: perspectives pour une harmonization, Conflict of law of succession in the European Union: perspectives for a harmonization, Internationales Erbrecht in der EU: Perspektiven einer Harmonisierung,* Würzburg: DNotI, 2004, s. 169-328.

[10] Zielona Księga prawo spadkowe i testamenty (fr. *Livre Vert sur les successions et testaments*), COM(2005) 65 final wraz z załącznikiem, (SEC(2005)0270). Wiele cennych uwag dotyczących zbliżania europejskiego

tych prac naukowych w istotnym stopniu przyczynił się do ostatecznego kształtu rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 650/2012 z dnia 4 lipca 2012 r. w sprawie jurysdykcji, prawa właściwego, uznawania i wykonywania orzeczeń, przyjmowania i wykonywania dokumentów urzędowych dotyczących dziedziczenia oraz w sprawie ustanowienia europejskiego poświadczenia spadkowego[11].

Rozporządzenie to zostało szeroko omówione przez przedstawicieli nauki europejskiej[12]. Materia, będąca treścią tego aktu prawnego, ze względu na uniwersalny przedmiot normowania – spadkobranie – i nowoczesne rozwiązania prawne, zwłaszcza europejskie poświadczenie spadkowe[13], stała się kwestią zainteresowania i dyskusji także przedstawicieli jurysprudencji pozaeuropejskiej[14]. Rozporządzenie spadkowe było również tematem wypowiedzi polskiej nauki prawa, w tym w zakresie przepływu skutków prawnych. Uzasadnieniem wzmożonego zainteresowania naukowców była, wynikająca z wieloletnich prac badawczych i legislacyjnych, doniosłość problematyki kolizyjnoprawnej oraz unormowań dotyczących jurysdykcji[15].

Regulacje, dotyczące przepływu orzeczeń w rozporządzeniu spadkowym, są bardzo mocno wzorowane na rozporządzeniu Rady (WE) nr 44/2001 z dnia 22 grudnia 2000 r. w sprawie jurysdykcji i uznawania orzeczeń sądowych oraz ich wykonywania w sprawach

---

prawa spadkowego poruszono w rozbudowanym załączniku do Zielonej Księgi, który zawiera szczegółowe informacje dotyczące międzynarodowego prawa spadkowego oraz wskazówki, które należy uwzględnić przy opracowywaniu aktu unijnego.

[11] Dz. Urz. UE. z 2012 r., L 201, s. 107, dalej również jako rozporządzenie nr 650/2012, rozporządzenie spadkowe albo e.r.s.

[12] Rozporządzenie doczekało się obszernych komentarzy m. in.: U. Bergquist, D. Damascelli, R. Firmston, P. Lagarde, F. Odersky, B. Reinhartz, *EU-Erbrechtsverordnung. Kommentar*, Kolonia 2015, A. Bonomi, P. Wautelet, *Le droit européen des successionis. Commentaire du Règlement (UE) nº 650/2012 du 4 juillet 2012 2e edition*, Bruksela 2016, A.-L. Calvo Caravaca, A. Davì, H.-P. Mansel, *The EU Succession Regulation. A Commentary*, Cambridge 2016, czy A. Deixler-Hübner, M. Schauer, *EuErbVO. Kommentar zur EU-Erbrechtsverordnung*, Wiedeń 2020.

[13] Dalej również e.p.s.

[14] Zob. m. in. Y.E. Alarcón Palacio, *El Reglamento* ..., s. 127-136, która rozważa, czy skutki prawne wywoływane przez EPS mogą przemieszczać się również poza granice Europy. Zob. również L.F. Carillo Pozo, *El reglamento europeo 650/2012 ante el cambio de paradigma del derecho de sucesiones*, Boletín Mexicano de Derecho Comparado 2018, Vol. 51, Nr 151, s. 51-83. Por. także C.R. Sutil, *Las relaciones sucesorias iberoamericanas a la luz de las soluciones conflictuales del Reglamento Europeo (650/2012)*, Revista Electrónica de Estudios Internacionales 2015/6, s. 1-32.

[15] Zob. zwłaszcza M. Pazdan, J. Górecki (red.), *Nowe europejskie prawo spadkowe*, Warszawa 2015. W opracowaniu tym w zasadzie tylko jedno z piętnastu omówionych zagadnień dotyczyło przepływu skutków, a mianowicie statusu notariusza i tego, czy może on być uznany za sąd na gruncie tego aktu prawnego. Por. T. Kot, *Czy polski notariusz może być sądem na gruncie rozporządzenia spadkowego? Głos w dyskusji* [w:] M. Pazdan, J. Górecki (red.), *Nowe* ..., s. 86-93. Por. także M. Załucki (red.), *Unijne rozporządzenie spadkowe nr 650/2012. Komentarz*, Warszawa 2018, J. Bocianowska (red.), *Nowe instytucje prawa spadkowego w praktyce notarialnej*, Warszawa 2022, S. Babiarz, *Spadek i darowizna w prawie cywilnym i podatkowym*, Warszawa 2019, J. Pazdan, *Umowy dotyczące spadku w rozporządzeniu spadkowym Unii Europejskiej*, Warszawa 2018, M. Rzewuski, *Transmisja spadku*, Warszawa 2016 i A. Wysocka-Bar, *Wybór prawa w międzynarodowym prawie spadkowym*, Warszawa 2013.

cywilnych i handlowych[16], wobec tego wypowiedzi doktryny odnosiły się jedynie do niektórych regulacji związanych z przepływem skutków prawnych w sprawach odnoszących się do dziedziczenia. Uwagę wzbudziło zwłaszcza europejskie poświadczenie spadkowe, będące kolejnym jednolitym unijnym instrumentem prawnym[17]. Ponadto odnotować należy wypowiedzi literatury na temat nowej konstrukcji odnoszącej się do przepływu skutków prawnych wprowadzonej w tym akcie prawnym, a mianowicie przyjmowania dokumentów urzędowych[18]. Nadal jednak niektóre istotne kwestie nie zostały poddane krytycznej analizie, takie jak m. in. zakres przepływu skutków na tle rozporządzenia nr 650/2012.

Potrzeba badań, także innych niż wyżej wymienione kwestie, w szczególności przepływu skutków prawnych w kontekście tego aktu prawnego, wzrosła także z powodu zobowiązania Komisji Europejskiej, która zgodnie z art. 82 e.r.s. do dnia 18 sierpnia 2025 r. powinna przedstawić Parlamentowi Europejskiemu, Radzie i Europejskiemu Komitetowi Ekonomiczno-Społecznemu sprawozdanie dotyczące stosowania rozporządzenia nr

[16] Dz. Urz. WE z 2001 r., L 12, s. 1.

[17] Por. zwłaszcza M. Margoński, *Europejskie poświadczenie spadkowe*, Warszawa 2022 oraz P. Rylski, K. Weitz, *Postępowania dotyczące europejskiego poświadczenia spadkowego – rozporządzenie nr 650/2012 a prawo krajowe (szkic prawnoporównawczy)*, Przegląd Sądowy 2018, Nr 9, s. 20-43. Zob także M. Rzewuski, *Ustanowienie europejskiego poświadczenia spadkowego*, LEX/el. 2019, tenże, *Legitimierende Funktion des Europäischen Nachlasszeugnisses im Lichte der Verordnung Nr. 650/2012*, Law and Forensic Science 2017/13, A. Wysocka-Bar, *Polski notariusz nie jest sądem, a akt poświadczenia dziedziczenia nie jest orzeczeniem–glosa do wyroku Trybunału Sprawiedliwości z 23.05.2019 r., C-658/17, WB*, Europejski Przegląd Sądowy 2019, Nr 12, s. 37-43, J. Biernat, *Organ wydający jako organ właściwy do dokonania sprostowania, uchylenia, zmiany lub zawieszenia skutków europejskiego poświadczenia spadkowego*, Studia Prawnicze. Rozprawy i Materiały 2015, Nr 2, s. 55-64, K. Borzemska, *Europejskie poświadczenie spadkowe jako podstawa wpisu do księgi wieczystej,* Wrocławskie Studia Erazmiańskie 2016, Nr 10, s. 297-310, J. Górecki, *Europejskie poświadczenie spadkowe – nowy sposób potwierdzenia praw do majątku spadkowego,* Rejent 2015, Nr 9, s. 9-28, W. Górny, *Podmioty uprawnione do ubiegania się o wydanie europejskiego poświadczenia spadkowego – analiza art. 63 ust. 1 rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 650/2012 z dnia 4 lipca 2012 r.*, Zeszyty Naukowe Koła Cywilistów Uniwersytetu Wrocławskiego 2015, Nr 9, s. 15-30. J. Maliszewska-Nienartowicz, *Postępowanie o wydanie europejskiego poświadczenia spadkowego – nowe obowiązki sądów państw członkowskich Unii Europejskiej,* Eur. Przeg. Sąd. 2016, Nr 5, s. 24-30, M. Margoński, *Ujawnienie w europejskim poświadczeniu spadkowym udziału w spadku nabytego tytułem wyrównania dorobków w małżeństwie spadkodawcy i spadkobiercy – glosa do postanowienia Kammergericht w Berlinie z dnia 25 października 2016 r., 6 W 80/161 (pytanie prejudycjalne w sprawie C-558/16, Mahnkopf),* Problemy Współczesnego Prawa Międzynarodowego, Europejskiego i Porównawczego 2017, Nr 15, s. 176-189, tenże *Ogólna charakterystyka europejskiego poświadczenia spadkowego*, Prawo w Działaniu 2017, Nr 27, s. 83-107, tenże, *Charakter prawny europejskiego poświadczenia spadkowego. Analiza prawnoporównawczą aktu poświadczenia dziedziczenia i europejskiego poświadczenia spadkowego*, Warszawa 2015. Zob. także L. Kaltenbek, W. Żurek, *Europejskie poświadczenie spadkowe* [w:] L. Kaltenbek, W. Żurek, *Prawo spadkowe*, Warszawa 2016, K. Flaga-Gieruszyńska, *Europejskie poświadczenie spadkowe – zagadnienia wybrane* [w:] A. Marciniak red., *Notarialne poświadczenie dziedziczenia*, Warszawa 2019.

[18] Zob. m. in. K. Weitz, *Przyjmowanie zagranicznych dokumentów urzędowych na podstawie rozporządzenia spadkowego* [w:] M. Tomalak (red.)*, Ius est a iustitia appellatum. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Tadeuszowi Wiśniewskiemu*, Warszawa 2017, s. 1056–1073 i J. Pisuliński, *Zagraniczne orzeczenia, ugody sądowe i dokumenty urzędowe w rozporządzeniu 650/20/12* [w:] A. Dańko-Roesler, A. Oleszko, Pastuszko R. (red.), *Rozprawy z prawa prywatnego oraz notarialnego. Księga dedykowana Profesorowi Maksymilianowi Pazdanowi*, Warszawa 2014, s. 289-304.

650/2012, w tym ocenę wszelkich problemów praktycznych napotkanych w związku z równoległymi, pozasądowymi rozstrzygnięciami spraw spadkowych w różnych państwach członkowskich lub w związku z rozstrzygnięciem pozasądowym w jednym państwie członkowskim dokonywanym równolegle do rozstrzygnięcia przez sąd w innym państwie członkowskim. Tym samym poszerzenie dotychczasowych badań będzie celowe zarówno ze względu na konieczność wypełnienia istniejących luk, jak i możliwość sformułowania postulatów *de lege ferenda* dotyczących nowelizacji rozporządzenia spadkowego.

Powszechnie wskazuje się, że w przestrzeni wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości zachodzi „swobodny przepływ orzeczeń" (ang. *free movement of judgments,* niem. *Freizügigkeit von Entscheidungen,* fr. *la libre circulation des decisionis judiciaire,* wł. *di circolazione delle sentenzie*)[19], który jest jednym z elementów uzupełniających podstawowe swobody unijne: przepływu towarów, osób, usług i kapitału[20]. Swobodny przepływ orzeczeń bywa również określany jako „piąta" swoboda unijna[21]. Istnieją jednak prze-

[19] Pojęciem swobodnego przepływu orzeczeń (*free movement of judgement, the circulation of judgements, the mobility of judgements*) posłużono się w orzecznictwie TS po raz pierwszy w wyroku z dnia 16 czerwca 1981 r., 166/80 w sprawie Peters Klomps przeciwko Karl Michel, EU:C:1981:137 – dalej wyrok TS w sprawie Klomps. Występowało ono również w późniejszym orzecznictwie stając się powszechnie używanym terminem języka prawniczego. Tak również m. in. w wyroku TS z dnia 4 lutego 1988 r., 145/86 Horst Ludwig Martin Hoffmann przeciwko Adelheid Krieg, EU:C:1988:61 – dalej wyrok TS w sprawie Hoffmann, w opinii rzecznika generalnego z dnia 16 grudnia 1993 r. w sprawie C-398/92 Mund & Fester v. Hatrex Internationaal Transport, EU:C:1993:947, czy też w Komunikacie Komisji dnia 26 listopada 1997 r. COM(97) 609 final, s. 5. Spotkać się można również z pojęciami znaczeniowo zbliżonymi, takimi jak „obszar egzekwowania prawa bez granic" (*frontier-free law-enforcement area),* tamże s. 11, czy też „prawdziwy Europejski Obszar Sprawiedliwości" (*genuine European Area of Justice*), tak w Tampere European Council 15 and 16 october 1999 Presidency Conclusions albo „Europejska przestrzeń sądowa" (*European Jucidial Area*). Por. także Draft programme of measures for implementation of the principle of mutual recognition of decisions in civil and commercial matters, (opubl. Dz. Urz. WE z 2001 r., C 12, s. 1), s. 3. Suriyakumari Lane używa natomiast zwrotu znaczeniowo bardzo zbliżonego *„free flow of judgements*", tak S. Lane, *Free Movement of Judgments within the EEC,* The International and Comparative Law Quarterly, Vol. 35, No. 3 (Jul., 1986), s. 630.

[20] Odnośnie do spraw spadkowych ustawodawca unijny szczególnie wyeksponował, jako główny cel, zapewnienie swobody przepływu osób. Zob. zwłaszcza motyw 1. „Unia postawiła sobie za cel utrzymanie i rozwój przestrzeni wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości, w której zapewniony jest swobodny przepływ osób", motyw 7. „Należy ułatwić prawidłowe funkcjonowanie rynku wewnętrznego poprzez usuwanie przeszkód w swobodnym przepływie osób, które napotykają obecnie trudności w wykonywaniu przysługujących im praw w zakresie spraw spadkowych mających skutki transgraniczne" i motyw 80. „Ponieważ cele niniejszego rozporządzenia, a mianowicie swobodny przepływ osób …" preambuły rozporządzenia nr 650/2012.

[21] E. Storskrubb, *Mutual Trust and the Limits of Abolishing Exequatur in Civil Justice,* [w:] E. Brouwer, D. Gerard (red.), *Mapping Mutual Trust: Understanding and Framing the Role of Mutual Trust in EU Law,* European University Institute Working Paper Max Weber Programme 2016/13, s. 19, dostępne w dniu 2 marca 2021 r. na https://cadmus.eui.eu/bitstream/handle/1814/41486/MWP_2016_13.pdf?sequence=1. M. Górka, *Zasada wzajemnego uznawania w prawie Unii Europejskiej*, Warszawa 2014, s. 255 oraz P. Grzegorczyk, *Stosowanie rozporządzenia Rady (WE) nr 44/2001 w sprawach dotyczących uznawania i wykonywania orzeczeń sądów państw obcych na tle polskiej praktyki sądowej*, Eur. Przeg. Sąd. 2016, Nr 10, s. 18.

słanki, by zweryfikować i postawić pytanie, czy rzeczywiście przepływ skutków w sprawach spadkowych jest „swobodny”?

Z tych względów za główny cel badawczy rozprawy przyjęto ustalenie skali i treści swobody przepływu skutków prawnych regulowanej przez rozporządzenie nr 650/2012. Zagadnienie przepływu skutków prawnych w sprawach spadkowych zostało omówione holistycznie, a wynik przeprowadzonych analiz pozwolił na postawienie tezy, że przepływ skutków prawnych na gruncie tego aktu prawnego jest swobodny, ale w stopniu niedostatecznym. Rozporządzenie spadkowe zawiera bowiem regulacje nieprzystające do obecnego poziomu rozwoju stosunków społecznych w Unii Europejskiej, a także do poziomu integracji państw członkowskich.

Konsekwencją ustalenia, że przepływ skutków prawnych nie zawsze jest w pełni swobodny – „prawdziwy”[22], gdyż stopień swobody jest istotnie zróżnicowany w zależności od materii, której dotyczy, jest tytuł rozprawy „Przepływ skutków prawnych na tle rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 650/2012 z dnia 4 lipca 2012 r. – ujęcie prawnoprocesowe”. Tematyka rozprawy w przeważającym zakresie ogranicza się do regulacji prawa procesowego, jedynie w niewielkim zakresie – koniecznym dla zachowania przejrzystości prowadzonych badań – odnosi się do prawa kolizyjnego i prawa materialnego.

W tytule rozprawy celowo zrezygnowano z użycia przymiotnika „swobodny”, choć jest on utrwalony i powszechnie stosowany w połączeniu ze słowami „przepływ orzeczeń”, zarówno w unijnych aktach prawnych, judykaturze oraz nauce prawa. Prawodawca unijny dąży do tego, aby wszystkie dziedziny prawa cywilnego zostały objęte swobodnym przepływem skutków prawnych. Badania przeprowadzone w ramach rozprawy prowadzą jednak do wniosku, że aktualnie część stosunków prawnych nie uczestniczy w tym przepływie w ogóle[23], a część uczestniczy tylko w cyrkulacji skutków prawnych o ograniczonym zakresie w ramach wzmocnionej współpracy[24]. W tym kontekście można więc mówić odpowiednio: o braku przepływu skutków prawnych oraz o częściowej swobodzie przepływu takich skutków. Natomiast w przypadku tych dziedzin prawa cywilnego, które zostały już

[22] Niektórzy autorzy wyróżniają „prawdziwy swobodny przepływ”, tak A. Frąckowiak-Adamska, *Uznawanie* ..., s. 61. W literaturze posługuje się również pojęciem „przemieszczania się skutków orzeczeń”. Tak np. P. Mostowik, *Międzynarodowe prawo prywatne i postępowanie cywilne w dekadę po wejściu w życie Traktatu Amsterdamskiego,* PS 2010, Nr 2, s. 45.

[23] Np. stan cywilny, zdolność prawna i zdolność do czynności prawnych osób fizycznych.

[24] Np. rozwód, separacja prawna, małżeńskie ustroje majątkowe, czy skutki majątkowe zarejestrowanych związków partnerskich.

objęte regulacją prawa europejskiego, pojawiają się znaczące różnice właśnie w zakresie przepływu skutków prawnych, w tym m. in. dotyczące różnych instrumentów prawnych w nim uczestniczących.

Formułując tytuł rozprawy, uwzględniono ponadto wynik przeprowadzonych badań i zdecydowano się na posłużenie się zwrotem „przepływ skutków prawnych" w miejsce powszechnie stosowanych sformułowań „przepływ orzeczeń", czy „zasada wzajemnego uznawania orzeczeń i orzeczeń pozasądowych". Wiąże się to z tym, że w rozprawie dowiedziono, że wszystkie powyższe terminy są zbyt wąskie, a także częściowo nieprecyzyjne, jeśli chodzi o ujęcie całokształtu prawnoprocesowych skutków prawnych, które są transponowane na podstawie rozporządzenia spadkowego na terytorium innych państw członkowskich niż państwo pochodzenia. Po pierwsze, skutki prawne, które są objęte przepływem, nie ograniczają się wyłącznie do skuteczności, czyli skutków, które są objęte przepływem w ramach uznania. Przepływem objęte są także skutki wynikające, ze stwierdzenia wykonalności, przyjmowania dokumentów urzędowych oraz swoiste skutki wynikające z EPS.

Po drugie, w polskiej wersji językowej art. 81 ust. 1 TFUE wydaje się, że słowa wchodzące w skład pojęcia „orzeczenie pozasądowe" tworzą w istocie oksymoron, a kategoria „orzeczeń pozasądowych" jest w zasadzie pusta, gdyż do tego zbioru nie należy żaden instrument prawny, który uczestniczyłby w przepływie. Skoro zgodnie z prawem unijnym orzeczenie jest immanentnie związane z „sądem", to brak jest orzeczeń „pozasądowych". Rozumowanie to pozwoliło na stwierdzenie, że nie jest adekwatne posługiwanie się pojęciem „zasady wzajemnego uznawania orzeczeń i orzeczeń pozasądowych", chociaż jest to pojęcie z zakresu języka prawnego, gdyż swoim zakresem obejmuje ono jedynie przepływ skutków na podstawie uznania i jest co najmniej niejasne w części dotyczącej „orzeczeń pozasądowych". Z tych względów zaproponowano, aby w miejsce tego sformułowania posługiwać się w języku prawniczym pojęciem „zasady wzajemnej akceptacji skutków prawnych", która ciężar gatunkowy przenosi z aspektów podmiotowych (sądy i organy pozasądowe) i przedmiotowych (orzeczenia/decyzje/decyzje pozasądowe) na treść przepływu, czyli skutki prawne. Wobec tego w rozprawie konsekwentnie przyjęto posługiwanie się pojęciem przepływu skutków prawnych, które obejmuje całość tej problematyki, a także pozwala na przedstawienie tego zagadnienia w ramach sześciu płaszczyzn, o których będzie mowa poniżej.

Na przepływ skutków prawnych należy spojrzeć jako na „system naczyń połączonych”[25], w którym istnieje wiele czynników, mających istotny wpływ na zakres tej cyrkulacji. Jedne akty prawne pozwalają w zasadzie na niczym nieograniczony przepływ skutków prawnych, natomiast inne są bardziej restrykcyjne i wymagają podjęcia pewnych dodatkowych, pośrednich środków prawnych, jak np. *exequatur*. Dlatego też w niniejszej rozprawie została podjęta próba rozpoznania cech i skali tego zjawiska, polegającego na znacznym rozczłonkowaniu instytucji uznawania i wykonalności. Zweryfikowano także hipotezę, czy celowe jest, aby przepływ skutków prawnych w sprawach spadkowych zasadniczo różnił się od przepływu skutków prawnych regulowanego przez inne unijne akty prawne. Analizą zostały objęte kryteria, które muszą zostać spełnione, aby można było mówić o swobodnym przepływie orzeczeń. Następnie zweryfikowano, czy wymagania te są spełnione w rozporządzeniu spadkowym.

W unijnej przestrzeni przepływu skutków prawnych istnieje wiele aktów prawnych, zawierających często odmienne regulacje. W rozprawie skupiono się na rozporządzeniu spadkowym nr 650/2012 jako podstawowym akcie normatywnym. Wynika to przede wszystkim z jego kompletności[26]. Zawiera on regulacje dotyczące uznawania i wykonalności nie tylko orzeczeń, ale także wykonalności dokumentów urzędowych i ugód sądowych. Ponadto ustanowiono w nim jednolity instrument przepływu skutków prawnych w postaci europejskiego poświadczenia spadkowego. Kolejną cechą tego aktu normatywnego jest, że został on uchwalony w momencie, w którym w prawie unijnym istniały już rozporządzenia traktujące o przepływie orzeczeń, które stały się wzorcem dla rozstrzygnięć w nim zawartych. Z tego względu, przy analizie rozwiązań prawnych przyjętych w rozporządzeniu nr 650/2012, może nastąpić również odniesienie się do innych unijnych aktów normatywnych i konwencji, a także do ukształtowanego na ich podstawie orzecznictwa.

Przeprowadzając rozważania dotyczące głównego przedmiotu badawczego, czyli ustalenia, czy przepływ skutków regulowany przez rozporządzenie spadkowe jest swobodny, posłużono się trzema metodami badawczymi. Realizacja celów rozprawy nastąpiła w głównej mierze przy użyciu metody formalno-dogmatycznej, a pomocniczo skorzystano

[25] „W konkretnej międzynarodowej sprawie spadkowej normy jurysdykcyjne, określające, których państw sądy mają kompetencję do orzekania, normy kolizyjne, wskazujące którego państwa prawu materialnemu sprawa podlega oraz zasady skuteczności orzeczeń w innych państwach stanowią swoisty «system naczyń połączonych»”. P. Mostowik, *Jak nie ujednolicać międzynarodowego prawa prywatnego i postępowania cywilnego, czyli o projektach rozporządzeń unijnych dotyczących majątkowych ustrojów małżeńskich i skutków związków partnerskich,* Eur. Przeg. Sąd. 2011, nr 11, s. 15.

[26] Zawiera bowiem zarówno cechy tzw. *conventions doubles*, jak i rozporządzeń brukselskich i rzymskich.

z metody historycznej i prawnoporównawczej. Interpretacja norm prawa obowiązującego, zwłaszcza rozporządzenia spadkowego, stanowiła główną oś rozprawy, będącą zasadniczą częścią rozważań zawartych w rozdziałach II-V. Analizę, przeprowadzoną metodą formalno-dogmatyczną, wsparto metodą historyczną, którą wykorzystano przede wszystkim w rozdziale I. Zabieg taki pozwolił na uchwycenie horyzontu czasowego badań, poczynając od okresu powojennego kształtowania się prawa europejskiego po czasy obecne, nie pomijając planowanych zmian prawa unijnego. Metoda komparatystyczna użyta została przede wszystkim w rozdziałach IV i V, m. in. przy ustalaniu, w jakim zakresie można zastosować prawo wewnętrzne do unijnej procedury uznawania i stwierdzania wykonalności, a także przy procedurach związanych z EPS, uwzględniając przy tym konieczność zapewnienia autonomiczności tych regulacji.

Przepływ skutków prawnych ujęto w rozprawie jako zjawisko zachodzące na kilku płaszczyznach. W literaturze zagadnienie przepływu skutków zwykle rozpatrywano w trzech aspektach: czasowym, terytorialnym i przedmiotowym. Przeprowadzając badania naukowe, zmierzające do zweryfikowania postawionej głównej tezy badawczej, stwierdzono, że przepływ skutków prawnych rozpatrywać należy szerzej, ponieważ na jego zakres, a co za tym idzie również na zakres swobody tego przepływu[27], wpływ mają także relacje dotyczące podmiotów biorących w nim udział. Należy przy tym uwzględnić nie tylko podmioty prawa cywilnego[28], których skutki prawne bezpośrednio dotyczą, ale również organy stosujące prawo, których orzeczenia biorą udział w tej cyrkulacji. Wyróżnienie w ramach przestrzeni podmiotowej tych dwóch grup pozwoliło na ujęcie rodzaju skutków prawnych w ramach przestrzeni treściowej i uchwycenie, że przepływ odnosi się tak do skutków materialnoprawnych, wpływających na sytuacji prawnej podmiotów prawa cywilnego, jak i stosunków procesowych, w tym dotyczących organów stosujących prawo.

Ze względu na to, że przepływ skutków prawnych istnieje w pewnej przestrzeni czasowo-terytorialnej, obejmuje określone podmioty i konkretne dokumenty publiczne[29] (aspekt przedmiotowy) oraz inkorporowane w nich skutki prawne (aspekt treściowy), zasadne było wyróżnienie także płaszczyzny procesowej przepływu skutków prawnych.

[27] Zakres przepływu skutków prawnych pozwala na ocenę na ile swobodny jest przepływ takich skutków. Im bowiem więcej podmiotów w nim uczestniczy, szerszy jest zakres czasowy, przedmiotowy, terytorialny oraz przepisy proceduralne są mniej restrykcyjne tym swoboda przepływu skutków prawnych jest większa.

[28] Osoby fizyczne, osoby prawne i niepełne osoby prawne.

[29] Pojęcie dokumentu publicznego zostanie szerzej omówione w rozdziale II pkt. 4.4 i 4.5. W tym miejscu wskazać wypada, że w rozprawie przyjęto, iż jest to zbiorcze pojęcie odnoszące się do orzeczeń, dokumentów urzędowych, ugód sądowych i EPS biorących udział w przepływie skutków prawnych w sprawach spadkowych.

Tworzą ją przepisy, które regulują postępowanie w sprawie uznawania, stwierdzania wykonalności orzeczeń, dokumentów urzędowych, ugód sądowych, przyjmowania dokumentów urzędowych i postępowania dotyczące EPS. W rozprawie wykazano, że na zakres przepływu skutków prawnych i związaną z tym jego swobodę wpływ mają również unormowania proceduralne, a właściwie stopień restrykcyjności wymogów stawianych w związku z przeniesieniem skutków prawnych na obszar innego państwa. Relacje, zachodzące w ramach każdej z tych płaszczyzn, wspólnie decydują o zakresie swobody przepływu skutków prawnych odpowiednio do szczególnych uwarunkowań, ograniczając go lub rozszerzając.

Tezy dysertacji i związane z nimi hipotezy zdecydowały o konstrukcji rozprawy, w tym o podziale omówionych zagadnień na poszczególne rozdziały. W rozdziałach postawiono hipotezy, które pozwoliły na sfomułowanie tezy, że przepływ skutków prawnych w sprawach spadkowych regulowanych rozporządzeniem nr 650/2012 nie jest wystarczająco swobodny. Główna teza badawcza została potwierdzona przy pomocy następujących hipotez:

1. „swoboda" przepływu skutków prawnych jest pojęciem mieszczącym się na osi, mającej swój początek w braku przepływu skutków prawnych i kończącej się pełną akceptacją takich skutków; w takim ujęciu o tym na ile „swobodny" jest przepływ skutków prawnych decyduje poziom wzajemnego zaufania między państwami członkowskim,
2. swobodzie przepływu skutków prawnych w sprawach spadkowych nie sprzyja wyłączenie notariuszy np. polskich z zakresu pojęcia sądu w rozumieniu art. 3 ust. 2 e.r.s.,
3. swobodę przepływu skutków prawnych w sprawach dotyczących dziedziczenia ogranicza umieszczenie krajowych dokumentów poświadczających prawa do spadku wydawanych przez notariuszy w kategorii dokumentów urzędowych, których skutki prawne mogą uczestniczyć w przepływie na podstawie przyjmowania,
4. nieuzasadnione i znacznie ograniczające przepływ skutków prawnych na podstawie rozporządzenia nr 650/2012 jest pozostawienie wymogu uzyskania tzw. *exequatur*,
5. europejskie poświadczenie spadkowe jest instrumentem prawnym, który ze względu na swoją konstrukcję pozostawia wątpliwości co do możliwej jego treści i z którego korzystanie w praktyce jest znaczenie utrudnione ze względu na bardzo

skomplikowane i niejasne formularze.

Rozprawa, poza wstępem, składa się z pięciu rozdziałów i zakończenia. Opracowano ją uwzględniając, że przepływ skutków prawnych, zachodzi na sześciu płaszczyznach (przestrzeniach): czasowej, terytorialnej, przedmiotowej, podmiotowej, treściowej i proceduralnej.

Zgodnie z tradycyjnym podejściem płaszczyzna czasowa pozwala na ustalenie ram temporalnych przepływu skutków prawnych. W rozprawie zwrócono uwagę również na to, że z perspektywy czasowej przepływ skutków prawnych należy ująć szerzej. Wykorzystano do tego metodę historycznoprawną, a badania przeprowadzono przy jej użyciu zwłaszcza w pierwszym rozdziale rozprawy. Ich celem było przedstawienie rozwoju współpracy sądowej w sprawach cywilnych w Europejskiej Wspólnocie Gospodarczej, a następnie w Unii Europejskiej i wskazanie, jakie warunki musiały być spełnione, aby możliwe było uchwalenie rozporządzenia spadkowego. Wykazano, że ze względu na przyjęty model integracji europejskiej, ograniczający się początkowo do integracji przede wszystkim gospodarczej, optymalne było najpierw uregulowanie spraw dotyczących przepływu skutków prawnych *inter vivos*, a następnie, wraz z rozwijającymi się innymi swobodami, a zwłaszcza swobodą przepływu osób, konieczne stało się również przyjęcie aktu prawnego normującego skutki prawne *mortis causae*, jako wspierającego funkcjonowanie tej swobody.

Ze względu na to, że rozporządzenie spadkowe jest złożonym aktem prawnym, niezbędne było odtworzenie źródeł i wzorców przyjętych w nim regulacji, co także wymagało analizy historycznoprawnej. Pozwoliło to ustalić, w jakim zakresie przepływ ten jest wynikiem historycznego rozwoju współpracy sądowej w sprawach cywilnych i rozwoju doktryny międzynarodowego postępowania cywilnego wraz ze stawianymi przez nią postulatami. Przedmiotowe rozważania przeprowadzone w rozdziale pierwszym, wraz z analizą zasady wzajemnego zaufania, pozwoliły na stwierdzenie, że obecny poziom zaufania między państwami członkowskimi wymaga zmiany rozporządzenia spadkowego w kierunku usprawnienia przepływu skutków prawnych i dały podstawę do sformułowania postulatów *de lege ferenda* we wnioskach końcowych.

W rozdziale drugim, skoncentrowano się na wyjaśnieniu, czym jest, ujęta w art. 81 ust. 1 TFUE „współpraca sądowa w sprawach cywilnych mających skutki transgraniczne, w oparciu o zasadę wzajemnego uznawania orzeczeń sądowych i pozasądowych". Zwery-

fikowane zostało, czy adekwatne jest sfomułowanie „zasada wzajemnego uznawania orzeczeń sądowych i pozasądowych", czy należy poszukiwać innego terminu prawniczego, bardziej odpowiednio oddającego istotę tej zasady. Analizie poddano też sposób rozumienia pojęć: „sąd", „sprawa cywilna", „orzeczenie" i „transgraniczność", ponieważ kwestie te, jak wynika z treści niniejszej dysertacji, mają wpływ na zakres swobody przepływu skutków prawnych w płaszczyźnie podmiotowej, przedmiotowej i terytorialnej.

Na podstawie przeprowadzonych badań postawiono hipotezę, że pojęcie „sądu" określono w rozporządzeniu nr 650/2012 zbyt wąsko, ponieważ niezasadnie wykluczono z jego zakresu znaczną część notariuszy europejskich, w tym notariusza polskiego. Wiąże się z to z analizą pojęcia orzeczenia i dokumentu urzędowego, która pozwoliła na sformułowanie hipotezy, że akt poświadczenia dziedziczenia uczestniczy w unijnym obrocie transgranicznym tylko w ramach przyjmowania dokumentów urzędowych, co jest niewystarczające dla zapewnienia ochrony prawnej obywatelom Unii Europejskiej i bezpodstawnie ogranicza zakres przepływu skutków prawnych i tym samym negatywnie wpływa na swobodę przepływu skutków prawnych.

Pojęcie spraw cywilnych zbadano w kontekście występującego w rozporządzeniu spadkowych terminu „spraw dotyczących dziedziczenia majątku po osobach zmarłych", co umożliwiło konkluzję, że nie można ich w prosty sposób odnosić do porządków krajowych państw unijnych. Przy ich wykładni trzeba przede wszystkim uwzględniać ich autonomiczność, jako pojęć wywodzących się z aktów prawa pochodnego. Transgraniczność rozpatrzono natomiast w relacji państwo członkowskie – państwo członkowskie i państwo członkowskie – państwo trzecie, a także uwzględniając metodę prawnoporównawczą odniesiono się do przepływu skutków prawnych zachodzącego na podstawie Konwencji z dnia 19 listopada 1934 r. między Danią, Finlandią, Islandią, Norwegią i Szwecją obejmującej przepisy prawa prywatnego międzynarodowego dotyczące dziedziczenia, testamentów i zarządzania spadkiem, w wersji zmienionej porozumieniem międzyrządowym między tymi państwami z dnia 1 czerwca 2012 r.[30].

Ze względu na przedmiot rozprawy – zagadnienia dotyczące przepływu skutków prawnych – w trzecim rozdziale, odnoszącym się do płaszczyzny treściowej, wyjaśniono,

[30] Zob. tekst konwencji wraz z tłumaczeniem J. Klimala, *Konwencja z dnia 19 listopada 1934 r. o dziedziczeniu, testamencie oraz zarządzaniu spadkiem*, Problemy Prawa Prywatnego Międzynarodowego 2021, T. 29, s. 191-202.

jakie skutki mogą być transponowane na obszar innego państwa oraz prawo którego z państw powinno regulować te kwestie. W rozporządzeniu nr 650/2012 przepływ skutków następuje na podstawie czterech dokumentów: orzeczeń, dokumentów urzędowych, ugód sądowych i europejskiego poświadczenia spadkowego. Mają one swoje cechy charakterystyczne i różnią się sposobem, w jaki dochodzi do transponowania ich skutków. Ponadto każdy z nich pozwala na przepływ innych skutków prawnych. Z tych względów konieczne było uwzględnienie tego, jakie skutki mogą być za ich pomocą przeniesione na obszar innego państwa członkowskiego.

Temat ten był już omawiany w literaturze zarówno polskiej, jak i zagranicznej, zwłaszcza w kontekście relacji skuteczność – uznanie i wykonalność – stwierdzenie wykonalności, jednak ponowne odniesienie się do tej kwestii pozwoliło na zweryfikowanie zgodności stanowiska nauki z orzecznictwem Trybunału Sprawiedliwości[31] dotyczącym zakresu przepływu skutków prawnych. W konsekwencji, w tym rozdziale zaznaczono, że przepływem skutków prawnych objęte są również orzeczenia o charakterze wyłącznie procesowym i co istotne, nieodnoszące się do stosunku prawnego między stronami, jeśli tylko mogą one wywoływać skutki, które mogą zostać przeniesione na terytorium innego państwa.

W czwartym rozdziale przeprowadzono natomiast analizę z udziałem prawa procesowego, koncentrując się na przebiegu postępowania w przedmiocie uznawania i stwierdzania wykonalności, a także w przedmiocie przyjmowania i stwierdzania wykonalności dokumentów urzędowych oraz stwierdzania wykonalności ugód sądowych. Pozwoliło to na ocenę rozwiązań art. 39-61 e.r.s.[32] pod kątem swobody przepływu skutków prawnych, to jest czy ją wzmacniają, czy ograniczają, uwzględniając przy tym zapewnienie ochrony praw osoby, przeciwko której dochodzi się uznania albo wykonania.

W tej części rozprawy wykazano, że na gruncie art. 39 ust. 2 e.r.s. możliwe jest wystąpienie również z wnioskiem negatywnym, to jest o stwierdzenie nieuznania orzeczenia.

---

[31] W rozprawie odróżnia się Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej składający się z dwóch organów sądowniczych: Trybunału Sprawiedliwości i Sądu.

[32] Już w tym miejscu zaznaczyć trzeba, że można spotkać się z rozróżnieniem przepływu orzeczeń i przepływu dokumentów, tak m. in. w pkt. 77 opinii rzecznika generalnego Y. Bota z dnia 28 lutego 2019 r. w sprawie C-658/17 WB przy udziale notariusz Przemysławy Bac, EU:C:2019:166 – dalej opinia w sprawie WB. Por. też art. 46 rozporządzenia nr 2201/2003, w którym mowa jest o uznawaniu i stwierdzaniu wykonalności dokumentów urzędowych na tych samych warunkach jak przy uznawaniu i stwierdzaniu wykonalności orzeczeń. Por. G. Vallar, *Authentic instruments and court settlements*, [w:] *Towards the Entry Into Force of the Succession Regulation: Building Future Uniformity Upon Past Divergencies*, Just/2013/JCIV/AG/4666 Final Study, Coordinated by S. Bariatti, I. Viarengo, F. C. Villata, University of Milan 2016, s. 442.

Dowiedzione zostało również, że nie jest celowe pozostawienie wymogu *exequatur* w sprawach spadkowych. Udzielono także odpowiedzi na pytanie, czy ograniczenie przepływu skutków prawnych na podstawie dokumentów urzędowych wyłącznie do ich skutków dowodowych nie stanowi zbyt daleko idącego osłabienia cyrkulacji skutków prawnych.

Ostatni – piąty – rozdział rozprawy koncentruje się na kwestiach przepływu skutków, do jakich dochodzi na podstawie europejskiego poświadczenia spadkowego. Analiza wiązała się z ustaleniem, czy dla obywateli Unii Europejskiej korzystniejsze jest posługiwanie się instrumentami krajowymi, czy też europejskim poświadczeniem spadkowym. Z tych względów w rozważaniach uwzględniono katalog osób, które mogą wnioskować o wydanie EPS i które mogą z niego skorzystać, a także zakres skutków objętych przepływem w ramach tego instrumentu. Ponadto przeprowadzono analizę przepływu skutków prawnych na podstawie tego instrumentu w kontekście odpowiedzi na pytanie, czy jego konstrukcja przemawia za tym, że jest on atrakcyjniejszy niż instrumenty krajowe, czy też stopień skomplikowania jego regulacji, a zwłaszcza obowiązkowych formularzy sprawi, że nie będzie on miał większego znaczenia praktycznego.

Taka konstrukcja rozprawy pozwoliła na wielopłaszczyznowe przeanalizowanie przepływu skutków prawnych w sprawach spadkowych i ustalenie, na których obszarach przepływ skutków prawnych jest odpowiedni, a na których wymaga zmian w kierunku zwiększenia jego swobody.

Rozdział I
Rozwój współpracy sądowej w sprawach dotyczących europejskiego prawa spadkowego

1. Wprowadzenie

Współpraca sądowa w sprawach cywilnych musiała przejść długą drogę, aby ostatecznie stało się możliwe uregulowanie w jej ramach przepływu skutków prawnych w sprawach spadkowych[33]. Na tej drodze prawodawca unijny oraz Trybunał Sprawiedliwości musieli wielokrotnie zmierzyć się z różnego rodzaju problemami, tak natury politycznej, jak prawnej. W okresie ponad siedemdziesięcioletniej współpracy udało się opracować wiele rozwiązań. Ich podstawą były nowatorskie regulacje prawne, które umożliwiały skuteczne zacieśnianie relacji między państwami członkowskimi. Oba te czynniki miały przemożny wpływ na ostateczny kształt przepływu skutków prawnych uregulowanych rozporządzeniem spadkowym.

Z tych przyczyn rozważania na temat przepływu skutków prawnych w sprawach spadkowych należy rozpocząć od przypomnienia rozwoju współpracy sądowej w sprawach cywilnych ze szczególnym uwzględnieniem spraw dotyczących dziedziczenia. Jest to pomocne także dla analizy głównej tezy badawczej rozprawy, gdyż po pierwsze przez przedstawienie rysu historycznoprawnego rozwoju współpracy w sprawach cywilnych Unii Europejskiej zostanie opisany jeden z elementów płaszczyzny czasowej przepływu skutków prawnych w sprawach spadkowych, a po drugie rozważania te pozwolą, przy uwzględnieniu aktualnego stopnia wzajemnego zaufania między państwami członkowskimi, na poczynienie uwag *de lege ferenda* dotyczących rozwoju przestrzeni skutków prawnych.

2. Integracja prawna w Europie Zachodniej w drugiej połowie XX w.

Unia Europejska jest obecnie najbardziej rozwiniętą strukturą współpracujących ze sobą państw[34]. Współcześnie panuje powszechne zapatrywanie, że zasadne jest dążenie,

[33] Zob. szczegółowo A. Frąckowiak-Adamska, *Geneza i ewolucja współpracy sądowej w sprawach cywilnych*, [w:] J. Barcz (red.), *Współpraca sądowa w sprawach cywilnych, karnych i współpraca policyjna. System Prawa Unii Europejskiej. Tom 8*, Warszawa 2021, s. 10-22.

[34] Integracja pomiędzy innymi państwami nie wychodzi poza sferę wolnego handlu i unii celnej. W świetle art. 1 TUE „Niniejszy Traktat wyznacza nowy etap w procesie tworzenia coraz ściślejszego związku między narodami Europy, w którym decyzje podejmowane są z możliwie najwyższym poszanowaniem zasady otwartości i jak najbliżej obywateli", Dz. Urz. UE z 2012 r., C 326, s. 1 wersja skonsolidowana na 2012 r. Por. także M. Śliwińska, *Dynamika i problemy strukturalne procesów integracyjnych w Europie*, RPEiS

przez integrację[35] do kontynuowania zbliżania prawa państw unijnych, w tym z zakresu prawa sądowego, ze względu na rozwój stosunków gospodarczych wiążący się z istnieniem wspólnego unijnego rynku[36]. Kwestia ta ma też związek z tym, że od samego początku integracja europejska[37] była silnie zakorzeniona we wspólnym zaangażowaniu na rzecz

1999, zeszyt 3 i 4, s. 103-123, B. Master, *Teorie i koncepcje zjednoczeniowe Unii Europejskiej w założeniach programowych oraz w praktyce polskiej polityki integracyjnej*, dostępne 29 marca 2020 r. na https://sbc.org.pl/Content/161162/ doktorat3554.pdf , D. Byrska, K. Gawkowski, D. Liszkowska, *Unia Europejska geneza funkcjonowanie wyzwania*, dostępne w dniu 29 marca 2020 r. na https://depot.ceon.pl/bitstream/handle/123456789/13061/Unia_Europejska _1p.pdf?sequence =1&isAllowed=y, E. Latoszek, M. Proczek, A. Szczerba-Zawada, A. Masłoń-Oracz, K. Zajączkowski (red.), *Unia Europejska. Istota szanse wyzwania*, dostępne w dniu 29 marca 2020 r. na https://depot.ceon.pl/bitstream/handle/1234 56789/17003 /EL_ED_UE_ISTOTA_SZANSE_WYZWANIA.pdf?sequence =1&isAllowed=y, Z. Czachór, T.G. Grosse, W. Paruch (red.), *Integracja Europejska – Polska Perspektywa*, Warszawa 2018, dostępne w dniu 29 marca 2020 r. na https://www.ce.uw.edu.pl/wp-content/uploads/2019/01/integracja-europejska.pdf, J. Ruszkowski, *Wstęp do studiów europejskich, zagadnienia teoretyczne i metodologiczne*, Warszawa 2007, J. Marszałek-Kawa, *Procesy integracyjne w Europie po II wojnie światowej*, Toruń 2003, A. Rodowski, R. Zendarowski, *Integracja Europejska*, Warszawa 2002, E. Dynia, *Integracja Europejska*, Warszawa 2003, I. Rutkowska, *Od wspólnot europejskich do Unii Europejskie*j, Szczecin 1998, Z. Czachór, A. Graś, *Vademecum Europa od A do Z*, Warszawa 2006, K. Wojtaszczyk (red.), *Integracja europejska*, Warszawa 2006, L. Malinowski, *Unia Europejska: geneza, współczesność, Polska*, Warszawa 2002, K. Łastawski, *Historia integracji europejskiej*, Toruń 2006, J. Kowalski, Z. Ślusarczyk, *Unia Europejska, Proces integracji europejskiej i zarys problematyki instytucjonalno-prawnej*, Warszawa 2006.

[35] Integracja jest pojęciem wieloznacznym i różnorodnie interpretowanym. Por. Z.M. Doliwa-Klepacki, *Integracja Europejska (po Amsterdamie i Nicei)*, Białystok 2001, s. 23.

[36] T. Demendecki, *Kodeks prawa sądowego cywilnego państw członkowskich Unii Europejskiej – współczesna utopia?*, Studia Iuridica Lubliniensia 2012, Nr 18, s. 23. W literaturze przedmiotu zauważono, że „rozwój stosunków ekonomicznych między państwami członkowskimi UE powoduje wzrost liczby sporów pomiędzy podmiotami pochodzącymi z ich terytoriów, co wymusza proces unifikowania prawa procesowego cywilnego, w celu stworzenia jednolitych standardów ochrony prawnej na terytorium całej Unii (w tym realizacji postulatu prawa do sądu).". Tamże, s. 23-24.

[37] Plany stworzenia wspólnej Europy pojawiały się wielokrotnie na przestrzeni wieków, a początek ruchów zjednoczeniowych datuje się na przełom X i XI w. Hasła takie głosili m. in. król czeski Jerzy z Podiebradu w XV w. – założenia traktatu pokojowego z 1464 r., książe Maximilien de Béthune de Sully, który wskazywał na potrzebę utworzenia Europy składającej się z 15 równych państw pod przewodnictwem chrześcijańskiej Rady Europy, tzw. Grand Dessin, który pojawił się w jego pamiętnikach *Les économies royales* z 1638 r. oraz Wiliam Penn, który w 1693 r. akcentował potrzebę utworzenia parlamentu europejskiego. W XVIII w. plan wieczystego pokoju w Europie zaproponował ksiądz Charles-Irénée Castel de Saint-Pierre, a pomysł europejskiego parlamentu ponownie podjął Jean Jacques Rousseau. W XIX w. entuzjastą zjednoczonej Europy był pisarz Victor Hugo. W dwudziestoleciu międzywojennym XX w. głównymi aktorami ruchu zjednoczeniowego byli Richard Coudenhove-Kalergi i Aristide Briand. Za prekursora współczesnej integracji najczęściej przyjmuje się Pruski Związek Celny (1834 r.) i Ekonomiczną Unię Belgijsko-Luksemburską (1921 r.). Co istotne, procesy zjednoczeniowe, które zachodziły w Europie Zachodniej do zakończenia II wojny światowej, co do zasady, cechowały się przymusem i były „odgórnie" narzucane przez silniejszego słabszemu. Natomiast późniejsza integracja, która zachodziła w państwach zachodnioeuropejskich, charakteryzowała się dobrowolnością i często „oddolną" inicjatywą pochodzącą od producentów. Od przełomu XIX i XX w. międzynarodowa współpraca w rozwiązywaniu sporów cywilnych w Europie była przedmiotem zainteresowania Haskiej Konferencji Międzynarodowego Prawa Prywatnego i od końca lat 40. XX w. Rady Europy. Por. szerzej Z.M. Doliwa- Klepacki, *Integracja …*, s. 23-28, 39-40 oraz T. Lenkiewicz, *Idee integracji i dezintegracji Europy w perspektywie historycznej*, Gdańskie Studia Międzynarodowe 2017, Tom 15, Nr 1-2, s. 68-79, M. Capelletti, *Ku Stanom Zjednoczonym Europy*, [w:] M. Sawczuk (red.), *Jednolitość prawa sądowego cywilnego a jego odrębności krajowe*, Lublin 1997, s. 11-17.

wolności, której podstawą są prawa człowieka, demokratyczne instytucje i praworządność[38]. Przyczynkiem procesów integracyjnych na „starym kontynencie" było wykrystalizowanie się Europy, jako idei[39]. Przed zainicjowaniem procesu integracji, Europa musiała uzyskać w powszechnej świadomość status odrębnego od innych bytu[40], którego źródłem jest doktryna jedności Europy[41].

Druga połowa lat 40. i lata 50. XX w. były przełomowe dla integracji europejskiej. Koncepcje pokojowej integracji państw europejskich sięgają ubiegłych stuleci, jednak dopiero po drugiej wojnie światowej powstały warunki do ich urzeczywistnienia[42], początkowo tylko w Europie Zachodniej. Państwa Europy Zachodniej[43], dążąc m. in. do przezwyciężenia zniszczeń wojennych, odzyskania utraconej pozycji międzynarodowej oraz zapewnienia stałego wzrostu gospodarczego i poziomu życia obywateli, podjęły wiele decyzji, które były kamieniem milowym powstałej na ich fundamencie Unii Europejskiej[44].

[38] Tampere European Council 15 and 16 October 1999 Presidency Conclusions, dostępne 26 marca 2020 r. na https://www.europarl.europa.eu/summits/tam_en.htm#c?textMode=on.

[39] Kształtowała się ona na bazie wspólnej tożsamości, czyli na wspólnym systemie wartości oraz poczuciu odrębności w stosunku do innych cywilizacji i kręgów kulturowych. Por. O. Barburska, *Jak jednoczyła się Europa – geneza integracji europejskiej* [w:] E. Latoszek, M. Proczek, A. Szczerba-Zawada, A. Masłoń-Oracz, K. Zajączkowski (red.), *Unia Europejska istota szanse wyzwania*, Warszawa 2018, s. 13-14.

[40] Tamże, s. 16.

[41] Przyjąć można, że około X-XI w. wykształciła się paneuropejska przestrzeń społeczna, kulturowa, gospodarcza i polityczna. Tamże s. 25.

[42] E. Małuszyńska, B. Gruchman (red.), *Kompendium wiedzy o Unii Europejskiej*, Warszawa 2010, s. 25.

[43] Współpraca państw wschodnioeuropejskich skupiała się na współdziałaniu w ramach powstałej w dniu 25 stycznia 1949 r. Rady Wzajemnej Pomocy Gospodarczej (RWPG). Odmiennie niż w państwach zachodniej Europy, miała ona charakter integracji odgórnej. Została ona narzucona przez ZSRR państwom satelickim i koncentrowała się na realizacji potrzeb politycznych, militarnych i gospodarczych tego państwa. Nie znoszono w niej barier między państwami, tak jak miało to miejsce w Europie Zachodniej, tylko integrowano państwa przez specjalizację, rozumianą jako skupienie się przez określone państwa lub przedsiębiorstwa państwowe na produkcji danych towarów i przez kooperację, czyli wspólne tworzenie towarów przez kilka państw lub przedsiębiorstw państwowych. Załamanie tych procesów na przełomie lat 80. i 90. XX w. pozwoliło na rozpoczęcie dobrowolnej integracji państw Europy Środkowej, w tym Polski. W 1991 r. ukształtowała się Grupa Wyszehradzka, a w 1992 r. utworzono Środkowoeuropejskie Porozumienie o Wolnym Handlu. Szerzej por. Z.M. Doliwa- Klepacki, *Integracja …*, s. 42-43. Na temat harmonizacji cywilnego prawa sądowego w ramach RWPG z cywilnym prawem sądowym państw Zachodnich zob. przykładowo M. Sawczuk, *Uwagi o europejskim prawie sądowym cywilnym i o odrębnościach krajowego prawa sądowego*, [w:] M. Sawczuk (red.), *Jednolitość prawa sądowego cywilnego a jego odrębności krajowe*, Lublin 1997, s. 60-62 wraz z przywołaną tam literaturą. Odnośnie do radzieckiego modelu ujednolicania prawa zob. tamże s. 62-70 oraz por. J. Jodłowski, *Nowy etap przebudowy procesu cywilnego*, Warszawa 1953.

[44] Inicjatywa zjednoczeniowa pochodziła przede wszystkim od Francji (tzw. plan Schumanna oraz plan utworzenia Europejskiej Wspólnoty Obronnej), która obawiała się ponownego wzrostu potęgi militarnej Niemiec w związku z odbudową przemysłu węglowego i stalowego. Ponadto potrzebę integracji akcentowano koniecznością zatrzymania wzrastającej siły partii komunistycznych, zwłaszcza we Włoszech i Francji. Ruchy zjednoczeniowe początkowo koncentrowały się wokół unii militarnej (Europejska Wspólnota Obronna) i politycznej (Europejska Wspólnota Polityczna). Po ich fiasku w 1954 r. nasiliły się zaś postulaty integracji gospodarczej.

Wtedy na mocy Traktatu Paryskiego[45] i Traktatów Rzymskich[46] powstały ponadnarodowe organizacje[47]: Europejska Wspólnota Węgla i Stali (EWWiS), Europejska Wspólnota Gospodarcza (EWG) i Europejska Wspólnota Energii Atomowej (EURATOM)[48].

Początkowo założenia współpracy[49] zmierzały do zniesienia barier handlowych przez ustanowienie jednolitego rynku wewnętrznego, otwarcie granic i zniesienie ceł między państwami członkowskimi[50]. Były to więc koncepcje przede wszystkim gospodarcze[51], realizowane dwutorowo, scalające gospodarkę i politykę gospodarczą państw członkowskich[52].

[45] Traktat ustanawiający Europejską Wspólnotę Węgla i Stali, podpisany w Paryżu w dniu 18 kwietnia 1951 r., dostępny 20 marca 2020 r. na https://eur-lex.europa.eu/legal-Content/FR/TXT/PDF/?uri=CELEX:11951K/TX T&from=PL.

[46] Traktat ustanawiający Europejską Wspólnotę Gospodarczą, dostępny 20 marca 2020 r. na https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FR/TXT/PDF/?uri=CELEX :11957E/TXT&from=PL, Traktat ustanawiający Europejską Wspólnotę Energii Atomowej, dostępny 20 marca 2020 r. na https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/T XT/PDF/?uri=CELEX:11957A /TXT& from=PL. Traktaty te zostały podpisane w Rzymie w dniu 25 marca 1957 r., a weszły w życie w dniu 1 stycznia 1958 r.

[47] Poza nimi w latach 40. i 50. XX w. ukonstytuowały się także takie podmioty międzynarodowe jak: Organizacja Europejskiej Współpracy Gospodarczej (1948 r.), Rada Europy (5 maja 1949 r.) oraz Rada Nordycka (1952 r.). Pomiędzy państwami Beneluxu zawiązała się Unia Gospodarcza (1958 r.). Natomiast w dniu 3 maja 1960 r. powstało z inicjatywy Wielkiej Brytanii Europejskie Stowarzyszenie Wolnego Handlu, mające być przeciwwagą w Europie dla Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej. Z biegiem lat większość członków EFTA przystąpiła do EWG i następnie do Unii Europejskiej.

[48] EURATOM miał przeciwdziałać pojawiającemu się po II wojnie światowej deficytowi energetycznemu, zwłaszcza dotyczącemu dostaw paliw płynnych i gazu. W tym celu w jego ramach rozpoczęto prace nad wykorzystaniem innych źródeł energii, a przede wszystkim energii atomowej.

[49] Art. 2 TEWWiS określał, że celem Europejskiej Wspólnoty Węgla i Stali jest, zgodnie z kierunkiem rozwoju całokształtu gospodarki Państw Członkowskich, przyczynienie się do rozwoju gospodarczego, zwiększenia zatrudnienia i podnoszenia stopy życiowej w tych Państwach przez utworzenie wspólnego rynku na zasadach określonych w artykule 4. Wspólnota powinna stale tworzyć warunki, które zapewniałyby najbardziej racjonalny podział produktów na najwyższym poziomie produkcyjności, nie naruszając jednak ciągłości zatrudnienia i unikając zasadniczych i trwałych zakłóceń w gospodarce Państw Członkowskich. Art. 2 TEWG wskazywał, że zadaniem Wspólnoty jest, przez ustanowienie wspólnego rynku i stopniowe zbliżanie polityk gospodarczych Państw Członkowskich, popieranie w całej Wspólnocie harmonijnego rozwoju działalności gospodarczej, stałego i zrównoważonego wzrostu, zwiększonej stabilności, przyspieszonego podwyższania poziomu życia oraz ściślejszych związków między Państwami Członkowskimi.

[50] Spotkać się można z określaniem Wspólnot Europejskich z tego okresu jako „wspólnot kupców", tak A.C. Statkiewicz, *Zasada wzajemnego zaufania państwa członkowskich Unii Europejskiej jako podstawa budowania europejskiej przestrzeni karnej*, Folia Iuridica Wratislaviensis 2014, vol. 3 (1), s. 11. W literaturze wyróżnia się następujące etapy integracji gospodarczej: strefę wolnego handlu, unię celną, wspólny rynek, unię walutowo-gospodarczą i unię polityczną, czyli pełną integrację. Por. szerzej B. Balassa, *The theory of economic integration*, Homewood, Ill., R.D. Irwin, 1961, dostępne w dniu 29 marca 2020 r. na https://www.questia.com/re ad/34589359/the-theory-of-economic-integration, a także Z. M. Doliwa- Klepacki, *Integracja …*, s. 35-37 i E. Małuszyńska, B. Gruchman (red.), *Kompendium …*, s. 35-36. W literaturze wskazuje się, że w procesie integracji zachodnioeuropejskiej przechodzenie od etapu do etapu było związane z rozwojem legislacji wspólnotowej, a więc z kolejno podpisywanymi traktatami, tak E. Małuszyńska, B. Gruchman (red.), *Kompendium …*, s. 36.

[51] Obrazowo wskazuje się, że gospodarka wyprzedziła prawo i politykę. Zob. J Carrascosa González, *El Notariado y los Reglamentos europeos de Derecho internacional privado: hacia un espacio notarial europeo*, Anales de la Academia Matritense del Notariado, Tomo LVII, 2017, s. 211-217.

[52] Por. art. 2 TEWG.

Z biegiem czasu wspólne działania państw EWG zwiększały swój zakres podmiotowy, a do struktur ponadnarodowych zaczęły dołączać inne państwa. Poszerzał się też przedmiot regulacji, gdyż współpracą obejmowano nowe dziedziny[53]. W ten sposób zacieśniała się[54] więź gospodarcza[55] i polityczna[56] tych państw. W związku z tym niezbędne stało się rozszerzenie integracji również na gruncie prawnym, wykraczającej poza realizację cząstkowych celów gospodarczych.

Jednym z elementów tego zjawiska było prawo procesowe[57]. Podkreśla się słusznie,

[53] Postęp procesu integracji gospodarczej wymagał koordynacji coraz większych obszarów polityk związanych bezpośrednio, jak i pośrednio, z gospodarką. Szerzej por. M. Śliwińska, *Dynamika …,* s. 111 i nast. Zgodzić należy się, że „Tylko z pozoru oczywisty wydaje się być schemat zakładający, że kolejno włączane w poszczególnych traktatach nowe polityki jedynie uzupełniają politykę integracji gospodarczej. Jak się wydaje, tworzą one nowe wartości, nie tyle wieńczące proces integracji gospodarczej, ile tworzące podstawy nowego etapu integracji Europy", tak M. M. Kenig-Witkowska [w:] M.M. Kenig-Witkowska (red.), A. Łazowski, R. Ostrihansky, *Prawo instytucjonalne Unii Europejskiej*, Warszawa 2011, s. 30.

[54] Akcentuje się znaczące powiązanie integracji gospodarczej i politycznej. M. Śliwińska wskazuje, że integracja gospodarcza to proces zachodzący na dwóch płaszczyznach: rynków i polityki. Integracja rynków polega na zniesieniu wszelkich barier ograniczających ruch towarów, usług oraz czynników produkcji, czyli pracy i kapitału, a kolejne etapy to strefa wolnego handlu, niepełna unia celna i pełna unia celna dla towarów i usług oraz niepełny wspólny rynek i pełny wspólny rynek dla czynników produkcji. Rzeczywiste ujednolicenie rynków, zdaniem tej autorki, możliwe jest przy zapewnieniu integracji na płaszczyźnie polityki, której celem jest stworzenie wspólnych ram polityki, tworzącej równe warunki funkcjonowania zintegrowanej gospodarki. Por. szerzej M. Śliwińska, *Dynamika …*, s. 109.

[55] W latach 1968-1969 r. zakończono w EWG budowanie unii celnej i na podstawie tzw. planu Barre'a przystąpiono do tworzenia unii walutowo-gospodarczej. Prace te dalej kontynuowano na podstawie tzw. planu Wernera (1971 r.). W 1978 r. utworzono Europejski System Walutowy, a w 1986 r. uchwalono Jednolity Akt Europejski, rozpoczynając tworzenie wspólnego rynku (art. 13 JAE). W 1988 r. przyjęto tzw. plan Delorsa, który zawierał propozycję utworzenia Unii Europejskiej opartej na unii gospodarczej i walutowej. W dniu 1 listopada 1993 r. na podstawie Traktatu z Maastricht utworzono Unię Europejską ze wspólnym rynkiem. W dniu 1 stycznia 1999 r. wprowadzono wspólną walutę – Euro – w transakcjach bezgotówkowych, a od dnia 1 stycznia 2002 r. również w gotówkowych. Por. szerzej Z.M. Doliwa- Klepacki, *Integracja …*, s. 35-37 i E. Małuszyńska, B. Gruchman (red.), *Kompendium …*, s. 35-36.

[56] W 1961 r. w związku z tzw. planem Foucheta EWG rozpoczęła integrację polityczną. W tym samym roku zainicjowano Wspólną Politykę Rolną, a w 1970 r., jako następstwo wprowadzenia unii celnej, podjęto Wspólną Politykę Handlową. Dalej opracowano tzw. raport Davignona (1970 r.), który uważa się za początek Europejskiej Współpracy Politycznej (EWP), która na tym etapie miała charakter niezinstytucjonalizowany. Następnie Rada Europejska ogłosiła deklarację w sprawie unii europejskiej (1981 r.), a w 1983 r. sporządzono deklarację stuttgarcką. Od daty wejścia w życie Jednolitego Aktu Europejskiego – 1 lipca 1987 r. – można mówić o zinstytucjonalizowanej współpracy politycznej między państwami członkowskimi, a więc skodyfikowaniu integracji politycznej. Od połowy lat 70. XX w. w ramach EWP funkcjonowała Grupa ds. Współpracy Sądowej (ang. *Judicial Coopertaion Group*). K. Weitz wskazuje, że współpraca w ramach EWP obejmowała problematykę spraw cywilnych i stanowiła „prototyp" późniejszej współpracy w sprawach cywilnych, tenże, *Europejskie …*, s. 8-9. Na temat rozwoju EWP zob. zwłaszcza J. J. Węc, *Ewolucja Europejskiej Współpracy Politycznej w latach 1970-1986 r.*, [w:] P. Borowiec, R. Kłosowicz, P. Ścigaj (red.), *Odmiany współczesnej nauki o polityce. Księga jubileuszowa, przygotowana z okazji 35-lecia pracy naukowej Profesor Barbary Krauz-Mozer*, T. 2, Kraków 2014, s. 459-475. Odnotować należy, że w ramach EWP przygotowano konwencję z 25 maja 1987 r. o zwolnieniu dokumentów od legalizacji w państwach członkowskich Wspólnot Europejskich, konwencję z 6 listopada 1990 r. o uproszczeniu postępowania w sprawie dochodzenia roszczeń alimentacyjnych oraz konwencję z 23 listopada 1995 r. o postępowaniu upadłościowym – żadna z nich nie weszła w życie. Na mocy Traktatu z Maastricht EWP przekształcona została w II i III filar UE. Zob. C. Mik, *Międzynarodowe …*, s. 212 i nast.

[57] K. Weitz [w:] A. Wróbel (red.), *Stosowanie prawa Unii Europejskiej przez sądy*, Kraków 2005, s. 475. Zob. też M. Hazelhorst, *Free movement of civil judgements in the European Union and the right to a fair trial*, Rotterdam 2016, s. 31 i nast. dostępne 25 września 2020 r. na https://repub.eur.nl/pub/93518.

że „Harmonizacja norm dotyczących respektowania skutków ochrony prawnej przyznanej za granicą od początku istnienia struktur europejskich traktowana była, z uwagi na zróżnicowanie systemów prawnych państw członkowskich w tym zakresie, jako warunek rozwoju wspólnego rynku”[58]. To istotny i stały punkt odniesienia, nie tylko dla ówczesnych rozwiązań prawnych, lecz także dla oceny zgodności współczesnych rozwiązań prawnych z ideą wspólnoty europejskiej i jej podstawowych wartości.

2.1. Współpraca sądowa i zbliżanie porządków prawnych państw członkowskich w ramach Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej

2.1.1. Przepływ skutków prawnych w sprawach cywilnych w EWG od 1 stycznia 1958 r. do 31 grudnia 1972 r.

Współpraca sądowa w sprawach cywilnych początkowo nie była włączona w ramy prawne EWG i nie była traktowana jako autonomiczna dziedzina integracji[59]. Cezary Mik podkreśla, że na tym etapie nie ustalono żadnych wspólnych priorytetów współpracy, jej zakresu, zasad i środków wykonawczych, a w przeważającej mierze miała ona charakter spontaniczny[60]. Państwa członkowskie szybko zdały sobie jednak sprawę z tego, że dążenie do wspólnej gospodarki musi zostać wsparte zmianami w ich porządkach prawnych, szczególnie w zakresie respektowania skutków ochrony prawnej udzielanej w poszczególnych państwach członkowskich[61].

TEWG określał ramy współpracy instytucjonalnej na poziomie ponadnarodowym i międzyrządowym oraz zbliżanie przepisów prawa krajowego państw członkowskich, które

[58] K. Weitz [w:] A. Wróbel (red.), *Stosowanie* …, s. 475.

[59] Na tym etapie integracji sposobem harmonizacji lub unifikacji międzynarodowego prawa procesowego cywilnego miała być pozawspólnotowa współpraca państw członkowskich EWG wykorzystująca instrumenty prawa międzynarodowego. Zob. T. Darkowski, D. Jasińska, *Współpraca sądowa w sprawach cywilnych,* [w:] *Obszar wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości Unii Europejskiej. Geneza, stan i perspektywy rozwoju*, Urząd Komitetu Integracji Europejskiej, Warszawa 2005, s. 299 i nast. oraz A. Frąckowiak-Adamska*, Reforma europejskiej przestrzeni sądowej przewidziana w Traktacie z Lizbony*, [w:] A. Frąckowiak-Adamska, R. Grzeszczak (red.), *Europejska przestrzeń sądowa / L'espace judiciaire européen*, Wrocław 2010, s. 162-181, C. Mik, *Międzynarodowe prawo rodzinne Unii Europejskiej na tle ewolucji współpracy sądowej w sprawach cywilnych*, [w:] L. Ogiegło, W. Popiołek, M. Szpunar (red.), *Rozprawy prawnicze. Księga pamiątkowa Profesora Maksymiliana Pazdana*, Kraków 2005, s. 210 i nast., K. Kowalik, *Kompetencja Wspólnoty Europejskiej w zakresie prawa prywatnego międzynarodowego*, PS 2005, Nr 2, s. 97-99 i J. Carrascosa González, *El Notariado* ..., s. 203-205.

[60] C. Mik, *Międzynarodowe …*, s. 210.

[61] K. Weitz, *Europejski tytuł egzekucyjny dla roszczeń bezspornych,* Warszawa 2009, s. 19.

miały bezpośredni wpływ na ustanowienie i funkcjonowanie wspólnego rynku[62]. Te postanowienia traktatowe stanowiły początek europeizacji prawa procesowego cywilnego we współczesnym rozumieniu[63]. Traktat paryski i traktaty rzymskie nie zawierały jednak przepisów bezpośrednio regulujących współpracę między wymiarami sprawiedliwości państw członkowskich, przy czym już w TEWG zauważono potrzebę unormowania zagadnień związanych z uznawaniem i wykonalnością orzeczeń.

Na podstawie art. 220 tiret 4 TEWG[64] państwa członkowskie w miarę potrzeby podejmowały między sobą rokowania w celu zapewnienia swoim obywatelom m. in. uproszczenia formalności dotyczących wzajemnego uznawania i wykonywania orzeczeń sądowych i arbitrażowych[65]. Trybunał Sprawiedliwości wytłumaczył, że art. 220 TEWG nie miał na celu ustanowienia przepisu prawnego bezpośrednio stosowanego jako takiego, lecz określał jedynie szereg zagadnień, w odniesieniu do których państwa członkowskie podejmowały między sobą „w miarę potrzeby" rokowania[66]. Wskazuje się również, że zadaniem tego unormowania było uzupełnianie innych postanowień traktatowych w przedmiocie harmonizacji i unifikacji prawa[67]. W tym przepisie upatruje się zalążku współpracy sądowej w sprawach cywilnych[68].

Do początku lat 70. XX w.[69] uznawanie i wykonywanie orzeczeń następowało na

[62] Art. 3 TEWG przewidywał realizację zadań EWG m. in. przez zbliżanie ustawodawstw krajowych w stopniu koniecznym do funkcjonowania wspólnego rynku (art. 3 lit. h). Zbliżania ustawodawstw dotyczył Rozdział 3 Tytułu I Części Trzeciej TEWG. Art. 100 ust. 1 TEWG stanowił, że Rada, stanowiąc jednomyślnie na wniosek Komisji, uchwala dyrektywy w celu zbliżenia przepisów ustawowych, wykonawczych i administracyjnych Państw Członkowskich, które mają bezpośredni wpływ na ustanowienie lub funkcjonowanie wspólnego rynku. EWWiS nie przewidywał zbliżania przepisów krajowych, odnosił się tylko do harmonizacji działalności Komisji oraz rządów odpowiedzialnych za ogólną politykę ekonomiczną swoich krajów przez Radę (art. 26). Natomiast TEWEA o harmonizacji przepisów stanowi w art. 33.

[63] T. Demendecki, *Kodeks prawa …*, s. 24.

[64] Por. F.R.P. Pereira, *Ogólna charakterystyka Konwencji brukselskiej z 27 września 1968 r. i Konwencji lugańskiej z 16 września 1988 r.,* Kwartalnik Prawa Prywatnego 1999, z. 4, s. 685, który twierdzi, że u podstaw tego przepisu leżało przekonanie, że tworzenie wspólnego rynku wymaga odpowiednich regulacji prawnych, przewidujących jednolite, a przy tym jasne i liberalne unormowanie problemu skuteczności orzeczeń zagranicznych.

[65] Normę prawną wynikającą z tego przepisu odczytywać należy przez pryzmat art. 5 TEWG, stosownie do którego Państwa Członkowskie podejmują wszelkie właściwe środki ogólne lub szczególne w celu zapewnienia wykonania zobowiązań wynikających z niniejszego Traktatu lub z działań instytucji Wspólnoty. Ułatwiają one Wspólnocie wypełnianie jej zadań. Powstrzymują się one od podejmowania wszelkich środków, które mogłyby zagrozić urzeczywistnieniu celów niniejszego Traktatu.

[66] Tak m. in. TS w wyrokach z dnia 11 lipca 1985 r., 137/84 w sprawie *Ministère public v. Mutsch*, EU:C:1985:335, pkt 11 i z dnia 12 maja 1998 r., C-336/96 w sprawie *Robert Gilly v. Directeur des Services Fiscaux du Bas-Rhin*, EU:C:1998:221, pkt 15.

[67] M. Zalisko, *Instrumenty prawne w obszarze współpracy sądowej w sprawach cywilnych i handlowych w Unii Europejskiej*, Warszawa 2013, s. 4.

[68] K. Lubińska, *Traktat Lizboński a współpraca sądowa w sprawach cywilnych*, Państwo i Prawo 2008, Nr 10, s. 107.

[69] Nadmienić należy, że w XIX w. w Europie kontynentalnej wykonywanie orzeczeń opierało się na instytucji tzw. rekwizycji sądowej. Polegała ona na tym, że z pisemną prośbą o wykonanie orzeczenia (nazywaną

podstawie różnych porządków krajowych państw członkowskich[70], a także licznych konwencji, zawierających zróżnicowaną treść[71]. W tym okresie nie było „europejskiego obszaru egzekwowania prawa, ale raczej zestawienie systemów krajowych, z których każdy był skonfigurowany jako niezależny podmiot procedury cywilnej"[72]. W takiej sytuacji „prawo wspólnotowe pozostawiało państwom członkowskim określenie sposobu działania ich organów i sądów, mimo ich zaangażowania w proces stosowania prawa wspólnotowego"[73]. Skutkowało to rozbiciem przepływu skutków prawnych, który zależał od często bardzo zróżnicowanych aktów prawa międzynarodowego, dlatego też trudno jest mówić, aby istniał wtedy swobodny przepływ skutków prawnych.

Z tej przyczyny dla dalszego niezakłóconego rozwoju EWG konieczne stało się uregulowanie kwestii respektowania skutków ochrony prawnej udzielonej w jednym państwie członkowskim, z których miano skorzystać w innym państwie członkowskim, w jednym akcie prawnym o bardziej uniwersalnym charakterze. Słusznie bowiem zauważono, że „dla

---

litterae requisitoriales lub *litterae mutui compassus*) zwracał się bezpośrednio sąd, który je wydał, do właściwego sądu państwa, w którym miała być przeprowadzona egzekucja. Co istotne w tym systemie *exequatur* obowiązywał tylko na obszarze właściwości sądu, który go udzielił. W tym okresie, choć w ograniczonym już stopniu, z rekwizycją sądową konkurowała tzw. *actio iudicati,* polegająca na tym, że wierzyciel, który w państwie pochodzenia uzyskał korzystny dla siebie wyrok, mógł na jego podstawie jedynie wytoczyć kolejne powództwo w państwie, w którym zamierzał prowadzić egzekucję. Znaczenie zagranicznego orzeczenia ograniczało się więc do wykreowania między stronami rodzaju zobowiązania, które uprawniało wierzyciela do złożenia pozwu w państwie wykonania. W tym znaczeniu instytucja rekwizycji uznawana była za formę międzynarodowej pomocy prawnej, z której wyodrębniła się w połowie XIX w., kiedy stwierdzanie wykonalności, jako odrębna instytucja, zostało skodyfikowane w prawie procesowym państw europejskich. Zob. K. Weitz, *Konwencja z Lugano: wykonalność zagranicznych orzeczeń przed sądami polskimi*, Warszawa 2002, s. 43-45.

[70] W Belgii (art. 570 *Code Judiciaire*) sądy mogły dokonywać badania formy i treści zagranicznych orzeczeń, w tym ponownie zbadać zarówno fakty, jak i prawo. Zgodnie z prawem Republiki Federalnej Niemiec orzeczenia takie były uznawane i wykonywane na zasadzie wzajemności (§ 328 Zivilprozeßordnung) po przeprowadzeniu postępowania rozpoznawczego w trybie procesowym na podstawie powództwa wykonawczego – przedmiotem tego procesu było roszczenie o stwierdzenie wykonalności zagranicznego orzeczenia (§ 722 i 723 ZPO). We Francji (art. 523, art. 2123 i 2128 *Code de procédure civile*) i Luksemburgu (art. 546 *Code de procédure civile*) przewidziana była procedura stwierdzania wykonalności. Prawo włoskie (art. 796-804 *Codice di procedura civile*), co do zasady, zezwalało na uznanie i wykonanie orzeczeń bez szczególnego trybu. Natomiast prawo holenderskie (art. 431 *Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering*) ustanawiało zasadę, że orzeczenia zagranicznych sądów nie są wykonalne, a sprawa taka mogła zostać ponownie zbadana przez sąd krajowy. Por. raport Jenarda, s. 4-7 oraz K. Weitz, *Konwencja …*, s. 49-64. Odnośnie do prawa niemieckiego zob. P. Gottwald, *The European Law of Civil Procedure,* Rittsumeikan Law Review 2005, Nr 22, s. 59. Zob. A. Włosińska, *Odmowa uznania zagranicznego orzeczenia sądowego w świetle postanowień konwencji lugańskiej,* Zakamycze 2002, s. 31-32.

[71] Lista konwencji zawartych między państwami szóstki jest podana w art. 55 konwencji brukselskiej. Konwencje te zawarte były tylko między niektórymi państwami. Łącznie obowiązywało osiem konwencji bilateralnych i jedna multilateralna.

[72] Komunikat Komisji z dnia 26 listopada 1997 r. COM(97) 609 final *Towards greater efficiency in obtaining and enforcing judgements in the European Union*, s. 5. Od początku istnienia EWG widoczny był aktywny udział sądów państw członkowskich w stosowanie prawa europejskiego przez zadawanie znaczącej i z każdym rokiem rosnącej liczby pytań prejudycjalnych do Trybunału Sprawiedliwości.

[73] *Towards ...*, s. 5.

stworzenia prawdziwego rynku wewnętrznego na obszarze państw członkowskich nie wystarcza usunięcie faktycznych i prawnych ograniczeń mogących utrudniać rozwój transgranicznego obrotu gospodarczego i mobilności osób, lecz konieczne jest także zagwarantowanie uczestnikom tego obrotu i innym podmiotom bezpiecznych ram prawnych dla prowadzonej przez nich działalności oraz możliwości skutecznej realizacji ich praw"[74]. Wiąże się to z zapewnieniem należytego dostępu do sądowej ochrony prawnej i zagwarantowaniem jej efektywności[75].

Mając na uwadze te okoliczności Komisja EWG już w dniu 22 października 1959 r. wysłała notę do państw członkowskich zapraszając je do rozpoczęcia negocjacji, w toku których miano rozwiązać problem zarysowany w art. 220 tiret 4 TEWG[76], a dotyczący uproszczenia formalności w przepływie orzeczeń. Podano w niej, że „prawdziwy rynek wewnętrzny między sześcioma państwami będzie osiągnięty tylko, jeśli zostanie zabezpieczona odpowiednia ochrona prawna. Życie gospodarcze Wspólnoty może podlegać zakłóceniom i trudnościom, jeśli nie zapewni się, tam gdzie jest to możliwe za pomocą środków sądowych, uznania i wykonania różnych praw wynikających z istnienia wielości stosunków prawnych."[77]. Zaakcentowano także, że konieczne jest osiągnięcie porozumienia przez państwa członkowskie w tej materii, gdyż jurysdykcja, wynikająca z zasady suwerenności oraz skuteczność aktów prawnych ograniczone są do terytorium danego państwa członkowskiego, co negatywnie wpływa na ochronę prawną i pewność prawa na wspólnym rynku.

W dniu 18 lutego 1960 r. Komitet Stałych Przedstawicieli powołał komitet ekspertów, w skład którego wchodzili delegaci z sześciu krajów członkowskich, obserwatorzy z Komitetu Beneluksu w sprawie zjednoczenia prawa oraz z konferencji haskiej dotyczącej międzynarodowego prawa prywatnego oraz przedstawiciele EWG[78]. W odniesieniu do spraw związanych z dziedziczeniem Komitet zgodził się z opinią Międzynarodowej Unii Notariuszy Łacińskich. Organ ten po konsultacji z Komitetem uznał, że jest konieczne i

[74] K. Weitz, *Europejski …*, s. 17-18.
[75] Tamże, s. 18.
[76] Po nowelizacji amsterdamskiej przenumerowany jako art. 293 TWE i uchylony z dniem wejścia w życie Traktatu z Lizbony.
[77] Raport Jenarda, s. 3.
[78] Tamże, s. 3. Do prac Międzynarodowej Unii Notariuszy Łacińskich odwołano się również w Załączniku do Zielonej Księgi (Commission Service Working Paper - annex to the Green Book for Successions and Wills (COM/2005/65/F), opubl. [(SEC(2005)0270)], s. 7, dostępny na https://ec.europa.eu/transparency/regdoc/?fuse action=list&coteId=2&year=2005&number=270&language=EN.

będzie stawać się coraz bardziej istotne, w miarę rozwoju EWG w przyszłości, aby zmierzyć się z uznawaniem i wykonywaniem orzeczeń wydanych również w sprawach dotyczących dziedziczenia. Zauważono, że pożądane jest, aby sześć państw członkowskich zawarło konwencję regulującą te kwestie. Jednak w opinii uznano, że najpierw należy ujednolicić zasady prawa kolizyjnego, jako pierwszy etap integracji w tym zakresie, umożliwiający następnie opracowanie regulacji dotyczących przepływu skutków prawnych[79].

Na spotkaniu ekspertów w dniach 5-15 lipca 1966 r. został przyjęty projekt przyszłego aktu prawnego. Konwencja o jurysdykcji i wykonywaniu orzeczeń sądowych w sprawach cywilnych i handlowych została podpisana w dniu 27 września 1968 r. i jest znana jako konwencja brukselska[80]. Weszła w życie w dniu 1 stycznia 1973 r. po ratyfikowaniu jej przez wszystkie państwa członkowskie[81].

2.1.2. Przepływ skutków prawnych w sprawach cywilnych w EWG od wejścia w życia konwencji brukselskiej

Konwencja brukselska to wyjątkowo kompletny akt prawa międzynarodowego[82], na podstawie którego doszło do daleko idącego postępu[83] w zakresie uznawania i wykonywania orzeczeń, dokumentów urzędowych i ugód sądowych. Ułatwiła ona przepływ skutków

[79] Raport Jenarda, s. 11. Zob. również M. Załucki, *Attempts ...*, s. 2321-2322 i K. Weitz, *Przedmiotowy zakres zastosowania konwencji lugańskiej*, KPP 2000, Nr 2, s. 453, 456-457.

[80] Baza orzecznictwa do konwencji znajduje się na https://curia.europa.eu/ common/recdoc/convention/en/index.htm dostępna w dniu 25 marca 2020 r. Polskie tłumaczenie konwencji zob. Barcz J., Kolowca I., *Prawo Unii Europejskiej: wybór dokumentów i aktów prawnych. Vol. 1, Przestrzeń wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości*, Warszawa 2006, s. 496-502.

[81] Odnotować należy, że Polska nie ratyfikowała tej konwencji.

[82] Konwencję brukselską zalicza się do tzw. *conventions doubles*, ponieważ zawiera regulacje dotyczące zarówno jurysdykcji krajowej bezpośredniej, jak i uznawania oraz wykonywania orzeczeń. Ze względu na podpisanie w dniu 10 czerwca 1958 r. przez państwa członkowskie EWG Konwencji nowojorskiej o uznawaniu i wykonywaniu zagranicznych orzeczeń arbitrażowych (Dz. U. z 1962 r. Nr 9, poz. 41), mimo treści art. 220 tiret 4 TEWG, zrezygnowano w konwencji brukselskiej z unormowania uznawania i wykonywania orzeczeń arbitrażowych. Skutkowało to ograniczeniem jej zakresu przedmiotowego do spraw cywilnych i handlowych (art. 1). Podkreślić trzeba, że w tym okresie współdziałanie państw członkowskich w sprawach cywilnych i handlowych nie należało do kompetencji EWG, co pozwoliło na wyjście, w ramach współpracy międzyrządowej, poza zakres art. 220 TEWG. Dlatego też konwencją objęto, odstępując od upoważnienia wynikającego z tego przepisu, również jurysdykcję krajową bezpośrednią. Ponieważ konwencja znajdowała zastosowanie, co do zasady, ze względu na miejsce zamieszkania (położenia siedziby) pozwanego, nie ograniczała się tylko do obywateli EWG, ale znajdowała zastosowanie do innych osób zamieszkałych na obszarze państw członkowskich. Konieczność uregulowania w jedynym akcie prawnym zarówno kwestii jurysdykcji, a taże uznawania i stwierdzania wykonalności wiązała się z ograniczeniem, szeroko stosowanej do tej pory w innych umowach międzynarodowych, podstawy odmowy uznania lub wykonania orzeczenia ze względu na naruszenie jurysdykcji krajowej państwa pochodzenia. Por. bliżej K. Weitz, *Europejskie* …, s. 475-476 i wskazaną tam literaturę, tenże, *Europejski …*, s. 20 i nast. oraz P. Grzegorczyk [w:] P. Grzegorczyk, K. Weitz (red.), *Europejskie prawo procesowe cywilne i kolizyjne*, Warszawa 2012, s. 121-125.

[83] Realizowała ona postulaty doktryny z okresu przedkonwencyjnego dotyczące takich konstrukcji prawnych, jak postępowanie o stwierdzenie wykonalności przed sądem pierwszej instancji o charakterze *ex parte*,

prawnych w nich inkorporowanych, mimo że nie zawarto w niej przepisów dotyczących transponowania skutków prawnych wynikających z dziedziczenia. Powszechnie uznaje się ją za znaczący krok w kształtowaniu się europejskiej współpracy sądowej w sprawach cywilnych oraz europejskiego prawa procesowego cywilnego[84].

Jako jej podstawowe zalety wskazuje się wprowadzenie unormowania, że w skali całej Wspólnoty tylko jeden sąd powinien mieć jurysdykcję w danej sprawie transgranicznej, a jego orzeczenia powinny być uznawane i wykonywane we wszystkich państwach członkowskich[85] oraz wyłączenie możliwości badania przez sąd państwa uznającego (państwa wykonania) kompetencji sądu państwa pochodzenia do wydania orzeczenia[86]. O jej wyjątkowej randze świadczy również, że wiele rozwiązań w niej przyjętych wykorzystano w kolejnych aktach dotyczących współpracy sądowej w sprawach cywilnych[87].

Konwencja brukselska miała na celu uzupełnienie podstawowych swobód przewidzianych TEWG bardziej płynnym systemem obiegu orzeczeń[88]. Zawierała ona normy dotyczące jurysdykcji krajowej bezpośredniej[89] (system *competénce directe*), określała przesłanki i tryb uznawania oraz stwierdzania wykonalności zagranicznych orzeczeń, dokumentów urzędowych i ugód sądowych, a także skutki zawisłości sprawy przed sądem jednego z państw – stron konwencji (*litis alibis pendentis*).

Wprowadziła ona automatyczne uznawanie orzeczeń zagranicznych (art. 26 ust. 1)[90]. W stosunku do poprzednio obowiązujących aktów prawnych znaczącą ewolucją było ograniczenie przesłanek umożliwiających odmowę uznania (art. 27 i art. 28) i wykonania orzeczenia (art. 34 ust. 2) oraz ujednolicenie i uproszczenie procedury stwierdzenia wykonalności – *exequatur* (art. 31-45), a także określenie sposobu postępowania w sprawach, w których uznanie jest sporne (art. 26 ust. 2 i 3). Konwencja ta została pozytywnie przyjęta w piśmiennictwie prawniczym i orzecznictwie.

---

postępowanie drugoinstancyjne o charakterze kontradyktoryjnym, czy dopuszczalność prowadzenia egzekucji na podstawie orzeczenia zaopatrzonego w *exequatur*, które nie musiało być prawomocne. Por. K. Weitz, *Konwencja …*, s. 45-49.

[84] M. Zalisko, *Instrumenty …*, s. 18, P. Gottwald, *The European …*, s. 37, T. Ereciński, J. Ciszewski, *Międzynarodowe postępowanie cywilne,* Warszawa 2000, s. 29, K. Lubiński, *Idea europejskiego kodeksu sądowego,* PS 1998, Nr 11-12, s. 3-14.

[85] A. Semeniuk, *Harmonizacja prawa prywatnego w Unii Europejskiej,* KPP 2011, Nr 1/2, s. 229.

[86] K. Weitz, *Europejskie prawo procesowe cywilne – stan obecny i perspektywy dalszego rozwoju,* PS 2007, Nr 2, s. 8.

[87] A. Semeniuk, *Harmonizacja …*, s. 229.

[88] *Towards ...,* s. 5.

[89] W literaturze można spotkać się również z pojęciem „właściwości międzyeuropejskiej". Tak W.J. Habsheid, *Europeizacja prawa cywilnego procesowego,* [w:] M. Sawczuk (red.), *Jednolitość prawa sądowego cywilnego a jego odrębności krajowe,* Lublin 1997, s. 35.

[90] Zob. wyrok TS z dnia 4 lutego 1988 r. w sprawie Hoffmann.

Art. 1 ust. 1 konwencji przewidywał, że jej postanowienia nie znajdują zastosowania do testamentów i dziedziczenia[91]. Na tym etapie tworzenia przestrzeni przepływu skutków prawnych zauważono, że najlepszym rozwiązaniem byłoby opracowanie jednego aktu prawnego mającego zastosowanie do wszystkich spraw cywilnych i handlowych. Komitet Stałych Przedstawicieli przyjął jednak, że jest to niemożliwe ze względu na trudność z ustanowieniem ogólnych zasad dotyczących prawa kolizyjnego[92].

Wraz z rozszerzaniem EWG kolejne państwa przystępowały do konwencji[93]. Na jej podstawie został zabezpieczony w Europie swobodny przepływ skutków prawnych[94], mimo że nie posługiwała się ona takim sformułowaniem. Przez wiele lat był to jedyny ogólny instrument współpracy sądowej między państwami członkowskimi[95]. Od momentu jej wejścia w życie można już mówić o swobodzie przepływu skutków prawnych[96].

W dniu 3 czerwca 1971 r. państwa członkowskie EWG podpisały w Luksemburgu protokół dotyczący wykładni konwencji brukselskiej przez Trybunał Sprawiedliwości[97]. Z chwilą wejścia w życie protokołu luksemburskiego – 1 września 1975 r. – Trybunał uzyskał

[91] Wyłączenie dotyczące spadków i testamentów zawarte w art. 1 pkt 1 konwencji dotyczyło tylko spraw bezpośrednio związanych z dziedziczeniem i testamentami. W literaturze zaznacza się, że wyłączenie to nie dotyczyło spraw pokrewnych, np. sporów między wykonawcami testamentów a osobami trzecimi, niebędącymi spadkobiercami. Zob. C. Quigley, *Zakres zastosowania konwencji brukselskiej i lugańskiej*, KPP 1999, Nr 4, s. 703 i K. Weitz, *Przedmiotowy* ..., s. 456-457.

[92] Raport Jenarda, s. 10.

[93] Następowało to przez zawieranie tzw. konwencji akcesyjnych. Na podstawie tzw. I konwencji luksemburskiej z dnia 9 października 1978 r. do konwencji dołączyła Dania, Irlandia i Zjednoczone Królestwo. Następnie w oparciu o tzw. II konwencję luksemburską z dnia 25 października 1982 r. przystąpiła do niej Grecja. Dalej, na mocy konwencji z Donostia-San Sebastián z dnia 26 maja 1989 r. przystąpiły do niej Hiszpania i Portugalia i kolejno Austria, Finlandia i Szwecja na podstawie konwencji brukselskiej z 29 listopada 1996 r.

[94] K. Weitz wskazuje, że konwencja ta zapoczątkowała rozwój „swobody przepływu orzeczeń" w stosunkach między państwami członkowskimi; tenże, *Europejski* ..., s. 20.

[95] Była to jedna z pierwszych konwencji zawartych przez państwa członkowskie EWG. Poprzedzała ją Konwencja z 29 lutego 1968 r. o wzajemnym uznawaniu spółek i osób prawnych, która została przygotowana w wykonaniu art. 220 tiret 3 TEWG. Została ona podpisana przez wszystkie sześć państw, ale nie została ratyfikowana przez Holandię i w związku z tym nie weszła w życie. Por. szerzej G. Gorczyński, *Z problematyki uznania zagranicznej osoby prawnej*, [w:] A. Bielska-Brodziak (red.), *O czym mówią prawnicy, mówiąc o podmiotowości,* Katowice 2015, s. 197-223.

[96] T. Darkowski słusznie zauważa, że konwencja brukselska była pierwszym „europejskim" instrumentem wprowadzającym wspólne dla wszystkim państw sygnatariuszy przepisy jurysdykcyjne i regulujące uznawanie wykonywanie orzeczeń. Por. T. Darkowski, *Zniesienie sądowego stwierdzania wykonalności orzeczeń zagranicznych we wspólnym obszarze sądowym – porównanie istniejących instrumentów*, [w:] W. Czapliński, A. Wróbel (red.), *Współpraca sądowa w sprawach cywilnych*, Warszawa 2007, s. 3.

[97] Protocol on the interpretation by the Court of Justice of the Convention of 27 September 1968 on jurisdiction and the enforcement of judgments in civil and commercial matters, opubl. Dz. Urz. WE z 1975 r., L 204, s. 28. Podpisanie tego protokołu było niezbędne, ponieważ konwencja brukselska była aktem prawa międzynarodowego, a nie wspólnotowego, chociaż była z nim ściśle związana, i w związku z tym jej postanowienia nie były objęte jurysdykcją Trybunału. Polskie tłumaczenie protokołu zob. J. Barcz, I. Kolowca, *Prawo* …, s. 503-505. Por. szerzej H.D. Tebbens, *Konwencja brukselska i Konwencja lugańska w świetle orzecznictwa Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości,* KPP 1999, Nr 4, s. 775-786.

kompetencję do dokonywania wykładni przepisów konwencji brukselskiej, co zapewniło jednolitą wykładnię jej postanowień, niezależnie od systemów prawnych państw członkowskich[98]. Był to zdecydowany krok naprzód umożliwiający czuwanie przez jeden organ nad wykładnią jej postanowień, co zapewniało jej jednolite stosowanie.

Wzmożona wymiana gospodarcza zachodziła również między państwami członkowskimi EWG a państwami należącymi do innych europejskich struktur gospodarczych (np. EFTA[99]), co wymagało ustalenia wspólnych zasad uznawania i wykonywania orzeczeń[100]. W dniu 16 września 1988 r. sporządzono w Lugano Konwencję o jurysdykcji i wykonywaniu orzeczeń sądowych w sprawach cywilnych i handlowych[101]. Konwencja ta zawierała

[98] Konwencji lugańska z 1988 r. z oczywistych względów nie przewidywała upoważnienia Trybunału do dokonywania wiążącej wykładni tej konwencji. W jej Protokole nr 2 o jednolitej wykładni przewidziano natomiast mechanizmy wymiany poglądów oraz informacji o orzeczeniach dotyczących zarówno tej konwencji, jak i konwencji brukselskiej. Por. H. D. Tebbens, *Konwencja …*, s. 786-795, W. Graliński, *Wpływ rozporządzenia nr 44/2001 na dokonaną w 2008 r. nowelizację polskiego Kodeksu postępowania cywilnego w zakresie uznawania orzeczeń* zagranicznych, [w:] T. Demendecki (red.), *Mechanizm uznania lub odmowy uznania orzeczenia sądu państwa obcego w sprawach cywilnych przez sąd polski – analiza de lege lata i wnioski de lege ferenda*, Warszawa 2019, s. 9 oraz J. Morwiński, *Interpretacja konwencji brukselskiej w świetle orzecznictwa Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości*, [w:] C. Mik (red.), *Wymiar sprawiedliwości w Unii Europejskiej*, Toruń 2001, s. 379-400. Szerzej na temat interpretacji konwencji lugańskiej zobacz m. in. K. Flaga-Gieruszyńska, *Jurysdykcja krajowa i uznanie orzeczeń sądów zagranicznych. Polska i standardy europejskie*, Kraków 1999, s. 104 i nast. i A. Włosińska, *Orzecznictwo Trybunału Sprawiedliwości Wspólnot Europejskich dotyczące Konwencji brukselskiej a Konwencja z Lugano,* RPEiS 1999, z. 3-4, s. 69-80.

[99] Europejskie Stowarzyszenie Wolnego Handlu, międzynarodowa organizacja mająca na celu utworzenie strefy wolnego handlu między państwami członkowskimi powstała w dniu 3 maja 1960 r. na mocy Konwencji sztokholmskiej z 4 stycznia 1960 r.

[100] Konwencja brukselska miała charakter zamknięty i była zastrzeżona tylko dla państw członkowskich Wspólnot Europejskich (art. 220 tiret 4 TEWG), natomiast pierwsza (i druga) konwencja lugańska miała charakter półotwarty (art. 60-63 konwencji lugańskiej z 1988 r.). Zob. F.R.P. Pereira, *Ogólna …*, s. 686.

[101] Dz. U z 2000 r. Nr 10 poz. 132. Weszła w życie 1 stycznia 1992 r. Na podstawie ustawy z dnia 10 kwietnia 1999 r. o ratyfikacji Konwencji o jurysdykcji i wykonywaniu orzeczeń sądowych w sprawach cywilnych i handlowych (Dz. U. z 1999 r. Nr 45, poz. 440) Prezydent RP dokonał w dniu 26 sierpnia 1999 r. ratyfikacji konwencji. Z dniem 1 lutego 2000 r. przystąpiła do niej Polska, jako pierwszy kraj spoza EWG. W przedmiocie konwencji lugańskiej z 1988 r. zob. w szczególności: K. Flaga-Gieruszyńska, *Konwencja o jurysdykcji krajowej i wykonalności orzeczeń w sprawach cywilnych i handlowych – wybrane zagadnienia*, Rejent 2000, Nr 1, s. 68-89, K. Weitz, *Konwencja …*, tenże, [w:] A. Wróbel (red.) *Stosowanie ...*, s. 476-477, J. Ciszewski, *Konwencja z Lugano. Komentarz.*, Warszawa 2004, tenże, *Dochodzenie roszczeń alimentacyjnych za granicą na podstawie Konwencji lugańskiej i Konwencji haskiej*, Monitor Prawniczy 2000, Nr 8, s. 486 i nast., tenże, *Zezwolenie na wykonanie w Polsce orzeczenia sądu francuskiego. Glosa do postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 30 września 2008 r. (II CSK 158/08)*, OSNC 2009, nr 11, poz. 151, tenże, *Wybrane zagadnienia z zakresu prawa prywatnego międzynarodowego w konwencji lugańskiej*, Rejent 2001, nr 7-8, s. 26-48, A. Włosińska, *Orzecznictwo Trybunału Sprawiedliwości Wspólnot Europejskich dotyczące Konwencji brukselskiej a Konwencja z Lugano,* RPEiS 1999, z. 3-4, s. 69-80, W. Graliński, *Europeizacja polskiego prawa sądowego cywilnego poprzez konwencję z Lugano,* [w:] C. Mik (red.), *Europeizacja prawa krajowego. Wpływ integracji europejskiej na dziedziny prawa krajowego*, Toruń 2000, s. 237-253, A. Kwecko, *Uznawanie orzeczeń sądów w sprawach cywilnych w prawie polskim i niemieckim oraz według Konwencji z Lugano*, Warszawa 2002.

unormowania bardzo zbliżone do konwencji brukselskiej[102] i rozszerzała terytorialne obowiązywanie jednolitych zasad uznawania i wykonywania orzeczeń na państwa należące do EFTA[103] i państwa spoza niej[104].

Po podpisaniu konwencji brukselskiej pojawiły się stanowiska głoszące potrzebę harmonizacji ustawodawstw krajowych również w zakresie prawa cywilnego materialnego[105] i dalszego zbliżania prawa procesowego[106]. W zakresie europejskiego prawa kolizyjnego państwa członkowskie zawarły konwencję o prawie właściwym dla zobowiązań umownych, otwartą do podpisu w Rzymie dnia 19 czerwca 1980 r.[107].

Co do zbliżania europejskiego spadkowego prawa materialnego, gdyż zagadnienie to nie jest przedmiotem rozprawy, poprzestać wystarczy na przytoczeniu, że „Ze względu na to, że kształtowanie się norm prawa spadkowego jest silnie związane z rozwojem histo-

[102] W piśmiennictwie powszechnie określa się konwencję lugańską jako „równoległą" lub „paralelną" w stosunku do konwencji brukselskiej. W punkcie 18. opinii TS z dnia 7 lutego 2006 r. 1/03, EU:C:2006:81 - dalej opinia TS 1/03, stwierdzono, że „Konwencja z Lugano jest równoległa w stosunku do konwencji brukselskiej w tym sensie, że jej celem jest stworzenie w stosunkach między państwem będącym stroną konwencji brukselskiej a państwem - członkiem EFT-y będącym stroną konwencji z Lugano, jak również w stosunkach między państwami - członkami EFT-y, będącymi stronami konwencji z Lugano, regulacji, która z pewnymi wyjątkami odpowiada regulacji ustanowionej przez konwencję brukselską".

[103] W 1988 r. do EFTA należały następujące państwa: Islandia, Norwegia, Liechtenstein, Szwajcaria, Austria, Szwecja, Finlandia. Wraz z rozszerzeniem Wspólnoty w 1995 r. struktury Stowarzyszenia opuściła Austria, Szwecja i Finlandia. Po wejściu Polski do UE stronami tej konwencji pozostały tylko Norwegia, Islandia i Szwajcaria.

[104] Państwa spoza EFTA mogły zostać zaproszone do konwencji przez depozytariusza – Szwajcarię – na wniosek jednego z państw-stron konwencji, jeżeli zgodę na przystąpienie wyraziły wszystkie państwa członkowskie Wspólnot Europejskich i EFTA będące członkami konwencji. Polska została zaproszona na wniosek Holandii, jako jedyna spośród państw przystępujących do UE w dniu 1 maja 2004 r.

[105] Odnośnie do harmonizacji i ujednolicania europejskiego prawa prywatnego zob. w szczególności: J. Pisuliński, *Kilka pytań o europejski kodeks cywilny*, Transformacje Prawa Prywatnego 2006, Nr 2, s. 99-107, K. Zawada, *Europeizacja międzynarodowego prawa zobowiązań umownych. Od konwencji rzymskiej do rozporządzenia rzymskiego w sprawie prawa właściwego dla zobowiązań umownych*¸ PS 2010, Nr 5, s. 16-32, O. Lando, *Salient Features of the Principles of European Contract Law: A Comparison with the UCC,* Pace International Law Review, vol. 13, 2011, s. 339-369, Martin W. Hesselink, *The Principles Of European Contract Law: Some Choices Made By The Lando Commission,* Global Jurist Frontiers 2001, vol. 1, no. 1, s. 1-60, A. Semeniuk, *Harmonizacja ...*, s. 219-255, R. Mańko, *Instytucje UE wobec idei europejskiego kodeksu prawa prywatnego*, PPE, z. 2, 2004, s. 36-49, tenże, *The Unification of Private Law in Europe from the Perspective of the Polish Legal Culture*, Yearbook of Polish European Studies, 11/2007–2008, s. 109-137, tenże, *Unifikacja europejskiego prawa prywatnego z perspektywy społeczeństwa polskiego: przyczynek do dyskusji,* Nowa Europa 2008, Nr 2, s. 35-84, M. Zachariasiewicz, *O kierunkach rozwoju wspólnego prawa umów w Europie*, PiP 2012, Nr 6, s. 77-90, K. Kowalski, *Problemy unifikacji praw prywatnego w Unii Europejskiej w świetle Europejskiego Kodeksu Cywilnego,* Przegląd Prawniczy ELSA Poland 2013, z. 1, s. 1-12, K. Lubiński, *Postępowanie cywilne bez granic: harmonizacja a unifikacja prawa procesowego*, Palestra 1999, Nr 1-2, s. 45-54 i Z. Brodecki, *W Europie wewnętrznych granic (studia z historii i polityki prawa prywatnego)*, [w:] L. Ogiegło, W. Popiołek, M. Szpunar (red.), *Rozprawy prawnicze. Księga pamiątkowa Profesora Maksymiliana Pazdana*, Kraków 2005, s. 594-596

[106] W 1977 r. został zwołany w Gandawie pierwszy Światowy Kongres Międzynarodowego Stowarzyszenia Prawa Proceduralnego z inicjatywy Marcela Storme'a.

[107] Dz. Urz. WE z 1980 r., L 266, s. 1. Weszła w życie w dniu 1 kwietnia 1991 r.

rycznym, gospodarczym, społecznym, jak również religijnym danego społeczeństwa, przepisy prawa spadkowego w poszczególnych krajach Unii Europejskiej wykazują znaczne zróżnicowanie. Przyjęte rozwiązania są głęboko zakorzenione w tradycji prawnej tych krajów i w świadomości społecznej, dlatego też powstałyby znaczne trudności w realizacji koncepcji przyjęcia jednolitych norm prawa spadkowego na obszarze Unii Europejskiej."[108]. Przeszkody te wynikają przede wszystkim ze zbyt dużych różnic w tradycjach prawnych państw europejskich dotyczących koncepcji małżeństwa i rodziny oraz wiążących się z tym odmienności unormowania dziedziczenia i ochrony osób bliskich spadkodawcy. Materialne prawo spadkowe pozostawiono w gestii ustawodawstw krajowych, ograniczając się do prac nad jednolitym prawem kolizyjnym w zakresie spadkobrania[109].

Dyskusja na temat zbliżania prawa cywilnego procesowego Wspólnot przybrała na sile na przełomie lat 80. i 90. XX w. Na mocy Jednolitego Aktu Europejskiego[110] wprowadzono do TEWG art. 100a (następnie art. 95 TWE), który uprawniał Radę do podejmowania środków mających na celu ustanowienie i funkcjonowanie wspólnego rynku, w tym przepisów dotyczących zbliżania procesowego prawa cywilnego państw członkowskich. W tym okresie zwracano uwagę na to, że współpraca sądowa w sprawach cywilnych ma ułatwiać zarówno funkcjonowanie tworzącego się rynku wewnętrznego Wspólnot, ale również ma przeciwdziałać negatywnym konsekwencjom likwidowania barier wewnętrznych między państwami członkowskimi[111].

W 1987 r. podczas VIII Międzynarodowego Kongresu Prawa Procesowego w Utrechcie ukształtowała się nieformalna grupa dwunastu ekspertów[112] z zakresu prawa proceduralnego pod kierownictwem Marcela Storme'a[113]. Została ona w 1990 r. wsparta przez

---

[108] A. Kawałko, J. S. Piątkowski, H. Witczak, *Pojęcie, funkcje i źródła prawa spadkowego*, [w:] B. Kordasiewicz (red.), *Prawo spadkowe. System prawa prywatnego*. *Tom 10.*, Warszawa 2015, s. 47.

[109] Tamże, s. 47.

[110] Dz. Urz. WE z 1987 r. L 169, s. 1.

[111] Z czasem ta współpraca przekształciła się w wymiar sprawiedliwości i spraw wewnętrznych. Por. T. Darkowski, D. Jasińska, *Współpraca …*, s. 304.

[112] Byli to procesualiści pochodzący z każdego państwa członkowskiego: A. Huss (Luksemburg), J. A. Jolowicz (Zjednoczone Królestwo), K. Kerameus (Grecja), A. Long (Irlandia), P. Meijknecht (Holandia), C. de Miguel (Hiszpania), J. Normand (Francja), A. Pessoa Vaz (Portugalia), H. Prütting (Niemcy), S. Smith (Dania), M. Storme (Belgia) i G. Garzia (Włochy). Por. K. Lubiński, *Idea …*, s. 6 i nast. oraz A. Olaś, *W stronę modelowego Europejskiego Kodeksu Postępowania Cywilnego: od Projektu Storme do Modelowych Europejskich Reguł --Postępowania Cywilnego*, PS 2021, Nr 9, s. 9-15.

[113] M. Storme, *Improving Access to Justice in Europe*, Teka Komisji Prawiczej Państwowej Akademii Nauk Oddział w Lublinie 2010, s. 207-217. Por. T. Darkowski, D. Jasińska, *Współpraca …*, s. 302-303. Aktualnie zagadnienie harmonizacji międzynarodowego, w tym europejskiego prawa procesowego cywilnego znajduje się w centrum zainteresowania wielu organizacji takich jak: ALI (American Law Institute), ELI (European Law Institute), czy UNIDROIT (The International Institute for the Unification of Private Law). Na podstawie ich prac opublikowano m. in. ALI/UNDROIT Principles of Transnational Civil Procedure dostępne w dniu 10 kwietnia 2020 r. na https://www.unidroit.org/english/principles/civilprocedure/ali-

Komisję Europejską i utworzono Komisję do Spraw Europejskiego Kodeksu Sądowego (ang. *Working Group for the Approximation of the Civil Procedural Law in Europe*). Była to pierwsza kompleksowa próba zajęcia się najbardziej podstawowymi zagadnieniami prawa procesowego. Wtedy też po raz pierwszy wprowadzono koncepcję europejskiego kodeksu postępowania cywilnego (*European Judicial Code*)[114].

Powszechnie w tym okresie uważano, że rozbieżności w prawie procesowym cywilnym mają wpływ na wolną konkurencję i wypaczają reguły wspólnego rynku[115], czyniąc ideę jego stworzenia czysto iluzoryczną, z uwagi na brak zapewnienia obywatelom i przedsiębiorstwom wszystkich państw członkowskich prawa do takiej samej ochrony prawnoprocesowej, równości broni stron i uczestników postępowania przed każdym sądem oraz

unidroitprinciples-e.pdf. Obecnie prowadzone są prace nad Europejskimi zasadami prawa procesowego cywilnego; postęp i opis prac dostępny w dniu 10 kwietnia 2020 r. na https://www.unidroit.org/work-in-progress-eli-unidroit-european-rules.

[114] K. Gombos, *Harmonisation …*, s. 26. Zob. M. Storme, *Ujednolicanie zasad cywilnego prawa sądowego w Europie*, [w:] M. Sawczuk (red.), *Jednolitość prawa sądowego cywilnego a jego odrębności krajowe*, Lublin 1997, s. 353-360. Co do najnowszych prac nad wzajemnym zbliżeniem i modernizacją krajowych systemów prawa procesowego cywilnego, w tym Modelowych Europejskich Reguł Postępowania Cywilnego (ELI/UNIDROIT Model European Rules of Civil Procedure) zob. zwłaszcza A. Olaś, *W stronę …*, s. 15-41. Por. także A. Gidi, *Notes on Criticizing the Proposed ALI/UNIDROIT Principles and Rules of Transnational Civil Procedure*, Uniform Law Review 2001, Nr 4, s. 819-926, H.P. Glenn, *The ALI/Unidroit Principles of Transnational Civil Procedure as global standards for adjudication?*, ULR 2004, Nr 4, s. 485-491, S. Goldstein, *The Proposed ALI/UNIDROIT Principles and Rules of Transnational Civil Procedure: The Utility of Such a Harmonization Project?*, ULR 2001, Nr 4, s. 789-801, G.C. Hazard, *Some preliminary observations on the proposed ELI/UNIDROIT civil procedure project in the light of the experience of the ALI/UNIDROIT project*, ULR 2014, Nr 2, s. 176-178, K.D. Kerameus, *Scope of Application of the ALI/UNIDROIT Principles of Transnational Civil Procedure*, ULR 2004, Nr 4, s. 847-857, tenże, *Some reflections on procedural harmonisation: reasons and scope*, ULR 2003, Nr 1–2, s. 443-451, X.E. Kramer, *The structure of civil proceedings and why it matters: exploratory observations on future ELI-UNIDROIT European rules of civil procedure*, ULR 2014, Nr 2, s. 218-238, P.H. Lindblom, *Harmony of Legal Spheres. A Swedish View on the Construction of a Unified European Procedural Law*, European Review of Private Law 1997, Nr 5, s. 11-46, V. Mikelénas, *The Proposed ALI/UNIDROIT Principles and Rules of Transnational Civil Procedure and the New Code of Civil Procedure in Lithuania*, ULR 2001, Nr 4, s. 981-993, T. Pfeiffer, *The ALI/UNIDROIT Project: Are Principles Sufficient, Without the Rules?*, ULR 2001, Nr 4, s. 1015-1033, C.H. Rhee, *Towards Harmonised European Rules of Civil Procedure: Obligations of the Judge, the Parties and their Lawyers*, Access to Justice in Eastern Europe 2020, Nr 1, s. 6-33, M. Storme, *A Single Civil Procedure for Europe: A Cathedral Builders' Dream*, RLR 2005, Nr 22, s. 87-100, R. Stürner, *Principles of European civil procedure or a European model code? Some considerations on the joint ELI-UNIDROIT project*, ULR 2014, Nr 2, s. 322-328, R. Stürner, *The Principles of Transnational Civil Procedure. An Introduction to Their Basic Conceptions*, Rabels Zeitschrift für ausländisches und internationales Privatrecht 2005, Nr 1, t. 69, s. 201-254, J. Walker, *The Utility of the ALI/UNIDROIT Project on Principles and Rules of Transnational Civil Procedure*, ULR 2001 Nr 4, s. 803-818 i D. Wallis, *Introductory remarks on the ELI-UNIDROIT project*, ULR 2014, Nr 2, s. 173-175.

[115] T. Demendecki, *Kodeks prawa …,* s. 28. Niezbędność zbliżania procedur państw członkowskich uzasadniano potrzebami wspólnego rynku. Na temat celowości zbliżenia prawa sądowego w zakresie postepowania egzekucyjnego zob. przykładowo A. Kohl, *Ujednolicenie europejskiego prawa sądowego a perspektywa wejścia Polski do Wspólnoty Europejskiej*, [w:] M. Sawczuk (red.), *Jednolitość prawa sądowego cywilnego a jego odrębności krajowe*, Lublin 1997, s. 53-58.

efektywności ochrony prawnej[116].

Dorobkiem prac tej Komisji był opublikowany w 1993 r. tzw. raport Storme'a[117], który zawierał wspólne, generalne zasady procedury cywilnej, przepisy dotyczące egzekucji i międzynarodowego arbitrażu handlowego[118]. Obejmował propozycje, które mogły stać się podstawą zbliżenia prawa państw członkowskich. Eksperci ustalili katalog zasad i celów, które powinny cechować współczesne prawo procesowe, zaliczając do nich: postulaty dyspozycyjności i kontradyktoryjności, zwiększenie skuteczności postępowania, łatwość dostępu do wymiaru sprawiedliwości, obniżenie kosztów postępowania, niezależność sądów i niezawisłość sędziów, jawność rozpraw, rozsądne terminy, czy uzasadnianie orzeczeń sądowych[119]. Raport nie ma mocy prawnej i zawiera tylko propozycje mogące stać się podstawą harmonizacji prawa procesowego cywilnego państw członkowskich UE[120].

Raport Storme'a spotkał się początkowo z krytyką nauki prawa[121], a jego znaczenie na gruncie unijnym zostało docenione dopiero przy pracach nad pierwszymi rozporządzeniami unijnymi wprowadzającymi jednolity unijny instrument prawny – europejski nakaz zapłaty[122] i jednolite europejskie postępowanie cywilne - europejskie postępowanie w sprawie drobnych roszczeń[123]. Myśl Marcela Storme'a o sformułowaniu wspólnego europejskiego prawa procesowego cywilnego stawała się coraz bliższa urzeczywistnienia wraz z

---

[116] T. Demendecki, *Europejski …,* s. 19.

[117] Tekst raportu został opublikowany w M. Storme (red.), *Rapprochement du droit judiciaire de l'Union europeenne - Approximation of judiciary law in the European Union*, Dordrecht – Boston - London 1994. Raport nie jest kompletnym kodeksem, lecz tylko jego ogólnymi założeniami (ang. *Draft proposal for a Directive on the approximation of laws and rules of the Member States concerning certain aspects of the procedure for civil litigation*). Zawiera on szereg propozycji, które mogłyby za pomocą dyrektyw służyć zbliżeniu przepisów w kilku dziedzinach prawa sądowego. Por. także M. Storme, *Improving …,* s. 210, T. Misiuk-Jodłowska, J. Lapierre, *Polskie prawo procesowe cywilne a projekt ekspertów Unii Europejskiej*, KPP 1996, z. 4, s. 723-746, G. Tarzia, *Europa 1993 roku i sądownictwo cywilne*, [w:] M. Sawczuk (red.), *Jednolitość prawa sądowego cywilnego a jego odrębności krajowe*, Lublin 1997, s. 25-32, K. Lubiński, *Idea …*, s. 6 i nast., G. Walter, *Najnowsze tendencje rozwoju w międzynarodowym cywilnym prawie procesowym (Neuere Entwicklungen im internationalen Zivilprozessrecht),* AUMSC 1996, sectio G, vol. XLIII, s. 37-38 i M. Sawczuk, *Uwagi …*, s. 77. Zob. także M. Storme, *Okoliczności sprzyjające i okoliczności utrudniające harmonizację zasad prawa sądowego cywilnego w Europie*, Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska 1996, sectio G, vol. XLIII, s. 27-32.

[118] Opracowany projekt aktu normatywnego składał się ze 127 artykułów ujętych w 16 rozdziałach.

[119] T. Demendecki, *Kodeks prawa …*, s. 29. Zob. A. Olaś, *W stronę …*, s. 12-14.

[120] T. Demendecki, *Europejski …,* s. 19. Zob. A. Olaś, *W stronę …*, s. 13-15.

[121] A. Olaś, *W stronę …*, s. 13-14.

[122] W Zielonej Księdze w sprawie procedury Europejskiego Nakazu Zapłaty z dnia 20 grudnia 2002 r. odnosząc się do tego sprawozdania wskazano, że chociaż raport nigdy nie został przekształcony w inicjatywę legislacyjną Komisji, jest cennym punktem odniesienia i źródłem inspiracji. Zob. Green paper on a European Order for payment procedure and on measures to simplify and speed up small claims litigation, Brussels, 20.12.2002 COM(2002) 746 final.

[123] A. Olaś, *W stronę ..*, s. 15.

przekształceniem Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej w Unię Europejską, a jego propozycja zwiększenia skuteczności postępowania niewątpliwie odzwierciedlona została w rozporządzeniu nr 650/2012, co szczególnie widoczne jest w przypadku europejskiego poświadczenia spadkowego.

2.2. Zbliżanie ustawodawstw krajowych państw członkowskich Unii Europejskiej

2.2.1. Od Traktatu z Maastricht do Traktatu Amsterdamskiego

W dniu 1 listopada 1993 r. wszedł w życie Traktat z Maastricht, ustanawiający Unię Europejską[124]. Jako główne cele Unii wskazano m. in. popieranie zrównoważonego i trwałego postępu gospodarczego i społecznego, w szczególności przez utworzenie przestrzeni bez granic wewnętrznych oraz rozwijanie ścisłej współpracy w dziedzinie wymiaru sprawiedliwości i spraw wewnętrznych[125]. Traktat o Unii Europejskiej rozpoczął nowy etap integracji europejskiej, w którym odstąpiono od modelu *stricte* gospodarczego[126]. Na mocy jego postanowień został utworzony wymiar sprawiedliwości i spraw wewnętrznych Unii Europejskiej, obejmujący sześć polityk: wizową, azylową, imigracyjną, współpracę sądową w sprawach cywilnych, współpracę sądową w sprawach karnych i współpracę policyjną[127]. Przewidziano w nim możliwość wzmocnionej współpracy w dziedzinie wymiaru sprawiedliwości i spraw wewnętrznych[128].

Traktat ten wprowadził daleko idące zmiany odnośnie do dalszego ujednolicania

[124] Traktat o Unii Europejskiej podpisany w 7 lutego 1992 r. w Maastricht, opubl. Dz. Urz. WE z 1992 r.,C 191, s. 1.

[125] Art. B tiret 1 i 4 TUE. W wersji skonsolidowanej TUE z 1997 r. (Dz. Urz. z 1997 r. WE, C 340, s. 2) jest już mowa o utrzymaniu i rozwoju Unii jako przestrzeni wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości, w której zapewniony jest swobodny przepływ osób w połączeniu z odpowiednimi środkami w odniesieniu do kontroli na granicach zewnętrznych, azylu, imigracji oraz zapobiegania i zwalczania przestępczości (art. 2 tiret 4, dawny art. B tiret 4).

[126] J. Kociubiński, *Przestrzeń wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości – powstanie, ewolucja, perspektywy. Wybrane zagadnienia reformy wprowadzonej Traktatem lizbońskim*, Nowa Kodyfikacja Prawa Karnego, Tom XXVI, Wrocław 2010, s. 77. Zob. Y.E. Alarcón Palacio, *El Reglamento ...*, s. 148.

[127] Por. szerzej J.J. Węc, *Ewolucja wymiaru sprawiedliwości i spraw wewnętrznych Unii Europejskiej w latach 1992 – 2001*, Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Bezpieczeństwa Publicznego i Indywidualnego „Apeiron"2010, Nr 4, s. 11-36.

[128] Zgodnie z art. K.7 postanowienia niniejszego Tytułu nie stanowią przeszkody w ustanowieniu lub rozwoju ściślejszej współpracy między dwoma lub większą liczbą Państw Członkowskich, o ile współpraca ta nie jest sprzeczna i nie utrudnia współpracy przewidzianej w niniejszym tytule. Szerzej por. A. Gruszczak, *Wzmocniona współpraca w dziedzinie wymiaru sprawiedliwości i spraw wewnętrznych Unii Europejskiej*, Studia Europejskie 2002, Nr 2, s. 95-115 i przytoczoną tam literaturę.

prawa europejskiego, ponieważ kreując Unię, poszerzył obszar współpracy przez utworzenie tzw. struktury filarowej[129]. W artykule K.1 ust. 6 Traktatu wskazano, że dla osiągnięcia celów Unii, w szczególności w zakresie swobodnego przepływu osób, przedmiotem wspólnego zainteresowania stała się współpraca sądowa w sprawach cywilnych[130]. Początkowo miała ona w przeważającej mierze charakter międzynarodowy, co oznacza, że wyłączone w tym zakresie było, co do zasady, prawodawstwo pochodne Unii[131], a stanowienie prawa następowało po osiągnięciu politycznego konsensu państw członkowskich w drodze umów międzynarodowych[132].

Trafnie wywodzi Piotr Mostowik, że „z uwagi na samo istnienie Unii i jej nowe kompetencje prawodawcze, pojawiła się szansa na – pożądane od lat w wypowiedziach doktryny – obowiązywanie ujednoliconego prawa kolizyjnego oraz wspólnych reguł międzynarodowego postępowania cywilnego, pozwalającego na harmonię orzeczeń sądowych różnych państw członkowskich w takich samych sprawach (mimo obowiązywania na świecie różnych regulacji materialnoprawnych)” [133].

W latach 90. XX w. unijne prace prawodawcze koncentrowały się przede wszystkim na usprawnieniu przepływu skutków prawnych w sprawach, które już dotychczas były ujęte w konwencji brukselskiej. W oficjalnych dokumentach niewiele miejsca poświęcono zagadnieniom związanym z wprowadzeniem aktu prawnego dotyczącego przepływu skutków prawnych w sprawach dotyczących dziedziczenia[134]. Pomimo tego omówienie tych prac jest niezbędne dla przejrzystości wywodu, ponieważ jak już doszło do procedowania

[129] Dotychczasowa współpraca w ramach EWG przypisana została o I filaru. Pozostałe dwa filary to: Wspólna polityka zagraniczna i bezpieczeństwa (filar II) i Współpraca w zakresie wymiaru sprawiedliwości i spraw wewnętrznych (filar III). Do czasu wprowadzenia struktury filarowej współpraca sądowa w sprawach cywilnych ograniczała się, w zasadzie, do konwencji brukselskiej z 1968 r., konwencji rzymskiej oraz konwencji lugańskiej z 1988 r.

[130] Po raz pierwszy pojęcie współpracy sądowej w sprawach cywilnych pojawiło w akcie prawa pierwotnego UE. Przez mało precyzyjne pojęcie „współpracy sądowej w sprawach cywilnych” można rozumieć kompetencję Unii do regulowania międzynarodowego prawa prywatnego i postępowania cywilnego. Por. P. Mostowik, *Jak nie ujednolicać …*, s. 15.

[131] W ramach III filaru UE przyjmowano specyficzne środki współpracy o charakterze ponadnarodowym takie jak: wspólne stanowiska, wspólne działania i konwencje, a także przepisy z zakresu *soft-law*, które nie miały mocy prawnie wiążącej.

[132] Współpraca ta uregulowana była w art. K.3 ust. 1 TUE, który stanowił, że w dziedzinach objętych artykułem K.1, Państwa Członkowskie wzajemnie się informują i konsultują w ramach Rady, w celu koordynacji swych działań. W tym celu ustanawiają współpracę między swymi właściwymi jednostkami administracyjnymi. Na jego podstawie opracowano jedynie Konwencję z 28 maja 1998 r. o jurysdykcji, uznawaniu i wykonywaniu orzeczeń w sprawach małżeńskich.

[133] P. Mostowik, *Jak nie ujednolicać …*, s. 15.

[134] W wypowiedziach polskiej doktryny z tego okresu można spotkać się z poglądami, które sugerowały, że nie należało spodziewać się w najbliższym okresie powstania wspólnego europejskiego prawa spadkowego. Por. M. Pazdan, *Czynności notarialne w międzynarodowym prawie spadkowym*, Rejent 1998, Nr 4, s. 101.

nad aktem normatywnym dotyczącym europejskiego prawa spadkowego, wielokrotnie odnoszono się do rozporządzenia Bruksela I i Bruksela II, wzorując się na zawartych w nich rozwiązaniach. Tym samym konieczne jest, chociaż w zarysie, omówienie aktywności prawodawczej, która legła u podstaw tych rozporządzeń.

W 1995 r. Komisja Europejska rozważała przebudowę dotychczasowego systemu wykonywania orzeczeń przez odstąpienie od wymogu tzw. *exequatur*[135]. Jednak już w 1997 r. okazało się, że takie udogodnienie i „całkowite zniesienie procedury rejestracji (*exequatur*) jest nie do pomyślenia, choćby ze względu na duże rozbieżności proceduralne między państwami członkowskimi w odniesieniu do wykonania"[136]. Wiązały się one przede wszystkim z definicją tytułu egzekucyjnego, postępowaniem dotyczącym wykonania orzeczenia oraz statusem, uprawnieniami i obowiązkami urzędników odpowiedzialnych za egzekwowanie prawa. Ponadto argumentowano, że przez zniesienie *exequatur* dojdzie do naruszenia suwerenności narodowej, w postaci *imperium* leżącego u podstaw wykonania orzeczenia. Zauważono, że przed wprowadzeniem tak radykalnej zmiany konieczne jest zbliżenie tych definicji, statusów i procedur, a także uproszczenie postępowania i związanych z nim formalności[137].

W wieloletnim programie roboczym Rady Unii Europejskiej z dnia 14 października 1996 r.[138] założono poprawę sądowej współpracy w sprawach cywilnych przez sporządzenie projektu konwencji o doręczaniu dokumentów sądowych i pozasądowych w sprawach cywilnych lub handlowych[139] oraz konwencji dotyczącej jurysdykcji i uznawania i wykonywania orzeczeń w sprawach małżeńskich[140], a także rozpoczęcie dyskusji na temat konieczności i możliwości sporządzenia europejskiego tytułu egzekucyjnego oraz konwencji w sprawie prawa właściwego dla dodatkowych zobowiązań umownych.

W tym samym czasie Rada UE przedstawiła do podpisu państwom członkowskim

[135] Na tym tle stwierdzono w Komunikacie z dnia 26 listopada 1997 r. COM(97) 609 final s. 7-8, że „Swoboda przepływu orzeczeń, która powinna być następstwem innych swobód przemieszania się, nie jest praktycznie wdrożona w prawie pozytywnym: aby przekroczyć granicę i być wykonanym w innym Państwie Członkowskim, każdy nakaz, sądowy, czy nie, wymaga paszportu, czyli (orzeczenia) wydanego przez Państwo Członkowskie wykonania w formie poświadczenia o wykonaniu lub jego ekwiwalentu".

[136] Komunikat Komisji z dnia 26 listopada 1997 r. COM(97) 609 final, s. 8. Pomysł ten był na tym etapie integracji prawnej przedwczesny, tamże s. 11.

[137] Tamże, s. 11.

[138] Council Resolution of 14 October 1996 laying down the priorities for cooperation in the field of justice and home affairs for the period from 1 July 1996 to 30 June 1998, (opubl. Dz. Urz. WE z 1996 r., C 319, s. 1), s. 2.

[139] Dz. Urz. WE z 1997 r., C 261, s. 2.

[140] Dz. Urz. WE z 1998 r., C 221, s. 1.

konwencję dotyczącą postępowań upadłościowych[141], konwencję w sprawie doręczania dokumentów w sprawach cywilnych i handlowych[142] i konwencję o jurysdykcji, uznawaniu i wykonywaniu orzeczeń w sprawach małżeńskich[143] (tzw. konwencja brukselska II). Akty te nie weszły w życie, ze względu na uchwalenie traktatu amsterdamskiego, o czym będzie mowa poniżej.

W dniu 26 listopada 1997 r. Komisja Europejska wydała komunikat[144], w którym zaakcentowano potrzebę rewizji konwencji brukselskiej[145] i uchwalenia nowej konwencji[146], gdyż uznawanie i wykonywanie orzeczeń trwało za długo i było zbyt kosztowne[147]. Zaproponowano, aby kontrola w państwie wykonania ograniczała się do kwestii formalnych, w szczególności na podstawie zaświadczenia wydanego przez sąd w państwie pochodzenia, potwierdzający, że orzeczenie jest wykonalne. Wskazano na potrzebę zmiany podstaw odmowy uznania orzeczenia, które powinny być brane pod uwagę tylko na zarzut pozwanego, na którym spoczywałby ciężar ich udowodnienia. Rozważono konieczność wzmocnienia systemu środków tymczasowych i ochronnych, przy uwzględnieniu ich europejskiego wymiaru.

Ambitnie zasugerowano, że nowy system uznawania i wykonywania, co jest warte podkreślenia, ma dotyczyć wszystkich orzeczeń w sprawach cywilnych i handlowych, a

---

[141] Akt Rady z 23 listopada 1995 r., opubl. Dz. Urz. WE z 1999 r., C 279, s. 5. Na temat tej konwencji zob. przykładowo W.J. Habsheid, *Europeizacja …*, s. 47-50.

[142] Akt Rady z 26 maja 1997 r., opubl. Dz. Urz. WE z 1997 r., C 261, s. 1. Na temat konwencji zob. szerzej P. Meijknecht, *Doręczenie dokumentów w obrocie międzynarodowym europejska konwencja z 1997 r.*, KPP 1999, Nr 4, s. 797-810.

[143] Akt Rady z 28 maja 1998 r., opubl. Dz. Urz. WE z 1998 r., C 221, s. 1. Na temat konwencji zob. szerzej M. Ahlt, *Konwencja brukselska o jurysdykcji oraz uznawaniu i wykonywaniu orzeczeń sądowych w sprawach cywilnych*, KPP 1999, Nr 4, s. 811 i nast.

[144] Komunikat Komisji z dnia 26 listopada 1997 r. COM(97) 609 final, opubl. Dz. Urz. WE z 1998 r., C 33, s. 3. Po wejściu w życie Traktatu Amsterdamskiego odstąpiono od planu sporządzenia nowej konwencji, na rzecz przekształcenia postanowień konwencji w akt prawa pochodnego, co wiązało się z przesunięciem zagadnień dotyczących współpracy sądowej w sprawach cywilnych z trzeciego filaru do pierwszego filaru. Por. W. Graliński, *Wpływ …,* s. 12.

[145] Równolegle trwały prace nad nową konwencją lugańską.

[146] Zob. obszerną propozycję zmian konwencji brukselskiej opublikowaną w Dz. Urz. WE z 1998 r., C 33, s. 5. Por. też F.R.P. Pereira, *Ogólna …*, s. 690.

[147] Od czasu wejścia w życie konwencja brukselska była nowelizowana w ograniczonym zakresie i nie przeprowadzono ogólnego przeglądu jej przepisów, a jedynie dostosowywano ją wraz z rozszerzaniem EWG. Zmiany w pierwotnym tekście konwencji wiązały się w wejściem w życie poszczególnych konwencji akcesyjnych. Jak wskazuje K. Weitz: „Zmiany te były z jednej strony konsekwencją stosowania w praktyce norm konwencyjnych w ich dotychczasowym brzmieniu i powstających na tym tle problemów w orzecznictwie, a z drugiej strony wynikały z konieczności dostosowywania, pod względem techniczno-prawnym, postanowień konwencji do systemów prawnych nowych państw członkowskich. Najistotniejsze zmiany wprowadziły tzw. I konwencja luksemburska z dnia 9 października 1978 r. (konieczność uwzględnienia specyfiki systemów prawnych państw *common law*, tj. Wielkiej Brytanii i Irlandii) i konwencja z Donostia-San Sebastián z 1989 r. (implementacja do konwencji brukselskiej nowych rozwiązań przyjętych w 1988 r. w konwencji lugańskiej w celuujednolicenia systemów obu konwencji)" tenże, *Europejskie …,* s. 476. Por. też F.R.P. Pereira, *Ogólna …*, s. 688-689.

nie tylko wyroków zasądzających zapłatę kwoty pieniężnej[148]. Na potrzebę uproszczenia postępowania w zakresie uznawania i wykonalności orzeczeń wskazywał również Trybunał Sprawiedliwości w wyrokach w sprawie Capelloni[149] i w sprawie Reichert[150].

Propozycja Komisji Europejskiej uwzględniała rozwój stosunków gospodarczych oraz orzecznictwo Trybunału Sprawiedliwości. Stwierdzono, że „Konieczne jest ułatwienie swobodnego przepływu orzeczeń, ale to nie wystarczy, aby umożliwić obywatelowi i przedsiębiorstwom pełne wykorzystanie praw przyznanych im na obszarze Unii. Rzeczywistym celem jest zapewnienie jak najbardziej globalnego, szybkiego, wydajnego i niedrogiego dostępu do wymiaru sprawiedliwości"[151].

Komunikat odnosił się przede wszystkim do problemów w zakresie dostępu do wymiaru sprawiedliwości w drobnych sprawach konsumenckich i ustanowienia szybkiej procedury spłaty długów pieniężnych oraz instrumentów prawnych służących efektywnemu wykonywaniu orzeczeń sądowych, a także ustalaniu majątku dłużnika. Podkreślono w nim, że: „w zintegrowanym obszarze [prawnym – przyp. P.M.] (…) wszyscy powinni mieć łatwy dostęp do zasad gry i powinni wiedzieć, przed podjęciem decyzji, o swoich prawach i obowiązkach, jakie warunki należy spełnić, jaki będzie efekt końcowy złożonych dokumentów, jaki skutek będzie miało orzeczenie oraz jakie są dostępne procedury odwoławcze, nie wspominając o przepisach dotyczących wykonania orzeczenia."[152].

Na tym etapie rozwoju współpracy sądowej w sprawach cywilnych w zasadzie nie zakładano zbliżenia prawa państw członkowskich dotyczącego dziedziczenia. Przełom w tym zakresie nastąpił wraz z amsterdamską nowelizacją traktatów, która wprowadziła nowe rozwiązania istotnie wpływające na zwiększenie środków prawnych umożliwiających integrację prawną między państwami członkowskimi.

2.2.2. Od Traktatu Amsterdamskiego do Traktatu Nicejskiego

Pod koniec lat 90. XX w. w procesie prawodawczym zaczęto stanowczo eksponować potrzebę ujednolicenia także prawa spadkowego. Zaznaczono, że „różnorodność zarówno

[148] Komunikat Komisji z dnia 26 listopada 1997 r. COM(97) 609 final, s. 11-12. Jako uproszczenie i przyśpieszenie postępowania zaproponowano m. in. aby o stwierdzeniu wykonalności decydowały organy pozasądowe, przy jednoczesnych zachowaniu sądowego trybu odwołania od ich decyzji.

[149] Wyrok TS z dnia z 3 października 1985 r., 119/84 w sprawie Capelloni and Aquilini v. Pelkmans, EU:C:1985:388 – dalej wyrok TS w sprawie Capelloni.

[150] Wyrok TS z dnia 26 marca 1992 r., C-261/90 w sprawie Reichert and Kockler v. Dresden Bank (Reichert II), EU:C:1992:149 – dalej wyrok TS sprawie Reichert.

[151] Komunikat Komisji z dnia 26 listopada 1997 r. COM(97) 609 final, s. 2.

[152] Tamże, s. 6.

przepisów prawa materialnego, jak i przepisów dotyczących jurysdykcji międzynarodowej i prawa właściwego, wielość organów mogących rozpatrywać międzynarodowe sprawy spadkowe oraz rozczłonkowanie spadków, które może wynikać z tej różnorodności przepisów, stanowią utrudnienie w realizacji zasady swobodnego przepływu osób w Unii Europejskiej"[153]. Zauważono wtedy, że osoby, które chcą wykazać swoje prawa do spadku, napotykają na istotne przeszkody w korzystaniu z przysługujących im praw w dziedzinie dziedziczenia międzynarodowego. Sytuacja ta wynikała ze zróżnicowania istniejących przepisów i stanowiła znaczną przeszkodę w pełnym korzystaniu z prawa własności prywatnej, które zgodnie z orzecznictwem Trybunału Sprawiedliwości[154] niezmiennie wchodzi w skład praw podstawowych, nad których przestrzeganiem czuwa sam Trybunał[155]. Uwzględniając m. in. trudności dotyczące dziedziczenia transgranicznego prawodawca unijny podjął działania mające na celu zmianę traktatów założycielskich.

Rozwiązanie tych problemów miało nastąpić przez uwspólnotowienie współpracy sądowej w sprawach cywilnych[156] wraz z wejściem w życie Traktatu Amsterdamskiego z dnia 2 października 1997 r.[157]. Traktat ten wprowadził[158] pojęcie „przestrzeni wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości"[159] i określił cele tego obszaru[160]. Otworzyły się nowe

[153] Wniosek Komisji o przyjęcie oraz projekt rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie jurysdykcji, prawa właściwego, uznawania i wykonywania orzeczeń sądowych i dokumentów urzędowych dotyczących dziedziczenia oraz w sprawie utworzenia europejskiego certyfikatu spadkowego z dnia 14 października 2009 r., KOM 2009/154, s. 2.

[154] Tak TS m. in. w wyrokach z dnia 28 kwietnia 1998 r., C-200/96 w sprawie Metronome Musik GmbH v. Music Point Hokamp GmbH, EU:C:1998:172 oraz z dnia 12 lipca 2005 r. wydanym w połączonych sprawach C-154/04 i C-155/04 w sprawie National Association of Health Stores and Others, EU:C:2004:848.

[155] Wniosek Komisji o przyjęcie oraz projekt …, s. 2.

[156] Traktat amsterdamski zmienił współpracę sądową w sprawach cywilnych, zastępując krytykowane stanowienie prawa w drodze aktów międzynarodowych – instrumentów konwencyjnych – instrumentami ponadnarodowymi, takimi jak rozporządzenia i dyrektywy Rady UE. Przesunięto zagadnienie współpracy sądowej w sprawach cywilnych z trzeciego filaru do pierwszego. Ponadto wprowadzono do TWE nowy Tytuł IV „Wizy, azyl, imigracja i inne polityki związane ze swobodnym przepływem osób" zawierający szczegółowe postanowienia dotyczące współpracy sądowej w sprawach cywilnych (art. 61-69 TWE wersja skonsolidowana 1997 r., opubl. Dz. Urz. WE z 1997 r., C 340, s. 3). Jak twierdzi M. Pazdan celem tego działania było stworzenie „obszaru wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości". Por. M. Pazdan, J. Górecki [w:] M. Pazdan, J. Górecki (red.), *Nowe* …, s. 19 i K. Kowalik, *Kompetencja ...*, s. 93.

[157] Traktat z Amsterdamu zmieniający Traktat o Unii Europejskiej, Traktaty ustanawiające Wspólnoty Europejskie oraz niektóre związane z nimi akty, opubl. Dz. Urz. WE z 1997 r., C 340, s. 1 wszedł w życie w dniu 1 maja 1999 r. Nowe zadania Unii wprowadzone tym traktatem miały zostać wdrożone w państwach członkowskich na podstawie tzw. wiedeńskiego planu działania i wytycznych politycznych oraz konkretnych celów uzgodnionych podczas posiedzenia Rady Europejskiej w Tampere w dniach 15 i 16 października 1999 r. Zob. J. Carrascosa González, *El Notariado ...*, s. 205.

[158] Pojęcie PWBiS pojawiło się po raz pierwszy w tytule Komunikatu KE przedstawionego na konferencji międzyrządowej w październiku 1996 r. Tak K. Strąk [w:] A. Wróbel, K. Kowalik-Bańczyk, M. Szwarc-Kuczer (red.), *Traktat ustanawiający Wspólnotę Europejską. Komentarz*, t. II, Warszawa 2009, s. 141.

[159] Zob. Y.E. Alarcón Palacio, *El Reglamento ...*, s. 148.

[160] Zgodnie z art. 29 (dawnym art. K.1) TUE: „Bez uszczerbku dla uprawnień Wspólnoty, celem Unii jest

możliwości legislacyjne w Unii Europejskiej, ponieważ na podstawie art. 61 lit. c) TWE w zw. z art. 65 lit. b) TWE[161] przyznano jej kompetencje w zakresie zbliżania międzynarodowego postępowania cywilnego i prawa prywatnego międzynarodowego[162]. W literaturze pojawiły się nawet głosy, że nowelizacja ta „może być z perspektywy państw członkowskich Unii Europejskiej uznana za przełomowy moment w historii międzynarodowego prawa prywatnego i postępowania cywilnego. Wspólnota Europejska uzyskała bowiem kompetencję do stanowienia w zakresie niezbędnym do należytego funkcjonowania wspólnego rynku «środków w zakresie współpracy sądowej w sprawach cywilnych», czyli - pozostając przy tradycyjnej terminologii - wydawania aktów normatywnych w dziedzinie międzynarodowego prawa prywatnego i postępowania cywilnego"[163].

Za istotną zmianę wprowadzoną tym Traktatem uznać również należy nadanie Trybunałowi Sprawiedliwości uprawnienia do wydawania w trybie prejudycjalnym (art. 234 TWE) rozstrzygnięć dotyczących spraw unormowanych w tytule IV TWE (Wizy, azyl, imigracja i inne polityki związane ze swobodnym przepływem osób). Na podstawie art. 68 (73p) TWE przyznano bowiem sądom lub trybunałom wydającym orzeczenia niezaskarżalne, w przypadku pojawienia się w sprawie zawisłej przed nimi kwestii wykładni przepisów tytułu IV lub wspólnotowych aktów prawnych opartych na tym tytule, prawo do wniesienia pytania prawnego do Trybunału[164]. Z przepisu tego wynikało, że z pytaniem

zapewnienie obywatelom wysokiego poziomu bezpieczeństwa osobistego w przestrzeni wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości, przez wspólne działanie państw członkowskich w dziedzinie współpracy policyjnej i sądowej w sprawach karnych oraz przez zapobieganie i zwalczanie rasizmu i ksenofobii.".

[161] Art. 65 TWE w wersji poamsterdamskiej brzmiał: „W zakresie niezbędnym do zapewnienia należytego funkcjonowania rynku wewnętrznego środki z zakresu współpracy sądowej w sprawach cywilnych, mające skutki transgraniczne, które powinny być podjęte zgodnie z artykułem 67, zmierzają między innymi do: a) poprawy i uproszczenia: - systemu transgranicznego dostarczania aktów sądowych i pozasądowych, - współpracy w dziedzinie gromadzenia dowodów, - uznawania i wykonywania orzeczeń w sprawach cywilnych i handlowych, w tym decyzji pozasądowych; b) wspierania zgodności norm mających zastosowanie w Państwach Członkowskich w dziedzinie kolizji ustaw i sporów o właściwość; c) usuwania przeszkód w należytym biegu procedur cywilnych, wspierając w razie potrzeby zgodność norm procedury cywilnej mających zastosowanie w Państwach Członkowskich.".

[162] Zob. B. Łukańko, *Europeizacja prawa spadkowego*, Eur. Przeg. Sąd. 2007, Nr 7, s. 30. Środki legislacyjne będące podstawą stanowienia prawa w tym obszarze określono w art. 249 TWE *in princ.*: W celu wykonania swych zadań oraz na warunkach przewidzianych w niniejszym Traktacie Parlament Europejski wspólnie z Radą, Rada i Komisja uchwalają rozporządzenia i dyrektywy, podejmują decyzje, wydają zalecenia i opinie. W zakresie stanowienia prawa w części dotyczącej prawa rodzinnego na podstawie art. 67 ust. 5 TWE przewidziano stosowanie kwalifikowanej procedury określonej w art. 251 TWE.

[163] P. Mostowik, *Międzynarodowe …*, s. 33. Dotychczasowa procedura stanowienia prawa w zakresie PWBiS oparta na aktach prawa międzynarodowego, była nieefektywna, ponieważ wymagała długiego okresu ratyfikacji w państwach członkowskich nie tylko dla ich wejścia w życie, ale także ich ewentualnych zmian.

[164] Art. 68 ust. 1 TWE stanowił, że artykuł 234 stosuje się do niniejszego tytułu w następujących okolicznościach i na następujących warunkach: gdy pytanie w sprawie wykładni niniejszego tytułu lub ważności i wykładni aktów przyjętych przez instytucje Wspólnoty na podstawie niniejszego tytułu jest podniesione w sprawie zawisłej przed sądem krajowym, którego orzeczenia nie podlegają zaskarżeniu według prawa

prejudycjalnym nie mógł w trybie art. 68 TWE wystąpić sąd niższej instancji, to jest sąd, od którego orzeczenia przysługiwał środek zaskarżenia[165].

Głównym zadaniem nowego traktatu był rozwój i utrzymanie Unii jako „przestrzeni, wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości" (fr. *espace de liberté, de sécurité et de justice*)[166]. W celu stworzenia takiego obszaru cywilna współpraca sądowa została przeniesiona do nowego rozdziału TUE dotyczącego polityk zgodnych z tym założeniem, pojawiając się w art. 73M. Artykuł ten pozwalał w szczególności na podjęcie środków w celu wyeliminowania przeszkód dla sprawnego funkcjonowania orzeczeń cywilnych przez sprzyjanie zgodności między przepisami postępowania cywilnego obowiązujących w państwach członkowskich. Środki te zostały powiązane ze sprawami transgranicznymi i koniecznością sprawnego funkcjonowania rynku wewnętrznego[167]. Podkreślenia wymaga, że Traktatem amsterdamskim wprowadzono do prawa pierwotnego zasadę wzajemnego uznawania w sprawach cywilnych[168].

W dniu 3 grudnia 1998 r. Rada Unii Europejskiej i Komisja Europejska przedstawiły tzw. wiedeński plan działania (fr. *Plan d'action de Vienne*)[169], który zawierał zapowiedź

---

wewnętrznego, sąd ten, jeśli uzna, że decyzja w tej kwestii jest niezbędna do wydania wyroku, zwraca się do Trybunału Sprawiedliwości o rozpatrzenie tego pytania. Na podstawie art. 68 ust. 3 TWE Rada, Komisja lub Państwo Członkowskie mogą zwrócić się do Trybunału Sprawiedliwości z wnioskiem o rozpatrzenie pytania w sprawie wykładni niniejszego tytułu lub aktów przyjętych przez instytucje Wspólnoty na jego podstawie. Wyrok wydany przez Trybunał Sprawiedliwości w odpowiedzi na taki wniosek nie ma zastosowania do orzeczeń sądów Państw Członkowskich, które korzystają z powagi rzeczy osądzonej. Por. szerzej J. Hołub, *Pytania prejudycjalne do Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości*, AUMCS 2007, sectio K, vol. XIV, s. 75-87.

[165] Zasada ta znalazła potwierdzenie w postanowieniu TS z dnia 10 czerwca 2004 r., C-555/03 w sprawie Magali Warbecq v. Ryanair Ltd., EU:C:2004:370. Por. A. Łazowski, *Propozycje reform procedury pytań prejudycjalnych w obszarze wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości*, Eur. Przeg. Sąd. 2007, Nr 9, s. 18-25.

[166] Zgodnie z art. 61 lit c. TWE w wersji poamsterdamskiej wprowadzanie tej przestrzeni następować miało stopniowo m. in. w wyniku przyjmowania przez Radę środków w dziedzinie współpracy sądowej w sprawach cywilnych zgodnie z art. 65. Ściśle powiązano swobodę przepływu osób z tą przestrzenią wskazując, że do rozwoju tej swobody niezbędne są środki związane z koncepcją bezpieczeństwa i sprawiedliwości.

[167] Komunikat Komisji z dnia 26 listopada 1997 r. COM(97) 609 final, s. 9.

[168] Art. 65 Traktatu ustanawiającego Wspólnotę Europejską w wersji poamsterdamskiej stanowił, że „W zakresie niezbędnym do zapewnienia należytego funkcjonowania rynku wewnętrznego środki z zakresu współpracy sądowej w sprawach cywilnych, mające skutki transgraniczne, które powinny być podjęte zgodnie z artykułem 67, zmierzają między innymi do: a) poprawy i uproszczenia: systemu transgranicznego dostarczania aktów sądowych i pozasądowych, współpracy w dziedzinie gromadzenia dowodów, uznawania i wykonywania orzeczeń w sprawach cywilnych i handlowych, w tym decyzji pozasądowych; b) usuwania przeszkód w należytym biegu procedur cywilnych, wspierając w razie potrzeby zgodność norm procedury cywilnej mających zastosowanie w Państwach Członkowskich". Przepis ten stanowił kompetencję szczególną wobec art. 94 i nast. TWE.

[169] Action plan of the Council and the Commission on how best to implement the provisions of the Treaty of Amsterdam on an area of freedom, security and justice, opubl. Dz. Urz. WE z 1999 r., C 19, s. 1 (The Vienna Action Plan). Został zatwierdzony przez Radę Europejską podczas posiedzenia w dniach 11 i 12 grudnia 1998 r. Zob. Y.E. Alarcón Palacio, *El Reglamento* ..., s. 149-150.

podjęcia prac nad europejskim instrumentem w sprawach spadkowych. W planie tym rozważano najlepszy sposób wdrożenia postanowień Traktatu z Amsterdamu traktujących o przestrzeni wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości. Określono m. in. jakie działania powinny zostać podjęte w ramach współpracy sądowej w sprawach cywilnych. Zaakcentowano nierozerwalność trzech aspektów – wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości – i ich znaczenie, stwierdzając, że „Wolność traci wiele ze swojego znaczenia, jeśli nie można cieszyć się nią w bezpiecznym środowisku i przy pełnym wsparciu wymiaru sprawiedliwości, w którym wszyscy obywatele Unii i rezydenci pokładają zaufanie. Te trzy nierozerwalne pojęcia mają jeden wspólny mianownik «ludzi» i żaden z nich nie może być osiągnięty bez pozostałych. Zachowanie właściwej równowagi między nimi musi stanowić przewodnią myśl działań Unii”[170]. Wyeksponowano, że pewność prawa i równy dostęp do wymiaru sprawiedliwości powinny być głównym celem dalszych prac nad zbliżaniem prawa państw członkowskich, zwłaszcza w zakresie ustalenia właściwej jurysdykcji, jasnego określenia obowiązującego prawa, dostępności do szybkich i uczciwych postępowań oraz skutecznej procedury egzekucyjnej[171].

Położono w nim akcent na opracowanie instrumentu prawnego regulującego jurysdykcję, prawo właściwe, uznawanie i wykonalność orzeczeń dotyczących dziedziczenia w ścisłym powiązaniu z małżeńskimi ustrojami majątkowymi, przy projektowaniu którego powinny zostać wzięte pod uwagę pracę Haskiej Konferencji Prawa Prywatnego Międzynarodowego[172].

W dniach 15 i 16 października 1999 r. odbyło się pierwsze w historii specjalne posiedzenie Rady Europejskiej w Tampere[173] w sprawie utworzenia przestrzeni wolności,

[170] Action plan ..., tamże, s. 2.
[171] Tamże, s. 4.
[172] Tamże, s. 10-11. Założono, że w ciągu dwóch lat od wejścia w życie Traktatu amsterdamskiego powinny zostać zakończone prace nad rewizją konwencji brukselskiej i konwencji lugańskiej, sporządzenie projektu aktu prawnego dotyczącego prawa właściwego dla zobowiązań pozaumownych (Rzym II), rozpoczęcie, tam gdzie to konieczne, rewizji konwencji rzymskiej, rozważenie rozszerzenia koncepcji europejskiej sieci sądowej w sprawach karnych na sprawy cywilne. Natomiast w ciągu pięciu lat powinny być podjęte prace w zakresie instrumentu prawnego dotyczącego prawa właściwego dla rozwodów (Rzym III), zbadania możliwości opracowania pozasądowych postępowań rozwiązań sporów, zwłaszcza w sprawach ponadnarodowych konfliktów rodzinnych, a także opracowania instrumentów dotyczących jurysdykcji, właściwego prawa, uznawania i wykonalności w zakresie małżeńskich ustrojów majątkowych i w sprawach spadkowych, określenie zasad postępowania cywilnego mającego skutki transgraniczne, poprawę i uproszczenie współpracy sądowej w przeprowadzaniu dowodów oraz zbadanie możliwości zbliżenia niektórych obszarów prawa cywilnego, np. stworzenie jednolitego międzynarodowego prawa cywilnego mającego zastosowanie do nabywania w dobrej wierze rzeczy ruchomych. Zob. Y.E. Alarcón Palacio, *El Reglamento ...*, s. 150-151.
[173] Tampere European Council 15 and 16 October 1999 Presidency Conclusions, dostępne w dniu 18 sierpnia 2020 r. na https://www.europarl.europa.eu/summits/tam_en.htm#b. Polskie tłumaczenie konkluzji z Tampere zob. Barcz J., Kolowca I., *Prawo ...*, s. 23-35.

bezpieczeństwa i sprawiedliwości, które miało przełamać impas prawodawczy w tym zakresie[174]. Rada Europejska dokonała wtedy przeglądu realizacji wiedeńskiego planu działania oraz przyjęła wytyczne określające harmonogram prac do 2004 r. w dziedzinie polityki wizowej, azylowej, imigracyjnej i współpracy sądowej w sprawach cywilnych. Spotkanie to walnie przyczyniło się do rozwoju PWBiS – można uznać, że był to punkt zwrotny, za sprawą którego inicjatywa prawodawcza, w tym z zakresu europejskiego procesowego prawa spadkowego, nabrała rozpędu. W jego wnioskach końcowych proklamowano zasadę wzajemnego uznawania orzeczeń i podkreślono jej znaczenie dla rozwoju współpracy sądowej w sprawach cywilnych[175]. Na podstawie wypracowanych na nim założeń podjęto prace nad uchwaleniem regulacji prawnych, które, o czym już wcześniej wspomniano, stały się wzorem dla rozwiązań przyjętych w rozporządzeniu spadkowym nr 650/2012.

W konkluzjach z tego szczytu wyjaśniono, że „Unia Europejska wprowadziła już dla swoich obywateli główne składniki wspólnego obszaru dobrobytu i pokoju: wspólny rynek, unię gospodarczą i walutową oraz zdolność do podejmowania globalnych wyzwań politycznych i ekonomicznych. Wyzwanie wynikające z Traktatu amsterdamskiego polega obecnie na zapewnieniu, aby wolność, która obejmuje prawo do swobodnego przemieszczania się po całej Unii, była dostępna w warunkach bezpieczeństwa i sprawiedliwości dla wszystkich. (…) Swoboda korzystania z wolności wymaga prawdziwej przestrzeni sprawiedliwości, w ramach której ludzie mogą zwracać się do sądów i organów w każdym państwie członkowskim równie łatwo, jak we własnym.”[176].

Uwydatniono potrzebę ciągłej współpracy Rady Europejskiej, Rady, Komisji i Parlamentu Europejskiego, a także Rady Europy w celu dalszego wzmacniania wzajemnego uznawania decyzji i orzeczeń sądowych oraz zbliżenia ustawodawstw, co ułatwiłoby współpracę między władzami oraz sądową ochronę praw jednostek. Rada Europejska poparła tym samym pogląd, że zasada wzajemnego uznawania orzeczeń i innych decyzji sądowych powinna stać się kamieniem węgielnym współpracy sądowej w sprawach cywilnych. Wezwano Komisję do przedstawienia propozycji w sprawie dalszego ograniczania

[174] Program z Tampere stanowił impuls do realizacji zasady wzajemnego uznawania orzeczeń za pomocą aktów prawa pochodnego.
[175] K. Weitz, *Europejski …*, s. 22 oraz pkt 33 Tampere European Council 15 and 16 October 1999 Presidency Conclusions
[176] Tampere European Council 15 and 16 October 1999 Presidency Conclusions pkt 2.

środków pośrednich, które są nadal wymagane, aby umożliwić uznanie i wykonanie orzeczenia[177]. We wnioskach z tego posiedzenia znalazło się również zalecenie dotyczące ustanowienia łatwo dostępnego systemu informacyjnego, utrzymywanego i aktualizowanego przez sieć właściwych organów krajowych. Posiedzenie w Tampere zapoczątkowało zwyczaj przyjmowania przez Radę Europejską, co pięć lat, wytycznych dotyczących rozwoju PWBiS, uszczegóławianych następnie w ramach prac prawodawczych przez Radę i Komisję[178].

Na mocy impulsu prawodawczego z Tampere w 2000 r. uchwalono cztery instrumenty wpływające na współpracę sądową w sprawach cywilnych: rozporządzenie w sprawie postępowania upadłościowego[179], rozporządzenie w sprawie jurysdykcji, uznawania i wykonywania orzeczeń w sprawach małżeńskich i w sprawach dotyczących odpowiedzialności rodzicielskiej za dzieci obojga małżonków[180], rozporządzenie w sprawie doręczania w Państwach Członkowskich sądowych i pozasądowych dokumentów w sprawach cywilnych i handlowych[181] i rozporządzenie w sprawie jurysdykcji i uznawania orzeczeń sądowych oraz ich wykonywania w sprawach cywilnych i handlowych[182].

---

[177] Jako priorytetowe dziedziny wymagające takiej regulacji wskazano drobne roszczenia cywilne i handlowe oraz sprawy rodzinne, takie jak roszczenia alimentacyjne i prawo do kontaktu z dzieckiem. Zakładano automatyzm uznawania orzeczeń z tego zakresu bez jakiegokolwiek postępowania pośredniego i podstaw do odmowy uznania, z jednoczesnym zapewnieniem minimalnych standardów proceduralnych.

[178] W 2004 r. przyjęto Program haski: wzmacnianie wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości i Unii Europejskiej, w 2009 r. Program sztokholmski: otwarta i bezpieczna Europa dla dobra i ochrony obywateli i już na podstawie art. 68 TFUE strategiczne wytyczne dotyczące przestrzeni wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości 2014 r. zawarte w konkluzjach Rady Europejskiej z 2014 r., dostępne w dniu 18 kwietnia 2020 r. na http://register.consilium.europa.eu/doc/srv?l=EN&f=ST%2079%202014%20INIT#page=2. Strategiczne wytyczne na lata 2019 – 2024 miały być przyjęte na posiedzeniu Rady Europejskiej w dniach 12-13 marca 2020 r., w oparciu o strategiczny plan na lata 2019 – 2024 przyjęty w czerwcu 2019 r.

[179] Rozporządzenie Rady (WE) nr 1346/2000 z dnia 29 maja 2000 r. w sprawie postępowania upadłościowego, które weszło w życie w dniu 31 maja 2002 r., opubl. Dz. Urz. WE z 2000 r., L 160, s. 1. Zostało uchylone z dniem 16 czerwca 2017 r.

[180] Rozporządzenie Rady (WE) nr 1347/2000 z dnia 29 maja 2000 r. w sprawie jurysdykcji, uznawania i wykonywania orzeczeń w sprawach małżeńskich i w sprawach dotyczących odpowiedzialności rodzicielskiej za dzieci obojga małżonków, które weszło w życie w dniu 1 marca 2001 r., opubl. Dz. Urz. WE z 2000 r., L 160, s. 19. Zwane jako Bruksela II. Zostało uchylone z dniem 1 marca 2005 r.

[181] Rozporządzenie Rady (WE) nr 1348/2000 z dnia 29 maja 2000 r. w sprawie doręczania w Państwach Członkowskich sądowych i pozasądowych dokumentów w sprawach cywilnych i handlowych, które weszło w życie w dniu 31 maja 2001 r., opubl. Dz. Urz. WE z 2000 r., L 160, s. 37. Zostało uchylone z dniem 13 listopada 2008 r.

[182] Tzw. rozporządzenie Bruksela I, opubl. Dz. Urz. WE z 2001 r., L 12, s. 1, które zastąpiło konwencję brukselską i stanowi jej normatywną kontynuację. Weszło w życie w dniu 1 marca 2002 r., a zostało uchylone z dniem 10 stycznia 2015 r. Rozporządzenie to będzie przedmiotem rozważań w dalszej części rozprawy. W tym miejscu wskazać należy, że w stosunku do konwencji brukselskiej zmiany dotyczyły przepisów dotyczących m. in. jurysdykcji krajowej, zawisłości sprawy oraz uznawania i wykonywania. Natomiast podobnie jak w konwencji brukselskiej, wskazano, że nie stosuje się go do prawa spadkowego włącznie z testamentami. Mimo treści art. 1 ust. 1 lit. a) rozporządzenia nr 44/2001 znajdzie ono zastosowanie do sporów majątkowych między wierzycielami spadkobiercy a spadkobiercami lub między tymi ostatnim a dłużnikami spadkowymi. Tak w Załączniku do Zielonej Księgi, opubl. (SEC(2005)0270), s. 6.

Stosownie do agendy z Tampere[183] Rada przyjęła w dniu 30 listopada 2000 r. projekt programu działań mających na celu realizację zasady wzajemnego uznawania decyzji w sprawach cywilnych i handlowych[184]. Zaproponowano bezpośrednie działania zarówno w obszarze, w którym są już wprowadzone instrumenty wspólnotowe[185], jak i w obszarze, w którym regulacji brak[186], a także działania o charakterze pomocniczym względem zasady wzajemnego uznawania[187].

Zauważono w nim, że zasada wzajemnego uznawania orzeczeń ma ograniczony skutek z dwóch przyczyn. Pierwszą z nich jest okoliczność, że wiele dziedzin prawa cywilnego nie mieści się w zakresie obecnych regulacji, m. in. prawo spadkowe[188]. Drugiej upatrywano w tym, że obowiązujące ówcześnie akty prawne utrzymywały pewne bariery w swobodnym przepływie orzeczeń, które były zbyt restrykcyjne[189]. Jako kolejną dziedzinę prawa wymagającą zbliżenia wskazano środki dotyczące ujednolicania norm kolizyjnych, które czasami mogą być włączone do tych samych instrumentów, co środki dotyczące jurysdykcji, uznawania i wykonywania orzeczeń, aby właśnie ułatwić wzajemne uznawanie i wykonywanie orzeczeń[190].

Odwołując się do wiedeńskiego planu działania podtrzymano, że ujednolicenia wymagają, ze względu na ekonomiczne konsekwencje, regulacje dotyczące uznawania i wy-

Por. też raport P. Jenarda s. 11-12 oraz K. Weitz, *Europejskie prawo procesowe cywilne – stan …*, s. 11-12.

[183] Pkt 37 Tampere European Council 15 and 16 October 1999 Presidency Conclusions.

[184] Draft programme of measures for implementation of the principle of mutual recognition of decisions in civil and commercial matters. Zob. Y.E. Alarcón Palacio, *El Reglamento* ..., s. 151-153.

[185] Postęp miał nastąpić przez zastosowanie dwóch rodzajów narzędzi: dalszego usprawniania w tych dziedzinach środków pośrednich i wzmacnianie skutków orzeczeń zagranicznych w państwie wykonania oraz zniesienie środków pośrednich, tam gdzie jest to możliwe. Draft programme …, s. 5.

[186] Dążono do uzyskania etapu wzajemnego uznawania osiągniętego w rozporządzeniu Bruksela II, by następnie w drodze dalszych postępów dojść do poziomu reprezentowanego przez przyszłe rozporządzenie Bruksela I. Draft programme …, s. 5.

[187] Wprowadzenie jednolitych minimalnych gwarancji procesowych, a tam gdzie byłoby to niewystarczające częściowe zharmonizowanie procedur. Gwarancje te zostały fragmentarycznie osiągnięte przez wejście w życie rozporządzenia nr 1348/2000. Przyszłe prace miały dotyczyć także zwiększenia skuteczności środków zapewniających wykonanie orzeczeń oraz wzmożenie współpracy w sprawach cywilnych. Draft programme …, s. 5-6.

[188] Jako przykłady podano stosunki rodzinne inne niż małżeństwo, prawa majątkowe związane z małżeństwem, a także dziedziczenie. Na tym etapie prac wskazywano przede wszystkim na naglącą potrzebę ujednolicenia prawa rodzinnego. Draft programme …, s. 2.

[189] Zwrócono uwagę na to, że także rozporządzenie Bruksela I, które dopiero miało wejść w życie – 1 marca 2002 r. – nie usuwało wszystkich przeszkód dla swobodnego przepływu orzeczeń w Unii Europejskiej. Draft programme …, s. 2.

[190] Tamże, s. 2.

konywania orzeczeń wydanych w przypadku rozluźnienia lub rozwiązania więzi małżeńskich, w trakcie życia małżonków lub po ich śmierci[191]. W tym kontekście zamierzano, przy opracowywaniu odpowiednich instrumentów, rozdzielenie prac dotyczących praw majątkowych wynikających z małżeństwa i dziedziczenia[192].

W ramach tego programu przyjęto etapowe prace dotyczące wdrażania zasady wzajemnego uznawania orzeczeń m. in. w sprawach dotyczących dziedziczenia[193]. W pierwszej fazie założono zaprojektowanie instrumentu w zakresie jurysdykcji, uznawania i wykonywania orzeczeń, który miałby powielić rozwiązania znane z rozporządzenia Bruksela II. Następnie, w etapie drugim, miała mieć miejsce rewizja tego projektu przez zastosowanie uproszczonych procedur uznawania i wykonywania orzeczeń, które przewiduje rozporządzenie Bruksela I oraz wprowadzenie środków, mających na celu wzmocnienie w państwie wykonania skutków orzeczenia zagranicznego w postaci środków tymczasowych i ochronnych. W trzeciej rundzie zakładano zniesienie *exequatur*[194].

Obok głównego nurtu prac, pomocniczo realizowane miały być środki takie jak: uchwalenie aktu prawnego traktującego o przeprowadzaniu dowodów i ustanowienie Europejskiej Sieci Sądowniczej w sprawach cywilnych i handlowych[195]. Te środki pomocnicze weszły w życie w 2001 r., kiedy Rada wydała decyzję ustanawiającą Europejską Sieć Sądową w sprawach cywilnych i handlowych[196] oraz uchwaliła rozporządzenie w sprawie

[191] Na tym etapie integracji uznawanie i wykonywanie zagranicznych orzeczeń odnośnie do spraw majątkowych dotyczących dziedziczenia podlegało prawu krajowemu państwa członkowskiego wykonania.

[192] Poruszona została w tym akcie również problematyka związków konkubenckich, jurysdykcji, uznawania i wykonywania orzeczeń dotyczących władzy rodzicielskiej i innych niemajątkowych aspektów separacji par. Draft programme …, s. 3.

[193] Zob. T. Darkowski, *Zniesienie* ..., s. 5-7.

[194] Tamże, s. 8.

[195] Pod rozwagę poddano także zastosowanie innych środków o charakterze pomocniczym, a mianowicie określenie minimalnych standardów postępowania cywilnego, harmonizacje zasad lub minimalnych standardów w zakresie doręczania dokumentów sądowych, czy też ustalenie środków: ułatwiających wykonanie orzeczenia, dostęp do wymiaru sprawiedliwości, informowanie opinii publicznej oraz dotyczących harmonizacji prawa kolizyjnego.

[196] Decyzja Rady z dnia 28 maja 2001 r. 2001/470/WE, opubl. Dz. Urz. WE z 2001 r., L 174, s. 25 wydana na podstawie art. 65 i 66 TWE w wersji skonsolidowanej z 1997 r. Utworzenie tej struktury wynikało z konieczności zapewnienia efektywnej współpracy sądowej między państwami członkowskimi i skutecznego dostępu do wymiaru sprawiedliwości dla osób angażujących się w transgraniczne spory sądowe, które to cele nie mogą być w dostateczny sposób osiągnięte przez państwa członkowskie i dlatego też, z uwagi na skalę i skutki działania, mogą być lepiej osiągane na szczeblu Wspólnoty. Powołanie Europejskiej Sieci Sądowej w sprawach cywilnych i handlowych nie naruszało już istniejących mechanizmów współpracy sądowej, z którymi powinna ona współdziałać. Odnotować należy że w dniu 5 maja 2021 r. weszło w życie rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2021/693 z dnia 28 kwietnia 2021 r. ustanawiające program "Sprawiedliwość" oraz uchylające rozporządzenie (UE) nr 1382/2013, Dz. Urz. UE z 2021 r., L 156, s. 21, którego celem jest przyczynienie się do dalszego rozwoju europejskiej przestrzeni sprawiedliwości opartej na państwie prawnym, w tym niezależności i bezstronności wymiaru sprawiedliwości, na wzajemnym uznawaniu oraz wzajemnym zaufaniu i współpracy wymiarów sprawiedliwości, a tym samym również umocnienie demokracji, państwa prawnego i ochrony praw podstawowych.

współpracy między sądami państw członkowskich przy przeprowadzaniu dowodów w sprawach cywilnych lub handlowych[197].

Na początku XXI w. pojawiły się więc zręby systemu przepływu skutków prawnych w Unii Europejskiej opartego już nie na akcie prawa międzynarodowego – konwencji brukselskiej – ale na aktach prawa pochodnego, zwłaszcza rozporządzeniu nr 44/2001 i rozporządzeniu nr 1347/2000 (następnie rozporządzeniu nr 2201/2003) oraz rozporządzeniu nr 1346/2000, tworzących obszar współpracy sądowej w ramach polityki PWBiS. Funkcjonowanie w obrocie prawnym nowych aktów prawnych pozwoliło na ocenę wskazanych w nich rozwiązań z punktu widzenia praktyki. Umożliwiło to następnie, przy opracowywaniu kolejnych aktów z tej dziedziny, uwzględnienie dotychczasowych rozwiązań i dostosowanie ich do przedmiotu nowych, projektowanych rozporządzeń. Usprawniło to zdecydowanie prace nad rozporządzeniem nr 650/2012, dając jego autorom prawne fundamenty, na podstawie których znacznie uproszczone stało się opracowanie tego aktu prawnego. Zauważyć bowiem trzeba, że przepływ skutków prawnych w sprawach spadkowych należało jedynie zintegrować z dotychczas istniejącym przepływem skutków prawnych wynikających z powyższych rozporządzeń. Tym samym projektodawcy mogli skupić się na szczegółowych rozwiązaniach, które miały być właściwe dla przyszłego aktu prawnego z zakresu dziedziczenia, takich jak europejskie poświadczenie spadkowe.

2.2.3. Od Traktatu Nicejskiego do Traktatu Lizbońskiego

W dniu 26 stycznia 2001 r. został podpisany Traktat Nicejski[198], który jeszcze bardziej wzmocnił możliwości legislacyjne Unii Europejskiej PWBiS. Wraz z wejściem w życie nowelizacji nicejskiej Traktatu rzymskiego doszło bowiem do zmiany procedury stanowienia aktów prawnych z zakresu współpracy sądowej w sprawach cywilnych, z wyjątkiem spraw rodzinnych[199]. Od tej pory miały być one przyjmowane wspólnie przez Radę,

[197] Rozporządzenie Rady (WE) nr 1206/2001 z dnia 28 maja 2001 r. w sprawie współpracy między sądami państw członkowskich przy przeprowadzaniu dowodów w sprawach cywilnych lub handlowych, opubl. Dz. Urz. WE z 2001 r., L 174, s. 1.

[198] Traktat z Nicei zmieniający Traktat o Unii Europejskiej, Traktat ustanawiający Wspólnotę Europejską oraz niektóre związane z nimi akty prawne, opubl. Dz. Urz. WE z 2001 r., C 80, s. 1. Wszedł w życie w dniu 1 lutego 2003 r.

[199] Art. 67 ust. 1 TWE w wersji poamsterdamskiej stanowił, że w okresie przejściowym pięciu lat od wejścia w życie traktatu amsterdamskiego Rada działa jednomyślnie na wniosek Komisji lub z inicjatywy państwa członkowskiego oraz po konsultacji z Parlamentem Europejskim. W świetle ust. 2 tego artykułu po upływie pięciu lat: 1) Rada działa na podstawie wniosków Komisji; Komisja bada każdą propozycję państwa członkowskiego, na podstawie której powinna przedłożyć wniosek Radzie; 2) po konsultacji z Parlamentem Europejskim Rada jednogłośnie podejmuje uchwałę, na podstawie której, w odniesieniu do wszystkich dziedzin lub ich części, o których mowa w postanowieniach niniejszego tytułu stosuje procedurę

stanowiącą większością kwalifikowaną i Parlament Europejski[200], natomiast w sprawach rodzinnych zachowano dotychczasowy sposób decydowania, czyli jednomyślność Rady i konsultacje z Parlamentem[201].

Wdrażając założenie rozwoju europejskiej przestrzeni sądowej Rada w 2003 r. przyjęła nowe rozporządzenie dotyczące jurysdykcji oraz uznawania i wykonywania orzeczeń w sprawach małżeńskich oraz w sprawach dotyczących odpowiedzialności rodzicielskiej[202]. Uchyliło ono poprzednio obowiązujące w tej materii rozporządzenie nr 1347/2000. Uchwalono także dyrektywę w celu usprawnienia dostępu do wymiaru sprawiedliwości w sporach transgranicznych poprzez ustanowienie minimalnych wspólnych zasad odnoszących się do pomocy prawnej w sporach o tym charakterze[203].

W kolejnych latach zostały przyjęte następujące rozporządzenia kształtujące współpracę sądową w sprawach cywilnych i jej ramach swobodny przepływ skutków prawnych: rozporządzenie (WE) Parlamentu Europejskiego i Rady nr 805/2004 z dnia 21 kwietnia 2004 r. w sprawie utworzenia Europejskiego Tytułu Egzekucyjnego dla roszczeń bezspornych[204], rozporządzenie (WE) Parlamentu Europejskiego i Rady nr 1896/2006 z dnia 12 grudnia 2006 r. ustanawiające postępowanie w sprawie europejskiego nakazu zapłaty[205], rozporządzenie (WE) Parlamentu Europejskiego i Rady nr 861/2007 z dnia 11 lipca 2007

---

opisaną w art. 251 TWE oraz dostosowuje przepisy o właściwości Trybunału Sprawiedliwości. Szerzej zob. C. Mik, *Międzynarodowe …*, s. 215 i nast.

[200] Do art. 67 TWE dodano ust. 5, na mocy którego na zasadzie odstępstwa od ustępu 1, Rada przyjmuje, zgodnie z procedurą określoną w artykule 251: (…) - środki przewidziane w artykule 65, z wyjątkiem aspektów dotyczących prawa rodzinnego. Stosownie do procedury przewidzianej w art. 251 znowelizowanego TWE wzmocniono pozycję Parlamentu Europejskiego przy stanowieniu nowych instrumentów prawnych.

[201] Co wynikało z art. 67 ust. 5 tiret 2 TWE w wersji skonsolidowanej 2002 r., Dz. Urz. WE z 2002 r., C 325, s. 1. Od wejścia w życie traktatu amsterdamskiego, Rada stanowiła akty prawne w tym zakresie jednomyślnie, po konsultacji z Parlamentem – art. 67 TWE w wersja skonsolidowana 1997 r., opubl. Dz. Urz. WE z 1997 r., C 340, s. 3. Kwalifikowana procedura pozostała właściwa wyłącznie dla aspektów dotyczących prawa rodzinnego – art. 67 ust. 5 tiret 2 TWE w wersji ponicejskiej.

[202] Rozporządzenie Rady (WE) nr 2201/2003 z dnia 27 listopada 2003 r. dotyczące jurysdykcji oraz uznawania i wykonywania orzeczeń w sprawach małżeńskich oraz w sprawach dotyczących odpowiedzialności rodzicielskiej, uchylające rozporządzenie (WE) nr 1347/2000, opubl. Dz. Urz. UE z 2003 r., L 338, s. 1. Rozporządzenie weszło w życie w życie z dniem 1 sierpnia 2004 r., przy czym stosuje się od dnia 1 marca 2005 r., z wyjątkiem art. 67, 68, 69 i 70, które stosuje się od dnia 1 sierpnia 2004 r. Zwane jest także Bruksela II bis.

[203] Dyrektywa Rady 2003/8/WE z dnia 27 stycznia 2003 r. w celu usprawnienia dostępu do wymiaru sprawiedliwości w sporach transgranicznych poprzez ustanowienie minimalnych wspólnych zasad odnoszących się do pomocy prawnej w sporach o tym charakterze, opubl. Dz. Urz. UE z 2003 r., L 26, s. 41.

[204] Dz. Urz. UE z 2004 r., L 143, s. 15. Rozporządzenie weszło w życie z dniem 21 stycznia 2005 r., ale stosuje się od dnia 21 października 2005 r., z wyłączeniem art. 30, 31 i 32, które stosuje się od dnia 21 stycznia 2005 r.

[205] Dz. Urz. UE z 2006 r., L 399, s. 1. Rozporządzenie weszło w życie w dniu 31 grudnia 2006 r., a stosuje się je od dnia 12 grudnia 2008 r., z wyłączeniem art. 28, 29, 30 i 31, które stosuje się od dnia 12 czerwca 2008 r.

r. ustanawiające europejskie postępowanie w sprawie drobnych roszczeń[206], rozporządzenie nr 1393/2007 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 13 listopada 2007 r. dotyczące doręczania w państwach członkowskich dokumentów sądowych i pozasądowych w sprawach cywilnych i handlowych („doręczanie dokumentów") oraz uchylające rozporządzenie Rady (WE) nr 1348/2000[207] oraz rozporządzenie Rady (WE) nr 4/2009 z dnia 18 grudnia 2008 r. w sprawie jurysdykcji, prawa właściwego, uznawania i wykonywania orzeczeń oraz współpracy w zakresie zobowiązań alimentacyjnych[208].

Ponadto w dniu 19 października 2005 r. została podpisana w Brukseli umowa pomiędzy Wspólnotą Europejską a Królestwem Danii w sprawie właściwości sądów oraz uznawania i wykonywania orzeczeń sądowych w sprawach cywilnych i handlowych[209], a w dniu 30 października 2007 r. podpisano w Lugano Konwencję o jurysdykcji i uznawaniu oraz wykonywaniu orzeczeń sądowych w sprawach cywilnych i handlowych[210]. Co się tyczy tej konwencji niezwykle istotna była opinia Trybunału Sprawiedliwości z dnia 6 lutego 2006 r. w sprawie 1/03, od której można datować uzyskanie przez Unię Europejską wyłącznej kompetencji do ujednolicania prawa międzynarodowego postępowania cywilnego również w relacjach pozaunijnych[211].

---

[206] Dz. Urz. UE z 2007 r., L 199, s. 1. Rozporządzenie weszło w życie w dniu 1 lipca 2007 r., ale stosuje się je od dnia 1 stycznia 2009 r. z wyjątkiem art. 25, który stosuje się od 1 stycznia 2008 r.

[207] Dz. Urz. UE z 2007 r. L 324, s. 79. Rozporządzenie weszło w życie w dniu 30 grudnia 2007 r. przy czym stosuje się je od dnia 13 listopada 2008 r., z wyjątkiem art. 23, który stosuje się od dnia 13 sierpnia 2008 r. Rozporządzenie to zalicza się, obok rozporządzenia Rady (WE) 1206/2001 i dyrektywy Rady 2003/8/WE dnia 27 stycznia 2003 r. w celu usprawnienia dostępu do wymiaru sprawiedliwości w sporach transgranicznych poprzez ustanowienie minimalnych wspólnych zasad odnoszących się do pomocy prawnej w sporach o tym charakterze, Dz. Urz. UE z 2003 r., L 26, s. 41, do aktów prawnych, których regulacje wpływają na kształtowanie się zasady bezpośredniej wzajemnej pomocy prawnej. Por. K. Gombos, *Harmonisation …*, s. 26.

[208] Dz. Urz. UE z 2009 r., L 7, s. 1. Rozporządzenie weszło w życie w dniu 30 stycznia 2009 r., ale stosuje się je od dnia 18 czerwca 2011 r. z wyjątkiem art. 2 ust. 2, art. 47 ust. 3, art. 71, 72 i 73, które stosuje się od dnia 18 września 2010 r.

[209] Dz. Urz. UE z 2005 r., L 299, s. 62. Weszła w życie w dniu 1 lipca 2007 r.

[210] Dz. Urz. UE z 2007 r., L 339, s. 3. Konieczność zawarcia tej konwencji wiązała się z utratą paralelności między regulacjami prawa wspólnotowego – rozporządzeniem nr 44/2001, a pierwszą konwencją lugańską, por. K. Weitz, *Konwencja …*, s. 30 oraz P. Mostowik, M. Niedźwiedź, *Druga konwencja lugańska o jurysdykcji oraz uznawaniu i wykonywaniu obcych orzeczeń w sprawach cywilnych*, KPP 2009, z. 4, s. 1011 i nast. Druga konwencja lugańska weszła w życie w dniu 1 stycznia 2010 r., z uwagi na złożenie dokumentów ratyfikacyjnych przez Wspólnotę Europejską w dniu 18 maja 2009 r., Norwegię w dniu 1 lipca 2009 r. oraz Danię w dniu 24 września 2009 r. Obrót prawny na podstawie nowej Konwencji z Lugano odbywa się między państwami członkowskimi i: Norwegią od dnia 1 stycznia 2010 r.; Szwajcarią od dnia 1 stycznia 2011 r., Islandią od dnia 1 maja 2011 r.. Konwencja ta potocznie jest zwana drugą konwencją lugańską. Odnośnie do tego aktu prawnego zob. też opinię TS z dnia 7 lutego 2006 r. 1/03, która dotyczyła kompetencji Wspólnoty do zawarcia nowej konwencji z Lugano o jurysdykcji i uznawaniu orzeczeń sądowych oraz ich wykonywaniu w sprawach cywilnych i handlowych, EU:C:2011:123. Na temat drugiej konwencji lugańskiej zob. szerzej P. Mostowik, M. Niedźwiedź, *Druga ...*, s. 1007-1046.

[211] P. Mostowik, *Międzynarodowe …*, s. 54. Jako przykład takiej działalności UE można podać decyzję Rady z dnia 4 grudnia 2014 r. w sprawie zatwierdzenia, w imieniu Unii Europejskiej, Konwencji haskiej z 30

Poza prawem procesowym cywilnym prawodawstwo unijne rozwijało się również w obszarze prawa kolizyjnego. Parlament Europejski i Rada opracowały dwa rozporządzenia: nr 847/2007 z dnia 11 lipca 2007 r. dotyczące prawa właściwego dla zobowiązań pozaumownych („Rzym II")[212] i nr 593/2008 dotyczące prawa właściwego dla zobowiązań umownych („Rzym I")[213].

Wraz z poszerzającą się współpracą sądową w sprawach cywilnych owocującą uchwalaniem kolejnych aktów prawnych prawodawca unijny rozpoczął także prace bezpośrednio zmierzające do opracowania aktu prawnego regulującego przepływ skutków w sprawach dotyczących dziedziczenia.

2.2.3.1. Prace dotyczące ujednolicenia prawa spadkowego

Unifikację europejskiego prawa spadkowego procesowego poprzedzały nie tylko prace nad postępowaniem w sprawach cywilnych i handlowych oraz rodzinnych, ale i rozwój międzynarodowego prawa spadkowego, który początkowo ograniczał się do prób ujednolicenia norm kolizyjnoprawnych. W XIX w. Friedrich Carl von Savigny głosił, że pod wpływem jurysprudencji i judykatury dojdzie do „upodobnienia norm kolizyjnych prawa prywatnego międzynarodowego, co ułatwi opracowanie i przyjęcie jednolitych unormowań konwencyjnych"[214]. Postulaty unifikacji prawa, w tym prawa spadkowego, wysunął w 1874 r. Pasqualo S. Mancini na sesji Instytutu Prawa Międzynarodowego w Genewie[215]. Pogląd ten został podtrzymany w uchwale tego Instytutu z 1880 r. podjętej w Oxfordzie[216].

Pod koniec XIX w. Konferencja Haska Prawa Prywatnego Międzynarodowego (fr. *Conférence de La Haye de Droit International Privé*) powzięła pierwsze prace nad ujednoliceniem kolizyjnoprawnej regulacji prawa spadkowego (1890 r. i 1894 r.)[217]. Działalność

---

czerwca 2005 r. o umowach dotyczących właściwości sądu (Dz. Urz. UE z 2014 r., L 353, s. 3). Zob. też M. Mostowik, M Niedźwiedź, *Wspólnota Europejska jako strona umów międzynarodowych w dziedzinie prawa prywatnego międzynarodowego. Uwagi na tle opinii trybunału sprawiedliwości we w sprawie 1/03,* Problemy Współczesnego Prawa Międzynarodowego, Europejskiego i Porównawczego 2009, vol. VII, s. 71-102.

[212] Dz. Urz. UE z 2007 r., L 199, s. 40.

[213] Dz. Urz. UE z 2008 r., L 177, s. 6. Zastąpiło ono konwencję rzymską z 1980 r.

[214] J. Pazdan, *Ku jednolitemu prawu spadkowemu*, Rejent 2005, Nr 3, s. 15. Por. taż, *Umowy dotyczące spadku w rozporządzeniu spadkowym Unii Europejskiej*, Warszawa 2018, s. 145 i nast. Odnośnie do wcześniejszych prób zbliżania norm kolizyjnoprawnych w zakresie prawa spadkowego zob. przykładowo K. A. Dadańska, *Kilka uwag o procesie europeizacji prawa spadkowego*, [w:] K.A. Dadańska (red.), *Europeizacja prawa spadkowego: aktualne tendencje*, Szczecin 2016, s. 15-17.

[215] Tamże, s. 15.

[216] Tamże.

[217] C do integracji prawnej z zakresu prawa spadkowego można mówić o zbliżaniu: prawa prywatnego międzynarodowego spadkowego (kolizyjnego), krajowego prawa materialnego spadkowego i międzynarodowego prawa procesowego spadkowego. W tym miejscu wskazać wypada, że obecnie działalność Unii

ta była kontynuowana w XX w. (sesje Konferencji w latach 1904, 1925 i 1928)[218]. Na sesji szóstej w 1928 r. powstał projekt unormowania konwencyjnego dotyczący prawa spadkowego, który nie wszedł w życie[219].

Pierwszym aktem, który miał istotne znaczenie, ze względu na jego ratyfikowanie przez wiele państw, w tym Polskę[220], była Konwencja dotycząca kolizji w przedmiocie formy rozporządzeń testamentowych sporządzona w Hadze w dniu 5 października 1961 r.[221]. W dniu 2 października 1973 r. została zawarta Konwencja o międzynarodowym zarządzaniu spadkami, która dotyczy spadków, w skład których wchodzą ruchomości, w dniu 1 lipca 1985 r. Konwencja o prawie właściwym dla trustów i ich uznawania[222], a w dniu 1 sierpnia 1989 r. Konwencja o prawie właściwym dla dziedziczenia[223].

---

zasadniczo ogranicza się do obszaru międzynarodowego prawa prywatnego, a kwestia regulacji prawa materialnego krajowego należy do kompetencji państw członkowskich.

[218] Zob. Y.E. Alarcón Palacio, *El Reglamento* ..., s. 144-147.

[219] Por. M. Pazdan, *Zielona Księga o dziedziczeniu i testamentach – propozycje odpowiedzi na pytania*, Rejent 2006, Nr 5, s. 17 oraz M. Rostworowski, *Prawo spadkowe a warsztacie sesji piątej (1925) i szóstej (1928) Konferencji międzynarodowego prawa prywatnego w Hadze*, Studia et Documenta 1960, z. 33, s. 3 i nast. (przedruk z Księgi pamiątkowej ku czci Edmunda Krzymuskiego).

[220] Dz. U. z 1969 r. Nr 34, poz. 284. Została opracowana na sesji ósmej (1956 r.) i dziewiątej (1960 r.). Weszła w życie w dniu 5 stycznia 1964 r. Polska jest jej stroną od 1969 r. Konwencja ta uważana jest za największe osiągnięcie międzynarodowego prawa spadkowego spośród konwencji przygotowanych przez Konferencję Haską Prawa Prywatnego Międzynarodowego. Została ona przyjęta przez następujące państwa członkowskie Unii Europejskiej: Austrię, Belgię, Chorwację, Danię, Estonię, Finlandię, Francję, Niemcy, Grecję, Irlandię, Włochy, Luksemburg, Holandię, Polskę, Portugalię, Słowenię, Hiszpanię i Szwecję. Pełna lista państw, które przyjęły konwencję dostępna w dniu 2 kwietnia 2020 r. na https://www.hcch.net/en/instruments/conventions /status-table/?cid=40. Por. też A. Machnikowska, M. Załucki [w:] M. Załucki (red.), *Unijne rozporządzenie spadkowe 650/2012. Komentarz, wyd. 2,* Warszawa 2018, s. 1-17 oraz A. Mączyński, *Dziedziczenie testamentowe w prawie prywatnym międzynarodowym. Ustawowe i konwencyjne unormowanie formy,* Warszawa – Kraków 1976, s. 43 i nast., A. Zieliński, *Haska Konwencja Prawa Międzynarodowego Prywatnego*, PiP 1982, Nr 11, s. 61 i nast. oraz M. Załucki, *Konwencje międzynarodowe dotyczące prawa spadkowego,* Prawo Europejskie w Praktyce 2008, Nr 12, s. 25-28.

[221] Zob. art. 75 ust. 1 e.r.s.

[222] Szerzej zob. P. Stec, *Konwencja haska w sprawie prawa właściwego dla trustów i ich uznawalności*, PWPMEiP 2005, vol. III, , s. 85-105.

[223] Teksty tych konwencji dostępne są na: https://www.hcch.net/. Konwencja haska z 1973 r. jest zwieńczeniem prac dwunastej sesji Konferencji (weszła w życie w dniu 1 lipca 1993 r.); została przyjęta przez następujące kraje UE: Czechy, Włochy, Luksemburg, Holandię, Portugalię i Słowację. Pełna lista państw, których konwencja ta znajduje zastosowanie dostępna w dniu 2 kwietnia 2020 r. na https://www.hcch.net/en/instruments /conventions/status-table/?cid=83. Konwencja z 1985 r. opracowana została na sesji piętnastej (weszła w życie w dniu 1 stycznia 1992 r.), obowiązuje m. in. na Cyprze, we Francji, we Włoszech, w Luksemburgu, na Malcie i w Holandii. Lista wszystkich państw, które przyjęły konwencję dostępna w dniu 2 kwietnia 2020 r. na https://www.hcch.net/en/instruments/conventions/status-table/?cid=59. Konwencja z 1989 r. sporządzona została na sesji szesnastej (nie weszła w życie), ratyfikowała ją jedynie Holandia i weszła do porządku prawnego tego państwa na zasadzie jednostronnego nadania jej przez władze tego państwa mocy prawnej, por. M. Pazdan, *Opinia o zgodności projektu rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie jurysdykcji, prawa właściwego, uznawania i wykonywania orzeczeń sądowych i dokumentów urzędowych dotyczących dziedziczenia oraz w sprawie utworzenia europejskiego certyfikatu spadkowego COM(2009)154 z zasadą pomocniczości i proporcjonalności*, Warszawa 2009, s. 6 – 7.

Spośród tych konwencji, ze względu na problemy badawcze rozprawy, na uwagę zasługuje przede wszystkim konwencja z 2 października 1973 r. Konwencja ta przewidywała instytucję międzynarodowego świadectwa dla osób uprawnionych do zarządzania spadkiem, które stanowiło wzorzec w pracach projektowych nad europejskim poświadczeniem spadkowym. Jako jedną z przyczyn niepowodzenia tej konwencji wskazuje się, że została ona zawarta zbyt wcześnie, to jest przed konwencją, która regulowałaby prawo właściwe dla dziedziczenia. Ze względu na brak takiej regulacji organ wydający świadectwo spotykałby się z istotnymi trudnościami z określeniem prawa właściwego[224].

Aktywność w zakresie międzynarodowego zbliżania prawa spadkowego przejawiał też Międzynarodowy Instytut Unifikacji Prawa Prywatnego[225], który przygotował Konwencję waszyngtońską o ujednoliceniu prawa merytorycznego regulującego formę testamentu zawartą w dniu 26 października 1973 r.[226].

Również Rada Europy podjęła działalność w tym zakresie. Pod jej auspicjami zawarto w dniu 16 maja 1972 r. Konwencję bazylejską dotyczącą ustanowienia systemu rejestracji testamentów[227]. Ponadto wspomnieć wypada o Konwencji nordyckiej dotyczącej dziedziczenia przyjętej w Kopenhadze w dniu 11 listopada 1934 r., która obowiązuje m. in. w Szwecji, Finlandii i Danii[228].

Podsumowując, powyższe konwencje haskie dotyczą jurysdykcji i prawa właściwego, zaś konwencja UNIDROIT zawiera reguluje zagadnienia prawa spadkowego materialnego o wymiarze międzynarodowym. Nie zapewniły one wystarczających rozwiązań

---

[224] P. Lagarde, *Les principes de base du nouveau réglement européen sur les successions*, Revue critique de droit international privé 2012, Nr 4, s. 725. W tym kontekście zauważyć trzeba, że rozporządzenie spadkowe nie powiela tego błędu, gdyż zawiera regulacje dotyczące prawa właściwego, a także jurysdykcji bezpośredniej.

[225] UNIDROIT.

[226] Weszła w życie w dniu 9 lutego 1978 r. Dostępna w dniu 29 marca 2020 r. na https://www.unidroit.org/instruments/international-will. Została ratyfikowana przez trzynaście państw m. in. Belgię, Francję, Irlandię, Włochy, Portugalię, Cypr, Czechy, Słowacja, Słowenia. Pełna lista państw znajduje się na https://www.unidroit.org/status-successions. Dokonano w niej ujednolicenia prawa regulującego formę testamentu międzynarodowego.

[227] Dostępna w dniu 29 marca 2020 r. na https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/077. Na jej podstawie umożliwiono testatorowi rejestrację testamentu bez względu na to, w jakim kraju znajduje się. Obowiązuje ona w stosunkach między następującymi państwami Unii: Cyprem, Estonią, Litwą, Portugalią, Belgią, Hiszpanią, Francją, Włochami, Luksemburgiem i Holandią. Pełna lista państw, w których zastosowanie ma ta konwencja dostępna w dniu 2 kwietnia 2020 r. na https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/077/signatures?pauth=egpOlXxA. Szerzej zob. M. Jagielska, *Rejestr testamentów*, Rejent 2006, nr 2, s. 83 i nast.

[228] Dostępna w dniu 2 kwietnia 2020 r. na http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:701659/FULLTEXT01. pdf . Por. art. 75 ust. 3 e.r.s. Odnośnie tej konwencji w kontekście transgraniczności zob. rozdział II ppkt 6.2.1.

prawnych na gruncie europejskim, ponieważ nie zostały ratyfikowane przez wszystkie państwa członkowskie UE[229]. Wiązało się to z koniecznością poszukiwania innej, efektywnej drogi prawnej do zapewnienia ochrony praw obywateli Unii wynikających ze spadkobrania.

Na początku lat 90. XX w. próby ujednolicenia międzynarodowego prawa spadkowego podjęła Europejska Grupa Prawa Prywatnego Międzynarodowego (fr. *Groupe européen de droit international privé*), która pracowała nad konwencją regulującą właściwość prawa w sprawach rodzinnych i spadkowych (fr. *Convention concernant la compétence judiciaire et l'execution des décisions en matière familiale et successorale*). Jej projekt przyjęto na trzecim posiedzeniu w Heidelbergu w dniach 30 września – 2 października 1993 r., jakkolwiek nie nadano mu dalszego biegu[230].

2.2.3.2. Prace nad rozporządzeniem spadkowym do wejścia w życie Traktatu Lizbońskiego

Jak wcześniej wspomniano potrzeba opracowania ponadnarodowego – na gruncie wspólnotowym – instrumentu prawnego dotyczącego prawa procesowego spadkowego, opartego na prawie pochodnym, została już zaprezentowana w wiedeńskim planie działania. W 2002 r. na podstawie zleconych przez Komisję Europejską konsultacji Niemiecki Instytut Notarialny w Würzburgu ogłosił raport[231], występując z propozycją zunifikowania międzynarodowego prawa spadkowego. Stał się on podstawą dyskusji podczas konferencji w Brukseli, która odbyła się w dniach 10 i 11 maja 2004 r.[232].

---

[229] B. Łukańko, *Europeizacja ...*, s. 32-33.

[230] M. Załucki, *Ku jednolitemu prawu spadkowemu w Europie. Zielona Księga Wspólnot Europejskich o dziedziczeniu i testamentach*, PWPMEiP 2009, Nr 7, s. 110-111. Por. również M. Pazdan, J. Górecki [w:] M. Pazdan, J. Górecki (red.), *Nowe europejskie prawo spadkowe*, Warszawa 2015, s. 17 oraz tenże, *Prace nad jednolitym międzynarodowym prawem spadkowym w Unii* Europejskiej, [w:] A. Lityński (red.), *Państwo, prawo, społeczeństwo w dziejach Europy Środkowej : księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Józefowi Ciągwie w siedemdziesięciolecie urodzin*, Katowice-Kraków 2009, s. 590, a także G. Walter, *Najnowsze ...*, s. 43.

[231] Deutsches Notarinstitut, H. Dörner, P. Lagarde, *Rechtsvergleichende Studie der erbrechtlichen Regelungen des Internationalen Verfahrensrechtes und Internationalen Privatrechts der Mitgliedsstaaten der Europaischen Union* [w:] *Les successions internationales dans l'UE: perspectives pour une harmonization, Conflict of law of succession in the European Union: perspectives for a harmonization, Internationales Erbrecht in der EU: Perspektiven einer Harmonisierung*, Würzburg: DNotI, 2004, s. 169-328. Został on opracowany na podstawie raportów krajowych z piętnastu państw członkowskich. Pracami komisji przewodzili profesorowie Paul Lagarde (Université Paris I) i Heinrich Dörner (Westfälische Wilhelms-Universität, Münster). Zob. szerzej J. Pazdan, *Ku jednolitemu ...*, s. 9-21, B. Łukańko, *Europeizacja ...*, s. 30-40.

[232] Materiały z konferencji, w której brał udział również przedstawiciel polskiej nauki profesor Tomasz Pajor, zostały opublikowane w: *Les successions ...*, s. 329 i nast., a także na https://www.successions.org/ dostępne w dniu 27 marca 2020 r. Szerzej na temat raportu DNotI zob. T. Pajor, *O projekcie harmonizacji*

Wskazano w nim, że co roku na terytorium Unii Europejskiej jest otwieranych od 50.000 do 100.000 spraw spadkowych o charakterze międzynarodowym, których dotyka wiele praktycznych problemów[233]. Prowadzi to do konieczności ujednolicenia norm kolizyjnych i jurysdykcji, stworzenia jednolitego europejskiego certyfikatu spadkowego oraz certyfikatu dla zarządców spadku, a także europejskiego rejestru testamentów oraz udostępnienia uregulowań krajowych prawa spadkowego (merytorycznego) przy wykorzystaniu Internetu[234]. Oba rodzaje certyfikatów powinny być uznawane i respektowane we wszystkich państwach członkowskich i stanowić, w pierwszym przypadku, dowód posiadania kwalifikacji spadkobiercy, w drugim dowód posiadania uprawnień do zarządzania spadkiem (dotyczy to wykonawcy testamentu oraz egzekutora lub administratora spadku w ujęciu prawa brytyjskiego i irlandzkiego). Dodatkowo z tymi certyfikatami powinny być powiązane odpowiednie domniemania, oba powinny spełniać funkcję legitymacyjną oraz zapewniać ochronę dobrej wiary osoby trzeciej, wchodzącej w stosunek umowny z osobą wymienioną w certyfikacie. Raport przewidywał także opracowanie wzorców certyfikatów[235]. Ze względu na dogłębną analizę regulacji prawnych obowiązujących w państwach członkowskich i propozycje co do przyszłych rozwiązań wraz z ich uzasadnieniem, raport ten odegrał istotną rolę w europeizacji prawa spadkowego.

---

międzynarodowego prawa spadkowego w Unii Europejskiej, [w:] A. Nowicka (red.) *Prawo prywatne czasu przemian. Księga pamiątkowa dedykowana Profesorowi Stanisławowi Sołtysińskiemu*, Poznań 2005, s. 887 i nast.

[233] W Załączniku do Zielonej Księgi podano, opierając się na danych statystycznych uzyskanych od Europejskiego Urzędu Statystycznego, że w latach 1999-2000 średnio 1,5 % mieszkańców państw członkowskich Unii stanowili obywatele innych państw członkowskich (przy czym w Luksemburgu ta liczba zbliżała się do 20 %, w Belgii do 5,5 %, a w Niemczech, Austrii Irlandii i Szwecji do 2 % i więcej). Operując liczbami bezwzględnymi w Niemczech w tym czasie zamieszkiwało 1.858.000, we Francji ponad milion, w Wielkiej Brytanii 859.000, a w Belgii 563.000 obywateli innych państw członkowskich. Ponadto 11,7 % Irlandczyków, 8,2 % Portugalczyków i 4,2 % Greków mieszkało w tym czasie w innych państwach członkowskich. Od 800.000 do miliona obywateli niemieckich miało nieruchomości za granicą (głównie w Hiszpanii, Włoszech i Francji). Ponad pięć milionów obywateli unijnych mieszkało w tym okresie w innym państwie członkowskim, z czego około 2,76 % umiera każdego roku, co pozwala ocenić skalę nieujednoliconego międzynarodowego zagadnienia spadkowego. Commission Service …, opubl. [(SEC(2005) 0270)], s. 4 - 5. Zob. też B. Łukańko, *Europeizacja …*, s. 32, co do danych statystycznych dotyczących spadkobrania zawartych w raporcie DNotI. W punkcie A Rezolucji Parlamentu Europejskiego z zaleceniami dla Komisji w sprawie dziedziczenia i testamentów [(2005/2148(INI)] podano za raportem DNotI, że na obszarze pierwotnych piętnastu państw członkowskich występuje od 50.000 do 100.000 przypadków otwarcia spadku dotyczących obywateli innego państwa członkowskiego.

[234] Por. szerzej w: *Raport final* ..., s. 27 i nast. oraz J. Pazdan, *Ku jednolitemu …*, s. 18 – 20.

[235] J. Pazdan, *Ku jednolitemu …*, s. 19. W toku dalszy prac zarzucono pomysł stworzenia dwóch certyfikatów.

Kontynuując zwyczaj zapoczątkowany w Tampere[236], Rada Europejska na posiedzeniu, które odbyło się w dniach 4 i 5 listopada 2004 r., opracowała program haski[237]. Zgodnie z nim do 2011 r. miały zostać przyjęte instrumenty wspólnotowe zawierające normy kolizyjne w zakresie zobowiązań umownych i pozaumownych, alimentów, rozwodów i separacji, majątkowych ustrojów małżeńskich oraz spraw spadkowych[238]. Potwierdzono w nim pierwszeństwo rozwoju PWBiS. Głównym celem polityki w tym obszarze miało być zapewnienie, aby granice między krajami Europy nie stanowiły już przeszkody w rozstrzyganiu spraw z zakresu prawa cywilnego lub dla wszczynania postępowania sądowego i wykonywania orzeczeń w sprawach cywilnych. Wezwano w nim Komisję do przedstawienia m. in. Zielonej Księgi w sprawie konfliktu przepisów w sprawach spadkowych, uwzględniającej zagadnienia właściwości, wzajemnego uznawania i wykonywania orzeczeń w tym obszarze, europejskiego świadectwa spadkowego i mechanizmu pozwalającego na zdobycie precyzyjnej wiedzy o istnieniu testamentów rezydentów Unii Europejskiej[239].

Stosując się do postanowień, wypracowanych w programie haskim oraz do raportu niemieckich notariuszy, Komisja Europejska postanowiła rozpocząć niezależną debatę ze wszystkimi zainteresowanymi środowiskami na temat przyszłej inicjatywy wspólnotowej.

---

[236] W dniu 2 czerwca 2004 r. Komisja przedstawiła Komunikat dla Rady i Parlamentu Europejskiego dotyczący realizacji programu z Tampere, opubl. COM(2004) 401 final. Podano w nim, że w ciągu pięciu lat, które upłynęły od tego spotkania nastąpił niezaprzeczalny i widoczny postęp w budowaniu PWBiS, co wynikało m. in. z uchwalenia rozporządzeń nr 1346/2000, nr 1347/2000, nr 1348/2000, nr 44/2001, czy też utworzenia Europejskiej Sieci Sądowniczej w sprawach cywilnych i handlowych. Zaakcentowano w nim również potrzebę opracowania instrumentu prawnego dotyczącego spadków i testamentów. Podtrzymano też potrzebę rozwoju europejskiego obszaru wymiaru sprawiedliwości, który powinien być oparty na tradycjach prawnych i sądowych państw członkowskich, zgodnie z zasadami proporcjonalności i pomocniczości oraz z zasadą wzajemnego uznawania jako centrum tej struktury. Dokument Roboczy Służb Komisji „Obszar Wolności, Bezpieczeństwa i Sprawiedliwości: bilans programu z Tampere i przyszłe kierunki działania" KES(2004)693 zawiera szczegółowe podsumowanie w tej dziedzinie. Podana jest w nim lista głównych propozycji ustawodawczych przyjętych w ramach programu z Tampere („Scoreboard").

[237] Konkluzje Prezydencji, Rada Europejska w Brukseli 4-5 listopad 2004 r. Program Haski: wzmacnianie wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości w Unii Europejskiej, opubl. Dz. Urz. UE z 2005 r., C 53, s. 1. Por. także A. Mączyński, *Program haski a polskie prace kodyfikacyjne prawa prywatnego międzynarodowego,* KPP 2009, Nr 1, s. 239-250.

[238] Por. M. Pazdan, J. Górecki [w:] M. Pazdan, J. Górecki (red.), *Nowe …*, s. 17-18. Cele te potwierdzono również w późniejszym programie sztokholmskim.

[239] Pozostałe sprawy, w których miały toczyć się prace dotyczyły: projektu rozporządzenia w sprawie uznawania i wykonywania orzeczeń w sprawie alimentów, z uwzględnieniem środków zapobiegawczych oraz tymczasowego wykonywania, Zielonej Księgi w sprawie konfliktu przepisów w sprawach dotyczących majątkowego ustroju małżeńskiego, w tym zagadnienia właściwości i wzajemnego uznawania oraz Zielonej Księgi w sprawie konfliktu przepisów w sprawach dotyczących rozwodów (Rzym III). Co istotne, założono sfinalizowanie wszystkich prac do 2011 r.

W tym celu przedstawiła w dniu 1 marca 2005 r. Zieloną Księgę prawo spadkowe i testamenty. Rozpoczęła ona publiczną debatę dotyczącą międzynarodowej sukcesji[240].

Zielona Księga obejmowała całość problematyki związanej z międzynarodowym prawem spadkowym: prawa właściwego, jurysdykcji oraz wzajemnego uznawania aktów i decyzji sądowych, środków administracyjnych, aktów notarialnych lub administracyjnych oraz środków upraszczających formalności na szczeblu europejskim: świadectw spadkowych[241] i rejestracji testamentów[242]. Zielona księga miała charakter doradczy.

Jak wyjaśniono na samym początku tego dokumentu, „otwiera ona szeroko zakrojone konsultacje dotyczące zasad dziedziczenia *ab intestato* lub testamentowego w kontekście międzynarodowym", których celem ma być uproszczenie dziedziczenia transgranicznego[243]. Zawierała ona trzydzieści dziewięć pytań adresowanych do osób zainteresowanych zagadnieniem międzynarodowego prawa spadkowego[244]. Do rozważenia pozostawiono, czy zasadne i możliwe jest stworzenie jednego instrumentu prawnego, regulującego całość zagadnień międzynarodowego prawa spadkowego[245].

Nieodzowność regulacji w tej materii wiązała się z ożywionym ruchem obywateli wewnątrz obszaru, w którym brak granic wewnętrznych. Skutkowało to wzrostem liczby

---

[240] Por. M. Załucki, *Attempts* ..., s. 2326-2327 i Y.E. Alarcón Palacio, *El Reglamento* ..., s. 153-155.

[241] Opowiedziano się, podobnie jak w raporcie DNotI, za dwoma instrumentami, pierwszym, którym mieli posługiwać się spadkobiercy (europejskim świadectwem spadkowym) i drugim, który miał służyć wykazaniu praw zarządców (administratorów) spadku – certyfikat zaświadczający o wyznaczeniu na administratora.

[242] Warto zwrócić uwagę za M. Pazdanem, *Zielona księga …* , s. 16, że „Mylące jest użycie w tłumaczeniu polskim wyrażenia prawo rzeczowe zamiast prawo spadkowe materialne (merytoryczne). Chodzi tu bowiem o przeciwstawienie prawa cywilnego w swej części spadkowej prawu prywatnemu międzynarodowemu, a nie o część prawa cywilnego nazywanego prawem rzeczowym". W tym samym błędnym tłumaczeniem „prawo rzeczowe" posłużono się także w Opinii Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego z dnia 26 października 2005 r. w sprawie Zielonej księgi nt. prawa spadkowego i testamentów COM(2005) 65 końcowy, opubl. Dz. Urz. UE z 2005 r., C 28 s. 1 i innych dokumentach unijnych.

[243] COM(2005) 65 final, s. 2.

[244] W polskim piśmiennictwie próbę odpowiedzi na postawione pytania podjęli m. in.: M. Pazdan, *Zielona Księga* …, s. 16 i nast., J. Pazdan, *Ku jednolitemu* ..., s. 9 i nast., M. Załucki, *Ku jednolitemu* …, s. 103-118 oraz W. Machała, *Zielona Księga. Prawo spadkowe i testamenty*, Wiadomości Ośrodka Badań Adwokatury 2016, Nr 1.

[245] W. Machała stwierdził, że „koncepcję prac na jednym kompleksowym aktem prawnym należy już na wstępie odrzucić jako stwarzającą zbyt poważne ryzyko rozciągnięcia prac w czasie, bez perspektyw jakichkolwiek konkretnych rozwiązań w rozsądnym terminie. Pozostaje zresztą kwestią dyskusyjną, czy istotnie akurat prawo spadkowe materialne wymaga ujednolicenia na obszarze UE i można założyć, że obiekcje wobec takiej idei będą formułowane. Racjonalnym wydaje się zatem postulat, aby prace nad instrumentem europejskim postępowały systemem «małych kroków». Priorytet powinny mieć prace nad rozwiązaniami konkretnych problemów, które okazują się najbardziej uciążliwe dla praktyki. Wśród tych problemów na czoło zdają się wysuwać kwestia właściwej jurysdykcji krajowej w sprawach spadkowych oraz procedury stwierdzania nabycia spadku. Kolejnym właściwym krokiem wydaje się ujednolicenie reguł kolizyjnych o charakterze materialnoprawnym (wskazującym prawo właściwe do oceny skutków otwarcia spadku), a to w celu uniknięcia pozytywnych i negatywnych sporów o właściwość.", tak W. Machała, *Zielona …*, cyt. za M. Załucki, *Ku jednolitemu …*, s. 111-112.

związków między osobami z różnych państw członkowskich, a także zakupem majątków w różnych krajach unijnych, co istotnie wpływa na skomplikowanie spraw związanych z transgranicznym dziedziczeniem. Trudności te są w większości związane z rozbieżnością między podstawowymi zasadami, normami proceduralnymi i normami kolizyjnymi, którym podlegają te sprawy w państwach członkowskich[246].

W załączniku do Zielonej Księgi przekonująco argumentowano, że można sądzić, iż zdecydowana większość transgranicznych spraw spadkowych ma charakter bezsporny. Dlatego też, przyjęcie wspólnych standardów dotyczących wyłącznie jurysdykcji oraz uznawania i wykonywania orzeczeń okazałoby się zatem bardzo niewystarczające. Zauważono, że w rzeczywistości większość trudności, jakie mogą napotkać strony w postępowaniu, wydaje się być związana z ogromną rozbieżnością w przepisach materialnych, przepisach proceduralnych i normach kolizyjnych regulujących sprawy w różnych państwach członkowskich i które zastosowanie znajdą, ilekroć dziedziczenie przejawia element prawa obcego[247].

Przyszła inicjatywa legislacyjna skupiać się miała na przyjęciu zunifikowanych zasad na poziomie europejskim dotyczących norm kolizyjnych[248], wyznaczania właściwych sądów, uznawania i wykonywania orzeczeń oraz uznawania dokumentów i aktów pozasądowych, takich jak testamenty, akty notarialne i dokumenty administracyjne[249]. Wiązało się to z faktem, że w niektórych państwach członkowskich pośrednictwo sądu w stwierdzeniu nabycia spadku jest konieczne, a w innych nie. Komisja stwierdziła, że konsultacje powinny dotyczyć także europejskiego świadectwa spadkowego[250]. Odnośnie do uznawania i wykonywania orzeczeń zastanawiano się nad możliwością odstąpienia od *exequatur*, a także przyjęcia regulacji odpowiadającej art. 21 ust. 3 oraz 46 rozporządzenia nr

[246] COM(2005) 65 final, s. 3. Por. T. Ereciński, *Kilka uwag o tzw. jurysdykcji koniecznej,* [w:] L. Ogiegło, W. Popiołek, M. Szpunar (red.), *Rozprawy prawnicze. Księga pamiątkowa Profesora Maksymiliana Pazdana*, Kraków 2005, s. 65.

[247] Załącznik do Zielonej Księgi, (SEC(2005)0270), s. 6.

[248] Komisja zaznaczyła, że na poziomie wspólnotowym nie dokona się żaden postęp w dziedzinie prawa spadkowego bez wcześniejszego zmierzenia się z kwestią prawa właściwego.

[249] W Zielonej Księdze szczególną rolę przywiązano do konieczności opracowania norm kolizyjnych, które mogłyby objąć wiele obszarów np. moc obowiązującą testamentów, uprawnienia spadkobiercy, zachowki, likwidacja i dział spadku, wspólność majątku spadkowego. W pracach nad instrumentem unijnym z należytą uwagą powinna być również brana kwestia jurysdykcji. COM(2005) 65 final, s. 3.

[250] W tym okresie projektowany instrument nazywany był również europejskim certyfikatem spadkowym. Reagując na pytania postawione w Zielonej Księdze M. Pazdan uznał za celowe wprowadzenie instrumentów spadkowych ułatwiających realizację praw spadkowych, takich jak europejski certyfikat spadkowy wydawany spadkobiercom oraz europejski certyfikat wydawany zarządcy (administratorowi) spadku. Por. M. Pazdan, *Zielona Księga …*, s. 26.

2201/2003[251]. Po opublikowaniu Zielonej Księgi prowadzone były szerokie konsultacje, w których uczestniczyło wiele środowisk[252].

W dniu 12 sierpnia 2005 r. opublikowano Plan działania Rady i Komisji służący realizacji programu haskiego mający na celu wzmacnianie wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości w Unii Europejskiej[253], zawierający listę działań prawodawczych i innych, które – zdaniem tych organów – były konieczne w celu zrealizowania wytycznych programu haskiego, m. in. w zakresie wzajemnego uznawania orzeczeń oraz usuwania przeszkód utrudniających należyty bieg postępowań cywilnych, czy zwiększania efektywności współpracy w Europejskiej Sieci Sądowej.

Na 421. sesji plenarnej Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego, która odbyła się w dniach 26 – 27 października 2005 r., wydano opinię w sprawie Zielonej Księgi[254]. Według Komitetu, unijny akt prawny w zakresie jurysdykcji, prawa właściwego i wzajemnego uznawania w odniesieniu do postępowań spadkowych o zasięgu międzynarodowym powinien przyjąć formę rozporządzenia. Mając na celu lepszą skuteczność rozporządzenia i uniknięcie sprzeczności pomiędzy aktami prawnymi, czy niespójności decyzji podjętych przez różne Państwa, należałoby objąć zakresem przepisów prawa kolizyjnego jak największą liczbę zagadnień, podporządkowując je funkcjonalnie i zasadniczo kwestiom spadkowym[255].

Podzielono pogląd o konieczności uchwalenia instrumentu europejskiego dotyczącego spraw spadkowych, co rozwiązałyby liczne trudności praktyczne napotykane przez spadkobierców, notariuszy, urzędy, sędziów oraz przedstawicieli zawodów prawniczych.

---

[251] Rozporządzenie to stanowiło na tym etapie prac na europejskim prawem spadkowym znaczące źródło inspiracji.

[252] Jak wskazuje B. Łukańko, *Europeizacja* … s. 31, wezwanie Komisji Europejskiej spotkało się z szerokim odzewem zarówno ze strony państw członkowskich (odpowiedzi udzieliło piętnaście z nich: Belgia, Czechy, Estonia, Finlandia, Francja, Niemcy, Irlandia, Włochy, Litwa, Luksemburg, Polska, Słowacja, Hiszpania, Szwecja i Wielka Brytania), stowarzyszeń (np. Bundesnotarkammer, Bundesrechtsanwaltskammer, Colegio de Abogados de las Islas Baleares, Deutscher Richterbund, Österreichische Rechtsanwaltskammer), instytucji naukowych (np. Universidad Pablo de Olavide, Ulrik Huber Instutuut voor Internationaal Privaatrecht), a także osób prywatnych. Ponadto swoje stanowisko wyraziła Rada Notariatu Unii Europejskiej w *Reponses de la CNUE relatives au Livre vert Successions et testaments*. *Le Conseil des Notariats de l'Union Européenne*, dostępne w dniu 27 października 2020 r. na http://www.notaries-of-europe.eu/files/position-papers/2005/co13-reponses-livre-vert-testaments-30-09-05-final-fr.pdf. Komisja otrzymała około sześćdziesięciu pisemnych uwag od państw członkowskich, organizacji pozarządowych, środowisk akademickich, izb i stowarzyszeń prawniczych.

[253] Dz. Urz. UE z 2005 r., C 198, s. 1.

[254] Była ona poprzedzona pracami Sekcji ds. Jednolitego Rynku, Produkcji i Konsumpcji, która w dniu 21 września 2005 r. przyjęła swoją opinię. Jej sprawozdawcą był Daniel Retureau.

[255] Opinia Komitetu Społeczno-Ekonomicznego …, s. 2.

Rozważano także większą kontraktualizację prawa spadkowego, stworzenie testamentu europejskiego oraz wystarczająco otwartego i liberalnego instrumentu regulującego problem prawa właściwego. Komitet zaznaczył, że częścią przewidywanych przepisów europejskich powinno stać się uznawanie bez *exequatur* spornych albo niespornych orzeczeń sądowych w postępowaniach spadkowych (i ewentualnych wyjątków wynikających z porządku publicznego), uznawanie decyzji i dokumentów wydanych przez publiczne lub niepubliczne organy pozasądowe oraz bezpośrednia rejestracja w krajowych księgach wieczystych w oparciu o europejskie świadectwo spadkowe, a także międzynarodowa kompetencja odpowiednich urzędników państwowych i przedstawicieli zawodów prawniczych.

Komitet zaaprobował projekt stworzenia europejskiego świadectwa spadkowego i rejestracji testamentów przewidziany już w programie haskim. Przyszły akt prawny powinien zawierać regulacje, w oparciu o które państwa członkowskie będą musiały wyznaczyć organy uprawnione do wydawania takich świadectw i ustanowić centralne rejestry krajowe, jeżeli takowe jeszcze nie istnieją. Wysunięto postulat stworzenia centralnego rejestru unijnego (europejskiego w znaczeniu Rady Europy, jeśli państwa członkowskie, które jeszcze nie ratyfikowały konwencji bazylejskiej, zostałyby poproszone o zrobienie tego), do którego dostęp powinni mieć sędziowie, notariusze i inni urzędnicy upoważnieni na mocy krajowego prawa właściwego (przynajmniej tak, by móc sprawdzić – na podstawie nazwiska spadkodawcy i daty jego urodzenia – w jakim państwie członkowskim bądź ewentualnie kraju trzecim, w jakim dniu i w obecności jakich organów złożono testament, w celu wystąpienia z prośbą o jego kopię od wyżej wspomnianego organu władzy krajowej)[256].

Kontynuując, zapoczątkowaną Zieloną Księgą, refleksję na temat europejskiego prawa spadkowego, Komisja w dniu 1 marca 2006 r. powołała grupę ekspertów z tej dziedziny, tzw. grupę PRM III/IV[257], która działała niezależnie od państw członkowskich[258]. Spotkała się ona siedem razy w latach 2006 – 2008. W dniu 16 listopada 2008 r. odbyło się

[256] Tamże, s. 3. Podkreślono również, że europejski system rejestracji testamentów powinien być zgodny z systemami ustanowionymi konwencją bazylejską i konwencją waszyngtońską, ponieważ część państw członkowskich jest ich stronami, a projekt rozporządzenia miał dotyczyć również spadków, w które zaangażowany byłoby państwo trzecie.

[257] Grupa ta składała się z dwudziestu dziewięciu osób reprezentujących trzynaście państw członkowskich. Wśród nich nie było przedstawiciela polskiej myśli prawniczej. Lista ekspertów została opublikowana w Dz. Urz. UE z 2006 r., C 51, s. 3.

[258] Por. Dokument roboczy służb Komisji uzupełniający wniosek dotyczący rozporządzenia Parlamentu i Rady w sprawie jurysdykcji, prawa właściwego, uznawania i wykonywania orzeczeń sądowych i dokumentów urzędowych dotyczących dziedziczenia oraz w sprawie utworzenia europejskiego certyfikatu spadkowego – ocena skutków, SEC(2009) 410 final, dostępny w dniu 7 kwietnia 2020 r. na https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52009SC0410&from=EN.

publiczne wysłuchanie dotyczące obowiązującego prawa spadkowego.

Prace w zakresie transgranicznego prawa spadkowego podjęła następnie Komisja Prawna Parlamentu Europejskiego. W dniu 10 maja 2006 r. opublikowano projekt sprawozdania w sprawie prawa spadkowego i testamentów[259], w którym głównie skupiono się na prawie kolizyjnym, jurysdykcji oraz uznawaniu i wykonywaniu orzeczeń sądowych i dokumentów pozasądowych. Zgłoszono do niego 42 poprawki, które wynikały z kontrowersji dotyczących niektórych proponowanych rozwiązań, począwszy od przyszłego zakresu unormowania[260]. Ostateczna wersja sprawozdania została opublikowana w dniu 16 października 2006 r.[261]. Podkreślono w nim, że przyszłe prace powinny ograniczyć się do podjęcia środków zmierzających do wspierania zgodności norm mających zastosowanie w państwach członkowskich w dziedzinie kolizji ustaw i sporów o właściwość, stosownie do art. 65 lit. b) TWE[262].

Stanowisko sprawozdawcy Giuseppe Garganiego wyznaczało dwa kierunki, w których powinien podążać wspólnotowy prawodawca. Po pierwsze, przyszły akt prawny powinien zawierać proste i jasne zasady międzynarodowego prawa prywatnego, uwzględniające specyfikę i tradycje wynikające z dziedzictwa systemów prawnych istniejących w poszczególnych państwach członkowskich, a to w celu umożliwienia skutecznej koordynacji krajowych systemów prawnych stosowanych w odniesieniu do danej sprawy spadkowej. Opowiadano się przede wszystkim za ujednoliceniem kryteriów jurysdykcji właściwej w zakresie spraw spadkowych oraz ujednoliceniem reguł kolizyjnych.

Po drugie, wskazano, że należy wprowadzić nowe i skuteczne instrumenty wspólnotowe pozwalające na dodatkowe uproszczenie procedury. Odnoszono to m. in. do zagadnienia uznawania i wykonywania, podając, że nie ma powodu, aby w zakresie uznania i wykonania decyzji oraz dokumentów urzędowych zaprzestać stosowania zasad wynikają-

[259] Dostępny w dniu 2 kwietnia 2020 r. na https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/JURI-PR-367975_PL.pdf?redirect.

[260] Poprawki opublikowane zostały w druku Komisji Prawnej Parlamentu Europejskiego - PE 376.336v02-00, dostępne w dniu 2 kwietnia 2020 r. na: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/JURI-AM-376336_PL.pdf?redirect. Por. A. Machnikowska, M. Załucki [w:] M. Załucki (red.), *Unijne rozporządzenie* …, s. 7.

[261] Sprawozdanie Komisji Prawnej A6-0359/2006, dostępne w dniu 2 kwietnia 2020 r. na https://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+REPORT+A6-2006-0359+0+DOC+XML+V0//PL#title4.

[262] Obecnie art. 81 ust. 2 TFUE. Do zadań prawa unijnego nie należy harmonizowanie i unifikowanie krajowego prawa spadkowego, projektowane prace powinny ograniczać się do norm międzynarodowego prawa prywatnego i procesowego.

cych z obowiązującego w tej dziedzinie prawa wspólnotowego, a które, jak wiadomo, wymaga *exequatur* tylko w przypadku, gdy dokumenty stanowią podstawę procedury wykonawczej w innym państwie członkowskim (por. art. 38 i nast. oraz art. 57 i nast. rozporządzenia nr 44/2001).

Jednak uwzględniając fakt, że decyzje i dokumenty urzędowe w zakresie prawa spadkowego będą częściej niż w innych dziedzinach dotyczyć majątku wpisanego do rejestrów publicznych, a także potrzebę zachowania spójności aktów, które mogą zostać przepisane do tych rejestrów, zdaniem sprawozdawcy, dozwolona powinna być uprzednia kontrola ich przepisania lub wpisania przez organ docelowego państwa członkowskiego. W wyniku przeprowadzenia kontroli wydane byłoby świadectwo, którego treść powinna zostać określona w przyszłym instrumencie, za pomocą którego organ publiczny potwierdzałby zgodność decyzji lub dokumentu z obowiązującymi przepisami prawa docelowego państwa członkowskiego.

Podkreślono w nim także wagę projektowanego instrumentu w postaci europejskiego świadectwa spadkowego. Za pomocą tego standardowego dokumentu, określającego w sposób wiążący dla wszystkich państw członkowskich prawo właściwe dla spadku, majątek należący do spadku, jak również osoby mające prawo do dziedziczenia oraz zarządzających spadkiem, obywatele europejscy mieliby wykonywać swoje prawa we wszystkich państwach członkowskich w sposób prosty, pewny i skuteczny. Ponadto nadanie świadectwu charakteru tytułu uprawniającego do przepisania w rejestrze publicznym nabycia przez dziedziczenie, połączonego w szczególności z ochroną praw wynikających z dokonania przez osobę trzecią zakupu w dobrej wierze od osoby, która zgodnie ze świadectwem podawała się za spadkobiercę lub osobę uprawnioną do zarządzania spadkiem, również pozwoliłoby na znaczne uproszczenie procedury.

W dniu 16 października 2006 r. przedstawiono także projekt rezolucji Parlamentu Europejskiego w sprawie prawa spadkowego i testamentów [(2005/2148(INI)], która została przyjęta w dniu 16 listopada 2006 r.[263]. Stanowiła ona podsumowanie tego etapu prac[264]. Zawierała dwanaście zaleceń dla Komisji Europejskiej, od której oczekiwano przedłożenia stosownego wniosku legislacyjnego do końca 2007 r. Ponadto wezwano ją,

[263] Rezolucja Parlamentu Europejskiego z zaleceniami dla Komisji w sprawie dziedziczenia i testamentów [(2005/2148(INI)] P6_TA(2006)0496, dostępna w dniu 2 kwietnia 2020 r. na https://www.europarl.europa.eu/ sides/getDoc.do?type=TA&reference=P6-TA-2006-0496&language=PL&ring= A6-2006-0359.

[264] Który został zapoczątkowany przez opublikowanie Zielonej Księgi. Zob. szerzej przebieg procedury 2005/2148(INL) na https://oeil.secure.europarl.europa.eu/oeil/popups/ficheprocedure.do?lang=en&reference=20 05/2148(INL), dostępne w dniu 25 sierpnia 2020 r.

aby w ramach bieżącej debaty nad programem wsparcia sądownictwa cywilnego 2007-2013 ogłosiła zaproszenie do składania wniosków w sprawie kampanii informacyjnej dotyczącej transgranicznych spraw z zakresu dziedziczenia i testamentów, skierowanej do specjalistów praktykujących w tej dziedzinie.

Ostatecznie Parlament Europejski wyraził przekonanie, że akt prawny, który miał zostać przyjęty, powinien zmierzać do wyczerpującego uregulowania dziedziczenia w prawie międzynarodowym prywatnym i jednocześnie prowadzić do ujednolicenia przepisów dotyczących właściwości, prawa właściwego (tzw. norm kolizyjnych) oraz uznawania i wykonywania zagranicznych orzeczeń sądowych i urzędowych dokumentów, z wyjątkiem materialnego prawa spadkowego i prawa procesowego państw członkowskich oraz do wprowadzenia „europejskiego postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku"[265].

W zaleceniu nr 7 wyjaśniono, że symplifikacja postępowania powinna polegać na wprowadzeniu zasad prawa międzynarodowego prywatnego mających na celu skuteczną koordynację systemów prawnych w dziedzinie zarządzania spadkiem, rozdysponowania przedmiotów należących do spadku zgodnie z wolą spadkodawcy oraz przejścia praw ze spadku na osoby uprawnione, jak również ustalenia spadkobierców, z przepisami stwierdzającymi dla tych aspektów dziedziczenia, z zastrzeżeniem wyjątków wynikających z rodzaju lub położenia pewnych dóbr, że stosuje się prawo właściwe dla dziedziczenia. Jeżeli prawo to przewiduje działanie wymienionego przez nie lub wyznaczonego zgodnie z nim organu, to jego uprawnienia uznawane muszą być we wszystkich państwach członkowskich. Jeżeli prawo właściwe dla danego spadku jest prawem państwa członkowskiego, uprawnienia tego organu – obejmują, z zastrzeżeniem odmiennej woli spadkodawcy, cały dziedziczony majątek, niezależnie od tego, gdzie się znajduje, także gdy zgodnie z prawem właściwym dla spadku uprawnienia te ograniczone są do rzeczy ruchomych. Sądy państwa członkowskiego, którego prawo jest właściwe dla spadku, lub na którego terytorium zmarły posiadał zwykłe miejsce zamieszkania w chwili śmierci, lub na którego obszarze znajduje się dziedziczony majątek, mogą zażądać podjęcia działań tych organów przewidzianych przez prawo właściwe dla spadku.

Jeśli chodzi o europejskie postanowienie o stwierdzeniu nabycia spadku podtrzy-

[265] Odnotować należy, że w rezolucji posłużono się już pojęciem „europejskiego postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku" w miejsce europejskiego świadectwa spadkowego. Por. Załącznik do rezolucji zalecenia nr 1 i 7.

mano stanowisko, wyrażone w uzasadnieniu sprawozdania Garganiego. Powinno ono określać w wiążący sposób prawo właściwe dla dziedziczenia, osoby uprawnione do spadku, podmioty odpowiedzialne za zarządzanie nim oraz ich stosowne uprawnienia, a także przedmioty należące do spadku. Europejskie postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku miało być wydawane przez organ, który zgodnie z właściwym prawem krajowym jest uprawniony do wystawiania dokumentów lub ich urzędowego poświadczania.

Zalecenie nr 7 postulowało też utrzymanie wpisu w rejestrach publicznych na podstawie postanowienia oraz ochronę osób trzecich działających w dobrej wierze, które zawarły odpłatną czynność prawną z osobą, którą na podstawie postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku mogły uważać za uprawnioną do rozporządzenia przedmiotami należącymi do spadku i chronić tym samym nabycie tych przedmiotów, chyba że nabywca ten wie, że dane zawarte w postanowieniu o stwierdzeniu nabycia spadku są nieprawidłowe lub że właściwy organ podjął kroki w celu uchylenia lub zmiany tego postanowienia. W zaleceniu nr 10 powtórzono natomiast stanowisko wyrażone w sprawozdaniu co do stosowania procedury *exequatur*.

Ostatecznie współautorzy Zielonej Księgi, po uwzględnieniu podsumowania sporządzonego przez Komisję Europejską, opowiedzieli się przeciwko zniesieniu *exequatur*, w szczególności w odniesieniu do wpisów do rejestrów publicznych, ponieważ z jednej strony oznaczałoby to konieczność wprowadzenia zbyt wielu zmian w ustawodawstwach krajowych państw członkowskich, natomiast z drugiej strony wprowadzenie europejskiego poświadczenia spadkowego gwarantowałoby obieg odpowiednich aktów[266].

W dniu 23 października 2007 r. Komisja Europejska zaprezentowała program działalności legislacyjnej i prac na 2008 r.[267]. Jako priorytetową inicjatywę objęto w nim przyjęcie wniosku dotyczącego rozporządzenia w sprawie spadków i testamentów.

Rezolucja Parlamentu Europejskiego rozpoczęła następną fazę działań informacyjno-konsultacyjnych adresowanych do specjalistów transgranicznego prawa testamentowego i spadkowego, zwiększając intensywność wymiany doświadczeń i dobrych praktyk[268]. Prowadzone były szerokie konsultacje z państwami członkowskimi, innymi instytucjami i spo-

[266] G. Vallar, *Authentic …*, s. 445.

[267] Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów. Program działalności legislacyjnej i prac Komisji na 2008 r., KOM(2007) 640 wersja ostateczna, dostępny w dniu 7 kwietnia 2020 r. na https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/clwp2008pl.pdf.

[268] A. Machnikowska, M. Załucki [w:] M. Załucki (red.), *Unijne* …, s. 7.

łeczeństwem. Kolejnym wydarzeniem na drodze ku jednolitemu unijnemu prawu spadkowemu był *Document de reflexion sur les successions à cause de mort* z dnia 30 czerwca 2008 r., będący wstępnym założeniem projektu rozporządzenia spadkowego[269]. W okresie od czerwca do listopada 2008 r. Komisja Europejska konsultowała się z krajowymi ekspertami w sprawie wstępnego projektu wniosku dotyczącego rozporządzenia w sprawie dziedziczenia[270].

Dopiero[271] w dniu 14 października 2009 r. Komisja Europejska wystąpiła z inicjatywą legislacyjną, przedstawiając oficjalny projekt rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady wraz z wnioskiem o jego przyjęcie[272]. Do projektu został dołączony Dokument roboczy służb Komisji dotyczący oceny skutków projektowanego aktu prawnego[273], który zawierał bardzo rozbudowaną analizę aktualnej sytuacji obywateli UE związanej z brakiem regulacji dotyczącej transgranicznego spadkobrania wraz z propozycjami rozwiązania pojawiających się na tym tle problemów utrudniających swobodny przepływ osób.

Instytut im. Maxa Plancka ds. Prawa Porównawczego i Prawa Prywatnego Międzynarodowego wydał obszerny komentarz do powyższego projektu rozporządzenia[274]. Słusznie zauważono w nim, że przy pracach nad projektem rozporządzenia Komisja Europejska zasadniczo wykorzystała rozwiązania prawne zastosowane w rozporządzeniach Bruksela

[269] Omówienie i krytyczne uwagi do tego dokumentu przedstawił M. Pazdan, *Prace …*, s. 592-596.

[270] Por. Dokument roboczy służb Komisji …, SEC(2009) 410 final, s. 8.

[271] Rezolucja Parlamentu Europejskiego zobowiązywała Komisję Europejską do przedstawienia tego projektu do końca 2007 r. Odnośnie do przebiegu procesu legislacyjnego tego rozporządzenia por. https://oeil.secure.europarl.europa.eu/oeil/popups/ficheprocedure.do?lang=en&reference=2009/0157(COD) , dostępne 11 kwietnia 2020 r.

[272] Wniosek i rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie jurysdykcji, prawa właściwego, uznawania i wykonywania orzeczeń sądowych i dokumentów urzędowych dotyczących dziedziczenia oraz w sprawie utworzenia europejskiego certyfikatu spadkowego, opubl. KOM 2009/154 wersja ostateczna. Zob. szczegółowo A. Wysocka-Bar, *Projekt jednolitego międzynarodowego prawa spadkowego państw Unii Europejskiej*, KPP 2010, Nr 1, s. 173-210. Por. również Ł. Cieślak, J. Gołaczyński, *Dziedziczenie ab intestato według projektu rozporządzenia w sprawie jurysdykcji, prawa właściwego, uznawania i wykonywania orzeczeń sądowych i dokumentów urzędowych dotyczących dziedziczenia oraz w sprawie utworzenia europejskiego certyfikatu spadkowego*, Wrocławskie Studia Sądowe 2011, Nr 1, s. 51-58 i J. Gołaczyński, *Jurysdykcja w sprawach spadkowych w prawie polskim i projekcie rozporządzenia o jurysdykcji, uznawaniu i wykonywaniu orzeczeń i prawie właściwym w sprawach spadkowych. Zagadnienia wybrane* [w:] J. Gudowski, K. Weitz (red.), *Aurea praxis, aurea theoria. Księga pamiątkowa ku czci Profesora Tadeusza Erecińskiego*, Warszawa 2011, t. 1, s. 1051 i nast.

[273] Dokument roboczy służb Komisji …, SEC(2009) 410 final.

[274] Max Planck Institute for Comparative and International Private Law, Comments on the European Commission's Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council on jurisdiction, applicable law, recognition and enforcement of decisions and authentic instruments in matters of succession and the creation of a European Certificate of Succession (dalej opinia instytutu M. Plancka), dostępne w dniu 7 kwietnia 2020 r. na https://www.europarl.europa.eu/document/activities/cont/201005/20100526ATT75035/201 00526ATT7 5035EN.pdf.

I[275] i Bruksela II bis[276], zwłaszcza w rozdziałach dotyczących jurysdykcji oraz uznawania i wykonywania orzeczeń. Konwencja haska o prawie właściwym dla dziedziczenia z dnia 1 sierpnia 1989 r. była zaś głównym źródłem inspiracji dla przepisów odnoszących się do prawa właściwego[277]. Ponadto regulacje rozdziału trzeciego projektu rozporządzenia brały za przykład, choć w mniejszym zakresie, również przepisy konwencji haskiej z 1961 r. dotyczącej kolizji w przedmiocie formy rozporządzeń testamentowych[278] i konwencji haskiej z 1985 r. o prawie właściwym dla trustów i ich uznawania[279]. Natomiast wzorcem dla

[275] W uzasadnieniu projektu w punkcie 4.4 (patrz też punkt 25 preambuły projektu) wskazano, że przepisy rozdziału dotyczącego uznawania i wykonywania orzeczeń wzorowane są na rozporządzeniu nr 44/2001. Przykładowo wskazać można: art. 33 ust. 1 rozporządzenia – art. 29 ust. 1 projektu normujące automatyczność uznania, art. 29 ust. 2 projektu, w którym zawarto bezpośrednie odesłanie do stosowania przepisów art. 38-56 rozporządzenia, jeśli sporna okaże się kwestia uznania, art. 30 projektu i art. 34 rozporządzenia dotyczące podstaw odmowy uznania, a także art. 31 projektu i art. 36 rozporządzenia wyłączające kontrolę merytoryczną orzeczenia zagranicznego, czy też art. 32 projektu i art. 37 ust. 1 rozporządzenia traktujące o zawieszeniu postępowania. Odnośnie do wykonalności orzeczeń zawarto kolejne bezpośrednie odesłanie do stosowania art. 38-56 i 58 rozporządzenia nr 44/2001. Do stosowania przepisów tego rozporządzenia (art. 38-57) w przedmiocie wykonalności dokumentów urzędowy odwoływał również 35 projektu. Co do jurysdykcji w punkcie 16. preambuły projektu wskazano, że w przyszłym rozporządzeniu regulacja litispendencji powinna być uregulowana tak jak w tym rozporządzeniu (art. 13 projektu i art. 27 rozporządzenia oraz art. 14 projektu i art. 28 rozporządzenia). Ponadto zbliżone są rozwiązania prawne dotyczące: chwili wszczęcia postępowania – art. 30 rozporządzenia i art. 10 projektu, badania jurysdykcji i dopuszczalności postępowania – art. 25 i 26 rozporządzenia i art. 11 i 12 projektu, środków tymczasowych i zabezpieczających – art. 31 rozporządzenia i art. 15 projektu.

[276] Jako przykład zbliżonych przepisów o uznawaniu i wykonywaniu orzeczeń wskazać należy automatyczność uznania – art. 21 ust. 1 rozporządzenia i art. 29 ust. 1 projektu, podstawy odmowy uznania – art. 34 i 35 rozporządzenia i art. 30 projektu, zakaz kontroli merytorycznej orzeczenia zagranicznego – art. 26 rozporządzenia i art. 31 projektu oraz zawieszenie postępowania – art. 27 ust. 1 rozporządzenia i art. 32 projektu. Odnośnie pokrewnych przepisów jurysdykcyjnych, są to: art. 15 rozporządzenia i art. 5 projektu (przekazanie sprawy do sądów mających lepszą możliwość rozpatrzenia sprawy), art. 4 rozporządzenia i art. 7 projektu (powództwo wzajemne), art. 16 rozporządzenia i art. 10 projektu (wszczęcie postępowania), art. 17 rozporządzenia i art. 11 projektu (badanie jurysdykcji), art. 18 rozporządzenia i art. 12 projektu (badanie dopuszczalności postępowania), art. 19 rozporządzenia i art. 13 i 14 projektu (zawisłość sprawy i postępowania zależne) oraz art. 20 rozporządzenia i 15 projektu (środki zabezpieczające i tymczasowe).

[277] (k. – konwencja, p. r. – projekt rozporządzenia – oznaczenia te znajdą też zastosowanie w poniższych przypisach) Np. powszechne stosowanie: art. 2 k. i art. 25 p. r., swoboda wyboru prawa właściwego: art. 5 k. i art. 17 p. r., zakres zastosowania prawa właściwego: art. 7 k. i art. 19 p. r., umowy o spadek: art. 9 k. i art. 18 p. r., sytuacja kommorientów: art. 13 k. i art. 23 p. r., szczególne uregulowania spadkowe: art. 15 k. i art. 22 p. r., spadek bezdziedziczny: art. 16 k. i art. 24 p. r., odesłanie: art. 17 k. i art. 26 p. r., porządek publiczny: art. 18 k. i art. 27 p. r., państwa nieposiadające jednolitego systemu prawnego: art. 21 k. i art. 28 ust. 2 p. r. Różnice co do treści tych aktów prawnych dotyczą zasady ogólnej określającego prawo właściwe: art. 16 p. r. (prawo państwa, w którym zmarły miał miejsce zwykłego pobytu w chwili śmierci) i art. 3 ust.1 k. (prawo państwa, w którym zmarły miał miejsce zwykłego pobytu w chwili śmierci, jeżeli w chwili śmierci był jego obywatelem), czy sytuacji, gdy państwo nie posiada jednolitego systemu prawnego: art. 28 ust. 1 p. r. i art. 19 k.

[278] Np. porządek publiczny: art. 7 k. i art. 27 p. r.

[279] Np. porządek publiczny: art. 18 k. i art. 27 p. r.

europejskiego certyfikatu spadkowego[280] była konwencja o międzynarodowym zarządzaniu spadkami z dnia 2 października 1973 r.[281].

Na temat projektu rozporządzenia wypowiedziała się również Rada Notariatów Unii Europejskiej[282]. Generalnie zaaprobowała ona założenia przedstawione w projekcie, przedstawiając swoje uwagi i propozycje zmiany treści projektowanych przepisów, których znaczna część dotyczyła europejskiego certyfikatu spadkowego[283].

Wychodząc z zasady pomocniczości we wniosku o przyjęcie rozporządzenia wyjaśniono, że jego cele zostaną osiągnięte „tylko poprzez ustanowienie wspólnych zasad w dziedzinie dziedziczenia międzynarodowego, które muszą być identyczne, aby gwarantowały pewność prawa i przejrzystość w odniesieniu do obywateli. Jednostronne działania ze strony państw członkowskich byłyby zatem sprzeczne z tym celem."[284]. Dalej biorąc za podstawę zasadę proporcjonalności podniesiono, że projekt rozporządzenia „ściśle ogranicza się do tego, co jest konieczne do osiągnięcia określonych w nim celów. Wniosek nie harmonizuje ani prawa spadkowego, ani prawa rzeczowego państw członkowskich"[285]. Ostatecznie rozstrzygnięto też, że akt ten będzie miał formę rozporządzenia.

Projektodawca unijny zauważył praktyczne zastosowanie w sprawach spadkowych

[280] Kolejny raz zmieniono nazwę tego instrumentu prawnego, powracając do pierwotnego nazewnictwa zaproponowanego w raporcie DNotI.

[281] Konwencja ta w pierwszych pięciu rozdziałach traktuje o międzynarodowym certyfikacie, określającym osobę lub osoby uprawnione do dysponowania ruchomym majątkiem spadkowy ze wskazaniem ich uprawnień (art. 1 k. i art. 36 ust. 1 p. r.). Rozdział drugi dotyczy sporządzania certyfikatu (art. 2-8), a podobieństwa występują między art. 2 k. i art. 37 ust. 2 p. r. Rozdział trzeci zatytułowany „Uznanie świadectwa - środki ochronne lub pilne" odbiega już od treści projektu rozporządzenia, ponieważ wprowadzono m. in. możliwość uzależnienia uznania certyfikatu od uprzedniej decyzji uprawnionego podmiotu (art. 10), tymczasowe uznanie (art. 11), odmowa uznania certyfikatu (art. 13-17 konwencji), które nie mają swojego odpowiednika w projekcie. Rozdział trzeci obejmuje przepisy związane z korzystaniem z certyfikatu i jego skutkami, a zbieżności pojawiają między przepisami dotyczącymi dobrej wiary dłużnika spadkowego (art. 22 k. i art. 42 ust. 3 p. r.) i nabywcy majątku spadkowego (art. 23 k. i art. 42 ust. 3 p. r.), którzy dokonują czynności prawnej z osobą posługującą się certyfikatem. Następny rozdział zawiera regulacje umożliwiające unieważnienie, modyfikację i zawieszenie certyfikatu (art. 24-29), które to instytucje zostały również przewidziane w projekcie rozporządzenia (art. 43 i 44).

[282] Position on the Proposal for a Regulation on Jurisdiction, Applicable Law, the Recognition and Enforcement of Decisions and Authentic Instruments and the Creation of a European Certificate of Succession z dnia 11 grudnia 2009 r. dostępne w dniu 27 października 2020 r. na http://www.notaries-of-europe.eu/index.php?page ID=4606 oraz Position paper regarding the proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council on jurisdiction, applicable law, recognition and enforcement of decisions and authentic instruments in matters of succession and the creation of a European Certificate of Succession z dnia 24 listopada 2010 r. dostępne w dniu 27 października 2020 r. na http://www.notaries-of-europe.eu/index.php?pageID=4630.

[283] Postulowano m. in. usunięcie limitu czasowego obowiązywania tego dokumentu.

[284] Wniosek i rozporządzenie …, opubl. KOM 2009/154 wersja ostateczna, s. 4. Zaznaczyć trzeba, że z uzasadnienia wniosku wynika, iż na ówczesnym etapie prac nad harmonizacją europejskiego prawa spadkowego prawodawca unijny odszedł od ujednolicenia zagadnienia rejestracji testamentów, odkładając prace w tym zakresie na przyszłość.

[285] Wniosek i rozporządzenie …, opubl. KOM 2009/154 wersja ostateczna, s. 4.

dokumentów urzędowych, akcentując, że niezbędne jest zagwarantowanie ich swobodnego przepływu. Przyjęto, że uznawanie dokumentów oznacza, iż zarejestrowane dokumenty mają taką samą pełną moc dowodową co do treści i co do wskazanego stanu faktycznego co krajowe dokumenty urzędowe lub z tego samego tytułu, co w kraju pochodzenia, podlegają domniemaniu autentyczności oraz mają moc wykonawczą w ramach określonych tym aktem prawnym. Wskazano, że zasada uznawania wszystkich orzeczeń i ugód sądowych wprowadzona została, aby dać w dziedzinie prawa spadkowego wyraz zasadzie wzajemnego uznawania, opartej na zasadzie wzajemnego zaufania. Podstawy odmowy uznania ograniczone zostały więc do niezbędnego minimum.

Odnośnie do europejskiego certyfikatu spadkowego podtrzymano, że jego głównym zadaniem jest uproszczenie sposobu potwierdzenia praw do spadku. Miał on mieć charakter jednolity i pomocniczy, a więc nie powinien zastępować dotychczasowych krajowych instrumentów, za pomocą których można było wykazać swoje prawa spadkowe. Dalsze prace nad rozporządzeniem spadkowym miały być prowadzone z udziałem Rady i Parlamentu Europejskiego.

2.2.4. Od Traktatu Lizbońskiego do wejścia w życie rozporządzenia spadkowego

W dniu 1 grudnia 2009 r. wszedł w życie Traktat Lizboński, który wprowadził dalsze zmiany dotyczące współpracy sądowej w sprawach cywilnych[286]. Na mocy jego postanowień zlikwidowano filarową strukturę Unii i w miejsce trzeciego filaru powstała polityka unijna o nazwie PWBiS[287]. W art. 3 ust. 2 znowelizowanego TUE stwierdzono, że Unia zapewnia swoim obywatelom przestrzeń wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości bez granic wewnętrznych, w której zagwarantowana jest swoboda przepływu osób, w powiązaniu z właściwymi środkami w odniesieniu do kontroli granic zewnętrznych, azylu, imigracji, jak również zapobiegania i zwalczania przestępczości[288].

---

[286] Traktat z Lizbony zmieniający Traktat o Unii Europejskiej i Traktat ustanawiający Wspólnotę Europejską podpisany w Lizbonie dnia 13 grudnia 2007 r., Dz. Urz. UE z 2007 r., C 306, s. 1. Zob. A. Frąckowiak-Adamska*, Reforma …*, s. 162-181, K. Lubińska, *Traktat …*, s. 112 i nast., N. Rosenkranz, *Traktat reformujący Unię Europejską (Traktat Lizboński)*, Radca Prawny 2010, Nr 4, s. 52-65, Y.E. Alarcón Palacio, *El Reglamento* ..., s. 155 i J. Carrascosa González, *El Notariado* ..., s. 205-206.

[287] Zgodnie z art. 67 ust. 1 TFUE Unia stanowi przestrzeń wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości w poszanowaniu praw podstawowych oraz różnych systemów i tradycji prawnych Państw Członkowskich.

[288] O znaczeniu tego celu świadczy, że znajduje się on na drugim miejscu w art. 3 TUE, co istotne przed ustanawianiem wspólnego rynku. Poprzedza go nadrzędny cel Unii w postaci wspierania pokoju, jej wartości i dobrobytu jej narodów. Ponadto zmianie uległa treść preambuły do tego aktu prawnego – dodano zdanie: „ZDECYDOWANI ułatwić swobodny przepływ osób, przy zapewnieniu bezpieczeństwa swym narodom, poprzez ustanowienie przestrzeni wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości, zgodnie z postanowieniami niniejszego Traktatu.

Odstąpiono od procedury współdecydowania (dawny art. 67 ust. 5 TWE w zw. z art. 251 TWE) na rzecz zwykłej procedury prawodawczej (art. 81 ust. 2 TFUE w zw. z art. 294 TFUE)[289], a także uchylono art. 68 TWE, wprowadzając jednolitą procedurę pytań prejudycjalnych w art. 267 TFUE.

Zasada wzajemnego uznawania orzeczeń stała się naczelną zasadą współpracy sądów w sprawach cywilnych (art. 81 ust. 1 TFUE[290]) i na podstawie art. 67 ust. 4 TFUE uzyskała rangę traktatową[291]. Zmiana treści art. 81 TFUE w porównaniu do dawnego art. 65 TWE[292] przez usunięcie wymogu, aby środki w dziedzinie współpracy sądowej w sprawach cywilnych były przyjmowane tylko w zakresie niezbędnym do funkcjonowania rynku wewnętrznego, doprowadziła do jej wyemancypowania[293]. Agnieszka Frąckowiak – Adamska w tym kontekście wskazuje, że „Od wejścia w życie Traktatu z Lizbony konstrukcja europejskiej przestrzeni sądowej może być już zatem celem samym w sobie, a wprowadzanie uznawania orzeczeń w UE jest określane również jako element dostępu do sądu"[294].

W grudniu 2009 r. M. Pazdan opracował na rzecz Kancelarii Senatu opinię[295] dotyczącą zgodności projektowanego rozporządzenia z zasadą pomocniczości i proporcjonalności, w której poparto projektowane rozwiązania. W dniu 1 grudnia 2009 r. na temat projektu rozporządzenia wypowiedział się również Rząd Rzeczypospolitej Polskiej[296].

---

[289] Specjalna procedura ustawodawcza została przewidziana tylko dla spraw rodzinnych. Jako nowość w ramach tej procedury przewidziano możliwość wniesienia sprzeciwu przez parlament narodowy. Zob. szerzej K. Lubińska, *Traktat …*, s. 114 i nast.

[290] Art. 81 TFUE stanowił odpowiednik art. III-269 Traktatu ustanawiającego Konstytucję dla Europy, opubl. Dz. Urz. UE z 2004 r., C 310, s. 1. Traktat ten został podpisany w dniu 29 października 2004 r. w Rzymie, ale ostatecznie nie wszedł w życie, ze względu na negatywny wynik referendów ratyfikacyjnych we Francji i Holandii. Na temat tego Traktatu zob. szerzej przykładowo J. J. Węc, *Reforma obszaru wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości w Traktacie Konstytucyjnym,* SE 2006, Nr 2, s. 111-133 i N. Rosenkranz, *Traktat* …, s. 52-53.

[291] Zgodnie z art. 67 ust. 4 TFUE Unia ułatwia dostęp do wymiaru sprawiedliwości, w szczególności przez zasadę wzajemnego uznawania orzeczeń sądowych i pozasądowych w sprawach cywilnych.

[292] Art. 65 TWE *in princ.* stanowił, że „W zakresie niezbędnym do zapewnienia należytego funkcjonowania rynku wewnętrznego środki z zakresu współpracy sądowej w sprawach cywilnych, mające skutki transgraniczne, które powinny być podjęte zgodnie z artykułem 67, zmierzają między innymi do …". Art. 81 ust. 1 TFUE brzmi natomiast: „Unia rozwija współpracę sądową w sprawach cywilnych mających skutki transgraniczne, w oparciu o zasadę wzajemnego uznawania orzeczeń sądowych i pozasądowych. Współpraca ta może obejmować przyjmowanie środków w celu zbliżenia przepisów ustawowych i wykonawczych Państw Członkowskich." W art. 81 ust. 2 TFUE „Do celów ustępu 1 Parlament Europejski i Rada, stanowiąc zgodnie ze zwykłą procedurą ustawodawczą, przyjmują, w szczególności, jeżeli jest to niezbędne do prawidłowego funkcjonowania rynku wewnętrznego, środki mające na celu zapewnienie (…)". Por. K. Weitz, *Europejskie prawo procesowe cywilne – stan …*, s. 25-27 oraz T. Darkowski, D. Jasińska, *Współpraca …*, s. 309 i nast.

[293] A. Frąckowiak – Adamska, *Uznawanie i wykonywanie orzeczeń w sprawach cywilnych w Unii Europejskiej. Ujęcie systemowe*, Warszawa 2018, s. 45.

[294] Tamże, s. 45.

[295] M. Pazdan, *Opinia o zgodności* …, s. 1-12.

[296] Por. szerzej A. Machnikowska, M. Załucki [w:] M. Załucki (red.), *Unijne* …, s. 9.

Na posiedzeniu w dniach 10 – 11 grudnia 2009 r. Rada Europejska przyjęła Program Sztokholmski – Otwarta i bezpieczna Europa dla dobra i ochrony obywateli[297]. Wyeksponowano w nim potrzebę kontynuowania budowy Europy prawa i sprawiedliwości, w której będzie istniała rozwinięta europejska przestrzeń sądowa. Jako pierwszy z elementów, który miał temu służyć, wskazano uruchamianie nowych mechanizmów ułatwiających dostęp do wymiaru sprawiedliwości, tak aby obywatele mogli dochodzić swoich praw na terenie całej Unii. Zwrócono uwagę, że zintensyfikować trzeba współpracę sądową oraz zmobilizować środki w celu zniesienia przeszkód w uznawaniu wyroków sądowych w innych państwach członkowskich. Jako podstawę umożliwiającą realizację tych planów przyjęto zasadę wzajemnego zaufania, w oparciu o którą powinno dojść do rozwinięcia możliwości polegania na różnych systemach prawnych w państwach członkowskich oraz zwiększenia wzajemnego zrozumienia tych systemów prawnych. W okresie objętym tym programem kontynuowany miał być proces znoszenia wszystkich środków tymczasowych (procedura *exequatur*). Wskazano, że zgodnie z prowadzonymi dotychczas pracami zasada wzajemnego uznawania powinna zostać rozszerzona na dziedziny nią nieobjęte, w tym na dziedziczenie i testamenty.

Podkreślono, że główny cel polityki w obszarze procedury cywilnej zakłada, by granice między państwami członkowskimi nie stanowiły przeszkód w rozstrzyganiu spraw z zakresu prawa cywilnego ani we wszczynaniu postępowań sądowych, czy w egzekwowaniu decyzji w sprawach cywilnych. Realizując te względy, Rada Europejska wezwała Komisję Europejską do przedłożenia sprawozdania z funkcjonowania obecnego systemu unijnego w dziedzinie postępowania cywilnego w różnych państwach i przedstawienia na jego podstawie wniosku mającego zwiększyć spójność istniejącego prawodawstwa unijnego. Komisja Europejska powinna była również ocenić, czy potrzebne jest ustanowienie wspólnych norm minimalnych lub standardowych przepisów postępowania cywilnego m. in dotyczących transgranicznego uznawania wyroków. Kontynuowane powinny być również prace nad wspólnymi normami kolizyjnymi.

Na posiedzeniu w dniu 18 maja 2010 r. Rada UE zaakceptowała ogólne rekomendacje względem treści przyszłego rozporządzenia spadkowego[298]. W dniu 14 lipca 2010 r.

[297] Dz. Urz. UE z 2009 r., C 115, s. 1. Zob. Y.E. Alarcón Palacio, *El Reglamento* ..., s. 156-157.

[298] https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/pl/PRES_10_161, dostępne w dniu 15 października 2020 r. Zob. również A. Machnikowska, M. Załucki [w:] M. Załucki (red.), *Unijne* …, s. 10.

Europejski Komitet Ekonomiczno – Społeczny wydał opinię w sprawie projektu rozporządzenia, której sprawozdawcą był Claudio Cappellini[299]. Komitet poparł wniosek, jednak stwierdził, że daleko mu do perspektyw nakreślonych w Zielonej Księdze oraz propozycji zawartych w poprzedniej opinii z dnia 26 października 2005 r. Słusznie zauważono, że niezbędna będzie również zmiana przepisów krajowych, ponieważ „Deklarowany cel [rozporządzenia – przyp. P.M.], którym jest «zniesienie wszystkich przeszkód w swobodnym przepływie osób», nie powinien prowadzić do ignorowania faktu, że niezależnie od tego, czy osoba fizyczna ma status «spadkobiercy» i posiada wynikające z przepisów prawnych «prawa» do majątku zmarłego w państwie członkowskim UE, istnieją kwestie, które należy uregulować nie za pomocą przepisów prawa prywatnego międzynarodowego (które jest przedmiotem wniosku), lecz stosownych przepisów właściwego krajowego prawa rzeczowego dotyczącego testamentów i dziedziczenia w państwach członkowskich UE"[300]. Pozytywnie zaopiniowano projektowane prace w części dotyczącej uznawania i wykonywania orzeczeń, a zwłaszcza uznawania dokumentów urzędowych, co powinno wpłynąć na znaczną symplifikację międzynarodowych spraw spadkowych. Co do europejskiego certyfikatu spadkowego wniesiono o uproszczenie jego formularza i usunięcie zbędnych informacji.

Na posiedzeniu w dniach 9 i 10 czerwca 2011 r. Rada UE uzgodniła wytyczne polityczne dotyczące przyszłych prac nad projektem rozporządzenia[301]. Następnie w dniu 1 marca 2012 r. odbyło się pierwsze czytanie i głosowanie w Komisji Prawnej Parlamentu Europejskiego. W dniu 9 marca 2012 r. przedstawiono sprawozdanie Kurta Lechnera, zawierające poprawki do projektu rozporządzenia[302]. W dniu 12 marca 2012 r. miała miejsce

[299] Opinia Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego w sprawie wniosku dotyczącego rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie jurysdykcji, prawa właściwego, uznawania i wykonywania orzeczeń sądowych i dokumentów urzędowych dotyczących dziedziczenia oraz w sprawie utworzenia europejskiego certyfikatu spadkowego COM(2009) 154 wersja ostateczna - 2009/0157 (COD), opubl. Dz. Urz. UE. z 2011 r., C 44, s. 25.

[300] A. Machnikowska, M. Załucki [w:] M. Załucki (red.), *Unijne* …, s. 3.

[301] Komunikat prasowy z 3096 posiedzenia Rady ds. Wymiaru Sprawiedliwości i Spraw Wewnętrznych. Dostępny w dniu 6 kwietnia 2020 r. na https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-11008-2011-INIT/en/pdf. Wcześniej w dniu 20 maja 2011 Rada przedłożyła polityczne wytyczne dotyczące dalszych prac nad rozporządzeniem, 2009/0157 (COD), 10126/1 JUSTCIV 127 CODEC 812. Zob. również https://ec.europa. eu/commission/presscorner/detail/pl/MEMO_11_388 dostępne w dniu 16 lipca 2022 r.

[302] Sprawozdanie w sprawie wniosku dotyczącego rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie jurysdykcji, prawa właściwego, uznawania i wykonywania orzeczeń sądowych i dokumentów urzędowych dotyczących dziedziczenia oraz w sprawie utworzenia europejskiego certyfikatu spadkowego [(COM(2009) 0154 – C7-0236/2009 – 2009/0157(COD)], dalej sprawozdanie Lechnera, dostępne w dniu 6 kwietnia 2020 r. na https://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//NONSGML+AMD +A7-2012-0045+001 001+D OC+PDF+V0//PL.

debata w Parlamencie Europejskim[303]. Następnego dnia Parlament Europejski przyjął w pierwszym czytaniu zmodyfikowany projekt rozporządzenia, podzielając większość poprawek[304]. W dniu 26 kwietnia 2012 r. odbyła się debata[305] w Radzie UE, która przyjęła rozporządzenie w dniu 8 czerwca 2012 r.

Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 650/2012 w sprawie jurysdykcji, prawa właściwego, uznawania i wykonywania orzeczeń, przyjmowania i wykonywania dokumentów urzędowych dotyczących dziedziczenia oraz w sprawie ustanowienia europejskiego poświadczenia spadkowego[306] zostało przyjęte w dniu 4 lipca 2012 r. i ogłoszone w dniu 27 lipca 2012 r. Stosuje się je w państwach członkowskich Unii Europejskiej od dnia 17 sierpnia 2015 r.[307], z wyjątkiem art. 77 i art. 78, które stosuje się od dnia 16 listopada 2014 r. oraz art. 79, art. 80 i art. 81, które stosuje się od dnia 5 lipca 2012 r. (art. 84 e.r.s.)[308].

Na podstawie art. 80 e.r.s. w dniu 9 grudnia 2014 r. przyjęto rozporządzenie wykonawcze Komisji (UE) nr 1329/2014 ustanawiające formularze, o których mowa w rozporządzeniu Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 650/2012 w sprawie jurysdykcji, prawa właściwego, uznawania i wykonywania orzeczeń, przyjmowania i wykonywania dokumentów urzędowych dotyczących dziedziczenia oraz w sprawie ustanowienia europejskiego poświadczenia spadkowego[309]. Postanowienia rozporządzenia wykonawczego

---

[303] Przebieg debaty dostępny w dniu 11 kwietnia 2020 r. na https://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pu bRef=-//EP//TEXT+CRE+20120312+TOC+DOC+XML+V0//PL.

[304] Por. https://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=TA&reference=P7-TA-2012-0068&language = PL&ring=A7-2012-0045#BKMD-4. Wyniki głosowania dostępne w dniu 11 kwietnia 2020 r. na https://oeil .sec ure.europarl.europa.eu/oeil/popups/sda.do?id=21260&l=en.

[305] Por. https://oeil.secure.europarl.europa.eu/oeil/popups/printsummary.pdf?id=1204801&l=en&t=E, dostępne w dniu 11 kwietnia 2020 r.

[306] Uchwycić wypada, że w ostatecznej wersji rozporządzenia posłużono się pojęciem „europejskiego poświadczenia spadkowego". Podsumowując, w toku prac nad tym aktem normatywnym posługiwano się wieloma nazwami na określenie tego instrumentu prawnego. W raporcie DNotI mowa była o dwóch „certyfikatach spadkowych", jednym dla spadkobiercy i drugim dla zarządcy spadku, następnie w Zielonej Księdze, opinii EKES i w pracach Komisji Prawnej Parlamentu Europejskiej używano pojęcia „europejskiego świadectwa spadkowego", dalej w rezolucji Parlamentu Europejskiego występuje on pod nazwą „europejskiego postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku", kolejno w projekcie rozporządzenia posłużono się terminem „europejski certyfikat spadkowy", by ostatecznie w uchwalonym rozporządzeniu określić go jako „europejskie poświadczenie spadkowe". Por. J. Pisuliński [w:] M. Pecyna, J. Pisuliński, M. Podrecka (red.), *Rozprawy cywilistyczne. Księga pamiątkowa dedykowana Profesorowi Edwardowi Drozdowi*, Warszawa 2013, s. 619 i nast.

[307] Stosuje się je do spraw spadkowych po spadkodawcach zmarłych w dniu 17 sierpnia 2015 r. lub po tej dacie.

[308] Państwami trzecimi w rozumieniu rozporządzenia, zgodnie z art. 1 i 2 Protokołu 21 w sprawie stanowiska Zjednoczonego Królestwa i Irlandii oraz na mocy art. 1 i art. 2 Protokołu nr 22 w sprawie stanowiska Danii są Irlandia i Dania, a także Zjednoczone Królestwo, przy czym na uwadze należy mieć co do Zjednoczonego Królestwa umowę o brexicie.

[309] Dz. Urz. UE z 2014 r., L 359, s. 30.

wdrożono w dniu 17 sierpnia 2015 r. Ustanawia ono formularze, o których mowa w następujących przepisach rozporządzenia nr 650/2012: art. 46 ust. 3 lit. b) (zaświadczenie dołączane do wniosku o stwierdzenie wykonalności), art. 59 ust. 1 (formularz określający skutki dowodowe dokumentu urzędowego w państwie pochodzenia), art. 60 ust. 2 (zaświadczenie dołączane do wniosku o stwierdzenie wykonalności dokumentu urzędowego), art. 61 ust. 2 (zaświadczenie wydawane przy ugodzie), art. 65 ust. 2 (wniosek o wydanie europejskiego poświadczenia spadkowego) oraz art. 67 ust. 1 (europejskie poświadczenie spadkowe).

Wejście w życie rozporządzenia spadkowego rozpoczęło przepływ skutków w sprawach spadkowych w Unii Europejskiej. Przeprowadzone dotychczas rozważania miały na celu analizę – w aspekcie historycznym – rozwoju współpracy sądowej w sprawach cywilnych i w jej ramach przepływu skutków w sprawach cywilnych. W dalszej części rozprawy rozważaniami objęta zostanie przestrzeń przepływu skutków prawnych w sprawach spadkowych ze szczególnym uwzględnieniem jej czasowej, podmiotowej, przedmiotowej, terytorialnej, treściowej i proceduralnej płaszczyzny.

3. Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 650/2012 z dnia 4 lipca 2012 r. w sprawie jurysdykcji, prawa właściwego, uznawania i wykonywania orzeczeń, przyjmowania i wykonywania dokumentów urzędowych dotyczących dziedziczenia oraz w sprawie ustanowienia europejskiego poświadczenia spadkowego

W dniu 17 sierpnia 2015 r. rozpoczęto stosowanie w państwach członkowskich UE rozporządzenia nr 650/2012, którego zadaniem jest ułatwienie obywatelom Unii realizacji spraw spadkowych[310]. Ze względu na podwójny – procesowo-kolizyjny[311] – charakter tego rozporządzenia jest ono aktem prawnym o znacznej doniosłości, wspierającym rozwój

[310] Do tej pory do spraw spadkowych stosowano w zasadzie tylko rozporządzenia nr 1205/2001 i nr 1393/2007. Zob. M. Popielas, *Europejskie rozporządzenie spadkowe, czyli nowości w międzynarodowym prawie spadkowym*, ZNKCUW 2015, Nr 9, s. 101-109, M. Załucki, *New Revolutionary European Regulation on Succession Matters. Key Issues and Doubts*, Revista de Derecho Civil 2016, Vol. III, Nr 1, s. 165-176, Y.E. Alarcón Palacio, *El Reglamento ...*, s. 143 i L.F. Carillo Pozo, *El reglamento europeo 650/2012 ante el cambio de paradigma del derecho de sucesiones*, BMDC, 2018, Vol. 51, Nr 151, s. 51-83.

[311] Pierwszym aktem prawnym z zakresu współpracy sądowej w sprawach cywilnych regulującym zarówno kwestie związane z prawem międzynarodowym procesowym i prawem kolizyjnym było rozporządzenie nr 4/2009, przy czym odmiennie niż w rozporządzeniu spadkowym, które wprost normuje prawo właściwe, w rozporządzeniu nr 4/2009 kwestia ta została objęta odesłaniem do Protokołu haskiego z 23 listopada 2007 r. o prawie właściwym w sprawach zobowiązań alimentacyjnych (art. 15 rozporządzenia nr 4/2009).

PWBiS[312]. W literaturze wskazuje się, że nowa regulacja prawna wychodzi naprzeciw rzeczywistym potrzebom obywateli Unii w obrębie międzynarodowego prawa spadkowego, zapewniając pewność co do stosowanego prawa przez wprowadzenie jednolitych reguł przez wszystkie państwa członkowskie[313]. Rozporządzenie to jest kolejnym krokiem na drodze do uproszczenia formalności związanych z przepływem skutków prawnych w sprawach cywilnych.

Rozporządzenie nr 650/2012 to kompletny akt z zakresu prawa europejskiego, o szerokim zasięgu[314]. Służy ujednoliceniu reguł rządzących postępowaniem spadkowym z elementem transgranicznym. Wyłamuje się ono z dotychczasowej dwutorowej linii rozporządzeń: „brukselskich" dotyczących międzynarodowego prawa procesowego oraz „rzymskich" regulujących prawo prywatne międzynarodowe. Dlatego też można spotkać się z określeniem tego rodzaju rozporządzeń jako brukselsko-rzymskich[315].

Zawiera regulacje charakterystyczne dla grupy aktów prawnych unijnych pierwszej i drugiej generacji. Źródła prawa pierwszej generacji można uznać za normy dedykowane ułatwianiu sporów transgranicznych za pomocą przepisów unijnych dotyczących jednolitej jurysdykcji, określających wybór właściwego prawa lub mających na celu zapewnienie pomocy proceduralnej (zazwyczaj w drodze bezpośrednio obowiązujących przepisów w celu zapewnienia łatwiejszego i zunifikowanego stosowania). Na podstawie zaś źródeł prawa drugiej generacji strony mają możliwość skorzystania z alternatywnych instrumentów prawnych *sui generis* przewidzianych przez prawo europejskie, na podstawie których, poza środkami przewidzianymi prawem krajowym, mogą wszczynać postępowania i korzystać z instytucji prawa unijnego[316]. Przykładami takich europejskich instrumentów prawnych

[312] Rozporządzenie to ma „poczwórną naturę", gdyż reguluje zagadnienia jurysdykcji, prawa właściwego, uznawania i stwierdzania wykonalności oraz wprowadziło jednolity unijny instrument EPS. Zob. S. Marino, *Use of standard forms in eu civil judicial cooperation: the case of the european certificate of succession,* Cuadernos de Derecho Transnacional (Marzo 2020), Vol. 12, Nº 1, s. 628.

[313] A. Makowiec, *W kierunku …,* s. 452.

[314] W przeciwieństwie do rozporządzeń Bruksela I bis i Bruksela II bis ma charakter wyczerpujący, ponieważ normy jurysdykcyjne tego rozporządzenia zastępują całkowicie krajowe normy jurysdykcyjne. Tak A. Wysocka-Bar, *Polski* ..., s. 38.

[315] W literaturze rozporządzenie to jest określane również jako „Bruksela IV" bądź „Rzym IV", a także „Rzym V", co nie oddaje właściwego charakteru tej regulacji, por. A. Machnikowska, M. Załucki, [w:] M. Załucki (red.), *Unijne rozporządzenie* …, s. 12. Można spotkać się również z określeniem tego aktu prawnego jako „*convention triple*". Tak A. Wysocka-Bar, *Projekt* ..., s. 178. Odnośnie do potocznego nazewnictwa projektu rozporządzenia Rady w sprawie jurysdykcji, prawa właściwego, uznawania i wykonywania orzeczeń sądowych w zakresie małżeńskich ustrojów majątkowych (KOM(2011) 126 wersja ostateczna) por. P. Mostowik, *Jak nie ujednolicać* …, s. 16. Zob. też K. Weitz [w:] D. Miąsik, N. Półtorak, A. Wróbel (red.), *Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej. Komentarz. Tom I (art. 1-89)*, Warszawa 2012, s. 1171.

[316] Por. K. Gombos, *Harmonisation* ..., s. 27.

są: europejski nakaz zapłaty, europejski tytuł egzekucyjny, europejski nakaz zabezpieczenia na rachunku bankowym, czy europejskie poświadczenie spadkowe.

Składa się ono z obszernej preambuły[317], liczącej aż 83 ustępy oraz z siedmiu rozdziałów: zakres stosowania i definicje: art. 1 – 3 (I), jurysdykcja: art. 4 – 19 (II), prawo właściwe: art. 20 – 38 (III), uznawanie, wykonalność i wykonywanie orzeczeń: art. 39 – 58 (IV), dokumenty urzędowe i ugody sądowe: art. 59 – 61 (V), europejskie poświadczenie spadkowe: art. 62 - 73 (VI) oraz przepisy ogólne i końcowe: art. 74 – 84 (VII).

Reguluje wszelkie cywilnoprawne aspekty dziedziczenia majątku po zmarłym: wszystkie formy przejścia majątku, praw i obowiązków na skutek śmierci, zarówno na podstawie dziedziczenia testamentowego, jak i ustawowego (art. 1 w zw. z art. 3 ust. 1 lit a) e.r.s.). Podlegają mu w szczególności: przyczyny, czas i miejsce otwarcia spadku, określenie beneficjentów – ich udziałów oraz obowiązków, które mógł nałożyć na nich zmarły, a także ustalenie innych praw spadkowych, zdolność do dziedziczenia, wydziedziczenie i niegodność dziedziczenia, przejście składników majątku, praw i obowiązków wchodzących w skład spadku na spadkobierców oraz zapisobierców, uprawnienia spadkobierców, wykonawców testamentów i innych zarządców spadku, odpowiedzialność za długi spadkowe, rozrządzalna część spadku, udziały obowiązkowe oraz inne ograniczenia w rozrządzaniu na wypadek śmierci oraz roszczenia, jakie osoby bliskie zmarłego mogą zgłaszać wobec majątku spadkowego lub spadkobierców, obowiązek zwrotu lub zaliczenia darowizn i zapisów przy określaniu udziałów należnych różnym beneficjentom i dział spadku (art. 23 ust. 2 e.r.s.)[318]. Wbrew wysuwanym na etapie konsultacji postulatom nie zawiera ono jednak regulacji dotyczących rejestracji testamentów. Sprawy, które są wyłączone z zakresu stosowania rozporządzenia, wymienia art. 1 ust. 2 e.r.s.

W art. 3 e.r.s. podane są definicje, poza kluczowym dla całego prawa spadkowego pojęciem „dziedziczenia" – art. 3 ust. 1 lit. a) e.r.s., związane z międzynarodowym prawem procesowym cywilnym, takie jak „państwo członkowskie pochodzenia", czyli państwo członkowskie, w którym wydano orzeczenie, zatwierdzono lub zawarto ugodę sądową, sporządzono dokument urzędowy lub wydano europejskie poświadczenie spadkowe, „państwo członkowskie wykonania", a więc państwo członkowskie, w którym wystąpiono o

[317] Przez preambułę należy rozumieć wstęp do aktu prawnego, w którym opisywane są okoliczności jego powstania oraz zdefiniowane cele przed nim stawiane. Por. szerzej M. Załucki [w:] M. Załucki (red.), *Unijne* …, s. 18.

[318] Por. M. Kozłowski, *Europejskie postępowanie spadkowe – rozporządzenie nr 650/2012,* opubl. LEX/ el. 2015.

stwierdzenie wykonalności lub wykonanie orzeczenia, ugody sądowej lub dokumentu urzędowego, „orzeczenie", co oznacza każdą decyzję w sprawach dotyczących dziedziczenia wydaną przez sąd państwa członkowskiego, niezależnie od nazwy takiej decyzji, w tym postanowienie w przedmiocie ustalenia kosztów postępowania wydane przez urzędnika sądowego, „ugoda sądowa", przez które należy rozumieć ugodę w sprawach dotyczących dziedziczenia, która została zatwierdzona przez sąd lub zawarta przed sądem w toku postępowania oraz „dokument urzędowy", który zdefiniowano jako dokument dotyczący dziedziczenia, który został oficjalnie sporządzony lub zarejestrowany jako dokument urzędowy w państwie członkowskim i którego autentyczność: (i) dotyczy podpisu i treści dokumentu urzędowego oraz (ii) została stwierdzona przez organ publiczny lub inny organ uprawniony do tego przez państwo członkowskie pochodzenia.

Istotną regulację zawiera art. 3 ust. 2 e.r.s., który definiuje pojęcie „sądu", ponieważ kompetencje do rozpoznawania i rozstrzygania spraw spadkowych powierzono sądom państw członkowskich. Przez ten zwrot należy rozumieć każdy organ sądowy i wszystkie inne organy oraz przedstawicieli zawodów prawniczych właściwych w sprawach spadkowych, którzy wykonują funkcje sądowe lub działają na podstawie przekazania uprawnień przez organ sądowy lub działają pod kontrolą organu sądowego, pod warunkiem że takie inne organy i przedstawiciele zawodów prawniczych zapewniają gwarancje bezstronności i prawa wszystkich stron do bycia wysłuchanymi oraz pod warunkiem, że ich orzeczenia na mocy prawa państwa członkowskiego, w którym działają: a) mogą być przedmiotem zaskarżenia do organu sądowego lub ponownego rozpoznania przez organ sądowy oraz b) mają moc i skutek podobne do orzeczenia organu sądowego w takiej samej sprawie[319].

Jak wcześniej wspomniano, kwestii jurysdykcji dotyczą art. 4 – 19 e.r.s. Prawodawca unijny zdecydował się na wprowadzenie – jako zasady – właściwości międzynarodowej sądów opartej na łączniku miejsca ostatniego pobytu spadkodawcy w chwili śmierci (art. 4 – jurysdykcja ogólna). Pojęcie to należy rozumieć w oparciu o motyw 23. preambuły. Jeżeli miejsce zwykłego pobytu spadkodawcy w chwili śmierci nie znajduje się w państwie członkowskim, to zastosowanie znajduje określona w art. 10 e.r.s. jurysdykcja dodatkowa. Zgodnie z nią sądy państwa członkowskiego, w którym znajdują się składniki majątku spadkowego zachowują właściwość, jeżeli zmarły miał w chwili śmierci obywatelstwo tego państwa członkowskiego lub w przypadku, gdy nie zachodzi ta okoliczność, zmarły miał wcześniej miejsce zwykłego pobytu w tym państwie członkowskim, pod warunkiem że do

[319] Wykładnia pojęcia „sąd" zostanie szerzej omówiona w rozdziale II.

chwili wniesienia sprawy do sądu upłynęło nie więcej niż pięć lat od chwili zmiany tego miejsca zwykłego pobytu (art. 10 ust. 1 e.r.s.). W przypadku zaś gdy żaden sąd w państwie członkowskim nie ma jurysdykcji na podstawie powyższych zasad, sądy państwa członkowskiego, w którym znajdują się składniki majątku spadkowego, pomimo tego mają jurysdykcję do orzekania w sprawach dotyczących tych składników majątku (art. 10 ust. 2 e.r.s. – tzw. klauzula ograniczonej jurysdykcji).

Wyjątkowo, gdy żaden sąd państwa członkowskiego nie ma jurysdykcji na podstawie rozporządzenia, sądy te mogą orzekać, jeżeli postępowanie nie może być we właściwy sposób wszczęte lub przeprowadzone, lub nie byłoby możliwe w państwie trzecim, z którym sprawa jest ściśle związana. Przy czym warunkiem zastosowania tej jurysdykcji jest, aby sprawa miała dostateczny związek z państwem członkowskim sądu, do którego ją wniesiono (*forum necessitatis,* jurysdykcja konieczna).

Słusznie przy tym twierdzi Paweł Czubik, że ze względu na przewidzenie w tym rozporządzeniu, jako ogólnej zasady jurysdykcyjnej państwa Unii Europejskiej zwykłego pobytu zmarłego w chwili śmierci, przy jednocześnie uniwersalnym określeniu prawa właściwego dla sprawy spadkowej, jako prawa dowolnego państwa, co istotne – także spoza Unii, będącego państwem miejsca zwykłego pobytu zmarłego w chwili śmierci – może nakładać na polskie sądy konieczność odnoszenia się do obcych porządków prawnych determinujących prawo właściwe dla dziedziczenia oraz orzeczeń sądowych wydawanych przez obce sądy państw członkowskich[320].

Ponadto, wprowadzając uprawnienie spadkodawcy do wyboru prawa właściwego (art. 22 e.r.s.), umożliwiono zainteresowanym stronom zawarcie umowy prorogacyjnej, określającej wyłączną jurysdykcję do orzekania w każdej kwestii dotyczącej dziedziczenia (art. 5 – 9 e.r.s.).

W przypadku prawa właściwego, podobnie jak przy jurysdykcji, posłużono się jako głównym łącznikiem miejscem ostatniego zwykłego pobytu spadkodawcy (art. 21 ust. 1 e.r.s.). Wyjątkowo, gdy ze wszystkich okoliczności sprawy jasno wynika, że w chwili śmierci zmarły był w sposób oczywisty bliżej związany z państwem innym niż państwo, które przed śmiercią było jego ostatnim miejscem zwykłego pobytu, prawem właściwym dla dziedziczenia jest prawo tego innego państwa (art. 21 ust. 2 e.r.s.). Również w tym

[320] P. Czubik, *Potrzeba zredefiniowania tzw. klauzuli porządku publicznego w polskim prawie kolizyjnym i procesie cywilnym – uwagi na tle porównawczym z rozwiązaniami wybranych państw obcych*, [w:] T. Demendecki (red.), *Mechanizm …*, s. 51.

przypadku przewidziano możliwość wyboru prawa właściwego przez spadkodawcę (art. 22 e.r.s.). Art. 24 – 38 e.r.s. dotyczą norm kolizyjnoprawnych związanych z konkretnymi czynnościami spadkowymi, które przewidują wyjątki od powyższych zasad ogólnych (art. 23 ust. 1 e.r.s.).

Zagadnienia prawne, składające się na kolejne trzy rozdziały rozporządzenia spadkowego: uznawanie, wykonalność i wykonywanie orzeczeń, dokumenty urzędowe i ugody sądowe oraz europejskie poświadczenie spadkowe, zostaną szczegółowo omówione w dalszej części rozprawy.

Ostatni rozdział zawiera przepisy ogólne i końcowe. Dotyczą one m. in. procedur informacyjnych oraz stosunku rozporządzenia do istniejących konwencji międzynarodowych. Stosownie do art. 75 e.r.s. rozporządzenie powinno być stosowane przez państwa członkowskie w sposób nie naruszający konwencji międzynarodowych, których dane państwo jest sygnatariuszem.

Jak wyżej wskazano, rozporządzenie spadkowe wprowadzało nowe rozwiązania prawne z zakresu jurysdykcji bezpośredniej, prawa właściwego i przepływu skutków prawnych, często odmienne od unormowań krajowych. W wielu wypadkach wymagało to dostosowania wewnętrznego prawa państw członkowskich do rozporządzenia spadkowego. Tak było m. in. w przypadku prawa polskiego.

4. Zmiany w prawie krajowym związane z wejściem w życie rozporządzenia nr 650/2012

Mimo, że rozporządzenie spadkowe jest stosowane bezpośrednio – bez potrzeby jego implementacji – konieczna okazała się zmiana przepisów krajowych[321], co wynikało chociażby z pozostawienia państwom członkowskim rozstrzygnięcia, jakim podmiotom przyznać kompetencję do wydania europejskiego poświadczenia dziedziczenia. Wraz z wejściem w życie rozporządzenia spadkowego ustawodawca polski podjął prace nad dostosowaniem prawa krajowego do tego aktu prawnego i uchwaleniem procedur nieobjętych jego

[321] Zob. szerzej T. Kot, *Wejście w życie rozporządzenia spadkowego*, dostępne w dniu 17 kwietnia 2020 r. na http://www.notariat.katowice.pl/usr/0000009/wyjasnienia/KRN/Not._T._Kot_-_zmiany_w_spadkach_od_17 .08.2015r.. pdf, tenże, *Wejście w życie rozporządzenia spadkowego – wybrane zmiany w prawie polskim*, Krakowski Przegląd Notarialny 2016, Nr 1, s. 55-68, M. Pazdan, *Notarialne poświadczenie dziedziczenia po zmianach z 2015 roku*, Rejent 2017, Nr 9, s. 11-12, 15, M. Załucki, *Adaptacja prawa polskiego do wymogów unijnego rozporządzenia spadkowego*, SPRM 2015, Nr 2, s. 5-18 i Rada Legislacyjna, *Opinia z dnia 13 marca 2015 r. o projekcie ustawy o zmianie ustawy - Kodeks postępowania cywilnego, ustawy - Prawo o notariacie oraz niektórych innych ustaw (RL-0303-5/15)*, Przegląd Legislacyjny 2016, Nr 3, s. 119-122.

zakresem[322]. Charakter przepisów rozporządzenia wymagał bowiem stworzenia w prawie krajowym właściwych rozwiązań prawnych i znowelizowania przepisów dotyczących istniejących już instrumentów krajowych tak, aby umożliwiały one pełne stosowanie norm tego aktu prawnego[323].

Komisja Kodyfikacyjna Prawa Cywilnego przygotowała w dniu 13 października 2014 r. projekt stosownych zmian. Podlegał on modyfikacjom, po których, w dniu 26 stycznia 2015 r. skierowano go do konsultacji publicznych, wyznaczając jednocześnie krótki termin – do dnia 20 lutego 2015 r. – na składanie do niego ewentualnych uwag[324].

Po konsultacjach i dalszych pracach legislacyjnych[325] powstał projekt z dnia 20 kwietnia 2015 r. który później, już jako projekt ustawy z dnia 17 czerwca 2015 r. wpłynął do Sejmu[326]. W dniu 23 czerwca 2015 r. na posiedzeniu Sejmu odbyło się jego I czytanie, w dniu 8 lipca 2015 r. miało miejsce II czytanie, a w dniu 9 lipca 2015r. po III czytaniu na posiedzeniu Sejmu przyjęto ustawę i przekazano ją Marszałkowi Senatu.

W dniu 22 lipca 2015 r. stanowisko zajął Senat, które rozpatrzono dwa dni później na forum Sejmu. W dniu 24 lipca 2015 r. przyjęto poprawki Senatu i przekazano ustawę Prezydentowi do podpisu. Uchwalona ustawa o zmianie ustawy - Kodeks postępowania cywilnego, ustawy - Prawo o notariacie oraz niektórych innych ustaw[327] została podpisana w dniu 5 sierpnia 2015 r. i ogłoszona w dniu 11 sierpnia 2015 r. w Dzienniku Ustaw na sześć dni przed jej wejściem w życie w dniu 17 sierpnia 2015 r.

Na mocy tej ustawy dokonano nowelizacji m. in. Kodeksu postępowania cywilnego[328], Prawa o notariacie[329] i Prawa międzynarodowego prywatnego[330]. W pierwszej ustawie zmieniono art. 39, art. 610, art. 628, art. 664, art. 673, art. 674 § 1, art. 675, art. 676 oraz w części czwartej w księdze drugiej po tytule VII dodano tytuł VIIa w brzmieniu

[322] Podobne prace były prowadzone również w innych państwach członkowskich.
[323] A. Machnikowska, M. Załucki [w:] M. Załucki (red.), *Unijne* …, s. 15.
[324] Tamże, s. 15.
[325] Przebieg procedury legislacyjnej dostępny w dniu 17 kwietnia 2020 r. na http://www.sejm.gov.pl/Sejm 7.nsf/ PrzebiegProc.xsp?nr=3516. Przebieg posiedzeń i podkomisji dostępny w dniu 17 kwietnia 2020 r. na http://www.sejm.gov.pl/SQL2.nsf/poskomprocall?OpenAgent&7&3516.
[326] Druk nr 3516 Rządowy projekt ustawy o zmianie ustawy - Kodeks postępowania cywilnego, ustawy - Prawo o notariacie oraz niektórych innych ustaw (dalej rządowy projekt - druk nr 3516). Dostępny w dniu 17 kwietnia 2020 r. na http://www.sejm.gov.pl/Sejm7.nsf/druk.xsp?nr=3516.
[327] Dz. U. z 2015 r. poz. 1137, dalej też jako ustawa nowelizująca. Zob. krytyczne uwagi co do tej nowelizacji P. Czubik, *Niedopracowania legislacyjne i błędy konstrukcyjne w stosowanych od 17 VIII 2015 r. przepisach dotyczących aktów poświadczenia dziedziczenia zawartych w prawie o notariacie i przepisach intertemporalnych – zagadnienia wybrane*, KPN 2016, Nr 1, s. 25-37.
[328] Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. Kodeks postępowania cywilnego (t. j. Dz. U. z 2019 r., poz. 1460 ze zm.).
[329] Ustawa z dnia 14 lutego 1991 r. Prawo o notariacie (t. j. Dz. U. z 2019 r., poz. 540 ze zm.).
[330] Ustawa z dnia 4 lutego 2011 r. Prawo prywatne międzynarodowe (t. j. Dz. U. z 2015 r., poz. 1792).

„Europejskie poświadczenie spadkowe" zawierający przepisy od art. 1142^1 do art. 1142^6. Nowelizacją tą ujednolicono pojęcia, którymi posłużono się w rozporządzeniu z prawem krajowym, zastępując zwrot „ostatnie miejsce zamieszkania spadkodawcy" sformułowaniem „ostatnie miejsce zwykłego pobytu spadkodawcy".

W Prawie o notariacie zmianie uległy natomiast przepisy art. 79, art. 82, art. 83, art. 95b, art. 95c, art. 95e, art. 95f oraz dodano art. 81a, art. 95aa, art. 95ca, art. 95da. W dziale II po rozdziale 3a dodano rozdział 3b w brzmieniu „Europejskie poświadczenie spadkowe", zawierający przepisy od art. 95q do art. 95x.

W Prawie prywatnym międzynarodowym uchylono zaś przepisy art. 64 – 66 dotyczące spraw spadkowych i dodano art. 66a[331], zgodnie z którym prawo właściwe dla spraw spadkowych określa rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 650/2012 z dnia 4 lipca 2012 r. w sprawie jurysdykcji, prawa właściwego, uznawania i wykonywania orzeczeń, przyjmowania i wykonywania dokumentów urzędowych dotyczących dziedziczenia oraz w sprawie ustanowienia europejskiego poświadczenia spadkowego (Dz. Urz. UE L 201 z 27.07.2012, str. 107, ze zm.).

Wprowadzone zmiany w polskim porządku prawnym zintegrowały przepływ, do którego dochodzi na podstawie prawa unijnego z wewnętrznym przepisami proceduralnymi. Pozytywnie należy zwłaszcza ocenić wprowadzenie unormowania, stosownie do którego do postępowań dotyczących EPS stosuje się odpowiednio przepisy o postępowaniu o stwierdzenie nabycia spadku i o sporządzaniu APD. Pozwoliło to na zapewnienie spójności obu systemów prawnych, co sprzyja przepływowi skutków prawnych z punktu widzenia płaszczyzny proceduralnej, ponieważ organy stosujące prawo mają ułatwione wykorzystanie tego nowatorskiego rozwiązania prawnego, mogąc stosować dobrze znane w porządku krajowym przepisy.

5. Rozwój współpracy sądowej w sprawach cywilnych w latach 2013-2024

Na zakończenie tego rozdziału niezbędne jest odnotowanie także kilku informacji dotyczących dalszego rozwoju europejskiego prawa procesowego. Zauważyć bowiem należy, że wejście w życie rozporządzenia spadkowego nie było zwieńczeniem procesu rozwoju przepływu skutków prawnych w Unii Europejskiej. Prawodawca unijny w dalszym ciągu wprowadza nowe rozwiązania prawne stosownie do art. 81 ust. 1 i 2 lit. a) TFUE. Z

[331] Zgodnie z art. 9 pkt 4 ustawy nowelizującej przepisu tego nie stosuje się do spadków otwartych przed dniem 17 sierpnia 2015 r.

tych względów konieczne jest przeanalizowanie dalszego rozwoju prawa europejskiego, gdyż głównym celem badawczym rozprawy jest ustalenie, czy przepływ skutków prawnych w sprawach spadkowych jest optymalny, czy też wymaga zmiany. Ocenę tego zagadnienia dokonać należy także przy uwzględnieniu aktualnych kierunków rozwoju przepływu skutków prawnych w innych dziedzinach.

Jak już wcześniej wspomniano, w dniu 7 lutego 2006 r. Trybunał Sprawiedliwości wydał opinię, w której wyjaśnił, że Unia Europejska jest wyłącznie kompetentna do zawierania umów międzynarodowych z państwami trzecimi w zakresie współpracy międzynarodowej w sprawach cywilnych. Działając na podstawie tej kompetencji, wydano m. in. rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) Nr 662/2009 z dnia 13 lipca 2009 r. ustanawiające procedurę negocjowania i zawierania umów pomiędzy państwami członkowskimi a państwami trzecimi w sprawach szczególnych dotyczących prawa właściwego dla zobowiązań umownych i pozaumownych[332] i rozporządzenie Rady (WE) Nr 664/2009 z dnia 7 lipca 2009 r. ustanawiające procedurę negocjowania i zawierania umów pomiędzy państwami członkowskimi a państwami trzecimi dotyczących jurysdykcji, uznawania i wykonywania orzeczeń i decyzji w sprawach małżeńskich, w sprawach dotyczących odpowiedzialności rodzicielskiej oraz w sprawach związanych ze zobowiązaniami alimentacyjnymi, a także prawa właściwego w sprawach dotyczących zobowiązań alimentacyjnych[333].

W dniu 29 grudnia 2010 r. ogłoszono rozporządzenie Rady (UE) Nr 1259/2010 z dnia 20 grudnia 2010 r. w sprawie wprowadzenia w życie wzmocnionej współpracy w dziedzinie prawa właściwego dla rozwodu i separacji prawnej[334]. Jest to pierwszy akt prawny w dziedzinie współpracy sądowej w sprawach cywilnych, w którym skorzystano ze wzmocnionej współpracy na podstawie art. 326 TFUE.

W dniu 20 grudnia 2012 r. ogłoszono rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1215/2012 z dnia 12 grudnia 2012 r. w sprawie jurysdykcji i uznawania orzeczeń sądowych oraz ich wykonywania w sprawach cywilnych i handlowych (wersja przekształcona) – tzw. Bruksela I bis lub Bruksela I wersja przekształcona[335]. Weszło ono w życie w dniu 10 stycznia 2015 r. i zastąpiło rozporządzenie nr 44/2001.

W celu dalszego rozwoju PWBiS Parlament Europejski i Rada przyjęły rozporządzenie nr 1382/2013 z dnia 17 grudnia 2013 r. ustanawiające program „Sprawiedliwość" na

[332] Dz. Urz. UE z 2009 r., L 200, s. 25.
[333] Dz. Urz. UE z 2009 r., L 200, s. 46.
[334] Dz. Urz. UE z 2010 r., L 343, s. 10. Rozporządzenie to jest określane jako Rzym III.
[335] Dz. Urz. UE z 2012 r., L 351, s. 1.

lata 2014-2020[336], którego zadaniem było przyczynienie się do dalszego rozwoju europejskiej przestrzeni sprawiedliwości w oparciu o wzajemne uznawanie i zaufanie, w szczególności poprzez propagowanie współpracy sądowej w sprawach cywilnych i karnych. W preambule tego aktu prawnego wskazano, że należy stworzyć dobrze działającą przestrzeń sprawiedliwości, w której usunięte zostaną przeszkody utrudniające prowadzenie transgranicznych postępowań sądowych i dostęp do wymiaru sprawiedliwości w sytuacjach transgranicznych. Podkreślono, że szkolenie kadr wymiaru sprawiedliwości ma istotne znaczenie dla pogłębienia wzajemnego zaufania i usprawnienia współpracy organów sądowych i osób wykonujących zawody prawnicze w różnych państwach członkowskich. Rozporządzenie ustanowiło program „Sprawiedliwość" (art. 1 ust.1), którego celem ogólnym jest przyczynienie się do dalszego rozwoju europejskiej przestrzeni sprawiedliwości, w oparciu o wzajemne uznawanie i zaufanie, zwłaszcza poprzez propagowanie współpracy sądowej w sprawach cywilnych i współpracy wymiarów sprawiedliwości w sprawach karnych (art. 3), a jako cel szczególny wskazano m. in. ułatwianie i wspieranie współpracy sądowej w sprawach cywilnych [(art. 4 ust. 1 lit. a)].

Na szczycie w dniach 26-27 czerwca 2014 r. Rada Europejska przyjęła konkluzje zawierające wytyczne strategiczne planowania prawodawczego i operacyjnego w przestrzeni wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości. Dały one impuls do dalszego rozwoju PWBiS, określając zasady oraz cele horyzontalne, które powinny przyświecać dalszej integracji unijnej w tym obszarze[337]. W 2017 r. nastąpił śródokresowy przegląd tych wytycznych[338], w których po raz kolejny podkreślono, że jednym z zadań UE jest poprawa współpracy sądowej między państwami członkowskimi przez budowanie pomostów między różnymi systemami i tradycjami wymiaru sprawiedliwości, przez wzmocnienie wspólnych narzędzi, przez wzajemne uznawanie orzeczeń, aby obywatele i przedsiębiorstwa mogli łatwiej korzystać ze swoich praw w całej Unii.

W dniu 11 stycznia 2015 r. weszło w życie rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 606/2013 z dnia 12 czerwca 2013 r. w sprawie wzajemnego uznawania środków ochrony w sprawach cywilnych[339], będące kolejnym aktem prawnym rozbudowu-

[336] Dz. Urz. UE z 2013 r., L 354, s. 73.
[337] Dostępne 13 września 2020 r. na http://register.consilium.europa.eu/doc/srv?l=EN&f=ST%2079%2020 14% 20INIT#page=15.
[338] Dostępne 13 września 2020 r. na https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-15224-2017-REV-1/en/ pdf.
[339] Dz. Urz. UE z 2013 r., L 181, s. 4. Przez środki ochrony w rozumieniu tego rozporządzenia rozumie się

jącym europejski system sądowy. Zaakcentowano, że we wspólnej, pozbawionej wewnętrznych granic przestrzeni sprawiedliwości, przepisy mające zapewnić szybkie i proste uznawanie oraz, w stosownych przypadkach, wykonywanie w innym państwie członkowskim środków ochrony wydanych w państwie członkowskim są konieczne do zapewnienia, aby ochrona udzielona osobie fizycznej w jednym państwie członkowskim została utrzymana i była kontynuowana w jakimkolwiek innym państwie członkowskim, do którego podróżuje lub przenosi się ta osoba. Należy również zapewnić, aby uzasadnione korzystanie przez obywateli Unii z przysługującego im prawa do swobodnego przemieszczania się i przebywania na terytorium państw członkowskich, zgodnie z art. 3 ust. 2 TUE i art. 21 TFUE, nie powodowało utraty tej ochrony. Wyjaśniono, że wzajemne zaufanie do wymiaru sprawiedliwości na terytorium Unii oraz cel, jakim jest zapewnienie szybszego i mniej kosztownego przepływu środków ochrony w Unii, stanowią uzasadnienie zasady, zgodnie z którą środki ochrony, wydane w jednym państwie członkowskim, są uznawane we wszystkich pozostałych państwach członkowskich bez konieczności stosowania jakichkolwiek specjalnych procedur. W związku z tym środek ochrony wydany w jednym państwie członkowskim („państwie członkowskim wydania") należy traktować, jak gdyby został wydany w państwie członkowskim, w którym wystąpiono o jego uznanie („państwie członkowskim, do którego kierowany jest wniosek").

W dniu 8 lipca 2016 r. ogłoszono rozporządzenie Rady (UE) 2016/1104 z dnia 24 czerwca 2016 r. wdrażające wzmocnioną współpracę w dziedzinie jurysdykcji, prawa właściwego oraz uznawania i wykonywania orzeczeń w sprawach dotyczących skutków majątkowych zarejestrowanych związków partnerskich[340]. Weszło ono w życie w dniu 29 stycznia 2019 r.

W dniu 18 stycznia 2017 r. weszło w życie rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 655/2014 z dnia 15 maja 2014 r. ustanawiające procedurę europejskiego nakazu zabezpieczenia na rachunku bankowym w celu ułatwienia transgranicznego dochodzenia wierzytelności w sprawach cywilnych i handlowych[341]. Jest to kolejny znaczący

środki wydane w celu ochrony osoby w przypadku, gdy istnieją poważne powody, aby uznać, że jej życie, integralność fizyczna lub psychiczna, wolność osobista, bezpieczeństwo lub integralność seksualna są zagrożone, na przykład w celu zapobieżenia wszelkim formom przemocy uwarunkowanej płcią lub przemocy w bliskich związkach, takim jak przemoc fizyczna, napastowanie, przemoc seksualna, nękanie, zastraszanie lub innym formom przymusu pośredniego.

[340] Dz. Urz. UE z 2016 r., L 183, s. 30.

[341] Dz. Urz. UE z 2014 r., L 189, s. 59.

krok na drodze rozwoju europejskiego prawa procesowego cywilnego, ponieważ instrument ten dotyczy postępowania zabezpieczającego i egzekucyjnego oraz stanowi „przełamanie kolejnej bariery, tj. sondowanie wspólnotowej regulacji kolejnych zagadnień proceduralnych, które wymykają się z tradycyjnie rozumianego międzynarodowego postępowania cywilnego”[342].

Od dnia 26 czerwca 2017 r. stosuje się[343] rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2015/848 z dnia 20 maja 2015 r. w sprawie postępowania upadłościowego (wersja przekształcona)[344]. W dniu 4 lipca 2017 r. Parlament przyjął rezolucję w sprawie zaleceń dla Komisji dotyczących wspólnych minimalnych norm w postępowaniu cywilnym w Unii Europejskiej, w której zobowiązał Komisję do wszczęcia prac legislacyjnych nad dyrektywą[345].

W dniu 29 stycznia 2019 r. weszło w życie rozporządzenie Rady (UE) 2016/1103 z dnia 24 czerwca 2016 r. wdrażające wzmocnioną współpracę w dziedzinie jurysdykcji, prawa właściwego oraz uznawania i wykonywania orzeczeń w sprawach dotyczących małżeńskich ustrojów majątkowych[346]. Zakres stosowania tego rozporządzenia obejmuje wszystkie aspekty cywilnoprawne małżeńskich ustrojów majątkowych, zarówno w zakresie bieżącego zarządzania majątkiem małżonków, jak i ustania stosunków majątkowych, w szczególności na skutek separacji pary lub śmierci jednego z małżonków[347].

W dniu 2 lipca 2019 r. ogłoszono rozporządzenie Rady (UE) 2019/1111 z dnia 25 czerwca 2019 r. w sprawie jurysdykcji, uznawania i wykonywania orzeczeń w sprawach małżeńskich i w sprawach dotyczących odpowiedzialności rodzicielskiej oraz w sprawie

---

[342] P. Mostowik, *Międzynarodowe …*, s. 51. Por. również unijne prace nad tzw. „europejskim oświadczeniem majątkowym”, w tym m. in. Sprawozdanie Komisji Prawnej Parlamentu Europejskiego z dnia 9 kwietnia 2009 r. w sprawie skutecznego wykonywania orzeczeń w Unii Europejskiej: dostępność informacji o majątku dłużnika [(2008/2233 (INI)].

[343] Z wyjątkami przewidzianymi w art. 92 rozporządzenia 2015/848.

[344] Dz. Urz. UE z 2015 r., L 141, s. 19.

[345] Rezolucja Parlamentu Europejskiego z dnia 4 lipca 2017 r. w sprawie zaleceń dla Komisji dotyczących wspólnych minimalnych norm w postępowaniu cywilnym w Unii Europejskiej [(2015/2084(INL)], dostępne w dniu 31 lipca 2022 r. na https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-8-2017-0282_PL.html.

[346] Dz. Urz. UE z 2016 r., L 183, s. 1. Wzmocniona współpraca w ramach tego aktu prawnego została ustanowiona między: Belgią, Bułgarią, Republika Czeską, Niemcami, Grecją, Hiszpanią, Francją, Chorwacją, Włochami, Luksemburgiem, Maltą, Niderlandami, Austrią, Portugalią, Słowenią, Finlandią i Szwecją.

[347] Z zakresu stosowania rozporządzenia wyłączone zostały kwestie związane z dziedziczeniem majątku po zmarłym małżonku, ponieważ są one regulowane rozporządzeniem nr 650/2012. Ponadto w przypadku gdy postępowanie w sprawie dziedziczenia po małżonku jest prowadzone przed sądem państwa członkowskiego, do którego wniesiono sprawę na mocy rozporządzenia nr 650/2012, sądy tego państwa powinny mieć jurysdykcję w sprawach dotyczących małżeńskiego ustroju majątkowego powstałych w związku z tą sprawą spadkową (por. art. 4 rozporządzenia 2016/1103).

uprowadzenia dziecka za granicę (wersja przekształcona)[348], którego zadaniem jest usprawnienie stosowania niektórych przepisów rozporządzenia nr 2201/2003 oraz ułatwienie w większym stopniu swobodnego przepływ orzeczeń oraz zwiększenie dostępu do wymiaru sprawiedliwości.

Na szczycie w Brukseli w dniu 20 czerwca 2019 r. Rada Europejska uzgodniła strategiczny program UE na okres od 2019 r. do 2024 r.[349]. W dniu 24 stycznia 2020 r. Unia Europejska podpisała z Wielką Brytanią umowę o wystąpieniu Zjednoczonego Królestwa Wielkiej Brytanii i Irlandii Północnej z Unii Europejskiej i Europejskiej Wspólnoty Energii Atomowej[350], na mocy której w nocy z 31 stycznia na 1 lutego 2020 r. Wielka Brytania opuściła UE.

W dniu 2 grudnia 2020 r. ogłoszono rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2020/1783 z dnia 25 listopada 2020 r. w sprawie współpracy między sądami państw członkowskich przy przeprowadzaniu dowodów w sprawach cywilnych lub handlowych (przeprowadzanie dowodów) (wersja przekształcona)[351]. Tego samego dnia ogłoszono także Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2020/1784 z dnia 25 listopada 2020 r. dotyczące doręczania w państwach członkowskich dokumentów sądowych i pozasądowych w sprawach cywilnych lub handlowych („doręczanie dokumentów")[352]. Oba te akty prawne z dniem 1 lipca 2022 r. znowelizowały uprzednio obowiązujące w tej materii akty normatywne.

Jak zaznaczono na początku tej części rozdziału, prawodawca unijny w dalszym ciągu rozwija współpracę sądową w sprawach cywilnych i istniejący w jej ramach przepływ skutków prawnych. Z punktu widzenia przepływu skutków prawnych jest to istotne, ponieważ w 2025 r. będzie przeprowadzona ocena funkcjonowania rozporządzenia nr 650/2012. Wprowadzanie nowych aktów prawnych sprzyja zwiększeniu wzajemnego zaufania między państwami członkowskimi, co z kolei może być katalizatorem zmian rozporządzenia w kierunku ułatwienia przepływu skutków prawnych np. przez wyeliminowanie środków pośrednich takich jak *exequatur*.

[348] Dz. Urz. UE z 2019 r., L 178, s. 1. Rozporządzenie to weszło w życie 1 sierpnia 2022 r.
[349] Dostępny w dniu 13 września 2020 r. na https://www.consilium.europa.eu/media/39919/a-new-strategic-agenda-2019-2024-pl.pdf. Na posiedzeniu Rady Europejskiej 27 czerwca 2024 r. przyjęto nowy program strategiczny na lata 2024–2029, dostępny w dniu 7 lipca 2024 r. na https://www.consilium.europa.eu/media /4aldqfl2/2024_557_new-strategic-agenda.pdf.
[350] Dz. Urz. UE z 2020 r., L 29, s. 7.
[351] Dz. Urz. UE z 2020 r., L 405, s. 1.
[352] Dz. Urz. UE z 2020 r., L 405, s. 40.

6. Podsumowanie

Przeobrażenia współpracy sądowej w sprawach cywilnych miały decydujący wpływ na kształt europejskiego prawa spadkowego. Proces ten cechuje się etapowością[353], której elementem są następujące okresy: od wejścia w życie traktatów rzymskich do czasu wejścia w życie konwencji brukselskiej, od wejścia w życie tej konwencji do traktatu z Maastricht, następnie od wejścia w życie Traktatu o Unii Europejskiej do wejścia w życie traktatu amsterdamskiego, dalej od wejścia w życie nowelizacji amsterdamskiej do wejścia życie traktatu lizbońskiego, i ostatni od wejścia w życie Traktatu z Lizbony.

Wszelkie zmiany, jakie dotyczyły przepływu skutków prawnych w sprawach spadkowych, miały swoje źródło w powstaniu Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej, w ramach której można mówić o zapoczątkowaniu swobody przepływu skutków w sprawach cywilnych i następnie o rozwoju tej swobody wraz z przeobrażeniem EWG we Wspólnoty Europejskie, a obecnie w Unię Europejską.

Źródeł europejskiej współpracy sądowej upatrywać należy w art. 220 TEWG. Na jego podstawie przyjęto m. in. konwencję brukselską, która ze względu na swoje praktyczne zastosowanie, w znacznym stopniu przyczyniła się do jej dalszego rozwoju. Konwencja ta, jako instrument prawa międzynarodowego, wraz z zacieśniającą się współpracą między państwami EWG, stawała się coraz mniej efektywna. Dlatego rozszerzono zainteresowanie państw członkowskich również na wymiar sprawiedliwości, który od tej pory stawał się stopniowo „wspólny" i „europejski". Był to znaczący postęp, ponieważ wcześniej Wspólnoty nie były w ogóle uprawnione do stanowienia prawa w tym zakresie. Nowa regulacja w postaci Traktatu z Maastricht nie była jednak pozbawiona wad. Największą z nich było umieszczenie wymiaru sprawiedliwości i spraw wewnętrznych w nieefektywnym III filarze.

Dopiero traktat amsterdamski przeniósł współpracę sądową w sprawach cywilnych do I filaru. Umożliwiło to wykorzystanie aktów prawa pochodnego dla tworzenia instrumentów dotyczących nowej unijnej idei – PWBiS, w ramach której miał następować przepływ skutków prawnych. To uproszczenie procedur stanowienia prawa przyczyniło się do przyjęcia w ciągu kilkunastu następnych lat wielu aktów prawnych sprzyjających rozwojowi europejskiego systemu sądowego. Ostatnie z traktatów reformujących Unię – traktat nicejski i traktat lizboński – nie wprowadziły znaczących zmian w zakresie współpracy sądowej w sprawach cywilnych, jednakże przyczyniły się do okrzepnięcia i utrwalenia

[353] K. Weitz, *Europejskie prawo procesowe cywilne – stan* …, s. 7-8.

wcześniejszych przełomowych regulacji.

Rozporządzenie nr 650/2012 weszło w życie w dniu 6 sierpnia 2012 r., ale w tej dacie nie nastąpił jeszcze przepływu skutków prawnych w sprawach dotyczących dziedziczenia. Z tą datą rozporządzenie stało się wiążące dla państw członkowskich jako część unijnego porządku prawnego. O cyrkulacji skutków prawnych w tych sprawach można mówić jednak dopiero od dnia 17 sierpnia 2015 r., a więc od daty rozpoczęcia stosowania rozporządzenia spadkowego. Oznacza to, że z transponowania skutków prawnych na mocy tego aktu prawnego będą mogły korzystać tylko orzeczenia i EPS wydane od tej daty, sporządzone od niej ugody sądowe oraz dokumenty urzędowe dotyczące spadków otwartych od tej daty[354].

Należy jednak odnotować, że przepływ skutków w sprawach spadkowych w dużym stopniu został ukształtowany i czerpał ze sprawdzonych rozwiązań przyjętych we wcześniejszych aktach prawnych, takich jak rozporządzenie nr 44/2001. Historyczny rys europejskiej przestrzeni sądowej ma zatem dwa wymiary – ogólny, który odnosić należy do konwencji brukselskiej i innych aktów prawnych dotyczących uznawania i wykonywania oraz wymiar bezpośrednio odnoszący się do procesu uchwalania europejskiego rozporządzenia spadkowego.

Zaprezentowanie ogólnej perspektywy było niezbędne. W rozwoju prawa europejskiego akcentowano potrzebę zbliżenia ustawodawstw państw członkowskich w zakresie regulacji prawa spadkowego, jednak zauważono, że przedsięwzięcie to jest problematyczne ze względu na wielość i odmienność porządków prawnych ówczesnych państw członkowskich. Z tej przyczyny zaznaczono potrzebę powstania europejskiej regulacji dotyczącej kolizyjnego prawa spadkowego, która powinna poprzedzać sporządzenie unijnej regulacji obejmującej przepływ skutków prawnych w sprawach spadkowych.

Stopniowe zbliżanie prawa procesowego i kolizyjnego (konwencje brukselska, rzymska i lugańska, a następnie rozporządzenia nr 44/2001 i nr 2201/2003) miało bardzo znaczący wpływ na prace nad europejskim rozporządzeniem spadkowym. Ostatecznie zrezygnowano z oddzielnego uregulowania spadkowego prawa kolizyjnego i procesowego na rzecz jednego instrumentu prawnego o mieszanym charakterze. W pracach nad europejskim rozporządzeniem spadkowym w części procesowej czerpano przede wszystkim z rozwiązań przyjętych w rozporządzeniu nr 44/2001, dla którego z kolei wzorcem była kon-

[354] Zagadnienie to zostanie szerzej omówione w punkcie 4. rozdziału III rozprawy.

wencja brukselska. Natomiast w zakresie przepisów kolizyjnoprawnych wykorzystano regulacje przyjęte w konwencjach międzynarodowych opracowanych przez Haską Konwencję Prywatnego Prawa Międzynarodowego. Z tych przyczyn niezbędne było zaprezentowanie ogólnego rozwoju europejskiego prawa międzynarodowego, a w tym spadkowego prawa kolizyjnego.

Z perspektywy omówionych dotychczas zagadnień uzasadnione jest twierdzenie, że przepływ skutków prawnych w sprawach spadkowych jest swobodny. Natomiast wniosek ten nie jest nie pozwala jeszcze na ocenę, czy jest on tak ukształtowany, aby zapewnić swobodny przepływ osób i kapitału. Ta kwestia wymaga bowiem przeanalizowania przepływu skutków prawnych w sprawach spadkowych w płaszczyznach: podmiotowej, przedmiotowej, terytorialnej, czasowej, treściowej i proceduralnej.

Rozdział II

Przepływ skutków prawnych w sprawach spadkowych w ramach współpracy sądowej w sprawach cywilnych

1. Współpraca sądowa w sprawach cywilnych w ramach Przestrzeni wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości

W rozdziale pierwszym opisano w ujęciu historycznym rozwój współpracy sądowej w sprawach cywilnych w ramach PWBiS. Natomiast celem niniejszego rozdziału jest scharakteryzowanie mechanizmów jednego z elementów tej współpracy, a mianowicie przepływu skutków prawnych w sprawach spadkowych, przy uwzględnieniu głównej tezy badawczej rozprawy, czyli ustalenia, czy przepływ ten jest wystarczająco swobodny.

Współpraca sądowa w sprawach cywilnych została uregulowana w art. 81 TFUE w przepisach dotyczących Przestrzeni wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości tytułu V części III TFUE. Pozostałe elementy owej przestrzeni to postanowienia ogólne (art. 67-76), Polityki dotyczące kontroli granicznej, azylu i imigracji (art. 77-80), Współpraca wymiarów sprawiedliwości w sprawach karnych (art. 82-86) oraz Współpraca policyjna (art. 87-89)[355].

W wypowiedziach doktryny związanej z prawem europejskim, w orzecznictwie Trybunału Sprawiedliwości, w aktach prawa pochodnego oraz podczas prac związanych z ich uchwalaniem pojawiają się zbliżone znaczeniowo pojęcia do PWBiS takie jak „europejska przestrzeń sądowa”[356], „europejska cywilna przestrzeń sądowa”[357], „europejska przestrzeń

[355] Zob. szczegółowo A. Frąckowiak-Adamska, *Pojęcie i specyfika współpracy sądowej w sprawach cywilnych*, [w:] J. Barcz (red.), *Współpraca sądowa w sprawach cywilnych, karnych i współpraca policyjna. System Prawa Unii Europejskiej. Tom 8*, Warszawa 2021, s. 22-63.

[356] Sformułowaniem tym po raz pierwszy posłużył się francuski prezydent Valery Giscard d’Estaing, który podczas posiedzenia Rady Europejskiej w dniu 5 grudnia 1977 r. podkreślając konieczność rozwoju integracji europejskiej również w dziedzinach niedotyczących wyłącznie gospodarki stwierdził, że „konstrukcja Unii Europy powinna zostać wzbogacona o nową koncepcję – przestrzeń sądową”. Tekst przemówienia dostępny w dniu 7 października 2020 r. na https://www.cvce.eu/obj/proposition_de_valery_giscard_d_estaing_sur_la_mise_en_place_d_un_espace_judiciaire_europeen_bruxelles_5_decembre_1977-fr-c7f7171f-f73a-4ab4-829e-faa221a caeca.html. Do tego sformułowania dodawany jest niekiedy przymiotnik „jednolita”, tak m. in. w wyroku TS z dnia 15 listopada 2012 r., C-456/11 w sprawie Gothaer Allgemaine Versicherung i in. przeciwko Samskip, EU:C:2012:719, pkt 24 – dalej wyrok w sprawie Gothaer. A. Frąckowiak-Adamska określa europejską przestrzeń sądową, mając za wzór definicje rynku wewnętrznego jako obszar, w którym zapewniony jest swobodny przepływ orzeczeń w sprawach cywilnych. Taż, *Uznawanie …*, s. 59-60. Tak też A. Frąckowiak-Adamska, R. Grzeszczak (red.), *Europejska przestrzeń sądowa / L’espace judiciaire européen*, Wrocław 2010.

[357] Tamże, s. 91 i nast.

sprawiedliwości”[358], „prawdziwa przestrzeń sprawiedliwości”[359], „prawdziwy Europejski Obszar Sprawiedliwości”[360], „autentyczna przestrzeń sądownicza”[361], „prawdziwy obszar sądowniczy”[362], „prawdziwy europejski obszar sądowniczy”[363], „przestrzeń prawa i wolności”[364], „Europejski Obszar Sądowy”[365], „przestrzeń sądowa”[366], czy też „europejska przestrzeń prawna”[367].

Cechą wspólną powyżej wskazanych pojęć jest, że odnoszą się one do pewnej przestrzeni, w której panują określone warunki takie jak: obszar terytorialny ograniczony do Europy, sprawiedliwość, czyli uznawane przez Unię wartości, wyrażone w *acquis communautaire*, a zwłaszcza w Karcie Praw Podstawowych oraz powiązanie ich z władzą sądowniczą, czyli stosowaniem prawa. Należy ją również dookreślić przez kompetencje prawodawcze Unii do stanowienia prawa w tym obszarze. Od chwili wejścia w życie traktatu lizbońskiego pojęcia te należy utożsamiać z polityką o nazwie Przestrzeń wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości[368].

---

[358] Motyw 7. preambuły rozporządzenia spadkowego, pkt 55 opinii rzecznika generalnego Melchiora Wathe-leta z dnia 29 października 2015 r. w sprawie C-455/15, PPU P przeciwko Q, EU:C:2015:770, pkt 95, 96 i 103 opinii rzecznika generalnego Yves'a Bota z dnia 2 marca 2016 r. w sprawie C-241/15, Niculaie Aurel Bob-Dogi, EU:C:2016:131.

[359] Motyw 2. preambuły rozporządzenia nr 2201/2003. Wyroki TS: z dnia 10 lipca 2010 r. w sprawie C-256/09, Bianca Purrucker przeciwko Guillermo Vallés Pérez (Purrucker I), EU:C:2010:437, pkt 70; z dnia 26 kwietnia 2012 r. w sprawie C-92/12 PPU, Health Service Executive przeciwko S.C. i A.C., EU:C:2012:255 – dalej wyrok TS w sprawie Health Service, pkt 101.

[360] Pkt 28 konkluzji z Tampere: „genuine European Area of Justice".

[361] Tak w opinii rzecznika generalnego z dnia 20 maja 2010 r. w sprawie C-256/09, Bianca Purrucker v. Guillermo Vallés Pérez (Purrucker I), EU:C:2010:296, pkt 3.

[362] Motyw 3. rozporządzenia nr 805/2004,

[363] Pkt 40 wyroku TS z dnia 9 marca 2017 r., C-484/15 w sprawie Ibrica Zulfikarpašić przeciwko Slavenowi Gajerowi, EU:C:2017:199 – dalej wyrok TS w sprawie Zulfikarpašić.

[364] Tamże, pkt 68.

[365] Draft programme …, s. 3.

[366] Pkt 121 opinii rzecznika generalnego Philippe'a Légera z dna 14 grudnia 2004 r. w sprawie C-281/02, Andrew Owusu przeciwko N. B. Jacksonowi, działającemu pod nazwą handlową „Villa Holidays Bal-Inn Villas" i inni, EU:C:2004:798 – dalej opinia w sprawie Owusu.

[367] Robert Grzeszczak europejską przestrzeń prawną definiuje jako normy wspólnotowego prawa traktatowego (pierwotnego) i pochodnego, zasady ogólne o charakterze niepisanym i normy krajowe wydane w celu wykonania zobowiązań prawno-integracyjnych. Zob. R. Grzeszczak, *Karta praw podstawowych w europejskiej przestrzeni sądowej – wybrane zagadnienia instytucjonalno-prawne* [w:] A. Frąckowiak-Adamska, R. Grzeszczak (red.), *Europejska …*, s. 189.

[368] PWBiS należy do tych dziedzin, w których Unia dzieli swoje kompetencje z Państwami Członkowskimi (art. 5 ust. 1 i 2 TUE oraz art. 4 ust. 1 i 2 lit. j) TFUE). Norma prawna wyinterpretowana z art. 67 ust. 1 i 4 TFUE, który stanowi, że Unia ułatwia dostęp do wymiaru sprawiedliwości, w szczególności przez zasadę wzajemnego uznawania orzeczeń sądowych i pozasądowych w sprawach cywilnych, ma charakter zadaniowy, co oznacza, że nie stanowi podstawy prawnej do podejmowania przez Unię działań w sferze współpracy sądowej w sprawach cywilnych, jako samodzielnej polityki. Norma ta określa jedynie zadania i cele, które są wypełniane w ramach kompetencji Unii.
Norma kompetencyjna wynika natomiast z treści art. 81 TFUE, który uszczegóławia owe zadania i cele (ust. 1), określa jakie dziedziny objęte są współpracą (ust. 2) oraz wskazuje procedury ustawodawcze służące przyjmowaniu środków prawnych w tym zakresie, w tym specjalną procedurę ustawodawczą związaną z ustanawianiem instrumentów z zakresu prawa rodzinnego (ust. 3). Granice kompetencji w

Mając na uwadze, że współpraca sądowa w sprawach cywilnych, jak wskazano we wstępie dysertacji, odbywa się w pewnej przestrzeni, również przepływ skutków prawnych, który stanowi jedną z jej części składowych [(art. 81 ust. 2 lit. a) TFUE)], należy rozpatrywać w aspekcie przestrzennym. W rozdziale poprzednim omówiono przestrzeń czasową, w jakiej następował rozwój przepływu skutków prawnych, czyli w aspekcie historycznym. W tym rozdziale rozważania dotyczyć będą kolejnych płaszczyzn tego przepływu, a mianowicie przestrzeni terytorialnej, przedmiotowej i podmiotowej, co pozwoli na przeanalizowanie, czy rozwiązania przewidziane w rozporządzeniu spadkowym, a odnoszące się do tych płaszczyzn, są adekwatne do aktualnego rozwoju prawa unijnego, zwłaszcza przy uwzględnieniu obecnego poziomu wzajemnego zaufania między państwami członkowskimi.

Jak już podniesiono, zgodnie z art. 81 ust. 1 TFUE Unia rozwija współpracę sądową w sprawach cywilnych mających skutki transgraniczne, w oparciu o zasadę wzajemnego uznawania orzeczeń sądowych i pozasądowych. Współpraca ta może obejmować przyjmowanie środków w celu zbliżenia przepisów ustawowych i wykonawczych Państw Członkowskich. Wyjaśnienia wymaga zatem, na czym polega owa współpraca oraz jak rozumieć pojęcia: „sąd", „sprawy cywilne" i „skutki transgraniczne", gdyż pozwoli to na charakteryzację obszaru, w których zachodzi przepływ skutków prawnych w sprawach spadkowych. Ponadto niezbędne jest zinterpretowanie pojęcia „orzeczeń sądowych i pozasądowych", gdyż właśnie ich dotyczy przepływ, a także zasady wzajemnego uznawania, która

zakresie współpracy sądowej w sprawach cywilnych doprecyzowuje ust. 2 art. 81 TFUE, w świetle którego do celów ustępu 1 Parlament Europejski i Rada, stanowiąc zgodnie ze zwykłą procedurą ustawodawczą, przyjmują, w szczególności, jeżeli jest to niezbędne do prawidłowego funkcjonowania rynku wewnętrznego, środki mające na celu m. in. zapewnienie wzajemnego uznawania i wykonywania przez Państwa Członkowskie orzeczeń sądowych i pozasądowych.
Głównym celem tej regulacji jest wyposażenie Unii w uprawnienie do harmonizowania i ujednolicania norm prawa kolizyjnego i międzynarodowego prawa postępowania cywilnego, a także, w pewnych granicach, prawa postępowania cywilnego w ogólności. Na gruncie prawa unijnego do zbliżania ustawodawstw w zakresie procedury cywilnej może dojść w zakresie określonym w art. 81 ust. 2 TFUE. W pozostałej części pozostawiono państwom członkowskim, co do zasady, swobodę w stanowieniu prawa procesowego cywilnego.
Zob. szczegółowo: C. Mik, *Europejskie prawo wspólnotowe. Zagadnienia teorii i praktyki t. 1,* Warszawa 2000, s. 271, a także zob. A. Frąckowiak-Adamska, *Obowiązek poszanowania prawa wspólnotowego w dziedzinach należących do kompetencji wyłącznych państw członkowskich*, Eur. Przeg. Sąd. 2005, Nr 12, s. 19-24 oraz K. Lubińska, *Traktat …*, s. 113-114. Odnośnie do podziału kompetencji zob. też wyroki TS z dnia 10 grudnia 1969 r., Komisja przeciwko Republice Francuskiej, sprawy połączone 6 i 11/69, EU:C:1969:68, z dnia 26 października 1999 r., C-273/97 w sprawie C. Angela Maria Sirdar przeciwko The Army Board i Secretary of State for Defence, EU:C:1999:523, z dnia 11 stycznia 2000 r., C-285/98 w sprawie Tanja Kreil przeciwko Niemcom, EU:C:2000:2, z dnia 18 września 2003 r., C-416/00 w sprawie Tommaso Morellato przeciwko Comune di Padova, EU:C:2003:475 oraz z dnia 2 października 2003 r., C-148/02 w sprawie Carlos Garcia Avello przeciwko Belgii, EU:C:2003:539.

jest niejako spoiwem umożliwiającym realizację owej cyrkulacji.

Odkodowanie znaczenia powyżej wskazanych terminów nie zostanie przeprowadzone w sposób dowolny. W orzecznictwie Trybunału Sprawiedliwości utrwalony jest pogląd, że względy jednolitego stosowania prawa Unii, jak i zasada równości wskazują na to, że dla określenia treści przepisu prawa Unii, który nie zawiera wyraźnego odesłania do prawa państwa członkowskich, a zwłaszcza jego znaczenia i zakresu, należy zwykle nadać w całej Unii autonomiczną[369] i jednolitą wykładnię, którą należy ustalić, uwzględniając kontekst przepisu i cel danego uregulowania[370].

Istotę tej wykładni trafnie ujął Karol Weitz, podając, że „europejskie prawo procesowe cywilne jako część prawa wspólnotowego w swoim założeniu jest prawem jednolitym. Jednolitość regulacji implikuje przyjęcie takiej metody wykładni tego prawa, która zapewni jednakowe jego stosowanie w państwach członkowskich. Istotnym zagrożeniem dla jednolitości wykładni i stosowania postanowień europejskiego prawa procesowego mogłoby być ich interpretowanie w sposób przyjęty w wewnętrznych porządkach prawnych

[369] W literaturze wykładnię autonomiczną określa się także jako kwalifikację autonomiczną. Pojęcie to nawiązuje do operacji myślowej w postaci kwalifikacji, która polega na kwalifikowaniu pojęć i instytucji prawnych. Wyróżnia się kwalifikację systemową, która dotyczy ustalenia przynależności danej instytucji do prawa procesowego lub materialnego oraz kwalifikację pojęciową, na podstawie której ustala się treść konkretnego pojęcia prawnego, zwłaszcza w związku z wykładnią ustawy krajowej. Tak T. Ereciński [w:] T. Ereciński, J. Ciszewski, *Międzynarodowe …*, s. 18-20.

[370] Rzecznik generalny M. Darmon w opinii z dnia 19 lutego 1991 r. w sprawie Marc Rich & Co. AG przeciwko Società Italiana Impianti PA, EU:C:1991:58, pkt 1, wyjaśnił, że wykładnia konwencji napotyka wiele trudności, ponieważ złożoność właściwa tej materii łączy się z używaniem pojęć precyzyjnie zdefiniowanych w prawie krajowym poszczególnych państw, lecz często w sposób rozbieżny pomiędzy nimi, co niejednokrotnie zmusza Trybunał do nadawania tym pojęciom znaczenia autonomicznego. Zob. też wyrok TS w sprawie Zulfikarpašić (pkt 32) oraz przykładowo wyroki TS: z dnia 13 października 2016 r., C-294-15 w sprawie Edyta Mikołajczyk przeciwko Marie Louise Czarneckiej i Stefanowi Czarneckiemu, EU:C:2016:772 – dalej wyrok TS w sprawie Mikołajczyk, z dnia 2 kwietnia 2009 r., C-523/07 w sprawie A, EU:C:2009:225, z dnia 16 lipca 2009 r., C-168/08 w sprawie Laszlo Hadadi (Hadady) przeciwko Csilla Marta Mesko, épouse Hadadi (Hadady), EU:C:2009:474 i pkt 50 wyroku TS z dnia 23 maja 2019 r., C-658/17 w sprawie WB przy udziale Przemysławy Bac, EU:C:2019:444 – dalej wyrok TS w sprawie WB. Szczegółowo na temat pojęcia wykładni autonomicznej zob. A. Guzewicz, *Wykładnia autonomiczna pojęć prawa spółek w orzecznictwie Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej*, Warszawa 2019, s. 47-97.

poszczególnych państw członkowskich. Mogłoby to spowodować swoistą «renacjonalizację»[371] tych postanowień"[372]. Przeprowadzone w tym rozdziale rozważania dotyczące wskazanych wcześniej pojęć będą przede wszystkim uwzględniały autonomiczność i jednolitość ich wykładni.

1.1. Definicja „współpracy sądowej w sprawach cywilnych"

Pojęcie „współpraca sądowa w sprawach cywilnych" nie jest zdefiniowane w prawie europejskim, niezbędne jest tym samym wyjaśnienie jego treści. Genezy tego terminu można poszukiwać w dawnym art. K.1. pkt 6 TUE i przepisach JAE, co wiąże się z tym, że działania dotyczące tego zakresu spraw były przedmiotem międzypaństwowego współdziałania członków Unii Europejskiej[373]. W aktualnym prawie unijnym o współpracy sądowej w sprawach cywilnych stanowi m. in. art. 81 TFUE, jednakże i on nie określa, jak rozumieć ową współpracę, a jedynie wyznacza jej obszary. Także w prawie krajowym brak jest sformułowania, które mogłoby być rozumiane jako odpowiednik tej unijnej współpracy.

Uznać zatem należy, że brak zdefiniowania powyższego pojęcia to celowy zabieg legislacyjny prawodawcy unijnego. Termin ten ma charakter interdyscyplinarny i został dobrany w taki sposób, aby „zmieścić w nim wszystkie dziedziny, których mogą dotyczyć instrumenty współpracy ustanowione w ramach współpracy sądowej w sprawach cywilnych"[374]. Współpraca, o której mowa w art. 81 TFUE, to zarówno współpraca instytucjonalna, np. w ramach Europejskiej Sieci Sądowej[375] między państwami członkowskimi i Komisją Europejską, jak i dorobek legislacyjny Unii dotyczący m. in. międzynarodowego

---

[371] Celem wykładni automatycznej jest m. in. uniknięcie podwójnej kwalifikacji, czyli ustalania znaczenia danego pojęcia na podstawie prawa jego państwa pochodzenia, jak i państwa obcego, czy też kwalifikacji wyłącznie na podstawie *legis fori*, a więc według przepisów innego państwa, co mogłoby prowadzić do wprowadzenia elementów krajowych do pojęć, które powinny mieć jednolite znaczenie w prawie europejskim i w efekcie rozczłonkowania ich znaczenia. Zob. postanowienie SA w Katowicach z dnia 22 listopada 2002 r., sygn. akt I ACa 462/02, opubl. OSA 2004, nr 2, poz. 4, w którym słusznie zaznaczono, że wykładnia przepisów o uznaniu orzeczeń sądów zagranicznych powinna uwzględniać proces postępującej integracji europejskiej i kierunek w jakim rozwija się prawo europejskie. Integracja europejska wiąże się z dążeniem do liberalnego uznawania i wykonywania orzeczeń sądów zagranicznych.

[372] K. Weitz, *Autonomiczna wykładnia europejskiego prawa cywilnego procesowego – wprowadzenie i wyrok ETS z 14.10.1976 r. w sprawie 29/76 LTU Luftransportunternehmen GmbH und Co. KG przeciwko EUROCONTROL*, Eur. Przeg. Sąd. 2007, Nr 10, s. 52.

[373] K. Weitz [w:] D. Miąsik, N. Półtorak, A. Wróbel (red.), *Traktat …*, s. 1162. Zob. także rozdział I rozprawy, pkt 2.2.1.

[374] Tak W. Sadowski, M. Taborowski, *Przestrzeń Wolności, Bezpieczeństwa i Sprawiedliwości Unii Europejskiej. Współpraca sądowa w sprawach cywilnych*, Warszawa, wyd. 3, XI.3-2-XI.3-3. Zob. także K. Weitz [w:] D. Miąsik, N. Półtorak, A. Wróbel (red.), *Traktat …,* s. 1162-1163.

[375] Zob. rozdział rozprawy I pkt 2.2.2.

postępowania cywilnego[376]. W. Sadowski i M. Taborowski wyrażają trafny pogląd, że pojęcie współpracy w tym rozumieniu „nie odzwierciedla rzeczywistych działań podejmowanych przez państwa członkowskie i instytucje UE (…). Działania te wykraczają bowiem poza zwykłą współpracę państw członkowskich i polegają w przeważającej mierze na harmonizacji albo ujednolicaniu fragmentów szeroko pojętej procedury cywilnej oraz prawa kolizyjnego"[377]. Głównym jej założeniem jest zapewnienie efektywnej realizacji praw materialnych ustanowionych na płaszczyźnie unijnej przez zapewnienie skutecznych środków procesowych o charakterze transgranicznym[378].

Jak bywa z każdym rodzajem współdziałania, również założeniem współpracy jest osiąganie za jej pomocą przewidzianych u jej podstaw skutków. Takim skutkiem zgodnie z art. 81 ust. 1 TFUE jest stan pełnego przepływu orzeczeń sądowych i pozasądowych w sprawach cywilnych[379]. Osiągnięcie takiego stanu w przyszłości zdaje się możliwe ze względu na zbudowanie tej regulacji na fundamencie zasady wzajemnego uznawania orzeczeń.

Poniżej zostanie przedstawiona analiza pojęć składających się na zdanie pierwsze art. 81 ust. 1 TFUE[380]. Rozpoczęta ona zostanie od terminu centralnego, stanowiącego niejako oś dla owej współpracy, czyli zasady wzajemnego uznawania orzeczeń sądowych i pozasądowych, która wywodzi się z zasady wzajemnego zaufania. Następnie rozważania będą dotyczyć pojęć o charakterze formalnym, to jest sądu oraz orzeczenia sądowego i pozasądowego. Kolejno omówione zostaną pojęcia o charakterze materialnym[381], czyli sprawa cywilna i transgraniczność. Przy wyjaśnianiu znaczenia każdego z tych terminów najpierw poczynione zostaną rozważania ogólne dotyczące obszaru współpracy sądowej w sprawach cywilnych, po czym przeniesione one zostaną szczegółowo na grunt rozporządzenia nr 650/2012.

---

[376] W. Sadowski, M. Taborowski, *Przestrzeń …,* XI.3-3.

[377] Tamże, XI.3-3.

[378] K. Weitz [w:] D. Miąsik, N. Półtorak, A. Wróbel (red.), *Traktat …*, s. 1157. Por. także A. Frąckowiak-Adamska, *Pojęcie współpracy sądowej w sprawach cywilnych*, [w:] J. Barcz (red.), *Współpraca sądowa w sprawach cywilnych, karnych i współpraca policyjna. System Prawa Unii Europejskiej. Tom 8*, Warszawa 2021, s. 24-28.

[379] Podkreślenia wymaga, że ma on charakter dynamiczny i zwiększa się wraz z zacieśnianiem współpracy między państwami członkowskimi.

[380] W zbliżony sposób, przy problematyce uznawania orzeczeń na podstawie art. 1145 § 1 k.p.c., podszedł K. Piasecki, *Skuteczność i wykonalność w Polsce zagranicznych cywilnych orzeczeń sądowych*, Warszawa 1990, s. 26.

[381] Podział ten przyjmuje za A. Frąckowiak-Adamska, *Uznawanie …,* s. 10-15. B. Dobrzański wskazuje, że uznawanie orzeczeń opiera się na „tzw. «domniemaniu słuszności» lub «domniemaniu sprawiedliwości», tych wyroków". Tak B. Dobrzański, *Jeszcze o uznaniu zagranicznych wyroków w sprawach rozwodowych (1),* Nowe Prawo 1959, Nr 3, s. 280.

2. Zasada wzajemnego zaufania i zasada wzajemnego uznawania orzeczeń sądowych i pozasądowych w sprawach cywilnych

2.1. Zasada wzajemnego zaufania

Poziom zaufania między państwami członkowskimi, w ramach współpracy sądowej w sprawach cywilnych, a w szczególności w zakresie wzajemnego uznawania orzeczeń sądowych i pozasądowych, stanowi decydujący czynnik mający wpływ na wydajność i trwałość przepływu skutków prawnych. Innymi słowy, im wyższe jest rzeczywiste zaufanie, tym bardziej powiązane są ze sobą państwa członkowskie, które silniej współpracując ze sobą dostrzegają mniej przeszkód utrudniających ten przepływ. Stan taki prowadzi do wzrostu efektywności tego przepływu przez prostsze i skuteczniejsze rozszerzanie skutków prawnych orzeczeń poza państwo pochodzenia. Na trwałość przepływu orzeczeń będą miały natomiast wpływ dwa bardzo powiązane ze sobą czynniki: pierwszy, polegający na stopniowym zwiększaniu wspomnianego poziomu zaufania i drugi – będący lustrzanym odbiciem pierwszego – sprowadzający się do powstrzymywania nieufności[382].

Zasada wzajemnego zaufania (ang. *mutual trust*, fr. *confiance réciproque*)[383] ma rangę ogólnej zasady prawa UE o charakterze systemowym[384]. Ma kluczowe znaczenie dla prawidłowego funkcjonowania przepływu orzeczeń sądowych i pozasądowych[385]. Jednak

[382] Franz L. Fillafer słusznie stwierdza, że historia wzajemnego zaufania ujawnia dwie cechy rozwojowe: po pierwsze, powolną zmianę jeśli chodzi o pytanie, komu można ufać, a po drugie, fakt, że historia zaufania jest historią powstrzymywania nieufności. F.L. Fillafer, *Mutual Trust in the History of Ideas* [w:] E. Brouwer, D. Gerard (red.), *Mapping Mutual Trust: Understanding and Framing the Role of Mutual Trust in EU Law,* European University Institute Working Paper Max Weber Programme 2016/13, s. 5, dostępne w dniu 2 marca 2021 r. na https://cadmus.eui.eu/bitstream/handle/1814/41486/MWP_2016_13.pdf?sequence=1.

[383] Można spotkać się również z użytym w tym samym znaczeniu pojęciem zasady powszechnego zaufania. Tak B. Janowski, *Uznawanie orzeczeń zagranicznych w sprawach małżeńskich i pieczy nad dzieckiem,* KPP 2002, z. 4, s. 914. W literaturze odnośnie do uznawania orzeczeń posługuje się również pojęciem „presumcji sprawiedliwości". Tak S. Szer, *Uznanie i wykonalność orzeczeń sądowych w sprawach cywilnych w świetle nowej umowy polsko-czechosłowackiej o wzajemnym obrocie prawnym*, PiP 1949, Nr 8, s. 51.

[384] A. Podolska, *Zasada …*, s. 52-55 i 151.

[385] O randze tej zasady świadczy, że TS, mimo treści art. 6 ust. 2 TUE (i art. 59 ust. 2 EKPC), wyraził negatywną opinię o możliwości przystąpienia UE do EKPCz ze względu na potencjalną możliwość naruszenia właśnie tej zasady. Por. opinię TS 2/13. Zob. również K. Lenaerts, *The principle of mutual recognition in the Area of Freedom, Security and Justice,* The Fourth Annual Sir Jeremy Lever Lecture All Souls College, University Of Oxford, 30 January 2015, s. 5, dostępne w dniu 2 marca 2021 r. na https://www.law.ox.ac.uk/sites/files/oxlaw/the_principle_of_mutual_recognition_in_the_area_of_freedom_judge_lenaerts.pdf, A. Frackowiak-Adamska, *Akcesja Unii Europejskiej do Europejskiej Konwencji Praw Człowieka – ryzyko naruszenia zasady wzajemnego zaufania między państwami członkowskimi*, Eur. Przeg. Sąd. 2015, Nr 12, s. 35-39 i V. Mitsilegas, *The Limits of Mutual Trust in Europe's Area of Freedom, Security and Justice: From Automatic Inter-State Cooperation to the Slow Emergence of the Individual,* Yearbook of European Law, Vol. 31, No. 1 (2012), s. 319-372. Odnośnie do orzecznictwa ETPC dotyczącego zasady wzajemnego zaufania w prawie UE zob. m. in. decyzję ETPC z dnia 18 czerwca 2013 r. w sprawie skargi

mimo tak istotnej roli nie została ona zdefiniowana przez prawodawcę unijnego, stanowiąc tylko bliżej nieokreślone pojęcie języka prawnego[386] i prawniczego[387]. Zarzuca się, że dotyczące jej naukowe dyskusje z zakresu prawa UE koncentrują się raczej wokół przejawów jej działania niż jej konceptualizacji[388]. Założenia tej zasady są rozproszone w aktach prawa wtórnego UE oraz w orzecznictwie Trybunału Sprawiedliwości[389]. Utrudnia to w praktyce stosowanie aktów prawa pochodnego z zakresu współpracy sądowej w sprawach cywilnych, których ta zasada jest rdzeniem[390]. Sytuacja ta wpływa także na przepływ skutków prawnych, gdyż niejednokrotnie powstają wątpliwości, jak szeroko należy rozumieć ją rozumieć i czy w określonym stanie faktycznym skutki prawne zawarte w danym instrumencie prawnym będą mogły zostać transponowane na obszar innego państwa członkowskiego.

Jak słusznie wskazuje Madalina Moraru, brak podstawowego przepisu prawnego UE wyjaśniającego, co w rzeczywistości oznacza „wzajemne zaufanie", a także określającego jego związek z wzajemnym uznawaniem i prawami człowieka oraz jego skutki w dziedzinach PWBiS, powoduje, że sądy na poziomie krajowym nie mają jasnych, jednolitych wy-

nr 3890/11 Sofia Povse i Doris Povse przeciwko Austrii, http://hudoc.echr.coe.int/fre?i=002-7582 oraz wyrok ETPC z dnia 15 stycznia 2015 r. w sprawie skargi nr 4097/13 M.A. przeciwko Austrii, http://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-150704. O jej istotnym znaczeniu świadczy też, że większość aktów prawnych z zakresu współpracy sądowej w sprawach cywilnych powołuje się na nią w preambule, często wywodząc z niej uzasadnienie dla uchwalenia danego aktu normatywnego. Zob. motyw 22. preambuły rozporządzenia nr 1346/2000, motyw 16. preambuły rozporządzenia nr 1347/2000, motyw 16. preambuły rozporządzenia nr 44/2001, motyw 21. preambuły rozporządzenia nr 2201/2003, motyw 18. preambuły rozporządzenia nr 805/2004, motyw 27. preambuły rozporządzenia nr 1896/2006, motyw 26. rozporządzenia nr 1215/2012, motyw 4. preambuły rozporządzenia nr 606/2013, motyw 65. rozporządzenia 2015/848 i motyw 3. rozporządzenia 2019/1111. Rozporządzenie spadkowe nie traktuje w preambule o zasadzie wzajemnego zaufania, ale w motywie 3. odnosi się natomiast do zasady wzajemnego uznawania orzeczeń.

[386] Zob. art 287 ust. 3 TFUE.

[387] W przedmiocie pojęcia wzajemnego zaufania zob. zwłaszcza A.C. Statkiewicz, *Zasada ...*, s. 35-38.

[388] E. Brouwer, D. Gerard, *Mapping Mutual Trust – an Introduction* [w:] E. Brouwer, D. Gerard (red.), *Mapping Mutual Trust: Understanding and Framing the Role of Mutual Trust in EU Law,* European University Institute Working Paper Max Weber Programme 2016/13, s. 1, dostępne w dniu 2 marca 2021 r. na https://cadmus.eui.eu /bitstream/handle/1814/41486/MWP_2016_13.pdf?sequence=1.

[389] M. Moraru, *'Mutual Trust' from the Perspective of National Courts A Test in Creative Legal Thinking* [w:] E. Brouwer, D. Gerard (red.), *Mapping Mutual Trust: Understanding and Framing the Role of Mutual Trust in EU Law,* European University Institute Working Paper Max Weber Programme 2016/13, s. 38, dostępne w dniu 2 marca 2021 r. na https://cadmus.eui.eu/bitstream/handle/1814/41486/MWP_2016_13.pdf?sequence=1.

[390] Zob. E. Brouwer, *Mutual Trust and Judicial Control in the Area of Freedom, Security and Justice: an Anatomy of Trust* [w:] E. Brouwer, D. Gerard (red.), *Mapping Mutual Trust: Understanding and Framing the Role of Mutual Trust in EU Law,* European University Institute Working Paper Max Weber Programme 2016/13, s. 59, dostępne w dniu 2 marca 2021 r. na https://cadmus.eui.eu/bitstream/handle/1814/41486/MWP_ 2016_13.pdf?sequence=1.

tycznych, jakimi należałoby kierować się w przypadku wielu sytuacji dotyczących stosowania prawa unijnego[391]. Podkreślić ponadto trzeba, że w orzecznictwie Trybunału Sprawiedliwości nieco inne znaczenie nadaje się zasadzie wzajemnego zaufania w kontekście rynku wewnętrznego UE i w ramach PWBiS. Natomiast w samej Przestrzeni różnice występują między ujmowaniem tej zasady w sprawach związanych z azylem i migracją[392], współpracą sądową w sprawach cywilnych i współpracą sądową w sprawach karnych[393].

Sylwia Żyrek celnie podniosła, że wzajemne zaufanie dotyczy zarówno systemów prawnych, jak i wymiarów sprawiedliwości państw członkowskich[394]. Oznacza to, że „państwa te przyjmują, iż rozwiązania prawne obcych systemów są ekwiwalentne rozwiązaniom własnym, obce systemy prawne gwarantują podobny poziom ochrony jednostek, a organy stosujące prawo wykonują swoje zadania na podobnym poziomie, co

[391] Tamże, s. 39.

[392] Zob. przykładowo pkt 86 i nast. wyroku TS z dnia 21 grudnia 2011 r., w połączonych sprawach C-411/10 i C-493/10 N. S. przeciwko Secretary of State for the Home Department i M. E. i inni przeciwko Refugee Applications Commissioner i Minister for Justice, EU:C:2011:865 – dalej wyrok TS w sprawie N.S. W tej sprawie TS wskazał, że państwa członkowskie mogą badać, czy w innych państwach członkowskich, na podstawie kazusu Grecji, występują poważne obawy istnienia systemowych nieprawidłowości w zakresie procedur azylowych i warunków przyjmowania osób ubiegających się o azyl, wiążące się z nieludzkim lub poniżającym traktowaniem w rozumieniu art. 4 Karty Praw Podstawowych Unii Europejskiej (Dz. Urz. UE z 2007 r., C 303, s. 1). W tym kontekście zważyć trzeba na względność zasady wzajemnego zaufania co do spraw dotyczących azylu i migracji oraz na nadanie pierwszeństwa ochrony prawom podstawowych w dziedzinie azylu i migracji. Por. także wyrok TS z dnia 14 listopada 2013 r., C-4/11 Niemcy przeciwko Kavehowi Puidowi, EU:C:2013:740 oraz wyrok TS z dnia 10 grudnia 2013 r., C-394/12 Shamso Abdullahi przeciwko Bundesasylamt, EU:C:2013:813. Por. M. Zachariasiewicz, *Klauzula porządku publicznego jako instrument ochrony materialnoprawnych interesów i wartości fori*, Warszawa 2018, s. 87 i nast. oraz A. Frąckowiak-Adamska, *Granice wzajemnego zaufania w Przestrzeni Wolności, Bezpieczeństwa i Sprawiedliwości,* Eur. Przeg. Sąd. 2014, Nr 2, s. 4-9.

[393] M. Moraru, *'Mutual Trust' …*, s. 40. Odnośnie do zasady wzajemnego zaufania w obszarze współpracy sądowej w sprawach karnych szerzej zob. A.C. Statkiewicz, *Zasada* ..., s. 11-86. Por. także wyrok TS z dnia 29 stycznia 2013 r., C-396/11 w sprawie Ciprian Vasile Radu, EU:C:2013:39, wyrok TS z dnia 26 lutego 2013 r., C-399/11 w sprawie Stefano Melloni przeciwko Ministerio Fiscal, EU:C:2013:107 – dalej wyrok TS w sprawie Melloni oraz wyrok TS z dnia 30 maja 2013 r., C-168/13 w sprawie Jeremy F. przeciwko Premier ministre, EU:C:2013:358. Wspólne w tych sprawach było, że sądy krajowe odstąpiły od stosowania zasady wzajemnego zaufania i wzajemnego uznawania na rzecz praw podstawowych określonych w EKPC i w krajowych porządkach prawnych państw członkowskich, które zapewniały wyższy standard ochrony praw podstawowych niż prawo unijne. TS uznał natomiast, że sądy krajowe powinny przyznać pierwszeństwo zasadom wzajemnego zaufania i wzajemnego uznawania, gdyż zapewnienie wyższych standardów ochrony praw podstawowych nie powinno, co do zasady, naruszać skuteczności prawa UE. W nowszym orzecznictwie TS można zauważyć ewolucję tego poglądu. Oznacza to, że odmiennie niż przy azylu i migracji, we współpracy sądowej w sprawach cywilnych zasada wzajemnego uznawania ma pierwszeństwo przez ochroną praw podstawowych. Zob. zwłaszcza wyrok TS z dnia 5 kwietnia 2016 r., w sprawach połączonych C-404/15 i C-659/15 PPU Pál Aranyosi i Robert Căldăraru przeciwko Generalstaatsanwaltschaft Bremen, EU:C:2016:198, pkt 89 i nast. – dalej wyrok TS w sprawie Aranyosi/ Căldăraru i wyrok TS z dnia 25 lipca 2018 r., C-216/18 PPU w sprawie LM, EU:C:2018:586, pkt 23 i 61 i nast. Por. M. Zachariasiewicz, *Klauzula porządku publicznego jako instrument …*, s. 87 i nast. i A. Frąckowiak-Adamska, *Granice* ..., s. 10-18.

[394] S. Żyrek, *Zasada wzajemnego zaufania w europejskim prawie procesowym cywilnym*, Internetowy Przegląd Prawniczy Towarzystwa Biblioteki Słuchaczów Prawa Uniwersytetu Jagiellońskiego 2016, Nr 6, s. 41.

organy krajowe”[395].

W ramach współpracy sądowej w sprawach cywilnych zasadę tę najpełniej ujęto w opinii Trybunału Sprawiedliwości z dnia 18 grudnia 2014 r., dlatego celowe jest przytoczenie większych fragmentów tych rozważań, aby oddać ich istotę[396]. Wyjaśniono w niej, że podstawowe cechy charakterystyczne prawa Unii (takie jak pochodzenie z niezależnego źródła w postaci traktatów, nadrzędność wobec prawa państw członkowskich i bezpośrednia skuteczność), doprowadziły do powstania ustrukturyzowanej sieci zasad, przepisów i wzajemnie zależnych od siebie stosunków prawnych wiążących samą Unię i jej państwa członkowskie, jak również te państwa między sobą, które są obecnie zaangażowane „w proces tworzenia coraz ściślejszego związku między narodami Europy”[397]. Trybunał podkreślił w ten sposób, że w ramach Unii powstała specyficzna przestrzeń prawna, w tym dotycząca przepływu skutków prawnych, która cechuje się wzajemnie powiązanymi sytuacjami prawnymi. Występują one w ramach przestrzeni przepływu skutków prawnych w płaszczyznach czasowej, terytorialnej, przedmiotowej, podmiotowej, treściowej i proceduralnej.

Kontynuując powyższą myśl, Trybunał wskazał, że taka konstrukcja prawna opiera się na zasadniczym założeniu, zgodnie z którym każde państwo członkowskie dzieli z wszystkimi innymi państwami członkowskimi – i uznaje, że państwa te dzielą z nim – szereg wspólnych wartości, na których opiera się Unia. Założenie to oznacza i uzasadnia istnienie wzajemnego zaufania między państwami członkowskimi, że wartości te będą uznawane i że zatem prawo Unii, które wprowadza je w życie, będzie przestrzegane[398]. Z tej konstatacji wynika, że owa przestrzeń nie może być „pusta”, tylko dla prawidłowego funkcjonowania wymaga spojenia jej zasadą zaufania, która stanowi jej „kręgosłup”, na którym opiera się cały przepływ skutków prawnych w sprawach cywilnych.

Następnie Trybunał Sprawiedliwości podjął próbę określenia istoty zasady wzajemnego zaufania, wskazując, że zasada wzajemnego zaufania między państwami członkow-

[395] Tamże, s. 41-42.

[396] Opinia Trybunału Sprawiedliwości z dnia 14 grudnia 2014 r., 2/13 wydana w sprawie Przystąpienia Unii Europejskiej do europejskiej Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, EU:C:2014:2454 – dalej opinia TS 2/13. Zarzuca się jej pominięcie złożoności zasady wzajemnego zaufania i jej zróżnicowanej treści, a także nieuwzględnienie różnych celów, które stanowią jej podstawę, zaangażowanie w jej funkcjonowanie różnych podmiotów, czy też istnienie różnych poziomów, na których działa owe zaufanie. Zob. E. Brouwer, *Mutual trust …*, s. 59.

[397] Pkt 167 opinii TS 2/13.

[398] Tamże, pkt 168.

skimi ma w prawie Unii fundamentalne znaczenie, gdyż umożliwia ona utworzenie i utrzymywanie przestrzeni bez granic wewnętrznych. Zasada ta wymaga w szczególności w odniesieniu do PWBiS, by każde z państw członkowskich uznawało – z zastrzeżeniem wyjątkowych okoliczności – iż wszystkie inne państwa członkowskie przestrzegają prawa Unii, a zwłaszcza praw podstawowych uznanych w tym prawie[399]. Oznacza to, że przepływ skutków prawnych w sprawach dotyczących dziedziczenia będzie funkcjonował na tyle sprawnie, na ile między państwami członkowskimi będzie istniało wzajemne zaufanie.

Trybunał Sprawiedliwości stwierdził także, że wzajemne zaufanie objawia się tym, iż przy wykonywaniu prawa Unii państwa członkowskie mogą być zobowiązane na mocy tego właśnie prawa przyjmować domniemanie co do przestrzegania praw podstawowych przez inne państwa członkowskie, tak że nie tylko nie mogą one żądać od innego państwa członkowskiego wyższego poziomu ochrony krajowej praw podstawowych od poziomu zapewnionego w prawie Unii, lecz także – z zastrzeżeniem wyjątkowych przypadków – nie mogą one sprawdzać, czy to inne państwo członkowskie rzeczywiście przestrzegało w konkretnym wypadku praw podstawowych zagwarantowanych przez Unię[400].

Z powyższego stanowiska Trybunału wynika, że państwa członkowskie muszą domniemywać, że inne państwa członkowskie gwarantują poszanowanie m. in. praw podstawowych[401], co stanowi podstawę aksjologiczną Unii[402]. Ma to swoje podstawy w założeniu, że wszystkie państwa członkowskie są w stanie zapewnić skuteczną ochronę praw podstawowych na poziomie instytucjonalnym, która jest równoważna, ale nie jednolita[403]. W nauce prawa pojawiają się poglądy, że domniemanie to ma charakter wzruszalny i jako

[399] Tamże, pkt 191.
[400] Tamże, pkt 192.
[401] TS wielokrotnie podkreślał, że ochrona praw podstawowych w UE nie powinna być niższa niż ochrona praw podstawowych zapewniona za pomocą EKPC i jej interpretacji przez ETPC. Por. przykładowo pkt 77 wyroku TS z dnia 15 lutego 2016 r., C-601/15 w sprawie J.N. przeciwko Staatssecretaris van Veiligheid en Justitie, EU:C:2016:84. Zob. też art. 6 ust. 3 TUE i art. 52 ust. 3 KPP UE oraz E. Brouwer, *Mutual Trust* …, s. 67. Natomiast w orzecznictwie ETPC zapoczątkowanym wyrokiem z dnia 30 czerwca 2005 r., skarga nr 45036/98 Bosphorus, przyjmuje się domniemanie, że prawo unijne oraz TS zapewniają ochronę praw człowieka na równoważnym, czyli „porównywalnym" i niekoniecznie „identycznym" poziomie, do wymaganego przez EKPC. Wyrok w sprawie Bosphorus dostępny w dniu 11 marca 2021 r. na https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22appno%22:[%2245036/98%22],%22itemid%22:[%22001-69564%22]}.
[402] Uzasadnieniem zasady wzajemnego zaufania są zasada ochrony praw podstawowych (art. 6 TUE) i zasada lojalności (art. 4 ust. 3 TUE).
[403] E. Storskrubb, *Mutual Trust and the Limits of Abolishing Exequatur in Civil Justice* [w:] E. Brouwer, D. Gerard (red.), *Mapping Mutual Trust: Understanding and Framing the Role of Mutual Trust in EU Law*, European University Institute Working Paper Max Weber Programme 2016/13, s. 19, dostępne w dniu 2 marca 2021 r. na https://cadmus.eui.eu/bitstream/handle/1814/41486/MWP_2016_13.pdf?sequence=1. Por. A. Podolska, *Zasada* …, s. 152.

dowód przeciwny może zostać przedstawiony faktyczny stan poszanowania praw podstawowych w danym państwie członkowskim, który może odbiegać od standardu wyznaczonego przez normy unijne[404]. Na gruncie współpracy sądowej w sprawach cywilnych zdecydowanie przeważa linia orzecznicza Trybunału Sprawiedliwości, w której podkreśla się, że system normatywny UE w sprawach cywilnych opisuje tę zasadę, jako zasadę prawie absolutną[405], która ewoluuje w kierunku coraz silniejszego automatycznego stosowania wzajemnego zaufania oraz ograniczenia powoływania się na prawa człowieka, jako podstawy do powstrzymania działania wzajemnego zaufania[406].

W literaturze oraz w aktach prawnych można spotkać się również z zawężeniem, na gruncie PWBiS, zakresu ogólnej zasady zaufania przez używanie pojęcia zasada wzajemnego zaufania państw członkowskich do swoich wymiarów sprawiedliwości[407], czy też wzajemnego zaufania do sprawowania wymiaru sprawiedliwości w Unii[408]. Można stwierdzić, że zabieg taki ma za zadanie przede wszystkim podkreślenie, że ta ogólna zasada odnosi się również do unijnego wymiaru sprawiedliwości, czy też wymiarów sprawiedliwości państw członkowskich.

---

[404] E. Storskrubb, *Mutual Trust …,* s. 19. Podobnie także A. Podolska, *Zasada* …, s. 157. Oceny standardu ochrony praw podstawowych w UE w kontekście zasady wzajemnego zaufania podjęły się także inne niż TS sądy europejskie. Zob. m. in. co do stanowiska ETPC: wyrok w sprawie Bosphorus, wyrok z dnia 23 maja 2016 r. w sprawie Avotiņš przeciwko Łotwie, skarga nr 17502/07 – dalej wyrok ETPC w sprawie Avotiņš, dostępny w dniu 10 marca 2021 r. na https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22display%22:[%220%22],%22languageisocode%22:[%22POL%22],%22appno%22:[%2217502/07%22],%22documentcollectionid2%22:[%22GRANDCHAMBER%22],%22itemid%22:[%22001-208677%22]} i wyrok z 21 stycznia 2011 r. w sprawie M.S.S. przeciwko Belgii i Grecji, skarga nr 30696/09 dostępny w dniu 10 marca 2021 r. na https://hudoc.echr.coe.int /fre#{%22itemid%22: [%22001-103050%22]}. Co do poglądów wyrażanych przez niemiecki Federalny Trybunał Konstytucyjny (*Bundesverfassungsgericht*) zob. przede wszystkim postanowienie z dnia 15 grudnia 2015 r. w sprawie 2 BvR 2735/14 (określane jako Solange III), dostępne w dniu 10 marca 2021 r. na https://www.bundesverfassungsgericht.de/SharedDocs/Entscheidungen/EN/2015/12/rs20151215_2bvr27351 4en.html. Odnośnie do stanowiska polskiego TK zobacz zwłaszcza wyrok z dnia 16 listopada 2011 r., sygn. akt SK 45/09, opubl. OTK-A 2011, nr 9, poz. 97 – dalej wyrok TK, sygn. akt SK 45/09. W przedmiocie zasady wzajemnego zaufania na tle standardu ochrony praw podstawowych zauważalny jest orzeczniczy dialog między sądami europejskimi. W literaturze prawniczej przyjmuje się, że orzeczenie ETPC w sprawie Avotiņš przeciwko Łotwie stanowi odpowiedź na opinię TS 2/13. Postanowienie Federalnego Trybunału Konstytucyjnego uważa się zaś za reakcję na wyrok TS w sprawie Melloni. Natomiast wyrok w sprawie Aranyosi/Căldăraru jest wyrazem stanowiska TS na powyższe postanowienie Federalnego Trybunału Konstytucyjnego. Zob. także A. Rainer, *Orzecznictwo niemieckiego Federalnego Trybunału Konstytucyjnego a proces integracji europejskiej*, SE 1999, Nr 1, s. 95-107 i A. Frąckowiak-Adamska, *Granice* ..., s. 18-19.

[405] M. Moraru, *'Mutual Trust' …*, s. 38.

[406] Zob. zwłaszcza pkt. 69-75 wyroku TS z dnia 22 grudnia 2010 r., C-491/10 PPU w sprawie Joseba Andoni Aguirre Zarraga przeciwko Simone Pelz, EU:C:2010:828. Zob. motyw 55. preambuły rozporządzenia 2019/1111.

[407] Zob. A. Podolska, *Zasada …*, s. 18 i 151-163 oraz pkt 3.2 wyroku TK, sygn. akt SK 45/09.

[408] Tak m. in. motyw 18. preambuły rozporządzenia nr 805/2004, motyw 27. preambuły rozporządzenia nr 1896/2006, motyw 26. preambuły rozporządzenia nr 1215/2012, motyw 4. preambuły rozporządzenia nr 606/2013, motyw 3. rozporządzenia 2019/1111.

Rozróżnia się także samą „zasadę wzajemnego zaufania" od „wzajemnego zaufania". Pierwsze z tych pojęć „wyznacza nakaz optymalizacji", a drugie określa zakres jego zrealizowania, które stanowi „pozytywną ocenę równoważności poziomu wymiaru sprawiedliwości innego państwa członkowskiego"[409]. Jak zauważa Anna Podolska, pojęcia te należy analizować w relacji „zasada – poziom jej spełnienia"[410]. Inaczej ujmując stwierdzić nalezy, że wzajemne zaufanie dotyczy sfery faktów, a zasada wzajemnego zaufania ma charakter normatywny i przynależy do sfery powinności. W tym kontekście trafne spostrzeżenie wywiódł Maciej Zachariasiewicz, wskazując, że chodzi o „zaufanie normatywne" czyli „(…) prawny imperatyw określonego kredytu zaufania względem orzeczeń z innych państw członkowskich, a nie o rzeczywiste zaufanie społeczeństwa czy funkcjonariuszy publicznych, którym powierzono implementację normatywnego zaufania w ramach wzajemnego uznawania orzeczeń. Rzeczywiste zaufanie jest bowiem określonym stanem psychiki człowieka i nie może zostać zadekretowane normą prawną."[411].

Taki punkt widzenia koncentruje się przede wszystkim na ujęciu zasady wzajemnego zaufania jako pewnego nakazu określonego zachowania się. Tym samym podczas stosowania prawa należy na tyle, na ile jest to możliwe, kierować się dyrektywą jak najszerszego umożliwiania przepływu skutków prawnych. Innymi słowy, ogólną zasadą powinno być jak najdalej idące ułatwienie podczas stosowania prawa przepływu instrumentów prawnych i co się z tym wiąże wykładanie wszelkich podstaw ograniczających go w sposób zawężający, jako wyjątków w myśl zasady *exceptiones non sunt extendendae.*

2.2. Zasada wzajemnego uznawania orzeczeń sądowych i pozasądowych

Zasada wzajemnego uznawania orzeczeń sądowych i pozasądowych[412] wywodzi się

[409] A. Podolska, *Zasada …*, s. 155.
[410] Tamże, s. 153.
[411] M. Zacharasiewicz, *Klauzula porządku publicznego jako instrument …*, s. 87-88.
[412] Na tle współpracy sądowej w sprawach karnych Zbigniew Barwina dokonuje rozróżnienia tego pojęcia na „model wzajemnego uznawania", przez co rozumie treść kryjącą się pod pojęciem „zasada wzajemnego uznawania" użytym w tekstach prawnych (znaczenie węższe, termin języka prawnego) i na pojęcie „zasady wzajemnego uznawania" w znaczeniu nadawanym mu przez piśmiennictwo (ujęcie szersze, termin języka prawniczego), jako materii badawczej albo zbioru przepisów dotyczących wzajemnego uznawania. Zaznacza także, że w literaturze prawniczej zasadę wzajemnego zaufania opisuje się jako stan realizacji modelu wzajemnego uznawania. Według tego autora zasada wzajemnego uznawania w węższym ujęciu nie stanowi zasady prawa w znaczeniu nadanym przez teorię prawa, gdyż bliżej temu pojęciu jest do „systemu" wzajemnego uznawania, czy też wręcz do odrębnej gałęzi prawa. Zob. Z. Barwina, *Zasada wzajemnego uznawania w sprawach karnych,* Warszawa 2012, s. 50-60. Zaproponowany przez Z. Barwinę podział zasady wzajemnego uznawania wydaje się prawidłowy również w przypadku współpracy sądowej w sprawach cywilnych. Szerzej na temat zasady wzajemnego uznawania zarówno w zakresie swobodnego przepływu towarów, usług i osób, w PWBiS i na arenie międzynarodowej zob. M. Górka, *Zasada wzajemnego uznawania w prawie Unii Europejskiej,* Warszawa 2014 .

z zasady wzajemnego zaufania, która stanowi warunek wstępny jej skutecznego działania[413]. Zasada ta jest ogniwem łączącym wcześniej omówione elementy w postaci „współpracy" „sądowej" w „sprawach cywilnych" o charakterze „transgranicznym". Jej istnienie zapewnia skuteczne funkcjonowanie tych elementów tworząc „współpracę w sprawach cywilnych o charakterze transgranicznym"[414]. W literaturze akcentowane jest, że zasada wzajemnego zaufania determinuje swobodny przepływ orzeczeń działający w oparciu o zasadę wzajemnego uznawania[415]. O znaczeniu tej zasady świadczy, że jest ona porównywana do amerykańskiej zasady *Full Faith and Credit Clause*, która dotyczy uznawania i wykonywania orzeczeń między poszczególnymi stanami USA[416]. Granice zasady wzajemnego uznawania orzeczeń sądowych i pozasądowych z jednej strony wyznacza więc istnienie wzajemnego zaufania między państwami członkowskimi, a z drugiej strony znajdujące się w aktach prawach pochodnego przepisy dotyczące odmowy uznania lub stwierdzenia wykonalności[417].

Zasada wzajemnego uznawania została wydobyta z traktatu rzymskiego przez Trybunał Sprawiedliwości w wyroku w sprawie Cassis de Dijon[418]. Początkowo odnosiła się ona do przepływu towarów, co wiązało się z etapem integracji europejskiej, na którym przede wszystkim dążono do stworzenia wspólnego rynku[419]. Z biegiem lat i poszerzaniem

---

[413] K. Leanerts, *The principle …,* s. 3 oraz A. Frąckowiak-Adamska, *Granice* ..., s. 10. Blisko powiązana z tą zasadą jest zasada solidarności wyrażona w art. 3 ust. 3 TUE oraz w art. 80 TFUE. Por. wyrok SN z dnia 2 lutego 2012 r., sygn. akt II CSK 305/11, opubl. LEX nr 1170222 i wyrok SN z dnia 16 lutego 2011 r., sygn. akt II CSK 326/10, opubl. LEX nr 785875.

[414] Zob. A. Frąckowiak-Adamska, *Zasada wzajemnego uznawania orzeczeń jako podstawa współpracy sądowej w sprawach cywilnych* [w:] J. Barcz (red.), *Współpraca sądowa w sprawach cywilnych, karnych i współpraca policyjna. System Prawa Unii Europejskiej. Tom 8*, Warszawa 2021, s. 28-36.

[415] A. Podolska, *Zasada …*, s. 151.

[416] Zob. M. Zachariasiewicz, *Klauzula porządku publicznego a uznawanie zagranicznych orzeczeń, których przedmiotem jest uznanie wyroku lub stwierdzenie jego wykonalności*, PPPM, T. 24, s. 37. Por. W.M.K. Baca, *The Principle Of Mutual Recognition Of Judicial Decisions In EU Law In The Light Of The 'Full Faith And Credit' Clause Of The US Constitution*¸ dostępne w dniu 2 marca 2021 r. na http://www.comunidadandina.org /BDA/docs/CAN-INT-0061.pdf.

[417] Zagadnienie to zostanie omówione w rozdziale III rozprawy. Por. S. Żyrek, *Zasada* ..., s. 58-61.

[418] Wyrok TS w sprawie Cassis de Dijon. Por. także art. 34-36 TFUE odnośnie do zasady wzajemnego uznawania towarów. Zob. K. Lenaerts, *The principle …*, s. 3 i cytowaną tam literaturę. Podkreślić wypada, że wprowadzenie do porządku prawnego niejako „sądowej" zasady wzajemnego uznawania przez TS nastąpiło przed przyjęciem tej zasady na poziomie politycznych, czy też legislacyjnym. Zauważa się nawet, że w takiej sytuacji wzajemne uznawanie poprzedziło wzajemne zaufanie. Zob. E. Brouwer, *Mutual Trust …*, s. 60. Szersze omówienie powiązań między zasadą wzajemnego uznawania w rynku wewnętrznym i w PWBiS przedstawiła A. Frąckowiak-Adamska, *Przestrzeń wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości: problemy ogólne. Zasada wzajemnego uznawania orzeczeń w sprawach cywilnych* [w:] C. Mik (red.), *Unia Europejska: zjednoczeni w różnorodności*, Konferencja Warszawa, 14–15 grudnia 2010 r., Warszawa 2012, s. 202-220, dostępne w dniu 10 marca 2021 r. na http://orka.sejm.gov.pl/WydBAS.nsf/0/9 E F3B748DCCC8B93C1257B 2E003ECF19/$file/Z jednoczeni_w_roznorodnosci.pdf.

[419] Zasada ta miała decydujące znaczenie dla urzeczywistnienia wspólnego rynku UE. Por. K. Lenaerts, *The principle …*, s. 1. Zob. także motyw 4. preambuły rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE)

zakresu kompetencji Unii zasada ta znalazła odniesienie do innych dziedzin, takich jak przepływ usług, osób i kapitału, czy też współpraca sądowa w sprawach cywilnych[420].

W ramach PWBiS zasada wzajemnego uznawania postrzegana jest odmiennie, jako niezbędna podstawa do wdrażania różnych instrumentów prawnych funkcjonujących w tym obszarze. Mimo że jest przedstawiana jako uzupełniający środek zapobiegający niepożądanym skutkom zniesienia granic wewnętrznych, to jej głównym celem jest zapewnienie współpracy między państwami członkowskimi, a nie – jak w przypadku – rynku wewnętrznego zapewnienie przepływu towarów[421].

Evelien Brouwer wskazuje, że w rynku wewnętrznym dąży się do stworzenia środowiska w postaci przestrzeni bez barier i granic wewnętrznych, aby umożliwić realizację czterech podstawowych swobód unijnych, a funkcjonująca przy takich założeniach zasada wzajemnego uznawania nakazuje państwom członkowskim powstrzymanie się od ich zakłócania. Skoro w ramach PWBiS nadrzędnym celem zasady wzajemnego uznawania jest współpraca między państwami członkowskimi, to wymagana jest od nich większa aktywność. Dlatego też niezbędne jest wyposażenie ich w stosowne narzędzia współpracy. Ze względu na bardziej aktywną rolę państw członkowskich istnieje jednak większe prawdopodobieństwo naruszenia praw podstawowych jednostek[422].

Uwzględniając tą zaangażowaną rolę państw członkowskich, już w konkluzjach z posiedzenia Rady Europejskiej z Cardiff z dnia 15 i 16 czerwca 1998 r., dotyczących co

---

2019/515 z dnia 19 marca 2019 r. w sprawie wzajemnego uznawania towarów zgodnie z prawem wprowadzonych do obrotu w innym państwie członkowskim oraz uchylające rozporządzenie (WE) nr 764/2008, Dz. Urz. UE z 2019 r., L 91, s. 1. Zasada ta polega na tym, że jeżeli przedsiębiorstwo legalnie sprzedaje produkt w jednym państwie członkowskim, powinno mieć możliwość sprzedaży go w innych państwach członkowskich bez dostosowywania go do przepisów krajowych tego państwa członkowskiego, nawet jeśli nie istnieją wspólne europejskie przepisy określające, jak produkt powinien być wyprodukowany (zasady dotyczące m.in. właściwości produktu, rozmiaru, składu itp.). Prawa do sprzedaży produktu legalnie wprowadzonego do obrotu w innym państwie członkowskim można odmówić tylko wtedy, gdy w państwie członkowskim przeznaczenia obowiązują rozbieżne wymagania dotyczące produktu, których obowiązkowe nałożenie jest uzasadnione potrzebą ochrony określonego interesu publicznego, a wymogi te są konieczne i proporcjonalne do osiągnięcia tego celu. Por. Commission Staff Working Document. Refit Evaluation Accompanying the document Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council on the mutual recognition on goods lawfully marketed in another Member State, s. 7, dostępne w dniu 27 lutego 2021 r. na https://ec.europa.eu/info/sites /info/files/swd_2017_ 475_en.pdf. Zob. też N. Gevorgyan, *The role, impact and development of the principle of mutual recognition in EU law,* s. 67-71, dostępne w dniu 27 lutego 2021 r. na http://ysu.am/files/08N_ Gevorgyan_e.pdf oraz J. Snell, *The Single Market: Does Mutual Trust Suffice?* [w:] E. Brouwer, D. Gerard (red.), *Mapping Mutual Trust: Understanding and Framing the Role of Mutual Trust in EU Law,* European University Institute Working Paper Max Weber Programme 2016/13, s. 11, dostępne w dniu 2 marca 2021 r. na https://cadmus.eui.eu/bitstream /handle/1814/41486/MWP_2016 _13.pdf ?sequence=1.

[420] Przypomnieć należy, że współpraca sądowa w sprawach cywilnych była rozwijana po to, aby wspierać wspólny rynek.

[421] E. Brouwer, *Mutual Trust …*, s. 60.

[422] Tamże, s. 60.

prawda współpracy w sprawach karnych[423], uznano potrzebę zwiększenia zdolności krajowych systemów prawnych do ścisłej współpracy i zwrócono się do Rady o określenie zakresu szerszego wzajemnego uznawania orzeczeń sądów państw członkowskich[424]. Rok później Rada Europejska na posiedzeniu w Tampere zatwierdziła natomiast zasadę wzajemnego uznawania orzeczeń oraz innych decyzji organów sądowych, jako podstawę współpracy sądowej w sprawach cywilnych i zwróciła się do Rady i Komisji o przyjęcie programu w zakresie środków wdrażania tej zasady.

W kontekście rynku wewnętrznego zasada wzajemnego uznawania wspiera wolność jednostki, w PWBiS jest odwrotnie – ogranicza ona wolność jednostki[425]. Przy przepływie towarów zasada ta umożliwiała przedsiębiorcom prowadzenie działalności gospodarczej na podstawie korzystniejszych dla nich norm prawa krajowego tego państwa członkowskiego, w którym zamierzali tę działalność wykonywać. Natomiast w przypadku PWBiS, zasada ta rozszerza skuteczność orzeczeń sądowych na inne państwa członkowskie, ograniczając w ten sposób wolność jednostki, ale jednocześnie rozszerzając swobodę przepływu skutków prawnych[426].

Ze względu właśnie na ograniczanie praw jednostek działanie zasady wzajemnego uznawania wymaga aktywności prawodawcy unijnego w postaci uchwalania stosownych aktów prawnych, w których poszanowane zostaną prawa i wolności jednostek zagwarantowane w Karcie Praw Podstawowych (art. 52 ust. 1) oraz uwzględniona zostanie zasada proporcjonalności[427]. Zachowanie tych standardów egzekwuje zaś Trybunał Sprawiedliwości podczas badania zgodności aktów prawa pochodnego z prawami podstawowymi[428].

---

[423] Zob. art. 82 TFUE. Na temat zasady wzajemnego zaufania we współpracy w sprawach karnych zob. zwłaszcza Z. Barwina, *Zasada …*, a także E. Ralli, *The Principle of Mutual Recognition Based on Mutual Trust and the Respect for fundamental rights: The Case of the Framework Decision on the European Arrest Warrant*, dostępne w dniu 27 lutego 2021 r. na https://www.europeanlawinstitute.eu/fileadmin/user_upload/p_eli/YLA_Award/Submission_ELI_Young_Lawyers_Award_Evgenia_Ralli_2017.pdf, J. Öberg, *Trust in the Law? Mutual Recognition as a Justification to Domestic Criminal Procedure*, European Constitutional Law Review 2020, Nr 16, s. 33-62.

[424] Cardiff European Council 15 and 16 June 1998 Presidency Conclusions, SN 150/1/98 REV 1EN, s. 14, dostępne w dniu 2 marca 2021 r. Na https://www.consilium.europa.eu/media/21103/54315.pdf. Odnotować należy, że pierwszym aktem prawnym, który ustanawiał zasadę wzajemnego uznawania w późniejszej PWBiS była Konwencja Dublińska z 15 czerwca 1990 r. Zob. Convention determining the State responsible for examining applications for asylum lodged in one of the Member States of the European Communities, Dz. Urz. WE z 1997 r., C 254, s. 1, K. Nicolaïdis, *Trusting the Poles? Constructing Europe through mutual recognition*, Journal of European Public Policy 14:5 August 2007, s. 689.

[425] O ile w rynku wewnętrznym zasada wzajemnego uznawania wspiera jednostki i przedsiębiorstwa przeciwko państwu, o tyle PWBiS państwo uzyskuje uprawnienia przeciwko jednostkom. E. Brouwer, *Mutual Trust …*, s. 61.

[426] K. Leanerts, *The principle …*, s. 3-4.

[427] Tamże, s. 4.

[428] Tamże, s. 4.

O zasadzie wzajemnego zaufania można mówić w ujęciu formalnym (abstrakcyjnym) i materialnym[429]. Według podejścia formalnego zaufanie wynika z faktów, takich jak przykładowo związanie określonego państwa traktatem czy umową. Natomiast z drugiej perspektywy zaufanie koncentruje się na konkretnej sytuacji. Relacja między tymi dwoma aspektami zaufania sprowadza się do tego, czy przy zaistnieniu ogólnego faktu zaufania na poziomie formalnym dochodzi do poszanowania zasady wzajemnego zaufania w danym konkretnie zindywidualizowanym przypadku. Inaczej to ujmując, wynik uzyskany na poziomie materialnym pozwala na udzielenie odpowiedzi na pytanie, czy w rzeczywistości przestrzegana jest ta zasada.

Zasada wzajemnego uznawania orzeczeń, w odróżnieniu od zasady wzajemnego zaufania, została skodyfikowana wraz z nowelizacją lizbońską w art. 67 ust. 4 TFUE, który stanowi, że Unia ułatwia dostęp do wymiaru sprawiedliwości, w szczególności przez zasadę wzajemnego uznawania orzeczeń sądowych i pozasądowych w sprawach cywilnych[430]. Przy czym, podobnie jak zasada wzajemnego zaufania, jest ona jednym z najbardziej nieuchwytnych pojęć prawa UE[431].

Kontynuację powyższego przepisu stanowi art. 81 ust. 1 TFUE, w którym wskazano, że rozwój współpracy sądowej w sprawach cywilnych następuje w oparciu o tę zasadę. Można więc stwierdzić, że zasada ta jest pomostem łączącym porządki prawne państw członkowskich, umożliwiając przepływ orzeczeń. Koen Lenaerts określa ją nawet mianem „zasady konstytucyjnej, na której opiera się PWBiS"[432]. Niektórzy autorzy, podkreślając jej rangę, nadają jej przymiot „*raison d'être*" Unii Europejskiej[433]. O jej wadze świadczy ponadto orzecznictwo Trybunału Sprawiedliwości, w którym wielokrotnie akcentowano jej doniosłość[434]. Jej rudymentarny charakter wynika także z tego, że odniesienie do niej znajduje się już w pierwszym artykule otwierającym Tytuł V TFUE Przestrzeń

[429] H. Battjes, E. R. Brouwer, P. de Morree, J. Ouwerkerk, *The Principle of Mutual Trustin European Asylum, Migration, and Criminal law. Reconciling Trust and Fundamental Rights*, Amsterdam 2011, s. 6.

[430] O zasadzie wzajemnego uznawania jest też mowa w art. 70 TFUE.

[431] Zob. M. Moraru, *'Mutual Trust' ...*, s. 38. Na wielość i różnorodność ujęć zasady wzajemnego uznawania zwraca uwagę Maciej Górka. Zob. M. Górka, *Zasada* ..., s. 6-14.

[432] K. Lenaerts, *The principle ...*, s. 2. Zob. także D. Gerard, *Mutual Trust as Constitutionalism?* [w:] E. Brouwer, D. Gerard (red.), *Mapping Mutual Trust: Understanding and Framing the Role of Mutual Trust in EU Law*, European University Institute Working Paper Max Weber Programme 2016/13, s. 69-79 dostępne w dniu 2 marca 2021 r. na https://cadmus.eui.eu/bitstream/handle/1814/41486/MWP_2016_13.pdf?sequence=1.

[433] E. Brouwer, D. Gerard, *Mapping* ..., s. 1. Zob. pkt 83 wyroku TS w sprawie N.S.

[434] Zob. m. in. pkt. 28 i 35 wyroku w sprawie TS w sprawie Gothaer, pkt. 41-43 wyroku TS w sprawie Zulfikarpašić, pkt 47 wyroku TS w sprawie Meroni, pkt 25 wyroku TS z dnia 27 kwietnia 2004 r., C-159/02, Gregory Paul Turner przeciwko Felix Fareed Ismail Grovit, Harada Ltd and Changepoint SA, EU:C:2004:228 i pkt 37 wyroku TS z dnia 13 maja 2015 r., C-536/13 „Gazprom" OAO przeciwko Litwie,

wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości.

Skuteczność zasady wzajemnego uznawania uzależniona jest od istnienia i zakresu zaufania między państwami członkowskimi. Relacja ta ma charakter dynamiczny i oscyluje między dwoma skrajniami – brakiem zaufania i pełnym zaufaniem, przy czym wskazuje się, że w funkcjonowaniu zasady wzajemnego uznawania nie chodzi o „ślepe zaufanie"[435]. Rację trzeba przyznać stanowisku, że zasada wzajemnego uznawania zakłada wzajemne zaufanie w poszanowaniu praw podstawowych i istnienie wspólnoty między krajowymi wymiarami sprawiedliwości[436].

Przyjmuje się, że zasada wzajemnego uznawania doznaje trzech ograniczeń[437]. Po pierwsze, jej stosowanie dotyczy sytuacji, w których korzyści ze współpracy sądowej przeważają nad szkodą wyrządzoną zainteresowanej osobie (proporcjonalność). Po drugie, margines swobody, jaki prawo wtórne Unii pozostawia państwom członkowskim, może zawężać zasadę wzajemnego uznawania (autonomia proceduralna, zgodne wyznaczenie granic wzajemnego zaufania). Po trzecie, prawo pierwotne i wtórne UE może określać sytuacje, w których zasada wzajemnego uznawania przestaje obowiązywać (np. porządek publiczny)[438]. Wszystkie te ograniczenia mają analogiczny wpływ na zakres przepływu, ponieważ każdorazowe zawężenie zasady wzajemnego uznawania tożsamo zawęża przepływ skutków prawnych.

3. Pojęcie „sądu" w odniesieniu do rozporządzenia nr 650/2012

W prawie unijnym brak jest uniwersalnej definicji pojęcia „sądu"[439] – zagadnienia tego nie regulują wprost akty prawa pierwotnego[440]. Nie jest sporne, że termin „sąd" uznać

EU:C:2015:316.

[435] Por. K. Lenaerts, *The principle …*, s. 3. W tym kontekście E. Storskrubb zauważa za Kalypso Nicolaïdis, że przy wdrażaniu wzajemnego uznawania należy znaleźć odpowiednią równowagę między uznawaniem a ograniczeniami, które muszą być z nim związane. W związku z tym wzajemne uznawanie nie jest „bezwarunkowe", ale „dostosowywalne", co odzwierciedla analogiczna różnica między „ślepym" (ang. *blind trust*) a „wiążącym zaufaniem" (ang. *binding trust*). E. Storskrubb, *Mutual Trust …*, s. 19. K. Nicolaïdis, *Trusting …*, s. 683-686 oraz K. Nicolaïdis, *My EUtopia. Empathy in a Union of Others* [w:] *Re: Thinking Europe. thoughts on Europe. Past, Present and Future,* red. M. Segers, Y. Albrecht, s. 144-145, dostępne w dniu 9 marca 2021 r. na https://kalypsonicolaidis.com/wp-content/uploads/2020/11/Nicolaidis-Re-Thinking-Eur ope -EMPATHY.pdf.

[436] K. Lenaerts, *The principle …*, s. 4.

[437] Tamże, s. 10 i 29.

[438] Zob. szerzej tamże, s. 10 i nast. Słusznie twierdzi Z. Barwina, że stopień realizacji zasady wzajemnego zaufania jest zróżnicowany w zależności od danego instrumentu prawa pochodnego. Zob. Z. Barwina, *Zasada* …, s. 54.

[439] Co do rozumienia pojęcia „sądu" w prawie krajowym i w rozumieniu art. 6 ust. 1 EKPC zob. A. Wasilewski, *Pojęcie „sądu" w prawie polskim i w świetle standardów europejskich*, PS 2002, Nr 11-12, s. 3-10.

[440] W pierwotnym prawie unijnym poza pojęciem „sądu" użytym w art. 81 ust. 1 TFUE, na uwagę zasługuje

trzeba za autonomiczne pojęcie prawa unijnego[441]. Oznacza to, że jego sens należy interpretować w oderwaniu od jego znaczenia w prawie krajowym państw członkowskich[442].

Poszczególne instrumenty prawa pochodnego, dotyczące współpracy sądowej w sprawach cywilnych, posługują się własną definicją tego terminu skonstruowaną na potrzeby danej regulacji. Wspólne dla większości aktów prawnych regulujących przepływ orzeczeń sądowych i pozasądowych jest wyłączenie z zakresu zastosowania sądownictwa polubownego[443]. W rozporządzeniu nr 650/2012 brak jest odniesienia do sądownictwa polubownego, więc otwarte pozostaje pytanie, czy również w tym wypadku należy przyjąć, że nie dotyczy ono kwestii arbitrażu[444]. Także przy tym akcie prawnym opowiedzieć się trzeba za wyłączeniem z zakresu jego zastosowania sądownictwa polubownego, gdyż brak jest podstaw do odejścia od ogólnego nurtu prawnego cechującego się wyłączeniem spośród rozporządzeń dotyczących współpracy sądowej w sprawach cywilnych i handlowych

przede wszystkim znaczenie „sądu" w rozumieniu art. 267 TFUE, art. 47 KPP UE, a także art. 19 ust. 1 TUE. Jednakże ze względu na to, że głównym przedmiotem rozważań w tej części rozdziału jest pojęcie „sądu" w kontekście relacji art. 81 TFUE i odpowiednich aktów prawa pochodnego z zakresu współpracy sądowej w sprawach cywilnych i handlowych, a nie w kontekście ukształtowania ustroju sądu w ramach wymiaru sprawiedliwości, w rozprawie nie zostanie szerzej omówiona problematyka związana z definiowaniem pojęcia „sądu krajowego" na potrzeby procedury prejudycjalnej z art. 267 TFUE, a także „sądu" w kontekście zasady efektywnej ochrony sądowej wyrażonej w art. 47 KPP UE, czy też skutecznej ochrony sądowej, o której stanowi art. 19 ust. 1 TUE. W tym przedmiocie zob. szerzej zamiast wielu D. Kornobis-Romanowska, *Sąd krajowy w prawie wspólnotowym*, Kraków 2007, s. 120-122 wraz z przytoczoną tam literaturą i orzecznictwem, A. Kastelik-Smaza, *Pytania prejudycjalne do Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej a ochrona praw jednostki*, Warszawa 2010, s. 108-113, A. Zielony, *Wystąpienie sądu krajowego z pytaniem prejudycjalnym w sprawach cywilnyc*h [w:] M. Wąsek-Wiaderek, E. Wojtaszek-Mik (red.), *Pytanie prejudycjalne do Trybunału Sprawiedliwości Wspólnot Europejskich*, Warszawa 2007, s. 122-144 oraz R. Grzeszczak, M. Krajewski, *„Sąd" w świetle przepisów art. 47 KPP i art. 267 TFUE*, Eur. Przeg. Sąd. 2014, Nr 6, s. 4-14, J. Hołub, *Pytania* ..., s. 78-81, A. Wasilewski, *Pojęcie* ..., s. 10-35, a także wyrok TS z dnia 21 października 2021 r., C-487/19 w sprawie W. Ż., EU:C:2021:798 oraz opinię rzecznika generalnego Evgeniego Tancheva z dnia 15 kwietnia 2021 r. w sprawie C-487/19 W.Ż., EU:C:2021:289.

[441] Zob. pkt 15 wyroku TS z dnia 30 marca 1993 r., C-24/92 w sprawie Pierre Corbiau przeciwko Administration des Contributions du Grand-Duché de Luxembourg, EU:C:1993:118 – dalej wyrok TS w sprawie Corbiau.

[442] Por. pkt 50 wyroku TS w sprawie WB.

[443] Sądownictwo polubowne nie zostało wprost wyłączone w rozporządzeniu nr 1896/2006, jednakże przyjmuje się, że kwestie związane z arbitrażem powinny zostać uznane za wyłączone spod jego zakresu zastosowania. Por. J. Pisuliński, *Europejski nakaz zapłaty,* Eur. Przeg. Sąd. 2008, Nr 1, s. 7 i J. Zatorska, *Komentarz do rozporządzenia nr 1896/2006 ustanawiającego postępowanie w sprawie europejskiego nakazu zapłaty*, art. 2, LEX/el.2009. Na temat sądownictwa polubownego w prawie europejskim zob. M. Zalisko, *Sądownictwo arbitrażowe w europejskiej przestrzeni sądowej*, Eur. Przeg. Sąd. 2011, Nr 12, s. 20-26. W przedmiocie prac projektowych dotyczących włączenia do rozporządzenia nr 1215/2012 kwestii związanych z zapisem na sąd polubownych zob. P. Grzegorczyk, *Nowy fundament europejskiego prawa procesowego cywilnego: jurysdykcja krajowa, zawisłość sprawy oraz uznawanie i wykonywanie orzeczeń w sprawach cywilnych i handlowych według rozporządzenia Rady i Parlamentu Europejskiego nr 1215/2012 (Bruksela Ia) (część I),* PS 2014, Nr 6, s. 24-26.

[444] Zob. A. Machnikowska [w:] M. Załucki (red.), *Unijne* ..., s. 76-77, M. Weller [w:] A.-L. Calvo Caravaca, A. Davì, H.-P. Mansel, *The EU Succession Regulation. A Commentary*, Cambridge 2016, s. 122-123 i P. Wautelet [w:] A. Bonomi, P. Wautelet, *Le droit* ..., s. 179.

arbitrażu.

Dotychczas w prawie unijnym podejmowane były różnorakie próby zdefiniowania pojęcia „sądu". W ocenie rzecznika generalnego Yves'a Bota można przedstawić trzy rozwiązania dotyczące definicji tego terminu. Można je rozumieć ściśle i tym samym wykluczyć z jego zakresu każdy organ, który nie jest ustrojowo związany z wymiarem sprawiedliwości, z zastrzeżeniem wyjątków wyraźnie wskazanych przez prawodawcę Unii[445]. Inne rozwiązanie, odnosi się do zastosowania wykładni rozszerzającej i uznania za „sąd" każdego organu właściwego zgodnie z prawem państwa członkowskiego[446]. Ostatni sposób definiowania określono jako pośredni[447], opierający się na odnalezieniu cech charakterystycznych dla sądu wskazanych w tradycyjnym orzecznictwie Trybunału Sprawiedliwości dotyczącym wykładni art. 267 TFUE[448].

Definicje „sądu" w aktach normujących współpracę sądową w sprawach cywilnych i handlowych można także zebrać w cztery grupy:

1) w której brak jest określenia pojęcia „sąd",
2) w której nie zdefiniowano tego terminu, ale wskazano, jakie podmioty są uznawane za „sąd",
3) w której terminowi temu nadano najszersze znaczenie, czyli obejmujące wszystkie organy właściwe do rozpoznania spraw z danej kategorii zgodnie z prawem krajowym,
4) do której zaliczyć należy rozporządzenia, które do uznania danego organu za „sąd" wymagają spełnienia pewnych minimalnych warunków dotyczących rzetelnego procesu oraz zgłoszenia Komisji Europejskiej organów uznanych za „sąd" (definicja o charakterze dwuczęściowym).

Do pierwszej grupy rozporządzeń regulujących przepływ orzeczeń należą tylko rozporządzenie Bruksela I i rozporządzenie nr 655/2014 ustanawiające procedurę europejskiego nakazu zabezpieczenia na rachunku bankowym w celu ułatwienia transgranicznego dochodzenia wierzytelności w sprawach cywilnych i handlowych i rozporządzenie nr

[445] W grupie tej charakterystyczne jest zrównanie w konkretnych przypadkach, niektórych organów z sądami (rozporządzenia nr 805/2004 i nr 1215/2012).

[446] Zachodzi tu rozmycie pojęcia „sąd" w pojęciu „właściwy organ" (rozporządzenia nr 2201/2203 i nr 1896 oraz konwencja lugańska II).

[447] Widoczny jest tu proces definiowania pojęcia „sądu" na podstawie orzecznictwa (rozporządzenia nr 4/2009 i nr 650/2012).

[448] Pkt. 87-90 opinii rzecznika generalnego Yves'a Bota z dnia 8 września 2016 r. w sprawie C-484/15 Ibrica Zulfikarpašić przeciwko Slavenowi Gajerowi, EU:C:2016:654 – dalej opinia w sprawie Zulfikarpašić. Rzecznik zaproponował przyjęcie trzeciego rozwiązania – pkt 105 opinii.

861/2007[449]. Definicji „sądu" nie zawierają też inne rozporządzenia z zakresu współpracy sądowej w sprawach cywilnych: nr 1348/2000 w sprawie doręczania w Państwach Członkowskich sądowych i pozasądowych dokumentów w sprawach cywilnych i handlowych i zastępujące je rozporządzenie nr 1393/2007[450], a także rozporządzenia Rzym I i Rzym II.

Druga grupa to rozporządzenie Bruksela I bis oraz rozporządzenie o europejskim tytule egzekucyjnym. W rozporządzeniu nr 1215/2012 nie zawarto wprost definicji tego pojęcia, ale w art. 3 stwierdzono, że do celów niniejszego rozporządzenia termin „sąd" obejmuje niżej wymienione organy w zakresie, w jakim są one właściwe w sprawach wchodzących w zakres stosowania niniejszego rozporządzenia: a) na Węgrzech - w postępowaniach uproszczonych dotyczących nakazu zapłaty (*fizetési meghagyásos eljárás*) - notariusz (*közjegyző*); b) w Szwecji - w postępowaniach uproszczonych dotyczących nakazu zapłaty (*betalningsföreläggande*) i pomocy (*handräckning*) - służba komornicza (*kronofogdemyndigheten*)[451]. W rozporządzeniu nr 805/2004 w sprawie utworzenia Europejskiego Tytułu Egzekucyjnego dla roszczeń bezspornych także brak jest definicji sądu. Określono jedynie „sąd wydania" jako sąd lub trybunał, który prowadził postępowanie w momencie spełnienia warunków określonych w art. 3 ust. 1 lit. a), b) lub c) (art. 4 pkt 6 rozporządzenia nr 805/2004)[452].

W skład trzeciej grupy wchodzą rozporządzenia upadłościowe, rozporządzenia Bruksela II i Bruksela II bis oraz Bruksela II ter oraz rozporządzenie o europejskim nakazie zapłaty, rozporządzenie w sprawie drobnych roszczeń i rozporządzenie nr 1259/2010. W rozporządzeniu nr 1346/2000[453] w sprawie postępowania upadłościowego „sąd" zdefinio-

[449] Rozporządzenie nr 861/2007 nie zawiera co prawda definicji „sądu", ale w motywach 9. i 27. wskazano, że w składzie sądu musi znajdować się osoba uprawniona do występowania jako sędzia zgodnie z prawem krajowym i tak obsadzony sąd ma przestrzegać prawa do rzetelnego procesu oraz stosować zasadę postępowania kontradyktoryjnego.

[450] Takiej definicji brak jest również w rozporządzeniu 2020/1784 zastępującym rozporządzenie nr 1393/2007.

[451] Rzecznik generalny wyjaśnił, że prawodawca unijny nie uznał automatycznie węgierskich notariuszy i szwedzkiej służby komorniczej za objętych zakresem pojęcia „sądu". Przepis ten należy odczytywać jako rodzaj wyjątku od naturalnego znaczenia „sądu" lub jego rozszerzenie. Por. pkt 74. opinii rzecznika generalnego Michala Bobeka z dnia 27 października 2016 r. w sprawie C-551/15 Pula Parking d.o.o. przeciwko Svenowi Klausowi Tederahnowi, EU:C:2016:825 – dalej opinia w sprawie Pula Parking.

[452] Odnośnie do Szwecji sprecyzowano, że w uproszczonym postępowaniu dotyczącym nakazów zapłaty (*betalningsföreläggande*), wyrażenie „sąd" obejmuje również szwedzkie służby egzekucyjne (*kronofogdemyndighet*) (art. 4 pkt 7). Także i w tym przypadku jest to wyjątek od ogólnej reguły.

[453] Warto zwrócić uwagę, że założeniem prawodawcy unijnego było, iż postępowania upadłościowe nie wymagają koniecznie interwencji organu sądowego, toteż wyrażenie „sąd" w niniejszym rozporządzeniu powinno być rozumiane szeroko i obejmować każdą osobę lub organ uprawniony przez prawo krajowe do wszczęcia postępowania upadłościowego (motyw 10. zdanie pierwsze rozporządzenia nr 1346/2000).

wano jako organ sądowy lub każdy inny właściwy organ Państwa Członkowskiego uprawniony do wszczęcia postępowania upadłościowego lub do wydawania orzeczeń w toku tego postępowania [(art. 2 lit. d)][454].

W rozporządzeniu nr 1347/2000 w sprawie jurysdykcji, uznawania i wykonywania orzeczeń w sprawach małżeńskich i w sprawach dotyczących odpowiedzialności rodzicielskiej za dzieci obojga małżonków wskazano, że termin „sąd" obejmuje wszystkie właściwe w tych sprawach organy w Państwach Członkowskich (art. 1 ust. 2 zdanie drugie). Zbliżoną definicję zawiera rozporządzenie nr 2201/2003 – art. 2 pkt 1 – przez „sąd" rozumie się wszelkie organy państw członkowskich, które są właściwe w sprawach, które zgodnie z art. 1 wchodzą w zakres stosowania niniejszego rozporządzenia[455]. Stosownie zaś do art. 2 ust. 2 pkt 1 rozporządzenia 2019/1111 „sąd" oznacza każdy organ w państwie członkowskim posiadający jurysdykcję w sprawach wchodzących w zakres stosowania niniejszego rozporządzenia.

W rozporządzeniu nr 1896/2006 ustanawiającym postępowanie w sprawie europejskiego nakazu zapłaty w art. 5 pkt 3 podano, że „sąd" oznacza każdy organ państwa członkowskiego właściwy w zakresie europejskich nakazów zapłaty lub w innych związanych z tym sprawach. W rozporządzeniu nr 1259/2010 w sprawie wprowadzenia w życie wzmocnionej współpracy w dziedzinie prawa właściwego dla rozwodu i separacji prawnej, gdzie stosownie do art. 3 ust. 2 wyjaśniono, że termin „sąd" obejmuje wszystkie organy uczestniczących państw członkowskich właściwe w sprawach objętych zakresem stosowania niniejszego rozporządzenia.

---

[454] W rozporządzeniu 2015/848 – art. 2 pkt 6 – „sąd" oznacza w art. 1 ust. 1 lit. b) i c), art. 4 ust. 2, art. 5 i 6, art. 21 ust. 3, art. 24 ust. 2 lit. j), art. 36 i 39 oraz art. 61-77 organ sądowy państwa członkowskiego, a we wszystkich pozostałych artykułach - organ sądowy lub inny właściwy organ państwa członkowskiego uprawniony do wszczęcia postępowania upadłościowego, do potwierdzenia takiego wszczęcia lub do wydawania orzeczeń w toku takiego postępowania. W „nowym" rozporządzeniu upadłościowym zawężono poprzednio wyrażoną formułę (motyw 10. zdanie pierwsze rozporządzenia nr 1346/2000) wskazując, że „termin «sąd» (....) powinien być (…) w niektórych przepisach rozumiany szeroko i obejmować każdą osobę lub organ uprawniony przez prawo krajowe do wszczęcia postępowania upadłościowego (motyw 20. preambuły rozporządzenia 2015/848).

[455] Wyrok TS z dnia 22 grudnia 2010 r., C-497/10 PPU w sprawie Barbara Mercredi przeciwko Richardowi Chaffe'owi, EU:C:2010:829, dotyczył pytania, czy pojęcie instytucji lub innej jednostki, której może być powierzone prawo do pieczy zgodnie z art. 10 i 11 rozporządzenia nr 2201/2003, należy interpretować w ten sposób, że obejmuje ono pojęcie „sądu" w rozumieniu art. 2 ust. 1 tego rozporządzenia. Trybunał nie udzielił jednak odpowiedzi na nie, stwierdzając, że art. 10 rozporządzenia nie miał zastosowania w sprawie. Natomiast rzecznik generalny Pedro Cruz Villalóna w opinii z dnia 6 grudnia 2010 r., w sprawie C-497/10 PPU Barbara Mercredi przeciwko Richardowi Chaffe'owi, EU:C:2010:738, uznał, że sąd państwa członkowskiego może być „instytucją lub inną jednostką" w rozumieniu tych przepisów, której może przysługiwać prawo do pieczy nad dzieckiem dla potrzeb tego rozporządzenia, pod warunkiem, że przyznanie tego prawa do pieczy zostało przewidziane z mocy prawa w ustawodawstwie wspomnianego państwa członkowskiego (pkt 147.).

Ponadto takie szerokie ujęcie „sądu" przyjęto w drugiej konwencji lugańskiej, definiując je przez bezpośrednie odesłanie do definicji państwa członkowskiego i wskazanie w art. 62, że sądem są wszelkie organy wyznaczone przez państwo związane konwencją jako posiadające jurysdykcję w sprawach należących do jej zakresu[456].

Natomiast do czwartej grupy zaliczyć należy rozporządzenia nr 4/2009, nr 650/2012, nr 606/2013, 2016/1103 i 2016/1104. Na użytek rozporządzenia nr 4/2009 w sprawie jurysdykcji, prawa właściwego, uznawania i wykonywania orzeczeń oraz współpracy w zakresie zobowiązań alimentacyjnych termin „sąd" oznacza również organy administracyjne państw członkowskich właściwe w sprawach dotyczących zobowiązań alimentacyjnych, pod warunkiem że organy te zapewniają gwarancje w zakresie bezstronności i prawa stron do bycia wysłuchanym oraz że ich decyzje na mocy prawa państwa członkowskiego, w którym mają siedzibę: (i) mogą być przedmiotem środka zaskarżenia do organu sądowego lub ponownego zbadania przez organ sądowy oraz (ii) mają równoważną moc i skutek co orzeczenie organu sądowego w tej samej sprawie (art. 2 ust. 2)[457].

W rozporządzeniu 2016/1103, wdrażającym wzmocnioną współpracę w dziedzinie jurysdykcji, prawa właściwego oraz uznawania i wykonywania orzeczeń w sprawach dotyczących małżeńskich ustrojów majątkowych, stwierdzono w art. 3 ust. 2, że do celów niniejszego rozporządzenia termin „sąd" oznacza każdy organ sądowy i wszystkie inne organy oraz przedstawicieli zawodów prawniczych właściwych w sprawach dotyczących małżeńskich ustrojów majątkowych, którzy sprawują funkcje sądownicze lub działają na podstawie przekazania uprawnień przez organ sądowy lub pod kontrolą organu sądowego, pod warunkiem że takie inne organy i tacy przedstawiciele zawodów prawniczych oferują gwarancje w zakresie bezstronności i prawa wszystkich stron do bycia wysłuchanymi oraz pod warunkiem że ich orzeczenia lub decyzje na mocy prawa państwa członkowskiego, w którym działają: a) mogą być poddane kontroli sądowej oraz b) mają moc i skutek podobne do orzeczenia organu sądowego w takiej samej sprawie[458]. Bardzo zbliżoną definicję

[456] Na temat pojęcia „sądu" w rozumieniu tego aktu prawnego TS wypowiedział się w wyroku z dnia 20 grudnia 2017 r., C-467/16 w sprawie Brigitte Schlömp przeciwko Landratsamt Schwäbisch Hall, EU:C:2017:993, uznając za „sąd" organ szwajcarskiego postępowania pojednawczego. Zob. też opinię rzecznika generalnego M. Szpunara z dnia 18 października 2017 r. w sprawie C-467/16 Brigitte Schlömp przeciwko Landratsamt Schwäbisch, EU:C:2017:768. Zob. także art. Va protokołu 1 do Konwencji z Lugano z 1988 r.

[457] Takie organy administracyjne wymienione zostały w załączniku X. Załącznik ten jest sporządzany i zmieniany zgodnie z procedurą zarządzania, o której mowa w art. 73 ust. 2, na wniosek państwa członkowskiego, w którym ma siedzibę dany organ administracyjny.

[458] Państwa członkowskie powiadamiają Komisję o innych organach oraz przedstawicielach zawodów prawniczych, o których mowa w akapicie pierwszym, zgodnie z art. 64.

„sądu" zawarto w art. 3 ust. 2 rozporządzenia 2016/1104 wdrażającego wzmocnioną współpracę w dziedzinie jurysdykcji, prawa właściwego oraz uznawania i wykonywania orzeczeń w sprawach dotyczących skutków majątkowych zarejestrowanych związków partnerskich.

Zwrócić trzeba uwagę, że w rozporządzeniu nr 606/2013 w sprawie wzajemnego uznawania środków ochrony w sprawach cywilnych posłużono się zamiast terminu „sąd", pojęciem „organu wydającego", przez który rozumie się każdy organ wymiaru sprawiedliwości lub każdy inny organ wyznaczony przez państwo członkowskie jako właściwy w sprawach należących do zakresu stosowania niniejszego rozporządzenia, o ile taki inny organ daje stronom gwarancje w odniesieniu do bezstronności i o ile jego decyzje dotyczące środków ochrony mogą, na mocy prawa państwa członkowskiego, w którym funkcjonuje, być przedmiotem odwołania do organu sądowego oraz mają podobną moc i podobne skutki jak orzeczenie organu sądowego w takiej samej sprawie.

Mając na uwadze powyższe rozczłonkowanie znaczenia „sądu", zgodzić się należy z Y. Botem, że „w przypadku pojęcia «sąd» mamy do czynienia z niekontrolowanym mnożeniem definicji, których liczba wydaje się narastać w miarę upływu czasu, bez zachowania jakiejkolwiek spójności"[459]. Zdecydowanie negatywnie należy ocenić tak daleko idące zróżnicowanie podstawowego pojęcia dla współpracy sądowej w sprawach cywilnych. Podobne mankamenty takiego stanu prawnego dostrzega rzecznik generalny Michal Bobek, wskazując, że „mamy tutaj do czynienia z sytuacją, w której między poszczególnymi instrumentami w dziedzinie postępowania cywilnego w Unii występuje niewielkie horyzontalne uwspólnienie, a co dopiero jednolitość. (…) W niektórych przypadkach widoczne jest wyraźne pragnienie określenia konkretnej definicji *ad hoc*, natomiast w innych przypadkach stosuje się bardziej ogólne, niezdefiniowane pojęcie (uzupełnione o wykazy)."[460].

Prawodawca unijny do tej pory nie zdecydował się na zerwanie z kazuistycznym podejściem do definiowania pojęcia „sądu" różniącym się od siebie nawet znacznie, w zależności od przedmiotu regulacji danego aktu prawnego. W ten sposób normowania wpisuje się również definicja „sądu" przyjęta w ramach rozporządzenia spadkowego, która zawiera niejasne sformułowania skutkujące różnymi, często wykluczającymi się interpretacjami.

[459] Pkt 73. opinii w sprawie Zulfikarpašić.
[460] Por. pkt 78. opinii w sprawie Pula Parking.

3.1. Definicja „sądu" w rozporządzeniu nr 650/2012

3.1.1. Prace nad definicją „sądu" w rozporządzeniu nr 650/2012

Dotychczasowa świadomość problemów z wykładnią pojęcia „sąd" oraz niejednolitość stosowanych rozwiązań w poszczególnych państwach członkowskich silnie wypłynęła na opracowanie środków prawnych przyjętych przy kształtowaniu europejskiego prawa spadkowego. Jedną z głównych myśli, która przyświecała w czasie prac nad rozporządzeniem spadkowym było zapewnienie respektowania przez ten akt prawny różnych systemów regulujących kwestie dziedziczenia stosowanych w państwach członkowskich.

To z kolei wymagało stworzenia definicji „sądu" o możliwie szerokim zakresie pojęciowym[461]. W motywie 20. preambuły rozporządzenia nr 650/2012 zaakcentowano, że termin ten powinien być rozumiany szeroko, tak aby obejmował nie tylko sądy w dosłownym znaczeniu tego słowa, sprawujące funkcje sądownicze, lecz także notariuszy lub urzędy stanu cywilnego w niektórych państwach członkowskich, sprawujące w niektórych sprawach dotyczących spadku funkcje sądownicze, oraz notariuszy i przedstawicieli zawodów prawniczych, którzy w niektórych państwach członkowskich sprawują funkcje sądownicze w danej sprawie spadkowej na podstawie przekazania uprawnień przez sąd.

Duże znaczenie określenia organów właściwych do rozpoznawania spraw spadkowych w nowym instrumencie prawnym zauważono już w Zielonej Księdze, gdzie pod rozwagę brano, czy należy pozwolić spadkobiercom na dokonywanie niektórych formalności wobec władz znajdujących się w ich bliskim otoczeniu, nawet jeśli nie mieszkają w miejscu wskazanym przez główną zasadę jurysdykcji. Jako przykładowe inne organy niż „sąd" wskazano notariuszy i urzędników różnych administracji[462]. Świadczy to o tym, że już na początkowym etapie prac nad tym aktem prawnym, analizując zagadnienia jurysdykcyjne, rozważano jednocześnie, czy sprawy spadkowe powinny należeć wyłącznie do sądów w znaczeniu ustrojowym, czy także do innych organów.

W projekcie rozporządzenia spadkowego definicja sądu umiejscowiona została w art. 2 lit. (b), który stanowił, że „sąd" oznacza każdy organ sądowniczy lub każdy właściwy

[461] W projekcie rozporządzenia spadkowego zauważono, że „Najczęściej sprawy spadkowe rozwiązywane są pozasądowo. W niniejszym rozporządzeniu przyjęto szeroką koncepcję sądu, która obejmuje również inne organy wykonujące funkcje leżące w kompetencji sądów, w szczególności w drodze przekazania uprawnień, co dotyczy przede wszystkim notariuszy i sekretarzy sądowych.". Zob. wniosek Komisji o przyjęcie oraz projekt z dnia 14 października 2009 r., KOM 2009/154, s. 5.

[462] Zielona Księga, s. 9. Pytanie nr 22 brzmiało: „*Czy należy przewidzieć, by zharmonizowana zasada jurysdykcji była również stosowana w stosunku do innych władz, mogących włączać się w kwestie dotyczące dziedziczenia?".*

organ państwa członkowskiego sprawujący funkcje orzecznicze w zakresie dziedziczenia. Na równi z sądami traktuje się inne organy, które na mocy przekazania przez władzę publiczną wykonują funkcje należące do kompetencji sądów, przewidziane w niniejszym rozporządzeniu[463]. Definicja, na tym etapie prac, była więc zbliżona do szerokiego pojęcia sądu unormowanego w rozporządzeniach upadłościowych oraz Bruksela II, Bruksela II bis i rozporządzeniu nr 2019/1111 oraz w rozporządzeniu o europejskim nakazie zapłaty. Zauważyć trzeba, że w projekcie nie znalazły się w preambule treści odpowiadające motywom 20. i 21. uchwalonego rozporządzenia[464], dotyczące zakresu pojęciowego „sądu".

W uzasadnieniu projektu podano, że przyjęto szeroką koncepcję sądu, która obejmuje również inne organy wykonujące funkcje leżące w kompetencji sądów, w szczególności w drodze przekazania uprawnień, co dotyczy przede wszystkim notariuszy i sekretarzy sądowych. W ocenie projektodawców było to podyktowane okolicznością, że najczęściej sprawy spadkowe rozwiązywane są pozasądowo[465]. W motywie 11. preambuły projektu wskazano natomiast, że w celu uwzględnienia różnych sposobów załatwiania spraw spadkowych w państwach członkowskich niniejsze rozporządzenie powinno określać jurysdykcję sądów rozumianych szeroko, obejmujących także organy inne niż sądownicze, jeżeli sprawują one funkcje orzecznicze, szczególnie na podstawie przekazania uprawnień.

W dalszych pracach nad rozporządzeniem założono, że do rozdziału I zostanie wprowadzony przepis, w którym będzie wyraźne stwierdzenie, że przyszłe rozporządzenie nie wpływa na obecną wewnętrzną organizację w państwach członkowskich odnoszącą się do rodzaju organu uprawnionego do zajmowania się sprawami spadkowymi. W tych państwach członkowskich, w których obecnie organami uprawnionymi do zajmowania się sprawami spadkowymi są organy inne niż sądy (np. notariusze), sytuacja pozostanie bez zmian. Podobnie państwa członkowskie, w których obecnie tymi sprawami zajmują się organy sądowe, będą nadal stosować ten system[466].

Komisja Prawna Parlamentu Europejskiego w sprawozdaniu K. Lechnera przedstawiła poprawki do rozporządzenia. Zaproponowano dodanie art. 1a[467], zgodnie z którym

[463] Wniosek Komisji o przyjęcie oraz projekt z dnia 14 października 2009 r., KOM 2009/154, s. 16. Instytut Maxa Plancka w opinii na temat projektu rozporządzenia zaproponował techniczną modyfikację tej definicji przez dodanie na jej początku zwrotu „«niezależnie od jego rodzaju» każdy organ sądowniczy lub każdy właściwy organ państwa członkowskiego …". W ten sposób miała ona nawiązywać do art. 1 ust. 1 rozporządzenia nr 44/2001. Zob. opinia instytutu M. Plancka …, s. 31-33.

[464] Zostały one dodane w sprawozdaniu Lechnera jako motywy 11. i 11a.

[465] Wniosek Komisji o przyjęcie oraz projekt z dnia 14 października 2009 r., KOM 2009/154, s. 5.

[466] Polityczne wytyczne Rady z 20 maja 2011 r. do dalszych prac nad rozporządzeniem spadkowym, 2009/0157 (COD), 10126/1, JUSTCIV 127 CODEC 812, s. 9.

[467] Obecnie art. 2 rozporządzenia nr 650/2012.

„Niniejsze rozporządzenie nie wpływa na kompetencje organów państw członkowskich w zakresie rozpatrywania spraw spadkowych."[468]. Na ich mocy zmianie uległa również definicja „sądu", przyjmując ostateczny kształt, jak w uchwalonym rozporządzeniu spadkowym[469]. W uzasadnieniu sprawozdania brak jest jednak wyjaśnienia przyczyny zmiany tej definicji[470].

Europejskie rozporządzenie spadkowe posługuje się kazuistyczną definicją sądu zbliżoną do rozporządzeń nr 4/2009, 2016/1103 i 2016/1104, odnoszącą się do zakresu stosowania tego aktu prawnego[471]. Jak już wcześniej zaznaczono, ma ona charakter dwuczęściowy. Pierwsza z nich dotyczy spełnienia pewnych wymogów dotyczących rzetelnego postępowania, a druga wiąże się z powiadomieniem Komisji przez państwa członkowskie o innych organach oraz przedstawicielach zawodów prawniczych. Dodać należy, że w pierwszej części definicji wyróżnić można dodatkowo jej trzy aspekty: podmiotowy, funkcjonalno-procesowy i gwarancyjno-procesowy.

W art. 3 ust. 2 e.r.s. wskazano bowiem, że do celów niniejszego rozporządzenia termin „sąd" oznacza każdy organ sądowy i wszystkie inne organy oraz przedstawicieli zawodów prawniczych właściwych w sprawach spadkowych (element podmiotowy), którzy wykonują funkcje sądowe lub działają na podstawie przekazania uprawnień przez organ sądowy lub działają pod kontrolą organu sądowego (element funkcjonalno-procesowy), pod warunkiem że takie inne organy i przedstawiciele zawodów prawniczych zapewniają gwarancje bezstronności i prawa wszystkich stron do bycia wysłuchanymi oraz pod warunkiem, że ich orzeczenia na mocy prawa państwa członkowskiego, w którym działają: a) mogą być przedmiotem zaskarżenia do organu sądowego lub ponownego rozpoznania przez organ sądowy; oraz b) mają moc i skutek podobne do orzeczenia organu sądowego w takiej samej sprawie (element gwarancyjno-procesowy). Państwa członkowskie powiadamiają Komisję o innych organach oraz przedstawicielach zawodów prawniczych, o których mowa w akapicie pierwszym, zgodnie z art. 79[472]. Znamienne jest, że ta definicja sądu jest szersza niż definicja tego pojęcia przyjęta na potrzeby art. 267 TFUE[473].

---

[468] Sprawozdanie Lechnera, s. 18.
[469] Tamże, s. 19-20.
[470] Uzasadnienie sprawozdania dostępne 28 czerwca 2022 r. na https://www.europarl.europa.eu/doceo/document /A-7-2012-0045_PL.html#title2.
[471] Zob. pkt 77. opinii w sprawie Pula Parking.
[472] Państwa członkowskie powiadamiają Komisję o innych organach oraz przedstawicielach zawodów prawniczych, o których mowa w akapicie pierwszym, zgodnie z art. 79.
[473] Zob. pkt 31. postanowienia TS z dnia 1 września 2021 r., C-387/20 w sprawie OKR, EU:C:2021:751 – dalej postanowienie TS w sprawie OKR.

Wykładni art. 3 ust. 2 e.r.s. należy dokonywać uwzględniając treść preambuły rozporządzenia, której motywy stanowią istotną wskazówkę interpretacyjną. Jak już wspomniano, w preambule rozporządzenia nr 650/2012 wyjaśniono, że termin „sąd" powinien być rozumiany szeroko, tak aby obejmował nie tylko sądy w dosłownym znaczeniu tego słowa, czyli organy sprawujące wymiar sprawiedliwości, lecz także notariuszy lub urzędy stanu cywilnego w niektórych państwach członkowskich, wykonujące w niektórych sprawach dotyczących spadku funkcje sądownicze, oraz notariuszy i przedstawicieli zawodów prawniczych, którzy w niektórych państwach członkowskich sprawują funkcje sądownicze w danej sprawie spadkowej na podstawie przekazania uprawnień przez sąd. Wszystkie sądy powinny być związane zasadami jurysdykcji określonymi w niniejszym rozporządzeniu. Takie ujęcie mogłoby sugerować, że należy dokonywać wręcz wykładni rozszerzającej tego przepisu.

Jednakże, co ma zasadnicze znaczenie dla zakresu tego pojęcia, już w następnym motywie preambuły prawodawca unijny doprecyzował, że termin „sąd" nie powinien obejmować organów pozasądowych państwa członkowskiego uprawnionych na mocy prawa krajowego do zajmowania się sprawami spadkowymi, takich jak notariusze w większości państw członkowskich, w których zazwyczaj nie sprawują oni funkcji sądowniczych[474]. Należy to podkreślić, gdyż ta okoliczność będzie istotna dla dalszych rozważań, jako że z treści tego motywu wynika, iż prawodawca unijny zauważył, że tylko w niektórych państwach członkowskich można uznać notariuszy za „sąd", w większości zaś tych państw nie pełnią oni funkcji sądowniczych. Świadczy to o tym, że mimo *prima facie* pojemnej definicji „sądu" z art. 3 ust. 2 e.r.s., jej wykładni należy dokonywać przy uwzględnieniu treści motywu 20. preambuły, który daje wskazówkę legislatora unijnego, że co do zasady notariusze nie są „sądem".

Wskazano ponadto, że rozporządzenie powinno umożliwiać wszystkim notariuszom, którzy są właściwi w państwach członkowskich w sprawach spadkowych, wykonywanie tych uprawnień. To, czy notariusze w danym państwie członkowskim są związani zasadami jurysdykcji określonymi w niniejszym rozporządzeniu, powinno zależeć od tego, czy są oni objęci zakresem definicji „sądu" do celów rozporządzenia[475].

Mimo że prawodawca unijny podjął próbę jak najszerszego zdefiniowania sądu na potrzeby rozporządzenia spadkowego, to tak ogólna definicja tego pojęcia zawarta w art. 3

[474] Por. motyw 20. preambuły e.r.s.
[475] Por. motyw 21. preambuły e.r.s.

ust. 2 e.r.s. w niedługim okresie po rozpoczęciu stosowania tego aktu prawnego spowodowała powstanie pierwszych trudności interpretacyjnych. Ich rozstrzygnięcia nie ułatwiało odesłanie do art. 79 e.r.s., a wręcz przeciwnie, ponieważ część państw członkowskich uważała, że dokonanie takiego zawiadomienia ma skutek konstytutywny dla przyznania określonemu organowi lub przedstawicielowi zawodu prawniczego przymiotu sądu. Ponadto wydaje się, że przy analizie tej definicji w kontekście funkcji sądowniczych notariatu zabrakło dostatecznego uwzględnienia założenia prawodawcy unijnego, iż jedynie w części państw członkowskich notariuszy można uznać za sąd. Zagadnienia te zostaną omówione w dalszej części tego rozdziału.

3.1.2. Powiadomienie Komisji Europejskiej o innych organach oraz przedstawicielach zawodów prawniczych

Rozważania, dotyczące definicji „sądu" w rozporządzeniu nr 650/2012, należy zacząć od drugiej części definicji, co pozwoli na ustalenie, czy powiadomienie Komisji ma charakter konstytutywny, czy też wyłącznie informacyjny.

W państwach członkowskich[476] istnieje bardzo duże zróżnicowanie podmiotów, które są kompetentne do zajmowania się sprawami spadkowymi[477]. Różnią się też procedury spadkowe i dowody nabycia spadku[478]. W systemach tych państw nabycie praw spadkowych może wiązać się z uzyskaniem certyfikatu spadkowego[479], „wwiązaniem w posiadanie"[480], czy instytucją *personal representative*[481] bądź sądowym stwierdzeniem nabycia spadku[482] albo notarialnym poświadczeniem dziedziczenia[483]. Zorientowanie się, jaki organ jest w tych sprawach właściwy, ma ułatwić art. 79 ust. 1 e.r.s., zgodnie z którym na

[476] W rozumieniu wszystkich państw członkowskich z uwzględnieniem również Irlandii i Danii.
[477] W literaturze zauważa się jednocześnie, że najbardziej jednolitym zawodem prawniczym na terenie całej Europy jest notariusz, z wyjątkiem Danii, gdzie nie ma takiej instytucji i Wielkiej Brytanii, gdzie notariusze są bardziej zbliżeni do przedsiębiorców. Tak J. Tallineau, *Zawody zaufania publicznego w prawie wspólnotowym oraz w prawodawstwie państw członkowskich*, s. 4, za: A. Oleszko, *Ustawowy obowiązek bezstronności notariusza*, Rejent 2007, Nr 10, s. 10.
[478] K. Grzybczyk, M. Szpunar, *Notarialne poświadczenie dziedziczenia jako alternatywny sposób stwierdzania prawa do dziedziczenia*, Rejent 2006, Nr 2, s. 47 i nast. Zob. szczegółowo M. Margoński, *Europejskie poświadczenie spadkowe*, Warszawa 2022, s. 45-266.
[479] W systemie prawnym niemieckim i greckim oraz w niektórych departamentach francuskich, K. Grzybczyk, M. Szpunar, *Notarialne …,* s. 47-48. Por. też G. Żmij, *Niemiecki dokument stwierdzający prawo do spadku przed polskim sądem*, Rejent 2004, Nr 1, s. 97-102.
[480] Taki sposób nabycia praw spadkowych przewiduje prawo austriackie i prawo w Tyrolu Południowym. Por. K. Grzybczyk, M. Szpunar, *Notarialne …*, s. 48.
[481] W krajach anglosaskich. Tamże, s. 48. Zob. także A. Kozioł, *System administracji spadku w porządkach prawnych państw kręgu anglosaskiego*, Rejent 2006, Nr 2, s. 119-132.
[482] Np. w Danii i Szwecji. Por. K. Grzybczyk, M. Szpunar, *Notarialne …*, s. 49.
[483] Przykładowo w Holandii. K. Grzybczyk, M. Szpunar, *Notarialne …*, s. 53.

podstawie powiadomień od państw członkowskich Komisja sporządza wykaz innych organów i przedstawicieli zawodów prawniczych, o których mowa w art. 3 ust. 2 e.r.s.[484]. Rozszerzenie, zawarte w ostatnim zdaniu tego przepisu, miało przede wszystkim dotyczyć notariuszy.

Kontynuując rozważania dotyczące notyfikacji przewidziane w art. 3 ust. 2 e.r.s. w zw. z art. 79 e.r.s., stwierdzić należy, że część z państw członkowskich nie zawiadomiła Komisji Europejskiej. Do tej grupy należą: Belgia, Niemcy, Litwa, Rumunia[485], Francja[486], Włochy[487], Luksemburg i Malta. Inne państwa, powiadamiając wskazały, jakie organy pozasądowe i przedstawiciele zawodów prawniczych wykonują funkcje sądowe lub działają na podstawie przekazania uprawnień przez organ sądowy lub działają pod kontrolą organu sądowego. Notariusza, jako właściwego przedstawiciela zawodów prawniczych w sprawach spadkowych, podały Hiszpania, Chorwacja[488], Czechy, Węgry, Grecja, Łotwa i Portugalia. Natomiast Polska poinformowała Komisję, że brak jest innych organów i przedstawicieli zawodów prawniczych, które są „sądem" w rozumieniu art. 3 ust. 2 e.r.s.[489].

W Hiszpanii zgodnie z art. 55 i 56, 57–65, 67 i 68 ustawy o notariacie (*Ley del Notariado*), w brzmieniu przyjętym w jedenastym przepisie końcowym ustawy nr 15/2015 z dnia 2 lipca 2015 r. o postępowaniu nieprocesowym (*Ley de la contentie*), organami pozasądowymi zrównanymi z sądem w rozumieniu art. 3 ust. 2 e.r.s. są notariusze w przypadku poświadczeń spadkobierców beztestamentowych, a także w przypadku przedstawia-

[484] Państwa członkowskie powiadamiają Komisję o wszelkich zmianach informacji zawartych w tym wykazie. Komisja odpowiednio zmienia ten wykaz (art. 79 ust. 2). Komisja publikuje wykaz i wszelkie zmiany wprowadzone do tego wykazu w Dzienniku Urzędowym Unii Europejskiej (art. 79 ust. 3). Komisja udostępnia wszystkie informacje przekazane jej zgodnie z ust. 1 i 2 do wiadomości publicznej za pomocą wszelkich odpowiednich środków, w szczególności przy wykorzystaniu europejskiej sieci sądowej w sprawach cywilnych i handlowych (art. 79 ust. 4).

[485] Doktryna rumuńska jest zgodna, że rumuńscy notariusze nie są sądem w rozumieniu art. 3 ust. 2 e.r.s., ponieważ nie wykonują funkcji sądowych ani nie działają na podstawie przekazania uprawnień przez organ sądowy. Zob. C. Dariescu, *Normele conflictuale europene privind moștenirea și certificatul european de moștenitor*, s. 3-4 dostęp 05.12.2023 r. https://www.academia.edu/16703430/NORMELE_CONFLICTUALE_EUROPENE_PRIVIND_MO%C8%98TENIREA_%C8%98I_CERTIFICATUL_EUROPEAN_DE_MO%C8%98T ENITOR i M. Pătrăuș, I.-M. Ofrim, *European certificate of succession*, Agora International Journal of Juridical Sciences 2019, Nr 2, s. 82-86.

[486] Por. L. Perreau-Saussine, *Quelle place pour les certificats nationaux dans le règlement Successions internationales, no 650/2012*, RCDIP 2018, Nr 4, s. 857-859.

[487] Zob. G. Peroni, *The Italian Succession's System after the EU Regulation n. 650/2012*, Contratto e Impresa Europa 2018, Vol. 23, s. 497-499.

[488] Zob. P. Poretti, *Nadležnost, nadležna tijela i postupci prema uredbi (EU) Br. 650/2012 o nasljeđivanju*, Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci 2016, Nr 1, s. 573-576.

[489] Por. pkt 37. i 47. wyroku TS w sprawie WB.

nia sądowi, weryfikacji, otwarcia i notarialnego poświadczania testamentu zapieczętowanego, holograficznego lub ustnego oraz sporządzenia spisu inwentarza spadku[490].

Chorwacja powiadomiła Komisję, że oprócz właściwych sądów rejonowych, prawnikami praktykami mającymi kompetencje w sprawach dotyczących dziedziczenia są notariusze, którzy pełnią funkcje sądowe, lub dokonują czynności na podstawie umocowania przez organ sądowy i pod jego nadzorem na podstawie art. 3 ust. 2 e.r.s.[491]. Węgry poinformowały, że notariusze zaliczają się do kategorii „innych organów i przedstawicieli zawodów prawniczych"[492].

W Czechach na podstawie § 100 ust. 1 ustawy nr 292/2013 o sądowych postępowaniach szczególnych czynności sądu pierwszej instancji w postępowaniu sądowym są dokonywane przez notariusza działającego w charakterze komisarza sądowego powołanego przez sąd w tym celu, o ile prawo nie stanowi inaczej[493].

Grecja wskazała, że notariusze to przedstawiciele zawodów prawniczych posiadający kompetencje w kwestiach dotyczących dziedziczenia. Wykonują oni czynności pod kontrolą odpowiedniego organu (jest nim prokurator przy sądzie pierwszej instancji – *Εισαγγελέα Πρωτοδικών*). Notariusze to urzędnicy państwowi, którzy nie są co prawda zatrudnieni na etacie, ale są uprawnieni do sporządzania aktów notarialnych, które mają moc dokumentów urzędowych, z czym wiążą się korzyści polegające na ich zwiększonej mocy dowodowej, dacie pewnej oraz wykonalności. Wykonując swoje obowiązki, notariusze stosują prawo i jednocześnie chronią interesy państwa oraz stron postępowania. Notariuszami są prawnicy, którzy ukończyli studia wyższe, działający w sposób bezstronny, których zadaniem jest zapewnienie pewności prawa osobom zainteresowanym oraz zapobieganie ewentualnym sporom sądowym. Te cechy notariuszy oraz sporządzane przez nich akty i dokumenty świadczą o tym, że notariusze odgrywają aktywną i skuteczną rolę w sądownictwie prewencyjnym, dbając o prawa wszystkich osób korzystających z ich usług[494].

---

[490] https://beta.e-justice.europa.eu/380/PL/succession?SPAIN&member=1, dostępne w dniu 24 października 2020 r. Por. J. Carrascosa González, *El Notariado* ..., s. 270-273, 281 i 291-292. Zob. pkt. 47-50 wyroku TS z dnia 16 listopada 2023 r. w sprawach połączonych NC (C-583/21), JD (C-584/21), TA (C-585/21), FZ (C-586/21) przeciwko BA, DA, DV, CG, EU:C:2023:872 – dalej wyrok TS w sprawie NC.

[491] https://beta.e-justice.europa.eu/380/PL/succession?CROATIA&member=1, dostępne w dniu 24 października 2020 r.

[492] https://e-justice.europa.eu/380/PL/succession?HUNGARY&member=1, dostępne w dniu 24 października 2020 r.

[493] https://beta.e-justice.europa.eu/380/PL/succession?CZECH_REPUBLIC&member=1#a_53, dostępne w dniu 24 października 2020 r.

[494] https://beta.e-justice.europa.eu/380/PL/succession?GREECE&member=1#a_53, dostępne w dniu 24 października 2020 r.

Zgodnie z art. 3 ust. 2 e.r.s. oraz art. 324[1] łotewskiej ustawy o notariacie (*Notariālāta likums*) notariusz zajmujący się transgraniczną sprawą spadkową będzie stosować przepisy ustawy o notariacie, o ile w prawie Unii Europejskiej bezpośrednio stosowanym na Łotwie nie przewidziano inaczej. Wniosek o stwierdzenie nabycia spadku (*mantošanas iestraegums*) należy złożyć u notariusza prowadzącego działalność w okręgu, o którym mowa w art. 252 ustawy o notariacie, jednak w przypadku gdy ostatnie deklarowane miejsce zamieszkania spadkodawcy ani lokalizacja majątku lub większej jego części nie są znane, wniosek można złożyć u dowolnego notariusza. Postępowanie w sprawie stwierdzenia wykonalności orzeczenia należy wszcząć w sądzie rejonowym lub miejskim[495].

W Portugalii do celów art. 3 ust. 2 e.r.s. – w sprawach spadkowych i w sprawach wymagających rozstrzygnięcia sporu – organami właściwymi są oprócz sądów również notariusze. Na podstawie nowych przepisów dotyczących postępowania w sprawie spisu inwentarza, zatwierdzonych ustawą nr 23/2013 z dnia 5 marca 2013 r. i wykonywanych na podstawie rozporządzenia wykonawczego nr 278/2013 z dnia 26 sierpnia 2013 r., notariusze mają kompetencje do sporządzania wszelkich dokumentów na potrzeby postępowania w sprawie spisu inwentarza oraz wydawania poświadczeń dziedziczenia dla spadkobierców w następstwie zgonu spadkodawcy, z wyjątkiem spraw, w których strony korzystają z tradycyjnej drogi sądowej[496].

O innych niż notariusze organach, pełniących takie funkcje, Komisję Europejską zawiadomiły: Cypr, Szwecja i Finlandia. Na Cyprze jedynym organem pełniącym funkcje sądownicze, podejmującym czynności na podstawie przekazania uprawnień przez sąd lub działającym pod kontrolą organu sądowego, jest sekretarz (*protokollitís*) sądu rejonowego, zgodnie z art. 13 rozdziału 189 ustawy o zarządzie majątkiem spadkowym. Jednak przesłanki, dotyczące wykonywania takich kompetencji, określone w art. 3 ust. 2 e.r.s. nie są spełnione, więc sekretarz nie jest uznawany za „sąd" w rozumieniu tego aktu prawnego. Biorąc pod uwagę definicję terminu „orzeczenie", zawartą w art. 3 ust. 1 lit. g) e.r.s., jedyną czynnością wykonywaną przez sekretarza, która spełnia wszystkie przesłanki określone w art. 3 ust. 2 e.r.s., jest określenie kosztów wniesienia pozwu i innych kosztów

[495] https://beta.e-justice.europa.eu/380/PL/succession?LATVIA&member=1#a_53, dostępne w dniu 24 października 2020 r. Wykaz łotewskich notariuszy znajduje się na stronie internetowej: https://www.latvijas notars.lv/notaries_map.

[496] https://beta.e-justice.europa.eu/380/PL/succession?PORTUGAL&member=1#a_53, dostępne w dniu 24 października 2020 r.

związanych z postępowaniem spadkowym w ogólności, tak więc w przypadku wykonywania tych czynności wchodzi on w zakres definicji „sądu" zawartej w rozporządzeniu[497].

Szwecja notyfikowała, że organami właściwymi na podstawie art. 3 ust. 2 e.r.s. są: Szwedzki Urząd Skarbowy, zarządca spadku (*skiftesman*), wykonawca testamentu (*testamentsexekutor*), w przypadku gdy pełni on również funkcję zarządcy spadku mimo braku szczególnego umocowania, specjalny administrator spadku (*testamentsexekutor*), w przypadku gdy pełni on również funkcję zarządcy spadku mimo braku szczególnego umocowania[498]. W Finlandii innym organem w rozumieniu powyższego przepisu jest wykonawca testamentu wyznaczony przez sąd[499].

Inne państwa członkowskie powiadomiły Komisję w sposób negatywny, wskazując, że w ich państwach nie ma takich organów. I tak, w Holandii nie występują organy, o których mowa w art. 3 ust. 2 e.r.s., gdyż, co do zasady, prawo holenderskie nie przewiduje sądowego stwierdzenia nabycia spadku. Również w Estonii brak jest takich organów[500]. Na terenie Słowacji nie istnieją inne organy ani przedstawiciele zawodów prawniczych, o których mowa w art. 3 ust. 2 e.r.s. Podobnie w Bułgarii wyłącznie sądy wchodzą w zakres definicji terminu „sąd" określonej w tym przepisie[501]. W Austrii i Słowenii[502] także nie ma innych organów ani przedstawicieli zawodów prawniczych, o których mowa w art. 3 ust. 2 e.r.s.[503].

Przy tak rozbieżnych informacjach oraz braku zawiadomień przekazanych przez niektóre państwa członkowskie, w niedługim czasie po wejściu w życie rozporządzenia pojawiły się w orzecznictwie wątpliwości dotyczące związania tymi komunikatami. Zagadnieniem charakteru powiadomienia Komisji zajął się Trybunał Sprawiedliwości w sprawie WB. Swoje rozważania rozpoczął od ustalenia, czy powiadomienie Komisji, o którym

[497] https://beta.e-justice.europa.eu/380/PL/succession?CYPRUS&member=1, dostępne w dniu 24 października 2020 r.
[498] https://beta.e-justice.europa.eu/380/PL/succession?SWEDEN&member=1, dostępne w dniu 24 października 2020 r.
[499] https://beta.e-justice.europa.eu/380/PL/succession?FINLAND&member=1#a_53, dostępne w dniu 24 października 2020 r.
[500] https://beta.e-justice.europa.eu/380/PL/succession?NETHERLANDS&member=1, dostępne w dniu 24 października 2020 r.
[501] https://beta.e-justice.europa.eu/380/PL/succession?BULGARIA&member=1, dostępne w dniu 24 października 2020 r.
[502] https://beta.e-justice.europa.eu/380/PL/succession?SLOVENIA&member=1#a_53, dostępne w dniu 24 października 2020 r.
[503] https://beta.e-justice.europa.eu/380/PL/succession?AUSTRIA&member=1#a_53, dostępne 24 października 2020 r.

mowa w art. 3 ust. 2 e.r.s. ma charakter konstytutywny, czy też informacyjny. W jego ocenie okoliczność, iż organ krajowy nie został objęty powiadomieniem, nie wyklucza uznania go za sąd[504]. Zwrócił uwagę, że w motywie 21. e.r.s. wyjaśniono, że kwestia związania notariuszy w danym państwie zasadami jurysdykcji powinna zależeć od tego, czy są oni objęci zakresem definicji „sądu", a nie od ujęcia ich w wykazie, o którym mowa w art. 79 e.r.s.[505] Cel rozporządzenia spadkowego, czyli zapewnienie należytego działania wymiaru sprawiedliwości w Unii, byłby poważnie zagrożony, gdyby w ramach powiadamiania Komisji stosownie do art. 79 e.r.s., każde państwo członkowskie – decydując się nie uwzględnić organów lub przedstawicieli zawodów prawniczych właściwych w sprawach spadkowych i wykonujących funkcje sądowe na równi z sądami bądź wręcz przeciwnie, decydując się je uwzględnić – mogło przesądzić o ich kwalifikacji jako „sąd" w rozumieniu art. 3 ust. 2 akapit pierwszy e.r.s., w oderwaniu od wymogów wyraźnie sformułowanych w tym przepisie.[506] Oznacza to, że powiadomienie, o którym mowa w art. 79 e.r.s., ma charakter wyłącznie informacyjny[507] i stanowi domniemanie, że organy krajowe zgłoszone zgodnie z tym przepisem stanowią sądy[508].

Ten sposób wykładni art. 3 ust. 2 zdanie ostatnie e.r.s. jest przekonujący. Zauważyć wypada, że głównym trzonem definicji „sądu" jest jej pierwsza część, która w dużym stopniu straciłaby na znaczeniu, jeśli tylko wyłącznie od decyzji państwa członkowskiego zależałoby, jaki organ podejmujący na jego terytorium czynności w sprawach spadkowych jest sądem. W takiej sytuacji istniałoby ryzyko, że państwo członkowskie powiadomi Komisję o organie, który nie spełnia przesłanek pierwszej części definicji. Co więcej, takie powiadomienie byłoby przy tym wiążące dla organów stosujących prawo w innych państwa członkowskich, a także dla Trybunału Sprawiedliwości. Uniemożliwiłoby to Trybunałowi wykonywanie uprawnienia przewidzianego w art. 19 ust. 3 lit. b) TUE w postaci orzekania w trybie prejudycjalnym, na wniosek sądów Państw Członkowskich, w sprawie wykładni prawa Unii, skoro jakakolwiek wykładnia pierwszej części art. 3 ust. 2 e.r.s. byłaby wykluczona.

[504] Pkt 43., 44. i nast. wyroku TS w sprawie WB. Por. także pkt 31. wyroku TS z dnia 30 maja 2018 r., C-517/16 Stefan Czerwiński przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddział w Gdańsku, EU:C:2018:350 oraz pkt 38. wyroku TS z dnia 3 marca 2016 r., C-12/14, w sprawie Komisja Europejska przeciwko Republice Malty, EU:C:2016:135.
[505] Zob. odmiennie P. Wautelet [w:] A. Bonomi, P. Wautelet, *Le droit …*, s. 172-173.
[506] Pkt 46. wyroku TS w sprawie WB.
[507] Tamże, pkt 48. Zob. również M. Margoński, *Charakter* ..., s. 82-83.
[508] Pkt 43. wyroku TS w sprawie WB. Odmiennie J. Carrascosa González, *El Notariado* ..., s. 272.

3.1.3. Pojęcie „sądu” w rozporządzeniu nr 650/2012 a krajowe prawo polskie

Zgodnie z art. 627 k.p.c. postępowanie spadkowe należy do zakresu działalności sądów, chyba że przepis szczególny stanowi inaczej[509]. Na podstawie art. 509^1 § 3 k.p.c.[510] czynności w sprawach z zakresu prawa spadkowego może wykonywać referendarz sądowy, z wyłączeniem prowadzenia rozprawy[511], zabezpieczenia spadku oraz przesłuchania świadków testamentu ustnego. Do czynności, które w sprawach spadkowych może podejmować referendarz sądowy, zaliczyć należy w szczególności: wydanie postanowienia o sporządzeniu spisu inwentarza, otwarcie i ogłoszenie testamentu, wydanie zaświadczenia wykonawcy testamentu, zwolnienie z obowiązków wykonawcy testamentu, ustanowienie kuratora spadku, czy też wydanie zezwolenia na dokonanie czynności przekraczającej zakres zwykłego zarządu w przypadku ustanowienia zarządu sukcesyjnego, odwołanie zarządu sukcesyjnego i przedłużenie zarządu sukcesyjnego.

Inaczej niż art. 627 k.p.c. stanowią także następujące przepisy: art. 640 § 1 k.p.c., który uprawnia notariusza do odebrania oświadczenia o przyjęciu lub odrzuceniu

[509] Postępowaniem nieprocesowym objęte są sprawy spadkowe uregulowane w art. 633-691 k.p.c. i art. 1108 k.p.c., art. 1109 k.p.c. oraz 1139-1142 k.p.c., a więc sprawy dotyczące: zabezpieczenia spadku i przedmiotu zapisu windykacyjnego (art. 633 k.p.c. i nast.), spisu inwentarza (art. 637 k.p.c.), przyjęcia i odrzucenia spadku (art. 640 § 1 k.p.c.), nakazania złożenia testamentu (art. 648 § 1 k.p.c.), otwarcia i ogłoszenia testamentu (art. 649 k.p.c.), nakazania wyjawienia przedmiotów spadkowych (art. 655 k.p.c.), zastosowania środków przymusu w celu wykonania obowiązku wyjawienia przedmiotów spadkowych (art. 660 § 1 k.p.c.), przesłuchania świadków testamentu ustnego (art. 662 k.p.c.), przyjęcia oświadczenia o odmowie przyjęcia obowiązku wykonawcy testamentu (art. 664 k.p.c.), wydania zaświadczenia wykonawcy testamentu (art. 665 § 1 k.p.c.), zarządu sukcesyjnego (art. 665^1–665^4 k.p.c.), ustanowienia kuratora spadku (art. 666 § 1 k.p.c.), nakazania sprzedaży rzeczy należących do spadku (art. 668 k.p.c.), stwierdzenia nabycia spadku oraz przedmiotu zapisu windykacyjnego (art. 669 i nast.), uchylenia zarejestrowanego aktu poświadczenia dziedziczenia (art. 669^1 k.p.c.), uchylenia postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku lub zarejestrowanego aktu poświadczenia dziedziczenia w związku z uchyleniem postanowienia o stwierdzeniu zgonu lub uznaniu za zmarłego (art. 678 k.p.c.), zmiany lub uchylenia postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku, zarejestrowanego aktu poświadczenia dziedziczenia oraz stwierdzenia nabycia przedmiotu zapisu windykacyjnego (art. 679 k.p.c.), działu spadku (art. 688 k.p.c.) oraz sprawy rozpoznawane w ramach działu spadku (art. 686 k.p.c.), uchylenia się od skutków prawnych oświadczenia o przyjęciu lub odrzuceniu spadku (art. 690 § 1 k.p.c.) oraz zwolnienia wykonawcy testamentu (art. 691 § 1 k.p.c.). Pozostałe sprawy stosownie do art. 13 § 1 k.p.c. podlegają rozpoznaniu w postępowaniu procesowym. Są to m. in. sprawy: o uznanie spadkobiercy za niegodnego (art. 928 § 1 k.c.), o wykonanie zapisu lub polecenia (art. 970, 985 k.c.), o zachowek (art. 991 k.c.), o wydanie spadku (art. 1029 k.c.), sprawy o zapłatę długu spadkowego (art. 1030-1034 k.c.) oraz związane z umowami dotyczącymi spadku (art. 1047-1057 k.c.).

[510] Przepis ten wszedł w życie w dniu 2 października 2008 r. na podstawie ustawy z dnia 24 sierpnia 2007 r. o zmianie ustawy - Prawo o notariacie oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2007 r. Nr 181, poz. 1287).

[511] Dotyczy to następujących spraw spadkowych: o wyjawienie przedmiotów spadkowych (art. 656 k.p.c.), o stwierdzenie nabycia spadku (art. 669 k.p.c.), o uchylenie lub zmianę postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku oraz zarejestrowanego aktu poświadczenia dziedziczenia (art. 679 § 1 i § 4 k.p.c.), o dział spadku (art. 688 k.p.c. w zw. z art. 608 k.p.c.) i o uchylenie się od skutków prawnych oświadczenia o przyjęciu lub odrzuceniu spadku (art. 690 § 1 k.p.c.).

spadku[512], art. 649 § 1 k.p.c., na podstawie którego notariusz może otworzyć i ogłosić testament[513], art. 665 § 1 k.p.c., który umożliwia notariuszowi wydawanie zaświadczeń wykonawcy testamentu, art. 665^5 § 1 k.p.c., na mocy którego sąd opiekuńczy jest właściwy w sprawach ograniczenia zarządu sukcesyjnego majątkiem osoby, która nie ma zdolności do czynności prawnych albo której zdolność do czynności prawnych jest ograniczona, art. 95a-95p pr. o not., które przyznają notariuszowi kompetencję do sporządzenia aktu poświadczenia dziedziczenia[514], art. 95q-95y pr. o not. uprawniające notariusza do wydania europejskiego poświadczenia spadkowego oraz art. 95z-95zl pr. o not., stosownie do których notariusz może sporządzić akt powołania zarządcy sukcesyjnego albo akt odwołania zarządcy sukcesyjnego w przypadkach wskazanych w ustawie z dnia 5 lipca 2018 r. o zarządzie sukcesyjnym przedsiębiorstwem osoby fizycznej i innych ułatwieniach związanych z sukcesją przedsiębiorstw[515]. W ostatnich latach w polskim porządku prawnym zauważalna jest tendencja do stopniowego poszerzania kompetencji notariusza w sprawach spadkowych[516].

3.2. Status notariusza w prawie polskim a pojęcie sądu

Z powyżej zaprezentowanych regulacji prawnych wynika, że polski notariusz dzieli z sądem część kompetencji w sprawach spadkowych, dlatego też nasuwa się pytanie, czy jest on „sądem" w rozumieniu art. 3 ust. 2 e.r.s.[517]. Odpowiedź na to zagadnienie ma istotne znaczenie[518] dla podmiotowego określenia organów, których dotyczy przepływ orzeczeń

[512] Zgodnie z art. 79 pkt 9 pr. o not. notariusz sporządza inne czynności wynikające z odrębnych przepisów.
[513] Por. art. 95d pr. o not.
[514] Uprawnienie w zakresie wydawania aktów poświadczenia dziedziczenia notariusz uzyskał od dnia 2 października 2008 r. na podstawie ustawy z dnia 24 sierpnia 2007 r. o zmianie ustawy - Prawo o notariacie oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2007 r. Nr 181, poz. 1287). Zob. ponadto art. 71 § 1 i 3 Kodeksu morskiego oraz art. 22 ustawy z dnia 25 czerwca 2015 r. Prawo konsularne (t. j. Dz. U. z 2020 r., poz. 195 ze zm.) w zw. z art. 5 lit. f Konwencji wiedeńskiej o stosunkach konsularnych sporządzonej w dniu w Wiedniu dnia 24 kwietnia 1963 r. (Dz. U. z 1982 r. Nr 13, poz. 98) i art. 28 oraz 29 Prawa konsularnego. Na podstawie art. 30 Prawa konsularnego wyłączono kompetencję konsula do sporządzania aktu poświadczenia dziedziczenia, przyjmowania wykazu inwentarza oraz dokonywania czynności dotyczących europejskich poświadczeń spadkowych.
[515] Dz. U. z 2018 r., poz. 1629 ze zm. Przepisy art. 95z-95zk pr. o not. stosuje się odpowiednio do powołania, odwołania i rezygnacji tymczasowego przedstawiciela, o którym mowa w przepisach rozdziału 11a ustawy o zarządzie sukcesyjnym.
[516] Szczegółowo zob. M. Walasik, *Pozycja prawna polskiego notariusza w sprawach międzynarodowych z zakresu prawa spadkowego*, [w:] *Znad granicy ponad granicami. Księga dedykowana Profesorowi Dieterowi Martiny*, Warszawa 2014, s. 338-340.
[517] Zob. także postanowienie SO w Gliwicach z dnia 19 kwietnia 2017 r., sygn. akt III Ca 391/17, opubl. LEX nr 2343602, które dotyczyło m. in. ustalenia, czy notariusz niemiecki jest sądem w rozumieniu art. 3 ust. 2 e.r.s.
[518] Wagę tego zagadnienia oddaje fakt, że w piśmiennictwie spotkać się można z pojęciem europejskiej prze-

sądowych i pozasądowych, a tym samym ustalenia, czy również polskiego notariusza dotyczą art. 39-58 e.r.s., czy też wydawane przez niego akty stosowania prawa biorą udział w przepływie skutków prawnych, ale na podstawie art. 59-60 e.r.s. i art. 62-73 e.r.s. [519].

W europejskiej doktrynie podano w wątpliwość możliwość uznania notariusza notariatu łacińskiego za „sąd" w rozumieniu rozporządzenia spadkowego[520]. Wskazano, że z przepisów tego aktu prawnego jasno wynika, że prawodawca europejski ostatecznie zajął stanowisko, które pozbawia notariuszy definicji organu sądowego (władzy sądowniczej), akceptując jednocześnie wykonywania przez nich funkcji jurysdykcyjnych[521].

Względem polskiego notariusza nie powinno budzić wątpliwości, że przy większości czynności z zakresu prawa spadkowego, które podejmuje, nie jest on sądem stosownie do art. 3 ust. 2 e.r.s.[522]. W polskim piśmiennictwie prawniczym problematyczne natomiast stało się zagadnienie, czy polskiego notariusza, sporządzającego akt poświadczenia dziedziczenia, można uznać za sąd, czy też inny organ, który na mocy prawa krajowego jest właściwy do rozpoznawania spraw spadkowych[523].

Wśród przedstawicieli nauki twierdząco za uznaniem notariusza, sporządzającego

strzeni notarialnej stanowiącej odpowiednik europejskiej przestrzeni sądowej. Zob. J. Carrascosa González, *El Notariado ...*, s. 217-223 i 267-322.

[519] Ponadto kwestia, czy polski notariusz jest „sądem" ma istotne znaczenie ze względu na treść art. 13 e.r.s., w którym wskazano, że oświadczenia w nim wskazane mogą być złożone tylko przed sądem.

[520] Zob. m. in. L. Di Cola [w:] A.-L. Calvo Caravaca, A. Davì, H.-P. Mansel, *The EU Succession Regulation. A Commentary*, Cambridge 2016, s. 570 i przywołaną tam literaturę oraz P. Wautelet [w:] A. Bonomi, P. Wautelet, *Le droit ...*, s. 175, który zaznacza, że notariusze łacińscy nie wykonują funkcji orzeczniczych, a w ramach rozporządzenia mogą zostać uznani za sąd jeśli będą działać na podstawie przekazania uprawnień przez organ sądowy lub działać pod jego kontrolą.

[521] N. Suri, *Change in the role of notaries public? Effects of the integrational legislation one execution of a last will and testament*, s. 324-330, dostępne 29 października 2020 r. na https://jak.ppke.hu /uploads/articles/12417 /file/surinoemi.pdf. Autorka zauważa, że w doktrynie pojawił się pogląd, że orzecznictwo TS oraz stanowisko Komisji Europejskiej idzie w kierunku ograniczania roli krajowych instytucji notariatu na rzecz ukształtowania jej na poziomie unijnym. Tamże, s. 24. Por. także wyroki TS w sprawach Pula Parking i Zulfikarpašić.

[522] Są to m. in. następujące czynności notarialne: odbieranie oświadczeń spadkowych, otwieranie i ogłaszanie testamentów i wydawanie zaświadczeń wykonawcy testamentu. Mogą one wywoływać skutki prawne w innym państwie członkowskim tylko na podstawie art. 59 i nast. e.r.s. Por. M. Walasik, *Pozycja ...*, s. 354-355. Zob. odmiennie i nietrafnie odnośnie do odbierania oświadczeń spadkowych J. Turłukowski [w:] M. Załucki (red.), *Unijne ...*, s. 136-137 i P. Czubik, *Przepisy dotyczące odrzucenia spadku w europejskim rozporządzeniu spadkowym z perspektywy polskiego notariusza*, Krakowski Przegląd Notarialny 2016, Nr 2, s. 12-14, którzy uważają, że notariusza odbierającego oświadczenie spadkowe należy, na podstawie art. 13 e.r.s., uznać za „sąd" w rozumieniu art. 3 ust. 2 e.r.s.

[523] W tym kontekście należy również zwrócić uwagę na treść art. 64 e.r.s., który wyraźnie rozróżnia sąd w znaczeniu nadanym mu przez art. 3 ust. 2 e.r.s. oraz inny organ, który na mocy prawa krajowego jest właściwy do rozpoznawania spraw spadkowych. Zob. M. Pazdan, *Czy polski notariusz może być uważany za sąd w rozumieniu art. 3 ust 2 rozporządzenia nr 650/2012*? Rejent 2021, Nr 9, s. 16 i pkt 78. opinii w sprawie WB.

akt poświadczenia dziedziczenia[524], za „sąd" opowiedzieli się T. Kot[525], M. Margoński[526], P. Czubik[527], D. Karkut[528], M. Walasik[529], A. Oleszko[530], M. Setkowicz[531], M. Pazdan[532],

[524] W literaturze europejskiej zwraca się uwagę, że na gruncie prawa unijnego notariusza należy traktować jako „organ jurysdykcyjny" – organ pozasądowy pełniący funkcje jurysdykcyjne. Tak J. Carrascosa González, *El Notariado* ..., s. 270-273 i 287-288.

[525] T. Kot, *Czy polski notariusz może być sądem na gruncie rozporządzenia spadkowego? Głos w dyskusji* [w:] M. Pazdan, J. Górecki (red.), *Nowe europejskie prawo spadkowe*, Warszawa 2015, s. 91 i nast., który akceptuje w tym zakresie stanowisko M. Walasika.

[526] Jego zdaniem przemawia za tym, fakt że notariusz jest przedstawicielem zawodu prawniczego wykonującego funkcje sądowe w niespornych sprawach spadkowych, który jest bezstronny, gdyż obiektywnie ocenia poświadczany stan prawny niezależnie od wniosków uczestników. Dodatkowo podczas wydawania aktu poświadczenia dziedziczenia zapewnione jest prawo wszystkich stron do bycia wysłuchanym, a odmowa sporządzenia, uchylenia lub zmiany aktu poświadczenia dziedziczenia podlega kontroli sądu w trybie zażaleniowym. Natomiast na podstawie art. 95j pr. o not. zarejestrowany akt poświadczenia dziedziczenia ma skutki prawomocnego postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku. Zob. M. Margoński, *Charakter prawny europejskiego poświadczenia spadkowego. Analiza prawnoporównawcza aktu poświadczenia dziedziczenia i europejskiego poświadczenia spadkowego*, Instytut Wymiaru Sprawiedliwości 2015, s. 78.

[527] P. Czubik, *Konsekwencje europejskiego rozporządzenia spadkowego (nr 650/2012) dla praktyki notarialnej (zagadnienia dotyczące wyboru prawa właściwego do dziedziczenia)*, Rejent 2013, Nr 11, s. 29.

[528] D. Karkut, *Czy polski notariusz może być objęty zakresem kategorii pojęciowej „sąd" w rozumieniu europejskiego rozporządzenia spadkowego?*, Rejent 2017, Nr 3, s. 9-27.

[529] M. Walasik, *Pozycja ...,* s. 352-357.

[530] A. Oleszko, *Prawo o notariacie. Komentarz. Tom 1. Ustrój notariatu*, Warszawa 2016, s. 82-84.

[531] M. Setkowicz, *Notariusz jako organ ochrony prawnej w świetle prawa polskiego i prawa Unii Europejskiej*, Przegląd Prawa i Administracji 2016, Nr 107, s. 206 i nast.

[532] M. Pazdan, M. Zachariasiewicz, *Highlights and Pitfalls of the EU Succession Regulation*, PPPM 2020, T. 26, s. 139-140 i 161-178, M. Pazdan, *Czy polski* ..., s. 11-33, tenże, *Notarialne* ..., s. 12.

P. Księżak[533], J. Gomez-Riesco Tabernero de Paz[534], M. Pytlewska-Smółka[535], M. Zachariasiewicz[536] i jak wydaje się J. Pazdan[537] oraz M. Pilich[538].

Negatywne zapatrywanie w tej kwestii wyrazili natomiast K. Weitz[539], A. J. Szereda[540], B. Trocha[541], K. Konieczna[542], J. Pisuliński[543], M.Wilderspin[544] i jak wydaje się W.

[533] P. Księżak, *Charakter prawny aktu poświadczenia dziedziczenia* [w:] A. Marciniak (red.), *Notarialne poświadczenie dziedziczenia*, Warszawa 2019, s. 11.

[534] J. Gomez-Riesco Tabernero de Paz, *Réflexions sur la nation de „juridiction". Au sens de l'article 3.2 du Règlement (EU) No 650/2012 après les arréts de la Cour de Justice de l'Union Européenne Oberle, C-20/17 et WB C-658/17 Perspective espagnol*, CDT 2020, vol. 12, s. 1001-1019.

[535] M. Pytlewska-Smółka, *Europejskie poświadczenie spadkowe,* Nowy Przegląd Notarialny 2016, Nr 1, s. 33-34.

[536] M. Pazdan, M. Zachariasiewicz, *Highlights ...*, s. 139-140 i 161-178.

[537] Autorka ta stwierdza, że polskim notariuszom pod rządami rozporządzenia spadkowego przysługuje jurysdykcja do potwierdzania dziedziczenia w takim samym zakresie jak polskim sądom. J. Pazdan, *Doniosłe dla notariuszy nowości w prawie spadkowym,* Rejent 2012, Nr 12, s. 115. Na temat jurysdykcji polskich notariuszy w sprawach spadkowych zobacz zwłaszcza: J. Pazdan, *Doniosłe ...*, s. 113-115, M. Pazdan, *Notariat a prawo prywatne międzynarodowe (uwagi ogólne)*, Rejent 1995, Nr 9, s. 197 i nast., tenże *Czynności notarialne w międzynarodowym prawie spadkowym,* Rejent 1998, Nr 4, s. 100, tenże, *Notarialne poświadczenie dziedziczenia a prawo prywatne międzynarodowe* [w:] A. Dańko-Roesler, J. Jacyszyn, M. Pazdan, W. Popiołek (red.), *Rozprawy z prawa prywatnego, Księga pamiątkowa dedykowana Profesorowi Aleksandrowi Oleszce*, Warszawa 2012, s. 423 i nast., W. Salagierski, *Pozycja ...*, s. 180 i nast., A. Oleszko, *Prawo o notariacie. Część ustrojowa*, Kluczbork-Lublin 2009, s. 65 i nast., A.J. Szereda, *Jurysdykcja notarialna*, Łódzki Biuletyn Notarialny 2011, Nr 9, s. 71 i nast., M. Z. Król, *Jurysdykcja notariusza z perspektywy teoretycznoprawnej,* [w:] E. Drozd, A. Oleszko, M. Pazdan (red.), *Rozprawy z prawa prywatnego, prawa o notariacie i prawa europejskiego ofiarowane Panu Rejentowi R.* Sztykowi, Kluczbork 2007, s. 412 i nast., K. Weitz, *Jurysdykcja krajowa w sprawach spadkowych w świetle rozporządzenia spadkowego*, [w:] M. Pazdan, J. Górecki (red.), *Nowe europejskie prawo spadkowe*, Warszawa 2015, s. 36-85.

[538] M. Pilich, *Jurysdykcja i prawo właściwe w sprawach spadkowych załatwianych przed notariuszem w państwie członkowskim Unii Europejskiej – wprowadzenie i wyrok Trybunału Sprawiedliwości z 16.07.2020 r., C-80/19, Postępowanie zainicjowane przez E.E.*, Eur. Przeg. Sąd. 2021, Nr 8, s. 53-54.

[539] K. Weitz, *Jurysdykcja ...*, s. 41-42 i tenże, *Przyjmowanie zagranicznych dokumentów urzędowych na podstawie rozporządzenia spadkowego*, [w:] T. Ereciński, J. Gudowski, M. Pazdan, M. Tomalak (red.), *Ius est a iustitia appellatum. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Tadeuszowi Wiśniewskiemu*, Warszawa 2017, s. 1063-1064. Autor ten wyjaśnił, że przeciwko uznaniu notariuszy wydających akt poświadczenia dziedziczenia za „sąd" przemawia niesprawowanie przez nich funkcji sądowych i nie wydawanie rozstrzygnięć będących odpowiednikami orzeczeń sądowych. A.J. Szereda zauważa ponadto, że dokonywanie czynności notarialnych spełnia m. in. funkcje pomocniczą wobec wymiaru sprawiedliwości, przed którą należy rozumieć czynności notarialne służące wykonywaniu wymiaru sprawiedliwości, jurysdykcję prewencyjną notariuszy i dokonywanie innych czynności mających znaczenie w postępowaniu cywilnym. Por. A.J. Szereda, *Rozważania ...*, s. 116.

[540] A.J. Szereda, *Rozważania o „postępowaniu notarialnym"*, Rejent 2012, Nr 5, s. 101. Autor podkreśla, że działalność notariusza różni się dziś od działalności sądu i powołując się na J. Jaworskiego słusznie zaznacza, że sąd rozstrzyga spory już istniejące, zaś notariusz asystuje przy „stawaniu się" stosunku prawnego, tamże s. 102. Wskazuje także trafnie za S. Włodyką, że działania notariusza nie mają charakteru władczego, stąd notariusze nie mogą wykonywać funkcji jurysdykcyjnych, tamże s. 117.

[541] B. Trocha, *Akt poświadczenia dziedziczenia w świetle prawa UE. Glosa do wyroku TS z dnia 23 maja 2019 r., C-658/17*, LEX/el. 2019.

[542] K. Konieczna, *Pozycja prawna notariusza w sprawach spadkowych o charakterze transgranicznym Glosa do wyroku Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej w sprawie C-658/17 WB*, PPPM 2020, t. 27, s. 303-317.

[543] J. Pisuliński, *Europejskie prawo cywilne*, Warszawa 2013, s. 23.

[544] M. Wilderspin, *The Notion of "Court" under the Succession Regulation*, PPPM 2020, t. 26, s. 45-56.

Karpowicz[545]. Niejasne jest zaś stanowisko M. A. Nowocień, która stwierdziła, że notariusz w pewnym zakresie działania posiada swego rodzaju prerogatywy władcze, będąc uczestnikiem wymiaru sprawiedliwości w szerokim rozumieniu[546].

Ze względu na daleko idącą rozbieżność poglądów wyrażanych w doktrynie należy przeprowadzić szczegółową analizę tego zagadnienia.

3.2.1. Przesłanka podmiotowa

Powyższa różnica zdań doktryny wynika z nie w pełni określonej pozycji instytucji notariatu w polskim porządku prawnym. Na złożoność tych problemów nakłada się brak jednoznacznego określenia statusu zawodowego notariusza, i jak zaznacza się w piśmiennictwie, związany z tym brak kompleksowego oraz spójnego określenia charakteru notariatu[547]. Nie wdając się w szczegółową analizę pozycji ustrojowej notariusza, gdyż rozważania takie przekroczyłyby ramy wyznaczone tytułem rozprawy, stwierdzić pozostaje, że „status notariusza w systemie organów ochrony prawnej jest zagadnieniem wielopłaszczyznowym, zaś jego pozycja nie ma jednolitego charakteru”[548], co świadczy o złożoności jego pozycji prawnej. Z tych względów poprzestać jedynie wypada na zwięzłym opisaniu jego statusu w polskim porządku prawnym.

W literaturze akcentuje się ścisłe powiązanie notariusza z państwem, a jego działalność jest *sui generis* działalnością państwową[549]. Ponadto istotne jest, że określenie w ustroju państwa stanowiska notariatu zależy właśnie od granic działalności państwa[550].

---

[545] W. Karpowicz [w:] W. Gonet, *Prawo o notariacie. Komentarz. Wzory aktów notarialnych i poświadczeń,* Warszawa 2022, s. 610-611.

[546] M.A. Nowocień, *Odmowa dokonania czynności notarialnej i jej zaskarżenie,* Warszawa 2018, s. 21. Pogląd ten wpisuje się w wyrażane w literaturze europejskiej wątpliwości co do pozycji notariusza w rozporządzeniu spadkowym.

[547] A. Oleszko, R. Pastuszko, *Ustrój polskiego notariatu w świetle orzecznictwa Trybunału Konstytucyjnego,* St. Iur. Lubl. 2014, nr 22, s. 551 oraz A. Oleszko, *Status prawny notariusza po dodaniu rozdz. 3a i 3b Prawa o notariacie w ujęciu krajowym i unijnym*, LEX/el. 2018. Por. także T. Szanciło, *Odpowiedzialność cywilna notariusza w przypadku dokonania czynności sprzecznej z prawem,* Rejent 2015, Nr 8, s. 69-75.

[548] A.J. Szereda, *Rozważania …*, s. 99. Autor ten zauważa, że pozycję notariusza można rozpatrywać jako „podatnika, płatnika, poborcy opłaty sądowej, instytucji obowiązanej w rozumieniu ustawy o przeciwdziałaniu praniu pieniędzy oraz finansowaniu terroryzmu, przedsiębiorcy, przedstawiciela wolnego zawodu, osoby godnej zaufania publicznego, funkcjonariusza publicznego, organu postępowania cywilnego”, tamże s. 99. Zob. przykładowo na temat statusu prawnego notariusza M.A. Nowocień, *Odmowa …* , s. 19-28, J. Jacyszyn, *Wokół statusu notariusza*, Rejent 1996, Nr 4-5, s. 25-33, J. Preussner-Zamorska, *Uwagi na temat statusu prawnego notariusza w świetle polskiej ustawy z dnia 14 lutego 1991 r. – Prawo o notariacie*, Rejent 1997, Nr 6, s. 54 -64, A. Oleszko, *Nadzór nad notariatem*, Rejent 1993, Nr 7, s. 9-32, tenże, *Z zagadnień ustrojowych notariatu*, Rejent 1993, Nr 9, s. 9-27 oraz tenże, *Status prawny notariusza w systemie ustroju państwowego*, Rejent 2005, Nr 12, s. 9-24 i przywoła tam literatura.

[549] A.J. Szereda, *Rozważania …*, s. 99. Oczywiste jest przy tym, że notariusz nie jest sądem w znaczeniu prawa krajowego i nie sprawuje wymiaru sprawiedliwości – art. 175 Konstytucji RP.

[550] Tamże, s. 99.

Niewątpliwie polski notariusz jest przedstawicielem zawodu prawniczego[551] właściwego w sprawach spadkowych[552], będącego gwarantem bezpiecznego obrotu prawnego[553]. Wykonuje działalność zawodową o charakterze zaufania publicznego[554] w ramach wolnego zawodu[555]. Jest także funkcjonariuszem publicznym[556], ale nie jest urzędnikiem państwowym[557] i nie jest organem władzy publicznej[558] ani organem sądowym[559]. Podnosi się, że notariusz jest „swoistą hybrydą łączącą elementy publicznoprawne i prywatnoprawne, a także stanowi połączenie władzy publicznej i wolnego zawodu"[560], a jego pozycja prawna jest usytuowana pomiędzy sędzią a adwokatem[561]. Wolfgang Żmudziński celnie zauważył, że „W odróżnieniu od zawodu sędziego, który w ramach przysługującej mu niezawisłości bezstronnie rozstrzyga spory między stronami w toku postępowania sądowego - notariusz jest w dyspozycji stron dla wskazania im bezstronnego rozwiązania ich problemów, w ra-

[551] Co do statusu polskiego notariusza zob. szerzej M. Setkowicz, *Notariusz* ..., s. 195-209. Por. także m. in. wyroki TK: z dnia 6 marca 2012 r., sygn. akt K 15/08, opubl. Dz. U. z 2012 r., poz. 297, z dnia 27 czerwca 2013 r., sygn. akt K 12/10, opubl. Dz. U. z 2013 r., poz. 826, z dnia 13 stycznia 2015 r. , sygn. akt SK 34/12, opubl. Dz. U. z 2015 r., poz. 85, uchwały SN: z dnia 23 września 2009 r., sygn. akt I KZP 7/09, opubl. OSNKW 2009, Nr 10, poz. 83, z dnia 18 grudnia 2013 r., sygn. akt III CZP 82/13, opubl. OSNC 2014, Nr 10, poz. 101, z dnia 23 marca 2016 r., sygn. akt III CZP 4/16, opubl. OSNC 2017, Nr 2, poz. 19, wyrok SN z dnia 7 kwietnia 2004 r., sygn. akt III SK 28/04, opubl. OSNP 2005, Nr 3, poz. 47 oraz wyrok SA w Warszawie z dnia 17 grudnia 1998 r., sygn. akt I ACa 697/98, opubl. OSA 1999, Nr 10, poz. 46.

[552] Art. 1 § 1, art. 2 § 1 i art. 5 w zw. z art. 95a i nast. pr. o not.

[553] K. Rymanowska-Mrugała, *Akt notarialny jako szczególna forma dokumentu urzędowego*, Folia Iuridica Universitatis Wratislawiensis 2016, vol. 5 (1), s. 219.

[554] Art. 2 § 1 pr. o not. Por. A. Oleszko*, Ustawowy …* , s. 10, tenże, *Z zagadnień …*, s. 16-27 i P. Kuczma, *Notariusz w orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego*, Rejent 2012, Nr 12, s. 46-49. Zob. wyroki: SN z dnia 29 maja 2001 r., sygn. akt I CKN 1217/98, opubl. Biul. SN 2001, Nr 10, poz. 10, SA w Szczecinie z dnia 4 grudnia 2019 r., sygn. akt I ACa 194/19, opubl. LEX nr 2895393 oraz TK z dnia 10 grudnia 2003 r., sygn. akt K 49/01, OTK-A 2003, Nr 9, poz. 101.

[555] Art. 4 ust. 3 pr. o not. w zw. z art. 87 § k.s.h. i art. 88 k.s.h. Zob. C. W. Salagierski, *Pozycja …*, s. 192 i nast. i J. Jacyszyn, *Polski …,* s. 71-72 oraz J. Preussner-Zamorska, *Uwagi* ..., s. 54-64.

[556] Art. 2 § 1 pr. o not. w zw. z art. 115 § 13 pkt 3 k.k. Wykonywanie funkcji publicznych przez polskiego notariusza wiąże się z przynależnością do notariatu łacińskiego. Zob. Z. Kwiatkowski, *Notariusz jako funkcjonariusz publiczny w świetle nowego prawa o* notariacie, PS 1994, Nr 3, s. 22 i nast., J. Jacyszyn, *Polski …,* s. 68, M. Pazdan, *Notariat po przystąpieniu Polski do Unii Europejskiej*, Rejent 2002, Nr 6, s. 28-30, A. Oleszko, *Ochrona prawna notariusza jako funkcjonariusza publicznego oraz osoby zaufania publicznego*, Rejent 2015, nr 7, s. 9-19, R. Sztyk, *Funkcja publiczna notariatu*, Rejent 1994, Nr 12, s. 63-65.

[557] A. Oleszko, *Ustawowy* ..., s. 11 i 17, tenże, *Z zagadnień …*, s. 18, A.J. Szereda, *Rozważania …*, s. 99-100.

[558] Tak SN w postanowieniu z dnia 18 września 2002 r., sygn. akt III CKN 326/01, opubl. LEX nr 56898. Zob. A. Oleszko, *Z zagadnień …*, s. 18 i A. Redelbach, *Notariusz wobec prawa wspólnotowego,* Rejent 2002, Nr 12, s. 78-79.

[559] Wyrok SN z dnia 25 marca 2010 r., sygn. akt I CSK 412/09, opubl. LEX nr 1615547. Szczegółowo na temat pozycji notariusza w wymiarze sprawiedliwości zob. A. Oleszko, *Notariat w systemie wymiaru sprawiedliwości*, Warszawa 2015.

[560] A.J. Szereda, *Rozważania …*, s. 100.

[561] A. Oleszko, *Z zagadnień …*, s. 21, który jak słusznie zauważa, że „sędzia orzekający styka się (…) z istniejącym już stosunkiem prawnym, nie mając w zasadzie wpływu na jego powstanie i kształt prawny, natomiast notariusz współuczestniczy w tworzeniu stosunku prawnego, który ewentualnie w przyszłości może być przedmiotem sporu". Por. P. Kuczma, *Notariusz* ..., s. 49-53.

mach obowiązujących przepisów prawa, w celu uniknięcia sporu pomiędzy stronami czynności”[562]. Działalność notarialna jest zaś „aktywnością pomiędzy stosowaniem a realizacją prawa, przy czym nie jest ani jednym ani drugim. Jest aktywnością swoistą, samoistną, *sui generis*”[563].

Sąd Najwyższy w uchwale z dnia 18 grudnia 2013 r.[564] odnotował różnorodność pozycjonowania notariusza względem wymiaru sprawiedliwości. Notariusz jest bowiem określany w doktrynie mianem m. in. organu pomocniczego wobec wymiaru sprawiedliwości, aktywnego uczestnika szeroko pojętego wymiaru sprawiedliwości, organu obsługi prawnej, organu ochrony prawnej, podmiotu sprawującego jurysdykcje prewencyjną itp. Sąd Najwyższy podkreślił przy tym, że między pozycją ustrojową oraz zadaniami sądów i notariuszy zachodzi jednak zasadnicza różnica, gdyż notariusz nie rozstrzyga sporu o prawo ani nie sprawuje wymiaru sprawiedliwości. Część jego kompetencji można jednak określić mianem decyzji stosowania prawa; chodzi zwłaszcza o wydawanie aktów na podstawie postępowań stanowiących przejaw ochrony prawnej i będących wręcz równoważnikiem postępowania sądowego.

Przy omawianiu tej przesłanki należy poczynić jeszcze jedną uwagę o bardziej ogólnym charakterze. Definicja „sądu” w rozporządzeniu nr 650/2012 rozróżnia podmiotowo dwa organy, które mogą być uznane za „sąd” na potrzeby tego aktu normatywnego. Pierwszym z nich jest sąd w znaczeniu ustrojowym, czyli organ usytuowany w strukturach krajowego wymiaru sprawiedliwości, co do którego nie są stawiane przez art. 3 ust. 2 e.r.s. inne wymogi. Wynika to z tego, że kierując się zasadą zaufania do wymiarów sprawiedliwości państw członkowskich UE, można przyjąć ogólne domniemanie, że ustrój sądów jest tak ukształtowany, iż zapewnia prawo do rzetelnego procesu, przez m. in. zagwarantowanie niezależności sądów i niezawisłości zasiadających w nich sędziów. Inaczej jest natomiast

[562] W. Żmudziński, *Ustrój notariatu*, Rejent 1991, Nr 2, s. 8.

[563] M. Z. Król, *Kilka słów o praktyce notarialnej i roli notariusza w kształtowaniu stosunków prawnych (perspektywa porównawczoprawna)*, Rejent 2006, Nr 7-8, s. 52. Odnośnie do statusu notariusza w kontekście art. 51 TFUE (uprzednio art. 45 TWE) zob. też wyroki TS: z dnia 24 maja 2011 r., C-47/08, Komisja Europejska przeciwko Belgii, EU:C:2011:334, C-50/08, Komisja Europejska przeciwko Francji, EU:C:2011:335, C-51/08, Komisja Europejska przeciwko Luksemburgowi, EU:C:2011:336, C-53/08, Komisja Europejska przeciwko Austrii, EU:C:2011:338 – dalej wyrok TS Komisja przeciwko Austrii, C-54/08, Komisja Europejska przeciwko Niemcom, EU:C:2011:339, C-61/08, Komisja Europejska przeciwko Grecji, EU:C:2011:340 oraz z dnia 10 września 2015 r., C-151/14, Komisja Europejska przeciwko Łotwie, EU:C:2015:577 – dalej wyrok TS w sprawie Komisja przeciwko Łotwie C-151/14, w których TS uznał, że czynności notarialne podejmowane przez notariuszy belgijskich, francuskich, luksemburskich, austriackich, niemieckich, greckich i łotewskich nie są związane z bezpośrednim i szczególnym wykonywaniem władzy publicznej.

[564] Uchwała SN z dnia 18 grudnia 2013 r., sygn. akt III CZP 82/13.

w drugim przypadku, co również trzeba powiązać z kwestiami ustrojowymi. Odwrotnie niż w przypadku sądów w znaczeniu ustrojowym, nie można domniemywać, że postępowanie przed innymi organami zapewni ochronę praw obywateli Unii, taką jak w postępowaniu sądowym. Dlatego też legislator unijny słusznie wskazał w dalszej części definicji art. 3 ust. 2 e.r.s., że postępowanie przed innymi organami musi spełniać określone warunki o charakterze funkcjonalnym i gwarancyjnym[565].

Mając powyższe na uwadze, bezspornie przyjąć wypada, że polski notariusz spełnia przesłankę o charakterze podmiotowym z art. 3 ust. 2 e.r.s., jako przedstawiciel zawodu prawniczego właściwego w sprawach spadkowych.

3.2.2. Przesłanka gwarancyjno-procesowa

3.2.2.1. Gwarancja bezstronności i prawa wszystkich stron do bycia wysłuchanymi

Na gruncie art. 3 ust. 2 e.r.s. wobec innych organów niż sądy w znaczeniu ustrojowym, prawodawca unijny wymaga wykonywania powierzonych im kompetencji w warunkach należytego standardu ochrony prawnej. Mają być one bezstronne – rozstrzygać sprawy w sposób niezależny. Postępowanie przed nimi ma być *inter partes* – obywatel powinien mieć zagwarantowane prawo do bycia wysłuchanym, a ich orzeczenia powinny być zaskarżalne do sądu i mieć moc oraz skutek orzeczenia sądu w takiej samej sprawie. Oznacza to, że organy inne niż sądy i przedstawiciele zawodów prawniczych, mimo wykonywania funkcji sądowych lub mimo powierzenia im takich uprawnień lub działania pod kontrolą sądu, nie będą uznane za sąd, jeśli nie zostaną spełnione te dodatkowe warunki.

Oceniając pozycję polskiego notariusza, pod względem gwarancyjno-procesowej przesłanki definicji „sądu", nie powinno budzić wątpliwości, że sporządzanie przez niego aktu poświadczenia dziedziczenia odbywa się przy zachowaniu gwarancji bezstronności[566]

[565] TS wskazuje w tym kontekście, że poszanowanie zasady wzajemnego zaufania w ramach sprawowania wymiaru sprawiedliwości w państwach członkowskich wymaga przede wszystkim, aby orzeczenia, o których wykonanie wnosi inne państwo członkowskie, były wydawane w postępowaniu sądowym gwarantującym niezależność, bezstronność oraz poszanowanie zasady kontradyktoryjności. Zob. pkt 54. wyroku TS w sprawie Pula Parking oraz pkt 43. wyroku TS w sprawie Zulfikarpašić.

[566] Jest to jeden z podstawowych obowiązków notariusza jako zawodu zaufania publicznego i jest gwarantowany m. in. przez możliwość wyłączenia notariusza na podstawie art. 84 pr. o not., czy też zakaz podejmowania dodatkowego zatrudnienia (art. 19 § 1 pr. o not.). Zob. szczegółowo M. Łata, *Bezstronność (sensu stricto) notariusza*, Rejent 2018, Nr 5, s. 9-31, A. Oleszko, *Ustawowy …*, s. 9-25 i C.W. Salagierski, *Prawa i obowiązki notariuszy,* Rejent 1992, Nr 10, s. 24 i 26-29. Por. także M. Walasik, *Pozycja …,* s. 353, A. Oleszko, *Prawo o notariacie. Część …*, s. 243-244 i M. Pazdan, M. Zachariasiewicz, *Highlights* ..., s. 173-174.

i zapewnieniu prawa wszystkich stron do bycia wysłuchanym[567]. Przy dokonywaniu czynności notarialnych jest on bowiem obowiązany czuwać nad należytym zabezpieczeniem praw i słusznych interesów stron oraz innych osób, dla których czynność ta może powodować skutki prawne (art. 80 § 2 pr. o not.). Ponadto notariusz jest obowiązany udzielać stronom niezbędnych wyjaśnień dotyczących dokonywanej czynności notarialnej (art. 80 § 3 pr. o not.)[568]. Zdaniem Małgorzaty Z. Król, bezstronność notariusza powinna wyrażać się w tym, że jest on zobowiązany dbać w równym stopniu o słuszne interesy wszystkich stron i innych osób, dla których czynność notarialna może spowodować skutki prawne[569]. Nie ma więc wątpliwości, że polski notariusz, sporządzając APD, spełnia tę przesłankę[570].

3.3.2.2. Spełnienie przez akt poświadczenia dziedziczenia przesłanek orzeczenia w rozumieniu art. 3 ust. 2 e.r.s.

3.3.2.2.1. Moc i skutek podobny do orzeczenia sądowego

Akt poświadczenia dziedziczenia jest alternatywnym sposobem stwierdzenia praw do spadku względem sądowego postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku. Ma on, od chwili zarejestrowania, skutki prawomocnego[571] postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku, co wynika z art. 95j pr. o not.[572]. Oznacza to, że akt taki cechuje się w części skutecznością, jaką posiadają postanowienia orzekające co do istoty sprawy[573]. Jednakże nie

[567] Wynika to z treści art. 95b pr. o not., zgodnie z którym przed sporządzeniem aktu poświadczenia dziedziczenia notariusz spisuje protokół dziedziczenia przy udziale wszystkich osób zainteresowanych, z uwzględnieniem art. 95ca, który natomiast stanowi o możliwości sporządzenia przez notariusza projektu protokołu dziedziczenia na wniosek osoby zainteresowanej i przy jej udziale.

[568] Zob. S. Wójcik, *Rola notariusza w sprawach spadkowych na przykładzie testamentu notarialnego*, Rejent 1996, Nr 4-5, s. 154-158.

[569] M. Z. Król, *Kilka …*, s. 45.

[570] Tak również M. Walasik, *Pozycja* ..., s. 353-354.

[571] W doktrynie wskazuje się, że wpis tego aktu do Rejestru Spadkowego jest zdarzeniem analogicznym do uzyskania prawomocności przez postanowienie o stwierdzeniu nabycia spadku. Zob. W. Borysiak [w:] K. Osajda (red. serii), W. Borysiak (red. tomu), *Prawo o notariacie. Komentarz,* wyd. 4, Warszawa 2021, art. 95j, nb 3 i przytoczoną tam literaturę.

[572] Uzupełnieniem tego przepisu jest art. 95p pr. o not., który stanowi, że ilekroć w przepisach odrębnych jest mowa o postanowieniu o stwierdzeniu nabycia spadku, należy rozumieć przez to również zarejestrowany akt poświadczenia dziedziczenia. Jeżeli ustawa wyznacza początek lub koniec biegu terminu na dzień uprawomocnienia się postanowienia sądu o stwierdzeniu nabycia spadku, należy rozumieć przez to również dzień zarejestrowania aktu poświadczenia dziedziczenia.

[573] Art. 95j pr. o not. w zw. z art. 521 § 1 k.p.c. Zob. A.J. Szereda, *Czynności notarialne. Komentarz do art. 79–112 Prawa o notariacie,* Warszawa 2018, art. 95j i M. Blok, *Notarialny akt poświadczenia dziedziczenia a sądowe stwierdzenie praw do spadku,* Rejent 2010, Nr 7-8, s. 19-22. Szczegółowe rozważania na temat skuteczności przeprowadzone zostały w rozdziale III rozprawy.

jest on orzeczeniem, o czym świadczy art. 2 § 2 pr. o not.[574], ani nie jest aktem notarialnym[575], ani też poświadczeniem notarialnym[576].

APD wywołuje skutki materialnoprawne uregulowane w art. 1025 § 2 k.c., art. 1027 k.c. i art. 1028 k.c. W doktrynie wątpliwości budzi, czy zarejestrowany akt poświadczenia wywołuje również skutki procesowe równe prawomocnemu postanowieniu o stwierdzeniu nabycia spadku. Sporne jest przykładowo, czy dokument taki posiada powagę rzeczy osądzonej tożsamo z prawomocnym postanowieniem o stwierdzeniu nabycia spadku (art. 363 § 1 k.p.c., art. 366 k.p.c. w zw. z art. 523 k.p.c. i art. 13 § 2 k.p.c.), czy też nie korzysta z powagi rzeczy osądzonej[577]. W zależności od przyjętego stanowiska, a mianowicie, czy

[574] Przepis ten stanowi, że czynności notarialne, dokonane przez notariusza zgodnie z prawem, mają charakter dokumentu urzędowego. Akt poświadczenia dziedziczenia w ocenie M. Walasika nie jest przy tym czynnością prawną z zakresu prawa materialnego, ani czynnością procesową, tylko szczególnego rodzaju aktem ochrony prawnej udzielanej przez notariusza w sprawach z zakresu prawa spadkowego. Szerzej zob. M. Walasik, *Pozycja* ..., s. 344-347.

[575] Por. P. Księżak, *Charakter* ..., s. 2-5.

[576] Tamże, s. 6.

[577] Zob. A. Oleszko, *Prawo* ..., art. 95j, teza 12 i nast., Z Truszkiewicz, *Uchylenie* ..., s. 12-14, S. Babiarz, *Spadek i darowizna w prawie cywilnym i podatkowym,* wyd. 5, Warszawa 2019, s. 287, W. Borysiak, [w:] K. Osajda (red. serii), W. Borysiak (red. tomu), *Prawo* ..., art. 95j, nb 27, tenże [w:] K. Osajda (red.), *Prawo i postępowanie spadkowe, t. IVB, art. 95j*, Warszawa 2018, P. Borkowski, *Notarialne poświadczenie dziedziczenia,* Warszawa 2011, s. 260, M. Iżykowski, *Notarialne poświadczenie dziedziczenia jako rozstrzygnięcie sprawy cywilnej,* [w:] P. Grzegorczyk, K. Knoppek, M. Walasik (red.), *Proces cywilny. Nauka – kodyfikacja – praktyka. Księga Jubileuszowa dedykowana profesorowi Feliksowi Zedlerowi*, Warszawa 2012, s. 178, M. Walasik, *Pozycja* ..., s. 345, M. Margoński, *Charakter* ..., s. 63-64, M. Uliasz, *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, wyd. 2, Warszawa 2008, art. 669^1 k.p.c., teza 13, P. Zdanikowski [w:] M. Fras, M. Habdas (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz. Tom VI. Spadki (art. 922-1087)*, Warszawa 2019, s. 652, D. Dończyk, *Notarialne poświadczenie dziedziczenia. Komentarz*, Warszawa 2011, art. 95(j), s. 129, teza 20, A.J. Szereda, *Czynności* ..., art. 95j. J. Gudowski [w:] T. Ereciński (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz, t. 3. Postępowanie rozpoznawcze. Postępowanie zabezpieczające, wyd. V,* Warszawa 2016, s. 566, stwierdza, że zarejestrowany akt poświadczenia dziedziczenia może być potraktowany co najwyżej jako tzw. surogat osądzenia sprawy, a P. Księżak, *Charakter* ..., s. 13-14, wskazuje, że akt poświadczenia dziedziczenia nie posiada powagi rzeczy osądzonej, tylko „powagę rzeczy poświadczonej"; tożsamo M. Pazdan, M. Zachariasiewicz, *Highlights* ..., s. 176. J. Pisuliński, *Europejskie poświadczenie spadkowe,* [w:] Pecyna M., Pisuliński J., Podrecka M. (red.), *Rozprawy cywilistyczne. Księga pamiątkowa dedykowana Profesorowi Edwardowi Drozdowi*, Warszawa 2013, s. 638, optuje za tym, że zarejestrowany akt poświadczenia dziedziczenia wywołuje tylko skutki materialnoprawne. W zależności od przyjętego stanowiska autorzy opowiadają się w razie uprzedniego wydania zarejestrowanego APD za odrzuceniem wniosku o stwierdzenie nabycia spadku (S. Babiarz, Z. Truszkiewicz, W. Borysiak, P. Borkowski, M. Iżykowski, M. Walasik, M. Margoński, P. Księżak i M. Uliasz) albo jego oddaleniem (E. Skowrońska-Bocian, J. Gudowski, D. Dończyk, A. Oleszko, A.J. Szereda, P. Zdanikowski i J. Pisuliński). Nie jest natomiast jasne stanowisko B. Kordasiewicza, ponieważ początkowo stwierdza, że zarejestrowany akt poświadczenia dziedziczenia wywołuje skutki sprawy prawomocnie osądzonej (art. 199 § 1 pkt 2 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.), po czym wskazuje, że w sytuacji zarejestrowania takiego aktu wniosek powinien zostać oddalony, tak B. Kordasiewicz, *Prawo spadkowe. System Prawa Prywatnego. Tom 10,* Warszawa 2015, s. 584. Por. także pkt 94. opinii rzecznika generalnego Y. Bota przedstawionej w dniu 28 lutego 2019 r. w sprawie C-658/17 WB przy udziale notariusz Przemysławy Bac, EU:C:2019:166, dalej opinia w sprawie WB. Judykatura opowiedziała się za odrzuceniem takiego wniosku na podstawie art. 199 § 1 pkt 2 k.p.c. Tak m. in. postanowienia SO: we Wrocławiu z dnia 25 sierpnia 2016 r., sygn. akt II Ca 1973/15, opubl. LEX nr 2146245, w Bydgoszczy z dnia 14 lutego 2014 r., sygn. akt II Cz 1022/13, niepubl., w Szczecinie z dnia 5 czerwca 2015 r., sygn. akt II Ca 19/15, niepubl., w Świdnicy z dnia 11 marca 2014 r., sygn. akt II Ca 653/13, niepubl i SR: w Limanowej

zarejestrowany APD wywiera jedynie skutki materialnoprawne właściwe prawomocnemu postanowieniu o stwierdzeniu nabycia spadku, czy również skutki procesowe, dyskusyjne staje się także związanie sądu zarejestrowanym APD (art. 365 § 1 k.p.c. w zw. z art. 95j. pr. o not.)[578].

Kontrowersji nie budzi natomiast, że akt taki może być podstawą zawarcia umowy o dział spadku lub sądowego działu spadku (art. 680 k.p.c.) i jest podstawą podjęcia zawieszonego postępowania (art. 180 § 1 pkt 1 k.p.c.). Ponadto nie ma sporu co do tego, że stanowi on podstawę wpisu do księgi wieczystej spadkobiercy lub zapisobiercy windykacyjnego w miejsce spadkodawcy (art. 95j pr. o not. w zw. z art. 626^8 § 3 k.p.c.) oraz ostrzeżenia w dziale trzecim księgi wieczystej (art. 36 u.k.w.h.). Tak, jak postanowienie o stwierdzeniu nabycia spadku, APD ma skutki tylko deklaratoryjne[579]. Mimo treści art. 95j pr. o not. postanowieniu o stwierdzeniu nabycia spadku przysługuje jednak pierwszeństwo przed tą czynnością notarialną, co wynika przede wszystkim z treści art. 669^1 § 1 k.p.c., art. 1025 § 3 k.p.c. i art. 95e § 2 pkt 1 pr. o not.

Z tych względów uznać należy, że akt poświadczenia dziedziczenia spełnia przesłankę wskazaną w art. 3 ust. 2 lit. b) e.r.s.

3.3.2.2.2. Zaskarżalność APD lub ponowne rozpoznanie sprawy przez organ sądowy

Nie jest natomiast jasne, czy akt poświadczenia dziedziczenia spełnia przesłankę orzeczenia, które podlega zaskarżeniu do organu sądowego lub ponownego rozpoznania przez organ sądowy. Zauważyć trzeba, że czynności notarialne są z zasady niezaskarżalne. Nie jest przykładowo możliwe zaskarżenie zarejestrowanego aktu poświadczenia dziedziczenia z żądaniem jego zmiany[580]. Taki dokument nie może być też zmieniony przez notariusza nawet za zgodą osób biorących udział przy jego sporządzaniu, ponieważ nie jest on

z dnia 2 lutego 2018 r., sygn. akt I Ns 675/17, opubl. LEX nr 2450111, dla Łodzi-Widzewa w Łodzi z dnia 23 lutego 2016 r., sygn. akt II Ns 1763/15, opubl. LEX nr 2005161, w Kędzierzynie-Koźlu z dnia 6 lutego 2017 r., sygn. akt I Ns 214/14, niepubl., w Elblągu z dnia 14 stycznia 2020 r., sygn. akt IX Ns 443/19, niepubl. Szczegółowo zob. W. Borysiak, [w:] K. Osajda (red. serii), W. Borysiak (red. tomu), *Prawo ...*, art. 95j. Heinz-Peter Mansel odnośnie do zagranicznych poświadczeń spadkowych jest zdania, że nie wywołują one skutku powagi rzeczy osądzonej. Zob. H.-P. Mansel, [w:] A.-L. Calvo Caravaca, A. Davì, H.-P. Mansel, *The EU Succession …*, s. 641-642.

[578] Opowiadając się za poglądem, że zarejestrowany APD wywołuje wyłącznie skutki materialnoprawne, zgodzić się należy, że APD, skoro nie jest orzeczeniem, nie może wywoływać stanu powagi rzeczy osądzonej ani nie może wiązać sądu. Jednakże zarejestrowanie APD przed wydaniem postanowienia w sprawie o stwierdzenie nabycia spadku powinno skutkować, co do zasady (art. 679 § 4 k.p.c.), oddaleniem wniosku, w tym, w zależności od etapu postępowania, również na podstawie art. 514 § 2 k.p.c. w zw. z art. 1025 zdanie pierwsze k.c.

[579] Zob. wyrok WSA w Warszawie z dnia 1 lipca 2014 r., sygn. akt I SA/Wa 300/14, opubl. LEX nr 1591558.

[580] Ustawodawca nie przewidział takiej możliwości ani w Prawie o notariacie, ani w k.p.c.

ani czynnością prawną, ani formą dla czynności prawnej, a traktować go należy jako specyficzny dokument potwierdzający prawa do spadku, do którego mają zastosowanie jedynie przepisy proceduralne[581], który z chwilą zarejestrowania staje się aktem publicznym[582]. W art. 80 ust. 4 pr. o not. przewidziano tylko możliwość sprostowania oczywistej omyłki, a w art. 95l tej ustawy jego uzupełnienie.

Ponadto ze stanowiska Sądu Najwyższego wyrażonego w wyroku z dnia 30 maja 2000 r.[583] wynika, że nie można skutecznie wytoczyć przeciwko notariuszowi powództwa o stwierdzenie nieważności aktu notarialnego, a notariusz w takim postępowaniu nie posiada legitymacji procesowej biernej. Oznacza to, że nie ma instytucji, która mogłaby przesądzić o ważności aktu notarialnego[584].

Ustawodawca przewidział wyłącznie uchylenie[585] takiego aktu w postępowaniu przed sądem, które jest dopuszczalne wyłącznie w wypadkach wskazanych w ustawie (art. 669^1 § 3 k.p.c.)[586]. Ustawodawca uregulował pięć takich sytuacji[587]. Do uchylenia zarejestrowanego aktu poświadczenia dziedziczenia może więc dojść, jeśli co do tego samego spadku zostało wydane postanowienie o stwierdzeniu nabycia spadku (art. 669^1 § 1 k.p.c.) oraz gdy zostały zarejestrowane dwa lub więcej akty poświadczenia dotyczące tego samego spadku (art. 669^1 § 2 k.p.c.) oraz na podstawie art. 679 § 1 – 3 k.p.c., gdzie przewidziano taką możliwość po ustaleniu, że spadek w całości lub w części nabyła inna osoba niż wskazana w takim akcie lub że jej udział jest inny niż stwierdzony. Ponadto uchylenie takie może mieć miejsce, jeśli zostało wydane prawomocne postanowienie zatwierdzające uchylenie się od skutków prawnych oświadczenia o przyjęciu lub odrzuceniu spadku i na skutek czego doszło do zmiany kręgu osób, co do których został zarejestrowany akt poświadczenia

[581] Z. Truszkiewicz, *Uchylenie …,* s. 9. Por. P. Księżak, *Charakter* ..., s. 12-13.
[582] M. Uliasz, *Kodeks …*, s. 983.
[583] Wyrok SN z dnia 30 maja 2000 r., sygn. akt IV CKN 36/00, opubl. OSNC 2000, Nr 12, poz. 223. Przed sądem można jedynie kwestionować ważność czynności prawnej inkorporowanej w akcie notarialnym ze względu na wady oświadczenia woli bądź uchybienia formalne tego dokumentu.
[584] A.J. Szereda, *Rozważania …*, s. 125,
[585] Szczegółowo na temat uchylenia aktu poświadczenia dziedziczenia zob. m. in. Z. Truszkiewicz, *Uchylenie …*, s. 5-24 oraz P. Borkowski, *Notarialne …*, s. 254-273, L. Kaltenbek, W. Żurek, *Prawo spadkowe*, Warszawa 2016, s. 103-108 i D. Dończyk, *Notarialne* …, art. 95j, teza 12-21, W. Borysiak [w:] K. Osajda (red. serii), W. Borysiak (red. tomu), *Prawo* ..., art. 95j nb 40-46 oraz M. Blok, *Notarialne* ..., s. 22-23.
[586] Co wynika z częściowej skuteczności zarejestrowanego aktu poświadczenia dziedziczenia równej prawomocnemu postanowieniu o stwierdzeniu nabycia spadku (art. 95j pr. o not.). Zob. A.J. Szereda, *Czynności …*, art. 95j.
[587] W literaturze zgłasza się, że ustawodawca nie uregulował wprost w jaki sposób należy postąpić z zarejestrowanym aktem poświadczenia dziedziczenia, którego wydanie w ogóle nie było możliwe, np. co do spadków otwartych przed dniem 1 lipca 1984 r. oraz gdy dokument ten błędnie określa prawa do spadku, przy jednoczesnym prawidłowo ustalonym stanie faktycznym opisanym w protokole dziedziczenia. Zob. Z. Truszkiewicz, *Uchylenie …*, s. 11 i nast.

dziedziczenia (art. 690 § 2 k.p.c.). Uchylenie zarejestrowanego aktu poświadczenia zostało uregulowane także w art. 678 k.p.c. i dotyczy ono sytuacji, w której taki dokument został wydany wobec osoby, co do której uchylono postanowienie o uznaniu jej za zmarłą lub o stwierdzeniu jej zgonu.

Tylko odmowa sporządzenia tego dokumentu podlega zaskarżeniu zażaleniem do sądu okręgowego właściwego ze względu na siedzibę notariusza (art. 83 § 1 pr. o not.)[588], który orzeka jako sąd drugiej instancji[589]. Rozpatrując problem prawny, dotyczący pozycji prawnej notariusza odmawiającego dokonania czynności notarialnej, Sąd Najwyższy wyjaśnił, że mimo, iż notariusz nie jest organem sądowym[590], to jego rola jest zbliżona do statusu organu pierwszej instancji i nie można go uznać za podmiot, przeciwko któremu strona kwestionująca zasadność odmowy toczy postępowanie[591].

Podsumowując, stwierdzić należy, że ze względu na brak środka zaskarżenia, na podstawie którego mogłoby dojść do zmiany zarejestrowanego aktu poświadczenia dziedzi-

[588] Zob. szczegółowo M. A. Nowocień, *Odmowa …*, s. 191-278, A. Oleszko, *Odmowa sporządzenia czynności notarialnej*, Rejent 1996, Nr 4-5, s. 45-59 i Ł. Węgrzynowski, *Odmowa dokonania przez notariusza czynności prawnej sprzecznej z zasadami współżycia społecznego*, PS 2015, Nr 1, s. 33-45. Por. także A. Oleszko, *Znaczenie i charakter braku sporu w postępowaniu notarialnym*, Rejent 2015, Nr 4, s. 18-21. W przedmiocie zaskarżenia odmowy dokonania czynności notarialnej zob. m. in. A. Oleszko, *Prawo …,* art. 83, tenże i M. Grochowski [w:] K. Osajda (red. serii), W. Borysiak (red. tomu), *Prawo …*, art. 83 oraz K. Flaga-Gieruszyńska*, Zażalenie na odmowę dokonania czynności notarialnej*, [w:] K. Flaga-Gieruszyńska, A. Zieliński, *Zażalenie w postępowaniu cywilnym. Komentarz praktyczny z orzecznictwem. Wzory pism procesowych.* wyd. 2, Warszawa 2020, s. 261 i nast., P. Rylski, *Tryb postępowania sądowego wywołanego wniesieniem zażalenia na odmowę dokonania czynności notarialnej*, Polski Proces Cywilny 2011, Nr 2, s. 114-121, M. Maciejewski, *Zażalenie na odmowę dokonania czynności notarialnej (uwagi do dyskusji)*, PS 2000, Nr 1, s. 81-90, Ł. Błaszczak, M. Pyrz, A. Zawilińska, *Kilka uwag w kwestii odmowy dokonania czynności notarialnej oraz charakteru prawnego zażalenia z art. 83 ustawy prawo o notariacie*, RP 2017, Nr 3, s. 53-74, A.J. Szereda, *Odmowa dokonania czynności notarialnej po zmianach,* Rejent 2016, Nr 2, s. 119-136, J. Masiubański, *Kilka uwag w sprawie zażalenia na odmowę dokonania czynności notarialnej oraz dopuszczalności skargi kasacyjnej w tej sprawie*, Rejent 2013, Nr 3, s. 83-99, M. Maciejewski, *Zażalenie na odmowę dokonania czynności notarialnej (uwagi do dyskusji),* PS 2000, Nr 1, s. 81 i nast., K. Lubiński, *Kontrowersje na temat istoty i charakteru prawnego spraw* o *odmowę dokonania przez notariusza czynności notarialnej* sprzecznej *z prawem oraz właściwości funkcjonalnej w tych sprawach sądu okręgowego*, Studia Iuridica 2018, Nr 75, s. 115-130. Por. także uchwałę SN z dnia 7 grudnia 2010 r., sygn. akt III CZP 86/10, opubl. OSNC 2011, Nr 5, poz. 49 i M. Rzewuski, *Zażalenie na odmowę dokonania czynności notarialnej – glosa – III CZP 42/07*, MoP 2011, Nr 6, s. 337 i nast. Retrospektywny przegląd regulacji zaskarżalności odmowy dokonania czynności notarialnej przedstawiony został w trzech jednobrzmiących uchwałach SN z dnia 1 czerwca 2007 r., sygn. akt III CZP 38/2007, opubl. OSNC 2008, Nr 7-8, poz. 76, z dnia 1 czerwca 2007 r., sygn. akt III CZP 41/2007, opubl. OSNC 2008, Nr 7-8, poz. 77 i z dnia 1 czerwca 2007 r., sygn. akt III CZP 42/07, opubl OSNC 2008, Nr 7-8, poz. 75.

[589] Por. uchwałę 7 sędziów SN z dnia 7 grudnia 2010 r., sygn. akt III CZP 86/10. Odnośnie notariusza jako organu pierwszej instancji i sądu w rozumieniu art. 267 TFUE zob. postanowienie w sprawie OKR.

[590] Por. postanowienie SN z dnia 25 marca 2010 r., sygn. akt I CSK 412/09.

[591] Por. wyrok SN z dnia 6 kwietnia 2011 r., sygn. akt I CSK 412/09, opubl. LEX nr 821061. W orzeczeniu tym rolę notariusza porównano z pozycją komornika w postępowaniu egzekucyjnym, który również nie występuje w nim jako strona. Zob. także T. Kot, *Czy polski notariusz …*, s. 92.

czenia i uregulowanie przez ustawodawcę jedynie możliwość jego uchylenia, i to w zasadzie z urzędu, oraz możliwość zaskarżenia wyłącznie odmowy jego wydania, trafne jest stanowisko, że ta czynność notarialna cechuje się ograniczoną wzruszalnością[592]. Skłania to do zajęcia stanowiska, że wątpliwe jest, czy został spełniony warunek zaskarżalności, o którym mowa w art. 3 ust. 2 lit. a) e.r.s.[593]. Jednakże w art. 3 ust. 2 lit. a) e.r.s. jako alternatywę do zaskarżalności przewidziano możliwość ponownego rozpoznania sprawy przez organ sądowych i taka też sytuacja została przewidziana, jak wcześniej podano, w art. 679 § 1 – 4 k.p.c.[594]. Z tej przyczyny uznać należy, że spełniona została i ta przesłanka o charakterze gwarancyjnym.

3.3.3. Przesłanka funkcjonalno-proceduralna

Największe kontrowersje w tym sporze doktrynalnym budziło, czy polski notariusz, wydający akt poświadczenia dziedziczenia, pełni funkcje sądowe, a więc dotyczyły one przesłanki o charakterze funkcjonalno-proceduralnym. Przesłanka ta ma zasadnicze znaczenie dla rozumienia pojęcia „sądu" użytego w art. 3 ust. 2 e.r.s.[595]. Rozważania dotyczące tego, czy czynności podejmowane przez notariusza w powyższym zakresie odpowiadają „funkcjom sądowym", rozpocząć należy od podkreślenia, po pierwsze, autonomiczności pojęcia „funkcji sądowych"[596] i po drugie, od zaakcentowania, że wykonywanie funkcji sądowych jest przesłanką niezależną, np. od przesłanki wyrażonej w art. 3 ust. 2 lit. a) i b) e.r.s.[597] i jej spełnienie jest wymagane łącznie, obok przesłanki podmiotowej i gwarancyjno-proceduralnej. Istotne jest przy tym, że w polskiej nauce nie dokonano do tej pory wyczerpującej wykładni pojęcia „sądu" przyjętego w art. 3 ust. 2 e.r.s. przy uwzględnieniu

[592] Tak m. in. M. Margoński, *Charakter ...*, s. 63.

[593] W pkt 80. i 94. opinii w sprawie WB rzecznik generalny stwierdza, że akt poświadczenia dziedziczenia jest niezaskarżalny. Odmiennego zdania jest M. Walasik, *Pozycja ...*, s. 353.

[594] Tak również M. Walasik, *Pozycja ...*, s. 353.

[595] V. Nekrošius, *Matters of cross-border implications and the concept of court in the Succession case under EU regulation 650/2012*, PPC 2022, Nr 2, s. 294.

[596] W orzecznictwie TS utrwalone jest stanowisko, że pojęciu „funkcji sądowych" należy nadać autonomiczną i jednolitą wykładnię, ponieważ przepisy prawa unijnego nie przewidują w tym zakresie wyraźnego odesłania do prawa państw członkowskich. Tak m. in. TS w wyroku w sprawie Zulfikarpašić, pkt 32. oraz w wyroku TS z dnia 1 marca 2018 r., C-558/16 w sprawie Doris Margret Lisette Mahnkopf przy udziale Svena Mahnkopfa, EU:C:2018:138, pkt 32. - dalej wyrok TS w sprawie Mahnkopf. Tak też pkt 71. opinii w sprawie WB. Fakt ten zostanie wykazany w dalszej części tego podrozdziału.

[597] M. Walasik nietrafnie wywodzi wykonywanie przez polskiego notariusza wydającego APD „funkcji sądowych", z faktu, iż urzeczywistniona została przesłanka „ponownego rozpoznania sprawy" w związku z możliwością uchylenia APD w trybie art. 679 k.p.c. Ten tok rozumowania ma tę wadę, że zaistnienie odrębnej przesłanki w postaci „funkcji sądowych" ma uzasadniać spełnienie innej, niezależnej przesłanki. Tak M. Walasik, *Pozycja ...*, s. 353-354. Por. podobnie również M. Pazdan, *Czy polski notariusz ...*, s. 14 i D. Karkut, *Czy polski ...*, s. 25.

pojęcia „funkcji sądowych" wypracowanego w orzecznictwie Trybunału Sprawiedliwości[598].

Poczynienie tych uwag jest konieczne dla dalej przeprowadzonego wywodu prawnego, ponieważ w dotychczasowych wypowiedziach doktryny zauważyć można było nieuprawnione łączenie pojęcia „funkcji sądowych", np. z cechą zarejestrowanego APD, jako dokumentu urzędowego bardzo zbliżonego do prawomocnego postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku, czyli innej przesłanki[599], czy też wywodzenie negatywnych skutków w zakresie jurysdykcji w razie nieuznania polskiego notariusza za „sąd" z art. 3 ust. 2 e.r.s.[600] Ponadto w miejsce ustalonego autonomicznego rozumienia „funkcji sądowych" w prawie UE, starano się nadać mu znaczenie, jakie ma ono w prawie krajowym[601], czy też podejmowano wykładnię tego pojęcia z zakresu prawa unijnego przez pryzmat prawa krajowego[602]. O ile spełnienie przesłanki podmiotowej zależy w zasadzie od prawa państwa krajowego, ponieważ to ono decyduje o powierzeniu np. przedstawicielowi zawodu prawniczego kompetencji w sprawach spadkowych, o tyle znaczenie funkcji sądowych należy

[598] Znaczenie pojęcia „funkcji sądowych" w kontekście wyroku TS w sprawie Solo Kleinmotoren przeprowadzają M. Pazdan, M. Zachariasiewicz, *Highlights* ..., s. 174. Odnośnie do autorów zagranicznych dokonujących krytycznej analizy pojęcia „funkcji sądowych" w orzecznictwie TS zob. zwłaszcza J. Gomez-Riesco Tabernero de Paz, *Réflexions ...*, CDT 2020, vol. 12, s. 1001-1019.

[599] D. Karkut, *Czy polski* ..., s. 25, M. Pazdan, *Czy polski* ..., s. 14 i M. Pazdan, M. Zachariasiewicz, *Highlights* ..., s. 169-171.

[600] M. Pazdan, *Czy polski* ..., s. 14 i 21-22 i M. Pazdan, M. Zachariasiewicz, *Highlights* ..., s. 177. Odnosząc się do przykładu przedstawionego przez M. Pazdana, że w razie niezwiązania notariuszy wydających poświadczenia dziedziczenia przepisami jurysdykcyjnymi rozporządzenia może dojść do patologicznej sytuacji, w której poświadczenie dziedziczenia zostanie sporządzone przez notariusza w państwie członkowskim X, natomiast sprawa spadkowa będzie powiązana z państwami członkowskimi A i B. Wyprzedzając niejako dalsze rozważania przeprowadzone w rozprawie, zauważyć trzeba, że takie poświadczenie, skoro notariusz z państwa X nie będzie związany przepisami jurysdykcyjnymi z rozporządzenia spadkowego, powinno być traktowanego jako dokument urzędowy. A jeśli tak, to będzie ono korzystać z przepływu skutków prawnych tylko na podstawie art. 59 i nast. e.r.s. A co za tym idzie w państwach członkowskich A i B będzie można powoływać się wyłącznie na skutki dowodowe takiego poświadczenia, co z reguły będzie nie wystarczające do wykazania przymiotu spadkobiercy. Oznacza to, że spadkobiercy i tak musieliby skorzystać z procedury przed sądem właściwym jurysdykcyjnie - w państwie A albo B – w celu ustalenia dziedziczenia. Sporządzenie takiego poświadczenia notarialnego nie odniosłoby więc pożądanych skutków w innym państwie członkowskim niż te, w którym je sporządzono, co raczej wpłynęłoby na zdecydowane ograniczenie występowania takich sytuacji jako nieopłacalnych.

[601] M. Pazdan, *Czy polski* ..., s. 21 i 28-30 oraz M. Pazdan, M. Zachariasiewicz, *Highlights* ..., s. 171-172.

[602] M. Pazdan, *Czy polski* ..., s. 23-28. Np. zarzucano, że TS pobieżnie określił pozycję polskiego notariusza wydającego APD, gdyż nie dokonał szerokiej oceny pozycji notariusza wydającego APD w prawie krajowym, czy też w niedostatecznym stopniu uwzględnił podobieństwo między notariuszem wydającym APD a sądem wydającym postanowienie w sprawie o stwierdzenie nabycia spadku. Tak M. Pazdan, M. Zachariasiewicz, *Highlights* ..., s. 163-169. Nie można zgodzić się z tym stanowiskiem, gdyż nie taka była rola TS. Dla uznania, czy polski notariusz wykonuje „funkcje sądowe" wystarczające było jedynie ustalenie, czy jego funkcje mieszczą się w tym pojęciu, bez konieczności całościowej oceny jego pozycji w takim postępowaniu.

rozumieć autonomicznie[603].

Jak już wskazano, polski notariusz jest pozasądowym organem ochrony prawnej z zakresu obsługi prawnej[604], rozumianej jako zapewnianie podmiotom stosunków prawnych pomocy o charakterze prawnym – udzielanie im porad i opinii prawnych oraz podejmowanie odpowiednich środków prawnych dla zabezpieczenia i ochrony ich interesów[605]. Słusznie podniesiono, że w art. 3 ust. 2 e.r.s. chodzi nie tylko o organy, których pozycja gwarantuje im niezależność w stosunku do innych organów państwa, ale też o takie, które spełniają równoważne wymogi ze względu na funkcje, które wykonują lub ze względu na uczestnictwo organu sądowego[606].

Rozważania, dotyczące przesłanki funkcjonalno-procesowej, ułatwi odniesienie się do historycznego kształtowania się pozycji polskiego notariatu w XX stuleciu[607]. Ustawa Prawo o notariacie z 1991 r. wzorowana jest na rozporządzeniu Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 27 października 1933 r. Prawo o notarjacie (Dz. U. z 1933 r. Nr 84, poz. 609). W literaturze z okresu międzywojennego wskazywano, że notariat jest instytucją, której założeniem jest zapobieganie sporom[608] i skoro „notariusz spełnia zadania mające zapobiec

---

[603] W prawie krajowym rozumienie terminu „funkcje sądowe", można odczytywać w sposób w jaki ustawodawca krajowy odniósł się do wykonywania zadań z zakresu wymiaru sprawiedliwości (art. 2 § 1 i § 1a ustawy z dnia 27 lipca 2001 r. Prawo o ustroju sądów powszechnych (t. j. Dz. U. z 2024 r., poz. 334 ze zm.) i zadań z zakresu ochrony prawnej (art. 2 § 2 p.u.s.p.). Słusznie stwierdza przy tym M. Walasik, *Pozycja …*, s. 341, że ustrojowym założeniem w Polsce jest, że notariusz, jako organ prewencyjnej ochrony prawnej, może działać wyłącznie w sprawach, w których pomiędzy uczestnikami nie występuje jakikolwiek spór, a powierzenie mu także czynności w sprawach spornych stanowiłoby naruszenie konstytucyjnej zasady sądowego wymiaru sprawiedliwości (art. 175 ust. 1 Konstytucji RP). Wydawanie natomiast bezspornych poświadczeń spadkowych tej zasady nie narusza. Por. art. 95c § 2 pkt 1 pr. o not. oraz zob. K. Grzybczyk, M. Szpunar, *Notarialne …*, s. 52 i uzasadnienie rządowego projektu – druk 3516, s. 2. Tym samym w rozumieniu prawa krajowego funkcje sądowe to łącznie wszystkie funkcje, o których mowa w art. 2 p.u.s.p. Ponadto autonomiczne pojęcie „funkcji sądowych" zbliżone jest do pojęcia „rozstrzygania (orzekania)" przyjętego przez S. Serafina, B. Szmulika przy dokonywaniu podziału działalności organów ochrony prawnej na rozstrzyganie (orzekanie), kontrolę legalności i obsługę prawną Tak S. Serafin, B. Szmulik, *Organy ochrony prawnej RP*, Lublin 2010, s. 4. Rozstrzyganie (orzekanie) w tym ujęciu polega „na podjęciu decyzji przez organ państwowy działający w ramach swej kompetencji co do sposobu załatwienia sytuacji konfliktowej za pomocą środków prawnych przewidzianych przez obowiązujące prawo. Od rozstrzygnięcia należy odróżnić działalność pojednawczą polegającą na nakłonieniu stron konfliktu do polubownego załatwienia sporu. Zatem o ile przy rozstrzygnięciu decyzja co do sposobu załatwienia sytuacji konfliktowej przy rozstrzygnięciu pochodzi od organu orzekającego, to przy pojednaniu decyzja ta oparta jest na woli stron konfliktu", tamże, s. 4.

[604] Zob. także S. Serafin, B. Szmulik, *Organy …*, s. 3-8 oraz 489-500 i C. W. Salagierski, *Pozycja notariusza w systemie organów ochrony prawnej,* Rejent 2001, Nr 5, s. 180 i nast.

[605] S. Serafin, B. Szmulik, *Organy …*, s. 4.

[606] Pkt 59. opinii w sprawie WB.

[607] Zob. również M. Walasik, *Pozycja ...*, s. 338-339. Szerzej na temat historycznego rozwoju notariatu zob. D. Malec, *Notariat polski w rozwoju dziejowym*, dostępne w dniu 25 lipca 2022 r. na https://krn.org.pl/static/upload /store/Notariat_polski_w_rozwoju_dziejowym.pdf.

[608] C.W. Salagierski, *Pozycja …*, s. 181. Zob. także T. Woś, *Systemic Position of the Notary under the First Polish Law on Notaries of 27 October 1933. Part One*, St. Iur. Lubl. 2020, Nr 3, Vol. 29, s. 343-361, T. Woś, *Systemic Position of the Notary under the First Polish Law on Notaries of 27 October 1933. Part*

sporowi, przeto nie może być sędzią, bo wówczas sądziłby sprawę, w której sam współdziałał”[609]. Z drugiej strony, spotkać się można było nawet z poglądem, że uwzględniając, iż „każda prawie czynność, w której biorą udział strony reprezentujące poszczególne i diametralnie nieraz przeciwne interesy, to zrozumiemy, że notariusz siłą rzeczy musi spełniać rolę sędziego, gdyż czynność notarialna jest efektem przejawu postanowienia notariusza w konkretnej sprawie klienta”[610].

Kompetencje w zakresie niektórych spraw spadkowych notariusze (a właściwie Państwowe Biura Notarialne) uzyskali już na podstawie dekretu z dnia 18 lutego 1955 r. o przekazaniu państwowym biurom notarialnym niektórych dotychczasowych czynności sądowych[611]. Na jego podstawie Państwowym Biurom Notarialnym przekazano sprawy dotyczące m. in. przyjmowania oświadczeń o przyjęciu i odrzuceniu spadku (art. 1 ust. 1 pkt 2 dekretu).

Reforma notariatu z lat 1989-1991[612] doprowadziła do „odsądowienia notariatu”[613], gdyż pozbawiono go podejmowania czynności o charakterze orzeczniczym. Aktualny status notariusza, wynikający z Prawa o notariacie z 1991 r., trafnie ujął Andrzej Jan Szereda twierdząc, że notariusz „przeciwdziała sporom, przy czym ich nie rozstrzyga w sposób władczy, nie może być traktowany jak pełnomocnik jednej strony. Jego funkcja polega bowiem na reprezentowaniu interesów wszystkich stron czynności oraz porządku prawnego”[614].

Po przejściowym osłabieniu pozycji „orzeczniczej” notariuszy, w pierwszej dekadzie XXI w. nastąpił powrót do koncepcji, według której notariat może odciążyć sądownictwo przez uzyskanie równoległych uprawnień do podejmowania określonych czynności w spra-

Two, St. Iur. Lubl. 2020, Nr 4, Vol. 30, s. 573-592.

[609] W.L. Jaworski, *Reforma … ,* s. 33. Poglądy te są aktualne obecnie, gdyż wskazuje się, że niektóre czynności notariuszy, np. dotyczące czynności prawnych objętych przymusem notarialnym, pełnią funkcję określane w piśmiennictwie jako jurysdykcja zapobiegawcza lub jurysdykcja prewencyjna. Tak C.W. Salagierski, *Pozycja …*, s. 190 i przytoczona tam literatura. Notariusza sporządzającego akty notarialne zawierające oświadczenia woli stron nazywa się doradcą stron i sędzią zapobiegawczym lub bezstronnym rozjemcą stron. Tak A. Oleszko, *Ustawowy …*, s. 13.

[610] J.K. Malicki*, Notariusz jako sędzia*, Notariat – Hipoteka 1934, Nr 21, s. 182. Dostępne w dniu 13 listopada 2020 r. na https://jbc.bj.uj.edu.pl/dlibra/publication/365836/edition/348811/content. Również obecnie można spotkać się z nazewnictwem notariusza jako „sędziego (lub prawnika) braku sporu”, „mężem zaufania stron”, „dobrowolnym sędzią” oraz „quasi-sędzią”. Tak A.J. Szereda, *Rozważania …*, s. 99.

[611] Dz. U. z 1955 r. Nr 9 poz. 56. Zob. szerzej T. Woś, *Proces upaństwowienia notariatu w Polsce w pierwszych latach po II wojnie światowej,* St. Iur. Lubl. 2013, Vol. 20, s. 101-115.

[612] Szerzej zob. A. Oleszko, *Ustrojowa reforma notariatu*, PiP 1991, z. 8, s. 45-52.

[613] Tak B. Tymecki, *Nowe prawo o notariacie,* PS 1991, nr 5-6, s. 24.

[614] A.J. Szereda, *Rozważania …*, s. 100.

wach spadkowych. Świadczy o tym fakt, że od dnia 2 października 2008 r. notariusze uzyskali kompetencję m. in. do wydawania aktów poświadczenia dziedziczenia[615]. Aktualnie należy więc uznać polskiego notariusza za pozasądowy organ ochrony prawnej, wykonujący zadania w ramach jurysdykcji prewencyjnej i nie sprawujący wymiaru sprawiedliwości w rozumieniu art. 2 § 1 p.u.s.p. Na podstawie prawa krajowego, wydając APD, pełni on funkcję „quasi-orzeczniczą", a samo APD jest „publicznym aktem stosowania prawa"[616].

Do rozstrzygnięcia jednak pozostaje, czy po wzmocnieniu roli „orzeczniczej" notariusza, przez nadanie mu kompetencji w ramach wydawania APD, jego rola nadal ogranicza się do jurysdykcji prewencyjnej[617], czy też w aktualnym stanie prawym pełni on „funkcje sądowe" w rozumieniu prawa UE[618].

3.3.3.1. Pojęcie „funkcji sądowych" w prawie unijnym

W definicji „sądu" przyjętej w rozporządzeniu spadkowym drugą przesłanką – o charakterze funkcjonalno-procesowym – warunkującą uznanie organów pozasądowych i przedstawicieli zawodów prawniczych właściwych w sprawach spadkowych za taki podmiot, jest m. in. wykonywanie przez te podmioty funkcji sądowych.

Prawo europejskie nie definiuje tego pojęcia, przez co jego odkodowanie zostało pozostawione Trybunałowi Sprawiedliwości. Na tym tle można wyróżnić dwie linie orzecznicze tego organu: pierwszą, w której wykładni podlegało pojęcie „sądu" w rozumieniu art. 267 TFUE przy użyciu terminu „funkcji sądowych"[619] i drugą, w której rozstrzygano, na gruncie prawa pochodnego, czy notariusze wykonują „funkcje sądowe" lub „uczestniczą w bezpośrednim i szczególnym wykonywaniu władzy publicznej".

[615] Na podstawie ustawy z dnia 24 sierpnia 2007 r. o zmianie ustawy – Prawo o notariacie oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2007 r. Nr 181, poz. 1287). Na mocy tej nowelizacji dodano do Prawa o notariacie nowy rozdział 3a zatytułowany „Akty poświadczenia dziedziczenia" i obejmujący art. od 95a do 95p oraz zmieniono kilka przepisów tej ustawy i k.p.c. oraz k.c. Por. G. Bieniek, *Notarialne poświadczenie dziedziczenia*, Rejent 2008, Nr 9, s. 9. Co do prac projektowych poprzedzających wprowadzenie notarialnego poświadczenia dziedziczenia zob. K. Grzybczyk, M. Szpunar, *Notarialne ...,* s. 44-45.

[616] P. Księżak, *Charakter* ..., s. 7.

[617] W pkt. 37. wyroku TS w sprawie WB Trybunał przyjął, że Polska dlatego nie poinformowała Komisji w trybie art. 79 ust. 1 e.r.s., gdyż nie zidentyfikowała ich jako organ pozasądowy, który wykonuje funkcje sądowe na równi z sądami.

[618] Zob. R. Sztyk, *Ewolucja notariatu polskiego w związku z przeobrażeniami w kraju i przystąpieniem Polski do Unii Europejskiej*, Rejent 1998, Nr 4, s. 116-139.

[619] Zob. A. Wasilewski, *Pojęcie ...*, s. 15-27.

3.3.3.1.1. „Funkcje sądowe" a wykładnia art. 267 TFUE

Co do pierwszej grupy orzeczeń, już w wyroku w sprawie Solo Kleinmotoren stwierdzono, że sądem jest taki organ, który orzeka w ramach swoich własnych kompetencji w przedmiocie kwestii spornych między stronami[620], nie używając jednak terminu „funkcje sądowe". Po raz pierwszy Trybunał Sprawiedliwości posłużył się tym pojęciem w sprawie Job Centre Coop. ARL[621]. Zaznaczył, że między działalnością sądu w znaczeniu ustrojowym, ale pełniącym funkcję administracyjną – dotyczącą rejestracji spółki[622], a funkcją sądową, istnieją istotne różnice przejawiające się w tym, że ta druga wiąże się z rozstrzyganiem spraw, w których występuje spór[623]. Istota tego orzeczenia tkwi w tym, że sąd w znaczeniu ustrojowym nie zawsze wykonuje funkcje sądowe w rozumieniu prawa UE, a co za tym idzie nie jest uprawniony do zadawania pytań prejudycjalnych w takich sprawach.

W tym miejscu zaznaczyć trzeba, że w orzecznictwie Trybunału pojęcie postępowania kontradyktoryjnego[624] należy rozumieć odmiennie niż w prawie krajowym[625], a mianowicie jako postępowanie *inter partes*, w którym wysłuchani zostaną wszyscy uczestnicy postępowania, w odróżnieniu od postępowania *ex parte*, które toczy się z udziałem tylko jednej strony. Istotne jest przy tym, że w takiej sprawie może nie zachodzić spór, np. wszyscy uczestnicy popierają wniosek o stwierdzenie nabycia spadku albo taki spór może zachodzić, gdy między zainteresowanymi występuje konflikt dotyczący kręgu spadkobier-

[620] Pkt 18. wyroku TS z dnia 2 czerwca 1994 r. w sprawie Solo Kleinmotoren GmbH v Emilio Boch, C-414/92, EU:C:1994:221 – dalej wyrok TS w sprawie Solo Kleinmotoren.

[621] Wyrok TS z dnia 19 października 1994 r., C-111/94, w sprawie Job Centre Coop. ARL., EU:C:1995:340 – dalej wyrok TS w sprawie Job Centre Coop. ARL

[622] Zob. również pkt 15. postanowienia TS z dnia 26 listopada 1999 r., C-440/98 w sprawie Radiotelevisione Italiana SpA (RAI), EU:C:1999:590 i pkt 24. postanowienia Prezesa TS z dnia 26 listopada 1999 r., C 192/98 w sprawie Azienda Nazionale Autonoma delle Strade (ANAS), EU:C:1999:589.

[623] Pkt 11. wyroku TS w sprawie Job Centre Coop. ARL.

[624] Zasada kontradyktoryjności, inaczej sporności wiąże się z nałożeniem na strony obowiązku zbierania materiału dowodowego na poparcie swych twierdzeń, odmiennie niż przy zasadzie śledczej (inkwizycyjnej). Słusznie zauważa M. Misztal-Konecka, że w postępowaniu, które jest ukształtowane jako kontradyktoryjne „to na stronach postępowania spoczywa ciężar przytoczenia (*onus proferendi*) okoliczności faktycznych mających być podstawą rozstrzygnięcia (uzasadniających żądanie pozwu lub wniosku, jak też zarzuty i wnioski pozwanego i uczestników). Co więcej, w przypadku zaprzeczenia istnieniu przytoczonych okoliczności faktycznych przez innego uczestnika postępowania oraz w razie istnienia wątpliwości co ich zgodności z rzeczywistym stanem rzeczy, na przytaczającym spoczywa nadto ciężar ich udowodnienia (*onus probandi*)". Tak M. Misztal-Konecka, *O obowiązywaniu zasady kontradyktoryjności w postępowaniu nieprocesowym: przyczynek do dyskusji*, Zeszyty Prawnicze 16.3/2016, s. 138-139. Por. również S. Marciniak, *Zasada kontradyktoryjności a ewolucja i współczesny kształt postępowania cywilnego – zarys problematyki*, Adam Mickiewicz University Law Review, vol. 2, 2013, s. 97-111.

[625] Tak słusznie R. Grzeszczak, M. Krajewski, *„Sąd" ...*, s. 8.

ców lub podstawy dziedziczenia. Ten ostatni przypadek stanowi o „sporności postępowania”[626] w rozumieniu prawa unijnego, czyli „o rozstrzyganiu kwestii spornych między stronami”[627]. Sporność w takim ujęciu stanowi pewien fakt procesowy, który może występować, ale nie musi w postępowaniu ukształtowanym jako kontradyktoryjne[628]. Innymi słowy, w ujęciu prawa UE, postępowanie może być:

1) niekontradyktoryjne i niesporne[629],
2) kontradyktoryjne i niesporne[630],
3) kontradyktoryjne i sporne[631].

Przykładem takiego rozumowania jest wyrok TS w sprawie w sprawie Standesamt Stadt Niebüll, w którym wyjaśniono, że skuteczne złożenie pytania prejudycjalnego nie jest uzależnione „od spornego charakteru postępowania [w rozumieniu kontradyktoryjnego – przyp. P.M.][632], w którego toku sąd krajowy przedkłada pytanie prejudycjalne (...) jednak (...) sądy krajowe mogą występować do Trybunału wyłącznie, jeżeli orzekają w ramach postępowania prowadzącego do rozstrzygnięcia o charakterze sądowym”[633]. Dalej Trybu-

[626] Odnośnie do krajowego rozumienia pojęcia sporności postępowania notarialnego zob. zwłaszcza A. Oleszko, *Znaczenie* ..., s. 9-25. Zdaniem A. Oleszki „Brak sporu o prawo w ramach postępowania notarialnego oznacza: po pierwsze – zgodną wolę uczestnika (uczestników) czynności, bez której w ogóle nie dochodzi do sporządzenia czynności, gdyż notariusz nie działa z urzędu; po drugie – granicą braku sporu o prawo jest zgodność dokonanej czynności z prawem (art. 2 § 2 [pr. o not. – przyp. P.M.])”. Tamże, s. 11-12.

[627] Dodać należy, że TS wyjaśnił, że rozstrzygnięcie sporu będzie miało miejsce również postępowaniu drugoinstancyjnym o charakterze niekontradyktoryjnym, w którym wnioskodawca domaga się uchylenia decyzji sądu pierwszej instancji, ponieważ narusza ona jego prawa. W takiej sytuacji sąd drugiej instancji rozpoznaje – rozstrzyga – spór i wykonuje funkcję sądowniczą. Tak w pkt. 57-58 wyroku TS z dnia 16 grudnia 2008 r., C-210/16 w sprawie Cartesio Oktató és Szolgáltató bt, EU:C:2008:723. Ponadto w ocenie TS sporne jest postępowanie toczące się przed sądami konstytucyjnymi państw członkowskich, gdyż badając zgodność ustawy z konstytucją, sąd ten rozstrzyga spór między osobą lub osobami, które zgłosiły wniosek, a organem, który przyjął kwestionowaną ustawę, czyli parlamentem. Zob. pkt 15. wyroku TS z dnia 9 października 2008 r., C-239/07 w sprawie Juliusa Sabatauskasa i in., EU:C:2008:551. Por. odmiennie R. Grzeszczak, M. Krajewski, *„Sąd”* ..., s. 10.

[628] Zob. podobnie R. Grzeszczak, M. Krajewski, *„Sąd”* ..., s. 8.

[629] Będzie to np. postępowanie upominawcze.

[630] Jako przykład można wskazać postępowanie o stwierdzenie nabycia spadku na zgodny wniosek wszystkich spadkobierców.

[631] Przykładem takiego postępowania będzie postępowanie o stwierdzenie nabycia spadku, w którym wnioskodawca wnosi o ustalenie porządku dziedziczenia na podstawie ustawy, a uczestnik na podstawie testamentu.

[632] W wersji angielskiej wyroku w pkt. 12. i 13. posłużono się zwrotem „*inter partes*”, co lepiej oddaje istotę zagadnienia. W wersji francuskiej natomiast w punktach tych użyto słów „*contradictoire de la procédure*”, ale już w punkcie 14. rozstrzyganie sporu określono jako „*à trancher un litige*”, co pozwala na odnotowanie różnicy między kontradyktoryjnością a ewentualnym rozstrzygnięciem sporu. W polskim tłumaczeniu w punkcie 12. wyroku zwrot „*inter partes”* przetłumaczono jako postępowanie kontradyktoryjne, natomiast już w punkcie kolejnym jako postępowanie sporne, co wprowadza w błąd.

[633] Zob. pkt 24. postanowienia TS w sprawie OKR, pkt 13. wyroku TS z dnia 27 kwietnia 2006 r., C-96/04

nał podkreślił, że jeśli organ odsyłający działa jako organ administracyjny, nie rozstrzygając przy tym sporu, to nie może być uznany za organ wykonujący funkcję sądowniczą[634], nawet jeśli spełnia inne przesłanki sądu[635].

Oznacza to, że za „sąd" w rozumieniu art. 267 TFUE będzie uznany tylko taki organ, który rozstrzyga spór, a zatem pełni funkcję sądową. Pełnienie takich funkcji stanowi więc wymóg bezwzględny do uznania danego organu za „sąd" w znaczeniu tego przepisu[636]. Mając na uwadze zaprezentowaną powyżej linię orzeczniczą należy następnie ocenić, czy przy analizie statusu notariuszy na gruncie aktów prawa pochodnego Trybunał również wymagał od uznania ich za „sąd" wykonywania przez nich funkcji sądowych.

3.3.3.1.2. „Funkcje sądowe" a wykładnia aktów prawa pochodnego

Jeśli chodzi o drugą grupę orzeczeń, to jedną z pierwszych spraw, w której Trybunał Sprawiedliwości rozważał pozycję ustrojową notariusza w kontekście bezpośredniego i szczególnego wykonywania władzy publicznej w sprawach spadkowych była sprawa Komisja przeciwko Austrii[637]. Stosownie do prawa austriackiego notariusz jako „*Gerichtskommissär*" wykonuje pewne czynności w niespornych sprawach spadkowych takie jak: stwierdzenie zgonu, sporządzenie spisu inwentarza spadkowego, ustalenie spadkobierców i odebranie ich oświadczeń o przyjęciu spadku, zabezpieczenie spadku oraz podjęcie środków zabezpieczających niezbędnych w tym celu[638]. Trybunał uznał, że zadania powierzone notariuszom w dziedzinie prawa spadkowego wykonywane są pod nadzorem sądu,

---

w sprawie Standesamt Stadt Niebüll, EU:C:2006:254 – dalej wyrok TS w sprawie Standesamt Stadt Niebüll. Zob. również pkt 12. wyroku TS z dnia 17 maja 1994 r., C-18/93 w sprawie Corsica Ferries Italia Srl i Corpo dei Piloti del Porto di Genova, EU:C:1994:195, pkt 4. postanowienia TS z 18 czerwca 1980 r., 138/80 w sprawie Jules Borker, EU:C:1980:162 i postanowienia TS z dnia 5 marca 1986 r., 318/85 w sprawie przeciwko Regina Greis Unterweger, EU:C:1986:106 oraz pkt 9. wyroku TS w sprawie Job Centre Coop. ARL, pkt 9. wyroku TS z dnia 14 czerwca 2001, C-178/99 w sprawie Doris Salzmann, EU:C:2001:331, pkt 13. wyroku TS z dnia 15 stycznia 2002 r., C-182/00 w sprawie Lutz GmbH i inni, EU:C:2002:19 – dalej wyrok TS w sprawie Lutz i pkt 13. wyroku TS z dnia 30 czerwca 2005 r., C-165/03 w sprawie Mathias Längst i inni, EU:C:2005:412.

[634] Pkt 14. wyroku TS w sprawie Standesamt Stadt Niebüll.

[635] Takie jak utworzenie na podstawie prawa, stały charakter, obligatoryjność jurysdykcji, kontradyktoryjność postępowania, stosowanie przez organ przepisów prawa, niezależność. Zob. pkt 12. wyroku TS w sprawie Standesamt Stadt Niebüll.

[636] Por. pkt 85. opinii rzecznika generalnego Ruiz-Jarabo Colomera z dnia 28 czerwca 2001 r. w sprawie C-17/00 François de Coster przeciwko Collège des Bourgmestre et Echevins de Watermael-Boitsfort, EU:C:2001:366 i R. Grzeszczak, M. Krajewski, *„Sąd" ...*, s. 11. Podobnie stwierdza Patrick Wautelet, który zaznaczając niejasność pojęcia „funkcji sądowych", wskazuje, że warunkiem ich pełnienia jest przede wszystkim kompetencja do rozstrzygania sporów, co stanowi sedno działalności orzeczniczej. Tak P. Wautelet [w:] A. Bonomi, P. Wautelet, *Le droit ...*, s. 174.

[637] Wyrok TS w sprawie Komisja przeciwko Austrii C-53/08.

[638] Zob. § 1 ust. 1 Bundesgesetz über die Tätigkeit der Notare als Beauftragte des Gerichtes im Verfahren

któremu notariusz musi przedstawiać ewentualne spory i który zresztą ostatecznie je rozstrzyga. Zadania te nie mogą w rezultacie jako takie być uznane za wiążące się z bezpośrednim i szczególnym udziałem w wykonywaniu władzy publicznej[639].

Stanowisko to zostało podtrzymane w wyroku z dnia 10 września 2015 r. Komisja przeciwko Łotwie[640]. Zgodnie z prawem łotewskim notariusz może podejmować czynności związane z działem spadku, jeśli między spadkobiercami nie ma sporu[641]. Również i w tej sytuacji uznano, że notariusz łotewski może dokonywać działu spadku tylko w sytuacji braku sporu pomiędzy spadkobiercami, a z drugiej strony, że ma on obowiązek w przypadku braku zgody przekazać sądowi inwentarz, ocenę i projekt działu spadku[642]. Zadania powierzone notariuszowi w dziedzinie dziedziczenia są wykonywane albo na podstawie zgodnej woli stron, albo jako zadania przygotowawcze pod nadzorem sądu, nie mogą one zostać uznane za stanowiące jako takie bezpośredni lub szczególny udział w wykonywaniu władztwa publicznego[643].

W dniu 9 marca 2017 r. zapadły pierwsze wyroki w sprawach z zakresu przepływu skutków prawnych, w których Trybunał Sprawiedliwości interpretował znaczenie „funkcji sądowych", czyli sprawy Pula Parking i Zulfikarpašić[644]. Pierwsza sprawa została zainicjowana wnioskiem o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym złożonym przez Općinski sud u Puli-Pola. Sąd ten wniósł m. in. o wyjaśnienie, czy na tle tego rozporządzenia za „sąd" można uznać chorwackich notariuszy[645].

außer Streitsachen (Gerichtskommissärsgesetz) z dnia 11 listopada 1970 r. (BGBl. 343/1970), w brzmieniu wynikającym z BGBl. I, 112/2003 [Ustawa federalna o czynnościach notariuszy jako pełnomocników sądowych w postępowaniu niespornym (ustawa o komisarzach sądowych)]. Por. również pkt. 24-33 wyroku TS w sprawie Komisja przeciwko Austrii C-53/08.

639 Pkt 108. i 109. wyroku TS w sprawie Komisja przeciwko Austrii, C-53/08.

640 Wyrok TS w sprawie Komisja przeciwko Łotwie, C-151/14.

641 Art. 264 *Latvijas Vēstnesis,* 1998, nr 326/330 (łotewskiej ustawy o notariacie) stanowi, że notariusz powinien sporządzić akt notarialny, jeżeli małżonek pozostający przy życiu i spadkobiercy przyjmujący spadek doszli do porozumienia. Artykuł 315 tej ustawy wyjaśnia, że każdy spór w dziedzinie dziedziczenia powinien zostać rozpoznany przez sąd zgodnie z właściwą procedurą. Artykuł 320 ustawy o notariacie wskazuje, że notariusz może dokonać podziału majątku, pod warunkiem że spadkobiercy są co do tego zgodni. Każdy spór powinien zgodnie z art. 250.[1] ust. 1 Civilprocesa likums (łotewskiego kodeksu postępowania cywilnego) zostać przekazany sądowi, który może zgodnie z art. 250.[2] ust. 3 tego kodeksu powierzyć notariuszowi nadzór nad podziałem majątku. Artykuł 250.[3] ust. 3 tego kodeksu przewiduje, że w takiej sytuacji notariusz powinien przygotować projekt podziału majątku i przyjąć środki pozwalające na pogodzenie stron, które mogą ułatwić zawarcie porozumienia między nimi. Artykuł 250.[3] ust. 5 tego kodeksu stanowi, że notariusz przedstawia sądowi inwentarz, ocenę i projekt podziału majątku. Por. pkt 14. i 15. wyroku TS w sprawie Komisja przeciwko Łotwie, C-151/14.

642 Pkt 66. wyroku TS w sprawie Komisja przeciwko Łotwie, C-151/14.

643 Tamże, pkt 67.

644 Wyrok TS z dnia 9 marca 2017 r., C-551/15 w sprawie Pula Parking d.o.o. przeciwko Svenowi Klausowi Tederahnowi, EU:C:2017:193 – dalej wyrok TS w sprawie Pula Parking.

645 Szerzej na temat statusu notariuszy w Unii Europejskiej zob. J. Jacyszyn, *Polski notariusz w Unii Europejskiej,* Rejent 2004, Nr 3-4, s.77-85.

Rzecznik generalny zasugerował w tej sprawie, aby przyjąć dwustopniowe podejście do pojęcia „sądu" określone jako „definicja instytucjonalna z wentylem bezpieczeństwa"[646]. Miała ona kształtować się przy użyciu domyślnej definicji instytucjonalnej sądu, opartej na zwykłym odniesieniu do uznanych struktur wymiaru sprawiedliwości państw członkowskich[647], która następnie, w wyjątkowych przypadkach, miałaby być korygowana przez definicję funkcjonalną prawa Unii, uwzględniającą kryteria wypracowane na gruncie art. 267 TFUE[648], z jednoczesnym podkreśleniem ścisłego jej stosowania[649]. W ocenie rzecznika postępowanie przed chorwackim notariuszem nie spełnia wymogu *inter partes,* wobec czego nie może on być uznany za „sąd" w rozumieniu rozporządzenia nr 1215/2012.

Trybunał Sprawiedliwości podkreślił, że w jego orzecznictwie przyjmuje się istnienie fundamentalnych różnic między funkcją sądową a funkcją notarialną[650], a funkcje sądowe ściśle powiązał z funkcjami sprawowanymi przez sądy w znaczeniu ustrojowym. Zaznaczył też, że rozporządzenie nr 1215/2012 nie zawiera żadnego przepisu o podobnym skutku, jak przepis art. 3 ust. 2 e.r.s., w którym wskazano, że sądem są nie tylko organy sądowe, ale również inne organy właściwe w sprawach spadkowych, które wykonują funkcje sądowe i spełniają warunki wymienione w tym przepisie[651]. Trybunał podzielił opinię rzecznika generalnego i uznał, że postępowanie przed chorwackim notariuszem nie ma charakteru kontradyktoryjnego i tym samym notariusze wykonujący w Chorwacji kompetencje powierzone im przez prawo krajowe w ramach postępowań egzekucyjnych prowadzonych na podstawie „dokumentów autentycznych" nie są objęci zakresem znaczeniowym pojęcia „sądu" w rozumieniu tego rozporządzenia[652]. Konkludując, w tym judykacie uznano, że notariusz nie mieści się w definicji ustrojowej sądu, co nie budzi zastrzeżeń.

W dniu 9 marca 2017 r. Trybunał Sprawiedliwości wydał kolejny wyrok w trybie

[646] Pkt 84. opinii w sprawie Pula Parking.

[647] Sądem jest organ sądowy państwa członkowskiego, który stanowi część struktury wymiaru sprawiedliwości i jest uznany jako taki, co wskazano w punkcie 85. tej opinii. Rzecznik generalny upraszcza ten element definicji i wskazuje, podkreślając znaczenie wzajemnego zaufania, że „o ile nie wykazano jasno i wyraźnie inaczej, to, co nazywasz sądem, ja powinienem nazywać sądem". Por. pkt 90. opinii.

[648] Zgodnie z wypracowaną przez TS linią orzeczniczą za „sąd" w rozumieniu art. 267 TFUE można uznać organ, który został powołany na mocy prawa, ma stały charakter, jego jurysdykcja ma obligatoryjny charakter, postępowanie przed nim ma charakter *inter partes*, stosuje przepisy prawa i jest niezawisły. Zob. zamiast wielu wyrok TS z dnia 17 września 1997 r., C-54/96 w sprawie Dorsch Consult Ingenieursgesellschaft przeciwko Bundesbaugesellschaft Berlin, EU:C:1997:413 – pkt 23. oraz wyrok TS z dnia 24 maja 2016 r., C-396/14 w sprawie MT Højgaard i Züblin, EU:C:2016:347 – pkt 23.

[649] Pkt 83. opinii. Rzecznik jednocześnie zastrzega, że „funkcjonalna" lub „proceduralna" analiza powinna być zastrzeżona głównie do oceny aktu, a nie przyjmującej go instytucji. Por. pkt 87. tej opinii.

[650] Pkt 47. wyroku TS w sprawie Pula Parking. Zob. również pkt 53. wyroku TS w sprawie WB.

[651] Pkt 48. wyroku TS w sprawie Pula Parking.

[652] Tamże, pkt. 58-59.

prejudycjalnym na wniosek złożony przez inny sąd chorwacki – Općiński sud u Novym Zagrebu – dotyczący możliwości uznania chorwackiego notariusza, w postępowaniu dotyczącym wydania nakazu egzekucyjnego, za „sąd" w rozumieniu rozporządzenia nr 805/2004[653]. W toku postępowania Komisja Europejska wskazała, że notariusze mogą wszczynać postępowania „quasi-sądowe" i wydawać orzeczenia analogiczne do orzeczeń sądowych, co jednak nie przemawia za uznaniem ich za sąd.

Rzecznik wskazał w opinii, że notariusza można uznać za „sąd" w ramach rozporządzenia nr 805/2004, tylko jeśli pełni on funkcję organu sądowego, dla której wymagane jest, poza zapewnieniem gwarancji niezależność i bezstronności, podejmowanie rozstrzygnięcia w ramach własnej kompetencji, wydając orzeczenie, które, po pierwsze, powinno być lub móc być przedmiotem postępowania kontradyktoryjnego i, po drugie, co do którego przysługuje środek zaskarżenia do organu sądowego[654]. Rzecznik przyjął, że notariuszy chorwackich wydających nakazy egzekucyjne można uznać za sąd, jeśli zostaną spełnione te przesłanki, czego ustalenie będzie należało do sądu krajowego[655]. Trybunał udzielił negatywnej odpowiedzi na to pytanie, przede wszystkim ze względu na brak kontradyktoryjności postępowania (*inter partes*) przed chorwackim notariuszem[656].

Ponadto na uwadze mieć należy także wyrok w sprawie Oberle, w który Trybunał badał, czy prawodawca Unii zamierzał objąć zakresem znaczeniowym czasownika „orzekać", użytego w art. 4 e.r.s., wyłącznie orzeczenia wydane przez sądy krajowe w ramach wykonywania przez nie funkcji sądowniczych[657]. Z wyroku tego wynika, że sądy w znaczeniu ustrojowym zawsze sprawują funkcje sądowe, nawet jeśli rozpoznawana przez nie jest sprawa nieprocesowa, w której nie pojawia się żaden element sporny[658]. Na podstawie tego judykatu można wysunąć wniosek, że dla sądowego postępowania *inter partes*, w którym nie pojawia się spór, wystarczająca jest sama kompetencja sądu w znaczeniu ustrojowym do rozpoznania sprawy potencjalnie spornej.

---

[653] Wyrok TS w sprawie Zulfikarpašić.

[654] Pkt 7. opinii w sprawie Zulfikarpašić.

[655] Pkt 120. ppkt 1) opinii w sprawie Zulfikarpašić. Rzecznik wskazał jednocześnie, że w jego ocenie chorwaccy notariusze, wydając nakazy egzekucyjne, pełnią funkcję sądowniczą, mimo że postępowanie w tym względzie jest uproszczone i przypomina postępowanie w sprawie wydania nakazu zapłaty. Tamże, pkt 110.

[656] Pkt. 49-50 wyroku TS w sprawie Zulfikarpašić.

[657] Zob. pkt 38. wyroku TS z dnia 21 czerwca 2018 r., C-20/17, w sprawie Vincent Pierre Oberle, EU:C:2018:485 – dalej wyrok TS w sprawie Oberle. Zob. też M. Margoński, *Wyłączny charakter jurysdykcji wynikającej z art. 4 unijnego rozporządzenia spadkowego (analiza na kanwie pytania prejudycjalnego w sprawie C-20.17, Oberle)*, PPC 2017, Nr 3, s. 427-441 i L. Perreau-Saussine, *Quelle* ..., s. 858.

[658] Zob. pkt. 40. i 53-59 wyroku TS w sprawie Oberle.

Wątpliwości co do uznania polskiego notariusza za „sąd" pojawiły się również wśród praktyków. Sąd Okręgowy w Gorzowie Wielkopolskim wystąpił do Trybunału Sprawiedliwości m. in. z pytaniem prejudycjalnym, czy art. 3 ust. 2 zdanie pierwsze e.r.s. należy rozumieć w ten sposób, że notariusza sporządzającego akt poświadczenia dziedziczenia należy uznać za „sąd" w rozumieniu tego przepisu[659]. W ocenie tego sądu, za stwierdzeniem, że notariusz, wydający akt poświadczenia dziedziczenia, jest „sądem" przemawiał, przede wszystkim skutek tego aktu zbliżony do prawomocnego postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku[660]. Ponadto, zdaniem tego sądu, notariusze w tych sprawach wykonują funkcje sądowe, ponieważ weryfikują posiadanie przymiotu spadkobiercy.

Według rzecznika generalnego Y. Bota, przy ocenie powyższego zagadnienia, poza wymogiem bezstronności, należy zastosować kryterium przyznanego właściwemu organowi uprawnienia do rozstrzygnięcia ewentualnego sporu[661] lub do orzekania w ramach posiadanej kompetencji, w oparciu o samodzielnie dokonywaną ocenę, które uzasadnia poszanowanie podstawowych zasad procesowych, w tym zasady kontradyktoryjności, oraz

[659] To zagadnienie prawne wyłoniło się na tle następującego stanu faktycznego. Spadkodawca, zmarły w dniu 6 sierpnia 2017 r., był przedsiębiorcą polskim, który prowadził działalność gospodarczą na pograniczu polsko-niemieckim, a miejscem jego stałego pobytu przed śmiercią była Polska. Wnioskodawczyni WB, córka spadkodawcy, zmierzała do uzyskania informacji, czy zdeponował on w niemieckich bankach środki pieniężne, a jeśli tak, to w jakiej wysokości mogły one wchodzić do masy spadkowej. Wystąpiła więc o wydanie wypisu aktu poświadczenia dziedziczenia sporządzonego przez notariusza wraz z zaświadczeniem potwierdzającym, że akt ten stanowi orzeczenie w sprawie spadkowej w rozumieniu art. 3 ust. 1 lit. g) e.r.s., mającego postać formularza, którego wzór znajduje się załączniku nr 1 rozporządzenia wykonawczego nr 1329/2014. Ewentualnie wniosła o wydanie wypisu tego aktu zaopatrzonego zaświadczeniem sporządzanym przy wykorzystaniu formularza II znajdującego się w załączniku nr 2, który miał wskazać, że wydane poświadczenie stanowi dokument urzędowy w rozumieniu art. 3 ust. 1 lit. i) e.r.s. Zastępca notarialny M. Margoński nie uwzględnił żadnego z wniosków wnioskodawczyni, twierdząc, że akt poświadczenia dziedziczenia jest orzeczeniem w rozumieniu przepisów tego rozporządzenia, ale ze względu na nienotyfikowanie Komisji przez Polskę notariuszy wydających akty poświadczenia dziedziczenia, jako wykonujących czynności sądowe, nie mógł wystawić zaświadczenia według wzoru formularza znajdującego się w załączniku nr 1 do rozporządzenia wykonawczego. Co do wniosku alternatywnego, jego nieuwzględnienie wynikało z faktu, że uznanie aktu poświadczenia dziedziczenia za orzeczenie wyklucza jednoczesne uznanie go za dokument urzędowy. Wnioskodawczyni wywiodła do Sądu Okręgowego w Gorzowie Wielkopolskim zażalenie na odmowę dokonania czynności notarialnej, zarzucając, że akt poświadczenia stanowi wymogi przemawiające za uznaniem go za orzeczenie w rozumieniu art. 3 ust. 1 lit. g) e.r.s., zaś brak notyfikacji stosownie do art. 79 e.r.s. nie przesądza prawnym charakterze takiego dokumentu. Zob. Redakcja PPPM, *Omówienie o postanowienia Sądu Okręgowego w Gorzowie Wielkopolskim z dnia 8 marca 2016 r. (V Cz 664/15)*, PPPM 2016, nr 19, s. 125-135.

[660] Również i w tej sytuacji niewłaściwie skupiono się na efekcie wykonywanych działań – APD i jego cechach, a nie charakterze funkcji wykonywanych przez notariusza w kontekście prawa unijnego.

[661] Zob. pkt 2.5 wyroku TS z dnia 2 kwietnia 2009 r. w sprawie Marco Gambazzi przeciwko Daimler Chrysler Canada Inc. i CIBC Mellon Trust Company, EU:C:2009:219 – dalej wyrok TS w sprawie Gambazzi oraz pkt 24. opinii rzecznik generalnej J. Kokott z dnia 18 grudnia 2008 r. w sprawie C-394/07 Marco Gambazzi przeciwko Daimler Chrysler Canada Inc. i CIBC Mellon Trust Company, EU:C:2008:748 – dalej opinia w sprawie Gambazzi oraz pkt 51. opinii rzecznika generalnego Y. Bota z dnia 25 października 2018 r. w sprawie C-579/17 BUAK Bauarbeiter-Urlaubs- u. Abfertigungskasse przeciwko Gradbeništvo Korana d.o.o., EU:C:2018:863.

istnienie środków odwoławczych gwarantujących swobodny przepływ orzeczeń[662]. Użytecznym kryterium jest ustalenie posiadania uprawnień decyzyjnych[663], ponieważ kompetencja organu sądowego nie powinna być uzależniona wyłącznie od woli stron. Rzecznik zauważył, że mimo obowiązku ciążącego na notariuszu dotyczącym przeprowadzenia czynności weryfikujących, jego rola sprowadza się do spisania porozumienia uczestników, a w razie jego braku do skierowania ich do sądu[664]. Jego czynności decyzyjne ograniczają się wyłącznie możliwości odmowy sporządzenia aktu poświadczenia dziedziczenia[665]. Rzecznik zasugerował, że wyrażenie „funkcje sądowe" powinno odnosić się zarówno do postępowań spornych i niespornych, o ile te ostatnie nie są kształtowane jedynie wolą stron[666].

---

[662] Pkt 78. opinii w sprawie WB. Zob. też pkt 43. wyroku TS w sprawie Zulfikarpašić.

[663] Co do uprawnień decyzyjnych zob. pkt 85. wyroku TS w sprawie Komisja przeciwko Austrii C-53/08 i pkt 108. wyroku TS z dnia 1 lutego 2017 r., C-392/15, Komisja przeciwko Węgrom, EU:C:2017:73 - dalej wyrok TS w sprawie Komisja przeciwko Węgrom C-392/15 wraz z przytoczonym orzecznictwem.

[664] Pkt 79. opinii w sprawie WB. Zob. także pkt 18. wyroku TS w sprawie Solo Kleinmotoren, pkt 38. opinii rzecznika generalnego Y. Bota z dnia 6 września 2012 r., w sprawie C-456/11 Gothaer Allgemeine Versicherung AG, ERGO Versicherung AG, Versicherungskammer Bayern-Versicherungsanstalt des öffentlichen Rechts, NürNberger Allgemeine Versicherungs AG, Krones AG przeciwko Samskip GmbH, EU:C:2012:554 - dalej opinia w sprawie Gothaer, pkt 74. opinii rzecznika generalnego M. Szpunara z dnia 22 lutego 2018 r. w sprawie C-20/17 Vincent Pierre Oberle, EU:C:2018:89 – dalej opinia w sprawie Oberle, pkt 103. wyroku TS w sprawie Komisja przeciwko Austrii C-53/08 oraz 116 wyroku TS w sprawie Komisja przeciwko Węgrom C-392/15.

[665] Pkt 96. opinii w sprawie WB.

[666] Pkt 86. opinii w sprawie WB. Otwarte pozostaje pytanie, jak należy rozumieć zwrot „nie są kształtowane wolą stron". Od woli stron mogą zależeć przede wszystkim trzy czynniki: 1) z jakiego trybu postępowania skorzystać, czyli np. sądowego albo notarialnego, 2) jakiej treści ma zapaść „decyzja", 3) czy strony mogą swobodnie zrezygnować z takiego trybu postępowania. Odnośnie do pierwszego czynnika, postępowanie przed notariuszem wydającym APD i przed sądem w sprawie o stwierdzenie nabycia spadku w zasadzie niczym nie różni się, gdyż oba te postępowania mają charakter wnioskowy, w tym znaczeniu, że to zainteresowany lub zainteresowani wybierają, czy wybrać drogę sądową, czy też notarialną poświadczenia praw do spadku. Jeśli chodzi o kolejny element, to zarówno przy sporządzaniu APD, jak i wydawaniu orzeczenia w sprawie o stwierdzenie nabycia spadku zainteresowani nie mają żadnego wpływu na treść tych decyzji.
Jednakże różnica między tymi postępowaniami pojawia się przy trzecim elemencie. Otóż, do czasu wydania APD każdy z zainteresowanych może zrezygnować z jego sporządzenia, co każdorazowo będzie skutkować nie sporządzeniem takiego poświadczenia. Innymi słowy odmowa sporządzenia nawet przez jednego z zainteresowanych spowoduje, tym że APD nie zostanie wydany. Odmiennie natomiast sytuacja kształtuje się w postępowaniu sądowym, gdyż umorzenie postępowania w związku z cofnięciem wniosku nie jest tylko i wyłącznie zależne od woli uczestników postępowania.
Zgodnie z art. 512 § 1 k.p.c. wniosek do czasu rozpoczęcia posiedzenia albo do złożenia przez któregokolwiek z uczestników oświadczenia na piśmie może być cofnięty przez wnioskodawcę bez zgody uczestników. Jednakże takie cofnięcie wniosku sąd zobligowany jest ocenić przez pryzmat art. 203 § 4 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c., co oznacza, że jeśli sąd uzna, że okoliczności sprawy wskazują, że taka czynność jest sprzeczna z prawem lub zasadami współżycia społecznego albo zmierza do obejścia prawa, to uzna ją za niedopuszczalną i będzie prowadzić postępowanie w dalszym ciągu. Natomiast po rozpoczęciu posiedzenia albo do złożenia przez któregokolwiek z uczestników oświadczenia na piśmie dodatkowo wymagana jest zgoda wszystkich uczestników postępowania. W tym wyraża się zasadnicza różnica między drogą notarialną i sądową w kontekście uzależnienia od woli stron. Postępowanie przed notariuszem w ujęciu prawa unijnego zależy wyłącznie od woli stron – od ich zgody na to postępowanie na każdym jego etapie, natomiast postępowanie przed sądem już nie, ponieważ postępowanie o stwierdzenie nabycia

Rzecznik ostatecznie uznał[667], że postępowanie przed polskim notariuszem ma podstawy konsensualne[668], czemu towarzyszy brak środków odwoławczych, a co za tym idzie notariusz taki nie spełnia warunku przewidzianego w art. 3 ust. 2 akapit pierwszy lit. b) e.r.s.[669]. W jego ocenie wykonywanie zadań powierzonych notariuszom w dziedzinie spadków ma podstawy konsensualne oparte na uprzedniej zgodzie zainteresowanych osób lub na ich zgodnej woli i w przypadku braku zgody nie ma żadnego wpływu na kompetencje sądu. W konsekwencji nie można uważać tych zadań samych w sobie za bezpośredni i szczególny udział w wykonywaniu funkcji sądowych[670].

Przechodząc do oceny, czy polski notariusz wykonuje funkcje sądowe, Trybunał podkreślił, że na gruncie rozporządzenia spadkowego należy pojęcie „sądu" interpretować szeroko, obejmując jego zakresem notariuszy wykonujących funkcje sądowe w niektórych sprawach dotyczących spadku[671]. Przy czym ich wykonywanie implikuje posiadanie kompetencji do rozpatrzenia sprawy potencjalnie spornej między stronami[672], czym doprecyzował wcześniejsze stanowisko wyrażone w sprawie Oberle[673].

Organ wykonuje funkcje sądowe, jeżeli może zostać uznany za właściwy w przypadku sporu z zakresu spraw spadkowych i to niezależnie od tego, czy postępowanie w przedmiocie wydania poświadczenia dziedziczenia ma charakter sporny, czy też nie[674].

---

spadku może toczyć się w razie sprzeciwu uczestnika.

667 Rzecznik generalny zaproponował, aby Trybunał na pytanie sądu odsyłającego odpowiedział, że art. 3 ust. 2 akapit pierwszy rozporządzenia nr 650/2012 należy interpretować w ten sposób, że notariusz, który sporządza akt poświadczenia dziedziczenia na zgodny wniosek wszystkich uczestników postępowania notarialnego, zgodnie z przepisami prawa polskiego, nie jest objęty zakresem pojęcia „sądu" w rozumieniu tego rozporządzenia. W konsekwencji polski akt poświadczenia dziedziczenia sporządzony przez notariusza nie stanowi orzeczenia w rozumieniu art. 3 ust. 1 lit. g) wymienionego rozporządzenia, do którego to orzeczenia należy załączyć zaświadczenie dotyczące orzeczenia w sprawie spadkowej odpowiadające formularzowi I znajdującemu się w załączniku 1 do rozporządzenia wykonawczego nr 1329/2014.

668 W polskiej literaturze wskazuje się, że jedną z zasad postępowania notarialnego jest dyspozycyjność (rozporządzalność) polegająca na wyłącznym uprawnieniu stron czynności notarialnego do decydowania o kształcie dokonywanej czynności z jednoczesnym wyłączeniem władczego działania notariusza. Tak. A.J. Szereda, *Rozważania* …, s. 123. Odmiennie jest jednak w przypadku APD, gdyż zainteresowani nie mogą wpłynąć na treść APD, mogą tylko zrezygnować z jego sporządzenia. Szerzej odnośnie do postępowania notarialnego jako postępowania cywilnego zob. A. Oleszko, R. Pastuszko, *Tryb dokonywania czynności notarialnych jako postępowanie o charakterze cywilnoprawnym***,** Rejent 2010, Nr 7-8, s. 83-96.

669 Pkt 80. opinii w sprawie WB.

670 Tamże, pkt 95.

671 Pkt 53. wyroku TS w sprawie WB.

672 Ze stanowiskiem tym nie zgadza się J. Gomez-Riesco Tabernero de Paz, *Réflexions ...*, s. 1006.

673 W pkt. 55. wyroku w sprawie WB Trybunał odwołał się do pkt 17. i 18. wyroku TS w sprawie Solo Kleinmotoren i pkt 19. postanowienia TS z dnia 24 marca 2011 r., C-344/09, w sprawie Bengtsson, EU:C:2011:174. Por. też pkt 11. wyroku TS w sprawie Job Centre Coop. ARL., pkt 14. wyroku TS w sprawie Lutz oraz pkt 35. wyroku TS z dnia 25 czerwca 2009 r., C-14/08, w sprawie Roda Golf & Beach Resort SL., EU:C:2009:395. Zob. także pkt 10. i 11. wyroku TS z dnia 11 czerwca 1987 r., 14/86 w sprawie Pretore di Salò i osoby nieznane, EU:C:1987:275.

674 Pkt 56. wyroku w sprawie WB. Zob. też pkt 44. wyroku TS w sprawie Oberle.

Stosownie natomiast do art. 95c ust. 2 pkt 1 pr. o not. wymagane jest dla sporządzenia aktu poświadczenia dziedziczenia zgodne żądanie poświadczenia dziedziczenia złożone przez osoby biorące udział w spisywaniu protokołu dziedziczenia. Czynności notarialne związane z wydawaniem poświadczeń spadkowych są wykonywane na zgodny wniosek zainteresowanych, co pozostawia nienaruszone prerogatywy sądu na wypadek wystąpienia między stronami sporu – nawet jeśli zgodnie z prawem polskim notariusze mają obowiązek zweryfikowania, czy spełnione są przesłanki prawne wydania aktu poświadczenia dziedziczenia – ponieważ nie posiadają oni żadnych uprawnień decyzyjnych[675]. Tym samym polski notariusz nie jest sądem, ponieważ nie posiada kompetencji do rozpoznawania spraw spornych i nie wykonuje funkcji sądowych, gdyż działa na podstawie konsensualnego wniosku, którym jest związany[676].

Podsumowując to rozstrzygnięcie, polski notariusz, w przeciwieństwie do sądu, nie posiada uprawnień związanych z bezpośrednim i szczególnym udziałem w wykonywaniu władzy publicznej, ponieważ działa na podstawie woli stron[677], a postępowanie przed nim nie jest kontradyktoryjne[678] i jest wyłączone w razie sporu między stronami[679].

Dla polskiego porządku prawnego w zakresie międzynarodowych spraw spadkowych znaczenie ma również postępowanie dotyczące pytania prejudycjalnego wniesionego przez Lietuvos Aukščiausiasis Teismas (Sąd Najwyższy Litwy)[680]. Sąd ten zwrócił się do

[675] Pkt 59. wyroku TS w sprawie WB.

[676] Trybunał stwierdził, że artykuł 3 ust. 2 akapit pierwszy e.r.s. należy interpretować w ten sposób, że notariusza – sporządzającego akt poświadczenia dziedziczenia, taki jak ten w postępowaniu głównym, na zgodny wniosek wszystkich uczestników postępowania poświadczeniowego – nie należy uznać za „sąd" w rozumieniu przywołanego przepisu, a w konsekwencji art. 3 ust. 1 lit. g) rozporządzenia nr 650/2012 należy interpretować w ten sposób, że takie poświadczenie dziedziczenia nie stanowi orzeczenia w rozumieniu tego przepisu. Wyrok ten spotkał się z przychylnym przyjęciem wśród polskiej doktryny. Zob. A. Wysocka-Bar, *Polski notariusz ...,* s. 37-43 i B. Trocha, *Akt poświadczenia dziedziczenia ...,* LEX/el. 2019.

[677] Por. też pkt 103. wyroku TS w sprawie Komisja przeciwko Austrii.

[678] Zob. również pkt 47. wyroku TS z dnia 1 października 2015 r., C-32/14, w sprawie ERSTE Bank Hungary Zrt przeciwko Attili Sugárowi, EU:C:2015:637 oraz pkt 65-67 i 72. opinii rzecznika generalnego Pedro Cruza Villalóna z dnia 25 czerwca 2015 r. w sprawie C-32/14 ERSTE Bank Hungary Zrt. przeciwko Attili Sugárowi, EU:C:2015:424, a także pkt 43. wyroku TS w sprawie Zulfikarpašić.

[679] Podobnie w pkt. 111. wyroku TS w sprawie Komisja przeciwko Węgrom C-392/15.

[680] Wyrok TS z dnia 16 lipca 2020 r., C-80/19, E.E. przy udziale Kauno miesto 4-ojo notaro biuro notarė Virginija Jarienė i K.-D.E., EU:C:2020:569 – dalej wyrok TS w sprawie E.E. Stan faktyczny tej sprawy kształtował się następująco. Spadkodawczyni, obywatelka litewska zamieszkała w Niemczech, której majątek, wchodzący w skład spadku znajdował się na Litwie, sporządziła w dniu 4 lipca 2013 r. testament na Litwie, powołując do całości spadku syna E.E. Jej syn, obywatel litewski, złożył w dniu 17 lipca 2017 r. u notariusza w Kownie wniosek o wszczęcie postepowania spadkowego i wydanie poświadczenia prawa do dziedziczenia. Notariusz odrzucił ten wniosek, stwierdzając, że miejsce zwykłego pobytu zmarłej znajdowało się w Niemczech i w związku z tym zachodzi brak jego jurysdykcji. E.E. zaskarżył decyzję notariusza do Kauno apylinkės teismas (Sądu Rejonowego w Kownie), który uchylił decyzję notariusza i nakazał mu dokonanie czynności notarialnej, argumentując, że matka E.E. mimo przeprowadzenia się do

Trybunału Sprawiedliwości m. in. z pytaniem prejudycjalnym, czy litewskiego notariusza, który dokonuje otwarcia sprawy spadkowej, wydaje poświadczenie do dziedziczenia i podejmuje inne czynności konieczne do potwierdzenia przez spadkobiercę jego praw, należy uznać za „sąd" w rozumieniu art. 3 ust. 2 e.r.s., mając na względzie, że przy dokonywaniu tych czynności notariusze przestrzegają zasad bezstronności i niezależności, ich decyzje są wiążące dla nich samych, a ich czynności mogą być przedmiotem kontroli sądowej.

Rzecznik generalny M.C. Sánchez-Bordony w swojej opinii odwołał się do wyroku w sprawie WB i przyjął, że również litewski notariusz, skoro nie może rozpoznawać spraw spornych, nie może zostać uznany za „sąd" w rozumieniu art. 3 ust. 2 e.r.s.[681]. Wskazał też na dwa skutki, które niesie za sobą uznanie danego organu za sąd: pierwszy, to podleganie zasadom dotyczącym jurysdykcji międzynarodowej określonej w rozporządzeniu i drugi, odnoszący się do systemu przepływu rezultatów jego działalności[682].

Trybunał Sprawiedliwości w wyroku z dnia 16 lipca 2020 r. orzekł, odwołując się do wyroku w sprawie WB, z zastrzeżeniem weryfikacji przez sąd odsyłający, że wydanie krajowego poświadczenia przez litewskich notariuszy nie wiąże się z wykonywaniem funkcji sądowych i tym samym nie mogą oni zostać uznani za „sąd" w rozumieniu rozporządzenia, gdyż notariusze ci nie mają kompetencji do rozstrzygania spornych kwestii istniejących między stronami oraz nie mają uprawnień do ustalania okoliczności faktycznych, które nie są jasne i oczywiste, ani też do orzekania w przedmiocie spornych okoliczności faktycznych[683]. Ostatecznie w dniu 4 listopada 2020 r. litewski Sąd Najwyższy uznał, że notariusze litewscy nie pełnią funkcji sądowych i nie są związani zasadami jurysdykcji z rozporządzenia spadkowego[684].

Niemiec nie zerwała więzi z Litwą. Apelację od tego orzeczenia do Kauno apygardos teismas (Sądu Okręgowego w Kownie) wywiódł notariusz. Sąd ten uchylił orzeczenie sądu rejonowego, podnosząc, że jeśli miejsce zwykłego pobytu spadkodawczyni przed śmiercią było sporne, okoliczność tę mógł ustalić tylko sąd. E.E. wniósł skargę kasacyjną do Sądu Najwyższego Litwy, który wystąpił z pytaniem prejudycjalnym. Zob. L.F. Carrillo Pozo, *Una síntesis del reglamento 650/2012: residencia habitual del de cuius, funciones judiciales, professio iuris. Comentario a la sentencia del tribunal de justicia (sala primera) de 16 de julio de 2020, asunto C-80/19*, CDT 2021, Nr 3, s. 51-83.

[681] Pkt. 72. i 81-84 opinii rzecznika generalnego M.C. Sáncheza-Bordony z dnia 26 marca 2020 r. w sprawie C-80/19 E.E. przy udziale Kauno miesto 4-ojo notaro biuro notarė Virginija Jarienė i K.-D.E., C:2020:230 - dalej opinia w sprawie E.E.

[682] Pkt. 74-76 opinii w sprawie E.E.

[683] Pkt. 51-56 wyroku TS w sprawie E.E.

[684] Zob. pkt 41. i 43. orzeczenia Lietuvos Aukščiausiasis Teismas z dnia 4 listopada 2020 r., Civilinė byla Nr. e3K-3-422-378/2020, dostępne w dniu 19 lipca 2022 r. na https://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska /tekstas.aspx?id=3050321c-3fb2-4558-bf05-9a30f47fd712. Por. M. Pilich, *Jurysdykcja* ... s. 55 i K. Bogdzevič, *The Lithuanian Supreme Court Rules on the E.E. Case After the CJEU's Judgment*, dostępne w dniu 25 sierpnia 2022 r. na https://eapil.org/2020/12/21/the-lithuanian-supreme-court-rules-on-the-e-e-case-after-the-cjeus-judgm ent/. Por. również 231. V. Nekrošius, Matters ..., s. 287-299.

Kluczowe znaczenie dla tych obu linii orzeczniczych miało postanowienie TS w sprawie OKR[685]. Postępowanie prejudycjalne w tej sprawie zostało zainicjowane przez polskiego notariusza, który twierdził, że jest sądem w rozumieniu art. 267 TFUE, ponieważ w razie odmowy podjęcia czynności notarialnej, jest on według prawa krajowego traktowany jako organ rozpoznający sprawę w pierwszej instancji[686]. Notariusz ten podkreślił, że w jego ocenie, problematyka taka powinna być odróżniona od pozycji notariusza w innych sprawach w prawie unijnym, czyli od uznania go za „sąd" w ramach rozporządzenia spadkowego, o czym już wcześniej negatywnie przesądzono w sprawie WB[687].

Istotne jest, że w tej sprawie Trybunał Sprawiedliwości uznał, iż definicja sądu z art. 3 ust. 2 e.r.s. ma szerszy zakres znaczeniowy niż definicja sądu z art. 267 TFUE. Ponownie zaznaczył, że aby uznać dany organ za „sąd" w rozumieniu rozporządzenia nr 650/2012, powinien on wykonywać funkcje sądowe albo spełnić inne przesłanki określone w rozporządzeniu[688]. Funkcje sądowe natomiast należy rozumieć tożsamo z utrwalonym do tej pory orzecznictwem[689]. Ostatecznie, Trybunał uznał ten wniosek za oczywiście niedopuszczalny, gdyż notariusz w takiej sytuacji dysponuje uprawnieniami kontrolnymi w odniesieniu do jego własnej decyzji o odmowie sporządzenia czynności notarialnej, w związku z czym nie jest powołany do rozstrzygnięcia sporu ani do wydania rozstrzygnięcia o charakterze sądowym[690]. Znacząca waga tego orzeczenia wiąże się z faktem, że Trybunał przesądził, że pojęcie funkcji sądowych ma znaczenie jednolite zarówno na gruncie art. 267 TFUE, jak i art. 3 ust. 2 e.r.s.

3.3. Wnioski

Podsumowując powyższe wywody dotyczące statusu polskiego notariusza w kontekście treści art. 3 ust. 2 e.r.s., stwierdzić należy, że jest on przedstawicielem zawodu prawniczego właściwym w sprawach spadkowych, zapewniającym gwarancje bezstronności i

[685] Postanowienie TS w sprawie OKR.
[686] Wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym w sprawie OKR, s. 5,, pkt 15. i 18., dostępne w dniu 18 lipca 2022 r. na https://curia.europa.eu/juris/showPdf.jsf?text=&docid=236001&pageIndex=0&doclang=PL &mode=req&dir=&occ=first&part=1&cid=1389148. Por. również w przedmiocie notariusza jako *sui generis* sądu pierwszej instancji A. Oleszko, R. Pastuszko, *Tryb* ..., s. 93-96. A. Oleszko pozycję notariusza realizującego kompetencję z art. 83 § 2 pr. o not. określa mianem „quasi-sądu". Tak A. Oleszko, *Znaczenie* ..., s. 11. Tożsamo również SN w uchwale z dnia 18 grudnia 2013 r. i TK w wyroku z dnia 13 stycznia 2015 r.
[687] Wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym w sprawie OKR, s. 5.
[688] Pkt 31. postanowienia w sprawie OKR.
[689] Tamże, pkt 24.
[690] Tamże, pkt 25. i 26.

prawa wszystkich stron do bycia wysłuchanymi. Mimo opisanych wcześniej wątpliwości dotyczących tego, czy akt poświadczenia dziedziczenia można uznać za orzeczenie podlegające zaskarżeniu do organu sądowego lub ponownemu rozpoznaniu przez taki podmiot, opowiedzieć się należy za spełnieniem tej przesłanki. Podobnie uznać trzeba, że akty poświadczenia dziedziczenia mają moc i skutek podobny do postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku. Jednakże nie można przyjąć, że notariusz wykonuje funkcje sądowe lub działa na podstawie przekazania uprawnień przez organ sądowy, czy też działa pod jego kontrolą, ponieważ przede wszystkim postępowanie notarialne nie jest sporne i ma charakter względnie konsensualny[691].

Podkreślenia wymaga, że przed uchwaleniem rozporządzenia spadkowego w orzecznictwie Trybunału Sprawiedliwości na gruncie art. 267 TFUE zostało ukształtowane pojęcie funkcji sądowych, które powiązano z kompetencją do rozstrzygnięcia sporu. Istotne jest, że w motywie 20. rozporządzenia wyraźnie zaznaczono, że pojęcie sądu powinno być możliwie szerokie, przy czym jeśli podmiot wskazany w art. 3 ust. 2 e.r.s. nie jest sądem, powinien działać pod jego kontrolą lub na podstawie przekazania uprawnień przez sąd. Jeżeli zaś taki podmiot nie jest w ten sposób powiązany z sądem w znaczeniu ustrojowym, to powinien on, tak samo jak ten sąd, wykonywać funkcje sądowe.

Ponadto prawodawca unijny w art. 3 ust. 2 e.r.s. wyraźnie odróżnił kompetencję do rozstrzygania sprawy spornej w pojęciu „funkcji sądowych" od unijnej kontradyktoryjności postępowania, czyli „prawa wszystkich stron do bycia wysłuchanymi". Zwrócić zatem należy uwagę, że akt stanowienia prawa w postaci rozporządzenia spadkowego jest spójny z dotychczasowym orzecznictwem Trybunału Sprawiedliwości[692], w którym wyraźnie akcentowano, że organ pozasądowy tylko wtedy zostanie uznany za sąd, jeśli pełni funkcje sądowe, które każdorazowo powinny wiązać się z uprawnieniem do rozstrzygania sporów[693]. Z motywów preambuły wynika zaś wola legislatora, aby w przeważającej części przypadków europejscy notariusze nie byli sądem, gdyż w większości państw członkowskich zazwyczaj nie sprawują oni funkcji sądowniczych, ponieważ właśnie nie rozstrzygają sporów[694].

Znamienne jest, że zarówno rozumienie pojęcia funkcji sądowych w pierwszej grupie

[691] Względna konsensualność przejawia się w tym, że od zainteresowanych zależy, czy wybiorą drogę notarialną i od każdego z nich zależy, czy zostanie wydany APD, ale nie mają oni jednak wpływu na jego treść.
[692] Zob. pkt 71. opinii w sprawie Zulfikarpašić.
[693] Por. pkt 82. i 86. opinii w sprawie Zulfikarpašić.
[694] Motyw 20. preambuły rozporządzenia spadkowego.

orzeczeń, czyli na tle aktu prawa pierwotnego i następnie na tle aktów prawa pochodnego, jest tożsame. Pozwala to wysnuć wniosek, że pojęcie „funkcji sądowych" w prawie unijnym[695] ma utrwalone znaczenie. Sens wykonywania funkcji sądowych przejawia się w możliwości rozstrzygnięcia sporu, nawet potencjalnego. Słusznie więc wskazuje się w literaturze, że na gruncie prawa krajowego najbardziej zbliżonym odpowiednikiem tego pojęcia jest „sprawowanie wymiaru sprawiedliwości". Notariusze zaś niewątpliwie nie sprawują wymiaru sprawiedliwości. Wydając APD, dokonują oni tylko czynności z zakresu ochrony prawnej.

Z tych względów nie powinno więc budzić zastrzeżeń, że mając te kwestie na uwadze Trybunał Sprawiedliwości uznał *de lege lata*, że polski notariusz nie jest sądem w znaczeniu art. 3 ust. 2 e.r.s., gdyż niewątpliwie nie ma on kompetencji do rozstrzygnięcia sprawy spornej. Z tych też przyczyn nie są trafne poglądy doktryny, które wywodzą z bardzo zbliżonego do siebie sposobu procedowania przed notariuszem wydającym APD i przed sądem w sprawie o stwierdzenie nabycia spadku, czy też ze zrównania zarejestrowanego APD z prawomocnym postanowieniem o nabyciu spadku, wniosek o wykonywaniu przez polskiego notariusza funkcji sądowych[696].

---

[695] Zarówno w art. 3 ust. 2 e.r.s. i art. 267 TFUE biorąc pod uwagę postanowienie TS w sprawie OKR.

[696] Zauważyć należy, że zarówno to postępowanie notarialne, jak i takie postępowanie sądowe cechują się zbliżoną do siebie dyspozycyjnością. Otóż w obu przypadkach to od woli zainteresowanych zależy z jakiego trybu poświadczenia praw do spadku skorzystają. Dodatkowo również do pewnego momentu postępowania od ich woli zależy, czy dojdzie do wydania w tym trybie decyzji co do istoty. Otóż przy postępowaniu przed notariuszem do czasu podpisania protokołu dziedziczenia zainteresowani mogą zrezygnować ze sporządzenia APD. Podobnie w postępowaniu sądowym może dojść do umorzenia postępowania na skutek cofnięcia wniosku (art. 512 § 1 k.p.c., art. 332 § 2 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.).
Odnotować można także pewne podobieństwo do podpisania protokołu dziedziczenia i zamknięcia rozprawy w toku postępowania o stwierdzenie nabycia spadku. Zauważyć bowiem trzeba, że zarówno notariusz, jak i sąd podejmują decyzję stosowania prawa – dokonują subsumpcji – na podstawie materiału zebranego odpowiednio, w podpisanym protokole dziedziczenia i wynikającego z dołączonych do niego załączników (art. 95e § 1 pr. o not.) bądź na podstawie stanu rzeczy istniejącego w chwili zamknięcia rozprawy, czyli m. in. zebranego w sprawie o stwierdzenie nabycia spadku materiału, w tym materiału dowodowego (art. 316 § 1 k.p.c. w zw. z art. 233 § 1 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.).
Dodatkowo momenty podpisania protokołu i zamknięcia rozprawy są podobne z tego względu, że od tej pory o treści APD, jak i orzeczenia decyduje tylko notariusz albo sąd. O tym, że wola stron przy wydawaniu APD jest istotna tylko przy sporządzaniu protokołu dziedziczenia, świadczy również, że notariusz może odmówić jego sporządzenia, co oznacza, że nie jest ową wolą bezwzględnie związany, co sugerował TS. W tym aspekcie wyraża się istotna różnica między aktem notarialnym, który stanowi nadanie urzędowej formy czynności prawnej stron, od APD, który jest urzędowym poświadczeniem – deklaratoryjnym stwierdzeniem zaistnienia konsekwencji prawnych związanych ze zdarzeniem prawnym w postaci otwarcia spadku. O ile więc, czynność prawna zawarta w akcie notarialnym jest kreowana wolą stron, a zadaniem notariusza jest dokonanie jej kontroli pod względem zgodności z prawem, o tyle APD nie zawiera żadnej czynności prawnej, tylko poświadczenie pewnych faktów, co jest niezależne od woli stron. Oznacza to, że APD jest aktem stosowania prawa, a nie nadaniem urzędowej formy woli stron czynności prawnej.
Ponadto jako podobieństwo między postępowaniem sądowym o stwierdzenie nabycia spadku, a postępo-

Jednakże ten stan prawny jest *de lege ferenda* trudny do zaakceptowania, ponieważ zdecydowanie ogranicza zwłaszcza zasadę swobody przepływu osób oraz zasadę wzajemnego uznawania orzeczeń sądowych i pozasądowych[697]. Skoro prawo części państw członkowskich dopuszcza możliwość np. uzyskania poświadczenia dziedziczenia przez notariusza, to w myśl zasady zaufania obywatele UE posiadający taki dokument powinni móc na jego podstawie uzyskać ochronę swoich praw również w innym państwie członkowskim.

Odnosząc się do wypowiedzi M. Pazdana i M. Setkowicz[698], według których Trybunał Sprawiedliwości powierzchownie ocenił w swoim orzecznictwie rolę, jaką pełni notariusz, w tym notariusz wydający APD, stwierdzić trzeba, że to nie Trybunał dokonał niewłaściwej analizy jest pozycji, tylko to unijny legislator nie docenił wagi takiego niespornego postępowania przed notariuszem. Mimo dążenia przy opracowaniu definicji „sądu" do objęcia nią wszystkich organów właściwych w sprawach spadkowych, definicja z art. 3 ust. 2 e.r.s. w praktyce okazała się niewystarczająca, mając zwłaszcza na uwadze polskie prawo krajowe. Doszło przy tym do naruszenia ogólnej myśli, którą kierować powinien się prawodawca unijny przy przepływie skutków prawnych, a mianowicie, że służy ona osiągnięciu takiego stanu, w którym obywatel UE może uzyskać ochronę prawną w innym państwie członkowskim, równie łatwo jak we własnym.

Z tych względów postulować należy zmianę rozporządzenia w tym zakresie, gdyż w niezasadny sposób ograniczony został swobodny przepływ skutków prawnych[699]. Tym samym uznać trzeba, że polski notariusz wydający APD powinien *de lege ferenda* zostać uznany za „sąd" w rozumieniu rozporządzenia nr 650/2012. Zmiana tego niekorzystnego dla obywateli UE stanu prawnego może nastąpić na dwa sposoby: przez zmianę prawa krajowego w kierunku jego dostosowania do definicji „sądu" z rozporządzenia albo przez zmianę samego rozporządzenia (art. 82 e.r.s.).

Odnośnie do pierwszej możliwości, zaproponować można, że dostosowaniu powinno podlegać prawo krajowe, na podstawie którego ustalana jest przesłanka funkcjonalno-procesowa. Warianty są trzy:

---

waniem w przedmiocie wydania aktu poświadczenia podaje się konieczność poczynienia przez oba organy ustaleń faktycznych, a także sporządzenie protokołu dziedziczenia, który w pewnym zakresie zbliżony jest do protokołu posiedzenia sądowego .

[697] Por. podobnie krytycznie M. Pazdan, M. Zachariasiewicz, *Highlights* ..., s. 174.

[698] M. Pazdan, *Czy polski* ..., s. 14 i M. Setkowicz, *Notariusz* ..., s. 199.

[699] Można również domagać się zmiany linii orzeczniczej TS w zakresie znaczenia pojęcia „funkcji sądowych", tak aby pojęcie sądu z art. 3 ust. 2 e.r.s. objęło również polskiego notariusza, jednakże na uwadze mieć trzeba, że Trybunał niezwykle rzadko odchodzi od ustalonego wcześniej stanowiska, co czyni ten postulat mało realnym.

1. przekazanie notariuszowi kompetencji tożsamych z kompetencjami sądu, w tym do rozpoznawania spraw spornych, tak aby można było przyjąć, że sprawuje on funkcje sądowe w rozumieniu prawa UE,
2. umożliwienie sądom cedowania swych kompetencji na notariuszy,
3. poddanie wydawania APD przez notariuszy kontroli sądu.

Dwie pierwsze koncepcje mają charakter zdecydowanie teoretyczny, gdyż wiązałyby się z zasadniczym przemodelowaniem struktury wymiaru sprawiedliwości, co wymagałoby niewątpliwie istotnej zmiany Konstytucji RP. Z tych przyczyn są one w zasadzie wyłącznie hipotetyczne. Trzecia możliwość jest już bardziej realna. Można bowiem ukształtować postępowanie dotyczące sporządzania APD w sposób zbliżony do kontroli sądu nad komornikiem w ramach postępowania egzekucyjnego (art. 759 § 2 k.p.c.). Jednakże taka zmiana prawa zniweczyłaby zasadniczy sens wprowadzenia APD, jakim było przyśpieszenie poświadczania praw do spadku oraz odciążenie sądów od rozpoznawania prostych i niespornych spraw spadkowych. Jako właściwsze rozwiązanie można wskazać przekazanie sądom czynności dotyczącej rejestracji APD, która miałaby charakter kontrolny. Sąd oceniałby prawidłowość sporządzonego APD pod kątem merytorycznym i mógłby odmówić jego zarejestrowania w razie jego wadliwości. Przy czym istnieje istotne ryzyko, że taka czynność, w założeniu o wyłącznie kontrolnym charakterze, mogłaby w praktyce sprowadzać się do niejako ponownego rozpoznania sprawy. Ponadto poddanie APD takiej kontroli zdecydowanie wydłużyłoby czas takiego postępowania. Z tych przyczyn właściwszym rozwiązaniem jest zmiana rozporządzenia spadkowego.

Mając na uwadze, że do dnia 18 sierpnia 2025 r. Komisja przedstawi Parlamentowi Europejskiemu, Radzie i Europejskiemu Komitetowi Ekonomiczno-Społecznemu sprawozdanie dotyczące stosowania rozporządzenia nr 650/2012, w tym ocenę wszelkich problemów praktycznych napotkanych w związku z równoległymi pozasądowymi rozstrzygnięciami spraw spadkowych w różnych państwach członkowskich lub w związku z rozstrzygnięciem pozasądowym w jednym państwie członkowskim dokonywanym równolegle do rozstrzygnięcia przez sąd w innym państwie członkowskim postulować trzeba przekształcenie rozporządzenia spadkowego. Może ono polegać na zmianie art. 3 ust. 2 e.r.s. albo nowelizacji art. 59 e.r.s.

Zmiana art. 3 ust. 2 e.r.s. może polegać na:

1) dodaniu w nim, jak w art. 3 lit. a) i b) rozporządzenia nr 1215/2012 dodatkowego katalogu wskazującego, jakie podmioty są traktowane jak „sąd” na potrzeby e.r.s.,

np. przez umieszczenie w nowelizowanym rozporządzeniu nr 650/2012 zdania „Za sąd w rozumieniu rozporządzenia uznaje się również notariuszy polskich, chorwackich ...",

2) usunięcie wymogu wykonywania funkcji sądowych i przyjęcie definicji zbliżonej do tej z rozporządzeń nr 4/2009 i 2019/1111, np. „Za sąd na potrzeby stosowania niniejszego rozporządzenia uznaje się również inne organy i przedstawicieli zawodów prawniczych właściwych w sprawach dotyczących dziedziczenia majątku po osobach zmarłych ...",
3) zobowiązaniu państw członkowskich do wskazania w sposób wiążący, jakie organy podejmujące czynności w sprawach spadkowych stosownie do ich prawa krajowego, uznają za „sąd" w rozumieniu rozporządzenia,
4) odesłaniu do procedury krajowej, jak np. w art. 5 pkt 3 rozporządzenia nr 1896/2006.

Pierwsza z możliwości ma tę zaletę, że już z treści rozporządzenia wiadomo, jakie organy są sądami. Posiada jednak tę wadę, że w razie zmiany ustrojowej w prawie krajowym, polegającej na pozbawieniu danego organu sprawowania funkcji w sprawach spadkowych, dojdzie do sprzeczności między treścią rozporządzenia a prawem krajowym. Przy czym sprzeczność ta nie będzie wpływać negatywnie na samo stosowanie rozporządzenia, ponieważ za „sąd" będzie można uznać takie organy do czasu, do którego pełnili oni takie funkcje stosownie do prawa krajowego. Natomiast od momentu, w którym przestaną oni podejmować takie czynności, przepis w tej części stanie się „martwy", gdyż po prostu brak będzie aktów stosowania prawa wydawanych przez te organy w sprawach dotyczących dziedziczenia, które mogłyby zostać objęte przepływem skutków prawnych.

Co do drugiej opcji ma ona tę zaletę, że od prawa krajowego państwa członkowskiego częściowo będzie zależeć, jakie podmioty są właściwe w sprawach spadkowych również na poziomie unijnym, przy czym zapewnione zostaną jednocześnie wymogi rzetelnego postępowania. W takim ujęciu nie byłoby żadnych przeciwskazań do uznania notariusza za sąd[700].

W przypadku trzeciej propozycji zastrzeżenia można mieć do tego, że organy, które

[700] Por. pkt 48. i 58-67 wyroku TS z dnia 15 listopada 2022 r., C-646/20 w sprawie Senatsverwaltung für Inneres und Sport, Standesamtsaufsicht przeciwko TB, przy udziale: Standesamt Mitte von Berlin i RD, EU:C:2022:879 – dalej wyrok TS w sprawie Senatsverwaltung.

są uznawane za „sąd", nie będą wymienione wprost w rozporządzeniu, co może być problematyczne przy stosowaniu prawa, np. w sytuacji pierwotnego braku poinformowania Komisji, czy też w razie następczego braku poinformowania Komisji o zmianie organów, które według prawa krajowego są uznawane za „sąd". Jednocześnie zwrócić trzeba uwagę na zastrzeżenia, jakie miał w tym kontekście Trybunał Sprawiedliwości w sprawie WB na temat wiążącego charakteru notyfikacji z art. 3 ust. 2 *in fine* e.r.s.[701]

Jeśli chodzi o czwartą propozycję, wskazać można, że spełnia ona w jak najszerszym zakresie postulat uwzględnienia różnorodności krajowych postępowań spadkowych, ale nie posiada elementu funkcjonalnego definicji dotyczącego rzetelnego postępowania, co jednak przy uwzględnieniu standardu ochrony prawnej w państwach członkowskich powinno stanowić oczywistą normę.

Przy ewentualnej nowelizacji art. 59 e.r.s., jako wariancie alternatywnym, postulować można, podobnie jak uczyniono w rozporządzeniu Bruksela II bis i Bruksela II ter, uznawanie wydawanych przez notariuszy poświadczeń dziedziczenia za dokumenty urzędowe. Efektem takiego rozwiązania byłoby, że zarejestrowane APD, mimo że będą traktowane jako dokumenty urzędowe, to w obrocie unijnym będą wywoływały tożsame skutki, co prawomocne postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku, gdyż jedne i drugie będą objęte automatycznym uznaniem.

Mając na uwadze zaproponowane powyżej możliwości przekształcenia rozporządzenia spadkowego, opowiedzieć się należy za nowelizacją art. 3 ust. 2 e.r.s. w kierunku wyeliminowania z definicji „sądu" wymogu wykonywania funkcji sądowych, jako elementu najbardziej kontrowersyjnego i w zasadzie niepotrzebnego lub za zmianą art. 59 e.r.s.

3.4. Status referendarza w prawie polskim a pojęcie „sądu" w ramach rozporządzenia nr 650/2012

Dotychczas zagadnienie, czy orzeczenia wydane przez polskiego referendarza sądo-

[701] Por. pkt 45. i 46. wyroku TS w sprawie WB.

wego na gruncie rozporządzenia spadkowego mogą stanowić przedmiot przepływu skutków prawnych, nie zostało szerzej omówione[702]. W literaturze wyrażono natomiast zapatrywanie, że na gruncie konwencji lugańskiej I[703], rozporządzenia Bruksela I bis[704], czy też rozporządzenia nr 1896/2006[705] referendarza należy uznać za sąd. Co istotne, uwagi te dotyczyły wydawanych przez ten organ orzeczeń co do istoty sprawy w postaci nakazów zapłaty. W sprawach spadkowych referendarz może wydać nakaz zapłaty np. w sprawie o zachowek. Ponadto wydaje w sprawach spadkowych inne orzeczenia, w tym również co do istoty sprawy.

Stosownie do art. 47^1 k.p.c. referendarz sądowy może wykonywać czynności w postępowaniu cywilnym w przypadkach wskazanych w ustawie. W zakresie powierzonych mu czynności referendarz sądowy ma, zależnie od rodzaju podejmowanej czynności, prawa i obowiązki sądu albo przewodniczącego. W świetle art. 509^1 § 3 k.p.c. czynności w sprawach z zakresu prawa spadkowego może wykonywać referendarz sądowy, z wyłączeniem prowadzenia rozprawy, zabezpieczenia spadku oraz przesłuchania świadków testamentu ustnego.

Antycypując niejako możliwość przepływu skutków prawnych nie tylko o charakterze materialnoprawnym[706], rozważyć należy, czy postanowienia, takie jak[707] w przedmiocie ustanowienia kuratora spadku albo zwolnienia z tej funkcji[708], wydania zezwolenia na dokonanie czynności przekraczającej zakres zwykłego zarządu przy zarządzie sukcesyjnym[709], odwołania zarządcy sukcesyjnego[710] oraz w przedmiocie przedłużenia zarządu

---

[702] W przedmiocie pozycji referendarza sądowego, zob. zamiast wielu P. Rylski, *Pozycja procesowa i ustrojowa referendarza sądowego w postępowaniu cywilnym*, PD 2011, Nr 10, s. 139-186. Zob. także A. M. Arkuszewska, *Rozszerzenie uprawnień referendarza sądowego w procesie i postępowaniu nieprocesowym* [w:] T. Ereciński, J. Gudowski, M. Pazdan, M. Tomalak (red.) *Ius est a iustitia appellatum. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Tadeuszowi Wiśniewskiemu*, Warszawa 2017, s. 19-26.

[703] Zob. K. Weitz, *Przedmiotowy* ... s. 455.

[704] J. Zatorska, *Komentarz do rozporządzenia nr 1215/2012 w sprawie jurysdykcji i uznawania orzeczeń sądowych oraz ich wykonywania w sprawach cywilnych i handlowych,* art. 3, LEX/el 2015.

[705] J. Zatorska, *Komentarz do rozporządzenia 1896/2006 ustanawiającego postępowanie w sprawie europejskiego nakazu zapłaty,* art. 5, LEX/el. 2009. Por. art. 505^{16} § 2 k.p.c.

[706] Zagadnienie to będzie stanowiło przedmiot III rozdziału dysertacji.

[707] Odnośnie do innych postanowień wydawanych przez referendarza sądowego, takich jak postanowienie o spisie inwentarza, raczej nie można uznać, że wywołują one skutki transgraniczne.

[708] Postanowienie o powołaniu kuratora spadku, postanowienie o zwolnieniu z funkcji kuratora spadku i powołaniu w to miejsce inne osoby. Por. uchwałę SN z dnia 2 kwietnia 2008 r., sygn. akt III CZP 12/08, opubl. OSNC 2009, Nr 6, poz. 78. Zob. również P. Pruś [w:] M. Manowska (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom II. Art. 478-1217, wyd. IV.*, Warszawa 2021, s. 689 i J. Gudowski [w:] J. Gudowski (red.), *Kodeks* ..., s. 537.

[709] T. Żyznowski [w:] T. Wiśniewski (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom III. Art. 506–729*, Warszawa 2021, s. 592.

[710] Art. 518 k.p.c.

sukcesyjnego[711], wydane przez referendarza mogą zostać uznane za orzeczenia sądu.

Stosownie do art. 2 § 2 p.u.s.p. w zw. z art. 147 § 1 p.u.s.p. zadania z zakresu ochrony prawnej, inne niż wymiar sprawiedliwości, wykonują w sądach referendarze sądowi i starsi referendarze sądowi. Oznacza to, że referendarze, mim, iż orzekają, to nie „sądzą" spraw, gdyż nie sprawują wymiaru sprawiedliwości, a tylko udzielają ochrony prawnej. Tym samym nie można ich uznać za „sąd" w rozumieniu art. 2 § 1 p.u.s.p. Z tej przyczyny nie są sądem w rozumieniu ustrojowym wskazanym w art. 3 ust. 2 e.r.s. Jednak rozważyć pozostaje, czy można ich uznać za „sąd", mając na uwadze dalszą część definicji określonej w tym przepisie.

Referendarza, skoro nie jest „organem sądowym", czyli sądem w znaczeniu ustrojowym, należałoby uznać za „inny organ", co oznacza, że spełniona zostałaby przesłanka podmiotowa. Odnośnie do przesłanki gwarancyjno-procesowej nie powinno budzić zastrzeżeń, że postanowienia wydawane przez referendarzy mogą być przedmiotem zaskarżenia do organu sądowego lub ponownego rozpoznania przez organ sądowy, co wprost wynika z art. 398^{22} § 1 k.p.c., oraz że mają moc i skutek podobne do orzeczenia organu sądowego w takiej samej sprawie, o czym świadczy art. 362^{1} k.p.c. W art. 151 § 1 p.u.s.p. wskazano, że w zakresie wykonywanych obowiązków referendarz jest niezależny co do treści wydawanych orzeczeń i zarządzeń określonych w ustawach[712]. Niezależność, o której mowa w tym przepisie, zawiera w osobie również obowiązek bezstronności. Stanowisko to potwierdza treść art. 54 k.p.c. w zw. z art. 49 k.p.c., w świetle których podstawą wyłączenia referendarza może być uzasadniona wątpliwość co do jego bezstronności w danej sprawie.

W nieprocesowych postępowaniach spadkowych należących do kompetencji referendarza możliwe jest wysłuchanie stron. Stosownie bowiem do art. 148 § 2 k.p.c. w zw. z art. 47^{1} k.p.c. referendarz może skierować sprawę, co do zasady rozpoznawaną na posiedzeniu niejawnym, na posiedzenie jawne. Ponadto nie jest wykluczone zobowiązanie uczestników postępowania do złożenia odpowiedzi na wniosek, czy też przyjęcie pisma procesowego zawierającego stanowisko uczestnika, bez wydawania stosownego zarządzenia (art. 511^{2} § 1 k.p.c. i art. 205^{3} § 5 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.). Odmiennie natomiast wygląda to przy postępowaniu upominawczym, które jest niekontradyktoryjne i niesporne.

[711] T. Żyznowski [w:] T. Wiśniewski (red.), *Kodeks* ..., s. 594.
[712] Szerzej na temat niezależności referendarza zob. M. Sztorc, *Status prawny referendarza sądowego w Rzeczypospolitej Polsce*, Warszawa 2016, s. 130-151.

Skoro, jak wcześniej wyjaśniono, referendarz jest niezależny, to nie można uznać, że co do treści wydawanych orzeczeń i zarządzeń działa pod kontrolą sądu. Nie działa również na podstawie przekazania uprawnień przez organ sądowy, tylko jego kompetencje są wyznaczone zakresem ustawy (art. 147 § 1 p.u.s.p.). Podobnie jak w przypadku notariusza, wątpliwości pojawiają się przy rozważaniach dotyczących tego, czy referendarz wykonuje funkcje sądowe. Zasadne wydaje się, odmiennie niż przy notariuszu wydającym APD, że referendarz, wydając orzeczenie w sprawach spadkowych rozpoznawanych w postępowaniu nieprocesowym, wykonuje funkcje sądowe. Wynika to przede wszystkim z tego, że w zasadzie rozpoznawanie tych spraw przez sąd i przez referendarza sądowego, w zakresie proceduralnym, bardzo nie wiele różni się i to również w tym, że w razie sporu między stronami np. co do zasadności odwołania zarządcy sukcesyjnego z powodu rażącego naruszenia jego obowiązków (art. 665^3 § 3 k.p.c.), referendarz nadal pozostaje kompetentny do rozpoznania sprawy. Postępowania te nie są kształtowane wyłącznie wolą stron, mają charakter kontradyktoryjny i potencjalnie sporny, a co istotne – w razie zaistnienia sporu[713] referendarz nadal jest uprawniony do rozstrzygnięcia takiej sprawy niezależnie od woli stron.

Zwrócić jednak uwagę należy na art. 509^1 § 3 k.p.c., który stanowi, że referendarz może podejmować wszystkie czynności w sprawach spadkowych z wyjątkiem m. in. przeprowadzenia rozprawy. Spór, który może zaistnieć przed referendarzem, może wymagać wyznaczenia rozprawy np. w sytuacji, w której zostaną złożone wnioski dowodowe w przedmiocie dopuszczenia dowodu z zeznań stron i konieczne stanie się przeprowadzenie roztrząsania wyników postępowania dowodowego[714]. Wydaje się przy tym, że mimo iż art. 509^1 § 3 k.p.c. wskazuje, że referendarz nie może przesłuchać tylko świadków testamentu ustnego, to należy go rozumieć w ten sposób, że referendarz w ogóle nie może dopuścić i przeprowadzić dowodu z zeznań świadków, w tym na piśmie[715]. W takim ujęciu pozycja

[713] Spór taki może powstać przykładowo w sprawie dotyczącej wydanie zezwolenia na dokonanie czynności przekraczającej zakres zwykłego zarządu – art. 665^2 k.p.c.

[714] Zgodzić się należy z J. Gudowskim, że „Posiedzenie jawne niewyznaczone na rozprawę różni się od rozprawy zasadniczo tym, że sąd nie roztrząsa wyników postępowania dowodowego. Samo tylko wywołanie sprawy i wydanie orzeczenia nie stanowi rozprawy, jeżeli strony nie składały wyjaśnień i nie zgłaszały żadnych wniosków ani też sędzia nie przytoczył w nieobecności stron treści pism procesowych". Tak J. Gudowski [w:] T. Ereciński (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom I. Postępowanie rozpoznawcze, wyd. V*, Warszawa 2016, s. 854.

[715] Teoretycznie można wyobrazić sobie taką sytuację procesową, w której uczestnik jest w sporze z wnioskodawcą i na poparcie swoich twierdzeń wnosi o dopuszczenie dowodu z zeznań świadka na piśmie. W takiej sytuacji należy wykluczyć możliwość procedowania przez referendarza.

referendarza zbliża się do pozycji notariusza, ponieważ w razie wystąpienia sporu, wymagającego przeprowadzenia postępowania dowodowego na rozprawie, powinien przekazać sprawę do dalszego prowadzenia sądowi ze składem sędziowskim.

Wynika z tego, że referendarz może rozpoznać sprawę potencjalnie sporną, ale nie w każdym wypadku[716]. Tym samym kwestia, czy jest on sądem w rozumieniu rozporządzenia spadkowego, nie jest klarowna. Wydaje się, że referendarz rozpoznając powyższe sprawy nieprocesowe, w których nie jest konieczne wyznaczenie rozprawy, może zostać uznany za sąd[717]. W takiej sytuacji postanowienie referendarza, np. zezwalające zarządcy sukcesyjnemu na dokonanie czynności przekraczającej zakres zwykłego zarządu w postaci sprzedaży nieruchomości w Berlinie, mogłoby wywołać transgraniczne skutki prawne. Przy negatywnym zapatrywaniu, jeśli takie orzeczenie miałoby wywoływać skutki jedynie krajowe, to niezbędne byłoby uzyskanie EPS, gdyż wydanie orzeczenia w tej samej materii przez sąd byłoby wykluczone ze względu na powagę rzeczy osądzonej.

4. Orzeczenia sądowe i pozasądowe

4.1. Pojęcie orzeczenia na potrzeby przepływu skutków prawnych w prawie krajowym

Z sądem nierozerwalnie łączy się pojęcie „orzeczenia". Istotą tego organu jest bowiem wypowiadanie się w formie decyzji procesowych, które przyjmują taką właśnie formę. Orzeczenia te mogą mieć charakter merytoryczny, czyli rozstrzygający o głównym przedmiocie postępowania albo formalny, to jest odnoszący się do innych okoliczności, w tym m. in. warunków dopuszczalności postępowania, czy też kwestii czysto proceduralnych takich jak przykładowo postanowienia dowodowe[718].

[716] Np. referendarz ma kompetencje do rozstrzygnięcia sporu dotyczącego np. prawa, ale już nie stanu faktycznego, jeśli wymaga to przeprowadzenia postępowania dowodowego na rozprawie.
[717] W razie zaistnienia takiej sytuacji procesowej niezbędne byłoby skierowanie pytania prejudycjalnego do TS.
[718] Zob. raport Schlossera, s. 126.

Stosownie do Eustachego Wierzbowskiego[719], pojęcie „orzeczenia sądu zagranicznego”[720] odnosi się do wyroków zapadłych w procesie i postanowień w postępowaniu nieprocesowym[721] kończących postępowanie oraz zawierających rozstrzygnięcie pozytywne[722] merytoryczne (co do istoty sprawy), które wywołuje skutki w sferze materialnoprawnej, ustala lub kształtuje stosunki prawne. Z tych przyczyn autor ten uważa, że na tle przepływu prawnego nie mogą zostać uznane za orzeczenia postanowienia o charakterze incydentalnym i postanowienia kończące postępowanie o charakterze wyłączenie formalnoprawnym, jak np. zarządzenie o zwrocie pozwu, postanowienie odrzucające wniosek, czy też postanowienie umarzające postępowanie[723].

Przedmiotem sporu w polskiej literaturze prawniczej jest, odnośnie do orzeczeń co do istoty sprawy, czy przepływem prawnym mogą zostać objęte tylko orzeczenia pozytywne, czy też negatywne[724]. Według m. in. W. Siedleckiego[725], M. Allerhanda[726] i E. Wierzbowskiego[727], orzeczenia takie nie podlegają uznaniu, gdyż nie jest celowe ich uznanie tylko po to, aby mogły wywrzeć skutek w postaci powagi rzeczy osądzonej[728]. Odmiennego zdania są m. in. J. Jodłowski[729] i T. Ereciński[730], którzy słusznie zauważają, że skoro sprawa została już prawomocnie rozstrzygnięta przez sąd zagraniczny, to należy respektować skutki, jakie niesie za sobą ten werdykt, i to niezależnie od treści rozstrzygnięcia. Jednocześnie podkreśla się, że należy inaczej traktować postanowienia oddalające wniosek,

---

[719] E. Wierzbowski, *Międzynarodowy obrót prawny w sprawach cywilnych*. Warszawa 1971, s. 294.

[720] Autor ten odnosi się do art. 1145 § 1 k.p.c., ale stanowisko to ma znaczenie bardziej uniwersalne i może być odniesione również do pojęcia orzeczenia używanego w aktach prawa unijnego przy uwzględnieniu jednak jego specyfiki i autonomiczności prawa UE.

[721] Por. K. Piasecki, *Skuteczność …*, s. 37-39.

[722] Podziela on stanowisko W. Siedleckiego, że uznaniu nie podlegają orzeczenia negatywne, czyli oddalające powództwo albo wniosek. Tak E. Wierzbowski, *Międzynarodowy …*, s. 295 i W. Siedlecki, *Komentarz do k.p.c.*, Warszawa 1969, s. 1408 J. Jodłowski, *Nowe przepisy k.p.c. z zakresu międzynarodowego postępowania cywilnego*, Warszawa 1962, 20-22.

[723] E. Wierzbowski, *Międzynarodowy …*, s. 294.

[724] Zob. B. Wołodkiewicz [w:] P. Rylski (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, SIP Legalis 2022, art. 1145 k.p.c., nb 20.2. i K. Piasecki, *Skuteczność …*, s. 34-35.

[725] W. Siedlecki, *Kilka uwag w związku z uznawaniem w Polsce zagranicznych orzeczeń sądowych w sprawach cywilnych*, [w:] *Księga pamiątkowa ku czci K. Przybyłowskiego*, Kraków 1964, s. 265 i 269.

[726] M. Allerhand, *Uznanie w Polsce orzeczenia rozwodowego sądu zagranicznego*, PPC 1938, Nr 1-2, s. 39.

[727] E. Wierzbowski, *Międzynarodowy …*, s. 295.

[728] Szerzej na temat skutków uznania zob. rozdział III rozprawy.

[729] J. Jodłowski, *Nowe przepisy k.p.c. z zakresu międzynarodowego postępowania cywilnego*, Warszawa 1962, 20-22 oraz J. Jodłowski, *Uznawanie i wykonywanie w Polsce wyroków zagranicznych w sprawach o pochodzenie i alimenty*, Studia Cywilistyczne 1975, t. 25-26, s. 77-79, który zwrócił uwagę, że uznaniu podlegają orzeczenia oddalające roszczenie z przyczyn merytorycznych.

[730] T. Ereciński [w:] T. Ereciński, J. Ciszewski, *Międzynarodowe …*, s. 320, tenże, [w:] T. Ereciński, *Kodeks …*, s. 673-674. Podobnie również M. Orecki, [w:] T. Wiśniewski (red.), Kodeks …, s. 336 i M. Radwan [w:] M. Manowska (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom II. Art. 478-1217*, Warszawa 2020, s. 1626 i J. Ciszewski, *Konwencja …*, s. 212.

zapadłe w toku postępowania nieprocesowego, ponieważ „do postanowień takich nie są przywiązywane pełne skutki powagi rzeczy osądzonej, skoro sąd, który je wydał, nie jest związany ich prawomocnością”[731]. Wynika to z tego, że systemy prawne państw trzecich mogą przewidywać rozwiązania analogiczne do art. 523 k.p.c. i art. 524 k.p.c., a więc możliwość zmiany nawet prawomocnego postanowienia oddalającego wniosek.

Skoro warunkiem uznania zagranicznego orzeczenia jest jego skuteczność, to uznaniu nie podlegają orzeczenia nieistniejące[732], nieważne i bezskuteczne z mocy prawa[733]. Zdaniem Kazimierza Piaseckiego uznaniu nie podlega orzeczenie zagraniczne zawierające sprzeczność w postaci istotnej rozbieżności między sentencją orzeczenia a jego uzasadnieniem[734]. T. Ereciński zwraca natomiast uwagę na dyskusyjność stanowiska dotyczącego niemożności uznania wyroku „niejasnego”, który w jego ocenie może podlegać wykładni przez sąd zagraniczny i następnie podlegać uznaniu[735], a także wyroku nieistniejącego i sprzecznego wewnętrznie, czy też w inny sposób wadliwego[736].

4.2. Pojęcie orzeczenia na potrzeby przepływu skutków prawnych w prawie unijnym

O orzeczeniach sądowych i pozasądowych jest mowa, jak już zasygnalizowano wcześniej, w art. 81 ust. 1 TFUE. Ponadto większość rozporządzeń z zakresu współpracy sądowej w sprawach cywilnych posługuje się terminem orzeczenia. Odmiennie niż przy pojęciu „sądu”, definicje „orzeczenia” zawarte w tych aktach prawnych są do siebie bardzo zbliżone.

[731] T. Ereciński [w:] T. Ereciński, J. Ciszewski, *Międzynarodowe …*, s. 321. T. Ereciński wskazuje, że w takiej sytuacji, „trudno byłoby przyznać orzeczeniom zagranicznym skuteczność dalej idącą od tej, która przysługiwałaby odpowiadającym im orzeczeniom sądów polskich”. W tej myśli widoczny jest wpływ teorii zrównania zagranicznego orzeczenia, o której szerzej w rozdziale III rozprawy.

[732] Zob. A. Miączyński, *Skuteczność orzeczeń w postępowaniu cywilnym*, Warszawa-Kraków 1974, s. 83-92.

[733] T. Ereciński [w:] T. Ereciński, J. Ciszewski, *Międzynarodowe …*, s. 322.

[734] K. Piasecki, *Skuteczność …*, s. 32.

[735] T. Ereciński [w:] T. Ereciński, J. Ciszewski, *Międzynarodowe …*, s. 322.

[736] T. Ereciński [w:] T. Ereciński, *Kodeks …*, s. 674 i K. Piasecki, *Skuteczność …*, s. 31-33. Na wadliwość „orzeczenia wydanego bezużytecznie” (łac. *sententia inutiliter data*) w kontekście postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku i postanowienia o dziale spadku oraz orzeczenia nieistniejącego (łac. *sententia non existens*) w ramach postępowania delibacyjnego zwraca uwagę W. Broniewicz, *Sententia inutiliter data w postępowaniu cywilnym*, PiP 2007, Nr 9, s. 17-20.

Definicje „orzeczenia”[737] w unijnych aktach prawa pochodnego z zakresu współpracy sądowej cechują się bardzo szerokim zakresem przedmiotowym[738]. Rozporządzenie Bruksela I przez „orzeczenie” określa każde orzeczenie wydane przez sąd Państwa Członkowskiego, niezależnie od tego, czy zostanie określone jako wyrok, postanowienie, nakaz zapłaty lub nakaz egzekucyjny, włącznie z postanowieniem w przedmiocie ustalenia kosztów postępowania wydanym przez urzędnika sądowego[739]. Bardziej rozbudowaną definicję zawiera rozporządzenie Bruksela I bis, ponieważ dodano w nim, że do celów rozdziału III (dotyczącego uznawania i wykonywania – przyp. P.M.) „orzeczenie” obejmuje środki tymczasowe, w tym zabezpieczające, zarządzone przez sąd, który na mocy niniejszego rozporządzenia ma jurysdykcję do orzekania w sprawie głównej. Definicja ta nie obejmuje środków tymczasowych, w tym środków zabezpieczających, zarządzonych przez taki sąd bez wzywania pozwanego do stawiennictwa, chyba że orzeczenie zawierające dany środek zostało doręczone pozwanemu przed wykonaniem[740].

Pozostałe rozporządzenia również operują pojemną definicją „orzeczenia”, przy czym każdorazowo jest ona zawężana do przedmiotu normowania danego aktu prawnego[741]. Natomiast rozporządzenia nr 1896/2006 i nr 861/2007 nie wyjaśniają znaczenia „orzeczenia”, a rozporządzenia upadłościowe definiują tylko „orzeczenia o wszczęciu postępowania upadłościowego”[742].

Ze względu na tak bardzo ogólne określenie tego pojęcia Trybunał Sprawiedliwości na przestrzeni lat wielokrotnie dokonywał jego wykładni, doprecyzowując jego znaczenie i podkreślając, że nie należy dokonywać jej w sposób zawężający, po to, by między innymi

[737] Także pojęcie „orzeczenia” powinno być interpretowane jednolicie i autonomicznie. Por. przykładowo pkt 19. wyroku TS z dnia 23 kwietnia 2009 r., C-167/08 w sprawie Draka NK Cables Ltd, AB Sandvik international, VO Sembodja BV and Parc Healthcare International Limited przeciwko Omnipol Ltd, EU:C:2009:263 oraz pkt 35. wyroku TS z dnia 17 września 2009 r., C-347/08 w sprawie Vorarlberger Gebietskrankenkasse przeciwko WGV-Schwäbische Allgemeine Versicherungs AG, EU:C:2009:561. Zob. też K. Weitz, *Autonomiczna wykładnia europejskiego prawa procesowego cywilnego - wprowadzenie i wyrok ETS z 21.05.1980 r. w sprawie 125/79 Bernard Denilauler przeciwko SNC Couchet Frères*, Eur. Przeg. Sąd. 2009, Nr 3, s. 55-58.

[738] W przedmiocie rozumienia orzeczenia na gruncie art. 1145 § 1 k.p.c. zob. K. Piasecki, *Skuteczność …*, s. 26-30.

[739] Art. 32 rozporządzenia nr 44/2001, podobnie art. 25 konwencji brukselskiej, art. 25 konwencji Lugano I i art. 4 pkt 8 rozporządzenia nr 655/2014.

[740] Art. 2 lit. a) rozporządzenia nr 1215/2012. W bardzo zbliżony sposób orzeczenie definiuje konwencja Lugano II w art. 2 lit. a). W podobny sposób została zredagowana definicja orzeczenia przyjęta na potrzeby rozporządzenia 2019/1111 w art. 2 ust. 1.

[741] Por. art. 13 ust. 1 rozporządzenia nr 1347/2000, art. 2 pkt 4 rozporządzenia nr 2201/2003, art. 4 pkt 1 w zw. z art. 3 ust. 1 rozporządzenia nr 805/2004, art. 2 ust. 1 pkt 1 rozporządzenia nr 4/2009, art. 3 ust. 1 lit. d) rozporządzenia 2016/1103, art. 3 ust. 1 lit. e) rozporządzenia 2016/1104 oraz art. 3 ust. 1 lit. g) e.r.s.

[742] Por. rozporządzenia nr 1346/2000 art. 2 lit. e) i art. 2 pkt 7 rozporządzenia 2015/848.

uniknąć sporów dotyczących tego, czy w ogóle ma się do czynienia z orzeczeniem[743]. Z jego orzecznictwa wynika, że termin „orzeczenie", występujący w aktach prawa wtórnego z zakresu współpracy sądowej w sprawach cywilnych cechuje[744]:

1) pochodzenie od sądu państwa członkowskiego[745], czyli organu działającego bezstronnie i niezawiśle od innych organów państwa[746],
2) wydanie ich w postępowaniu, w którym zostało zapewnione prawo do obrony[747],
3) odgrywanie przez organ je wydający roli decyzyjnej[748].

Mimo tak szerokiego ujęcia tego terminu powstaje pytanie, czy rzeczywiście wszyst-

[743] Pkt 28. wyroku TS w sprawie Gothaer. TS zauważył, że zawężająca wykładnia może prowadzić do stworzenia odrębnej kategorii aktów wydawanych przez sądy, niewystępujących pośród enumeratywnie wymienionych w art. 34 i 35 rozporządzenia nr 44/2001 wyjątków, których nie można by określić mianem „orzeczenia" w rozumieniu wspomnianego art. 32 i których sądy innych państw członkowskich nie musiałyby w związku z tym uznawać. Stworzenie takiej kategorii aktów, obejmującej między innymi akty, w których sąd innego państwa członkowskiego uznaje się za niewłaściwy do rozpoznania sprawy ze względu na istnienie klauzuli jurysdykcyjnej, byłoby nie do pogodzenia z systemem ustanowionym w art. 33–35 rozporządzenia nr 44/2001, który sprzyja niezakłóconemu uznawaniu orzeczeń sądowych i wyklucza badanie właściwości sądów państwa pochodzenia przez sądy państwa członkowskiego, w którym wystąpiono o uznanie. Tak w pkt. 31. wyroku w sprawie Gothaer.

[744] Rzecznik generalny Y. Bot kryteria te określił jako: organiczne, procesowe i materialne. Por. pkt. 36-38 opinii w sprawie Gothaer i pkt. 79-81 opinii w sprawie Zulfikarpašić. TS w wyrokach w sprawie Solo Kleinmotoren (pkt 17.) i w wyroku z dnia 14 października 2004 r., C-39/02 w sprawie Maersk Olie & Gas A/S przeciwko Firma M. de Haan en W. de Boer, EU:C:2004:615 – dalej wyrok TS w sprawie Maersk (pkt 45.) wyjaśnił, że aby zostać zakwalifikowane jako „orzeczenie" w rozumieniu konwencji, pismo powinno pochodzić od organu sądowego należącego do umawiającego się państwa i orzekającego mocą jego własnych kompetencji w przedmiocie kwestii spornych między stronami.

[745] Zob. A. Włosińska, *Odmowa* ..., s. 107-112. Zob. pkt 25. wyroku TS z dnia 20 stycznia 1994 r., C-129-92 w sprawie Owens Bank Ltd przeciwko Fulvio Bracco and Bracco Industria Chimica SpA, EU:C:1994:13 – dalej wyrok TS w sprawie Owens Bank.

[746] Por. pkt 15. i 17. wyroku w sprawie Solo Kleinmotoren i pkt 45. wyroku TS w sprawie Maersk.

[747] Wymagane jest przede wszystkim zachowanie zasady *audiatur et altera pars.* Zagadnienie to jest szczególnie uregulowane w rozporządzeniu nr 805/2004, w którym wymagane jest dla uznania danej decyzji za orzeczenie spełnienie w postępowaniu je poprzedzającym minimalnych standardów, o których mowa w art. 12-19 tego aktu prawnego. Zob. też pkt 39., 43., 46-50 wyroku TS w sprawie Zulfikarpašić. Por. A. Włosińska, *Odmowa* ..., s. 117-121.

[748] Chodzi o wykonywanie uprawnień dyskrecjonalnych, a nie działanie w ramach wypełnienia woli stron.

kie orzeczenia wydane przez sądy, po spełnieniu wskazanych wcześniej warunków, podlegają przepływowi[749]. Wątpliwości pojawiły się[750] przy postanowieniach regulujących kwestie czysto procesowe[751], takich jak postanowienia dowodowe[752], postanowienia o sprostowaniu[753], czy orzeczeniach zarządzających zwrot wniosku, a także przy orzeczeniach o

[749] Odnośnie do konwencji lugańskiej z 1988 r. wyrażane były poglądy, że uznaniu i wykonaniu podlegają tylko orzeczenia merytoryczne. Tak m. in. T. Ereciński [w:] T. Ereciński, J. Ciszewski, *Międzynarodowe …*, s. 409 i K. Flaga-Gieruszyńska, *Uznawanie orzeczeń sądowych według konwencji z Lugano*, Prawo Spółek 2002, Nr 10, s. 31. Na tle rozporządzenia spadkowego pogląd ten podtrzymuje A. Harast-Sidowska, *Uznawanie orzeczeń wydanych w sprawach spadkowych na tle rozporządzenia nr 650/2012*, PPE, 2014, Nr 1, s. 3. Zob. odmiennie co do rozporządzenia nr 44/2001 wyrok TSUE w sprawie Gothaer (pkt 33.).

[750] Wątpliwości te wynikają z tego, że często zakres skutków takich orzeczeń dotyczy wyłącznie tego postępowania, w którym one zapadły. Innymi słowy brak jest skutków pozaprocesowych, które mogłyby zostać przeniesione na obszar innego państwa. Uwagę zwraca na to A. Frąckowiak-Adamska, *Uznawanie …*, s. 335 oraz A. Machnikowska [w:] M. Załucki (red.), *Unijne* …, s. 282. Zob. też R. Stefanicki, *Uznanie i wykonanie orzeczeń zagranicznych według konwencji lugańskiej*, Prawo spółek 2000, Nr 1, s. 40 oraz N. Półtorak, *Uznanie i wykonalność orzeczeń zagranicznych według konwencji brukselskiej i lugańskiej*, KPP 1997, z. 4, s. 663, B. Wołodkiewicz [w:] P. Rylski (red.), *Kodeks ...*, art. 1145 k.p.c., nb 20-20.1.

[751] Zob. postanowienie SA w Warszawie z dnia 5 października 2000 r., sygn. akt I ACa 391/00, opubl. OSP 2002, Nr 2, poz. 22, w którym wskazano, że przez pojęcie „orzeczenie", o którym mowa w art. 1145-1146 k.p.c., należy rozumieć nie tylko rozstrzygnięcie sądu obcego, które co do swej formy odpowiada pojęciu orzeczeń przewidzianych w prawie polskim, lecz wszelkiego rodzaju rozstrzygnięcia, które według prawa państwa, w którym zostały wydane, wywołują pozaprocesowe skutki prawne. Por. także wyrok SN z dnia 25 listopada 1977 r., sygn. akt I CR 9/77, opubl. OSNC 1978, Nr 9, poz. 162. Na gruncie polskiego międzynarodowego postępowania cywilnego zob. J. Jodłowski, *Nowe przepisy k.p.c. z zakresu międzynarodowego postępowania cywilnego*, Warszawa 1962, s. 20, M. Radwan [w:] M. Manowska (red.), *Kodeks …*, s. 1626 i T. Ereciński [w:] T. Ereciński, *Kodeks …*, s. 671. Por. również J. Ciszewski, *Konwencja …*, s. 211-212, A. Włosińska, *Odmowa ....*, s. 122-124, K. Piasecki, *Skuteczność ...*, s. 35 i raport Schlossera s. 127, pkt 187.

[752] Zob. raport Schlossera, s. 126, pkt 124. Chodzi przy tym o postanowienia dowodowe, które nie mogą wywrzeć skutku na obszarze innego państwa. Postanowienie dowodowe może wywołać skutek transgraniczny przy wykorzystaniu pomocy prawnej przewidzianej w rozporządzeniu 2020/1783 w sprawie współpracy między sądami państw członkowskich przy przeprowadzaniu dowodów w sprawach cywilnych lub handlowych (przeprowadzanie dowodów) (wersja przekształcona).

[753] Zob. postanowienie SN z dnia 30 września 2008 r., sygn. akt II CSK 158/08, opubl. OSNC 2009, Nr 11, poz. 151. Por. J. Ciszewski, *Zezwolenie na wykonanie w Polsce orzeczenia sądu francuskiego. Glosa do postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 30 września 2008 r. (II CSK 158/08)*, PPPM 2010, T. 6, s. 220-223.

środkach tymczasowych i zabezpieczających[754], rozstrzygających o jurysdykcji[755], nakładających sankcje, kary i grzywny[756] oraz przy tzw. „orzeczeniach o orzeczeniach"[757].

W raporcie Schlossera wyjaśniono, że w rozumieniu art. 25 konwencji brukselskiej orzeczeniem mogą być zarządzenia tymczasowe lub decyzje wstępne, jeśli określają one lub regulują stosunki prawne między stronami[758]. Dlatego też wprost wyłączono z jego zakresu postanowienia dowodowe, gdyż brak im tej cechy[759]. Wyjaśniono też, że art. 25

[754] Zob. wyroki TS m. in. w sprawie Realchemie pkt 40., wyrok TS z dnia 17 listopada 1995 r., C-391/95 Van Uden Maritime BV przeciwko Deco-Line and inni, EU:C:1998:543, pkt 33. – dalej wyrok TS w sprawie van Uden, wyrok TS z dnia 27 marca 1979 r., 143/78 w sprawie Jacques de Cavel przeciwko Louise de Cavel, EU:C:1979:83, pkt 8. i wyroku TS z dnia 21 maja 1980 r., 125/79 w sprawie Bernard Denilauler przeciwko SNC Couchet Frères, EU:C:1980:130, pkt. 13-18. Zob. także P. Grzegorczyk, *Zabezpieczenie roszczeń w europejskim prawie procesowym cywilnym według rozporządzenia Rady i Parlamentu Europejskiego Nr 1215/2012 (Bruksela Ia)*, [w:] K. Flaga-Gieruszyńska, G. Jędrejek (red.), *Aequitas sequitur legem – Księga jubileuszowa z okazji 75. urodzin Profesora Andrzeja Zielińskiego,* Warszawa 2014, s. 147, P. Filipiak, *Stwierdzenie wykonalności orzeczeń o zastosowaniu środków zabezpieczających na podstawie rozporządzenia Rady (WE) nr* 1346/2000 *w sprawie postępowania upadłościowego,* Eur. Przeg. Sąd. 2010, Nr 4, s. 22-31, K. Weitz, *O jurysdykcji krajowej w postępowaniu zabezpieczającym w świetle konwencji lugańskiej i prawa wspólnotowego*, PS 2003, Nr 10, s. 11, M. Orecki, [w:] T. Wiśniewski (red.), *Kodeks* …, s. 336, K. Piasecki, Skuteczność …, s. 35–36, M. Radwan [w:] M. Manowska (red.), *Kodeks …*, s. 1626, T. Ereciński [w:] T. Ereciński, *Kodeks …*, s. 672, J. Ciszewski, *Konwencja …*, s. 212, G. Zeiler, *Środki tymczasowe i zabezpieczające,* KPP 1999, z. 4, s. 749-759 i A. Włosińska, *Odmowa* ..., s. 133-136. Na tle prawa polskiego zob. postanowienie SN z dnia 18 maja 1988 r., sygn. akt III CRN 111/88, opubl. OSNCP 1990, nr 9, poz. 118 i postanowienie SW w Warszawie z dnia 16 października 1979 r., sygn. akt I Co 1093/79, opubl. OSPiKA 1980, poz. 180 oraz K. Piasecki, *Skuteczność …*, s. 35-37.

[755] Por. wyrok TS w sprawie Gothaer, pkt. 22-32, raport Schlossera, s. 128, pkt 191. i A. Włosińska, *Odmowa* ..., s. 124-127..

[756] Por. m. in. pkt 55. i 59. wyroku TS z dnia 12 kwietnia 2011 r., C-235/09 w sprawie DHL Express France SAS przeciwko Chronopost SA, EU:C:2011:238, pkt. 40-42 wyroku TS z dnia 18 października 2011 r., C-406-09 w sprawie Realchemie Nederland BV przeciwko Bayer CropScience AG, EU:C:2011:668 – dalej wyrok TS w sprawie Realchemie, pkt. 47-50 i 61 wyroku TS z dnia 9 września 2015 r., C-4/14 w sprawie Christophe Bohez przeciwko Ingrid Wiertz, EU:C:2015:563. Zob. J. Ciszewski, *Konwencja …*, s. 212

[757] Zob. pkt. 17-25 opinii rzecznika generalnego C.O. Lenza przedstawionej w dniu 16 września 1993 r. w sprawie C-129/92 Owens Bank Ltd przeciwko Fulvio Bracco i Bracco Industria Chimica SpA, EU:C:1993:363 i A. Frąckowiak-Adamska, *Uznawanie …*, s. 370-372 oraz A. Włosińska, *Odmowa* ..., s. 116-117.

[758] Raport Schlossera, s. 126, pkt 184.

[759] Zob. pkt 39. wyroku TS z dnia 21 lutego 2013 r., C-332/11 w sprawie ProRail BV przeciwko Xpedys NV i in., EU:C:2013:87, w którym rozróżniono uzyskiwanie dowodów i uznawanie orzeczeń oraz zob. wyrok TS z dnia 23 kwietnia 2005 r., C-104/03 w sprawie St. Paul Dairy Industries NV przeciwko Unibel Exser BVBA, EU:C:2005:255, co do różnicy między „środkami tymczasowymi i zabezpieczającymi, a postanowieniem dowodowym wydanym przed wytoczeniem powództwa, mającym na celu ocenę szans jego powodzenia. W tym ostatnim wyroku TS ponownie wyjaśnił w pkt. 13., że środkami tymczasowymi i zabezpieczającymi są takie „środki, które w dziedzinach należących do zakresu stosowania konwencji mają za zadanie zachować istniejącą sytuację faktyczną lub prawną celem zabezpieczenia praw, których uznania dochodzi się przed sądem rozpoznającym sprawę co do istoty". Rzecznik generalna J. Kokott w pkt. 91. opinii z dnia 18 lipca 2007 r. w sprawie C-175/06 Alessandro Tedesco przeciwko Tomasoni Fittings Srl i RWO Marine Equipment Ltd, EU:C:2007:451 odnosząc się do wyroku TS w sprawie St. Paul Dairy Industries wskazała, że za orzeczenie mogą być traktowane środki służące zabezpieczeniu roszczeń materialnych, a nie wykonaniu środków procesowych takich jak zgromadzenie materiału dowodowego. Częściowo odmiennie uregulowano to zagadnienie w rozporządzeniu nr 1215/2012, w którym

konwencji nie są objęte orzeczenia dotyczące osób trzecich[760], czy też mające na celu zorganizowanie dalszego prowadzenia postępowania[761].

W tym miejscu wypada w całości przytoczyć stanowisko jednej ze stron postępowania w sprawie Gothaer, trafnie ujmujące to zagadnienie, zgodnie z którym „wprawdzie wolno zastanawiać się nad kwestią, czy orzeczenia proceduralne wydawane w toku postępowania, takie jak wezwanie strony do osobistego stawiennictwa w sądzie albo postanowienie dowodowe zarządzające przeprowadzenie środka dowodowego, mogą być zakwalifikowane jako «orzeczenia» w rozumieniu art. 32 oraz 33 rozporządzenia nr 44/2001, jednak zagadnienie to jest pozbawione praktycznego znaczenia, ponieważ takie orzeczenia nie mogą wywoływać prawnie wiążących skutków transgranicznych. Dla odmiany orzeczenie, uznające pozew za niedopuszczalny ze względu na brak jurysdykcji sądu, do którego go wniesiono, i zamykające postępowanie w sprawie może wywoływać skutki za granicą, a zatem powinno być uznawane."[762].

Co do środków tymczasowych, w tym zabezpieczających, Trybunał Sprawiedliwości na tle konwencji brukselskiej w wyroku w sprawie Denilauler wyjaśnił, że konwencja odnosi się do takich orzeczeń sądowych, które, przed wystąpieniem o ich uznanie lub wykonanie w innym państwie konwencyjnym, w państwie pochodzenia zostały lub mogły zostać, w ramach różnych procedur, poprzedzone postępowaniem kontradyktoryjnym[763]. Kontynuując tę myśl Trybunał sprecyzował, że konwencja nie wyłącza tego, aby środki tymczasowe, włącznie ze środkami zabezpieczającymi[764], wydane w państwie pochodzenia

---

w motywie 25. preambuły stwierdzono, że pojęcie środków tymczasowych, w tym środków zabezpieczających, powinno obejmować na przykład zarządzenia o charakterze zabezpieczającym, które mają na celu uzyskanie informacji lub zabezpieczenie dowodów, w rozumieniu art. 6 i 7 dyrektywy 2004/48/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 29 kwietnia 2004 r. w sprawie egzekwowania praw własności intelektualnej. Nie powinno ono natomiast obejmować środków, które nie mają charakteru zabezpieczającego, takich jak środki zarządzające przesłuchanie świadka. Nie powinno to naruszać stosowania rozporządzenia Rady (WE) nr 1206/2001 z dnia 28 maja 2001 r. w sprawie współpracy pomiędzy sądami państw członkowskich przy przeprowadzaniu dowodów w sprawach cywilnych lub handlowych.

[760] Np. świadków, biegłych itp.

[761] Raport Schlossera, s. 127, pkt 187.

[762] Pkt 24. opinii w sprawie Gothaer.

[763] Pkt 13. wyroku TS w sprawie Denilauler, pkt. 50-52 wyroku TS w sprawie Maersk, w którym za orzeczenie uznano postanowienie tymczasowe wydane w postępowaniu niekontradyktoryjnym, ale podlegające zaskarżeniu, pkt 14. wyroku TS z dnia 13 lipca 1995 r., C-474/93 w sprawie Hengst Import BV przeciwko Anna Maria Campese, EU:C:1995:243 – dalej wyrok TS w sprawie Hengst, gdzie nadano przymiot orzeczenia postanowieniu o nakazie zapłaty, czy pkt. 23-24 wyroku TS w sprawie Gambazzi, w którym pojęciem orzeczenia objęto wyrok zaoczny wydany bez wcześniejszego zbadania zasadności powództwa. Zob. A. Włosińska, *Odmowa ...*, s. 117-121.

[764] W pkt. 34. wyroku TS w sprawie Reichert zdefiniowano pojęcie środków tymczasowych lub zabezpieczających jako środków, które, mają na celu zachowanie sytuacji faktycznej lub prawnej w celu ochrony praw, o których uznanie w pozostałym zakresie wnioskuje się przed sądem właściwym co do istoty sprawy.

w postępowaniu kontradyktoryjnym, czy choćby postępowaniu zaocznym, mogły być uznawane i podlegać stwierdzeniu wykonalności[765]. Jednakże z uproszczonego konwencyjnego trybu uznawania i wykonywania nie korzystają zarządzone lub dopuszczone przez sąd środki tymczasowe lub zabezpieczające, jeżeli strona przeciwna nie została wezwana i jeżeli wykonanie orzeczenia ma nastąpić bez uprzedniego doręczenia go tej stronie[766]. Innymi słowy, określona decyzja w przedmiocie środków tymczasowych, w tym zabezpieczających, w okresie obowiązywania konwencji brukselskiej mogła zostać uznana za orzeczenie, jeśli strona została wezwana do stawiennictwa przed wydaniem orzeczenia albo jeśli przed wykonaniem orzeczenie zostało jej doręczone[767].

Na gruncie rozporządzenia nr 44/2001 pojawiły są jednak wątpliwości, czy nadal niezbędne jest spełnienie wszystkich z powyższych warunków[768]. W opinii w sprawie Meroni rzecznik generalna J. Kokott wskazała, że zgodnie z konwencją brukselską należało ogólnie odmówić uznania, jeżeli pozwanemu nie doręczono należycie lub nie doręczono w odpowiednim czasie dokumentu wszczynającego postępowanie. Zgodnie z rozporządzeniem nr 44/2001 uchybienia w zakresie doręczenia nie uzasadniają już odmowy uznania, jeżeli dana osoba nie złożyła w państwie wydania orzeczenia środka zaskarżenia od tego orzeczenia, chociaż miała taką możliwość[769]. Niepewność ta wynikała z tego, że rozporządzenie Bruksela I[770] było mniej restrykcyjne od konwencji brukselskiej[771] i dla przyjęcia, że mamy do czynienia z orzeczeniem, nie było już konieczne prawidłowe doręczenie dokumentu wszczynającego postępowanie, tylko wystarczające dla jego uznania lub stwierdzenia wykonalności było stwierdzenie, iż pozwany mógł zaskarżyć takie orzeczenie.

Rozwijając tę myśl rzecznik stwierdziła, że w wypadku gdy w państwie wydania orzeczenia istnieje możliwość zaskarżenia środka, który miałby zostać wykonany, wydaje się być logiczne, iż środek ten należy traktować na gruncie rozporządzenia nr 44/2001 jako

[765] Pkt 17. wyroku TS w sprawie Denilauler.
[766] Pkt. 17-18 wyroku TS w sprawie Denilauler i pkt 59. i 62. wyroku TS w sprawie Maersk. Zob. również L. Di Cola [w:] A.-L. Calvo Caravaca, A. Davì, H.-P. Mansel, *The EU Succession …*, s. 570-571 i K. Weitz, *Przedmiotowy …*, s. 448-450.
[767] Pkt 18. wyroku TS w sprawie Denilauler.
[768] Tak A. Frąckowiak-Adamska, *Uznawanie …*,. s. 347. Wynika to z treści art. 42 ust. 1 rozporządzenia nr 44/2001, w którym odstąpiono od konieczności doręczenia dłużnikowi orzeczenia, co miało miejsce na tle art. 47 pkt 1 konwencji brukselskiej.
[769] Pkt 31. opinii rzecznik generalnej J. Kokott przedstawionej w dniu 25 lutego 2016 r. w sprawie C-559/14 Rūdolfs Meroni, EU:C:2016:120 – dalej opinia w sprawie Meroni.
[770] Art. 34 pkt 2 rozporządzenia nr 44.
[771] art. 27 pkt 2 konwencji brukselskiej.

środek podlegający uznaniu już wtedy, jeżeli pozwany – mimo stworzonej ku temu możliwości – nie wniósł środka prawnego dopuszczalnego na podstawie prawa krajowego[772].

Ostatecznie co do środków tymczasowych, w tym zabezpieczających, odmiennie niż w powyższej opinii, w art. 2 lit. a rozporządzenia Bruksela I bis przyjęto, że niezbędne jest albo wezwanie pozwanego do stawiennictwa (postępowanie *inter partes*, obejmujące również orzeczenia wydane zaocznie) albo zaniechanie jego wzywania (postępowanie *ex parte*), pod warunkiem doręczenia mu takiego orzeczenia, przed skierowaniem go do wykonania w innym państwie członkowskim[773]. Tym samym w tym rozporządzeniu ograniczony został przepływ orzeczeń wydanych bez udziału pozwanego. Dodatkowo orzeczenie takie, aby podlegać przepływowi na gruncie rozporządzenia Bruksela I bis, powinno zostać wydane przez sąd posiadający jurysdykcję w sprawie głównej[774].

Do tej pory Trybunał nie podał innych warunków dla uznania danej decyzji procesowej za orzeczenie[775], co oznacza, że może ono obejmować orzeczenia wydane w postępowaniach procesowych i nieprocesowych, kończące postępowanie lub jego część, jak i postanowienia poprzedzające wydanie wyroku, orzeczenia zarządzające środki tymczasowe lub zabezpieczające, a także orzeczenia, które są prawomocne lub niezaskarżalne, jak i takie, które mogą być jeszcze zaskarżone[776]. Wystarczające jest, aby takie orzeczenie było skuteczne[777].

Poddać należy pod rozwagę, czy termin „orzeczenie" należy rozumieć tożsamo dla wszystkich kwestii objętych aktami normatywnymi z zakresu współpracy sądowej w sprawach cywilnych, czy też jego zakres znaczeniowy różni się w zależności od tego, czy dotyczy przepływu orzeczeń i innych zagadnień w nich uregulowanych, np. jurysdykcji.

[772] Pkt 31. opinii w sprawie Meroni.

[773] Por. art. 42 ust. 2 lit. c) rozporządzenia nr 1215/2012. Zob. również K. Weitz [w:] P. Grzegorczyk, K. Weitz, *Europejskie prawo procesowe cywilne i kolizyjne*, Warszawa 2012, s. 86-93.

[774] Również w rozporządzeniu Bruksela II bis wyłączono możliwość uznania na poziomie przepisów unijnych orzeczenia tymczasowego wydanego przez sąd nie posiadający jurysdykcji w sprawie. Por. pkt 87. wyroku TS w sprawie Purrucker I. W rozporządzeniu Bruksela I istniała natomiast możliwość uznania takich orzeczeń (art. 31), po spełnieniu pewnych warunków określonych w orzecznictwie Trybunału. Por. m. in. pkt 34 .wyroku TS w sprawie Reichert, pkt 37. i 40. wyroku TS w sprawie van Uden, czy też pkt 13. wyroku TS w sprawie S. Paul Dairy.

[775] W wyroku w sprawie Meroni Trybunał pominął rozważania rzecznik generalnej J. Kokott dotyczące możliwości uznania orzeczenia na gruncie rozporządzenia Bruksela I bez jego wcześniejszego doręczenia, ale przy zapewnieniu jego zaskarżalności.

[776] Zob. pkt 39. opinii w sprawie Gothaer, pkt 24. wyroku TS w sprawie Gothaer i pkt 46. wyroku TS w sprawie Maersk. Por. A. Włosińska, *Odmowa* ..., s. 129-133.

[777] Chodzi o skuteczność *sensu largo*, obejmującą również wykonalność. Szerzej zostanie to omówione w rozdziale III rozprawy. Por. A. Włosińska, *Odmowa* ..., s. 136-139.

Stwierdza się bowiem, że nie wszystkie orzeczenia wydane na podstawie przepisów dotyczących jurysdykcji stanowią orzeczenie podlegające uznaniu i wykonaniu na podstawie przepisów unijnych[778]. Można się spotkać również z sytuacją odmienną. Kwestię tę należy rozstrzygać odrębnie dla każdego z rozporządzeń.

I tak, przykładowo na podstawie art. 2 lit. a) w zw. z art. 42 ust. 2 lit. b) pkt (i) rozporządzenia nr 1215/2012 nie są orzeczeniem w ramach przepływu skutków prawnych środki tymczasowe wydane na podstawie art. 35 więc nie podlegają one uznaniu i wykonaniu[779]. Natomiast w motywie 22. preambuły rozporządzenia nr 2201/2003 dokumenty urzędowe i porozumienia stron, które są wykonalne w jednym państwie członkowskim, uznano na potrzeby stosowania przepisów o uznawaniu i wykonywaniu za równoważne orzeczeniom[780]. Z powyższego wynika więc, że zakres pojęcia „orzeczenie" na potrzeby uznawania i stwierdzania wykonalności i na potrzeby innych zagadnień krzyżuje się.

4.3. Wnioski

Mając na uwadze powyższe rozważania, przyjąć należy, że badanie, czy w danej sytuacji mamy do czynienia z orzeczeniem na potrzeby przepływu skutków prawnych jest kilkuetapowe. Przede wszystkim, ustalić należy, czy dany akt stosowania prawa pochodzi od sądu państwa członkowskiego[781], następnie przeanalizować, czy dotyczy on materii normowanej przez dany akt prawa unijnego i dalej, czy spełnia on szczególne warunki przewidziane przez ten akt prawny i w niektórych wypadkach również, czy spełnia warunki orzeczenia nadane mu w orzecznictwie Trybunału Sprawiedliwości. Dopiero kolejne spełnienie każdej z tych przesłanek pozwoli na stwierdzenie, że określone orzeczenie może być przedmiotem uznania lub stwierdzenia wykonalności.

Ostatecznie przyjąć wypada za A. Machnikowską[782], że przepływem orzeczeń są objęte zarówno te, które zostały wydane w postępowaniu procesowym, jak i nieprocesowym, w tym w postępowaniu rozpoznawczym, zabezpieczającym i egzekucyjnym. Mogą to być wyroki wstępne, częściowe i uzupełniające, a także rozstrzygnięcia o charakterze negatyw-

[778] A. Frąckowiak-Adamska, *Uznawanie* ..., s. 343. Kwestia ta nabiera zwłaszcza istotnego znaczenia przy środkach tymczasowych.
[779] Zob. również art. 4 rozporządzenia nr 44/2001 oraz art. 6 rozporządzenia nr 1215/2012.
[780] Zbliżoną treść zawiera art. 46 tego rozporządzenia. Por. także motyw 14. preambuły rozporządzenia 2019/1111.
[781] Co istotne chodzi o sąd w rozumieniu danego aktu prawnego, a nie sąd w znaczeniu wyłącznie ustrojowym.
[782] A. Machnikowska [w:] M. Załucki (red.), *Unijne* ..., s. 282.

nym. Z tego zbioru należy natomiast wyłączyć orzeczenia, które rozstrzygają kwestie typowo procesowe, jak np. zwrot wniosku i tzw. orzeczenia o orzeczeniach[783], które nie mogą odnieść ze swojej istoty skutków na terenie innego państwa członkowskiego[784]. Przepływowi podlegają orzeczenia z elementem zagranicznym i jego pozbawione, a także orzeczenia, które nie są prawomocne, wystarczające jest bowiem cechowanie się przez takie orzeczenie skutecznością[785].

4.4. Orzeczenia, ugody i dokumenty urzędowe w rozporządzeniu spadkowym

4.4.1. Orzeczenia w rozporządzeniu nr 650/2012

Prawodawca unijny przy tworzeniu rozporządzenia nr 650/2012 dążył do przygotowania jednolitych zasad dotyczących uznawania i wykonywania orzeczeń. Był to jeden z kroków na drodze do osiągnięcia celu w postaci zaistnienia stanu rzeczywistego przepływu skutków prawnych w sprawach dotyczących dziedziczenia. Zauważono szczególną trudność w realizacji tego zadania w postaci różnych systemów regulujących dziedziczenie w państwach członkowskich[786] i wiążące się z tym zróżnicowanie organów posiadających kompetencje do rozstrzygania kwestii spadkowych (sądowe, pozasądowe, czy nawet administracyjne) i różnorodność wydawanych przez nich w tym przedmiocie decyzji[787]. Ponadto konieczne było zachowanie spójności między istniejącymi już rozwiązaniami i zastosowanie takiej definicji „orzeczenia", co do której pojawiałyby się jak najmniejsze wątpliwości interpretacyjne[788].

Według rzecznika generalnego Y. Bota, prawodawca unijny w art. 3 ust. 1 lit. g) e.r.s.

---

[783] Zgodnie z paremią łacińską *exequatur sur exequatur ne vaut.* Chodzi o tzw. orzeczenia zatwierdzające (ang. *confirmation judgments, recognition judgments, judgments on judgments*) , których przedmiotem jest uznanie lub stwierdzenie wykonalności orzeczenia pochodzącego z innego państwa, które może być państwem członkowskim lub państwem trzecim. Zob. I. Pretelli [w:] A. Bonomi, P. Wautelet, *Le droit européen …*, s. 670-671. Odmienne podejście jest w krajach anglosaskiej kultury prawnej, gdzie dopuszcza się możliwość uznania orzeczenia o uznaniu lub stwierdzeniu wykonalności ze względu na przyjęcie, że zagraniczne orzeczenie jest jedynie roszczeniem (tzw. *actio judicati*). Odmienne jednak zapatrywanie zostało zaprezentowane przez amerykański Sąd Najwyższy, który w sprawie Baker v. General Motors Corp. stwierdził, że „instrumenty wykonawcze nie podróżują" (ang. *„enforcement measures do not travel"* oraz *„the mechanisms for enforcing a judgment do not travel with the judgment itself*"). Zob. szerzej wyrok amerykańskiego Sądu Najwyższego z dnia 13 stycznia 1998 r., Baker v. General Motors Corp., 522 U.S. 222 (1998) dostępny w dniu 7 listopada 2021 r. na https://supreme.justia.com/cases/federal/us/522/222/case.pdf oraz por. M. Zachariasiewicz, *Klauzula …,* 21-46.

[784] W rozdziale III dysertacji zostanie omówiona możliwość przepływu orzeczeń o charakterze wyłącznie procesowym, które mogą wywołać skutki na terenie innego państwa członkowskiego.

[785] Szerzej na temat skuteczności orzeczenia jest mowa w rozdziale III rozprawy.

[786] Por. motyw 60. preambuły rozporządzenia spadkowego.

[787] A. Machnikowska [w:] M. Załucki (red.), *Unijne* …, s. 74.

[788] Tamże, s. 74.

ustanowił dwa kryteria: jedno przedmiotowe i drugie organu wydającego[789]. Pojęcie „orzeczenia" w rozporządzeniu spadkowym zostało więc silnie powiązane z pojęciem „sądu"[790]. Stwierdzić trzeba, że względem decyzji wydawanych przez organ sądowy w znaczeniu ustrojowym (*sensu stricto*)[791] orzeczeniem będzie każda jego decyzja wydana w sprawie dotyczącej dziedziczenia[792], w tym niepodlegająca zaskarżeniu. Inaczej sytuacja kształtuje się przy orzeczeniach pochodzących od sądu, ale w znaczeniu *sensu largo*, a więc dotyczącym innych organów i przedstawicieli zawodów prawniczych, spełniających warunki art. 3 ust. 2 e.r.s. *in medio*. W tym wypadku zauważyć bowiem wypada, że definicja „sądu", o której stanowi art. 3 ust. 2 e.r.s. *in fine,* zawiera w sobie dodatkowe przesłanki dotyczące orzeczenia, takie jak zaskarżalność oraz moc i skutek podobny do orzeczenia organu sądowego.

Oznacza to, że aby uznać za orzeczenie w rozumieniu art. 3 ust. 1 lit. g) e.r.s. decyzję wydaną przez inne organy lub przedstawicieli zawodów prawniczych, to każdorazowo musi ono cechować się właśnie zaskarżalnością oraz mocą i skutkami zbliżonymi do orzeczenia organu sądowego. Innymi słowy, można stwierdzić, że orzeczeniem z art. 3 ust. 1 lit. g) e.r.s. będzie każda decyzja sądu w znaczeniu ustrojowym dotycząca dziedziczenia i taka decyzja organu lub przedstawicieli zawodów prawniczych, którzy instytucjonalnie nie są sądem, ale która spełnia warunki art. 3 ust. 2 e.r.s. *in medio* i która cechuje się spełnieniem przesłanek dotyczących orzeczenia z art. 3 ust. 2 e.r.s. *in fine*. Dodatkowo na uwadze mieć należy, że orzeczeniem może być tylko decyzja wydana przez sąd państwa członkowskiego, co oznacza, że nie będą nim decyzje pochodzące od sądów państw trzecich.

Zauważyć też trzeba, że orzeczeniem w rozumieniu art. 3 ust. 1 lit. g) e.r.s. są nie tylko decyzje wydawane przez sąd w wąskim i szerokim znaczeniu. W części końcowej tego przepisu wskazano, że orzeczeniem jest także postanowienie w przedmiocie ustalenia kosztów postępowania wydane przez urzędnika sądowego, a więc decyzja procesowa nie pochodząca od sądu w obu znaczeniach. Podsumowując oznacza to, że orzeczeniem w ramach przepływu skutków prawnych w rozumieniu rozporządzenia spadkowego będą:

---

[789] Por. pkt 55. opinii w sprawie WB.

[790] Zob. tamże, pkt 60.

[791] A. Machnikowska wskazuje, że „orzeczeniem" będzie także decyzja sądu arbitrażowego, jeśli jego kompetencje będą wywodzić się z przepisów prawa, a nie wyłącznie z woli stron oraz decyzja administracyjna, jeśli jej treść i organ ją wydający spełnią przesłanki z art. 3 ust. 2 e.r.s. Tak A. Machnikowska [w:] M. Załucki (red.), *Unijne ... ,* s. 76-77.

[792] Z motywu 59. preambuły rozporządzenia spadkowego wynika, że dotyczy to decyzji zapadających zarówno w postępowaniu procesowym, jak i nieprocesowym. Będą to także decyzje nieprawomocne i decyzje w przedmiocie środków tymczasowych (art. 19 rozporządzenia nr 650/2012).

a) wszystkie[793] decyzje sądu *sensu stricto* wydane w sprawach dotyczących dziedziczenia,
b) decyzje wydane przez sąd *sensu largo*, jeśli spełniają one dodatkowe przesłanki określone w art. 3 ust. 2 e.r.s.,
c) postanowienia w przedmiocie ustalenia kosztów postępowania wydane przez urzędnika sądowego.

4.4.2. Dokumenty urzędowe w rozporządzeniu spadkowym

Pojęcie „dokumentu urzędowego" było używane w wielu aktach normatywnych z zakresu współpracy sądowej w sprawach cywilnych[794], ale w niewielu z nich zostało zdefiniowane[795]. Regulacje te, a zwłaszcza rozwiązania przyjęte w rozporządzeniach nr 805/2004 i nr 4/2009, miały decydujący wpływ na treść definicji tego terminu sformułowanej w projekcie rozporządzenia spadkowego i ostatecznie, w częściowo zmienionym brzmieniu, w uchwalonym rozporządzeniu nr 650/2012[796].

Jak wskazano w preambule rozporządzenia spadkowego, aby uwzględnić różne systemy regulujące sprawy związane z dziedziczeniem w państwach członkowskich, rozporządzenie nr 650/2012 powinno gwarantować przyjmowanie i wykonalność we wszystkich

[793] Wszystkie, które spełniają wymagania sprecyzowane w pkt. 4.3. niniejszego rozdziału, a więc takie, których skutki nie ograniczają się jedynie do kwestii typowo procesowych, które ze swej istoty mogą wywrzeć skutki tylko w państwie pochodzenia.

[794] Art. 50 konwencji brukselskiej, art. 50 konwencji lugańskiej I, art. 13 ust. 3 rozporządzenia nr 1347/2000, art. 57 rozporządzenia nr 44/2001, art. 46 rozporządzenia nr 2201/2003. Odnośnie do znaczenia „dokumentu urzędowego" na tle pierwszej konwencji lugańskiej zob. M. Szpunar, *Pojęcie dokumentu urzędowego w rozumieniu artykułu 50 konwencji lugańskiej o jurysdykcji i wykonywaniu orzeczeń sądowych w sprawach cywilnych i handlowych*, Rejent 2000, Nr 12, s. 93-103.

[795] Art. 4 pkt 3 rozporządzenia nr 805/2004, art. 2 ust. 1 pkt 3 rozporządzenia nr 4/2009, art. 2 lit. c) rozporządzenia nr 1215/2012, art. 4 pkt 10 rozporządzenia nr 655/2014, art. 3 ust. 1 lit. c) rozporządzenia 2016/1103, art. 3 ust. 1 lit. d) rozporządzenia 2016/1104, art. 2 ust. 2 pkt 2 rozporządzenia 2019/1111. W raporcie Jenarda, s. 56, podano, że aby dokument urzędowy, który został sporządzony lub zarejestrowany w jednym państwie członkowskim, mógł otrzymać stwierdzenie wykonalności wymagane jest spełnienie trzech przesłanek: dokument musi być wykonalny w państwie pochodzenia, musi spełniać warunki niezbędne do ustalenia jego autentyczność w tym państwie oraz jego wykonanie nie może być sprzeczne z porządkiem publicznym państwa wykonania. Natomiast w raporcie Jenarda-Möllera sprecyzowano, że autentyczność powinna zostać stwierdzona przez władzę publiczną oraz że ma ona dotyczyć tak treści dokumentu, jak i jego podpisu. Zob. pkt 72 Jenard-Möller Report on the Lugano Convention, opubl. Dz. Urz. WE z 1990 r., C 189, s. 7 – dalej raport Jenarda-Möllera. Por. także pkt 15 i nast. wyroku TS z dnia 17 czerwca 1999 r., C-260/97 w sprawie Unibank A/S przeciwko Flemmingowi G. Christensenowi, EU:C:1999:312 – dalej wyrok TS w sprawie Unibank, pkt 45 opinii w sprawie Zulfikarpašić oraz pkt 45 wyroku TS z dnia 7 listopada 2019 r., C-555/18 sprawie K.H.K. przeciwko B.A.C. i E.E.K., EU:C:2019:937. Zob. R. Frey, *Europejski Tytuł Egzekucyjny dla roszczeń bezspornych,* Prawo i Podatki Unii Europejskiej 2005, Nr 12, s. 7.

[796] Treść art. 3 ust. 1 lit. i) e.r.s. uzupełniono w stosunku do treści art. 2 lit. h) projektu rozporządzenia o stwierdzenie, że dokument urzędowy to dokument dotyczący dziedziczenia.

państwach członkowskich dokumentów urzędowych dotyczących spraw spadkowych[797]. Z tych przyczyn prawodawca unijny zdecydował się na szerokie ujęcie omawianego pojęcia, podobnie jak przy orzeczeniach.

Zgodnie z art. 3 ust. 1 lit. i) e.r.s. dokument urzędowy oznacza dokument dotyczący dziedziczenia, który został oficjalnie sporządzony lub zarejestrowany jako dokument urzędowy w państwie członkowskim i którego autentyczność: (i) dotyczy podpisu i treści dokumentu urzędowego; oraz (ii) została stwierdzona przez organ publiczny lub inny organ uprawniony do tego przez państwo członkowskie pochodzenia. Definicja ta, dla uznania określonego dokumentu za urzędowy, wymaga spełnienia dwóch przesłanek. Pierwszej materialnej, odnoszącej się do treści dokumentu – musi on dotyczyć dziedziczenia, i drugiej formalnej, związanej z wymogami stawianymi przez prawo krajowe i unijne. Otóż dokument taki powinien być sporządzony oficjalnie lub zarejestrowany jako urzędowy na podstawie przepisów prawa krajowego. Na podstawie zaś art. 3 ust. 1 lit. i) pkt (i) i (ii) e.r.s. jego autentyczność powinna dotyczyć tak jego treści, jak i podpisu, oraz zostać stwierdzona przez organ publiczny lub inny organ uprawniony do tego przez państwo członkowskie pochodzenia[798].

Prawodawca unijny wyjaśnił, że „autentyczność" dokumentu urzędowego powinna być pojęciem autonomicznym, obejmującym takie kwestie, jak prawdziwość tego dokumentu, wymogi formalne dokumentu, uprawnienia organu sporządzającego dokument oraz procedurę, na podstawie której sporządzono ten dokument. Powinna również obejmować elementy faktyczne stwierdzone przez właściwy organ w danym dokumencie urzędowym, takie jak fakt, że wskazane strony stawiły się przed tym organem we wskazanym dniu i że złożyły wskazane oświadczenia. Strona, chcąca zakwestionować autentyczność danego dokumentu urzędowego, powinna dokonać tego przed właściwym sądem państwa członkowskiego pochodzenia danego dokumentu urzędowego zgodnie z prawem tego państwa członkowskiego[799].

Wskazuje się, że dokumentem urzędowym będzie dokument, który już w chwili jego

[797] Motyw 60. preambuły rozporządzenia spadkowego.
[798] Dokumentem urzędowym w rozumieniu tego przepisu nie będą dokumenty niepochodzące od organu publicznego.
[799] Motyw 62. rozporządzenia nr 650/2012.

sporządzenia miał te cechy, jak i taki dokument, który dopiero stał się dokumentem urzędowym w rozumieniu prawa krajowego w związku z jego zarejestrowaniem[800]. Jednocześnie z katalogu dokumentów urzędowych przyjętego w rozporządzeniu spadkowym wyklucza się takie dokumenty, które zostały sporządzone w innym państwie, czy to członkowskim, czy też w państwie trzecim i które następnie zostały zarejestrowane w innym państwie członkowskim[801].

Zauważyć należy, że w treści definicji dokumentu urzędowego na potrzeby rozporządzenia spadkowego pominięto wymóg wykonalności. Do tej pory każdorazowo na potrzeby dotychczasowych aktów prawnych regulujących przepływ dokumentów urzędowych wymagane było od nich posiadanie przymiotu wykonalności. Wydaje się, że celowo zerwano z tym rozwiązaniem przy rozporządzeniu nr 650/2012. Wynika to ze specyficznego charakteru spraw spadkowych i ich skutków, które mogą być stwierdzone dokumentem urzędowym i które mogą nie nadawać się do wykonania, czego przykładem może być zawarcie w takim dokumencie poświadczenia dziedziczenia[802]. Uwzględniając tę okoliczność, prawodawca unijny po raz pierwszy zdecydował się na przeniesienie ciężaru z wykonalności dokumentu urzędowego na jego skutki dowodowe, co zostało uwzględnione w treści art. 59 ust. 1 e.r.s.[803].

Zgodzić się należy ze stanowiskiem, że na gruncie rozporządzenia spadkowego za dokument urzędowy należy rozumieć nie tylko dokument w formie pisemnej, ale również elektronicznej, jeśli spełnia on warunki z art. 3 ust. 1 lit. i) e.r.s.[804].

4.4.3. Ugody sądowe w rozporządzeniu nr 650/2012

Odnośnie do kolejnego instrumentu prawnego uczestniczącego w przepływie skutków prawny w sprawach spadkowych – ugód sądowych – brak jest jego definicji w prawie UE, mimo że podobnie, jak przy dokumentach urzędowych, pojęciem tym posługuje się większość aktów regulujących taki przepływ. Rozróżnia się ugody sądowe i pozasądowe. Te ostatnie mogą być zawarte między zainteresowanymi stronami samodzielnie albo przy

[800] J. Biernat [w:] M. Załucki (red.), *Unijne …*, s. 86.
[801] Tamże.
[802] W tym miejscu należy już wskazać, że sporna jest kwestia, jak należy rozumieć termin „przyjmowanie" dokumentów urzędowych którym posłużono się w art. 59 e.r.s. Wątpliwości dotyczą tego, czy obejmuje on skutki równe uznaniu, czy też tylko skutki dowodowe. Szersze rozważania na ten temat zostaną przeprowadzone w rozdziale IV rozprawy.
[803] Zagadnienie to zostanie szerzej omówione w rozdziale IV.
[804] Wywodzi się je z brzmienia art. 25 ust. 2 rozporządzenia nr 1215/2012, stanowiącego, że wszelkie przekazy elektroniczne umożliwiające trwały zapis umowy są traktowane na równi z formą pisemną. Tak H.-P. Mansel, [w:] A.-L. Calvo Caravaca, A. Davì, H.-P. Mansel, *The EU Succession …*, s. 637.

udziale mediatora. Ugoda sądowa różni się tym od ugody pozasądowej, że zawierana jest w toku postępowania przed sądem. Dlatego też taka ugoda poza skutkami materialnoprawnymi wywołuje również skutki procesowe[805]. Zbliżone skutki wywiera ugoda zawarta przed mediatorem w razie jej zatwierdzenia przez sąd. W literaturze wskazuje się, że o ile ugoda zagraniczna nie jest tytułem egzekucyjnym, jej znaczenie ogranicza się tylko do skutków materialnoprawnych oraz do skutku procesowego w postaci polubownego zakończenia postępowania, który ogranicza się wyłącznie do obszaru państwa, w którym została ona zawarta[806].

Unijne akty w przeważającej mierze umożliwiają przepływ jedynie ugód sądowych. Wyjątkiem w tym zakresie są rozporządzenia uchwalone na podstawie art. 82 ust. 2 TFUE, a więc dotyczące prawa rodzinnego. Ze względu na większą uwagę, którą w tych sprawach poświęca się polubownemu zakończeniu sporu, prawodawca unijny umożliwił w nich przepływ również porozumień zawartych między stronami bez udziału sądu, czyli ugód pozasądowych.

Ugoda może być zawarta w sprawach, w których ustawodawca krajowy przewidział możliwość ich uregulowania wolą stron. Z tych przyczyn w przeważającej części państw członkowskich, w tym w Polsce, większość spraw spadkowych nie będzie mogła zostać zakończona w drodze ugody. Przykładami takich spraw są m. in. stwierdzenie nabycia spadku, ustanowienie kuratora spadku, zabezpieczenie spadku, czy też uznanie za niegodnego dziedziczenia. Natomiast sprawami, które posiadają tzw. zdolność ugodową z zakresu dziedziczenia, są przykładowo sprawy o dział spadku i o zachowek.

4.5. Wnioski

Podsumowując powyższe rozważania zbiór orzeczeń, które uczestniczą w przepływie skutków prawnych jest bardzo szeroki[807], a przyjęte w aktach prawa pochodnego katalogi orzeczeń mają charakter otwarty i często przykładowy. Przepływowi skutków prawnych podlegają przede wszystkim orzeczenia o charakterze merytorycznym bez względu na ich nazwę (np. wyrok albo postanowienie) i bez względu na to, w jakim trybie zapadły (procesowy albo nieprocesowy). Mogą to być orzeczenia kontradyktoryjne, ale również,

[805] Por. pkt. 17-18 wyroku TS w sprawie Solo Kleinmotoren. Podkreślenia jednak wymaga, że co do zasady ugoda nie wywołuje stanu powagi rzeczy osądzonej, a ugoda sądowa może stanowić o tzw. stanie rzeczy ugodzonej. Por. A. Włosińska, *Odmowa* ..., s. 112-114.
[806] T. Ereciński [w:] T. Ereciński, J. Ciszewski, *Międzynarodowe …*, s. 321. Zob. art. 1152 k.p.c.
[807] Zob. A. Włosińska, *Odmowa* ..., s. 105-106.

po spełnieniu określonych przesłanek, orzeczenia zaoczne (*ex parte*). Mogą to być także orzeczenia rozstrzygające sprawę co do istoty, pozytywnie i negatywnie, czy też orzeczenia kończące pewną fazę postępowania, a także orzeczenia tymczasowe, w tym zabezpieczające. Mogą to być wyroki zasądzające, konstytutywne lub ustalające. Nie jest wymagane, aby orzeczenie było prawomocne, a wystarczającą przesłanką jest jego skuteczność lub wykonalność.

Cyrkulacji natomiast nie podlegają orzeczenia, które dotyczą wyłącznie zapewnienia prawidłowego przebiegu postępowania i których rola ogranicza się wyłącznie do tego postępowania, a także tzw. orzeczenia o orzeczeniach. Jednak wyjątkowo uznaniu podlegać będą orzeczenia o skutkach wyłącznie procesowych, jak np. postanowienie o stwierdzeniu braku jurysdykcji, jeśli tylko mogą one wywołać skutek na obszarze innego państwa.

Z powyższych uwag dotyczących rozumienia pojęcia „orzeczenia", „dokumentu urzędowego" i „ugody sądowej" rodzi się zasadnicza wątpliwość dotycząca prawidłowości terminu zawartego w art. 67 ust. 4 TFUE oraz w art. 81 ust. 1 TFUE w postaci „orzeczeń pozasądowych", jako drugiej kategorii orzeczeń, które mają uczestniczyć w przepływie. Otóż, z analizy aktów prawnych regulujących ten fragment współpracy sądowej w sprawach cywilnych i orzecznictwa Trybunału Sprawiedliwości dotyczącego tych zagadnień wynika, że orzeczenie każdorazowo funkcjonalnie połączone jest z sądem, w tym sensie, że orzeczenie w rozumieniu prawa UE może wydać tylko organ uznany przez to prawo za sąd[808]. Jednocześnie wskazuje się, że jeśli dany dokument nie spełnia tych wymogów, to może uczestniczyć w przepływie, nie jako orzeczenie, tylko jako dokument urzędowy albo ugoda sądowa lub też jako porozumienie.

Tym samym może zdawać się, że słowa wchodzące w skład pojęcia „orzeczenie pozasądowe" tworzą w istocie oksymoron, a kategoria „orzeczeń pozasądowych" jest w zasadzie pusta, gdyż do tego zbioru nie należy żaden dokument, który uczestniczyłby w przepływie. Pogląd taki wydaje się akceptowalny na tle polskiej wersji językowej art. 81 ust. 1 TFUE. Również w innych wersjach językowych posłużono się formułowaniem „orzeczeń sądowych i pozasądowych", czego przykładem jest tłumaczenie niemieckie „*gerichtlicher und außergerichtlicher Entscheidungen*", francuskie „*décisions judiciaires et extrajudiciaires*", włoskie „*decisioni giudiziarie ed extragiudiziali*" i hiszpańskie „*resoluciones judiciales y extrajudiciales*", wobec czego wydaje się, że nie można mieć zastrzeżeń do polskiej

[808] Chodzi tutaj o sąd w szerszym rozumieniu, czyli o sądy w znaczeniu ustrojowym i funkcjonalnym. Por. motyw 14. rozporządzenia 2019/1111 i pkt. 48. i 58-67 wyroku TS w sprawie Senatsverwaltung.

wersji językowej[809].

Jednakże w wersji anglojęzycznej użyto zwrotu „*judgments and (...) decisions in extrajudicial cases*", a więc w tłumaczeniu na język polski „orzeczeń i decyzji w sprawach pozasądowych", co zdecydowanie lepiej oddaje istotę zagadnienia. Chociaż i tak w tej wersji językowej jest mowa o decyzjach, co wskazuje na pewien element władczości, którego nie ma przy porozumieniach, które pojawiają się w rozporządzeniach nr 2201/2003 i 2019/1111, i świadczy o wadliwości pojęcia „decyzji pozasądowych". W zbliżony sposób brzmi wersja bułgarska, w której mowa o „sądowych i pozasądowych decyzjach" (buł. *съдебните и извънсъдебните решения*), chorwacka, która stanowi o „wyrokach i decyzjach pozasądowych" (chor. *presuda i odluka u izvansudskim*) i fińska, traktująca o „decyzjach sądowych i innych decyzjach" (fiń. *tuomioistuinten päätösten ja muiden päätösten*).

Mając na uwadze te językowe rozbieżności uznać trzeba, że prawodawca unijny przez zwrot „orzeczenia sądowe i pozasądowe" oraz jego odpowiedniki w innych wersjach językowych, miał na celu wskazanie, że przepływ skutków prawnych nie dotyczy tylko orzeczeń pochodzących od sądu, ale również skutków prawnych zawartych w dokumentach urzędowych, ugodach sądowych[810], porozumieniach, a także w europejskich instrumentach prawnych, takich jak europejskie poświadczenie spadkowe.

Z tych względów przy określaniu zakresu przepływu, jaki ma miejsce w Unii Europejskiej, zamiast koncentrować się na aspektach podmiotowych (sądy i organy pozasądowe) i przedmiotowych (orzeczenia/decyzje/decyzje pozasądowe) właściwsze jest przeniesienie ciężaru na treść przepływu, czyli skutki prawne. Przecież istotą uznawania i stwierdzania wykonalności jest transponowanie skutków prawnych. A skoro tak, to sformułowanie „zasada wzajemnego uznawania orzeczeń sądowych i pozasądowych" użyte w art. 67 ust. 4 TFUE i 81 ust. 1 TFUE jest jedynie pewnym uproszczeniem, ponieważ chodzi o akceptację ich skutków prawnych, które wywołują w innym państwie członkowskim[811].

---

[809] Podobnie również w innych wersjach językowych: czeskiej „*soudních a mimosoudních rozhodnutí*", duńskiej „*retsafgørelser og udenretslige afgørelser*", estońskiej „*kohtuotsuste ja kohtuväliste otsuste*", greckiej „*δικαστικών και εξώδικων αποφάσεων*", irlandzkiej „*bhreithiúnais agus do chinntí i gcásanna seachbhreithiúnacha*", łotewskiej „*nolēmumu un ārpustiesas lēmumu*", litewskiej „*teisminių ir neteisminių sprendimų*", węgierskiej „*bírósági és bíróságon kívüli határozatok*", maltańskiej „*tad-deċiżjonijiet ġudizzjarji u extraġudizzjarji*", niderlandzkiej „*rechterlijke beslissingen en van beslissingen in buitengerechtelijke*", portugalskiej „*das decisões judiciais e extrajudiciais*", rumuńskiej „*a deciziilor judiciare şi extrajudiciare*", słowackiej „*súdnych a mimosúdnych rozhodnutí*", słoweńskiej „*sodnih odločb in odločb v zunajsodnih*" i szwedzkiej „*domstolsavgöranden och utomrättsliga avgöranden*".

[810] M. Pazdan posługuje się pojęciem „szeroko rozumianych orzeczeń", przez co rozumie orzeczenia oraz ugody i dokumenty urzędowe. Por. M. Pazdan, *Opinia …*, s. 10 oraz A. Machnikowska [w:] M. Załucki (red.), *Unijne …*, s. 278.

[811] Ponadto zwrócić uwagę należy na to, że słowo „uznawanie" ma w języku prawny określone znaczenie,

Dlatego też należy zaproponować posługiwanie się w języku prawniczym pojęciem „zasady wzajemnej akceptacji skutków prawnych", które nie zawiera nieprecyzyjnego sformułowania „orzeczenia sądowe i pozasądowe" oraz ujmuje wszystkie skutki prawne, które mogą być transponowane na obszar innego państwa, a nie tylko te dotyczące uznania. Natomiast dla orzeczeń, dokumentów urzędowych, ugód sądowych i EPS zasadne wydaje się posługiwanie zbiorczym pojęciem dokumentów publicznych.

5. Sprawy cywilne

5.1. Pojęcie spraw cywilnych w prawie unijnym

Wyrażenie „sprawy cywilne"[812] użyte w art. 81 ust. 1 TFUE ma charakter nieostry i w aktach prawa pierwotnego próżno szukać jego definicji[813]. Wykładni tego terminu, a co za tym idzie, również pojęcia „spraw dotyczących dziedziczenia majątku po osobach zmarłych" należy dokonywać autonomicznie[814], czyli nie przez proste odesłanie do prawa krajowego, tylko przy uwzględnieniu z jednej strony celów i systematyki danego instrumentu prawnego, np. rozporządzenia spadkowego, a z drugiej strony zasad ogólnych wynikających z całokształtu systemów prawa krajowego państw członkowskich. Jego znaczenia należy poszukiwać uwzględniając również to, że jest ono użyte w aktach prawa pochodnego, które są wydane w ramach polityki PWBiS, a w niej w ramach współpracy sądowej w sprawach cywilnych, co oznacza, że pewne cechy tego wyrażenia, jak równa pozycja stron stosunku prawnego i zasada wyłączenia stosunków charakteryzujących się elementem publicznoprawnego podporządkowania, są wspólne. Na uwadze mieć należy też cel danego aktu prawnego, który może modyfikować owe wspólne cechy, jeżeli niezbędne jest to dla

które z reguły zawężane jest do przepływu skutków prawnych z wyłączeniem skutku egzekucyjnego.

[812] Odnośnie do znaczenia pojęcia spraw cywilnych i handlowych na gruncie konwencji brukselskiej i pierwszej konwencji lugańskiej zob. K. Weitz, *Przedmiotowy ...*, s. 433-444.

[813] Por. A. Frąckowiak-Adamska, *Pojęcie spraw cywilnych mających skutki transgraniczne*, [w:] J. Barcz (red.), *Współpraca sądowa w sprawach cywilnych, karnych i współpraca policyjna. System Prawa Unii Europejskiej. Tom 8*, Warszawa 2021, s. 63-75.

[814] Wyrok TS z dnia 14 października 1976 r., 29/76, LTU Lufttransportunternehmen GmbH & Co. KG przeciwko Eurocontrol, EU:C:1976:137, pkt 3. i 5. – dalej wyrok TS w sprawie Eurocontrol oraz odmiennie opinia rzecznika generalnego G. Reischla z dnia 15 września 1976 r. w sprawie LTU v. Eurocontrol, EU:C:1976:121 – dalej opinia w sprawie Eurocontrol. W wyroku tym stwierdzono, że wyrażenie „sprawy cywilne" musi być uważane za niezależne i należy je interpretować przez odniesienie, po pierwsze, do celów i systemu konwencji, a po drugie, do ogólnych zasad, które wynikają ze zbioru krajowych systemów prawnych. Por. także pkt 4. wyroku TS z dnia 14 lipca 1977 r., w połączonych sprawach 9/77 i 10/77 Bavaria Fluggesellschaft Schwabe & Co. KG and Germanair Bedarfsluftfahrt GmbH & Co. KG przeciwko Eurocontrol, EU:C:1977:132.

jego realizacji[815]. Uwzględniać należy także brzmienie konkretnego przepisu i ustalony wcześniej cel uregulowania, którego jest częścią[816].

Na podstawie samej treści art. 81 ust. 1 i 2 TFUE[817] stwierdzić można, że pojęcie „spraw cywilnych" dotyczy spraw z zakresu europejskiego postępowania cywilnego i europejskiego prawa kolizyjnego. Ponadto mając na względzie, że pojawiało się ono i nadal pojawia się w podstawowych aktach prawnych z zakresu przepływu skutków prawnych, czyli konwencji brukselskiej, konwencjach lugańskich oraz rozporządzeniach Bruksela I i Bruksela I bis[818], jego znaczenia trzeba poszukiwać także w dorobku orzeczniczym Trybunału Sprawiedliwości dotyczącym tych aktów normatywnych[819]. Zaznaczyć tylko wypada, że mimo pominięcia w treści art. 81 ust. 1 TFUE „spraw handlowych" nie budzi wątpliwości, że także i te sprawy są objęte zakresem tego przepisu[820].

W raporcie Jenarda wyjaśniono, że konwencja brukselska, regulując międzynarodowe stosunki prawne, ma zastosowanie automatycznie oraz obejmuje wszystkie sprawy

[815] W wyroku TS w sprawie C-435/06 zauważono (pkt. 37-53), że cele rozporządzenia nr 2201/2003 nie zostaną zrealizowane, jeśli dość restrykcyjne wyłączenie ze spraw cywilnych spraw związanych z władztwem publicznym wypracowane przy wykładni konwencji brukselskiej i rozporządzenia nr 44/2001, zostanie zastosowane w tej sprawie. Celem takim wynikającym z motywu 7. rozporządzenia nr 2201/2003 było aby zakres jego zastosowania obejmował wszystkie decyzje w sprawie odpowiedzialności rodzicielskiej. Z tych względów TS uznał, że w tym rozporządzeniu pojęcie spraw cywilnych trzeba interpretować w ten sposób, że może ono obejmować również środki, które z punktu widzenia prawa państwa członkowskiego należą do instrumentów prawa publicznego i stwierdził, iż zakresem znaczeniowym pojęcia „sprawy cywilne" w rozumieniu tego przepisu objęta jest decyzja w formie jednego tylko orzeczenia o natychmiastowym objęciu dziecka opieką i umieszczeniu go poza jego rodziną w rodzinie zastępczej, jeżeli stanowi ono publicznoprawny środek ochrony dziecka. Zob. też pkt 29. wyroku TS z dnia 2 kwietnia 2009 r., C-523/07 w sprawie A., EU:C:2009:225.

[816] Por. przykładowo pkt 26. wyroku TS w sprawie Mikołajczyk i przytoczone tam orzecznictwo.

[817] W kontekście współpracy między sądami państw członkowskich pojawiło się ono dopiero w TUE (w wersji pierwotnej był to art. K.1 pkt 6) i TWE wraz z nowelizacją amsterdamską (art. 61 (art. 73i).

[818] Zob. wyrok TS z dnia z dnia 2 lipca 2009 r., C-111/08 w sprawie SCT Industri AB i likvidation przeciwko AlpeNblume AB, EU:C:2009:419, pkt 22., w którym podano, że skoro rozporządzenie nr 44/2001 zastępuje w stosunkach między państwami członkowskimi, z wyjątkiem Królestwa Danii, konwencję brukselską, to wykładnię postanowień tej konwencji przez Trybunał stosuje się odpowiednio również do tego rozporządzenia, jeśli jego postanowienia i postanowienia konwencji brukselskiej można zakwalifikować jako równorzędne [ekwiwalentne]. Zob. też pkt 41. wyroku TS z dnia 14 maja 2009 r., C-180/06 w sprawie Renate Ilsinger przeciwko Martinowi Dreschersowi, EU:C:2009:303.

[819] Ponadto pojęciem „spraw cywilnych i handlowych" posługują się rozporządzenia nr 805/2004 (art. 2 ust. 1), nr 1896/2006 (art. 2 ust. 1), nr 861/2007 (art. 2 ust. 1) oraz nr 655/2014 (art. 2 ust.1). Termin ten pojawia się też w rozporządzeniu nr 1393/2007 i dyrektywie Parlamentu Europejskiego i Rady 2008/52/WE z dnia 21 maja 2008 r. w sprawie niektórych aspektów mediacji w sprawach cywilnych i handlowych, opubl. Dz. Urz. UE z 2008 r., L 136, s. 3. W przypadku tych aktów prawnych należy mieć na uwadze znaczenie tego pojęcia wypracowane począwszy od orzecznictwa dotyczącego konwencji brukselskiej, przy czym co do rozporządzenia nr 1393/2007 i dyrektywy o mediacji należy uwzględnić cele i specyfikę tych aktów. Zob. przykładowo pkt 39., 43-46, 50. i nast. wyroku TS z dnia 11 maja 2015 r., w połączonych sprawach C-226/12, C-245/13, C-247/13 i C-578/13 Stefan Fahnenbrock i inni, EU:C:2015:383 oraz pkt 48. opinii rzecznika generalnego Y. Bota z dnia 9 grudnia 2014 r. w połączonych sprawach C-226/12, C-245/13, C-247/13 i C-578/13 Stefan Fahnenbrock i inni, EU:C:2014:2424.

[820] K. Weitz [w:] D. Miąsik, N. Półtorak, A. Wróbel (red.), *Traktat …*, s. 1165-1166.

cywilne i handlowe, poza pewnymi wyjątkami, które są wyczerpująco wymienione w art. 1[821]. Jako próbę zdefiniowania wyrażenia „sprawy cywilne i handlowe" na gruncie tej konwencji uważa się, zawarte w tym raporcie, sformułowanie, że „konwencja znajduje zastosowanie do wszystkich sporów sądowych i wszystkich orzeczeń dotyczących umów lub zobowiązań pozaumownych, które nie obejmują stanu cywilnego, zdolności prawnej osób fizycznych, testamentów lub dziedziczenia, praw majątkowych wynikających z małżeństwa, upadłości i ubezpieczeń społecznych [wyłączenia z art. 1 ust. 2 konwencji – przyp. P. M.] i w tym względzie powinna być interpretowana jak najszerzej"[822]. Podobnie przyjmuje się na tle rozporządzeń nr 44/2001 i nr 1215/2012, w których wskazano, że przedmiotowy zakres zastosowania tych aktów normatywnych powinien rozciągać się, pominąwszy kilka dokładnie określonych dziedzin prawa, na zasadniczą część prawa cywilnego i handlowego[823].

Co istotne, w przywołanych wcześniej aktach prawnych wyraźnie zaznaczono, że o tym, czy daną sprawę zakwalifikować jako cywilną, czy też nie, nie decyduje rodzaj rozpoznającego ją organu[824]. Badanie, czy sprawa ma charakter sprawy cywilnej, przeprowadza sąd w państwie pochodzenia, podczas postępowania rozpoznawczego, gdy bada swoją

---

[821] W raporcie Jenarda (s. 1) wyjaśniono, że wzorując się na innych aktach prawa międzynarodowego odstąpiono od zdefiniowania terminu „sprawy cywilne". Zob. także opinię rzecznika generalnego M. Darmona z dnia 2 grudnia 1992 r. w sprawie Sonntag przeciwko Waidmann, EU:C:1992:487 (pkt 19. i 20.), gdzie wskazano, że rzadkością jest w ramach umów dwustronnych ustalanie wyczerpującej listy spraw podlegających prawu cywilnemu lub handlowemu, to tym bardziej jest utrudnione stworzenie definicji zawierającej wyczerpująca listę spraw cywilnych przy umowach multilateralnych, w których państwa sygnatariusze mają zróżnicowane porządki prawne. Dlatego też rację ma rzecznik generalny D.R.-J. Calamera zauważając, że nawiązując do zwyczajów innych porozumień międzynarodowych oraz w celu uniknięcia pułapek, jakie niesie określanie treści, konwencja nie definiuje, co należy rozumieć pod pojęciem „sprawy cywilne i handlowe", ograniczając się jedynie do negatywnego dookreślenia, że bez znaczenia pozostaje „rodzaj sądu". Por. opinię w sprawie Eirini Lechoutirou i inni przeciwko Dimosio tis Omospondiakis Dimokratias tis Germanias z dnia 8 listopada 2006 r., EU:C:2006:700 – dalej opinia w sprawie Lechoutirou.

[822] Raport Jenarda, s. 10.

[823] Motywy 7. i 10. rozporządzeń nr 44/2001 i nr 1215/2012.

[824] Art. 1 zdanie pierwsze konwencji brukselskiej, konwencji lugańskiej z 1988 r., rozporządzenia nr 44/2001 i rozporządzenia nr 1215/2012. Por. K. Weitz, *Przedmiotowy* ..., s. 445-446. Zob. także postanowienia SN z dnia 27 listopada 2008 r., sygn. akt IV CSK 73/08, opubl. LEX nr 491388 i sygn. akt IV CSK 74/08, opubl. OSNC 2009, Nr 11, poz. 155, w których SN wskazał, że oceny, czy sprawa rozstrzygnięta orzeczeniem należy do przedmiotowego zakresu zastosowania rozporządzenia Rady (WE) nr 44/01 sąd państwa uznającego (wykonania) dokonuje z urzędu, bez względu na to, czy którykolwiek z uczestników postępowania podniesie tę kwestię. Podstawę tej oceny stanowi materiał procesowy zgromadzony w toku postępowania. W sprawie o stwierdzenie wykonalności orzeczenia chodzi o treść wniosku o stwierdzenie wykonalności, teść dokumentów dołączonych do wniosku, w tym orzeczenia, którego dotyczy wniosek, i - ewentualnie - wyjaśnienia wnioskodawcy (w formie pisemnej lub ustnej), a w toku dalszego postępowania - także dłużnika, który nie bierze udziału w postępowaniu przed sądem pierwszej instancji (por. art. 41 zdanie drugie rozporządzenia Rady (WE) nr 44/01). Istotne znaczenie z tego punktu widzenia może mieć również uzasadnienie podlegającego stwierdzeniu wykonalności orzeczenia, choć powszechnie przyjmuje się, że orzeczenie w rozumieniu art. 32 rozporządzenia Rady (UE) nr 44/1 obejmuje także

jurysdykcję. Ponadto ocena charakteru sprawy następuje również w toku postępowania przed sądem państwa uznającego lub stwierdzającego wykonalność. Przychylić się należy do stanowiska, że taki sąd nie jest związany kwalifikacją sprawy dokonaną przez sąd państwa pochodzenia[825].

Trybunał Sprawiedliwości wyjaśnił, że sprawami cywilnymi w rozumieniu konwencji brukselskiej są także sprawy o odszkodowanie wytoczone przed sądem karnym[826], sprawy cywilne toczące się przed sądami administracyjnymi[827] oraz sprawy z zakresu prawa pracy[828]. Ponadto dla uznania określonej sprawy za cywilną nie ma znaczenia tryb, w jakim ona toczy się, czyli czy jest to tryb procesowy, czy też nieprocesowy[829].

Dodatkowo rozporządzenie nr 805/2004[830], jako pierwsze, skodyfikowało wieloletorzeczenie pozbawione uzasadnienia. Przy ocenie, czy orzeczenie dotyczy sprawy objętej zakresem zastosowania rozporządzenia Rady (WE) nr 44/01, chodzi o rozstrzygnięcie kwestii uprzedniej w stosunku do oceny, jakie dokumenty powinny zostać dołączone do wniosku. Dla oceny, czy sprawa rozstrzygnięta orzeczeniem, stanowiącym przedmiot postępowania o stwierdzenie wykonalności, należy do zakresu zastosowania rozporządzenia Rady (WE) nr 44/01, nie ma rozstrzygającego znaczenia to, że sąd lub inny organ państwa pochodzenia sporządził zaświadczenie, o którym mowa w art. 53 ust. 2 i art. 54 rozporządzenia Rady (WE) nr 44/01. Wystawienie tego zaświadczenia jest bowiem tylko wyrazem pozytywnej oceny sądu lub organu państwa pochodzenia co do przynależności sprawy rozstrzygniętej orzeczeniem do zakresu zastosowania rozporządzenia Rady (WE) nr 44/01, nie zwalnia to jednak sądu państwa uznającego (wykonania) z obowiązku samodzielnego dokonania takiej oceny.

[825] K. Weitz, *Przedmiotowy* ..., s. 465-470 i tenże, *Badanie przedmiotowego zakresu zastosowania rozporządzenia Rady (WE) nr 44/2001 w sprawie jurysdykcji i uznawania orzeczeń oraz ich wykonywania w sprawach cywilnych i handlowych w postępowaniu o stwierdzenie wykonalności*, Palestra 2010, nr 5-6, s. 217-222.

[826] Wyrok TS z dnia 21 kwietnia 1993 r., C-172/91 w sprawie Volker Sonntag przeciwko Hansowi, Elisabeth i Stefanowi Waidmann, EU:C:1993:144 – dalej wyrok TS w sprawie Sonntag, pkt 19. oraz pkt 12. i nast. opinii sprawie Sonntag, pkt 30. wyroku TS z dnia 28 marca 2000 r., C-7/98 w sprawie Dieter Krombach przeciwko André Bamberski, EU:C:2000:164 – dalej wyrok w sprawie Krombach, pkt 36. wyroku TS z dnia 22 października 2015 r., C-523/14 w sprawie Aannemingsbedrijf Aertssen NV, Aertssen Terrassements SA przeciwko VSB Machineverhuur BV, Van Sommeren Bestrating BV, Josowi van Sommerenowi, EU:C:2015:722. Por. również art. 5 pkt 4 konwencji brukselskiej, konwencji lugańskich i rozporządzeń nr 44/2001 i nr 1215/2012. Na tle art. 1145 k.p.c. odmiennie T. Ereciński, *Międzynarodowe …*, s. 317, tenże, [w:] T. Ereciński (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom VI. Międzynarodowe postępowanie cywilne. Sąd polubowny (arbitrażowy),* Warszawa 2017, wyd. V, s. 666, 670 i M. Orecki, [w:] T. Wiśniewski (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom V. Art. 1096-1217*, Warszawa 2021, s. 336. Zob. również B. Wołodkiewicz [w:] P. Rylski (red.), *Kodeks …*, art. 1145 k.p.c., nb 17.2 i P. Rylski [w:] H. Dolecki, T. Wiśniewski (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom V. Artykuły 1096-1217,* Warszawa 2013, s. 346, M. Radwan [w:] M. Manowska (red.), *Kodeks …*, s. 1625-1626.

[827] Odmiennie odnośnie do pierwszej konwencji lugańskiej K. Weitz, *Przedmiotowy* ..., s. 444-445.

[828] Por. raport Jenarda, s. 9 i wyrok TS z dnia 13 listopada 1979 r., w sprawie Sanicentral GmbH przeciwko René Collin, EU:C:1979:255, pkt 3. Zob. J. Ciszewski, *Konwencja …*, s. 211. Jako przykłady takich organów można wskazać francuską i belgijską Conseil d'État (Rada Stanu), niemiecki Bundesverwaltungsgericht (Federalny Sąd Administracyjny), czy też La Cour de Justice Benelux (Trybunał Sprawiedliwości Beneluksu).

[829] W raporcie Jenarda wskazano, że w rozumieniu konwencji orzeczenie w sprawie cywilnej może zapaść zarówno w postępowaniu spornym, jak i niespornym, tamże, s. 9.

[830] Wyłączenie to zostało powtórzone w późniejszych rozporządzeniach: nr 1896/2006, nr 861/2007 i nr

nią linię orzeczniczą Trybunału, ujmując w treści art. 1 ust. 1 wyłączenie także spraw dotyczących odpowiedzialności państwa za działania lub zaniechania w wykonywaniu władzy publicznej (*acta iure imperii*)[831]. Zauważyć też należy, że z zakresu zastosowania

655/2014.

[831] Odpowiada to tradycyjnemu podziałowi kompetencji państwa na działania *iure imperii* i *iure gestionis.* TS stwierdził, że sprawami cywilnymi w rozumieniu konwencji brukselskiej i rozporządzeń nr 44/2001 i nr 1215/2012 nie są sprawy, w których spór koncentruje się pomiędzy organem publicznym a osobą prawa prywatnego, w którym organ publiczny wykonywał swoje uprawnienia, czyli sprawy z zakresu prawa publicznego (*acta iure imperii*). Por. pkt 4. i 5. wyroku TS w sprawie Eurocontrol. W tym wyroku wyjaśniono, że niektóre z orzeczeń należy uznać za wyłączone z obszaru zastosowania konwencji ze względu na stosunki prawne między stronami sporu lub przedmiot sporu. Zawarto w nim także istotne stanowisko, że niektóre orzeczenia wydane w sprawach między władzą publiczną a osobą podlegającą prawu prywatnemu mogą wchodzić w zakres zastosowania konwencji, jednakże nie dotyczy to spraw, w których władze publiczne działają w wykonywaniu swoich uprawnień. Rzecznik generalny Reischl przypomniał w opinii w sprawie Eurocontrol (s. 1558), że cechą charakteryzującą stosunki prawa publicznego jest stosunek nadrzędności i podporządkowania. W raporcie Schlossera (pkt 25.) zostało natomiast zawarte stwierdzenie, że „w systemach prawnych pierwotnych państw członkowskich, państwo jako takie i podmioty wykonujące funkcje publiczne, takie jak lokalne władze, mogą zostać zaangażowane w obrót prawny dwojako. Mając na uwadze ich specjalne funkcje i fakt, że są formalnie częścią prawa publicznego, mogą działać poza prawem prywatnym jako «suweren». (…) Państwo i organy publiczne mogą także brać udział w obrocie prawnym na takich samych zasadach jak podmioty prywatne". W pkt. 30. opinii z dnia 18 kwietnia 2002 r. w sprawie C-271/00 Baten rzecznik generalny A. Tizzano zwraca uwagę, że ustalenie, czy dany organ wykonuje władztwo publiczne zależy od tego, czy posiada uprawnienia, które różnią się i są szersze niż te, które w podobnej sytuacji byłby przynależne osobie prywatnej, w szczególności, czy działa w ramach swoich uprawnień, EU:C:2002:233. K. Weitz wskazuje zaś, że przeprowadzone przez TS wyodrębnienie spraw cywilnych i handlowych stanowi przejaw tzw. teorii podporządkowania, która uzupełniana jest elementami teorii praw specjalnych. Zob. K. Weitz, *Przedmiotowy ...*, s. 441-442. Zob. także wyrok TS z dnia 16 grudnia 1980 r., 814/79 w sprawie Holandia przeciwko Reinhold Rüffer, EU:C:1980:291 – dalej wyrok w sprawie Rüffer, pkt. 8-16 oraz opinię rzecznika generalnego J. P. Warnera przedstawioną w sprawie Rüffer w dniu 8 października 1980 r., EU:C:1980:229, s. 5-10, pkt. 19-29 wyroku w sprawie Sonntag, pkt 22. opinii rzecznika generalnego F. G. Jacobsa z dnia 14 marca 2002 r. w sprawie Verein für Konsumenteninformation przeciwko Karl Heinz Henkel, EU:C:2002:171, pkt. 36. i 37. wyroku TS z dnia 14 listopada 2002 r., C-271/00 w sprawie Gemeente SteeNbergen przeciwko Lucowi Batenowi, EU:C:2002:656, pkt 36. wyroku TS z dnia 15 maja 2003 r., C-266/01 w sprawie Préservatrice foncière TIARD SA przeciwko Holandii, EU:C:2003:282, pkt 21. wyroku TS z dnia 15 stycznia 2004 r., C-433/01 w sprawie Bawaria przeciwko Janowi Blijdensteinowi, EU:C:2004:21, pkt 21. wyroku TS z dnia 5 lutego 2004 r., C-265/02 w sprawie Frahuil SA przeciwko Assitalia SpA, EU:C:2004:77, pkt 44. wyroku TS w sprawie Realchemie, pk.t 38 wyroku TS z dnia 11 kwietnia 2013 r., C-645/11 w sprawie Land Berlin przeciwko Ellen Mirjam Sapir i inni, EU:C:2013:228, pkt 44. wyroku TS z dnia 12 września 2013 r., C-49/12, The Commissioners for Her Majesty's Revenue & Customs przeciwko Sunico ApS i inni, EU:C:2013:545, pkt 31. wyroku TS z dnia 3 października 2013 r., C-386/12 w sprawie zainicjowanej przez Siegfrieda Jánosa Schneidera, EU:C:2013:633, pkt 38. wyroku TS z dnia 23 października 2014 r., C-302/13 w sprawie flyLAL-Lithuanian Airlines AS, w likwidacji przeciwko Starptautiskā lidosta Rīga VAS, Air Baltic Corporation AS, EU:C:2014:2319 – dalej wyrok TS w sprawie flyLAL, pkt 44. wyroku TS z dnia 28 lipca 2016 r., C-102/15 w sprawie Gazdasági Versenyhivatal przeciwko Siemens Aktiengesellschaft Österreich, EU:C:2016:607, pkt 39. wyroku TS w sprawie Pula Parking, pkt 43. wyroku TS z dnia 15 listopada 2018 r., C-308/17 w sprawie Grecja przeciwko Leowi Kuhnowi, EU:C:2018:911, pkt 45. wyroku TS z dnia 6 czerwca 2019 r., C-361/18 w sprawie Ágnes Weil przeciwko Gézie Gulácsi, EU:C:2019:473, pkt 60. wyroku TS z dnia 7 maja 2020 r., C-641/18 w sprawie LG i in. przeciwko Rina SpA, Ente Registro Italiano Navale, EU:C:2020:349, pkt 71. wyroku TS z dnia 28 lutego 2019 r., C-579/17 w sprawie BUAK Bauarbeiter-Urlaubs- u. Abfertigungskasse przeciwko Gradbeništvo Korana d.o.o., EU:C:2019:162, pkt 64. wyroku TS z dnia 16 lipca 2020 r., C-73/19 w sprawie Belgia, Algemene Directie Economische Inspectie przeciwko Movic BV i inni, EU:C:2020:568, pkt 69. wyroku TS z dnia 3 września 2020 r., C-186/19 w sprawie Supreme Site Services GmbH, Supreme Fuels GmbH & Co KG, Supreme Fuels Trading Fze przeciwko Supreme Headquarters Allied Powers Europe, EU:C:2020:638. Ponadto wyłączone zostały także sprawy, których podstawą są roszczenia wynikające z aktów władztwa

większości rozporządzeń dotyczących współpracy sądowej w sprawach cywilnych wyłączono sądownictwo polubowne[832].

Warto odnotować, że w pierwotnym tekście konwencji brukselskiej sprawy podatkowe, celne i administracyjne nie były wprost wyłączone w art. 1 z zakresu spraw cywilnych[833]. Konieczność jego dodania wynikała z przystąpienia do konwencji brukselskiej Zjednoczonego Królestwa i Irlandii, państw systemu *common law*, w którym nie występuje podział na prawo prywatne i publiczne, a pojęcie „prawo cywilne" jest używane jako przeciwieństwo prawa karnego[834]. Dodatkowo potwierdza to tezę o tym, że sprawy wyłączone w art. 1 ust. 2 konwencji brukselskiej, konwencji lugańskich oraz rozporządzeń Bruksela I i I bis należą do gałęzi prawa cywilnego. Sfomułowanie art. 1 ust. 1 w powiązaniu z art. 1 ust. 2 tych aktów prawnych wskazuje na to, że intencją ich twórców było postawienie spraw podatkowych, celnych i administracyjnych niejako w opozycji do spraw cywilnych. Natomiast w ust. 2 przez użycie zwrotu „rozporządzenia / konwencji nie stosuje się" wyjaśniono, że pewnej kategorii spraw, które ze swojej natury są [art. 1 ust. 1 lit. a) – c)] lub

publicznego; por. pkt. 13. i 15. wyroku TS w sprawie Rüffer, pkt 43. opinii w sprawie Sonntag, pkt. 38., 39., 41. i 46. wyroku TS w sprawie Lechouritou. Odnośnie do spraw bezpośrednio wynikających z upadłości lub układów i ściśle z nimi związanych, to początkowo zostały one wyłączone z pojęcia spraw cywilnych w rozumieniu konwencji brukselskiej, zob. wyrok TS z dnia 22 lutego 1979 r. w sprawie Henri Gourdain przeciwko Franz Nadler, 133/78, EU:C:1979:49. Następnie ze względu na wejście w życie rozporządzenia nr 1346/2000 „stały się" sprawami cywilnymi, zob. też pkt 18. i nast. wyroku TS z dnia 12 lutego 2009 r., C-339/07 Christofer Seagon przeciwko Deko Marty Belgium NV, EU:C:2009:83, pkt 33. wyroku TS w sprawie Industri, pkt 29. wyroku TS z dnia 10 września 2009 r., C-292/08 w sprawie German Graphics Graphische Maschinen GmbH przeciwko Alice van der Schee, EU:C:2009:544, pkt. 48. i 49. wyroku TS z dnia 19 kwietnia 2012 r., C-213/10 w sprawie F-Tex SIA przeciwko Lietuvos-Anglijos UAB „Jadecloud-Vilma", EU:C:2012:215 – dalej wyrok w sprawie F-Tex, pkt 32. wyroku TS z dnia 4 września 2014 r., C-157/13 w sprawie Nickel & Goeldner Spedition GmbH przeciwko „Kintra" UAB, EU:C:2014:2145 – dalej wyrok TS w sprawie Nickel. Zob. również X. Kramer, M. de Rooij, V. Lazić, R. Blauwhoff, L. Frohn, *A European Framework for private international law: current gaps and future perspectives*, s. 21-38, dostępne w dniu 5 grudnia 2020 r. na http://www.europarl.europa.eu/studies.

[832] Por. wyrok TS z dnia 25 lipca 1991 r., C-190/89 w sprawie Marc Rich & Co. AG przeciwko Società Italiana Impianti PA,EU:C:1991:319, pkt 24. i nast., wyrok TS w sprawie van Uden i wyrok TS z dnia 10 lutego 2009 r., C-185/07 w sprawie Allianz SpA i Generali Assicurazioni Generali SpA przeciwko West Tankers Inc., EU:C:2009:69.

[833] Pozostałe rozporządzenia zawierają inne wyłączenia. Przykładowo w rozporządzeniu Bruksela II wskazano, że nie obejmuje ono postępowań o charakterze wyłącznie religijnym (motyw 9. preambuły), a w rozporządzeniu Bruksela II bis, że nie ma ono zastosowania m. in. w przypadku środków prawa publicznego o charakterze ogólnym w sprawach edukacji lub zdrowia oraz przy decyzjach dotyczących prawa azylu lub emigracji i środków podejmowanych w wyniku przestępstw popełnianych przez dzieci (motyw 10. preambuły).

[834] Zdanie dodane przez art. 3 Konwencji z dnia 9 października 1978 r. w sprawie przystąpienia Królestwa Danii, Irlandii i Zjednoczonego Królestwa Wielkiej Brytanii i Irlandii Północnej (Dz. Urz. WE z 1978 r., L 304, s. 1). Por. raport Schlossera pkt 23. i nast., s. 82. Na gruncie prawa kontynentalnego nie było wątpliwości, że sprawy te genetycznie nie są sprawami cywilnymi.

mogą dotyczyć spraw cywilnych (sądownictwo polubowne), nie można stosować postanowień tych aktów prawnych[835].

Pozostałe rozporządzenia, dotyczące współpracy sądowej w sprawach cywilnych, określają swój zakres zastosowania przez wskazanie rodzaju spraw cywilnych, które obejmują albo przez wskazanie charakteru roszczenia. W przypadku pierwszej grupy są to sprawy cywilne dotyczące „rozwodu, separacji lub unieważnienia małżeństwa, przyznawania, wykonywania, przekazywania, pełnego lub częściowego pozbawienia odpowiedzialności rodzicielskiej"[836], „zbiorowych postępowań przewidujących niewypłacalność dłużnika"[837], „zobowiązań alimentacyjnych wynikających ze stosunku rodzinnego, pokrewieństwa, małżeństwa lub powinowactwa"[838], „dziedziczenia po osobach zmarłych"[839], „środków ochrony wydanych w postępowaniu cywilnym"[840], „małżeńskich ustrojów majątkowych"[841], „aspektów majątkowych zarejestrowanych związków małżeńskich"[842]. Sprawy te należy uznać za podkategorie „spraw cywilnych i handlowych" w rozumieniu konwencji brukselskiej, konwencji lugańskich i rozporządzeń nr 44/2001 i nr 1215/2012, a więc wykładnia tego pojęcia jest istotna dla określenia ich znaczenia[843].

Do drugiej grupy należy zaliczyć „transgraniczne sprawy cywilne i handlowe dotyczące roszczeń pieniężnych"[844], „pieniężne roszczenia bezsporne dotyczące spraw cywilnych i handlowych"[845] i „transgraniczne sprawy cywilne i handlowe bez względu na rodzaj sądu lub trybunału, w przypadku gdy wartość przedmiotu sporu, z wyłączeniem wszystkich odsetek, wydatków i kosztów, nie przekracza 5 000 EUR w momencie wpłynięcia formularza pozwu do właściwego sądu lub trybunału"[846].

W świetle powyższych rozważań stwierdzić należy, że termin „sprawy cywilne",

[835] W rozporządzenia Bruksela I bis wskazano dodatkowo, że nie stosuje się go do spraw związanych z obowiązkami alimentacyjnymi wynikającymi ze stosunków rodzinnych, pokrewieństwa, małżeństwa lub powinowactwa oraz dotyczących testamentów i dziedziczenia, w tym obowiązków alimentacyjnych powstających w związku ze śmiercią, co wynikało z tego, że sprawy te zostały uregulowane już odrębnymi aktami prawnymi – rozporządzeniami nr 4/2009 i nr 650/2012.

[836] Rozporządzenia nr 2201/2003 i 2019/1111 (art. 1 ust. 1). Dodatkowo w rozporządzeniu 2019/1111 wyraźnie wskazano, że ma ono zastosowanie w sprawach bezprawnego uprowadzenia lub zatrzymania dziecka wskazanych w art. 1 ust. 3. Por. także art. 1 ust. 1 rozporządzenia nr 1347/2000.

[837] Rozporządzenia nr 1346/2000 i 2015/848 (art. 1 ust. 1).

[838] Rozporządzenie nr 4/2009 (art. 1 ust. 1).

[839] Rozporządzenie nr 650/2012 (art. 1 ust. 1).

[840] Rozporządzenie nr 606/2013 (art. 2 ust. 1).

[841] Rozporządzenie 2016/1103 (art. 1 ust. 1).

[842] Rozporządzenie 2016/1104 (art. 1 ust. 1).

[843] A. Frąckowiak-Adamska, *Uznawanie …*, s. 208.

[844] Rozporządzenie nr 655/2014 (art. 2 ust. 1) oraz motyw 8. preambuły.

[845] Rozporządzenie nr 805/2004 (art., 2 ust. 1 w zw. z art. 3 ust. 1 w zw. z art. 4 ust. 1 pkt 2).

[846] Rozporządzenie nr 861/2007 (art. 2 ust. 1).

użyty w art. 81 ust. 1 TFUE, powinien obejmować wszelkie sprawy z zakresu prawa prywatnego[847]. W literaturze stawia się jednak pytanie, jak rozumieć pojęcie „sprawy cywilnej" w ramach współpracy sądowej w sprawach cywilnych[848]. Czy wykładnia ma być przeprowadzana oddzielnie dla każdego z aktów prawnych, z uwzględnieniem jego szczególnych celów, czy też należy odnaleźć pewne wspólne cechy charakterystyczne dla tego terminu na tle wszystkich instrumentów prawnych z tej dziedziny. W orzecznictwie Trybunału Sprawiedliwości można spotkać się z odwołaniem do innych aktów prawnych przy wykładni tego sformułowania w konkretnym akcie normatywnym[849].

Odnosząc się do powyższych wywodów, nie można pominąć stanowiska rzecznika generalnego Y. Bota, który rozważając znaczenie spraw cywilnych na gruncie rozporządzenia nr 1393/2007 stwierdził, że określenie jego treści wymaga skorzystania „zarówno z koncepcji pojęcia «autonomicznego», która opiera się na względach skuteczności związanych z wymogiem jednolitego stosowania prawa Unii, jak i z techniczno-prawnej wykładni teleologicznej, która pozwala na uwzględnienie szczególnych celów rozporządzenia nr 1393/2007"[850]. Proponowana przez rzecznika wykładnia ma charakter kombinowany, w tym sensie, że termin „sprawa cywilna" należy wykładać w oderwaniu od prawa krajowego, aby zapewnić skuteczność prawa UE przez nadanie temu pojęciu jednolitego znaczenia, mając na uwadze ewentualne dokonywanie niezbędnych, celowościowych korekt, wynikających ze specyficznych regulacji danego aktu prawa pochodnego.

Rozstrzygającym kryterium, przyjętym przez Trybunał Sprawiedliwości w celu zidentyfikowania dziedziny, do której należy powództwo, nie są ramy procesowe, w które wpisuje się roszczenie, lecz jego podstawa prawna. Zgodnie z tym podejściem należy badać, czy źródłem uprawnienia lub obowiązku, który służy jako podstawa powództwa, są

[847] K. Weitz [w:] D. Miąsik, N. Półtorak, A. Wróbel (red.), *Traktat …*, s. 1166.

[848] Por. A. Frąckowiak-Adamska, *Uznawanie …*, s. 208-210.

[849] Tak m. in. w pkt. 45. wyroku w sprawie Lechouritou, gdzie TS przy wykładni konwencji brukselskiej odwołał się do istnienia tej samej dziedziny współpracy sądowej w sprawach cywilnych i rozporządzeń nr 805/2004 i nr 1896/2006 oraz wyrok TS z dnia 27 listopada 2007 r., C-435/06 w sprawie C, EU:C:2007:714, w którym przy wykładni pojęcia „spraw cywilnych" w rozumieniu rozporządzenia nr 2201/2003 odwołano się do jego znaczenia w konwencji brukselskiej i rozporządzeniu nr 44/2001, pkt. 39., 42., 44-45 i nast. – dalej wyrok TS w sprawie C-435/06.

[850] Opinia w sprawie Fahnenbrock, pkt 49. W punkcie 60. tej opinii rzecznik generalny przedstawił interesujący pogląd, że w razie wytoczenia powództwa przez podmiot publiczny „logiczne jest przywiązanie wagi do podstawy i sposobu wniesienia powództwa w celu zbadania, czy podczas samego dochodzenia roszczenia przed sądem organ publiczny wykorzystuje swoją pozycję władzy publicznej. Z kolei w przypadku powództwa o odszkodowanie wniesionego przez osobę prywatną przeciwko organowi władzy publicznej, okoliczność, że postępowanie sądowe jest w prawie krajowym oparte na klasycznych formach prawa cywilnego, nie jest rozstrzygająca, tym bardziej że nie zostało jeszcze określone mające zastosowanie prawo. Ważne jest natomiast zbadanie, czy roszczenie ma swoje źródło w akcie władztwa publicznego".

przepisy wspólne prawa cywilnego i handlowego, czy też przepisy stanowiące od nich odstępstwo, szczególne dla innych postępowań[851].

W kolejnym podrozdziale zostanie przedstawione, w jaki sposób sprawy dotyczące dziedziczenia wpisują się w pojęcie spraw cywilnych.

5.2. Sprawy spadkowe jako sprawy cywilne w rozumieniu art. 81 TFUE

Przepływ skutków prawnych sprawach spadkowych mimo, że dotyczy spraw cywilnych w rozumieniu przepisów kształtujących współpracę cywilną w sprawach sądowych, przez wiele lat był wyłączony z zakresu instrumentów regulujących ten przepływ.

Przypomnieć należy, że w raporcie Jenarda wyjaśniono, że przy pracach nad konwencją brukselską zauważono, iż właściwym rozwiązaniem byłoby jej stosowanie we wszystkich sprawach cywilnych, w tym także w sprawach związanych ze spadkobraniem, co jednak było znacznie utrudnione ze względu na brak ogólnych rozwiązań dotyczących norm kolizyjnych[852]. Znaczne trudności z ujednoliceniem międzynarodowego prawa spadkowego wiązały się również z tym, że w krajach nordyckich prawo spadkowe traktowane jest jako część prawa rodzinnego[853].

W art. 1 ust. 1 zdanie pierwsze e.r.s. wskazano, że rozporządzenie spadkowe stosuje się dziedziczenia majątku po osobach zmarłych. Natomiast przez dziedziczenie rozumie się dziedziczenie majątku po osobie zmarłej i obejmuje wszystkie formy przejścia składników majątku, praw i obowiązków na skutek śmierci, czy to na podstawie dobrowolnego rozrządzenia na wypadek śmierci, czy to w drodze dziedziczenia ustawowego (art. 3 ust. 1 lit. a) e.r.s.). W świetle motywu 9. preambuły zakres stosowania niniejszego rozporządzenia powinien obejmować wszystkie cywilnoprawne aspekty dziedziczenia majątku po osobie zmarłej, a mianowicie wszystkie formy przejścia składników majątku, praw i obowiązków na skutek śmierci, czy to na podstawie dobrowolnego rozrządzenia na wypadek śmierci, czy to w drodze dziedziczenia ustawowego.

Podkreślenia wymaga, że zakres przedmiotowy art. 3 ust. 1 lit. a) e.r.s. jest bardzo szeroki[854]. Przez dziedziczenie należy rozumieć więc nabycie praw i obowiązków po zmarłym na podstawie następstwa pod tytułem ogólnym (sukcesji uniwersalnej). Obejmuje

[851] Por. pkt 27. wyroku TS w sprawie Nickel.
[852] Raport Jenarda, s. 9 i nast. Zob. też rozdział I rozprawy, pkt 2.2.1.
[853] Opinia instytutu M. Plancka, s. 8-9.
[854] Zob. P. Kindler, *Definition of succession*, [w:] S. Bariatti, I. Viarengo, F. C. Villata (red.), *Towards the Entry into Force of the Succession Regulation: Building Future Uniformity upon Past Divergencies*, JUST/2013/JCIV/AG/4666, Final Study, s. 9-13.

wszystkie formy przejścia składników majątku, praw i obowiązków na skutek śmierci, co oznacza, że poza zakresem stosowania rozporządzenia nr 650/2012 pozostaną wszelkie inne formy przejścia majątku i praw oraz obowiązków osoby fizycznej. Rozrządzenie na wypadek śmierci należy rozumieć jako testament, testament wspólny lub umowę dotyczącą spadku (art. 3 ust. 1 lit. d) e.r.s.).

Rozporządzenie to, podobnie jak pozostałe akty prawne regulujące współpracę sądową w sprawach cywilnych, ogólnie wyłącza z zakresu normowania sprawy podatkowe, celne i administracyjne. Prawodawca przykładowo podał, że prawo krajowe powinno ustalać sposób naliczania i płacenia podatków i innych należności o charakterze publicznoprawnym, bez względu na to, czy są to podatki, które były należne od zmarłego w chwili śmierci, czy jakiegokolwiek rodzaju podatki związane z dziedziczeniem, należne ze spadku lub od beneficjentów. Prawo krajowe powinno również ustalać, czy przekazanie własności majątku spadkowego beneficjentom na mocy rozporządzenia spadkowego lub wpis majątku spadkowego do rejestru mogą być objęte podatkiem[855].

Nie powinno mieć ono zastosowania do dziedzin prawa cywilnego innych niż dziedziczenie. O tym, czy przedmiot danego orzeczenia, którego skutki mają być uznane lub mają być objęte procedurą stwierdzenia wykonalności, wchodzi w zakres normowania rozporządzenia spadkowego, decydują sądy państwa członkowskiego uznania lub wykonania[856].

Dla pełnej jasności, liczne kwestie, które mogłyby być postrzegane jako powiązane z kwestiami dziedziczenia, powinny zostać wyraźnie wyłączone z zakresu stosowania rozporządzenia nr 650/2012[857]. Z tych względów w art. 1 ust. 2 e.r.s. zawarto bardzo rozbudowany katalog szczegółowych wyłączeń, który obejmuje:

a) stan cywilny osób fizycznych oraz stosunki rodzinne i stosunki uznawane, zgodnie z prawem dla nich właściwym, za mające porównywalne skutki[858];
b) zdolność prawną i zdolność do czynności prawnych osób fizycznych[859];

[855] Motyw 10. preambuły rozporządzenia nr 650/2012.
[856] A. Machnikowska [w:] M. Załucki (red.), *Unijne …*, s. 282.
[857] Motyw 11. preambuły rozporządzenia nr 650/2012. Zob. A. Devaux, *The European* ..., s. 231-232.
[858] W przedmiocie rejestracji skutków zagranicznych orzeczeń w aktach stanu cywilnego, m. in. dotyczących rozwiązania małżeństwa, unieważnienia małżeństwa, ustalenia nieistnienia małżeństwa, separacji, ustalenia macierzyństwa, zaprzeczenia macierzyństwa, ustalenia ojcostwa, zaprzeczenia ojcostwa, unieważnienia uznania, przysposobienia, rozwiązania przysposobienia, uznania za zmarłego, stwierdzenia zgonu zob. szerzej P. Wypych, *Krótki przewodnik po skuteczności orzeczeń zagranicznych w sprawach osobowych i rodzinnych*, Metryka 2012, Nr 1, s. 189-212.
[859] Z zastrzeżeniem art. 23 ust. 2 lit. c) e.r.s. oraz art. 26 e.r.s. Por. E. Figura-Gralczyk, *Uznanie orzeczenia sądu austriackiego dotyczącego ustanowienia opiekuna dla osoby pełnoletniej – analiza przypadku*,

c) kwestie dotyczące zaginięcia, nieobecności lub uznania za zmarłą osoby fizycznej;
d) kwestie związane z małżeńskimi ustrojami majątkowymi oraz ustrojami majątkowymi w stosunkach uznawanych, zgodnie z prawem dla nich właściwym, za mające skutki porównywalne do małżeństwa[860];
e) zobowiązania alimentacyjne inne niż zobowiązania powstające wskutek śmierci;
f) ważność formalną ustnych rozrządzeń na wypadek śmierci;
g) prawa i dobra powstające lub przenoszone inaczej niż w drodze dziedziczenia, na przykład w drodze darowizn, współwłasności z zastrzeżeniem przejścia prawa na pozostającego przy życiu współwłaściciela, funduszy emerytalnych, umów ubezpieczenia oraz umów o podobnym charakterze[861];
h) kwestii z zakresu właściwego dla prawa spółek i innych podmiotów posiadających osobowość prawną lub jej nieposiadających, takie jak postanowienia aktów założycielskich i statutów spółek i innych podmiotów posiadających osobowość prawną lub jej nieposiadających, które określają los udziałów po śmierci członków;
i) rozwiązanie, ustanie i łączenie spółek i innych podmiotów posiadających osobowość prawną lub jej nieposiadających;
j) tworzenie i rozwiązywanie trustów oraz zarządzanie nimi[862];
k) charakter praw rzeczowych[863] oraz

PWPMEiP 2015, vol. XIV, s. 110-119. Zob. pkt 33. wyroku TS z dnia z dnia 6 października 2015 r., C-404/14 w sprawie Marii Matouškovej, EU:C:2015:653.

[860] Stosownie do motywu 12. preambuły rozporządzenie nie powinno mieć zastosowania do kwestii odnoszących się do małżeńskich ustrojów majątkowych, w tym do majątkowych umów małżeńskich znanych w niektórych systemach prawnych w zakresie, w jakim umowy takie nie dotyczą kwestii dziedziczenia, ani do ustrojów majątkowych związków uznawanych za mające skutki porównywalne do małżeństwa. Organy rozpatrujące daną sprawę spadkową na podstawie rozporządzenia nr 650/2012 powinny jednakże, w zależności od sytuacji, uwzględniać przy ustalaniu majątku zmarłego i przysługujących beneficjentom części majątku fakt ustania małżeńskiego ustroju majątkowego lub podobnego ustroju majątkowego, któremu podlegał zmarły. Zob. rozporządzenie 2016/1103, które obejmuje wszystkie aspekty cywilnoprawne małżeńskich ustrojów majątkowych, zarówno w zakresie bieżącego zarządzania majątkiem małżonków, jak i ustania stosunków majątkowych, w szczególności na skutek separacji pary lub śmierci jednego z małżonków i rozporządzenie 2016/1104, które dotyczy wszystkich aspektów cywilnoprawnych skutków majątkowych zarejestrowanych związków partnerskich, zarówno w zakresie bieżącego zarządzania majątkiem partnerów, jak i ustania stosunków majątkowych, w szczególności na skutek separacji pary lub śmierci jednego z partnerów. W rozporządzeniach tych na podstawie art. 1 ust. 2 lit. d) wyłączono z zakresu stosowania sprawy dotyczące dziedziczenia majątku odpowiednio po zmarłym małżonku i zmarłym partnerze. Por. też rozdział I pkt 5. rozprawy oraz wyrok TS w sprawie Mahnkopf.

[861] Z zastrzeżeniem art. 23 ust. 2 lit. i) e.r.s. Por. motyw 14. preambuły rozporządzenia nr 650/2012.

[862] W motywie 13. preambuły rozporządzenia nr 650/2012 prawodawca wyjaśnił, że nie należy tego wyłączenia postrzegać jako ogólnego wyłączenia trustów. W przypadku gdy trust tworzony jest na mocy testamentu lub na podstawie ustawy w związku z dziedziczeniem ustawowym, w odniesieniu do przeniesienia składników majątku i określenia beneficjentów powinno mieć zastosowanie prawo właściwe dla dziedziczenia na mocy rozporządzenia spadkowego.

[863] Stosownie do motywy 15. preambuły rozporządzenie spadkowe powinno umożliwiać tworzenie lub przej-

l) wszelkie wpisy do rejestru praw do nieruchomości lub rzeczy ruchomych, łącznie z wymogami prawnymi dotyczącymi takich wpisów oraz skutki wpisu lub braku wpisu takich praw do rejestru[864].

W doktrynie zauważa się, że ze względu na stosunkowo szeroki zakres wyłączeń i mimo, że rozporządzenie spadkowe należy traktować jako akt prawny szczególny względem rozporządzeń z grupy Bruksela I i Bruksela II, to nie wydaje się, aby w spornych wypadkach wykładnia pojęcia spraw dotyczących dziedziczenia była dokonywana automatycznie na korzyść rozporządzenia nr 650/2012[865].

Pierwszą sprawą, w której Trybunał Sprawiedliwości zmierzył się z zagadnieniem wykładni rozporządzenia spadkowego (art. 1 ust. 1 i ust. 2 lit. k) i l) e.r.s.), było postępowanie toczące się w trybie prejudycjalnym w sprawie Kubicka[866], które dotyczyło rozgraniczenia statutu spadkowego i rzeczowego[867]. Sąd Okręgowy w Gorzowie Wielkopolskim

---

ście w drodze dziedziczenia prawa do nieruchomości lub rzeczy ruchomych, zgodnie z prawem właściwym dla dziedziczenia. Nie powinno ono jednak wpływać na zamknięty katalog („*numerus clausus*") praw rzeczowych znany w prawie krajowym niektórych państw członkowskich. Od państwa członkowskiego nie można wymagać, by uznało prawo rzeczowe odnoszące się do majątku znajdującego się w tym państwie członkowskim, jeżeli to prawo rzeczowe nie jest znane w jego prawie. Odnośnie do dostosowywania nieznanego prawa rzeczowego do jego najbliższego odpowiednika por. motyw 16. i 17. preambuły.

[864] Por. motyw 18. i 19. preambuły rozporządzenia spadkowego.

[865] Tak A. Frąckowiak-Adamska, *Uznawanie …*, s. 255.

[866] Wyrok TS z dnia 12 października 2017 r., C-218/16 w sprawie zainicjowanej przez Aleksandrę Kubicką, EU:C:2017:755 – dalej wyrok TS w sprawie Kubicka. Wyrok ten spotkał się ze znacznym zainteresowaniem nauki prawa objawiającym się wieloma glosami. Zob. zwłaszcza D. Achille, *Lex successionis e compatibilità con gli ordinamenti degli Stati membri nel reg. UE n. 650/2012*, La Nuova Giurisprudenza Civile Commentata 2018, Nr 5, s. 697-707, S. Álvarez González, *Legatum per vindicationem y Reglamento (UE) 650/2012*, La Ley Unión Europea 2018/55, http://deconflictulegum.usc. gal/export/sites/deconflictu-legum/.galleries/Comentarios/Legatum_per_vindicationem_reglamento_650_2012. pdf dostępne w dniu 26.10.2023 r., R.E. Castellanos, *Ámbito de aplicación de la lex successionis y su coordinación con la lex rei sitae-lex registrationis: a propósito de los legados vindicatorios*, CDT 2018, Nr 1, s. 70-93, P. Lagarde, *Les principes de base du nouveau réglement européen sur les successions*, RCDP 2012/4, s. 691-732, J.J. Marín López, *Polonia invade Alemania: la sentencia Kubicka, primera interpretación del Reglamento Europeo de Sucesiones por el Tribunal de Justicia de la Unión Europea*, El Notario del siglo XXI 2017, Nr 11-12, s. 138-141, F.P. Meinero, *Primeira interpretação do regulamento europeu de sucessões: comentários ao acordão TJUE C 218/16 – segunda seção*, Revista Brasileira de Direito Civil, vol. 16, 2018, s. 127-136, L. Perreau-Saussine, *Première application du règlement „successions internationales": la Cour de justice de l'Union européenne confrontée à la délicate distinction entre statut réel et successions*, RCDP 2018, Nr 2, s. 338-351 i F.A. Rocha, *Um balanço possível entre o poder dos conceitos e o preço do sistema – Comentário ao acórdão do TJUE, de 12 de outubro de 2017, Proc. C- 218/16 (Kubicka)*, Revista da Faculdade de Direito da Universida de Lisboa, 2020, Nr 2, s. 685-707 i P. Tereszkiewicz, A. Wysocka-Bar, *Legacy by Vindication Under the EU Succession Regulation No. 650/2012 Following the Kubicka Judgment of the ECJ*, European Review of Private Law 2019, Nr 4, s. 875-894.

[867] W sprawie tej obywatelka polska Aleksandra Kubicka, mieszkająca w Niemczech we Frankfurcie nad Odrą i pozostająca w związku małżeńskim z obywatelem niemieckim, była wraz z mężem współwłaścicielką nieruchomości w udziałach wynoszących po 1/2 części. A. Kubicka zwróciła się do notariusza prowadzącego kancelarię w Słubicach w celu sporządzenia testamentu, w którym zamierzała rozrządzić swym spadkiem przez zamieszenie w jego treści zapisu windykacyjnego, na podstawie którego jej małżonek nabyć miałby przysługujący jej udział w prawie własności tej nieruchomości. Zastępca notarialny M. Margoński odmówił dokonania tej czynności notarialnej twierdząc, że taki testament byłby sprzeczny

zwrócił się do Trybunału Sprawiedliwości z pytaniem, czy art. 1 ust. 2 lit. k) i l) e.r.s. lub art. 31 e.r.s. należy interpretować w ten sposób, że dopuszczają one odmowę uznania skutków rzeczowych przewidywanego przez statut spadkowy zapisu windykacyjnego (*legatum per vindicationem*), jeśli zapis ten dotyczy prawa własności nieruchomości położonej w państwie członkowskim, którego prawo nie zna instytucji zapisu wywierającego bezpośredni skutek rzeczowy?

Rzecznik generalny Y. Bot zwrócił uwagę na to, że zgodnie z art. 22 e.r.s. A. Kubicka mogła dokonać wyboru prawa polskiego, jako prawa któremu podlega ogół spraw dotyczących jej spadku[868]. Wskazując na czasowy zakres działania tak ustalonego prawa, powołał się na motyw 42. preambuły rozporządzenia, w myśl którego prawo ustalone jako prawo właściwe dla dziedziczenia powinno regulować dziedziczenie od chwili otwarcia spadku do chwili przeniesienia własności składników majątku spadkowego na beneficjentów ustalonych na mocy tego prawa[869]. Wybór zapisu windykacyjnego, a nie damnacyjnego, nie ma tym samym wpływu na treść prawa, które będzie wobec rzeczy wykonywane[870]. Skoro zapis windykacyjny sprowadza się do bezpośredniego przeniesienia prawa rzeczowego w miejsce przeniesienia pośredniego przez stworzenie prawa obligacyjnego przysługującego zapisobiercy, to wyłączenie przewidziane w art. 1 ust. 2 lit. k) e.r.s. nie powinno mieć zastosowania, co zostało także podkreślone w motywie 15. preambuły rozporządzenia[871].

Co do wyłączenia z art. 1 ust. 2 lit. l) e.r.s. rzecznik stwierdził, że w motywie 18.

---

z niemieckim prawem rzeczowym i rejestrowym oraz niemieckim orzecznictwem, co powinno zostać uwzględnione na podstawie art. 1 ust. 2 lit. k) i l) oraz art. 31 e.r.s. Wskazał, że w prawie niemieckim nie istnieje taka konstrukcja prawna, a podstawą wpisu zapisobiercy do księgi gruntowej może być wyłącznie umowa przeniesienia własności nieruchomości zawarta między spadkobiercami a zapisobiercą w formie aktu notarialnego. Ponadto zgodnie z utrwalonym orzecznictwem niemieckim sprzed wejścia w życie rozporządzenia skutki rzeczowe zagranicznych zapisów windykacyjnych mających za przedmiot nieruchomość położoną w Niemczech nie są uznawane, gdyż prawo właściwe dla dziedziczenia nie może determinować sposobu nabycia praw do takiej rzeczy. A. Kubicka wniosła do Sądu Okręgowego w Gorzowie zażalenie na odmowę dokonania czynności notarialnej, twierdząc, że przepisy rozporządzenia nr 650/2012 należy wykładać autonomicznie i że brak jest podstaw do przyjęcia, iż rozporządzenie to ogranicza statut spadkowy uzasadniając odmowę uznania skutków rzeczowych zapisu windykacyjnego. Sąd Okręgowy wyraził stanowisko, że zapis windykacyjny jest objęty zakresem statutu spadkowego, co wynika z art. 23 ust. 2 lit. b) i e) oraz art. 68 lit. m) e.r.s., ale powziął wątpliwości, czy prawo rzeczowe miejsca położenia rzeczy stanowiącej przedmiot takiego zapisu windykacyjnego może ustanowić ograniczenie jego skutków rzeczowych. Innymi słowy, rozważenia w ocenie tego sądu wymagało, czy przepis art. 1 ust. 2 lit. k) e.r.s. wyłącza z zakresu jego zastosowania także możliwe podstawy nabycia praw rzeczowych. Ponadto sąd powziął wątpliwości dotyczące również treści art. 1 ust. 2 lit. l) e.r.s., dotyczące tego, czy prawo rejestrowe może mieć wpływ na prawnospadkowy skutek zapisu. Por. też odnośnie do zapisu w prawie niemieckim, P. Kindler, *Definition …*, s. 10-11.

[868] Pkt 45. opinia rzecznika generalnego Yves'a Bota z dnia 17 maja 2017 r. sprawa C-218/16 Aleksandra Kubicka, EU:C:2017:387.

[869] Tamże, pkt 45.

[870] Tamże, pkt 47.

[871] Tamże, pkt. 48-49.

preambuły rozporządzenia ograniczono je do wymogów dotyczących wpisu do rejestru prawa do nieruchomości lub rzeczy ruchomych, które powinny być regulowane przez prawo miejsca położenia rzeczy. W tym samym motywie zaznaczono jednocześnie, że europejskie poświadczenie spadkowe, wydane na podstawie rozporządzenia nr 650/2012, powinno stanowić ważny dokument do celów wpisania majątku spadkowego do rejestru państwa członkowskiego. Nie wyklucza to jednak możliwości zwrócenia się przez organy rejestracyjne do osoby ubiegającej się o rejestrację o dostarczenie dodatkowych informacji lub o przedstawienie dodatkowych dokumentów, które są wymagane na mocy prawa państwa członkowskiego, w którym prowadzony jest dany rejestr, np. informacji lub dokumentów dotyczących zapłaty podatku. Właściwy organ może wskazać osobie ubiegającej się o rejestrację, w jaki sposób można uzupełnić brakujące informacje lub dokumenty. Skoro więc prawo takie może być ujawnione w europejskim poświadczeniu spadkowym, które jest podstawą wpisu do właściwego rejestru, oznacza to, że w sprawie nie zachodzi również wyłączenie, o którym mowa w art. 1 ust. 2 lit. l) e.r.s.

Trybunał Sprawiedliwości, rozważając odpowiedź na przedstawione mu pytanie[872], odniósł się do ustanowionej rozporządzeniem spadkowym zasady jednolitości spadku, wyrażonej w art. 23 ust. 1, a uściślonej w motywie 37. rozporządzenia. Zgodnie z jego treścią przez wzgląd na pewność prawa oraz w celu uniknięcia fragmentaryzacji dziedziczenia, prawu temu powinien podlegać ogół spraw dotyczących spadku, to znaczy cały majątek spadkowy, bez względu na charakter składników tego majątku i niezależnie od tego, czy składniki majątku znajdują się w innym państwie członkowskim, czy w państwie trzecim. Stosownie do art. 23 ust. 2 lit. e) e.r.s. prawo to reguluje przejście składników majątku, praw i obowiązków wchodzących w skład spadku na spadkobierców oraz, w stosownych przypadkach, na zapisobierców, w tym warunki i skutki przyjęcia lub odrzucenia spadku lub zapisu.

Dokonując wykładni art. 1 ust. 2 lit. k) e.r.s., Trybunał stwierdził, że określone w nim wyłączenie dotyczy jedynie kwalifikacji rzeczy i praw oraz ustalenia uprawnień osoby uprawnionej z tytułu tych praw. Natomiast sposoby przenoszenia prawa nie są objęte zakresem art. 1 ust. 2 lit. k) e.r.s., co oznacza, że należy interpretować go w ten sposób, że stoi on na przeszkodzie odmowie uznania w państwie członkowskim, którego system

[872] Wyrok TS w sprawie Kubicka. Rozważania dotyczące tego orzeczenia zawarte w rozprawie uwzględniają jego brzmienie stosownie do postanowienia TS z dnia 23 stycznia 2019 r. o sprostowaniu tego wyroku, EU:C:2019:46.

prawny nie zna instytucji zapisu windykacyjnego, skutków rzeczowych takiego zapisu z chwilą otwarcia spadku zgodnie z wybranym przez spadkodawcę prawem właściwym dla dziedziczenia[873].

Podobnie stwierdzono co do wyłączenia, o którym mowa w art. 1 ust. 2 lit. l) e.r.s., gdyż przesłanki nabycia prawa własności nie należą do katalogu kwestii wyłączonych z zakresu zastosowania rozporządzenia. Wykładnia tego przepisu, na podstawie której wyłączono by z zakresu stosowania rozporządzenia nr 650/2012 nabycie prawa własności rzeczy na podstawie zapisu windykacyjnego, doprowadziłaby do fragmentaryzacji dziedziczenia i byłaby niezgodne z art. 23 i celami tego aktu prawnego. Dlatego też Trybunał uznał, że również i ten przepis należy interpretować w ten sposób, że stoi na przeszkodzie odmowie uznania w państwie członkowskim, którego system prawny nie zna instytucji zapisu windykacyjnego, skutków rzeczowych takiego zapisu z chwilą otwarcia spadku zgodnie z wybranym przez spadkodawcę prawem właściwym dla dziedziczenia[874].

Wykładnia art. 1 ust. 1 i ust. 1 lit. d) e.r.s. była przedmiotem postępowania prejudy-

[873] Wyrok TS w sprawie Kubicka, pkt 47., 50-51.
[874] Tamże, pkt 54., 57-58.

cjalnego także w sprawie Mahnkopf, dotyczącego rozgraniczenia statutu spadkowego i statutu małżeńskiego ustroju majątkowego[875]. Rzecznik generalny w opinii w tej sprawie podkreślił, że od kilkudziesięciu lat zagadnienie kwalifikacji § 1371 ust. 1 BGB[876], jako przepisu należącego do zakresu prawa właściwego dla spraw spadkowych, czy też prawa właściwego dla małżeńskich ustrojów majątkowych, było przedmiotem ożywionej dyskusji doktrynalnej, a także rozbieżności w orzecznictwie[877]. Również i w tym wypadku rzecznik

[875] Stan faktyczny kształtował się następująco. W dniu 29 sierpnia 2015 r. zmarł w Berlinie Lutz G. Mahnkopf, obywatel niemiecki, który w chwili śmierci pozostawał w związku małżeńskim z Doris M. L. Mahnkopf, w którym panował ustawowy ustrój rozdzielności majątkowej z wyrównaniem dorobków. Małżonkowie nie zawarli majątkowej umowy małżeńskiej. Spadkodawca nie dokonał żadnych rozrządzeń na wypadek swej śmierci, a jego jedynymi spadkobiercami ustawowymi byli żona i syn. Małżonka zmarłego nabyła udział w 1/2 części spadku, przy czym udział jej przypadający w odniesieniu do 1/4 spadku wynikał z systemu dziedziczenia, a w pozostałej 1/4 części z małżeńskiego ustroju majątkowego. Ze względu na to, że spadkodawca był współwłaścicielem nieruchomości położonej w Szwecji, D. Mahnkopf wystąpiła o wydanie europejskiego poświadczenia dziedziczenia. Wniosek ten został oddalony przez Amtsgericht Schöneberg (Sąd Rejonowy w Schönebergu), ponieważ udział przypadający małżonce zmarłego wynikał częściowo z małżeńskiego ustroju majątkowego, co zdaniem tego sądu wyłącza zastosowanie rozporządzenia spadkowego na podstawie art. 1 ust. 2 lit. d) e.r.s. Orzeczenie to zostało zaskarżone przez nią do Kammergericht Berlin (Wyższego Sądu Krajowego w Berlinie). D. Mahnkopf zmodyfikowała swój wniosek, domagając się ewentualnie, aby w europejskim poświadczeniu spadkowym zamieścić informację, że prawa spadkowe w odniesieniu do jednej czwartej spadku przypadają jej w ramach małżeńskiego ustroju rozdzielności majątkowej z wyrównaniem dorobków. Sąd ten wystąpił do TS m. in z pytaniem prejudycjalnym, czy art. 1 ust. 1 rozporządzenia [nr 650/2012] należy interpretować w ten sposób, że jego zakres stosowania („dziedziczenie majątku po osobach zmarłych") odnosi się również do przepisów prawa krajowego, które, jak § 1371 ust. 1 BGB, regulują stosunki majątkowe po śmierci jednego z małżonków poprzez podwyższenie ustawowego udziału przypadającego małżonkowi pozostałemu przy życiu. Zob. I. Antón Juárez, *Régimen Económico Matrimonial, Derechos Sucesorios Del Cónyuge Supérstite Y Certificado Sucesorio Europeo: ¿Una Combinanción Explosiva?*, CDT 2018, Nr 10, s. 769-780 i J.M. Fontanellas Morel, *La delimitación del ámbito material de aplicación del Reglamento 650/2012 con respecto a las cuestiones relativas a los regímenes económico matrimoniales. A propósito de la STJUE de 1 de marzo de 2018 (C-558/16: Mahnkopf)*, Crónica de Derecho internacional privado 2018, Nr 35, s. 769-780.

[876] Zgodnie z § 1371 ust. 1 BGB w razie ustania ustroju majątkowego z powodu śmierci małżonka wyrównanie dorobków (przyrostu) następuje w drodze powiększenia ustawowego udziału przypadającemu pozostającemu przy życiu małżonkowi o jedną czwartą części spadku; bez znaczenia jest, czy którykolwiek z małżonków uzyskał przyrost wartości jego majątku. W świetle zaś § 1931 ust. 1 BGB pozostały przy życiu małżonek spadkodawcy jest powołany jako ustawowy spadkobierca obok krewnych pierwszego stopnia do jednej czwartej części spadku, a obok krewnych drugiego stopnia lub obok dziadków i babek - do połowy spadku. Jeśli obok dziadków i babek wchodzą w rachubę potomkowie dziadków i babek, małżonek otrzymuje z drugiej połowy spadku również taki udział, jaki przypadłby potomkom według § 1926. Zob. M. Margoński, *Europejskie* ..., s. 402-406, tenże, *Ujawnienie w europejskim poświadczeniu spadkowym udziału w spadku nabytego tytułem wyrównania dorobków w małżeństwie spadkodawcy i spadkobiercy – glosa do postanowienia Kammergericht w Berlinie z dnia 25 października 2016 r., 6 W 80/161 (pytanie prejudycjalne w sprawie C-558/16, Mahnkopf)*, PWPMEiP 2017, vol. XV, s. 176-189 i K. A. Dadańska, *Zakres zastosowania rozporządzenia spadkowego – uwagi na tle statutu spadkowego i statutu stosunków majątkowych małżeńskich w świetle wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym złożonego 3.11.2016 r. przez Kammergericht w Berlinie (Niemcy)* [w:] J. Gołaczyński, W. Popiołek (red.), *Kolizyjne i procesowe aspekty prawa rodzinnego*, Warszawa 2019, s. 19-36.

[877] Zob. pkt 31. i 32. opinii rzecznika generalnego M. Szpunara z dnia 13 grudnia 2017 r. w sprawie C-558/16 Doris Margret Lisette Mahnkopf przy udziale Svena Mahnkopfa, EU:C:2017:965 – dalej opinia w sprawie Mahnkopf i przytoczoną tam literaturę oraz orzecznictwo.

zaznaczył, że ze względu na pierwszeństwo prawa unijnego i autonomiczność pojęć zastosowanych w rozporządzeniu nr 650/2012 zagadnienie przedstawione Trybunałowi nie może zostać rozstrzygnięte tylko na podstawie regulacji krajowych[878].

Zdaniem rzecznika generalnego, ze względu na komplementarność zakresów stosowania rozporządzenia nr 650/2012, rozporządzenia 2016/1103 i rozporządzenia nr 1215/2012, wyłączenie „kwestii związanych z małżeńskimi ustrojami majątkowymi" z art. 1 ust. 2 lit. d) e.r.s. należy rozumieć w sposób zgodny z orzecznictwem Trybunału Sprawiedliwości dotyczącym wyłączenia „małżeńskich ustrojów majątkowych" z zakresu zastosowania konwencji brukselskiej (art. 1 akapit drugi pkt 1 konwencji)[879]. Ostatecznie odnosząc się do celu § 1371 ust. 1 BGB[880] oraz konieczności zapewnienia skuteczności rozporządzenia spadkowego[881], rzecznik generalny uznał, że przepis ten nie powinien być traktowany jako dotyczący kwestii związanych z małżeńskimi ustrojami majątkowymi.

Trybunał, udzielając odpowiedzi na zadane mu pytanie, wskazał na cele rozporządzenia spadkowego i treść motywu 7. preambuły, który stanowi, że należy ułatwić prawidłowe funkcjonowanie rynku wewnętrznego poprzez usuwanie przeszkód w swobodnym przepływie osób, które napotykają obecnie trudności w wykonywaniu przysługujących im praw w zakresie spraw spadkowych mających skutki transgraniczne. W europejskiej przestrzeni sprawiedliwości obywatele muszą być w stanie uregulować zawczasu swoje sprawy

[878] Pkt 32. opinii w sprawie Mahnkopf. Argumenty przemawiające za uznaniem tego przepisu za normę prawa spadkowego były następujące. Po pierwsze, rzeczywisty udział spadkobiercy w spadku odzwierciedla łączne uwzględnienie zarówno § 1931 ust. 1 BGB, jak i § 1371 ust. 1 BGB. Po drugie, § 1371 ust. 1 BGB znajduje zastosowanie dopiero w razie śmierci współmałżonka, co mając na uwadze motyw 9. preambuły rozporządzenia spadkowego oraz treść art. 23 ust. 2 lit. b) e.r.s. wskazuje na prawnospadkowy charakter tej regulacji. Po trzecie, w przypadku wyrównania dorobków dochodzi do przejścia składników majątku i praw w drodze podwyższenia ustawowego udziału spadkowego, które następuje wyłącznie na skutek śmierci jednego z małżonków. Kontrargumentacja sprowadzała się zaś do zaznaczenia, że § 1371 ust. 1 BGB ma na celu uproszczenie rozliczeń wynikających z małżeńskiego ustroju majątkowego. Odnosiła się także do funkcji tego przepisu, którego zadaniem nie jest rozdysponowanie majątku spadkodawcy, tylko przeprowadzenie rozliczeń wynikających ze śmierci spadkodawcy jako jednego ze zdarzeń, które prowadzą do ustania małżeńskiego ustroju majątkowego. Ponadto zauważono, że małżeński ustrój majątkowy może wywoływać skutki także po ustaniu małżeństwa. Jako ostatni argument powołano się na treść motywów 11. i 12. rozporządzenia nr 650/2012, wyłączających z niego kwestie związane z majątkowymi ustrojami majątkowymi. Rzecznik generalny przeanalizował także zakres zastosowania rozporządzenia nr 650/2012 i 2016/1103, podkreślając, że powinny być one komplementarne i nie pokrywać się ze sobą. Uwzględniając wyłączenie dziedziczenia majątku po zmarłym małżonku zawarte w art. 1 ust. 2 lit. d) rozporządzenia 2016/1103 oraz motyw 22. preambuły i treść art. 27 lit. e) tego aktu prawnego i treść art. 23 ust. 2 lit. b) e.r.s. uznał, że rozporządzenie 2016/1103 będzie znajdowało zastosowanie w odniesieniu do kwestii związanych między innymi z ustaleniem, jakie prawa majątkowe wchodzą do spadku, ale już nie do oceny uprawnień małżonka pozostającego przy życiu w stosunku do tego, co już wchodzi do spadku.

[879] Opinia w sprawie Mahnkopf, pkt 89.

[880] Tamże, pkt. 92-96.

[881] Tamże, pkt. 97-103.

spadkowe. Prawa spadkobierców i zapisobierców, innych osób bliskich zmarłemu oraz wierzycieli spadkowych muszą zostać zagwarantowane w sposób skuteczny[882].

Odwołując się do opinii rzecznika generalnego wskazano, dokonując analizy prawa niemieckiego, że nie wydaje się, aby przepis § 1371 ust. 1 BGB miał na celu głównie podział składników majątku lub rozliczenie małżeńskiego ustroju majątkowego[883], ale raczej określenie wielkości udziału w spadku przypadającym pozostającemu przy życiu małżonkowi w stosunku do innych spadkobierców[884]. Ponadto Trybunał zaznaczył, że w rozporządzeniu 2016/1103 wyraźnie wyłączono z zakresu jego stosowania dziedziczenie majątku po zmarłym małżonku[885]. Trybunał uznał także, że osiągnięcie celów europejskiego poświadczenia spadkowego byłoby znacznie utrudnione w sytuacji takiej, jak rozpatrywana w postępowaniu głównym, gdyby świadectwo to nie zawierało pełnych informacji o prawach pozostającego przy życiu małżonka dotyczących masy spadkowej[886]. Z tych względów przepis krajowy, taki jak rozpatrywany w postępowaniu głównym, który przewiduje w razie śmierci jednego z małżonków ryczałtowe wyrównanie dorobków przez powiększenie udziału spadkowego małżonka pozostającego przy życiu, jest objęty zakresem stosowania tego rozporządzenia.

6. Sprawa transgraniczna

6.1. Transgraniczność na potrzeby przepływu skutków prawnych

Z art. 81 ust. 1 TFUE wynika, że dotyczy on spraw transgranicznych[887]. Jak już wspomniano, na sprawy cywilne o takim charakterze wprost wskazują rozporządzenia o europejskim nakazie zapłaty, drobnych roszczeniach i europejskim nakazie zabezpieczenia na

[882] Wyrok TS w sprawie Mahnkopf, pkt 35.

[883] W przedmiocie znaczenia pojęcia „małżeńskich ustrojów majątkowych" zob. wyrok TS w sprawie de Cavel, pkt 7., wyrok TS z dnia 31 marca 1982 r., 25/81 w sprawie C.H.W. przeciwko G.J.H., EU:C:1982:116, pkt 6. i wyrok TS z dnia 27 lutego 1997 r., C-220/95 w sprawie Antonius van den Boogaard v Paula Laumen, EU:C:1997:91, pkt 22. – dalej wyrok TS w sprawie Boogaard. W ocenie rzecznika generalnego wyłączenie małżeńskich ustrojów majątkowych z zakresu zastosowania aktów Unii z zakresu współpracy sądowej w sprawach cywilnych odnosi się przede wszystkim do wszelkich stosunków majątkowych wynikających bezpośrednio ze związku małżeńskiego lub jego ustania, w tym do kwestii zaliczania poszczególnych składników majątkowych do majątku spadkowego lub majątku podlegającego podziałowi pomiędzy małżonkami, pkt 91. opinii w sprawie Mahnkopf.

[884] Wyrok TS w sprawie Mahnkopf, pkt 40.

[885] Tamże, pkt 41.

[886] Tamże, pkt 43.

[887] Na tle dawnego art. 65 TWE zob. K. Kowalik, *Kompetencja ...*, s. 106-107. Por. A. Frąckowiak-Adamska, *Pojęcie spraw cywilnych mających skutki transgraniczne*, [w:] J. Barcz (red.), *Współpraca sądowa w sprawach cywilnych, karnych i współpraca policyjna. System Prawa Unii Europejskiej. Tom 8*, Warszawa 2021, s. 63-75.

rachunku bankowym. Co więcej, zawierają one definicje tego terminu[888]. O transgraniczności jest również mowa motywie 1., 7. i 67. preambuły rozporządzenia nr 650/2012[889].

Transgraniczność występuje, jeśli sprawa nie dotyczy sytuacji czysto wewnętrznej danego państwa członkowskiego[890]. O transgraniczności w takim ujęciu można mówić zarówno w relacji państwo członkowskie – państwo członkowskie, jak i państwo członkowskie – państwo trzecie[891].

Odnotować należy, że w rezolucji Parlamentu Europejskiego z dnia 4 lipca 2017 r., dotyczącej przyjęcia środków w dziedzinie współpracy sądowej w sprawach cywilnych, wskazano, że pojęcie „skutków transgranicznych" w tekście art. 81 ust. 1 TFUE powinno być rozumiane w szerokim zakresie i nie powinno być pojmowane jako synonim „transgranicznego postępowania sądowego"[892]. W projekcie dyrektywy zaproponowano: „Artykuł 3 Spory mające skutki transgraniczne:

1. Do celów niniejszej dyrektywy za mający skutki transgraniczne uznaje się spór, w którym:

a) przynajmniej jedna ze stron ma miejsce zamieszkania lub miejsce zwykłego pobytu w państwie członkowskim innym niż państwo członkowskie sądu lub trybunału rozpatrującego sprawę; albo

b) obie strony mają miejsce zamieszkania w tym samym państwie członkowskim,

[888] Art. 3 ust. 1 rozporządzenia o drobnych roszczeniach stanowi, że „Do celów niniejszego rozporządzenia przez sprawę transgraniczną rozumie się sprawę, w której przynajmniej jedna ze stron ma miejsce zamieszkania lub miejsce zwykłego pobytu w państwie członkowskim innym niż państwo członkowskie sądu lub trybunału rozpatrującego sprawę.". Niemal identyczna definicja znajduje się w art. 3 ust. 1 rozporządzenia o europejskim nakazie zapłaty, gdzie wyjaśniono, że „Do celów niniejszego rozporządzenia uznaje się, że sprawa transgraniczna to taka sprawa, w której rachunek bankowy lub rachunki bankowe, które mają zostać objęte nakazem zabezpieczenia, prowadzone są w państwie członkowskim innym niż: a) państwo członkowskie sądu, do którego zwrócono się z wnioskiem o wydanie nakazu zabezpieczenia zgodnie z art. 6; lub b) państwo, w którym wierzyciel ma miejsce zamieszkania". Zob. też art. 2 dyrektywy Rady 2003/8/WE z dnia 27 stycznia 2003 r. w celu usprawnienia dostępu do wymiaru sprawiedliwości w sporach transgranicznych poprzez ustanowienie minimalnych wspólnych zasad odnoszących się do pomocy prawnej w sporach o tym charakterze, Dz. Urz. WE z 2003 r., L 26, s. 41. Por. K. Kowalik-Bańczyk, *Pojęcie sporu transgranicznego w dyrektywie Rady Nr 2003/8WE*, [w:] W. Czapliński, A. Wróbel (red.), *Współpraca sądowa w sprawach cywilnych i karnych*, Warszawa 2007, s. 39-74 i R. Frey, *Postępowanie w sprawie europejskiego nakazu zapłaty*, PPUE 2007, Nr 6, s. 49-50.

[889] Zdanie pierwsze motywu 7. stanowi: „Należy ułatwić prawidłowe funkcjonowanie rynku wewnętrznego poprzez usuwanie przeszkód w swobodnym przepływie osób, które napotykają obecnie trudności w wykonywaniu przysługujących im praw w zakresie spraw spadkowych mających skutki transgraniczne." Natomiast zdanie pierwsze motywu 67. brzmi: „Szybkie, łatwe i skuteczne załatwienie sprawy spadkowej mającej skutki transgraniczne w Unii wymaga, by spadkobiercy, zapisobiercy, wykonawcy testamentów lub zarządcy spadku mogli łatwo wykazać swój status lub prawa i uprawnienia w innym państwie członkowskim, na przykład w państwie członkowskim, w którym znajduje się majątek spadkowy.".

[890] Por. pkt 188. opinii w sprawie Owusu.

[891] K. Kowalik, *Kompetencje* ..., s. 106-107 oraz K. Weitz, *Przedmiotowy* ..., s. 431.

[892] Pkt 11. Rezolucji Parlamentu Europejskiego z dnia 4 lipca 2017 r.

które jest państwem członkowskim sądu lub trybunału rozpatrującego sprawę, a jedynie miejsce wykonania umowy, miejsce, w którym doszło do zdarzenia wywołującego szkodę, lub miejsce wykonania orzeczenia znajduje się w innym państwie członkowskim; albo

c) obie strony mają miejsce zamieszkania w tym samym państwie członkowskim, w którym znajduje się sąd lub trybunał rozpatrujący sprawę, pod warunkiem że sporna sprawa wchodzi w zakres zastosowania prawa Unii.

2. Do celów ust. 1 miejsce zamieszkania ustala się zgodnie art. 62 i 63 rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1215/2012."[893].

Istotną różnicę w dotychczasowym pojmowaniu transgraniczności wprowadza projektowany art. 3 ust. 1 lit. c) dyrektywy, ponieważ sprawą z transgranicznym sporem będzie również sprawa krajowa, jeśli będzie ona wchodzić w zakres zastosowania prawa UE.

6.2. Transgraniczność przepływu skutków prawnych w sprawach dotyczących dziedziczenia

Również w ramach rozporządzenia nr 650/2012 o transgraniczności można mówić przy przepływie skutków prawnych między państwami członkowskimi oraz przy przepływie skutków prawnych między państwem członkowskim a państwem trzecim[894]. Zagadnienie to można ująć jako transgraniczność wewnętrzną i transgraniczność zewnętrzną[895].

6.2.1. Transgraniczność przepływu skutków prawnych w sprawach spadkowych w stosunkach między państwami członkowskimi

Transgraniczność może być różnie rozumiana w zależności, czy pojęcie to wiąże się z zastosowaniem przepisów regulujących jurysdykcję[896], czy też dotyczących zawisłości

[893] Tekst proponowanej dyrektywy, załącznik do Rezolucji Parlamentu Europejskiego z dnia 4 lipca 2017 r.

[894] Szerzej na temat różnic terytorialnych we współpracy sądowej w sprawach cywilnych zob. A. Frąckowiak-Adamska, *Zróżnicowania terytorialne,* [w:] J. Barcz (red.), *Współpraca sądowa w sprawach cywilnych, karnych i współpraca policyjna. System Prawa Unii Europejskiej. Tom 8*, Warszawa 2021, s. 44-52 oraz taż, *Aspekt zewnętrzny współpracy sądowej w sprawach cywilnych*, [w:] J. Barcz (red.), *Współpraca sądowa w sprawach cywilnych, karnych i współpraca policyjna. System Prawa Unii Europejskiej. Tom 8*, Warszawa 2021, s. 52-60.

[895] K. Weitz posługuje się określeniami „zwykłego" i „kwalifikowanego" elementu transgranicznego. K. Weitz, *Przedmiotowy ...*, s. 431.

[896] W tym kontekście zwrócić uwagę należy na art. 12 ust. 1 e.r.s. stosownie, do którego w przypadku gdy majątek zmarłego obejmuje składniki majątku znajdujące się w państwie trzecim, sąd, do którego wniesiono sprawę spadkową, może, na wniosek jednej ze stron, zdecydować o nieorzekaniu w odniesieniu do jednego składnika lub większej ich liczby, jeżeli można oczekiwać, że jego orzeczenie odnoszące się do tych składników nie będzie uznane ani, w stosownych przypadkach, nie zostanie stwierdzona jego wykonalność w tym państwie trzecim.

sprawy oraz uznawania i wykonywania orzeczeń[897]. W pierwszym wypadku wymóg transgraniczności musi być spełniony już przy inicjowaniu postępowania sądowego i, co do zasady, nie będzie on zrealizowany, jeśli obie strony zamieszkują w tym samym państwie członkowskim[898]. W tej sytuacji wymóg transgraniczności pojawia się jako kwestia wstępna, czy też pierwotna. Podkreślić należy, że przepływem skutków prawnych objęte są też te orzeczenia, które zostały wydane w sprawach, w których państwa członkowskie nie posiadają jurysdykcji na podstawie prawa unijnego, tylko na mocy prawa krajowego. Tym samym zakres przepływu skutków prawnych jest szerszy niż zakres przepisów europejskich regulujących kwestię jurysdykcji[899].

Druga sytuacja wymaga natomiast wystąpienia skutków pomiędzy dwoma państwami. Zawisłość sprawy w tym rozumieniu zachodzi bowiem wtedy, gdy sprawy o to samo roszczenie i między tymi samymi stronami zostały wytoczone przed sądy dwóch różnych państw członkowskich[900]. W takim ujęciu będzie to także kwestia wstępna, warunkująca przeprowadzenie postępowania spadkowego przy użyciu norm rozporządzenia spadkowego, ale o charakterze wpadkowym, której rozstrzygnięcie pozwoli na ustalenie, który z sądów posiada jurysdykcję i powinien dalej prowadzić sprawę oraz w konsekwencji, który z nich powinien pozew albo wniosek odrzucić.

Badanie zagadnienia transgraniczności w sprawach spadkowych w kontekście jurysdykcji było przedmiotem pierwszego pytania prejudycjalnego zadanego w sprawie E.E.[901]. Mimo że orzeczenie to nie dotyczy transgraniczności przy przepływie skutków prawnych, to należy je jednak pokrótce przedstawić, ponieważ uwidoczni to różnice w rozumieniu tego pojęcia w tych dwóch aspektach[902].

W tej sprawie spadkodawczyni, obywatelka litewska, zmarła w Niemczech, gdzie

---

[897] K. Weitz, *Przedmiotowy* ..., s. 431-433.

[898] Odnośnie do zagadnienia transgraniczności przy badaniu jurysdykcji zob. pkt 35. wyroku TS w sprawie Oberle.

[899] K. Weitz [w:] A. Wróbel (red.) *Stosowanie* ..., s. 571.

[900] Por. art. 33 rozporządzenia nr 1215/2012.

[901] Brzmiało ono: „Czy sytuację taką jak występująca w rozpoznawanej sprawie, w której obywatelka miała miejsce zwykłego pobytu w dniu śmierci ewentualnie w innym państwie członkowskim, ale w każdym razie nigdy nie zerwała więzi z ojczyzną [państwem swojego pochodzenia] i przed śmiercią między innymi sporządziła testament na Litwie, pozostawiając całość swojego majątku spadkobiercy będącemu obywatelem Litwy, natomiast w chwili otwarcia spadku ustalono, że w skład masy spadkowej wchodzi wyłącznie nieruchomość położona jedynie na Litwie, zaś obywatel innego państwa członkowskiego będący pozostającym przy życiu współmałżonkiem spadkodawczyni wyraził wprost zamiar zrzeczenia się wszelkich roszczeń do spadku po zmarłej, nie uczestniczył w postępowaniu sądowym prowadzonym na Litwie i poddał się jurysdykcji sądów litewskich oraz stosowaniu prawa litewskiego, należy uznać za sprawę spadkową mającą skutki transgraniczne w rozumieniu rozporządzenia nr 650/2012, do której należy stosować to rozporządzenie?”.

[902] Por. M. Pilich, *Jurysdykcja* ..., s. 50-51.

przebywała przed śmiercią. Czynności związanych z rozrządzeniem swoim majątkiem dokonała jednak na Litwie. Z tych przyczyn Trybunałowi zostało zadane pytanie, czy rozporządzenie nr 650/2012 należy interpretować w ten sposób, że pojęcie „sprawy spadkowej mającej skutki transgraniczne" obejmuje sytuację, w której zmarły był obywatelem państwa członkowskiego, który w chwili śmierci zamieszkiwał w innym państwie członkowskim, lecz nie zerwał więzi łączących go z pierwszym z tych państw członkowskich i czy w takiej sytuacji należy uznać, że ostatnie miejsce zwykłego pobytu zmarłego w rozumieniu tego rozporządzenia należy ustalić w jednym państwie członkowskim.

W motywie 1., 7. i 67. preambuły rozporządzenia spadkowego odwołano się do sprawy spadkowej mającej skutki transgraniczne, jednakże nie zdefiniowano tego pojęcia w jego części normatywnej. Trybunał w tej sprawie również nie wyjaśnił, jak należy rozumieć transgraniczność. Wskazał jednak, w jaki sposób należy ustalać, czy zachodzi ona na gruncie tego rozporządzenia.

Zgadzając się z rzecznikiem generalnym uznał, że ustalenie, czy w danej sprawie występuje element transgraniczny zacząć należy każdorazowo od określenia państwa członkowskiego miejsca zwykłego pobytu zmarłego w chwili śmierci. Następnie zbadać należy, czy może być ono ustalone w innym państwie członkowskim niż państwo ostatniego miejsca zwykłego pobytu zmarłego ze względu na umiejscowienie innego elementu dotyczącego dziedziczenia w tym państwie[903]. Przy czym można ustalić tylko jedno miejsce zwykłego pobytu zmarłego w chwili śmierci[904]. Kolejno, po ustaleniu miejsca zwykłego pobytu zmarłego w chwili śmierci, należy zbadać, czy dziedziczenie odnosi się do innego związanego z nim elementu położonego w innym państwie członkowskim niż państwo członkowskie ostatniego miejsca zwykłego pobytu zmarłego[905].

Z tych względów Trybunał stwierdził, że pojęcie „sprawy spadkowej mającej skutki transgraniczne" obejmuje sytuację, w której zmarły, będący obywatelem państwa członkowskiego, w chwili śmierci zamieszkiwał w innym państwie członkowskim, lecz nie zerwał więzi łączących go z pierwszym z tych państw członkowskich, w którym znajdują się składniki majątku należące do masy spadkowej, podczas gdy osoby, które mogłyby zostać

[903] Pkt 34. opinii w sprawie E.E. i pkt 36. wyroku TS w sprawie E.E.
[904] Wyrok TS w sprawie E.E. pkt 41.
[905] Tamże, pkt 42. TS w pkt. 32. wyroku w sprawie Oberle, uznał, że sprawa spadkowa ma skutki transgraniczne, gdy dziedziczenie dotyczy składników majątku znajdujących się w kilku państwach członkowskich, a w szczególności w państwie członkowskim innym niż państwo członkowskie zwykłego miejsca pobytu zmarłego.

powołane do dziedziczenia, mają miejsce zamieszkania w tych dwóch państwach członkowskich. Ostatnie miejsce zwykłego pobytu zmarłego w rozumieniu tego rozporządzenia powinno zostać ustalone przez organ zajmujący się sprawą spadkową w jednym z tych państw członkowskich.

Odmiennie niż przy transgraniczności dotyczącej jurysdykcji i zawisłości sprawy, przepisy dotyczące przepływu orzeczeń mają zastosowanie, jeśli orzeczenie pochodzące z jednego państwa członkowskiego ma wywołać swoje skutki w innym państwie członkowskim[906]. W takim ujęciu wymóg transgraniczności ma charakter następczy – pochodny[907]. Innymi słowy, transgraniczność tkwi immanentnie w przepływie skutków prawnych, skoro przepływ taki musi zachodzić między państwami członkowskimi i nie może mieć miejsca z oczywistych względów w sprawach czysto krajowych. Tym samym badanie spełnienia wymogu transgraniczności przy uznawaniu i stwierdzaniu wykonalności powinno w zasadzie ograniczać się do ustalenia, czy orzeczenie pochodzi z państwa członkowskiego, które stosuje rozporządzenie spadkowe, czy też z państwa trzeciego. Zaznaczyć przy tym trzeba, że takie orzeczenie lub inny dokument nie musi dotyczyć sprawy o charakterze transgranicznym, jego przedmiotem może być bowiem sprawa czysto krajowa[908].

Powyżej wskazano, kiedy zachodzi transgraniczność w sprawach spadkowych, obecnie trzeba określić, jak należy postąpić w razie kolizji rozporządzenia spadkowego i umowy międzynarodowej zawartej przez państwa członkowskie regulującej zagadnienia dziedziczenia. Odpowiedź częściowo znajduje się w art. 75 ust. 1 e.r.s. Kwestie istotne z punktu widzenia przepływu skutków prawnych znajdują się w jego pierwszym akapicie[909], który stanowi, że rozporządzenie spadkowe nie stanowi przeszkody dla stosowania konwencji międzynarodowych, których stroną, w chwili przyjęcia rozporządzenia, jest jedno lub większa liczba państw członkowskich, a które dotyczą spraw objętych przepisami rozporządzenia. Przepis ten nie reguluje tego zagadnienia w pełni. Na jego podstawie można stwierdzić jedynie, że dopuszczalne jest stosowanie konwencji międzynarodowych dotyczących dziedziczenia, których państwo członkowskie było stroną na dzień 4 lipca 2012 r.,

[906] Nie jest przy tym istotne miejsce zamieszkania albo zwykłego pobytu osoby, której orzeczenie dotyczy.

[907] Zob. A. Davì, A. Zanobetti, *Il nuovo diritto internazionale privato delle successioni nell'Unione Europea*, Cuadernos de Derecho Transnacional (Octubre 2013), Vol. 5, Nº 2, s. 126.

[908] K. Weitz [w:] A. Wróbel (red.), *Stosowanie …*, s. 571.

[909] Odnośnie do norm prawa prywatnego międzynarodowego pierwszeństwo nad rozporządzeniem nr 650/2012 ma w szczególności konwencja haska z dnia 5 października 1961 r. dotycząca kolizji praw w przedmiocie formy rozporządzeń testamentowych. Państwa członkowskie będące stronami tej umowy nadal stosują postanowienia tej konwencji zamiast art. 27 e.r.s. w odniesieniu do formalnej ważności testamentów i testamentów wspólnych. Zob. art. 75 ust. 1 akapit 2 e.r.s. i motyw 73. preambuły rozporządzenia spadkowego.

czyli na dzień przyjęcia rozporządzenia.

Uzupełnieniem tego przepisu jest art. 75 ust. 2 i 3 e.r.s. W art. 75 ust. 2 e.r.s. przewidziano pierwszeństwo rozporządzenia spadkowego w stosunkach między państwami członkowskimi. Oznacza to, że w sprawach objętych rozporządzeniem spadkowym pierwszeństwo mają umowy międzynarodowe w stosunkach między państwem członkowskim a państwem trzecim. Co do umów zawieranych przez Polskę rozporządzenie będzie miało pierwszeństwo w stosunkach dotyczących dziedziczenia między niektórymi państwami członkowskimi[910].

Zasadnicze różnice zachodzą w przepływie skutków prawnych w państwach nordyckich[911]. W ich wzajemnych relacjach art. 75 ust. 3 lit. b) e.r.s. wprowadza daleko idący wyjątek. Stanowi on, że rozporządzenie nie wyklucza stosowania Konwencji z dnia 19 listopada 1934 r. między Danią, Finlandią, Islandią, Norwegią i Szwecją obejmującej przepisy prawa prywatnego międzynarodowego dotyczące dziedziczenia, testamentów i zarzą-

[910] Będą to stosunki dotyczące dziedziczenia w relacjach z np.: Austrią – art. 36-55 umowy między Polską Rzecząpospolitą Ludową a Republiką Austrii o wzajemnych stosunkach w sprawach z zakresu prawa cywilnego oraz o dokumentach, podpisanej w Wiedniu dnia 11 grudnia 1963 r. (Dz. U. z 1974 r. Nr 6, poz. 33 ze zm.), Bułgarią – art. 35-44 i art. 49-64 umowy między Polską Rzecząpospolitą Ludową a Ludową Republiką Bułgarii o pomocy prawnej i stosunkach prawnych w sprawach cywilnych, rodzinnych i karnych, podpisanej w Warszawie dnia 4 grudnia 1961 r. (Dz. U. z 1963 r. Nr 17, poz. 88 ze zm.), Chorwacją – art. 6-11 i art. 35-58 umowy między Polską Rzecząpospolitą Ludową a Federacyjną Ludową Republiką Jugosławii o obrocie prawnym w sprawach cywilnych i karnych, podpisanej w Warszawie dnia 6 lutego 1960 r. (Dz. U. z 1963 Nr 27, poz. 162 ze zm.), Czechami – art. 39-44 i art. 52-58 umowy między Polską Rzecząpospolitą Ludową a Czechosłowacką Republiką Socjalistyczną o pomocy prawnej i stosunkach prawnych w sprawach cywilnych, rodzinnych, pracowniczych i karnych, podpisanej w Warszawie dnia 21 grudnia 1987 r. (Dz. U. z 1989 r. Nr 39, poz. 210 ze zm.), Estonią – art. 40-45 i art. 53-59 umowy między Rzecząpospolitą Polską a Republiką Estońską o pomocy prawnej i stosunkach prawnych w sprawach cywilnych, pracowniczych i karnych, sporządzonej w Tallinie dnia 27 listopada 1998 r. (Dz. U. z 2000 r. Nr 5, poz. 49), Litwą – art. 39-44 i art. 46-58 umowy między Rzecząpospolitą Polską a Republiką Litewską o pomocy prawnej i stosunkach prawnych w sprawach cywilnych, rodzinnych, pracowniczych i karnych, sporządzonej w Warszawie dnia 26 stycznia 1993 r. (Dz. U. z 1994 r. Nr 35, poz. 130 ze zm.), Łotwą – art. 41-46 i 54-60 umowy między Rzecząpospolitą Polską a Republiką Łotewską o pomocy prawnej i stosunkach prawnych w sprawach cywilnych, rodzinnych, pracowniczych i karnych, sporządzonej w Rydze dnia 23 lutego 1994 r. (Dz. U. z 1995 r. Nr 110, poz. 534 ze zm.), Rumunią – art. 18-22, art. 43-48 i 50-62 umowy między Rzecząpospolitą Polską a Rumunią o pomocy prawnej i stosunkach prawnych w sprawach cywilnych, sporządzonej w Bukareszcie dnia 15 maja 1999 r. (Dz. U. z 2002 r. Nr 83, poz. 752), Słowacją – art. 39-44 i art. 52-58 umowy między Polską Rzecząpospolitą Ludową a Czechosłowacką Republiką Socjalistyczną o pomocy prawnej i stosunkach prawnych w sprawach cywilnych, rodzinnych, pracowniczych i karnych, podpisanej w Warszawie dnia 21 grudnia 1987 r. (Dz. U. z 1989 r. Nr 39, poz. 210 ze zm.), Słowenią – art. 6-11 i art. 35-58 umowy między Polską Rzecząpospolitą Ludową a Federacyjną Ludową Republiką Jugosławii o obrocie prawnym w sprawach cywilnych i karnych, podpisanej w Warszawie dnia 6 lutego 1960 r. (Dz. U. z 1963 Nr 27, poz. 162 ze zm.) i Węgrami – art. 21-23, art. 26-28, art. 46-54 i art. 57-63 umowa między Polską Rzecząpospolitą Ludową a Węgierską Republiką Ludową o obrocie prawnym w sprawach cywilnych, rodzinnych i karnych, podpisanej w Budapeszcie dnia 6 marca 1959 r. (Dz. U. z 1960 r. Nr 8, poz. 54 ze zm.).

[911] Zob. P. Czubik [w:] M. Załucki (red.), *Unijne* ..., s. 401.

dzania spadkiem, w wersji zmienionej porozumieniem międzyrządowym między tymi państwami z dnia 1 czerwca 2012 r.[912] przez państwa członkowskie będące jej stronami, w zakresie, w jakim konwencja ta przewiduje uproszczone i szybsze procedury uznawania i wykonywania orzeczeń w sprawach spadkowych[913].

Procedury takie zostały wprowadzone w art. 28 tej konwencji, w świetle którego prawo państwa, w którym ma nastąpić uznanie lub wykonanie orzeczenia, stosuje się do uznawania i wykonywania orzeczeń i ugód dotyczących prawa do dziedziczenia, praw pozostającego przy życiu małżonka, podziału majątku spadkowego i odpowiedzialności spadkobiercy[914]. Uproszczenie i przyspieszenie uznawania i wykonywania na mocy tej konwencji sprowadza się do tego, że orzeczenia pochodzące z innego państwa nordyckiego są uznawane i wykonywane na tych samych warunkach, co odpowiadające im orzeczenia krajowe. Konwencja nie przewiduje zatem żadnych specjalnych wymogów dla uznania lub wykonania orzeczenia pochodzącego z innego państwa nordyckiego[915], wprowadzając pełną swobodę przepływu skutków prawnych.

6.2.2. Transgraniczność przepływu skutków prawnych w sprawach spadkowych w stosunkach między państwami członkowskimi a państwami trzecimi

Przy transgraniczności przepływu skutków prawnych między państwami członkowskimi nie pojawiał się problem, jaki akt prawny należy stosować do uznawania i stwierdzania wykonalności, gdyż rozporządzenie każdorazowo ma pierwszeństwo. Podobnie jest w relacji przepływu skutków prawnych między państwem członkowskim a państwem trzecim, gdyż kolizja, która zachodzi między regulacją rozporządzenia a innymi aktami prawnymi z zakresu międzynarodowego dziedziczenia obowiązującymi w stosunkach między państwami członkowskimi i państwami trzecimi, została rozstrzygnięta również w art. 75 e.r.s. Dokonując wykładni art. 75 ust. 1 i 2 e.r.s., należy stwierdzić, że umowa międzynarodowa lub przepisy krajowe państwa członkowskiego, w razie jej braku, mają pierwszeń-

[912] Zob. tekst konwencji wraz z tłumaczeniem J. Klimala, *Konwencja z dnia 19 listopada 1934 r. o dziedziczeniu, testamencie oraz zarządzaniu spadkiem*, PPPM 2021, T. 29, s. 191-202. Por. motyw 74. preambuły rozporządzenia spadkowego.

[913] Na temat tej konwencji zob. A. Wysocka-Bar, *Wybór prawa w międzynarodowym prawie spadkowym*, Warszawa 2013, s. 108-109.

[914] Tłumaczenie za J. Klimala, *Konwencja …*, s. 201.

[915] Szerzej zob. *Den nordiska konventionen om arv, testamente och boutredning (antagen i Köpenhamn 19.11.1934) En översyn av konventionsregleringen föreslagen av den nordiska expertgruppen för familjerättsfrågor*, TemaNord 2013:528, s. 23, dostępne w dniu 27 lipca 2022 r. na http://norden.diva-portal.org/smash/get/diva2:701659/FULLTEXT01.pdf.

stwo przed rozporządzeniem spadkowym w stosunkach z państwami trzecimi, co jest charakterystyczne dla rozporządzeń normujących przepływ skutków prawnych.

Oznacza to, że skutki, jakie wywołuje orzeczenie pochodzące z państwa trzeciego w państwie członkowskim je uznającym lub stwierdzającym jego wykonalność, ograniczają się tylko do tego państwa i nie mogą być przeniesione na obszar innego państwa członkowskiego, gdyż nie jest to orzeczenie pochodzące z państwa członkowskiego i nie staje się takim przez jego uznanie lub stwierdzenie wykonalności. Ponadto, jak wcześniej wskazano, orzeczeniami w myśl rozporządzenia nie są tzw. orzeczenia o orzeczeniach[916] i również przy ich pomocy nie może dojść do przeniesienia skutków obcych orzeczeń na obszar innego państwa członkowskiego. Wynika to z faktu, że orzeczenie o uznaniu lub stwierdzeniu wykonalności orzeczenia państwa trzeciego nie może wywołać skutku prawnego w państwie innym niż państwo wydające takie orzeczenie zatwierdzające, gdyż jego skutek w postaci rozszerzenia skuteczności ogranicza się tylko do tego państwa.

6.3. Wpływ transgraniczności na przepływ skutków prawnych w rozporządzeniu nr 650/2012

Przeprowadzone rozważania na temat transgraniczności spraw spadkowych pozwalają stwierdzić, że ze sprawą transgraniczną w ujęciu przepływu skutków prawnych w rozumieniu rozporządzenia nr 650/2012 będziemy mieć do czynienia, jeśli przedmiotem przepływu będzie orzeczenie, dokument urzędowy, ugoda sądowa wydane w państwie członkowskim, które ma wywołać skutki w innym państwie członkowskim[917]. Nie będzie więc taką sprawą uznanie lub stwierdzenie wykonalności orzeczenia pochodzącego z państwa trzeciego, nawet jeśli stało się ono częścią porządku prawnego państwa członkowskiego w wyniku jego uznania lub stwierdzenia wykonalności. Tym samym transgraniczność w tym ujęciu należy ograniczyć wyłącznie do dokumentów publicznych pochodzących z państw członkowskich, których skutki mają być rozszerzone na inne państwo członkowskie. Jest to pierwszy, węższy aspekt transgraniczności. Jest to jeden z elementów płaszczyzny przedmiotowej przepływu skutków prawnych.

Zasadne jest również wyróżnienie drugiego, szerszego aspektu transgraniczności, który można określić jako terytorialny zakres stosowania norm rozporządzenia o uznawaniu i stwierdzaniu wykonalności – przestrzeń terytorialną przepływu skutków prawnych.

[916] Zob. A. Machnikowska [w:] M. Załucki (red.), *Unijne …*, s. 282.
[917] Odnośnie EPS zob. rozważania przeprowadzone w punkcie 2.1.2. rozdziału V.

W tym aspekcie wyraża się również silne powiązanie transgraniczności przepływu skutków prawnych z płaszczyzną terytorialną przepływu skutków prawnych, transgraniczność bowiem określa zakres terytorialny przepływu skutków prawnych. Z tych względów stwierdzić należy, po pierwsze, że rozporządzenie nie ma zastosowania do cyrkulacji skutków prawnych w relacji państwo członkowskie i państwo trzecie. Po drugie, nie ma ono zastosowania w przepływie skutków prawnych między państwami nordyckimi. W obu sytuacjach terytorialne zastosowanie norm rozporządzenia jest ograniczone, a co za tym idzie osłabiona zostaje unijna swoboda przepływu skutków prawnych. W tym miejscu należy poczynić uwagę na temat pozycji Danii, wskazując, że państwo to nie uczestniczy w unijnym przepływie skutków prawnych, ale bierze udział w zasadzie automatycznym i bezwarunkowym przepływie skutków prawnych z innymi państwami nordyckimi. Po trzecie, ma ono zastosowanie w cyrkulacji skutków prawnych w stosunkach między pozostałymi państwami członkowskimi stosownie do art. 84 akapit 3 e.r.s.[918]. Po czwarte, irrelewantne jest, z punktu widzenia stosowania przepisów dotyczących przepływu skutków prawnych, jakich podmiotów dotyczy dokument publiczny uczestniczący w cyrkulacji. Mogą to być więc podmioty pochodzące z państw członkowskich, jak i spoza nich[919].

Na podstawie tego ujęcia transgraniczności stwierdzić należy, że swoboda przepływu skutków prawnych w sprawach spadkowych w państwach członkowskich stosujących rozporządzenie unijne znacząco różni się. W zdecydowanej większości państw swoboda przepływu jest istotnie ograniczona przez wymóg uzyskania *exequatur*. Natomiast między państwami nordyckimi została osiągnięta pełna swoboda przepływu skutków prawnych, ponieważ ugoda lub orzeczenie pochodzące z innego państwa nordyckiego przedstawione do uznania lub wykonania traktowane są jak własne ugody lub orzeczenia.

Z punktu widzenia Polski ze zdecydowaną większością państw członkowskich prze-

[918] W myśl tego przepisu rozporządzenie spadkowe wiąże w całości i jest bezpośrednio stosowane w państwach członkowskich zgodnie z Traktatami. W rozumieniu motywów 82. i 83. preambuły rozporządzenia dla potrzeb stosowania rozporządzenia nr 650/2012 państwami członkowskimi nie są Dania i Irlandia. Państwa te należy traktować jako państwa trzecie. Zob. A. Fuchs, *The new* ..., s. 122.

[919] W takim ujęciu nie jest istotne, czy orzeczenie wydane w sprawie spadkowej, dokument urzędowy lub ugoda sądowa sporządzona w takiej sprawie w innym państwie członkowskim dotyczy obywatela państwa, z którym państwo członkowskie uznające lub stwierdzające wykonalność łączy umowa międzynarodowa regulująca kwestie dziedziczenia. Wynika to z tego, że w zakresie przepływu skutków prawnych umowy międzynarodowe dotyczą wyłącznie orzeczeń, dokumentów urzędowych lub ugód sądowych pochodzących z państw stron tej umowy. Np. brak będzie przeciwskazań do uznania w Polsce orzeczenia spadkowego wykazującego uprawnienia do nieruchomości położonej w Polsce wchodzącej w skład spadku po obywatelu ukraińskim pochodzącego z Francji.

pływ skutków prawnych w sprawach spadkowych jest regulowany rozporządzeniem spadkowym. Wyjątkiem jest Dania i Irlandia, w stosunkach między którymi zastosowanie znajdą przepisy części czwartej k.p.c. ze względu na brak stosownych umów międzynarodowych.

7. Podsumowanie

W niniejszym rozdziale udzielono odpowiedzi na pytanie, jakie warunki muszą zostać spełnione, aby mogła ukształtować się swoboda przepływu skutków prawnych. Takim pierwotnym wymogiem jest zaistnienie wzajemnego zaufania między państwami, które pozwala na wprowadzenie regulacji prawnych upraszczających przepływ skutków prawnych na tyle, że można mówić już o pewnej swobodzie. Z taką sytuacją mamy do czynienia z chwilą, z którą zaczynają przeważać przyczyny, dla których uznaje się skutki prawne wywodzące się z innych państw, nad podstawami odmowy ich inkorporowania. Następuje to wraz z osiągnięciem takiego poziomu wzajemnego zaufania, który pozwala na wykreowanie dorozumianej bądź pisemnej zasady wzajemnego uznawania skutków prawnych.

Kwestią podstawową – fundamentalną – jest prawidłowe funkcjonowanie zasady zaufania, w tym znaczeniu, że między państwami członkowskim, w ujęciu statycznym, istnieje taki poziom ufności, który pozwala na rzeczywiste realizowanie zasady wzajemnego uznawania skutków prawnych. Chodzi o to, żeby zasada ta nie była pustym frazesem, tylko aby organy stosujące prawo w państwach członkowskich podchodziły do dokumentów publicznych pochodzących z innych państw członkowskich z równym stopniem zaufania – tak jak do takich dokumentów pochodzących od organów krajowych. Jest to wymóg niejako bazowy, od którego spełnienia uzależnione jest prawidłowe funkcjonowanie innych czynników wpływających na zakres przepływu skutków prawnych.

Można rzec, że optymalne działanie zasady wzajemnego uznawania jest warunkiem materialnym dla istnienia przepływu skutków prawnych. Innymi słowy, w razie braku zaufania w swoje wymiary sprawiedliwości, przepływ skutków prawnych byłby w zasadzie wyłączony. W takiej sytuacji sądy wręcz z podejrzliwością podchodziłby do obcych rozstrzygnięć, analizując ich zasadność z każdej możliwej strony. Istotne jest, że o ile zasadę wzajemnego uznawania skutków prawnych można skodyfikować, to jednak zakres jej istnienia zależy od faktycznego stosunku sądów państw członkowskich do ich odpowiedników w innych państwach członkowskich.

Poza tym wstępnym warunkiem na zakres przepływu skutków prawnych wpływ ma

wiele czynników, które można ująć jako podmiotowe, przedmiotowe i terytorialne. Na gruncie płaszczyzny podmiotowej zdecydowanie za wąsko zostało określone pojęcie sądu, które w zasadzie wyłącza z jego zakresu znaczną część notariatu łacińskiego. W ten sposób doszło do naruszenia myśli wyrażonej w art. 2 ust. 2 TUE, gdyż przez takie ograniczenie nie można uznać, że Unia zapewnia swoim obywatelom przestrzeń wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości bez granic wewnętrznych, w której zagwarantowana jest swoboda przepływu osób. Swobodę tę w istotny sposób narusza ograniczenie przepływu skutków prawnych zawartych w poświadczeniach dziedziczenia wydawanych przez notariuszy. Zmuszono więc niejako obywateli UE do skorzystania w sprawach międzynarodowych z trybu postępowania sądowego albo ze sporządzenia europejskiego poświadczenia spadkowego[920].

Co do płaszczyzny przedmiotowej nie można mieć raczej zastrzeżeń odnośnie do ukształtowania „nośnika" skutków prawnych, czyli orzeczenia, dokumentu urzędowego i ugody sądowej. Pojęcia te są na tyle pojemne, że możliwe jest na ich podstawie zabezpieczenie w zadowalającym stopniu przepływu skutków prawnych w sprawach dotyczących dziedziczenia.

Co się tyczy płaszczyzny terytorialnej przepływu skutków prawnych, uwagę zwraca niejednorodność rozwiązań stosowanych w europejskiej przestrzeni sądowej. Przy zbliżającym się przeglądzie rozporządzenia spadkowego, warto zastanowić się nad możliwością jego zmiany, zwłaszcza w kierunku usankcjonowania takiej swobody przepływu skutków prawnych, jaka funkcjonuje na podstawie konwencji nordyckiej. Brak jest bowiem wystarczająco przekonujących argumentów, które uzasadniałyby dalsze obowiązywanie środków pośrednich w stosunkach między państwami członkowskimi niebędącymi państwami nordyckimi oraz między państwami członkowskimi i państwami członkowskimi będącymi państwami nordyckimi.

[920] Co nie zawsze jest rozwiązaniem optymalnym, o czym będzie mowa w rozdziale V.

Rozdział III

Skutki prawne objęte przepływem w sprawach spadkowych

1. Wprowadzenie

W klasycznym prawie międzynarodowym obowiązują m. in. zasady terytorialności (zwierzchnictwa terytorialnego)[921] i suwerenności[922], które stanowią, że orzeczenia nie wywołują skutków poza państwem ich wydania[923]. Wiele lat temu dostrzeżono jednak, że ich ścisłe przestrzeganie prowadzi do stagnacji międzynarodowych stosunków gospodarczych i prawnych, zarówno między państwami, jak ich obywatelami, dlatego też podjęto prace mające na celu rozszerzenie skutków orzeczenia poza państwo jego wydania[924]. Zwłaszcza

[921] Wywodzi się ona z zasady terytorialności prawa opartej na łacińskiej paremii „*Extra territorium ius dicenti impune non paretur. Idem est et si supra iurisdictionem suam velit ius dicere*", którą tłumaczy się jako: „Temu, kto sprawuje wymiar sprawiedliwości poza granicami jego terytorium, można być bezkarnie nieposłusznym. To samo odnosi się do sytuacji, gdy przy sprawowaniu wymiaru sprawiedliwości zdaje się on przekraczać kompetencje mieszczące się w zakresie jego jurysdykcji" – przytoczenie i tłumaczenie za M. Wasiński, *Jurysdykcja legislacyjna państwa w prawie międzynarodowym publicznym*, PiP 2002, Nr 3, s. 57. Zob. postanowienie SN z dnia 11 października 2013 r., sygn. akt I CSK 697/12, opubl. OSNC 2014, Nr 1, poz. 9 i K. Piasecki, *Skuteczność ...*, s. 5. Cezary Berezowski zwraca uwagę, że na terytorium danego państwa obowiązuje jego prawo własne, natomiast prawo obce może na jego terytorium znaleźć jedynie zastosowanie. Tak C. Berezowski, *Wzajemny stosunek prawa międzynarodowego i krajowego,* PiP 1964, z. 8-9, s. 218. Co do zasady uniwersalności i terytorialności w europejskich postępowaniach upadłościowych zob. A. Torbus, *Relacja między uznaniem orzeczeń wydawanych w głównym postępowaniu upadłościowym a stosowaniem przepisów prawa właściwego na gruncie rozporządzenia Rady (WE) nr 1346/2000 w sprawie postępowania upadłościowego*, PPC 2014, Nr 3, s. 325-327.

[922] Rację ma M. Lisiewski twierdząc, że „(…) władza sądowa (…) wypływa z suwerenności państwa, kończy się więc razem z nią u jego granic. Zastosowanie się innego państwa do nakazu, mieszczącego się w wyroku zagranicznym, nie da się pogodzić z jego własną suwerennością". Tak M. Lisiewski, *Uznanie w Polsce wyroków zagranicznych,* PCC 1938, Nr 7-8, s. 193. Zob. również P. Borkowski [w:] T. Szanciło (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Tom I-II. Komentarz do art. 1-1217*, Warszawa 2019, s. 1608 i K. Zawada, *Uznawanie zagranicznych rozwodów administracyjny w świetle nowego prawa o aktach stanu cywilnego*, NP 1988, Nr 7-8, s. 19. Zdaniem Seweryna Szera uznanie wyroku zagranicznego, inaczej niż stwierdzenie jego wykonalności, w niczym nie godzi w suwerenność państwa uznającego. Zob. S. Szer, *O uznaniu zagranicznych wyroków rozwodowych*, PiP 1948, Nr 2, s. 18-21.

[923] T. Ereciński [w:] T. Ereciński, J. Ciszewski, *Międzynarodowe ...*, s. 300-301, tenże, *Kodeks ...*, s. 729, P. Rylski [w:] H. Dolecki, T. Wiśniewski (red.), *Kodeks ...*, s. 369 oraz A. Zieliński, *Projekt konwencji o uznaniu i wykonaniu zagranicznych orzeczeń sądowych w sprawach cywilnych i handlowych*, RP 1994, Nr 2, s. 3. Zob. H. Trammer, *Zarys problematyki międzynarodowego procesu cywilnego państw kapitalistycznych*, Warszawa 1956, s. 80. T. Misiuk-Jodłowska [w:], J. Jodłowski, Z. Resich, J. Lapierre, T. Misiuk-Jodłowska, K. Weitz, *Postępowanie cywilne*, Warszawa 2007, s. 569 oraz W. Ludwiczak, *Skutki zagranicznych orzeczeń w sprawach rozwodowych*, Ruch Prawniczy i Ekonomiczny 1958, z. 4, s. 63, B. Dobrzański, *Jeszcze ... (1),* s. 278. Skuteczność orzeczeń jest ograniczona, co do zasady do terytorium państwa, którego sąd je wydał. Poza tym obszarem mogą one wywoływać skutki wyłącznie, gdy inne państwa wyrażą na to zgodę w drodze ich uznania albo stwierdzenia ich wykonalności. Por. K. Weitz, *Pojęcie uznania orzeczenia zagranicznego*, PS 1998, Nr 7-8, s. 53 i tenże, *Założenia i kierunki reformy przepisów Kodeksu postępowania cywilnego o uznawaniu i wykonywaniu zagranicznych orzeczeń*, KPP 2001, z. 4, s. 888.

[924] Na początku XIX w. zagadnienie przepływu skutków orzeczeń dotyczyło w zasadzie stwierdzania wykonalności orzeczeń. Po raz pierwszy pojęcie uznania pojawiło się wraz z nowelizacją ZPO z 1898 r. Por. B. Dobrzański, *Jeszcze o uznaniu zagranicznych wyroków w sprawach rozwodowych (2)*, NP 1959, Nr 4,

w XX w. coraz częściej zaznaczano konieczność odstępowania od zasady terytorialności, w tym również w sprawach spadkowych, ze względu na zwiększoną mobilność Europejczyków, podejmując się niwelowania istniejącej nieufności organów stosowania prawa do orzeczeń pochodzących od ich zagranicznych odpowiedników[925].

Jak wskazano w pierwszym rozdziale rozprawy, z początkiem XXI w. pojawiły się wstępne projekty rozwiązań dotyczące przepływu orzeczeń w unijnych sprawach spadkowych. Przypomnieć wypada, że zwracano w nich uwagę na konieczność automatycznego uznawania orzeczeń oraz na jak najdalej idące usprawnienie postępowań dotyczących stwierdzenia ich wykonalności, w tym zrezygnowanie z procedury *exequatur* oraz wprowadzenie szczególnego instrumentu prawnego o charakterze ponadeuropejskim, czyli europejskiego poświadczenia spadkowego. Przedstawiono w nim też, w ujęciu historycznym, przebieg prac prowadzących do uchwalenia rozporządzenia nr 650/2012, z tych względów niniejsza część dysertacji będzie stanowić analizę tego, jakie skutki prawne mogą zostać objęte przepływem na tle tego aktu prawnego zarówno na podstawie uznania, jak i stwierdzenia wykonalności.

2. Teorie przepływu skutków prawnych

Ze względu na to, że na podstawie uznania orzeczenia zagranicznego dochodzi do przeniesienia jego skutków, zrodziło się pytanie, które z nich mogą w rzeczywistości znaleźć zastosowanie na obszarze państwa uznania[926]. W nauce prawa powstało wiele teorii, próbujących określić istotę uznania[927]. Szerszego omówienia wymagają dwie z nich, które

---

s. 409. Na temat genezy uznania i stwierdzenia wykonalności zob. M. Allerhand, *Uznanie …*, s. 38-39, K. Weitz, *Pojęcie …*, s. 54-56, tenże, *Konwencja z Lugano. Wykonalność zagranicznych orzeczeń przed sądami polskimi,* Warszawa 2002, s. 42-49 oraz A. Włosińska, *Odmowa uznania zagranicznego orzeczenia sądowego w świetle postanowień konwencji lugańskiej*, Kraków 2002, s. 36-39. Por. też A. Kwecko, *Uznawanie orzeczeń sądów w sprawach cywilnych w prawie polskim i niemieckim oraz według Konwencji z Lugano*, Warszawa 2002, s. 11-12. Autorka ta słusznie twierdzi, że rozszerzenie skutków orzeczeń poza państwo ich wydania jest również konsekwencją respektowania jurysdykcji sądów obcych, tamże, s. 11. Por. również uwagi poczynione w pkt. 2.1.1. rozdziału I rozprawy.

[925] Zob. A. Zieliński, *Projekt konwencji o uznaniu i wykonaniu zagranicznych orzeczeń sądowych w sprawach cywilnych i handlowych*, RP 1994, Nr 2, s. 5.

[926] Na praktyczne trudności tego zagadnienia zwraca uwagę K. Potrzobowski, *Kilka uwag w sprawie uznawania orzeczeń zagranicznych*, Palestra 1976, Nr 4-5, s. 26-35.

[927] Są to takie teorie jak: koncepcje prywatnoprawne XIX w., koncepcja odstąpienia od zasady terytorialności, koncepcja powiązania uznania z prawem kolizyjnym, teorie kładące nacisk na powagę rzeczy osądzonej albo zasadę praw nabytych, teoria *conditionis iuris*, wyroku jako faktu prawnego, czy też teorie wykształcone w krajach systemu *common law*. Szczegółowe ich omówienie przeprowadza K. Piasecki, *Skuteczność …*, s. 5-13. Zob. również tenże, *Kodeks postępowania cywilnego. Tom IV. Przepisy z zakresu międzynarodowego postępowania cywilnego. Sąd polubowny (arbitrażowy). Regulacje prawne Unii Europejskiej w sprawach transgranicznych. Komentarz*, Warszawa 2013, wyd. V, *Wprowadzenie do art. 1145 i nast.*, M. Lisiewski, *Uznanie …*, s. 195-200, K. Weitz, *Pojęcie …*, s. 54-56 i A. Włosińska, *Odmowa …*,

znalazły największą grupę zwolenników. Ich skrajnymi biegunami są dwa stanowiska: pierwsze, stosownie do którego orzeczenie zagraniczne w państwie uznania wywołuje takie same skutki jak w państwie pochodzenia i drugie, w myśl którego akceptowalne na terenie państwa uznającego są tylko takie skutki orzeczenia zagranicznego, które są w nim znane[928].

Te dwie zasadnicze teorie wykształciły się w nauce niemieckiej. Pierwsza z nich traktuje uznanie jako rozszerzenie skuteczności zagranicznego orzeczenia (niem. *Wirkungserstreckung,* ang. *extension of effects theory*), druga zaś stwierdza, że uznanie jest zrównaniem zagranicznego orzeczenia z porównywalnym z nim orzeczeniem krajowym (niem. *Gleichstellung,* ang. *equalisation of effects theory*)[929].

2.1. Teoria rozszerzenia skutków zagranicznego orzeczenia

Według teorii rozszerzenia skuteczności, na co już wskazuje jej nazwa, przez uznanie dochodzi do rozszerzenia skuteczności orzeczenia zagranicznego na obszar państwa uznającego[930]. Koncepcja ta jest powiązana z zasadą terytorialności, w tym znaczeniu, że skoro orzeczenie jest skuteczne w państwie jego pochodzenia, to tym samym jest ono generalnie obojętne dla innych państw. O jego skuteczności na obszarze innego państwa może zdecydować tylko to państwo. Istotne jest przy tym, że przedmiotem uznania w tym ujęciu są skutki orzeczenia, a nie samo orzeczenie[931], a także to, iż orzeczenie zagraniczne wskutek jego uznania nie staje się orzeczeniem krajowym, tylko jest traktowane na równi z nim[932].

Podkreślić też należy, że chodzi o skutki, które orzeczenie wywołuje w państwie jego wydania[933], co oznacza, że granice uznania są wyznaczone przez prawo państwa pochodzenia[934]. Tym samym zakres skuteczności uznawanego orzeczenia nie może być szerszy

s. 36-39. W rozprawie dla jasności przekazu teorie przepływu skutków prawnych ujęto z punktu widzenia uznania, jednakże poczynione uwagi mają odpowiednie zastosowanie do stwierdzania wykonalności.

928 W doktrynie francuskiej mowa jest o asymilacji skutków (fr. *assimilation des effets*) i rozszerzeniu skutków (fr. *l'extension des effets*). Zob. A. Frąckowiak-Adamska, *Uznawanie* …, s. 451 oraz L. Di Cola [w:] A.-L. Calvo Caravaca, A. Davì, H.-P. Mansel, *The EU Succession …*, s. 572.

929 K. Weitz, *Pojęcie …*, s. 68-76 oraz T. Strumiłło [w:] J. Jankowski (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Tom II. Komentarz do art. 730-1217,* Warszawa 2019, s. 1736 i nast.

930 Szerzej na jej temat zob. K. Weitz, *Pojęcie …*, s. 68-71.

931 Na tle orzeczeń rozwodowych słusznie zauważono, że chodzi o „(…) konieczność liczenia się z sytuacją prawną, która wytworzyła się w stosunkach małżonków między sobą i wobec osób trzecich na skutek prawomocnego wyroku rozwodowego (…)", tak S. Tylbor, *Orzecznictwo władz zagranicznych w sprawach małżeńskich obywateli polskich*, Gazeta Sądowa Warszawska 1933, Nr 40, s. 628, cytat za A. Włosińska, *Odmowa …*, s. 48.

932 A. Włosińska, *Odmowa …*, s. 50-51.

933 Chodzi zarówno o skutki materialnoprawne, jak i procesowe.

934 Zob. A. Włosińska, *Odmowa …*, s. 48 i P. Grzegorczyk, *Immunitet państwa w postępowaniu cywilnym*, Warszawa 2010, s. 622 i nast.

na terenie państwa uznającego niż na obszarze państwa pochodzenia[935]. Skutki orzeczenia zagranicznego powinno więc w zasadzie określać państwo wydania orzeczenia[936]. Według tego prawa należy również oceniać rodzaje skutków, jakie mogą zostać wywołane. Prawo państwa uznającego określa zaś, w jakim zakresie skutki te będą respektowane na jego obszarze[937]. Według m. in. T. Erecińskiego[938] i K. Weitza[939], prawo państwa pochodzenia stwierdza, które orzeczenia korzystają z prawomocności materialnej, kiedy ją uzyskują oraz jaki jest podmiotowy i przedmiotowy jej zakres[940]. T. Ereciński postuluje też, że orzeczenie uznane powinno wywoływać w państwie uznającym zasadniczo takie same skutki prawne, jakie wywoływało ono lub wywołuje w państwie jego wydania[941].

Zastrzega się jednocześnie, że orzeczenie takie musi być ważne i skuteczne w państwie pochodzenia, o czym przesądza prawo tego państwa. Z tej przyczyny powstaje zasadnicza kontrowersja dotycząca tej teorii, ponieważ może okazać się, że skutki orzeczenia wywoływane w państwie pochodzenia są nieznane systemowi prawnemu państwa uznającego[942] albo są one węższe, niż te wywoływane przez orzeczenia podobne w państwie uznania. Teoria ta podlega więc pewnym modyfikacjom, takim jak koncepcja wskazująca na konieczność dostosowania skutków zagranicznych orzeczeń do porządku prawnego państwa uznającego (niem. *Wirkunsangleichung*)[943].

2.2. Teoria zrównania zagranicznego orzeczenia z porównywalnym z nim orzeczeniem krajowym

Założenia teorii *Gleichstellung* opierają się natomiast na poglądzie, że o skutkach

[935] A. Mączyński, *Przesłanki uznania zagranicznych orzeczeń rozwodowych*, PiP 1978, Nr 3, s. 115 oraz B. Wołodkiewicz [w:] P. Rylski (red.), *Kodeks …*, art. 1145 k.p.c., nb 10.

[936] T. Ereciński [w:] T. Ereciński, J. Ciszewski, *Międzynarodowe …*, s. 369, R. Kulski, [w:] M. Marciniak (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Tom V. Komentarz do art. 1096-1217*, Warszawa 2020, s. 492 i nast.

[937] T. Ereciński [w:] T. Ereciński, J. Ciszewski, *Międzynarodowe …*, s. 369. Istotne jest, że są to skutki orzeczenia, które już nastąpiły.

[938] Tamże, s. 370.

[939] K. Weitz, *Skutki …*, s. 63 i nast.

[940] Odmiennie m. in. H. Trammer, *Zarys* …, s. 83 i K. Piasecki, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. t. I*, art. 366, Nb 4.

[941] T. Ereciński [w:] T. Ereciński, J. Ciszewski, *Międzynarodowe …*, s. 367. Ocena zaś, jakie to są skutki, następować powinna na podstawie prawa państwa pochodzenia

[942] Jako rozwiązanie tego problemu proponuje się, aby orzeczenie takie wywoływało skutki analogiczne lub zbliżone do instytucji występujących w prawie polskim. Zob. K. Weitz, *Skutki …*, s. 57-58, P. Rylski [w:] H. Dolecki, T. Wiśniewski (red.), *Kodeks …,* s. 345, T. Ereciński [w:] T. Ereciński, *Kodeks …*, s. 668, M. Orecki, [w:] T. Wiśniewski (red.), *Kodeks* …, s. 335, M. Radwan [w:] M. Manowska (red.), *Kodeks …*, s. 1624.

[943] T. Ereciński [w:] T. Ereciński, J. Ciszewski, *Międzynarodowe …*, s. 71.

uznania decyduje prawo państwa uznania[944]. Na podstawie uznania dochodzi do zrównania orzeczenia zagranicznego ze zbliżonym do niego orzeczeniem państwa uznania, do którego orzeczenie takie jest porównywane[945]. Orzeczenie zagraniczne w wyniku uznania nie staje się jednak orzeczeniem krajowym, gdyż ma ono nadal charakter obcy i nie ma samoistnego bytu w krajowym porządku prawnym[946]. W literaturze zaznacza się, że teoria ta jest bardzo niejednolita i występuje w kilku postaciach, takich jak teoria transformacji, czy nostryfikacji, a także tzw. koncepcja zrównania orzeczenia zagranicznego z najbardziej zbliżonym do niego orzeczeniem krajowym (niem. *Wirkungsverleihungstheorie*)[947]. Jej pozytywnym aspektem jest brak konieczności badania prawa zagranicznego, skoro ocena skutków następuje na podstawie prawa krajowego oraz, z tej samej przyczyny, irrelewantny staje się problem ustalania zakresu skutków orzeczenia zagranicznego. Ponadto chroni ona spójność wewnętrznego systemu prawa państwa uznającego, gdyż orzeczenie obce nie może wywołać innych skutków niż orzeczenie krajowe.

Przeciwnicy tej teorii wskazują tymczasem, że zawodzi ona w sytuacji, gdy brak jest możliwości porównania orzeczenia zagranicznego z orzeczeniem krajowym, z uwagi na to, iż system prawa państwa uznającego nie przewiduje orzeczenia zbliżonego do orzeczenia zagranicznego. Ponadto trudności praktyczne na tle tej koncepcji powstają, gdy orzeczenie krajowe zawiera szerszy zakres skutków niż porównywane z nim orzeczenie obce.

---

[944] Zgodnie ze stanowiskiem austriackiego procesualisty Franza Matschera według państwa uznania ocenia się wyłącznie skutki procesowe orzeczenia, a skutki prawnomaterialne objęte są prawem państwa pochodzenia. Zob. K. Weitz, *Pojęcie …*, s. 72-73.

[945] Tak m. in. H. Trammer, *Z problematyki wzajemnego wpływu przepisów k.p.c. o uznaniu i orzeczeń sądów zagranicznych i przepisów ustawy o prawie prywatnym międzynarodowym*, NP 1967, Nr 6, s. 719.

[946] K. Weitz, *Pojęcie …*, s. 73. W tym kontekście warto zwrócić uwagę na treść art. 1212 § 1 k.p.c., w świetle, którego wyrok sądu polubownego lub ugoda przed nim zawarta mają moc prawną na równi z wyrokiem sądu lub ugodą zawartą przed sądem po ich uznaniu przez sąd albo po stwierdzeniu przez sąd ich wykonalności. Mając na uwadze brzmienie tego przepisu Wojciech Popiołek stwierdza, że „uznanie zagranicznego orzeczenia nie oznacza rozszerzenia jego skutków na terytorium Polski, lecz polega na nadaniu mu mocy równej mocy wyroku polskiego sądu państwowego. W świetle tego przepisu brak uzasadnienia dla tezy o nadawaniu «mocy prawnej na równi z wyrokiem sądu» skutkom, jakie z orzeczeniem wiąże prawo państwa, w którym orzeczenie zostało wydane (państwo pochodzenia). Tym samym dla oceny skutków orzeczenia arbitrażowego za właściwe należy uznać zastosowanie prawa państwa uznania, które temu orzeczeniu «nadaje» skutki, a nie «rozciąga» skutki już istniejące w państwie pochodzenia.”. Autor ten słusznie dalej konstatuje, że „ (...) w przypadku orzeczeń sądów polubownych, których kompetencja do rozstrzygnięcia sporu wynika z woli stron, a nie z imperium danego państwa, uznanie polega na «nadaniu» orzeczeniu arbitrażowemu, przez akt uznania władzy sądowniczej, mocy równej wyrokowi sądu państwowego.”. Tak W. Popiołek, *Skutki zagranicznego orzeczenia arbitrażowego w Polsce*, Przegląd Prawa Handlowego 2014, Nr 6, s. 5 i 6, por. również przytoczoną tam literaturę.

[947] K. Weitz, *Pojęcie …*, s. 72.

2.3. Prawo europejskie a orzecznictwo Trybunału Sprawiedliwości

Rozważyć wypada, czy w prawie unijnym odniesiono się do którejś z tych teorii, czy też podczas stosowania tego prawa, któraś z nich znajduje zastosowanie albo czy wykształciła się teoria o charakterze autonomicznym, właściwa tylko dla tego porządku prawnego. Ani unijne akty normatywne, ani orzecznictwo nie dają jednoznacznej odpowiedzi dotyczącej zakresu skutków objętych przepływem.

Teoria rozszerzenia skutków znalazła wyraz w raporcie Jenarda, gdzie wskazano, że uznanie powinno doprowadzić do wywarcia przez orzeczenie uznawane skutków, jakie przypisano im w państwie pochodzenia[948]. Trybunał Sprawiedliwości odwołał się do tego fragmentu raportu w wyroku w sprawie Hoffmann, potwierdzając, że orzeczenie zagraniczne, które zostało uznane na mocy art. 26 konwencji brukselskiej, musi co do zasady wywoływać takie same skutki w państwie, w którym wystąpiono o wykonanie, jak w państwie, w którym wydano orzeczenie[949]. Również w doktrynie wyrażono pogląd, że zasada automatycznego uznania, funkcjonująca w ramach unijnego przepływu orzeczeń, jest właśnie emanacją teorii rozszerzenia skutków[950].

Rozwinięcie myśli zaprezentowanej w wyroku w sprawie Hoffmann nastąpiło w wyroku w sprawie Apostolides, w którym wskazano, że „jeżeli skutkiem uznania jest co do zasady przyznanie orzeczeniom mocy i skuteczności, z której korzystają one w państwie członkowskim, w którym zostały wydane (…), to jednak nie istnieją powody przyznania danemu orzeczeniu – w ramach jego wykonania – praw, które mu nie przysługują w państwie członkowskim pochodzenia (…) lub skutków, których orzeczenie podobnego rodzaju nie wywołałoby w wezwanym państwie członkowskim”[951]. W sprawie tej Trybunał znacznie ograniczył zastosowanie teorii rozszerzenia skutków na rzecz teorii zrównania skutków zagranicznego orzeczenia.

Ograniczenie to jest dwojakie. Po pierwsze, zagraniczne orzeczenie może wywołać w państwie uznającym tylko takie skutki, jakie wywołuje w państwie pochodzenia, nawet jeśli porównywane z nim podobne orzeczenie wydane w państwie uznającym cechuje szersza skuteczność. Po drugie, jeśli skutki orzeczenia zagranicznego są szersze, to powinny

[948] Uznawanie powinno „skutkować przyznaniem orzeczeniom takiej powagi i takiej skuteczności, jaką mają w państwie, w którym zostały wydane”. Zob. raport Jenarda s. 43.
[949] Pkt 10. i 11. wyroku w sprawie Hoffmann. Zob. także pkt 34. wyroku w sprawie Gothaer. Por. A. Machnikowska [w:] M. Załucki (red.), *Unijne …*, s. 280.
[950] J. Kruczalak-Jankowska, *Automatyczne uznanie orzeczeń w Rozporządzeniu Rady Nr 1346/2000/WE w sprawie postępowania upadłościowego*, Rejent 2007, Nr 9, s. 101-102.
[951] Wyrok TS w sprawie Apostolides, pkt 66.

być ograniczone do skutków, jakie wywołuje porównywane z nim orzeczenie, które mogłoby zostać w tej sprawie wydane przez sąd państwa uznającego. Pogląd ten został podtrzymany w wyrokach w sprawie Prism[952] i w sprawie Health Service[953].

Zmiana stanowiska Trybunału nastąpiła w wyroku w sprawie Gothaer[954]. Wskazano w nim, że orzeczenia stwierdzające brak jurysdykcji w związku z klauzulą jurysdykcyjną wywierają autonomiczne skutki, które są określone przez prawo unijne, a co za tym idzie nie ma znaczenia, że takich skutków nie wywołują na podstawie prawa państwa wykonania[955]. Doszło więc do wyodrębnienia pewnej kategorii orzeczeń, które cechuje autonomiczna skuteczność regulowana prawem UE[956]. Orzeczeniem tym ograniczono stanowisko wyrażone w wyroku w sprawie Apostolides, gdyż wyłączono z zakresu regulacji krajowej, na kanwie orzeczenia stwierdzającego brak jurysdykcji, możliwość ponownego badania tej kwestii przez sąd innego państwa członkowskiego[957]. Tym samym Trybunał stwierdził, że zakres powagi rzeczy osądzonej w prawie unijnym musi mieć charakter autonomiczny i obejmuje zarówno sentencję orzeczenia, jak i jego uzasadnienie, a przepływem skutków prawnych są objęte również orzeczenia o charakterze czysto proceduralnym, nie odnoszące się do sytuacji materialnoprawnej stron[958].

Zasadność rozstrzygnięcia wyrażonego w sprawie Gothaer potwierdzono w sprawie RK[959]. Trybunał wyraźnie wskazał, że stwierdzenie braku jurysdykcji stanowi orzeczenie w rozumieniu art. 3 ust. 1 lit. g) e.r.s. i w konsekwencji przepisy rozdziału IV e.r.s. dotyczące uznawania, wykonalności i wykonywania orzeczeń, a mianowicie art. 39–58 e.r.s., mają do niego zastosowanie[960]. Zgodnie z art. 39 e.r.s. orzeczenie wydane w państwie członkowskim jest uznawane w innych państwach członkowskich bez potrzeby przeprowadzania specjalnego postępowania, a art. 41 e.r.s.. precyzuje, że w żadnym wypadku nie

[952] Wyrok TS z dnia 13 października 2011 r., C-139/10 w sprawie Prism Investments BV przeciwko Jaapowi Anne van der Meerowi, jako syndykowi masy upadłości Arilco Holland BV, EU:C:2011:653, pkt 38.
[953] Wyrok TS w sprawie Health Service, pkt 141-144.
[954] Mimo podtrzymania zasadniczej myśli zaprezentowanej w wyroku TS w sprawie Hoffmann. Zob. pkt 34. wyroku TS w sprawie Gothaer.
[955] A. Frąckowiak-Adamska, *Uznawanie …*, s. 453. Por. pkt. 34-39 wyroku TS w sprawie RK oraz brzmienie art. 6 e.r.s. w zw. z art. 7 lit. a) e.r.s. wskazujące na związanie sądu państwa członkowskiego, którego prawo wybrał zmarły zgodnie z art. 22 e.r.s. orzeczeniem sądu, do którego wcześniej wniesiono sprawę, stwierdzającego brak swojej jurysdykcji zgodnie z art. 6 e.r.s.
[956] Tamże. Zob. P. Grzegorczyk, *Nowy … (część II),* s. 27-28. Zob. odmiennie na gruncie konwencji lugańskiej I A. Włosińska, *Odmowa* ..., s. 124-127.
[957] Pkt 39. wyroku w sprawie Gothaer.
[958] Tamże, pkt 40.
[959] Wyrok TS z dnia 9 września 2021 r., C-422/20 w sprawie RK przeciwko CR, EU:C:2021:718 – dalej wyrok TS w sprawie RK.
[960] Pkt 45. wyroku TS w sprawie RK.

jest możliwe przeprowadzenie kontroli merytorycznej takich orzeczeń. Jeżeli chodzi o podstawy odmowy uznania, przewidziane w art. 40 e.r.s., żadna z nich nie dotyczy sytuacji, w której sąd, do którego wniesiono sprawę w drugiej kolejności, uznałby, że w orzeczeniu w przedmiocie stwierdzenia braku własnej jurysdykcji art. 6 lit. a) e.r.s. został błędnie zastosowany[961]. W związku z tym orzeczenie, za pomocą którego sąd państw członkowskiego stwierdza brak własnej jurysdykcji, wiąże sądy innych państw członkowskich zarówno jako orzeczenie dotyczące rezygnacji z rozpoznania sprawy przez ów sąd zgodnie z art. 6 e.r.s., jak i w odniesieniu do stwierdzenia, że spełnione są przesłanki wymienione w tym przepisie[962].

Teorii rozszerzenia skutków można też dopatrzyć się w rozporządzeniach upadłościowych, w przypadku skutków orzeczenia o wszczęciu postępowania upadłościowego[963]. Wskazano w nich, że orzeczenie takie wywołuje, z pewnymi wyjątkami, w każdym innym państwie członkowskim, bez potrzeby dopełnienia jakichkolwiek formalności, skutki, które wynikają z prawa państwa wszczęcia postępowania. Ponadto skutki postępowania upadłościowego, nie mogą zostać podważone w innych państwach członkowskich. Jakiekolwiek ograniczenie praw wierzycieli, w szczególności odroczenie płatności lub zwolnienie z długu wskutek postępowania wywiera skutek co do majątku znajdującego się na terytorium innego państwa członkowskiego tylko w odniesieniu do wierzycieli, którzy wyrazili na to zgodę. Również w motywie 22. preambuły do rozporządzenia nr 1346/2000 odnaleźć można oddziaływanie zasady rozszerzenia skutków „Automatyczne uznanie powinno (…) oznaczać, że skutki wynikające z postępowania na podstawie prawa Państwa wszczęcia postępowania rozciągają się na wszystkie inne Państwa Członkowskie".

Teoria zrównania zagranicznego orzeczenia z porównywalnym z nim orzeczeniem krajowym znalazła natomiast wyraz w trzech rozporządzeniach. Zgodnie z art. 54 ust. 1 rozporządzenia nr 1215/2012 jeżeli orzeczenie zawiera środek lub zarządzenie nieznane w prawie wezwanego państwa członkowskiego, to środek ten lub to zarządzenie powinny zostać dostosowane tak dalece, jak to możliwe do środka lub zarządzenia znanego prawu tego państwa członkowskiego, które ma równorzędne skutki i służy podobnym celom i interesom. Takie dostosowanie nie może powodować skutków wykraczających poza skutki

[961] Tamże, pkt 46.
[962] Tamże, pkt 47.
[963] Art. 17 rozporządzenia nr 1346/2000 i art. 20 rozporządzenia 2015/848.

przewidziane w prawie państwa członkowskiego pochodzenia. Każda strona może zaskarżyć przed sądem dostosowanie danego środka lub zarządzenia (art. 54 ust. 2), a jeżeli jest to konieczne, strona powołująca się na orzeczenie lub wnosząca o jego wykonanie może zostać wezwana do przedłożenia tłumaczenia lub transliteracji orzeczenia (art. 54 ust. 3). Ten mechanizm dostosowywania zagranicznego orzeczenia do systemu państwa wykonującego jest konsekwencją wprowadzenia automatycznej wykonalności[964].

Pewne cechy tej teorii można odnaleźć w art. 11 rozporządzenia nr 606/2013 w postaci porównania i dostosowania uznanego orzeczenia do systemu prawnego państwa uznającego. Wskazano w nim, że w razie konieczności i w niezbędnym zakresie właściwy organ państwa członkowskiego, do którego kierowany jest wniosek, dostosowuje elementy faktyczne środka ochrony, aby nadać temu środkowi skuteczność w tym państwie członkowskim.

Dostosowanie nieznanych skutków orzeczenia zagranicznego przewidziano również w rozporządzeniu spadkowym. W jego preambule wskazano, że powinno ono umożliwiać tworzenie lub przejście w drodze dziedziczenia prawa do nieruchomości lub rzeczy ruchomych, zgodnie z prawem właściwym dla dziedziczenia. Nie powinno ono jednak wpływać na zamknięty katalog („*numerus clausus*") praw rzeczowych znany w prawie krajowym niektórych państw członkowskich. Od państwa członkowskiego nie można wymagać, by uznało prawo rzeczowe odnoszące się do majątku znajdującego się w tym państwie członkowskim, jeżeli to prawo rzeczowe nie jest znane w jego prawie[965]. Niemożność skorzystania przez obywatela UE z prawa rzeczowego przysługującego mu w państwie pochodzenia orzeczenia w państwie uznania negatywnie wpływa na jego sytuację prawną. Toteż, aby umożliwić beneficjentom korzystanie w innym państwie członkowskim z praw, które powstały lub przeszły na nich w drodze dziedziczenia, rozporządzenie spadkowe powinno przewidywać możliwość dostosowania nieznanego prawa rzeczowego do najbliższego odpowiednika tego prawa rzeczowego, przewidzianego w prawie tego innego państwa członkowskiego. W ramach takiego dostosowania należy uwzględnić cele i interesy, którym służy określone prawo rzeczowe oraz związane z nim skutki[966].

---

[964] J. Zatorska, *Komentarz do rozporządzenia nr 1215/2012 ...*, art. 54.

[965] Motyw 15. preambuły rozporządzenia nr 650/2012.

[966] Dla określenia prawa rzeczowego będącego najbliższym krajowym odpowiednikiem nieznanego prawa rzeczowego możliwe jest nawiązanie kontaktu z organami lub właściwymi osobami w państwie, którego prawo jest właściwe dla danej sprawy spadkowej, w celu uzyskania dalszych informacji co do charakteru i skutków tego prawa. W tym celu mogłyby zostać wykorzystane istniejące sieci w obszarze współpracy sądowej w sprawach cywilnych i handlowych, a także wszelkie inne dostępne środki ułatwiające zrozu-

Rozwinięciem powyższych założeń jest art. 31 rozporządzenia nr 650/2012, zgodnie z którym w przypadku gdy dana osoba powołuje się na prawo rzeczowe, przysługujące jej zgodnie z prawem właściwym dla dziedziczenia, a to prawo rzeczowe nie jest znane prawu państwa członkowskiego, w którym na nie się powołano, prawo to podlega, o ile zachodzi taka potrzeba i w zakresie, w jakim jest to możliwe, dostosowaniu do najbardziej odpowiadającego mu prawa rzeczowego przewidzianego w prawie tego państwa, z uwzględnieniem celów i interesów, którym służy to konkretne prawo rzeczowe, oraz związanych z nim skutków[967].

2.4. Wnioski

Mając na względzie przywołane wyżej orzeczenia oraz akty prawne nie można jednoznacznie wskazać, która z teorii jest dominująca. Zauważyć jednak można pewną tendencję, która sprowadza się do przeniesienia na terytorium państwa uznającego jak największej gamy skutków, które orzeczenie wywołuje w państwie pochodzenia. Szczególnie widoczne jest to w rozporządzeniu spadkowym, którego twórcy od samego początku zdawali sobie sprawę z zasadniczych różnic dotyczących dziedziczenia w państwach członkowskich. Wydaje się więc, że na gruncie spraw spadkowych istotne jest, aby obywatel Unii mógł, w jak największym zakresie, realizować uprawnienia przysługujące mu na mocy orzeczenia wydanego w państwie członkowskimi pochodzenia również na obszarze innych państw członkowskich. Oceny, jakie skutki dane orzeczenie może wywoływać, należy więc dokonywać *ad casum* w drodze życzliwej wykładni, tak aby realizować jeden z głównych celów rozporządzenia nr 650/2012 w postaci zagwarantowania skuteczności praw spadkobierców, zapisobierców i innych osób bliskich zmarłemu oraz wierzycieli spadkowych.

3. Skuteczność i wykonalność jako cechy dokumentu publicznego

Celem orzeczenia, dokumentu urzędowego, ugody sądowej oraz EPS jest wywarcie pewnych skutków, czy to w sferze materialnoprawnej, czy też procesowej. Skutki prawne wiążą się z cechami, które mogą być przynależne tym dokumentom publicznym, takimi

mienie prawa zagranicznego. Dostosowanie nieznanych praw rzeczowych, wyraźnie przewidziane w rozporządzeniu spadkowym, nie powinno wykluczać innych form dostosowania w ramach stosowania tego rozporządzenia. Zob. motyw 16. i 17. preambuły rozporządzenia nr 650/2012.

[967] Szerzej zob. A. Machnikowska [w:] M. Załucki (red.), *Unijne* ..., s. 241-250.

jak: prawomocność formalna[968], skuteczność i wykonalność. W literaturze odróżniono cechy orzeczenia od skutków, jakie może ono wywoływać[969]. Zasadniczą różnicą między prawomocnością, a skutecznością i wykonalnością jest to, że prawomocność formalna jest cechą, która jest właściwa orzeczeniu w takim samym zakresie, natomiast skuteczność i wykonalność są indywidualne dla każdego orzeczenia[970]. Ponadto skuteczność i wykonalność wynika z treści orzeczenia, zaś prawomocność jest cechą orzeczenia oderwaną od sentencji[971]. Relacje miedzy tymi cechami ujmuje się w ten sposób, że „Prawomocność stanowi przesłankę skuteczności, a skuteczność przesłankę wykonalności. Wygląda to tak, że w zasadzie orzeczenie, aby uzyskać skuteczność, musi stać się prawomocne, aby zaś posiadać wykonalność, musi być najpierw skuteczne. Jest bowiem oczywiste, że orzeczenie bezskuteczne nie mogłoby być wykonalne."[972].

Cechami orzeczenia są prawomocność formalna, skuteczność i wykonalność. Dokumenty urzędowe, ugody sądowe i EPS z oczywistych względów nie mogą być prawomocne, gdyż cecha ta jest właściwa wyłącznie orzeczeniom. Dokumenty urzędowe i ugody sądowe mogą być natomiast skuteczne i wykonalne. Natomiast EPS może być tylko skuteczne.

Analizę tego, jakie skutki prawne mogą być przedmiotem przepływu, zacząć należy od określenia cech dokumentu publicznego: skuteczności i wykonalności.

3.1. Skuteczność i uznawanie

Rozważania dotyczące ustalenia, jakie skutki prawne mogą być transponowane na terytorium innego państwa członkowskiego, rozpocząć należy od określenia istoty skuteczności, ponieważ głównym założeniem zasady wzajemnej akceptacji skutków prawnych jest rozszerzenie skuteczności poza obszar państwa pochodzenia[973]. Pozwoli to również na określenie wzajemnych relacji między uznaniem a stwierdzeniem wykonalności[974].

---

[968] Istotę prawomocności ujmuje się jako „instytucję procesową (jakby samodzielną) wywierająca niezależne od treści orzeczenia pewne skutki (zawsze jednakowe), mające charakter skutków procesowych". A. Miączyński, *Skuteczność* ..., s. 17. Ze względu na to, że przedmiotem rozprawy nie są rozważania dotyczące prawomocności, zagadnienia z nią związane zostaną omówione jedynie syntetycznie.

[969] A. Miączyński, *Skuteczność* ..., s. 16-17.

[970] Tamże, s. 17.

[971] Tamże.

[972] Tamże, s. 27.

[973] Skuteczność zagranicznych orzeczeń zależy od ich uznania. Por. wyrok SA w Warszawie z dnia 30 września 2008 r., sygn. akt I ACa 385/08, opubl. LEX nr 1641158.

[974] Na uwadze mieć należy, że w literaturze kwestionowany był sens i zasadność tego rozróżnienia, a problematyka ta także aktualnie wywołuje pewne kontrowersje. Zob. J. Gudowski, [w:] T. Ereciński, *Kodeks*

Skuteczność jest to cecha, która przynależy nie tylko orzeczeniom[975], posiadają ją też ugody sądowe[976] i niektóre dokumenty urzędowe, jak np. zarejestrowany akt poświadczenia dziedziczenia[977], a także europejskie poświadczenie spadkowe[978]. Wynika to z tego, że pojęcie skuteczności należy odnieść zarówno do skutków procesowych[979], jak i materialnoprawnych[980]. Określenie istoty skuteczności będzie możliwe po przeprowadzeniu analizy różnic między tym pojęciem a prawomocnością formalną i wykonalnością.

3.1.1. Skuteczność a prawomocność

Nie wdając się w szersze rozważania, w jurysprudencji zarówno zagranicznej, jak i polskiej pojawiły się kontrowersje wiążące się z pojmowaniem prawomocności[981]. Zdaniem części autorów, jest to jeden ze skutków orzeczenia i mieści się w zakresie szeroko pojmowanej skuteczności orzeczenia. W ocenie innych, prawomocność nie jest skutkiem orzeczenia, tylko jego cechą (atrybutem), z której owe skutki wynikają. Badania wzajemnych relacji między pojęciami „prawomocności" i „skuteczności" można dokonać na podstawie rozwiązań prawnych przewidzianych w polskim k.p.c.

W polskim postępowaniu cywilnym o skuteczności postanowień niemerytorycznych stanowi art. 360 k.p.c.[982], zgodnie z którym postanowienia stają się skuteczne w takim zakresie i w taki sposób, jaki wynika z ich treści, z chwilą ogłoszenia, a jeżeli ogłoszenia nie było - z chwilą podpisania sentencji. Dla zaistnienia stanu skuteczności takiego orzeczenia nie jest wymagana prawomocność[983]. Orzeczenie formalne staje się bowiem skuteczne z

---

postępowania cywilnego. Komentarz. Tom IV. Postępowanie rozpoznawcze. Postępowanie zabezpieczające, Warszawa 2016, wyd. V, s. 138 i przytoczoną tam literaturę. Szerzej na temat pojęcia wykonalności i jej funkcji zob. K. Weitz, *Konwencja …*, s. 86-99.

[975] Art. 360 k.p.c. stanowi tylko o tym kiedy, postanowienie staje się skuteczne, co nie oznacza, że skuteczne są tylko postanowienia.

[976] Np. w zakresie w jakim na podstawie ugody sądowej następuje zgodny dział spadku.

[977] Skutek wynikający z domniemania przynależnego zarejestrowanemu APD na podstawie art. 1025 § 2 k.c.

[978] Np. domniemanie właściwe dla EPS wynikające z art. 69 ust. 2 zdanie drugie e.r.s.

[979] Szerzej zob. A. Włosińska, *Odmowa …*, s. 41-48 i odnośnie do stanowiska doktryny zagranicznej K. Piasecki, *Skuteczność …*, s. 116. Co do sporów doktrynalnych związanych z pojmowaniem prawomocności (czy jest ona skutkiem orzeczenia, czy też cechą orzeczenia, która obejmuje wszystkie jego skutki) zob. K. Piasecki, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. t. I*, art. 366, Nb. 1.

[980] K. Piasecki, *Skuteczność …*, s. 116.

[981] Zagadnienie to jest na tyle obszerne, że wykracza poza ramy rozprawy.

[982] Po raz pierwszy do polskiej procedury cywilnej pojęcie skuteczności wprowadzono w k.p.c. z 1930 r. na mocy ustawy z dnia 15 lutego 1962 r. o zmianie przepisów postępowania w sprawach cywilnych (Dz. U. z 1962 r., Nr 10, poz. 46). Stosownie do dodanego wtedy art. 474^1 k.p.c. skuteczność na obszarze Polski nie podlegających wykonaniu w drodze egzekucji orzeczeń sądów zagranicznych w sprawach cywilnych, należących w Polsce do właściwości sądów powszechnych zależy od uznania ich przez sąd polski, chyba że umowa międzynarodowa stanowi inaczej.

[983] W przypadku orzeczeń niemerytorycznych mówić można wyłącznie o prawomocności formalnej i o prawomocności materialnej w zakresie mocy wiążącej. Zob. A. Miączyński, *Skuteczność …*, s. 94.

chwilą ogłoszenia lub podpisania sentencji, co oznacza, że skuteczność i prawomocność będzie zbieżna jedynie co do orzeczeń, które nie są zaskarżalne. Skuteczność orzeczenia w tym wypadku należy powiązać z ich mocą wiążącą (prawomocnością materialną), która określana jest nawet mocą wiążącą natychmiastową[984]. Skuteczność orzeczeń formalnych dotyczy w zasadzie samego postępowania.

W Kodeksie postępowania cywilnego o skuteczności postanowień merytorycznych mowa w art. 521 k.p.c.[985] Jeżeli przepis szczególny inaczej nie stanowi, postanowienie orzekające co do istoty sprawy staje się skuteczne, a jeżeli wymaga wykonania - także wykonalne, po uprawomocnieniu się (art. 521 § 1 k.p.c.)[986]. Przewidziana jest także możliwość wstrzymania zarówno wykonalności takich postanowień (art. 521 § 2 k.p.c.), jak i ich skuteczności (art. 388 § 1 i 4 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.). Brak jest natomiast przepisu, który wprost regulowałby skuteczność wyroków. Przyjąć jednak trzeba, że skutki, jakie niesie za sobą wyrok – prawomocny formalnie – zostały określone w art. 365 k.p.c. i 366 k.p.c. Mając na uwadze powyższe przepisy, zauważyć należy, że polski ustawodawca odróżnia „skuteczność" od „prawomocności", a więc nie należy tych pojęć ze sobą utożsamiać[987].

Z tych względów, w rozprawie przyjęto, że do skuteczności należy podejść częściowo odmiennie w przypadku orzeczeń formalnych i orzeczeń co do istoty sprawy. W przypadku orzeczenia niemerytorycznego, skuteczność należy powiązać ze skutkami orzeczenia, które wynikają już z samego jego zaistnienia, jako faktu prawnego. Innaczej mówiąc, orzeczenie jest skuteczne z chwilą jego podpisania lub ogłoszenia i pojęcie to odnosi się do wszystkich skutków, jakie to orzeczenie może wywołać. W tym wypadku prawomocność formalna jest cechą orzeczenia, która nie jest wyraźnie powiązana ze skutecznością.

Tymczasem, jeśli chodzi o orzeczenia merytoryczne zasadą jest, że ich skutki powstają z chwilą prawomocności formalnej. Jednakże na uwadze mieć należy, że niektóre z takich skutków mogą nastąpić przed uprawomocnieniem się orzeczenia, np. na podstawie

[984] A. Góra-Błaszczykowska [w:] A. Góra-Błaszczykowska (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Tom I A. Komentarz do art. 1-424(12),* Warszawa 2020, art. 360 k.p.c., nb 1.
[985] Zob. A. Miączyński, *Skuteczność ...*, s. 94-100.
[986] Przepisami szczególnymi, które określają inny moment skuteczności i wykonalności, a mianowicie doręczenie orzeczenia są przykładowo art. 548 § 5 k.p.c. i art. 27 zdanie drugie ustawy z dnia 19 sierpnia 1994 r. o ochronie zdrowia psychicznego (t. j. Dz. U. z 2024 r., poz. 917). Zob. J. Gudowski, [w:] T. Ereciński, *Kodeks ...,* s. 139.
[987] Por. A. Miączyński, *Skuteczność ...*, s. 16-17.

rygoru natychmiastowej wykonalności[988]. Dlatego w kwestii do takich orzeczeń przyjąć trzeba, że prawomocność jest względnie powiązana ze skutecznością, w takim rozumieniu, iż jako cecha orzeczenia wyznacza ona zakres skutków orzeczenia prawomocnie formalnego. Przy czym, w wypadkach określonych w ustawie, mogą nastąpić skutki takiego orzeczenia, które nie są związane z prawomocnością, to jest następują zanim orzeczenie uprawomocni się. Toteż uznać trzeba, że cechą orzeczenia merytorycznego jest jego nieprawomocność albo prawomocność formalna i tym samym należy mówić o skutkach (skuteczności) orzeczenia co do istoty nieprawomocnego albo prawomocnego. Oznacza to, że nie można utożsamiać skuteczności z prawomocnością formalną, gdyż prawomocność ta jest wyznacznikiem pewnych skutków. Tymi skutkami będzie prawomocność materialna (art. 365 § 1 k.p.c. i art. 366 k.p.c.), czyli moc wiążąca orzeczenia oraz powaga rzeczy osądzonej.

3.1.2. Skuteczność a wykonalność

W literaturze prawa procesowego cywilnego przyjęte jest, że skuteczność odnosi się do skutków[989], jakie w sferze sytuacji prawnej danych jednostek może wywierać określone orzeczenie[990]. Podkreślenia wymaga, że chodzi zarówno o sytuację prawną zarówno materialnoprawną, jak i procesową. W doktrynie wykształciły się dwa zasadnicze nurty dotyczące pojęcia skuteczności: pierwszy, określający istotę skuteczności przez utożsamienie jej z wykonalnością orzeczenia[991] i drugi, który dąży do osiągnięcia tego celu inaczej niż przez takie utożsamienie[992].

W ramach pierwszego z nich odstępuje się od pojęcia skuteczności zastępując je wykonalnością *sensu largo*[993], która odnosi się do wywołania wszystkich skutków prawnych,

[988] Odróżnić należy natychmiastową wykonalność, a więc nadanie jedynie skutku w zakresie mocy wykonawczej, od natychmiastowej skuteczności np. art. 578 § 1 k.p.c., która powoduje, że orzeczenie uzyskuje pełną skuteczność, przed uzyskaniem prawomocności formalnej. Por. A. Miączyński, *Skuteczność ...*, s. 98.

[989] Chodzi zarówno o skutki prawne, jak i skutki faktyczne. Zob. J. Gudowski, [w:] T. Ereciński, *Kodeks ...*, s. 138.

[990] Treść postanowienia co do istoty sprawy wskazuje zakres powstałych skutków prawnych. Tak P. Pruś [w:] M. Manowska (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom II. Art. 478-1217,* Warszawa 2000, wyd. IV, s. 401.

[991] Por. A. Miączyński, *Skuteczność ...*, s. 18-21 i J. Krajewski, *Skuteczność ...*, s. 545.

[992] Zob. A. Włosińska, *Odmowa* …, s. 40.

[993] W tym ujęciu następuje zrównanie skuteczności i wykonalności *sensu largo*. S. Szer zwraca uwagę, że w takim ujęciu dochodzi do „pomieszania" skuteczności i wykonalności, które są według niego odrębnymi instytucjami. Zob. S. Szer, *O uznaniu* ..., s. 18-21 i tenże, *Uznanie* ..., s. 54.

wraz z możliwością przymusowego wykonania[994]. Wyróżnia się w tym ujęciu także wykonalność *sensu stricto*[995], która wiąże się tylko z możliwością przeprowadzenia egzekucji (tzw. *Vollstreckungswirkung*)[996]. Stosownie zaś do drugiego poglądu, pomocna przy ustaleniu istoty skuteczności może być odpowiedź na pytanie, czy zawiera ona w sobie wszystkie skutki, jakie niesie za sobą dane orzeczenie, w tym jego wykonalność (szeroki aspekt skuteczności)[997], czy też wszystkie skutki z wyłączeniem tylko wykonalności[998] lub wyłą-

[994] Zob. odnośnie do wykonalności postanowień formalnych B. Bladowski, *Wpływ zażalenia na wykonalność postanowienia oraz na bieg postępowania cywilnego,* Palestra 1972, Nr 11, s. 9, który przez „wykonanie" postanowień formalnych rozumie „wykonanie ich w postępowaniu egzekucyjnym, jak i oddziaływanie ich na sferę prawa zainteresowanych osób wprost, w sposób niejako samoistny". Pogląd, że wykonanie obejmuje również uznanie wyraził za M. Lisiewskim, K. Lipiński, *Uznawanie zagranicznych orzeczeń sądowych*, NP 1957, Nr 11, s. 47. Zob. również M. Lisiewski, *Uznanie ...*, s. 195 i nast.

[995] Rozumianą jako wykonanie orzeczenia w drodze egzekucji sądowej za pomocą aparatu przymusu państwowego. Można się spotkać także z pojęciem „wykonalności egzekucyjnej", czyli „zdatności do wykonania w postępowaniu egzekucyjnym lub innym postępowaniu, które nie będąc postępowaniem egzekucyjnym, służy wykonaniu orzeczeń, np. postępowanie wykonawcze w sprawach o odebranie osoby podlegającej władzy rodzicielskiej lub pozostającej pod opieką (art. 598^1 i n.).". Tak P. Pruś [w:] M. Manowska (red.), *Kodeks …*, s. 401. To inne postępowanie niż egzekucyjne określa się mianem postępowania wykonawczego, tak J. Gudowski, [w:] T. Ereciński, *Kodeks …*, s. 138.

[996] Por. K. Weitz, *Konwencja …*, s. 90-91. Krytykiem wyróżnienia wykonania *sensu largo* i *sensu stricto* był m. in. M. Allerhand, który postulował odróżnienie wykonalności orzeczenia od uznania (skuteczności) innych skutków z niego wynikających. Por. M. Allerhand, *Kilka uwag o wyrokach konstytutywnych,* PPC 1936, nr 10, s. 292-295.

[997] Tak J. Krajewski, *Skuteczność a wykonalność orzeczeń cywilnych*, NP 1971, Nr 4, s. 542-555, B. Bladowski, *Wpływ …*, s. 9 i A. Rydzewski, *Problematyka skuteczności i wykonalności orzeczeń sądu wydanych na podstawie ustawy o ochronie zdrowia psychicznego*, Rejent 1998, Nr 1, s. 87. Zob. też A. Miączyński, *Skuteczność …*, s. 19 i 32. J. Krajewski [w:] J. Jodłowski, K. Piasecki (red.), *Kodeks postepowania cywilnego z komentarzem,* Warszawa 1989, t. 2, s. 585, K. Kołakowski [w:] J. Jodłowski, K. Piasecki (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz,* Warszawa 1996, t. I, s. 1076, A. Góra-Błaszczykowska, *Kodeks ...*, art. 360 k.p.c., nb 6, T. Misiuk-Jodłowska, [w:] J. Jodłowski, Z. Resich, J. Lapiere, T. Misiuk-Jodłowska, K. Weitz, *Postępowanie cywilne*, Warszawa 2007, s. 469, T. Ereciński [w:] T. Ereciński (red.) , *Kodeks …*, s. 661. Przykładowo, zdaniem B. Bladowskiego, w art. 360 k.p.c. użyte jest pojęcie skuteczności *sensu largo*, przez które autor ten rozumie zarówno sporadyczną wykonalność postanowień nadających się do wykonania w drodze egzekucji, jak – i przede wszystkim – zdolność do wywierania różnych innych skutków prawnych w takim zakresie i w taki sposób, jaki wynika z ich treści. Natomiast mówiąc o wykonalności postanowień tego rodzaju wskazuje on, że chodzi zarówno o ich wykonanie w postępowaniu egzekucyjnym, jak i ich oddziaływanie na sferę prawną zainteresowanych osób wprost, w sposób niejako samoistny. Zob. tenże, *Wpływ zażalenia na wykonalność postanowienia oraz na bieg postępowania cywilnego,* Palestra 1972, Nr 11, s. 9. Natomiast K. Korzan skuteczność *sensu largo* nazywa obowiązywalnością, tenże, *Orzeczenie konstytutywne w postępowaniu cywilnym,* Warszawa 1972, s. 115 i nast. W k.p.c. ustawodawca posługuje się również pojęciem wykonalności *sensu largo,* np. art. 396 k.p.c., art. 388 k.p.c., art. 414 k.p.c., czy art. 743 § 1 i 2 k.p.c.

[998] Tak W. Siedlecki, *Postępowanie cywilne. Zarys wykładu*, Warszawa 1987, s. 335, tenże, *Zarys postępowania cywilnego,* Warszawa 1968, s. 341, M. Allerhand, *Kilka ...*, s. 293-294, R. Kulski [w:] M. Marciniak (red.), *Kodeks …*, s. 492-493, B. Wołodkiewicz [w:] P. Rylski (red.), *Kodeks ...*, art. 1145 k.p.c., Nb. 6, T. Strumiłło [w:] J. Jankowski (red.), *Kodeks …*, s. 1736 i nast., M. Orecki [w:] T. Wiśniewski (red.), Kodeks …, s. 333. Na tle uznania i stwierdzenia wykonalności zob. K. Weitz, *Założenia…*, s. 885-887, który odnośnie do polskiej regulacji uznawania i stwierdzania wykonalności istniejącej w k.p.c. do dnia 1 lipca 2009 r. zwraca uwagę na nietypowość tego podziału, który odmiennie niż w innych systemach prawnych, rozróżniających uznanie od stwierdzenia wykonalności w oparciu o skutek w postaci wykonalności, był oparty o kryterium orzeczenia – nadające się albo nienadające się do egzekucji. Miało ono

czeniem także innych skutków orzeczenia (wąski aspekt skuteczności, „nieegzekucyjność”[999])[1000].

W doktrynie rozważania prezentowane w nurcie drugiej koncepcji nie są jednolite. Aleksandra Włosińska zauważa[1001], że można spotkać się z poglądem, że skuteczność to wszystkie skutki orzeczenia z wyłączeniem jego wykonalności i powagi rzeczy osądzonej[1002] albo skutki takie oprócz wykonalności i prawomocności[1003], przy czym zaznacza się, że jest to skutek zewnętrzny postępowania, w tym znaczeniu, że powstaje on po zakończeniu postępowania cywilnego, w sytuacji, w której orzeczenie staje się prawomocne formalnie[1004]. Istnieje także pogląd, w którym skuteczność traktuje się jako moc wiążącą orzeczenia prawomocnego formalnie[1005]. Pojęcie skuteczności rozróżniane jest również, tak w nauce polskiej, jak i światowej, na skutki wewnętrzne (właściwe) i skutki zewnętrzne (niewłaściwe)[1006]. Obecnie za przeważającą należy uznać koncepcję, że skuteczność obejmuje wszystkie skutki orzeczenia z wyłączeniem wykonalności.

Na szczególną uwagę zasługuje stanowisko Andrzeja Miączyńskiego, którego zdaniem skuteczność to taka cecha orzeczenia, która oznacza potencjalną[1007] możność wywierania przez orzeczenie jakichkolwiek skutków prawnych[1008]. W ramach tego poglądu podkreśla się, że skuteczność nie jest skutkiem orzeczenia, tylko jedną z jego cech, obok prawomocności i wykonalności. Zarówno skuteczność, jak i prawomocność oraz wykonalność

charakter rozłączny w tym znaczeniu, że orzeczenie mogło podlegać albo uznaniu albo stwierdzeniu wykonalności, a co za tym idzie uznaniu podlegały tylko orzeczenia kształtujące i ustalające, a stwierdzeniu wykonalności orzeczenia zasądzające.

[999] K. Piasecki, *Skuteczność …*, s. 40.

[1000] Zob. W. Siedlecki [w:] Resich, Siedlecki, *Komentarz KPC, t. 1,* 1969, s. 540, a także art. 1145 § 1 k.p.c. w brzmieniu do dnia 1 lipca 2009 r. oraz art. 1150 k.p.c.

[1001] A. Włosińska, *Odmowa …*, s. 41-42.

[1002] Tak W. Siedlecki, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, (red.) Z. Resich, W Siedlecki, Warszawa 1976, t. 2, s. 1436.

[1003] Tak W. Siedlecki, *Orzeczenia konstytutywne w postępowaniu cywilnym*, [w:] *Księga pamiątkowa ku czci Kamila Stefki*, Warszawa-Wrocław 1967, s. 303, E. Wengerek*, Postępowanie egzekucyjne w sprawach cywilnych*, Warszawa 1961, s. 184-185, W. Berutowicz, *Postępowanie cywilne*, Warszawa 1974, s. 504, K. Korzan, *Orzeczenia konstytutywne w postępowaniu cywilnym,* Warszawa 1972, s. 124, tenże, *System prawa procesowego cywilnego. Postępowanie rozpoznawcze przed sądami pierwszej instancji*, (red.) Z. Resich, Wrocław 1987, t. II, s. 462, W. Siedlecki, Z. Świeboda, *Postępowanie cywilne. Zarys wykładu*, Warszawa 2000, s. 295-296.

[1004] Tak K. Korzan, *Orzeczenia …*, s. 122, tenże, *System …*, s. 453, a także A. Włosińska, *Odmowa …*, s. 41.

[1005] Tak W. Broniewicz, *Postępowanie cywilne w zarysie*, Warszawa 1999, s. 253 i 469.

[1006] T. Misiuk-Jodłowska [w:] J. Jodłowski, Z. Resich, J. Lapiere, T. Misiuk-Jodłowska, K. Weitz, *Postępowanie …*, s. 470.

[1007] W tym ujęciu, skuteczność nie oznacza, że dane skutki orzeczenia wystąpią, tylko że mogą wystąpić.

[1008] A. Miączyński, *Skuteczność* ..., s. 32. Odnosi się to do „(…) skutków określonych i wynikających z treści orzeczenia w związku ze skonkretyzowaną normą prawną (treścią skonkretyzowanej w drodze orzeczenia normy prawnej), a czasem także w związku z inną normą prawną, która wystąpienie jakiegoś szczególnego skutku danego orzeczenia przewiduje”.

wywołują swoiste i sobie właściwe skutki, będąc odrębnymi instytucjami procesowymi[1009].

Ponadto spór istnieje co do tego, czy skuteczność jest warunkiem wykonalności orzeczeń zasądzających świadczenie[1010]. Skoro uznanie jest niczym innym jak rozszerzeniem skuteczności, to tożsame różnice zachodzą na gruncie uznawania i wykonalności orzeczeń. Postuluje się jednak, aby przy tematyce uznawania posługiwać się wąskim znaczeniem skuteczności[1011].

[1009] Tamże, s. 15.

[1010] Skuteczność w węższym znaczeniu jest warunkiem wykonalności zdaniem T. Erecińskiego, zob. tenże [w:] T. Ereciński, J. Ciszewski, *Międzynarodowe* …, s. 305. Podobnie traktuje on zależność zachodzącą między uznaniem a wykonalnością orzeczeń, tamże, s. 306 i 314, wskazując, że nadanie klauzuli wykonalności wyrokowi zagranicznemu oznacza *implicite* uznanie go. Tożsamo J. Jodłowski, *Uznawanie …*, s. 72 i K. Piasecki, *Skuteczność …*, s. 5. E. Wierzbowski, *Międzynarodowy …*, s. 307, wprost wskazuje, że koniecznym warunkiem stwierdzenia wykonalności jest jego uznanie, a postanowienie w przedmiocie stwierdzenia wykonalności jednocześnie oznacza uznanie orzeczenia. Podobnie K. Weitz, *Pojęcie* …, s. 57, który dodaje, że skuteczność jest cechą właściwą dla wszystkich orzeczeń, a wykonalność tylko dla tych, które zasądzają świadczenie. Innymi słowy orzeczenie wykonalne jest zawsze skuteczne, ale orzeczenie skuteczne nie zawsze jest wykonalne. Tak też A. Miączyński, *Skuteczność …*, s. 27. W taki sposób zależność między uznaniem a stwierdzeniem wykonalności ujmuje również J. Ciszewski, *Konwencja …*, s. 217. Zob. także K. Weitz, *Założenia …*, s. 886-891. Odmiennie A. Włosińska, której zdaniem powyższe stanowisko to byłoby zasadne, „gdyby wykonalność orzeczenia mogła wynikać tylko z jego prawomocności albo gdyby orzeczeniem wykonalnym mogło być tylko orzeczenie równocześnie zdolne do powodowania innych niż wykonanie przy zastosowaniu przymusu państwowego skutków prawnych (na przykład orzeczenie zasądzające świadczenie będące zarazem orzeczeniem kształtującym stosunek prawny lub prawo). Tymczasem orzeczeniem wykonalnym może być – z mocy ustawy lub bądź samego orzeczenia – rozstrzygnięcie jeszcze nieprawomocne, które może nie mieć charakteru kształtującego i które może nie być zdolne do wywołania skutków prawnych innych niż przymusowe wykonanie", tak taż, *Odmowa …*, s. 44. Na podstawie k.p.c. w brzmieniu do dnia 1 lipca 2009 r. również K. Piasecki, *Skuteczność ...*, s. 41, 121 twierdził, nie zgadzając się z E. Wierzbowskim, że orzeczenie, które nadaje się do przymusowego wykonania w drodze egzekucji sądowej, nie może być przedmiotem uznania. Na podstawie przepisów konwencji brukselskiej, a zwłaszcza art. 34 ust. 2, uznanie (brak podstaw do jego odmowy) jest przesłanką wykonalności.

[1011] T. Ereciński [w:] T. Ereciński, J. Ciszewski, *Międzynarodowe …*, s. 306 i tenże, [w:] T. Ereciński, *Kodeks …*, s. 661-662 oraz K. Weitz, *Konwencja* …, s. 91. J. Jodłowski wskazuje, że skuteczność uznanego orzeczenia zawiera w sobie wszystkie skutki z wyłączeniem wykonalności, natomiast skuteczność orzeczenia, którego wykonalność została stwierdzona zawiera w sobie pełnię skutków. Tak. J. Jodłowski, *Uznawanie …*, s. 73. Podobnie twierdzi W. Ludwiczak, akcentując, że uznanie jest czymś mniejszym od wykonalności i się w nim zawiera. W. Ludwiczak, *Skutki zagranicznych orzeczeń w sprawach rozwodowych*, RPiE 1958, z. 4, s. 60. Zob. też A. Adamek, A. Frań-Adamek, *Komentarz …*, LEX/el. 2004, art. 38. Polski k.p.c. do dnia 1 lipca 2009 r. wyraźnie rozróżniał uznanie i stwierdzenie wykonalności. Od dnia 1 lipca 2009 r. przedmiotem uznania może być już każde orzeczenie niezależnie od tego, czy nadaje się do egzekucji. W uzasadnieniu projektu nowelizacji wyjaśniono, że „Uznanie będzie mogło odnosić się do każdego orzeczenia, bez względu na to, czy może ono podlegać wykonaniu w drodze egzekucji czy też nie (por. art. 1145 k.p.c.). Z kolei stwierdzenie wykonalności pozostaje instytucją ograniczoną do orzeczeń nadających się do wykonania w drodze egzekucji (por. art. 1150 k.p.c.)". Zob. uzasadnienie rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw, druk sejmowy nr 949, VI kadencja Sejmu RP, s. 23 – dalej projekt nowelizacji k.p.c. z dnia 1 lipca 2009 r. Zob. również K. Lubiński, *Orzeczenie sądu polskiego o uznaniu orzeczenia sądu zagranicznego*, PS 2009, Nr 3, s. 17 oraz M. Malczyk-Herdzina, *Uznanie orzeczeń sądów państw obcych w świetle przepisów kodeksu postępowania cywilnego*, Prawo i Społeczeństwo, 2009, Nr 3, s. 193-194. Odnośnie do komparatystycznego ujęcia regulacji dotyczących modelu uznania i stwierdzania wykonalności zob. szerzej K. Weitz, *Założenia …*, s. 883-886. Por. również postanowienie SA w Białymstoku z dnia 30 grudnia 2009 r., sygn. akt I ACz 891/09, opubl. OSAB 2010, Nr 1, poz. 20-23.

3.1.3. Wnioski

Stosownie do przeprowadzonych powyżej rozważań, stwierdzić należy, że skuteczność, jako cechę, należy odróżnić od prawomocności formalnej i od wykonalności. Obejmuje ona wszystkie skutki prawne dokumentu publicznego, z wyłączeniem jego wykonalności. Może ona przysługiwać zarówno orzeczeniom, dokumentom urzędowym, ugodom sądowym i EPS. W aspekcie międzynarodowym skuteczność należy rozpatrywać w kontekście uznania, czyli terytorialnego rozszerzenia skutków prawnych dokumentu publicznego. O ile dokumenty publiczne mogą być skuteczne, o tyle nie oznacza to każdorazowo, że skutki z nich wynikające będą objęte mechanizmem uznania. Unijne akty prawa pochodnego mogą przedmiotowo ograniczać możliwość uznania tylko do orzeczeń, wyłączając możliwość uznania dokumentów urzędowych i ugód sądowych, czy też przewidywać uznawanie zarówno orzeczeń, jak i dokumentów urzędowych i ugód sądowych. Ponadto prawodawca unijny przewidział również, w miejsce uznawania dokumentów urzędowych, ich przyjmowanie.

3.2. Wykonalność

Wykonanie orzeczenia jest uzależnione od jego wykonalności oraz od pewnego rodzaju zezwolenia na jego wykonanie, które może przybrać np. postać klauzuli wykonalności w razie orzeczenia krajowego, czy też wymogu stwierdzenia wykonalności wobec orzeczenia obcego[1012]. Niewątpliwie oznacza to, że pojęcie wykonalności należy traktować jednolicie w całym rozporządzeniu spadkowym, a także w całym systemie unijnego przepływu skutków prawnych, a więc niezależnie od tego, czy chodzi o wykonalność orzeczenia, dokumentu urzędowego albo ugody sądowej.

Jednak ani rozporządzenie nr 650/2012, ani pozostałe akty prawne, regulujące przepływ skutków prawnych, nie zawierają definicji „wykonalności", czy też zachowując terminologię rozporządzenia spadkowego – pojęcia „wykonalnego orzeczenia". Przepis art. 43 e.r.s. zawiera wskazówkę, że chodzi o wykonalność orzeczenia wydanego w państwie członkowskim jego pochodzenia[1013]. Wobec tego brak wykonalności w państwie człon-

[1012] Por. L. Di Cola [w:] A.-L. Calvo Caravaca, A. Davì, H.-P. Mansel, *The EU Succession …*, s. 571.

[1013] Pkt 17. i nast. wyroku TS w sprawie Owens Bank, pkt 23. wyroku TS w sprawie Coursier i pkt 66. wyroku TS w sprawie Apostolides. Oznacza to, że stwierdzeniu wykonalności nie będą podlegały orzeczenia wykonalne w państwie członkowskim, ale w nim nie wydane, np. pochodzące z państwa trzeciego.

kowskim pochodzenia uniemożliwia wykonanie tego orzeczenia w państwie członkowskim, w którym wystąpiono o stwierdzenie wykonalności[1014].

W doktrynie zaprezentowano różne koncepcje, które obrazują, kiedy mamy do czynienia z wykonalnym orzeczeniem na potrzeby przepływu skutków prawnych. Zgodnie z jedną z nich wymagane jest, aby orzeczenie obejmowało treść wykonalną, czyli taką, która może być przedmiotem przymusu państwowego w postaci egzekucji oraz musi ono korzystać z mocy wykonawczej w państwie wydania orzeczenia, a więc spełniać wymagane przez prawo tego państwa wymogi formalne[1015]. Inne stanowisko skupia się na odróżnieniu wykonalności w rozumieniu abstrakcyjnym, czyli ogólnej zdatności orzeczenia, dokumentu urzędowego i ugody sądowej do bycia wykonalnym ze względu na jego treść i charakter oraz w sensie konkretnym, a więc dotyczącym formalnej poprawności dokumentu[1016]. Kolejna koncepcja opiera się na rozróżnieniu przesłanek wykonalności dotyczących postępowania rozpoznawczego, takich jak prawomocność orzeczenia i postępowania egzekucyjnego, czyli np. nadanie klauzuli wykonalności, przy czym dla przyjęcia, że orzeczenie jest wykonalne wystarcza spełnienie przesłanek dotyczących etapu rozpoznawczego postępowania[1017].

K. Weitz wyróżnia dwa aspekty wykonalności: materialny i formalny[1018]. Pierwszy z nich wiąże się z treścią orzeczenia, która musi nadawać się do przymusowego wykonania w drodze egzekucji, a więc musi zawierać obowiązek spełnienia jakiegoś świadczenia przez dłużnika. Drugi natomiast dotyczy „zdatności (dojrzałości) orzeczenia lub innego aktu do bycia podstawą wykonania w drodze egzekucji”[1019]. Przy czym chodzi wyłącznie o wymogi formalne danego aktu, takie jak prawomocność formalna orzeczenia i nadanie mu klauzuli wykonalności, a nie warunki, od których uzależnione jest przeprowadzenie na jego podstawie egzekucji, w tym faktyczną lub prawną możliwość jej przeprowadzenia[1020]. Inaczej rzecz ujmując, orzeczenie będzie wykonalne w sensie formalnym (abstrakcyjnym),

[1014] Pkt 38. wyroku TS w sprawie Prism.
[1015] K. Weitz, *Konwencja …*, s. 89. Zob. M. Arciszewski, *Klauzula wykonalności*, Prawo i Podatki Unii Europejskiej 2007, Nr 4, s. 50.
[1016] K. Weitz, *Konwencja …*, s. 89.
[1017] Tamże, s. 89-90.
[1018] Tamże, s. 92. Czyni tak również H. Mądrzak, *Natychmiastowa wykonalność wyroków w polskim procesie cywilnym PRL,* Acta Universitatis Wratislaviensis 1965 s. 26 i 32 i A. Miączyński, *Skuteczność* ..., s. 28, wskazując, że wykonalność to „zdatność orzeczenia do jego wykonania w drodze egzekucji, jeżeli jego treść nadaje się do przymusowego wykonania”.
[1019] K. Weitz, *Konwencja …*, s. 92.
[1020] K. Weitz, *Dopuszczalność …*, s. 115, T. Ereciński [w:] T. Ereciński (red.), *Komentarz do Kodeksu postępowania cywilnego. Część trzecia. Przepisy z zakresu …*, s. 260.

jeśli zostaną spełnione przesłanki wykonalności wynikające z tego orzeczenia, jako tytułu egzekucyjnego, natomiast orzeczenie takie będzie wykonalne w sensie materialnym (rzeczywistym), jeśli na jego podstawie jego treści będzie można przeprowadzić egzekucję[1021].

W wyroku w sprawie Coursier Trybunał Sprawiedliwości dokonał wykładni pojęcia „wykonalny", wyjaśniając, że obejmuje ono wyłącznie wykonalność zagranicznych orzeczeń pod względem formalnym, nie zaś warunki, pod którymi orzeczenia te mogą zostać wykonane w państwie pochodzenia[1022]. Orzeczenie nie jest więc formalnie wykonalne, jeśli został od niego wniesiony środek odwoławczy lub jeśli jeszcze może zostać wniesiony, a orzeczenie nie zostało uznane za tymczasowo wykonalne[1023]. Wykonalność pod względem formalnym odróżnić trzeba od faktycznej możliwości wykonania orzeczenia[1024], np. ze względu na niemożność wszczęcia postępowania egzekucyjnego[1025], czy też brak zwierzchnictwa terytorialnego nad nieruchomością, co do której ma być wykonanie skierowane[1026].

W orzecznictwie Trybunału Sprawiedliwości odrzucono więc koncepcję stanowiącą, że o wykonalności orzeczenia decyduje rzeczywista możliwość jego wykonania w państwie pochodzenia[1027]. Oznacza to, że faktyczna i prawna niemożność wykonania orzeczenia, a także jego uprzednie wykonanie, nie pozbawiają orzeczenia cechy wykonalności[1028].

[1021] Zob. M. Radwan [w:] M. Manowska (red.), *Kodeks …*, s. 1637-1638.

[1022] Chodzi o warunki lub przeszkody w rzeczywistym wykonaniu wykonalnego tytułu egzekucyjnego, takie jak np. zakaz przeprowadzenia egzekucji w stosunku do określonych podmiotów, mas majątkowych, czy też z przyczyn faktycznych np. ze względu na brak egzekwowalnego majątku dłużnika. To, czy dane orzeczenie jest wykonalne przynależy do sfery postępowania rozpoznawczego, natomiast to, czy na podstawie wykonalnego orzeczenia będzie można przeprowadzić skuteczną egzekucję, leży już w sferze zainteresowania postępowania egzekucyjnego. Z tych przyczyn dla potrzeb stwierdzenia wykonalności, które nie odnosi się do egzekucji orzeczenia, poprawne jest rozumienie wykonalności w jej aspekcie formalnym. Zwrócić uwagę należy, że aspekt formalny wykonalności odnosi się do samego dokumentu publicznego, a więc do materialnej zdatności do przeprowadzenia na jego podstawie egzekucji i spełnienia formalnych przesłanek wykonalności. Natomiast kwestie warunkujące faktyczne wykonanie leżą niejako „poza" wykonalnym dokumentem. Zob. pkt 29. wyroku TS w sprawie Coursier. Por. również J. Ciszewski, *Konwencja …*, s. 242 i A. Adamek, A. Frań-Adamek, *Komentarz …*, LEX/el. 2004, art. 38, P. Rylski [w:] H. Dolecki, T. Wiśniewski (red.), *Kodeks …*, s. 372.

[1023] Pkt 97. opinii w sprawie Apostolides i pkt 19. opinii rzecznika generalnego Juliane Kokott przedstawionej w dniu 16 czerwca 2011 r. w sprawie C-139/10 Prism Investments BV przeciwko J.A. Van der Meer, działającemu jako syndyk Arilco Holland B.V., EU:C:2011:401.

[1024] K. Weitz, *Dopuszczalność merytorycznej obrony dłużnika w postępowaniu o stwierdzenie wykonalności zagranicznego orzeczenia*, PS 1999, Nr 11-12, s. 102 i J. Pisuliński, *Zagraniczne orzeczenia, ugody sądowe i dokumenty urzędowe w rozporządzeniu 650/2012* [w:] A. Dańko-Roesler, A. Oleszko, R. Pastuszko (red.), *Rozprawy …*, s. 299.

[1025] Zagadnienie to było przedmiotem postępowania w sprawie Coursier.

[1026] Problem ten stanowił główną oś postępowania w sprawie Apostolides. Zob. również pkt 98. opinii w sprawie Apostolides. Podobnie kwestie tę ujmuje A. Miączyński, *Skuteczność* ..., s. 29, zaznaczając różnicę między wykonalnością, jako cechą orzeczenia, a wykonaniem, jako jego skutkiem.

[1027] K. Weitz, *Konwencja …*, s. 89.

[1028] Pkt. 36-38 wyroku TS w sprawie Prism. Tak słusznie również SA w Szczecinie w postanowieniu z dnia 17 stycznia 2013 r., sygn. akt I ACz 407/12, opubl. LEX nr 1289798.

Odmiennego zdania był rząd Zjednoczonego Królestwa podczas postępowania w sprawie Prism, w którym twierdził, „że w każdym razie dla zapewnienia celów postępowania o stwierdzenie wykonalności (…) orzeczenie powinno być wykonalne nie tylko w chwili wydania pierwotnego orzeczenia, lecz również w chwili, gdy zostało wydane orzeczenie o przyznaniu wykonalności w państwie członkowskim, w którym wystąpiono o uznanie. Byłoby sprzeczne z celami rozporządzenia nr 44/2001 i brzmieniem jego art. 38, gdyby sąd tego państwa był zobowiązany do utrzymania orzeczenia stwierdzającego wykonalność, podczas gdy dane orzeczenie zostało wykonane w państwie członkowskim pochodzenia i nie może być tam już wykonane.”. Słusznie jednak wskazał Trybunał, że żaden przepis rozporządzenia nr 44/2001 nie pozwala na odmowę lub uchylenie stwierdzenia wykonalności orzeczenia, które zostało już wykonane, bowiem taka okoliczność nie pozbawia tego orzeczenia charakteru tytułu egzekucyjnego, który stanowi cechę owego dokumentu sądowego[1029].

Trybunał dodatkowo powołał się na opinię rzecznika generalnego, aprobując jego stanowisko, że samo wykonanie orzeczenia sądowego w żaden sposób ani nie odbiera mu charakteru wykonalności, ani nie prowadzi do przyznania mu podczas jego wykonania w innym państwie członkowskim skutków prawnych, jakich nie miałoby w państwie członkowskim pochodzenia. Uznanie w państwie członkowskim, w którym wystąpiono o uznanie skutków takiego orzeczenia, które samo stanowi przedmiot postępowania o stwierdzenie wykonalności, dotyczy cech danego orzeczenia, niezależnie od okoliczności faktycznych i prawnych, które dotyczą wykonania wynikających zeń obowiązków[1030].

Stanowisko zaprezentowane przez sąd luksemburski zostało podzielone również przez polski Sąd Najwyższy, który w jednym z orzeczeń wskazał, że badanie przesłanek stwierdzenia wykonalności „nie obejmuje (…) uzależnienia uwzględnienia wniosku od badania czy wierzyciel może prowadzić egzekucję, czy też uzyskać świadczenie w (…) postępowaniu o charakterze egzekucyjnym (…). Prowadziłoby to do kreowania dodatkowego warunku nakazującego wierzycielowi wykazywanie interesu w żądaniu stwierdzenia wykonalności orzeczenia, który przecież wynika z treści orzeczenia przyznającego mu skonkretyzowane świadczenie. Przyczyny odmowy uwzględnienia wniosku wymienione enumeratywnie w art. 45 ust. 1 rozporządzenia nr 44/2001, nie zawierają takiego warunku”[1031].

[1029] Pkt 37. wyroku TS w sprawie Prism.
[1030] Tamże, pkt 39.
[1031] Postanowienie SN z dnia 30 stycznia 2018 r., sygn. akt III CSK 388/16, opubl. LEX nr 3374705.

Podkreślenia wymaga, że nadanie *exequatur* nie kreuje samej wykonalności orzeczenia obcego, którą, jak wskazuje art. 43 e.r.s., orzeczenie to musi posiadać na podstawie prawa krajowego państwa pochodzenia, aby móc zostać wykonane w innym państwie członkowskim[1032]. Stwierdzenie wykonalności przez nadanie *exequatur* stanowi więc jedynie zezwolenie na wykonanie orzeczenia zagranicznego w państwie wykonania. W literaturze zauważa się, że drugą funkcją *exequatur* – obok zezwolenia na wykonania orzeczenia zagranicznego – jest poddanie zagranicznego orzeczenia kontroli przed jego wykonaniem[1033].

Prawo państwa pochodzenia orzeczenia będzie decydować o tym, czy dane orzeczenie, dokument urzędowy lub ugoda sądowa zawierają obowiązek spełnienia świadczenia, który może podlegać egzekucji w drodze przymusu państwowego[1034]. To, czy orzeczenie jest wykonalne, będzie stwierdzać organ wydający zaświadczenie na podstawie art. 46 e.r.s. Prawo państwa pochodzenia orzeczenia będzie właściwe również do określenia rodzaju świadczenia, które ma zostać wykonane i zakresu wynikającego z tego tytułu świadczenia dłużnika[1035].

Także na podstawie tego prawa będzie następować ocena, czy dany dokument urzędowy może dotyczyć świadczenia, które jest nim objęte i czy na jego podstawie może dojść do egzekucji owego świadczenia[1036]. Tym samym nie może dojść do stwierdzenia wykonalności dokumentu urzędowego w państwie członkowskim, w którym o to wystąpiono, jeśli w państwie pochodzenia na podstawie takiego dokumentu nie można przeprowadzić egzekucji. Wynika to z faktu, że stosownie do zasady rozszerzenia skutków możliwe jest przeniesienie tylko tych skutków, które ten dokument wywołuje w państwie pochodzenia[1037].

[1032] Por. K. Weitz, *Konwencja …*, s. 86, L. Di Cola [w:] A.-L. Calvo Caravaca, A. Davì, H.-P. Mansel, *The EU Succession …*, s. 571 i P. Rylski [w:] H. Dolecki, T. Wiśniewski (red.), *Kodeks …*, s. 372.

[1033] B. Wołodkiewicz [w:] P. Rylski (red.), *Kodeks …*, art. 1150 k.p.c., Nb. 9-11.

[1034] K. Weitz, *Konwencja …*, s. 93, I. Pretelli [w:] A. Bonomi, P. Wautelet, *Le droit européen …*, s. 671, P. Rylski [w:] H. Dolecki, T. Wiśniewski (red.), *Kodeks …*, s. 372. Odmiennie M. P. Wójcik, [w:] A. Jakubecki (red.), …, art. 1150.

[1035] K. Weitz, *Konwencja …*, s. 93.

[1036] Tamże, s. 93-94. W niektórych systemach prawnych np. w prawie włoskim na podstawie aktu notarialnego można przeprowadzić egzekucję tylko świadczenia pieniężnego.

[1037] Zob. pkt 66. wyroku TS w sprawie Apostolides. Por. L. Di Cola [w:] A.-L. Calvo Caravaca, A. Davì, H.-P. Mansel, *The EU Succession …*, s. 572.

3.3. Wnioski

Podsumowując, orzeczenie, dokument urzędowy albo ugoda sądowa będą wykonalne na potrzeby przepływu skutków prawnych, jeśli będą wykonalne w aspekcie materialnym, czyli będą posiadać, stosownie do prawa państwa pochodzenia, treść potencjalnie nadającą się do egzekucji[1038]. Jeśli chodzi o orzeczenia dodatkowo[1039] wymagana jest wykonalność w aspekcie formalnym, ograniczonym do wymogów dotyczących postępowania rozpoznawczego, takich jak np. natychmiastowa wykonalność albo prawomocność formalna orzeczenia[1040], warunkujących możliwość przeprowadzenia egzekucji w państwie pochodzenia[1041].

Przy ustalaniu zakresu przepływu skutków prawnych uwzględnić również należy siatkę pojęciową terminów, które pojawiają się w jego ramach. Podkreślić wypada, że jednemu pojęciu można przypisać różną treść, która może wiązać się z zawężeniem lub rozszerzeniem jego zbioru znaczeniowego. Przykładem takiego pojęcia jest omówiona powyżej wykonalność. Przyjmując szersze rozumienie wykonalności, jako jedynie pewnej zdatności orzeczenia, dokumentu urzędowego lub ugody sądowej do wykonania w drodze egzekucji, dochodzi do rozszerzenia zakresu przepływu orzeczeń, dokumentów urzędowych i ugód sądowych w sprawach dotyczących dziedziczenia, ponieważ procedurą *exequatur* zostaną również objęte te z nich, które tylko potencjalnie są wykonalne.

Zaakceptowanie odmiennego znaczenia wykonalności, rozumianej jako możliwość realnego, czy też skutecznego przeprowadzenia egzekucji na podstawie danego orzeczenia, dokumentu urzędowego i ugody sądowej, skutkowałoby daleko idącym ograniczeniem przepływu skutków prawnych. Wiązałoby się to bowiem z koniecznością badania w ramach postępowania w przedmiocie wniosku o stwierdzenie wykonalności, czy na podstawie takich dokumentów publicznych może zostać przeprowadzona skutecznie egzekucja.

[1038] Na gruncie prawa polskiego jako przykład można wskazać art. 777 § 1 pkt 4-6 k.p.c. Wyjątek w tym zakresie stanowią art. 49 rozporządzenia Bruksela I i art. 55 rozporządzenia Bruksela I bis, które ograniczają wykonalność orzeczeń nakazujących płatność kary pieniężnej tylko do takich, które ostatecznie określają jej wysokość.

[1039] Np. art. 777 § 1 pkt 1 i 1^1 k.p.c.

[1040] W literaturze akcentuje się, że formalną przesłanką stwierdzenia wykonalności nie jest zaopatrzenie orzeczenia w klauzulę wykonalności albo wydanie innej zbliżonej decyzji procesowej. Tak m. in. K. Piasecki, *Skuteczność …*, s. 129, T. Ereciński [w:] T. Ereciński, J. Ciszewski, *Międzynarodowe …*, s. 379 i K. Weitz, *Konwencja …*, s. 96. Por. także I. Pretelli [w:] A. Bonomi, P. Wautelet, *Le droit européen …*, s. 671.

[1041] Zob. art. 39 rozporządzenia nr 4/2009, który zezwala na przyznanie orzeczeniu tymczasowej wykonalności nawet jeśli prawo krajowe nie przewiduje wykonalności z mocy prawa. Por. również motyw 22. preambuły tego rozporządzenia.

Wpłynęłoby to negatywnie na szybkość postępowania, skoro na sąd zostałby nałożony obowiązek badania takiego faktu, czy to z urzędu, czy też po podniesieniu stosownych zarzutów przez dłużnika. Jednoznacznie należy wskazać, że prawidłowe jest stanowisko optujące za rozumieniem wykonalności w pierwszym z przedstawionych znaczeń, za czym przemawia, poza przedstawioną wcześniej analizą poglądów doktryny i orzecznictwa, również tekst samego rozporządzenia spadkowego.

4. Granice czasowe przepływu skutków prawnych

O momencie rozpoczęcia wywoływania skutków przez orzeczenie krajowe była mowa w części 3.1.1. niniejszego rozdziału. Obecnie rozważania dotyczyć będą granic czasowych, w jakich skutki prawne danego dokumentu publicznego zostają przeniesione na obszar innego państwa[1042]. Temporalny obszar przepływu skutków prawnych należy rozpatrywać w dwóch aspektach. Pierwszy, dotyczy ogólnych granic czasowych w jakich następuje przepływ skutków prawnych. Drugi natomiast, stanowi o tym, w jakich granicach temporalnych następuje przepływ skutków na podstawie danego aktu prawnego.

4.1. Ogólne granice czasowe przepływu skutków prawnych

Truizmem jest stwierdzenie, że granice czasowe uznania i wykonalności wyznaczają dwa punkty na osi czasu – początek i koniec wywoływania skutków przez dokument publiczny na obszarze innego państwa. Czas powstania takich skutków w państwie obcym zależy od przyjętego w tym państwie systemu przepływu skutków prawnych[1043]. Zagad-

[1042] Ze względu na ramy wyznaczone tematem rozprawy należy wskazać, że płaszczyzny czasowej przepływu skutków prawnych dotyczy również relacja między nowym a aktualnym stanem prawnym, czyli kwestie intertemporalnego stosowania przepisów nowych i starych. W tym przedmiocie zob. szerzej m. in. M. Derdak, *Znaczenie reguł intertemporalnych dla systemu uznawania orzeczeń zagranicznych według Kodeksu postępowania cywilnego*, PWPMEiP 2019, Nr 17, s. 215 -229.

[1043] System przepływu skutków prawnych należy odróżnić od wcześniej omówionych teorii przepływu skutków prawnych. Różnica między nimi sprowadza się do tego, że system przepływu skutków określa w jaki sposób i przy pomocy jakich metod traktowane są zagraniczne dokumenty publiczne, w tym m. in. jakie warunki są wymagane do transpozycji ich skutków prawnych, natomiast teorie określają jakie mogą być to skutki. Zob. K. Piasecki, *Skuteczność ...*, s. 15-25. Aktualnie najbardziej rozpowszechnione są systemy automatycznego przepływu skutków prawnych i przepływu skutków prawnych uzależnionego od przeprowadzenia dodatkowego postępowania, tzw. postępowania delibacyjnego, np. w przedmiocie nadania *exequatur*. Pozostałe systemy uznania i swietrdzenia wykonalnośći, uwzględniając temat rozprawy, nie mają istotnego znaczenia, dlatego też nie będą one stanowić przedmiotu szerszych rozważań. Wskazać wypada, że z punktu widzenia techniki prawnej można wyróżnić następujące metody traktowania orzeczeń zagranicznych: ich formalne nieuznawanie, tylko uznawanie orzeczeń (a nie wykonanie) *ipso iure*, postępowanie delibacyjne, uznanie skuteczności orzeczenia w postępowaniu incydentalnym, postępowanie rejestracyjne, tzw. *révision au fond*, czyli sądową i merytoryczną kontrolę orzeczenia zagranicznego,

nienie to wypada omówić na podstawie dwóch najczęściej obecnie występujących systemów przepływu skutków prawnych, czyli systemu automatycznego przepływu skutków prawnych i systemu, w ramach którego przeprowadzane jest dodatkowe postępowanie w przedmiocie uznania albo stwierdzenia wykonalności, tzw. postępowanie delibacyjne.

4.1.1. Rozpoczęcie wywoływania skutków prawnych

Jeżeli prawo państwa uznającego[1044] wymaga przeprowadzenia dodatkowego postępowania, orzeczenie takie staje się skuteczne dopiero po jego zakończeniu, z chwilą uprawomocnienia się orzeczenia delibacyjnego[1045]. Orzeczenie takie ma charakter konstytutywny. O ile jednak orzeczenie zagraniczne staje się w takim wypadku skuteczne z chwilą prawomocności orzeczenia o uznaniu, to skuteczność ta działa z mocą wsteczną (*ex tunc*) od chwili, w której orzeczenie stało się skuteczne w państwie pochodzenia[1046]. Ponadto, względem tego rodzaju uznawania, system państwa uznającego może wymagać także prawomocności orzeczenia uznawanego, mimo że jego skutki w państwie pochodzenia mogły powstać już z chwilą jego wydania.

Jeśli orzeczenie zagraniczne jest uznawane *ex lege* (*ipso iure, de plano*), staje się ono skuteczne w państwie uznawanym z chwilą jego wydania w państwie pochodzenia, a więc ogólnie z chwilą nabycia przez nie skuteczności[1047]. Dodatkowo wymaga się, aby spełnione

traktowanie orzeczenia zagranicznego jako podstawy nowego powództwa (*actio indicta*), czy też nadawanie nieuznanemu orzeczenia waloru środka dowodowego. Tak T. Ereciński [w:] T. Ereciński, J. Ciszewski, *Międzynarodowe …*, s. 311 oraz K. Piasecki, *Skuteczność …*, s. 15 i nast. W polskim k.p.c. od czasu jego wejścia w życie (1 styczeń 1965 r.) do dnia 1 lipca 2009 r. przyjęto postępowanie delibacyjne, jako podstawowy model uznawania orzeczeń, jedynie orzeczenia wskazane w art. 1145 § 2 *in princ.* k.p.c. podlegały uznaniu *ipso iure*. Od dnia 1 lipca 2009 r. wprowadzono, jako zasadę, uznawanie orzeczeń zagranicznych *ipso iure.* Dla stwierdzenia wykonalności na podstawie prawa krajowego (art. 1150 k.p.c.) przez cały okres obowiązywania k.p.c. wymagane jest przeprowadzenie postępowania delibacyjnego i uzyskanie *exequatur*. Por. K. Weitz, *Skuteczność zagranicznych orzeczeń w Polsce według art. 1145 par. 2 k.p.c.*, PS 1999, z. 4, s. 70-100.

[1044] Poniższe rozważania należy odnieść odpowiednio do stwierdzania wykonalności orzeczeń, dokumentów urzędowych i ugód sądowych.

[1045] K. Piasecki, *Skuteczność …*, s. 118 oraz K. Weitz, *Założenia …*, s. 895.

[1046] Tamże. Zob. też K. Weitz, *Skutki …*, s. 49-50, tenże, *Założenia …*, s. 895-896, J. Jodłowski, *Uznawanie …*, s. 73 oraz wyrok SN z dnia 2 kwietnia 1975 r., sygn. akt II CR 67/75, opubl. OSPiKA 1976, nr 7-8, poz. 148, w którym wyjaśniono, że okoliczność, że współmałżonek zmarł po orzeczeniu wyroku sądu zagranicznego rozwiązującego małżeństwo stron przez rozwód nie stanowi dostatecznej podstawy do przyjęcia braku interesu prawnego w dochodzeniu przez drugiego małżonka uznania tego wyroku przez sąd polski. Por. także postanowienie SN z dnia 16 października 1987 r., sygn. akt I CR 233/87, opubl. LEX nr 8843, w którym wprost wskazano, że orzeczenie o uznaniu zapadłe po powstaniu orzeczenia zagranicznego działa *ex tunc*.

[1047] Zob. K. Weitz, *Założenia …*, s. 896-897 oraz opinia rzecznika generalnego Henri Mayrasa przedstawiona w dniu 9 listopada 1975 r. w sprawie Jozef de Wolf przeciwko Harry Cox B. V., EU:C:1976:168, s. 1772 – dalej opinia w sprawie de Wolf.

były warunki uznania i nie zachodziła żadna z przyczyn wykluczających uznanie[1048]. Pozwala to na uniknięcie powstania tzw. stosunków prawnych kulejących[1049], czyli takich, w których dochodzi do rozbicia w czasie powstania skuteczności orzeczenia w państwie pochodzenia i w państwie uznającym, co jest charakterystyczne dla systemu uznania opartego na postępowaniu delibacyjnym[1050].

4.1.2. Zakończenie wywoływania skutków

Odnośnie do momentu końcowego skuteczności uznanego orzeczenia[1051], sytuacja ta inaczej kształtuje się, jeśli prowadzone jest postępowanie delibacyjne i inaczej gdy uznanie ma charakter automatyczny. Co do pierwszego uwarunkowania, zgodzić się należy z K. Piaseckim, że „po uznaniu lub stwierdzeniu wykonalności orzeczenie delibacyjne i orzeczenie zagraniczne stanowią jeden akt łączony (złożony), w którym orzeczenie zagraniczne odgrywa decydującą rolę. W stosunku do niego orzeczenie o uznaniu lub stwierdzeniu wykonalności stanowi *conditio iuris* waloru orzeczenia zagranicznego."[1052].

K. Weitz, mając na uwadze to stanowisko, stwierdza, że uchylenie orzeczenia zagranicznego powoduje bezskuteczność w całości tego aktu złożonego[1053]. W polskiej doktrynie wyrażane były odmienne poglądy, stosownie do których dla pozbawienia skuteczności zagranicznego orzeczenia nie jest wystarczające jego uchylenie w państwie pochodzenia, gdyż dodatkowo niezbędne jest uchylenie postanowienia delibacyjnego. Według J. Jodłowskiego[1054] i K. Korzana[1055], do uchylenia postanowienia delibacyjnego powinno dojść przy użyciu skargi o wznowienie postępowania. Poglądy te nie są właściwe, ponieważ brak jest podstawy wznowieniowej opartej na pozbawieniu mocy prawnej orzeczenia zagranicznego[1056].

[1048] K. Weitz [w:] A. Wróbel (red.), *Stosowanie …*, s. 571, K. Weitz, *Skutki …*, s. 50 i K. Weitz, *Skuteczność…*, s. 72-73, B. Wołodkiewicz [w:] P. Rylski (red.), *Kodeks …*, art. 1145 k.p.c., nb 8, R. Kulski [w:] M. Marciniak (red.), *Kodeks …*, s. 492 i nast., T. Strumiłło [w:] J. Jankowski (red.), *…*, s. 1736 i nast., P. Borkowski [w:] T. Szanciło (red.), *Kodeks …*, s. 1608 i nast., P. Rylski [w:] H. Dolecki, T. Wiśniewski (red.), *Kodeks …*, s. 343. Stanowisko to można odnieść tożsamo do stwierdzenia wykonalności. Zob. również art. 1145 k.p.c., w którym wyraźnie zaznaczono, że orzeczenia sądów państw obcych wydane w sprawach cywilnych podlegają uznaniu z mocy prawa, chyba że istnieją przeszkody określone w art. 1146.

[1049] Zob. H. Trammer, *Konwencja haska o uznaniu rozwodów i separacji*, SP 1971, Nr 29, s. 52.

[1050] K. Weitz, *Założenia …*, s. 895-897.

[1051] Poniższe rozważania należy odpowiednio odnieść do wykonalności orzeczenia, dokumentu urzędowego i ugody sądowej, których stwierdzono wykonalność.

[1052] K. Piasecki, *Skuteczność …*, s. 13.

[1053] K. Weitz, *Skutki …*, s. 54 oraz tenże, *Założenia …*, s. 896.

[1054] J. Jodłowski, *Nowe …*, s. 655.

[1055] K. Korzan, *Orzeczenie …*, s. 173.

[1056] Tak K. Weitz, *Skutki …*, s. 52-53.

W literaturze poddano pod rozwagę sytuację, w której nastąpi uchylenie uznanego orzeczenia przez sąd zagraniczny[1057]. Jeśli dojdzie tylko do uchylenia takiego orzeczenia bez jednoczesnego wydania rozstrzygnięcia merytorycznego, to orzeczenie takie, jako niemerytoryczne nie może zostać uznane[1058]. Natomiast gdy zostanie wydane orzeczenie co do istoty sprawy, to w takiej sytuacji możliwe jest uznanie takiego orzeczenia.

Jeżeli chodzi o drugą sytuację, czyli uchylenie uznanego orzeczenia, które zostało automatycznie uznane, to utrata przez nie skuteczności na terytorium państwa pochodzenia wywołuje tożsame skutki na obszarze państwa uznającego[1059]. Automatyczne uznanie wiąże się z automatycznym upadkiem skutków orzeczenia uznawanego w razie jego zmiany bądź uchylenia w państwie pochodzenia[1060]. Podkreślenia wymaga, że tylko w tym wypadku można mówić o automatyczności upadku skutków orzeczenia, będącej niejako lustrzanym odbiciem automatycznego uznania.

Wskazać dodatkowo należy, że poza wypadkiem uchylenia orzeczenia w państwie pochodzenia orzeczenie merytoryczne nie traci skuteczności przez upływ czasu[1061]. Wyjątkiem w tym zakresie jest orzeczenie zasądzające świadczenie, które może utracić część swojej skuteczności ze względu na upływ czasu, co wiąże się z przedawnieniem zasądzonego roszczenia (art. 125 § 1 k.c.). Kolejnym wyjątkiem są również postanowienia zabezpieczające, których okres skuteczności może określić sąd lub określa ustawa (art. 754^1 k.p.c. i art. 757 k.p.c.).

4.2. Granice czasowe przepływu skutków prawnych przy uwzględnieniu aktów prawa pochodnego

Akty prawa pochodnego wyznaczają różnego rodzaju ramy czasowe przepływu skutków prawnych. Jeśli chodzi o rozporządzenie spadkowe, będą to skutki, które wynikają z orzeczeń, dokumentów urzędowych i ugód sądowych, które dotyczą dziedziczenia po osobach zmarłych w dniu lub po dniu 17 sierpnia 2015 r. Zauważyć przy tym należy, że dzień

[1057] Tamże, s. 55-56.
[1058] Tamże, s. 55.
[1059] W pkt. 18. wyroku w sprawie Hoffman TS orzekł, że „(…) orzeczenie zagraniczne - zaopatrzone w państwie konwencyjnym w klauzulę wykonalności, zgodnie z art. 31 konwencji - które pozostaje wykonalne w państwie pochodzenia, nie może być nadal wykonywane w państwie wykonania, jeżeli, według prawa tego państwa, wykonanie nie jest już możliwe z powodu przyczyn leżących poza zakresem zastosowania konwencji". Stanowisko to należy odnieść odpowiednio do utraty przez orzeczenie skuteczności w państwie pochodzenia. Por. R. Ch. Verschuur, *Uznanie i wykonanie orzeczeń zagranicznych*, KPP 1999, z. 4, s. 772.
[1060] Zob. A. Szklarczyk, *System uznania zagranicznych rozwodów,* Rejent 2005, Nr 6, s. 122 i nast.
[1061] A. Miączyński, *Skuteczność ...*, s. 105-107.

17 sierpnia 2015 r. jest tylko cezurą dotyczącą daty otwarcia spadku, a nie sporządzenia dokumentu, którego skutki prawne mogą być przeniesione na obszar innego państwa[1062]. Stosownie bowiem do art. 83 ust. 3 e.r.s. w zw. z art. 59 ust. 1 e.r.s. skutki dowodowe rozrządzenia spadkowego sporządzonego w formie dokumentu urzędowego przed dniem 17 sierpnia 2015 r. są objęte przepływem, jeśli otwarcie spadku nastąpiło w tej dacie albo później. Natomiast jeśli chodzi o orzeczenia, to stwierdzić należy, co do zasady, że na podstawie rozporządzenia nr 650/2012 będzie możliwy przepływ skutków prawnych inkorporowanych w orzeczeniach wydanych najwcześniej od dnia 17 sierpnia 2015 r.[1063].

Wyjątkowo, odmiennie od ogólnych reguł, o czasie istnienia skutków danego orzeczenia mogą stanowić poszczególne akty prawa pochodnego. Przykładowo w art. 4 ust. 4 rozporządzenia nr 606/2013 ograniczono czasowo skuteczność zagranicznego środka ochrony, wskazując, że niezależnie od tego, czy środek ochrony ma dłuższy okres obowiązywania, skutki uznania są ograniczone do okresu 12 miesięcy, począwszy od dnia wydania zaświadczenia. Oznacza to, że o ile środek ochrony jest automatycznie uznawany, to okres tego uznania liczony jest nie od daty wydania orzeczenia w tym przedmiocie, tylko od daty wydania zaświadczenia i trwa przez 12 następnych miesięcy. Dochodzi więc do uniezależnienia ram czasowych uznawania skutków środka ochrony od okresu istnienia tego orzeczenia w państwie wydania.

Specyficzne czasowe ograniczenie posługiwania się dokumentem, wykazującym powstanie skutków związanych ze spadkobraniem, przewidziano w art. 70 e.r.s. Wydane poświadczone odpisy europejskiego poświadczenia spadkowego pozostają ważne przez ograniczony okres sześciu miesięcy, który ma być wskazany w poświadczonym odpisie przez opatrzenie go datą ważności (art. 70 ust. 3 zdanie pierwsze e.r.s.). W wyjątkowych, należycie uzasadnionych przypadkach, organ wydający może, w drodze odstępstwa, postanowić, że okres ważności będzie dłuższy (art. 70 ust. 3 zdanie drugie e.r.s.)[1064]. Po upływie tego okresu osoba posiadająca poświadczony odpis musi wystąpić z wnioskiem do organu wydającego o przedłużenie okresu ważności poświadczonego odpisu lub o nowy poświadczony odpis, by móc wykorzystać poświadczenie do celów wskazanych w art. 63 e.r.s. Prawodawca unijny ograniczył w ten sposób czasowo przepływ skutków, jakie niesie za

[1062] Zob. pkt 53. wyroku TS w sprawie RK i art. 83 ust. 4 e.r.s.
[1063] Zob. M. Pilich, *Jurysdykcja* ..., s. 54 i nast.
[1064] Zob. pkt 41. opinii rzecznika generalnego M.C. Sáncheza-Bordony przedstawionej w dniu 29 kwietnia 2021 r. w sprawie C-301/20 UE, HC przeciwko Vorarlberger Landes- und Hypotheken-Bank AG, EU:C:2021:351.

sobą (art. 69 e.r.s. w zw. z art. 63 e.r.s.) EPS. Wiąże się to z koniecznością zapewnienia kontroli nad poświadczeniem i nad jego wykorzystaniem oraz ochroną obrotu prawnego przez minimalizację negatywnych skutków, do których mogłoby dojść w wyniku pozostawania w obiegu wadliwych odpisów[1065].

4.3. Wnioski

Podsumowując, co do czasowego przepływu skutków prawnych na podstawie rozporządzenia spadkowego, po pierwsze, co do zasady, będą to skutki dotyczące spadków otwartych od dnia 17 sierpnia 2015 r. Po drugie, stwierdzić należy, że orzeczenie pochodzące z państwa członkowskiego będzie wywoływać skutki w innych państwie z chwilą uzyskania skuteczności w państwie pochodzenia, gdyż uznawanie jest automatyczne[1066]. Po trzecie, moc egzekucyjna orzeczenia, dokumentu urzędowego, ugody sądowej również wywołuje skutki od daty uzyskania wykonalności w państwie pochodzenia, z zastrzeżeniem, że w państwie stwierdzenia wykonalności niezbędne jest uzyskanie *exequatur*[1067]. Po czwarte, uchylenie orzeczenia[1068] w państwie pochodzenia powoduje upadek wszelkich jego skutków w państwie, zarówno w systemie automatycznego przepływu, jak i w systemie delibacyjnym. Po piąte, w systemie delibacyjnym upadek skutków w państwie stwierdzenia wykonalności nastąpi także w razie uchylenia lub zmiany orzeczenia o nadaniu *exequatur*.

5. Treść przepływu skutków prawnych

W literaturze zakresem przepływu skutków prawnych obejmuje się wszystkie rodzaje orzeczeń lub innych aktów podlegających przepływowi[1069]. Jest on wyznaczony przez przedmiotowy, czasowy i terytorialny zakres zastosowania danego aktu prawnego[1070]. Można także mówić o zakresie przepływu skutków danego systemu prawnego i rozumieć przez to zbiór wszystkich instrumentów prawnych, których skutki prawne stosownie do

[1065] P. Cybula, J. Zatorska [w:] M. Załucki (red.), *Unijne …*, s. 382-383. Szerzej zob. pkt 2.1.1. rozdziału V rozprawy.
[1066] Tożsamo należy podejść do mocy dowodowej dokumentu urzędowego, ponieważ przyjmowanie dokumentów jest automatyczne (art. 59 ust. 1 e.r.s.).
[1067] Orzeczenie stwierdzające wykonalność ma charakter konstytutywny i wywołuje skutki *ex tunc*.
[1068] Tożsamo należy to odnieść do utraty wykonalności przez ugodę sądową i dokument urzędowy, np. w wyniku stwierdzenia ich nieważności.
[1069] Odnośnie do europejskich postępowań upadłościowych zwrócić uwagę należy, że mowa w nich jest nie tyle o uznaniu skutków orzeczeń, tylko o uznaniu skutków postępowania upadłościowego. Zob. F. Zedler, *Uznanie zagranicznych postępowań upadłościowych w prawie europejskim*, Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny 2005, Nr 2, s. 62 i A. Torbus, *Relacja ...*, s. 327-329.
[1070] K. Weitz [w:] A. Wróbel (red.) *Stosowanie ...*, s. 570.

prawa danego państwa podlegają przepływowi na jego obszarze albo o zakresie cyrkulacji skutków prawnych danego aktu prawnego, np. rozporządzenia spadkowego.

We wstępie rozprawy zaprezentowano odmienne podejście do tego zagadnienia. Otóż zakres przepływu skutków prawnych należy rozpatrywać szerzej, czyli w kilku płaszczyznach: czasowej, terytorialnej, podmiotowej, przedmiotowej, treściowej i proceduralnej. Do tej pory rozważania dotyczyły pierwszych czterech płaszczyzn, natomiast w ujęciu zaproponowanym w tej dysertacji rodzaje skutków prawnych, objętych przepływem, mieszczą się w płaszczyźnie treściowej. Innymi słowy, na treść przepływu skutków prawnych składają się wszystkie skutki prawne, które mogą zostać transponowane na obszar innego państwa, tak materialnoprawne, jak i procesowe. Słusznie przy tym zauważono, że nie ma różnicy, jeśli chodzi o zakres przepływu skutków prawnych, między systemami automatycznego uznawania lub stwierdzania wykonalności, a systemami wymagającymi przeprowadzenia postępowania delibacyjnego[1071].

5.1. Właściwość prawa do określenia treści skutków prawnych

Treść przepływu skutków prawnych wyznacza więc zakres skutków zagranicznego orzeczenia, które wywołuje ono w państwie uznającym[1072]. Na uwadze mieć należy, że przy przepływie skutków prawnych do czynienia mamy z dwoma różnymi systemami prawnymi – państwa pochodzenia orzeczenia i państwa, na którego obszar skutki mają zostać przeniesione. Te odrębne systemy mogą przewidywać, że orzeczenia rozstrzygające tożsame zagadnienia prawne wywołują nie tylko skutki zbliżone do siebie, ale co istotne – także skutki odmienne. Mogą to być skutki nieznane w systemie prawa państwa uznającego, a także sprzeczne z nim[1073].

W tym kontekście Robert Stefanicki wyróżnia za Niną Półtorak skuteczność zwykłą i rozszerzoną, wskazując, że „uznanie (…) może wyrażać przyznanie takiego samego efektu, jaki orzeczenie ma w państwie je wydającym, i wtedy mówimy o rozszerzonej skuteczności, lub może mieć taką efektywność, jaką mają podobne orzeczenia w państwie uznającym, czyli skuteczność zwykłą”[1074]. Przy rozszerzonej skuteczności w rachubę wchodzi uznawanie skutków znanych w państwie pochodzenia, ale nieznanych w państwie

[1071] K. Piasecki, *Skuteczność* ..., s. 117.
[1072] Rozważania te należy odnieść odpowiednio do skutków wynikających ze stwierdzenia wykonalności orzeczeń, ugód sądowych i dokumentów urzędowych.
[1073] Zob. K. Piasecki, *Skuteczność* ..., s. 117-118.
[1074] R. Stefanicki, *Uznanie i wykonywanie orzeczeń zagranicznych według Konwencji lugańskiej*, Prawo Spółek 2000, nr 1…, s. 41 i N. Półtorak, *Uznanie* ..., s. 664.

uznającym, natomiast skuteczność zwykła ogranicza te skutki do tych znanych w państwie uznającym[1075]. Z tych przyczyn rodzi się zagadnienie[1076], które ze skutków orzeczenia wydanego w państwie pochodzenia są możliwe do zaakceptowania w państwie uznającym i o „reguły zespolenia orzeczenia zagranicznego z (…) [innym – przyp. P.M.] porządkiem prawnym pod względem skutków"[1077].

Dokonując analizy skutków takiego orzeczenia, niezbędne jest opowiedzenie się za jedną z wcześniej wskazanych teorii przepływu skutków prawnych, ponieważ skutki te będą inaczej oceniane przy uwzględnieniu wniosków płynących z każdej z nich[1078].

A. Machnikowska podsumowała, wcześniej opisany doktrynalny spór[1079] na temat zakresu skutków, jakie wywołuje orzeczenie wydane w innym państwie członkowskim, wyróżniając trzy stanowiska[1080]. Pierwsze z nich wskazuje na swobodę państwa uznającego, od którego prawa zależy, czy danemu orzeczeniu zagranicznemu należy przypisać skuteczność zwykłą, czy też skuteczność rozszerzoną. Drugi pogląd zakłada uznanie skutków obowiązujących w państwie pochodzenia orzeczenia, z zastrzeżeniem wyjątku, że nie są one bardziej restrykcyjne niż te wynikające z prawa państwa uznającego. Trzecie, ostatnie stanowisko, opowiada się za jak najdalej idącym przejęciem skutków orzeczenia zagranicznego z jednoczesną eliminacją tych, które są nie do przyjęcia na podstawie klauzuli porządku publicznego[1081].

Jak wcześniej zaznaczono, praktyczne zastosowanie teorii rozszerzenia skutków może doprowadzić do naruszenia wewnętrznej spójności i harmonii porządku prawnego państwa uznającego[1082], dlatego w nauce prawa podjęto próbę rozwiązania tego problemu, w ramach której można wyodrębnić dwie grupy poglądów[1083]. Zgodnie z pierwszym, do porządku prawnego państwa uznającego należy przejąć jak najwięcej skutków zagranicznego orzeczenia, z wyjątkiem tych, które są całkowicie nieznane w systemie prawnym tego

[1075] A. Adamek, A. Frań-Adamek, *Komentarz do rozporządzenia nr 44/2001 w sprawie jurysdykcji i uznawania orzeczeń sądowych oraz ich wykonywania w sprawach cywilnych i handlowych*, LEX/el. 2004, art. 33.
[1076] Zob. A. Kwecko, *Uznawanie …*, s. 34 i nast.
[1077] K. Piasecki, *Skuteczność …*, s. 115.
[1078] Zauważyć należy, że odmiennie zakres skutków określa się przy zastosowaniu teorii rozszerzenia skutków, gdyż do jego oceny stosuje się prawo państwa pochodzenia i na podstawie teorii zrównania zagranicznego orzeczenia, gdyż wtedy właściwe będzie prawo państwa uznającego. Zob. K. Piasecki, *Skuteczność …*, s. 116-117 i przytoczoną tam literaturę.
[1079] Zob. również B. Wołodkiewicz [w:] P. Rylski (red.), *Kodeks …*, art. 1145 k.p.c., nb 11-12.
[1080] A. Machnikowska [w:] M. Załucki (red.), *Unijne …*, s. 280.
[1081] Ostatnia koncepcja zyskuje stopniową akceptację. Zob. A. Machnikowska [w:] M. Załucki (red.), *Unijne …*, s. 280 oraz K. Flaga-Gieruszyńska, *Konwencja …*, s. 82.
[1082] A. Włosińska, *Odmowa …*, s. 53 i K. Weitz, *Skutki …*, s. 56.
[1083] Stanowisko to przyjęto za K. Weitz, *Skutki …*, s. 56-58.

państwa i tych, które są nie do pogodzenia z zasadami jego porządku prawnego (*ordre public*)[1084]. Drugi natomiast zrzesza stronników teorii kumulacji[1085] i zakres takich skutków ogranicza wyłącznie do tych znanych w prawie państwa uznającego, pod warunkiem że pozostają one w zgodzie z prawem tego państwa[1086].

W raporcie Schlossera dla zarysowania praktycznego aspektu tych teoretycznych rozważań podano, jako przykład, sytuację dłużnika głównego i poręczyciela w systemach prawnych Francji, Niemiec i Holandii[1087]. Orzeczenie dotyczące dłużnika głównego wywołuje we Francji również skutki wobec poręczyciela, który może w procesie podjąć obronę, brak jest zaś takich skutków według prawa holenderskiego i niemieckiego. Zauważyć wypada, że może to prowadzić do odmiennych i często nieakceptowalnych sytuacji, które wynikać będą z tego, jaka teoria znajdzie zastosowanie. Przykładowo, jeśli orzeczenie dotyczące dłużnika głównego zostanie wydane przez sąd holenderski lub niemiecki, to jeśliby zostało ono uznane we Francji, to według koncepcji zrównania skutków wywoływałoby skutek wobec poręczyciela, który nie mógł przedstawić swoich racji podczas procesu w państwie pochodzenia orzeczenia. Odwracając tę sytuację, jeśli orzeczenie takie zapadłoby we Francji, a miałoby zostać uznane w Niemczech, to nie wywołałoby ono skutków wobec poręczyciela, gdyż są one nieznane prawu niemieckiemu. Z tych przyczyn ta teoria nie może mieć zastosowania w praktyce.

Wobec tego nieakceptowalne są teorie zrównania skutków i kumulacji, gdyż ograniczają one skutki orzeczenia zagranicznego do tych znanych w państwie uznającym. Za właściwą natomiast należy uznać teorię rozszerzenia skutków w wersji, która zakłada jak najszersze przejęcie skutków orzeczenia znanych w państwie pochodzenia, których zakres powinien być korygowany na podstawie *ordre public*[1088]. Pozwala to na zachowanie takiej samej ochrony udzielonej orzeczeniem w każdym z państw członkowskich w związku z

---

[1084] Tamże, s. 56.

[1085] Szerzej na temat tej teorii zob. A. Włosińska, *Odmowa …*, s. 53-54. W doktrynie włoskiej przedstawiono zbliżoną koncepcję podwójnego ograniczenia skutków (wł. *doppia confinazione degli effetti*), stosownie do której pewna ingerencja systemu prawnego państwa, w którym występuje się o wykonanie, powinna być również dopuszczona przy ustalaniu zakresu skutków, jakie można przypisać uznanemu orzeczeniu: po uznaniu skutki orzeczenia zagranicznego byłyby ograniczone do tych, które są wspólne dla obu systemów prawnych. Tak L. Di Cola [w:] A.-L. Calvo Caravaca, A. Davì, H.-P. Mansel, *The EU Succession …*, s. 572.

[1086] Zob. K. Piasecki, *Skuteczność …*, s. 117, T. Ereciński [w:] T. Ereciński (red.), *Kodeks …*, s. 665.

[1087] Raport Schlossera s. 127, pkt 191.

[1088] Pogląd ten jest najszerzej akceptowany w doktrynie. Zob. przykładowo A. Adamek, A. Frań-Adamek, *Komentarz …*, art. 33, K. Flaga-Gieruszyńska, *Konwencja …*, s. 82; R. Ch. Verschuur, *Uznanie …*, s. 763; A. Włosińska, *Odmowa …*, s. 64, A. Kwecko, *Uznanie …*, s. 33, K. Weitz, *Skutki* …, s. 58-59 i W. Popiołek, *Skutki* ..., s. 6.

jednolitą skutecznością orzeczenia. Dzięki takiemu podejściu w każdym z państw uznających orzeczenie będzie wywoływało takie same skutki. Dodatkowo przy takim ujęciu wymagane jest indywidualne podejście w każdej sprawie i ustalanie, czy dany skutek, nawet jeśli nie jest znany w państwie uznającym, rzeczywiście jest nie do pogodzenia z jego systemem prawnym.

5.2. Rodzaje skutków prawnych objętych przepływem

W doktrynie zaprezentowano różne sposoby podziału rodzajów skutków prawnych. Wyróżnia się skutki: wewnętrzne i zewnętrzne[1089], materialnoprawne i procesowe[1090], główne i uboczne[1091], bezpośrednie i pośrednie[1092], jednorazowe i ciągłe[1093] oraz skutki właściwe prawomocności formalnej, skuteczności i wykonalności[1094]. Ze względu na mnogość różnorakich skutków[1095], które mogą być objęte przepływem[1096] i które mogą wynikać z tego samego dokumentu publicznego poniżej przeanalizowane zostaną najważniejsze z nich[1097], czyli prawomocność materialna, skutek przypozwania i skutek interwencyjny, skutek konstytutywny (kształtujący) i skutek stanu faktycznego[1098].

[1089] Częściowo krytycznie podział taki ocenia A. Miączyński, *Skuteczność …*, s. 141-142.

[1090] Tamże, s. 142-143. Przez skutki procesowe orzeczenia należy rozumieć te skutki, które nie prowadzą do ustanowienia, zmiany lub uchylenia stosunku prawnego, ale te które są właściwe wyłącznie stosunkom prawa procesowego.

[1091] Tamże, s. 143-145.

[1092] Tamże.

[1093] Tamże, s. 145.

[1094] Tamże, s. 146.

[1095] W doktrynie wskazuje się, że orzeczenie może wywołać skutki takie jak: moc wykonawczą, prawomocność materialną, w tym powagę rzeczy osądzonej i moc wiążącą (skutek prejudycjalny), konstytutywny skutek orzeczenia kształtującego, czy też skutki interwencyjny, przypozwania i stanu faktycznego, a także skutek dowodowy (moc dowodową). Zob. K. Piasecki, *Skuteczność …*, s. 116. J. Jodłowski twierdzi, że orzeczenie może wywoływać skutki jako akt sądowy i jako fakt prawny. Jako akt sądowy posiada ono trzy zasadnicze skutki: powagę rzeczy osądzonej, moc egzekucyjną i skutek konstytutywny, który dotyczy wyłącznie orzeczeń konstytutywnych, a także inne skutki takie, jak np. skutek prejudycjalny. Na uwagę zasługuje, że kwestie uznania orzeczenia autor ten ogranicza wyłącznie do orzeczenia, jako aktu sądowego. Tak J. Jodłowski, *Uznawanie …*, s. 72-73.

[1096] Dotyczy to zwłaszcza skutków o charakterze materialnoprawnym.

[1097] W rozprawie intencjonalnie pominięto kwestie przepływu skutków materialnoprawnych ze względu na ich wielorakość i różnorodność w zależności od krajowego prawa spadkowego każdego z państw członkowskich.

[1098] Por. P. Grzegorczyk, *Nowy fundament europejskiego prawa procesowego cywilnego: jurysdykcja krajowa, zawisłość sprawy oraz uznawanie i wykonywanie orzeczeń w sprawach cywilnych i handlowych według rozporządzenia Rady i Parlamentu Europejskiego nr 1215/2012 (Bruksela Ia) (część II),* PS 2014, Nr 7-8, s. 27.

5.2.1. Prawomocność materialna orzeczenia

Mając na względzie uprzednią argumentację, cechą orzeczenia jest jego prawomocność formalna[1099], czyli niewzruszalność[1100], a jej skutkiem jest prawomocność materialna w postaci mocy wiążącej[1101] (pozytywny skutek orzeczenia, skutek prejudycjalny[1102]) i powagi rzeczy osądzonej[1103] (negatywny skutek orzeczenia)[1104].

Skoro prawomocność formalna jest cechą orzeczenia, a nie jego skutkiem, nie może być mowy o uznaniu w tym zakresie. Natomiast powszechnie przyjęte jest, że uznaniu podlega prawomocność materialna orzeczenia[1105]. Uzasadnia to również stanowisko, że prawo państwa pochodzenia jest właściwe dla określenia, które z orzeczeń korzystają z prawo-

[1099] W prawie unijnym wyraźnie odróżnia się prawomocność formalną od materialnej. Zaznacza się, że powagi rzeczy osądzonej nie należy mylić z prawomocnością, która oznacza stan orzeczenia, od którego nie przysługują środki odwoławcze lub od którego nie można się już odwołać. Por. pkt 17. opinii rzecznika generalnego Niilo Jääskinena z dnia 4 października 2010 r. w sprawie C-296/10 Bianca Purrucker przeciwko Guillermowi Vallésowi Pérezowi, EU:C:2010:578 – dalej opinia w sprawie Purrucker II.

[1100] Rozumiana za W. Broniewiczem jako niemożność zmiany lub uchylenia orzeczenia za pomocą zwykłego środka prawnego. Tak W. Broniewicz, *Prawomocność orzeczeń w postępowaniu cywilnym*, SI, z. V, 1976, s. 74. TS wielokrotnie przypominał znaczenie, jakie zasada powagi rzeczy osądzonej ma zarówno we wspólnotowym, jak i w krajowych porządkach prawnych. Dla zapewnienia stabilności prawa i stosunków prawnych, jak też prawidłowego administrowania wymiarem sprawiedliwości istotne jest, aby orzeczenia sądowe, które stały się prawomocne po wyczerpaniu przysługujących środków odwoławczych lub po upływie przewidzianych dla tych środków terminów, były niepodważalne. Zob. m. in. pkt 38. wyroku TS z dnia 30 września 2003 r., C-224/01 w sprawie Gerhard Köbler przeciwko Austrii, EU:C:2003:513, pkt 20. wyroku TS z dnia 16 marca 2006 r., C-234/04 w sprawie Rosmarie Kapferer przeciwko Schlank & Schick GmbH, EU:C:2006:178 – dalej wyrok w sprawie Kapferer, pkt 51. wyroku TS z dnia 21 lipca 2016 r., C-226/15 w sprawie Apple and Pear Australia Ltd i Star Fruits Diffusion przeciwko Urzędowi Unii Europejskiej ds. Własności Intelektualnej (EUIPO), EU:C:2016:582 – dalej wyrok w sprawie Apple and Pear.

[1101] W pkt. 69. opinii w sprawie Purrucker II wskazano, że pozytywny wymiar powagi rzeczy osądzonej wywodzi się z zasadniczego powołania sądów, którym jest rozstrzyganie sporów między stronami w celu autorytatywnego rozwiązywania sporów dotyczących stosunku prawnego występującego w sprawie. Oznacza to, że orzeczenie, które uzyskało status powagi rzeczy osądzonej, musi być uwzględniane jako wiążące w pozostałych postępowaniach administracyjnych lub sądowych.

[1102] Moc wiążąca orzeczenia (art. 365 § 1 k.p.c.) może być rozważana tylko wtedy, gdy rozpoznawana jest inna sprawa niż ta, w której wydano poprzednie orzeczenie oraz gdy kwestia rozstrzygnięta innym wyrokiem stanowi zagadnienie wstępne (zob. wyrok SN z dnia 4 marca 2021 r., sygn. akt II USKP 27/21, opubl. LEX nr 3178194). Por. A. Miączyński, *Skuteczność …*, s. 161-168, który nie wiąże skutku prejudycjalnego z prawomocnością materialną, tylko twierdzi, że skutek prejudycjalny wynika ze skuteczności orzeczenia.

[1103] Zgodnie z orzecznictwem TS zakres powagi rzeczy osądzonej wyznaczają te same strony, ten sam przedmiot i ta sama podstawa roszczenia. Zob. pkt 52. wyroku TS w sprawie Apple and Pear.

[1104] W pkt. 68. opinii w sprawie Purrucker II rzecznik stwierdził, że orzeczenie, które uzyskało status powagi rzeczy osądzonej co do rozstrzygniętej kwestii, uniemożliwia ponowne osądzenie tej samej kwestii w ramach innego postępowania czy to między tymi samymi stronami, czy też w sposób bardziej ogólny. Taki skutek, określony negatywnym wymiarem wspomnianej powagi rzeczy osądzonej, wiąże się z zasadą *ne bis in idem*, która jest powszechnie uznawaną ogólną zasadą prawną. Na temat negatywnego aspektu prawomocności w prawie niemieckim zob. A. Kwecko, *Uznawanie …*, s. 36. Zob. także pkt. 9-13 wyroku TS z dnia 30 listopada 1976 r., 42/76 w sprawie Jozef de Wolf przeciwko Harry Cox BV, EU:C:1976:168 – dalej wyrok TS w sprawie de Wolf.

[1105] K. Weitz, *Skutki …*, s. 60.

mocności materialnej i kiedy ją uzyskują, a także, jaki jest jej zakres podmiotowy (np. prawomocność rozszerzona)[1106] i przedmiotowy[1107].

Różne systemy prawne cechują się odmiennymi zakresami prawomocności materialnej orzeczenia. Mogą one określać, czy powaga rzeczy osądzonej przysługuje, poza orzeczeniami co do istoty sprawy, także innym orzeczeniom, czy z powagi rzeczy osądzonej korzysta wyłącznie sentencja, czy też uzasadnienie orzeczenia[1108]. Wystąpienie tych skutków[1109] należy oceniać według prawa pochodzenia i uwzględniać, w jak najdalej idącym zakresie, w państwie uznania[1110].

Jeśli chodzi o granice podmiotowe prawomocności materialnej orzeczenia, stosownie do prawa polskiego, w myśl art. 365 § 1 k.p.c. orzeczenie prawomocne wiąże nie tylko strony i sąd, który je wydał, lecz również inne sądy oraz inne organy państwowe i organy administracji publicznej, a w wypadkach w ustawie przewidzianych także inne osoby[1111]. Zasadą jest więc, że prawomocne orzeczenie co do istoty wiąże tylko strony[1112], a wyjątkiem od niej jest rozszerzona prawomocność, także wobec innych osób. To rozszerzenie może wynikać „ze szczególnej sytuacji prawnej, w jakiej znajdują się osoby trzecie w relacji do stron lub przedmiotu procesu"[1113] i może dotyczyć wyłącznie określonych osób trzecich lub mieć charakter rozciągnięcia prawomocności *erga omnes*[1114]. Jednakże przepis

[1106] Na gruncie prawa polskiego przypadki rozszerzonej (podmiotowo) prawomocności materialnej należy rozpatrywać zarówno w kontekście mocy wiążącej prawomocnych orzeczeń (art. 365 § 1 k.p.c.), jak i powagi rzeczy osądzonej (art. 366 k.p.c.) i jej skutków procesowych (art. 199 § 1 pkt 2 k.p.c. - niedopuszczalność ponownego powództwa w sprawie prawomocnie osądzonej), zob. postanowienie SN z dnia 20 kwietnia 2021 r., sygn. akt II CSKP 30/21, opubl. LEX nr 3219851.

[1107] K. Weitz, *Skutki …*, s. 64.

[1108] Odnośnie do powagi rzeczy osądzonej K. Weitz zauważa, że w niektórych państwach, takich jak Francja, Belgia, Włochy jest ona brana pod uwagę jedynie na zarzut, natomiast w innych, jak np. Polsce, Niemczech, Grecji, Danii i Norwegii jest ona uwzględniana z urzędu. W jego ocenie zgodnie z zasadą *legis fori processualis* prawo państwa uznającego jest właściwe do oceny wzajemnego stosunku dwóch prawomocnych orzeczeń wydanych w odniesieniu do tego samego przedmiotu sporu między tymi samymi stronami, jako kwestii czysto procesowej, niezwiązanej zakresem skutków prawomocnego orzeczenia; tamże s. 64-65. Zob. także A. Miączyński, *Znaczenie i rola uzasadnienia sądowego w sprawach cywilnych*, PiP 1970, Nr 11, s. 756.

[1109] Niedopuszczalność ponownego rozpoznania tej samej sprawy z tymi samymi stronami.

[1110] Według art. 366 k.p.c. w prawie polskim wyrok prawomocny ma powagę rzeczy osądzonej tylko co do tego, co w związku z podstawą sporu stanowiło przedmiot rozstrzygnięcia, a ponadto tylko między tymi samymi stronami.

[1111] Szerzej na temat granic podmiotowych skuteczności zob. A. Miączyński, *Skuteczność …*, s. 107-137.

[1112] Przez strony rozumie się tu obie strony rozstrzygniętego procesu, choćby wszczęcie postępowania nastąpiło na skutek powództwa wniesionego przez prokuratora lub organizację społeczną (zob. postanowienie SN z dnia 20 kwietnia 2021 r., sygn. akt II CSKP 30/21).

[1113] P. Grzegorczyk [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom II. Postępowanie rozpoznawcze, wyd. V*, red. T. Ereciński, Warszawa 2016, art. 365, art. 366, s. 717-718.

[1114] Zob. pkt. 54. i 55. wyroku TS z dnia 14 września 1999 r., C-310/97 w sprawie Komisja przeciwko Assi-Domän Kraft Products i in., EU:C:1999:407.

art. 365 § 1 k.p.c. z oczywistych względów[1115] nie znajduje zastosowania do obcych procedur cywilnych.

Co do granic podmiotowych prawomocności interesujące stanowisko zostało wyrażone w opinii w sprawie Purrucker II. Rzecznik Niil Jääskinen zauważył, że analiza negatywnego i pozytywnego wymiaru powagi rzeczy osądzonej może nastąpić z subiektywnego i obiektywnego punktu widzenia. W jego ocenie, subiektywny skutek orzeczenia może ograniczać się wyłącznie do stosunku między stronami. Dotyczy to zwłaszcza orzeczeń w sprawach cywilnych mających zwykły charakter deklaratoryjny w takim sensie, że stanowią one tylko potwierdzenie praw i obowiązków istniejących już na podstawie stosunku prawnego wiążącego strony i określają konsekwencje tego stanu rzeczy. Natomiast orzeczenia o charakterze konstytutywnym mogą mieć szerszy zakres subiektywny, ponieważ tworzą one nowe stosunki prawne lub zmieniają stosunki prawne już istniejące[1116]. W takim ujęciu subiektywny skutek orzeczenia w postaci prawomocności materialnej może mieć węższy zakres – orzeczenia wywołujące skutki tylko między stronami albo szerszy zakres, jeśli skutki te dotyczą też innych osób[1117]. Natomiast skutek obiektywny dotyczy relacji między orzeczeniami, które są porównywane w oparciu o dwa różne czynniki, tj. przedmiot i podstawę powództwa[1118].

Mając na uwadze poglądy prezentowane wśród jurysprudencji niemieckiej, przekonująco spostrzeżono, że prawem właściwym do określenia skutków prawomocnego formalnie orzeczenia powinno być prawo państwa jego pochodzenia, ponieważ „następstwem uznania nie jest przyznanie zagranicznemu orzeczeniu prawomocności w granicach określonych normami państwa uznającego, lecz rozciągnięcie na terytorium tego państwa prawomocności, z której korzysta dane orzeczenie w państwie jego wydania”[1119]. Wśród polskiej doktryny można spotkać się z poglądami odmiennymi, stosownie do których właściwym prawem do oceny skutków prawomocności formalnej zagranicznego orzeczenia powinno być prawo państwa uznającego[1120].

Jeśli chodzi o przedmiotowy zakres prawomocności w polskim postępowaniu cywil-

[1115] Stanowi o tym zasada *legis fori processualis*.
[1116] Pkt 70. opinii w sprawie Purrucker II.
[1117] Tamże, pkt 71.
[1118] Tamże, pkt 76.
[1119] K. Weitz, *Skutki …*, s. 63.
[1120] Tak H. Trammer, *Zarys …*, s. 83 oraz K. Piasecki, [w:] K. Piasecki (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. t. I*, art. 366, Nb 1.

nym przyjmuje się, że powaga rzeczy osądzonej i moc wiążąca ogranicza się do rozstrzygnięcia zawartego w sentencji i tylko wyjątkowo można ustalić zasięg pozytywnego aspektu prawomocności przy pomocy uzasadnienia, np. gdy pojawiają się trudności ze zidentyfikowaniem stosunku prawnego jako podstawy rozstrzygnięcia przy oddaleniu powództwa[1121]. Prawo państwa pochodzenia może jednak prawomocnością materialną obejmować również uzasadnienie orzeczenia[1122].

Przy uznaniu orzeczenia zagranicznego, którego uzasadnienie również korzysta z powagi rzeczy osądzonej i mocy wiążącej, na obszarze państwa, w którym moc taką posiada wyłącznie sentencja orzeczenia, skutki uznania w zakresie prawomocności materialnej podlegają, co do zasady, rozbiciu. Otóż, na teren państwa uznania zostanie przeniesiony w całości skutek w postaci mocy wiążącej, a skutek w postaci powagi rzeczy osądzonej z reguły ograniczony będzie do rozstrzygnięcia objętego sentencją orzeczenia zagranicznego. Wynika to z faktu, że przy badaniu istnienia powagi rzeczy osądzonej porównuje się dwa orzeczenia i jeśli zakres prawomocności jednego z nich jest szerszy o uzasadnienie, to skoro brak po stronie orzeczenia krajowego, niejako jego lustrzanego odbicia, to tym samym nie zachodzi w tej części stan *rei iudicata*. Jest to zasada, bowiem wskazuje się, że w niektórych sytuacjach należy objąć takim skutkiem również ustalenia faktyczne. Jako przykład podawane jest orzeczenie sądu niemieckiego oddalające powództwo o zasądzenie ze względu na uwzględnienie zarzutu potrącenia[1123]. W takiej sytuacji powagą rzeczy osądzonej objęte jest także ustalenie dotyczące nieistnienia dochodzonego roszczenia ze względu na wygaśnięcie zobowiązania w związku potrąceniem. Dla zachowania sensu tego rozstrzygnięcia (celu prawomocności orzeczenia) należy przyjąć, że uznaniu podlega również to ustalenie faktyczne.

W prawie unijnym „pojęcie powagi rzeczy osądzonej (…) nie obejmuje jedynie sentencji danego orzeczenia sądowego[1124], lecz rozciąga się także na te elementy uzasadnienia tego wyroku, które stanowią niezbędne wsparcie jego sentencji[1125] i które z tego względu

[1121] Zob. zamiast wielu wyroki: SN z dnia 29 września 2011 r., sygn. akt IV CSK 652/10, opubl. LEX nr 1129162, SN z dnia 5 października 2012 r., sygn. akt IV CSK 67/12, opubl. LEX nr 1231342, SN z dnia 27 czerwca 2014 r., sygn. akt V CSK 433/13, opubl. LEX nr 1514746 i wyrok SA w Szczecinie z dnia 24 lutego 2021 r., sygn. akt I ACa 337/20, opubl. LEX nr 3164511. Por. A. Miączyński, *Skuteczność* ..., s. 80-81.

[1122] Np. prawo niemieckie i angielskie. Zob. K. Weitz, *Skutki* ..., s. 66.

[1123] Tamże, s. 66-67.

[1124] Kwestie faktyczne i prawne, które rzeczywiście lub siłą rzeczy zostały rozstrzygnięte w orzeczeniu sądowym. Tak TS w pkt 87. w wyroku z dnia 19 kwietnia 2012 r., C-221/10 P w sprawie Artegodan przeciwko Komisji, EU:C:2012:216.

[1125] Zob. pkt 27. wyroku TS z dnia 26 kwietnia 1988 r., w sprawach połączonych 97/86, 193/86, 99/86 i

są z nią nierozerwalnie związane”[1126]. W wyroku w sprawie Gothaer Trybunał Sprawiedliwości wprost wskazał, że „sąd, do którego zwrócono się o uznanie orzeczenia, w którym sąd innego państwa członkowskiego uznał się za niewłaściwy do rozpoznania sprawy ze względu na istnienie klauzuli jurysdykcyjnej, jest związany ustaleniem w przedmiocie ważności tej klauzuli, które znajduje się w uzasadnieniu prawomocnego wyroku odrzucającego skargę jako niedopuszczalną”[1127]. Oznacza to, że zakres powagi rzeczy osądzonej orzeczeń stwierdzających brak jurysdykcji ma swoje źródło w prawie unijnym i jest niezależny od krajowego rozumienia tego pojęcia[1128]. Poza tym kwestia, objęta powagą rzeczy osądzonej w szerszym rozumieniu, ma charakter bezwzględnie obowiązujący i musi być brana pod uwagę przez sąd z urzędu[1129].

5.2.2. Skutek przypozwania i skutek interwencyjny

Poza prawomocnością materialną orzeczenie prawomocne formalnie wywołuje także inne skutki procesowe, takie jak skutek przypozwania i skutek interwencyjny[1130]. Treść skutku przypozwania i skutku interwencyjnego jest tożsama – każdy z nich ogranicza zakres obrony w interwenienta albo przypozwanego w toku kolejnego procesu przeciwko stronie, do której przystąpił lub mógł przystąpić (art. 82 k.p.c. i art. 85 k.p.c. w zw. z art. 82 k.p.c.). Różnią się one tylko okolicznościami ich powstania. Skutek interwencyjny wiąże się z udziałem interwenienta w procesie przeciwko stronie, do której dołączył, natomiast skutek przypozwania powstaje w związku z nieprzystąpieniem przypozwanego do

215/86 Asteris i inni przeciwko Komisji, EU:C:1988:199.

[1126] Zob. pkt 40. wyroku TS w sprawie Gothaer, a także pkt 44. wyroku TS z dnia 1 czerwca 2006 r. w sprawach połączonych C-442/03 P i C-471/03 P, P & O European Ferries (Vizcaya) i Diputación Foral de Vizcaya przeciwko Komisji, EU:C:2006:356 – dalej wyrok TS w sprawie Vizcaya. Na tle krajowego prawa polskiego por. A. Miączyński, *Znaczenie ...*, s. 754-756, którego zdaniem powaga rzeczy osądzonej rozciąga się również na integralnie związane z sentencją powody rozstrzygnięcia, a zwłaszcza ustalenia faktyczne, „w takim zakresie w jakim indywidualizują one sentencję jako rozstrzygnięcie o przedmiocie sporu i w jakim określają one istotę danego stosunku prawnego”.

[1127] Pkt 43. wyroku w sprawie Gothaer.

[1128] Tamże, pkt 39. Na tę kwestię zwrócił również uwagę rzecznik w opinii wydanej w tej sprawie podkreślając, że „orzeczenie, w którym sąd państwa członkowskiego rozstrzyga o swojej jurysdykcji po zbadaniu ważności i zakresu klauzuli jurysdykcyjnej, nie jest – w systemie uznawania i wykonywania przewidzianym w rozporządzeniu nr 44/2001 – takim samym orzeczeniem jak inne i ze względu na swoją specyfikę powinno wywoływać szczególny skutek ekstraterytorialny, jednolity i autonomiczny.” Zob. pkt 66. opinii w sprawie Gothaer.

[1129] Pkt 45. wyroku w sprawie Vizcaya. Odnośnie do zakresu powagi rzeczy osądzonej por. także wyrok TS z dnia 17 maja 2022 r., w sprawach połączonych C-693/19 i C-831/19 SPV Project 1053 Srl, Dobank SpA przeciwko YB (C-693/19) oraz Banco di Desio e della Brianza SpA, Banca di Credito Cooperativo di Carugate e Inzago sc, Intesa Sanpaolo SpA, Banca Popolare di Sondrio s.c.p.a, Cerved Credit Management SpA przeciwko YX, ZW (C-831/19), EU:C:2022:395, pkt 68.

[1130] Zob. A. Miączyński, *Skuteczność ...*, s. 157-158.

takiego procesu. Następstwem tym skutków jest, co do zasady, niemożność podniesienia zarzutu, że sprawa została rozstrzygnięta błędnie albo że strona prowadziła proces wadliwie. Oznacza to, że skutek ten dotyczy sytuacji prawnej w przyszłym procesie podmiotów nim objętych[1131].

W literaturze zauważa się, że skutek interwencyjny i skutek przypozwania, mimo że wiążą się z wydaniem prawomocnego orzeczenia, odróżnić należy od samego skutku prawomocności[1132]. Wiąże się to z tym, że prawomocnością materialną związane są strony, a jej zakres ograniczony jest z reguły do sentencji orzeczenia, natomiast skutek interwencji i przypozwania wiąże interwenienta ze stroną, do której przystąpił i przypozwanego ze stroną, do której mógł przystąpić. Ponadto mają one szerszy zakres, ponieważ obejmują także ustalenia faktyczne i prawne będące podstawą wydanego orzeczenia. Dodatkowo skutki te mogą zostać obalone w drodze tzw. zarzutu wadliwego prowadzenia procesu (*exceptio male gesti processus)*.

Dla możliwość wystąpienia obu tych skutków państwie uznającym wymaga się, aby prawo państwa pochodzenia orzeczenia przewidywało ich zaistnienie. Skutki te będą najczęściej powoływane w procesach regresowych toczących się w państwie uznającym pomiędzy interwenientem (przypozwanym) a stroną wcześniejszego procesu w państwie pochodzenia orzeczenia[1133].

5.2.3. Skutek konstytutywny

Skutek konstytutywny przysługuje tylko orzeczeniom kształtującym[1134]. Na jego mocy dochodzi do ustanowienia, zmiany lub uchylenia stosunku prawnego albo do ukształtowania innej, niezależnej od tego stosunku prawnego sytuacji prawnej[1135]. Podstawą

[1131] Tamże, s. 158.
[1132] K. Weitz, *Skutki* ..., s. 79.
[1133] Tamże, s. 81.
[1134] Orzeczeniami deklaratoryjnymi będą orzeczenia zasądzające świadczenie, ustalające istnienie lub nieistnienie stosunku prawnego lub prawa oraz orzeczenia oddalające powództwo. Por. A. Miączyński, *Skuteczność ...*, s. 147-152.
[1135] K. Korzan, *Orzeczenia ...*, s. 104. Niezwykle trafnie różnice między orzeczeniem deklaratoryjnym a konstytutywnym ujął A. Miączyński, *Skuteczność ...*, s. 61-62, stwierdzając, że „orzeczenie ma charakter deklaratywny, gdy norma prawna, której konkretyzacja ma nastąpić bezpośrednio, określa prawa i obowiązki podmiotów stosunku prawnego, a jej realizacja polega na stwierdzeniu w drodze orzeczenia sądowego, jakie prawa i jakie obowiązki wynikają z tego stosunku prawnego dla jego podmiotów. W tych przypadkach konkretny stan faktyczny sprawy znajduje rozwiązanie w abstrakcyjnej normie prawnej i wystarcza tylko zadeklarowanie tego rozwiązania. Orzeczenie deklaratywne nie wprowadza więc żadnej zmiany do istniejącego stanu prawnego, a tylko stwierdza jego rzeczywisty stan, czyli deklaruje rzeczywistą treść istniejącego stosunku prawnego. Natomiast przy orzeczeniu konstytutywnym norma prawna, której konkretyzacja ma nastąpić, pozostawia decyzji sądu oznaczenie praw i obowiązków danego sto-

skutku konstytutywnego jest norma prawa materialnego upoważniająca sąd do ukształtowania określonego stosunku prawnego. Również norma tego prawa będzie określać jego treść[1136]. Chodzi głównie o ukształtowanie sytuacji materialnoprawnej, np. w drodze postanowienia dokonującego działu spadku i w ten sposób kreującego nową sytuację prawną dotychczasowych spadkobierców i majątku spadkowego. Może także dojść do ukształtowania sytuacji procesowej[1137], np. w wyniku wydania postanowienia delibacyjnego[1138], czy też orzeczenia zwalniającego spod egzekucji albo pozbawiającego tytuł wykonawczy wykonalności.

Skoro zasadniczym skutkiem orzeczenia kształtującego jest wpływ na sytuację materialną, to zauważyć wypada, że może dojść do kolizji prawa materialnego zastosowanego w uznanym orzeczeniu, z prawem materialnym, które byłoby właściwe do oceny danej sytuacji faktycznej według przepisów prawa prywatnego międzynarodowego państwa uznającego. Wynika to z tego, że przepisy procesowe państwa uznającego są właściwe do uznania lub nieuznania orzeczenia, natomiast skutek konstytutywny oceniany jest na podstawie *legis causae*. Może więc dojść do sytuacji, że inne przepisy prawa materialnego, określone stosownie do *legis causae*, nie będą takiego skutku przewidywać[1139]. Zaistnieć ona może, gdy sąd wydający orzeczenie orzekał na podstawie innego prawa materialnego, niż to, które jest właściwe do oceny skutków orzeczenia uznanego na podstawie norm kolizyjnych państwa uznającego[1140].

Rozwiązanie tego problemu było przedmiotem licznych kontrowersji doktrynalnych, które prowadziły do wypracowania trzech teorii, próbujących go rozwikłać[1141]. Pierwsza z nich określana jest jako teoria *legis causae* lub teoria materialnoprawna i na jej podstawie prawem właściwym do oceny skutku konstytutywnego jest prawo materialne określone na podstawie normy prawa prywatnego międzynarodowego państwa uznającego. Drugą jest

sunku prawnego, tym samym uregulowanie treści tego stosunku prawnego może nastąpić dopiero w drodze orzeczenia sądu. Na mocy upoważnienia zawartego w danej normie prawnej orzeczenie konstytutywne kreuje – kształtuje ten stosunek prawny, tworząc nowy stan prawny odpowiadający treści normy prawnej, za pomocą tego orzeczenia w konkretnym przypadku urzeczywistnionej.”.

[1136] K. Weitz, *Skutki* …, s. 69 oraz T. Ereciński [w:] T. Ereciński, J. Ciszewski, *Międzynarodowe …*, s. 370.

[1137] Według A. Miączyńskiego, *Skuteczność …*, s. 147, 150, orzeczeniami konstytutywnymi mogą być też niektóre orzeczenia formalne, np. nakładające grzywnę.

[1138] Trafnie wskazuje się, że postanowienie o uznaniu kształtuje tylko sytuację procesową stron, natomiast uznane orzeczenie wpływa na sytuację materialnoprawną stron. Zob. K. Weitz, *Skutki …*, s. 69 i K. Korzan, *Orzeczenia …*, s. 173-174. Odmiennie A. Miączyński, *Skuteczność ...*, s. 152.

[1139] K. Weitz, *Skutki* …, s. 69-70.

[1140] Tamże, s. 70.

[1141] Tamże, s. 70 oraz T. Ereciński [w:] T. Ereciński, J. Ciszewski, *Międzynarodowe …*, s. 370-371.

teoria mieszana, stosownie do której zakłada się kumulatywne zastosowanie warunków zawartych w przepisach o uznawaniu zagranicznych orzeczeń, z jednoczesnym kryterium wymagającym, aby orzeczenie i jego konstytutywny skutek uznane było w państwie *legis causae*. Trzecia teoria – procesowa – zakłada, że skutek konstytutywny może być oceniany tylko na podstawie norm prawa procesowego państwa uznającego. Zgodnie ze stanowiskiem zwolenników[1142], brak jest jakiejkolwiek więzi między uznaniem takiego orzeczenia, a prawem właściwym do oceny stosunku prawnego związanego ze skutkiem konstytutywnym. Natomiast praktyczne dokonywanie jego oceny na podstawie *legis causae* doprowadziłoby do „niedopuszczalnego rozszczepienia skuteczności zagranicznych orzeczeń w państwie uznającym"[1143].

Opowiadając się za teorią procesową, K. Weitz wskazuje za Franzem Matscherem, że „przedmiotem uznania jest jedynie sam skutek konstytutywny orzeczenia zagranicznego (tzn. jego moc kształtująca), podczas gdy następstwa tegoż skutku powinny być oceniane według prawa materialnego właściwego dla stosunku prawnego, na który dany skutek oddziałuje"[1144]. T. Ereciński wyjaśnia zaś, że w razie wątpliwości, czy określone orzeczenie zagraniczne wywołuje skutek konstytutywny, czy też ma charakter tylko deklaratywny, odwołać należy się do przepisów, które były podstawą wydania tego orzeczenia przez sąd zagraniczny[1145].

5.2.4. Skutek stanu faktycznego

Zagraniczne orzeczenie[1146] może wywołać tzw. skutki stanu faktycznego[1147]. Istotne jest, że nie wiążą się one ze skutecznością zagranicznego orzeczenia, tylko z normą prawa materialnego, będąc „materialnoprawnym następstwem istnienia prawomocnego orzeczenia (…) [i polegają one – przyp. P.M.] na tym, że norma prawa materialnego traktuje sam fakt osądzenia sprawy jako jedną z części składowych stanu faktycznego wypełniającego

[1142] Teoria ta obecnie jest przeważająca na gruncie prawa niemieckiego i stosownie do K. Weitza jest właściwa również według prawa polskiego. Zob. K. Weitz, *Skutki …*, s. 71-72 i T. Ereciński [w:] T. Ereciński, J. Ciszewski, *Międzynarodowe …*, s. 371.

[1143] K. Weitz, *Skutki …*, s. 71.

[1144] Tamże, s. 72.

[1145] T. Ereciński [w:] T. Ereciński, J. Ciszewski, *Międzynarodowe …*, s. 371. Zob. też K. Weitz, *Skutki* …, s. 73.

[1146] Zarówno deklaratoryjne, jak i konstytutywne.

[1147] Zob. K. Weitz, *Skutki …* , s. 83 i A. Włosińska, *Odmowa …*, s. 67-68 oraz A. Miączyński, *Skuteczność* ..., s. 153-161. W doktrynie niemieckiej skutki te określa się jako *Tatbestands-wirkungen* (skutki wynikające z mocy faktycznej), czy też *materiellrechtliche Nebenwirkungen* (materialnoprawne skutki uboczne); tak K. Piasecki, *Skuteczność* …, s. 119. Por. również A. Miączyński, *Skuteczność …*, s. 140-141.

hipotezę tej normy”[1148] i tym samym nie zależą one, co do zasady, od prawa procesowego. Nie wynikają one więc z sentencji orzeczenia, tylko z norm prawa materialnego[1149].

Oznacza to, że sam skutek stanu faktycznego nie podlega uznaniu, ponieważ, inaczej niż skutek konstytutywny, nie wynika z orzeczenia sądowego, tylko z normy prawnej, która z jego wydaniem wiąże wystąpienie danych następstw w sytuacji materialnoprawnej. Przesłanką wystąpienia tego skutku jest istnienie skutecznego orzeczenia zgodnie z przepisami państwa, którego prawo jest właściwe do oceny stosunku prawnego objętego tym skutkiem[1150].

Podkreślić należy, że skoro skutek stanu faktycznego nie jest zależny od uznania orzeczenia, to może nastąpić zarówno w razie jego uznania, jak i jego nieuznania. Istotne jest bowiem, którego państwa – czy uznającego, czy też państwa trzeciego – prawo merytoryczne jest właściwe do oceny skutków wydania danego orzeczenia. Jeśli okaże się, że *legis causae* będzie prawo państwa uznającego, to dla zaistnienia skutków stanu faktycznego niezbędne jest uznanie tego orzeczenia. Natomiast, jeśli prawem takim będzie prawo państwa trzeciego, to dla jego wystąpienia konieczne jest zaistnienie dwóch przesłanek:

1) dotyczącej prawa kolizyjnego państwa, w którym skutek ten ma nastąpić, a mianowicie prawo materialne tego państwa nie może być prawem właściwym do oceny tych skutków – na podstawie przepisów prawa prywatnego międzynarodowego tego państwa właściwe powinno być prawo materialne państwa trzeciego,
2) dotyczącej możliwości uznania tego orzeczenia w tym państwie trzecim – na podstawie prawa państwa trzeciego, którego prawo materialne jako właściwe wskazały przepisy kolizyjne państwa nieuznającego, orzeczenie podlega uznaniu (jest uznane)[1151].

Skutek stanu faktycznego może oddziaływać na sytuację prawną stron zakończonego

[1148] T. Ereciński [w:] T. Ereciński, J. Ciszewski, *Międzynarodowe …*, s. 371.

[1149] W prawie krajowym jako przykład można wskazać art. 375 § 2 k.c., w myśli którego wyrok zapadły na korzyść jednego z dłużników solidarnych zwalnia współdłużników, jeżeli uwzględnia zarzuty, które są im wszystkim wspólne, czy też możliwość wpisu prawa do księgi wieczystej na podstawie prawomocnego orzeczenia. Por. A. Miączyński, *Skuteczność …*, s. 154-160.

[1150] K. Weitz, *Skutki …*, s. 77.

[1151] K. Weitz, *Skutki …*, s. 83 i A. Włosińska, *Odmowa …*, s. 67. Sytuację tę można określić w następujący sposób: państwo A jest państwem odmawiającym uznania orzeczenia państwa B. Prawo prywatne międzynarodowe państwa A wskazuje na właściwość prawa materialnego państwa C. Państwo C uznaje orzeczenie państwa B. Mimo, że państwo A nie uznało orzeczenia państwa B, to ze względu na to, że norma jego prawa prywatnego materialnego nakazuje stosować prawo materialne państwa C, w którym nastąpiło uznanie orzeczenia państwa B, orzeczenie pochodzące z państwa B może wywołać skutek stanu faktycznego w państwie A, mimo jego nieuznania.

postępowania albo na sytuację prawną innych podmiotów, zajmujących pozycję poza postępowaniem zakończonym wydaniem orzeczenia[1152]. Skutek konstytutywny i skutek stanu faktycznego mogą wystąpić jednocześnie obok siebie będąc efektem wydania danego orzeczenia. Odmiennie niż skutek konstytutywny, skutek stanu faktycznego może dotyczyć również orzeczeń zasądzających i ustalających (orzeczeń deklaratoryjnych)[1153].

6. Nieuznanie skutków prawnych w sprawach spadkowych

Najbardziej doniosłym rezultatem nieuznania orzeczenia jest brak transponowania skutków orzeczenia zagranicznego w innym państwie[1154]. Oznacza to, że orzeczenie takie nie spowodowało stanu powagi rzeczy osądzonej, a co za tym idzie nie można przypisać mu skutków materialnoprawnych. Nie można też nadać skutków procesowych czynnościom procesowym, które nastąpiły przed jego wydaniem[1155]. Błędem byłoby jednak stwierdzenie, że nieuznane orzeczenie nie wywołuje żadnych skutków w państwie odmowy uznania i jest pozbawione znaczenia[1156]. Słusznie bowiem zaznacza K. Piasecki, że zagraniczne orzeczenie jest faktem procesowo relewantnym, któremu przysługuje walor prawdziwości[1157]. Rację ma również J. Jodłowski, zauważając, że skoro uznaniu podlega orzeczenie jako akt sądowy, to orzeczenie nieuznane wywołuje wyłącznie skutki jako fakt prawny, co oznacza, że posiada moc dowodową na równi zagranicznemu dokumentowi urzędowemu[1158]. Tzw. skutek stanu faktycznego został już omówiony, pozostaje więc objąć dalszymi rozważaniami pozostałe skutki, jakie może wywołać nieuznane orzeczenie.

Co do orzeczeń zasądzających świadczenie w literaturze niemieckiej podniesiono, że jeśli nie zostało uznane takie orzeczenie, a dłużnik spełnił świadczenie na terytorium państwa jego pochodzenia, to nie może skutecznie domagać się przed sądami państwa odmowy uznania zwrotu tego świadczenia jako bezpodstawnego, gdyż, spełniając to świadczenie, wykonał zobowiązanie naturalne[1159]. Innym skutkiem nieuznania orzeczenia jest brak stanu

[1152] Przykłady takich sytuacji podaje K. Weitz, *Skutki* …, s. 74.
[1153] Tamże, s. 75.
[1154] Zob. K. Weitz, *Skutki* …, s. 81-87.
[1155] K. Piasecki, *Skuteczność …*, s. 118.
[1156] Odmiennie J. Jodłowski, [w:] J. Jodłowski, Z. Resich, J. Lapierre, T. Misiuk-Jodłowska, K. Weitz, *Postępowanie cywilne*, Warszawa 2007, wyd. V, s. 570.
[1157] K. Piasecki, *Skuteczność …*, s. 119. Zob. również W. Ludwiczak, *Skutki* …, s. 75, który zwraca uwagę na możliwość posłużenia się nieuznanym orzeczeniem jako środkiem dowodowym np. przy dowodzeniu dobrej wiary.
[1158] J. Jodłowski, *Uznawanie …*, s. 73.
[1159] Zob. K. Weitz, *Skutki* …, s. 81 i A. Włosińska, *Odmowa …*, s. 66-67.

powagi rzeczy osądzonej, a co za tym idzie, możliwe jest wystąpienie w państwie nieuznającym orzeczenia zagranicznego z powództwem między tymi samymi stronami dotyczącego tego samego roszczenia. W takiej sytuacji dłużnik, gdyby uzyskał korzystne dla siebie (odmienne od orzeczenia zagranicznego) orzeczenie w państwie odmowy, mógłby w nim wystąpić z żądaniem zwrotu świadczenia spełnionego za granicą[1160].

Nieuznane orzeczenie może wywoływać także skutki dowodowe, stanowiąc, jako urzędowy dokument zagraniczny, środek dowodowy podlegający swobodnej ocenie dowodów i może być również podstawą uprawdopodobnienia[1161]. Podkreślenia wymaga, że moc dowodowa takiego dokumentu nie wynika z jego mocy prawnej, ale z powagi, jaką posiada ze względu na publiczny charakter[1162].

Brak uznania orzeczenia może także prowadzić do odmowy udzielenia ochrony prawnej zainteresowanej osobie, jeśli sądy państwa odmawiającego uznania nie będą miały jurysdykcji[1163]. Stąd podmiot, który uzyskał za granicą korzystne dla siebie rozstrzygnięcie, nie będzie mógł w państwie nieuznającym skutecznie wystąpić z nowym powództwem. W takim wypadku rozwiązaniem koniecznym dla ochrony praw takiej jednostki jest przyjęcie tzw. jurysdykcji koniecznej przez sąd tego państwa, który powinien tą sprawę rozstrzygnąć[1164].

7. Podsumowanie

Niniejszy rozdział miał za zadanie ukazanie, jakie skutki mogą być objęte przepływem w sprawach dotyczących dziedziczenia i jaki ma to wpływ na zakres tego przepływu. W tym celu niezbędne było określenie, jakie są główne zasady przepływu skutków prawnych. Po przeprowadzeniu analizy teoretycznej zaprezentowano na podstawie aktów prawnych i orzecznictwa Trybunału Sprawiedliwości, w jaki sposób te ogólne założenia przekładają się na praktykę prawa. Wykazano, że w prawie europejskim dąży się do jak najdalej

[1160] K. Weitz, *Skutki* …, s. 81. Zaznacza się, że nieuznane orzeczenie nie może być już źródłem zobowiązania naturalnego.

[1161] K. Piasecki, *Skuteczność …*, s. 119-120, K. Weitz, *Skutki …*, s. 83-84, A. Włosińska, *Odmowa* …, s. 67.

[1162] K. Piasecki, *Skuteczność …*, s. 119. Na moc dowodową takiego dokumentu mogą mieć jednak wpływ przyczyny nieuznania orzeczenia; tamże.

[1163] A. Włosińska, *Odmowa …*, s. 68-69, K. Weitz, *Skutki* …, s. 85-87.

[1164] A. Włosińska, *Odmowa …*, s. 68. W ramach polskiego porządku prawnego obowiązek zapewnienia jednostce ochrony prawnej wynika zarówno z przepisów rangi międzynarodowej – art. 6 ust. 1 Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności sporządzona w Rzymie dnia 4 listopada 1950 r., zmieniona następnie Protokołami nr 3, 5 i 8 oraz uzupełniona Protokołem nr 2, Dz. U. z 1993 r. Nr 61, poz. 284 ze zm. oraz przepisów art. 45 ust. 1 i art. 77 ust. 2 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., Dz. U. z 1997 r. Nr 78, poz. 483 ze zm. Na tle prawa unijnego należy zwrócić uwagę na odmienne stanowisko wyrażone przez TS w wyroku w sprawie de Wolf, pkt 10. i nast.

idącego przeniesienia wszystkich skutków orzeczenia, które wywołuje ono w państwie pochodzenia, do państwa uznającego. Biorąc pod uwagę stanowisko Trybunału Sprawiedliwości, stwierdzić należy, że w prawie unijnym nie doszło do wykształcenia odrębnej zasady przepływu skutków prawnych. Trybunał wykorzystał dorobek doktrynalny państw członkowskich i, w zależności od danej sprawy, przepływ skutków prawnych kształtował na podstawie zasady rozszerzenia skutków prawnych albo częściowo od niej odchodził na rzecz zasady zrównania zagranicznego orzeczenia tak, aby w jak największym zakresie uzyskać skuteczność prawa unijnego i wzmocnić zasadę wzajemnej akceptacji skutków prawnych.

Doprowadziło to do wykształcenia unijnej powagi rzeczy osądzonej obejmującej zarówno sentencję orzeczenia, jak i jego uzasadnienie. Jednocześnie przesądzono, że przepływem skutków nie są objęte tylko orzeczenia odnoszące się do sytuacji materialnoprawnej stron, czyli orzeczenia co do istoty sprawy oraz orzeczenia tymczasowe. Podkreślić bowiem trzeba, że wbrew poglądom wyrażanym w doktrynie, Trybunał Sprawiedliwości uznał, że w celu zapewnienia skuteczności prawa unijnego niezbędne jest objęcie przepływem skutków również orzeczenia o charakterze wyłącznie procesowym w postaci orzeczenia stwierdzającego brak jurysdykcji. Na tym tle powstaje wątpliwość, czy stanowisko to dotyczy jedynie takich orzeczeń, czy też rozciąga się na inne orzeczenia procesowe. Wydaje się, że Trybunał pozostawił tę kwestię otwartą i mając na uwadze potrzebę zapewnienia *effet utile* prawa unijnego można spodziewać się linii orzeczniczej rozszerzającej przepływ skutków również na inne postanowienia procesowe, o ile mogą one wywrzeć skutek w innym państwie członkowskim.

Następnie rozważania dotyczyły pojęć skuteczności i wykonalności, co pozwoliło na przyjęcie wniosków co do tego, jakie skutki prawne są objęte przepływem w sprawach spadkowych. Mając na uwadze specyfikę tej części prawa cywilnego, będą to przede wszystkim skutki właściwe orzeczeniom deklaratoryjnym, takie jak prawomocność materialna – zdecydowanie rzadziej transponowane będą inne procesowe skutki takich orzeczeń.

Ponadto uzupełniono rozważania, przeprowadzone w rozdziale pierwszym, dotyczące płaszczyzny czasowej przepływu skutków, zakreślając granice czasowe tego przepływu. Na podstawie rozporządzenia spadkowego model przepływu skutków ma charakter mieszany – automatyczno-delibacyjny. Z tych względów celowe było objęcie rozważa-

niami rozprawy również ram czasowych – od kiedy i do kiedy – następuje cyrkulacja skutków prawnych.

Rozdział IV

Uznanie[1165], wykonalność i wykonywanie orzeczeń, stwierdzanie wykonalności i przyjmowanie dokumentów urzędowych oraz stwierdzanie wykonalności ugód sądowych w europejskich sprawach spadkowych

1. Wprowadzenie

Na zakres przepływu skutków prawnych, poza opisanymi dotychczas płaszczyznami: czasową, terytorialną, przedmiotową, podmiotową i treściową, wpływ ma również płaszczyzna procesowa. Dochodzi na niej do stosowania prawa w praktyce, na podstawie rozwiązań przyjętych w aktach prawa, takich jak rozporządzenia unijne i konwencje zawierane przez Unię Europejską. Celem niniejszego rozdziału jest przeanalizowanie, w jaki sposób poszczególne rozwiązania, związane z uregulowaniem uznawania i stwierdzania wykonalności na podstawie rozporządzenia nr 650/2012, mają wpływ na cyrkulację skutków prawnych.

Regulacje procesowe również mają wpływ na zakres przepływu skutków prawnych. Uznawanie orzeczeń w rozporządzeniu nr 650/2012 zostało ukształtowane, zgodnie z myślą przewodnią prawodawcy unijnego, jako automatyczne. Odmiennie jednak niż w innych aktach prawnych, w rozporządzeniu spadkowym istotny problem praktyczny stanowi kwestia, czy możliwe jest wystąpienie z wnioskiem o nieuznanie orzeczenia. Możliwość złożenia takiego wniosku oczywiście ogranicza przepływ skutków prawnych, gdyż osoba kwestionująca uznanie wyposażona zostaje w odpowiednie ku temu środki prawne. Pamiętać jednak należy o tym, że zasada wzajemnego akceptacji skutków prawnych nie ma charakteru absolutnego, wobec czego dopuszczalne jest istnienie od niej wyjątków. Jednym z nich, który był wielokrotnie podkreślany w orzecznictwie Trybunału Sprawiedliwości, jest zapewnienie prawa do obrony, czy też inaczej mówiąc, zapewnienie adekwatnej możności

[1165] Prawodawca unijny nie rozróżnia w rozporządzeniu nr 650/2012 pojęć „uznanie" i „uznawanie" wobec czego również w rozprawie są one stosowane zamiennie. Można jednak postulować rozróżnienie tych pojęć i traktować „uznawanie" jako postępowanie, którego skutkiem może być „uznanie" albo „odmowa uznania" orzeczenia. Odpowiednio można odnieść to do „stwierdzania wykonalności" i „stwierdzenia wykonalności" albo odmowy „stwierdzenia wykonalności".

ochrony swych praw w toku postępowania sądowego. Z tych względów w rozprawie przeanalizowano, czy art. 39 ust. 2 e.r.s. dopuszcza możliwość złożenia również wniosku o nieuznanie orzeczenia.

W kwestii przepisów proceduralnych wpływających na zakres przepływu skutków prawnych niewątpliwie największe znaczenie mają przepisy regulujące podstawy odmowy uznania. To od sposobu ich ukształtowania zależeć będzie, czy odmowa przeniesienia skutków prawnych będzie miała charakter zasady, czy też wyjątku od niej. Podkreślenia wymaga, że prawodawca unijny zdecydowanie dąży do tego, aby podstawy odmowy były stosowane bardzo wstrzemięźliwie, jako swoiste *ultima ratio*. Jednakże ze względu na aktualny poziom wzajemnego zaufania między państwami członkowskimi, wydaje się, że słusznie nie zrezygnowano z możliwości powoływania się na nie. Na chwilę obecną regulacja ta odpowiada potrzebom przepływu skutków prawnych w sprawach spadkowych, gdyż zapewnione pozostaje prawo do obrony [(art. 40 lit. b) e.r.s.)] oraz zabezpieczona została spójność systemu prawnego państwa, na które skutki prawne zostały rozszerzone [(art. 40 lit. c) i d) e.r.s.]. Ponadto w zdecydowanie incydentalnych sprawach trafnie pozostawiono „wentyl bezpieczeństwa”[1166] w postaci możliwości powołania się oczywistą sprzeczność uznania z porządkiem publicznym. Podsumowując, stwierdzić należy, że stosowanie art. 40 e.r.s. w praktyce tylko w niezbędnym zakresie wpływa na swobodę przepływu skutków prawnych, nie ograniczając jej ponad potrzebę.

2. Uznawanie – uwagi ogólne

Uznawanie zagranicznych orzeczeń jest jednym z najdonioślejszych aspektów prawa międzynarodowego oraz prawa ponadnarodowego. Źródłem uznania może być prawo krajowe, ponadnarodowe lub prawo międzynarodowe. Przepisy prawa pierwotnego i prawa wtórnego, w tym rozporządzenia nr 650/2012, nie zawierają jednak definicji uznania.

Uznawanie orzeczeń w sprawach spadkowych zostało uregulowane w art. 39-42 e.r.s.. Przepisy te w przeważającym zakresie są odwzorowaniem regulacji przyjętej w art. 33-37 rozporządzenia nr 44/2001[1167], z tych względów przy omawianiu problematyki uznawania na tle rozporządzenia nr 650/2012 posiłkować się należy orzecznictwem dotyczącym

[1166] Zob. A. Włosińska, *Odmowa …*, s. 202, K. Piasecki, *Skuteczność …*, s. 92 i I. Bałos, *Stosowanie klauzuli porządku publicznego a drażliwe zjawiska społeczne,* MoP 2013, Nr 3, s. 137.

[1167] Zob. L. Di Cola [w:] A.-L. Calvo Caravaca, A. Davì, H.-P. Mansel, *The EU Succession …*, s. 567. W projekcie rozporządzenia spadkowego wprost wskazano, że „Przepisy niniejszego rozdziału [„Rozdział IV: Uznanie i wykonanie” – przyp. P.M.] opierają się na odpowiadających im przepisach rozporządzenia (WE) nr 44/2001. Zasada uznawania wszystkich orzeczeń i ugód sądowych wprowadzona została, aby

nie tylko rozporządzenia Bruksela I, ale także konwencji brukselskiej oraz poglądami doktryny wyrażonymi na tle tych regulacji. Ponadto celowe jest wykorzystanie również stanowiska judykatury i poglądów jurysprudencji w zakresie odnoszącym się do innych rozporządzeń, takich jak Bruksela II bis oraz rozporządzenie nr 4/2009[1168].

Cechą wspólną wszystkich rozporządzeń brukselskich jest automatyczne uznawanie orzeczeń, bez potrzeby przeprowadzania specjalnego postępowania, tzw. postępowania delibacyjnego i bez możliwości podniesienia skutecznego zarzutu nieprzeprowadzenia takiego postępowania[1169], co zostało zapoczątkowane przez konwencję brukselską[1170]. Rozporządzenia te różnią się natomiast tym, czy istnieje możliwość sprzeciwienia się uznaniu. I tak, rozporządzenia nr 2201/2003 (art. 40-45), nr 805/2004, nr 1896/2006, nr 861/2007, nr 4/2009 (art. 17-22)[1171], przewidują bezwzględne i automatyczne uznanie. Natomiast rozporządzenia nr 1346/2000 (art. 16 i 25-26), 2015/848 (art. 19, 32-33), nr 1347/2000 (art. 14-20), nr 2201/2003 (w trybie podstawowym – art. 21-27), nr 4/2009 (dla państw niezwiązanych protokołem haskim z 2007 r. – art. 23-25), 2016/1103 i 2016/1104 (art. 36-41), 2019/1111 (art. 30-33 i 38-41, art. 42-44 i 50), nr 1215/2012 (art. 36-38 i 45), nr 606/2013 (art. 4 i 13) oraz rozporządzenie nr 650/2012 (art. 39-42) zakładają automatyczne uznanie,

dać w dziedzinie prawa spadkowego wyraz zasadzie wzajemnego uznawania, opartej na zasadzie wzajemnego zaufania. Podstawy odmowy uznania ograniczone zostały więc do niezbędnego minimum.". Zob. Projekt rozporządzenia …, s. 8. Występujące między tymi aktami prawnymi różnice dotyczące uznawania orzeczeń są niewielkie i wiążą się głównie z przedmiotem regulacji danego rozporządzenia. I tak, rozporządzenie nr 44/2001 zawiera szerszy zakres podstaw odmowy uznania orzeczenia (art. 35) oraz szczegółową regulację dotyczącą możliwości zawieszenia postępowania w razie dochodzenia uznania orzeczenia wydanego w Irlandii lub Zjednoczonym Królestwie (art. 37 ust. 2). Jeszcze mniejsze różnice zachodziły między projektem rozporządzenia spadkowego a rozporządzeniem Bruksela I. W projekcie bowiem jedynie skrótowo zarysowano problematykę dotyczącą przesłanek odmowy uznania, zakazu kontroli merytorycznej i zawieszenia postępowania (art. 29-32), szeroko odsyłając do rozporządzenia nr 44/2001 (art. 33). Wzorowanie się na rozporządzeniu nr 44/2001 przy kolejnych aktach prawnych stanowiło pewne założenie prawodawcy unijnego, a rozwiązana w nim przyjęte stanowiły również trzon rozporządzeń nr 2201/2003 i nr 4/2009. Zob. też A. Harast-Sidowska, *Uznawanie …*, s. 2.

[1168] Wynika to również z motywu 59. preambuły rozporządzenia spadkowego, w myśl którego z uwagi na ogólny cel rozporządzenia nr 650/2012, jakim jest wzajemne uznawanie wydanych w państwach członkowskich orzeczeń w przedmiocie dziedziczenia, niezależnie od tego, czy takie orzeczenia wydano w postępowaniu procesowym, czy nieprocesowym, w rozporządzeniu o dziedziczeniu powinny znaleźć się przepisy dotyczące uznania, wykonalności i wykonania orzeczeń podobne do przepisów przewidzianych w innych aktach prawnych Unii w obszarze współpracy sądowej w sprawach cywilnych.

[1169] R. Stefanicki, *Uznanie …*, s. 42 i N. Półtorak, *Uznanie …*, s. 665.

[1170] Automatyczność uznania przejawia się tym, że orzeczenie staje skuteczne po spełnieniu przesłanek przewidzianych w danym akcie prawnym. Por. art. 26 ust. 1 konwencji brukselskiej, art. 26 ust. 1 konwencji lugańskiej I, art. 41 ust. 1 rozporządzenia nr 1347/2000, art. 33 ust. 1 rozporządzenia nr 44/2001, art. 21 ust. 1 rozporządzenia nr 2201/2003, art. 5 rozporządzenia nr 805/2004, art. 19 rozporządzenia nr 1896/2006, art. 20 ust. 1 rozporządzenia nr 861/2007, art. 33 ust. 1 konwencji lugańskiej II, art. 17 ust. 1 rozporządzenia nr 4/2009, art. 39 ust. 1 rozporządzenia nr 650/2012, art. 36 ust. 1 rozporządzenia nr 1215/2012, art. 36 ust. 1 rozporządzenia 2016/1103, art. 36 ust. 1 rozporządzenia 2016/1104, art. 30 ust. 1 i art. 43 ust. 1 rozporządzenia 2019/1111.

[1171] Specyficznie uregulowano art. 43 ust. 1 w zw. z art. 50 rozporządzenia 2019/1111.

ale z możliwością odmowy uznania.

O uznawaniu orzeczeń w sprawach dotyczących dziedziczenia stanowi art. 39 ust. 1 e.r.s., w świetle którego orzeczenie wydane w państwie członkowskim jest uznawane w innych państwach członkowskich bez potrzeby przeprowadzania specjalnego postępowania. Przepis ten stwierdza tylko, że orzeczenia są uznawane, ale nie wyjaśnia na czym ono polega[1172]. Z tych względów ustalenia znaczenia tego pojęcia podjęto się w doktrynie i orzecznictwie[1173].

Najprościej rzecz ujmując, można stwierdzić, że uznanie jest międzynarodowym aspektem skuteczności. Jak wskazuje Anita Kwecko, instytucja uznania orzeczeń zagranicznych sprowadza się do przeniesienia na teren państwa uznającego skutków prawnych, jakie to orzeczenie wywołuje w państwie jego pochodzenia[1174]. Jego celem, jak zauważa T. Ereciński, jest respektowanie skutków udzielenia ochrony prawnej przez sąd jednego państwa na terytorium innych państw[1175], dzięki czemu następuje uniwersalizacja ochrony prawnej[1176].

Niezwykle trafnie, i co istotne – kompleksowo, istotę uznania ujął K. Weitz, według którego uznanie orzeczenia zagranicznego oznacza „rozszerzenie skuteczności zagranicznego orzeczenia na obszar państwa uznającego, będące następstwem akceptacji ze strony tegoż państwa skutków, jakie uznawane orzeczenie wywołało na terenie państwa jego pochodzenia, rodzące po stronie państwa uznającego obowiązek respektowania tychże skutków”[1177]. Autor ten wyjaśnił, że „takie ujęcie pozwala wskazać na istnienie trzech konstytutywnych elementów uznania. Pierwszym i zasadniczym jest traktowanie uznania jako rozszerzenia przestrzennego zakresu oddziaływania orzeczeń sądowych. Jest to zarazem

[1172] Jako wyjątek od normatywnego określania istoty uznania wskazać należy definicję tej instytucji przewidzianą w art. 1 ust. 1 zdanie trzecie umowy pomiędzy RFN a Królestwem Belgii z dnia 30 czerwca 1958 r. w sprawie wzajemnego uznawania i wykonywania orzeczeń sądowych, orzeczeń rozwodowych i dokumentów publicznych w sprawach cywilnych i handlowych (BGBI. 1959 II S. 766), który brzmi: „Uznanie ma spowodować nadanie rozstrzygnięciu tej samej skuteczności, jaką ma ono w państwie, w którym zostało wydane”. Tłumaczenie za B. Janowski, *Uznawanie w Niemczech zagranicznych rozstrzygnięć w sprawach małżeńskich*, PS 2002, Nr 3, s. 91.

[1173] Przegląd poglądów doktryny polskiej i zagranicznej w przedmiocie uznania przedstawia K. Piasecki, *Skuteczność …*, s. 7-9.

[1174] A. Kwecko, *Uznawanie* …, s. 27. Zob. też wyrok NSA z dnia 6 października 2016 r., sygn. akt II OSK 3263/14, opubl. LEX nr 2199489.

[1175] T. Ereciński [w:] T. Ereciński, J. Ciszewski, *Międzynarodowe …,* s. 300.

[1176] R. Kulski [w:] M. Marciniak (red.), *Kodeks …*, s. 492-493.

[1177] K. Weitz, *Pojęcie …*, s. 87. Autor zajmuje słuszne stanowisko, że uznanie sprzyja uniwersalizacji ochrony prawnej, a nadanie mu powszechniejszego charakteru skutkuje wzrostem jego efektywności. Tak K. Weitz, *Pojęcie …*, s. 52.

element w pełni «statyczny». W przeciwieństwie do niego pozostałe elementy przedstawionej koncepcji uznania (tj. element akceptacji jako warunek uznania oraz element związania jako następstwo uznania) wykazują się pewną dynamiką. Stopień akceptacji skutków zagranicznego orzeczenia jest bowiem zawsze zrelatywizowany w zależności od treści norm prawnych państwa uznającego, tworzących granicę możliwych do przyjęcia przez dany system prawny skutków orzeczenia. W takim zakresie w jakim dojdzie do akceptacji, następuje również związanie skutkami danego orzeczenia"[1178].

Takie ujęcie wpisuje się w obowiązujący w Unii Europejskiej przepływ skutków prawnych. Przyjąć można, że „element statyczny" odpowiada wyrażonej w art. 81 ust. 1 TFUE zasadzie wzajemnej akceptacji skutków prawnych. W tym znaczeniu zasada ta ma charakter stały, gdyż ogólnie nakazuje uznawać orzeczenia pochodzące z innych państw członkowskich. Natomiast pozostałe „elementy dynamiczne" wyrażają się w zasadzie zaufania. Mając na uwadze uwagi poczynione w rozdziale II, zauważyć wypada, że element akceptacji, o którym wspomina K. Weitz, to nic innego jak istnienie stanu wzajemnego zaufania między państwem pochodzenia a państwem uznającym. Im bardziej państwa członkowskie ufają sobie, tym bardziej możliwe jest poszerzenie zakresu akceptacji skutków orzeczenia zagranicznego i w efekcie dalej idące związanie nimi innego państwa członkowskiego.

Z powyższych definicji można wywieść zasadnicze funkcje uznania orzeczeń: ekspansyjną – dotyczącą rozszerzenia skuteczności orzeczenia na inne państwa, zabezpieczającą – zapobiegającą możliwości wydania orzeczeń o różnej treści w tej samej sprawie, symplifikacyjną – ograniczającą konieczność poniesienia kosztów ponownego postępowania oraz uniwersalistyczną – ujednolicającą orzecznictwo w skali międzynarodowej dotyczącej tego samego przedmiotu sporu[1179].

3. Uznawanie – art. 39 – 42 rozporządzenia nr 650/2012

Rozporządzenie spadkowe należy do grupy aktów prawnych opartych na rozwiązaniach przyjętych w rozporządzeniu Bruksela I, czyli uznanie jest w nim automatyczne, ale może zostać zainicjowane postępowanie w przedmiocie odmowy uznania. W doktrynie wskazuje się, że uznanie w ramach rozporządzenia spadkowego charakteryzuje się rozcią-

[1178] Tamże, s. 87.
[1179] Tamże, s. 74.

gnięciem skuteczności orzeczenia na terytoria innych państw członkowskich, brakiem dodatkowej kontroli merytorycznej oraz nadaniem orzeczeniu o uznaniu charakteru deklaratoryjnego[1180].

3.1. Wykazanie skuteczności orzeczenia pochodzącego z państwa członkowskiego w innym państwie członkowskim w sytuacji braku sporu co do uznania

Rozporządzenie nr 650/2012 nie wskazuje, w jaki sposób ma postępować osoba, która chce powołać się w państwie członkowskim na orzeczenie wydane w innym państwie członkowskim[1181]. W innych rozporządzeniach i w konwencji brukselskiej oraz w konwencjach lugańskich wskazano, że w celu posłużenia się takim orzeczeniem niezbędne jest przedłożenie jego odpisu spełniającego warunki niezbędne do stwierdzenia jego autentyczności[1182] oraz zaświadczenia (świadectwa) wydanego w trybie właściwym dla przepisów o stwierdzaniu wykonalności[1183] albo spełnienie dodatkowych wymogów[1184].

W rozporządzeniu nr 650/2012 nie ma również przepisów wspólnych dla uznawania i wykonywania, co przewidziano w innych aktach prawnych, a także brak jest odwołania do odpowiedniego stosowania art. 46 e.r.s. W związku z tym można wskazać trzy sposoby rozwiązania tego problemu: 1) wykorzystanie art. 1147 k.p.c., 2) zastosowanie art. 46 e.r.s. w drodze *analogiam legis* i 3) posłużenie się *analogiam iuris* przez odniesienie się do podobnych przepisów prawa unijnego.

Art. 1147 § 1 k.p.c. stanowi, że osoba powołująca się na uznanie orzeczenia sądu państwa obcego jest zobowiązana przedstawić: 1) urzędowy odpis orzeczenia; 2) dokument stwierdzający, że orzeczenie jest prawomocne, chyba że prawomocność orzeczenia wynika z jego treści; 3) uwierzytelniony przekład na język polski dokumentów wymienionych w pkt 1 i 2 oraz w § 2. W myśl § 2 tego przepisu jeżeli orzeczenie zostało wydane w postępowaniu, w którym pozwany nie wdał się w spór co do istoty sprawy, należy przedstawić dokument stwierdzający, że pismo wszczynające postępowanie zostało mu doręczone. Od razu należy odrzucić możliwość zastosowania tego przepisu ze względu na wymóg przedłożenia dokumentu stwierdzającego prawomocność orzeczenia, ponieważ pozostaje to w

[1180] A. Machnikowska [w:] M. Załucki (red.), *Unijne ...,* s. 279.
[1181] Brak podobnych regulacji było również w konwencji brukselskiej i konwencji lugańskiej z 1988 r.
[1182] Por. art. 53 ust. 1 rozporządzenia nr 44/2001.
[1183] Por. art. 32 ust. 1 rozporządzenia nr 1347/2000, art. 40 rozporządzenia nr 4/2009, art. 46 ust. 3 e.r.s., art. 37 rozporządzenia nr 1215/2012.
[1184] Por. art. 32 ust. 2 rozporządzenia nr 1347/2000.

wyraźnej sprzeczności z duchem unijnego przepływu orzeczeń, w którym jednym z zasadniczych założeń w zakresie uznawania jest wymóg tylko skuteczności orzeczenia. Przejść więc należy na pułap prawa unijnego.

Z przepisu art. 46 ust. 3 lit. b) e.r.s. wynika, że dotyczy on dokumentów, które powinny zostać dołączone do wniosku o stwierdzenie wykonalności, rozważyć więc wypada, czy zaświadczenie takie powinno być przedłożone także wraz z odpisem lub poświadczoną kopią orzeczenia, na którego skutki chce się powołać dana osoba. Na uwadze trzeba mieć treść tego formularza, który stosownie do art. 1 ust. 1 rozporządzenia wykonawczego znajduje się w załączniku pierwszym tego aktu prawnego.

Załącznik ten jest zatytułowany „Zaświadczenie dotyczące orzeczenia w sprawie spadkowej", co mogłoby sugerować brak ograniczenia jego zastosowania tylko do wniosku o stwierdzenie wykonalności. Dalej mimo, że powołano, jako podstawę prawną, art. 46 ust. 3 lit. b) e.r.s., w formularzu zawarto dwa odrębne punkty: 4 – „Orzeczenie" i 5 – „Wykonalność orzeczenia". Punkt 4 formularza wymaga umieszczenia w nim ogólnych danych dotyczących orzeczenia takich, jak: data jego wydania, strony i ich dane, ich rola w postępowaniu, wydanie orzeczenia zaocznie, czy przysługiwanie od niego zwyczajnego środka zaskarżenia. Natomiast w punkcie podpunkcie 5.1. formularza wyartykułowano pytanie „Czy występuje się o wydanie zaświadczenia w celu wykonania orzeczenia w innym państwie członkowskim?" i przewidziano trzy możliwe odpowiedzi: tak, nie i nie można stwierdzić. Taki kształt formularza wyraźnie wskazuje na to, że może on odnosić się do sytuacji, w których osoba chcąca posłużyć się zagranicznych orzeczeniem, nie wnosi o jego wykonanie, tylko powołuje się na inne skutki orzeczenia, skoro można wystąpić o wydanie zaświadczenia w innym celu niż wykonanie orzeczenia[1185]. Jest to argument przemawiający za tym, że należy takie zaświadczenie dołączyć do odpisu lub uwierzytelnionej kopii orzeczenia.

Pamiętać jednak trzeba, że wzorem dla rozporządzenia spadkowego było rozporządzenie nr 44/2001, którego art. 53 ust. 1 stanowi, że strona, która powołuje się na uznanie orzeczenia lub wnosi o stwierdzenie wykonalności, zobowiązana jest do przedstawienia

[1185] Odmiennie zagadnienie to zinterpretował Wyższy Sąd Krajowy w Kolonii w orzeczeniu z dnia 2 marca 2022 r., I-2Wx 13/22, wskazując, że pkt 5. formularza dotyczy tylko wykonalności, a co za tym idzie odmówił wydania takiego zaświadczenia na podstawie art. 46 ust. 3 lit. b) niemieckiemu poświadczeniu spadkowemu – Erbschein, dostępne na https://openjur.de/u/2459739.html w dniu 27 lutego 2024 r. Por. także orzeczenie Federalnego Trybunału Sprawiedliwości z dnia 29 marca 2023 r., IV ZB 20/22, dostępne nahttps://juris.bundesgerichtshof.de/cgi-bin/rechtsprechung/document.py?Gericht=bgh&Art=en&az=IV%20ZB%2020/22&nr=13 3321 w dniu 27 lutego 2024 r.

odpisu orzeczenia spełniającego warunki wymagane do uznania go za posiadający moc dowodową[1186]. Natomiast w ust. 2 tego przepisu przewidziano, jako dodatkowy warunek, dołączenie zaświadczenia, ale tylko w razie dochodzenia stwierdzenia wykonalności. Rozporządzenie to więc wyraźnie rozróżnia warunki stawiane przy powoływaniu się na uznanie i na stwierdzenie wykonalności orzeczenia.

Podsumowując, jednoznaczna odpowiedź na to zagadnienie jest utrudniona. O tym, czy przedłożenie zaświadczenia jest wymagane, nie może rozstrzygać brzmienie większości rozporządzeń unijnych z zakresu uznawania, skoro genetycznie najbliżej zbliżone do rozporządzenia spadkowego rozporządzenie Bruksela I stanowi wyraźnie, że przedłożenie takiego zaświadczenia nie jest wymagane. Ponadto, nie wymaga tego samo rozporządzenie spadkowe i tylko z treści formularza można wnioskować, że może być niezbędne przedłożenie zaświadczenia. Jednakże wnioskowanie takie ma tę zasadniczą wadę, że o treści normy wynikającej z aktu nadrzędnego – rozporządzenia nr 650/2012, wnioskuje się na podstawie aktu do niego wykonawczego, niższego rangą i pełniącego jedynie rolę służebną, pomocniczą[1187].

Z tych względów przyjąć należy za A. Machnikowską, że dla powołania się na uznanie orzeczenia wystarczające jest przedłożenie w państwie uznającym uwierzytelnionego odpisu albo kopii orzeczenia wraz z urzędowym poświadczeniem wydanym w państwie jego pochodzenia[1188], przy czym pamiętać należy, że skoro kwestia ta nie została uregulowana w rozporządzeniu, to zastosowanie mogą znaleźć przepisy krajowe przewidujące dodatkowe wymogi[1189]. Tym samym spełnienie warunków określonych w art. 46 ust. 3 e.r.s. jest wymagane wyłącznie w razie wystąpienia z wnioskiem o uznanie albo nieuznanie orzeczenia na podstawie art. 39 ust. 2 e.r.s.[1190].

[1186] Na komplementarne stosowanie rozporządzenia nr 44/2001 w tożsamym problemie pojawiającym się w ramach rozporządzenia nr 1346/2000 zwraca uwagę J. Kruczalak-Jankowska, *Automatyczne* …, s. 115.

[1187] Por. pkt 73. i 74. opinii rzecznika generalnego M. Szpunara z dnia 14 lipca 2022 r. w sprawie C-354/21, R.J.R. przy udziale Registrų centras, EU:C:2022:587 – dalej opinia w sprawie Registrų centras.

[1188] A. Machnikowska [w:] M. Załucki (red.), *Unijne …,* s. 279.

[1189] Przykładowo przed sądem polskim ze względu na treść art. 5 § 1 p.u.s.p. wymagane będzie przedłożenie tłumaczenia zagranicznego orzeczenia sporządzonego przez tłumacza przysięgłego.

[1190] Zob. F. Pesce, S. Dominelli, *Regulation (EU) no 650/2012 and recognition and enforcement of foreign decisions in cross-border succession matters* [w:] S. Bariatti, I. Viarengo, F. C. Villata (red.)., *Towards the Entry into Force of the Succession Regulation: Building Future Uniformity upon Past Divergencies*, JUST/2013/JCIV/AG/4666, Final Study, s. 394.

3.2. Postępowanie w przedmiocie uznania albo nieuznania orzeczenia w razie zaistnienia sporu

3.2.1. Postępowanie w przedmiocie uznania orzeczenia

Ze względu na automatyczność uznania w konkretnej sytuacji może zaistnieć wątpliwość, czy orzeczenie podlega uznaniu[1191]. Zagadnienie takie może stanowić główny przedmiot sporu (art. 39 ust. 2 e.r.s.) albo mieć charakter wpadkowy (art. 39 ust. 3 e.r.s.)[1192]. W pierwszym wypadku sprawę powinien rozpoznać sąd właściwy rzeczowo[1193], a w drugim sprawa taka może zostać także rozpoznana przez sąd niewłaściwy rzeczowo[1194]. Jeśli sprawa zostanie rozpoznana w ramach postępowania, w którym uznanie jest głównym przedmiotem sporu, to orzeczenie kończące to postępowanie – stwierdzające uznanie orzeczenia zagranicznego albo odmawiające uznania – będzie cechować pozytywny aspekt prawomocności materialnej – moc wiążąca[1195]. W doktrynie podnosi się, że orzeczenie takie będzie korzystać z rozszerzonej mocy wiążącej[1196]. Natomiast, jeśli kwestia uznania będzie miała charakter wpadkowy, to orzeczenie zapadłe w ramach tego postępowania nie będzie odnosiło takiego skutku, ograniczając moc wiążącą tylko do tego postępowania[1197].

Wnioskodawcą postępowania z art. 39 ust. 2 e.r.s. może być „każda zainteresowana strona", co rozumieć należy, jako każdą osobę, na której sytuację prawną wpływa wydane orzeczenie. W polskiej literaturze zauważa się, że w takim wypadku pojęcie „interesu" należy rozumieć szerzej niż przy art. 189 k.p.c.[1198], chodzi bowiem o ogólnie rozumiany interes w uzyskaniu ochrony prawnej[1199]. Wskazuje się też, mimo literalnej treści art. 39 ust.

[1191] K. Weitz [w:] A. Wróbel (red.) *Stosowanie* ..., s. 595, tenże, *Założenia …*, s. 898-899, K. Lubiński, *Orzeczenie …*, s. 17. Oceny, czy orzeczenie podlega uznaniu może dokonywać każdy organ państwa. P. Rylski [w:] H. Dolecki, T. Wiśniewski (red.), *Kodeks …*, s. 343-344.

[1192] W k.p.c. nie przewidziano możliwości uznania incydentalnego (przesłankowego). Por. wyrok NSA z dnia 18 stycznia 2007 r., sygn. akt I OSK 300/06, opubl. LEX nr 1641158 oraz wyrok SN z dnia 7 maja 1999 r., sygn. akt II CKN 211/98, opubl. OSNC 1999, Nr 11, poz. 199.

[1193] W przypadku Polski będzie to sąd okręgowy. Zob. J. Gołaczyński, *Współpraca sądowa w sprawach cywilnych i handlowych w Unii Europejskiej*, Warszawa 2007, wyd. 2, s. 69.

[1194] Niewłaściwy rzeczowo do rozpoznania sprawy w trybie art. 39 ust. 2 e.r.s., czyli np. polski sąd rejonowy. Teoretycznie może to być też sąd wieczystoksięgowy.

[1195] K. Weitz, *Skutki i tryb* …, s. 596 i T. Strumiłło [w:] J. Jankowski (red.), *Kodeks …*, s. 1736 i nast. Orzeczenie takie ma charakter merytoryczny, zob. K. Weitz, *Założenia …*, s. 902.

[1196] M. Malczyk-Herdzina, *Uznanie …*, s. 203.

[1197] Tak M. Allerhand, *Uznanie* …, s. 39. Zob. także A. Machnikowska [w:] M. Załucki (red.), *Unijne …,* s. 283-284, K. Weitz, *Skutki i tryb …*, s. 596, M. Malczyk-Herdzina, *Uznanie …*, s. 202, K. Weitz, *Skuteczność zagranicznych …*, s. 73 oraz projekt nowelizacji k.p.c. z 1 lipca 2009 r., s. 23-24.

[1198] T. Rowiński, *Interes prawny*, s. 21 i n.

[1199] Tamże. Por. również K. Weitz, *Skutki i tryb …*, s. 595-596 i R. Kulski [w:] M. Marciniak (red.), *Kodeks …*, s. 493 i nast., który słusznie wskazuje, że „Przedmiotem ustalenia co do uznania danego orzeczenia sądu państwa obcego nie jest stosunek prawny, którego to orzeczenie dotyczy. W takim bowiem wypadku

2 e.r.s., w którym mowa o kwestii uznania jako głównym przedmiocie sporu, że za wystarczające należy uznać, aby kwestia ta była w stosunkach między stronami prawnie relewantna[1200]. Postępowanie, zainicjowane w trybie art. 39 ust. 2 e.r.s., toczy się stosownie do trybu uregulowanego w art. 45-58 e.r.s.[1201].

3.2.2. Postępowanie w przedmiocie nieuznania orzeczenia

Aktualne pozostaje pytanie, czy na podstawie art. 39 ust. 2 e.r.s. można wystąpić jedynie o wydanie pozytywnego orzeczenia, to jest stwierdzającego uznanie, czy również orzeczenia o charakterze negatywnym, czyli odmawiającego uznania[1202]. Zbliżone rozwiązania zastosowano w rozporządzeniu nr 4/2009 (art. 23 ust. 2), w którym wskazano, że co do orzeczeń wydanych w państwach niebędących stronami Protokołu haskiego z 2007 r. można wystąpić z wnioskiem o uznanie danego orzeczenia, a także w rozporządzeniach 2016/1103 (art. 36 ust. 2) i 2016/1104 (art. 36 ust. 2). W rozporządzeniu nr 2201/2003 (art. 21 ust. 3) przewidziano zaś, że można wystąpić o ustalenie, że orzeczenie podlega lub nie podlega uznaniu[1203], natomiast w rozporządzeniu 2019/1111 (art. 30 ust. 3) można wnieść wyłącznie o wydanie orzeczenia stwierdzającego brak przesłanek odmowy uznania. Natomiast w rozporządzeniu nr 1215/2012 przewidziano możliwość wystąpienia o wydanie orzeczenia stwierdzającego, że nie zachodzą podstawy do odmowy uznania (art. 36 ust. 2) oraz orzeczenia stwierdzającego, że w oparciu o jedną z tych podstaw należy odmówić uznania [(art. 38 lit. b)].

Zgodnie z art. 39 ust. 2 e.r.s. można wystąpić z wnioskiem o uznanie orzeczenia.

---

powództwo o ustalenie podlegałoby odrzuceniu z powodu powagi rzeczy osądzonej orzeczenia skutecznego *ex lege* albo zmierzałoby do niezależnego od treści orzeczenia zagranicznego ustalenia stanu prawnego i w efekcie nie miałoby bezpośredniego związku z ustaleniem skuteczności tego orzeczenia, która zostałaby jedynie w sposób negatywny ustalona w toku postępowania. Przedmiotem powództwa o ustalenie, że orzeczenie sądu państwa obcego podlega albo nie podlega uznaniu, może być zatem wyłącznie okoliczność, iż uznanie nastąpiło (tj. skutki orzeczenia sądu państwa obcego zostały rozszerzone na obszar Polski), albo że do uznania nie doszło (tj. skutki takiego orzeczenia nie zostały rozciągnięte na obszar Polski). Inaczej mówiąc, przedmiotem ustalenia jest istnienie bądź też nieistnienie skutków orzeczenia sądu państwa obcego na obszarze Polski. Tak skonstruowany przedmiot powództwa o ustalenie, że orzeczenie podlega uznaniu albo uznaniu takiemu nie podlega, nie odpowiada ani pojęciu prawa, ani pojęciu stosunku prawnego w rozumieniu z przepisu art. 189 k.p.c.".

[1200] K. Weitz, *Skutki i tryb* …, s. 596.

[1201] Postępowanie to zostanie omówione w dalszej części rozprawy wraz z problematyką stwierdzania wykonalności.

[1202] Zob. K. Weitz, *Założenia …*, s. 893-894. Za możliwością wystąpienia zarówno z wnioskiem o uznanie, jak i nieuznanie opowiada się J. Pisuliński, *Zagraniczne orzeczenia, ugody sądowe i dokumenty urzędowe w rozporządzeniu 650/2012* [w:] A. Dańko-Roesler, A. Oleszko, R. Pastuszko (red.), *Rozprawy z prawa prywatnego oraz notarialnego. Księga pamiątkowa dedykowana Profesorowi Maksymilianowi Pazdanowi*, Warszawa 2014, s. 296-297.

[1203] Tożsamo uregulowano w poprzednim rozporządzeniu nr 1347/2001 (art. 14 ust. 3).

Regulacja ta jest zbliżona do treści art. 33 ust. 2 rozporządzenia nr 44/2001[1204]. W literaturze wskazuje się, że w sprawie regulowanej rozporządzeniem spadkowym nie jest wykluczone zgłoszenie również wniosku o ustalenie, że dane orzeczenie nie podlega uznaniu, jeśli w takim ustaleniu interes prawny ma strona sporu na tle owego orzeczenia, a nie wyklucza takiej możliwości prawo państwa członkowskiego, w którym prowadzony jest ten spór[1205]. K. Weitz na tle rozporządzenia nr 44/2001 (art. 33 ust. 2), a także konwencji brukselskiej i I konwencji lugańskiej zauważa, że przeważa pogląd, iż możliwe jest wystąpienie jedynie z wnioskiem pozytywnym, czyli z wnioskiem o ustalenie, że orzeczenie podlega uznaniu[1206]. Odmiennego zdania jest natomiast na gruncie pierwszej konwencji lugańskiej J. Ciszewski[1207].

Pogląd o niemożności wystąpienia z wnioskiem o ustalenie nieuznania nie jest do końca adekwatny do uznawania na podstawie rozporządzenia spadkowego. Wiąże się to z tym, że zarówno obie konwencje, jak i rozporządzenie Bruksela I normowały „zwykłe" sprawy cywilne i handlowe, w których zagadnienie skuteczności orzeczenia i jego skutków innych niż wykonalność, pojawia się zdecydowanie rzadziej niż w sprawach dotyczących dziedziczenia, w których proporcja ta przedstawia się zgoła odmiennie. W tych sprawach

[1204] Odnotować należy, że z tzw. raportu heidelberskiego, czyli raportu autorstwa B. Hessa, T. Pfeiffera i P. Schlossera wynika, że art. 33 ust. 2 rozporządzenia 44/2001 jest w większości państw członkowskich przepisem martwym. Zob. Report on the Application of the Regulation Brussels I in the Member States, Study JLS/C4/2005/03, Final Version September 2007, s. 238 – dostępny w dniu 2 listopada 2021 r. na http://courtesa. eu/wp-content/uploads/2019/03/study_application_brussels_1_en.pdf.

[1205] A. Frąckowiak-Adamska*, Uznawanie …*, s. 283. Podobnego zdania są A. Adamek, A. Frań-Adamek, *Komentarz …*, LEX/el. 2004, art. 33. T. Ereciński i B. Wołodkiewicz, zwracają uwagę, że art. 1148 § 1 k.p.c. został celowo ukształtowany w taki sposób, aby stanowić uzupełnienie europejskiego prawa procesowego. B. Wołodkiewicz, [w:] P. Rylski (red.), *Kodeks …*, art. 1148 k.p.c., nb 2, T. Ereciński [w:] T. Ereciński, *Kodeks …*, s. 713.

[1206] K. Weitz, *Skutki i tryb* …, s. 596 oraz tenże, *Założenia …*, s. 894. Zdaniem tego autora w takiej sytuacji nie jest wykluczone wystąpienie z wnioskiem negatywnym, jeśli przewiduje to prawo wewnętrzne państwa członkowskiego. Tożsamo T. Ereciński [w:] T. Ereciński, *Kodeks …*, s. 659, J. Ciszewski, *Konwencja …*, s. 217 i E. D'Alessandro [w:] A.-L. Calvo Caravaca, A. Davì, H.-P. Mansel, *The EU Succession …*, s. 539-540. Por. P. Grzegorczyk, *Nowy … (część II),* s. 19 i 28-29. W polskim prawie podstawy takiej można upatrywać w art. 1148 § 1 k.p.c., w myśl którego każdy, kto ma w tym interes prawny, może wystąpić do sądu z wnioskiem o ustalenie, że orzeczenie sądu państwa obcego podlega albo nie podlega uznaniu. Odnośnie do stanu prawnego sprzed dnia 1 lipca 2009 r., jako możliwą podstawę prawną rozważano art. 189 § 1 k.p.c. Zob. J. Jodłowski, *Uznawanie …*, s. 87 oraz A. Szklarczyk, *Uznawanie …*, s. 122 i nast., K. Weitz, *Skuteczność zagranicznych …,* s. 97-100, tenże, *Założenia …*, s. 898-899, T. Ereciński [w:] T. Ereciński, J. Ciszewski, *Międzynarodowe …*, s. 366, M. Orecki, [w:] T. Wiśniewski (red.), *Kodeks* …, s. 349, M. P. Wójcik [w:] A. Jakubecki (red.), *…*, art. 1148, R. Kulski [w:] M. Marciniak (red.), *Kodeks …*, s. 493 i nast. SN w postanowieniu z dnia 23 września 1977 r., sygn. akt I CR 309/77, opubl. OSNC 1978, Nr 8, poz. 139, wyjaśnił, że „o tym (…), czy dana osoba ma tego rodzaju interes [prawny – przyp. P.M], czyli potrzebę prawną, decyduje to, czy przedmiotowe orzeczenie sądu polskiego będzie oddziaływało na sferę jej praw podmiotowych lub czy jest niezbędne do ochrony uprawnień lub do wykonania obowiązków tejże osoby, które wynikają z przepisów prawnych".

[1207] J. Ciszewski, *Glosa do postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 14 lipca 2004 r., IV CK 495/03,* Palestra 2006, Nr 3-4, s. 279-280.

zdecydowana większość orzeczeń będzie cechować się skutecznością i tylko sporadycznie będziemy mieli do czynienia z orzeczeniami, które mogą być również wykonalne. Ponadto sprawy takie są znacznie częściej skuteczne *erga omnes,* niż ma to miejsce w „typowych" sprawach cywilnych, takich jak o świadczenie, które stanowiły przeważającą część spraw, których dotyczyły wcześniejsze akty prawne. Konstatacja ta przemawia za tym, że do możliwości wystąpienia z wnioskiem o wydanie negatywnego orzeczenia w przedmiocie uznania należy na gruncie rozporządzenia nr 650/2012 podejść ze świeżym spojrzeniem, w którym wcześniej wyrażone poglądy mogą być cenną wskazówką interpretacyjną.

Wydaje się, że zasadne jest przyjęcie, iż także na podstawie art. 39 ust. 2 e.r.s. można wystąpić zarówno z wnioskiem o uznanie, jak i nieuznanie orzeczenia. Wynika to przede wszystkim z brzmienia tego przepisu. Mimo że literalnie wskazano w nim, iż można wystąpić tylko z wnioskiem o uznanie, to jednak słusznie zauważa A. Machnikowska, że użyto w nim sformułowania, że „każda zainteresowana strona" może wystąpić z takim wnioskiem, a zatem zarówno strona wnosząca o uznanie, jak i je zwalczająca[1208]. Nie byłoby racjonalne, aby w systemie automatycznego uznawania strona domagająca się nieuznania orzeczenia, zmuszona byłaby wystąpić z wnioskiem o uznanie orzeczenia, w którym udowodniałaby zachodzenie przesłanek z art. 40 e.r.s., aby uzyskać orzeczenie oddalające jej wniosek o uznanie.

Istotne jest, że w systemach, które przewidują postępowanie delibacyjne, w zasadzie, możliwe było jedynie wystąpienie z wnioskiem o uznanie orzeczenia[1209]. Tym samym w systemach automatycznego uznawania, celowościowo rzecz ujmując, konieczne jest istnienie możliwości sprzeciwienia się uznaniu, zwłaszcza w celu zapewnienia prawa do obrony[1210]. Inaczej mówiąc, skoro uznanie jest automatyczne, to niezbędne jest uregulowanie postępowania, które może ów automatyczny skutek obalić[1211]. Wystąpienie z wnioskiem o uznanie orzeczenia w trybie art. 39 ust. 2 e.r.s. może mieć w praktyce raczej marginalne znaczenie. Otóż, konieczność pozytywnego przesądzenia uznania może przykładowo pojawić się, jeśli w danym postępowaniu przesłankowo odmówiono uznania (art. 39 ust. 3 e.r.s.), czy też, jeśli inny organ np. administracyjny zakwestionuje skuteczność uznania.

Ponadto w treści tego artykułu podano, że głównym przedmiotem sporu ma być

[1208] Por. art. 1148 § 1 k.p.c.
[1209] Na co słusznie zwraca uwagę J. Jodłowski, *Uznawanie …*, s. 86-87.
[1210] Zob. podobnie w motywie 29. preambuły rozporządzenia nr 1215/2012.
[1211] Jak ma to miejsce np. stosownie do art. 45 ust. 1 rozporządzenia nr 1215/2012.

„kwestia uznania", co należy rozumieć zarówno jako uznanie, jak i nieuznanie orzeczenia. Prawodawca unijny postrzega więc te zagadnienie szeroko, pozwalając na przeprowadzenie postępowania, w którym nastąpi rozstrzygnięcie, czy orzeczenie podlega albo nie podlega uznaniu. Tym samym sformułowanie „z wnioskiem o uznanie" należy odczytywać jako „z wnioskiem w przedmiocie uznania" i nadawać mu szersze niż li tylko literalne znaczenie.

Należy mieć na względzie również sposób sformułowania art. 40 e.r.s. Skoro celem rozporządzenia jest automatyczne uznawanie, to jego emanacją jest właśnie art. 40, który określa jedynie przesłanki negatywne uznania. Tym samym zgodne z duchem tego aktu prawnego powinno być przeprowadzenie postępowania, że orzeczenie nie podlega uznaniu, w którym dowodzone byłoby, że podstawy odmowy zachodzą. Przemawia za tym również treść art. 40 e.r.s., który stanowi „Orzeczenia nie uznaje się …", a co za tym idzie niezbędne jest istnienie postępowania, w którym można również orzec właśnie o „nieuznaniu orzeczenia", a nie tylko o oddaleniu wniosku o uznanie.

Dodatkowo treść art. 39 ust. 2 e.r.s. należy ocenić również w kontekście art. 39 ust. 3 e.r.s. W ramach postępowania wpadkowego sąd może ustalić zarówno, że orzeczenie podlega albo nie podlega uznaniu, skoro kwestia ta ma być istotna dla rozstrzygnięcia. Tym bardziej strona kwestionująca orzeczenie powinna mieć uprawnienie do wystąpienia z wnioskiem o ustalenie, że orzeczenie nie podlega uznaniu ze skutkiem prawomocności rozszerzonej, a nie być każdorazowo zmuszana do kwestionowania tej okoliczności w ramach postępowania wpadkowego w sprawie, w której uznanie nie jest głównym przedmiotem sporu.

Uwzględniając jeden z celów rozporządzenia, jakim jest ułatwienie przepływu orzeczeń, nie można zapominać o zapewnieniu osobie, która będzie chciała zwalczać skutki uznania, prawa do obrony, którym będzie możliwość wystąpienia o wydanie orzeczenia o charakterze negatywnym[1212]. Z tych względów dokonanie wykładni art. 39 ust. 2 e.r.s. wyłącznie na podstawie jego brzmienia jest niewystarczające. Niezbędne jest bowiem uwzględnienie również celów tego rozporządzenia i funkcji, jakie ma pełnić automatyczny przepływu skutków uznawanego orzeczenia, z jednoczesnym poszanowaniem prawa do obrony. Mając na uwadze powyższe rozważania, wypada przyjąć stanowisko, że na podstawie art. 39 ust. 2 e.r.s. można wystąpić również z wnioskiem o nieuznanie orzeczenia.

[1212] Co można również wywodzić z art. 6 ust. 1 EKPC.

3.2.3. Uznanie częściowe, kontrola orzeczenia zagranicznego i zawieszenie postępowania

Przedmiotem uznania może być całe orzeczenie lub jego część, jeśli sentencja zawiera rozstrzygnięcie w kilku dających się oddzielić przedmiotach[1213]. Możliwa jest również sytuacja, w której część rozstrzygnięć, zawartych w orzeczeniu, będzie uznawana automatycznie, a część będzie podlegać stwierdzeniu wykonalności z nadaniem *exequatur*[1214].

W postępowaniu, zainicjowanym na podstawie art. 39 ust. 2 e.r.s., następuje tylko kontrola formalna orzeczenia, w której weryfikowane są tylko przesłanki odmowy uznania orzeczenia podane w art. 40 e.r.s. (zakaz *révision au fond, review as to its substance, riesame del merito, Prüfung in der Sache selbst* wynikający z art. 41 e.r.s.)[1215]. Stosownie do art. 42 e.r.s. sąd państwa członkowskiego, do którego wniesiono sprawę o uznanie orzeczenia wydanego w innym państwie członkowskim, może zawiesić postępowanie, jeżeli od orzeczenia został wniesiony zwyczajny środek zaskarżenia w państwie członkowskim pochodzenia[1216]. Zawieszenie to ma charakter fakultatywny i może nastąpić z urzędu.

[1213] Tak P. Grzegorczyk, *Sprzeczność z podstawowymi zasadami porządku prawnego (art. 1146 § 1 pkt 7 KPC), jako przyczyna częściowego zezwolenia na wykonanie orzeczenia sądu państwa obcego,* MOP 2014, Nr 8, s. 417, J. Jodłowski, *Uznawanie …*, s. 86, tenże, *Uznawanie i wykonywanie zagranicznych orzeczeń sądowych w Polsce na tle orzecznictwa Sądu Najwyższego*, Warszawa 1977, s. 57, R. Kulski [w:] M. Marciniak (red.), *Kodeks …*, s. 492 i nast., T. Strumiłło [w:] J. Jankowski (red.), *Kodeks …*, s. 1736 i nast., I. Pretelli [w:] A. Bonomi, P. Wautelet, *Le droit européen* …, s. 710. Odmiennie W. Broniewicz, *Sententia* ..., s. 19-20. Zob. też postanowienie SO w Warszawie z dnia 12 sierpnia 2011 r., sygn. akt VII Co 300/10, niepubl., dostępne w dniu 6 listopada 2021 r. na http://www.inpris.pl/fileadmin/user_upload/documents/cimoszewicz_v_wprost/VII_Co _300.10.pdf, postanowienie SA w Warszawie z dnia 26 stycznia 2012 r., sygn. akt I ACz 2059/11, niepubl, dostępne w dniu 6 listopada 2021 r. na http://www.inpris.pl/fileadmin/user_upload/documents/cimoszewicz_v_wprost/VI_ACz_ 2059.11.pdf i postanowienie SN z dnia 11 października 2013 r., sygn. akt I CSK 697/12 i M. Syska, *Wysokość zasądzonego odszkodowania oraz tzw. punitive damages a klauzula porządku publicznego w postępowaniu o stwierdzenie wykonalności orzeczenia zagranicznego*, PS 2015, Nr 1, s. 47-65, S. Sołtysiński, *Ważny wyrok w sprawach stwierdzenia wykonalności części zagranicznego orzeczenia sądowego oraz pojęcia klauzuli porządku publicznego. Glosa do wyroku Sądu Najwyższego z 11 października 2013 r., I CSK 697/12,* PPC 2014, Nr 3, s. 413-421 oraz M. Orecki, *Postępowanie cywilne - wykonalność orzeczeń sądów zagranicznych - częściowe stwierdzenie wykonalności zagranicznego orzeczenia - zastosowanie zasady proporcjonalności w odniesieniu do przyznanego przez sąd zagraniczny odszkodowania - wykonalność orzeczenia sądu zagranicznego rozstrzygającego o odszkodowaniu karnym (punitive damages). Glosa do postanowienia SN z dnia 11 października 2013 r., I CSK 697/12*, OSP 2014, Nr 9, poz. 87, s. 1191-1218, I. Adrych-Brzezińska, *Klauzula porządku publicznego a stwierdzenie wykonalności orzeczeń zasądzających punitive damages w wybranych krajach europejskich*, PS 2019, Nr 10, s. 44-67.

[1214] K. Weitz, *Skuteczność* …, s. 75-76.

[1215] Por. pkt. 43., 46. i 50-52 wyroku TS w sprawie RK. Zob. postanowienie SA w Białymstoku z dnia 21 grudnia 2007 r., sygn. akt I ACa 543/07, opubl. OSAB 2008, Nr 1, poz. 35. Swoiste „miarkowanie" wysokości odszkodowania w ramach *punitive damages* zostało przeprowadzone przez SN postanowieniu z dnia 11 października 2013 r., sygn. akt I CSK 697/12. M. Syska zwraca uwagę, że może to naruszać zakaz merytorycznej kontroli orzeczenia zagranicznego. Zob. M. Syska, *Wysokość …*, s. 57-64.

[1216] Por. art. 53 e.r.s.

Przepis ten ma na celu ograniczenie ryzyka uznania orzeczenia, które może zostać zmienione w toku instancji w państwie pochodzenia. Wynika to faktu, jak już wcześniej akcentowano, że uznaniu podlegają zagraniczne orzeczenia, nawet jeśli nie są prawomocne albo ostateczne. Zasadne więc będzie zawieszenie postępowania o uznanie, jeśli ze stanu sprawy będzie wynikać, że istnieje prawdopodobieństwo zmiany albo uchylenia orzeczenia zagranicznego[1217]. Mimo braku określenia okresu zawieszenia przyjąć należy, że powinno ono trwać tak długo, jak długo trwa postępowanie wywołane zwyczajnym środkiem odwoławczym[1218]. Wydaje się przy tym, że zawieszenie takie może nastąpić zarówno w ramach postępowania zainicjowanego w trybie art. 39 ust. 2 e.r.s., jak i art. 39 ust. 3 e.r.s.[1219].

Warunkiem zawieszenia postępowania jest „wniesienie zwyczajnego środka zaskarżenia w państwie członkowskim pochodzenia"[1220]. Znaczeniem tego zwrotu na tle konwencji brukselskiej Trybunał Sprawiedliwości zajął się w wyroku w sprawie Riva[1221], wyjaśniając, że „Pojęcie «zwyczajny środek zaskarżenia» w rozumieniu art. 30 i art. 38 konwencji z 27.09.1968 r. o jurysdykcji i wykonywaniu orzeczeń sądowych w sprawach cywilnych i handlowych należy określać wyłącznie na podstawie konwencji a nie na podstawie prawa państwa pochodzenia lub państwa, w którym wnosi się o uznanie lub wykonanie orzeczenia. «Zwyczajnym środkiem zaskarżenia» w rozumieniu art. 30 i art. 38 konwencji, który został wniesiony lub może zostać wniesiony przeciwko orzeczeniu w państwie pochodzenia, jest każdy środek zaskarżenia, który może prowadzić do uchylenia lub zmiany orzeczenia będącego przedmiotem postępowania o uznanie lub wykonanie zgodnie z konwencją, i dla którego wniesienia w państwie pochodzenia określony jest ustawowy termin, którego bieg rozpoczyna samo orzeczenie."[1222]. Stanowisko wyrażone w tym orzeczeniu niewątpliwie znajduje zastosowanie do art. 42 e.r.s.

[1217] Zob. M. Orecki, *Jurysdykcja, prawo właściwe oraz uznawanie i wykonywanie orzeczeń w sprawach spadkowych w świetle rozporządzenia (UE) Nr 650/2012 z 4 lipca 2012*, PS 2013, Nr 1, s. 88.

[1218] A. Wysocka-Bar [w:] M. Załucki (red.), *Unijne …*, s. 289.

[1219] Tamże.

[1220] Szerzej w tym przedmiocie zob. K. Weitz, *Konwencja …*, s. 267-284.

[1221] Wyrok TS z dnia 22 listopada 1977 r., 43/77 w sprawie Industrial Diamond Supplies przeciwko Luigi Riva, EU:C:1977:188 – dalej wyrok w sprawie Riva. Zob. K. Weitz, *Autonomiczna wykładnia europejskiego prawa procesowego cywilnego - wprowadzenie i wyrok ETS z 22.11.1977 r. w sprawie 43/77 Industrial Diamond Supplies przeciwko Luigi Riva*, Eur. Przeg. Sąd. 2009, Nr 7, s. 57-59.

[1222] Sentencja wyroku TS w sprawie Riva, tłumaczenie za K. Weitz, *Autonomiczna …*, s. 59. Szerzej zob. K. Weitz, *Konwencja …*, s. 267-284 i tenże, [w:] A. Wróbel (red.), *Stosowanie …*, s. 616-617. Por. J. Ciszewski, *Konwencja …*, s. 258.

4. Warunki uznania według rozporządzenia spadkowego

4.1. Przesłanki pozytywne uznania

Warunki uznania dzieli się na pozytywne (dodatnie), które muszą wystąpić, aby doszło do uznania i negatywne (ujemne), które, jeśli pojawią się, będą skutkować odmową uznania[1223]. Przesłankami pozytywnymi są[1224]:

1. należenie aktu stosowania prawa do zakresu zastosowania danego aktu prawnego[1225],
2. spełnienie przez ten akt stosowania prawa przesłanek orzeczenia według określonego aktu normatywnego,
3. skuteczność takiego orzeczenia w państwie pochodzenia.

Podkreślić należy, że w prawie unijnym przesłanką pozytywną uznania nie jest prawomocność orzeczenia ani jego ostateczność[1226].

4.2. Przesłanki negatywne uznania

Przesłanki negatywne, czyli podstawy odmowy uznania[1227], są w zbliżony sposób uregulowane we wszystkich aktach prawnych normujących przepływ orzeczeń. W każdym z nich tworzą one katalog zamknięty[1228], a ich wykładnia ma charakter autonomiczny i ścisły[1229]. Służą one kontroli formalnej orzeczenia zagranicznego przed rozszerzeniem jego skuteczności na obszar państwa uznającego. Można je podzielić na przesłanki dotyczące:

1. porządku publicznego (*ordre public*)[1230],

[1223] Podział przyjęty za K. Weitz [w:] A. Wróbel (red.), *Stosowanie* …, s. 574 oraz A. Włosińska, *Odmowa* …, s. 102.

[1224] K. Weitz [w:] A. Wróbel (red.), *Stosowanie* …, s. 574-575.

[1225] Przeważa zapatrywanie, że okoliczność ta jest badana przez sąd państwa rozstrzygającego kwestię uznania. T. Ereciński [w:] T. Ereciński, *Kodeks* …, s. 681.

[1226] Zob. odmienną regulację art. 1146 § 1 pkt 1 k.p.c.

[1227] Zwraca się uwagę, że podstawą nieuznania orzeczenia może być także okoliczność, że nie podlega ono zakresowi działania przepisów danego aktu prawnego. Zob. A. Włosińska, *Odmowa* …, s. 65.

[1228] Pkt 33. wyroku TS w sprawie Prism, pkt 48. wyroku TS w sprawie Health Service i pkt 28. wyroku TS z dnia 26 września 2013 r., C-157/2012 w sprawie Salzgitter Mannesmann Handel GmbH przeciwko SC Laminorul SA, EU:C:2013:597 – dalej wyrok TS w sprawie Salzgitter oraz postanowienie SO w Gliwicach z dnia 19 kwietnia 2017 r., sygn. akt III Ca 391/17. Zdaniem P. Grzegorczyka nie jest dopuszczalne poszukiwanie dodatkowych przyczyn odmowy uznania w przepisach prawa krajowego, tenże, *Immunitet* …, s. 622. Zob. również B. Wołodkiewicz [w:] P. Rylski (red.), *Kodeks* …, art. 1146 k.p.c., nb 9 i 10.

[1229] A. Machnikowska [w:] M. Załucki (red.), *Unijne* …, s. 281 oraz pkt 36. wyroku TS z dnia 19 listopada 2015 r., C-455/15 PPU w sprawie P przeciwko Q, EU:C:2015:763 – dalej wyrok TS w sprawie P przeciwko Q.

[1230] Art. 27 pkt 1 konwencji brukselskiej, art. 27 ust. 1 konwencji Lugano I, art. 26 rozporządzenia nr 1346/2000, art. 15 ust. 1 lit. a) i art. 18 rozporządzenia nr 1347/2000, art. 34 pkt 1 rozporządzenia nr 44/2001, art. 22 lit. a) rozporządzenia nr 2201/2003, art. 34 pkt 1 konwencji Lugano II, art. 24 lit. a)

2. naruszenia prawa do obrony[1231],
3. sprzeczności z orzeczeniem krajowym albo orzeczeniem innego państwa członkowskiego lub państwa trzeciego[1232],
4. oraz na pozostałe podstawy odmowy uznania[1233].

Przesłanki odmowy uznania orzeczenia mogą istnieć już w chwili wydania orzeczenia w państwie pochodzenia, jak i pojawić się później. Według A. Włosińskiej[1234], w pierwszej sytuacji orzeczenie zagraniczne w ogóle nie staje się skuteczne w innym państwie członkowskim (*ex tunc*), a w drugim przypadku przestaje być skuteczne z chwilą wystąpienia takiej przesłanki (*ex nunc*). W jej ocenie zachodzi domniemanie prawne, które polega na tym, że „zagraniczne orzeczenie pochodzące z państwa związanego konwencją i podlegające działaniu tej konwencji z chwilą nabycia skuteczności *sensu stricto* w państwie pochodzenia nabywa skuteczność *sensu stricto* we wszystkich innych państwach związanych konwencją, czyli wywołuje skutki prawne jednocześnie w państwie pochodzenia i w pozostałych państwach związanych konwencją, o ile nie i dopóki nie wystąpi jedna z konwencyjnych podstaw odmowy uznania (…)”[1235].

Autorka ta nie wyjaśnia jednak, w jaki sposób dochodzi do stwierdzenia zaistnienia przesłanki odmowy uznania. Innymi słowy, czy upadek skutków uznania ma charakter automatyczny[1236], czy też konieczne jest jego stwierdzenie przez sąd, np. na podstawie art. 39 ust. 2 albo art. 39 ust. 3 e.r.s.[1237]. Skoro uznanie jest automatyczne, to jego upadek w oparciu o którąś z podstaw odmowy, nie może mieć takiego charakteru[1238]. Już w opinii w

rozporządzenia nr 4/2009, art. 40 lit. a) rozporządzenia nr 650/2012, art. 45 ust. 1 lit. a) rozporządzenia nr 1215/2012, art. 13 ust. 1 lit. a) rozporządzenia nr 606/2013, art. 33 rozporządzenia 2015/848, art. 37 lit. a) rozporządzenia 2016/1103, art. 37 lit. a) rozporządzenia 2016/1104, art. 38 lit. a) i art. 39 lit. a) rozporządzenia 2019/1111. Istotne jest, że klauzula ta nie została przewidziana w rozporządzeniach regulujących tzw. unijne postępowanie cywilne, to jest w rozporządzeniach nr 805/2004, nr 1896/2006 i nr 861/2007.

[1231] Słusznie zauważył K. Piasecki, *Skuteczność* ..., s. 26, że przy przepływie skutków prawnych orzeczenie jest przedmiotem zainteresowania jako wynik postępowania sądowego, natomiast procedura jego powstania ma doniosłe znaczenie z punktu widzenia przesłanek uznawania i stwierdzania wykonalności.

[1232] Por. K. Piasecki, *Skuteczność* ..., s. 33.

[1233] Zob. m. in. art. 35 i art. 61 rozporządzenia nr 44/2001, art. 45 ust. 1 lit. e) i art. 64 rozporządzenia nr 1215/2012 oraz motyw 29. preambuły do tego aktu prawnego.

[1234] Na tle konwencji lugańskiej z 1988 r., ale stanowisko to można odnieść również do rozporządzenia spadkowego, skoro konwencja ta jest bardzo zbliżona do konwencji brukselskiej, której następcą jest rozporządzenie nr 44/2001, które z kolei stanowiło wzorzec dla rozporządzenia spadkowego.

[1235] A. Włosińska, *Odmowa* …, s. 81.

[1236] Co oznaczałoby, że każdy może skutecznie powołać się na istnienie tej przesłanki bez uprzedniego orzeczenia sądowego.

[1237] Zob. A. Adamek, A. Frań-Adamek, *Komentarz* ..., LEX/el. 2004, art. 33.

[1238] Sytuację tę należy odróżnić od automatycznego upadku uznania w razie utraty przez orzeczenie skuteczności w państwie pochodzenia.

sprawie de Wolf stwierdzono, że „w rzeczywistości uznanie następuje automatycznie jedynie tak długo, dopóki nie zostanie zakwestionowane”[1239]. Gdyby można było automatycznie – bez jego zakwestionowania we właściwym trybie[1240] – obalić wystąpienie skutku orzeczenia, to doszłoby do daleko idącego ograniczenia automatyzmu uznania[1241], co podważałoby celowość i racjonalność tej regulacji. Można przyjąć, że uznanie nie byłoby wtedy automatyczne, tylko w rzeczywistości dowolne. Za brakiem automatyzmu odmowy uznania przemawia także orzecznictwo Trybunału Sprawiedliwości, w którym nakazuje się jak najbardziej zawężające stosowanie podstaw odmowy uznania, jako wyjątku od zasady wzajemnej akceptacji skutków prawnych[1242].

Z tych przyczyn, co już wcześniej sygnalizowano, art. 40 e.r.s. należy interpretować nierozerwalnie z art. 39 ust. 2 i 3 e.r.s., przyjmując, że ocena negatywnych przesłanek uznania może nastąpić tylko w postępowaniu, na którego wynik oddziałuje zagraniczne orzeczenie[1243]. Zauważyć trzeba, że istnienie owej sprzeczności może podlegać badaniu jedynie z punktu widzenia uznania, a co za tym idzie momentem, w którym dokonywana jest ta ocena, może być tylko moment, w którym jest ono powoływane, a nie czas wydania orzeczenia w państwie pochodzenia[1244], czy też czas, w którym mogło dojść do uznania[1245]. Oznacza to, że skutki uznania mogą zostać obalone wyłącznie w toku postępowania sądowego i to data orzekania będzie właściwa do oceny, czy dana przesłanka odmowy uznania

[1239] Opinia w sprawie de Wolf, s. 1772. Na możliwość kontroli formalnej orzeczenia zagranicznego wyłącznie w ramach sporu lub rozpoznania uznania orzeczenia jako kwestii incydentalnej zwraca uwagę A. Machnikowska [w:] M. Załucki (red.), *Unijne …*, s. 281.

[1240] Por. motyw 16. preambuły rozporządzenia nr 44/2001.

[1241] W tym kontekście można zauważyć, że w przypadku automatycznego uznania istnieje ono „od” – czyli od daty wydania orzeczenia w państwie pochodzenia (pozytywny aspekt automatyczności uznania) i „do” – czyli do momentu uprawomocnienia się orzeczenia stwierdzającego zaistnienie podstawy odmowy (negatywny aspekt automatyczności uznania). Zwiększanie sytuacji, w których można stwierdzić istnienie podstaw odmowy uznania i podmiotów, które mogą to stwierdzić wpływa na zmniejszenie zakresu pozytywnego aspektu automatyczności uznania.

[1242] Zob. pkt 15. wyroku TS w sprawie Solo Kleinmotoren.

[1243] B. Wołodkiewicz [w:] P. Rylski (red.), *Kodeks …*, art. 1145 k.p.c., nb 7.

[1244] K. Weitz [w:] A. Wróbel, *Stosowanie …*, s. 576 i P. Rylski [w:] H. Dolecki, T. Wiśniewski (red.), *Kodeks …*, s. 357, R. Kulski [w:] M. Marciniak (red.), *Kodeks …*, s. 493 i nast., P. Borkowski [w:] T. Szanciło (red.), *Kodeks …*, s. 1608 i nast. W tym kontekście zasadnie spostrzega I. Bałos, że „o treści, jaką zostanie wypełniona klauzula porządku publicznego, decyduje moment historyczny”. Zob. I. Bałos, *Stosowanie …*, s. 136.

[1245] Odmiennie i niesłusznie K. Kohutek [w:] J. Lachner, K. Kohutek, *Komentarz …*, art. 26, który twierdzi, że „Datą miarodajną dla stwierdzenia możliwości wystąpienia wyraźnej sprzeczności z porządkiem publicznym danego państwa jest dzień, w jakim miałoby nastąpić uznanie (lub wykonanie) orzeczenia sądu jednego państwa członkowskiego, w innym państwie członkowskim (w przypadku, gdyby nie powołał się na klauzule z art. 26)” oraz A. Włosińska w ocenie, której „(…) chwilą właściwą do oceny występowania sprzeczności uznania orzeczenia z porządkiem publicznym państwa uznającego jest chwila nabycia przez przedmiotowe orzeczenia skuteczności w państwie pochodzenia na podstawie prawa tego państwa”, taż, *Odmowa …*, s. 213.

zachodzi, czy też nie[1246]. Czym innym jest bowiem moment, w którym dochodzi do oceny istnienia podstawy odmowy, a czym innym jest chwila, w której może ona nastąpić. Uściślić należy, że można mówić jedynie o automatyczności uznania, dla której wymagane jest spełnienie tylko pozytywnych przesłanek uznania. Natomiast odmowa uznania, polegająca na badaniu zaistnienia przesłanek negatywnych, nie ma już takiego charakteru i każdorazowo musi zostać stwierdzona przez sąd we właściwym postępowaniu[1247].

Orzeczenie o odmowie uznania ma charakter deklaratoryjny[1248] i w związku z tym z reguły odnosi się do pewnego przeszłego stanu faktycznego będącego podstawą odmowy uznania (*ex tunc*). Po przeprowadzeniu postępowania sądowego może więc okazać się, że przesłanka negatywna istniała już w dacie wydania orzeczenia zagranicznego, np. w postaci oczywistej sprzeczności z porządkiem publicznym. Może okazać się również, że przez pewien okres od daty wydania takiego orzeczenia było ono skuteczne w państwie uznającym, np. aż do wydania w tym państwie orzeczenia nie dającego się pogodzić z orzeczeniem zagranicznym. Jednak w każdym z tych wypadków niezbędne będzie wydanie orzeczenia sądowego, które albo definitywnie o tym przesądzi (art. 39 ust. 2 e.r.s.), albo jego moc będzie ograniczać się tylko do danego postępowania między stronami (art. 39 ust. 3 e.r.s.).

Jak już podkreślono, momentem, w którym następować będzie badanie przesłanki odmowy uznania w postaci naruszenia klauzuli porządku publicznego, jest data orzekania[1249]. Tym samym może okazać się, że w dacie wydania orzeczenia zagranicznego było ono sprzeczne z porządkiem publicznym danego państwa członkowskiego, ale przestało już być w dacie wydania orzeczenia sądowego o uznaniu[1250]. Podsumowując ten wywód, skutki uznania mogą zostać obalone wyłącznie w toku postępowania przed sądem i tak długo, jak to nie nastąpi, należy przyjmować, że orzeczenie jest skuteczne w państwie uznania. Dopiero z chwilą rozstrzygnięcia sądu o odmowie uznania ustaje przepływ skutków prawnych wywodzonych z konkretnego orzeczenia. Z jego treści wynikać będzie zaś, od

[1246] Należy brać pod uwagę stan faktyczny i prawny w dacie orzekania.

[1247] Jako wyjątek traktować należy automatyczny upadek skutków uznania w związku z utratą skuteczności przez uznawane orzeczenie w państwie pochodzenia.

[1248] A. Machnikowska [w:] M. Załucki (red.), *Unijne …*, s. 281. Zob. też postanowienie SN z dnia 7 lutego 2019 r., sygn. akt II CSK 770/17, opubl. LEX nr 2617967.

[1249] K. Piasecki, *Skuteczność …*, s. 100-101, J. Jodłowski, *Chwila miarodajna dla ustalenia warunków uznania orzeczeń zagranicznych*, NP 1977, Nr 12, s. 1573.

[1250] Wydaje się, że jest to założenie dalece teoretyczne. Zob. J. Jodłowski, *Chwila* ..., s. 1573. Por. wyrok szwajcarskiego Sądu Federalnego z dnia 19 września 2000 r. w sprawie G. Ltd przeciwko K. (BGE 126 III 534) – dostępny w dniu 2 listopada 2021 r. na https://www.servat.unibe.ch/dfr/bge/c3126534.html oraz A. Adamek, A. Frań-Adamek, *Komentarz …*, LEX/el. 2004, art. 34.

kiedy orzeczenie nie jest skuteczne w państwie uznającym. Może to być już chwila wydania orzeczenia w państwie pochodzenia albo chwila późniejsza (*ex tunc*).

W literaturze stawia się również pytanie[1251], czy sąd z urzędu powinien ustalać[1252], czy zachodzą przesłanki odmowy uznania orzeczenia, czy też fakt ten powinien być dowodzony przez strony zgodnie z ogólnymi zasadami rozkładu ciężaru dowodu[1253]. Odpowiedzi na to pytanie należy poszukiwać w aktach prawnych regulujących przepływ skutków prawnych. Przyjąć trzeba, że prawodawca unijny stoi na stanowisku, że sądy państw członkowskich nie mogą z urzędu uwzględniać którejkolwiek z przeszkód uznania, co wynika z motywu 17. preambuły rozporządzenia nr 44/2001[1254]. Również w orzecznictwie dotyczącym prawa unijnego przyjęto, że badanie istnienia przesłanek odmowy uznania nie następuje z urzędu[1255].

Problematykę ciężaru dowodu, w kontekście podstaw odmowy uznania, trafnie ujął Sąd Najwyższy, wskazując, że „o ile co do zasady ciężar przytoczenia i ciężar dowodu w zakresie wykazania podstaw odmowy uznania (stwierdzenia wykonalności) spoczywa na dłużniku jako przeciwniku wniosku, to jednak w zakresie podstawy przewidzianej w art. 34 pkt 2 rozporządzenia Rady (WE) nr 44/01, w razie podniesienia przez dłużnika zarzutu,

---

[1251] K. Weitz, *Konwencja …*, s. 329-332 oraz pkt 156. raportu Pocara, s. 43-44.

[1252] Takiego stanowiska jest B. Janowski, *Uznawanie …*, s. 915, M. Orecki, [w:] T. Wiśniewski (red.), *Kodeks …*, s. 338, M. Radwan, w:] M. Manowska (red.), *Kodeks …*, s. 1627, M. P. Wójcik [w:] A. Jakubecki (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz aktualizowany. Tom II. Art. 730-1217*, LEX/el. 2019, art. 1146, P. Rylski [w:] H. Dolecki, T. Wiśniewski (red.), *Kodeks …*, s. 348, T. Ereciński [w:] T. Ereciński, *Kodeks …*, s. 684, R. Kulski [w:] M. Marciniak (red.), *Kodeks …*, s. 493 i nast., B. Wołodkiewicz [w:] P. Rylski (red.), *Kodeks …*, art. 1146 k.p.c., nb 5, T. Strumiłło [w:] J. Jankowski (red.), *Kodeks …*, s. 1736 i nast., P. Borkowski [w:] T. Szanciło (red.), *Kodeks …*, s. 1608 i nast. Poglądy tych autorów odnoszą się przede wszystkim do regulacji art. 1145 i nast. k.p.c. Na tle konwencji lugańskiej I za badaniem z urzędu przesłanek odmowy opowiada się K. Weitz, *Konwencja …*, s. 184-187 i 331 i J. Ciszewski, *Konwencja …*, s. 248.

[1253] Za tym poglądem optują A. Frąckowiak-Adamska, *Uznawanie …*, s. 398-399, A. Adamek, A. Frań-Adamek, *Komentarz …*, LEX/el. 2004, art. 34 i art. 45 oraz P. Grzegorczyk, *Stosowanie rozporządzenia Rady (WE) nr 44/2001 w sprawach dotyczących uznawania i wykonywania orzeczeń sądów państw obcych na tle polskiej praktyki sądowej*, Eur. Przeg. Sąd. 2016, Nr 10, s. 22, a także S. Ziino [w:] A.-L. Calvo Caravaca, A. Davì, H.-P. Mansel, *The EU Succession …*, s. 603. Por. motyw 17. preambuły rozporządzenia nr 44/2001.

[1254] Zob. zdanie drugie motywu 17. preambuły rozporządzenia nr 44/2001.

[1255] Zob. pkt 61. wyroku TS w sprawie Apostolides i pkt 40. wyroku TS w sprawie P przeciwko Q, wyrok Trybunału Kasacyjnego Francji z dnia 12 stycznia 1994 r., 47/94, *Gilbert Tonon, Francja v. Tanji Teufel*, Niemcy, Bulletin des arrets de la Cour de Cassation 1994 I, Nr 12 – dostępny w dniu 2 listopada 2021 r. na https://curia.europa.eu/common/recdoc/convention/gemdoc94/pdf/21-U.fr-94.pdf oraz postanowienie SN z dnia 13 kwietnia 2011 r., sygn. akt V CSK 335/10, opubl. LEX nr 955039, postanowienie SA w Katowicach z dnia 7 grudnia 2012 r., sygn. akt V ACz 166/12, opubl. LEX nr 1236679 i postanowienie SA w Katowicach z dnia 12 grudnia 2012 r., sygn. akt V ACz 914/12, opubl. LEX nr 1236685. Odmiennie postanowienie SN z dnia 23 sierpnia 1990 r., sygn. akt I CR 415/90, OSP 1992, Nr 3, poz. 68 wraz z glosą K. Piaseckiego, *Glosa do postanowienia SN z dnia 23 sierpnia 1990 r., I CR 415/90*, OSP 1992/3/68. Por. również A. Frąckowiak-Adamska, *Uznawanie …*, s. 405 i M. Zacharasiewicz, *Klauzula porządku publicznego jako instrument …*, s. 78-85 i 122-123 i J. Ciszewski, *Konwencja …*, s. 222-223.

że dokument wszczynający postępowanie (dokument równorzędny) nie został doręczony mu w czasie i w sposób, który umożliwiał przygotowanie obrony, wnioskodawca powinien przytoczyć okoliczności faktyczne i przedstawić dowody w celu wykazania, że doręczenie dokumentu wszczynającego postępowanie (dokumentu równorzędnego) zostało dokonane w czasie i w sposób umożliwiający dłużnikowi przygotowanie obrony”[1256].

4.3. Podstawy odmowy uznania w rozporządzeniu spadkowym

Podstawy odmowy uznania zostały przewidziane w art. 40 e.r.s. Stanowi on, że orzeczenia nie uznaje się, jeżeli:

a) uznanie takie jest w sposób oczywisty sprzeczne z porządkiem publicznym (*ordre public*) państwa członkowskiego, w którym wystąpiono o uznanie;
b) pozwanemu, który nie wdał się w spór, nie doręczono dokumentu wszczynającego postępowanie lub dokumentu równorzędnego w czasie i w sposób umożliwiający mu przygotowanie obrony, chyba że pozwany nie złożył przeciwko orzeczeniu środka zaskarżenia, kiedy miał taką możliwość;
c) orzeczenia nie da się pogodzić z orzeczeniem wydanym w postępowaniu między tymi samymi stronami w państwie członkowskim, w którym wystąpiono o uznanie;
d) orzeczenia nie da się pogodzić z orzeczeniem wydanym wcześniej w innym państwie członkowskim albo w państwie trzecim w postępowaniu o to samo roszczenie między tymi samymi stronami, o ile orzeczenie wydane wcześniej spełnia warunki konieczne do uznania go w państwie członkowskim, w którym wystąpiono o uznanie.

4.3.1. Klauzula porządku publicznego

Klauzula porządku publicznego, jako podstawa odmowy uznania lub stwierdzenia

[1256] Postanowienie SN z dnia 27 listopada 2008 r., sygn. akt IV CSK 74/08 oraz postanowienie SN z dnia 13 kwietnia 2011 r., sygn. akt V CSK 335/10. Zob. także P. Grzegorczyk, *Stosowanie …*, s. 24 oraz A. Frąckowiak-Adamska, A. Guzewicz, Ł. Petelski, *Skuteczność …*, s. 7 i M. Domańska [w:] M. Domańska, A. Hauser, J. Królikowski, R. Talanga, *Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego, Sądu Najwyższego i Naczelnego Sądu Administracyjnego*, Eur. Przeg. Sąd. 2013, Nr 6, s. 60-61 oraz D. Kotłowski, O. M. Piaskowska, K. Sadowski, *Rozkład ciężaru dowodu w sprawie o stwierdzenie wykonalności orzeczenia sądu zagranicznego*, Glosa 2011, Nr 3, s. 66-73.

wykonalności orzeczenia, jest bardzo często powoływana w aktach prawa międzynarodowego[1257] i krajowego[1258]. Również w prawie unijnym wszystkie przepisy zawierające podstawy odmowy uznawania wskazują, że jedną z nich jest sprzeczność uznania z porządkiem publicznym państwa członkowskiego, w którym wystąpiono o uznanie[1259]. Tworzą one tzw. klauzulę porządku publicznego (*fr. ordre public*, ang. *public policy* lub *public order*, niem. *öffentliche Ordnung, Vorbehaltsklausel*, czyli „klauzula zastrzegająca")[1260]. Milczą one jednak, jak tę sprzeczność należy rozumieć[1261]. Tylko w rozporządzeniach nr 1346/2000 (art. 26) i 2015/848 (art. 33) podano, że porządek publiczny to w szczególności podstawowe zasady lub konstytucyjnie zagwarantowane prawa i wolności jednostki[1262]. Wskazuje się za to na główny cel tej klauzuli w postaci ochrony porządku prawnego państwa, w którym orzeczenia ma odnieść skutek[1263].

Część unijnych aktów prawnych wymaga, aby sprzeczność z porządkiem publicznym była kwalifikowana, czyli oczywista albo wyraźna[1264], pozostałe stanowią zaś tylko o

[1257] Zob. akty prawne z zakresu prawa międzynarodowego wskazane przez A. Włosińską, *Odmowa …*, s. 201.

[1258] Np. art. 1146 § 1 pkt 7 k.p.c.

[1259] Wyróżnia się także porządek publiczny państwowy, ponadnarodowy (unijny) i międzynarodowy, a także krajowy (wewnętrzny) i zewnętrzny (międzynarodowy). Zob. Ł. Błaszczak, *Kontrola orzeczenia arbitrażowego ze szczególnym uwzględnieniem klauzuli porządku publicznego*, ADR Arbitraż i Mediacja 2008, Nr 3, s. 10 i A. Wysocka-Bar [w:] M. Załucki (red.), *Unijne …*, s. 266.

[1260] Klauzula ta jest powszechnie stosowana w aktach prawnych z zakresu międzynarodowego prawa cywilnego i prawa kolizyjnego. Na gruncie prawa kolizyjnego można dokonać podziału klauzuli porządku publicznego ze względu na jej funkcje na pozytywną i negatywną. Pierwsza funkcja polega na tym, że w miejsce wyłączonej normy prawa obcego stosuje się normę prawa krajowego, a druga objawia się tym, że dochodzi wyłącznie do odmowy zastosowania obcego prawa. Na gruncie przepływu dokumentów o znaczeniu prawnym ten podział nie jest adekwatny, ponieważ nie występuje w nim funkcja pozytywna. Zob. Ł. Błaszczak, *Kontrola* …, s. 9-10 i A. Włosińska, *Odmowa …,* s. 205. Mimo, że klauzula ta występuje tak w międzynarodowym postępowaniu cywilnym, jak i w prawie prywatnym międzynarodowym, to ma ona jednolity charakter, ponieważ w każdym systemie prawnym może istnieć tylko jeden porządek publiczny. Zob. A. Włosińska, *Odmowa …*, s. 204 i M. Zacharasiewicz, *Klauzula porządku publicznego jako instrument …*, s. 65 i 78-79.

[1261] Na trudności w sprecyzowaniu znaczenia tej klauzuli obrazowo wskazuje M. Sośniak, twierdząc, że jest ona „nieuchwytna jak atmosfera", tenże, *Klauzula porządku publicznego w prawie prywatnym międzynarodowym*, Warszawa 1961, s. 77-80. Na problem braku w orzecznictwie i w doktrynie wystarczających informacji w przedmiocie podstawowych zasad porządku prawnego, a zwłaszcza odnośnie do definicji i zakresu stosowania klauzuli porządku publicznego w prawie polskim zwraca uwagę Ł. Chyla, *Problematyka klauzuli porządku publicznego w arbitrażu*, ADR 2017, Nr 3, s. 13 i nast.

[1262] Szerzej zob. W. Klyta, *Uznanie zagranicznych postępowań upadłościowych*, Warszawa 2008, s. 57-102 oraz J. Kruczalak-Jankowska, *Automatyczne uznanie orzeczeń w Rozporządzeniu Rady Nr 1346/2000/WE w sprawie postępowania upadłościowego*, Rejent 2007, Nr 9, s. 101-115. Por. wyrok TS z dnia 21 stycznia 2010 r., C-444/07 w sprawie MG Probud Gdynia sp. z o.o., EU:C:2010:24.

[1263] Ł. Błaszczak, *Kontrola …*, s. 7.

[1264] Art. 26 rozporządzenia nr 1346/2000, art. 34 pkt 1 rozporządzenia nr 44/2001, art. 22 lit. a) rozporządzenia nr 2201/2003, art. 24 lit. a) rozporządzenia nr 4/2009, art. 40 lit. a) e.r.s., art. 45 ust. 1 lit. a) rozporządzenia nr 1215/2012, art. 13 ust. 1 lit. a) rozporządzenia nr 606/2013, art. 37 lit. a) rozporządzenia 2016/1103, art. 33 rozporządzenia 2015/848, art. 37 lit. a) rozporządzenia 2016/1104, art. 38 lit. a) i art. 39 lit. a), art. 41 rozporządzenia 2019/1111. A. Nowicka zauważa, że sposób sformułowania tej klauzuli

zwykłej sprzeczności[1265]. Różnica między nimi wynika pewnego z kompromisu, który miał miejsce podczas prac nad nowelizacją konwencji brukselskiej. Finalnie zrezygnowano z daleko idących założeń nowo projektowanej konwencji na rzecz zastępującego ją rozporządzenia nr 44/2001[1266]. W projekcie nowelizacji konwencji brukselskiej postulowano bowiem odejście od podstawy odmowy w postaci sprzeczności z klauzulą porządku publicznego, jako niesprzyjającej procesowi integracji europejskiej w zakresie spraw cywilnych[1267]. W rozporządzeniu nr 44/2001 ostatecznie nie zrezygnowano z tej podstawy odmowy, tylko nadano jej kwalifikowaną postać[1268].

Zgodnie z art. 40 lit. a) e.r.s. orzeczenia nie uznaje się, jeżeli uznanie takie jest w sposób oczywisty sprzeczne z porządkiem publicznym państwa członkowskiego, w którym wystąpiono o uznanie[1269]. Ani ten przepis, ani inne znajdujące się w unijnych aktach praw-

---

w postaci „oczywistej sprzeczności z porządkiem publicznym" przejęty został z konwencji haskich z zakresu prawa prywatnego międzynarodowego. Zob. A. Nowicka, *Klauzula porządku publicznego jako podstawa odmowy stwierdzenia wykonalności orzeczenia sądowego – uwagi krytyczne na temat postanowienia niemieckiego Trybunału Federalnego z 19.07.2018 r.*, PPC 2019, Nr 2, s. 138. Zob. również A. Wysocka-Bar [w:] M. Załucki (red.), *Unijne …*, s. 265. Dodatkowo odnotować wypada, że akty prawne z grupy Bruksela II wymagają, aby oceny naruszenia porządku publicznego dokonywać z punktu widzenia dziecka – „jego najlepszego interesu", czy też „biorąc pod uwagę dobro dziecka". Zob. pkt 39. wyroku TS P przeciwko Q oraz A. Knade-Plaskacz, *Uznawanie i wykonywanie orzeczeń w sprawach dotyczących odpowiedzialności rodzicielskiej w świetle orzecznictwa TS*, Eur. Przeg. Sąd. 2014, Nr 4, s. 32-36.

[1265] Art. 27 pkt 1 konwencji brukselskiej, art. 27 ust. 1 konwencji Lugano I, art. 15 ust. 1 lit. a) rozporządzenia nr 1347/2000, a także art. 15 ust. 1 i 2 rozporządzenia nr 1347/2000. Zob. również K. Weitz, *Jurysdykcja krajowa oraz uznawanie i wykonywanie orzeczeń w sprawach cywilnych i handlowych w prawie wspólnotowym*, KPP 2004, z. 1, s. 234.

[1266] Zob. także art. 45 i 46 projektu rozporządzenia Bruksela I bis COM(2010) 748, w których zawężono ogólne pojęcie klauzuli porządku publicznego. Art. 46 ust. 1 tego projektu stanowił, że „(…) strona ma prawo złożyć wniosek o odmowę uznania lub wykonania orzeczenia, jeżeli takie uznanie lub wykonanie nie byłoby dozwolone w świetle podstawowych zasad stanowiących fundament prawa do rzetelnego procesu". Ostatecznie podstawy odmowy uznania w nowym rozporządzeniu Bruksela I bis pozostały bez zmian w stosunku do rozporządzenia Bruksela I. Zob. także M. Zachariasiewicz, *Klauzula …*, s. 28, A. Frąckowiak-Adamska, *Uznawanie …*, s. 401 i L. Di Cola [w:] A.-L. Calvo Caravaca, A. Davì, H.-P. Mansel, *The EU Succession …*, s. 568.

[1267] W doktrynie trwa dyskusja nad celowością utrzymywania klauzuli porządku publicznego, jako podstawy odmowy uznania, natomiast na szczeblu politycznym widoczna jest wyraźna tendencja do jej całkowitego wyeliminowania. Zob. Commision Proposal for a Council Act establishing the Convention on jurisdiction and the recognition and enforcement of judgments in civil and commercial matters in the Member States of the European Union, (opubl. Dz. Urz. WE z 1998 r., C 33, s. 5), s. 12. Zauważyć wypada, że w sprawozdaniu Lechnera wprowadzającym zmiany do projektu rozporządzenia spadkowego zawarto stwierdzenie, że „Klauzula porządku publicznego jest uznaną zasadą prawa międzynarodowego publicznego. W obliczu wspólnych przekonań i wartości prawnych nie powinna już znajdować zastosowania w stosunkach między państwami członkowskimi". Konstatacja ta nie wpłynęła jednak na usunięcie tej klauzuli, jako jednej z podstaw odmowy uznania w rozporządzeniu o dziedziczeniu. Por. K. Weitz, *Założenia …*, s. 927 i P. Grzegorczyk, *Immunitet …*, s. 622 i nast.

[1268] Klauzula ta stanowi swoisty „wentyl bezpieczeństwa" (fr. *soupape de sécurité*) lub „klapę bezpieczeństwa" umożliwiający państwu uznającemu zachowanie (ochronę) swojej suwerenności zapewniając kontrolę nad uznawaniem. Zob. A. Włosińska, *Odmowa …*, s. 202, K. Piasecki, *Skuteczność …*, s. 92 i I. Bałos, *Stosowanie klauzuli porządku publicznego a drażliwe zjawiska społeczne,* MoP 2013, Nr 3, s. 137.

[1269] Art. 40 lit. a) e.r.s. nie jest jedynym przepisem tego rozporządzenia, który stanowi o klauzuli porządku

nych mających za podstawę odmowy uznania sprzeczność porządku publicznego, nie określają, czym właściwie ten porządek jest i jak go rozumieć. W motywie 58. preambuły rozporządzenia spadkowego wskazano jedynie, że „Względy interesu publicznego powinny umożliwić sądom i innym właściwym organom rozpatrującym sprawy spadkowe w państwach członkowskich nieuwzględnienie - w wyjątkowych przypadkach - niektórych przepisów obcego prawa, gdy w danym przypadku stosowanie tych przepisów byłoby w sposób oczywisty sprzeczne z porządkiem publicznym (*ordre public*) danego państwa członkowskiego. Jednakże ani sądy, ani inne właściwe organy nie powinny mieć możliwości zastosowania klauzuli porządku publicznego w celu pominięcia prawa innego państwa członkowskiego lub odmowy uznania - lub, w zależności od przypadku, przyjęcia lub wykonania orzeczenia, dokumentu urzędowego lub ugody sądowej z innego państwa członkowskiego, w sytuacji, w której byłoby to sprzeczne z Kartą praw podstawowych Unii Europejskiej, w szczególności z jej art. 21, zakazującym wszelkich form dyskryminacji". Motyw ten nie precyzuje, czym jest owa sprzeczność z porządkiem publicznym, tylko wskazuje, w jakich sytuacjach może znaleźć zastosowanie i w jakich jej stosowanie jest wykluczone. Zauważyć jednak należy, że w zdaniu drugim tego motywu wprowadzono nowość w systemie uznawania orzeczeń w postaci zastrzeżenia, iż klauzuli porządku publicznego nie można stosować w sposób dyskryminujący[1270].

Podstawy wskazane w art. 40 lit. a) – d) e.r.s. mają charakter rozłączny, co oznacza, że nie można jednocześnie powoływać się na zaistnienie podstaw odmowy z art. 40 lit. b)

publicznego. Zgodnie z art. 35 e.r.s. stosowania przepisu prawa jakiegokolwiek państwa wskazanego przez niniejsze rozporządzenie można odmówić tylko wówczas, gdy takie stosowanie jest w sposób oczywisty niezgodne z porządkiem publicznym (*ordre public*) państwa członkowskiego sądu lub innego właściwego organu zajmującego się sprawą spadkową. Jest to przepis, który reguluje klauzulę porządku publicznego, jako klasyczną instytucję części ogólnej prawa prywatnego międzynarodowego. Szerzej zob. A. Wysocka-Bar [w:] M. Załucki (red.), *Unijne …*, s. 263-271. W polskim prawie, poza art. 7 p.p.m., klauzula porządku publicznego występuje jako podstawa odmowy uchylenia wyroku sądu polubownego (art. 1206 § 2 pkt 2 k.p.c.) i podstawa odmowy uznania lub stwierdzenia wykonalności wyroku sądu polubownego lub ugody przed nim zawartej (art. 1214 § 3 pkt 2 k.p.c.).

[1270] Założenie to ma charakter uniwersalny i powinno znaleźć zastosowanie do innych rozporządzeń, które nie przewidują go wprost. Por. również art. 38 rozporządzeń 2016/1103 i 2016/1104, w świetle których „Art. 37 niniejszego rozporządzenia stosują sądy i inne właściwe organy państw członkowskich, przestrzegając podstawowych praw i zasad uznanych w Karcie, w szczególności jej art. 21 dotyczącego zasady niedyskryminacji." Art. 21 KPP stanowi natomiast, że „Zakazana jest wszelka dyskryminacja w szczególności ze względu na płeć, rasę, kolor skóry, pochodzenie etniczne lub społeczne, cechy genetyczne, język, religię lub przekonania, poglądy polityczne lub wszelkie inne poglądy, przynależność do mniejszości narodowej, majątek, urodzenie, niepełnosprawność, wiek lub orientację seksualną." – ust. 1 i „W zakresie zastosowania Traktatów i bez uszczerbku dla ich postanowień szczególnych zakazana jest wszelka dyskryminacja ze względu na przynależność państwową." – ust. 2.

– d) e.r.s. i oczywistej sprzeczności z porządkiem publicznym[1271]. Jedynie inne, niż wskazane w art. 40 lit. b) – d) e.r.s., naruszenie prawa procesowego może być kwalifikowane jako sprzeczne z porządkiem publicznym. Klauzula porządku publicznego funkcjonuje więc samoistnie[1272] i subsydiarnie, gdy nie zachodzą inne przesłanki[1273]. Dopiero w sytuacji, w której okaże się, że w okolicznościach danej sprawy zachodzą wszystkie przesłanki odmowy uznania na innej podstawie niż sprzeczność z porządkiem publicznym oraz dodatkowo prowadzą one do naruszenia tego porządku, to podstawę odmowy powinno stanowić naruszenie tej klauzuli[1274].

Słusznie zwraca się uwagę, że klauzula porządku publicznego jest klauzulą generalną[1275] o niedookreślonym[1276], blankietowym[1277], elastycznym[1278] i uniwersalnym[1279] charakterze. Ponadto jej treść jest dynamiczna, gdyż „jest zmienna w czasie i przestrzeni,

[1271] Por. T. Ereciński [w:] T. Ereciński, *Kodeks …*, s. 704 i postanowienie SN z dnia 27 listopada 2008 r., sygn. akt IV CSK 73/08, opubl. LEX nr 491388.

[1272] K. Piasecki, *Skuteczność …*, s. 93 i A. Włosińska, *Odmowa …,* s. 212.

[1273] Raport Jenarda s. 45, pkt 21. wyroku TS w sprawie Hoffmann, pkt 68. opinii rzecznik generalnej J. Kokott przedstawionej w dniu 26 kwietnia 2012 r. w sprawie C-619/10 Trade Agency Ltd przeciwko Seramico Investments Ltd, EU:C:2012:247 – dalej opinia w sprawie Trade Agency, A. Adamek, A. Frań-Adamek, *Komentarz …*, LEX/el. 2004, art. 34, A. Włosińska, *Odmowa …,* s. 212 i T. Ereciński [w:] T. Ereciński, *Kodeks …*, s. 698., P. Rylski [w:] H. Dolecki, T. Wiśniewski (red.), *Kodeks …,* s. 355, M. Orecki, [w:] T. Wiśniewski (red.), *Kodeks* …, s. 344, B. Wołodkiewicz [w:] P. Rylski (red.), *Kodeks …*, art. 1146 k.p.c., nb 26, T. Strumiłło [w:] J. Jankowski (red.), *Kodeks …*, s. 1736 i nast.

[1274] A. Włosińska, *Odmowa …*, s. 212-213.

[1275] Tak m. in. Ł. Błaszczak, *Kontrola orzeczenia arbitrażowego ze szczególnym uwzględnieniem klauzuli porządku publicznego*, ADR 2008, Nr 3, s. 12, A. Hrycaj, *Komentarz do rozporządzenia nr 1346/2000 w sprawie postępowania upadłościowego* [w:] F. Zedler (red.), *Europejskie prawo upadłościowe. Komentarz*, Warszawa 2011, art. 26, K. Kohutek [w:] J. Lachner, K. Kohutek, *Komentarz do rozporządzenia nr 1346/2000 w sprawie postępowania upadłościowego*, LEX/el. 2007, art. 26, A. Harast-Sidowska, *Uznawanie …*, s. 5. Odmiennie I. Bałos, *Stosowanie …*, s. 135, A. Hrycaj, *Komentarz …*, art. 26,

[1276] A. Włosińska, *Odmowa* …, s. 203 oraz K. Piasecki, *Skuteczność …*, s. 92. Ze względu na tą cechę jest ona w państwach systemu *common law* porównywana do „nieokiełznanego konia", a w państwach systemu kontynentalnego do „kameleona" zmieniającego się pod wpływem czasu i przyjmującego odmienne barwy w różnych państwach. Zob. I. Bałos, *Stosowanie …*, s. 138 oraz M. Zachariasiewicz, *Klauzula porządku publicznego jako instrument …,* s. 3, a także wyrok angielskiego Sądu Spraw Pospolitych z dnia 2 lipca 1824 r. w sprawie Richardson przeciwko Mellish, 2 Bing 229, English Reports Citation: 130 E.R. 294, s. 303, dostępny w dniu 30 października 2021 r. na http://www.uniset.ca/other/css/pdf/130ER294.pdf.

[1277] M. Sośniak, *Klauzula …*, s. 151, I. Bałos, *Stosowanie …*, s. 138, K. Zawada, *Klauzula porządku publicznego w prawie prywatnym międzynarodowym (na tle orzecznictwa Sadu Najwyższego w sprawach z zakresu prawa rodzinnego i spadkowego)*, NP 1979, nr 4, s. 75 oraz M. Zachariasiewicz, *Klauzula porządku publicznego jako instrument …,* s. 3.

[1278] Zob. Ł. Błaszczak, *Kontrola …*, s. 7 i przytoczoną tam literaturę.

[1279] T. Ereciński [w:] T. Ereciński (red.), *Kodeks …*, s. 698.

tak samo jak zmienne jest położenie granicy otwartości na odmienność, wynikające z zastosowania prawa obcego”[1280]. Niewątpliwie klauzula ta stanowi granicę akceptacji skutków zagranicznego orzeczenia[1281].

Znaczące jest, że w rozporządzeniu spadkowym[1282] nie wskazano wprost, że klauzuli porządku publicznego nie stosuje się do norm jurysdykcyjnych. Okoliczność ta jest istotna, ponieważ w większości rozporządzeń i w konwencji brukselskiej oraz w konwencjach lugańskich zawarto unormowanie, że kryterium porządku publicznego nie ma zastosowania do zasad dotyczących jurysdykcji albo wprowadzono zakaz powtórnego badania jurysdykcji[1283]. Rozważyć wypada więc, czy brak tej regulacji w rozporządzeniu nr 650/2012 był celowym i racjonalnym działaniem prawodawcy unijnego, czy też stanowi ono lukę, która powinna zostać wypełniona stosowną normą prawną wywiedzioną z interpretacji prawa unijnego[1284]. Oznacza to, że otwarte jest pytanie, czy podstawę odmowy uznania w postaci naruszenia klauzuli porządku publicznego może stanowić wydanie orzeczenia, które ma podlegać uznaniu, przez sąd „niewłaściwy międzynarodowo” do rozpoznania sprawy[1285]?

W przeszłości, mimo licznych kontrowersji doktrynalnych, najbardziej rozpowszechnione było stanowisko, że możliwe było uznanie tylko tych orzeczeń sądów zagranicznych, które były właściwe jurysdykcyjnie, a przepisami na podstawie, których powinno być poczynione takie ustalenie, powinny być przepisy krajowe państwa, w którym miałoby nastąpić uznanie[1286]. Z biegiem lat doszło do zmiany tej koncepcji przez przyjęcie, że odmowa uznania powinna ograniczać się w zasadzie tylko do tych orzeczeń, które zostały wydane przez sąd zagraniczny, mimo jurysdykcji wyłącznej sądów krajowych[1287]. Kolejna ewolu-

[1280] I. Bałos, *Stosowanie …,* s. 135. Zob. także M. Pazdan, *Prawo prywatne międzynarodowe,* Warszawa 2012, s. 77, który zaznacza, że pojęcie porządku publicznego jest względne i zmienne w przestrzeni i czasie. Por. A. Devaux, *The European* ..., s. 238-242.

[1281] M. Syska, *Wysokość …*, s. 48.

[1282] Regulacji takiej nie zawierają również rozporządzenia upadłościowe. Por. motyw 22. preambuły rozporządzenia nr 1346/2000 i motyw 65. preambuły rozporządzenia 2015/848.

[1283] A. Frąckowiak-Adamska, *Uznawanie …*, s. 390-391. Wyjątki od tego zakazu wprowadziło rozporządzenie nr 44/2001 (art. 35 ust. 3 zdanie pierwsze) i rozporządzenie nr 1215/2012 (art. 45 ust. 3 zdanie pierwsze).

[1284] A. Frąckowiak-Adamska uważa, że jest to tylko przeoczenie prawodawcy unijnego, taż, *Uznawanie …*, s. 402.

[1285] A. Mączyński, *Przesłanki …*, s. 116.

[1286] Tamże, s. 115-116.

[1287] Tamże, s. 116-118. Zob. K. Weitz, *Założenia …*, s. 918-921. Por. art. 1146 § 1 pkt 2 k.p.c. w brzmieniu sprzed i po nowelizacji z dnia 1 lipca 2009 r. oraz art. 474^3 § 1 pkt 2 k.p.c. z 1930 r. w brzmieniu od dnia 24 marca 1962 r. Zob. szerzej w przedmiocie uznawania w Polsce zagranicznych orzeczeń od dnia 24 marca 1962 r. na podstawie k.p.c. z 1930 r. znowelizowanego ustawą z dnia 15 lutego 1962 r. o zmianie przepisów postępowania w sprawach cywilnych (Dz. U. z 1962 r., Nr 10, poz. 46) E. Mędrzycka, W.

cja w międzynarodowym postępowaniu cywilnym nastąpiła na mocy konwencji brukselskiej, w której wskazano, że przepisy dotyczące jurysdykcji nie należą do porządku publicznego (art. 28 ust. 4 zdanie drugie)[1288]. Regulacja ta została następnie przejęta przez konwencję lugańską z 1988 r. (art. 28 ust. 4 zdanie drugie) i znaczącą większość rozporządzeń traktujących o uznawaniu orzeczeń[1289].

Projektowany art. 30 lit. a) e.r.s. stanowił, że „Orzeczenia nie uznaje się (…) jeżeli uznanie byłoby oczywiście sprzeczne z porządkiem publicznym wezwanego państwa członkowskiego, zważywszy, że kryterium porządku publicznego nie można stosować do norm jurysdykcyjnych". Takie brzmienie przepisu nawiązywało do art. 35 ust. 3 zdanie drugie rozporządzenia nr 44/2001. Jednak w sprawozdaniu Lechnera wprowadzono zmianę polegającą na usunięciu tej części projektowanego przepisu art. 30 lit. a) odnoszącej się do zakazu stosowania kryterium porządku publicznego do norm jurysdykcyjnych, bez jakiegokolwiek uzasadnienia.

Mimo powyższej zmiany w projekcie rozporządzenia, w uchwalonym rozporządzeniu w motywie 34. wskazano, że „Dla zapewnienia harmonijnego funkcjonowania wymiaru sprawiedliwości należy unikać wydawania niedających się pogodzić orzeczeń w różnych państwach członkowskich. W tym celu rozporządzenie 650/2012 powinno przewidywać ogólne zasady proceduralne podobne do zasad przewidzianych w innych aktach prawnych Unii w obszarze współpracy sądowej w sprawach cywilnych". Natomiast motywie 59. preambuły dodatkowo sprecyzowano, że „Z uwagi na ogólny cel niniejszego rozporządzenia, jakim jest wzajemne uznawanie wydanych w państwach członkowskich orzeczeń w przedmiocie dziedziczenia, niezależnie od tego, czy takie orzeczenia wydano w postępowaniu procesowym, czy nieprocesowym, w niniejszym rozporządzeniu powinny znaleźć

Skierkowska, *Z problematyki uznawania zagranicznych orzeczeń*, Biuletyn Ministerstwa Sprawiedliwości 1963, Nr 3, s. 14-24 oraz J. Rajski, *Nowe przepisy z zakresu postępowania cywilnego międzynarodowego*, Palestra 1962, Nr 3-4, s. 33-42. Odnośnie do uznawania orzeczeń w Polsce przed dniem 24 marca 1962 r. zob. uchwałę całej izby SN – Izby Cywilnej z dnia 29 maja 1937 r., sygn. akt C Prez 4/1936, opubl. OSN(C) 1937, Nr 11, poz. 383 i postanowienie 7 sędziów SN z dnia 18 stycznia 1959 r., sygn. akt I Co 23/58, opubl. OSNCK 1959, Nr 3, poz. 64 oraz B. Dobrzański, *Jeszcze ... (1)*, s. 268-286, tenże, *Jeszcze ... (2)*, s. 408-416 i K. Zawada, *Uznanie ...*, s. 20-22. Co do uznawania orzeczeń *ad casum* na podstawie art. 63 ust. 2 dekretu z dnia 8 czerwca 1955 r. Prawo o aktach stanu cywilnego (Dz. U. z 1956 r. Nr 41, poz. 189 ze zm.) zob. K. Lipiński, *Uznawanie ...*, s. 44-58.

[1288] Jak zauważa P. Grzegorczyk do tej pory jedną z najczęstszych podstaw odmowy uznania lub stwierdzenia wykonalności było naruszenie jurysdykcji krajowej państwa pochodzenia. Zob. P. Grzegorczyk, *Automatyczna wykonalność orzeczeń sądowych w sprawach cywilnych w Unii Europejskiej – geneza, stan obecny i perspektywy*, [w:] K. Weitz, P. Grzegorczyk, *Europejskie prawo procesowe cywilne i kolizyjne*, Warszawa 2012, s. 121 i nast.

[1289] Art. 17 rozporządzenia nr 1347/2000, art. 35 ust. 3 zdanie drugie rozporządzenia nr 44/2001, art. 24 zdanie drugie rozporządzenia nr 2201/2003, art. 45 ust. 3 zdanie drugie rozporządzenia nr 1215/2012.

się przepisy dotyczące uznania, wykonalności i wykonania orzeczeń podobne do przepisów przewidzianych w innych aktach prawnych Unii w obszarze współpracy sądowej w sprawach cywilnych.". W braku więc w rozporządzeniu nr 650/2012 przepisów z zakresu uznawania orzeczeń wyłączających w ramach badania sprzeczności z porządkiem publicznym przepisów o jurysdykcji niezbędne jest posiłkowanie się orzecznictwem Trybunału Sprawiedliwości zapadłym na tle innych rozporządzeń.

W wyroku w sprawie Eurofood Trybunał przyjął, że „(…) zasada wzajemnego zaufania wymaga, (…), aby sądy pozostałych państw członkowskich uznawały orzeczenie sądu o wszczęciu głównego postępowania upadłościowego, bez możliwości badania oceny jurysdykcji dokonanej przez ten sąd" oraz że „art. 16 ust. 1 akapit pierwszy rozporządzenia należy poddać wykładni, zgodnie z którą wszczęcie głównego postępowania upadłościowego przez sąd jednego państwa członkowskiego powinno zostać uznane przez sądy innych państw członkowskich, bez możliwości badania przez te sądy oceny jurysdykcji dokonanej przez sąd państwa wszczęcia postępowania"[1290]. Wykładnię tę należy odnieść odpowiednio do art. 40 lit. a) e.r.s.

Również w literaturze przyjmuje się, mimo braku wyraźnego wyartykułowania w rozporządzeniu, że klauzula porządku publicznego nie może mieć zastosowania do norm jurysdykcyjnych[1291]. Celnie wskazuje J. Kruczalak-Jankowska, że celem podstawy odmowy uznania w postaci sprzeczności z klauzulą porządku publicznego jest zagwarantowanie, że sąd państwa uznającego nie przeprowadzi kontroli merytorycznej orzeczenia zagranicznego oraz że nie będzie kwestionował podstaw jego jurysdykcji. Zgłoszenie zarzutu, związanego z jurysdykcją sądu zagranicznego, powinno nastąpić wyłącznie w toku postępowania odwoławczego prowadzonego według prawa tego państwa, a nie podczas postępowania o odmowę uznania orzeczenia[1292].

[1290] Pkt 42. i 44. wyroku TS z dnia 2 maja 2006 r., C-341/04 w sprawie Eurofood IFSC Ltd., EU:C:2006:281 – dalej wyrok TS w sprawie Eurofood.

[1291] A. Frąckowiak-Adamska, *Uznawanie* …, s. 390-392, J. Pisuliński, *Zagraniczne …*, s. 297 i I. Pretelli, [w:] A. Bonomi, P. Wautelet, *Le droit …*, s. 626-628.

[1292] J. Kruczalak-Jankowska, *Automatyczne …*, s. 113-114 i A. Davì, A. Zanobetti, *Il nuovo …*, s. 126. Por. pkt 43. wyroku TS w sprawie Eurofood.

Oznacza to, że naruszenie przepisów, dotyczących jurysdykcji wyłącznej, nie stanowi podstawy do odmowy uznania orzeczenia[1293]. Zakaz ten ma charakter bezwzględny[1294]. Jednocześnie zauważa się, że może prowadzić to do stanu ignorowania jurysdykcji przez sądy rozpoznające sprawy z zakresu dziedziczenia, skoro i tak wydane w takich warunkach orzeczenie będzie podlegało uznaniu[1295].

Podmiotem właściwym do odczytania znaczenia sprzeczności z porządkiem publicznym jest sąd krajowy, który czynności tej dokonuje w procesie stosowania prawa[1296]. W konsekwencji do Trybunału Sprawiedliwości nie należy określanie treści porządku publicznego państwa członkowskiego, jest on jednak zobowiązany do zbadania granic, w których sądy tego państwa mogą odwoływać się do tego pojęcia w celu odmowy uznania orzeczenia wydanego przez sąd innego państwa członkowskiego[1297]. Według Anny Hrycaj klauzula porządku publicznego nie ma charakteru autonomicznego, ponieważ w przepisach prawa unijnego następuje odwołanie do systemu prawa krajowego[1298].

Ze względu na enigmatyczny charakter tej klauzuli pozostawiono sądowi państwa członkowskiego możliwość skorzystania ze swobodnego uznania sędziowskiego w ramach szerokiego zakresu dyskrecjonalności[1299]. Istotne jest, że mowa jest nie o sprzeczności z porządkiem publicznym samego orzeczenia, co jego uznania[1300]. Wiąże się to z tym, że

---

[1293] A. Harast-Sidowska. *Uznawanie …*, s. 5. W przedmiocie niemożności uznania orzeczenia zagranicznego zapadłego w sprawie, w której sądy państwa uznającego mają jurysdykcję wyłączną zob. szerzej A. Mączyński, *Przesłanki …*, s. 115-117.

[1294] Istnienie tego zakazu wynika również z uregulowania w rozporządzeniu spadkowym jurysdykcji bezpośredniej, czyli właściwości sądu do rozpoznania sprawy już na etapie postępowania rozpoznawczego. Odnotować należy, że w przypadku jurysdykcji pośredniej przy uznawaniu orzeczeń sąd bada kompetencje sądu państwa pochodzenia orzeczenia do jego wydania. Por. K. Weitz, *Przedmiotowy* ..., s. 428.

[1295] A. Harast-Sidowska. *Uznawanie …*, s. 5.

[1296] A. Knade-Plaskacz, *Naruszenie klauzuli porządku publicznego i pozbawienie strony możliwości obrony jako przesłanki odmowy uznania orzeczenia zagranicznego w sprawach cywilnych i handlowych w świetle orzecznictwa Trybunału Sprawiedliwości*, Eur. Przeg. Sąd. 2015, Nr 3, s 35 i P. Grzegorczyk, *Immunitet* …, s. 622 i nast.

[1297] Pkt 23. wyroku TS w sprawie Krombach, pkt 58. wyroku TS w sprawie Apostolides, pkt 49. wyroku TS z dnia 6 września 2012 r., C-619/10 w sprawie Trade Agency Ltd. przeciwko Seramico Investments Ltd., EU:C:2012:531 – dalej wyrok TS w sprawie Trade Agency, pkt 4.7 wyroku TS w sprawie flyLAL, pkt 42. wyroku TS z dnia 16 lipca 2015 r, C-681/13 w sprawie Diageo Brands BV przeciwko Simiramida-04 EOOD, EU:C:2015:471 – dalej wyrok TS w sprawie Diageo i pkt 40. wyroku TS w sprawie Meroni.

[1298] Tak A. Hrycaj, [w:] *Komentarz …*, art. 26. Podobnie K. Kohutek [w:] J. Lachner, K. Kohutek, *Komentarz …*, art. 26. Por. także Report on the Convention on Insolvency Proceedings z 3 maja 1996 r. – dalej raport Virgós/Schmit, pkt 205.

[1299] A. Włosińska, *Odmowa …*, s. 202 i K. Piasecki, *Skuteczność* …, s. 94.

[1300] Chodzi o sprzeczność skutków danego orzeczenia. Zob. K. Piasecki, *Skuteczność …*, s. 96 i K. Weitz, *Założenia* …, s. 928-929. Por. brzmienie art. 1146 § 1 pkt 5 k.p.c. do dnia 1 lipca 2009 r. W prawie prywatnym międzynarodowym celem klauzuli porządku publicznego jest natomiast zapobieżenie zastosowaniu norm merytorycznych obcego państwa, jeśli są one sprzeczne z *ordre public* tego państwa. Zob. Ł. Błaszczak, *Kontrola …*, s. 7.

każdorazowo wykluczone jest badanie merytoryczne orzeczenia (np. art. 41 e.r.s.)[1301]. Podzielić należy przy tym spostrzeżenie Kazimierza Lubińskiego, że od zakazu *révision au fond* odróżnić trzeba dopuszczalność przeprowadzenia w pewnych wypadkach kontroli merytorycznej treści orzeczenia zagranicznego[1302].

Trafnie istotę tego problemu zarysował Sąd Najwyższy[1303], stwierdzając, że „zakaz kontroli merytorycznej zagranicznego orzeczenia w zakresie istotnym dla jego uznania jest związany z istotą stosowania klauzuli porządku publicznego, przy jej stosowaniu bowiem nie chodzi o to, aby zagraniczne orzeczenie było zgodne ze wszystkimi wchodzącymi w grę bezwzględnie obowiązującymi przepisami prawa, lecz o to, czy wywarło ono skutek sprzeczny z podstawowymi zasadami krajowego porządku prawnego". W innym orzeczeniu tego Sądu podobnie słusznie wskazano, że „orzeczenie sądu zagranicznego narusza podstawowe zasady porządku prawnego (…), m.in. wówczas, gdy jego skutek jest nie do pogodzenia z samą koncepcją określonej instytucji prawnej (…), nie zaś jedynie z poszczególnymi przepisami regulującymi w obydwu państwach tę samą instytucję"[1304]. Pamiętać jednak trzeba, że kontrola merytorycznej treści rozstrzygnięcia niezbędna do ustalenia, czy dane orzeczenie jest sprzeczne z porządkiem publicznym państwa uznającego, nie może przekształcić się w regularną kontrolę typu *révision au fond*[1305].

[1301] Przepis ten stoi „na przeszkodzie temu, by sąd państwa wezwanego odmówił uznania lub wykonania tego orzeczenia jedynie z powodu istnienia różnicy między normą prawną zastosowaną przez sąd państwa pochodzenia a normą, jaką zastosowałby sąd państwa wezwanego, gdyby to on orzekał w sprawie. Sądowi państwa wezwanego nie wolno także badać prawidłowości oceny prawnej ani oceny stanu faktycznego dokonanej przez sąd państwa pochodzenia". Tak też TS m. in. w wyrokach w sprawach: Apostolides (pkt 58.), Trade Agency (pkt 50.), flyLAL (pkt 48.), Diageo (pkt 43.), czy Meroni (pkt 41.). W doktrynie krytyce poddano postanowienie niemieckiego Trybunału Federalnego w Karlsruhe (Bundesgerichtshof) z dnia 19 lipca 2018 r., IX ZB 10/18, DE:BGH:2018:190718BIXZB10.18.0., odmawiające stwierdzenia wykonalności wyroku SA w Krakowie z dnia 22 grudnia 2016 r., sygn. akt I ACa 1080/16, opubl. LEX nr 2202552, jako naruszające zakaz kontroli merytorycznej wyroku i przekraczające granice klauzuli porządku publicznego. Tak A. Nowicka, *Klauzula …*, s. 150-151. Postanowienie z dnia 19 lipca 2018 r. dostępne w dniu 2 listopada 2021 r. na http://juris.bundesgerichts hof.de/cgi-in/rechtsprechung/document.py?Gericht=bgh&Art=en&nr=86838&pos=0 &anz=1. Zob. również K. Flaga-Gieruszyńska, *Konwencja …*, s. 83 i K. Zawada, *Klauzula porządku publicznego w międzynarodowym postępowaniu cywilnym (na tle orzecznictwa Sadu Najwyższego w sprawach z zakresu prawa rodzinnego i spadkowego)*, NP 1979, Nr 5, s. 77-78.

[1302] K. Lubiński, *Orzeczenie …,* s. 12. Zob. też K. Weitz, *Założenia i kierunki reformy przepisów Kodeksu postępowania cywilnego o uznawaniu i wykonywaniu zagranicznych orzeczeń*, KPP 2001, z. 4, s. 929, 931, M. Gocek, *Podstawowe zagadnienie zastosowania klauzuli porządku publicznego w orzecznictwie Sądu Najwyższego,* Rejent 2005, Nr 6, s. 63 i nast. oraz K. Zawada, *Klauzula porządku publicznego w międzynarodowym postępowaniu cywilnym …*, s. 78.

[1303] Wyrok SN z dnia 12 stycznia 2012 r., sygn. akt II CSK 202/11, opubl. LEX nr 1147743.

[1304] Postanowienie SN z dnia 18 stycznia 2002 r., sygn. akt I CKN 722/99, opubl. Prok.i Pr.-wkł. 2002, Nr 5, poz. 39.

[1305] K. Lubiński, *Orzeczenie …,* s. 13.

Skoro klauzula porządku publicznego ogranicza swobodę przepływu skutków prawnych, to powinna być ona interpretowana zawężająco (ściśle)[1306], jako *ultima ratio*[1307] oraz brana pod uwagę ostrożnie[1308] i wyjątkowo[1309], a w procesie stosowania prawa relatywizowana do konkretnego stanu faktycznego[1310]. Jej stosowanie polega na „ustaleniu hipotetycznych skutków uznania orzeczenia sądu państwa obcego dla polskiego systemu prawnego. W tym celu konieczna jest analiza samego orzeczenia sądu państwa obcego (w tym również jego uzasadnienia) oraz prognoza konsekwencji, które wywoła jego uznanie w Polsce."[1311]. Mając na uwadze zakaz kontroli merytorycznej orzeczenia, nie jest dopuszczalna ani ocena zasadności rozstrzygnięcia zapadłego w orzeczeniu zagranicznym, ani analiza zgodności norm prawnych będących jego podstawą z prawem państwa uznającego. Badanie zaistnienia przesłanki odmowy uznania nie może przerodzić się w zakres kontroli przewidziany w ramach krajowego postępowania instancyjnego.

Sprzeczność, o której mowa w rozporządzeniach z zakresu przepływu dokumentów o znaczeniu prawnym, która może być podstawą odmowy uznania, kwalifikowana jest jako

---

[1306] Pkt 30. wyroku TS w sprawie Gothaer, pkt 33. wyroku TS w sprawie Prism, pkt 28. wyroku TS w sprawie Salzgitter i pkt 48. wyroku w sprawie Trade Agency. Zob. też wyrok SN z dnia 12 stycznia 2012 r., sygn. akt II CSK 202/2011, postanowienie SN z dnia 11 października 2013 r., sygn. akt I CSK 697/12 wraz z glosą S. Sołtysiński, *Ważny …*, s. 413-421, postanowienie SN z dnia 7 kwietnia 2017 r., sygn. akt V CSK 349/16, opubl. OSNC 2018, Nr 2, poz. 20, a także motyw 22. preambuły rozporządzenia nr 1346/2000 oraz F. Zedler, *Uznanie zagranicznych postępowań upadłościowych w prawie europejskim*, RPEiS 2005, nr 2, s. 61, A. Hrycaj, [w:] *Komentarz …*, art. 26, A. Frąckowiak-Adamska, A. Guzewicz, Ł. Petelski, *Skuteczność …*, s. 7, R.Ch. Verschuur, *Uznawanie …*, s. 764, T. Strumiłło [w:] J. Jankowski (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Tom II. Komentarz do art. 730-1217*, Warszawa 2019, s. 1736 i nast.. Por. także raport Virgós/Schmit, pkt 204. i 205.

[1307] Stanowiąc „ostateczny środek interwencji przeciwko obcemu orzeczeniu". Tak M. Zachariasiewicz, *Klauzula …*, s. 29.

[1308] Zob. m. in. pkt 26. wyroku TS z dnia 11 maja 2000 r., C-38/98 w sprawie Renault SA przeciwko Maxicar SpA i Orazio Formento, EU:C:2000:225 i wyrok SA w Poznaniu z dnia 11 marca 2010 r., sygn. akt I ACa 64/10, opubl. LEX nr 628206. Określa się ją mianem „*ultima ratio* w unijnym systemie wzajemnego respektowania skutków orzeczeń", tak P. Grzegorczyk, *Stosowanie …*, s. 22.

[1309] Stanowi ona wyjątek od międzynarodowych zobowiązań państwa, a w prawie unijnym jest ona wyjątkiem od zasady wzajemnego uznawania orzeczeń. Por. M. Syska, *Wysokość …*, s. 49 oraz pkt 54. opinii rzecznika generalnego M. Szpunara z dnia 3 marca 2015 r. w sprawie C-681/13 Diageo Brands BV przeciwko Simiramida-04 EOOD, EU:C:2015:137. Zob. raport Jenarda s. 44 oraz m. in. pkt 21. wyroku TS w sprawie Hoffmann, pkt 20. wyroku TS w sprawie Solo Kleinmotoren, pkt 23. wyroku TS z dnia 10 października 1996 r., C-78/95 w sprawie Bernardus Hendrikman i Maria Feyen i Magenta Druck & Verlag GmbH, EU:C:1996:380 – dalej wyrok w sprawie Hendrikman, pkt 19. i 21. wyroku TS w sprawie Krombach, pkt 55. wyroku TS w sprawie Apostolides, pkt 48. wyroku TS w sprawie Trade Agency, pkt 46. wyroku TS w sprawie flyLAL, pkt 41. wyroku TS w sprawie Diageo, pkt 38. wyroku TS w sprawie Meroni, a także wyrok SA w Poznaniu z dnia 4 lutego 2010 r., sygn. akt I ACa 31/10, opubl. LEX nr 628195. Por. także K. Kohutek [w:] J. Lachner, K. Kohutek, *Komentarz …*, art. 26, M. Pilich, *Glosa do wyroku TS z dnia 23 października 2014 r., C-302/13*, LEX/el. 2016 oraz G.A. Bermann, R.J. Goebel, W.J. Davey, E.M. Fox, *Cases and Materials on European Union Law*, St. Paul, Minn. 2002, s. 1409 i nast, P. Stec [w:] M. Załucki (red.), *Unijne …*, s. 285, R. Kulski [w:] M. Marciniak (red.), *Kodeks …*, s. 493 i nast.

[1310] Wykładnia pojęcia klauzuli porządku publicznego nie może mieć charakteru abstrakcyjnego. Zob. K. Kohutek [w:] J. Lachner, K. Kohutek, *Komentarz ….*, art. 26.

[1311] R. Kulski [w:] M. Marciniak (red.), *Kodeks …*, s. 493 i nast.

„oczywista". Oznacza to, że powinna być jaskrawa, wyraźna – widoczna na pierwszy rzut oka, nie budząca wątpliwości i niedająca się do zaakceptowania[1312]. Ocena powinna być dokonywana indywidualnie, biorąc pod uwagę konkretny stan faktyczny[1313].

Natomiast pojęcie porządku publicznego to nic innego jak „fundamentalne zasady ustroju społeczno-politycznego, a więc zasady konstytucyjne, ale również naczelne zasady rządzące poszczególnymi dziedzinami prawa: cywilnego, rodzinnego, pracy, a także prawa procesowego"[1314]. Przez sprzeczność uznania z porządkiem publicznym należy rozumieć sprzeczność skutków uznawanego orzeczenia[1315] z podstawowymi, fundamentalnymi zasadami porządku prawnego państwa uznającego, a nie odmienność albo niezgodność przepisów będących podstawą wydania orzeczenia zagranicznego[1316], czy też treść samego orzeczenia[1317].

Trafna jest konstatacja, że „istota niezgodności orzeczenia sądu zagranicznego z porządkiem prawnym państwa wezwanego w kontekście klauzuli porządku publicznego nie polega na jego niezgodności z przepisami prawa tego państwa, nawet bezwzględnie obowiązującymi, lecz na sprzeczności skutków jego uznania i wykonania z podstawowymi

---

[1312] K. Kohutek [w:] J. Lachner, K. Kohutek, *Komentarz …*, art. 26, J. Zatorska, *Komentarz do rozporządzenia nr 2201/2003 dotyczącego jurysdykcji oraz uznawania i wykonywania orzeczeń w sprawach małżeńskich oraz w sprawach dotyczących odpowiedzialności rodzicielskiej*, LEX/el. 2010, art. 22, J. Zatorska, *Komentarz do rozporządzenia nr 4/2009 w sprawie jurysdykcji, prawa właściwego, uznawania i wykonywania orzeczeń oraz współpracy w zakresie zobowiązań alimentacyjnych*, LEX/el. 2012, art. 24 i A. Harast-Sidowska, *Uznawanie …*, s. 6.

[1313] P. Stec [w:] M. Załucki (red.), *Unijne* …, s. 285.

[1314] T. Ereciński [w:] T. Ereciński, J. Ciszewski, *Międzynarodowe …*, s. 347. Zob. J. Jodłowski, *Uznawanie …,* s. 83-84. Por. również orzecznictwo SN m. in. postanowienie z dnia 21 kwietnia 1978 r., sygn. akt IV CR 65/78, OSNC 1979, Nr 1, poz. 12, postanowienie z dnia 21 czerwca 1985 r., sygn. akt III CRN 58/85, opubl. NP 1988, Nr 10-12, poz. 248, postanowienie z dnia 26 lutego 2003 r., sygn. akt II CK 13/03, opubl. OSNC 2004, Nr 5, poz. 80, postanowienie z dnia 13 kwietnia 2011 r., sygn. akt V CSK 335/10, postanowienie z dnia 22 stycznia 2015 r., sygn. akt III CSK 154/14, opubl. OSNC-ZD 2016, Nr 2, poz. 29. Zob. także E. Wierzbowski, *Międzynarodowe* …, s. 302-303 oraz raport Virgós/Schmit, pkt 205.

[1315] W prawie prywatnym międzynarodowym chodzi zaś o sprzeczność skutków zastosowania obcego prawa materialnego. Zob. K. Zawada, *Klauzula porządku publicznego w prawie prywatnym międzynarodowym …*, s. 72-73 oraz tenże, *Klauzula porządku publicznego w międzynarodowym postępowaniu cywilnym …*, s. 74 oraz M. Zacharasiewicz, *Klauzula porządku publicznego jako instrument …*, s. 78.

[1316] K. Weitz [w:] A. Wróbel, *Stosowanie …*, s. 577, E. Kamarad, *Zastosowanie klauzuli porządku publicznego w sprawach dotyczących zawarcia małżeństwa – wybrane zagadnienia*, PWPMEiP, vol. X, 2012, s. 106-107. Zob. też pkt 29. wyroku TS w sprawie Renault oraz wyrok SN z 16 lutego 2011 r., sygn. akt II CSK 421/10, opubl. LEX nr 1027168, wyrok SN z dnia 16 lutego 2011 r., sygn. akt II CSK 406/10, opubl. LEX nr 818493, wyrok SN z dnia 5 października 2018 r., sygn. akt I CSK 609/17, opubl. LEX nr 2561620, postanowienie SN z dnia 7 listopada 2008 r., sygn. akt IV CSK 256/08 LEX nr 590270 oraz postanowienie SO w Kielcach z dnia 5 lutego 2015 r., sygn. akt II Ca 1533/14, opubl. LEX nr 1833511, w którym prawidłowo stwierdzono, że „Celem klauzuli porządku publicznego nie jest ocena zgodności zagranicznego rozstrzygnięcia wydanego według prawa obcego z prawem polskim. Przeciwny pogląd musiałby prowadzić do odrzucenia możliwości uznania jakichkolwiek rozstrzygnięć zapadłych w innych państwach, w tym w państwach członkowskich Unii Europejskiej, które przewidywałyby odmienne rozwiązania prawne od polskich reguł dziedziczenia ustawowego".

[1317] Por. postanowienie SN z dnia 8 marca 1972 r., sygn. akt I CR 4/72, opubl. OSNC 1972, Nr 9, poz. 166.

zasadami porządku prawnego państwa, w którym ma ono nastąpić. «Zasadą prawną» w przyjętym tu rozumieniu jest norma nadrzędna, bardziej ogólna i chroniąca dobro szczególnie cenne w porównaniu z innymi «zwykłymi normami». Chodzi przy tym nie o każdą zasadę prawną, lecz jedynie niektóre «podstawowe» dla porządku prawnego”[1318].

W orzecznictwie zaznacza się również, że „celem zastosowania klauzuli porządku publicznego nie jest ochrona konkretnego interesu strony, której dotyczy wyrok zagranicznego sądu, ale ochrona porządku prawnego państwa, w którym wyrok ten ma być wykonany”[1319]. Zdaniem Trybunału Sprawiedliwości sprzeczność z porządkiem publicznym oznacza oczywiste naruszenie normy prawnej uważanej za zasadniczą dla porządku prawnego państwa uznającego lub prawa uznanego za podstawowe w tym porządku prawnym[1320].

Odnotować trzeba, że najnowsze orzecznictwo Trybunału Sprawiedliwości zdaje się zmierzać w kierunku przyjęcia, że powołanie się na przesłankę odmowy w postaci sprzeczności z klauzulą porządku publicznego jest możliwe dopiero w razie wykorzystania w państwie pochodzenia orzeczenia wszystkich dostępnych środków zaskarżenia. W wyroku w sprawie Meroni zaznaczono bowiem, że „system uznawania i wykonywania orzeczeń opiera się na wzajemnym zaufaniu do wymiaru sprawiedliwości w Unii. Państwa członkowskie obdarzają tym zaufaniem wzajemnie swoje systemy prawne i swoje organy sądowe, co pozwala uznać, że w przypadku błędnego zastosowania prawa krajowego lub prawa Unii system środków odwoławczych istniejący w każdym państwie członkowskim, uzupełniony mechanizmem odesłania prejudycjalnego przewidzianego w art. 267 TFUE, stanowi dla jednostek wystarczającą gwarancję ich praw”[1321]. W związku z tym „co do zasady podmioty prawa są zobowiązane do wykorzystania wszystkich dostępnych środków zaskarżenia przewidzianych w prawie państwa członkowskiego wydania orzeczenia. Z wyjątkiem sytuacji, gdy zaistnieją wyjątkowe okoliczności utrudniające lub uniemożliwiające skorzystanie ze środków zaskarżenia w państwie członkowskim wydania orzeczenia, podmioty prawa są zobowiązane do wyczerpania wszystkich środków zaskarżenia przysługujących im w tym państwie członkowskim, aby uniknąć naruszenia porządku publicznego na wcześniejszym stadium”[1322].

[1318] Postanowienie SN z dnia 9 grudnia 2010 r., sygn. akt IV CSK 224/10, opubl. OSNC 2011, Nr 9, poz. 101.
[1319] Tamże.
[1320] Pkt 37. wyroku w sprawie Krombach.
[1321] Pkt 48. wyroku TS w sprawie Meroni. Por. również pkt 63. wyroku TS w sprawie Diageo Brands.
[1322] Pkt 49. wyroku TS w sprawie Meroni. Por. również pkt 64. wyroku TS w sprawie Diageo Brands.

Uznanie może być sprzeczne z *ordre public* zarówno w przypadku naruszenia prawa materialnego (ang. *substantive public policy*), jak i procesowego (ang. *procedural public policy*)[1323], a także prawa krajowego, prawa unijnego[1324] i prawa międzynarodowego[1325]. Ponadto może ono dotyczyć działania przeciw dobrym obyczajom i zasadom współżycia społecznego[1326].

W literaturze i orzecznictwie powołuje się następujące naruszenia prawa procesowego, które przede wszystkim mogą być sprzeczne z porządkiem publicznym, takie jak niedochowanie: zasady równości stron[1327], zasady kontradyktoryjności[1328], zasady dyspozycyjności, prawa do obrony, zasady niezależności sądu i niezawisłości sędziego oraz bezstronności sędziego[1329]. W orzecznictwie Trybunału Sprawiedliwości oceniano jako sprzeczne z klauzulą porządku publicznego w zakresie prawa procesowego następujące

[1323] Z tego względu K. Piasecki wyróżnia materialnoprawny porządek publiczny i procesowy porządek publiczny. Co do pierwszego z nich wskazuje, że chodzi o „niesankcjonowanie w orzeczeniu sądu zagranicznego budzącego zastrzeżenia stosunku prawnego", odnośnie zaś od drugiego o „naruszenie podstawowych zasad procesowych". K. Piasecki, *Skuteczność* …, s. 94. Zob. też P. Grzegorczyk, *Sprzeczność …*, s. 416 i M. Zachariasiewicz, *Klauzula …*, s. 28 i tenże, *Klauzula porządku publicznego jako instrument …,* s. 85, B. Wołodkiewicz [w:] P. Rylski (red.), *Kodeks …*, art. 1146 k.p.c., nb 29. Sprzeczność taka może mieć miejsce w drodze do wydania orzeczenia i wtedy będzie mieć charakter procesowy, bądź wynikać z treści rozstrzygnięcia i mieć przez to charakter materialny. W prawie kolizyjnym jest natomiast możliwe jedynie naruszenie regulacji prawa materialnego. Por. również A. Włosińska, *Odmowa* …, s. 204.

[1324] Np. prawo do rzetelnego procesu, wywodzone też z art. 6 EKPCz – pkt 26. wyroku TS w sprawie Krombach, pkt 20. i 21. wyroku TS z dnia 17 grudnia 1998 r., C-185/95 P w sprawie Baustahlgewebe przeciwko Komisji, EU:C:1998:608, pkt 17. wyroku TS z dnia 11 grudnia 2000 r. w połączonych sprawach C-174/98 P i C-189/98 P Holandia i Van der Wal przeciwko Komisji, EU:C:2000:1. Por. również pkt 30. wyroku TS w sprawie Renault oraz pkt 50. wyroku TS w sprawie Diageo oraz pkt 36-39 wyroku TS z dnia 1 czerwca 1999 r., C-126/97 w sprawie Eco Swiss China Time Ltd przeciwko Benetton International NV, EU:C:1999:269. A. Frąckowiak-Adamska zwraca uwagę, że w doktrynie trwa dyskusja, czy klauzula porządku publicznego ma już charakter europejski/unijny, taż, *Uznawanie …*, s. 404-405.

[1325] Np. EKPCz, zob. pkt 25. wyroku TS w sprawie Krombach. Odnośnie do innych aktów normatywnych z zakresu prawa międzynarodowego traktujących o klauzuli porządku publicznego zob. A. Włosińska, *Odmowa …*, s. 201. Szerzej na temat możliwości odmowy uznania lub stwierdzenia wykonalności na podstawie klauzuli wykonalności w związku z deliktem prawa międzynarodowego w postaci wydania orzeczenia z naruszeniem immunitetu jurysdykcyjnego przysługującego stronie przed państwem pochodzenia zob. P. Grzegorczyk, *Immunitet* …, s. 622-641. Por. M.A. Pollaroli, *EU Regulation no. 650/2012 and access to new forms of intergenerational transfer of wealth*, Ricerche Giuridiche 2013, Nr 1, s. 411.

[1326] K. Piasecki, *Skuteczność …*, s. 94 oraz postanowienie SN z dnia 26 lipca 1978 r., sygn. akt II CR 248/78, opubl. PiP 1981, Nr 1, poz. 141 z glosą J. Jodłowskiego, *Glosa do postanowienia SN z dnia 26 lipca 1978 r., II CR 248/78*, PiP 1981, Nr 1, s. 141 i nast.

[1327] M. in. na naruszenie tej zasady powołał się łotewski Sąd Najwyższy odmawiając stwierdzenia wykonalności litewskiego zabezpieczenia; orzeczenie Augstākās Tiesas z dnia 20 października 2015 r., SKC 5/2015. Zob. B. Rudevska, *Supreme Court of Latvia: Final Outcome of "flyLAL Lithuanian Airlines"*, dostępne w dniu 9 listopada 2021 r. na https://conflictoflaws.net/2016/supreme-court-of-latvia-final-outcome-of-flylal-lithuanian-airlines/.

[1328] Zob. postanowienie SN z dnia 28 marca 2007 r., sygn. akt II CSK 533/06, opubl. LEX nr 253427.

[1329] K. Weitz [w:] A. Wróbel, *Stosowanie …*, s. 577 oraz postanowienie SN z dnia 9 marca 2004 r., sygn. akt I CK 412/03, opubl. LEX nr 183721. Por. też A. Włosińska, *Odmowa …*, s. 217-223.

sytuacje, w których naruszono m. in.: prawo do bycia wysłuchanym[1330], właściwość jurysdykcyjną[1331], prawo osób trzecich, które nie zostały wysłuchane w toku postępowania przed sądem pochodzenia orzeczenia[1332], czy też prawo do obrony[1333].

Co do uchybienia prawu materialnemu wskazuje się[1334], że może ono dotyczyć takich sytuacji jak: naruszenie zakazu dyskryminacji przy dziedziczeniu ze względu na płeć lub wyznanie albo na pozostawanie w związkach poligamicznych, homoseksualnych bądź konkubinatach, uprzywilejowanie dzieci ślubnych kosztem dzieci nieślubnych (dyskryminacja ze względu na urodzenie), istnienie umów dotyczących dziedziczenia lub testamenty wspólne, systemy zachowku lub rezerwy[1335], a systemy uznające pełną swobodę testowania[1336], instytucja *personal representative*, jako naruszająca zasadę prawnospadkowej sukcesji generalnej[1337] i zakaz podstawienia powierniczego.

4.3.2. Naruszenie prawa do obrony

Przy omawianiu przesłanki odmowy uznania w postaci sprzeczności z klauzulą porządku publicznego wskazano, że sprzeczność taką może stanowić naruszenie prawa procesowego. Zastrzeżono przy tym jednak, ze względu na subsydiarność tej podstawy, że naruszenie przepisów proceduralnych, jako sprzeczne z *ordre public,* może być brane pod

---

[1330] Pkt 40., 42. i 44. wyroku TS w sprawie Krombach, wyrok TS w sprawie Eurofood, pkt. 60-68 i pkt. 85-88 wyroku TS z dnia 22 listopada 2012 r., C-277/11 w sprawie M. przeciwko Minister for Justice, Equality and Law Reform i in., Ireland, Attorney General, EU:C:2012:744. Zob. także pkt 59. i 60. opinii w sprawie Gambazzi oraz wyrok SN z dnia 6 lipca 2000 r., sygn. akt V CKN 1350/00, opubl. LEX nr 52393. Zob. M. Armatowska, *Sprzeczność z klauzulą ordre public w zakresie prawa procesowego* [w:] *Uznanie zagranicznych postępowań upadłościowych. Na podstawie rozporządzenia Rady (WE) Nr 1346/2000 w sprawie postępowania upadłościowego*, Warszawa 2011.

[1331] Pkt 34. wyroku TS w sprawie Krombach.

[1332] Pkt 54. wyroku TS w sprawie Meroni.

[1333] Pkt 45. wyroku TS w sprawie Krombach.

[1334] I. Bałos, *Stosowanie …*, s. 139 i nast. i A. Włosińska, *Odmowa …*, s. 214-217. Zob. też postanowienie SN z dnia 26 lutego 2003 r., sygn. akt II CK 13/03, w którym stwierdzono, że orzeczenie sądu zagranicznego wyłączające dziedziczenie między rozwiedzionymi małżonkami nie jest sprzeczne z podstawowymi zasadami porządku prawnego Rzeczypospolitej Polskiej (art. 1146 § 1 pkt 5 k.p.c.).

[1335] Trafne jest stanowisko, że nie dochodzi do naruszenia porządku publicznego w sytuacji, w której w państwie pochodzenia orzeczenia przepisy prawa spadkowego przewidują system rezerwy, a w państwie uznającym zachowku i odwrotnie. Wynika to z tego, że oba te systemy dążą do osiągnięcia tego samego celu w postaci ochrony interesów rodziny spadkodawcy. Zob. E. Kamarad, *Zastosowanie …*, s. 107.

[1336] P. Stec [w:] M. Załucki (red.), *Unijne …*, s. 286, A. Wysocka-Bar [w:] M. Załucki (red.), *Unijne …*, s. 268-271, E. Mędrzycka, W. Skierkowska, *Z problematyki …*, s. 20. Zob. też J. Jodłowski, *Uznawanie …*, s. 83 i 92, E. Kamarad, *Zastosowanie …*, s. 109-118. Por. uchwałę SN z dnia 20 stycznia 1983 r., sygn. akt III CZP 37/82, opubl. OSNC 1983, Nr 8, poz. 107.

[1337] Zob. M. Margoński, *Uznanie zagranicznego orzeczenia o ustanowieniu wykonawcy testamentu a polskie nieruchomości spadkowe,* PPC 2014, Nr 3, s. 428. Autor wskazuje, że klauzula porządku publicznego sprzeciwia się pełnemu recypowaniu do polskiego porządku prawnego tej instytucji, jednak nie sprzeciwia się samemu uznaniu orzeczenia ustanawiającego *personal representative*. W jego ocenie w takiej sytuacji należy nadać tej konstrukcji cechy polskiego wykonawcy testamentu.

uwagę tylko, jeśli nie wypełnia ono innych przesłanek odmowy uznania.

O ile wcześniejsza podstawa odmowy powinna być brana pod uwagę wyjątkowo, co też miało miejsce w praktyce, o tyle kolejna podstawa znajdowała szersze i częstsze zastosowanie. Na chwilę obecną brak jest orzecznictwa trybunału luksemburskiego, które dotyczyłoby naruszenia prawa do obrony uregulowanego w art. 40 lit. b) e.r.s. Jednakże geneza tego przepisu wywodzi się z art. 27 pkt 2 konwencji brukselskiej i następnie art. 34 pkt 2 rozporządzenia Bruksela I. Z tych względów, jak już wcześniej wielokrotnie zaznaczano w rozprawie, niezbędne jest sięgnięcie do tych regulacji prawnych i dotyczącego ich orzecznictwa, przy jednoczesnym skoncentrowaniu się na cechach charakterystycznych przynależnych sprawom spadkowym.

Prawodawca unijny w aktach normatywnych regulujących przepływ orzeczeń, jako kolejną przesłankę odmowy uznania, ustanowił naruszenie prawa do obrony w początkowej fazie postępowania[1338]. W konwencji brukselskiej i pierwszej konwencji lugańskiej brzmiała ona „Orzeczenia nie uznaje się, jeżeli pozwanemu, który nie wdał się w spór, nie doręczono w należyty sposób pisma wszczynającego postępowanie lub dokumentu równorzędnego w czasie umożliwiającym mu przygotowanie obrony”[1339]. Celem tego przepisu było uniknięcie sytuacji, w której uznane zostanie orzeczenie, które wydane zostało z naruszeniem prawa pozwanego do obrony przed sądem zagranicznym. Wymogiem zapewnienia prawa do obrony jest przede wszystkim doręczenie dokumentu wszczynającego postępowanie lub równoważnego, które powinno nastąpić w państwie pochodzenia orzeczenia[1340]. Niezbędne jest bowiem, aby osoba przeciwko, której lub z udziałem której toczy się postępowanie, wiedziała o tym fakcie i jednocześnie znała podstawę (przyczynę) tego postępowania na jego jak najwcześniejszym etapie, tak aby podjąć ewentualne środki prawne mające na celu przygotowanie się do obrony i następnie wdanie się w spór[1341].

Już podczas obowiązywania konwencji brukselskiej z orzecznictwa Trybunału Sprawiedliwości wynikało, że jej celem jest zagwarantowanie uproszczenia formalności związanych z wzajemnym uznawaniem i wykonywaniem orzeczeń, ale cel ten nie może być

[1338] Zob. A. Werner, *Niewdanie się w spór przez pozwanego - środki obrony pozwanego na gruncie przepisów o doręczeniach oraz przepisów o uznawaniu orzeczeń w sprawach cywilnych i handlowych*, LEX/el.2017 oraz S. Żyrek, *Nieobecność w trakcie postępowania cywilnego jako przyczyna odmowy uznania i wykonania orzeczeń w świetle rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady nr 1215/12*, Studia Iuridica Toruniensia 2017, t. XX, s. 387-404.

[1339] Art. 27 ust. 2 konwencji brukselskiej i art. 27 ust. 2 konwencji z Lugano I.

[1340] Zob. postanowienie SN z dnia 29 kwietnia 2009 r., sygn. akt II CSK 628/08, opubl. LEX nr 503206.

[1341] Por. pkt 18. wyroku TS w sprawie Klomps.

jednakże realizowany w taki sposób, który naruszałby prawo do obrony[1342]. Tym samym orzeczenie nie mogło zostać uznane, jeśli pozwany nie miał zagwarantowanego prawa obrony przed sądem, który je wydał[1343].

W toku wielu lat stosowania tej podstawy odmowy uznania przeszła ona znaczącą ewolucję, przy czym dwa jej elementy pozostały niezmienne. Po pierwsze, przepis ten znajduje zastosowanie wyłącznie wobec pozwanego[1344], który „nie wdał się w spór"[1345]. Skoro przepis ten ma zastosowanie tylko w stosunku do pozwanego i ma na celu zapewnienie ochrony jego praw, to podstawa ta nie dotyczy sytuacji procesowej powoda[1346] i osoby trzeciej, a co za tym idzie osoby te nie mogą się na nią skutecznie powołać[1347].

Wadliwości związane z doręczeniem dokumentu wszczynającego postępowanie podlegają więc sanacji z chwilą wdania się w spór przez pozwanego[1348]. Pojęcie to należy rozumieć szeroko i autonomicznie. A. Włosińska określa je jako „każde przewidziane przez obowiązujące prawo krajowe państwa pochodzenia orzeczenia działanie pozwanego podejmowane przed sądem tego państwa, stanowiące reakcję pozwanego na powzięcie wiadomości o wszczęciu przeciwko niemu postępowania w określonej sprawie, będące odzwierciedleniem faktu powzięcia powyższej wiadomości"[1349]. Nie jest to więc tylko merytoryczne zajęcie stanowiska co do podstawy faktycznej i prawnej żądania procesowego powoda, ale również podniesienie wyłącznie zarzutu procesowego (np. co do jurysdykcji),

[1342] Zob. pkt 10. wyroku TS z dnia 11 czerwca 1985 r., 49/84 w sprawie Leon Emile Gaston Carlos Debaecker and Berthe Plouvier przeciwko Cornelis Gerrit Bouwman, EU:C:1985:252 – dalej wyrok TS w sprawie Debaecker, pkt 21. wyroku TS z dnia 3 lipca 1990 r., C-308/88 w sprawie Isabelle Lancray SA przeciwko Peters und Sickert KG, EU:C:1990:275 – dalej wyrok TS w sprawie Lancray, pkt 43. wyroku TS w sprawie Krombach, pkt 15. wyroku TS z dnia 13 października 2005 r., C-522/03 w sprawie Scania Finance France przeciwko Rockinger Spezialfabrik für Anhängerkupplungen GmbH & Co., EU:C:2005:606 – dalej wyrok TS w sprawie Scania, pkt 26. wyroku TS z dnia 16 lutego 2006 r., C-3/05 w sprawie Gaetano Verdoliva przeciwko J. M. Van der Hoeven BV, Banco di Sardegna, San Paolo IMI SpA, przy udziale Pubblico Ministero, EU:C:2006:113 – dalej wyrok TS w sprawie Verdoliva.

[1343] Pkt 9. wyroku TS w sprawie Klomps, pkt 18. wyroku TS z dnia 12 października 1992 r., C-123/91 w sprawie Minalmet GmbH przeciwko Brandeis Ltd., EU:C:1992:432 – dalej wyrok TS w sprawie Minalmet, pkt 17. wyroku TS w sprawie Hengst, pkt 16. wyroku TS w sprawie Scania. Zob. K. Weitz, *Autonomiczna wykładnia europejskiego prawa procesowego cywilnego - wprowadzenie i wyrok ETS z 13.07.1995 r. w sprawie C-474/93 Hengst Import BV przeciwko Anna Maria Campese*, Eur. Przeg. Sąd. 2009, Nr 5, s. 59-60.

[1344] Pojęcie pozwanego jest również używane w art. 40 lit. b) e.r.s., gdzie należy je traktować szeroko – także jako uczestnika postępowania nieprocesowego.

[1345] Pkt. 39-42 wyroku TS w sprawie Sonntag.

[1346] Z wyjątkiem powoda wzajemnego.

[1347] A. Włosińska, *Odmowa …*, s. 233.

[1348] Por. pkt. 43-44 wyroku TS w sprawie Sonntag.

[1349] A. Włosińska, *Odmowa …,* s. 228.

a także samo uczestniczenie w postępowaniu sądowym lub powiadomienie o treści roszczenia połączone z zapewnieniem czasu niezbędnego do przygotowania obrony[1350].

Definicję tę należy jednak zawęzić za K. Weitzem, który słusznie wskazuje, że „(..) wdaniem się w spór przez pozwanego (…) jest takie jego zachowanie, z którego wynika, że zamierza on podjąć obronę we wszczętym przeciwko niemu postępowaniu, z wyjątkiem sytuacji, w której pozwany kwestionuje jedynie okoliczności związane z doręczeniem mu pisma wszczynającego postępowanie przed sądem zagranicznym, mogące podlegać badaniu w ramach (…) [podstaw odmowy uznania – przyp. P.M.] przed sądem państwa wykonania rozpatrującym wniosek o stwierdzenie wykonalności."[1351]. Ponadto wdanie się w spór nie musi nastąpić osobiście przez pozwanego. Dopuszczalne jest bowiem podjęcie tych czynności przez jego pełnomocnika lub przedstawiciela ustawowego, przy czym wykluczone jest działanie przez osobę wyznaczoną do reprezentowania jego interesów bez jego wiedzy o toczącym się postępowaniu[1352].

Po drugie, doręczone ma być[1353] pismo wszczynające postępowanie lub dokument równoważny[1354]. Rozumieć przez to należy dokument lub dokumenty, które według prawa krajowego państwa pochodzenia orzeczenia muszą być należycie i terminowo doręczone pozwanemu, aby umożliwić mu dochodzenie swoich praw przed wydaniem orzeczenia[1355]. Mogą to być dokumenty wniesione do sądu lub pochodzące od sądu, za pomocą których dochodzi do wszczęcia postępowania o kontradyktoryjnym charakterze albo przekształcenia postępowania *ex parte* w postępowanie sporne[1356].

[1350] Zob. pkt. 39-44 wyroku TS w sprawie Sonntag.

[1351] K. Weitz, *Konwencja …*, s. 116.

[1352] A. Włosińska, *Odmowa …*, s. 228- 229. Zob. również pkt 61. wyroku TS z dnia 11 września 2014 r., C-112/13 A przeciwko B i in., EU:C:2014:2195, w którym wskazano, że kurator procesowy ustanowiony dla nieznanego z miejsca pobytu pozwanego nie może wdać się w spór w rozumieniu art. 24 rozporządzenia nr 44/2001 oraz pkt 21. wyroku TS w sprawie Hendrikman tożsamo odnośnie do osoby, która podawała się za pełnomocnika pozwanego.

[1353] Zob. pkt 19. wyroku TS w sprawie Klomps oraz pkt 11. wyroku TS w sprawie Debaecker. Szerzej na temat kwestii doręczenia pisma zob. A. Włosińska, *Odmowa …*, s. 243-246, która wskazuje, że przez doręczenie należy rozumieć „nie tylko doręczenie pisma osobiście do rąk pozwanego, ale także doręczenie poprzez pozostawienie odpowiedniego zawiadomienia w pomieszczeniu zajmowanym przez pozwanego (w jego miejscu zamieszkania, miejscu pobytu lub siedziby) czy też inne formy doręczenia zastępczego przewidywane przez prawo krajowe państw (…), znajdujące zastosowanie w sytuacji, gdy miejsce pobytu pozwanego nie jest znane", tamże, s. 246.

[1354] Geneza zwrotu „dokument równoważny" wiąże się z przystąpieniem do konwencji brukselskiej Wielkiej Brytanii i Irlandii, w których to państwach wszczęcie postępowania następuje na skutek wydania przez sąd wezwania na posiedzenie sądowe lub zawiadomienia o nim. Zob. A. Włosińska, *Odmowa …*, s. 238.

[1355] Pkt 16. wyroku TS w sprawie Hengst. Zob. również pkt. 11 wyroku TS w sprawie Klomps. Kontrowersje w doktrynie budzi, czy pismem wszczynającym postępowanie w sprawie lub dokumentem równoważnym jest tylko pismo inicjujące postępowanie, czy też dokumenty doręczane w toku postępowania, np. modyfikujące powództwo, szerzej zob. K. Weitz, *Konwencja …*, s. 118-122.

[1356] Np. pozew wraz z nakazem zapłaty. Zob. wyrok TS w sprawie Hengst. Por. A. Włosińska, *Odmowa …*,

Poniższe rozważania dotyczyć będą wyłącznie takiego pozwanego, który nie wdał się w spór i z tej przyczyny mogło dojść do naruszenia jego prawa do obrony ze względu na wadliwość dotyczącą prawidłowego doręczenia dokumentu wszczynającego postępowanie.

Kluczowej wykładni art. 27 ust. 2 konwencji brukselskiej Trybunał Sprawiedliwości dokonał w sprawach Lancray i Minalmet, którą następnie podtrzymał w sprawie Hendrikman[1357]. W pierwszej z nich Trybunał, odwołując się do wyroku w sprawie Klomps, przypomniał, że art. 27 pkt 2 konwencji brukselskiej przewidywał dwa warunki, których spełnienie świadczyło o zapewnieniu prawa do obrony[1358]. Pierwszy z nich, dotyczący należytego doręczenia dokumentu wszczynającego postępowanie, wiązał się z prawidłowością zastosowania prawa, tak krajowego i międzynarodowego, przez sąd państwa wydającego orzeczenie. Drugi zaś dotyczył kwestii faktycznych, czyli ustalenia, czy doręczenie tego dokumentu nastąpiło w czasie umożliwiającym przygotowanie obrony[1359]. Te przesłanki były od siebie niezależne i musiały zostać spełnione łącznie[1360]. Tym samym uznano, że zachodzi podstawa odmowy uznania orzeczenia, jeśli nie doręczono pisma wszczynającego postępowanie w sposób należyty, czyli zgodnie z przepisami obowiązującymi w państwie pochodzenia orzeczenia, nawet jeśli pozwany miał możliwość przygotowania obrony[1361].

Myśl tę Trybunał rozwinął w sprawie Minalmet, stwierdzając, że zachodzi podstawa odmowy uznania orzeczenia, jeśli dłużnikowi nie został należycie doręczony dokument wszczynający postępowanie, w którym ono zapadło, nawet jeśli mógł on wnieść skutecznie środek zaskarżenia od zapadłego orzeczenia[1362]. Odpowiednią bowiem chwilą do obrony przez pozwanego jest moment wszczęcia postępowania przed sądem, a możliwość późniejszego skorzystania ze środka zaskarżenia orzeczenia zaocznego, które już stało się wykonalne, nie może stanowić drogi równoważnej z obroną poprzedzającą wydanie orzeczenia[1363].

Mając na uwadze stanowisko Trybunału wyrażone w tych orzeczeniach, niewątpliwe jest, że przepis ten został sformułowany niefortunnie[1364], ponieważ pozwalał pozwanemu

---

s. 242.

[1357] Zob. pkt 20. wyroku TS w sprawie Hendrikman.

[1358] Pkt 14. wyroku TS w sprawie Lancray i pkt 15. wyroku TS w sprawie Klomps.

[1359] Zob. pkt. 15 i 19-20 wyroku TS w sprawie Debaecker.

[1360] Pkt 18. wyroku TS w sprawie Lancray. Por. raport Jenarda, s. 44.

[1361] Pkt 18. i 19. wyroku TS w sprawie Lancray. Zob. również A. Włosińska, *Odmowa …*, s. 250-251.

[1362] Pkt 14. i 15. wyroku TS w sprawie Minalmet.

[1363] Pkt 18. i 19. wyroku TS w sprawie Minalmet. Zob. również pkt 9. wyroku TS w sprawie Klomps, pkt 38 wyroku TS w sprawie Sonntag oraz pkt 18 wyroku TS w sprawie Hengst.

[1364] Zob. zwłaszcza pkt. 48-57 opinii rzecznika generalnego Philippe'a Légera przedstawionej w dniu

na pasywność, a nawet działanie w złej wierze. Mogło to prowadzić do tego, że orzeczenie nie mogło być skutecznie realizowane ani w państwie pochodzenia np. ze względu na brak składników majątkowych nadających się do egzekucji, ani w innym państwie członkowskim. Dłużnik bowiem wiedząc o tym, że skutki orzeczenia nie będą mogły być rozszerzone na inne państwo członkowskie ze względu na odmowę uznania albo stwierdzenia wykonalności w związku z naruszeniem prawa do obrony, przyjmował bierną postawę i nie wdawał się w spór w państwie pochodzenia. Słuszny interes wierzyciela nie mógł zostać zaspokojony również w innym państwie członkowskim ze względu na zakaz ponownego rozpoznania sprawy[1365]. Sytuacja ta wymagała więc ingerencji prawodawcy unijnego.

W rozporządzeniu nr 44/2001 i następnie w rozporządzeniach nr 4/2009, nr 650/2012, nr 1215/2012, 2016/1103 i 2016/1104[1366] oraz w drugiej konwencji lugańskiej zmodyfikowano brzmienie tego przepisu tak, aby zerwać z linią orzeczniczą zaprezentowaną w sprawach Lancray i Minalmet. Nowy przepis otrzymał brzmienie „Orzeczenia nie uznaje się, jeżeli pozwanemu, który nie wdał się w spór, nie doręczono dokumentu wszczynającego postępowanie lub dokumentu równorzędnego w czasie i w sposób umożliwiających mu przygotowanie obrony, chyba że pozwany nie złożył przeciwko orzeczeniu środka zaskarżenia, chociaż miał do tego możliwość”[1367]. Oznacza to, że doręczenie pisma wszczynającego postępowanie nie musi już być „należyte”, tylko dokonane „w czasie i w sposób umożliwiający obronę”[1368]. Tym samym odstąpiono od wymogu dochowania przepisów o doręczeniu na rzecz możliwości podjęcia obrony. Dodatkowo nałożono na pozwanego obowiązek zaskarżenia orzeczenia, jeśli miał ku temu możliwość, co powinno być

28 września 2006 r. w sprawie C-283/05 ASML Netherlands BV przeciwko Semiconductor Industry Services GmbH (SEMIS), EU:C:2006:617 – dalej opinia w sprawie ASML oraz A. Włosińska, *Odmowa …*, s. 234-238 i T. Ereciński [w:] T. Ereciński, J. Ciszewski, *Międzynarodowe …*, s. 413.

[1365] Pkt 10. i nast. wyroku TS w sprawie de Wolf oraz pkt 57z. opinii w sprawie ASML. Por. także J. Ciszewski, *Konwencja z Lugano. Komentarz*, Warszawa 2004, s. 240-241 i K. Weitz [w:] A. Wróbel (red.), *Stosowanie …*, s. 601 oraz P. Grzegorczyk, *Automatyczna* ..., s. 125.

[1366] W nurt ten wpisują się również rozporządzenia nr 1347/2000 [(art. 15 ust. 1 lit. b) i ust. 2 lit. b) – d)], nr 2201/2003 [(art. 22 lit. b) i art. 23 lit. b) – d)] i 2019/1111 =[(art. 38 lit. b) i art. 39 lit. b) – c)] , w których jednak ta przesłanka odmowy jest sformułowana z drobnymi różnicami w sprawach dotyczących rozwodu, separacji lub unieważnienia małżeństwa oraz jest ona rozczłonkowana oraz bardziej rozbudowana w sprawach dotyczących odpowiedzialności rodzicielskiej, co wiąże się m. in. ze specyfiką spraw rodzinnych.

[1367] Art. 34 pkt 2 rozporządzenia nr 44/2001, art. 24 lit. b) rozporządzenia nr 4/2009, art. 40 lit. b) rozporządzenia o dziedziczeniu i art. 45 ust. 1 lit. b) rozporządzenia nr 1215/2012 oraz art. 34 pkt 2 konwencji z Lugano II. Zob. postanowienie SN z dnia 8 lutego 2019 r., sygn. akt I CSK 194/18, OSNC-ZD 2020, Nr 2, poz. 24, odnośnie do stosowania art. 34 pkt 2 konwencji Lugano II w stosunkach ze Szwajcarią.

[1368] Por. wyrok TS w sprawie Klomps, s. 1611, pkt 3, gdzie wyjaśniono, że należy brać pod uwagę czas na wniesienie sprzeciwu od nakazu zapłaty. Zob. też A. Włosińska, *Odmowa* …, s. 256-257.

oceniane przy uwzględnieniu działania z należytą starannością[1369].

Porównując treść powyższych regulacji[1370], rzecznik generalny P. Léger słusznie zauważył, że zmiana zapoczątkowana w rozporządzeniu nr 44/2001 miała na celu, po pierwsze, usunięcie możliwości, że zwykła nieprawidłowość formalna dokumentu wszczynającego postępowanie może spowodować odmowę stwierdzenia wykonalności w przypadku, gdy nieprawidłowość ta nie uniemożliwiła przygotowania obrony. Jej celem jest, po drugie, zapobiegnięcie wyczekiwaniu przez pozwanego, który nie wdał się w spór, na postępowanie w sprawie uznania i wykonania w państwie, w którym wystąpiono o uznanie, po to, aby powołać się na naruszenie jego prawa do obrony, w przypadku gdy miał możliwość obrony swoich praw poprzez zaskarżenie przedmiotowego orzeczenia w państwie pochodzenia[1371].

Zmiana polega więc na tym, że odstąpiono od ścisłego wymogu prawidłowości doręczenia pisma wszczynającego postępowanie, na rzecz skutecznego przestrzegania prawa do obrony[1372]. Doręczenie dokumentu wszczynającego postępowanie oraz doręczenie orzeczenia wydanego zaocznie[1373], w odpowiednim terminie i w sposób umożliwiający pozwanemu przygotowanie obrony, w tym samym stopniu umożliwiają mu dbanie o przestrzeganie swoich praw przed sądem państwa pochodzenia[1374]. Słusznie wskazuje się, że uszczerbek dla prawa do obrony, którym obarczone było pierwotne postępowanie, może być naprawiony przez wniesienie tego środka zaskarżenia, co powinno umożliwić pozwanemu odpowiednią obronę jego praw przed sądem państwa pochodzenia[1375].

Następnie mimo braku zmian legislacyjnych[1376], wykładnia tego przepisu uległa kolejnej zmianie, wynikającej już z orzecznictwa Trybunału Sprawiedliwości oraz pośrednio

---

[1369] W tym kontekście rzecznik generalna J. Kokott w opinii w sprawie Trade Agency wskazała, że okoliczność, iż wyrok zaoczny został doręczony pozwanemu dopiero przez sąd egzekucyjny razem ze stwierdzeniem wykonalności, nie zwalnia go z ciążącego na nim na podstawie art. 34 pkt 2 rozporządzenia nr 44/2001 obowiązku wniesienia środka zaskarżenia przeciwko wyrokowi zaocznemu w państwie wydania wyroku, jeżeli z treści wyroku zaocznego lub też z treści pozostałych doręczonych mu dokumentów powziął taką wiedzę o uzasadnieniu wyroku zaocznego, iż był w stanie podnieść odpowiednie zarzuty przeciwko temu wyrokowi. Zob. pkt 65. opinii w sprawie Trade Agency.

[1370] Zob. pkt. 18-21 wyroku TS z dnia 14 grudnia 2006 r., C-283/05 w sprawie ASML Netherlands BV przeciwko Semiconductor Industry Services GmbH (SEMIS), EU:C:2006:787 – dalej wyrok TS w sprawie ASML.

[1371] Pkt 38. wyroku TS w sprawie ASML oraz pkt 5.8 i 60. opinii w sprawie ASML.

[1372] Zob. pkt 46. wyroku TS w sprawie ASML.

[1373] Por. pkt 34. i 49. wyroku TS w sprawie ASML.

[1374] Pkt 43. wyroku TS w sprawie ASML.

[1375] Pkt 61. opinii w sprawie ASML oraz pkt. 55-57 opinii w sprawie Trade Agency.

[1376] W pracach dotyczących nowelizacji rozporządzenia nr 44/2001 COM(2010) 748 proponowano w miejsce dotychczasowego art. 34 pkt 2 ustanowienie art. 45 ust. 1 o brzmieniu: „Pozwany, który nie wdał się w spór przed sądem państwa członkowskiego pochodzenia, ma prawo złożyć do właściwego sądu tego państwa członkowskiego wniosek o ponowne zbadanie orzeczenia, jeżeli: a) nie doręczono mu dokumentu

Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, zawężającej jego zastosowanie. Pierwsza chronologicznie była sprawa Avotiņš rozpoznawana przez ETPC[1377]. Dotyczyła ona stanu faktycznego, w którym ze względu na wadliwość doręczenia dokumentu wszczynającego postępowanie pozwany dowiedział się o wyroku zaocznym dopiero na etapie postępowania zmierzającego do jego wykonania, jednak miał możliwość wniesienia o przywrócenie terminu do złożenia środka zaskarżenia od orzeczenia zapadłego w państwie pochodzenia, czego nie uczynił. ETPC dokonał wykładni art. 6 ust. 1 EKPC w kontekście zastosowania przez sąd państwa członkowskiego UE art. 34 pkt 2 rozporządzenia nr 44/2001[1378] i uznał, że nie doszło do naruszenia tego przepisu (art. 6 ust. 1), gdyż pozwany mógł zaskarżyć orzeczenie zapadłe w państwie wydającym[1379] i powinien był złożyć wniosek o przywrócenie terminu[1380].

Ten tok rozumowania został następnie podtrzymany przez Trybunał Sprawiedliwości w sprawie Lebek[1381]. Sprawa ta dotyczyła pytania prejudycjalnego polskiego Sądu Najwyższego, w którym zwrócono się o wykładnię zwrotu „możliwość złożenia środka zaskarżenia" użytego w art. 34 pkt 2 rozporządzenia Bruksela I[1382]. Trybunał uznał, że „pojęcie «środka zaskarżenia» występujące w art. 34 pkt 2 rozporządzenia Bruksela I należy

wszczynającego postępowanie lub dokumentu równorzędnego w czasie i w sposób umożliwiający mu przygotowanie obrony; lub b) nie miał możliwości zakwestionowania roszczenia z powodu działania siły wyższej lub ze względu na wyjątkowe okoliczności bez jakiejkolwiek winy z jego strony, chyba że nie zaskarżył orzeczenia, chociaż miał taką możliwość.".

[1377] Zob. M. A. Nowicki, *Avotiņš przeciwko Łotwie - wyrok ETPC z dnia 23 maja 2016 r., Wielka Izba, skarga nr 17502/07,* [w:] M.A. Nowicki, *Europejski Trybunał Praw Człowieka. Wybór orzeczeń 2016*, LEX/el., 2017, K. Warecka, *Strasburg: wzajemne uznawanie orzeczeń przez państwa Unii Europejskiej zgodne z Konwencją.* Avotiņš *przeciwko Łotwie - wyrok Wielkiej Izby ETPC z dnia 23 maja 2016 r., skarga nr 17502/07*, LEX/el., 2016, M. Matusiak-Frącczak, *Obowiązki strony umowy cywilnej w związku ze zmianą adresu zamieszkania/siedziby a wykonywanie i uznawanie orzeczeń innych państw członkowskich UE w sprawach cywilnych i handlowych. Glosa do wyroku ETPC z dnia 23 maja 2016 r., 17502/07*, LEX/el., 2016.

[1378] Pkt 100. i 101. wyroku ETPCz w sprawie Avotiņš.

[1379] Por. pkt 98. wyroku ETPCz w sprawie Avotiņš.

[1380] Zob. pkt. 120-127 wyroku ETPCz w sprawie Avotiņš oraz pkt. 50-52 wyroku ETPCz z dnia 25 lutego 2014 r., 17502/07 Avotiņš przeciwko Łotwie, dostępne w dniu 17 listopada 2021 r. na https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22 itemid%22:[%22001-141644%22]}. Zob. również pkt. 29-30 opinii rzecznik generalnej J. Kokott z dnia 7 kwietnia 2016 r. w sprawie C-70/15 Emmanuel Lebek, EU:C:2016:226.

[1381] Wyrok TS z dnia 7 lipca 2016 r., C-70/15 w sprawie Emmanuel Lebek przeciwko Januszowi Dominowi, EU:C:2016:524 – dalej wyrok TS w sprawie Lebek. Por. również postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 27 października 2016 r., sygn. akt V CSK 487/13, opubl. OSNC 2017, Nr 6, poz. 72. Zob. także M. Pilich, *Niezaskarżenie wyroku zaocznego, niedoręczonego pozwanemu w czasie umożliwiającym przywrócenie terminu jako przyczyna odmowy wykonania orzeczenia w innym państwie członkowskim UE. Glosa do wyroku Trybunału Sprawiedliwości UE z 7.07.2016 r., C-70/15, Emmanuel Lebek przeciwko Januszowi Dominie*, PPC 2017, Nr 2, s. 276-284.

[1382] Zauważyć przy tym wypada, że art. 34 pkt 2 rozporządzenia nr 44/2001, a także art. 40 lit. b) e.r.s., posługują się pojęciem „środka zaskarżenia", natomiast art. 37 ust. 1 rozporządzenia Bruksela I i art. 42 rozporządzenia nr 650/2012 posługują się pojęciem „zwyczajny środek zaskarżenia", którego znaczenie

interpretować w ten sposób, że obejmuje ono także wniosek o zwolnienie od skutków upływu terminu, w przypadku gdy upłynął termin do wniesienia zwykłego środka zaskarżenia”[1383]. Oznacza to, że jeżeli pozwany, który nie wdał się w spór, nie powołał się na przysługujące mu uprawnienie do ubiegania się o zwolnienie od skutków upływu terminu, chociaż miał taką możliwość, w przypadku gdy spełnione są przesłanki wymienione art. 19 ust. 4 rozporządzenia nr 1393/2007, nie można odmówić uznania, chyba że pozwany taki wniosek złożył, ale został on wadliwie oddalony mimo istnienia przesłanek z art. 19 ust. 4 tego rozporządzenia[1384].

Doręczenie dokumentu wszczynającego postępowanie ma nastąpić „w czasie i w sposób umożliwiający przygotowanie do obrony”. Istotne jest przy tym ustalenie, który sąd – państwa pochodzenia, czy państwa uznającego ma dokonać kontroli prawidłowości doręczenia takiego dokumentu i na podstawie jakiego prawa ma ona nastąpić. Z utrwalonego orzecznictwa Trybunału Sprawiedliwości wynika, że kontrolę[1385] taką przeprowadza na etapie uznania i wykonania nie tylko sąd państwa uznającego względnie wykonującego orzeczenie[1386], lecz również – na etapie badania jurysdykcji – sąd państwa pochodzenia, który jest uprawniony do dokonania tej kontroli zgodnie z art. 16 e.r.s.[1387]. Tym samym badanie to ma charakter dwuetapowy, tak aby zapewnić, jak najdalej idącą ochronę praw pozwanego[1388]. Natomiast o tym, na podstawie jakiego prawa owa kontrola ma nastąpić stanowi art. 16 e.r.s., przy czym w orzecznictwie wyraźnie zaznacza się, że funkcjonalność systemu przepływu orzeczeń wymaga, aby następowała ona w ramach jednego systemu prawnego[1389].

---

podlegało wyjaśnieniu w wyroku TS w sprawie Riva. Oznacza to, że pojęciom tym należy nadać odmienne znaczenie.

[1383] Pkt 49. wyroku TS w sprawie Lebek. Odmiennego zdania była rzecznik generalna J. Kokott w opinii w sprawie Lebek, pkt. 23-28 i 31-32.

[1384] Pkt. 46-47 wyroku TS w sprawie Lebek.

[1385] W tym również usuwanie ewentualnych wadliwości proceduralnych. Zob. pkt 15. wyroku TS w sprawie Klomps i pkt 31. wyroku TS w sprawie Lancray.

[1386] Por. pkt 22. i 33. wyroku TS w sprawie Debaecker.

[1387] Por. pkt 11. i 13. wyroku TS z dnia 15 lipca 1982 r., 228/81 w sprawie Pendy Plastic Products BV przeciwko Pluspunkt Handelsgesellschaft mbH, EU:C:1982:276 – dalej wyrok TS w sprawie Pendy Plastic, pkt 11. i 19-21 wyroku TS w sprawie Klomps, pkt 28. wyroku TS w sprawie Lancray i pkt 23. wyroku TS w sprawie Scania.

[1388] Pkt 13 wyroku TS w sprawie Pendy Plastic, pkt 29. wyroku TS w sprawie ASML i pkt 112 opinii w sprawie ASML. A. Włosińska wskazuje, że prawo do obrony pozwanego zostało podwójnie zabezpieczone, taż, *Odmowa …*, s. 223. Zob. również raport Jenarda s. 44.

[1389] Pkt 26. wyroku TS w sprawie Scania. Zob. również M. Orecki, *Jurysdykcja* …, s. 83 i nast. Zagadnienie to zostanie szerzej omówione w części rozprawy doktorskiej dotyczącej stwierdzania wykonalności.

4.3.3. Sprzeczność z innym orzeczeniem

W art. 40 lit. c) i d) e.r.s. przewidziano dwie podstawy odmowy uznania orzeczenia, jeśli jest ono nie do pogodzenia z innym orzeczeniem. Przepis ten w tym zakresie brzmi: „Orzeczenia nie uznaje się jeśli: c) orzeczenia nie da się pogodzić z orzeczeniem wydanym w postępowaniu między tymi samymi stronami w państwie członkowskim, w którym wystąpiono o uznanie; d) orzeczenia nie da się pogodzić z orzeczeniem wydanym wcześniej w innym państwie członkowskim albo w państwie trzecim w postępowaniu o to samo roszczenie między tymi samymi stronami, o ile orzeczenie wydane wcześniej spełnia warunki konieczne do uznania go w państwie członkowskim, w którym wystąpiono o uznanie. Bardzo zbliżone podstawy odmowy uznania zawierają: rozporządzenie Bruksela II [(art. 15 ust. 1 lit. c) i d) oraz ust. 2 lit. e) i f)], art. 16 lit. rozporządzenie Bruksela II bis [(art. 22 lit. c) i d) oraz art. 23 lit. e) i f)], rozporządzenie Bruksela I (art. 34 pkt 3 i 4), rozporządzenie Bruksela I bis [(art. 45 ust. 1 lit. c) i d)], rozporządzenia 2016/1103 i 2016/1104 [(art. 37 lit. c) i d)] oraz rozporządzenia 2019/1111 (art. 38 lit. c) i d), art. 39 ust. 1 lit. d) i e), art. 50) oraz konwencja brukselska (art. 27 pkt 3), konwencja lugańska I (art. 27 pkt 3 i 5) oraz konwencja lugańska II (art. 34 pkt 3 i 4).

4.3.3.1. Podstawa odmowy uznania z art. 40 lit. c) e.r.s.

Wątpliwości nie może budzić, że posługiwanie się w obrocie prawnym dwoma lub więcej sprzecznymi orzeczeniami narusza spójność systemu prawnego danego państwa[1390]. Art. 40 lit. c) e.r.s. dotyczy sytuacji, w której w co najmniej dwóch państwach członkowskich zapadły orzeczenia między tymi samymi stronami i dodatkowo orzeczenia te nie mogą zostać ze sobą pogodzone[1391]. Zauważyć trzeba, że przepis ten nie wymaga tożsamości przedmiotowej roszczenia, tylko wyłącznie podmiotowej[1392]. Sprzeczność ta może więc pojawić się, jeśli w jednym państwie w orzeczeniu przesądzono kwestię, która mogłaby mieć znaczenie prejudycjalne dla postępowania toczącego się w innym państwie, przy czym w państwie tym, w innym orzeczeniu, rozstrzygnięto ją w drodze badania przesłankowego odmiennie. Przykładem takiej sytuacji może być postępowanie zakończone w jednym państwie członkowskim, w który wyłączono spadkobiercę od dziedziczenia, uznając go za niegodnego i postępowanie w innym państwie członkowskim, którego wynikiem

[1390] Zob. raport Jenarda, s. 45.
[1391] Zob. pkt .48-52 wyroku TS z dnia 6 czerwca 2002 r., C-80/00 w sprawie Italian Leather SpA przeciwko WECO Polstermöbel GmbH & Co, EU:C:2002:342.
[1392] Por. A. Włosińska, *Odmowa …*, s. 266-267.

było stwierdzenie, że ten spadkobierca dziedziczy po spadkodawcy[1393]. W tej sytuacji zachodzi wyraźna sprzeczność między tymi orzeczeniami, gdyż ich skutki wzajemnie się wykluczają[1394].

Dodać należy, że dla zastosowania tej przesłanki odmowy uznania nie jest istotne, które z orzeczeń zostało wydane pierwsze, pierwszeństwo ma bowiem orzeczenie zapadłe w państwie uznającym, gdyż w razie zastosowania tej podstawy odmowy ono pozostaje skuteczne[1395]. W literaturze wyrażono stanowisko, że orzeczenie zagraniczne, które zostało już uznane na terytorium danego państwa członkowskiego, traci skuteczność – przestaje być automatycznie uznawane na jego obszarze z chwilą wydania przez sąd tego państwa nie do pogodzenia z nim orzeczenia – uzyskania przez nie skuteczności[1396]. Pogląd ten jest zbyt ogólny i wymaga doprecyzowania. Jak wcześniej wskazywano, o automatyczności upadku skutków uznania można mówić jedynie w razie utraty skuteczności przez uznane orzeczenie w państwie jego pochodzenia. Dlatego też w tej sytuacji nie dochodzi do automatycznego upadku uznania tylko z tej przyczyny, że w państwie uznającym wydano krajowe orzeczenie, które jest sprzeczne z wcześniej uznanym orzeczeniem. Zgodzić się należy, że orzeczenie zagraniczne przestaje być skuteczne z chwilą uzyskania skuteczności przez sprzeczne z nim orzeczenie sądu krajowego, ale niezbędne jest w tym zakresie wydanie orzeczenia przez sąd krajowy, w którym odmówiono uznania orzeczenia zagranicznego na podstawie art. 40 lit. c) e.r.s.

Ponadto sprzeczność ta ma dotyczyć relacji orzeczenie – orzeczenie i podobnie, jak w przypadku naruszenia porządku publicznego, ma ona odnosić się do skutków, jakie wynikają z tych orzeczeń, a nie samego porównania ich treści. Nie do pogodzenia ze sobą nie będą więc orzeczenia, które zostały wydane na podstawie różnych przepisów prawa materialnego i różnych podstaw faktycznych, jeśli ich skutki prawne nie wykluczają się[1397]. Re-

[1393] Por. inny przykład wskazany w pkt 19. i 23-24 wyroku TS w sprawie Hoffmann oraz raport Jenarda, s. 45.

[1394] Pkt 22. wyroku TS w sprawie Hoffmann i pkt 23. wyroku TS z dnia 13 lipca 2006 r., C-539/03 w sprawie Roche Nederland BV i in. przeciwko Frederick Primus i Milton Goldenberg, EU:C:2006:458. Por. też pkt. 14-18 wyroku TS z dnia 8 grudnia 1987 r., 144/86 w sprawie Gubisch Maschinenfabrik KG przeciwko Giulio Palumbo, EU:C:1987:528 – dalej wyrok TS w sprawie Gubisch i K. Weitz, *Autonomiczna wykładnia europejskiego prawa procesowego cywilnego - wprowadzenie i wyrok ETS z 8.12.1987 r. w sprawie 144/86 Gubisch Maschinenfabrik KG przeciwko Giulio Palumbo*, Eur. Przeg. Sąd. 2008, Nr 11, s. 50-52.

[1395] A. Włosińska, *Odmowa …*, s. 271-272.

[1396] Tamże, s. 272.

[1397] Tamże, s. 261.

lacja orzeczenie – orzeczenie nie będzie zachodzić między ugodą sądową a orzeczeniem[1398].

Do sądu państwa uznającego należy ocena, czy orzeczenie, o którym mowa w art. 40 lit. c) e.r.s., ma być prawomocne, ostateczne lub posiadające powagę rzeczy osądzonej[1399], ponieważ wymogu takiego w tym przepisie nie wyartykułowano. Jednakże muszą to być orzeczenia ważne, istniejące i skuteczne[1400]. Pojęcie orzeczenia, wskazane w tym przepisie, należy rozumieć w sposób przedstawiony w rozdziale II rozprawy, przy czym nie musi ono wchodzić w zakres zastosowania rozporządzenia spadkowego[1401].

Ostatnią przesłanką odmowy uznania orzeczenia, zawartą w art. 40 lit. c) e.r.s., jest tożsamość stron, któremu to terminowi należy nadać znaczenie autonomiczne[1402], o treści takiej jak ma ono w art. 17 ust. 1 e.r.s.[1403]. Pojęcie stron na gruncie tego przepisu rozumieć trzeba jako szeroko pojętych uczestników postępowania sądowego, którzy je inicjują lub przeciwko, którym ono toczy się. Przyjąć należy, że pojęcie „te same strony" odnosi się również do takiego przypadku, w którym brak jest formalnej identyczności stron, ale mając na uwadze przedmiot obu spraw interesy tych podmiotów są identyczne i tak ze sobą związane, że wyrok przeciwko jednej z nich miałby skutek wobec drugiej[1404]. Zauważyć wypada, że wymóg ten dotyczy tylko tożsamości stron, a nie zachowania tożsamości pozycji procesowej, co oznacza, że możliwa jest sytuacja, w której w pierwszym postępowaniu dany podmiot występował po stronie powodowej, a w kolejnym jest już pozwanym[1405]. W

[1398] Zob. wyrok TS w sprawie Solo Kleinmotoren.
[1399] Raport Jenarda, s. 45.
[1400] A. Włosińska, *Odmowa …*, s. 264.
[1401] A. Frąckowiak-Adamska, *Uznawanie …*, s. 420.
[1402] K. Weitz, *Procesowe znaczenie zawisłości sprawy przed sądem zagranicznym (uwagi de lege ferenda na tle prawnoporównawczym),* KPP 2003, Nr 1, s. 77 i K. Sznajder, *Stan zawisłości sprawy w konwencji z Lugano i w prawie wspólnotowym i pojęcie spraw tożsamych*, Rejent 2003, Nr 5, s. 133.
[1403] Por. A. Adamek, A. Frań-Adamek, *Komentarz …*, LEX/el. 2004, art. 27 i J. Zatorska, *Komentarz …*, LEX/el. 2015, art. 29.
[1404] Pkt 19. i nast. wyroku TS z dnia 19 maja 1998 r., C-351/96 w sprawie Drouot Assurances SA and Consolidated Metallurgical Industries (CMI Industrial Sites), Protea Assurance and Groupement d'Intérêt Économique (GIE) Reunion Européenne, EU:C:1998:242 – dalej wyrok TS w sprawie Drouot. Por. K. Weitz, *Procesowe …*, s. 77.
[1405] A. Włosińska, *Odmowa …*, s. 269-270, M. Rzewuski, M. Rzewuska [w:] M. Załucki (red.), *Unijne …*, s. 161, P. Grzegorczyk, *Zawisłość sprawy przed sądem zagranicznym w sprawach o naruszenie praw własności przemysłowe*, Eur. Przeg. Sąd. 2006, Nr 6, s. 25 i J. Puchała, *Zawisłość spraw wszczętych przed sądami różnych państw członkowskich w świetle rozporządzenia nr 1215/2012,* Eur. Przeg. Sąd. 2016, Nr 11, s. 15. Podobne stanowisko zajął TS na tle art. 21 konwencji brukselskiej dotyczącego tożsamości stron przy zawisłości sprawy w wyroku z dnia 6 grudnia 1994 r., C-406/92 w sprawie The owners of the cargo lately laden on board the ship "Tatry" v the owners of the ship "Maciej Rataj", EU:C:1994:400, pkt 31. i 33. Por. także pkt 18., 23. i 25. w sprawie Drouot. Zob. również M. Pertegas Sender, *Zawisłość sprawy oraz sprawy związane,* KPP 1999, z. 4, s. 742-743, D. Fuchs, *Działalność ubezpieczeniowa w świetle Konwencji Brukselskiej - Lugano o jurysdykcji i wykonywani u orzeczeń w sprawach cywilnych i gospo-*

doktrynie zauważono, że wąska interpretacja „tożsamości stron" może budzić znaczne trudności praktyczne[1406].

4.3.3.2. Podstawa odmowy uznania z art. 40 lit. d) e.r.s.

Art. 40 lit. d) e.r.s. dotyczy sytuacji, w której orzeczenia krajowego nie da się pogodzić z wcześniej wydanym orzeczeniem w innym państwie członkowskim lub państwie trzecim. W tym ujęciu ma on węższy zakres zastosowania niż art. 40 lit. c) e.r.s. Również przy tej podstawie odmowy uznania porównywane ze sobą orzeczenia mają być nie do pogodzenia, przy czym w art. 40 lit. c) e.r.s. chodziło o sprzeczność między orzeczeniem krajowym a orzeczeniem uznawanym, natomiast w art. 40 lit. d) e.r.s. istotna jest sprzeczność na linii orzeczenie wydane w innym państwie członkowskim albo państwie trzecim – orzeczenie pochodzące z państwa członkowskiego, które ma zostać uznane. Podobnie orzeczenie ma być wydane między tymi samymi stronami. Powyższe uwagi, dotyczące sprzeczności i tożsamości stron, są aktualne na tle art. 40 lit. d) e.r.s.

Inaczej niż przy wcześniej omówionej przesłance odmowy uznania, istotna jest tutaj kwestia chronologiczności orzeczeń, gdyż orzeczenie uznawane podlega badaniu z wcześniej wydanym orzeczeniem w innym państwie członkowskim albo państwie trzecim. Chwilą adekwatną, na podstawie której ustala się, które z orzeczeń jest wcześniejsze, jest moment uzyskania skuteczności orzeczenia wydanego w innym państwie członkowskim albo państwie trzecim. Podkreślić należy, że przez „inne państwo członkowskie" należy rozumieć inne państwo członkowskie niż państwo uznające. W orzecznictwie Trybunału Sprawiedliwości podkreśla się, że nie do pogodzenia ze sobą nie mogą być orzeczenia pochodzące z tego samego państwa członkowskiego, które następnie mają podlegać uznaniu w innym państwie członkowskim[1407].

W literaturze przeprowadzono analizę problemu, w którym najpierw uznane zostało orzeczenie pochodzące z państwa członkowskiego, mimo istnienia wcześniejszego orzeczenia pochodzącego z państwa członkowskiego albo państwa trzeciego z nim sprzecznego

---

darczych, Rejent 1999, Nr 3, s. 69 oraz K. Weitz, *Autonomiczna wykładnia europejskiego prawa procesowego cywilnego - wprowadzenie i wyrok ETS z 6.12.1994 r. w sprawie C-406/92 The owners of the cargo lately laden on board the ship „Tatry" przeciwko The owners of the ship „Maciej Rataj"*, Eur. Przeg. Sąd. 2008, Nr 12, s. 49-54.

[1406] Jako przykład podaje się pozycję poręczyciela, wobec którego zapadło orzeczenie zasądzające zapłatę na rzecz wierzyciela w jednym państwie członkowskim, a w innym państwie członkowskim przesądzono w sporze miedzy wierzycielem a dłużnikiem, że umowa jest nieważna. Zob. A. Włosińska, *Odmowa* …, s. 270-271.

[1407] Pkt. 29-30 i 36-40 wyroku TS w sprawie Salzgitter.

i następnie wystąpiono o uznanie orzeczenia wcześniejszego[1408]. Jako jego rozwiązanie wskazuje się odmowę uznania wcześniejszego sprzecznego orzeczenia albo wzruszenie orzeczenia o uznaniu lub stwierdzeniu wykonalności orzeczenia późniejszego.

Wydaje się, że w takiej sytuacji zasadne byłoby podjęcie czynności związanych z usunięciem z systemu prawnego orzeczenia o uznaniu i w konsekwencji wydanie orzeczenia o nieuznaniu orzeczenia późniejszego. Problem ten widać szczególnie jaskrawie, jeśli oba orzeczenia są automatycznie uznawane i jeśli co do późniejszego z nich zostało wydane orzeczenie przesądzające jego uznanie w trybie art. 39 ust. 2 e.r.s. i tym samym nie można wobec niego zastosować art. 40 lit. d) e.r.s. Jako przykład można wskazać, że orzeczeniem późniejszym i uznanym na podstawie art. 39 ust. 2 e.r.s. może być orzeczenie stwierdzające, że spadkobierca odziedziczył spadek, a orzeczeniem wcześniejszym orzeczenie pozbawiające spadkobiercy prawa dziedziczenia po danym spadkodawcy. Orzeczenia te wzajemnie wykluczają się, ale mimo tego są skuteczne. Dodatkowo nie można odmówić uznania orzeczenia wcześniejszego, gdyż nie zachodzą podstawy odmowy uznania wskazane w art. 40 e.r.s. Na gruncie polskiego prawa rozwiązaniem takiej sytuacji byłoby wniesienie zażalenia na postanowienie o uznaniu i następnie w razie jego nieuwzględnienia skargi kasacyjnej. W razie prawomocnego rozstrzygnięcia celowe byłoby skorzystanie ze skargi o wznowienie postępowania o uznanie wywiedzionej na podstawie art. 403 § 2 k.p.c. i w następstwie jej uwzględnienia uchylenie postanowienia o uznaniu późniejszego orzeczenia.

Kolejną przesłanką z art. 40 lit. d) e.r.s. jest, aby porównywane orzeczenie pochodzące z innego państwa członkowskiego albo państwa trzeciego spełniało warunki konieczne do uznania go w państwie członkowskim, w którym wystąpiono o uznanie[1409]. Warunki takie są przewidziane w prawie krajowym państwa uznającego. Może to być prawo wynikające z przepisów wewnętrznych, przepisów unijnych lub przepisów umów międzynarodowych.

Ostatnia różnica zachodząca między obiema podstawami odmowy, wskazanymi w art. 40 lit. c) i d) e.r.s., dotyczy wymogu tożsamości roszczeń, a nie jak wcześniej wskazywano sprzeczności skutków orzeczeń[1410]. Także i to pojęcie ma charakter autonomiczny i należy je rozumieć tak samo, jak termin „to samo roszczenie", użyty w art. 17 ust. 1

[1408] A. Włosińska, *Odmowa ...*, s. 287. Problem ten pojawia się jedynie, jeśli wydano orzeczenie o uznaniu lub o stwierdzeniu wykonalności, ponieważ jeśli takie orzeczenia nie zapadły możliwe jest zastosowanie art. 40 lit. d) e.r.s.

[1409] Zob. przykład wskazany w raporcie Schlossera, s. 130-131.

[1410] Por. K. Sznajder, *Stan ...*, s. 135-142.

e.r.s.[1411].

Zauważyć trzeba, że o ile wersja angielska („*the same cause of action*") i niemiecka („*wegen desselben Anspruchs*"), użytego w art. 40 lit. d) e.r.s. zwrotu „to samo roszczenie", są do siebie zbliżone, to już wersja francuska brzmi: „*le même objet et la même cause*", czyli „ten sam przedmiot i ta sama podstawa" wyraźnie eksponując przyjęte w systemach prawa kontynentalnego rozróżnienie na podstawę i przedmiot sporu[1412]. Także w orzecznictwie Trybunału Sprawiedliwości zwrócono uwagę na tę okoliczność[1413], akcentując, że nie jest wystarczające ograniczenie się wyłącznie do samej podstawy roszczenia, np. stosunku umownego i konieczne jest także badanie przedmiotu roszczenia, czyli spornej kwestii prawnej[1414]. W ocenie Trybunału podstawa roszczenia obejmuje stan faktyczny i przepis prawa, na którym oparte jest powództwo[1415], natomiast przedmiot roszczenia wyraża się w celu powództwa[1416]. Tym samym tożsamość przedmiotową roszczeń należy interpretować *sensu largo*[1417] i nie można opierać się wyłącznie na kryterium formalnym, porównując tylko treść żądań i wniosków zawartych w pismach inicjujących postępowanie[1418], ale uwzględnić trzeba istotę sporów[1419] i ustalać, czy oba żądania mają ten sam „punkt ciężkości" (niem. *Kernpunkt*) [1420], czy też mówiąc inaczej, czy mają tą samą „część wspólną" obejmującą konsekwencje prawne konkretnego stanu faktycznego[1421].

5. Stwierdzanie wykonalności

O wykonalności orzeczeń w sprawach dotyczących dziedziczenia stanowi art. 43 e.r.s., w świetle którego orzeczenia wydane w państwie członkowskim i wykonalne w tym

[1411] Tamże, s. 130-131.
[1412] Tamże, s. 138. Zob. również B. Trocha, *Problematyka zawisłości sprawy w rozporządzeniu nr 1215/2012 (Bruksela I bis)*, MoP 2013, Nr 20, s. 3.
[1413] Pkt. 14-16 wyroku TS w sprawie Gubisch. W tej sprawie Trybunał uznał, że tożsamość roszczenia zachodzi między sprawą dotyczącą ustalenia nieważności sprzedaży międzynarodowej i sprawą, w której dochodzono jej wykonania, pkt 17. i 19.
[1414] Pkt 17. i 19. wyroku TS w sprawie Gubisch.
[1415] Zob. J. Puchała, *Zawisłość* …, s. 16-17.
[1416] Pkt 39. i 41. wyroku TS w sprawie Tatry. Zob. też pkt 40. i 42-45 tego wyroku. Zob. J. Puchała, *Zawisłość* …, s. 17-18.
[1417] Tak szerokie ujęcie tożsamość roszczeń w orzecznictwie TS doprowadziło do powstania negatywnego zjawiska w postaci tzw. włoskiej lub belgijskiej torpedy (the Italian Torpedo, the Belgian Torpedo). Szerzej zob. P. Grzegorczyk, *Zawisłość …*, s. 23-35.
[1418] Zob. pkt 31. i 32. wyroku TS z dnia 8 maja 2003 r., C-111/01 w sprawie Gantner Electronic GmbH przeciwko Basch Exploitatie Maatschappij BV, EU:C:2003:257, w których wskazano, że badając tożsamość obu spraw należy brać pod uwagę tylko stanowisko powoda, a nie zarzuty podnoszone przez pozwanego.
[1419] M. Rzewuski, M. Rzewuska [w:] M. Załucki (red.), *Unijne …*, s. 163.
[1420] K. Sznajder, *Stan …*, s. 139.
[1421] P. Grzegorczyk, *Zawisłość* …, s. 25.

państwie są wykonalne w innym państwie członkowskim, jeżeli na wniosek jakiejkolwiek zainteresowanej strony stwierdzono ich wykonalność w tym innym państwie członkowskim zgodnie z procedurą przewidzianą w art. 45-58. Przepis ten wywodzi się z art. 31 konwencji brukselskiej i art. 38 rozporządzenia Bruksela I[1422]. Poza orzeczeniami, na podstawie art. 60 ust. 1 e.r.s.[1423] i art. 61 ust. 1 e.r.s.[1424], stwierdzenie wykonalności może obejmować również wykonalne dokumenty urzędowe i ugody sądowe.

Mając na uwadze uwagi poczynione w rozdziale III dysertacji, wskazać wypada, że stwierdzenie wykonalności jest niczym innym jak rozszerzeniem skuteczności orzeczenia zagranicznego w zakresie jego mocy egzekucyjnej i może być rozumiane jako „nadanie orzeczeniu pochodzącemu z państwa obcego pełnej skuteczności na terenie państwa, w którym stwierdzenie wykonalności jest orzekane”[1425]. Tylko wykonalność w wąskim znaczeniu może być przedmiotem stwierdzenia wykonalności – pozostałe skutki orzeczenia objęte są zakresem uznania.

Podkreślić należy, że dotychczasowe rozważania w przedmiocie skuteczności i uznania znajdują odpowiednie zastosowanie do stwierdzenia wykonalności, chyba że odmiennie zaznaczono, gdyż uznanie orzeczeń posiada wiele cech korelujących z wykonalnością. W szczególności wiąże się to z teoriami dotyczącymi przeniesienia skutków orzeczenia na obszar innego państwa i przesłankami odmowy uznania orzeczenia, które tożsamo dotyczą odmowy stwierdzenia wykonalności ze względu na treść art. 52 e.r.s. Natomiast rozważania, które zostaną przeprowadzone poniżej, uwzględniając na treść art. 39 ust. 2 e.r.s., który wprost odwołuje do regulacji art. 45-58, należy odnieść również do uznawania orzeczeń.

Odmiennie należy natomiast podejść do zakresu orzeczeń, które mogą podlegać stwierdzeniu wykonalności. Ich zbiór jest bowiem znacząco węższy niż orzeczeń, które mogą podlegać uznaniu. Na gruncie rozporządzenia nr 650/2012 uznanie może dotyczyć każdego rodzaju orzeczenia, również tych, które mogą jednocześnie podlegać stwierdzeniu

[1422] Przepisy te również wymagały tylko wykonalności orzeczenia w państwie pochodzenia. Natomiast w art. 28 rozporządzenia nr 2201/2003 mowa jest dodatkowo o doręczeniu orzeczenia zagranicznego.

[1423] Na wniosek zainteresowanej strony zgodnie z procedurą przewidzianą w art. 45-58 stwierdza się wykonalność w innym państwie członkowskim dokumentu urzędowego, który jest wykonalny w państwie członkowskim pochodzenia.

[1424] Na wniosek zainteresowanej strony zgodnie z procedurą przewidzianą w art. 45-58 stwierdza się wykonalność w innym państwie członkowskim ugód sądowych, które są wykonalne w państwie członkowskim pochodzenia.

[1425] A. Adamek, A. Frań-Adamek, *Komentarz …*, LEX/el. 2004, art. 38.

wykonalności. Tymczasem stwierdzenie wykonalności dotyczy tylko orzeczeń wykonalnych, a co za tym idzie nie będą to orzeczenia oddalające powództwo[1426], orzeczenia ustalające i kształtujące[1427]. Ponadto, mając na uwadze treść rozdziału II rozprawy, przypomnieć należy, że stwierdzaniu wykonalności w trybie rozporządzenia spadkowego będą podlegać jedynie orzeczenia, które traktują o dziedziczeniu majątku po osobach zmarłych (art. 1 ust. 1 w zw. z art. 3 ust. 1 lit. a) e.r.s.).

Niniejsza część rozdziału zawiera rozważania koncentrujące się w przeważającej mierze na aspekcie prawnoporównawczym, któremu zostaną poddane regulacje aktów prawa unijnego w zakresie, w jakim dotyczą one stwierdzania wykonalności. Analiza ta będzie miała na celu wstępne określenie, jaki jest poziom przepływu skutku prawnego w postaci wykonalności, przy uwzględnieniu również treści rozdziału poprzedniego. Zauważyć trzeba, że rozporządzenie o dziedziczeniu, uwzględniając kontekst historycznoporównawczy, a także znaczenie regulacji przedmiotowych innych rozporządzeń unijnych dotyczących tej materii, plasuje się niejako między rozporządzeniami pierwszej i drugiej generacji.

W części regulującej uznawanie rozporządzenie spadkowe jest w zasadzie powtórzeniem regulacji rozporządzenia Bruksela I, czyli aktu prawnego przynależnego do rozporządzeń pierwszej generacji, dla których charakterystyczne było m. in. zachowanie wymogu uzyskania *exequatur* oraz istnienie rozbudowanego katalogu podstaw odmowy uznania albo stwierdzenia wykonalności. Fakt ten ma istotne znaczenie, ponieważ proces legislacyjny rozporządzenia spadkowego pokrywał się z procesem przekształcania rozporządzenia nr 44/2001 w nowe rozporządzenie nr 1215/2012, w którym wprowadzono automatyczną wykonalność[1428]. Dodatkowo w 2009 r., a więc w roku, w którym został przedłożony projekt rozporządzenia o dziedziczeniu, uchwalone zostało rozporządzenie nr 4/2009, w którym uznawanie i stwierdzanie wykonalności cechuje się bezwzględnym automatyzmem. Jednocześnie w rozporządzeniu 650/2012 wprowadzono nową instytucję europejskiego poświadczenia spadkowego, co jest elementem świadczącym o przynależności do rozporządzeń drugiej generacji, regulujących instrumenty międzynarodowego postępowania cywilnego o jednolitym charakterze na obszarze Unii Europejskiej.

[1426] Z wyjątkiem części ich sentencji zasądzającej koszty postępowania. T. Ereciński [w:] T. Ereciński, *Kodeks …*, s. 731.
[1427] P. Rylski [w:] H. Dolecki, T. Wiśniewski (red.), *Kodeks …*, s. 372.
[1428] Zlikwidowano tzw. fazę pośrednią procedury stwierdzania wykonalności. Zob. I. Pretelli [w:] A. Bonomi, P. Wautelet, *Le droit …*, s. 669.

Z tych przyczyn, niezbędne jest ustalenie, jaki był cel takiego ukształtowania tej części rozporządzenia spadkowego i w jakim zakresie wpływa to na przepływ skutków prawnych. Poniższe rozważania będą więc skupiać się na procedurze stwierdzania wykonalności w rozporządzeniu nr 650/2012, przy uwzględnieniu unormowań innych aktów prawnych.

6. Wykonalność i wykonywanie orzeczeń w sprawach spadkowych

Przepisy proceduralne regulujące ten aspekt przepływu skutków prawnych są w zasadzie powtórzeniem rozwiązań przyjętych w rozporządzeniu nr 44/2001. Rozporządzenie nr 650/2012 w tym zakresie wprowadza tylko niewielkie odrębności, które nie mają istotnego wpływu na cyrkulację skutków prawnych. Stan taki budzi zasadnicze zastrzeżenia, w sytuacji w której, po pierwsze, w dacie procedowania nad rozporządzeniem nr 650/2012 uchwalono już rozporządzenia drugiej generacji, które w prawie europejskim wprowadziły w życie założenia automatycznej wykonalności i po drugie, jednocześnie procedowano nad przekształceniem rozporządzenia nr 44/2001. Brak skorelowania rozwiązań dotyczących stwierdzenia wykonalności w sprawach spadkowych i w sprawach cywilnych, będących przedmiotem rozporządzenia nr 1215/2012, doprowadził do naruszenia podstawowych swobód unijnych, zwłaszcza przepływu osób i kapitału oraz zasady wzajemnej akceptacji skutków prawnych. Nie ma bowiem przekonujących argumentów, aby, w zasadzie, jedynie na gruncie europejskiego rozporządzenia spadkowego pozostawić wymóg uzyskania *exequatur*[1429].

Z tych względów stwierdzić należy, że przepływ skutków w zakresie wykonalności w rozporządzeniu spadkowym zatrzymał się na etapie rozporządzenia nr 44/2001. Rozporządzenie to zostało natomiast słusznie przekształcone w rozporządzenie nr 1215/2012, gdyż było to wymagane ze względu na wzrastające wzajemne zaufanie między państwami członkowskimi. Jednocześnie brak jest uzasadnionych podstaw do wywodzenia, że poziom wzajemnego zaufania w sprawach cywilnych, objętych zakresem rozporządzenia Bruksela

[1429] Zaznaczyć należy, że uzyskanie *exequatur* przewidują nadal rozporządzenia nr 4/2009, 2016/1103 i 2016/1104. Trzeba mieć jednak świadomość, że w rozporządzeniu o alimentach, wymóg uzyskania *exequatur* stanowi wyjątek, gdyż jest konieczny jedynie w przypadku państw nie objętych Protokołem haskim, natomiast w rozporządzeniach 2016/1103 i 2016/1104 uzasadniony może być tym, że rozporządzenia te weszły w życie w związku z procedurą wzmocnionej współpracy, a więc w szczególnym trybie. Zob. również art. 66 ust. 2 rozporządzenia Bruksela I bis, który przewiduje, że rozporządzenie (WE) nr 44/2001 nadal ma zastosowanie do orzeczeń wydanych w postępowaniach sądowych wszczętych, dokumentów urzędowych formalnie sporządzonych lub zarejestrowanych oraz do ugód sądowych zatwierdzonych lub zawartych przed dniem 10 stycznia 2015 r., objętych zakresem zastosowania tego rozporządzenia.

I bis, jest większy niż w sprawach spadkowych. Podkreślić trzeba, że z punktu widzenia wykonywania orzeczeń roszczenie, zasądzone w sprawie objętej regulacją rozporządzenia nr 1215/2012, niczym nie różni się od roszczenia zasądzonego w sprawie spadkowej. Z tych przyczyn trudno doszukać się przekonującej argumentacji dla istnienia tych rozbieżności. W związku z tym *de lege ferenda* należy postulować wprowadzenie automatycznego stwierdzania wykonalności w sprawach dotyczących dziedziczenia, wzorowanego na modelu przyjętym w rozporządzeniu Bruksela I bis.

6.1. Wykonywanie orzeczeń w sprawach spadkowych

Tytuł IV rozporządzenia spadkowego brzmi „Uznawanie, wykonalność i wykonywanie orzeczeń", przy czym w przeważającej mierze dotyczy on tylko uznawania i stwierdzania wykonalności orzeczeń. Okoliczność ta jest zresztą charakterystyczna dla znaczącej większości regulacji prawnych traktujących o przepływie orzeczeń[1430]. Prawodawca unijny pozostawił, co do zasady, kwestię wykonywania orzeczeń[1431] w gestii prawodawcy krajowego (*legis fori executionis*), rozdzielając postępowanie dotyczące stwierdzenia wykonalności od właściwego postępowania egzekucyjnego[1432].

Jedynymi wyjątkami w tytule IV rozporządzenia spadkowego są: art. 54 czasowo wyłączający stosowanie środków egzekucyjnych z jednoczesnym umożliwieniem stosowania środków tymczasowych, w tym zabezpieczających i art. 57 zakazujący stosowania wobec wnioskodawcy ubiegającego się o wykonanie orzeczenia zabezpieczenia, gwarancji ani kaucji, niezależnie od ich nazwy, z tego powodu, że jest on cudzoziemcem lub nie ma miejsca zamieszkania lub pobytu w państwie członkowskim wykonania.

Inny, warty odnotowania, wyjątek w sferze przepływu skutków prawnych stanowi

[1430] Zob. art. 20 rozporządzenia nr 805/2004 oraz art. 41 rozporządzenia nr 4/2009.

[1431] Ściśle należy odróżnić wykonalność, jako cechę orzeczenia, od jego wykonania, czyli przymusowego wyegzekwowania zasądzonego świadczenia. Zob. A. Miączyński, *Skuteczność …*, s. 18.

[1432] Pkt 18. wyroku TS z dnia 2 lipca 1984 r., 148/84 w sprawie Deutsche Genossenschaftsbank, przeciwko SA Brasserie du Pêcheur, EU:C:1985:280 – dalej wyrok TS w sprawie Deutsche Genossenschaftsbank, pkt 16. wyroku TS w sprawie Capelloni pkt 27. wyroku TS w sprawie Hoffmann, pkt 28. wyroku TS z dnia 29 kwietnia 1999 r., C-267/97 w sprawie Éric Coursier przeciwko Fortis Bank SA, Martine Coursier, née Bellami, EU:C:1999:213 – dalej wyrok TS w sprawie Coursier, pkt 66. wyroku TS w sprawie Apostolides, pkt 51. wyroku TS w sprawie Meroni, pkt 20. wyroku TS w sprawie Draka NK Cables Ltd i pkt 33. opinii rzecznika generalnego Macieja Szpunara z dnia 20 czerwca 2018 r. w sprawie C-379/17 Società Immobiliare Al Bosco Srl, EU:C:2018:472. Por. także I. Pretelli [w:] A. Bonomi, P. Wautelet, *Le droit européen …*, s. 672-673 i 677, K. Weitz, *Konwencja …*, s. 103-104 i 206-207 i S. Ziino [w:] A.-L. Calvo Caravaca, A. Davì, H.-P. Mansel, *The EU Succession …*, s. 596, T. Ereciński [w:] T. Ereciński, *Kodeks …*, s. 738, M. Arciszewski, *Europejski tytuł egzekucyjny*, Radca Prawny 2006, Nr 1, s. 31, T. Darkowski, *Zniesienie ...*, s. 29-31i R. Frey, *Europejski ...*, s. 10. Zob. również art. 41 ust. 1 zdanie pierwsze rozporządzenia nr 1215/2012.

rozporządzenie nr 655/2014, w którym przewidziano pewne szersze rozwiązania, o których można powiedzieć, że przynależą już do sfery wykonywania[1433]. Zaznacza się jednak, że „wykonanie" stanowi konsekwencję stwierdzenia wykonalności. Wykonanie oznacza bowiem, że treść orzeczenia zostanie wyegzekwowana za pomocą przymusu państwowego[1434]. Tym samym zagadnienia wykonalności i jego stwierdzania poprzedzają postępowanie w przedmiocie wykonania orzeczenia[1435].

6.2. Procedura stwierdzania wykonalności w sprawach dotyczących dziedziczenia

Postępowanie o stwierdzenie wykonalności, w tym także uregulowane rozporządzeniem spadkowym, jest szczególnym postępowaniem jurysdykcyjnym[1436] z zakresu międzynarodowego postępowania cywilnego, które ze względu na swoją funkcję[1437] i przedmiot[1438] odróżnić należy od typowego postępowania rozpoznawczego[1439]. Jest to postępowanie niejako pośrednie między przeprowadzonym zagranicą postępowaniem rozpoznawczym, w którym zapadło orzeczenie w danej sprawie cywilnej, a postępowaniem egzekucyjnym, które ma doprowadzić do wykonania tego orzeczenia w innym państwie członkowskim[1440]. W odróżnieniu od uznania, stwierdzenie wykonalności na podstawie rozporządzenia spadkowego nie ma charakteru automatycznego i wymagane jest przeprowadzenie postępowania w przedmiocie udzielenia *exequatur*.

Postępowanie o stwierdzenie wykonalności – a także na podstawie art. 39 ust. 2 e.r.s. postępowanie w przedmiocie uznania – uregulowane w art. 45-58 tego rozporządzenia, ma

[1433] Szeroko rozumianej jako postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne. Zakres zastosowania tego rozporządzenia jest jednak istotnie ograniczony (art. 3 ust. 2 i motyw 8. preambuły), nie stosuje się go m. in. do testamentów i dziedziczenia, w tym do zobowiązań alimentacyjnych powstających wskutek śmierci (art. 3 ust. 2 lit. b) rozporządzenia nr 655/2014). Zob. również art. 21 rozporządzenia nr 4/2009 i art. 40-44 rozporządzenia nr 1215/2012.

[1434] Pkt 61. opinii rzecznika generalnego Juliane Kokott z dnia 28 marca 2012 r. w sprawie C-92/12 PPU Health Service Executive przeciwko S.C. i A.C., EU:C:2012:177.

[1435] Pkt 51. wyroku TS w sprawie Meroni.

[1436] Mającym samodzielny i odrębny, względem zagranicznego postępowania rozpoznawczego, tryb postępowania. Zob. K. Weitz, *Dopuszczalność …*, s. 108. Por. postanowienie SN z dnia 29 października 1997 r., sygn. akt III CZP 50/97, opubl. OSP 1998, Nr 7-8, poz. 141 wraz z glosą K. Piaseckiego, *Glosa do postanowienia SN z dnia 29 października 1997 r., III CZP 50/97*, OSP 1998, Nr 7-8, poz. 141.

[1437] Polegającą przede wszystkim na rozszerzeniu wykonalności orzeczenia zagranicznego na obszar innego państwa. K. Weitz, *Dopuszczalność …*, s. 118.

[1438] Jakim jest wykonalność orzeczenia zagranicznego. K. Weitz, *Dopuszczalność …*, s. 110.

[1439] Celem postępowania rozpoznawczego jest orzekanie o prawach podmiotowych wynikających z prawa cywilnego materialnego. Tak K. Weitz, *Dopuszczalność …*, s. 110. P. Grzegorczyk wskazuje, że postępowanie to „ma charakter rozpoznawczy". Por. P. Grzegorczyk, *Automatyczna* ..., s. 125. Można przyjąć, że postępowanie o stwierdzenie wykonalności jest jednym z rodzajów postępowania rozpoznawczego.

[1440] K. Weitz, *Dopuszczalność …*, s. 108.

stosunek autonomiczny i zamknięty względem wewnętrznych unormowań prawnych państw członkowskich[1441]. Jednakże przepisy te nie są wyczerpujące, co oznacza, że w zakresie w nich nieuregulowanym zastosowanie znajdzie prawo wewnętrzne[1442]. Prawo krajowe można stosować tylko wtedy, gdy rozporządzenie wprost do niego odwołuje albo jeśli rozporządzenie pewnych zagadnień nie reguluje i pozostawia daną kwestię w dorozumiany sposób do uregulowania za pośrednictwem prawa krajowego[1443]. Wynika z tego, że do przepisów wewnętrznych sięgać można wyłącznie uzupełniająco - posiłkowo[1444]. Dodatkowo ich stosowanie powinno następować w duchu prawa unijnego, a zwłaszcza rozporządzenia spadkowego, czyli pozostawać w zgodzie z podstawowymi zasadami i celami postępowania o stwierdzenie wykonalności[1445], tym bardziej nie może ono prowadzić do rezultatów sprzecznych z normą wyinterpretowaną z tego aktu prawnego[1446]. Oznacza to, że urzeczywistnienie powinny znaleźć m. in. zasady ekwiwalentności i efektywności prawa europejskiego[1447].

W orzecznictwie Trybunału Sprawiedliwości zaznacza się, że w braku obowiązują-

[1441] K. Weitz, *Konwencja …*, s. 100 odnośnie do konwencji lugańskiej. Co do konwencji brukselskiej zob. pkt 39. wyroku TS z dnia 11 sierpnia 1995 r., C-432-93 w sprawie Société d'Informatique Service Réalisation Organisation przeciwko Ampersand Software BV, EU:C:1995:262 – dalej wyrok TS w sprawie SISRO oraz pkt 25. wyroku TS w sprawie Krombach. Przepisy te ograniczają autonomię proceduralną państw członkowskich, w myśl której jedynie w braku regulacji unijnych przepisy proceduralne podlegają prawu krajowemu państwa członkowskiego. Por. także K. Weitz [w:] A. Wróbel (red.), *Stosowanie …*, s. 599-600.

[1442] Odnośnie do prawa polskiego będą to przepisy części czwartej k.p.c. i ogólne przepisy o postępowaniu procesowym zawarte w pierwszej części k.p.c., stosowane na podstawie odesłania z art. 13 § 2 k.p.c.

[1443] K. Weitz, *Konwencja …*, s. 100-101.

[1444] Zob. pkt 8. wyroku TS z dnia 10 lipca 1986 r., 198/85 w sprawie Fernand Carron przeciwko RFN, EU:C:1986:313 – dalej wyrok TS w sprawie Carron. Por. P. Rylski [w:] H. Dolecki, T. Wiśniewski (red.), *Kodeks …*, s. 370.

[1445] K. Weitz, *Konwencja …*, s. 101.

[1446] Zob. pkt 21. wyroku TS w sprawie Capelloni.

[1447] Ograniczają one zakres autonomii proceduralnej. Zgodnie z zasadą ekwiwalentności (inaczej równoważności lub niedyskryminacji) krajowe przepisy proceduralne nie mogą być mniej korzystne dla roszczeń opartych na prawie unijnym niż dla podobnych roszczeń wywodzonych z prawa krajowego. Natomiast w oparciu o zasadę efektywności (*effet utile, principle of effectiveness,* także jako zasada skuteczności) krajowe procedury nie mogą w praktyce uniemożliwiać wykonywania uprawnień (roszczeń) opartych na prawie unijnym. Szczególnym aspektem zasady efektywności jest zapewnienie skuteczności uprawnień jednostek przyznanych przez prawo UE, w postaci zasady efektywnej ochrony prawnej. Zdaniem Andrzeja Wróbla zasada ta zawiera w sobie dwie inne zasady prawa unijnego, a mianowicie zasadę jego nadrzędności i zasadę bezpośredniego skutku tego prawa, A. Wróbel, *Autonomia proceduralna państw członkowskich. Zasada efektywności i zasada efektywnej ochrony sądowej w prawie Unii Europejskiej,* RPEiS 2005, z. 1, s. 45. Szerzej patrz K. Gombos, *Harmonisation of procedural law vs procedural autonomy of the Member State*, St. Iur. Cassov., ročník 6, 2018, číslo 1, s. 28. Por. także R. Grzeszczak, M. Krajewski, *„Sąd" …*, s. 4.

cych w danej dziedzinie uregulowań prawa Unii, do państw członkowskich, zgodnie z zasadą autonomii proceduralnej[1448], należy uregulowanie szczegółowych zasad proceduralnych rządzących postępowaniem mających zagwarantować poszanowanie praw wywodzonych z prawa Unii. Zasady te nie mogą jednak być mniej korzystne niż w przypadku podobnych środków dotyczących ochrony uprawnień wywodzonych z wewnętrznego porządku prawnego (zasada równoważności) i nie mogą powodować w praktyce, by korzystanie z uprawnień wynikających z prawa Unii stawało się praktycznie niemożliwe lub nadmiernie utrudnione (zasada skuteczności)[1449].

Jeżeli chodzi, po pierwsze, o zasadę równoważności, Trybunał wyjaśnił, że wymaga ona, by całość uregulowań dotyczących środka prawnego znajdowała zastosowanie jednakowo do środków prawnych opartych na naruszeniu prawa Unii oraz podobnych środków opartych na naruszeniu prawa wewnętrznego[1450]. W odniesieniu, po drugie, do zasady skuteczności należy przypomnieć, że z orzecznictwa Trybunału wynika, iż każdy przypadek pojawienia się kwestii, czy przepis krajowego prawa procesowego powoduje, że stosowanie prawa Unii staje się niemożliwe lub nadmiernie utrudnione, należy oceniać z uwzględnieniem miejsca tego przepisu w całym postępowaniu przed różnymi sądami krajowymi, przebiegu tego postępowania i jego szczególnych cech. Mając to na uwadze, należy w odpowiednim przypadku uwzględnić w szczególności zasady leżące u podstaw sprawowania wymiaru sprawiedliwości na szczeblu krajowym, takie jak ochrona prawa do obrony, zasada pewności prawa oraz prawidłowego przebiegu postępowania[1451].

Postępowanie o stwierdzenie wykonalności w rozporządzeniu nr 650/2012 cechuje się: wnioskowością (skargowością)[1452], jednostronnością w postępowaniu pierwszoinstancyjnym (tzw. postępowanie *ex parte*) i kontradyktoryjnością w postępowaniu przed sądem drugiej instancji (tzw. postępowanie *inter partes*), trójinstancyjnością, wyłączeniem kon-

[1448] Zbigniew Kmieciak ze względu na liczne zastrzeżenia i wyjątki przewidziane od tej zasady postuluje posługiwanie się pojęciem względnej albo ograniczonej zasady autonomii proceduralnej. Por. Z. Kmieciak, *Zasada autonomii proceduralnej państw członkowskich UE i jej konsekwencje dla procesu orzekania przez sądy administracyjne i organy administracji publicznej*, Zeszyty Naukowe Sądownictwa Administracyjnego 2(23)/2009, s. 11.

[1449] Pkt 29. wyroku TS z dnia 12 grudnia 2019 r., C-433/18 w sprawie ML przeciwko Aktiva Finants OÜ, EU:C:2019:1074 oraz pkt 26. wyroku TS z dnia 13 grudnia 2017 r., C-403/16 w sprawie Soufiane El Hassani przeciwko Ministrowi Spraw Zagranicznych, EU:C:2017:960.

[1450] Pkt 30. wyroku TS w sprawie Aktiva.

[1451] Tamże, pkt 32.

[1452] Postępowanie o stwierdzenie wykonalności nie może zostać wszczęte z urzędu. Zob. A. Adamek, A. Frań-Adamek, *Komentarz …*, LEX/el. 2004, art. 39.

troli merytorycznej i możliwością przeprowadzenia kontroli w zakresie określonych w rozporządzeniu przesłanek odmowy stwierdzenia wykonalności, czy też wymogiem bezzwłocznego działania sądu. Jak już wyżej wskazano, stwierdzeniu wykonalności może podlegać tylko orzeczenie pochodzące z państwa członkowskiego, co oznacza, że ze zbioru tego wyłączone są orzeczenia wykonalne w państwie członkowskim, ale pochodzące z państwa spoza Unii[1453].

6.3. Postępowanie przed sądem pierwszej instancji

Początkowa faza postępowania, tocząca się przed sądem pierwszej instancji, jest niekontradyktoryjna – odbywa się *ex parte* (*inaudita altera parte*)[1454]. Ma ona w przeważającej mierze charakter formalny – administracyjny. Na jej etapie sąd bada przede wszystkim spełnienie wymogów sprecyzowanych w art. 46 e.r.s. Organy państwa członkowskiego, w którym wystąpiono o stwierdzenie wykonalności w pierwszym stadium postępowania, powinny ograniczyć się do kontroli spełnienia tych formalności w celu stwierdzenia wykonalności tego orzeczenia[1455]. W konsekwencji nie mogą one przeprowadzać żadnego badania okoliczności faktycznych i prawnych sprawy rozstrzygniętej orzeczeniem, o którego wykonanie się wnosi[1456].

W wyroku w sprawie Prism Trybunał Sprawiedliwości skonstatował, że tak daleko idące ograniczenie kognicji sądu na tym etapie postępowania jest uzasadnione celem owego postępowania, którym nie jest uruchomienie nowego procesu, lecz raczej przyzwolenie, na podstawie wzajemnego zaufania do wymiaru sprawiedliwości państw członkowskich, że orzeczenie wydane przez sąd państwa członkowskiego innego niż państwo członkowskie, w którym wystąpiono o stwierdzenie wykonalności, zostanie wykonane w tym ostatnim poprzez włączenie go do jego porządku prawnego. Postępowanie to pozwala więc, aby orzeczenie wydane w państwie członkowskim innym niż państwo członkowskie,

[1453] J. Biernat [w:] M. Załucki (red.), *Unijne …*, s. 291.

[1454] Na tle konwencji brukselskiej i rozporządzenia nr 44/2001 pojawiła się koncepcja odmienna, stosownie do której również i wstępna faza postępowania, tocząca się bez udziału osoby, przeciwko której toczy się postępowanie ma charakter kontradyktoryjny. Pogląd ten opiera się na założeniu, że także na tym etapie sąd ma możliwość zbadania, czy warunki stwierdzenia wykonalności zostały spełnione. Zob. L. Di Cola [w:] A.-L. Calvo Caravaca, A. Davì, H.-P. Mansel, *The EU Succession …*, s. 583-586.

[1455] TS zaznacza, że powinno ono obejmować jedynie zwykłe formalne sprawdzenie dokumentów wymaganych w celu nadania wykonalności w państwie członkowskim, w którym wystąpiono o stwierdzenie wykonalności. Zob. pkt 28. i 30. wyroku TS w sprawie Prism oraz pkt 28. i 29. wyroku TS w sprawie Trade Agency.

[1456] Pkt 30. wyroku TS w sprawie Prism i pkt 29. wyroku TS w sprawie Trade Agency.

w którym wystąpiono o stwierdzenie wykonalności, w tym ostatnim wywołało skutki właściwe tytułowi krajowemu, który jest wykonalny[1457].

Postępowanie o stwierdzenie wykonalności może być wszczęte wyłącznie na wniosek – rozporządzenie spadkowe nie przewiduje możliwości działania w tym zakresie z urzędu. Ze względu na to, że rozporządzenie milczy na temat tego, w jakim terminie może zostać złożony wniosek, przyjąć należy, że czas jego złożenia nie jest w żaden sposób ograniczony[1458].

6.3.1. Strony postępowania o stwierdzenie wykonalności

Stronami postępowania o stwierdzenie wykonalności są wnioskodawca, czyli podmiot inicjujący postępowanie oraz strona, przeciwko której skierowany jest wniosek o stwierdzenie wykonalności – dłużnik (uczestnik). W postępowaniu o stwierdzenie wykonalności zagranicznego orzeczenia uczestniczą wszystkie osoby, które brały udział w postępowaniu zagranicznym w charakterze strony lub uczestnika postępowania. W postępowaniu tym przepisy o interwencji głównej i ubocznej nie mają zastosowania[1459].

Stosownie do art. 43 e.r.s. inicjatorem postępowania o stwierdzenie wykonalności może być „jakakolwiek zainteresowana strona", przy czym brak jest bliższego normatywnego określenia, co kryje się pod tym terminem. W literaturze słusznie wskazuje się, że pojęcie to należy rozumieć szeroko[1460]. Wnioskodawcą może być więc nie tylko podmiot inicjujący postępowanie w państwie pochodzenia, w ramach którego wydano orzeczenie, ale także osoba, która ma interes prawny w stwierdzeniu wykonalności[1461]. Będzie to więc m. in. następca prawny inicjatora postępowania w państwie pochodzenia, zarówno pod tytułem ogólnym – np. spadkobrania[1462], czy przekształcenia osób prawnych oraz pod tytułem szczególnym – np. na podstawie przelewu wierzytelności, jego wierzyciel, wykonawca testamentu, czy też zarządca spadku. Innymi słowy, „zainteresowaną stroną" nie będzie

[1457] Pkt 31. wyroku TS w sprawie Prism.
[1458] I. Pretelli [w:] A. Bonomi, P. Wautelet, *Le droit européen …*, s. 670.
[1459] Postanowienie SN z dnia 18 stycznia 2007 r., sygn. akt I CSK 330/06, opubl. Palestra 2007, Nr 5-6, poz. 293 i nast. oraz postanowienie SN z dnia 21 marca 2007 r., sygn. akt I CSK 434/06, opubl. OSNC 2008, Nr 3, poz. 37. Zob. P. Rylski [w:] H. Dolecki, T. Wiśniewski (red.), *Kodeks …*, s. 375.
[1460] J. Biernat [w:] M. Załucki (red.), *Unijne …*, s. 292 i A. Adamek, A. Frań-Adamek, *Komentarz …*, LEX/el. 2004, art. 38.
[1461] Por. raport Jenarda, s. 49. Na tle art. 31 ust. 1 konwencji brukselskiej i konwencji lugańskiej posługiwano się zbliżonym pojęciem „uprawnionego". Na temat rozumienia tego terminu zob. K. Weitz, *Konwencja* …, s. 105-106 i tenże [w:] A. Wróbel (red.), *Stosowanie …*, s. 601.
[1462] Por. postanowienie SA w Białymstoku z dnia 14 lipca 2009 r., sygn. akt I ACz 518/09, opubl. OSAB 2009, Nr 2-3, poz. 31-36.

podmiot, który nie domaga się stwierdzenia wykonalności[1463]. Słusznie zauważono, że o tym jaki podmiot może zostać uznany za wnioskodawcę, decyduje prawo państwa pochodzenia orzeczenia[1464].

Prawodawca unijny nie zdecydował się również na zdefiniowanie pojęcia „strony, przeciwko której dochodzi się wykonania". Podobnie, jak przy inicjatorze postępowania, stronę bierną należy rozumieć szeroko, jako osobę, która jest zobowiązana do spełnienia na rzecz wnioskodawcy określonego świadczenia objętego orzeczeniem, którego dotyczy stwierdzenie wykonalności. Będzie to więc przede wszystkim dłużnik i jego następcy prawni. Również i zakres tego pojęcia należy wyznaczać na podstawie prawa państwa pochodzenia[1465].

6.3.2. Wymogi formalne wniosku

Zgodnie z art. 46 ust. 1 e.r.s. procedura składania wniosku podlega prawu państwa członkowskiego pochodzenia[1466]. Wymogi formalne wniosku można podzielić na, te wynikające z rozporządzenia (art. 46 ust. 2 i 3 e.r.s. i art. 47 e.r.s.) i z prawa krajowego (art. 126 k.p.c. i nast. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. oraz art. 187 k.p.c. i nast. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.)[1467].

Rozporządzenie w art. 46 ust. 2 przewiduje tylko, że wnioskodawca nie musi posiadać adresu pocztowego ani uprawnionego przedstawiciela w państwie członkowskim wykonania[1468]. Jest to istotna nowość wobec konwencji brukselskiej i rozporządzenia nr

---

[1463] L. Di Cola [w:] A.-L. Calvo Caravaca, A. Davì, H.-P. Mansel, *The EU Succession …*, s. 586.

[1464] K. Weitz, *Konwencja …*, s. 106-107.

[1465] Tamże, s. 107.

[1466] Przepis ten odnosi się wyłącznie do etapu wstępnego postępowania o stwierdzenie wykonalności – „składania wniosku". Jednakże prawo krajowe będzie miało również zastosowanie na późniejszym etapie procedowania wniosku, jeśli rozporządzenie nr 650/2012 nie stanowi inaczej, mimo, że tego nie wyrażono wprost w tym akcie prawnym. Wynika to z ogólnej zasady prawa unijnego, że autonomiczne procedury unijne są uzupełniane przez odpowiednie stosowanie regulacji wewnętrznych państw członkowskich. Podkreślić jednak należy, że przepisy krajowe powinny być stosowane tak, aby w jak najdalej idący sposób zapewnić realizację – skuteczność – instrumentów prawa unijnego. Por. A. Machnikowska [w:] M. Załucki (red.), *Unijne …*, s. 305-306. Słusznie wskazuje J. Ciszewski, że „Prawo wewnętrzne ma więc uzupełniająco zastosowanie także wówczas, gdy rozporządzenie nie zawiera unormowania określonego zagadnienia dotyczącego przebiegu postępowania. (…) Wprawdzie brzmienie art. 40 ust. 1 [rozporządzenia nr 44/2001 – przyp. P.M.] wskazuje na stosowanie prawa wewnętrznego tylko na etapie składania wniosku, lecz (…) należy opowiedzieć się za tym, że zasada ta ma zastosowanie także w dalszych stadiach postępowania, jeżeli tylko rozporządzenie nie zawiera unormowania w odniesieniu do szczegółowego zagadnienia.", tenże, *Glosa do postanowienia SN: z dnia 14 grudnia 2006 r.*, OSP 2008, Nr 2, poz. 24. Zob. również postanowienie SN z dnia 19 lipca 2006 r., sygn. akt I CZ 42/06, opubl. OSNC 2007, Nr 4, poz. 60 i pkt 20. wyroku TS w sprawie Capelloni.

[1467] K. Weitz, *Konwencja …*, s. 108-110.

[1468] Ta innowacja została przyjęta również w rozporządzeniu Bruksela I bis (art. 41 ust. 3). Do procedury

44/2001, które przewidywały wymóg wskazania przez wnioskodawcę adresu do doręczeń w okręgu sądu, do którego składa wniosek. Jeżeli prawo Państwa Członkowskiego wykonania nie przewidywało obowiązku podania takiego adresu, wnioskodawca wskazywał pełnomocnika do doręczeń[1469].

W literaturze dotyczącej dotychczas obowiązujących regulacji wskazywano, że obowiązek wskazania adresu do doręczeń w państwie wykonania lub ustanowienie w nim pełnomocnika do doręczeń wpływał istotnie na przyspieszenie postępowania o stwierdzenie wykonalności, gdyż eliminował konieczność dokonywania doręczeń międzynarodowych i rugował związane z tym liczne problemy[1470]. W projekcie rozporządzenia nr 650/2012 odwoływao się w tym zakresie wprost do przepisów rozporządzenia Bruksela I. W sprawozdaniu Lechnera i w następnie uchwalonym rozporządzeniu odstąpiono jednak od tego rozwiązania, nie wskazując jednocześnie na przyczynę tego posunięcia.

Wydaje się, że dopiero po pewnym czasie i praktycznym stosowaniu nowej regulacji art. 46 ust. 2 e.r.s. możliwe będzie dokonanie oceny przeprowadzonej zmiany, przy czym *prima facie* należy ją ocenić raczej negatywnie, gdyż będzie ona sprzyjać przedłużaniu się postępowania. Jednocześnie zauważyć należy, że to w interesie wnioskodawcy leży, aby postępowanie przebiegało jak najszybciej, więc nic nie stoi na przeszkodzie temu, aby dobrowolnie wskazał adres pocztowy do doręczeń w kraju, w którym wnosi o stwierdzenie wykonalności lub ustanowił w nim pełnomocnika, co może skutkować tym, że w praktyce i tak dane te, mimo że nie wymagane, będą w dalszym ciągu podawane przez wnioskodawcę.

Rozporządzenie o dziedziczeniu, w ślad za rozporządzeniem Bruksela I[1471], zmodyfikowało zakres załączników, które mają zostać dołączone do wniosku względem konwencji brukselskiej. Na podstawie art. 46 ust. 3 e.r.s. wymagane jest bowiem jedynie dołączenie do wniosku odpisu orzeczenia spełniającego warunki niezbędne do stwierdzenia jego autentyczności oraz zaświadczenia wydanego przez sąd lub właściwy organ państwa członkowskiego pochodzenia, sporządzonego z wykorzystaniem formularza przyjętego zgodnie z procedurą doradczą, o której mowa w art. 81 ust. 2 e.r.s., z zastrzeżeniem art. 47 e.r.s.[1472].

---

stwierdzenia wykonalności zainicjowanej wnioskiem złożonym w polskim sądzie zastosowania nie znajdzie więc art. 1135^5 k.p.c.

[1469] Art. 33 ust. 2 konwencji brukselskiej i konwencji z Lugano I. Por. pkt 9. wyroku TS w sprawie Carron oraz K. Weitz, *Konwencja …*, s. 145-151.

[1470] Zob. K. Weitz, *Konwencja …*, s. 145-146 oraz raport Jenarda, s. 50.

[1471] Art. 40 ust. 3 w zw. z art. 53 i 54 rozporządzenia nr 44/2001. Por. K. Weitz, *Konwencja …*, s. 369-370.

[1472] Załączniki te spełniają funkcję kwalifikowanych środków dowodowych, na podstawie których przeprowadzona zostanie ocena istnienia przesłanek nadania *exequatur*. Zob. K. Weitz, *Konwencja …*, s. 132. W

Natomiast konwencja brukselska wymagała również w wypadku orzeczenia zaocznego przedstawienia oryginału lub uwierzytelnionego odpisu dokumentu stwierdzającego, że pismo wszczynające postępowanie lub dokument równorzędny został doręczony stronie, która się nie stawiła (art. 46 pkt 2) oraz dokumentów, z których wynika, że orzeczenie jest wykonalne zgodnie z prawem państwa pochodzenia i że zostało doręczone oraz w miarę potrzeby dokumentu stwierdzającego, że wnioskodawcy przyznano w państwie pochodzenia pomoc prawną (art. 47). W części funkcję tych dodatkowych załączników spełnia zaświadczenie[1473].

Rozporządzenie spadkowe nie wyjaśnia, jakie warunki są wystarczające dla uznania odpisu orzeczenia za autentyczny, przy czym w art. 74 znosi wymóg jakiejkolwiek legalizacji i innych podobnych formalności wobec dokumentów wydanych w państwie członkowskim[1474]. Prawo państwa pochodzenia orzeczenia będzie decydować, w jaki sposób wydawany jest odpis orzeczenia, mający moc dowodową w zakresie prawdziwości i treści orzeczenia (*locus regit actum*)[1475]. W literaturze zaznacza się, że minimalnym wymogiem dla uznania autentyczności takiego odpisu jest umieszczenie na nim podpisu sędziego i pieczęci urzędowej[1476].

Na gruncie prawa polskiego, po pierwsze, za autentyczny odpis należałoby uznać odpis orzeczenia wydany przez organ, od którego ono pochodzi, czyli odpis o charakterze urzędowym[1477]. Po drugie, do zaakceptowania jest również przedłożenie kopii takiego

---

wyroku TS w sprawie Trade Agency wskazano, że funkcja przypisana zaświadczeniu polega na ułatwieniu – w pierwszym stadium postępowania – stwierdzenia wykonalności orzeczenia wydanego w państwie członkowskim pochodzenia (pkt 41.).

[1473] Zob. pkt 4.4.1. i 4.4.2. zaświadczenia w zakresie doręczenia dokumentu inicjującego postępowanie w państwie pochodzenia, pkt 5. zaświadczenia co do wykonalności orzeczenia, pkt 7.1.-7.2.3. zaświadczenia odnośnie do pomocy prawnej i zwolnienia od kosztów lub wydatków. Brak jest natomiast w treści zaświadczenia odpowiednika art. 47 pkt 1 *in fine* konwencji brukselskiej, a więc informacji o doręczeniu wykonalnego orzeczenia dłużnikowi w państwie pochodzenia, co wynika ze zmiany treści jednej podstaw odmowy uznania i stwierdzenia wykonalności orzeczenia w zakresie obowiązku zaskarżenia orzeczenia zaocznego (art. 27 pkt 2 konwencji brukselskiej i art. 40 lit. b) e.r.s.).

[1474] Legalizacja zagranicznego dokumentu z reguły polega na potwierdzeniu przez uprawniony do tego organ autentyczności podpisu lub pieczęci, które zostały na nim zamieszczone oraz wykazaniu w jakim charakterze działała osoba go podpisująca. Przepis ten wyłącza zastosowanie konwencji znoszącej wymóg legalizacji zagranicznych dokumentów urzędowych, sporządzonej w Hadze dnia 5 października 1961 r. (Dz. U. z 2005 r. Nr112, poz. 938). Tak J. Biernat [w:] M. Załucki (red.), *Unijne …*, s. 399, A. Zanobetti [w:] A.-L. Calvo Caravaca, A. Davì, H.-P. Mansel, *The EU Succession …*, s. 829. Zob. również K. Weitz, *Konwencja* …, s. 130-132 i nietrafnie co do konieczności uzyskania *apostille* J. Zatorska, *Komentarz …*, LEX/el. 2010, art. 37.

[1475] P. Stec [w:] M. Załucki (red.), *Unijne …*, s. 297 oraz K. Weitz, *Konwencja* …, s. 111. Por. również raport Jenarda s. 55.

[1476] I. Pretelli [w:] A. Bonomi, P. Wautelet, *Le droit européen …*, s. 680 oraz P. Stec [w:] M. Załucki (red.), *Unijne …*, s. 297.

[1477] Pewną praktyczną trudność, wpływającą niewątpliwie negatywnie na czas procedowania w przedmiocie

orzeczenia, jeżeli jego zgodność z oryginałem została poświadczona przez notariusza albo przez występującego w sprawie pełnomocnika strony będącego adwokatem, radcą prawnym, rzecznikiem patentowym lub radcą Prokuratorii Generalnej Rzeczypospolitej Polskiej (art. 129 § 2 k.p.c.)[1478]. Podkreślić trzeba, że uwagi te mają charakter ogólny, ponieważ autentyczność odpisu orzeczenia powinna być oceniana odrębnie przy rozpoznawaniu każdej sprawy o stwierdzenie wykonalności.

Rozważyć pozostaje, jakie są następstwa niedołączenia do wniosku odpisu orzeczenia stosownie do art. 46 ust. 3 lit. a) e.r.s. O ile w rozporządzeniu przewidziano odrębnie od prawa krajowego kwestię uzupełnienia braku zaświadczenia (art. 47 e.r.s.), to zagadnienie braków formalnych w zakresie odpisu orzeczenia spełniającego warunki niezbędne do stwierdzenia jego autentyczności pozostawiono regulacji krajowej[1479]. Na tle polskiego prawa procesowego cywilnego niedołączenie do wniosku o stwierdzenie wykonalności takiego dokumentu skutkować będzie uruchomieniem procedury naprawczej, przewidzianej w art. 130 i nast. k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.[1480].

W przypadku dokumentów, które mają zostać przedłożone wraz z wnioskiem, zauważyć trzeba, że prawodawca unijny zdecydował się w rozporządzeniu spadkowym na zrównanie orzeczeń wydanych ocznie i zaocznie. Posunięcie to spotkało się z krytyką w literaturze, która opiera się na argumencie, że sytuacja pozwanego w postępowaniach spornych i niespornych nie jest porównywalna, wobec czego sąd powinien mieć chociaż formalną możliwość skontrolowania dokumentów potwierdzających doręczenie dłużnikowi

orzekania o stwierdzeniu wykonalności, może stanowić konieczność ustalenia treści prawa obcego dotyczącego wydawania urzędowych odpisów orzeczenia, w celu ustalenia autentyczności przedłożonego odpisu. Dlatego też *de lege ferenda*, w celu usprawnienia przepływu skutków prawnych, celowe byłoby wprowadzenie zmiany tego przepisu i wskazanie, jakie cechy powinien mieć autentyczny odpis, przykładowo w sposób zbliżony do treści art. 3 lit. i) e.r.s. Zgodzić się należy z I. Pretelli, że wystarczające byłoby przyjęcie w rozporządzeniu wymogu przedłożenia odpisu orzeczenia zawierającego podpis sędziego i pieczęć urzędową. Por. I. Pretelli [w:] A. Bonomi, P. Wautelet, *Le droit européen …*, s. 680. Tożsamo L. Di Cola [w:] A.-L. Calvo Caravaca, A. Davì, H.-P. Mansel, *The EU Succession …*, s. 587.

[1478] Zaznaczyć wypada, że w tym przykładzie chodzi o kopię urzędowego odpisu orzeczenia.

[1479] Por. na tle konwencji brukselskiej pkt 14. i 17. wyroku TS z dnia 14 marca 1996 r., C-275-94 w sprawie Roger van der Linden przeciwko Berufsgenossenschaft der Feinmechanik und Elektrotechnik, EU:C:1996:101 – dalej wyrok TS w sprawie van der Linden oraz na tle konwencji lugańskiej I K. Weitz, *Konwencja …*, s. 138-145. Zob. na tle prawa krajowego M. Jędrzejewska, K. Weitz [w:] T. Ereciński, *Kodeks* …, s. 716.

[1480] Por. postanowienie SN z dnia 6 czerwca 1977 r., sygn. akt II CZ 45/77, opubl. OSNC 1978, Nr 3, poz. 51, postanowienie SN z dnia 10 marca 1980 r., sygn. akt IV CR 28/80, opubl. LEX nr 8219, a także J. Jodłowski, *Glosa do postanowienia SN z dnia 29 grudnia 1972 r., I CZ 150/72*, OSP 1975, Nr 12, poz. 267, tenże, *Uznanie …*, s. 64-66 i J. Zatorska, *Komentarz …*, LEX/el. 2010, art. 37. Odmiennie w postanowieniu SN z dnia 29 grudnia 1972 r., sygn. akt I CZ 150/72, opubl. LEX nr 4942 i K. Potrzobowski, *Kilka uwag w sprawie uznawania orzeczeń sądów zagranicznych*, Palestra 1976, Nr 4-5, s. 32.

orzeczenia wydanego zaocznie[1481]. Wzorując się na rozporządzeniu Bruksela I (art. 53)[1482], zrezygnowano z obowiązku dołączenia do wniosku również oryginału lub uwierzytelnionego odpisu dokumentu, z którego wynika, że pismo wszczynające postępowanie lub pismo równorzędne zostało doręczony stronie, która nie stawiła się w sądzie[1483].

Zarzuty kierowane przeciwko rozwiązaniu przyjętemu w rozporządzeniu spadkowym nie są przekonujące. Przede wszystkim zwrócić uwagę należy na tendencję rozwoju prawa unijnego w kierunku jak najszybszego i najprostszego dla wnioskodawcy przeprowadzenia egzekucji w innym państwie członkowskim. Dlatego nie może budzić większych zastrzeżeń, że w rozporządzeniu nr 650/2012 odstąpiono, zresztą mając na uwadze kilkuletnią praktykę wypracowaną na gruncie rozporządzenia Bruksela I, od rozwiązań poprzednio obowiązujących, które utrudniały wierzycielowi wykonanie orzeczenia. Zauważyć też wypada, że dla sytuacji prawnej dłużnika, który akceptuje przeprowadzenie egzekucji w państwie wykonania i nie wnosi środka zaskarżenia od orzeczenia sądu pierwszej instancji udzielającego *exequatur*, w zasadzie bez znaczenia jest, czy wnioskodawca był wcześniej obowiązany do przedłożenia takich dokumentów, czy też nie.

Natomiast, jeśli dłużnik zamierza zwalczać orzeczenie sądu zezwalające na wykonanie, może wnieść środek odwoławczy i powoływać się w nim na podstawę odmowy wykonania określoną w art. 40 lit. b) e.r.s., a ciężar dowodu spoczywa wtedy na wnioskodawcy, który musi wykazać prawidłowość doręczenia dokumentu wszczynającego postępowanie lub dokumentu równoważnego. Brak tego dodatkowego wymogu formalnego wpisuje się, w zapoczątkowaną także przez rozporządzenie Bruksela I, zmianę polegającą na aktywizacji dłużnika w zakresie dbania o swoje interesy[1484]. Z tych przyczyn wprowadzoną modyfikację należy ocenić pozytywnie, gdyż przyczyni się ona do rozwoju przepływu skutków prawnych w sprawach spadkowych.

Kolejnym wymogiem formalnym jest przedłożenie wraz z wnioskiem zaświadczenia (art. 46 ust. 3 lit. b) e.r.s.). Spełnia ono podwójną funkcję: upraszcza sytuację wierzyciela, który musi przedstawić tylko jeden dodatkowy dokument, a zarazem pozwala sądowi, do

[1481] I. Pretelli [w:] A. Bonomi, P. Wautelet, *Le droit européen …*, s. 681.

[1482] Tożsamo art. 53 konwencji lugańskiej II.

[1483] Obowiązek taki przewidywały konwencja brukselska i lugańska I (art. 46 pkt 2) oraz zawiera go rozporządzenie Bruksela II bis [(art. 37 ust. 1 lit. a)]. W rozporządzeniu Bruksela I bis przedłożenie tych dokumentów jest wymagane tylko przy środkach tymczasowych, w tym zabezpieczających (art. 42). Podkreślić należy, że rozporządzenie Bruksela II ter, które zastąpiło od dnia 1 sierpnia 2022 r. rozporządzenie Bruksela II bis zawiera w art. 35 regulację bardzo zbliżoną do art. 42 rozporządzenia Bruksela I bis.

[1484] Jak zwracano uwagę wcześniej w tym rozdziale, zmianie uległa podstawa odmowy wykonania dotycząca orzeczenia zaocznego, gdyż aktualnie na dłużniku ciąży obowiązek zaskarżenia orzeczenia wydanego zaocznie, jeśli tylko miał ku temu sposobność.

którego wystąpiono o wykonanie, na łatwe pozyskanie informacji dotyczących orzeczenia, potrzebnych do stwierdzenia jego wykonalności[1485]. Nie należą do rzadkości sytuacje, kiedy sąd, do którego wystąpiono o wykonanie, ma trudność z szybkim i niezawodnym uzyskaniem określonych informacji z orzeczenia wydanego przez sąd w państwie pochodzenia z uwagi na język orzeczenia i różnice w sposobie sporządzania pism sądowych w różnych systemach sądowniczych w państw członkowskich[1486].

Zaświadczenie takie powinno być wydane według formularza odpowiadającego językowi urzędowemu państwa pochodzenia orzeczenia. Ze względu na to, że jest ono tylko stwierdzeniem faktów, nie musi być wystawione przez sąd[1487] i może podlegać kontroli przez sąd pierwszej instancji[1488], jak i sąd odwoławczy, np. w celu ustalenia, czy orzeczenie jest rzeczywiście wykonalne[1489], gdyż nie ma ono mocy wiążącej[1490]. Dopuszcza się sporządzenie zaświadczenia przez urzędnika sądowego, a także przez inny organ[1491]. Nie powinno ono być tłumaczone, ponieważ struktura zaświadczenia jest tożsama w każdej wersji językowej.

W polskiej literaturze wskazuje się, że przedstawienie zaświadczenia jest obowiązkowe[1492], innego zdania jest zaś doktryna zagraniczna[1493]. Wydaje się, że oba te stanowiska są w zasadzie poprawne, gdyż sprowadzają się do odmiennego spojrzenia na to samo zagadnienie. Przyjąć należy, że ostatecznie to od decyzji sądu lub właściwego organu będzie zależeć, czy w danej sprawie przedłożenie zaświadczenia będzie konieczne i może on w

[1485] Pkt 146. raportu Pocara, s. 41, opubl. Dz. Urz. WE z 2009 r., C 319, s. 1. Zob. także pkt 41 wyroku TS w sprawie Trade Agency i A. Adamek, A. Frań-Adamek, *Komentarz …*, LEX/el. 2004, art. 38.

[1486] Pkt 146. raportu Pocara, s. 41.

[1487] Pkt 36. wyroku TS w sprawie Trade Agency i pkt 35. opinii w sprawie Trade Agency.

[1488] Odmiennie w pkt. 149. raportu Pocara, s. 42, w którym podano, że sprawdzanie poprawności zaświadczenia byłoby sprzeczne z zasadą mówiącą, że pierwsze stadium postępowania powinno ograniczać się do badania formalnego. Sprawdzenie poprawności zaświadczenia wymagałoby oceny prawnej orzeczenia i powinno być zarezerwowane dla drugiego stadium postępowania.

[1489] Pkt. 34-38 wyroku TS w sprawie Trade Agency, postanowienie SN z dnia 29 kwietnia 2009 r., sygn. akt II CSK 628/08, postanowienie SA w Szczecinie z dnia 17 stycznia 2013 r., sygn. akt I ACz 407/12, postanowienie SA w Katowicach z dnia 20 marca 2018 r., sygn. akt I ACz 164/18, opubl. LEX nr 2475068. I. Pretelli [w:] A. Bonomi, P. Wautelet, *Le droit européen …*, s. 681.

[1490] Pkt. 30-32, 42-44 opinii w sprawie Trade Agency oraz pkt 146. raportu Pocara, s. 41-42.

[1491] Pkt 146. raportu Pocara, s. 41.

[1492] Tak P. Stec [w:] M. Załucki (red.), *Unijne …*, s. 298. Obowiązek ten wynika z treści art. 46 ust. 3 lit. b) e.r.s. i jedynie wyjątkowo na podstawie art. 47 ust. 1 e.r.s. można zwolnić z obowiązku przedstawienia zaświadczenia.

[1493] Tak m. in. L. Di Cola [w:] A.-L. Calvo Caravaca, A. Davì, H.-P. Mansel, *The EU Succession …*, s. 586, I. Pretelli [w:] A. Bonomi, P. Wautelet, *Le droit européen …*, s. 680 i F. Pesce, S. Dominelli, *Regulation (EU) no 650/2012 …* [w:] S. Bariatti, I. Viarengo, F. C. Villata (red.)., *Towards …*, s. 394. Pogląd ten wywodzi się z treści art 47 ust. 1 e.r.s. – sąd może zwolnić z obowiązku przedstawienia zaświadczenia albo poprzestać na przyjęciu innych równoważnych dokumentów.

związku z tym wyznaczyć dodatkowy termin[1494], czy też przyjąć, że wystarczające będzie dołączenie do wniosku innego równorzędnego dokumentu[1495]. Podmiot badający spełnienie warunków formalnych jest również uprawniony do zwolnienia od obowiązku dołączenia do wniosku zaświadczenia, jeśli uzna, że dysponuje wystarczającymi informacjami (art. 47 ust. 1 e.r.s.)[1496].

Podsumowując, uznać należy, że obowiązek przedłożenia zaświadczenia ma charakter względnie obowiązkowy, gdyż od swobodnego uznania sądu (dyskrecjonalnej władzy sędziego) lub właściwego organu będzie zależeć, czy jego przedłożenie jest wymagane. Jeśli sąd lub właściwy organ uzna, że przedłożenie zaświadczenia jest konieczne, a nie zostało ono złożone, to powinien wyznaczyć odpowiedni termin sądowy realnie umożliwiający wnioskodawcy uzupełnienie takiego braku, z jednoczesnym zastrzeżeniem przewidzianego przez prawo krajowe rygoru w razie jego uchybienia[1497].

Pod rozwagę należy wziąć, czy stosownie do polskiego prawa nieprzedłożenie zaświadczenia będzie uzasadniało zwrot wniosku (art. 130 § 1 k.p.c., art. 130^{1a} § 1 k.p.c.)[1498]. Wydaje się, że niedołączenie tego dokumentu nie będzie stanowić takiego braku formalnego wniosku, który uzasadniałby jego każdorazowy zwrot, skoro w art. 47 e.r.s. wskazano, w jaki sposób należy nadać sprawie bieg[1499]. Przyjąć można, że jest to wymóg formalny, którego uchybienie nie jest podstawą do zwrotu pisma.

Za każdym razem, przed nadaniem sprawie biegu, badaniu powinno podlegać, czy do wniosku załączono zaświadczenie. Jeśli go nie dołączono, przewodniczący powinien na podstawie przedłożonych dokumentów ustalić, czy posiada dane wystarczające do rozpo-

[1494] Jest to termin sądowy (art. 164 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.), może on być więc stosownie do okoliczności przedłożony albo skrócony (art. 166 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.). Postulować należy, że termin ten powinien być wyznaczony na taki okres, który umożliwia pozyskanie wnioskodawcy brakującego zaświadczenia.

[1495] Zob. na tle konwencji lugańskiej I K. Weitz, *Konwencja …*, s. 135-137. Na tle k.p.c. por. P. Rylski [w:] H. Dolecki, T. Wiśniewski (red.), *Kodeks …*, s. 375.

[1496] Art. 47 ust. 1 e.r.s. stanowi wyjątek od zasady wyrażonej w art. 46 ust. 1 e.r.s. Por. pkt 14. wyroku TS w sprawie van der Linden. Por. też postanowienie SO w Warszawie z dnia 12 marca 2013 r., sygn. akt XX GCo 21/13, opubl. LEX nr 2285033.

[1497] Tak słusznie P. Stec [w:] M. Załucki (red.), *Unijne …*, s. 299-300. Ze względu na odmienne uregulowanie w art. 47 ust. 2 e.r.s. – „sąd lub właściwy organ może wyznaczyć termin jego przedstawienia" – zastosowania nie znajdzie, ze względu na art. 46 ust. 1 e.r.s., art. 130 k.p.c. w zakresie w jakim określa on terminy ustawowe na uzupełnienie braków pisma.

[1498] Tak przyjęli A. Adamek, A. Frań-Adamek, *Komentarz …*, LEX/el. 2004, art. 55.

[1499] Zob. na tle rozporządzenia nr 44/2001 K. Weitz [w:] A. Wróbel (red.), *Stosowanie …*, s. 603.

znania sprawy, jeśli tak, to powinien nadać sprawie bieg. Natomiast w przypadku niedysponowania takim informacjami[1500] przewodniczący powinien wezwać wnioskodawcę[1501] do przedłożenia zaświadczenia lub dokumentu równoważnego pod rygorem zwrotu wniosku[1502]. Zwrot wniosku nastąpi, jeśli dokumenty te nie zostaną dołączone na wezwanie. Natomiast, jeśli braki te zostaną uzupełnione, ale na podstawie np. dokumentów, które w ocenie wnioskodawcy są równoważne zaświadczeniu, nie będzie można ustalić istnienia przesłanek pozytywnych nadania *exequatur,* sąd powinien wniosek oddalić.

W doktrynie stwierdzono, że dokumentem równorzędnym zaświadczeniu będzie dokument zawierający tę samą treść[1503]. Stanowisko to jest nazbyt rygorystyczne, gdyż nie jest konieczne, aby taki dokument zawierał taką samą treść, skoro jego przedłożenie ma przecież zastąpić zaświadczenie i ułatwić procedowanie, więc dokument ten nie musi stanowić odzwierciedlenia treści zaświadczenia. Wystarczające jest, że na podstawie dokumentu równorzędnego będzie można ustalić istotne fakty, które znajdują wyraz w zaświadczeniu, takie jak np. wykonalność orzeczenia[1504]. W praktyce może okazać się, że dokumentem równorzędnym będzie odpis orzeczenia (art. 46 ust. 3 lit. a) e.r.s.), jeśli treść jego sentencji będzie odpowiednio szczegółowa, zwłaszcza jeżeli będzie on zaopatrzony w klauzulę wykonalności lub inne podobnego rodzaju urzędowe poświadczenie wykonalności[1505]. Rozumowanie to odnosi się odpowiednio do charakteru informacji posiadanych przez sąd lub właściwy organ, których zakres pozwala zwolnić z obowiązku przedłożenia zaświadczenia.

Stosownie do art. 47 ust. 2 e.r.s. tłumaczenie dołączonych do wniosku dokumentów przedkłada się wyłącznie, jeśli zażąda tego sąd lub właściwy organ. Tłumaczenie takie spo-

[1500] Jako przykład można wskazać sytuację, gdy sąd nie jest w stanie ustalić wszystkich przesłanek pozytywnych stwierdzenia wykonalności, takich jak np. wykonalność orzeczenia w państwie pochodzenia. Zob. raport Pocara, pkt 147., s. 41, a także I. Pretelli [w:] A. Bonomi, P. Wautalet, *Le droit européen ..*, s. 683-684.

[1501] W tym również reprezentowanego przez zawodowego pełnomocnika, ponieważ zastosowania nie znajdzie art. 130^{1a} § 1 k.p.c., jako sprzeczny z art. 47 ust. 1 e.r.s.

[1502] Odmiennego zdania jest J. Zatorska, która twierdzi, że bezskuteczny upływ terminu wyznaczonego do przedłożenia zaświadczenia nie wyłącza możliwości poprzestania na dokumencie równorzędnym lub zwolnienia od przedstawienia dokumentu. Taż, *Komentarz …*, LEX/el. 2010, art. 38.

[1503] P. Stec [w:] M. Załucki (red.), *Unijne …*, s. 299.

[1504] Nie należy wymagać od wierzyciela okazania zaświadczenia, jeśli można stwierdzić wykonalność orzeczenia w krótkim terminie nawet bez zaświadczenia. Zob. raport Pocara, pkt 147., s. 41. W doktrynie wskazuje się, że można odstąpić od wymogu przedłożenia zaświadczenia, jeśli np. sędzia rozpoznający sprawę doskonale włada językiem, kulturą prawną i systemem sądowniczym państwa pochodzenia, co pozwala mu na zrozumienie orzeczenia zagranicznego. Zob. I. Pretelli [w:] A. Bonomi, P. Wautelet, *Le droit européen …*, s. 683.

[1505] Zob. postanowienie SA w Katowicach z dnia 7 grudnia 2012 r., sygn. akt I ACz 166/12.

rządza osoba uprawniona do wykonywania tłumaczeń w jednym z państw członkowskich[1506]. Prawodawca unijny nie wskazał, czy dokumenty wymagające tłumaczenia powinny być złożone w oryginale, czy też wystarczające będzie przedłożenie ich odpisów[1507]. Uznać należy, że ustalenie to pozostawiono normom krajowym (art. 46 ust. 1 e.r.s.)[1508]. Według prawa polskiego osobą uprawnioną do dokonania tłumaczenia będzie tłumacz przysięgły[1509]. Ze względu na fakt, że językiem urzędowym przed sądami jest język polski[1510], tłumaczenie dokumentów będzie raczej regułą, od której odstąpić będzie można w wyjątkowych wypadkach[1511].

W literaturze przyjęto, że w razie nieprzedłożenia tłumaczenia dokumentów na żądanie sądu nie znajdą zastosowania art. 130 i nast. k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c., tylko art. 177 § 1 pkt 6 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. Tym samym rygorem, jaki należy zastosować, będzie zawieszenie postępowania ze względu na niemożność nadania sprawie biegu, a nie zwrot wniosku[1512]. Wydaje się, że rozumowanie to jest prawidłowe. Wymóg przedłożenia tłumaczenia na gruncie rozporządzenia spadkowego nie stanowi wymogu formalnego wniosku obwarowanego rygorem zwrotu wniosku. Zauważyć bowiem wypada, że na etapie składania wniosku wnioskodawca nie wie, czy sąd uzna tłumaczenie za niezbędne, a co za tym idzie, to od dyskrecjonalnej władzy sędziego zależy, czy w konkretnym wypadku będzie potrzebne tłumaczenie. Tym samym właściwszym rygorem będzie zawieszenia postępowania, który z zasady jest mniej surowy i pozwala wnioskodawcy na przedłożenie tłumaczenia wymaganych dokumentów z reguły w dłuższym terminie, niż przy rygorze zwrotu wniosku[1513].

[1506] K. Weitz, *Konwencja* …, s. 129-130. Por. na gruncie polskiego prawa krajowego art. 1147 § 1 pkt 3 k.p.c.

[1507] Np. art. 129 k.p.c.

[1508] Odmiennie i nietrafnie P. Stec [w:] M. Załucki (red.), *Unijne …*, s. 299, który stwierdza, że dokumenty takie powinny być przedłożone w oryginale.

[1509] Art. 13 pkt 1 ustawy z dnia 25 listopada 2004 r. o zawodzie tłumacza przysięgłego (t. j. Dz. U. z 2019 r., poz. 1326). Por. P. Stec [w:] M. Załucki (red.), *Unijne …*, s. 300.

[1510] Art. 256 k.p.c. i art. 5 § 1 ustawy z dnia 27 lipca 2001 r. Prawo o ustroju sądów powszechnych (t. j. Dz. U. z 2020 r., poz. 2072 ze zm.) oraz art. 4 pkt 1 i art. 5 ust. 1 i 2 ustawy z dnia 1 października 1999 r. o języku polskim (t. j. Dz. U. z 2021 r., poz. 672). Por. P. Stec [w:] M. Załucki (red.), *Unijne …*, s. 299.

[1511] Por. K. Weitz, *Konwencja …*, s. 128-129 i J. Zatorska, *Komentarz …*, LEX/el. 2010, art. 38. Por. zamiast wielu postanowienie SN z dnia 24 lipca 2013 r., sygn. akt III CZ 34/13, opubl. OSNC-ZD 2014, Nr 2, poz. 32.

[1512] Tak też J. Ciszewski, *Konwencja …*, s. 276, K. Weitz, *Konwencja …*, s. 129, tenże [w:] A. Wróbel (red.), *Stosowanie …*, s. 603 oraz A. Adamek, A. Frań-Adamek, *Komentarz …*, LEX/el. 2004, art. 55. Na gruncie polskiego k.p.c. niedołączenie tłumaczenia dokumentów stanowi brak formalny wniosku, dla którego znajdzie zastosowanie procedura naprawcza z art. 130 i nast. k.p.c. Podobnie M. Radwan [w:] M. Manowska (red.), *Kodeks …*, s. 1640.

[1513] Na tle prawa krajowego zauważyć trzeba, że o ile termin na uzupełnienie braków formalnych ma charakter ustawowy i nie może zostać inaczej określony przez przewodniczącego, a co za tym idzie może wynosić tydzień, niemniej miesiąc lub niemniej niż trzy miesiące (art. 130 § 1 i 1^1 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2

6.3.3. Pomoc prawna i zabezpieczenie, gwarancja lub kaucja

Rozporządzenie spadkowe rozszerza uprawnienia w zakresie pomocy prawnej oraz zwolnienia od kosztów lub wydatków (ang. *legal aid*, fr. *l'assistance judiciaire*, niem. *Prozesskostenhilfe*) przyznane w państwie pochodzenia orzeczenia również na postępowanie w przedmiocie stwierdzenia wykonalności[1514]. W myśl art. 56 e.r.s.[1515] wnioskodawca[1516], któremu w państwie członkowskim pochodzenia przyznano całkowitą lub częściową pomoc prawną lub zwolnienie od kosztów lub wydatków, uprawniony jest w postępowaniu o stwierdzenie wykonalności[1517] do najbardziej korzystnego traktowania w zakresie pomocy prawnej lub możliwie najdalej idącego zwolnienia od kosztów lub wydatków, przewidzianego prawem państwa członkowskiego wykonania.

Pierwszą przesłanką zastosowania tej regulacji jest przyznanie w państwie pochodzenia całkowitej lub częściowej pomocy prawnej lub całkowitego lub częściowego zwolnienia od kosztów lub wydatków. Istotne jest przy tym, że przepis ten nie stanowi, że pomoc

k.p.c.) w zależności od miejsca zamieszkania wnioskodawcy, to przy stosowaniu rygoru zawieszenia z art. 177 § 1 pkt 6 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. przewodniczący jest uprawniony do wyznaczenia terminu odpowiedniego, ponieważ ma on już charakter sądowy i dodatkowo tłumaczenie może zostać przedłożone w okresie trzymiesięcznego zawieszenia.

[1514] Wbrew stanowisku przyjętemu przez Jarosława Turłukowskiego [w:] M. Załucki (red.), *Unijne …*, s. 321-322 nie można uznać, że przepis art. 56 e.r.s. ze względu na jego brzmienie stosować należy wyłącznie do postępowania w przedmiocie stwierdzenia wykonalności, z wyłączeniem postępowania w przedmiocie uznania orzeczenia. Autor ten pomija treść art. 39 ust. 2 e.r.s., który wyraźnie wskazuje na stosowanie art. 45-58 e.r.s. w postępowaniu w przedmiocie uznania orzeczenia. Nie jest przy tym zasadne uzasadnienie tego poglądu na podstawie art. 57 e.r.s., który odnosi się do wnioskodawcy „ubiegającego się (…) o uznanie, stwierdzenie wykonalności lub wykonanie orzeczenia". Przyjąć należy, że w części dotyczącej uznania przepis ten stanowi swoiste *superfluum* ze względu na art. 39 ust. 2 e.r.s. Zob. podobnie J. Biernat [w:] M. Załucki (red.), *Unijne* …, s. 325 co do art. 58 oraz I. Pretelli [w:] A. Bonomi, P. Wautelet, *Le droit européen* …, s. 712.

[1515] Przepis ten jest w zasadzie powtórzeniem art. 50 ust. 1 rozporządzenia nr 44/2001.

[1516] Dłużnik może skorzystać ze zwolnienia od kosztów lub pomocy prawnej jedynie na podstawie prawa krajowego państwa wykonania. I. Pretelli [w:] A. Bonomi, P. Wautelet, *Le droit européen* …, s. 712. Zob. także art. 47 KPP oraz wyrok ETPC z dnia 9 października 1979 r. Airey przeciwko Irlandii, skarga nr 6289/73, pkt 26., dostępny w dniu 23 stycznia 2022 r. na https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22fulltext%22:[%226289/73%22],%22documentcollectionid2%22:[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22],%22itemid%22 :[%2200157419%22]} i wyrok ETPC z dnia 26 lutego 2002 Essadi przeciwko Francji, skarga nr 49384/99, pkt 31., dostępny w dniu 23 stycznia 2022 r. na https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-64724%22]}. Na gruncie prawa unijnego zagadnienie pomocy prawnej jest uregulowane za pomocą dyrektywy Rady 2003/8/WE z dnia 27 stycznia 2003 r., Dz. Urz. WE z 2007 r., L 26, s. 41. W Polsce implementacja tej dyrektywy nastąpiła na mocy ustawy z dnia 17 grudnia 2004 r. o prawie pomocy w postępowaniu w sprawach cywilnych prowadzonym w państwach członkowskich Unii Europejskiej oraz o prawie pomocy w celu ugodowego załatwienia sporu przed wszczęciem takiego postępowania (Dz. U. z 2005 r. Nr 10, poz. 67 ze zm.). Zob. również R. Frey, *Pomoc prawna w sporach o charakterze transgranicznym*, PPUE 2005, Nr 11, s. 9-12.

[1517] Uprawnienie to dotyczy wszystkich instancji w sprawie o stwierdzenie wykonalności. Odmienną regulację stanowił art. 44 konwencji brukselskiej i konwencji lugańskiej I ograniczający pomoc prawną i zwolnienie od kosztów tylko do postępowania pierwszoinstancyjnego. Nie ma on natomiast zastosowania w późniejszym postępowaniu egzekucyjnym. Zob. S. Ziino [w:] A.-L. Calvo Caravaca, A. Davì, H.-P. Mansel, *The EU Succession …*, s. 619 i I. Pretelli [w:] A. Bonomi, P. Wautelet, *Le droit européen* …, s. 712.

lub zwolnienie powinno nastąpić w postępowaniu, w którym wydano orzeczenie podlegające stwierdzeniu wykonalności. Drugą przesłanką jest natomiast istnienie w państwie wykonania instytucji zwolnienia od kosztów lub wydatków i pomocy prawnej. Podkreślenia wymaga, że art. 56 e.r.s. nie stanowi samoistnej podstawy np. do przyznania pomocy prawnej z urzędu, jeśli nie jest ona przewidziana w prawie państwa wykonania[1518].

W literaturze słusznie zauważa się, że chodzi ogólnie o przyznanie w państwie pochodzenia takiej pomocy lub zwolnienia, zaś w państwie wykonania możliwe jest badanie jedynie, czy została ona rzeczywiście udzielona[1519]. Celem art. 56 e.r.s. jest bowiem automatyczne rozszerzenie zwolnienia od kosztów lub pomocy prawnej przyznanej wnioskodawcy w państwie pochodzenia[1520], w zasadzie bez wydania odrębnego postanowienia[1521].

W przypadku prawa polskiego wnioskodawca zwolniony od kosztów lub wydatków w państwie pochodzenia orzeczenia, nawet w części, powinien zostać w całości zwolniony z kosztów sądowych z mocy prawa (*ex lege*) w państwie wykonania, a jeśli dodatkowo korzystał z pomocy prawnej w państwie pochodzenia orzeczenia powinien zostać mu ustanowiony pełnomocnik z urzędu w osobie adwokata albo radcy prawnego[1522].

Kolejnym ułatwieniem dla wnioskodawcy dochodzącego uznania, stwierdzenia wykonania i wykonania w innym państwie członkowskim, i jednocześnie ograniczeniem ochrony przysługującej dłużnikowi, jest wyłączenie możliwości nałożenia na wnioskodawcę jakiegokolwiek zabezpieczenia, gwarancji lub kaucji (*cautio iudiatum solvi*)[1523],

---

[1518] Prawo do uzyskania pomocy prawnej przewidziane w art. 47 ust. 3 KPP nie ma charakteru absolutnego i dopuszczalne jest ustanowienie jego ograniczeń w prawie krajowym, o ile są proporcjonalne i nie naruszają substancji uprawnienia do uzyskania pomocy prawnej. Zob. postanowienie TS z dnia 13 czerwca 2012 r., C-156/12 w sprawie GREP GmbH v Freitstaat Bayern, EU:C:2012:342 i J. Zatorska, *Glosa do postanowienia TS z dnia 13 czerwca 2012 r., C-156/12,* LEX/el. 2013.

[1519] J. Turłukowski [w:] M. Załucki (red.), *Unijne …*, s. 322 i I. Pretelli [w:] A. Bonomi, P. Wautelet, *Le droit européen* …, s. 712. Badanie tej okoliczności powinno nastąpić w zasadzie na podstawie zaświadczenia. Zob. pkt 7.1. (pomoc prawna) i pkt 7.2. (zwolnienie od kosztów i wydatków) zaświadczenia.

[1520] Na tle konwencji brukselskiej zob. raport Jenarda, s. 54, a na tle konwencji lugańskiej I por. K. Weitz, *Konwencja …* s. 159.

[1521] Zob. J. Ciszewski, *Konwencja …*, s. 268 i S. Ziino [w:] A.-L. Calvo Caravaca, A. Davì, H.-P. Mansel, *The EU Succession …*, s. 618. W przypadku rozpoznawania wniosku o stwierdzenie wykonalności w Polsce nie trzeba będzie wydawać postanowienia o zwolnieniu od kosztów sądowych, jeśli wnioskodawca korzystał z takiego zwolnienia w państwie pochodzenia. Natomiast celowe będzie wydanie z urzędu postanowienia o ustanowieniu pełnomocnika z urzędu, ponieważ w świetle art. 117^3 § 1 k.p.c. o wyznaczenie adwokata lub radcy prawnego sąd zwraca się do właściwej okręgowej rady adwokackiej lub rady okręgowej izby radców prawnych.

[1522] K. Weitz, *Konwencja …*, s. 160-161.

[1523] M. in. kaucji aktorycznej uregulowanej w art. 1119 i nast. k.p.c. Por. pkt 14. i 15. wyroku TS z dnia 1 lipca 1993 r., C-20/92 w sprawie Anthony Hubbard przeciwko Peter Hamburger, EU:C:1993:280. Zob. również wyrok TS z dnia 26 września 1996 r., C-43/95 w sprawie Data Delecta Aktiebolag i Ronny Forsberg przeciwko MSL Dynamics Ltd, EU:C:1996:357, wyrok TS z dnia 20 marca 1997 r., C-323/95 w sprawie David Charles Hayes i Jeannette Karen Hayes przeciwko Kronenberger GmbH, EU:C:1997:169 i wyrok TS z dnia 2 października 1997 r., C-122/96 w sprawie Stephen Austin Saldanha i MTS Securities

niezależnie od ich nazwy, z tego powodu, że jest on cudzoziemcem lub nie ma miejsca zamieszkania lub pobytu w państwie członkowskim wykonania (art. 57 e.r.s.)[1524]. Tym samym będzie można nałożyć na niego takie środki, jeśli tylko nie będą one miały charakteru dyskryminującego ze względu na obywatelstwo i miejsce zamieszkania lub pobytu[1525].

Wskazać przy tym trzeba, że rozporządzenie spadkowe nie przewiduje możliwości uzależnienia wykonalności od złożenia zabezpieczenia, o czym stanowiły konwencje brukselska i lugańska I (art. 38 ust. 3) i rozporządzenie nr 44/2001 (art. 46 ust. 3). Wydaje się jednak, że możliwe jest uzależnienie wykonalności od złożenia zabezpieczenia przy złożeniu wniosku o stwierdzenie wykonalności na podstawie rozporządzenia nr 650/2012, jeśli taką możliwość przewiduje prawo krajowe, np. art. 807 k.p.c., czy odpowiednio stosowany art. 334 § 1 k.p.c., i jeśli zabezpieczenie takie nie ma charakteru dyskryminującego w myśl art. 57 e.r.s.[1526].

Dodatkowo w postępowaniu o stwierdzenie wykonalności w państwie członkowskim wykonania nie można pobierać żadnych opłat ani należności obliczanych od wartości przedmiotu sporu (art. 58 e.r.s.)[1527]. Podkreślić należy, że zakresem tego przepisu jest objęty zarówno wnioskodawca, jak i dłużnik. Nie dotyczy on jednak wynagrodzenia pełnomocnika procesowego i innych opłat niż opłaty stosunkowe, czyli np. opłat stałych[1528].

6.3.4. Właściwość sądu

W rozporządzeniu o dziedziczeniu uregulowano, odrębnie od prawa krajowego, także sposób określenia właściwości miejscowej i rzeczowej. Rozporządzenie nie stanowi, czy badanie obu właściwości następuje z urzędu, czy też podejmowane jest na wniosek. Na tle konwencji brukselskiej[1529] i następnie rozporządzenia nr 44/2001[1530] przyjmowano, że sąd powinien w tym zakresie działać z urzędu. Brak jest uzasadnionych podstaw od odejścia od tego słusznego stanowiska na gruncie rozporządzenia spadkowego. Stwierdzić trzeba, że badanie właściwości miejscowej i rzeczowej mieści się w ramach procedury

Corporation przeciwko Hiross Holding AG, EU:C:1997:458.

[1524] Przepis ten wywodzi się z art. 45 konwencji brukselskiej, dla której z kolei wzorcem był art. 17 konwencji dotyczącej procedury cywilnej podpisanej w Hadze w dniu 1 marca 1954 r. (Dz. U. z 1963 r., Nr 17 poz. 90 ze zm.)

[1525] S. Ziino [w:] A.-L. Calvo Caravaca, A. Davì, H.-P. Mansel, *The EU Succession …*, s. 621.

[1526] Zob. K. Weitz, *Konwencja …*, s. 310-311.

[1527] W Polsce opłata stała od wniosku o stwierdzenie wykonalności wynosi 300 zł (art. 24 ust. 1 pkt 2 k.p.c.).

[1528] Raport Jenarda, s. 63.

[1529] Tak odnośnie do paralelnej do niej konwencji lugańskiej I K. Weitz, *Konwencja …*, s. 157.

[1530] A. Adamek, A. Frań-Adamek, *Komentarz …*, LEX/el. 2004, art. 39.

składania wniosku art. 46 ust. 1 e.r.s. i tym samym stosować należy przepisy prawa krajowego[1531].

Właściwość miejscową ustala się na podstawie miejsca zamieszkania strony[1532], przeciwko której dochodzi się wykonania lub na podstawie miejsca wykonania orzeczenia (art. 45 ust. 2 e.r.s.), przy czym miejsce zamieszkania ustala się na podstawie prawa wewnętrznego państwa, w którym orzeczenie ma zostać wykonane (art. 44 e.r.s.). Okoliczność ta jest istotna, ponieważ kwestia właściwości miejscowej wpływa pośrednio na określenie jurysdykcji[1533]. Właściwy jurysdykcyjnie będzie bowiem sąd tego państwa członkowskiego, na obszarze którego zamieszkuje strona, przeciwko której dochodzi się wykonania lub znajduje się miejsce wykonania orzeczenia. Zgodnie z zasadami *perpetuatio iurisdictionis i perpetuatio fori* zmiana miejsca zamieszkania po złożeniu wniosku nie ma wpływu na zmianę właściwości miejscowej sądu ani na jurysdykcję sądu[1534].

Sąd państwa wykonania będzie ustalał przede wszystkim to, czy osoba, przeciwko której dochodzi się wykonania, ma miejsca zamieszkania na terytorium tego państwa i następnie, jaki sąd jest miejscowo właściwy według jego prawa wewnętrznego. W świetle prawa polskiego miejsce zamieszkania ustalać należy na podstawie art. 25-28 k.c. w zw. z art. 27 § 2 k.p.c., zaś właściwość miejscową na mocy art. 27 § 1 k.p.c. i art. 30 k.p.c.[1535]

Właściwość miejscowa została określona w art. 45 ust. 2 e.r.s. w sposób alternatywny, jako właściwość przemienna[1536]. W konwencji brukselskiej i lugańskiej I przyjęto odmiennie – w myśl art. 32 ust. 2: „Właściwość miejscową określa się na podstawie miejsca zamieszkania dłużnika. Jeżeli nie ma on miejsca zamieszkania na terytorium państwa

[1531] Na gruncie polskiego prawa krajowego podstawą badania z urzędu właściwości sądu w sprawie o stwierdzenie wykonalności będzie art. 200 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.

[1532] W rozporządzeniu nr 2201/2003 właściwość miejscową określa się przede wszystkim na podstawie zwykłego pobytu osoby, przeciwko której ma być uzyskane wykonanie, lub na podstawie zwykłego pobytu dziecka, którego dotyczy wniosek (art. 29 ust. 2).

[1533] L. Di Cola [w:] A.-L. Calvo Caravaca, A. Davì, H.-P. Mansel, *The EU Succession …*, s. 575.

[1534] I. Pretelli [w:] A. Bonomi, P. Wautelet, *Le droit européen …*, s. 676 oraz L. Di Cola [w:] A.-L. Calvo Caravaca, A. Davì, H.-P. Mansel, *The EU Succession …*, s. 577.

[1535] Ze względu na brak w rozporządzeniu spadkowym przepisu określającego, jak ustalać właściwość miejscową w przypadku osób prawnych i niepełnych osób prawnych (por. art. 53 ust. 1 konwencji brukselskiej i lugańskiej I i art. 60 rozporządzenia Bruksela I) przyjąć należy, że na podstawie art. 46 ust. 1 e.r.s. zastosowanie znajdzie w tym zakresie prawo krajowe.

[1536] Uznać trzeba, że dla przyjęcia właściwości miejscowej według miejsca wykonania orzeczenia wystarczające jest złożenie przez wnioskodawcę oświadczenia, że zamierza prowadzić egzekucję w okręgu tego sądu. Nie jest przy tym istotne, czy egzekucja może tam być skutecznie przeprowadzona. Zob. K. Weitz, *Konwencja …*, s. 156-157, 371, tenże [w:] A. Wróbel (red.), *Stosowanie …*, s. 603, J. Ciszewski, *Konwencja …*, s. 244 i A. Adamek, A. Frań-Adamek, *Komentarz …*, LEX/el. 2004, art. 38.

wykonania, właściwy jest sąd, w którego okręgu egzekucja powinna zostać przeprowadzona”[1537]. Przepis ten rodził istotne trudności praktyczne, jeśli dłużnik miał wiele miejsc zamieszkania, czy też utrudnione było ustalenie jego miejsca zamieszkania[1538]. Zmiana tej regulacji zapoczątkowana w rozporządzeniu Bruksela I i następnie kontynuowana w rozporządzeniu spadkowym została doceniona w doktrynie[1539].

Jednakże regulacja właściwości miejscowej w rozporządzeniu o dziedziczeniu nie jest pozbawiona wad. Mając na uwadze metodę przyjętą na potrzeby konwencji brukselskiej i rozporządzenia nr 44/2001[1540], prawodawca unijny nie zdefiniował w rozporządzeniu spadkowym pojęcia „miejsce zamieszkania”, tylko odesłał do *lex fori*[1541]. Natomiast co do „miejsca wykonania” brak jest zarówno definicji, jak i odesłania do prawa krajowego, wobec tego powstaje wątpliwość, czy pojęcie to ma znaczenie autonomiczne, czy też należy je interpretować w oparciu o regulacje wewnętrzne. *De lege lata* prawo krajowe państw członkowskich może przewidywać różne sposoby rozumienia „miejsca zamieszkania”[1542] i „miejsca wykonania”, co może prowadzić do sporów jurysdykcyjnych, zwłaszcza negatywnych, jeśli „miejsce zamieszkania” i „miejsce wykonania” będzie znajdować się na terenie różnych państw członkowskich i będzie w różny sposób rozumiane.

Ponadto rozporządzenie spadkowe rozszerzyło zakres swobody wnioskodawcy w wyborze sądu, do którego złoży wniosek. Może więc zdarzyć się, że wnioskodawca będzie dochodzić stwierdzenia wykonalności kolejno przed różnymi sądami. Może to prowadzić do sytuacji, w której wnioskodawca w razie oddalenia wniosku przez sąd pierwszej instancji mógłby wystąpić do sądu wykonania z nowym wnioskiem, zamiast wnieść środek odwoławczy od niekorzystnego dla niego orzeczenia. Tego rodzaju nadużycie może okazać się trudne do wykrycia, skoro postępowanie pierwszoinstancyjne ma charakter *ex parte* i sąd rozpatrujący kolejny wniosek oraz dłużnik mogą nie mieć możliwości ustalenia tego faktu[1543].

[1537] Zob. raport Jenarda s. 49. Odnośnie do uregulowania właściwości miejscowej w konwencji Lugano I zob. K. Weitz, *Konwencja …*, s. 151-158.

[1538] Zob. pkt 144. raportu Pocara, s. 40.

[1539] Zob. m. in. I. Pretelli [w:] A. Bonomi, P. Wautelet, *Le droit européen …*, s. 678 oraz L. Di Cola [w:] A.-L. Calvo Caravaca, A. Davì, H.-P. Mansel, *The EU Succession …*, s. 576.

[1540] Art. 32 ust. 2 konwencji brukselskiej i art. 39 ust. 2 rozporządzenia Bruksela I.

[1541] Zob. I. Pretelli [w:] A. Bonomi, P. Wautelet, *Le droit européen* …, s. 675. Odnośnie do przyczyny takiego stanu rzeczy na tle konwencji brukselskiej zob. raport Jenarda, s. 15-18.

[1542] Jako teoretyczny przykład można wskazać uregulowanie miejsca zamieszkania wyłącznie na podstawie miejsca ostatniego pobytu i określenie miejsca zamieszkania, gdzie wymaga się zarówno przebywania w danej miejscowości i zamiaru stałego pobytu, np. art. 25 k.c., czy też określenie miejsca zamieszkania stosownie do oficjalnych rejestrów państwowych. Zob. art. 1108 § 1 k.p.c.

[1543] Zwraca na to uwagę K. Weitz, *Konwencja …*, s. 153.

Jak już wcześniej podano, w sprawach Gothaer i RK Trybunał uznał, że sądy państw członkowskich są związane rozstrzygnięciem w zakresie jurysdykcji. O ile jednak w orzeczeniu będącym podstawą sprawy Gothaer sąd uznał się za niewłaściwy i jednocześnie wskazał, jaki sąd jest właściwy, to w praktyce może zdarzyć się, że sąd państwa członkowskiego zawrze w sentencji orzeczenia tylko stwierdzenie braku swojej właściwości, a kolejny sąd, innego już państwa członkowskiego, do którego następnie skierowano wniosek, również uzna się za niewłaściwy[1544]. W literaturze wskazano, że negatywny konflikt jurysdykcyjny dotyczący „miejsca zamieszkania" może zostać rozwiązany przez skierowanie wniosku do sądu właściwego według „miejsca wykonania"[1545], co jednak również może być problematyczne przy przyjęciu, że pojęcie to ma być określone stosownie do prawa krajowego[1546].

Właściwość rzeczowa jest określana przez państwo, w którym złożono wniosek o stwierdzenie wykonalności. Na państwa członkowskie nałożono na mocy art. 78 e.r.s. (art. 45 ust. 1 e.r.s.) obowiązek poinformowania Komisji, o tym jaki jest to organ[1547]. Właściwość ta ma charakter wyłączny. W Polsce właściwym sądem w pierwszej instancji jest sąd okręgowy.

6.4. Rozpoznanie wniosku przez sąd pierwszej instancji

W świetle art. 48 e.r.s. wykonalność orzeczenia stwierdza się bez kontroli na podstawie art. 40 e.r.s.[1548], bezzwłocznie po dopełnieniu formalności przewidzianych w art. 46

[1544] Por. negatywny konflikt jurysdykcyjny będący podstawą stany faktycznego będący podstawą pytania prejudycjalnego w sprawie RK.

[1545] I. Pretelli [w:] A. Bonomi, P. Wautelet, *Le droit européen* …, s. 675.

[1546] Miejsce wykonania można w zasadzie łatwo określić przy nieruchomościach, czy rzeczach, które ze swej natury można zlokalizować. Miejsce wykonania w innych wypadkach może stwarzać specyficzne problemy. Zob. I. Pretelli [w:] A. Bonomi, P. Wautelet, *Le droit européen …*, s. 677 oraz E. Merlin, *Riconoscimento ed esecutività della decisione straniera nel Regolamento "Bruxelles I"*, Rivitto diritta processualis, 2001, vol. 56, s. 443 i nast.

[1547] Art. 78 ust. 1 e.r.s. brzmi: do dnia 16 listopada 2014 r. państwa członkowskie przekazują Komisji: a) nazwy i dane kontaktowe sądów lub organów właściwych w zakresie rozpatrywania wniosków o stwierdzenie wykonalności orzeczeń zgodnie z art. 45 ust. 1 oraz w zakresie rozpatrywania środków zaskarżenia od orzeczeń wydanych w sprawie takich wniosków zgodnie z art. 50 ust. 2; b) informacje o procedurach zaskarżenia orzeczenia wydanego w następstwie wniesienia środka zaskarżenia, o których mowa w art. 51; (…) Państwa członkowskie przekazują Komisji informacje o wszelkich późniejszych zmianach tych informacji. Komisja ogłasza informacje przekazane zgodnie z ust. 1 w Dzienniku Urzędowym Unii Europejskiej, z wyjątkiem adresów i innych danych kontaktowych sądów i organów, o których mowa w ust. 1 lit. a) (ust. 2). Komisja udostępnia do wiadomości publicznej w każdej innej stosownej formie wszystkie informacje przekazane jej zgodnie z ust. 1, w szczególności przy wykorzystaniu europejskiej sieci sądowej w sprawach cywilnych i handlowych (ust. 3).

[1548] Błędnie kontrola istnienia przesłanki odmowy stwierdzenia wykonalności z art. 34 pkt 2 rozporządzenia Bruksela I została przeprowadzona przez sąd pierwszej instancji, co zostało zaaprobowane przez SA we Wrocławiu w sprawie zakończonej postanowieniem z dnia 31 stycznia 2012 r., sygn. akt I ACz 137/12,

e.r.s. Na tym, w zasadzie wstępnym etapie postępowania, strona, przeciwko której dochodzi się wykonania, nie jest uprawniona do składania jakichkolwiek oświadczeń w sprawie wniosku[1549]. Z przepisu tego wynika, że postępowanie w przedmiocie stwierdzenia wykonalności przed sądem pierwszej instancji ma charakter niekontradyktoryjny, co już wcześniej zostało zaznaczone. Ma to na celu, po pierwsze, przyspieszenie postępowania i po drugie, podobnie jak przy krajowym postępowaniu egzekucyjnym, zaskoczenie dłużnika[1550], aby nie był on w stanie podjąć czynności prowadzących do ubezskutecznienia przyszłego wykonania orzeczenia zagranicznego[1551].

Z art. 48 zdanie drugie e.r.s. wynika pośrednio zakaz podejmowania na tym etapie postępowania przez sąd jakichkolwiek czynności, które mogłyby przyczynić się do powzięcia przez dłużnika wiedzy o toczącym się postępowaniu, takich jak zawiadomienie o wszczęciu postępowania, czy wezwanie go celem wysłuchania na posiedzenie albo zobowiązanie go do przedstawienia stanowiska na piśmie[1552]. W aktualnie obowiązującym stanie prawnym nie ma wątpliwości, że sprawa o stwierdzenie wykonalności w pierwszej instancji powinna zostać rozpoznana na posiedzeniu niejawnym (art. 1151^1 § 2 zdanie drugie k.p.c.)[1553].

---

opubl. LEX nr 1108788.

[1549] Odnotować należy, że TK w wyroku o sygn. akt SK 45/09 stwierdził zgodność z art. 45 ust. 1 oraz z art. 32 ust. 1 w związku z art. 45 ust. 1 Konstytucji RP art. 41 zdanie drugie rozporządzenia nr 44/2001, który treściowo odpowiada art. 48 zdanie drugie e.r.s.. Zob. również postanowienie SA w Szczecinie z dnia 17 września 2018 r., sygn. akt I AGz 88/18, opubl. LEX nr 2578243. Por. M. Domańska, A. Hauser, J. Królikowski, R. Talaga, *Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego, Sądu Najwyższego i Naczelnego Sądu Administracyjnego*, Eur. Przeg. Sąd. 2013, Nr 8, s. 59-61.

[1550] Zob. raport Jenarda, s. 50, raport Schlossera pkt 219, s. 134. K. Weitz [w:] A. Wróbel (red.), *Stosowanie …*, s. 606. Istotność tego celu została niesłusznie skontestowana przez SN w postanowieniu z dnia 14 grudnia 2006 r., sygn. akt I CSK 262/06, opubl. OSP 2008, Nr 2, poz. 23. Por. P. Grzegorczyk, *Wysłuchanie …*, s. 233. Zob. negatywne stanowisko P. Rylskiego co do kontradyktoryjności postępowania o stwierdzenie wykonalności w pierwszej instancji według k.p.c., tenże, [w:] H. Dolecki, T. Wiśniewski (red.), *Kodeks …*, s. 370.

[1551] K. Weitz, *Konwencja …*, s. 167-169.

[1552] Tamże, s. 169-170 i tenże, [w:] A. Wróbel (red.), *Stosowanie …*, s. 606.

[1553] Przed wprowadzeniem tego przepisu do k.p.c. – 1 lipca 2009 r. – podstawę rozpoznania wniosku na posiedzeniu niejawnym powinien stanowić art. 41 rozporządzenia nr 44/2001, który należało traktować jako przepis szczególny, o którym mowa w art. 148 § 1 k.p.c. nakazujący rozpoznanie sprawy na posiedzeniu niejawnym. Odmiennie SN w postanowieniu z dnia 14 grudnia 2006 r., sygn. akt I CSK 262/06 dopuszczając możliwość procedowania wniosku przed sądem pierwszej instancji na posiedzeniu jawnym. Tożsamo SN w postanowieniu z dnia 6 stycznia 2010 r., sygn. akt I PZP 6/09, opubl. OSNP 2011, Nr 13-14, poz. 183. Słusznie wskazał za to SN w postanowieniu z dnia 12 grudnia 2006 r., sygn. akt II CZ 103/06, opubl. LEX nr 530624, że błędne było orzekanie przez sąd pierwszej instancji w przedmiocie wniosku o stwierdzenie wykonalności po przeprowadzeniu rozprawy. Za celowością rozpoznania wniosku na jednostronnym posiedzeniu jawnym, to jest bez udziału dłużnika wypowiedział się K. Weitz [w:] A. Wróbel (red.), *Stosowanie …*, s. 606. Zob. również postanowienie SN z dnia 21 marca 2007 r., sygn. akt I CSK 434/06. Zob. także J. Ciszewski, *Glosa do postanowienia SN: z dnia 14 grudnia 2006 r., I CSK 262/06 oraz z dnia 21 marca 2007 r., I CSK 434/06*, OSP 2008, Nr 2, poz. 24, tenże, *Konwencja …*, s. 249 i A. Adamek, A. Frań-Adamek, *Komentarz …*, LEX/el. 2004, art. 42. Ze względu, że rozporządzenie

Nie można jednak wykluczyć, że dłużnik dowie się postępowaniu toczącym się przed sądem pierwszej instancji. W doktrynie można spotkać się z poglądami, że w takiej sytuacji sąd może uwzględnić zarzuty podniesione przez niego w piśmie procesowym lub że nie może w żaden sposób się do nich odnieść i ich uwzględnić przy rozpoznawaniu wniosku[1554].

W rozporządzeniu spadkowym, podobnie jak w rozporządzeniu nr 44/2001, odstąpiono od możliwości nieuwzględnienia wniosku o stwierdzenie wykonalności przez sąd pierwszej instancji w oparciu o stwierdzenie istnienia jednej z przesłanek odmowy, co wcześniej przewidywała konwencja brukselska i lugańska I (art. 34 ust. 2). Tym samym poglądy, wyrażone na podstawie tych konwencji, częściowo uległy dezaktualizacji i uznać należy, że na pierwszym etapie postępowania o stwierdzenie wykonalności na podstawie rozporządzenia o dziedziczeniu sąd nie powinien w ogóle uwzględniać stanowiska dłużnika, jeśli zostanie ono wyjątkowo wyrażone, a ewentualne pismo procesowe złożone przez dłużnika powinno zostać zwrócone na podstawie art. 48 zdanie drugie e.r.s.

Na sądy państw członkowskich został nałożony obowiązek bezzwłocznego procedowania (art. 48 zdanie pierwsze e.r.s.). Termin ten ma charakter instrukcyjny i wyraża generalną regułę interpretacyjną, wobec czego nie jest on obwarowany w tym postępowaniu żadną sankcją w razie jego niedochowania[1555]. W razie jednak naruszenia prawa wnioskodawcy do bezzwłocznego rozpoznania wniosku możliwe jest wystąpienie przez niego ze skargą w trybie ustawy z dnia 17 czerwca 2004 r. o skardze na naruszenie prawa strony do rozpoznania sprawy w postępowaniu przygotowawczym prowadzonym lub nadzorowanym przez prokuratora i postępowaniu sądowym bez nieuzasadnionej zwłoki (t. j. Dz. U. z 2023 r., poz. 1725)[1556].

W polskiej literaturze wskazuje się, że do postępowania przed sądem pierwszej instancji, w zakresie, w jakim odmiennie nie stanowi rozporządzenie spadkowe, należy stosować przepisy dotyczące postępowania klauzulowego, jako najbardziej zbliżone[1557]. Wy-

spadkowe weszło w życie 17 sierpnia 2015 r., a więc gdy już obowiązywał art. 1151^1 k.p.c. uwagi te mają znaczenie historycznoporównawcze, przy czym ich odnotowanie ma istotne znaczenie ze względu na zbieżność w tym zakresie przepisów rozporządzenia Bruksela I i rozporządzenia nr 650/2012.

[1554] K. Weitz, *Konwencja* …, s. 171-177. Por. P. Grzegorczyk, *Wysłuchanie dłużnika przed sądem drugiej instancji w postępowaniu o stwierdzenie wykonalności zagranicznego orzeczenia w prawie europejskim*, Palestra 2009, Nr 3-4, s. 232 oraz K. Weitz, *Dopuszczalność …*, s. 104.

[1555] Zob. pkt 148. raportu Pocara, s. 41.

[1556] Stanowisko to należy odnieść również do postępowania przed sądem II i III instancji (art. 52 zdanie drugie e.r.s.).

[1557] P. Stec [w:] M. Załucki (red.), *Unijne …*, s. 301.

daje się jednak, że właściwsze będzie odpowiednie stosowanie przede wszystkim przepisów trzeciej księgi czwartej części i pierwszej księgi pierwszej części k.p.c.[1558], a jedynie w niezbędnym zakresie – przepisów dotyczących postępowania klauzulowego[1559]. Oznacza to, że sąd okręgowy powinien rozpoznać sprawę na posiedzeniu niejawnym (art. 1151^1 § 2 zdanie drugie k.p.c.) w składzie jednoosobowym (art. 47 § 1 k.p.c.). Po przeprowadzeniu posiedzenia sąd orzeka postanowieniem (art. 1151^1 § 3 k.p.c. w zw. z art. 361 *in fine* k.p.c.) o charakterze merytorycznym, które korzysta z prawomocności materialnej (art. 365 k.p.c. i art. 366 k.p.c. w zw. z art. 361 *in fine* k.p.c.)[1560].

6.4.1. Zakres kognicji sądu pierwszej instancji

Kognicja sądu pierwszej instancji jest bardzo wąska – ogranicza się w zasadzie do zbadania dochowania formalności, o których mowa była powyżej, bez możliwości badania podstaw odmowy wskazanych w art. 40 (art. 48 zdanie pierwsze e.r.s.) i tym bardziej bez możliwości oceny merytorycznej orzeczenia zagranicznego (art. 41 e.r.s.)[1561].

W Polsce po wpłynięciu wniosku o stwierdzenie wykonalności sąd pierwszej instancji powinien zbadać istnienie przesłanek procesowych warunkujących przeprowadzenie postępowania[1562]. Podkreślić trzeba, że kwestię powagi rzeczy osądzonej i litispendencji

---

[1558] Zob. postanowienie SN z dnia 21 marca 2007 r., sygn. akt I CSK 434/06 oraz K. Weitz [w:] A. Wróbel (red.), *Stosowanie …*, s. 600.

[1559] M. in. przepisów dotyczących treści klauzuli wykonalności, a zwłaszcza art. 783 § 1 zdanie drugie k.p.c., w myśl którego, jeżeli przepis szczególny nie stanowi inaczej, tytułowi egzekucyjnemu opiewającemu na świadczenie pieniężne w walucie obcej sąd nada klauzulę wykonalności ze zobowiązaniem komornika do przeliczenia tej kwoty na walutę polską według średniego kursu waluty obcej ogłoszonego przez Narodowy Bank Polski na dzień sporządzenia planu podziału, a jeżeli planu podziału nie sporządza się - na dzień wypłaty kwoty wierzycielowi.

[1560] K. Weitz, *Konwencja …*, s. 194.

[1561] Słusznie zauważyła w tym kontekście rzecznik generalna J. Kokott, że treść zaświadczenia odzwierciedla zasadniczo zakres badania dokonywanego przez sąd państwa wykonującego orzeczenie na pierwszym etapie postępowania w sprawie uznania orzeczenia zagranicznego. Dane zawarte w zaświadczeniu umożliwiają szybkie zbadanie przesłanek stwierdzenia wykonalności. I tak na podstawie zaświadczenia można łatwo sprawdzić, czy strony postępowania o uznanie orzeczenia zagranicznego są identyczne ze stronami postępowania wyjściowego i czy pod względem formalnym w ogóle istnieje orzeczenie objęte zakresem stosowania danego rozporządzenia. Zob. pkt 40. opinii w sprawie Trade Agency oraz pkt 143. raportu Pocara, s. 40.

[1562] Ustalić należy, czy istnieją wszystkie przesłanki procesowe dodatnie takie jak: przynależność sprawy do drogi sądowej, jurysdykcja krajowa sądów polskich (art. 15 e.r.s.), zdolność sądowa stron, zdolność procesowa stron oraz należyte zastępstwo procesowe strony, która nie ma zdolności procesowej oraz czy nie zachodzą przesłanki procesowe negatywne w postaci: powagi rzeczy osądzonej odnośnie do stwierdzenia wykonalności w Polsce oraz zawisłości sporu w Polsce. Na temat przesłanek procesowych dodatnich i ujemnych oraz względnych i bezwzględnych zob. J. Jodłowski [w:] J. Jodłowski, Z. Resich, J. Lapierre, T. Misiuk-Jodłowska, K. Weitz, *Postępowanie …*, s. 62-65. Zob. też L. Di Cola [w:] A.-L. Calvo Caravaca, A. Davì, H.-P. Mansel, *The EU Succession …*, s. 588. Co do immunitetu sądowego jako ujemnej przesłanki procesowej zob. P. Grzegorczyk, *Immunitet …*, s. 299-310 oraz co do immunitetu egzekucyjnego K. Piasecki, *Kodeks* …, art. 1150, k.p.c., nb 2 i 17 i P. Borkowski [w:] T. Szanciło (red.), *Kodeks …*, art. 1151^1 k.p.c., nb 4. Co do zdolności sądowej i procesowej zob. K. Weitz, *Konwencja …*, s.

należy badać w stosunku do postępowań o stwierdzenie wykonalności zainicjowanych w Polsce. Natomiast nie ma żadnych przeszkód do tego, aby w Polsce toczyło się postępowanie o stwierdzenie wykonalności, jeśli w innym państwie członkowskim wniosek o stwierdzenie wykonalności tego samego orzeczenia został już rozpoznany albo jest rozpoznawany, skoro celem stwierdzenia wykonalności jest rozszerzenie wykonalności orzeczenia na obszar innego państwa[1563].

Poza formalną oceną wniosku[1564] sąd pierwszej instancji powinien ponadto zbadać z urzędu[1565], czy jest właściwy miejscowo, jak i rzeczowo do jego rozpoznania. Przed nadaniem sprawie biegu przewodniczący powinien ustalić, czy orzeczenie zostało wydane przez sąd państwa członkowskiego (aspekt terytorialny – motyw 82. i 83. preambuły rozporządzenia nr 650/2012) i czy mieści się w zakresie przedmiotowym rozporządzenia spadkowego (aspekt przedmiotowy – art. 1 e.r.s.) i czy rozporządzenie to znajdzie do niego zastosowanie temporalnie (aspekt czasowy – art. 83 e.r.s.)[1566]. Jeśli orzeczenie nie zostało wydane przez sąd państwa unijnego, wniosek o stwierdzenie wykonalności powinien zostać rozpoznanych na podstawie k.p.c. albo stosownej umowy międzynarodowej, jeśli taka została zawarta. Jeśli orzeczenie nie dotyczy spraw spadkowych, a zostało wydane przez sąd państwa członkowskiego, rozważyć należy, czy właściwe są przepisy innego unijnego aktu prawnego, a jeśli nie, to sąd powinien rozpoznać sprawę na podstawie przepisów k.p.c. albo stosownej umowy międzynarodowej, jeśli taka została zawarta[1567].

107-108.

[1563] A. Adamek, A. Frań-Adamek, *Komentarz …*, LEX/el. 2004, art. 38 i K. Weitz, *Konwencja …*, s. 82-85, tenże [w:] A. Wróbel (red.), *Stosowanie …*, s. 601.

[1564] Spełnienie przesłanek z art. 126 k.p.c. – art. 126^2 k.p.c., art. 128 k.p.c., art. 187 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. Zob. K. Weitz, *Dopuszczalność …*, s. 105.

[1565] T. Ereciński [w:] T. Ereciński, J. Ciszewski, *Międzynarodowe …*, s. 416.

[1566] Zob. postanowienie SN z dnia 27 listopada 2008 r., sygn. akt IV CSK 74/08, w którym słusznie skonstatowano, że w postępowaniu o stwierdzenie wykonalności orzeczenia problem oceny w tym zakresie pojawia się już na etapie wstępnego badania wniosku przez przewodniczącego (art. 201 § 1 k.p.c. w związku z art. 13 § 2 k.p.c.), musi on bowiem ocenić, czy stwierdzenie wykonalności orzeczenia powinno nastąpić według rozporządzenia, czy też odpowiedniej umowy międzynarodowej, czy wreszcie według przepisów kodeksu postępowania cywilnego (art. 1150 k.p.c.). Por. też K. Weitz [w:] A. Wróbel (red.), *Stosowanie …*, s. 607 i D. Kotłowski, O.M. Piaskowska, K. Sadowski, *Rozkład …*, s. 66-73.

[1567] Zob. postanowienie SN z dnia 27 listopada 2008 r., sygn. akt IV CSK 74/08, w którym trafnie stwierdzono, że „zarówno pod rządami konwencji brukselskiej z dnia 27 września 1968 r. o jurysdykcji i wykonaniu orzeczeń sądowych w sprawach cywilnych i handlowych (jedn. tekst: Dz. Urz. WE z 1998 r., C 27, s. 1 - dalej: „konwencja brukselska") i konwencji z dnia 16 września 1988 r. o jurysdykcji i wykonaniu orzeczeń sądowych w sprawach cywilnych i handlowych sporządzonej w Lugano (Dz.U. z 2000 r. Nr 10, poz. 132 - dalej: „konwencja lugańska"), jak i pod rządami rozporządzenia przeważa zapatrywanie, że sąd państwa uznającego (wykonania) badający kwestię, czy orzeczenie podlega uznaniu lub stwierdzeniu wykonalności, samodzielnie dokonuje oceny, czy sprawa rozstrzygnięta danym orzeczeniem należy (należała) do zakresu przedmiotowego rozporządzenia (konwencji brukselskiej lub konwencji lugańskiej). Sąd państwa uznającego (wykonania) nie jest związany kwalifikacją sprawy dokonaną przez sąd państwa

Po ustaleniu, że dopuszczalne jest przeprowadzenie postępowania, sąd jest właściwy miejscowo i rzeczowo, a wniosek spełnia wymogi formalne pisma procesowego, przewodniczący powinien nadać sprawie bieg. W art. 48 zdanie pierwsze e.r.s. podano, że wykonalność stwierdza się bez kontroli na podstawie art. 40 e.r.s., bezzwłocznie po dopełnieniu formalności przewidzianych w art. 46 e.r.s. Wyraźnie wskazano więc, że sąd pierwszej instancji nie może tylko badać przesłanek odmowy stwierdzenia wykonalności[1568].

A contrario sąd ten, powinien zbadać istnienie przesłanek pozytywnych nadania *exequatur*. Nieprawidłowe jest więc twierdzenie, że sąd I instancji ogranicza się tylko do zbadania formalnego wniosku – „kompletności dokumentów dołączonych do wniosku"[1569]. Niecelowe i nieracjonalne byłoby, mając nawet na uwadze wielokrotnie podkreślane przez Trybunał Sprawiedliwości zapewnienie szybkości procedowania w zakresie nadawania *exequatur*, stanowisko, że rola sądu pierwszej instancji sprowadza się w zasadzie do przyjęcia dokumentów, jeśli wniosek jest oczywiście niezasadny np. ze względu na brak wykonalności orzeczenia.

Nawet w tak ograniczonym postępowaniu sądowym, jak postępowanie przed sądem pierwszej instancji rozpoznającym wniosek o stwierdzenie wykonalności, że sąd rozpoznaje sprawę co do istoty[1570], a postępowanie ma charakter merytoryczny[1571], nawet jeśli

pochodzenia i może dokonać odmiennej oceny jej charakteru z punktu widzenia przynależności do przedmiotowego zakresu zastosowania rozporządzenia (konwencji brukselskiej lub konwencji lugańskiej). Oceny, czy sprawa rozstrzygnięta orzeczeniem należy do przedmiotowego zakresu zastosowania rozporządzenia sąd państwa uznającego (wykonania) dokonuje z urzędu, a jej podstawę stanowi materiał zgromadzony w toku postępowania". Por. D. Kotłowski, O. M. Piaskowska, K. Sadowski, *Rozkład …*, s. 66-73.

[1568] Zob. nietrafne postanowienie SN z dnia 14 grudnia 2006 r., sygn. akt I CSK 262/06, w którym stwierdzono, że postępowanie przed sądem pierwszej instancji ogranicza się do zwykłego formalnego sprawdzenia wniosku i niejako „automatycznego" stwierdzenia wykonalności, bez badania z urzędu przeszkód merytorycznych. Zauważyć trzeba, że stanowisko wyrażone w tym orzeczeniu jest nazbyt szerokie, ponieważ „przeszkodą merytoryczną" w stwierdzeniu wykonalności będzie niezaistnienie przesłanki lub przesłanek pozytywnych nadania *exequatur*.

[1569] Tak nietrafnie A. Adamek, A. Frań-Adamek, *Komentarz …*, LEX/el. 2004, art. 41.

[1570] Co wyraźnie podkreślono w postanowieniu SN z dnia 30 stycznia 2018 r., sygn. akt III CSK 388/16, w którym wskazano, że postępowanie dotyczące stwierdzenia wykonalności orzeczenia sądu zagranicznego jest postępowaniem co do istoty sprawy, którego podłożem jest prawo materialne, ponieważ w jego toku badane są przesłanki stwierdzenia wykonalności pełniące takie funkcje, jak przepisy prawa materialnego w postępowaniu rozpoznawczym.

[1571] Fakt ten trafnie eksponuje na tle krajowej procedury udzielania *exequatur* T. Ereciński [w:] T. Ereciński (red.), *Kodeks …*, s. 743. Por. także M. Radwan [w:] M. Manowska (red.), *Kodeks …*, s. 1641 i M. Orecki [w:] T. Wiśniewski (red.), *Kodeks* …, s. 356-357, 360-361, B. Wołodkiewicz [w:] P. Rylski (red.), *Kodeks …*, art. 1150 k.p.c., nb 143 i do art. 1151^1, Nb. 6, T. Strumiłło [w:] J. Jankowski (red.), *Kodeks …*, art. 1150 k.p.c., nb 4, K. Piasecki, *Kodeks* …, art. 1150 k.p.c., nb 19 i do art. 1151 k.p.c., nb 14. Zob. również postanowienie SA w Rzeszowie z dnia 24 sierpnia 2012 r., sygn. akt I ACz 477/12, opubl. LEX nr 1216356.

w tym zakresie ogranicza się tylko do zbadania istnienia przesłanek dodatnich *exequatur*[1572]. Zaakcentować w tym miejscu należy słuszny pogląd, że „warunki wykonania [zarówno pozytywne, jak i negatywne – przyp. P.M.] spełniają funkcję przepisów materialnoprawnych, są merytoryczną podstawą rozstrzygnięcia”[1573]. Stosownie do treści art. 47 ust. 1 e.r.s. przyjąć należy, że sąd ocenia, czy dysponuje wystarczającymi informacjami do rozpoznania wniosku. Oznacza to, że nie można mówić o automatyczności procedowania, polegającej na rozumowaniu, że jeśli wnioskodawca spełnił warunki formalne wniosku, to sąd pierwszej instancji ma obowiązek stwierdzić wykonalność[1574].

Jak wcześniej akcentowano do postępowania o stwierdzenie wykonalności można stosować przepisy dotyczące postępowania w przedmiocie nadania klauzuli wykonalności. W odróżnieniu od postępowania o stwierdzenie wykonalności, postępowanie o nadanie klauzuli wykonalności ma charakter formalny – sąd nie rozpoznaje w nim sprawy co do istoty. Jednak nawet w tym postępowaniu dopuszczono możliwość badania przez sąd niektórych zagadnień wykraczających poza wyłącznie formalne zbadanie wniosku[1575]. Tym bardziej takie uprawnienie powinno przysługiwać sądowi pierwszej instancji w sprawie o stwierdzenie wykonalności.

Podkreślić trzeba dodatkowo, że sąd nie może legitymizować czynności, które oczywiście naruszają prawo będąc z nim sprzeczne lub mając na celu jego obejście, bowiem postępowanie przed sądem nie może sprowadzać się odgrywania „roli bezradnego organu pieczętującego nadużywanie przez stronę przyznanych jej praw procesowych”[1576]. Podsumowując, prawidłowe jest zapatrywanie, że sąd pierwszej instancji jest zobowiązany do przeprowadzenia z urzędu oceny i kontroli wniosku w niezbędnym zakresie, czyli m. in. dotyczącym istnienia przesłanek dodatnich warunkujących stwierdzenie wykonalności[1577].

Rozstrzygając wniosek merytorycznie[1578] sąd pierwszej instancji może go więc nie

[1572] Zob. P. Rylski [w:] H. Dolecki, T. Wiśniewski (red.), *Kodeks …*, s. 370.

[1573] T. Ereciński [w:] T. Ereciński (red.), *Komentarz do Kodeksu postępowania cywilnego. Część trzecia. Przepisy z zakresu międzynarodowego prawa cywilnego*, Warszawa 1998, s. 264. Odnośnie do znaczenia przesłanek materialnych por. J. Jodłowski [w:] J. Jodłowski, Z. Resich, J. Lapierre, T. Misiuk-Jodłowska, K. Weitz, *Postępowanie …*, s. 65-66.

[1574] A. Adamek, A. Frań-Adamek, *Komentarz …*, LEX/el. 2004, art. 43.

[1575] Zob. uchwałę SN z dnia 4 grudnia 2013 r., sygn. akt III CZP 85/13, opubl. OSNC 2014, Nr 3, poz. 28.

[1576] P. Telenga, *Oświadczenie dłużnika o poddaniu się egzekucji w akcie notarialnym złożone w celu obejścia prawa Glosa do uchwały Sądu Najwyższego z 4 grudnia 2013 r. (III CZP 85/13)*, PPC 2014, Nr 2, s. 295 oraz K. Weitz [w:] A. Wróbel (red.), *Stosowanie …*, s. 607-608.

[1577] K. Weitz [w:] A. Wróbel (red.), *Stosowanie …*, s. 607. T. Ereciński [w:] T. Ereciński (red.), *Komentarz …*, s. 264.

[1578] Wyraźnie należy rozróżnić badanie formalne wymogów wniosku jako pisma procesowego, które determinują nadanie sprawie biegu, np. dołączenie zaświadczenia, od badania jego treści, z której ma wynikać wykonalności orzeczenia zagranicznego, które przynależy już do etapu merytorycznego rozpoznania

uwzględnić jedynie, jeśli orzeczenie, którego wykonalność ma być stwierdzona nie istnieje[1579] albo orzeczenie zagraniczne, pochodzące z państwa członkowskiego, nie może być traktowane, jako orzeczenie w rozumieniu art. 3 ust. 1 lit. g) e.r.s., jeśli orzeczenie nie dotyczy dziedziczenia majątku po zmarłych (art. 1 ust. 1 e.r.s.) od dnia 17 sierpnia 2015 r. albo jeśli nie jest ono wykonalne[1580]. Są to tzw. przesłanki dopuszczalności nadania *exequatur*[1581]. Uzależnione jest od nich stwierdzenie wykonalności i do ich istnienia ogranicza się badanie zasadności wniosku w ramach postępowania pierwszoinstancyjnego, są to więc przesłanki merytoryczne o charakterze dodatnim. Istnienie wykonalności orzeczenia w państwie pochodzenia powinno być badane w chwili wydawania orzeczenia w przedmiocie stwierdzenia wykonalności[1582]. Podkreślenia wymaga jednak, że uprawnienie sądu do zbadania istnienia przesłanek pozytywnych nadania *exequatur* może być przeprowadzone w zasadzie tylko na podstawie materiału dowodowego dostarczonego przez wnioskodawcę i sąd w tym zakresie nie powinien podejmować inicjatywy dowodowej z urzędu, co stanowiłoby naruszenie postulatu szybkości i sprawności postępowania przed sądem pierwszej instancji.

Rekapitulując ten wywód, uznać należy, że postępowanie przed sądem pierwszej instancji dotyczące rozpoznania wniosku o stwierdzenie wykonalności w trybie rozporządzenia nr 650/2012 nie ma charakteru bezwarunkowo automatycznego, polegającego na tym,

---

sprawy o stwierdzenie wykonalności. Dystynkcja ta opiera się na rozróżnieniu dwóch rodzajów zakończenia sprawy o stwierdzenie wykonalności: rozpoznania jej formalnie np. w postaci zwrotu wniosku albo merytorycznie przez wydanie orzeczenia co do istoty. Por. K. Weitz [w:] A. Wróbel (red.), *Stosowanie …*, s. 608.

[1579] Np. zostało zmienione lub uchylone po złożeniu wniosku.

[1580] I. Pretelli [w:] A. Bonomi, P. Wautelet, *Le droit européen …*, s. 685 i P. Grzegorczyk, *Merytoryczna obrona dłużnika przed egzekucją prowadzoną na podstawie orzeczenia sądu państwa obcego w prawie unijnym, Sine Ira Et Studio, Księga jubileuszowa dedykowana sędziemu Jackowi Gudowskiemu,* Warszawa 2016, s. 152. Por. również A. Harast-Sidowska, *Stwierdzanie wykonalności orzeczeń wydanych w sprawach spadkowych na tle rozporządzenia nr 650/2012*, Przegląd Prawa Europejskiego 2014, Nr 5, s. 57 i nast., K. Weitz [w:] A. Wróbel (red.) *Stosowanie …*, s. 607, P. Grzegorczyk, *Automatyczna …*, s. 128; J. Gołaczyński, *Współpraca …*, s. 73, J. Maliszewska-Nienartowicz, *Wykonanie orzeczeń sądowych według rozporządzenia Rady 44/2001/ WE – cz. 1.*, M. Prawn. 2015, Nr 12, s. 608.

[1581] K. Weitz, *Konwencja …*, s. 183 oraz L. Di Cola [w:] A.-L. Calvo Caravaca, A. Davì, H.-P. Mansel, *The EU Succession …*, s. 588. Zaznaczyć przy tym należy, że gdy orzeczenie zagraniczne, pochodzące z państwa członkowskiego, nie może być traktowane, jako orzeczenie w rozumieniu art. 3 ust. 1 lit. g) e.r.s. i jeśli orzeczenie nie dotyczy dziedziczenia majątku po zmarłych (art. 1 ust. 1 e.r.s.) od dnia 17 sierpnia 2015 r., to należy zbadać, czy można wniosek o stwierdzenie wykonalności rozpoznać na podstawie innych przepisów np. umowy międzynarodowej, a w jej braku k.p.c. W sytuacji natomiast, gdy orzeczenie nie istnieje albo nie jest wykonalne wniosek należałoby oddalić już na etapie postępowania pierwszoinstancyjnego.

[1582] K. Weitz, *Konwencja …*, s. 98-99 i A. Adamek, A. Frań-Adamek, *Komentarz …*, LEX/el. 2004, art. 38. Zob. postanowienie SA w Szczecinie z dnia 17 stycznia 2013 r., sygn. akt I ACz 407/12.

że jeśli zostały spełnione wymogi formalne wniosku, wynikające zarówno z rozporządzenia (art. 46 ust. 3 e.r.s.), jak i prawa krajowego, konieczne jest nadanie *exequatur*[1583]. Odróżnić bowiem należy etap wstępnego badania dopuszczalności wniosku, właściwości sądu i wymogów formalnych wniosku jako pisma procesowego, umożliwiający nadanie sprawie biegu, od zbadania treści tych dokumentów pod kątem istnienia merytorycznych przesłanek dodatnich *exequatur*, co zwłaszcza wynika z art. 47 ust. 1 e.r.s.

Trybunał Sprawiedliwości mając na myśli kontrolę spełnienia formalności związanych z wnioskiem wyraźnie wskazuje, że w stadium postępowania przed sądem pierwszej instancji nie można przeprowadzać żadnego badania okoliczności faktycznych i prawnych sprawy rozstrzygniętej orzeczeniem, o którego wykonanie się wnosi[1584]. Tym samym zakresem badania „spełnienia formalności" w rozumieniu Trybunału objąć należy zarówno ustalenie istnienia przesłanek dopuszczalności postępowania, spełnienia warunków wniosku o stwierdzenie wykonalności, jako pisma procesowego oraz istnienia pozytywnych przesłanek *exequatur*.

Nie oznacza to jednak, że sąd pierwszej instancji jest uprawiony do przeprowadzenia zakrojonego na szeroką skalę postępowania dowodowego. „Niemal automatyczne stwierdzanie wykonalności"[1585] przejawia się w tym, że po nadaniu sprawie biegu sąd pierwszej instancji na podstawie materiału dowodowego zaoferowanego przez wnioskodawcę bada z urzędu istnienie przesłanek dodatnich *exequatur* i w razie ich zaistnienia stwierdza wykonalność, bez badania podstaw odmowy. Mając na uwadze zakaz z art. 41 e.r.s. sąd ten nie może w żaden sposób ingerować w rozstrzygnięcie sądu państwa członkowskiego objęte wnioskiem[1586].

6.4.2. Częściowe uwzględnienie wniosku o stwierdzenie wykonalności

Jak już wcześniej wskazano również i przy stwierdzeniu wykonalności możliwe jest jego ograniczenie jedynie do części orzeczenia zagranicznego. Stosownie do art. 55 ust. 1

[1583] Zgodzić się można z poglądem, że jest to postępowanie „*de facto automatyczne*", gdyż stwierdzenie w toku postępowania pierwszoinstancyjnego braku przesłanek merytorycznych wniosku będzie zdecydowanie marginalne. Zob. P. Grzegorczyk, *Automatyczna* ..., s. 125 i nast.

[1584] TS Zob. pkt 29. wyroku TS w sprawie Trade Agency.

[1585] Motyw 17. preambuły rozporządzenia nr 44/2001. Zob. pkt 28. wyrok TS w sprawie Prism oraz pkt 23. i 24. wyroku w sprawie Aktiva.

[1586] W doktrynie dopuszcza się niezbędną konkretyzację orzeczenia np. w przypadku odsetek, które zostały zasądzone bez określenia ich stopy np. „z ustawowymi odsetkami". Zob. m. in. K. Weitz, *Konwencja* ..., s. 190-191, A. Adamek, A. Frań-Adamek, *Komentarz* ..., LEX/el. 2004, art. 45 i T. Ereciński [w:] T. Ereciński (red.), *Kodeks* ..., s. 734, 744, 747. Por. art. 783 § 1 zdanie drugie k.p.c.

e.r.s., jeżeli orzeczenie rozstrzyga o kilku roszczeniach dochodzonych w pozwie i stwierdzenie wykonalności nie może nastąpić co do wszystkich roszczeń, sąd lub właściwy organ stwierdza wykonalność co do jednego lub kilku roszczeń[1587]. Wnioskodawca może wnosić o stwierdzenie wykonalności ograniczone do części orzeczenia (ust. 2)[1588].

Przepis ten dotyczy przedmiotowej kumulacji roszczeń, które zostały rozpoznane przez sąd w jednym orzeczeniu. Chodzi np. powództwo obejmujące kilka roszczeń o zasądzenie zapłaty wynikających z różnych stosunków prawnych łączących powoda z tym samym pozwanym. Za podstawową przesłankę zastosowania tego przepisu uznać należy samoistność – możliwość wyodrębnienia – części sentencji orzeczenia, która może nadawać się do samodzielnego wykonania[1589].

Do częściowego stwierdzenia wykonalności może dojść w dwóch różnych sytuacjach. W pierwszej z nich wniosek może obejmować wszystkie roszczenia przedmiotowo skumulowane, jednak sąd uzna, że wniosek w stosunku do części z nich powinien zostać oddalony. Druga zaś wskazana została w art. 55 ust. 2 e.r.s. i dotyczy sytuacji, w której już wniosek został ograniczony do części orzeczenia. W takim wypadku orzeczenie o stwierdzeniu wykonalności będzie rozstrzygać co do całości przedstawionego mu pod osąd żądania, jednakże w stosunku do wszystkich skumulowanych roszczeń w orzeczeniu zagranicznym, będzie miało charakter częściowy. Ponadto częściowe stwierdzenie wykonalności może dotyczyć sytuacji, gdy tylko część roszczeń odnosi się do regulacji przedmiotowej rozporządzenia nr 650/2012 bądź część z nich będzie np. naruszała *ordre public*[1590].

Podkreślić należy, że art. 55 ust. 2 e.r.s. nie ogranicza się tylko do wypadku kumulacji

[1587] W orzecznictwie dopuszcza się nadanie *exequatur* rozstrzygnięciu o kosztach postępowania, nawet jeśli zostało ono wydane w ramach postępowania zakończonego orzeczeniem, które jest pozbawione cech wykonalności. Tak SN w postanowieniu z dnia 7 kwietnia 2017 r., sygn. akt V CSK 348/16, opubl. LEX nr 2332327.

[1588] Stosownie do zasady dyspozycyjności materialnej przedmiotem postępowania. Przepis ten jest powtórzeniem art. 48 rozporządzenia nr 44/2001 i art. 42 konwencji brukselskiej. Dopuścić również należy kumulację przedmiotową, w której wnioskiem objęto kilka orzeczeń wydanych przeciwko temu samemu dłużnikowi, które mogą pochodzić z tego samego lub różnych państw członkowskich objętych zastosowaniem rozporządzenia spadkowego. Ponadto możliwa jest kumulacja podmiotowa, jeśli na podstawie jednego wniosku wystąpiono przeciwko wszystkim dłużnikom lub niektórym z nich. Zob. K. Weitz, *Konwencja …*, s. 110 i A. Adamek, A. Frań-Adamek, *Komentarz …*, LEX/el. 2004, art. 38. Por. postanowienie SN z dnia 20 grudnia 2012 r., sygn. akt I CSK 397/12, opubl. LEX nr 1396360 oraz postanowienie SO w Krakowie z dnia 14 marca 2016 r., sygn. akt IX GCo 46/16, opubl. LEX nr 2579785, w którym stwierdzono wykonalności przeciwko jednemu z dłużników solidarnych i oddalono wniosek co do drugiego z nich.

[1589] J. Turłukowski [w:] M. Załucki (red.), *Unijne …*, s. 320.

[1590] Pkt 22. wyroku TS w sprawie Boogaard. Zob. też S. Ziino [w:] A.-L. Calvo Caravaca, A. Davì, H.-P. Mansel, *The EU Succession …*, s. 613-614 i I. Pretelli [w:] A. Bonomi, P. Wautelet, *Le droit européen* …, s. 709.

przedmiotowej roszczeń, ale wnioskodawca może ograniczyć żądanie stwierdzenia wykonalności tylko co do części zasądzonego roszczenia, które dotyczy świadczenia podzielnego, np. pieniężnego albo wobec części dłużników[1591]. W doktrynie sporne jest zaś, czy sąd, ze względu na brzmienie art. 55 ust. 2 e.r.s. w zw. z art. 51 ust. 1 e.r.s, może z urzędu stwierdzić wykonalność tylko części roszczenia, oddalając wniosek w pozostałym zakresie[1592]. Zgodzić się należy ze stanowiskiem negującym taką możliwość[1593]. Jeśli więc nie można stwierdzić wykonalności całości roszczenia, a wniosek nie został ograniczony do jego części, należy go oddalić.

6.4.3. Doręczenie orzeczenia sądu pierwszej instancji

W myśl art. 49 ust. 1 e.r.s. o orzeczeniu wydanym po rozpoznaniu wniosku o stwierdzenie wykonalności wnioskodawca zostaje niezwłocznie zawiadomiony zgodnie z procedurą przewidzianą w prawie państwa członkowskiego wykonania. Wnioskodawca zostaje zawiadomiony zarówno o orzeczeniu stwierdzającym wykonalność, jak i oddalającym wniosek. Natomiast zgodnie z art. 49 ust. 2 e.r.s. stronie, przeciwko której dochodzi się wykonania, doręcza się stwierdzenie wykonalności i orzeczenie, o ile nie zostało ono wcześniej doręczone tej stronie[1594], co oznacza, że nie doręcza się takiej osobie orzeczenia negatywnego[1595].

Jeśli z materiału zgromadzonego w sprawie nie wynika, że orzeczenie, którego wykonalność stwierdzono, zostało wcześniej doręczone stronie, przeciwko której dochodzi się wykonania albo zachodzą w tym zakresie wątpliwości, należy jej wraz z odpisem orzeczenia o stwierdzeniu wykonalności doręczyć odpis orzeczenia zagranicznego. Można więc zasadnie wywodzić, że jeśli z dokumentów dołączonych do wniosku o stwierdzenie wykonalności na podstawie art. 46 ust. 3 e.r.s. nie wynika, czy doręczono stronie przeciwnej

[1591] Chodzi o sytuację, w której wniosek o stwierdzenie wykonalności orzeczenia zagranicznego dotyczy części rozstrzygnięcia zawartego w tym orzeczeniu i jest to część, która nie odnosi się do wszystkich stron lub uczestników postępowania. Tak SN w postanowieniu z dnia 20 grudnia 2012 r., sygn. akt I CSK 397/12. Odmiennie SN w postanowieniu z dnia 21 marca 2007 r., sygn. akt I CSK 434/06, w którym stwierdzono, że art. 48 ust. 2 rozporządzenia Bruksela I (analogicznie art. 55 ust. 2 e.r.s.) ma zastosowanie jedynie do części orzeczenia w znaczeniu przedmiotowym.

[1592] Odnośnie do art. 42 konwencji lugańskiej I zob. K. Weitz, *Konwencja* …, s. 193.

[1593] K. Weitz, *Konwencja …*, s. 193.

[1594] Niedoręczenie orzeczenia w państwie pochodzenia należy odróżnić od niedoręczenia dokumentu wszczynającego postępowanie lub dokumentu równoważnego, o czym stanowi art. 40 lit. b) e.r.s. Wskazać należy, że prawo państwa pochodzenia może nie przewidywać doręczania orzeczeń wydanych po przeprowadzeniu jawnego posiedzenia i wtedy na podstawie art. 49 ust. 2 e.r.s. należy takie orzeczenie doręczyć dłużnikowi.

[1595] K. Weitz, *Konwencja …*, s. 197-198 i 338 i L. Di Cola [w:] A.-L. Calvo Caravaca, A. Davì, H.-P. Mansel, *The EU Succession …*, s. 589.

orzeczenie zagraniczne, warunkiem formalnym wniosku będzie również dołączenie dodatkowego odpisu orzeczenia celem jego doręczenia. W doktrynie wskazano, że doręczenie orzeczenia zagranicznego będzie zawsze konieczne, jeśli w państwie pochodzenia nie zostało ono fizycznie doręczone ze względu na zastosowanie w nim fikcji prawnej doręczenia[1596].

Doręczenie następuje na podstawie przepisów prawa krajowego, zarówno wewnętrznego, unijnego, a także międzynarodowego. Dużą wagę należy przyznać prawidłowości tej czynności procesowej, gdyż od daty doręczenia rozpoczyna biec termin na wniesienie środka zaskarżenia (art. 50 ust. 5 zdanie pierwsze e.r.s.). Wymóg doręczenia orzeczenia o zezwoleniu na wykonanie ma za zadanie, z jednej strony, ochronę praw dłużnika[1597], a z drugiej, umożliwienie w celach dowodowych dokładnego obliczenia bezwzględnego terminu do wniesienia środka zaskarżenia[1598].

6.4.4. Nadanie klauzuli wykonalności orzeczeniu, którego wykonalność stwierdzono w trybie rozporządzenia spadkowego

Rozważenia wymaga, czy po stwierdzeniu wykonalności orzeczenia dla przeprowadzenia na jego podstawie egzekucji niezbędne jest nadanie zagranicznemu orzeczeniu klauzuli wykonalności[1599]. Zauważyć trzeba, że art. 1153^{14} k.p.c.[1600], który nie wymaga nadania

[1596] P. Stec [w:] M. Załucki (red.), *Unijne …*, s. 302.

[1597] Dłużnik może dopiero po doręczeniu mu orzeczenia o stwierdzeniu wykonalności dowiedzieć się o tym, że zostało przeciwko niemu wydane orzeczenie w państwie pochodzenia, jeśli nie został mu doręczony dokument wszczynający postępowanie lub dokument równoważny i w inny sposób nie powziął w państwie pochodzenia wiedzy o toczącym się przeciwko niemu postępowaniu. W takiej sytuacji dłużnik powinien zaskarżyć orzeczenie w państwie pochodzenia i wnieść o zawieszenie jego wykonalności, a w postępowaniu o stwierdzenie wykonalności złożyć wniosek o zawieszenie postępowania na podstawie art. 53 e.r.s.

[1598] Termin ten nie rozpocznie biegu, nawet jeśli dłużnik dowiedział się o wydaniu orzeczenia o stwierdzeniu wykonalności, ale orzeczenie to nie zostało mu doręczone zgodnie z prawem. Zob. pkt. 33-38 wyroku TS w sprawie Verdoliva oraz pkt 56. opinii rzecznika generalnego J. Kokott z dnia 24 listopada 2005 w sprawie C-3/05 Gaetano Verdoliva przeciwko J.M. Van der Hoeven BV i in., EU:C:2005:722. Por. L. Di Cola [w:] A.-L. Calvo Caravaca, A. Davì, H.-P. Mansel, *The EU Succession …*, s. 589-590.

[1599] W. Broniewicz twierdzi, że „w Polsce wnioskiem o *exequatur* jest wniosek o nadanie orzeczeniu zagranicznemu klauzuli wykonalności, gdyż tylko nadanie tej klauzuli pozwala na wykonanie takiego orzeczenia w drodze egzekucji". Tak W. Broniewicz, *Jaki wniosek powoduje wszczęcie postępowania dotyczącego wykonalności orzeczeń sądów zagranicznych,* Palestra 1979, Nr 8-9, s. 43.

[1600] Przepis ten stanowi, że tytułami wykonawczymi w Rzeczypospolitej Polskiej są: 1) orzeczenia sądów państw członkowskich Unii Europejskiej oraz pochodzące z tych państw ugody i dokumenty urzędowe, objęte zakresem zastosowania rozporządzenia nr 1215/2012, jeżeli nadają się do wykonania w drodze egzekucji; 2) orzeczenia sądów państw członkowskich Unii Europejskiej oraz pochodzące z tych państw ugody i dokumenty urzędowe, opatrzone w tych państwach zaświadczeniem europejskiego tytułu egzekucyjnego; 3) europejskie nakazy zapłaty wydane przez sądy państw członkowskich Unii Europejskiej, których wykonalność została stwierdzona w tych państwach na podstawie przepisów rozporządzenia nr 1896/2006; 4) orzeczenia sądów państw członkowskich Unii Europejskiej wydane w europejskim postę-

klauzuli wykonalności, ogranicza się do orzeczeń zapadłych w sprawach, które są uregulowane tzw. rozporządzeniami drugiej generacji[1601], do których w zakresie stwierdzania wykonalności nie należy rozporządzenie nr 650/2012[1602]. Do orzeczeń sądów państw członkowskich, których wykonalność stwierdzono w trybie rozporządzenia spadkowego, znajdą więc odpowiednio zastosowanie przepisy art. 1150-1152 k.p.c.[1603], na podstawie odesłania z art. 46 ust. 1 e.r.s.[1604]. Tym samym na podstawie art. 1151^2 § 1 k.p.c. egzekucja na mocy takiego orzeczenia sądu państwa członkowskiego będzie mogła zostać wszczęta po nadaniu mu klauzuli wykonalności[1605] i następnie po złożeniu stosownego wniosku o

powaniu w sprawie drobnych roszczeń, opatrzone w tych państwach zaświadczeniem na podstawie przepisów rozporządzenia nr 861/2007; 5) orzeczenia w sprawach alimentacyjnych wydane w państwach członkowskich Unii Europejskiej będących stronami Protokołu haskiego z dnia 23 listopada 2007 r. o prawie właściwym dla zobowiązań alimentacyjnych (Dz. Urz. UE L 331 z 16.12.2009, str. 17) oraz pochodzące z tych państw ugody i dokumenty urzędowe w sprawach alimentacyjnych, objęte zakresem zastosowania rozporządzenia nr 4/2009; 6) orzeczenia wydane w państwach członkowskich Unii Europejskiej obejmujące środki ochrony wchodzące w zakres zastosowania rozporządzenia nr 606/2013, jeżeli nadają się do wykonania w drodze egzekucji.

[1601] Zob. P. Grzegorczyk, *Nowy ... (część II),* s. 31-32.

[1602] Zaznaczyć należy, że art. 31 ust. 1 konwencji brukselskiej stanowił o zaopatrzeniu w klauzulę wykonalności, natomiast już w art. 31 ust. 1 konwencji lugańskiej I jest mowa o stwierdzonej wykonalności. Zob. co do przyczyn tych różnic raport Jenarda-Mollera, pkt. 68-69, s. 79-80.

[1603] Wynika to m. in. z tego, że nowelizacja k.p.c., która weszła w życie w dniu 1 lipca 2009 r. była przystosowana do odpowiedniego stosowania przepisów rozporządzenia nr 44/2001, wobec czego przepisy te należy również stosować w niezbędnym zakresie do rozporządzenia nr 650/2012, które powiela wiele rozwiązań prawnych rozporządzenia Bruksela I. Por. T. Ereciński [w:] T. Ereciński (red.), *Kodeks ...*, s. 742. Odnośnie do wyłączenia stosowania tego przepisu w obrocie z państwami UE, nietrafnie T. Ereciński [w:] T. Ereciński (red.), *Kodeks ...*, s. 741-742.

[1604] Zob. pkt IV.3. uzasadnienia rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy - Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw, Sejm RP VI kadencji, nr druku 949, dostępny w dniu 25 stycznia 2022 r. na http://orka.sejm.gov.pl/proc6.nsf/opisy/949.htm. W projekcie tym wskazano, że „Projekt zakłada uproszczenie dotychczasowej procedury warunkującej możność prowadzenia egzekucji na podstawie orzeczenia zagranicznego. Obecnie kodeks przewiduje, że najpierw w jednym postępowaniu następuje stwierdzenie wykonalności zagranicznego orzeczenia, przez co staje się ono tytułem egzekucyjnym, a potem - po uprawomocnieniu się stwierdzenia wykonalności - orzeczeniu temu w drugim postępowaniu zostaje nadana klauzula wykonalności i w ten sposób staje się ono tytułem wykonawczym. W projekcie dokonano integracji obu postępowań - stwierdzenie wykonalności orzeczenia zagranicznego ma następować przez nadanie mu klauzuli wykonalności. W efekcie egzekucja na podstawie zagranicznego orzeczenia będzie mogła zostać wszczęta po przeprowadzeniu jednego (art. 1151 § 1 k.p.c.), a nie - jak dotychczas - dwóch postępowań. Orzeczenie zagraniczne po nadaniu mu klauzuli wykonalności stanowić będzie zatem od razu tytuł wykonawczy. Postępowanie w sprawie nadania klauzuli wykonalności zagranicznemu orzeczeniu zostało przy tym uregulowane w sposób bardziej szczegółowy niż dotychczas obowiązujące postępowanie o stwierdzenie wykonalności. Projektowana regulacja jest wzorowana na postanowieniach rozporządzenia nr 44/2001, a ponadto ukształtowana tak, aby mogła służyć jako uzupełnienie przepisów rozporządzenia, z zastrzeżeniem że unormowania odmienne do tych, które przewiduje rozporządzenie, nie będą miały zastosowania, gdy do udzielenia exequatur właściwe będą przepisy prawa europejskiego.”. Zob. również postanowienie SA w Białymstoku z dnia 25 lipca 2013 r., sygn. akt I ACz 646/13, opubl. LEX nr 1353621.

[1605] Nadanie klauzuli wykonalności jest formą udzielenia *exequatur*. Zob. B. Wołodkiewicz [w:] P. Rylski (red.), *Kodeks ...*, art. 1150 k.p.c., nb 1. Wyjątek w tym zakresie wprowadza art. 54 ust. 2 e.r.s., na podstawie którego możliwe jest wykonanie zabezpieczenia bez nadawania postanowieniu o stwierdzeniu wykonalności klauzuli wykonalności.

wszczęcie postępowania egzekucyjnego[1606].

Mając na uwadze, że do procedury stwierdzania wykonalności na podstawie rozporządzenia spadkowego mają zastosowanie również przepisy krajowe, to stwierdzenie wykonalności zagranicznego orzeczenia zapadłego w sprawie dotyczącej dziedziczenia nastąpi przez wydanie postanowienia, którego sentencja zawierać będzie zwrot: „stwierdza wykonalność przez nadanie klauzuli wykonalności orzeczeniu …"[1607]. Nadanie klauzuli wykonalności będzie stanowiło techniczną formę stwierdzenia wykonalności[1608]. Oznacza to, że sąd pierwszej instancji, oprócz badania formalności i przesłanek pozytywnych *exequatur*, powinien również rozpatrzyć wszystkie kwestie, które podlegają badaniu przy nadawaniu klauzuli wykonalności krajowym tytułom egzekucyjnym[1609].

6.4.5. Stosowanie środków tymczasowych, w tym zabezpieczających

W celu zabezpieczenia wykonania orzeczenia w państwie, w którym toczy się postępowanie w przedmiocie stwierdzenia wykonalności, prawodawca unijny przewidział w art. 54 e.r.s. możliwość zastosowania środków tymczasowych, w tym zabezpieczających[1610]. Jako środki tymczasowe można wymienić, poza zwyczajnymi środkami zabezpieczenia, środki charakterystyczne dla postępowania spadkowego, jak: ustanowienie kuratora spadku, otwarcie i ogłoszenie testamentu, czy złożenie rozrządzenia *mortis causa* do depozytu sądowego[1611].

Można wyróżnić dwa etapy postępowania, w których stosowanie takich środków jest

[1606] Podkreślić należy, że egzekucja będzie mogła zostać wszczęta: 1) w razie uprawomocnienia się postanowienia o stwierdzeniu wykonalności wydanego przez sąd pierwszej instancji albo 2) po oddaleniu zażalenia dłużnika od postanowienia wydanego przez sąd pierwszej instancji o stwierdzeniu wykonalności albo 3) po zmianie postawienia sądu pierwszej instancji oddalającego wniosek i stwierdzeniu wykonalności przez sąd drugiej instancji oraz każdorazowo po nadaniu klauzuli wykonalności orzeczeniu zagranicznemu. Zob. T. Ereciński [w:] T. Ereciński (red.), *Kodeks …*, s. 729-730.

[1607] Następuje scalenie procedury stwierdzania wykonalności uregulowanej w rozporządzeniu spadkowym z procedurą nadawania klauzuli wykonalności przewidzianą w prawie krajowym na podstawie art. 46 ust. 1 e.r.s. w zw. z art. 1151 § 1 k.p.c.

[1608] P. Rylski [w:] H. Dolecki, T. Wiśniewski (red.), *Kodeks …*, s. 374. Po uprawomocnieniu się postanowienia stwierdzającego wykonalność sąd powinien podjąć czynność techniczną w postaci zaopatrzenia postanowienia stwierdzającego wykonalność w klauzulę wykonalności. Mając uwadze treść art. 54 ust. 3 e.r.s. dopiero z chwilą uprawomocnienia się postanowień o stwierdzeniu wykonalności można zaopatrzyć takie orzeczenie w klauzulę wykonalności.

[1609] T. Ereciński [w:] T. Ereciński (red.), *Kodeks …*, s. 731, P. Rylski [w:] H. Dolecki, T. Wiśniewski (red.), *Kodeks …*, s. 374.

[1610] Por. art. 1151^2 k.p.c.

[1611] M. Rzewuski, M. Rzewuska [w:] M. Załucki (red.), *Unijne …*, s. 318. Zgodnie z art. 636 § 2 zdania pierwsze k.p.c. środkami zabezpieczenia są w szczególności spisanie majątku ruchomego i oddanie go pod dozór, złożenie do depozytu sądowego, ustanowienie zarządu tymczasowego, ustanowienie dozoru nad nieruchomością.

możliwe. Ze środków tymczasowych, w tym zabezpieczających przewidzianych w prawie krajowym można już skorzystać z chwilą złożenia wniosku[1612], a więc jeszcze przed stwierdzeniem wykonalności, jeśli orzeczenie podlega uznaniu na podstawie przepisów rozporządzenia spadkowego (art. 54 ust. 1 e.r.s.) i do czasu wydania orzeczenia stwierdzającego wykonalność[1613]. Wymagane jest wtedy spełnienie kumulatywnie dwóch przesłanek: 1) podleganie orzeczenia uznaniu i 2) spełnienie wymagań przewidzianych w prawie krajowym dla uwzględnienia takiego wniosku.

Natomiast po stwierdzeniu wykonalności i jedynie na jego podstawie można, z mocy prawa, skorzystać z wszelkich środków zabezpieczających (art. 54 ust. 2 e.r.s.)[1614]. Orzeczenie takie stanowi samodzielną i wystarczającą podstawę do zastosowania środków zabezpieczających[1615]. Wnioskodawca nie musi uzyskać w państwie wykonania dodatkowego orzeczenia, np. postanowienia o zabezpieczeniu[1616] albo postanowienia o nadaniu klauzuli wykonalności[1617] i już na podstawie orzeczenia stwierdzającego wykonalności możliwe jest od razu przejście do fazy wykonawczej stosowania środka zabezpieczenia[1618]. Postanowienie takie jest więc równoważne postanowieniu o zabezpieczeniu zaopatrzonemu w klauzulę wykonalności. Przepis ten wzmacnia pozycję wnioskodawcy i umożliwia mu w łatwiejszy sposób uzyskanie zabezpieczenia, gdyż nie musi już spełniać wymogów

[1612] Uznać należy, że możliwe jest skorzystanie z tych środków również przed złożeniem takiego wniosku, jeśli taką możliwość przewiduje prawo krajowe państwa wykonania. Por. np. art. 730 § 2 zdanie pierwsze k.p.c. i art. 733 § 1 k.p.c. Por. S. Ziino [w:] A.-L. Calvo Caravaca, A. Davì, H.-P. Mansel, *The EU Succession …*, s. 609.

[1613] Przepis ten jest wiernym powtórzeniem art. 47 ust. 1 rozporządzenia Bruksela I. Etap ten rozpoczyna się po wydaniu orzeczenia w państwie pochodzenia, które nie musi być prawomocne, ale powinno być wykonalne. Podstawę stosowania środków tymczasowych, w tym zabezpieczających przed wszczęciem postępowania w sprawie głównej oraz w jej toku stanowi natomiast art. 19 e.r.s., w świetle którego można wystąpić z wnioskiem do sądów państwa członkowskiego o podjęcie środków tymczasowych, w tym środków zabezpieczających, przewidzianych w prawie tego państwa członkowskiego, nawet jeżeli na mocy niniejszego rozporządzenia to sądy innego państwa członkowskiego mają jurysdykcję do rozpoznania istoty sprawy.

[1614] Chodzi o tzw. „egzekucję dla zabezpieczenia" (niem. *Sicherungsvollstreckung*). W polskim prawie procesowym cywilnym najbliższym odpowiednikiem tej instytucji jest zabezpieczenie roszczeń (art. 730 i nast. k.p.c.). Zob. K. Weitz, *Konwencja …*, s. 207 i tenże [w:] A. Wróbel (red.), *Stosowanie …*, s. 609.

[1615] M. Rzewuski, M. Rzewuska [w:] M. Załucki (red.), *Unijne …*, s. 319, S. Ziino [w:] A.-L. Calvo Caravaca, A. Davì, H.-P. Mansel, *The EU Succession …*, s. 610 oraz raport Jenarda, s. 52. W doktrynie zaakceptowano tezę, że przepis ten ma zastosowanie również do orzeczeń obejmujących środki zabezpieczające, co do których stwierdzona została wykonalności, mimo iż w pewnych przypadkach mogą one prowadzić w zasadzie do wykonania takiego orzeczenia. Zob. K. Weitz, *Konwencja* …, s. 222-224, tenże [w:] A. Wróbel (red.), *Stosowanie …*, s. 611 i A. Adamek, A. Frań-Adamek, *Komentarz …*, LEX/el. 2004, art. 47.

[1616] Pkt. 24-26 wyroku TS w sprawie Capelloni, raport Jenarda, s. 52 oraz K. Weitz, *Konwencja …*, s. 212-214 i J. Ciszewski, *Konwencja …*, s. 251.

[1617] J. Ciszewski, *Konwencja …*, s. 261.

[1618] K. Weitz, *Konwencja …*, s. 214-216, I. Pretelli [w:] A. Bonomi, P. Wautelet, *Le droit européen* …, s. 707 i A. Adamek, A. Frań-Adamek, *Komentarz …*, LEX/el. 2004, art. 47.

przewidzianych w prawie krajowym.

W okresie, od rozpoczęcia biegu terminu do wniesienia środka zaskarżenia przeciwko orzeczeniu stwierdzającemu wykonalności i w toku postępowania mającego za przedmiot jego rozpoznanie, nie można stosować środków egzekucyjnych skierowanych wobec majątku strony, przeciwko której dochodzi się wykonania, z wyjątkiem środków zabezpieczających (art. 54 ust. 3 e.r.s.). Przepis ten ma na celu ochronę interesów dłużnika, wprowadzając zakaz prowadzenia przeciwko niemu egzekucji, która przekracza zakres środków zabezpieczających, zmierzając do zaspokojenia wnioskodawcy[1619]. Przepis ten chroni dłużnika przed negatywnymi konsekwencjami, których mógłby doświadczyć, jeśli orzeczenie o stwierdzeniu wykonalności zostałoby uchylone[1620].

Jego istota sprowadza się do określenia, od kiedy może być prowadzona egzekucja z majątku dłużnika[1621]. Słusznie przy tym zauważa się, że jest on oparty jest na założeniu, że „dłużnik nie może być narażony na podjęcie nieodwracalnych w skutkach czynności egzekucyjnych w sytuacji, w której nie miał możliwości uczestniczenia w postępowaniu pierwszoinstancyjnym i podstawę działań przeciwko niemu stanowi orzeczenie o stwierdzeniu wykonalności wydane w sumarycznym postępowaniu *ex parte*"[1622]. Wnioskodawca może więc tylko podejmować środki, które zabezpieczą skuteczność przyszłej egzekucji. Treść art. 54 ust. 2 i 3 e.r.s. pozwala na zachowanie równowagi między sprzecznymi interesami wnioskodawcy i dłużnika[1623]. Z jednej strony zapewnia bowiem ochronę dłużnikowi przed natychmiastową egzekucją, a z drugiej strony zabezpiecza skuteczność przyszłej egzekucji.

W literaturze wyrażono przekonujący pogląd, że powyższy zakaz stosowania środków egzekucyjnych ograniczony jest do postępowania przed sądem II instancji i nie znajduje zastosowania w razie prowadzenia postępowania przed „sądem III instancji"[1624]. Tym samym wszczęcie nieograniczonej egzekucji jest możliwe dopiero po umożliwieniu obrony dłużnikowi[1625]. W razie oddalenia zażalenia dłużnika lub uwzględnienia zażalenia wnioskodawcy orzeczenie zagraniczne staje się wykonalne w związku z prawomocnym zakończeniem postępowania drugoinstancyjnego[1626]. Od tego momentu wnioskodawca może

[1619] K. Weitz, *Konwencja* …, s. 205 oraz raport Jenarda, s. 52.
[1620] K. Weitz, *Konwencja …*, s. 265.
[1621] J. Ciszewski, *Konwencja …*, s. 261.
[1622] K. Weitz, *Konwencja* …, s. 206.
[1623] Tamże, s. 206.
[1624] M. Rzewuski, M. Rzewuska [w:] M. Załucki (red.), *Unijne …*, s. 320 oraz K. Weitz, *Konwencja …*, s. 229. Rozumienie pojęcia „trzeciej instancji" wyjaśniono w pkt. 8. niniejszego rozdziału.
[1625] K. Weitz, *Konwencja* …, s. 206.
[1626] Tamże, s. 335 odnośnie do uprzednio obowiązującego systemu kasacyjnego.

prowadzić właściwą egzekucję z majątku dłużnika, przekraczającą stosowanie środków zabezpieczających (art. 54 ust. 3 e.r.s. w zw. z art. 54 ust. 2 e.r.s.).

7. Postępowanie przed sądem drugiej instancji

7.1. Legitymacja procesowa

Właściwe, tzn. kontradyktoryjne i w pełni merytoryczne, postępowanie następuje w wyniku wniesienia stosownego środka zaskarżenia do sądu drugiej instancji, który jest sądem faktu i prawa[1627]. Postępowanie to jest inicjowane przez stronę, przeciwko której dochodzi się wykonania, w razie orzeczenia pozytywnego albo przez wnioskodawcę, w razie orzeczenia negatywnego. Co prawda, art. 50 ust. 1 e.r.s. stanowi, że każda ze stron może wnieść środek zaskarżenia od orzeczenia w przedmiocie wniosku o stwierdzenie wykonalności[1628], to uznać jednak należy, iż skuteczne złożenie takiego środka nastąpi wyłącznie, jeśli strona będzie pokrzywdzona orzeczeniem, a więc będzie miała interes w jego zaskarżeniu (*gravamen*)[1629], mimo że fakt ten nie jest tak wyraźnie[1630] wyeksponowany, jak w konwencji brukselskiej i lugańskiej I[1631].

Na podstawie rozporządzenia o dziedziczeniu wyłączona jest natomiast możliwość zaskarżenia orzeczenia w przedmiocie stwierdzenia wykonalności przez osobą trzecią, np. interwenienta ubocznego, niebędącą ani wnioskodawcą ani dłużnikiem, której uprawnienie

---

[1627] Por. raport Schlossera, w którym na gruncie konwencji brukselskiej wyjaśniono, że ustanowienie dwustopniowego systemu zaskarżenia, miało na celu ograniczenie liczby odwołań, aby zapewnić sprawne wykonanie, do jednego odwołania, które może obejmować pełną kontrolę stanu faktycznego i drugiego ograniczonego do kwestii prawnych, tamże, pkt 217., s. 133.

[1628] Zob. A Machnikowska [w:] M. Załucki (red.), *Unijne …*, s. 305.

[1629] Zwraca się na to uwagę w pkt. 153. raportu Pocara, s. 42. Na gruncie prawa polskiego zob. przede wszystkim uchwałę 7 sędziów SN z dnia 15 maja 2014 r., sygn. akt III CZP 88/13, opubl. OSNC 2014, Nr 11, poz. 108. Por. także odmienne brzmienie art. 49 ust. 1 rozporządzenia nr 1215/2012, który stanowi, że każda ze stron może wnieść środek zaskarżenia od decyzji w sprawie wniosku o odmowę wykonania, co wynika z automatycznej wykonalności przewidzianej w tym akcie normatywnym. Por. też K. Weitz [w:] A. Wróbel (red.), *Stosowanie …*, s. 613.

[1630] Zob. art. 50 ust. 5 e.r.s.

[1631] Art. 36-38 i art. 40-41 tych konwencji wprost wskazywały, że strony mogą zaskarżyć tylko negatywne dla nich rozstrzygnięcia. Różnica między rozporządzeniem spadkowym a regulacjami konwencyjnymi sprowadza się do tego na jakim etapie i w jakiej formie sąd podejmuje decyzję. Otóż, w przypadku unormowania konwencyjnego sąd *a limine* był zobowiązany do odmowy rozpoznania środka zaskarżenia, jeśli został on wniesiony przez wnioskodawcę od orzeczenia pozytywnego i taka decyzja sądu miała charakter formalny i przybierała np. postać odrzucenia takiego środka. Natomiast w przypadku rozporządzenia spadkowego odwołać się należy już do regulacji krajowych i tego w jaki sposób przewidziane jest w nich postępowanie ze środkiem zaskarżenia, którego wydaniem strona nie jest pokrzywdzona (tzw. *Beschwer*). W zależności od przyjętego modelu postępowania odwoławczego sąd może wydać decyzję o charakterze formalnym i taki środek odrzucić, tak jest np. w Polsce albo rozpoznać taki wniosek merytorycznie i oddalić go ze względu na brak tzw. *gravaminis*. Zob. uchwałę 7 sędziów SN z dnia 15 maja 2014 r., sygn. akt III CZP 88/13 oraz K. Weitz, *Konwencja …*, s. 231-232.

takie może przysługiwać na podstawie prawa krajowego[1632]. Dopuścić zaś należy możliwość częściowego zaskarżenia przez wniesienie środka zaskarżenia kwestionującego zakres rozstrzygnięcia o stwierdzeniu wykonalności[1633].

7.2. Właściwość sądu

Na podstawie art. 50 ust. 2 e.r.s. środek zaskarżenia powinien być wniesiony do sądu, o którym dane państwo członkowskie poinformowało Komisję zgodnie z art. 78 e.r.s.[1634]. W Polsce sądem takim jest sąd apelacyjny, a środkiem zaskarżenia jest zażalenie. Oznacza to, że do postępowania o stwierdzenie wykonalności toczącego się w Polsce w pierwszej kolejności znajdą zastosowanie przepisy rozporządzenia spadkowego, następnie przepisy o postępowaniu zażaleniowym przed sądem drugiej instancji (art. 394 i nast. k.p.c.), dalej przepisy o postępowaniu apelacyjnym (art. 367 i nast. k.p.c.) i na końcu przepisy o postępowaniu przed sądem pierwszej instancji (art. 391 § 1 k.p.c. w zw. z art. 397 § 2 k.p.c.)[1635]. Zauważyć trzeba, że w tym modelu postępowania zażalenie będzie wyjątkowo pełniło funkcję środka zaskarżenia o charakterze merytorycznym, gdyż postanowienie w przedmiocie stwierdzenia wykonalności ma charakter orzeczenia co do istoty sprawy[1636].

7.3. Termin do wniesienia środka zaskarżenia

7.3.1. Termin, w którym orzeczenie sądu pierwszej instancji może zaskarżyć dłużnik

Prawodawca unijny przewidział w rozporządzeniu spadkowym termin na złożenie

---

[1632] Pkt. 16-17 i 19. wyroku TS w sprawie Deutsche Genossenschaftsbank i pkt 31. wyroku TS w sprawie Draka NK Cables Ltd oraz K. Weitz, *Konwencja …*, s. 236-238, J. Ciszewski, *Konwencja …*, s. 251 i I. Pretelli [w:] A. Bonomi, P. Wautelet, *Le droit européen* …, s. 692-693. Osoby trzecie mogą realizować ochronę swoich praw w postępowaniu rozpoznawczym przed sądem państwa pochodzenia orzeczenia oraz w postępowaniu egzekucyjnym toczącym się w państwie wykonania. Zob. również motyw 18. rozporządzenia Bruksela I.

[1633] Tak słusznie A. Machnikowska [w:] M. Załucki (red.), *Unijne …*, s. 305.

[1634] Wykaz tych sądów znajduje się na https://e-justice.europa.eu/380/PL/succession?clang=pl, dostępne w dniu 23 stycznia 2022 r. W Polsce należy więc wyjątkowo wnieść zażalenie bezpośrednio do sądu apelacyjnego z pominięciem sądu okręgowego. Tak na tle konwencji lugańskiej I SN w postanowieniu z dnia 14 lipca 2004 r., sygn. akt IV CK 495/03, opubl. OSNC 2005, Nr 4, poz. 73, M. Lemkowski, *Glosa do postanowienia SN z dnia 14 lipca 2004 r., IV CK 495/03*, OSP 2005, Nr 1, poz. 5 oraz odmiennie J. Ciszewski, *Glosa do postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 14 lipca 2004 r., IV CK 495/03,* …, s. 282-290.

[1635] Podkreślić trzeba, że skoro środek zaskarżenia wnosi się bezpośrednio do sądu, który ma go rozpoznać zastosowania nie znajdzie art. 395 § 1 zdanie pierwsze i § 2 k.p.c. Zob. K. Weitz, *Konwencja …*, s. 252 i raport Schlossera, pkt 216., s. 133. Por. też postanowienie SN z dnia 12 grudnia 2006 r., sygn. akt II CZ 103/06.

[1636] K. Weitz, *Konwencja* …, s. 234.

odwołania wyłącznie dla dłużnika, nie wskazując, w jakim terminie środek taki może złożyć wnioskodawca[1637]. Środek zaskarżenia przeciwko stwierdzeniu wykonalności wnosi się w terminie 30 dni od jego doręczenia. Jeżeli strona, przeciwko której dochodzi się wykonania, zamieszkuje w państwie członkowskim innym niż to, w którym nastąpiło stwierdzenie wykonalności, termin wniesienia środka zaskarżenia wynosi 60 dni i biegnie od dnia doręczenia stwierdzenia wykonalności stronie osobiście lub w jej miejscu zamieszkania[1638]. Termin nie podlega przedłużeniu z powodu znacznej odległości.

Zauważyć trzeba, że w zależności od tego, czy dłużnik ma miejsce zamieszkania w państwie wykonania, rozporządzenie o dziedziczeniu różnicuje termin początkowy (*dies a quo*) i termin końcowy wniesienia środka zaskarżenia (*dies ad quem*). Zabieg taki ma zapewnić realność prawa do obrony stronie, przeciwko której dochodzi się wykonania.

Jeśli chodzi o dłużnika zamieszkującego w państwie wykonania nie jest istotne, w jaki sposób dojdzie do doręczenia mu postanowienia sądu pierwszej instancji. Tym samym termin do wniesienia środka odwoławczego rozpoczyna bieg w razie skutecznego doręczenia w sposób przewidziany przepisami prawa krajowego. Może to być więc doręczenie właściwe, zastępcze, czy też doręczenie do rąk kuratora albo w sposób publiczny.

Natomiast jeśli dłużnik nie ma miejsca zamieszkania w państwie wykonania, tylko w innym państwie członkowskim w rozumieniu rozporządzenia nr 650/2012, wymagane jest, aby doręczenie było osobiste lub w miejscu zamieszkania. Przyjąć więc należy, że doręczenie takie może nastąpić poza miejscem zamieszkania, np. w miejscu pracy, jeśli nastąpi do rąk dłużnika albo może nastąpić w miejscu zamieszkania dłużnika, np. do rąk dorosłego domownika[1639].

Co się tyczy terminu, w jakim dłużnik może złożyć środek odwoławczy, rozróżnić należy trzy sytuacje. Jeśli mieszka on w państwie wykonania, przysługuje mu termin 30 dni na wniesienie środka odwoławczego. Jeżeli zaś jego miejsce zamieszkania znajduje się w innym państwie członkowskim, termin ten ulega wydłużeniu do 60 dni. Jednakże, gdy nie mieszka on na terytorium państw członkowskich objętych działaniem rozporządzenia

[1637] Stosownie do motywu 77. preambuły rozporządzenia spadkowego przy obliczaniu okresów i terminów przewidzianych w rozporządzeniu powinny mieć zastosowanie przepisy rozporządzenia Rady (EWG, Euratom) nr 1182/71 z dnia 3 czerwca 1971 r. określającego zasady mające zastosowanie do okresów, dat i terminów, Dz. Urz. WE z 1974 r., L 124, s. 1.

[1638] Określenie terminu w dniach jest bardziej precyzyjne niż przyjęte na potrzeby rozporządzenia nr 44/2001 ustalenie miesięcznego i dwumiesięcznego terminu, co sprzyja sprawniejszemu jego ustaleniu. Zob. A. Machnikowska [w:] M. Załucki (red.), *Unijne …*, s. 307.

[1639] A. Adamek, A. Frań-Adamek, *Komentarz …*, LEX/el. 2004, art. 43.

spadkowego albo mieszka poza terytorium Unii Europejskiej termin ten wynosi 30 dni[1640]. Rozwiązanie to, przyjęte za konwencją brukselską, spotkało się w doktrynie ze słuszną krytyką[1641].

7.3.2. Termin, w którym orzeczenie sądu pierwszej instancji może zaskarżyć wierzyciel

Podkreślić trzeba, że prawodawca unijny przewidział termin zaskarżenia wyłącznie dla dłużnika. Brak natomiast autonomicznej regulacji przewidującej, w jakim terminie od orzeczenia oddalającego wniosek o stwierdzenie wykonalności, wnioskodawca ma wnieść środek zaskarżenia, co łączone jest z także z niewskazaniem terminu, w którym dopuszczalne jest wystąpienie z wnioskiem o stwierdzenie wykonalności[1642]. Nieokreślenie tego terminu[1643] jest zresztą charakterystyczne dla prawa unijnego – nie zawierają go również rozporządzenia Bruksela I i Bruksela I bis.

W związku z tym doktrynie wykształciły się trzy koncepcje[1644]. Pierwsza z nich zakłada możliwość złożenia środka zaskarżenia przez wnioskodawcę w każdym czasie[1645]. Zwolennicy drugiego stanowiska twierdzą zaś, że przez analogię powinno stosować się terminy zaskarżenia obowiązujące stronę, przeciwko której dochodzi się wykonania. Na podstawie trzeciego poglądu, który znalazł oddźwięk w polskiej doktrynie i orzecznictwie

---

[1640] K. Weitz, *Konwencja …*, s. 240-241, tenże [w:] A. Wróbel (red.), *Stosowanie …*, s. 614.

[1641] K. Weitz, *Konwencja …*, s. 241 i A. Adamek, A. Frań-Adamek, *Komentarz …*, LEX/el. 2004, art. 43. Zob. również J. Ciszewski, *Konwencja …*, s. 250, który postuluje w takim wypadku możliwość przedłużenia terminu ze względu na dużą odległość na podstawie prawa krajowego. S. Ziino wskazuje natomiast, że w takim wypadku, ze względu na brzmienie art. 6 EKPCz i 47 KPP i wynikających z nich obowiązek poszanowania prawa do obrony, powinny znaleźć zastosowanie przepisy krajowe. Tak S. Ziino [w:] A.-L. Calvo Caravaca, A. Davì, H.-P. Mansel, *The EU Succession …*, s. 594-595. Por. także § 55 niemieckiej ustawy z 19 lutego 2001 r. o wykonaniu traktatów międzyrządowych oraz o wykonaniu porozumień Unii Europejskiej w zakresie uznawania i wykonywania w sprawach cywilnych i handlowych (niem. *Gesetz zur Ausführung zwischenstaatlicher Verträge und zur Durchführung von Abkommen der Europäischen Union auf dem Gebiet der Anerkennung und Vollstreckung in Zivil- und Handelssachen (Anerkennungs- und Vollstreckungsausführungsgesetz* - AVAG), (BGBl. I S. 2146), w którym przewidziano termin dwumiesięczny na zaskarżenie orzeczenia o stwierdzeniu wykonalności wniesionego przez dłużnika mającego miejsce zamieszkania w państwie trzecim.

[1642] A. Machnikowska [w:] M. Załucki (red.), *Unijne …*, s. 307.

[1643] Chodzi zarówno o termin *a quo* i *ad quem*.

[1644] A. Machnikowska [w:] M. Załucki (red.), *Unijne …*, s. 307 oraz K. Weitz [w:] A. Wróbel (red.), *Stosowanie …*, s. 614-615 oraz tenże, *Konwencja …*, s. 246-251. Na dwie koncepcje wskazuje natomiast J. Ciszewski, *Konwencja …*, s. 264 i A. Adamek, A. Frań-Adamek, *Komentarz …*, LEX/el. 2004, art. 43.

[1645] Tak na tle konwencji brukselskiej wskazano w raporcie Jenarda, s. 53 i na tle II konwencji lugańskiej w raporcie Pocara, pkt. 153., s. 43. Uzasadniano to tym, że nieokreślenie w tym akcie prawnym terminu, w jakim wnioskodawca może zaskarżyć orzeczenie o oddaleniu wniosku o stwierdzenie wykonalności, miało mu umożliwić zebranie wymaganej dokumentacji na poparcie swojego stanowiska. Tak również I. Pretelli [w:] A. Bonomi, P. Wautelet, *Le droit européen …*, s. 690, J. Ciszewski, *Glosa do postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 14 lipca 2004 r., IV CK 495/03, …*, s. 274-282.

twierdzi się, że właściwe w tym zakresie będą przepisy wewnętrzne państwa członkowskiego, do którego skierowano wniosek o stwierdzenie wykonalności[1646]. Opowiadając się za ostatnim stanowiskiem, w Polsce wnioskodawca mógłby wnieść zażalenie w terminie tygodniowym od dnia doręczenia postanowienia z uzasadnieniem. Jeżeli przy wydaniu postanowienia sąd odstąpił od jego uzasadnienia, termin liczy się od dnia ogłoszenia postanowienia, a jeżeli podlegało ono doręczeniu - od dnia jego doręczenia (art. 394 § 2 k.p.c.).

Stosownie do ostatniego zdania art. 50 ust. 5 e.r.s. nie jest możliwe przedłużenie terminu do wniesienia środka zaskarżenia z powodu znacznej odległości. *A contrario* można więc uznać, że z innych przyczyn, które oczywiście powinny znajdować uzasadnienie w realiach konkretnej sprawy, możliwe jest jego przedłużenie. Oznacza to, że termin ten ma mieszany ustawowo-sądowy charakter. Rozporządzenie przewiduje zatem jego minimalny czas trwania, który, jak wydaje się, może być przedłużony, co jednak powinno stanowić wyjątek i zależeć jedynie od szczególnie uzasadnionych wypadków. Ponadto dopuścić należy złożenie wniosku o przywrócenie terminu na zasadach ogólnych właściwych prawu państwa wykonania[1647].

7.4. Zawieszenie postępowania

Art. 53 e.r.s. przewiduje możliwość zawieszenia postępowania zarówno przed sądem II instancji (sąd rozpoznający środek zaskarżenia na podstawie art. 50) i „sądem III instancji" (sąd rozpoznający środek zaskarżenia na podstawie art. 51). Przepis ten stanowi kontynuację myśli prawodawcy unijnego zapoczątkowanej w regulacji art. 46 ust. 1 rozporządzenia nr 44/2001[1648], w której zerwano z ograniczeniem możliwości zawieszenia postępowania tylko przed sądem II instancji, o którym stanowił art. 38 konwencji brukselskiej[1649].

[1646] Tak K. Weitz [w:] A. Wróbel (red.), *Stosowanie …*, s. 615 i tenże, *Konwencja …*, s. 250, M. Lemkowski, *Glosa …*, OSP 2005, Nr 1, poz. 5. Podobnie na tle konwencji lugańskiej I SN w postanowieniu z dnia 14 lipca 2004 r., sygn. akt IV CK 495/03, opubl. OSNC 2005, Nr 4, poz. 73. Nie do końca spójne jest przy tym stanowisko A. Włosińskiej wyrażone co do uregulowań konwencji lugańskiej I, która twierdzi, że wnioskodawca nie jest ograniczony terminem do wniesienia środka zaskarżenia, po czym wskazuje, że to sąd powinien ustalić jakim terminem powinien być związany wnioskodawca, to jest trzydziestodniowym, czy też wynikającym z prawa krajowego. Zob. A. Włosińska, *Odmowa …*, s. 92-93 i 434.

[1647] A. Machnikowska [w:] M. Załucki (red.), *Unijne …*, s. 308 oraz K. Weitz, *Konwencja …*, s. 245-246 i J. Ciszewski, *Konwencja …*, s. 250. Możliwość przywrócenia terminu ze względu na znaczną odległość wykluczają A. Adamek, A. Frań-Adamek, *Komentarz …*, LEX/el. 2004, art. 43.

[1648] Por. art. 44 ust. 2 rozporządzenia nr 1215/2012.

[1649] Por. A. Laskowska, *Zawieszenie sądowego postępowania rozpoznawczego w sprawach cywilnych*, Warszawa 2009, s. 36-37.

Przepis ten stanowi kolejne uprawnienie dłużnika stanowiące przeciwwagę silnej pozycji wnioskodawcy w razie konkurencji dwóch postępowań – wywołanego wniesieniem środka zaskarżenia w państwie pochodzenia zawieszającego wykonalność i postępowaniem odwoławczym w przedmiocie środka zaskarżenia od orzeczenia o stwierdzeniu wykonalności[1650]. Zawieszenie postępowania chroni dłużnika przed przeprowadzeniem egzekucji na podstawie orzeczenia, którego wykonalność nie ma w państwie pochodzenia charakteru ostatecznego i może zostać uchylona. Jak wielokrotnie wcześniej zaznaczano, już w konwencji brukselskiej zrezygnowano z wymogu prawomocności orzeczenia w państwie pochodzenia[1651]. Przepis ten stanowi więc konsekwencję tego zabiegu i ma na celu uniknięcie nieodwracalnych i negatywnych skutków dla majątku dłużnika w razie uchylenia lub zmiany orzeczenia w związku z jego zaskarżeniem w państwie pochodzenia.

Art. 53 e.r.s. przewiduje trzy przesłanki warunkujące zawieszenie postępowania: 1) wniosek strony, przeciwko której dochodzi się wykonania[1652], 2) zawieszenie wykonalności orzeczenia w państwie pochodzenia, 3) które nastąpiło z powodu wniesienia środka zaskarżenia w państwie pochodzenia.

Konwencje brukselska i lugańska I przewidywały możliwość zawieszenia postępowania na wniosek strony, która zaskarżyła orzeczenie sądu pierwszej instancji, jednakże w literaturze zwracano uwagę, że ze względu na umiejscowienie art. 38 tych konwencji wśród przepisów, dotyczących zaskarżenia orzeczenia o stwierdzeniu wykonalności przepis ten znajdował zastosowanie jedynie do wniosku dłużnika. Jeśli chodzi o art. 53 e.r.s. przyjąć natomiast należy, że do zawieszenia postępowania może dojść zarówno w razie zaskarżenia orzeczenia sądu pierwszej instancji przez dłużnika, jak i w wypadku wydania przez taki sąd orzeczenia negatywnego i zaskarżenia go przez wnioskodawcę[1653]. Wynika to z tego, że odmiennie niż w poprzednich regulacjach konwencyjnych, w rozporządzeniu spadkowym możliwość zawieszenia postępowania uzależniono od zawieszenia wykonalności w państwie pochodzenia.

Zauważyć trzeba, że – inaczej niż przy art. 46 ust. 1 rozporządzenia Bruksela I – art.

[1650] K. Weitz, *Konwencja …*, s. 266 oraz pkt 29. wyroku TS z dnia 4 października 1991 r., C-183/90 w sprawie B. J. Van Dalfsen, J. Timmerman, H. Van Dalfsen, J. Harmke, G. Van Dalfsen przeciwko B. Van Loon, T. Berendsen, EU:C:1991:379 – dalej wyrok TS w sprawie Van Dalfsen.

[1651] K. Weitz, *Konwencja …*, s. 264, J. Ciszewski, *Konwencja …*, s. 246, 257 i raport Jenarda, s. 52. Zob. postanowienie SA w Krakowie z dnia 19 listopada 2012 r., sygn. akt I ACz 1719/12, opubl. LEX nr 1316205 oraz postanowienie SA w Krakowie z dnia 8 grudnia 2014 r., sygn. akt I ACz 2301/14, opubl. LEX nr 1587237.

[1652] Zob. K. Weitz, *Konwencja* …, s. 266-267 oraz 314-316.

[1653] S. Ziino [w:] A.-L. Calvo Caravaca, A. Davì, H.-P. Mansel, *The EU Succession …*, s. 604. Por. art. 46 ust. 1 rozporządzenia nr 44/2001 i art. 35 ust. 1 rozporządzenia nr 2201/2003.

53 e.r.s. wymaga, aby wniesienie środka zaskarżenia spowodowało zawieszenie wykonalności w państwie pochodzenia, co treściowo jest bliższe art. 44 ust. 2 rozporządzenia Bruksela I bis. Dodatkowo dla zawieszenia postępowania w trybie art. 53 e.r.s. nie jest wymagane wniesienie „zwyczajnego środka zaskarżenia", jak miało to miejsce przy stosowaniu art. 46 ust. 1 rozporządzenia nr 44/2001 i art. 38 konwencji brukselskiej i lugańskiej I.

W literaturze zaznacza się, że mimo tych różnic zasadne jest rozumienie użytego w art. 53 e.r.s. pojęcia „środka zaskarżenia", tak jak pojęcia „zwyczajny środek zaskarżenia" zdefiniowanego w wyroku Trybunału Sprawiedliwości w sprawie Riva[1654]. Stanowisko to nie jest w pełni trafne. Zauważyć trzeba, że wyeliminowanie w art. 53 e.r.s. wymogu „zwyczajności" środka zaskarżenia pozwala na wysunięcie tezy, że „środek zaskarżenia" użyty w tym przepisie jest pojęciem o szerszym zakresie zastosowania niż „zwyczajny środek zaskarżenia". Nie można przy tym postawić znaku równości między tymi pojęciami, skoro w samym rozporządzeniu o dziedziczeniu prawodawca unijny posługuje się pojęciem „zwyczajnego środka zaskarżenia" w art. 42. Jeśli więc w jednym akcie posłużono się dwoma różnymi pojęciami, nie można nadać im tego samego znaczenia. Jednocześnie zakres „środków zaskarżenia" w art. 53 e.r.s. został ograniczony tylko do takich, które skutkują zawieszeniem wykonalności[1655]. Oznacza to, że zakresy pojęciowe „zwyczajnego środka zaskarżenia" i „środka zaskarżenia" z art. 53 tego aktu prawnego krzyżują się. Może bowiem zdarzyć się, że w państwie pochodzenia zostanie wniesiony „zwyczajny środek zaskarżenia"[1656], np. skarga kasacyjna w prawie polskim, który nie wstrzymuje wykonalności zaskarżonego orzeczenia i tym samym brak będzie podstaw do zawieszenia postępowania o stwierdzenie wykonalności na podstawie rozporządzenia spadkowego[1657].

Trudności praktyczne w stosowaniu art. 53 e.r.s. może stanowić warunek zawieszenia wykonalności z powodu wniesienia środka zaskarżenia. Na tle prawa polskiego, jako przykład, wskazać można np. wydanie w sprawie o zachowek wyroku zaocznego, któremu na podstawie art. 333 § 1 pkt 3 k.p.c. nadano rygor natychmiastowej wykonalności, który następnie został zaskarżony sprzeciwem. Sprzeciw jest niesuspensywnym środkiem zaskarżenia i do zawieszenia wykonalności może dojść dopiero w razie złożenia wraz z nim

[1654] Tak A. Wysocka-Bar [w:] M. Załucki (red.), *Unijne …*, s. 316.
[1655] Zob. odnośnie do art. 38 konwencji lugańskiej I, K. Weitz, *Konwencja …*, s. 267-268.
[1656] Podkreślenia wymaga, że znaczenie pojęcia „zwyczajnego środka zaskarżenia" w tym przykładzie należy rozumieć zgodnie autonomiczną wykładnią tego pojęcia przeprowadzoną przez TS w sprawie Riva.
[1657] W literaturze dotyczącej konwencji lugańskiej I przyjmowano, że w prawie polskim zwyczajnym środkiem zaskarżenia będzie powództwo opozycyjne (art. 840 § 1 k.p.c.). Wniesienie takiego powództwa nie będzie stanowić podstawy zawieszenia postępowania na podstawie art. 53 e.r.s. skoro nie prowadzi ono do zawieszenia wykonalności orzeczenia objętego żądaniem. Zob. K. Weitz, *Konwencja …*, s. 277-279.

dodatkowo wniosku o zawieszenie rygoru natychmiastowej wykonalności (art. 346 § 1 k.p.c.)[1658]. Dlatego też zasadne wydaje się przyjęcie wykładni art. 53 e.r.s., która będzie pozwalała na zawieszenie postępowania nie tylko „z powodu" wniesienia środka zaskarżenia, czyli na jego skutek, ale raczej „w związku" z jego wniesieniem.

Przypomnieć należy, że podstawową przesłanką stwierdzenia wykonalności jest wykonalność orzeczenia w państwie pochodzenia. Na gruncie konwencji brukselskiej i lugańskiej I oraz rozporządzenia nr 44/2001 przyjmowano w literaturze, że uchylenie rygoru wykonalności lub nawet jego zawieszenie w związku z wniesieniem środka zaskarżenia od orzeczenia w państwie pochodzenia, powinno skutkować zmianą orzeczenia sądu pierwszej instancji przez sąd drugiej lub „trzeciej instancji" i oddaleniem wniosku ze względu na brak przesłanki merytorycznej[1659]. Istotna nowość została więc wprowadzona w rozporządzeniu spadkowym, ponieważ w razie zawieszenia wykonalności orzeczenia w państwie pochodzenia na skutek wniesienia środka zaskarżenia istnieje jedynie możliwość złożenia przez dłużnika wniosku o zawieszenie postępowania, wniosek o stwierdzenie wykonalności zaś nie może zostać z tej przyczyny oddalony[1660].

Kolejną różnicę między zawieszeniem postępowania na podstawie rozporządzenia spadkowego a zawieszeniem na mocy konwencji brukselskiej i lugańskiej I oraz rozporządzenia Bruksela I stanowi wyeliminowanie możliwości zawieszenia postępowania w rozporządzeniu nr 650/2012, jeśli nie upłynął jeszcze termin do wniesienia środka zaskarżenia od orzeczenia w państwie pochodzenia, co przewidywały wcześniejsze akty prawne. Wynika to z faktu, że rozporządzenie spadkowe powiązało zawieszenie postępowania o stwierdzenie wykonalności z zawieszeniem wykonalności orzeczenia w państwie pochodzenia w związku z jego zaskarżeniem.

Do zawieszenia postępowania w ramach stwierdzania wykonalności, inaczej niż przy art. 42 e.r.s., nie może dojść z urzędu[1661]. Zawieszenie postępowania może nastąpić wyłącznie na wniosek dłużnika[1662], który w razie spełnienia pozostałych przesłanek obliguje sąd do zawieszenia postępowania[1663]. Jak wcześniej wskazano, orzeczenie w przedmiocie

[1658] Analogicznie należy rozumieć te zagadnienie na tle art. 388 k.p.c. przy skardze kasacyjnej.
[1659] K. Weitz, *Konwencja …*, s. 267-268 i A. Adamek, A. Frań-Adamek, *Komentarz …*, LEX/el. 2004, art. 46 i J. Zatorska, *Komentarz …*, LEX/el. 2010, art. 35.
[1660] S. Ziino [w:] A.-L. Calvo Caravaca, A. Davì, H.-P. Mansel, *The EU Succession …*, s. 606.
[1661] Raport Jenarda, s. 52.
[1662] Zob. na tle konwencji lugańskiej I K. Weitz, *Konwencja …*, s. 314-316.
[1663] Na gruncie art. 38 konwencji brukselskiej i lugańskiej I oraz rozporządzenia nr 44/2001 zawieszenie następowało na wniosek i było fakultatywne. Zob. co do konwencji brukselskiej pkt. 28-37 wyroku TS w sprawie Van Dalfsen oraz odnośnie do konwencji lugańskiej K. Weitz, *Konwencja …*, s. 290-296.

zawieszenia wydane przez sąd drugiej instancji nie podlega zaskarżeniu do „sądu trzeciej instancji", gdyż nie jest „orzeczeniem wydanym w następstwie rozpoznania środka zaskarżenia", tylko orzeczeniem wpadkowym.

W okresie zawieszenia następuje wstrzymanie rozpoznania środka zaskarżenia dłużnika. W tym czasie można stosować wyłącznie środki zabezpieczające stosownie do art. 54 ust. 2 e.r.s.[1664]. Rozporządzenie nr 650/2012 nie określa czasu, na jaki postępowanie powinno być zawieszone. Uznać należy, że skoro prawodawca unijny, jako podstawę zawieszenia wskazał kwestię prejudycjalną, postępowanie może zostać podjęte po prawomocnym lub ostatecznym zakończeniu postępowania dotyczącego środka zaskarżenia od orzeczenia sądu państwa pochodzenia zawieszającego jego wykonalność[1665]. W Polsce zawieszone postępowanie może zostać podjęte na wniosek, jak i z urzędu, stosując odpowiednio art. 180 § 1 pkt 4 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.

7.5. Postępowanie przed sądem drugiej instancji w przedmiocie rozpoznania wniosku

Przewidziany w rozporządzeniu spadkowym system środków zaskarżania przeciwko uznaniu lub stwierdzeniu wykonalnośći danego orzeczenia ma na celu ustanowienie odpowiedniej równowagi pomiędzy z jednej strony wzajemnym zaufaniem do wymiaru sprawiedliwości w ramach Unii, a z drugiej strony poszanowaniem prawa do obrony, które przyznaje dłużnikowi możliwość złożenia środka zaskarżenia przeciwko stwierdzeniu wykonalności w postępowaniu, w którym wysłuchane zostają obydwie strony, jeśli uważa on, że zachodzi jedna z podstaw odmowy wykonania[1666].

O charakterze *inter partes* postępowania odwoławczego przesądza treść art. 50 ust. 3 e.r.s., na mocy którego środek zaskarżenia jest rozpoznawany zgodnie z przepisami właściwymi dla postępowania w sprawach spornych[1667]. Oznacza to, że inaczej niż w postępo-

[1664] K. Weitz, *Konwencja …*, s. 287.
[1665] J. Ciszewski, *Konwencja …*, s. 257.
[1666] Pkt 43. wyroku TS w sprawie Trade Agency. Zob. również motywy 16-18 preambuły rozporządzenia nr 44/2001.
[1667] Kolejny raz polskie tłumaczenie wprowadza w błąd, ponieważ nie chodzi tyle o postępowanie sporne, czyli jak wcześniej wskazywano, postępowanie, w którym możliwe jest powstanie sporu, tylko o postępowanie kontradyktoryjne, czyli w rozumieniu prawa unijnego postępowanie *inter partes*. Zob. również pkt 11. wyroku TS z dnia 12 lipca 1984 r., 178/83 w sprawie Firma P. przeciwko Firma K., EU:C:1984:272 oraz K. Weitz, *Konwencja* …, s. 256-257. Zauważyć trzeba, że rozporządzenie nr 44/2001 (art. 43 ust. 3) w polskiej wersji językowej posługiwało się odmiennym zwrotem niż „postępowanie w sprawach spornych", a mianowicie sformułowaniem „postępowanie, w którym wysłuchane zostaną obydwie strony", co odpowiadało tekstowi niemieckiemu. Odmienna sytuacja jest natomiast w rozporządzeniu spadkowym, gdzie posłużono się pojęciem tożsamym z tekstem francuskim („*la procédure*

waniu pierwszoinstancyjnym (art. 48 zdanie pierwsze e.r.s.) sąd odwoławczy powinien zapewnić stronie, przeciwko której dochodzi się stwierdzenia wykonalności możliwość zajęcia stanowiska w sprawie, np. przez doręczenie jej środka zaskarżenia z jednoczesnym zakreśleniem terminu do złożenia pisma procesowego ustosunkowującego się do niego lub przez zawiadomienie jej albo wezwanie na posiedzenie, na którym środek ten będzie rozpoznawany, w celu ustnego wysłuchania[1668]. Sąd drugiej instancji może rozpoznać sprawę na posiedzeniu niejawnym (art. 397 § 1 k.p.c.)[1669], jawnym albo posiedzeniu jawnym wyznaczonym na rozprawę (art. 397 § 3 k.p.c. w zw. z art. 391 § 1 zdanie pierwsze k.p.c. w zw. z art. 148 § 2 k.p.c.)[1670]. W najnowszym orzecznictwie Trybunału Sprawiedliwości zaakcentowano, że sąd II instancji może nawet nie wysłuchać jednej ze stron, w sytuacji gdy wydane orzeczenie jest dla niej korzystne[1671].

7.5.1. Zakres dowodzenia przed sądem drugiej instancji

W doktrynie można spotkać się poglądem, że na tym etapie nie jest dopuszczalne prowadzenie postępowania dowodowego, który nie jest jednak szerzej uzasadniony[1672].

---

contradictoire") i angielskim („*procedure in contradictory matters*") i włoskim („*procedimento in contraddittorio*") rozporządzenia nr 650/2012, mimo, że w wersji niemieckiej konsekwentnie występuje „postępowanie, w którym wysłuchane zostaną obydwie strony" („*Verfahren mit beiderseitigem rechtlichem Gehör*"). Odnośnie do znaczenia tych różnic zob. J. Ciszewski, *Zezwolenie …*, s. 215-220 i P. Grzegorczyk, *Wysłuchanie …*, s. 235-237.

[1668] A. Machnikowska [w:] M. Załucki (red.), *Unijne …*, s. 306. W doktrynie zaznacza się, że mimo, iż sąd drugiej instancji jest sądem faktu i prawa, to ze względu na specyfikę i cele postępowania o stwierdzenie wykonalności nie powinien on z urzędu badać istnienia podstaw odmowy wykonania orzeczenia i jest w tym zakresie związany zarzutami podniesionymi w środku zaskarżenia. Tak I. Pretelli [w:] A. Bonomi, P. Wautelet, *Le droit européen* …, s. 690. Z urzędu przesłanki odmowy stwierdzenia wykonalności zostały zbadane przez SA w Szczecinie w sprawie zakończonej postanowieniem z dnia 30 września 2016 r., sygn. akt I ACz 761/16, opubl. LEX nr 2121862.

[1669] Możliwość rozpoznania środka zaskarżenia na posiedzeniu niejawnym przy jednoczesnym zapewnieniu wysłuchania stron na piśmie dopuścił SN w postanowieniu z dnia 17 lipca 2008 r., sygn. akt II CSK 84/08, opubl. OSNC 2009, Nr 9, poz. 128. Por. również postanowienie SN z dnia 16 grudnia 2020 r., sygn. akt V CSK 394/20, opubl. LEX nr 3224742. Zob. postanowienie SN z dnia 30 września 2008 r., sygn. akt II CSK 158/08, w którym wskazano, że na posiedzenie niejawne powinny zostać wezwane obie strony (art. 152 § 3 k.p.c.) celem umożliwienia im ustnego wypowiedzenia się. Por. K. Weitz [w:] A. Wróbel (red.), *Stosowanie …*, s. 615 i J. Gołaczyński, *Współpraca …*, s. 74. Zauważyć wypada, że art. 33 ust. 4 rozporządzenia Bruksela II bis nakazywał wezwanie do stawienia w sądzie rozpoznającym środek zaskarżenia osoby, przeciwko której ma być uzyskane wykonanie, co oznaczało, że konieczne było wezwanie tej strony do stawiennictwa nawet w razie procedowania na posiedzeniu niejawnym.

[1670] J. Ciszewski, *Zezwolenie …*, s. 215-220, tenże, *Konwencja …*, s. 264, K. Weitz, *Konwencja …*, s. 258, A. Włosińska, *Odmowa …*, s. 92, A. Adamek, A. Frań-Adamek, *Komentarz …*, LEX/el. 2004, art. 43. Zob. również P. Grzegorczyk, *Wysłuchanie …*, s. 237, który słusznie zauważa, że środek zaskarżenia może zostać rozpoznany przez sąd drugiej instancji zarówno na posiedzeniu niejawnym, jak i jawnym, w tym wyznaczonym na rozprawę, przy czym o tym, jakie forum jego rozpoznania będzie w danej sprawie właściwe, będą decydować jej konkretne okoliczności.

[1671] Pkt 45. wyroku TS w sprawie Aktiva.

[1672] A. Machnikowska [w:] M. Załucki (red.), *Unijne …*, s. 306-307 oraz K. Piasecki, *Rozporządzenie Rady*

Nie można z nim w pełni zgodzić się. Postępowanie w przedmiocie stwierdzenia wykonalności jest jednym z rodzajów postępowania rozpoznawczego[1673], przy czym ze względu na jego specyfikę, spektrum prowadzonego postępowania dowodowego będzie cechowało się innym charakterem i zakresem, co jednak nie oznacza, że postępowanie takie jest wyłączone. Zaaprobować należy stanowisko, że postępowanie przed sądem drugiej instancji jest oparte na *beneficio novorum* bez żadnych ograniczeń[1674]. Dłużnikowi należy umożliwić obronę, w której będzie mógł przedstawić twierdzenia i zarzuty oraz dowody na ich poparcie, natomiast wnioskodawca powinien mieć możliwość reakcji na przedsięwzięte przed stronę przeciwną procesowe środki obronne, skoro było to wcześniej niemożliwe.

Wierzyciel w nieskrępowany sposób może dowodzić, że wniosek powinien zostać uwzględniony. Zauważyć jednak trzeba, że z procesowego punktu widzenia jego twierdzenia i dowody na ich poparcie będą w zasadzie sprowadzać się do wykazania istnienia przesłanek pozytywnych stwierdzenia wykonalności, czyli istnienia orzeczenia i jego wykonalności. Inaczej natomiast sytuacja ta przedstawia się ze strony dłużnika. Jego aktywność procesowa będzie skupiać się na podnoszeniu zarzutów. W tym miejscu zauważyć wypada, że rozporządzenie spadkowe wskazuje w art. 52, że sąd drugiej instancji rozpoznając środek zaskarżenia może odmówić stwierdzenia wykonalności albo uchylić je tylko z powodu jednej z przyczyn wymienionych w art. 40 e.r.s.[1675]. Tym samym uregulowano tylko kwestię zarzutów materialnych, których uwzględnienie będzie skutkować oddaleniem wniosku. Wobec tego pod rozwagę należy wziąć, jaki jest zakres obrony dłużnika i czy może on

(WE) Nr 44/2001 z 22.12.2000 r. w sprawie jurysdykcji i uznawania orzeczeń sądowych oraz ich wykonywania w sprawach cywilnych i handlowych, [w:] K. Piasecki (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. T. IV,* Warszawa 2013, s. 534.

[1673] Tak m. in. K. Weitz, *Konwencja* …, s. 318. Słusznie zauważył SN w postanowieniu z dnia 11 października 2019 r., sygn. akt III CZ 27/19, opubl. Biul. SN 2020, Nr 3-4, poz. 12, że „Postępowanie dotyczące stwierdzenia wykonalności orzeczenia sądu zagranicznego jest postępowaniem co do istoty sprawy, którego podłożem jest prawo materialne, ponieważ w jego toku badane są przesłanki stwierdzenia wykonalności pełniące takie funkcje, jak przepisy prawa materialnego w postępowaniu rozpoznawczym. W postępowaniu tym umożliwiono skorzystanie przez jego uczestników z szeregu instrumentów prawnych służących dochodzeniu stwierdzenia wykonalności lub kwestionowaniu wniosku o stwierdzenie wykonalności orzeczenia sądu państwa obcego. Ma ono charakter autonomiczny i szczególny (…)". Zob. również postanowienia SN: z dnia 31 stycznia 2018 r., sygn. akt IV CSK 442/17, opubl. LEX nr 2483681, z dnia 30 stycznia 2018 r., sygn. akt III CSK 388/16 i z dnia 13 września 2012 r., sygn. akt V CSK 323/11, opubl. OSNC 2013, Nr 4, poz. 52.

[1674] K. Weitz, *Konwencja …*, s. 317-318. Sąd drugiej instancji rozpoznając środek zaskarżenia orzeka *ex novo*. Por. P. Grzegorczyk, *Wysłuchanie …*, s. 237.

[1675] Por. postanowienie SA w Białymstoku z dnia 19 grudnia 2007 r., sygn. akt I ACz 833/07, opubl. OSAB 2007, Nr 3-4, poz. 38. Nie budzi przy tym wątpliwości, że sąd drugiej instancji może badać również istnienie przesłanek pozytywnych, które były badane przez sąd pierwszej instancji. Odmiennie wskazano w raporcie Pocara, że również i na tym etapie postępowania sąd nie rozstrzyga o tym, czy spełnione zostały warunki uznania, ale o tym, czy istnieją którekolwiek podstawy do odmowy, pkt 155., s. 43. Zob. też K. Weitz [w:] A. Wróbel (red.), *Stosowanie …*, s. 619.

zgłosić zarzuty formalne, a także, czy może podnieść inne zarzuty merytoryczne niż dotyczące podstaw odmowy z art. 40 e.r.s.

Niewątpliwie dłużnik na tym etapie rozpoznawania wniosku może podnosić zarzuty formalne, takie jak zawisłość postępowania o stwierdzenie wykonalności tego samego orzeczenia lub aktu przed innym sądem państwa wykonania (art. 192 pkt 1 k.p.c. i art. 199 § 2 pkt 2 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.)[1676], brak zdolności sądowej dłużnika lub wnioskodawcy (art. 199 § 1 pkt 3 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.), niewłaściwość sądu, a także zarzuty dotyczące innych przesłanek procesowych[1677], o charakterze zarówno tamującym, jak i niweczącym[1678].

Wynika to z tego, że postępowanie o stwierdzenie wykonalności w rozporządzeniu o dziedziczeniu, o czym była już mowa, zostało uregulowane fragmentarycznie, wobec czego dopuścić należy stosowanie w niezbędnym zakresie krajowego prawa procesowego. Tym samym przyjąć należy, że sądy rozpoznające wniosek o stwierdzenie wykonalności powinny przede wszystkim zbadać istnienie przesłanek procesowych warunkujących prowadzenie takiego postępowania. Dopiero w razie ustalenia, że zachodzi jurysdykcja krajowa, sąd jest właściwy rzeczowo i miejscowo do rozpoznania wniosku, strony posiadają zdolność sądową i procesową, a w razie braku zdolności procesowej, czy są należycie reprezentowane, a także po stwierdzeniu, że nie zachodzi powaga rzeczy osądzonej, litispendencja oraz że dłużnik nie posiada immunitetu sądowego, możliwe jest przystąpienie do merytorycznego rozpoznania sprawy[1679].

Przechodząc do zarzutów merytorycznych, stwierdzić wypada, że mogą one dotyczyć trzech rodzajów postępowania: pierwszego – rozpoznawczego, którego przedmiotem

[1676] Istotne jest, że przeszkody stwierdzenia wykonalności nie stanowi zawisłość postępowania o stwierdzenie wykonalności przed sądem innego państwa członkowskiego. Zob. A. Harast-Sidowska, *Stwierdzenie wykonalności ...,* s. 57.

[1677] K. Weitz, *Konwencja ...*, s. 318.

[1678] Przykładowo wskazać można na zarzuty dotyczące tego, że orzeczenie, któremu udzielono *exequatur* nie dotyczy spraw regulowanych rozporządzeniem nr 650/2012 albo zarzuty związane z nieistnieniem przesłanek pozytywnych, np. wykonalności orzeczenia bądź że dany akt nie jest orzeczeniem, dokumentem urzędowym lub ugodą sądową. Zob. raport Schlossera, pkt 220., s. 134 oraz I. Pretelli [w:] A. Bonomi, P. Wautelet, *Le droit européen* …, s. 691 i 697.

[1679] Po uprzednim ustaleniu, że zostały również spełnione wymogi formalne wniosku, co może skutkować jego zwrotem albo w razie ich niedostrzeżenia na etapie postępowania naprawczego i nadaniem sprawie biegu, zawieszeniem postępowania i w razie nieuzupełnienia takich braków jego umorzeniem.

było roszczenie zgłoszone przez powoda w państwie pochodzenia, drugiego – o charakterze rozpoznawczym, zainicjowanego wnioskiem o stwierdzenie wykonalności[1680] i trzeciego – postępowania egzekucyjnego[1681].

Co do zarzutów odnoszących się do postępowania rozpoznawczego dotyczącego roszczenia merytorycznego, jednoznacznie należy stwierdzić, że zakresem postępowania dowodowego nie mogą być objęte zarzuty dotyczące zasadności lub prawidłowości orzeczenia podlegającego stwierdzeniu wykonalności. Wykluczona jest bowiem możliwość *révision au fond*[1682]. Oznacza to, że dłużnik nie może zgłaszać zarzutów, które mógł i powinien był podnieść w toku postępowania rozpoznawczego przed sądem zagranicznym. W postępowaniu o stwierdzenie wykonalności zarzuty takie uległy sprekludowaniu. Tym samym zakaz ten nie obejmuje zarzutów merytorycznych przeciwko roszczeniu, które dotyczą okoliczności powstałych po wydaniu orzeczenia.

Odnośnie do drugiego wypadku, stosownie do treści art. 52 e.r.s. dopuścić należy podnoszenie zarzutów przez dłużnika dotyczących podstaw odmowy uznania, co nie budzi żadnych wątpliwości. Tym samym niezbędne jest umożliwienie takiej stronie zgłaszania wniosków dowodowych, mających na celu udowodnienie zaistnienia podstaw odmowy stwierdzenia wykonalności z art. 40 e.r.s. Po podniesieniu takich zarzutów aktualne staje się powzięcie przez wnioskodawcę stosownej aktywności procesowej i zgłoszenie twierdzeń oraz dowodów, celem obalenia zarzutów dłużnika. Ponadto dłużnik może zarzucać także brak istnienia przesłanek pozytywnych stwierdzenia wykonalności.

Sąd odwoławczy uprawniony jest do przeprowadzenia np. dowodu z dokumentów dołączonych do środka zaskarżenia albo do odpowiedzi na ten środek, czy też dopuszczenia i przeprowadzenia dowodu z zeznań świadków oraz przesłuchania stron. Nie jest wykluczone nawet dopuszczenie w uzasadnionych wypadkach dowodu z opinii biegłego. Jako przykład można podać udowodnienie zarzutu pozwanego, że nie został mu doręczony dokument wszczynający postępowanie (art. 40 lit. b) e.r.s.), gdyż podpis złożony na poświadczeniu odbioru takiego dokumentu nie został przez niego nakreślony, czego wykazanie wymaga wiadomości specjalnych, które posiada biegły z zakresu pisma ręcznego.

W doktrynie, zwłaszcza zagranicznej, kontrowersje budzi, czy sąd drugiej instancji

[1680] Por. K. Weitz, *Dopuszczalność …*, s. 98.
[1681] Pkt 40. wyroku TS w sprawie Prism, a także I. Pretelli [w:] A. Bonomi, P. Wautelet, *Le droit européen* …, s. 691.
[1682] Zob. postanowienie SA w Krakowie z dnia 19 stycznia 2017 r., sygn. akt I ACz 2373/16, opubl. LEX nr 2238275, postanowienie SA w Szczecinie z dnia 30 września 2016 r., sygn. akt I ACz 761/16.

może prowadzić postępowanie dowodowe w zakresie zarzutów materialnoprawnych dotyczących roszczenia wnioskodawcy uwzględnionego w tytule wykonawczym, takich jak np. wykonanie świadczenia zasądzonego tytułem będącym podstawą egzekucji[1683]. W rozporządzeniu spadkowym kwestia ta nie została unormowana *expressis verbis*. Możliwość taką dopuszcza krajowe prawo niemieckie[1684], przy czym podnoszenie zarzutów materialnoprawnych ogranicza wyłącznie do tych, które powstały po wydaniu orzeczenia w państwie pochodzenia i których uwzględnienie z tej przyczyny nie będzie stanowić naruszenia zakazu merytorycznego badania sprawy uprzednio już osądzonej[1685]. Również wśród przedstawicieli polskiej myśli prawniczej można spotkać się z aprobatą tego stanowiska na tle konwencji lugańskiej I[1686].

W przypadku rozporządzenia spadkowego przyjąć należy, że poglądy afirmujące podnoszenie takich zarzutów są za daleko idące[1687]. Na tym etapie stwierdzania wykonalności w rachubę powinny wchodzić wyłącznie podstawy odmowy z art. 40 e.r.s.[1688], a także merytoryczne przesłanki uwzględnienia wniosku, które mogły być już badane przez sąd pierwszej instancji, czyli istnienie orzeczenia i jego wykonalność[1689]. Natomiast inne zarzuty powinny być zgłoszone w państwie pochodzenia na etapie postępowania rozpoznawczego, czy też być skierowane przeciwko tytułowi wykonawczemu i rozpoznawane na etapie postępowania wykonawczego[1690].

[1683] Zob. raport Jenarda, s. 51, gdzie wskazano na tle konwencji brukselskiej, że dłużnik może ponosić zarzuty merytoryczne dotyczące zasądzonego roszczenia, przykładowo, że spłacił zadłużenie i raport Schlossera, pkt 220., s. 134. Por. K. Weitz [w:] A. Wróbel (red.), *Stosowanie …*, s. 619, tenże, *Dopuszczalność …*, s. 99-100. Szerzej zob. P. Grzegorczyk, *Merytoryczna ...*, s. 145-171.

[1684] Zob. § 12 w zw. z § 55 AVAG oraz § 722 i 723 oraz § 767 ZPO. Por. K. Weitz, *Dopuszczalność …*, s. 100-102, 105, 117.

[1685] L. Di Cola [w:] A.-L. Calvo Caravaca, A. Davì, H.-P. Mansel, *The EU Succession …*, s. 582. Możliwość podnoszenia takich zarzutów dopuszcza również doktryna austriacka i szwajcarska, zagadnienie to jest zaś sporne wśród jurysprudencji angielskiej. Zob. szerzej K. Weitz, *Konwencja …*, s. 320-329 i K. Weitz, *Dopuszczalność* …, s. 100-106.

[1686] Tak m. in. T. Ereciński [w:] T. Ereciński, J. Ciszewski, *Międzynarodowe …*, s. 419 i 421, W. J. Graliński, *Europeizacja polskiego prawa sądowego poprzez konwencję z Lugano*, [w:] C. Mik (red.), *Europeizacja prawa krajowego. Wpływ integracji europejskiej na klasyczne dziedziny prawa krajowego*, Toruń 2000, s. 250. Możliwość podnoszenia takich zarzutów na gruncie konwencji lugańskiej, jeśli dopuszcza to prawo krajowe, akceptuje również K. Weitz, *Konwencja* …, s. 327-329 i jednocześnie podaje w wątpliwość taką możliwość na tle rozporządzenia Bruksela I, tamże, s. 378 oraz tenże, [w:] A. Wróbel (red.), *Stosowanie …*, s. 619.

[1687] Zob. P. Grzegorczyk, *Merytoryczna ...*, s. 152-153.

[1688] A. Machnikowska [w:] M. Załucki (red.), *Unijne …*, s. 306.

[1689] Zob. raport Jenarda, s. 47 i L. Di Cola [w:] A.-L. Calvo Caravaca, A. Davì, H.-P. Mansel, *The EU Succession …*, s. 584 oraz K. Weitz, *Dopuszczalność* …, s. 104-105.

[1690] Co powiązać należy z różnymi zakresami kognicji sądu zagranicznego, sądu stwierdzającego wykonalność, czy też procedującego na etapie postępowania wykonawczego. Zob. również pkt 40. wyroku TS w sprawie Prism i I. Pretelli [w:] A. Bonomi, P. Wautelet, *Le droit européen* …, s. 691. Por. także J. Jodłowski, *Uznanie i wykonanie …*, s. 68-70, T. Ereciński [w:] T. Ereciński (red.), *Kodeks …*, s. 744-746.

Stanowisko to znajduje również potwierdzenie w wyroku Trybunału Sprawiedliwości w sprawie Prism, w którym wskazano, że „art. 45 rozporządzenia nr 44/2001 [odpowiednio art. 52 rozporządzenia nr 650/2012 – przyp. P.M.] należy interpretować w ten sposób, że sprzeciwia się on temu, aby sąd rozpatrujący skargę przewidzianą w art. 43 lub 44 [odpowiednio art. 50 i 51 rozporządzenia nr 650/2012 – przyp. P.M.] rzeczonego rozporządzenia odmówił stwierdzenia wykonalności orzeczenia lub je uchylił z innej przyczyny niż wskazane w jego art. 34 i 35 [odpowiednio art. 40 rozporządzenia nr 650/2012 – przyp. P.M.], takiej jak wykonanie tego orzeczenia w państwie członkowskim pochodzenia”[1691]. Również na tle prawa polskiego przyjąć należy, że rozpoznawanie przez sąd w postępowaniu odwoławczym zarzutów materialnoprawnych dotyczących roszczenia, wykracza poza

Odnośnie do zagadnienia właściwości jurysdykcyjnej sądów państwa pochodzenia orzeczenia, czy państwa jego wykonania dotyczącej rozpoznania zarzutów merytorycznych zob. zwłaszcza P. Grzegorczyk, *Merytoryczna* ..., s. 153 i nast.

[1691] Pkt 43. wyroku TS w sprawie Prism. Co istotne w orzeczeniu tym TS uznał za nieprawidłowe stanowisko rządu niemieckiego, stosownie do którego „przyczyny ekonomii procesowej powinny prowadzić do stwierdzenia, iż koncentracja zarzutów obrony opartych na wykonaniu danego orzeczenia w stadium postępowania w sprawie środka zaskarżenia wobec stwierdzenia wykonalności pozwala uniknąć dodatkowego stadium postępowania wykonawczego w państwie członkowskim, w którym wystąpiono o uznanie. Gdyby było inaczej, orzeczenie to zostałoby wprawdzie uznane za wykonalne po badaniu formalnym, jednakże jego egzekucja powinna być następnie przerwana. Ta koncentracja zarzutów obrony wyłącznie w stadium zaskarżenia stwierdzenia wykonalności zwiększyłaby skuteczność tego postępowania i zapobiegłaby postawieniu dłużnika w sytuacji, w jakiej orzeczenie stwierdzające jego dług jest uznawane za wykonalne, podczas gdy nie może być wykonane.”. Zob. także pkt. 27-28 wyroku TS w sprawie Salzgitter.

przedmiot postępowania o stwierdzenie wykonalności[1692]. Stanowisko to zostało zaaprobowane w doktrynie[1693], jak i w orzecznictwie Sądu Najwyższego[1694].

Podsumowując tę część rozważań, stwierdzić należy, że w sprawie o stwierdzenie wykonalności toczącej się w oparciu o przepisy rozporządzenia nr 650/2012, dłużnik może podjąć obronę najwcześniej na etapie postępowania przed sądem drugiej instancji. W ramach tej obrony nie może podnosić zarzutów merytorycznych dotyczących postępowania zakończonego przed sądem zagranicznym. Podczas postępowania odwoławczego dłużnik może podnosić wszelkie zarzuty formalne dotyczące postępowania w sprawie o stwierdzenie wykonalności oraz może kwestionować istnienie przesłanek pozytywnych *exequatur* oraz wykazywać istnienie przesłanek negatywnych. Dopuszczalne jest również podnoszenie przez niego zarzutów dotyczących stosunku prawnego, który był podstawą prawną orzeczenia zagranicznego, ale dopiero po stwierdzeniu wykonalności, np. w ramach powództwa przeciwegzekucyjnego i jeśli powstały one po wydaniu tytułu egzekucyjnego.

[1692] Tak słusznie K. Weitz, *Konwencja …*, s. 328-329, M. Orecki [w:] T. Wiśniewski (red.), *Kodeks* …, s. 361-362, B. Wołodkiewicz [w:] P. Rylski (red.), *Kodeks …*, art. 1151^1 k.p.c., nb 8, A. Laskowska-Hulisz [w:] M. Marciniak (red.), *Kodeks …*, art. 1151 k.p.c., nb 4, K. Piasecki, *Kodeks* …, art. 1151 k.p.c., nb 9, i P. Borkowski [w:] T. Szanciło (red.), *Kodeks …*, art. 1151^1 k.p.c., nb 10. Zarzuty takie mogą być jedynie podnoszone w ramach powództwa przeciwegzekucyjnego (art. 840 k.p.c.). Pamiętać należy jednak o ograniczeniu podstaw tego powództwa jakie niesie za sobą art. 1151^3 k.p.c., który stanowi, że w przypadkach, o których mowa w art. 840 § 1, podstawy powództwa o pozbawienie wykonalności orzeczenia sądu państwa obcego zaopatrzonego w klauzulę wykonalności nie mogą stanowić zarzuty co do przeszkód określonych w art. 1146 § 1 i 2 [podstawy odmowy stwierdzenia wykonalności – przyp. P.M.]. Odnośnie do zakresu merytorycznej obrony dłużnika według prawa polskiego w okresie przed dniem 1 lipca 2009 r. zob. K. Weitz, *Dopuszczalność* …, s. 106-123, który wyłącza możliwość bezpośredniej, jak i pośredniej obrony merytorycznej dłużnika, opartej o przesłanki odmowy stwierdzenia wykonalności, np. klauzulę porządku publicznego. W związku ze zmianą treści art. 1145 § 1 k.p.c. od dnia 1 lipca 2009 r. możliwość podnoszenia zarzutów merytorycznych dotyczących okoliczności powstałych po wydaniu orzeczenia ze względów celowościowych dopuszcza M. Radwan. Tenże [w:] M. Manowska (red.), *Kodeks …*, s. 1639. Zob. także postanowienie SN z dnia 27 lutego 1969 r., sygn. akt II CZ 37/69, opubl. OSPiKA.1970, Nr 2, poz. 34 wraz z glosą J. Jodłowskiego, *Glosa do orzeczenia SN z dnia 27 lutego 1969 r., II CZ 37/69*, OSPiKA 1970, Nr 2, poz. 34 oraz postanowienie SN z dnia 21 lipca 1972 r., sygn. akt II CR 193/72, OSNC 1973, Nr 4, poz. 68.

[1693] Na gruncie stwierdzania wykonalności na podstawie k.p.c. stanowisko takie zajął J. Jodłowski przyjmując, że o ile w k.p.c. nie przewidziano możliwości merytorycznego kwestionowania roszczenia, o tyle sposobność taką mogą przewidywać umowy międzynarodowe, wyłączające zastosowanie k.p.c. w tym zakresie. Zob. J. Jodłowski, *Uznawanie i wykonywanie* …, s. 68-69. Podobnie K. Piasecki, W. Skierkowska, T. Ereciński i K. Weitz, którzy zaznaczają, że niemożność podnoszenia zarzutów materialnoprawnych dotyczących roszczenia wynika z różnych przedmiotów postępowań: rozpoznawczego i o stwierdzenie wykonalności oraz wiążącym się z tym odmiennym zakresem kognicji sądów w tych postępowaniach. Por. K. Piasecki, *Skuteczność …,* s. 130-131, T. Ereciński [w:] T. Ereciński (red.), *Kodeks …*, s. 744-746, W. Skierkowska, *Międzynarodowe postępowanie cywilne w sprawach alimentacyjnych*, Warszawa 1972, s. 169-170. Zob. również P. Grzegorczyk, *Merytoryczna* ..., s. 153.

[1694] Postanowienie SN z dnia 27 lutego 1969 r., sygn. akt II CZ 37/69 oraz postanowienie SN z dnia 21 lipca 1972 r., sygn. akt II CR 193/72 oraz postanowienie SN z dnia 5 stycznia 1982 r., sygn. akt IV CZ 176/81, opubl. OSNPG 1982, Nr 10, poz. 33 wraz z glosą T. Erecińskiego, *Glosa do postanowienia SN z dnia 5 stycznia 1982 r., IV CZ 176/81*, opubl. PiP 1984, Nr 3, s. 138.

Zauważyć należy, że o ile wyłączone jest badanie przez sąd państwa wykonania zasadności rozstrzygnięcia sądu zagranicznego, to prawodawca unijny zezwolił sądowi drugiej instancji na przeprowadzenie kontroli, czy sąd w państwie pochodzenia zapewnił dłużnikowi prawo do obrony[1695], a także zadbał o to, aby prawo to było chronione na etapie postępowania odwoławczego. Kwestie te wymagają szerszego omówienia, ponieważ skala kontroli sądu odwoławczego w państwie wykonania ma wpływ na zakres przepływu skutków prawnych. Wraz ze zwiększeniem granic oceny sądu II instancji dotyczących postępowania przed sądem zagranicznym poszerza się jednocześnie wachlarz sytuacji, w których może dojść do nieuwzględnienia wniosku o stwierdzenie wykonalności, co ogranicza ten przepływ.

7.5.2. Kontrola zapewnienia osobie, przeciwko której dochodzi się stwierdzenia wykonalności, prawa do obrony w państwie pochodzenia orzeczenia

Jedną z podstaw odmowy uznania i stwierdzenia wykonalności jest niedoręczenie pozwanemu[1696], który nie wdał się w spór, dokumentu wszczynającego postępowanie lub dokumentu równorzędnego w czasie i w sposób umożliwiający mu przygotowanie obrony, chyba że nie złożył on przeciwko orzeczeniu środka zaskarżenia, kiedy miał taką możliwość (art. 40 lit. b) e.r.s.). O ile wcześniej w tym rozdziale omówiono, na czym polega ta negatywna przesłanka uznania, jak i stwierdzenia wykonalności, o tyle w tym miejscu niezbędne jest skupienie się na zakresie badania prawidłowości postępowania przed sądem wydającym orzeczenie w państwie pochodzenia przez sąd II instancji w państwie wykonania.

Mając na uwadze treść art. 40 lit. b) e.r.s., zauważyć trzeba, że ciężar zapewnienia prawa do obrony spoczywa przede wszystkim na sądzie państwa pochodzenia orzeczenia. Trybunał Sprawiedliwości akcentował przy tym wyraźnie, że przestrzeganie praw pozwanego, który nie wdał się w spór, zapewnione jest przez podwójną kontrolę[1697]. Zgodnie z tym systemem sąd wezwanego państwa jest zobowiązany do udzielenia odmowy lub – w przypadku środka zaskarżenia – do uchylenia stwierdzenia wykonalności zagranicznego orzeczenia zaocznego, jeżeli pozew wszczynający postępowanie lub równoważny dokument nie został doręczony pozwanemu, który nie wdał się w spór, w czasie i w sposób

[1695] Pkt 31. wyroku TS w sprawie ASML.
[1696] Odpowiednio uczestnikowi postępowania nieprocesowego.
[1697] Pkt 29. wyroku TS w sprawie ASML, pkt 112. opinii w sprawie ASML, pkt 13. wyroku TS w sprawie Pendy Plastic i pkt 44. wyroku TS w sprawie Trade Agency.

umożliwiających mu przygotowanie obrony, chyba że pozwany nie złożył przed sądem państwa pochodzenia środka zaskarżenia przeciwko owemu orzeczeniu, chociaż miał do tego możliwość[1698]. Powstaje tym samym pytanie, w jakim zakresie sąd państwa wykonania może badać, czy w postępowaniu przed sądem państwa pochodzenia orzeczenia zapewniono prawo do obrony pozwanemu.

Na możliwość takiej kontroli zwracano uwagę już w orzeczeniach Trybunału Sprawiedliwości zapadających pod rządami konwencji brukselskiej[1699]. Wskazywano w nich, że sąd państwa uznającego powinien ustalić, czy doręczenie pisma wszczynającego postępowanie lub dokumentu równoważnego nastąpiło w sposób należyty i dodatkowo w czasie umożliwiającym przygotowanie obrony[1700]. Ponadto sąd państwa uznającego może przeprowadzić taką kontrolę nawet, jeśli sąd państwa pochodzenia wskazał, że doręczenie było prawidłowe i nie naruszające prawa do obrony pozwanego niewdającego się w spór[1701].

W preambule do rozporządzenia nr 44/2001 prawodawca unijny zdecydował się podać ogólne wskazówki dotyczące tej kontroli, wskazując, że „stwierdzenie wykonalności orzeczenia musi (...) następować niemal automatycznie, po dokonaniu zwykłego formalnego sprawdzenia przedłożonych dokumentów, bez możliwości uwzględniania przez sąd z urzędu którejkolwiek z przeszkód wykonania orzeczenia przewidzianych w niniejszym rozporządzeniu”[1702]. Z motywu tego płyną dwie wskazówki interpretacyjne: pierwsza, że sąd państwa uznającego nie jest uprawniony do uwzględnienia podstawy odmowy bez stosownego zarzutu ze strony pozwanego i druga, że w razie podniesienia takiego zarzutu kontrola powinna, w zasadzie, sprowadzać się tylko do pobieżnego sprawdzenia dołączonych dokumentów. Dopiero w orzeczeniach rozstrzygających pytania prejudycjalne, dotyczących wykładni rozporządzenia nr 44/2001, Trybunał wyraźnie wskazał, na czym ta kontrola może polegać i jaki jest jej zakres.

Istotne jest, że sąd państwa, w którym orzeczenie ma być uznane, może przeprowadzić ponowną kontrolę prawidłowości doręczenia dokumentu i możliwości wniesienia środka zaskarżenia, a co za tym idzie jej wynik może być odmienny od tej przeprowadzonej

[1698] Pkt 32. wyroku TS w sprawie Trade Agency.
[1699] Zob. m. in. pkt 12. wyroku TS w sprawie Klomps, gdzie wskazano, że podstawą takiej kontroli jest art. 27 ust. 2 konwencji brukselskiej.
[1700] Pkt 15. wyroku TS w sprawie Klomps, pkt 22. i 33. wyroku TS w sprawie Debaecker, pkt 31. wyroku TS w sprawie Lancray,
[1701] Pkt 14. wyroku TS w sprawie Pendy Plastic.
[1702] Motyw 17. preambuły rozporządzenia nr 44/2001.

w ramach postępowania przez sądem wydającym orzeczenie. Podkreślić należy, że początkowo kontrola ta ogranicza się jedynie do formalnego zbadania, czy pozwany miał możliwość wniesienia środka odwołania w państwie pochodzenia. Jeśli okaże się, że miał taką możliwość, a z niej nie skorzystał, kontrola sądu drugiej instancji powinna zakończyć się stwierdzeniem braku podstawy do odmowy stwierdzenia wykonalności na mocy art. 40 lit. b) e.r.s. Natomiast, jeżeli ustalone zostanie, że było inaczej, to wtedy dopiero sąd państwa, w którym orzeczenie ma zostać wykonane, może przeprowadzić dalej idącą kontrolę i ustalać kwestie dotyczące prawidłowości doręczenia i ewentualnego wdania się w spór. Pamiętać przy tym należy, że jest to kontrola o formalnym charakterze, która w żadnym wypadku nie może przybrać formy kontroli merytorycznej[1703].

Rozporządzenie o dziedziczeniu rozróżnia sytuację procesową pozwanego niewdającego się w spór w zależności od tego, w jakim państwie ma on miejsce zwykłego pobytu. Sąd drugiej instancji powinien więc przede wszystkim ustalić, w jakim miejscu pozwany miał miejsce zwykłego pobytu względem państwa pochodzenia orzeczenia. W tym zakresie wyróżnić trzeba cztery sytuacje:

1) pozwany ma miejsce zwykłego pobytu w państwie pochodzenia orzeczenia,
2) pozwany nie ma miejsca zwykłego pobytu w państwie pochodzenia orzeczenia, ale ma je w państwie członkowskim, w którym stosuje się rozporządzenie nr 1393/2007[1704],
3) pozwany nie ma miejsca zwykłego pobytu w państwie pochodzenia orzeczenia ani w państwie członkowskim, w którym stosuje się rozporządzenie nr 1393/2007, ale ma miejsce zwykłego pobytu w państwie, w którym zastosowanie znajdzie konwencja haska z dnia 15 listopada 1965 r. o doręczaniu za granicą dokumentów sądowych i pozasądowych w sprawach cywilnych lub handlowych[1705],
4) pozwany ma miejsce zwykłego pobytu w innym państwie niż wskazane w punktach 1-3[1706].

Co do pierwszej sytuacji, badanie przez sąd II instancji prawidłowości zapewnienia

[1703] Por. pkt 13. wyroku TS w sprawie Pendy Plastic.
[1704] Rozporządzenie to ma zastosowanie do wszystkich państw członkowskich z wyjątkiem Danii. Zaznaczyć wypada, że w dniu 1 lipca 2022 r. weszło w życie rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2020/1784 z dnia 25 listopada 2020 r. dotyczące doręczania w państwach członkowskich dokumentów sądowych i pozasądowych w sprawach cywilnych lub handlowych („doręczanie dokumentów") (wersja przekształcona). Zob. zwłaszcza art. 36 ust. 1 tego aktu prawnego.
[1705] Np. w Danii, w której konwencja haska o doręczaniu dokumentów obowiązuje.
[1706] Czyli poza UE.

prawa do obrony pozwanego powinno nastąpić na podstawie art. 40 lit. b) e.r.s. i stosownych przepisów prawa krajowego państwa pochodzenia orzeczenia. Co do drugiej możliwości kontrola sądu odwoławczego powinna nastąpić na mocy art. 40 lit. b) e.r.s. w zw. z art. 16 ust. 2 e.r.s. w zw. z art. 19 rozporządzenia nr 1393/2007[1707]. Mając na uwadze trzecią ewenetualność, prawidłowość postępowania przed sądem państwa pochodzenia należałoby oceniać na podstawie art. 40 lit. b) e.r.s. w zw. z art. 15 konwencji haskiej o doręczaniu dokumentów[1708]. W ostatnim przypadku sąd drugiej instancji powinien zakresem swojego procedowania objąć spełnienie przez sąd zagraniczny przesłanek z art. 16 ust. 1 e.r.s., w

[1707] Art. 19 tego rozporządzenia brzmi „1. W przypadku gdy konieczne było przekazanie do doręczenia w innym państwie członkowskim, zgodnie z przepisami niniejszego rozporządzenia, pozwu lub równoważnego dokumentu, a pozwany nie wdał się w spór, orzeczenia nie wydaje się do czasu ustalenia: a) że dokument został doręczony w sposób przewidziany przez prawo państwa członkowskiego, do którego był adresowany, względem dokumentów wystawionych w postępowaniach krajowych w odniesieniu do osób znajdujących się na terytorium tego państwa; lub b) że dokument został wręczony osobiście pozwanemu lub oddany w miejscu jego zamieszkania w inny sposób przewidziany w niniejszym rozporządzeniu; oraz że w każdym z wyżej wymienionych wypadków został doręczony w czasie pozwalającym pozwanemu na obronę. 2. Każde państwo członkowskie może oświadczyć, zgodnie z art. 23 ust. 1, że jego sądy, nie naruszając ust. 1, mogą wydać orzeczenie, nawet jeśli nie otrzymają poświadczenia doręczenia, o ile spełnione są następujące warunki: a) dokument został przekazany w jeden ze sposobów przewidzianych w niniejszym rozporządzeniu; b) od daty przekazania dokumentu upłynął okres nie krótszy niż sześć miesięcy, który sędzia uznaje w danym przypadku za wystarczająco długi; c) pomimo należytych starań nie uzyskano żadnego poświadczenia od właściwych władz lub organów państwa członkowskiego, do którego adresowane były dokumenty. 3. W nagłych przypadkach, bez względu na przepisy ust. 1 i 2, sędzia może zarządzić środki tymczasowe lub zabezpieczające. 4. W przypadku gdy konieczne było przekazanie do doręczenia w innym państwie członkowskim, zgodnie z przepisami niniejszego rozporządzenia, pozwu lub równoważnego dokumentu, a przeciw pozwanemu, który nie wdał się w spór, wydano orzeczenie, sędzia może zwolnić pozwanego od skutku upływu terminu odwołania, jeżeli spełnione zostały następujące warunki: a) pozwany nie z własnej winy nie zapoznał się z dokumentem w czasie umożliwiającym mu podjęcie obrony lub nie dowiedział się o orzeczeniu w czasie umożliwiającym mu złożenie odwołania; oraz b) środki pozwanego nie wydają się bezpodstawne. Wniosek o takie zwolnienie należy złożyć w rozsądnym terminie od chwili zapoznania się przez pozwanego z treścią orzeczenia. Każde państwo członkowskie może oświadczyć, zgodnie z art. 23 ust. 1, że taki wniosek nie zostanie rozpatrzony, jeżeli złożono go po upływie terminu określonego w zawiadomieniu, przy czym termin ten nie może być w żadnym wypadku krótszy niż jeden rok, licząc od dnia wydania orzeczenia. 5. Ustęp 4 nie ma zastosowania do orzeczeń dotyczących statusu lub zdolności prawnych osób. Zob. art. 22 rozporządzenia 2020/1784.

[1708] Art. 15 tej konwencji stanowi, że „Jeżeli pozew lub równorzędny dokument został przekazany za granicę w celu doręczenia zgodnie z postanowieniami niniejszej konwencji, a pozwany nie stawił się, orzeczenie nie może być wydane, zanim nie zostanie stwierdzone, że: a) dokument został doręczony w formie przewidzianej przez prawo wewnętrzne państwa wezwanego dla doręczeń dokumentów w postępowaniu krajowym osobom znajdującym się na jego terytorium lub b) dokument został faktycznie przekazany pozwanemu lub dostarczony do jego miejsca zamieszkania w innej formie przewidzianej przez niniejszą konwencję oraz że w każdym z tych przypadków doręczenie lub przekazanie zostało dokonane w czasie umożliwiającym pozwanemu podjęcie obrony. Każde umawiające się państwo może oświadczyć, iż sędzia, niezależnie od postanowień ustępu 1 niniejszego artykułu, może wydać orzeczenie, nawet jeżeli nie otrzymał potwierdzenia doręczenia lub przekazania, jeśli zostały spełnione wszystkie następujące warunki: a) dokument został przesłany w jednej z form przewidzianych w niniejszej konwencji, b) od daty przesłania dokumentu upłynął okres uznany przez sędziego za dostateczny w danej sprawie, nie krótszy niż sześć miesięcy, c) nie otrzymano żadnego potwierdzenia mimo podjęcia przez właściwe organy państwa wezwanego odpowiednich starań o jego uzyskanie. Niezależnie od postanowień poprzedniego ustępu, sędzia może orzec w wypadkach nie cierpiących zwłoki środki tymczasowe lub zabezpieczające”.

myśl którego jeżeli pozwany, który ma miejsce zwykłego pobytu na terytorium państwa innego niż państwo członkowskie, w którym wytoczono powództwo, nie wda się w spór, sąd mający jurysdykcję zawiesza postępowanie do czasu wykazania, że pozwany miał możliwość otrzymania dokumentu wszczynającego postępowanie lub dokumentu równorzędnego w czasie umożliwiającym mu przygotowanie obrony, lub że w tym celu podjęte zostały wszelkie niezbędne czynności[1709].

Informację o tym, czy pozwanemu, który nie wdał się w spór, doręczono dokument wszczynający postępowanie lub dokument równoważny sąd drugiej instancji uzyskuje przede wszystkim z dołączonego do wniosku zaświadczenia[1710]. Pamiętać przy tym należy, że sąd jest uprawniony do przeprowadzenia kontroli danych zawartych w zaświadczeniu, które w tym zakresie pełni tylko funkcję pomocniczą. Sąd drugiej instancji w ramach badania podstawy zaskarżenia wskazanej w art. 40 lit. b) e.r.s., do którego odsyła art. 52 e.r.s., jest uprawniony do dokonania samodzielnej oceny całości dowodów i w danym przypadku do przeprowadzenia w ten sposób weryfikacji ich zgodności z informacjami zawartymi w zaświadczeniu celem stwierdzenia, po pierwsze, czy pozwanemu, który nie wdał się w spór, doręczono pozew wszczynający postępowanie, i po drugie, czy owo ewentualne doręczenie zostało dokonane w czasie i w sposób umożliwiających mu przygotowanie obrony[1711].

7.5.3. Zapewnienie osobie, przeciwko której dochodzi się stwierdzenia wykonalności, prawa do obrony w państwie wykonania orzeczenia

W toku postępowania odwoławczego prawodawca unijny zapewnił dłużnikowi sze-

[1709] Słusznie wskazuje się w literaturze, że norma prawna wyinterpretowana z art. 16 ust. 1 e.r.s. znajdzie zastosowanie do pozwanego mającego zwykłe miejsce pobytu zarówno w innym państwie członkowskim, w którym nie stosuje się rozporządzenia nr 1393/2007 ani konwencji haskiej o doręczaniu dokumentów oraz w państwie trzecim. Zob. F. M. Buonaiuti [w:] A.-L. Calvo Caravaca, A. Davì, H.-P. Mansel, *The EU Succession …*, s. 247 i A. Bonomi [w:] A. Bonomi, P. Wautelet, *Le droit européen* …, s. 274. Odmienne regulacje zawiera natomiast art. 26 rozporządzenia nr 44/2001 i art. 28 rozporządzenia nr 1215/2012, które dotyczą tylko osób zamieszkałych w innym państwie członkowskim. Mając to na uwadze wydaje się, że treść art 50 ust. 4 e.r.s., w części w której odnosi sie do stosowania art 16 również wobec pozwanego, który nie ma miejsca zamieszkania na terytorium żadnego z państw członkowskich jest niepotrzebną kopią art. 43 ust. 4 rozporządzenia nr 44/2001 i stanowi na tle rozporządzenia nr 650/2012 ze względu na treść art. 16 ust. 1 swoiste *superfluum*.

[1710] Informacja taka powinna zostać umieszczona w pkt. 4.4.-4.4.1. zaświadczenia. W konwencji brukselskiej i lugańskiej (art. 46 ust. 2) zawarto wymóg formalny wniosku dotyczący dołączenia dokumentu stwierdzającego doręczenie pisma wszczynającego postępowanie lub dokumentu równorzędnego pozwanemu, który nie stawiła się. Por. K. Weitz, *Konwencja …*, s. 112-113.

[1711] Zob. pkt 38., 45-46 wyroku TS w sprawie Trade Agency.

reg gwarancji procesowych mających na celu zrównoważyć silniejszą pozycję wnioskodawcy wynikającą z niekontradyktoryjnego charakteru postępowania przed sądem pierwszej instancji. Dwie z nich – ograniczenie możliwości przeprowadzenia egzekucji (art. 54 ust. 3 e.r.s.) i zawieszenie postępowania (art. 53 e.r.s.) – zostały już omówione. Ostatnia regulacja, zapewniająca prawo do obrony dłużnika, przewidziana została w art. 50 ust. 4 e.r.s. i dotyczy jedynie sytuacji, w której środek odwoławczy wnosi wnioskodawca.

Przepis ten stanowi, że jeżeli strona, przeciwko której dochodzi się wykonania, nie wdaje się w spór przed sądem odwoławczym w postępowaniu dotyczącym środka zaskarżenia wniesionego przez wnioskodawcę, art. 16 e.r.s. stosuje się także wtedy, gdy strona, przeciwko której dochodzi się wykonania, nie ma miejsca zamieszkania na terytorium żadnego z państw członkowskich. Oznacza to, że poza sądem państwa pochodzenia również sąd drugiej instancji rozpoznający środek zaskarżenia od orzeczenia w przedmiocie stwierdzenia wykonalności obowiązany jest zapewnić poszanowanie prawa do obrony pozwanego. Sąd w takim wypadku powinien podjąć tożsame czynności, jak sąd w państwie pochodzenia.

Zauważyć przy tym należy, że art. 16 e.r.s. nie ma zastosowania, jeśli pozwany ma zwykłe miejsce pobytu w państwie pochodzenia orzeczenia, natomiast ograniczenia takiego nie wprowadza art. 50 ust. 4 e.r.s. Dodatkowo pamiętać należy, że o jurysdykcji sądu państwa członkowskiego decyduje miejsce zamieszkania dłużnika lub miejsce wykonania, co oznacza, że regulacja art. 50 ust. 4 e.r.s. dotyczy również dłużnika, który nie wdaje się w spór i ma miejsce zwykłego pobytu na terytorium państwa wykonania[1712].

Mając powyższe na uwadze, sąd drugiej instancji powinien, w razie niewdania się przez dłużnika w spór ustalić, czy doręczono mu odpis orzeczenia sądu pierwszej instancji w przedmiocie stwierdzenia wykonalności w czasie umożliwiającym podjęcie obrony. W razie niemożności poczynienia jednoznacznych ustaleń w tym zakresie sąd odwoławczy powinien zawiesić postępowanie do czasu wykazania, że dłużnik miał możliwość otrzymania orzeczenia sądu pierwszej instancji w czasie umożliwiającym podjęcie obrony.

[1712] Pojęcia „miejsca zwykłego pobytu" i „miejsca zamieszkania" należy rozróżnić. Rozporządzenie spadkowe nie zawiera definicji „miejsca zwykłego pobytu" jednak można przyjąć, że chodzi o pobyt inny niż czasowy. Oznacza to, że w większości wypadków powyższe pojęcia będą odnosić się do tego samego miejsca. Zob. G. Karaś, D. Szostek [w:] M. Załucki (red.), *Unijne …*, s. 154.

8. Postępowanie przed „sądem trzeciej[1713] instancji"

Od orzeczenia wydanego w postępowaniu drugoinstancyjnym przysługuje środek zaskarżenia, który może zostać wniesiony tylko w trybie postępowania, o którym tak jak poprzednio, dane państwo członkowskie poinformowało Komisję zgodnie z art. 78 e.r.s. (art. 51 e.r.s.)[1714]. Oznacza to, że przesłanki dopuszczalności takiego środka zaskarżenia uregulowane są w przeważającym zakresie przez prawo państwa wykonania.

W Polsce środkiem zaskarżenia od orzeczenia wydanego w następstwie wniesienia środka zaskarżenia od orzeczenia sądu drugiej instancji jest skarga kasacyjna do Sądu Najwyższego, która, co istotne, jest rozpoznawana w zasadzie w całości w trybie przewidzianym w Kodeksie postępowania cywilnego, z tylko niewielkimi odrębnościami przewidzianymi w rozporządzeniu spadkowym[1715].

W doktrynie już od czasów konwencji brukselskiej zgodnie przyjmuje się, że mimo tego, iż państwa członkowskie wskazują, w jakim trybie będzie toczyć się „postępowanie trzecioinstancyjne", to, co do zasady[1716], rozpoznanie środka zaskarżenia od orzeczenia sądu drugiej instancji ogranicza się do badania jego zgodności z prawem[1717]. Co prawda, rozporządzenie spadkowe o tym wprost nie stanowi, to jednak środki zaskarżenia od orzeczenia sądu drugiej instancji ograniczają się z reguły do badania zgodności z prawem tego orzeczenia. Jako przykłady można wskazać apelację do *Corte di cassazione* we Włoszech, *pourvoi en cassation* we Francji, czy *Rechtsbeschwerde* w Niemczech[1718].

Sąd w tym postępowaniu nie ocenia prawidłowości ustaleń faktycznych dokonanych

---

[1713] Ze względu na autonomiczną regulację instancyjności postępowania o stwierdzenie wykonalności posłużono się za A. Machnikowską pojęciem „trzeciej instancji". Zob. A. Machnikowska [w:] M. Załucki (red.), *Unijne* ..., s. 311-314. Zaznaczyć jednak należy, że art. 51 e.r.s. odwołuje się do krajowego trybu postępowania. Oznacza to, że prawo wewnętrzne państwa członkowskiego może w takiej sytuacji przewidywać zaskarżenia orzeczenia wydanego w następstwie wniesienia środka zaskarżenia zwyczajnym środkiem zaskarżenia i w ten sposób kształtować „trzecią instancję" albu umożliwiać zaskarżenie takiego orzeczenia wyłącznie nadzwyczajnym środkiem zaskarżenia. Uwzględniając prawo polskie postępowanie, o którym mowa w art. 51 e.r.s., nie stanowi „trzeciej instancji", gdyż obecnie od orzeczenia takiego przysługuje skarga kasacyjna, która nie jest rozpoznawana w toku instancji.

[1714] A. Machnikowska [w:] M. Załucki (red.), *Unijne* ..., s. 311-312.

[1715] Szerzej zob. A. Machnikowska [w:] M. Załucki (red.), *Unijne* ..., s. 312-314. Jako takie odrębności można wskazać: ograniczenie kognicji (art. 52 zdanie pierwsze e.r.s.), obowiązek o charakterze instrukcyjnym niezwłocznego wydania orzeczenia (art. 52 zdanie drugie e.r.s.) oraz obligatoryjne zawieszenie postępowania na wniosek strony (art. 53 e.r.s.). W pozostałym zakresie zastosowanie znajdą przepisy art. 398^1 k.p.c. – 398^{21} k.p.c., w tym z instytucją tzw. przedsądu. Por. K. Weitz, *Konwencja* ..., s. 349-352. Funkcjonowanie przedsądu jako zgodne z prawem unijnym stwierdzono w wyroku TS w sprawie Aktiva (pkt 39.).

[1716] Wątpliwości w tym zakresie są zgłaszane przy rozpoznawaniu przez SN wniosku o zawieszenie postępowania na podstawie art. 53 e.r.s.. Odpowiednio na gruncie rozporządzenia Bruksela I por. K. Weitz [w:] A. Wróbel (red.), *Stosowanie* ..., s. 621.

[1717] K. Weitz, *Konwencja* ..., s. 339 i raport Schlossera, pkt 217., s. 133 oraz raport Pocara, pkt 159., s. 44.

[1718] Lista środków zaskarżenia podana jest na https://e-justice.europa.eu/380/PL/succession?clang=pl.

przez sąd drugiej instancji stanowiących podstawę jego orzekania. Inaczej więc niż w przypadku sądu drugiej instancji, sąd rozpoznający środek zaskarżenia w trybie art. 51 e.r.s. jest, co do zasady, sądem prawa – wniesiony do niego środek zaskarżenia ma charakter szczególny i nie służy pełnej merytorycznej kontroli rozstrzygnięcia poddanego pod osąd[1719]. Prawodawca unijny ukształtował system środków zaskarżenia w postępowaniu o stwierdzenie wykonalności jako dwustopniowy[1720].

8.1. Orzeczenie wydane w następstwie wniesienia środka zaskarżenia od orzeczenia sądu drugiej instancji

Orzeczeniem, podlegającym zaskarżeniu w ramach art. 51 e.r.s., może być *verba legis* wyłącznie orzeczenie wydane w następstwie wniesienia środka zaskarżenia od orzeczenia sądu drugiej instancji, a co za tym idzie zakresem przedmiotowym tego środka zaskarżenia nie będą objęte wszystkie orzeczenia wydane przez sąd drugoinstancyjny[1721]. Przykładowo postanowienie w przedmiocie zawieszenia postępowania[1722], czy postanowienie o zabezpieczeniu, a także inne postanowienia o charakterze procesowym, takie jak postanowienie sądu drugiej instancji odrzucające zażalenie na postanowienie sądu pierwszej instancji oddalające wniosek o stwierdzenie wykonalności orzeczenia sądu zagranicznego, nie będą spełniać tych kryteriów [1723].

W Polsce skargą kasacyjną będzie można skutecznie zaskarżyć jedynie następujące orzeczenia sądu apelacyjnego:

a) postanowienie o oddaleniu zażalenia na postanowienie sądu pierwszej instancji w przedmiocie stwierdzenia wykonalności albo oddalenia wniosku o stwierdzenie wykonalności (art. 385 § 1 k.p.c. w zw. z art. 397 § 3 k.p.c.),
b) postanowienie uwzględniające zażalenie i zmieniające postanowienie sądu pierwszej instancji przez oddalenie wniosku o stwierdzenie wykonalności

[1719] Nie można jednak wykluczyć, że prawo wewnętrzne państwa członkowskiego ukształtuje taki środek zaskarżenia jako zwykły środek odwoławczy.
[1720] K. Weitz, *Konwencja …*, s. 340.
[1721] Tamże, s. 344-347.
[1722] Pkt 32. i 42. wyroku TS w sprawie SISRO i pkt. 21-26 wyroku TS w sprawie Van Dalfsen. Por. J. Ciszewski, *Konwencja …*, s. 256, 258.
[1723] Postanowienie SN z dnia 19 lipca 2006 r., sygn. akt I CZ 42/06. Por. A. Machnikowska [w:] M. Załucki (red.), *Unijne …*, s. 312. Zob. także pkt 28. wyroku TS w sprawie SISRO oraz raport Jenarda, s. 52 i raport Schlossera, s. 133. Na tle konwencji brukselskiej TS wielokrotnie zawężająco wykładał pojęcie „orzeczenia wydanego w następstwie wniesienia środka zaskarżenia". Por. m. in. pkt 15. wyroku TS z dnia 27 listopada 1984 r., 258/83 w sprawie Calzaturificio Brennero sas przeciwko Wendel GmbH Schuhproduktion International, EU:C:1984:363 i J. Ciszewski, *Konwencja …*, s. 250.

albo przez stwierdzenie wykonalności (art. 386 § 1 k.p.c. w zw. z art. 397 § 3 k.p.c.),

c) postanowienie uwzględniające zażalenie i uchylające postanowienie sądu okręgowego i odrzucające wniosek o stwierdzenie wykonalności albo umarzające postępowanie (art. 386 § 3 k.p.c. w zw. z art. 397 § 3 k.p.c.).

Polska poinformowała Komisję w trybie art. 78 e.r.s., że według prawa polskiego środkiem zaskarżenia od orzeczenia sądu apelacyjnego wydanego w następstwie środka zaskarżenia od orzeczenia sądu okręgowego jest wyłącznie skarga kasacyjna[1724]. Zauważyć natomiast wypada, że sąd apelacyjny, rozpoznając środek zaskarżenia, może uchylić postanowienie sądu pierwszej instancji, przekazując mu je do ponownego rozpoznania. Stosownie do art. 394^1 § 1^1 k.p.c. na postanowienie takie przysługuje do Sądu Najwyższego zażalenie. Uwzględniając treść art. 51 e.r.s., dyskusyjne jest, czy możliwe jest wniesienie zażalenia od takiego orzeczenia.

Dokonując wykładni tego przepisu, stwierdzić należy, że od orzeczenia sądu drugiej instancji wydanego w następstwie wniesienia środka zaskarżenia powinien przysługiwać środek zaskarżenia, a państwo członkowskie jest zobligowane wskazać, w jakim trybie będzie on rozpoznany. Pojęcie „orzeczenie sądu drugiej instancji wydanego w następstwie wniesienia środka zaskarżenia" należy rozumieć, jako obejmujące tylko orzeczenia rozstrzygające co do istoty środka zaskarżenia wniesionego od orzeczenia zezwalającego na wykonanie[1725]. Ponadto już w raporcie Schlossera wskazano na tle konwencji brukselskiej, że nie gwarantuje ona możliwości zaskarżenia orzeczenia do „sądu III instancji" w każdym wypadku[1726]. Stanowisko to jest aktualne również dla rozporządzenia spadkowego. Słusznie wskazuje się, że skoro rozprawa co do *meritum* odbyła się już w państwie pochodzenia, w którym nie przewidziano żadnych ograniczeń co do korzystania ze środków odwoławczych, nie można pozwolić stronie przegrywającej na zmuszanie swojego przeciwnika do ponownego przekroczenia wszystkich etapów procesu w państwie wykonania[1727].

[1724] Zob. https://e-justice.europa.eu/380/PL/succession?POLAND&member=1, dostępne w dniu 23 stycznia 2022 r.

[1725] Zob. postanowienie SN z dnia 19 lipca 2006 r., sygn. akt I CZ 42/06. Podobnie wypowiedział się SN w postanowieniu z dnia 31 maja 2005 r., sygn. akt V CSK 266/05, opubl. OSNC 2006, Nr 5, poz. 86, wskazując, że „w wypadku dochodzenia stwierdzenia wykonalności w Polsce na podstawie art. 37 ust. 2 Konwencji o jurysdykcji i wykonywaniu orzeczeń sądowych w sprawach cywilnych i handlowych sporządzonej w Lugano w dniu 16 września 1988 r. (Dz. U. z 2000 r. Nr 10, poz. 133) kasacja przysługuje tylko od postanowienia sądu apelacyjnego wydanego w wyniku rozpoznania zażalenia na postanowienie sądu okręgowego w przedmiocie stwierdzenia wykonalności". Por. również K. Weitz, *Konwencja …*, s. 346.

[1726] Raport Schlossera, pkt 217., s. 133.

[1727] I. Pretelli [w:] A. Bonomi, P. Wautelet, *Le droit européen* …, s. 695.

Na uwadze mieć należy, że orzeczenie, o którym mowa w art. 51 e.r.s., może mieć charakter kończący postępowanie w sprawie – postanowienie oddalające zażalenie, postanowienie o charakterze reformatoryjnym zmieniające orzeczenie sądu pierwszej instancji i orzekające co do istoty albo formalnie kończące postępowania (odrzucające wniosek albo umarzające postępowanie) albo może wyjątkowo takiego charakteru nie mieć i wiązać się z nakazaniem sądowi pierwszej instancji ponownego rozpoznania wniosku[1728].

Skoro państwo członkowskie może wskazać tryb postępowania dotyczący środka zaskarżenia, to w ten sposób pośrednio decyduje również o tym, jaki środek zaskarżenia może zostać wniesiony i jednocześnie od jakiego rodzaju „orzeczeń wydanych w następstwie wniesienia środka zaskarżenia" będzie on przysługiwał. Jednakże przepis art. 51 e.r.s. nie wyłącza stosowania w tym zakresie prawa krajowego. Oznacza to, że możliwe jest zaskarżenie postanowienia sądu drugiej instancji uchylającego postanowienie sądu pierwszej instancji i przekazującego mu sprawę do ponownego rozpoznania, czy też innego postanowienia tego sądu o charakterze formalnym, takiego jak odrzucenie zażalenia, jeśli przewidują to przepisy prawa krajowego[1729].

8.2. Cechy szczególne postępowania przed „sądem trzeciej instancji"

W świetle orzecznictwa Trybunału Sprawiedliwości, podobnie jak w przypadku środka zaskarżenia od orzeczenia sądu pierwszej instancji[1730], legitymację do zaskarżenia orzeczenia, o którym mowa w art. 51 e.r.s. posiadają tylko wnioskodawca i dłużnik[1731]. W doktrynie wyrażono pogląd, że naruszenie przepisów regulujących przesłanki udzielenia *exequatur* powinno być wskazywane w ramach pierwszej podstawy, to jest naruszenia prawa materialnego (art. 398^3 § 1 pkt 1 k.p.c.)[1732].

Sąd Najwyższy przy rozpoznaniu skargi kasacyjnej ma kognicję ograniczoną wyłącznie do kontroli prawidłowości rozstrzygnięcia sądów powszechnych pod względem

[1728] Co do orzeczenia sądu drugiej instancji odrzucającego zażalenie na postanowienie sądu pierwszej instancji o stwierdzeniu wykonalności zob. postanowienie SN z dnia 19 lipca 2006 r., sygn. akt I CZ 42/06 wraz glosą J. Ciszewskiego, *Glosa do postanowienia SN z dnia 19 lipca 2006 r., I CZ 42/06*, PS 2007, Nr 5, s. 114.

[1729] Zob. postanowienie SN, sygn. akt I CZ 42/06 wraz z glosą J. Ciszewskiego, *Glosa do postanowienia SN z dnia 19 lipca 2006 r., I CZ 42/06*, PS 2007/5/114.

[1730] Pkt 33. wyroku TS w sprawie Sonntag. Por. J. Ciszewski, *Konwencja …*, s. 256.

[1731] Pkt 34. i 35. wyroku TS w sprawie Sonntag. Zob. S. Ziino [w:] A.-L. Calvo Caravaca, A. Davì, H.-P. Mansel, *The EU Succession …*, s. 601 i I. Pretelli [w:] A. Bonomi, P. Wautelet, *Le droit européen* …, s. 696.

[1732] K. Weitz, *Konwencja …*, s. 356. Tożsamy pogląd wyraził SN w postanowieniu z dnia 21 marca 2007 r., sygn. akt I CSK 434/06.

prawnym, w świetle ustalonych przez nich faktów[1733]. Z tej przyczyny w postępowaniu ze skargi kasacyjnej nie można skutecznie powołać zarzutów dotyczących nieistnienia orzeczenia, któremu nadano *exequatur*, np. ze względu na jego uchylenie albo zmianę w państwie pochodzenia, czy też zarzutów dotyczących utraty przez takie orzeczenie wykonalności, jeśli nastąpiły one po zakończeniu postępowania przed sądem drugiej instancji (art. 398^3 § 3 k.p.c.)[1734]. Wiąże się to z okolicznością, że w postępowaniu takim nie jest możliwe powoływanie nowych twierdzeń i dowodów (art. 398^{13} § 2 k.p.c.). Można w nim wyłącznie powoływać się na błędne dokonanie ustaleń faktycznych, np. w zakresie wykonalności orzeczenia, które byłoby jedynie następstwem naruszenia przepisów postępowania dotyczących dokonywania ustaleń faktycznych[1735].

Po przyjęciu skargi kasacyjnej do rozpoznania Sąd Najwyższy w sprawach dotyczących stwierdzenia wykonalności orzeka postanowieniem (art. 354 k.p.c. w zw. z art. 398^{21} k.p.c. w zw. z art. 391 § 1 zdanie pierwsze k.p.c.). Po merytorycznym rozpoznaniu skargi kasacyjnej mogą zapaść następujące rozstrzygnięcia:

a) oddalenie skargi kasacyjnej (art. 398^{14} k.p.c.),
b) uchylenie zaskarżonego orzeczenia w całości lub w części i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania sądowi, który wydał orzeczenie, lub innemu sądowi równorzędnemu, a także uchylenie w całości lub w części orzeczenia sądu pierwszej instancji i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania sądowi temu samemu lub równorzędnemu (art. 398^{15} § 1 k.p.c.),
c) uchylenie zaskarżonego orzeczenia i merytoryczne rozpoznanie sprawy (art. art. 398^{16} k.p.c.),
d) uchylenie zaskarżonego orzeczenia i odrzucenie wniosku albo umorzenie postępowania (art. 398^{19} k.p.c.).

9. Przyjmowanie dokumentów urzędowych

Prawodawca unijny wskazał, że aby uwzględnić różne systemy regulujące sprawy

[1733] Jak słusznie akcentuje się w piśmiennictwie SN rozpoznając skargę kasacyjną nie rozpoznaje już sprawy, w której wydano orzeczenie podlegające zaskarżeniu, tylko kontroluje to orzeczenie w świetle ustaleń faktyczny dokonanych przez sądy niższych instancji. Zob. K. Weitz, *Konwencja …*, s. 361-362.

[1734] K. Weitz, *Konwencja …*, s. 99.

[1735] Zaznaczyć należy, że wyjątek odnośnie do prowadzenia postępowania dowodowego w postępowaniu ze skargi kasacyjnej nie dotyczy dowodów, które są zgłaszane na poparcie zarzutu nieważności postępowania. W tym zakresie SN może również prowadzić postępowanie dowodowe z urzędu. Zamiast wielu zob. postanowienie SN z dnia 13 kwietnia 2018 r., sygn. akt I CSK 563/17.

związane z dziedziczeniem w państwach członkowskich, rozporządzenie spadkowe powinno gwarantować przyjmowanie i wykonalność we wszystkich państwach członkowskich dokumentów urzędowych dotyczących spraw spadkowych[1736]. W przepisach art. 59-60 e.r.s. przewidziano dwa sposoby przepływu skutków prawnych inkorporowanych w dokumentach urzędowych. W art. 59 e.r.s. mowa jest o przyjmowaniu takich dokumentów[1737], natomiast w art. 60 e.r.s. o stwierdzaniu ich wykonalności. Dotychczas przeprowadzone rozważania, dotyczące płaszczyzny temporalnej[1738], terytorialnej[1739], podmiotowej[1740] i przedmiotowej[1741], należy odpowiednio odnieść do przyjmowania dokumentów urzędowych. Z tych względów, aby uniknąć zbędnych powtórzeń, poniższa analiza dotyczyć będzie płaszczyzny treściowej przyjmowania dokumentów urzędowych, a więc tego, jakie skutki zawarte w takich dokumentach, mogą zostać transponowane na obszar innego państwa członkowskiego.

9.1. Przyjmowanie a uznawanie dokumentów urzędowych

W myśl art. 59 ust. 1 akapit 1 e.r.s. dokument urzędowy sporządzony w państwie członkowskim wywołuje w innym państwie członkowskim takie same skutki dowodowe

[1736] Por. motyw 60. preambuły rozporządzenia nr 650/2012. Wynika to z faktu, że rozporządzenie spadkowe niezunifikowało procesowego spadkowego prawa krajowego.

[1737] Zaznaczyć wypada, że pojęciem „przyjmowania" posłużono się w tytule artykułu 59 e.r.s., a nie w jego treści. W literaturze wskazuje się, że pojęcie to wywodzi się z wyroku TS z dnia 2 grudnia 1997 r., C-336/94 Eftalia Dafeki przeciwko Landesversicherungsanstalt Württemberg, EU:C:1997:579, pkt 21. – dalej wyrok w sprawie Dafeki. Zob. H.-P. Mansel, [w:] A.-L. Calvo Caravaca, A. Davì, H.-P. Mansel, *The EU Succession …*, s. 631.

[1738] Dokument urzędowy związany ze spadkodawcą zmarłym od dnia 17 sierpnia 2015 r. Podkreślić przy tym trzeba, że dokument taki mógł zostać sporządzony przed dniem 17 sierpnia 2015 r. Zob. J. Pisuliński, *Zagraniczne ...*, s. 293-294.

[1739] Dokument urzędowy pochodzący z państwa członkowskiego w rozumieniu rozporządzenia spadkowego. Przez pochodzenie z państwa członkowskiego należy rozumieć również sporządzenia takiego dokumentu przez uprawniony do tego organ poza jego terytorium np. w placówce dyplomatycznej albo konsularnej. Wskazać należy, że w prawie krajowym Finlandii, Szwecji i Cypru nie występuje pojęcie dokumentu urzędowego, co oznacza, że państwa te nigdy nie będą państwem pochodzenia przy przepływie dokumentów urzędowych. Por. K. Weitz, *Przyjmowanie ...*, s. 1060 i H.-P. Mansel, [w:] A.-L. Calvo Caravaca, A. Davì, H.-P. Mansel, *The EU Succession …*, s. 637-638. Szerzej odnośnie do dokumentów notarialnych w obrocie transgranicznym zob. A. Oleszko, *Prawo o notariacie. Komentarz. Tom 1. Ustrój notariatu*, Warszawa 2016, s. 300-309.

[1740] Dokument, którego autentyczność została stwierdzona przez organ publiczny lub inny organ uprawniony do tego przez państwo członkowskie pochodzenia.

[1741] Dokument urzędowy dotyczący dziedziczenia. Odnośnie do polskich dokumentów urzędowych będą to przykładowo: testament w formie aktu notarialnego (art. 950 k.c.), umowy spadkowe zawarte w formie aktu notarialnego: umowa zrzeczenia się dziedziczenia (art. 1048 k.c.), umowa o uchyleniu zrzeczenia się dziedziczenia (art. 1050 k.c.), czy też umowa o dział spadku (art. 1037 § 1 k.c.), pochodzący od sądu lub notariusza protokół otwarcia i ogłoszenia testamentu (art. 651 k.p.c.), zaświadczenie wydane wykonawcy testamentu (art. 665 k.p.c.), spis inwentarza sporządzony przez komornika (art. 637^1 k.p.c. i art. 638^8 k.p.c.) oraz zarejestrowany akt poświadczenia dziedziczenia (art. 95j pr. o not.). Zob. K. Weitz, *Przyjmowanie ...*, s. 1062.

jak w państwie członkowskim pochodzenia lub skutki dowodowe najbardziej z nimi porównywalne, o ile nie jest to w sposób oczywisty sprzeczne z porządkiem publicznym (*ordre public*) danego państwa członkowskiego. Przepis ten ma charakter nowatorski. Do tej pory w prawie unijnym regulującym przepływ skutków prawnych brak było jego odpowiednika, gdyż, co do zasady, ograniczano się tylko do uregulowania wykonalności dokumentów urzędowych[1742].

Podobnie jak uznanie, przyjmowanie jest automatyczne – nie jest wymagane przeprowadzenie jakiegokolwiek postępowania, aby doszło do przepływu skutków dowodowych dokumentu urzędowego. Na tym jednak podobieństwa kończą się. Wyraźnie należy bowiem wskazać, że przyjęcie dokumentu urzędowego nie jest tożsame z jego uznaniem[1743].

W art. 34 projektu rozporządzenia spadkowego posłużono się pojęciem uznawania dokumentów urzędowych. Projektowany przepis był zatytułowany „Uznawanie dokumentów urzędowych" i brzmiał „Dokumenty urzędowe sporządzone w jednym państwie członkowskim są uznawane w innych państwach członkowskich, chyba że ich ważność zostanie zakwestionowana zgodnie z procedurami państwa członkowskiego pochodzenia i pod warunkiem, że uznanie nie jest sprzeczne z porządkiem publicznym wezwanego państwa członkowskiego.". Regulację tą uzasadniono tym, że w związku z praktycznym znaczeniem dokumentów urzędowych dla spraw spadkowych, przyszłe rozporządzenie ma zapewnić uznawanie tych dokumentów, gwarantując ich swobodny przepływ. Uznawanie dokumentów urzędowych w założeniu projektodawcy miało oznaczać, że zarejestrowane dokumenty mają taką samą pełną moc dowodową co do treści i co do wskazanego stanu faktycznego, jak krajowe dokumenty urzędowe lub z tego samego tytułu, co w kraju pochodzenia, podlegają domniemaniu autentyczności oraz mają moc wykonawczą w ramach określonych w projekcie rozporządzenia.

Wobec takiego rozwiązania zostały wysunięte daleko idące zastrzeżenia[1744]. Zgodzić

[1742] Wyjątek w tym zakresie stanowią rozporządzenia: nr 2201/2003 (art. 46), nr 4/2009 (art. 48 ust. 1) i 2019/1111 (art. 65), które przewidują również uznawanie wykonalnych dokumentów urzędowych. Zob. K. Weitz, *Przyjmowanie* ..., s. 1057 oraz H.-P. Mansel, [w:] A.-L. Calvo Caravaca, A. Davì, H.-P. Mansel, *The EU Succession …*, s. 632-633.

[1743] Nie można zgodzić się z K. Konieczną, że prawo unijne przewiduje zasadę wzajemnego uznawania dokumentów urzędowych. Por. K. Konieczna, *Pozycja* ..., s. 312.

[1744] Zob. stanowisko Rady UE z 28 października 2010 r., JUSTCIV176 CODEC1100, dostępne w dniu 15 września 2022 r. na https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-15246-2010-INIT/pl/pdf. Por. także K. Weitz, *Przyjmowanie* ..., s. 1057, J. Pisuliński, *Zagraniczne* ..., s. 300-301, P. Wautelet [w:] A. Bonomi, P. Wautelet, *Le droit …*, s. 722-724 i 744-745 i H.-P. Mansel, [w:] A.-L. Calvo Caravaca, A. Davì, H.-P. Mansel, *The EU Succession …*, s. 634-635 wraz z przytoczoną tam literaturą.

się trzeba z zarzutem[1745], że nie można uznać dokumentu urzędowego, ponieważ przepływ potencjalnie wszystkich skutków prawnych, innych niż skutek egzekucyjny, ograniczony jest z oczywistych przyczyn wyłącznie do orzeczeń. Przykładowo, tylko orzeczenia mogą wywołać skutek w zakresie prawomocności materialnej. Jak już wyjaśniono, dokumenty urzędowe mogą jednak oznaczać się pewnym zakresem skuteczności, który jednak z reguły będzie węższy niż zakres skuteczności przynależny orzeczeniom. Dokumenty urzędowe mogą wywołać np. skutek konstytutywny w postaci dokonania działu spadku i przyznania prawa własności określonej rzeczy spadkobiercy, czy też skutki dowodowe, np. z art. 244 § 1 k.p.c., art. 247 k.p.c., art. 252 k.p.c. Zasadnicza więc różnica między uznaniem a przyjmowaniem sprowadza się do tego, że przyjmowanie nie dotyczy materialnej treści instrumentu objętego przepływem skutków prawnych[1746].

Ponadto słusznie zauważono, że projektowana regulacja uznawania dokumentów urzędowych doprowadziłoby do przepływu również skutków materialnoprawnych, bez ich oceny w państwie uznania przez pryzmat właściwej normy prawa prywatnego materialnego[1747]. Mając na uwadze istotną krytykę tego rozwiązania, w ostatecznie uchwalonym rozporządzeniu zrezygnowano z uznawania dokumentów urzędowych na rzecz nowej instytucji – ich przyjmowania.

9.2. Przyjmowanie dokumentów urzędowych

Z treści art. 59 ust. 1 e.r.s. wynika, że przepływ skutków prawnych na jego podstawie został ograniczony do skutków dowodowych[1748]. Ponadto mogą to być skutki takie same, jak w państwie jego pochodzenia lub skutki najbardziej z nimi porównywalne, co wskazuje, że prawodawca europejski zezwala na stosowanie obu zasad przepływu skutków prawnych, czyli ich rozszerzenia i zrównania[1749]. Już pobieżna analiza tego przepisu pozwala

[1745] K. Weitz, *Przyjmowanie* ..., s. 1057.
[1746] Tak słusznie H.-P. Mansel, [w:] A.-L. Calvo Caravaca, A. Davì, H.-P. Mansel, *The EU Succession …*, s. 629.
[1747] K. Weitz, *Przyjmowanie* ..., s. 1057-1058.
[1748] W wersji angielskiej „*evidentiary effects*", niemieckiej „*formelle Beweiskraft*" i francuskiej „*force probante*". Por. M. Pazdan, M. Zachariasiewicz, *Highlights* ..., s. 175-176. Szerzej w przedmiocie skutków dowodowych w państwach członkowskich na tle rozporządzenia nr 650/2012 zob. P. Beaumont, J. Fitchen, J. Holliday, *The evidentiary effects of authentic acts in the Member States of the European Union, in the context of successions*, 2016, dostępne w dniu 3 października 2022 r. na http://www.europarl.europa.eu/supporting-analyses.
[1749] Wynika z tego, że przyjmowany dokument urzędowy nie może wywołać w państwie przyjmującym więcej skutków niż w państwie pochodzenia. Zob. motyw 61. preambuły rozporządzenia spadkowego, zgodnie z którym dokumenty urzędowe powinny wywoływać w innym państwie członkowskim takie same skutki dowodowe jak w państwie członkowskim pochodzenia lub skutki dowodowe najbardziej z nimi porównywalne. Ustalenie skutków dowodowych danego dokumentu urzędowego w innym państwie

na stwierdzenie, że nie jest jasne, czy któraś z tych zasad ma pierwszeństwo. Wydaje się przy tym, że pierwszeństwo ma rozszerzenie skutków prawnych i dopiero w razie braku w państwie pochodzenia skutków inkorporowanych w dokumencie urzędowym, możliwe jest poszukiwanie w prawie państwa przyjmującego skutków najbardziej zbliżonych[1750]. Oznacza to, że zasada, że dokument urzędowy wywołuje skutki najbardziej porównywalne, będzie miała charakter subsydiarny[1751].

Istota przyjmowania dokumentów urzędowych sprowadza się do płaszczyzny prawnoprocesowej[1752], co oznacza, że nie dotyczy ono materialnoprawnej treści takiego dokumentu[1753], czyli „kwestii ważności lub skuteczności ucieleśnionej w nim czynności prawnej lub stwierdzonego w nim stosunku prawnego"[1754] ani materialnoprawnych skutków w nim inkorporowanych[1755]. W literaturze wskazuje się, że art. 59 ust. 1 e.r.s. stanowi „normę kolizyjną w prawie procesowym, ponieważ nakazuje, aby dokument miał skutek dowodowy w innym państwie członkowskim, który jest przyznawany zgodnie z prawem państwa pochodzenia"[1756]. W wyniku przyjęcia takiego dokumentu dochodzi do rozszerzenia skutków dowodowych, jakie posiada on w państwie pochodzenia, na obszar innych państw członkowskich[1757]. Chodzi więc o takie skutki dowodowe jak: prawdziwość dokumentu urzędowego (art. 252 k.p.c.), zakres granic jego mocy dowodowej (art. 244 § 1 k.p.c.),

członkowskim lub najbardziej porównywalnych skutków powinno być dokonane przez odniesienie do charakteru i zakresu skutków dowodowych danego dokumentu urzędowego w państwie członkowskim pochodzenia. Zatem od prawa państwa członkowskiego pochodzenia zależeć będzie, jakie skutki dowodowe dany dokument urzędowy będzie rodzić w innym państwie członkowskim. Zob. H.-P. Mansel, [w:] A.-L. Calvo Caravaca, A. Davì, H.-P. Mansel, *The EU Succession …*, s. 652.

[1750] Tak słusznie K. Weitz, *Przyjmowanie* ..., s. 1066-1067, H.-P. Mansel, [w:] A.-L. Calvo Caravaca, A. Davì, H.-P. Mansel, *The EU Succession …*, s. 653-654 i P. Wautelet [w:] A. Bonomi, P. Wautelet, *Le droit …*, s. 732-735. Por. art. 31 e.r.s.

[1751] P. Wautelet [w:] A. Bonomi, P. Wautelet, *Le droit …*, s. 733.

[1752] Tzw. *instrumentum* dokumentu urzędowego. Zob. H.-P. Mansel, [w:] A.-L. Calvo Caravaca, A. Davì, H.-P. Mansel, *The EU Succession …*, s. 628. Por. M. Kostwiński [w:] A.J. Szereda (red.), *Notariat. Czynności notarialne*, Warszawa 2021, s. 1420-1423.

[1753] Tzw. *negotium* dokumentu urzędowego. H.-P. Mansel, [w:] A.-L. Calvo Caravaca, A. Davì, H.-P. Mansel, *The EU Succession …*, s. 628-629. Zob. M. Margoński, *Europejskie …*, s. 619-623 i M. Zachariasiewicz, M. Pazdan, *Highlights …*, s. 176.

[1754] K. Weitz, *Przyjmowanie* ..., s. 1065. Zob. również art. 1138 k.p.c. i Ł. D. Dąbrowski, *Moc dowodowa zagranicznych dokumentów urzędowych. Wybrane zagadnienia procesowe*, PWPMEiP 2016 ,vol. XIV, s. 120-130 i K. Weitz, *Przyjmowanie* ..., s. 1058. W literaturze można spotkać się z odosobnionymi poglądami, że przyjmowanie dotyczy również zawartości materialnoprawnej dokumentu urzędowego. Por. K. Weitz, *Przyjmowanie* ..., s. 1065.

[1755] Np. domniemania bycia spadkobiercą (art. 1025 § 2 k.c.), czy też skutku z art. 1028 k.c. Skutki te mogłyby wynikać z APD, jeśli na podstawie przepisów prawa kolizyjnego państwa przyjmującego właściwe byłoby prawo polskie. Por. H.-P. Mansel, [w:] A.-L. Calvo Caravaca, A. Davì, H.-P. Mansel, *The EU Succession …*, s. 651.

[1756] H.-P. Mansel, [w:] A.-L. Calvo Caravaca, A. Davì, H.-P. Mansel, *The EU Succession …*, s. 627.

[1757] Por. J. Biernat [w:] M. Załucki (red.), *Unijne* ..., s. 328, H.-P. Mansel, [w:] A.-L. Calvo Caravaca, A. Davì, H.-P. Mansel, *The EU Succession …*, s. 649-650, P. Wautelet [w:] A. Bonomi, P. Wautelet, *Le droit …*, s. 727 i P. Beaumont, J. Fitchen, J. Holliday, *The evidentiary* ..., s. 20-21.

rozkład ciężaru dowodu (art. 252 k.p.c.), możliwość przeprowadzenia dowodu przeciwnego, czy też dowodu przeciwko osnowie lub ponad osnowę takiego dokumentu (art. 247 k.p.c.)[1758]. Ponadto, mając na uwadze art. 27 e.r.s. i art. 28 e.r.s., norma kolizyjna będzie określać, wymagania co do formy zawartej w dokumencie czynności prawnej[1759].

Podobnie jak przy uznawaniu i stwierdzaniu wykonalności orzeczeń, granicą określającą, jakie skutki dowodowe mogą zostać przeniesione na obszar innego państwa członkowskiego, jest klauzula porządku publicznego[1760]. Również i przy przyjmowaniu dokumentów urzędowych wymagane jest, aby sprzeczność z porządkiem publicznym była kwalifikowana, czyli oczywista[1761].

9.3. Kwestionowanie dokumentu urzędowego

Prawodawca unijny nie wymaga dla przyjęcia dokumentu urzędowego żadnego postępowania, w tym mając na uwadze art. 74 e.r.s. żadnej legalizacji ani innych podobnych formalności. Ponadto do przyjęcia dokumentu urzędowego może dojść z urzędu[1762]. Istotny ułatwieniem dla osoby chcącej skorzystać z dokumentu urzędowego w innym państwie członkowskim jest wprowadzona w art. 59 ust. 1 akapit 2 e.r.s. możliwość zwrócenia się do organu sporządzającego ten dokument urzędowy w państwie członkowskim pochodzenia o wypełnienie fakultatywnego formularza[1763] przyjętego zgodnie z procedurą doradczą, o której mowa w art. 81 ust. 2 e.r.s. , określającego skutki dowodowe, jakie dany dokument urzędowy rodzi w państwie członkowskim pochodzenia[1764].

Przyjmowanie dokumentów urzędowych jest automatyczne, dlatego podobnie jak przy uznawaniu orzeczeń może pojawić się zagadnienie dotyczące kwestionowania takiego dokumentu. Prawodawca unijny przewidział możliwość zakwestionowania autentyczności takiego dokumentu, czyli jego *instrumentum* albo czynności prawnych lub stosunków prawnych w nim stwierdzonych, czyli jego *negotium*[1765].

[1758] Zob. K. Weitz, *Przyjmowanie* ..., s. 1065.
[1759] Tamże i H.-P. Mansel, [w:] A.-L. Calvo Caravaca, A. Davì, H.-P. Mansel, *The EU Succession …*, s. 654-655.
[1760] Zob. również P. Wautelet [w:] A. Bonomi, P. Wautelet, *Le droit …*, s. 735-738.
[1761] Zob. H.-P. Mansel, [w:] A.-L. Calvo Caravaca, A. Davì, H.-P. Mansel, *The EU Succession …*, s. 643-647.
[1762] Tamże, s. 647.
[1763] K. Weitz postuluje aby do tego formularza stosować odpowiednio art. 1144^1 k.p.c. Zob. K. Weitz, *Przyjmowanie* ..., s. 1068. Podobnie na praktyczną przydatność takiego formularza wskazuje P. Wautelet [w:] A. Bonomi, P. Wautelet, *Le droit …*, s. 731.
[1764] Chodzi o formularz II zawarty w rozporządzeniu wykonawczym.
[1765] Por. H.-P. Mansel, [w:] A.-L. Calvo Caravaca, A. Davì, H.-P. Mansel, *The EU Succession …*, s. 627-628 i P. Beaumont, J. Fitchen, J. Holliday, *The evidentiary* ..., s. 21.

9.3.1. Kwestionowanie autentyczności dokumentu urzędowego

W świetle art. 59 ust. 2 e.r.s. wszelkie kwestionowanie autentyczności dokumentu urzędowego odbywa się przed sądami państwa członkowskiego pochodzenia i rozstrzygane jest na podstawie prawa tego państwa. Zakwestionowany dokument urzędowy nie rodzi żadnych skutków dowodowych w innym państwie członkowskim, dopóki sprawa dotycząca kwestionowania jego autentyczności toczy się przed właściwym sądem. W motywie 62. rozporządzenia nr 650/2012 wyjaśniono, że „autentyczność" dokumentu urzędowego powinna być pojęciem autonomicznym, obejmującym takie kwestie jak prawdziwość tego dokumentu, wymogi formalne dokumentu, uprawnienia organu sporządzającego dokument oraz procedurę, na podstawie której sporządzono ten dokument. Powinna również obejmować elementy faktyczne stwierdzone przez właściwy organ w danym dokumencie urzędowym, takie jak fakt, że konkretne strony stawiły się przed tym organem we wskazanym dniu i że złożyły określone oświadczenia. Strona, chcąca zakwestionować autentyczność danego dokumentu urzędowego, powinna dokonać tego przed właściwym sądem państwa członkowskiego pochodzenia danego dokumentu urzędowego zgodnie z prawem tego państwa członkowskiego.

Na gruncie art. 59 ust. 2 e.r.s. pojawił się w doktrynie spór dotyczący sposobu rozumienia kwestionowania dokumentu urzędowego przed sądami państwa członkowskiego pochodzenia[1766]. Stosownie do pierwszego i dominującego stanowiska sądy państwa pochodzenia mają w tym zakresie jurysdykcję wyłączną, co oznacza, że sądy państwa przyjmującego nie mogą badać tego zagadnienia, nawet jako kwestii wstępnej. Konsekwencją takiego zapatrywania jest nałożenie na państwo członkowskie pochodzenia obowiązku wprowadzenia postępowania, w którym możliwe będzie badanie autentyczności dokumentu urzędowego, jako kwestii głównej[1767]. Drugi pogląd – mniejszościowy – zakłada, że na państwa członkowskie nie został nałożony obowiązek uregulowania takiego postępowania. W takiej sytuacji kwestionowanie autentyczności dokumentu urzędowego może nastąpić również w państwie przyjmującym, jako kwestia wstępna[1768]. Jeśli chodzi o polskie prawo postuluje się badanie autentyczności dokumentu urzędowego w oparciu o art. 189 k.p.c.[1769].

[1766] K. Weitz, *Przyjmowanie ...*, s. 1069.
[1767] Np. francuskie i belgijskie prawo przewiduje tzw. „*la procédure d'inscription de faux"*.
[1768] Zob. H.-P. Mansel, [w:] A.-L. Calvo Caravaca, A. Davì, H.-P. Mansel, *The EU Succession ...*, s. 656-657.
[1769] K. Weitz, *Przyjmowanie ...*, s. 1070.

Znamienne są skutki wywiedzenia postępowania dotyczącego kwestii autentyczności dokumentu urzędowego w państwie jego pochodzenia. Z tą chwilą, określaną na podstawie art. 14 e.r.s., dochodzi do zawieszenia przepływu skutków dowodowych takiego dokumentu w innych państwach członkowskich[1770]. Według prawa polskiego wskazuje się na możliwość zastosowania w takiej sytuacji odpowiednio art. 1098^1 k.p.c. przez zawieszenie postępowania krajowego, w którym za pomocą takiego zakwestionowanego dokumentu mają być dowodzone fakty istotne dla rozstrzygnięcia sprawy dotyczącej dziedziczenia[1771].

Jeśli w państwie pochodzenia w toku postępowania wytoczonego na podstawie art. 59 ust. 2 e.r.s. dokument urzędowy zostanie skutecznie zakwestionowany, to nie będzie mógł wywołać skutków dowodowych w państwie członkowskim na podstawie art. 59 ust. 1 e.r.s.[1772]. W przeciwnej sytuacji nie ma żadnych przeciwskazań, aby skutki dowodowe dokumentu urzędowego, który nie został skutecznie zakwestionowany, nie zostały objęte przepływem.

9.3.2. Kwestionowanie czynności prawnych lub stosunków prawnych stwierdzonych w dokumencie urzędowym

W myśl art. 59 ust. 3 e.r.s. wszelkie kwestionowanie czynności prawnych lub stosunków prawnych stwierdzonych w dokumencie urzędowym odbywa się przed sądami mającymi jurysdykcję na podstawie rozporządzenia o dziedziczeniu[1773] i jest rozstrzygane na podstawie prawa właściwego zgodnie z rozdziałem III tego aktu prawnego[1774]. W tym zakresie zakwestionowany dokument urzędowy nie rodzi żadnych skutków dowodowych w państwie członkowskim innym niż państwo członkowskie pochodzenia, dopóki sprawa dotycząca jego kwestionowania toczy się przed właściwym sądem[1775]. Stosownie do art. 59

[1770] Zgodnie ze zdaniem pierwszym motywu 65. preambuły rozporządzenia spadkowego zakwestionowany dokument urzędowy nie powinien rodzić żadnych skutków dowodowych w państwie członkowskim innym niż państwo członkowskie pochodzenia, dopóki toczy się sprawa dotycząca jego kwestionowania.

[1771] K. Weitz, *Przyjmowanie* ..., s. 1071. Na celowość zawieszenia postępowania w celu zapewnienia *effet utile* prawa unijnego trafnie wskazuje H.-P. Mansel, [w:] A.-L. Calvo Caravaca, A. Davì, H.-P. Mansel, *The EU Succession* ..., s. 658.

[1772] W myśl zdania trzeciego motywu 65. preambuły rozporządzenia nr 650/2012 dokument urzędowy, który został uznany za nieważny w wyniku zakwestionowania, powinien przestać wywoływać jakiekolwiek skutki dowodowe.

[1773] Art. 4-19 e.r.s.

[1774] Art. 20-37 e.r.s.

[1775] Zdanie drugie motywu 65. rozporządzenia nr 650/2012 stanowi, że jeżeli kwestionowanie dotyczy tylko konkretnej kwestii odnoszącej się do czynności prawnych lub stosunków prawnych stwierdzonych w dokumencie urzędowym, kwestionowany dokument urzędowy nie powinien rodzić skutków dowodowych w państwie członkowskim innym niż państwo członkowskie pochodzenia w odniesieniu do tej kwestii, dopóki toczy się sprawa dotycząca jego kwestionowania.

ust. 4 e.r.s., jeżeli wynik postępowania przed sądem państwa członkowskiego zależy od rozstrzygnięcia kwestii wpadkowej dotyczącej czynności prawnych lub stosunków prawnych stwierdzonych w dokumencie urzędowym w sprawie spadkowej, sąd ten ma jurysdykcję do rozpatrzenia tej kwestii. Art. 59 ust. 4 e.r.s. reguluje sytuację, w której główny przedmiot postępowania nie dotyczy sprawy spadkowej w myśl rozporządzenia nr 650/2012[1776].

Pojęcie „czynności prawne lub stosunki prawne stwierdzone w dokumencie urzędowym" należy interpretować jako odnoszące się do treści materialnej dokumentu urzędowego. Czynności prawne stwierdzone w dokumencie urzędowym mogą obejmować np. zawartą między stronami umowę o dział spadku, testament, umowę dotyczącą spadku lub inne oświadczenie woli. Stosunki prawne mogą dotyczyć np. określenia spadkobierców i innych beneficjentów na mocy prawa właściwego dla dziedziczenia, ich udziałów oraz istnienia udziału obowiązkowego lub innego elementu ustalonego na mocy prawa właściwego dla dziedziczenia. Strona, chcąca zakwestionować czynności prawne lub stosunki prawne stwierdzone w dokumencie urzędowym, powinna dokonać tego przed sądami mającymi jurysdykcję na mocy rozporządzenia nr 650/2012, które powinny rozstrzygnąć sprawę zgodnie z prawem właściwym dla dziedziczenia[1777].

9.3.3. Sprzeczność dokumentów urzędowych albo sprzeczność dokumentu urzędowego z orzeczeniem

W ramach przepływu skutków może dojść do sprzeczności dwóch lub więcej dokumentów urzędowych oraz sprzeczności dokumentu urzędowego z orzeczeniem pochodzącymi z różnych państw członkowskich. Prawodawca unijny wskazał jedynie w preambule rozporządzenia, w jaki sposób należy postępować w takiej sytuacji[1778]. W świetle motywu 64. preambuły rozporządzenia nr 650/2012 należy ocenić, czy i któremu dokumentowi urzędowemu przyznać pierwszeństwo, mając na uwadze okoliczności danej sprawy. Jeżeli z okoliczności tych nie wynika, czy i któremu dokumentowi urzędowemu przyznać pierwszeństwo, kwestia ta powinna zostać ustalona przez sądy mające jurysdykcję na mocy rozporządzenia spadkowego lub, gdy dana kwestia jest podnoszona jako kwestia wpadkowa w toku postępowania, przez sąd, przed którym wszczęto to postępowanie. W przypadku

[1776] H.-P. Mansel, [w:] A.-L. Calvo Caravaca, A. Davì, H.-P. Mansel, *The EU Succession …*, s. 659.
[1777] Zob. motyw 63. preambuły rozporządzenia spadkowego.
[1778] Zob. również pkt 20. wyroku w sprawie Dafeki oraz H.-P. Mansel, [w:] A.-L. Calvo Caravaca, A. Davì, H.-P. Mansel, *The EU Succession …*, s. 660.

sprzeczności miedzy dokumentem urzędowym i orzeczeniem, należy wziąć pod uwagę podstawy nieuznawania orzeczeń na mocy rozporządzenia nr 650/2012.

Natomiast w motywie 66. zdanie trzecie preambuły rozporządzenia wyjaśniono lapidarnie, że w przypadku sprzeczności miedzy dokumentem urzędowym i orzeczeniem należy wziąć pod uwagę podstawy nieuznawania orzeczeń na mocy rozporządzenia nr 650/2012. Z tych też względów postuluje się, aby rozstrzygnięcia, w jaki sposób rozwiązywać te konflikty, poszukiwać w prawie krajowym państw członkowskich, przy uwzględnieniu treści tych motywów[1779].

10. Stwierdzanie wykonalności dokumentów urzędowych i ugód sądowych

O stwierdzaniu wykonalności dokumentów urzędowych i ugód sądowych stanowią art. 60 e.r.s.[1780] i art. 61 e.r.s.[1781]. Przepisy te mają w zasadzie tożsame brzmienie[1782]. Rację ma Patrick Wautelet, że przepisy te mają niewielkie znaczenie[1783], ponieważ większość dokumentów urzędowych i ugód sądowych sporządzanych w sprawach spadkowych nie jest wykonalnych. Podobnie, jak przy przyjmowaniu dokumentów urzędowych, również do stwierdzania ich wykonalności i stwierdzania wykonalności ugód sądowych należy odpowiednio odnieść wcześniej przeprowadzone w rozprawie rozważania. Również wykonalność dokumentów urzędowych należy odróżnić od ich przyjmowania, podkreślając, że art. 59 e.r.s. i art. 60 e.r.s. są od siebie niezależne i normują różne instytucje prawa unijnego.

Zgodnie z nimi na wniosek zainteresowanej strony zgodnie z procedurą przewidzianą w art. 45-58 stwierdza się wykonalność w innym państwie członkowskim dokumentu urzędowego (ugody sądowej), który jest wykonalny w państwie członkowskim pochodzenia (art. 60 ust. 1 e.r.s. i art. 61 ust. 1 e.r.s.). Do celów art. 46 ust. 3 lit. b) e.r.s. organ, który sporządził dokument urzędowy, wydaje na wniosek zainteresowanej strony zaświadczenie, wykorzystując formularz przyjęty zgodnie z procedurą doradczą, o której mowa w art. 81 ust. 2 (art. 60 ust. 2 e.r.s. i art. 61 ust. 2 e.r.s.). Sąd, rozpoznający środek zaskarżenia na podstawie art. 50 e.r.s. lub 51 e.r.s., odmawia stwierdzenia wykonalności albo je uchyla

[1779] Tamże, s. 661-662.
[1780] Przepis ten wywodzi się z art. 58 konwencji brukselskiej i art. 57 rozporządzenia nr 44/2001. Treściowo art. 60 e.r.s. jest zbliżony do art. 58 rozporządzenia nr 1215/2012. Na art. 60 e.r.s. wzorowane są natomiast art. 59 rozporządzenia 1103/2016 i 1104/2016.
[1781] Przepis ten wywodzi się z art. 51 konwencji brukselskiej i art. 58 rozporządzenia nr 44/2001. Treściowo art. 60 e.r.s. jest zbliżony do art. 59 rozporządzenia nr 1215/2012. Na art. 60 e.r.s. wzorowane są natomiast art. 60 rozporządzenia 1103/2016 i 1104/2016.
[1782] Zob. J. Biernat [w:] M. Załucki (red.), *Unijne …*, s. 333-334.
[1783] P. Wautelet [w:] A. Bonomi, P. Wautelet, *Le droit …*, s. 750.

tylko wtedy, gdy wykonanie dokumentu urzędowego jest w sposób oczywisty sprzeczne z porządkiem publicznym (*ordre public*) państwa członkowskiego wykonania (art. 60 ust. 3 e.r.s. i art. 61 ust. 3 e.r.s.).

Poczynione dotychczas uwagi w przedmiocie stwierdzenia wykonalności orzeczeń należy odpowiednio odnieść do stwierdzania wykonalności dokumentów urzędowych i ugód sądowych. Różnica w tej kwestii sprowadza się tylko do treści art. 60 ust. 3 e.r.s. i art. 61 ust. 3 e.r.s., z których wynika, że podstawą odmowy stwierdzenia wykonalności dokumentu urzędowego lub ugody sądowej może być tylko oczywista sprzeczność z porządkiem publicznym państwa członkowskiego wykonania. Tym samym nie można odmówić stwierdzenia wykonalności dokumentu urzędowego i ugody sądowej na podstawie odpowiednio stosowanego art. 40 lit. b) – d) e.r.s.

11. Podsumowanie

W niniejszym rozdziale wykazano, że na zakres przepływu skutków prawnych ma wpływ również płaszczyzna procesowa. Od tego, w jaki sposób zostaną ukształtowane przepisy proceduralne, dotyczące uznawania, stwierdzania wykonalności i przyjmowania zależy, czy w praktyce przepływ ten będzie bardziej lub mniej swobodny.

Dążeniem prawodawcy unijnego jest stałe zwiększanie swobody przepływu skutków prawnych, przy czym nie może to następować przy naruszeniu podstawowych praw strony przeciwko, której dochodzi się uznania lub stwierdzenia wykonalności. Przepisy art. 39 – art. 58 e.r.s. zapewniają ochronę praw tej osoby, gdyż zawierają regulacje pozwalające na zrównoważenie silnej pozycji wnioskodawcy. Zaliczyć należy do nich przede wszystkim możliwość złożenia wniosku o nieuznanie orzeczenia na podstawie art. 39 ust. 2 e.r.s., czy też wnioskowanie o zawieszenie postępowania o stwierdzenie wykonalności na etapie postępowania przed sądem drugiej i „trzeciej instancji", jeśli doszło do zawieszenia wykonalności orzeczenia w państwie jego pochodzenia.

Istotne jest, że mimo zapewnienia procesowej ochrony praw osoby, dla której sytuacji prawnej uznanie lub stwierdzenie wykonalności jest niekorzystne, rozporządzenie spadkowe nie odpowiada aktualnym realiom stosunków prawnych, jak i społecznych panujących w Unii Europejskiej. O ile rozporządzenie o dziedziczeniu w części dotyczącej przepisów kolizyjnych jest zdecydowanym osiągnięciem prawodawcy unijnego, stanowiąc daleki krok naprzód w dziedzinie transgranicznego spadkobrania, ułatwiając życie obywatelom Unii, o tyle z punktu widzenia przepływu skutków prawnych niektóre z rozwiązań są

niezadowalające. Jak już podkreślano, wymóg uzyskania *exequatur* dla stwierdzenia wykonalności orzeczeń, dokumentów urzędowych i ugód sądowych jest nieuzasadniony. Zniesienie tego środka pośredniego w rozporządzeniu nr 1215/2012, uchwalonym i rozpoczynającym obowiązywanie w zbliżonym czasie do rozporządzenia nr 650/2012, nie powoduje w praktyce trudności w przepływie skutków prawnych i również zapewnia ochronę praw dłużnika. Tym samym zasadne jest wprowadzenie odpowiednich zmian w rozporządzeniu o dziedziczeniu, na podstawie których doszłoby do zlikwidowania konieczności legitymowania się *exequatur* dla przeprowadzenia egzekucji w państwie wykonania również w sprawach dotyczących dziedziczenia majątku po osobach zmarłych.

Natomiast z punktu widzenia teoretycznego, należy generalnie pozytywnie ocenić możliwość przyjmowania dokumentów urzędowych, ograniczoną wyłącznie do skutków dowodowych. Mając jednak na uwadze praktyczny aspekt przyjmowania dokumentów urzędowych, możliwość przepływu tylko tych skutków prawnych prowadzi, w zasadzie, do wyłączenia takich dokumentów w unijnym transgranicznym obrocie prawnym. Główną wartością dokumentów urzędowych, takich jak np. APD, jest możliwość wywoływania przez nie skutków wynikających z ich treści materialnej. Szczególnie widoczne jest to w sprawach spadkowych. Skoro na podstawie APD, co do zasady, nie będzie można powołać się na takie skutki w innym państwie członkowskim, niż państwo jego pochodzenia, to zainteresowani będą zmuszeni do wystąpienia na drogę sądową w celu uzyskania orzeczenia o tożsamej treści, co APD albo do złożenia wniosku o wydanie EPS. Konieczność taka zdecydowanie negatywnie wpłynie na czas załatwiania sprawy spadkowej i jej koszty. Z tych względów niezbędna jest zmiana rozporządzenia nr 650/2012, aby w unijnym obrocie prawnym nie dochodziło do ograniczenia praw przysługujących obywatelom na podstawie prawa krajowego, przez przykładowo umożliwienie przepływu krajowych dokumentów poświadczających dziedziczenie, jako orzeczeń.

Rozdział V
Przepływ skutków prawnych na podstawie europejskiego poświadczenia spadkowego

1. Wprowadzenie

Rozporządzenie nr 650/2012 wprowadziło kolejny jednolity unijny instrument prawny – europejskie poświadczenie spadkowe[1784]. Podobnie do dotychczas obowiązujących jednolitych europejskich instrumentów, takich jak np. europejski nakaz zapłaty, czy europejski tytuł egzekucyjny, zadaniem EPS jest ułatwienie przepływu skutków prawnych[1785]. Na etapie prac nad rozporządzeniem spadkowym, jako jeden z głównych problemów, z którym borykają się spadkobiercy i inne osoby wywodzące swoje uprawnienia z otwarcia spadku, zidentyfikowano trudności praktyczne w udokumentowaniu praw do spadku w innym państwie członkowskim, zwłaszcza przy tzw. spadkach rozproszonych[1786], w tym związanych z wpisem tych praw do właściwych rejestrów, czy też brakiem znajomości obcej procedury stwierdzania praw do spadku, a także z zapewnieniem ochrony osobie, która dokonuje czynności prawnej z osobą, która legitymuje się dokumentem publicznym stwierdzającym jej prawa do spadku.

Niedogodności te wynikały przede wszystkim z różnorodnych rozwiązań przyjętych w krajowym prawie spadkowym państw członkowskich i niewystarczających środków przewidzianych przez prawo międzynarodowe[1787]. Pojawiła się tym samym konieczność wprowadzenia jednolitego środka unijnego, który pozwalałby na transgraniczne legitymowanie uprawnień do spadku, transgraniczną ochronę dobrej wiary, a także potwierdzenie

[1784] Por. M. Kozłowski, *Europejskie poświadczenie spadkowe - rozporządzenie nr 650/2012*, LEX/el. 2015.

[1785] Zob. J. Górecki, *Europejskie poświadczenie spadkowe – nowy sposób potwierdzenia praw do majątku spadkowego,* Rejent 2015, Nr 9, s. 12. Zaznacza się jednocześnie, że EPS nie jest porównywalne z poświadczeniami przewidzianymi w innych instrumentach współpracy sądowej w sprawach cywilnych i handlowych. Tak w pkt. 44-48 opinii rzecznika generalnego M.C. Sáncheza-Bordony z dnia 11 kwietnia 2024 r. w sprawie Sprawa C-187/23 [Albausy] E.V.G.-T. przy udziale: P.T., F.T., G.T., EU:C:2024:309 – dalej opinia w sprawie Albausy.

[1786] Zob. M. Załucki [w:] M. Załucki (red.), *Unijne* ..., s. 336, J. Maliszewska-Nienartowicz, *Postępowanie o wydanie europejskiego poświadczenia spadkowego – nowe obowiązki sądów państw członkowskich Unii Europejskiej,* Eur. Przeg. Sąd. 2016, Nr 5, s. 24, M. Rzewuski, *Ustanowienie* ..., tenże, *Legitimierende* ..., P. Borkowski [w:] T. Szanciło (red.), *Kodeks* ..., s. 1562 i nast.

[1787] Zob. M. Margoński, *Ogólna charakterystyka europejskiego poświadczenia spadkowego*, PD, 2017, Nr 27, s. 83-84. Oczekiwań w zakresie uproszczenia międzynarodowego spadkobrania nie udało się osiągnąć za pomocą certyfikatu przewidzianego przez konwencję o międzynarodowym zarządzaniu spadkami z dnia 2 października 1973 r.

tych uprawnień przez wpis do stosownych rejestrów[1788]. Prawodawca unijny wyszedł naprzeciw tym potrzebom uchwalając w rozporządzeniu spadkowym europejskie poświadczenie spadkowe, jako pierwszy akt publiczny stworzony i regulowany bezpośrednio przez prawo unijne[1789].

Prawodawca unijny nie zdefiniował, czym jest EPS, co było zabiegiem celowym. Z jednej strony widoczne są zalety takiego założenia, gdyż środek ten nie jest umieszczony w ścisłych ramach, co pozwala na jego bardziej elastyczne stosowanie. Z drugiej jednak strony, brak takiej definicji skutkuje znacznymi problemami, zwłaszcza w praktyce stosowania rozporządzenia, o czym będzie mowa niżej. Podejmując próbę przybliżenia jego natury, z punktu widzenia funkcjonalnego przyjąć należy, że EPS jest instrumentem prawnym, za pomocą którego spadkobierca, zapisobierca mających bezpośrednie prawa do spadku, wykonawca testamentu i zarządca spadku mogą wykazać swoje uprawnienie w dziedziczeniu transgranicznym[1790]. W założeniu rozporządzenia spadkowego nie jest to więc dokument przyznający m. in. przymiot spadkobiercy ani nie dochodzi na jego podstawie do nabycia spadku[1791], tylko jest to instrument potwierdzający, że dana osoba nabyła spadek lub posiada względem niego dane uprawnienia na podstawie innego zdarzenia prawnego, np. ustawy, czy orzeczenia właściwego organu[1792].

W rozdziale VI rozporządzenia uregulowano kwestie związane z podmiotami uprawnionymi do złożenia wniosku o wydanie EPS (art. 63 e.r.s.), organami wydającymi EPS (art. 64 e.r.s.), postępowaniem w przedmiocie wydania EPS, (art. 65 e.r.s. – 68 e.r.s. i 70 e.r.s.), rektyfikacją EPS (art. 71 e.r.s.), procedurami odwoławczymi (art. 72 e.r.s.), skutkami i przeznaczeniem EPS (art. 62 e.r.s. i art. 69 e.r.s.) oraz zawieszeniem skutków EPS

[1788] Por. B. Kreße [w:] A.-L. Calvo Caravaca, A. Davì, H.-P. Mansel, *The EU Succession …*, s. 676. W motywie 67. preambuły rozporządzenia spadkowego wskazano, że szybkie, łatwe i skuteczne załatwienie sprawy spadkowej mającej skutki transgraniczne w Unii wymaga, by spadkobiercy, zapisobiercy, wykonawcy testamentów lub zarządcy spadku mogli łatwo wykazać swój status lub prawa i uprawnienia w innym państwie członkowskim, na przykład w państwie członkowskim, w którym znajduje się majątek spadkowy. Aby im to umożliwić, rozporządzenie powinno przewidywać ustanowienie jednolitego poświadczenia - europejskiego poświadczenia spadkowego - które byłoby wydawane w celu wykorzystania w innym państwie członkowskim. W trosce o poszanowanie zasady pomocniczości poświadczenie nie powinno zastępować wewnętrznych dokumentów, które mogą istnieć do podobnych celów w państwach członkowskich. Zob. E. Satka, R. Lila, *Inheritance Institution under the Influence of Foreign Elements: Regulation (EU) No 650/2012*, Journal of Economy and Agribusiness 2020, Vol. 13, s. 33-34.

[1789] Tak A. Davì, A. Zanobetti, *Il nuovo* ..., s. 132. Niektórzy autorzy kontestują kompetencję prawodawcy unijnego do uchwalenia przepisów dotyczących EPS. Zob. B. Kreße [w:] A.-L. Calvo Caravaca, A. Davì, H.-P. Mansel, *The EU Succession …*, s. 673-675.

[1790] Zob. J. Carrascosa González, *El Notariado* ..., s. 282.

[1791] Podkreślić też należy, że EPS nie potwierdza własności odziedziczonego majątku, gdyż nie stanowi on tytułu własności. Zob. I. Antón Juárez, *Medidas cautelares y certificado sucesorio europeo. En torno al auto de la Audiencia Provincial de Barcelona de 5 de julio de 2018*, CDT 2019, Nr 1, s. 630.

[1792] Tamże, s. 629.

(art. 73 e.r.s.). Przepisy te mają nie mają charakteru zupełnego, wobec czego w niezbędnym zakresie należy je uzupełnić przepisami krajowymi[1793]. Stosownie do prawa polskiego będą to art. 1142^1 k.p.c. – 1142^7 k.p.c. oraz, na podstawie art. 1142^1 k.p.c., odpowiednio stosowane przepisy o stwierdzeniu nabycia spadku i przedmiotu zapisu windykacyjnego (art. 669 k.p.c. – 679^2 k.p.c.) oraz przepisy art. 95q – art. 95y Prawa o notariacie.

Analizą tego rozdziału rozprawy objęte zostaną przede wszystkim skutki prawne, jakie wywołuje EPS, kto może z niego skorzystać i w jakim celu. Rozważania będą dotyczyć również tego, czy mając na uwadze polskie regulacje prawne, EPS rzeczywiście ułatwia przepływ skutków prawnych, czy też – jak go obrazowo określiła Angelique Devaux – stanowi „prawdziwą innowację, z którą trudno sobie poradzić"[1794]. W tym kontekście, mając na uwadze główną tezę badawczą rozprawy, a więc, czy przepływ skutków prawnych na podstawie rozporządzenia spadkowego jest wystarczająco swobodny, szczególna uwaga zostanie poświęcona rozważaniom dotyczącym EPS częściowego, czyli ograniczonego przedmiotowo tylko do niektórych składników majątku spadkowego oraz organiczonego podmiotowo, czyli np. tylko do jednego spośród spadkobierców. Pozwoli to na poczynienie ustaleń, czy ten instrument został ukształtowany optymalnie, czy też w związku ze zbliżającym się przeglądem rozporządzenia spadkowego słuszne jest postawienie postulatów *de lege ferenda* dotyczących zmiany jego mechanizmów.

2. Przestrzeń przepływu skutków prawnych europejskiego poświadczenia spadkowego

Przepływ skutków prawnych na podstawie EPS, mimo że jest to jednolity instrument prawa europejskiego, posiada wiele cech zbieżnych z cyrkulacją skutków prawnych na podstawie krajowych dokumentów publicznych: orzeczeń, dokumentów urzędowych i ugód sądowych[1795]. Różnice, które pojawiają się między tymi instrumentami, wynikają głównie z tego, że transpozycja skutków prawnych na podstawie EPS wiąże się z ich jednolitością na terenie całej Unii, a co za tym idzie, ich akceptowanie na obszarze innego państwa jest nie tyle automatyczne co jednakowe. Nie występuje tutaj bowiem element

[1793] Podobnie J. Biernat, *Organ wydający jako organ właściwy do dokonania sprostowania, uchylenia, zmiany lub zawieszenia skutków europejskiego poświadczenia spadkowego*, SPRM, 2015, Nr 2, s. 56.
[1794] A. Devaux, *The European* ..., s. 244.
[1795] Podkreślić należy, że EPS nie jest ani orzeczeniem, ani dokumentem urzędowym w rozumieniu rozporządzenia nr 650/2012. Zob. art. 2 lit. h) i lit. i) projektu rozporządzenia spadkowego. Por. B. Kreße [w:] A.-L. Calvo Caravaca, A. Davì, H.-P. Mansel, *The EU Succession* ..., s. 677-678. Zob. pkt. 32-33 i 43. opinii w sprawie Albausy.

konieczności zidentyfikowania tych skutków według prawa krajowego, ponieważ właściwe w tym zakresie jest prawo europejskie – art. 63 e.r.s. i art. 69 e.r.s. To, jakie skutki właściwe dla krajowego prawa spadkowego lub innego prawa właściwego dla danych kwestii wywołuje EPS, wynika wprost z jego treści (art. 69 ust. 2 e.r.s.)

Innymi słowy, inaczej niż przy automatycznym uznaniu, czy też wykonalności, nie tylko dochodzi do rozszerzenia skutków na inne państwa członkowskie właściwych dla prawa krajowego państwa pochodzenia orzeczenia znanego przy przepływie innych dokumentów publicznych, ale z chwilą wydania EPS wywołuje ono we wszystkich państwach członkowskich również jednakowe – tożsame skutki właściwe prawu europejskiemu na podstawie art. 69 ust. 2-5 e.r.s. W takim ujęciu EPS obowiązuje na terenie państw członkowskich w zbliżony sposób do obowiązywania orzeczenia na obszarze państwa jego pochodzenia. Zasadne jest przyjęcie, że EPS wywołuje „europejskie skutki prawne", które są niezależne od żadnego prawa krajowego, w tym ani od prawa któregokolwiek państwa członkowskiego ani od *lex successionis*[1796].

Poświadczenie to rodzi skutki we wszystkich państwach członkowskich bez wymogu stosowania jakiejkolwiek szczególnej procedury (art. 69 ust. 1 e.r.s.)[1797]. EPS wywołuje te skutki automatycznie[1798] i bezwarunkowo[1799]. Dla swobody przepływu skutków wynikających z EPS nie jest wymagane przeprowadzenie żadnej szczególnej procedury zbliżonej do *exequatur* ani też jakakolwiek legalizacja. Rozporządzenie nr 650/2012 nie przewiduje możliwości odmowy zastosowania się do skutków płynących z EPS. Ponadto istotne jest, że państwa członkowskie inne niż państwo wydania zobowiązane są zaakceptować stan prawny określony w EPS przez organ wydający państwa jego pochodzenia, w tym w zakresie zawartej w nim oceny kolizyjnoprawnej[1800].

W automatyczności i bezwarunkowości cyrkulacji skutków EPS wyraża się podobieństwo w obiegu skutków prawnych, który następuje na podstawie automatycznego uznania orzeczeń oraz przyjmowania dokumentów urzędowych i jednocześnie uwidoczniona jest różnica w cyrkulacji skutków prawnych, do której dochodzi w przypadku stwier-

[1796] J. Carrascosa González, *El Notariado* ..., s. 286.
[1797] Zob. art. 74 e.r.s.
[1798] Zob. P. Wautelet [w:] A. Bonomi, P. Wautelet, *Le droit …*, s. 873-874 i M. Margoński, *Europejskie* …, s. 562.
[1799] Zob. M. Margoński, *Ogólne …*, s. 95, i P. Wautelet [w:] A. Bonomi, P. Wautelet, *Le droit …*, s. 874-877. Odnotować trzeba, że w projekcie rozporządzenia spadkowego przewidywano uznawanie z mocy prawa skutków EPS – art. 42 ust. 1.
[1800] M. Margoński, *Europejskie* ..., s. 564-566,

dzenia wykonalności orzeczeń, dokumentów urzędowych i ugód sądowych. Otóż, w przypadku uznawania i przyjmowania, tak jak przy EPS, następuje przepływ skutków we wszystkich państwach członkowskich jednocześnie[1801]. Natomiast przy stwierdzaniu wykonalności przepływ ten ograniczony jest jedynie do tego państwa członkowskiego, w którym nastąpiło nadanie *exequatur*. Dodatkowo cechą szczególną przepływu skutków prawnych na podstawie EPS jest, w odróżnieniu do uznawania, stwierdzania wykonalności i przyjmowania, że nie ma możliwości uchylenia się od tych skutków, np. powołując się na klauzulę porządku publicznego[1802]. Ponadto orzeczenia, dokumenty urzędowe i ugody sądowe wywołują skutek przede wszystkim w państwie pochodzenia, EPS zaś odwrotnie – ma wywołać skutki transgraniczne i dopiero niejako następczo wywołuje skutki wewnętrzne w państwie jego wydania. Z tych względów w przypadku obiegu skutków prawnych na podstawie EPS nie mają zastosowania przepisy art. 39-61 e.r.s., gdyż jest to instrument *sui generis* prawa unijnego[1803] o charakterze deklaratoryjnym[1804]. Rację mają Tjaša Ivanc i Suzana Kraljić, że EPS jest instrumentem unijnym o charakterze nieznanym do tej pory w prawie europejskim, łączącym w sobie elementy właściwe prawu kolizyjnemu, międzynarodowemu postępowaniu cywilnemu i prawu materialnemu cywilnemu[1805]. EPS nie jest bowiem ani orzeczeniem, ani dokumentem urzędowym, ani ugodą sądową. Stanowi on

[1801] W państwach członkowskich w rozumieniu rozporządzenia nr 650/2012.

[1802] Zob. M. Margoński, *Europejskie* ..., s. 577-578.

[1803] Wiele rozwiązań EPS wywodzi się z konstrukcji niemieckiego poświadczenia spadkowego tzw. *Erbschein*. Na *Erbschein* są również wzorowane krajowe poświadczenia spadkowe w Grecji, Szwajcarii i niektórych francuskich departamentach, np. w Alzacji i Lotaryngii. Ponadto przy pracach nad EPS wzięto pod uwagę również francuski *certificat d'héritiers* i certyfikat z konwencji haskiej z 2 października 1973 r. Por. C. Jiménez Gallego, *El Certificado Sucesorio Europeo,* Boletín de la Academia de Jurisprudencia y Legislación de las Illes Balears2015, Nr 16, s. 78-81, I. Antón Juárez, *La prueba de la condición de heredero en el Derecho europeo de sucesiones: el Certificado Sucesorio Europeo*, CDT 2018/2(10), s. 183-184, A. Davì, A. Zanobetti, *Il nuovo* …, s. 133, P. Lagarde, *Les principes* ..., s. 725 i E. Satka, R. Lila, *Inheritance* ..., s. 34. J. Pisuliński rozważał możliwość uznania EPS za orzeczenie, aby możliwe było odpowiednie stosowanie art 40 lit. c) ers. w razie kolizji EPS i orzeczenia. Tenże, *Europejskie* …, s. 637 i nast.

[1804] Por. P. Rylski, K. Weitz, *Postępowania dotyczące europejskiego poświadczenia spadkowego – rozporządzenie 650/2012 a prawo krajowe (szkic prawnoporównawczy)*, PS 2019, Nr 9, s. 20-21 i M. Margoński, *Europejskie* ..., s. 562-563, 573-574, 657-667. Trafnie wypowiedział się rzecznik generalny M. Szpunar w opinii sprawie Oberle, że prawodawca Unii nie przesądził, jaki charakter prawny ma EPS. Nie jest zatem oczywiste, czy poświadczenie to stanowi „orzeczenie" (art. 3 ust. 1 lit. g) e.r.s.), „dokument urzędowy" [art. 3 ust. 1 lit. i) e.r.s.), czy też nie mieści się w żadnej z tych kategorii. Wyraźne rozstrzygnięcie tej kwestii nie było zresztą konieczne, skoro EPS nie podlega uznawaniu na podstawie tych przepisów, które dotyczą orzeczeń i dokumentów urzędowych, a kwestię jurysdykcji reguluje art. 64 e.r.s. Zob. pkt 90. opinii w sprawie Oberle.

[1805] T. Ivanc, S. Kraljić, *European* ..., s. 255. Por. także M. Margoński, *Europejskie* ..., s. 666 i tenże [w:] K. Osajda (red.)*, Prawo i postępowanie* ..., art. 62 e.r.s., nb 18-21.1 i I. Antón Juárez, *La prueba* ..., s. 182.

nowy instrument wśród tytułów prawnych o skutkach transgranicznych w prawie europejskim[1806].

Cechą wspólną jest natomiast to, że przepływ, do którego dochodzi na podstawie EPS i instrumentów krajowych, jak wcześniej wskazywano, wpisuje się w przestrzeń prawną, która składa się z sześciu płaszczyzn. Poniżej zostaną omówione te płaszczyzny, w kontekście w jakim oddziałuje na nie EPS, uwzględniając różnice, jakie zachodzą przy przepływie skutków na podstawie dokumentów krajowych.

2.1 Przestrzeń czasowa i terytorialna przepływu skutków prawnych na podstawie europejskiego poświadczenia spadkowego

2.1.1. Przestrzeń czasowa

Ramy czasowe, w których możliwe jest stosowanie EPS, nie budzą najmniejszych wątpliwości. EPS, jako specyficzny instrument prawa unijnego, może być wydany tylko w zakresie poświadczenia skutków dziedziczenia po osobach zmarłych od dnia 17 sierpnia 2015 r. – art. 83 ust. 1 e.r.s.[1807]. Odmiennie natomiast wygląda sytuacja, jeśli chodzi o czasowe wywoływanie skutków przez EPS już po jego wydaniu.

Oryginał EPS wywołuje skutki od daty jego wydania aż do czasu jego uchylenia lub jego zmiany[1808]. Nie jest przy tym istotne, czy EPS zostało wydane we właściwie przeprowadzonej procedurze ani czy jest prawidłowe. Nawet oczywiście wadliwe EPS, czyli np. wydane przez organ nieuprawniony albo dotyczące wykazania uprawnień spadkobiercy wynikających z sukcesji po osobie zmarłej przed dniem 17 sierpnia 2015 r., do czasu jego uchylenia lub zmiany, wywołuje skutki prawne określone w rozporządzeniu nr 650/2012[1809].

Ponadto ze względu na konstrukcję tego instrumentu unijnego z chwilą wydania po-

[1806] Zob. J. Carrascosa González, *El Notariado* ..., s. 286-287 i M.E. Cobas Cobiella, *Certificado sucesorio europeo. Algunas ideas preliminares*, Barataria Revista Castellano-Manchega de Ciencias Sociales 2015, Nr 19, s. 108.

[1807] Por. art. 9 ustawy nowelizującej k.p.c.

[1808] Uwzględniając uwagi poczynione w rozdziale III przyjąć należy, że EPS wywołuje skutki niezależnie od skutków wywoływanych przez jego poświadczone odpisy. Mogą to być np. skutki dowodowe, czy też skutki procesowe mające wpływ na inne postępowania, co zostanie szerzej omówione w pkt. 5. niniejszego rozdziału.

[1809] M. Margoński, *Europejskie* ..., s. 566-568, P. Cybula, J. Zatorska [w:] M. Załucki (red.), *Unijne* ..., s. 395 i P. Wautelet [w:] A. Bonomi, P. Wautelet, *Le droit* ..., s. 931-932. Odmiennie i nietrafnie W. Karpowicz [w:] W. Gonet, *Prawo* ..., s. 607.

świadczonego odpisu EPS dochodzi do oderwania skutków oryginału EPS i jego odpisu[1810]. Poświadczony odpis EPS w okresie jego ważności wywołuje skutki prawne w nim stwierdzone, nawet jeśli nie odpowiada treści oryginałowi EPS[1811]. EPS przestaje wywoływać skutki z chwilą jego sprostowania, zmiany lub uchylenia oraz nie wywołuje skutków, jeśli zostały one zawieszone[1812]. Poświadczony odpis EPS natomiast traci moc dopiero z chwilą upływu terminu jego ważności[1813].

Obiegiem skutków prawnych są objęte bowiem wyłącznie poświadczone odpisy, które są ważne przez ograniczony okres. Wydane poświadczone odpisy pozostają ważne przez okres sześciu miesięcy[1814], który powinien być wskazany w poświadczonym odpisie przez opatrzenie go datą ważności. Ograniczenie okresu ważności odpisu zostało przewidziane ze względu na to, że EPS wywołuje skutki we wszystkich państwach członkowskich i że domniemywa się, iż prawidłowo stwierdza ono okoliczności – które ustalono na mocy prawa właściwego dla dziedziczenia lub innego prawa właściwego dla danych kwestii szczególnych – a także status i prawa osób wskazanych jako spadkobiercy, zapisobiercy, wykonawcy testamentu lub zarządcy spadku zgodnie z art. 69 ust. 1 i 2 e.r.s.[1815]. Sześciomiesięczny termin, przewidziany w art. 70 ust. 3 e.r.s., pozwala na zapewnienie zgodności między treścią poświadczonego odpisu europejskiego poświadczenia spadkowego a rzeczywistością towarzyszącą spadkobraniu, a w szczególności na okresowe sprawdzanie, czy poświadczenie to nie zostało sprostowane, zmienione lub uchylone na podstawie art. 71 e.r.s. lub czy jego skutki nie zostały zawieszone na podstawie art. 73 e.r.s.[1816].

W wyjątkowych, należycie uzasadnionych przypadkach, organ wydający może, w drodze odstępstwa, postanowić, że okres ważności będzie dłuższy. Po upływie tego okresu osoba posiadająca poświadczony odpis musi wystąpić z wnioskiem do organu wydającego

[1810] Zob. M. Margoński, *Europejskie* ..., s. 601-602 i 604-608. Por. zdanie szóste motywu 71. rozporządzenia nr 650/2012, w którym wskazano, że ochrona powinna być zapewniona w przypadku przedstawienia aktualnie ważnych, poświadczonych odpisów poświadczenia.

[1811] M. Margoński, *Europejskie* ..., s. 652.

[1812] Zob. P. Cybula, J. Zatorska [w:] M. Załucki (red.), *Unijne* ..., s. 381.

[1813] Odmiennie Ch. Budzikiewicz [w:] A.-L. Calvo Caravaca, A. Davì, H.-P. Mansel, *The EU Succession …*, s. s. 799-802, 809, 820 i 824-825, która wskazuje, że odpisy tracą moc w części, w jakiej zmieniono lub uchylono EPS.

[1814] W projekcie rozporządzenia spadkowego (art. 43 ust. 2) zakładano, że termin ważności wynosić będzie tylko 3 miesiące, co było okresem zdecydowanie za krótkim. Zob. motyw 77. preambuły rozporządzenia spadkowego.

[1815] Pkt 23. wyroku TS z dnia 1 lipca 2021 r., C-301/20 w sprawie UE, HC przeciwko Vorarlberger Landes- und Hypothekenbank AG, przy udziale masy spadkowej VJ, EU:C:2021:528 – dalej wyrok TS w sprawie Vorarlberger Landes- und Hypothekenbank. Por. także P. Czubik, Konsekwencje dla obrotu notarialnego wyroku Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej w sprawie C-301/20, NPN 2022, Nr 1, s. 5-16.

[1816] Pkt 24. wyroku TS w sprawie Vorarlberger Landes- und Hypothekenbank.

o przedłużenie okresu ważności poświadczonego odpisu lub o nowy poświadczony odpis, by móc wykorzystać poświadczenie do celów wskazanych w art. 63 e.r.s. (art. 70 ust. 3 e.r.s.). Jako uzasadnienie czasowej ważności odpisów EPS wskazuje się zapewnienie organowi wydającemu kontroli nad wydanymi odpisami[1817], a także czasowe ograniczenie skuteczności EPS ze względu na jego daleko idące skutki[1818].

Zasadą więc jest, że wydane poświadczone odpisy pozostają ważne przez sześć miesięcy, który rozpoczyna bieg odrębnie dla każdego odpisu. Organ wydający ma obowiązek opatrzyć taki odpis datą ważności. Jeśli jednak tego nie uczyni, EPS będzie ważne przez sześć miesięcy od daty jego wydania[1819]. Warunkiem wydania poświadczonego odpisu jest istnienie ważnego oryginału EPS, którego skutki nie zostały zawieszone.

Okres ten może być dłuższy, ale nie może być krótszy[1820]. Przedłużenie terminu ważności może nastąpić na wniosek już przy wydaniu pierwszego odpisu[1821]. Istotne jest, że przepis art 70 ust. 3 e.r.s. nie wskazuje, na jaki okres może zostać przedłużona ważność odpisu. Mając na uwadze, że zasadą jest sześciomiesięczny okres ważności EPS, jego przedłużenie nie powinno być nadmierne, wynoszące kilka lat. Wydaje się, że raczej w rachubę wchodzi przedłużenie o dalsze okresy kilkumiesięczne, przy czym każdorazowo będzie to weryfikowane przez organ wydający. Ponadto do przedłużenia ważności poświadczonego odpisu EPS może dojść już po jego wydaniu, jeśli utracił on ważność[1822]. W takiej sytuacji możliwe jest również wystąpienie o wydanie nowego odpisu[1823].

2.1.2. Przestrzeń terytorialna, transgraniczność europejskiego poświadczenia spadkowego

Tak jak przy przepływie skutków prawnych na podstawie orzeczeń, dokumentów

[1817] Tak Ch. Budzikiewicz [w:] A.-L. Calvo Caravaca, A. Davì, H.-P. Mansel, *The EU Succession …*, s. 796.
[1818] P. Wautelet [w:] A. Bonomi, P. Wautelet, *Le droit …*, s. 910.
[1819] Tak słusznie M. Margoński, *Europejskie ...*, s. 467, Ch. Budzikiewicz [w:] A.-L. Calvo Caravaca, A. Davì, H.-P. Mansel, *The EU Succession …*, s. 802 i P. Wautelet [w:] A. Bonomi, P. Wautelet, *Le droit …*, s. 911. Zob. pkt 28., 37. wyroku TS w sprawie Vorarlberger Landes- und Hypothekenbank.
[1820] Tak trafnie P. Cybula, J. Zatorska [w:] M. Załucki (red.), *Unijne ...*, s. 383. Por. P. Pietrzak, *Europejskie poświadczenie spadkowe jako czynność notarialna* [w:] J. Bocianowska (red.), *Nowe instytucje prawa spadkowego w praktyce notarialnej*, Warszawa 2022, s. 64-65.
[1821] Nie jest możliwe skrócenie na wniosek terminu ważności poświadczonego odpisu EPS.
[1822] Wydaje się, że skoro ma dojść do przedłużenia okresu ważności odpisu, to z takim wnioskiem należy wystąpić przed upływem terminu. Jeśli zaś on już upłynął należy złożyć wniosek o nowy odpis. Odmiennie P. Cybula, J. Zatorska [w:] M. Załucki (red.), *Unijne ...*, s. 384, według których w razie przedłużenia okresu ważności odpisu po jego upływie „odzyskuje on ważność". Por. Ch. Budzikiewicz [w:] A.-L. Calvo Caravaca, A. Davì, H.-P. Mansel, *The EU Succession …*, s. 804.
[1823] Por. pkt 22. wyroku TS w sprawie Vorarlberger Landes- und Hypothekenbank.

urzędowych i ugód sądowych, także cyrkulacja skutków prawnych na podstawie EPS ograniczona jest do terytorium państw członkowskich UE, z wyjątkiem Danii i Irlandii. Oznacza to, że w tych państwach nie będzie ono mogło zostać wydane ani, co do zasady, nie wywoła tam skutków EPS pochodzące z innego państwa.

Istota transgraniczności EPS została wyrażona w art. 62 ust. 1 e.r.s., w myśl którego EPS wydawane jest w celu wykorzystania w innym państwie członkowskim[1824]. Tym samym transgraniczność EPS będzie dotyczyć relacji państwo członkowskie – państwo członkowskie w rozumieniu rozporządzenia o dziedziczeniu[1825]. Ponadto w literaturze zaznacza się, że EPS może wywołać skutki również w państwie trzecim, jeśli zezwala na to prawo tego państwa[1826]. Zatem EPS nie może być wydane celem wykorzystania w sytuacji czysto krajowej, ale stosownie do art. 62 ust. 3 e.r.s. poświadczenie wydane w celu wykorzystania w innym państwie członkowskim rodzi także skutki w państwie członkowskim, którego organy wydały to poświadczenie[1827].

Zgodzić należy się z wyrażonym w doktrynie poglądem, że organy wydające EPS powinny dość liberalnie podchodzić do wykazania tej przesłanki przez wnioskodawcę[1828]. Skoro bowiem EPS ma ułatwić transgraniczny przepływ skutków prawnych, niepożądany jest w tym zakresie nadmierny rygoryzm. Wystarczające powinno być już umotywowane wskazanie przez wnioskodawcę chęci skorzystania z EPS w innym państwie członkowskim[1829]. Zdecydowanie najczęściej będzie to związane z istnieniem majątku spadkowego

[1824] Podobnie również w art. 63 ust. 1 e.r.s.

[1825] W literaturze zauważa się, że EPS nie będzie mogło być wydane w sytuacjach, gdy składniki majątku spadkowego znajdują się w państwie trzecim i tylko w jednym państwie członkowskim. Zob. K.M. Weiss, M. Bigler, *Die EU-Erbrechtsverordnung – Neue Herausforderungen für die internationale Nachlassplanung aus Schweizer Sicht*, Successio 2014, Nr 2, s. 197.

[1826] Zob. Ch. Budzikiewicz [w:] A.-L. Calvo Caravaca, A. Davì, H.-P. Mansel, *The EU Succession …*, s. 774-775, P. Wautelet [w:] A. Bonomi, P. Wautelet, *Le droit …*, s. 790-791, 872, M. Margoński, *Europejskie …*, s. 667-671 i A. Davì, A. Zanobetti, *Il nuovo* …, s. 136.

[1827] Z tych względów M. Schauer konstrukcję EPS określił jako odwrócenie zasady rozszerzenia skutków (niem. *Umkehr der Wirksamkeitserstreckung*), gdyż celem tego poświadczenia jest przede wszystkim wywarcie skutków w innych państwach członkowskich. Tak M. Schauer, *Europäisches Nachlasszeugnis* [w:] M. Schauer, E. Scheuba (red.), *Europäische Erbrechtsverordnung (2012/650/EU vom 4. Juli 2012)*, Wiedeń 2012, s. 76 i nast., za M. Margoński, *Europejskie* ..., s. 564. W. Górny posługuje się natomiast pojęciem „rozszerzonej skuteczności EPS", w tym sensie, że EPS stosownie do art. 62 ust. 3 zdanie drugie e.r.s. wywołuje skutki również w państwie jego wydania. W. Górny, *Podmioty* ..., s. 17.

[1828] B. Kreße [w:] A.-L. Calvo Caravaca, A. Davì, H.-P. Mansel, *The EU Succession …*, s. 696. Zob. M. Margoński, *Ogólna …*, s. 87-88, tenże, [w:] P. Rylski (red.), *Kodeks …*, art. 1142^1 k.p.c., nb 10 i P. Pietrzak, *Europejskie* ... [w:] J. Bocianowska (red.), *Nowe* ..., s. 46-47.

[1829] B. Kreße [w:] A.-L. Calvo Caravaca, A. Davì, H.-P. Mansel, *The EU Succession …*, s. 695 i M. Margoński, *Europejskie* ..., s. 356-357. Niezasadne jest stanowisko, że informacje dotyczące transgranicznego wykorzystania EPS mogą zostać objęte zapewnieniem spadkowym. Tak M. Margoński [w:] P. Rylski (red.), *Kodeks …*, art. 1142^1 k.p.c., nb 10.1. Zapewnienie spadkowe jest specyficznym środkiem dowodowym, który służy jedynie za dowód, że nie ma innych spadkobierców. Nawet odpowiednie stosowanie tego przepisu na podstawie art. 1142^1 k.p.c. nie powinno wypaczać jego istoty. Z tych względów dopuścić

w innym państwie członkowskim[1830]. Okoliczność ta nie musi być dowiedziona, wystarczy jej uprawdopodobnienie[1831].

Transgraniczność EPS dozna ograniczenia przede wszystkim w sytuacjach, o których mowa w art. 75 ust. 1 zdanie pierwsze e.r.s. EPS nie może zostać bowiem wydane, jeśli rozporządzenie spadkowe nie ma zastosowania, ponieważ kwestie dotyczące dziedziczenia majątku po osobach zmarłych zostały uregulowane na podstawie umów międzynarodowych zawartych z państwami trzecimi[1832]. Problematyczne jest także, czy EPS może wywołać skutki na terenie państwa członkowskiego związanego z państwem trzecim umową bilateralną[1833]. Tym samym zakres terytorialny zastosowania EPS będzie ograniczony w transgranicznych relacjach dotyczących dziedziczenia, które regulowane są umowami międzynarodowymi z państwami trzecimi.

W literaturze pojawiają są zdania, że EPS wydane w innym państwie członkowskim nie będzie mogło wywołać skutków w tych państwach członkowskich, które w zakresie w nim poświadczonym są związane umowami międzynarodowymi z państwami trzecimi dotyczącymi spraw objętych rozporządzeniem spadkowym[1834]. Rację ma jednak M. Margoński, który twierdzi, że poglądy te opierają się na zbyt rozszerzającej wykładni art. 75 ust. 1 e.r.s.[1835]. W jego ocenie z tego przepisu nie wynika konieczność kształtowania EPS z uwzględnieniem istniejących umów międzynarodowych z państwami trzecimi wiążących państwo członkowskie inne niż państwo wydające[1836]. Autor ten stanowisko to słusznie

należy możliwość przeprowadzenia w miejsce zapewnienia, dowodu z przesłuchania wnioskodawcy celem ustalenia, czy chce on wykorzystać EPS w innym państwie członkowskim. Zob. podobnie SN w postanowieniu z dnia 21 lipca 1966 r., sygn. akt III CR 170/66, opubl. OSNC 1967, Nr 5, poz. 86.

[1830] I. Antón Juárez, *La prueba* ..., s. 181.

[1831] M. Margoński, *Europejskie* ..., s. 357-358.

[1832] Zob. A.J. Szereda [w:] M. Marciniak (red.), *Kodeks* ..., s. 401 i nast. nb 13. W literaturze jest sporne, czy EPS może zostać wydane, jeśli jurysdykcja organów państwa wydającego wynika z postanowień umowy bilateralnej, a nie z rozporządzenia nr 650/2012. Zob. M. Margoński, *Europejskie* ..., s. 340-342 oraz P. Rylski, *The Influence of Bilateral Treaties with Third States on Jurisdiction and Recognition of Decisions in Matters on Succession — Polish Perspective*, PPPM 2020, t. 26, s. 102.

[1833] Zob. M. Margoński, *Europejskie* ..., s. 574-577 i A.J. Szereda, B. Wolska [w:] A.J. Szereda (red.), *Prawo o notariacie. Komentarz*, Warszawa 2022, art. 95q nb 3. Rozbieżności w doktrynie dotyczące tego zagadnienia są na tyle znaczące, że dla ustalenia, czy w takiej sytuacji można odmówić akceptacji skutków EPS, będzie konieczne uzyskanie wypowiedzi TS.

[1834] Zob. szczegółowo J. Górecki, *Europejskie* ..., s. 22-28 wraz z przywołaną tam literaturą. Por. również przegląd poglądów przedstawiony przez M. Margońskiego, *Europejskie* ..., s. 388-390.

[1835] M. Margoński, *Europejskie* ..., s. 389-390.

[1836] Oznacza to, że np. EPS wydane przez organy francuskie w zakresie dotyczącym poświadczenia praw do nieruchomości po obywatelu ukraińskim znajdującej się na terenie Polski wywoła swoje skutki, mimo umowy między Rzecząpospolitą Polską a Ukrainą o pomocy prawnej i stosunkach prawnych w sprawach cywilnych i karnych sporządzonej w Kijowie dnia 24 maja 1993 r. (Dz. U. z 1994 r. Nr 96, poz. 465 ze zm.).

rozszerza na przepływ skutków prawnych wynikających z krajowych instrumentów dotyczących dziedziczenia[1837].

W doktrynie wskazuje się, że na ograniczenie terytorialnego zakresu skutków prawnych EPS[1838] wpływ ma również jurysdykcja określona w art. 10 ust. 2 e.r.s.[1839]. Zgodnie z jego brzmieniem przypadku gdy żaden sąd w państwie członkowskim nie ma jurysdykcji na podstawie ust. 1[1840], sądy państwa członkowskiego, w którym znajdują się składniki majątku spadkowego, pomimo tego mają jurysdykcję do orzekania w sprawach dotyczących tych składników majątku. W takiej sytuacji, jeśli składniki majątku spadkowego znajdują się w kilku państwach członkowskich, sądy każdego z nich będą miały jurysdykcję co do tych składników[1841]. Może więc zdarzyć się, że zostaną wydane dwa lub więcej EPS, które będą ograniczać się tylko do poświadczenia dotyczącego określonych składników majątkowych[1842].

Dodatkowo wskazać należy, że jeśli spadkodawca miał dwa lub więcej obywatelstw państw członkowskich, właściwe na podstawie art. 10 ust. 1 e.r.s. będą sądy każdego z tych państw członkowskich, w których znajdują się składniki majątkowe[1843]. W tym wypadku wnioskodawca będzie mógł dokonać wyboru sądu, który w razie złożenia do niego wniosku o wydanie EPS, inaczej niż przy art. 10 ust. 2 e.r.s., będzie właściwy do poświadczenia co do całego majątku, w tym znajdującego się w innych państwach członkowskich – zachodzić będzie wtedy konkurencja jurysdykcji[1844].

[1837] M. Margoński, *Europejskie* ..., s. 389.

[1838] Zob. M. Margoński, *Charakter* ..., s. 18.

[1839] M. Margoński, *Ogólne* ..., s. 93-94, tenże, *Europejskie* ..., s. 330-331 i tenże [w:] K. Osajda (red.), *Prawo i postępowanie* ..., art. 63 e.r.s., nb 17-17.1. Tak również P. Wautelet [w:] A. Bonomi, P. Wautelet, *Le droit* ..., s. 857.

[1840] Art. 10 ust. 1 e.r.s. stanowi, że w przypadku gdy miejsce zwykłego pobytu zmarłego w chwili jego śmierci nie znajduje się w państwie członkowskim, sądy państwa członkowskiego, w którym znajdują się składniki majątku spadkowego, pomimo tego mają jurysdykcję do orzekania co do ogółu spraw dotyczących spadku, jeżeli:

a) zmarły miał w chwili śmierci obywatelstwo tego państwa członkowskiego lub w przypadku, gdy nie zachodzi ta okoliczność;

b) zmarły miał wcześniej miejsce zwykłego pobytu w tym państwie członkowskim, pod warunkiem że do chwili wniesienia sprawy do sądu upłynęło nie więcej niż pięć lat od chwili zmiany tego miejsca zwykłego pobytu.

[1841] B. Kreße [w:] A.-L. Calvo Caravaca, A. Davì, H.-P. Mansel, *The EU Succession* ..., s. 702. W takiej sytuacji wydane EPS będzie miało character częściowy. Odnośnie do częściowego EPS zob. pkt 6.1.4.1. niniejszego rozdziału.

[1842] W takim wypadku można mówić o EPS ograniczonym przedmiotowo ze względu na jurysdykcję. W ocenie Piotra Pietrzaka art. 10 ust. 2 e.r.s. nie znajdzie zastosowania przy wydawaniu EPS, ponieważ zgodnie z art. 62 ust. 1 e.r.s. ma ono być wykorzystane w innym państwie członkowskim. Tenże, *Europejskie* ... [w:] J. Bocianowska (red.), *Nowe* ..., s. 23.

[1843] K. Weitz, *Jurysdykcja* ..., s. 58.

[1844] B. Kreße [w:] A.-L. Calvo Caravaca, A. Davì, H.-P. Mansel, *The EU Succession* ..., s. 701 oraz K. Weitz, *Jurysdykcja* ..., s. 59.

Sporne jest, czy EPS może być, na wniosek jednej ze stron na podstawie art. 12 ust. 1 e.r.s., ograniczone w odniesieniu do jednego składnika lub większej ich liczby, w przypadku gdy majątek zmarłego obejmuje składniki majątku znajdujące się w państwie trzecim, jeżeli można oczekiwać, że jego orzeczenie odnoszące się do tych składników nie będzie uznane ani, w stosownych przypadkach, nie zostanie stwierdzona jego wykonalność w tym państwie trzecim[1845]. Wydaje się, że przepis ten należy również odpowiednio stosować w przypadku wydania EPS[1846].

2.1.3. Wnioski

Przepływ skutków prawnych na podstawie EPS, mimo że zbliżony do tego, który następuje przy użyciu orzeczeń, dokumentów urzędowych i ugód sądowych, cechuje się właściwymi tylko jemu elementami. Po pierwsze, jest to jedyny z instrumentów z zakresu przepływu skutków prawnych, które normuje rozporządzenie spadkowe, którego skuteczność jest ograniczona w czasie. W tym miejscu wskazać należy, że chodzi o czasowe ograniczenie skutków, jakie w obrocie prawnym wywołuje na podstawie art. 69 e.r.s. poświadczony odpis EPS. Pamiętać trzeba, że skutki prawne, np. fakt zaistnienia takiej czynności, czy też skutki objawiające się w innym postępowaniu, np. w przedmiocie stwierdzenia nabycia spadku albo APD, wywołuje również odrębnie oryginał EPS. Istotne jest, że skutki wywoływane przez oryginał EPS są niezależne od skutków wywoływanych przez poświadczony odpis EPS. Na zagadnienie to można spojrzeć również odwrotnie. Poświadczony odpis EPS wywodzi skutki prawne w nim zawarte z oryginału EPS, ale chwilą jego wydania stają się one samodzielne, gdyż istnieją niezależnie od zmiany lub uchylenia oryginału EPS, tak długo jak odpis pozostaje ważny.

Po drugie, ze względu na to, że EPS jest jednolitym instrumentem prawnym transgraniczny przepływ skutków prawnych, jaki zachodzi za jego pomocą, wpisuje się bardziej w schemat transgraniczności na potrzeby badania właściwości jurysdykcyjnej i zawisłości sprawy, niż ten, który ma miejsce przy uznawaniu i stwierdzaniu wykonalności[1847]. Istnienie transgraniczności jest jedną z przesłanek wydania EPS, natomiast przy uznawaniu i

[1845] Tak M. Margoński, *Europejskie* ..., s. 387-388 i tenże [w:] K. Osajda (red.), *Prawo i postępowanie* ..., art. 63 e.r.s., nb 18-18.1 oraz J. Turłukowski [w:] M. Załucki (red.), *Unijne* ..., s. 129-130. Zob. A.J. Szereda [w:] M. Marciniak (red.), *Kodeks* ..., s. 401 i nast. nb 17 i A.J. Szereda, B. Wolska [w:] A.J. Szereda (red.), *Prawo* ..., art. 95q nb 26.

[1846] Odmiennie m. in. B. Kreße [w:] A.-L. Calvo Caravaca, A. Davì, H.-P. Mansel, *The EU Succession* ..., s. 708, który wskazuje, że ograniczenie przeznaczenia EPS powinno nastąpić na podstawie art 65 lit. f) e.r.s.

[1847] Por. pkt 6. rozdziału II rozprawy.

stwierdzaniu wykonalności, transgraniczność wiąże się z rozszerzeniem skutków orzeczenia, dokumentu urzędowego lub ugody sądowej na obszar innego państwa członkowskiego. W takim ujęciu transgraniczność przy EPS jest pierwotna, a przy innych instrumentach – następcza.

3. Przestrzeń przedmiotowa przepływu skutków prawnych na podstawie europejskiego poświadczenia spadkowego

Na płaszczyznę przedmiotową przepływu skutków prawnych na podstawie EPS składają się, podobnie jak przy cyrkulacji tych skutków na mocy orzeczeń, dokumentów urzędowych i ugód sądowych, zagadnienia dotyczące kwestii materialnoprawnych, czyli spraw dotyczących dziedziczenia majątku po osobach zmarłych i pojęcie transgraniczności oraz problematyka formalnoprawna, czyli istota samego EPS, które jako instrument prawa unijnego inkorporuje treść objętą przepływem skutków prawnych.

Pojęcie spraw dotyczących dziedziczenia zostało już omówione w rozdziale II pkt. 5.2., wobec czego ponowne odnoszenie się do tej kwestii, przy uwzględnieniu tez badawczych, jest zbędne, gdyż przedstawiona tam analiza tego zagadnienia dotyczy wszystkich instrumentów prawnych wymienionych w rozporządzeniu nr 650/2012, na podstawie których następuje przepływ skutków prawnych. Transgraniczność EPS, ze względu na czytelność wywodu, została przeanalizowana w niniejszym rozdziale razem z płaszczyzną terytorialną obiegu skutków prawnych EPS. Pojęcie organu wydającego zostało natomiast rozpatrzone w dalszej części rozprawy wraz z rozważaniami dotyczącymi przestrzeni podmiotowej. Natomiast próba określenia istoty EPS zostanie podjęta w podsumowaniu tego rozdziału.

4. Przestrzeń podmiotowa przepływu skutków prawnych na podstawie europejskiego poświadczenia spadkowego

4.1. Organy uprawnione do wydania europejskiego poświadczenia spadkowego

Zgodnie z art. 64 zdanie drugie e.r.s. organem wydającym jest:

a) sąd w rozumieniu definicji zawartej w art. 3 ust. 2; lub
b) inny organ, który na mocy prawa krajowego jest właściwy do rozpoznawania spraw spadkowych[1848].

[1848] W art. 37 ust. 2 projektu rozporządzenia kompetencję do wydawania EPS przyznano wyłącznie sądom,

Pojęcie sądu w rozumieniu rozporządzenia nr 650/2012, jako jednego z elementów przestrzeni podmiotowej przepływu skutków prawnych, zostało omówione w punkcie 3. rozdziału II rozprawy, wobec czego zbędne jest powtarzanie rozważań w tym zakresie. Odnośnie natomiast do art. 64 zdanie drugie e.r.s. należy poczynić ogólną uwagę, że oprócz sądów EPS może być wydawane przez inne organy właściwe w sprawach spadkowych stosownie do prawa krajowego, wobec czego katalog takich podmiotów jest szerszy niż przy przepływie skutków prawnych na podstawie orzeczeń, dokumentów urzędowych i ugód sądowych. Kwestię określenia tych organów, które oprócz sądów będą mogły wydawać EPS pozostawiono w gestii ustawodawcy krajowego, co oznacza, że prawo wewnętrzne kształtuje w tym zakresie płaszczyznę podmiotową przepływu skutków prawnych EPS.

W Polsce EPS może być wydawane przez sądy (art. 1142^1 i nast. k.p.c.) i przez notariuszy (art. 95q i nast. pr. o not.). Stosownie do art. 30 pr. kons. czynności dotyczących EPS nie może dokonać konsul. Ustawodawca polski w art. 1142^2 k.p.c. wskazał, że w postępowaniach dotyczących europejskiego poświadczenia spadkowego nie stosuje się art. 509^1 § 3 k.p.c., wobec czego EPS nie może być wydane przez referendarza sądowego[1849]. Rozwiązanie to jest słuszne. Zachowana została w ten sposób spójność systemu, gdyż EPS, jak i postępowanie prowadzące do jego wydania, posiada wiele cech wspólnych sądowemu postępowaniu o stwierdzenie nabycia spadku. Ponadto sprawy dotyczące prawa międzynarodowego są z reguły bardziej złożone, a co za tym idzie powinny one pozostać wyłącznie w kompetencji sędziów[1850].

---

co spotkało się ze zdecydowaną krytyką doktryny. Zob. P. Wautelet [w:] A. Bonomi, P. Wautelet, *Le droit …*, s. 802. Do TS zostało skierowane w dniu 27 marca 2024 r. pytanie prejudycjalne przez polskiego notariusza, jako organu wydającego EPS, czy art. 71 ust. 2 e.r.s. należy interpretować w ten sposób, że pozasądowy organ wydający europejskie poświadczenie spadkowe jest w prowadzonym postępowaniu w przedmiocie uchylenia lub zmiany wydanego poświadczenia uprawniony do wystąpienia w trybie art. 267 TFUE z pytaniem prejudycjalnym? TS nie odpowiedział jeszcze na to pytanie – obecnie sprawie została nadana jedynie sygnatura C-240/24. Zob. https://curia.europa.eu/juris/documents.jsf?nat=or&mat=or&pcs=Oor&jur=C%2CT%2CF&num=C-240%252F24&for=&jge=&dates=&language=pl&pro=&cit=none%252CC%252CCJ%252CR%252C2008E%252C%252C%252C%252C%252C%252C%252 C%252C%252C%252Ctrue%252Cfalse%252Cfalse&oqp=&td=%3BALL&avg=&lgrec=pl&page=1&lg=&cid=1825885. W wyroku w sprawie NC TS wskazał, że notariusze hiszpańscy wydając EPS nie wykonują funkcji sądowych, gdyż skorzystanie z EPS nie jest obowiązkowe i jest wyłączone w razie sporu, pkt. 49-50, co może przemawiać za tym, iż TS uzna, za niedopuszczalne zadanie pytania prejudycjalnego przez notariusza wydającego EPS. Podobnie w pkt. 53-61 opinii w sprawie Albausy.

[1849] Odnotować, że w postępowaniach dotyczących EPS referendarz sądowy może wykonywać inne czynności, np. rozpoznawać wnioski o zwolnienie od kosztów lub ustanowienie pełnomocnika z urzędu.

[1850] Tożsamo J. Pisuliński, *Europejskie poświadczenie …,* s. 619 i nast.

4.2. Podmioty uprawnione do ubiegania się o wydanie europejskiego poświadczenia spadkowego

W myśl art. 63 ust. 1 e.r.s. poświadczenie jest przeznaczone do wykorzystywania przez spadkobierców, zapisobierców mających bezpośrednie prawa do spadku oraz wykonawców testamentów lub zarządców spadku, którzy potrzebują wykazać w innym państwie członkowskim swój status lub wykonywać, odpowiednio, swoje prawa jako spadkobiercy lub zapisobiercy, lub swoje uprawnienia jako wykonawcy testamentów lub zarządcy spadku[1851]. Zgodnie z zasadą pomocniczości (art. 5 ust. 2 i 3 TUE)[1852] stosowanie EPS jest fakultatywne (art. 62 ust. 2 e.r.s.), wobec czego w dalszym ciągu można korzystać z dotychczasowych instrumentów przewidzianych w prawie krajowym celem wykazania swoich uprawnień do spadku[1853]. Tym samym podmioty wskazane w art. 63 ust. 1 e.r.s. mogą w razie transgranicznego spadkobrania skorzystać z EPS lub krajowych instrumentów legitymacyjnych według własnego wyboru[1854].

Mając na uwadze brzmienie tego przepisu, zasadnie wywodzi się w literaturze, że katalog osób, które mogą legitymować się EPS, ogranicza się do spadkobierców, zapisobierców mających bezpośrednie prawa do spadku, wykonawców testamentów lub zarządców spadku[1855]. Ma on charakter zamknięty i ograniczający, co oznacza, że inne osoby, jak np. zapisobierca damnacyjny albo wierzyciel spadku, nie mogą skorzystać z tego instrumentu w celu wykazania swoich uprawnień[1856]. Co prawda w art. 63 ust. 3 e.r.s. posłużono się zwrotem „Poświadczenie można wykorzystywać w szczególności do wykazania jednego lub kilku z poniższych (...)", co mogłoby sugerować, że katalog ten ma charakter otwarty. Wykładni tego przepisu należy jednak dokonać mając na uwadze całą jednostkę redakcyjną tekstu prawnego. Po jej przeprowadzeniu stwierdzić trzeba, że przepis ten wprowadza zamknięty katalog podmiotów, które mogą posłużyć się EPS[1857] i jednocześnie

[1851] Podobnie wskazano w zdaniu pierwszym motywu 67. preambuły rozporządzenia spadkowego.
[1852] Zob. motyw 80. preambuły rozporządzenia spadkowego.
[1853] P. Wautelet [w:] A. Bonomi, P. Wautelet, *Le droit …*, s. 782-784. W motywie 69. rozporządzenia nr 650/2012 wprost wskazano, że korzystanie z poświadczenia nie powinno być obowiązkowe. Oznacza to, że osoby uprawnione do złożenia wniosku o wydanie poświadczenia nie powinny mieć takiego obowiązku, ale powinny mieć możliwość swobodnego korzystania z innych instrumentów dostępnych na mocy rozporządzenia nr 650/2012 (orzeczeń, dokumentów urzędowych i ugód sądowych).
[1854] Zob. zdanie pierwsze i drugie motywu 69. preambuły rozporządzenia spadkowego.
[1855] M. Margoński, *Europejskie* ..., s. 291. Por. art. 65 ust. 1 e.r.s.
[1856] Tak również B. Kreße [w:] A.-L. Calvo Caravaca, A. Davì, H.-P. Mansel, *The EU Succession …*, s. 687, P. Wautelet [w:] A. Bonomi, P. Wautelet, *Le droit …*, s. 796 i M. Załucki [w:] M. Załucki (red.), *Unijne …*, s. 342-343.
[1857] Podobnie M. Margoński, *Europejskie ...*, s. 291-292.

otwarty katalog skutków legitymacyjnych[1858]. Wydaje się, że ustalenie, kto może być uznany za spadkobiercę, zapisobiercę mającego bezpośrednie prawa do spadku oraz wykonawcę testamentu i zarządcę spadku, powinno nastąpić na podstawie prawa spadkowego wewnętrznego państwa, które jest właściwe w danej sprawie[1859]. Jednakże pamiętać należy, że przy wykładni tych pojęć należy zapewnić skuteczność prawa unijnego.

Zgodnie z art. 63 ust. 3 e.r.s. osoby legitymowane mogą na podstawie EPS dążyć do wykazania:

a) statusu lub praw każdego spadkobiercy lub, w zależności od przypadku, każdego zapisobiercy wymienionego w poświadczeniu i ich udziałów w spadku;
b) przyznania spadkobiercy(-om) lub, w zależności od przypadku, zapisobiercy(-om) wymienionemu(-ym) w poświadczeniu konkretnego składnika majątku lub konkretnych składników majątku stanowiących część spadku;
c) uprawnień osoby wymienionej w poświadczeniu do wykonania testamentu lub do zarządzania spadkiem.

4.2.1. Spadkobierca

Rozporządzenie o dziedziczeniu nie wprowadziło w art. 3 definicji spadkobiercy. Takie rozwiązanie wydaje się słuszne, ponieważ zapewnienie skuteczności tego aktu normatywnego wymaga, aby pojęcie to miało znaczenie autonomiczne, dzięki czemu możliwe było uwzględnienie różnych rozwiązań obowiązujących w państwach członkowskich. Mimo bowiem, że pojęcie spadkobiercy, jako osoby, która z chwilą śmierci nabywa ogół praw i obowiązków po zmarłym, wydaje się jasne i niebudzące wątpliwości, to pod tym pojęciem mogą kryć się różne postaci „spadkobiercy" znane w krajowych systemach spadkowych prawa państw członkowskich[1860]. Jedynym stałym, jak wydaje się, elementem łączącym różne systemy prawa spadkowego w zakresie tego terminu, jest wymóg, aby spadkobierca w rozumieniu rozporządzenia spadkowego nabył w drodze dziedziczenia majątek po osobie zmarłej, a nie jedynie określone jego składniki, co można wywieść z treści art. 1 zdanie pierwsze e.r.s.[1861].

[1858] Por. W. Górny, *Podmioty ...*, s. 17-18.
[1859] P. Wautelet [w:] A. Bonomi, P. Wautelet, *Le droit …*, s. 796.
[1860] Por. W. Górny, *Podmioty ...*, s. 16, M. Margoński [w:] K. Osajda (red.), *Prawo i postępowanie …*, art. 63 e.r.s., nb 3-4.1 i P. Pietrzak, *Europejskie ...* [w:] J. Bocianowska (red.), *Nowe ...*, s. 35.
[1861] B. Kreße [w:] A.-L. Calvo Caravaca, A. Davì, H.-P. Mansel, *The EU Succession …*, s. 689. Por. M. Margoński, *Ogólne …*, s. 89, który słusznie zauważa, że nabycie majątku po spadkodawcy, nie musi oznaczać, jak w polskim porządku prawnym, nabycia również ogółu zobowiązań spadkodawcy.

Za spadkobiercę w rozumieniu tego rozporządzenia należy więc niewątpliwie uznać spadkobierców znanych w systemach prawa kontynentalnego, którzy swoje powołanie do spadku mogą wywodzić z testamentu albo z ustawy[1862] oraz spadkobierców przymusowych (koniecznych), którzy pojawiają się w państwach, w których obowiązuje tzw. system rezerwy, którzy nabyli już należny im udział[1863]. Ponadto za spadkobiercę należy również uznać znanego w systemach prawa niemieckiego i austriackiego spadkobiercę wstępnego i spadkobiercę końcowego, co wiąże się z istniejącą w tych systemach prawnych konstrukcją podstawienia powierniczego[1864]. Wykluczyć natomiast należy z tego zbioru osoby, które nabyły majątek spadkowy na podstawie czynności prawnej, która nastąpiła już po otwarciu spadku, np. umowa zbycia udziału w spadku, jak i osoby uprawnione na podstawie zachowku[1865]. Wątpliwości pojawiają się natomiast odnośnie do sytuacji tzw. spadkobierców koniecznych występujących w państwach, w których obowiązuje system rezerwy, którzy jeszcze nie nabyli przysługującego im udziału w spadku *ipso iure*[1866]. Za spadkobiercę należy uznać również podmioty publicznoprawne, ale tylko jeśli nabywają spadek na podstawie dziedziczenia, a nie na podstawie aktu władczego (*acta iure imperii*)[1867].

W literaturze pojawiają się rozbieżności, czy za spadkobiercę w rozumieniu europejskiego rozporządzenia spadkowego można uznać beneficjentów w systemach zarządu spadku znanych w państwach systemu *common law*, co wiąże się głównie ze sporami dotyczącymi tego, czy spadkobiercą, o którym mowa w art. 63 e.r.s., jest tylko podmiot legitymujący się bezpośrednimi prawami do spadku, czy też wystarczające jest posiadanie pośrednich praw do spadku[1868].

4.2.2. Zapisobierca mający bezpośrednie prawa do spadku

Najogólniej rzecz ujmując, stwierdzić można, że zapisobiercą będzie podmiot uprawniony do niektórych praw lub składników spadku, odmiennie niż spadkobierca, który uprawniony jest do części lub całości spadku[1869]. Prawo spadkowe materialne wyróżnia

[1862] M. Margoński, *Europejskie* ..., s. 296.
[1863] Tamże, ..., s. 298-299 oraz W. Górny, *Podmioty* ..., s. 19-20.
[1864] M. Rzewuski, *Legitimierende* ..., s. 25 i M. Margoński, *Europejskie* ..., s. 300-301.
[1865] M. Margoński, *Europejskie* ..., s. 298 i 299.
[1866] Tamże, s. 298-299, W. Górny, *Podmioty* ..., s. 19-20 i P. Pietrzak, *Europejskie* ... [w:] J. Bocianowska (red.), *Nowe* ..., s. 35.
[1867] M. Margoński, *Europejskie* ..., s. 299 i W. Górny, *Podmioty* ..., s. 20-21.
[1868] Zob. B. Kreße [w:] A.-L. Calvo Caravaca, A. Davì, H.-P. Mansel, *The EU Succession …*, s. 689-690 i M. Margoński, *Europejskie* ..., s. 301-303.
[1869] Zob. B. Kreße [w:] A.-L. Calvo Caravaca, A. Davì, H.-P. Mansel, *The EU Succession …*, s. 690, M. Margoński, *Europejskie* ..., s. 304 i tenże, [w:] K. Osajda (red.), *Prawo i postępowanie* ..., art. 63 e.r.s.,

dwa rodzaje zapisów: damnacyjny[1870] i windykacyjny[1871]. Pierwszy z nich uprawnia zapisobiercę do wystąpienia z określonym roszczeniem np. przeciwko spadkobiercy, natomiast drugi z chwilą otwarcia spadku ma skutek rzeczowy, przenosząc np. prawo własności określonej rzeczy na zapisobiercę i tylko ten rodzaj zapisobierców może wystąpić z wnioskiem[1872]. Wydania EPS może domagać się wyłącznie zapisobierca windykacyjny, który uzyskał ten status ostatecznie, np. w wyniku przyjęcia zapisu[1873].

Wiktor Karpowicz przyjmuje, że pojęcie zapisobiercy posiadającego bezpośrednie prawa do spadku obejmuje także spadkobiercę, który nabył prawo własności nieruchomości w trybie art. 7 ust. 3 ustawy z dnia 24 marca 1920 r. o nabywaniu nieruchomości przez cudzoziemców[1874] w związku z nieuzyskaniem przez cudzoziemca zezwolenia na nabycie nieruchomości.

4.2.3. Wykonawca testamentu i zarządca spadku

Przez wykonawcę testamentu należy rozumieć osobę wyznaczoną przez testatora w testamencie do wypełnienia zawartej w nim jego woli. Na mocy woli spadkodawcy określonej w testamencie taka osoba posiada określone kompetencje, przede wszystkim w zakresie zarządu spadkiem, które są niezależne od woli spadkobierców[1875]. Jak słusznie zaznacza się w piśmiennictwie, zasadniczą różnicą między wykonawcą testamentu a zarządcą spadku jest to, że uprawnienie wykonawcy wynika z woli testatora[1876]. Wskazuje się także,

---

nb 7-10.1.

[1870] Zapisobierca damnacyjny ma tylko pośrednie prawa do spadku, a swoje żądanie może kierować przeciwko spadkobiercy.

[1871] Rozróżnienie to prawodawca unijny ujął w motywie 47. preambuły rozporządzenia nr 650/2012 wskazując, że status prawny zapisobierców nie jest taki sam we wszystkich systemach prawnych. W niektórych systemach prawnych zapisobierca może otrzymać bezpośredni udział w spadku, natomiast w innych systemach prawnych, takich jak np. niemiecki i austriacki, zapisobierca nabywa wyłącznie roszczenie wobec spadkobierców.

[1872] W motywie 47. preambuły rozporządzenia spadkowego wskazano, że status prawny zapisobierców nie jest taki sam we wszystkich systemach prawnych. W niektórych systemach prawnych zapisobierca może otrzymać bezpośredni udział w spadku, natomiast w innych systemach prawnych zapisobierca nabywa jedynie roszczenie wobec spadkobierców. Por. M. Rzewuski, *Legitimierende* ..., s. 25.

[1873] Tak m. in. J. Pisuliński, *Europejskie poświadczenie* ..., s. 619 i nast., M. Margoński, *Europejskie* ..., s. 304-305. W art. 37 ust. 1 projektu rozporządzenia spadkowego posłużono się pojęciem „zapisobiercy", obejmującym zarówno zapisobierców damnacyjnych, jak i windykacyjnych.

[1874] T. j. Dz. U. z 2017 r., poz. 2278. Art. 7 ust. 3 tej ustawy stanowi, że jeżeli cudzoziemiec, który nabył wchodzącą w skład spadku nieruchomość na podstawie testamentu, nie uzyska zezwolenia ministra właściwego do spraw wewnętrznych na podstawie wniosku złożonego w ciągu dwóch lat od dnia otwarcia spadku, prawo własności nieruchomości lub prawo użytkowania wieczystego nabywają osoby, które byłyby powołane do spadku z ustawy. Zob. W. Karpowicz [w:] W. Gonet, *Prawo* ..., s. 617.

[1875] Zob. M. Rzewuski, *Legitimierende* ..., s. 26 i M. Margoński, *Europejskie* ..., s. 308-309 i tenże, *Ogólna charakterystyka europejskiego poświadczenia spadkowego*, PD, 2017, Nr 27, s. 92.

[1876] B. Kreße [w:] A.-L. Calvo Caravaca, A. Davì, H.-P. Mansel, *The EU Succession* ..., s. 692, M. Margoński, *Europejskie* ..., s. 309, tenże, *Ogólna* ..., s. 92 i P. Pietrzak, *Europejskie* ... [w:] J. Bocianowska (red.),

że na pojęcie wykonawcy testamentu składają się dwa elementy: pierwszy wiążący się z działaniem – „wykonywanie" i drugi dotyczący odniesienia do tego działania, czyli np. testamentu[1877]. Istotne jest bowiem, że tok czynności wykonawcy nie jest samodzielny, tylko odnosi się do czegoś. Nie ma wątpliwości co do tego, że spadkodawca może ustanowić kilku wykonawców testamentu[1878].

Pojęcie zarządcy spadku jest nieznane polskiemu prawu spadkowemu materialnemu, chociaż do „zarządu"[1879] spadkiem powołany jest wykonawca testamentu[1880] oraz kurator spadku[1881]. Charakterystyczne jest ono natomiast dla państw systemu *common law*, gdzie występuje instytucja *personal representatives*[1882] w postaci *administrators*. Zarządcą spadku w rozumieniu rozporządzenia nr 650/2012 będzie osoba, „która zgodnie z regulacjami statutu spadkowego (art. 23 ust 2 lit. f rozp. spad.) uprawniona jest bez zgody samego spadkodawcy do zarządu spadkiem, a podstawą jego uprawnienia jest regulacja prawna lub orzeczenie sądowe, a także czynność prawna osób materialnoprawnie uprawnionych do spadku"[1883]. Mając na uwadze art. 29 ust. 2 e.r.s., można dodatkowo wskazać, że zadaniem zarządcy spadku, w ramach zarządu spadkiem jest m. in. zabezpieczenie składników majątku spadkowego oraz ochrona praw wierzycieli lub innych osób, które poręczyły za długi zmarłego.

W polskim prawie procesowym możliwe jest ustanowienie zarządu tymczasowego lub dozoru nad nieruchomością, jako środka zabezpieczenia spadku (art. 636 § 2 – 4 k.p.c.) oraz ustanowienie kuratora spadku (art. 666 – art. 668^1 k.p.c.). Wydaje się, że te instytucje prawne również można objąć pojęciem zarządcy z rozporządzenia o dziedziczeniu. Zarządcą spadku w rozumieniu rozporządzenia nr 650/2012 będzie także spadkobierca upoważniony do zarządu spadkiem na podstawie umowy spadkobierców (art. 1035 k.c. w zw. z art. 199 i nast. k.c.) oraz osoba sprawująca zarząd przedmiotami przypadającymi dziecku z tytułu testamentu powołana na podstawie art. 102 k.r.o.[1884].

Nowe ..., s. 36.

[1877] B. Kreße [w:] A.-L. Calvo Caravaca, A. Davì, H.-P. Mansel, *The EU Succession* ..., s. 691-692.

[1878] Zob. art. 986 § 1 k.c.

[1879] Szerzej na temat zarządu spadkiem na gruncie rozporządzenia spadkowego zobacz J. Górecki, *Administration of the estate under regulation (EU) No. 650/2012*, Review Of European And Comparative Law 2021, Nr 4, s. 27-47.

[1880] Zob. art. 986^1 k.c. oraz art. 988 k.c., art. 989 k.c. i art. 990^1 k.c.

[1881] Art. 666 § 1 k.p.c. w zw. z art. 667 § 2 k.p.c.

[1882] Szerzej zob. M. Spyra, *Osobiści przedstawiciele spadkodawcy (personal representatives) jako wspólnicy polskiej spółki. Kwalifikacja uprawnień trustee w odniesieniu do majątku położonego w Polsce*, PS 2022, Nr 3, s. 20-34.

[1883] M. Margoński, *Europejskie* ..., s. 314. Zob. M. Rzewuski, *Legitimierende* ..., s. 26.

[1884] P. Pietrzak, *Europejskie* ... [w:] J. Bocianowska (red.), *Nowe* ..., s. 37-38.

Od dnia 25 listopada 2018 r., na podstawie ustawy z dnia z dnia 5 lipca 2018 r. o zarządzie sukcesyjnym przedsiębiorstwem osoby fizycznej i innych ułatwieniach związanych z sukcesją przedsiębiorstw[1885], funkcjonuje w Polsce zarządca sukcesyjny. Mając na uwadze wskazane powyżej rozróżnienie wykonawcy testamentu i zarządcy spadku, oparte o kryterium woli spadkodawcy, zarządcę sukcesyjnego powołanego za życia przez spadkodawcę (art. 9 ust. 1) należy traktować jako wykonawcę testamentu, a zarządcę powołanego po otwarciu spadku (art. 12 ust. 1) jako zarządcę spadku[1886]. Zdaniem M. Margońskiego, jako zarządcę spadku w rozumieniu rozporządzenia nr 650/2012 należy traktować również tymczasowego przedstawiciela ustanowionego w związku z otwarciem spadku po małżonku przedsiębiorcy (art. 60a i nast.)[1887].

4.3. Podmioty, wobec których europejskie poświadczenie wywołuje skutki

W literaturze[1888] można spotkać się z poglądem, że EPS wywołuje skutki tylko względem organów państwa, które nie mogą odmówić ich akceptacji, powołując się na konieczność wywiedzenia danego skutku jedynie na podstawie dokumentów krajowych. Natomiast osoby prywatne mogą odmówić akceptacji takich skutków i domagać się przedłożenia stosownego poświadczenia krajowego. Argumentuje się to tym, że prawodawca unijny ma nie być upoważniony do nakładania obowiązku akceptacji EPS przez osoby prywatne. Stanowisko to nie zasługuje na aprobatę – EPS wywołuje skutki *erga omnes*[1889].

Po pierwsze, zgodnie z art. 84 akapit trzeci e.r.s. rozporządzenie wiąże w całości i jest bezpośrednio stosowane w państwach członkowskich zgodnie z Traktatami, nie ma więc mowy, aby prawodawca unijny przewidział jakiekolwiek ograniczenie podmiotowe skuteczności tego aktu prawnego. Po drugie, z motywu 69. zdanie trzecie preambuły rozporządzenia wynika wyraźnie, że żaden organ ani osoba, którym przedstawiono poświadczenie wydane w innym państwie członkowskim, nie powinny być uprawnione do żądania przedstawienia orzeczenia, dokumentu urzędowego lub ugody sądowej zamiast poświadczenia. Wprost wskazano więc, że EPS wywołuje skutki względem organów i innych osób, które nie mogą domagać się przedłożenia instrumentu krajowego.

[1885] T. j. Dz. U. z 2021 r., poz. 170.

[1886] M. Margoński, *Europejskie* ..., s. 310-311 i 318, tenże [w:] K. Osajda (red.), *Prawo i postępowanie ...*, art. 69 e.r.s., nb 4.1 i P. Pietrzak, *Europejskie* ... [w:] J. Bocianowska (red.), *Nowe* ..., s. 37.

[1887] M. Margoński, *Europejskie* ..., s. 318-319 i 568-570.

[1888] Tak B. Kreße [w:] A.-L. Calvo Caravaca, A. Davì, H.-P. Mansel, *The EU Succession ...*, s. 681. Zob. M. Margoński, *Europejskie ...*, s. 568-570 wraz z podaną litaraturą.

[1889] Tożsamo M. Margoński, *Europejskie* ..., s. 561-562. Zob. I. Antón Juárez, *La prueba* ..., s. 205.

Zgodzić się należy ze stanowiskiem[1890], że prywatny uczestnik obrotu prawnego, stosownie do autonomii woli, może jedynie nie wyrazić zgody na dokonanie czynności prawnej z osobą legitymującą się EPS, jeśli dopiero nawiązuje stosunek prawny. Jeśli jednak jest on już związany takim stosunkiem, to nie może odmówić np. spełnienia świadczenia z niego wynikającego, ze względu na to, że jego kontrahent legitymuje się EPS, a nie poświadczeniem krajowym. W takim ujęciu autonomia woli ogranicza przepływ skutków EPS tylko w zakresie dotyczącym podjęcia decyzji o zawarciu czynności prawnej. Tym samym, mimo treści art. 1027 k.c., który stanowi, że względem osoby trzeciej, która nie rości sobie praw do spadku z tytułu dziedziczenia, spadkobierca może udowodnić swoje prawa wynikające z dziedziczenia tylko stwierdzeniem nabycia spadku albo zarejestrowanym aktem poświadczenia dziedziczenia, należy dopuścić EPS, jako trzeci instrument umożliwiający w polskim porządku prawnym wylegitymowanie praw wynikających z dziedziczenia[1891].

Po trzecie, nie jest trafny argument, że jeśli osoba prywatna byłaby zmuszona każdorazowo do zaakceptowania EPS, to nie byłby on instrumentem alternatywnym, tylko w rzeczywistości zastąpiłby krajowe poświadczenia. Z treści art. 62 ust. 3 zdanie pierwsze e.r.s. nie wynika, że EPS ma być równolegle stosowane z instrumentami krajowymi, a takie rozumowanie wypacza sens tej instytucji. Jeśliby dopuścić możliwość kwestionowania przez osoby prywatne EPS tylko na tej podstawie, że nie jest to poświadczenie krajowe, w zasadzie doszłoby do istotnego pozbawienia skuteczności tego instrumentu unijnego, co osłabiłoby znaczenie *effet utile* prawa europejskiego i założenie wprowadzenia EPS.

Po czwarte, również wywodzenie, że przez nakazanie osobom prywatnym akceptowania EPS ma dojść do naruszenia zasady pomocniczości, nie jest zasadne. Można odnieść wrażenie, że zasada pomocniczości została w tym ujęciu źle zinterpretowana. Otóż, zgodność EPS z tą zasadą polega na możliwości skorzystania z dwóch dróg do poświadczenia swoich uprawnień w dziedziczeniu transgranicznym: unijnej i wewnętrznej. Istotne przy tym, jest że to uprawnienie przysługuje podmiotom, które mogą wnioskować o wydanie EPS, a nie wobec których następuje wylegitymowanie uprawnień lub kompetencji. Osoby, którym przedstawiane jest EPS, jako dokument legitymacyjny, nie mogą go „nie uznać" i

[1890] M. Margoński, *Europejskie* ..., s. 570-573.

[1891] Zob. M. Rzewuski [w:] M. Załucki (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz*, Warszawa 2019, art. 1027 k.c., nb 1, J. Kuźmicka-Sulikowska [w:] E. Gniewek, P. Machnikowski (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz*, Warszawa 2021, art. 1027 k.c., nb 1, P. Księżak, *Prawo spadkowe*, Warszawa 2017, s. 412 i W. Karpowicz [w:] W. Gonet, *Prawo* ..., s. 613.

domagać się przedłożenia dokumentu krajowego. Takie niejako odwrócenie rozumienia zasady pomocniczości prowadziłoby do zaprzeczenia założeniu wywoływania jednolitych skutków. A skoro skutki wywoływane przez EPS mają być jednolite, to muszą być one jednolite zarówno co do treści, jak i co do wszystkich podmiotów, wobec których ma być ono wykorzystane, niezależnie od tego, czy będą to organy publiczne, czy osoby prywatne. Właściwe jest więc stanowisko, że EPS rodzi takie same skutki we wszystkich państwach członkowskich bezpośrednio wobec wszystkich uczestników obrotu prawnego[1892].

4.4. Wnioski

Jeśli chodzi o płaszczyznę podmiotową przepływu skutków prawnych na podstawie EPS należy poczynić następujące dwie ogólne uwagi. Po pierwsze, prawodawca unijny ograniczył w rozporządzeniu spadkowym krąg podmiotów uprawnionych do wnioskowania o wydanie EPS tylko do trzech kategorii, czyli spadkobierców, zapisobierców mających bezpośrednie prawa do spadku i wykonawców testamentu oraz zarządców spadku. Jest to katalog zawężający, ale jednocześnie pojemny pojęciowo. Otóż, zawężenie to jest na tyle zrozumiałe, że możliwe jest *prima facie* dość jasne określenie, jakie podmioty, nie mogą być wnioskodawcami. Niemniej pojęcia użyte w art. 63 ust. 1 e.r.s. są na tyle pojemne i pozbawione zbędnej kazuistyki, że możliwe jest zapewnienie elastyczności tego instrumentu prawnego, przez dostosowanie np. pojęcia spadkobiercy do potrzeb przepływu skutków na podstawie rozporządzenia nr 650/2012. Innymi słowy, mimo że pojęcia odnoszące się do podmiotów, które mogą być wnioskodawcami na podstawie art. 63 ust. 1 e.r.s., mają utrwalone znaczenia w wewnętrznych porządkach państw członkowskich, to z istoty rzeczy muszą mieć one znaczenie autonomiczne. Podkreślić przy tym należy, że w praktyce stosowania prawa mogą pojawiać się i pojawiają się wątpliwości dotyczące tego, czy dany podmiot może być uznany za wnioskodawcę, co wydaje się z resztą rzeczą nieuniknioną.

Po drugie, co do podmiotów uprawnionych do wydawania EPS posłużono się trafniejszą techniką legislacyjną niż przy określeniu sądu w art. 3 ust. 2 e.r.s. Sposób określenia katalogu organów wydających z art. 64 nie budzi w zasadzie większych kontrowersji. Zdecydowanym plusem tego rozwiązania jest zezwolenie na współdziałanie prawodawcy krajowego w współkształtowaniu płaszczyzny podmiotowej przepływu skutków prawnych na podstawie EPS, co świadczy o poszanowaniu krajowych tradycji prawa spadkowego, czego nie można powiedzieć o definicji z art. 3 ust. 2 e.r.s.

[1892] Zob. M. Margoński, *Europejskie ...*, s. 561-562.

5. Przestrzeń treściowa przepływu skutków prawnych na podstawie europejskiego poświadczenia spadkowego

5.1. Uwaga wprowadzająca

Podjęte do tej pory rozważania na temat przepływu skutków prawnych w głównej mierze skupiały się na skutkach prawnoprocesowych, co uzasadniono mnogością i różnorodnością skutków, jakie mogą wywoływać orzeczenia w sprawach spadkowych. Prawodawca unijny ukształtował EPS natomiast w ten sposób, że wprost wskazał, jakie skutki ono wywołuje i są to skutki o charakterze również materialnoprawnym, przy czym pozostaje ono przede wszystkim instrumentem proceduralnym[1893].

EPS wywołuje następujące skutki: skutek legitymacyjny, skutek w zakresie zapewnienia ochrony dobrej wiary i skutek rejestracyjny (legitymacyjny względem organów rejestrowych)[1894]. Podkreślenia przy tym wymaga, że EPS nie wywołuje innych skutków, niż te określone w rozporządzeniu. Istotne jest, że tylko skutki z art. 69 ust. 2 e.r.s. wynikają już z samego oryginału EPS[1895]. Natomiast skutki, wyrażone w art. 69 ust. 3-5 e.r.s., nastąpią wyłącznie w razie posłużenia się ważnym odpisem poświadczonego EPS.

[1893] Zob. pkt. 31-32 opinii w sprawie Albausy. M. Margoński, *Ogólna ...,* s. 86. W motywie 71. zdanie drugie preambuły rozporządzenia nr 650/2012 wyraźnie wskazano, że EPS nie powinno być z samej swej istoty tytułem wykonawczym, lecz powinno mieć skutek dowodowy. EPS ma charakter deklaratoryjny, fakultatywny i niewyłączny. Zob. P. Grzegorczyk, K. Weitz [w:] T. Ereciński (red.), *Kodeks ...*, s. 595-596. Nie można podzielić poglądu M. Margońskiego, że jeśli prawo krajowe organu wydającego nadaje EPS dodatkowo charakter tytułu egzekucyjnego w zakresie kosztów postępowania związanych z jego wydaniem, to poświadczenie w tym zakresie może podlegać przepisom rozdziału IV albo V rozporządzenia nr 650/2012. Wynika to z faktu, że EPS nie zawiera w ogóle rozstrzygnięcia o kosztach postępowania – w formularzu nie przewidziano możliwości wskazania takich informacji. Nie wyklucza to jednak przepływu skutków prawnych dotyczących rozstrzygnięcia o kosztach postępowania będącego np. orzeczeniem. Wyraźnie jednak należy podkreślić, że w takiej sytuacji obieg skutków prawnych nastąpi na podstawie orzeczenia, a nie EPS. Ponadto prawo krajowe nie może nadawać EPS innych skutków, w tym w zakresie skutku egzekucyjnego, których nie przewiduje rozporządzenie nr 650/2012. Zob. M. Margoński, *Europejskie ...*, s. 563 i 666-667, który powołuje się na A. Dutta [w:] J. von Hein, *Münchener Kommentar zum BGB. Band 12,* Monachium 2020, art. 69 e.r.s., nb 5.

[1894] Rzecznik generalny M. Szpunar w pkt. 43. opinii w sprawie Registrų centras, wyjaśnił, że EPS pełni trzy główne funkcje we wszystkich państwach członkowskich: po pierwsze poświadcza prawa spadkobiercy wobec organów takich jak organy prowadzące rejestr nieruchomości lub wobec prywatnych dłużników spadku takich jak banki, po drugie ustanawia wzruszalne domniemanie dokładności i kompletności jego treści oraz po trzecie chroni osobę trzecią działającą w dobrej wierze, która spełnia świadczenie wobec osoby wskazanej jako spadkobierca lub która nabywa od niego składnik majątku spadkowego. Zob. również M. Margoński, *Ogólne ...*, s. 95. W literaturze powszechnie przyjmuje się, że EPS pełni trzy funkcje: legitymacyjną, ochronną i rejestracyjną albo rejestrową. Ze względu na cel rozprawy posłużono się pojęciem skutków EPS, gdyż analiza naukowa dotyczy, nie tyle funkcji EPS, czyli roli jaką pełni to poświadczenie w systemie prawa, co oddziaływaniu tych funkcji w obiegu prawnym w postaci skutków prawnych.

[1895] Podobnie Ch. Budzikiewicz [w:] A.-L. Calvo Caravaca, A. Davì, H.-P. Mansel, *The EU Succession ...*, s. 773-774.

5.2. Skutek legitymacyjny

Stosownie do prawa krajowego swoje prawa do spadku można wykazać różnymi dokumentami legitymacyjnymi[1896]. Będą to dokumenty poświadczające prawa spadkobierców do spadku albo bezpośrednie prawa innych osób niż spadkobiercy do spadku np. prawa zapisobierców windykacyjnych do przedmiotów wchodzących w skład majątku spadkowego. Innymi dokumentami legitymacyjnymi będą te, potwierdzające prawa do poszczególnych praw wchodzących w skład majątku spadkowego po przeprowadzeniu działu spadku, np. postanowienie o dziale spadku albo umowa o dział spadku. Ponadto w obrocie prawnym istnieją również dokumenty niepotwierdzające praw do spadku, tylko wykazujące określone uprawnienia do zarządu takim majątkiem, jak np. postanowienie o ustanowieniu kuratora spadku, zaświadczenie wykonawcy testamentu, czy akt powołania zarządcy sukcesyjnego. Jak wskazano we wprowadzeniu do niniejszego rozdziału, w transgranicznym obrocie prawnym korzystanie z krajowych instrumentów legitymacyjnych napotykało na liczne trudności, w związku z czym prawodawca unijny wprowadził EPS.

Najdonioślejszym skutkiem, jaki wywołuje EPS, jest skutek legitymacyjny (art. 63 ust. 1 e.r.s. w zw. z art. 69 ust. 2 e.r.s.). Na jego podstawie spadkobierca, zapisobierca posiadający bezpośrednie prawa do spadku, wykonawca testamentu i zarządca spadku mogą wykazać swoje uprawnienia[1897]. Ten skutek dowodowy wywodzi się z prawa materialnego, odmiennie niż przy przyjmowaniu dokumentów, gdzie zachodził skutek dowodowy ograniczony wyłącznie do kwestii proceduralnych[1898]. W motywie 71. preambuły rozporządzenia wyjaśniono, że należy domniemywać, że EPS prawidłowo stwierdza okoliczności, które ustalono na mocy prawa właściwego dla dziedziczenia lub na mocy innego prawa właściwego dla określonych kwestii, takich jak ważność materialna rozrządzenia na

[1896] Por. W. Karpowicz [w:] W. Gonet, *Prawo* ..., s. 608.

[1897] W literaturze sporne jest, czy EPS może potwierdzać również prawa do majątku spadkowego powstałe w wyniku działu spadku, jako bezpośrednio niewywodzące się z otwarcia spadku. Zob. M. Margoński, *Europejskie* ..., s. 416, W. Karpowicz [w:] W. Gonet, *Prawo* ..., s. 608 i 615 i P. Cybula, J. Zatorska [w:] M. Załucki (red.), *Unijne* ..., s. 380. Por. też pkt 7. załącznika IV formularza IV wniosku o wydanie EPS.

[1898] Por. motyw 71. zdanie drugie preambuły rozporządzenia spadkowego. Zob. Ch. Budzikiewicz [w:] A.-L. Calvo Caravaca, A. Davì, H.-P. Mansel, *The EU Succession* ..., s. 771. Jako przykład różnicy między przepływem skutków prawnych na podstawie dokumentów urzędowych i EPS można wskazać chociażby, że te pierwsze nie chronią dobrej wiary osób trzecich dokonujących czynności prawnych z osobami nimi legitymującymi się. Zob. P. Wautelet [w:] A. Bonomi, P. Wautelet, *Le droit* ..., s. 784 i M. Rzewuski, *Legitimierende* ..., s. 24.

wypadek śmierci. Mówiąc inaczej, na podstawie EPS można wykazać kwestie materialnoprawne wskazane w rozporządzeniu spadkowym[1899], ale to, czy i jakie skutki rodzi ono w prawie procesowym, będzie już regulowane prawem krajowym państw członkowskich[1900].

Art. 63 ust. 1 e.r.s. znajduje rozwinięcie w art. 69 ust. 2 e.r.s., w myśl którego domniemywa się, że poświadczenie prawidłowo stwierdza okoliczności, które ustalono na mocy prawa właściwego dla dziedziczenia lub na mocy innego prawa właściwego dla danych kwestii[1901]. Domniemywa się, że:

a) osoba wymieniona w poświadczeniu, jako spadkobierca, zapisobierca, wykonawca testamentu lub zarządca spadku, posiada status wymieniony w poświadczeniu lub posiada prawa lub uprawnienia określone w poświadczeniu (niem. *Legitimationswirkung*)[1902]
b) bez żadnych warunków ani ograniczeń odnoszących się do tych praw lub uprawnień innych niż określone w poświadczeniu.

Przepis ten ustanawia więc dwa domniemania[1903], o których mowa poniżej.

5.2.1. Domniemanie prawidłowości europejskiego poświadczenia spadkowego

Pierwsze z nich – domniemanie prawidłowości – może być odczytywane w dwóch aspektach. Pierwszy z nich – pozytywny – polega na tym, że osoby wskazane w art. 69 ust. 2 zdanie drugie e.r.s. posiadają wskazany w nim status i uprawnienia. Drugi zaś – negatywny – wiąże się tym, że nie należy żądać od tych osób dodatkowego dokumentu poświadczającego ich pozycję[1904]. Rodzi ono w nauce prawa rozbieżności interpretacyjne.

[1899] Podkreślić należy, że kwestie materialnoprawne ustalane są na podstawie prawa wewnętrznego właściwego państwa członkowskiego. Na podstawie EPS dochodzi zaś do rozszerzenia tych skutków na inne państwa członkowskie. Zob. A.J. Szereda [w:] A.J. Szereda (red.), *Notariat. ...*, s. 1403.

[1900] Np. w Polsce EPS będzie traktowany jako dokument urzędowy wywierający skutki dowodowe wskazane w k.p.c. i rozporządzeniu spadkowym, natomiast w Szwecji, Finlandii i na Cyprze EPS wywoła skutki właściwe jedynie rozporządzeniu nr 650/2012 i nie wywoła skutków dowodowych procesowych, gdyż prawo krajowe tych państw nie zna pojęcia dokumentu urzędowego. Por. P. Wautelet [w:] A. Bonomi, P. Wautelet, *Le droit ...*, s. 799.

[1901] Są to okoliczności, które zostały ustalone na podstawie art. 67 ust. 1 e.r.s.

[1902] W projekcie rozporządzenia w art. 40 ust. 2 posłużono się szerszą formułą wskazując, że „Treść certyfikatu objęta jest domniemaniem zgodności z prawdą we wszystkich państwach członkowskich w okresie jego ważności.".

[1903] Por. Ch. Budzikiewicz [w:] A.-L. Calvo Caravaca, A. Davì, H.-P. Mansel, *The EU Succession ...*, s. 778 i 779.

[1904] P. Wautelet [w:] A. Bonomi, P. Wautelet, *Le droit ...*, s. 884-885.

Spornym zagadnieniem jest, czy zakres tego domniemania dotyczy wyłącznie stanu prawnego poświadczonego w EPS, czy też faktów stanowiących jego podstawę[1905]. Przekonujące jest stanowisko, że EPS potwierdza obie te sfery, gdyż bez domniemania prawidłowości faktów racjonalność traci domniemanie w zakresie legitymacji[1906].

W kwestii zakresu tego domniemania podkreślić należy, że dotyczy ono wyłącznie kwestii związanych z przedmiotem rozporządzenia spadkowego, a więc dziedziczeniem majątku po osobach zmarłych[1907]. Oznacza to, że inne informacje zawarte w EPS, takie jak dotyczące ustroju majątkowego małżeńskiego (art. 68 lit. h) e.r.s.), mają charakter jedynie informacyjny[1908]. Ponadto w przypadku zapisobierców, mających bezpośrednie prawa do spadku, domniemanie to nie rozstrzyga o stosunkach własnościowych[1909]. Słusznie wskazano w opinii w sprawie Mahnkopf, że skutek dowodowy poświadczenia odnosi się tylko do tych okoliczności, które ustalone zostały na podstawie prawa właściwego wskazanego za pośrednictwem ujednoliconych norm kolizyjnych zawartych w rozporządzeniu nr 650/2012[1910].

Są to zatem okoliczności objęte zakresem prawa właściwego wskazanego na podstawie art. 23 e.r.s. (statut spadkowy) oraz art. 24–28 e.r.s., które dotyczą: dopuszczalności i ważności materialnej rozrządzeń na wypadek śmierci innych niż umowy dotyczące spadku (art. 24 e.r.s.), dopuszczalności, ważności materialnej oraz skutków umowy dotyczącej spadku odnoszącej się do dziedziczenia po jednej osobie pomiędzy jej stronami (art. 25 e.r.s.), ważności formalnej rozrządzeń na wypadek śmierci (art. 27 e.r.s.) oraz ważności pod względem formy oświadczenia o przyjęciu lub odrzuceniu spadku (art. 28 e.r.s.). Wyłącznie okoliczności, ustalone na podstawie statutu spadkowego (art. 23 e.r.s..) oraz ustalone na podstawie prawa właściwego dla innych kwestii, które zostało określone na podstawie ujednoliconych norm kolizyjnych rozporządzenia nr 650/2012 (art. 24–28), są

[1905] M. Margoński, *Europejskie* ..., s. 487, Ch. Budzikiewicz [w:] A.-L. Calvo Caravaca, A. Davì, H.-P. Mansel, *The EU Succession …*, s. 776 i I. Antón Juárez, *La prueba* ..., s. 205.

[1906] Zob. M. Margoński, *Europejskie* ..., s. 487-488 i częściowo odmiennie Ch. Budzikiewicz [w:] A.-L. Calvo Caravaca, A. Davì, H.-P. Mansel, *The EU Succession …*, s. 776.

[1907] Zob. Ch. Budzikiewicz [w:] A.-L. Calvo Caravaca, A. Davì, H.-P. Mansel, *The EU Succession …*, s. 776-777.

[1908] M. Margoński, *Europejskie* ..., s. 490-492 i P. Wautelet [w:] A. Bonomi, P. Wautelet, *Le droit …*, s. 796. Odmiennie I. Antón Juárez, *La prueba* ..., s. 205-206, taż, *Medidas* ..., s. 634-635 i taż, *Régimen …*, s. 777-778 i 779-780.

[1909] EPS nie poświadcza, że dane prawo objęte takim zapisem wchodzi w skład spadku i czy osoba nim się legitymująca takie prawo skutecznie nabyła w razie konkurencji innych osób. Zob. M. Margoński [w:] K. Osajda (red.), *Prawo i postępowanie …*, art. 69 e.r.s., nb 11-11.1.

[1910] Zob. pkt 100. opinii w sprawie Mahnkopf.

objęte skutkami wynikającymi z art. 69 ust. 2 e.r.s.[1911] Skutki te nie dotyczą z kolei okoliczności ustalonych za pośrednictwem krajowych norm kolizyjnych i unijnych norm kolizyjnych spoza rozporządzenia nr 650/2012[1912].

5.2.2. Domniemanie kompletności europejskiego poświadczenia spadkowego

Drugie domniemanie – kompletności – również ma dwa aspekty: pozytywny, stosownie do którego domniemywa się, że osoba wymieniona w EPS ma wskazany w nim status i kompetencje oraz że nie doznają one innych ograniczeń niż wskazane w poświadczeniu – aspekt negatywny[1913]. Istotne jest, że jest ono ograniczone tylko do tych kwestii, a co za tym idzie EPS nie potwierdza całego „prawnospadkowo relewantnego stanu faktycznego i prawnego wynikającego z otwarcia spadku po określonym spadkodawcy"[1914].

W tym kontekście zwrócić uwagę należy na zdanie trzecie motywu 71. preambuły rozporządzenia, w którym stwierdzono, że skutek dowodowy poświadczenia nie powinien rozciągać się na kwestie, które nie podlegają przepisom rozporządzenia spadkowego, takie jak ustalenie pochodzenia lub ustalenie, czy dany składnik majątku należał do zmarłego. Oznacza to, że o ile zapisobierca windykacyjny będzie w stanie na podstawie EPS wykazać swój status wynikający z prawa spadkowego, to już nie wykaże swojego statusu prawnorzeczowego do nabytej w wyniku spadkobrania rzeczy[1915]. Tym samym z punktu widzenia takiego zapisobiercy EPS poświadcza wyłącznie, że przedmiot zapisu windykacyjnego jemu przypada, wyłączając go z sukcesji generalnej majątku spadkowego[1916]. Wobec tego słusznie zaakcentowano, że kwestie, czy osoba posiada status spadkobiercy albo zapisobiercy mającego bezpośrednie prawa do spadku, a także jaki jest udział spadkobiercy w spadku ustalane są na podstawie niezunifikowanego prawa wewnętrznego państwa członkowskiego[1917].

Domniemania, wynikające z art. 69 ust. 2 e.r.s., są wzruszalne (*praesumptiones iuris tantum*)[1918]. Oznacza to, że wywołują one skutki dopóty, dopóki inaczej nie zostanie do-

[1911] P. Wautelet [w:] A. Bonomi, P. Wautelet, *Le droit …*, s. 880.
[1912] Pkt 101. opinii w sprawie Mahnkopf. Zob. Ch. Budzikiewicz [w:] A.-L. Calvo Caravaca, A. Davì, H.-P. Mansel, *The EU Succession …*, s. 759-763 oraz P. Wautelet [w:] A. Bonomi, P. Wautelet, *Le droit …*, s. 881-882.
[1913] M. Margoński, *Europejskie* ..., s. 485-486.
[1914] Tamże, s. 488.
[1915] Tamże, s. 489-490.
[1916] Tak słusznie M. Margoński, *Europejskie* ..., s. 490.
[1917] Ch. Budzikiewicz [w:] A.-L. Calvo Caravaca, A. Davì, H.-P. Mansel, *The EU Succession …*, s. 778.
[1918] P. Wautelet [w:] A. Bonomi, P. Wautelet, *Le droit …*, s. 885-886, S. Patti, *Il certificato* ..., s. 14-17 i I.

wiedzione. Powstaje przy tym pytanie, czy domniemania EPS mogą zostać obalone w każdym postępowaniu, a co za tym idzie, skutkują one jedynie odwróceniem ciężaru dowodu, czy też ich obalenie możliwe jest wyłącznie w postępowaniu o zmianę lub uchylenie EPS[1919]. W pierwszej sytuacji EPS mogłoby być kwestionowane w państwach członkowskich innych niż państwo jego wydania, co nie sprzyja integralności tego instrumentu. Przemawia to więc za stanowiskiem, że domniemania wynikające z EPS mogą być wzruszone tylko w trybie przewidzianym w art. 71 ust. 2 e.r.s., co zwalnia osobę legitymowaną z ciężaru dowodu w zakresie poświadczonego statusu lub kompetencji[1920].

5.3. Skutek ochronny - ochrona dobrej wiary na podstawie europejskiego poświadczenia spadkowego

Jednym z założeń przy pracach nad rozporządzeniem spadkowym było, aby na podstawie jednolitego unijnego instrumentu prawnego zapewnić ochronę dobrej wiary osób uczestniczących w obrocie prawnym z osobami uprawnionymi na podstawie dziedziczenia. Myśl ta znalazła odzwierciedlenie w preambule rozporządzenia spadkowego. Każdy, dokonujący płatności lub przekazujący majątek spadkowy osobie, którą wskazano w poświadczaniu, jako uprawnioną do przyjęcia takiej płatności lub takiego majątku, jako spadkobierca lub zapisobierca, powinien uzyskać odpowiednią ochronę, jeżeli działał w dobrej wierze, polegając na prawidłowości informacji poświadczonych w poświadczeniu. Taką samą ochronę należy przyznać każdemu, kto polegając na prawidłowości informacji poświadczonych w poświadczeniu, nabywa lub otrzymuje majątek spadkowy od osoby wskazanej w poświadczeniu, jako upoważnionej do dysponowania takim majątkiem. Ochrona powinna być zapewniona w przypadku przedstawienia aktualnie ważnych, poświadczonych odpisów poświadczenia[1921].

Założenia te znajdują normatywną treść w art. 69 ust. 3 i 4 e.r.s. Oba te domniemania aktualizują się, jeśli dojdzie do obalenia domniemania prawidłowości z art. 69 ust. 2 e.r.s. wynikającego z niezgodności treści EPS ze stanem prawnym. Pierwsze z nich zapewnia

---

Antón Juárez*, La prueba ...*, s. 205. Zob. V. Domínguez Calatayud, *Efectos del certificado sucesorio europeo; examen particular del certificado como título inscribible en el Registro de la propiedad español. Una pretendida armonización entre los efectos protectores de uno y otro*, Derecho Internacional Privado 2015, Nr 2, s. 4-5.

[1919] M. Margoński, *Europejskie ...*, s. 493-496, który trafnie podaje, że EPSnie może stanowić *invitatio ad probationem*. Zob. również Ch. Budzikiewicz [w:] A.-L. Calvo Caravaca, A. Davì, H.-P. Mansel, *The EU Succession …*, s. 779-780.

[1920] Tak M. Margoński, *Europejskie ...*, s. 496.

[1921] Zdania 3-5 motywu 71. preambuły rozporządzenia nr 650/2012. Istotne jest odróżnienie ważności odpisu od jego prawidłowości, czyli odpowiadaniu treściowo oryginałowi e.p.s.

ochronę dobrej wiary osoby spełniającej świadczenie na rzecz osoby legitymującej się EPS. W takiej sytuacji domniemywa się, że każda osoba, która działając na podstawie informacji poświadczonych w poświadczeniu, dokona płatności lub która przekaże przedmioty osobie wskazanej w poświadczeniu jako osoba uprawniona do przyjęcia płatności lub przedmiotów, dokonała czynności prawnej z osobą uprawnioną do przyjęcia płatności lub przedmiotów, chyba że osoba ta wie, że treść poświadczenia jest nieprawidłowa lub nie jest świadoma tej nieprawidłowości z powodu rażącego niedbalstwa (ust. 3).

Domniemanie, o którym mowa w art. 69 ust. 3 e.r.s., dotyczy wszelkiego rodzaju płatności pieniężnych, czyli płatności w gotówce, przelewem bankowym, czekiem, czy też kartą kredytową, a także przekazania jakichkolwiek przedmiotów, które po pierwsze, nie muszą być przedmiotami wchodzącymi w skład spadku, co mogłaby sugerować treść zdania 4. motywu 71. preambuły rozporządzenia o dziedziczeniu i które, po drugie, mogą stanowić prawa własności intelektualnej, wierzytelności oraz ruchomości i nieruchomości[1922]. Przedmiotami takimi nie będą, mimo zgłaszanych wątpliwości[1923], świadczone usługi[1924]. Mogą to być przysporzenia odpłatne i nieodpłatne[1925].

Drugie domniemanie chroni osobę będącą odbiorcą świadczenia przedstawionego jej przez osobę legitymującą się EPSW przypadku, gdy osoba wymieniona w poświadczeniu jako osoba uprawniona do dysponowania majątkiem spadkowym dokonuje rozporządzenia na rzecz innej osoby, domniemywa się, że ta inna osoba, jeśli działa na podstawie informacji poświadczonych w poświadczeniu, dokonała czynności prawnej z osobą uprawnioną do dysponowania przedmiotowym majątkiem, chyba że osoba ta wie, że treść poświadczenia jest nieprawidłowa lub nie jest świadoma tej nieprawidłowości z powodu rażącego niedbalstwa (ust. 4).

Majątkiem spadkowym w rozumieniu art. 69 ust. 4 e.r.s. będą wszelkie prawa wchodzące do spadku, co raczej nie powinno budzić zastrzeżeń. Wątpliwości pojawiają się zaś co do terminu rozporządzanie i czy należy pod nim rozumieć, poza zbyciem prawa, obciążenie go jedynie przez ustanowienie ograniczonego prawa rzeczowego, czy również przez ustanowienie stosunku prawnego obligacyjnego[1926].

[1922] Zob. M. Margoński, *Europejskie* ..., s. 546-549, który zwraca uwagę na to, że w art. 69 ust. 3 i 4 e.r.s. chodzi o transfer gospodarczy dóbr. Zob. również M. Margoński [w:] K. Osajda (red.), *Prawo i postępowanie* ..., art. 69 e.r.s., nb 19-22.1.

[1923] M. Margoński [w:] K. Osajda (red.), *Prawo i postępowanie* ..., art. 69 e.r.s., nb 23-23.2.

[1924] Ch. Budzikiewicz [w:] A.-L. Calvo Caravaca, A. Davì, H.-P. Mansel, *The EU Succession* ..., s. 781-782.

[1925] P. Wautelet [w:] A. Bonomi, P. Wautelet, *Le droit* ..., s. 889.

[1926] Zob. Ch. Budzikiewicz [w:] A.-L. Calvo Caravaca, A. Davì, H.-P. Mansel, *The EU Succession* ..., s. 783,

Istnienie dobrej wiary należy oceniać w czasie dokonania płatności lub rozporządzenia majątkiem spadkowym i powinna ona trwać aż do zakończenia danej czynności[1927]. Zostaje ona wyłączona w przypadku obu domniemań, jeśli osoba dokonująca czynności prawnej z osobą legitymującą się odpisem EPS wie, że treść poświadczenia jest nieprawidłowa lub nie jest świadoma tej nieprawidłowości z powodu rażącego niedbalstwa[1928]. Prawodawca unijny nie określił w rozporządzeniu, czym jest rażące niedbalstwo. W doktrynie przyjmuje się, że pojęcie to należy odnosić do wyjątkowo ciężkich naruszeń obowiązku działania z należytą starannością[1929]. W art. 42 ust. 3 i 4 projektu rozporządzenia spadkowego dobrą wiarę uchylać miała tylko wiedza, że treść certyfikatu nie odpowiada stanowi rzeczywistemu, tym samym w uchwalonym rozporządzeniu zaostrzono przesłanki umożliwiające powołanie się na działanie w dobrej wierze[1930]. W art. 69 ust. 3 i 4 e.r.s. użyto zwrotu „chyba, że" co oznacza, że istnienie dobrej wiary domniemywa się.

Rozporządzenie nr 650/2012 reguluje wyłącznie skutki dobrej wiary pozytywnie, w tym sensie, że dotyczą one ochrony dobrej wiary osoby trzeciej dokonującej czynności z osobą uprawnioną na podstawie EPS. Rozporządzenie to milczy natomiast w przedmiocie uprawnień osoby, której prawa zostały uszczuplone. W takiej sytuacji zastosowanie powinno znaleźć właściwe prawo krajowe ustalone na podstawie rozporządzenia Rzym II (art. 10)[1931].

W doktrynie zwrócono uwagę na problemy prawne, które mogą pojawić się przy konstrukcji ochrony dobrej wiary zastosowanej w rozporządzeniu nr 650/2012[1932]. Zalicza się do nich kwestię merytorycznego zakresu regulacji ochrony dobrej wiary i zagadnienie źródła skutku w postaci ochrony dobrej wiary.

Pierwszy problem wiąże się z ustaleniem, czy regulacja ochrony dobrej wiary ustanowiona w art. 69 ust. 3 i 4 e.r.s. jest autonomiczna, czy też nie jest ona samodzielna i uzupełniana jest przez przepisy właściwego prawa krajowego, w tym statutu spadkowego,

---

która opowiada się za wyłączeniem z zakresu domniemania obciążenia obligacją. Odmiennie M. Margoński [w:] K. Osajda (red.), *Prawo i postępowanie ...*, art. 69 e.r.s., nb 26-26.2.

[1927] M. Margoński, *Europejskie* ..., s. 553-554 i tenże [w:] K. Osajda (red.), *Prawo i postępowanie ...*, art. 69 e.r.s., nb 16.

[1928] W tym kontekście trafnie podkreśla się walor polskiej regulacji przewidującej obowiązek rejestracji EPS. W takiej sytuacji osoba dokonująca czynności prawnej z osobą legitymującą się EPS wydanym przez polski organ powinna zapoznać się z treścią Rejestru Spadkowego, aby uniknąć zarzutu działania z rażącym niedbalstwem. Zob. M. Margoński, *Europejskie* ..., s. 466 i tenże [w:] K. Osajda (red.), *Prawo i postępowanie ...*, art. 69 e.r.s., nb 17-18.

[1929] M. Margoński, *Europejskie* ..., s. 555 i P. Cybula, J. Zatorska [w:] M. Załucki (red.), *Unijne* ..., s. 378.

[1930] Por. art. 1028 k.c.

[1931] Ch. Budzikiewicz [w:] A.-L. Calvo Caravaca, A. Davì, H.-P. Mansel, *The EU Succession ...*, s. 788.

[1932] Zob. M. Margoński, *Europejskie* ..., s. 537-546.

rzeczowego i zobowiązaniowego. Innymi słowy, zadaje się pytanie, czy osoba trzecia spełniająca w dobrej wierze świadczenie na rzecz osoby trzeciej, jest już na mocy art. 69 ust. 3 e.r.s. zwolniona z zobowiązania, czy też przepis ten zapewnia tylko ochronę jej dobrej wiary, ograniczoną jedynie w zakresie uprawnienia osoby legitymowanej EPS do przyjęcia świadczenia[1933]. Podobnie należy podejść do tego zagadnienia na podstawie art. 69 ust. 4 e.r.s. czyli, czy na jego mocy ochronie podlega tylko dobra wiara osoby uzyskującej świadczenie od osoby legitymującej się EPS, czy też skutek w postaci przejścia prawa na jej rzecz[1934].

Opowiedzieć się należy za tą grupą autorów, którzy twierdzą, że art. 69 ust. 3 i 4 e.r.s. przewiduje wyłącznie ochronę dobrej wiary ograniczoną do domniemania dokonania czynności z osobą legitymującą się EPS, jako osobą uprawnioną, natomiast pozostałe kwestie, związane ze skutecznością materialnoprawną tej czynności, reguluje właściwe prawo krajowe[1935]. Oznacza to, że sanowany zostaje jedynie brak materialnoprawnego uprawnienia do przyjęcia świadczenia – art. 69 ust. 3 e.r.s. albo do dokonania rozporządzenia – art. 69 ust. 4 e.r.s.[1936]. Argumentami potwierdzającymi to stanowisko są[1937], po pierwsze, że w treści art. 69 ust. 3 i 4 e.r.s. nie wskazano, poza dokonaniem czynności z osobą uprawnioną, że EPS może wywołać inne skutki, takie jak np. zwolnienie z długu, czy nabycie od nieuprawnionego, po drugie, w innych aktach prawnych, w których prawodawca unijny uregulował ochronę dobrej wiary, np. w art. 31 ust. 1 rozporządzenia 2015/848[1938], posłużono się zwrotem, że osoba trzecia spełniająca świadczenie „zostaje zwolniony ze zobowiązania", co wprost przemawia o szerszym skutku, niż przyjęty w rozporządzeniu nr 650/2012.

Art. 69 ust. 4 e.r.s. dotyczy wyłącznie sytuacji, w których doszło do rozporządzenia majątkiem spadkowym[1939]. Jeśli więc osoba legitymująca się EPS przeniosła na rzecz

[1933] M. Margoński, *Europejskie* ..., s. 537-538, P. Cybula, J. Zatorska [w:] M. Załucki (red), *Unijne* ..., s. 377 i I. Antón Juárez, *La prueba* ..., s. 206-207.
[1934] M. Margoński, *Europejskie* ..., s. 538-540.
[1935] Tamże, s. 540, tenże [w:] K. Osajda (red.), *Prawo i postępowanie* ..., art. 69 e.r.s., nb 28-28.2. Odmiennie J. Pisuliński, *Europejskie* ..., s. 636.
[1936] M. Margoński, *Europejskie* ..., s. 540-541.
[1937] Tamże, s. 540.
[1938] Zob. podobnie art. 24 ust. 1 rozporządzenia nr 1346/2000. Por. pkt 23. wyroku TS z dnia 19 września 2013 r., C-251/12 w sprawie Christian Van Buggenhout i Ilse Van de Mierop, działający w charakterze syndyków masy upadłości Grontimmo SA przeciwko Banque Internationale à Luxembourg SA, EU:C:2013:566.
[1939] Przez rozporządzenie majątkiem spadkowy należy rozumieć czynności prawne mające na celu wywarcie skutku w tym majątku o charakterze zarówno rzeczowym, jak i zobowiązaniowym, w postaci przeniesienia prawa, jego obciążenia i zmiany jego treści. Oznacza to, że rozporządzeniem w rozumieniu tego przepisu nie będą zmiany w majątku spadkowym wynikłe z czynności procesowych, a także nabycia pierwotnego i nabycia w toku postępowania egzekucyjnego. Por. M. Margoński, *Europejskie* ..., s. 549-552.

osoby trzeciej prawo, które następnie okazało się, że nie wchodzi do spadku, nie zostaną spełnione przesłanki domniemania dokonania czynności prawnej z osobą uprawnioną do rozporządzania takim prawem[1940]. Odpowiednio należy odnieść to do sytuacji, w której nastąpi np. płatność celem zwolnienia z długu spadkowego osobie uprawnionej do jego otrzymania. Jeśli następnie okaże się, że dług ten nie był długiem spadkowym, art. 69 ust. 3 e.r.s. nie znajdzie zastosowania.

Ponadto art. 69 ust. 3 i 4 e.r.s. nie są objęte inne niż wynikające z prawa spadkowego ograniczenia uprawnienia do dokonania danej czynności przez osobę uprawnioną z EPS lub z taką osobą, a także to, czy dane prawo wchodzi do majątku spadkowego[1941]. Przykładowo, na podstawie EPS ochroną objęte będzie, że dana osoba, jako spadkobierca jest np. uprawniona do dokonania rozporządzenia majątkiem spadkowym, ale już nie będzie taką ochroną objęta kwestia zdolności do czynności prawnych, gdyż kwestia ta wyłączona jest przez art. 1 ust. 2 lit. b) e.r.s. Innymi słowy, mimo że osoba wskazana w EPS będzie uprawniona do rozporządzenia spadkiem, to sama czynność prawa może być nieważna lub wadliwa ze względu na brak lub ograniczenie zdolności do czynności prawnych takiej osoby.

Znamienna jest więc przy obu domniemaniach kwestia zakresu informacji wskazanych w EPS, na podstawie których ustalono, że osoba legitymująca się EPS jest uprawniona do dokonania danej czynności, gdyż informacje te podmiotowo i przedmiotowo ograniczają zakres tych domniemań, co wynika z art. 69 ust. 2 zdanie drugie e.r.s. W tym kontekście znaczenia dla ochrony dobrej wiary osoby trzeciej dokonującej czynności prawnej z osobą legitymującą się EPS nabiera jak najbardziej szczegółowe wypełnienie załączników do formularza EPS, w tym zwłaszcza punktów 8-11 załącznika IV formularza V, punktów 4-7 załącznika V formularza V i punktów 3-4 załącznika VI formularza V.

Kolejna doktrynalna wątpliwość wiąże się ze źródłem pochodzenia skutku ochronnego EPS, a mianowicie, czy wywodzi się on z samego faktu istnienia EPS, czy też powstaje dopiero w wyniku legitymowania się ważnym poświadczonym odpisem EPS[1942]. W projekcie rozporządzenia spadkowego w art. 42 ust. 3 i 4 wymagano, aby do transakcji doszło z „posiadaczem certyfikatu". W rozporządzeniu nr 650/2012 ostatecznie wskazano, że wystarczające jest, aby osoba taka jedynie działała na podstawie informacji poświadczonych w EPS. W literaturze podano, że zmiana ta oznacza, iż osobie trzeciej nie musi

[1940] Ch. Budzikiewicz [w:] A.-L. Calvo Caravaca, A. Davì, H.-P. Mansel, *The EU Succession …*, s. 780 i 782.
[1941] M. Margoński, *Europejskie* ..., s. 542 i motyw 71. zdanie trzecie *in fine* preambuły rozporządzenia nr 650/2012.
[1942] Zob. M. Margoński, *Europejskie* ..., s. 543-546.

zostać przedstawiony odpis EPS, a dla ochrony dobrej wiary wystarczająca jest już wiedza o treści poświadczenia[1943]. W ten sposób doszło do zliberalizowania wymogów zachowania dobrej wiary, dla której wystarczające jest istnienie ważnego poświadczonego odpisu EPS i działanie osoby trzeciej ze świadomością jego istnienia, bez konieczności przedłożenia odpisu EPS przy dokonywaniu czynności[1944].

5.4. Skutek rejestracyjny europejskiego poświadczenia spadkowego

Już na początku rozważań dotyczących tego zagadnienia podkreślić należy, że wydanie EPS nie prowadzi bezpośrednio do powstania, zmiany lub wykreślenia wpisu w rejestrze publicznym. Stosownie do art. 69 ust. 5 e.r.s. poświadczenie stanowi tylko ważny dokument na potrzeby dokonania wpisu majątku spadkowego do właściwego rejestru państwa członkowskiego, z zastrzeżeniem art. 1 ust. 2 lit. k) i l)[1945]. W myśl zdania 5. motywu 18. rozporządzenia spadkowego europejskie poświadczenie spadkowe wydane na podstawie rozporządzenia nr 650/2012 powinno stanowić ważny dokument do celów wpisania majątku spadkowego do rejestru państwa członkowskiego. Nie wyklucza to jednak możliwości zwrócenia się przez organy rejestracyjne do osoby ubiegającej się o rejestrację o dostarczenie dodatkowych informacji lub o przedstawienie dodatkowych dokumentów, które są wymagane na mocy prawa państwa członkowskiego, w którym prowadzony jest dany rejestr, np. informacji lub dokumentów dotyczących zapłaty podatku. Właściwy organ może wskazać osobie ubiegającej się o rejestrację, w jaki sposób można uzupełnić brakujące informacje lub dokumenty.

Skutek rejestracyjny należy rozumieć więc w ten sposób, że EPS stanowi samodzielną podstawę wpisu w takim rejestrze, jeśli wpis taki jest wymagany w związku z dziedziczeniem przez wewnętrzne przepisy państwa członkowskiego[1946]. Innymi słowy, legitymowanie się EPS skutkuje możliwością uzyskania stosownego wpisu[1947]. Jeśli jednak

---

[1943] Ch. Budzikiewicz [w:] A.-L. Calvo Caravaca, A. Davì, H.-P. Mansel, *The EU Succession …*, s. 787 i M. Margoński, *Europejskie …*, s. 544-546 oraz tenże [w:] K. Osajda (red.), *Prawo i postępowanie …*, art. 69 e.r.s., nb 14-14.2. Por. P. Cybula, J. Zatorska [w:] M. Załucki (red.), *Unijne* ..., s. 378.

[1944] Tak trafnie M. Margoński, *Europejskie* ..., s. 544.

[1945] Por. art. 22 ust. 2 rozporządzenia nr 2201/2003 oraz art. 30 ust. 2 rozporządzenia 2019/1111. Zob. P. Lagarde, *Les principes* ..., s. 730-731.

[1946] Zob. M. Margoński, *Europejskie* ..., s. 499-500.

[1947] Mając na względzie polski porządek prawny, EPS należy uznać, stosownie do art. 31 ust. 1 ustawy z dnia 6 lipca 1982 r. o księgach wieczystych i hipotece (t. j. Dz. U. z 2023 r., poz. 1984 ze zm.), za inną formę dokumentu stanowiąca podstawę wpisu. Zob. K. Borzemska, *Europejskie poświadczenie spadkowe jako podstawa wpisu do księgi wieczystej,* WSE 2016, Nr 10, s. 305-307 i M. Margoński, *Europejskie* ..., s. 500-501.

prawo krajowe dla uzyskania wpisu przewiduje także inne wymogi, to samo uzyskanie EPS ich nie zastępuje[1948]. Podkreślenia wymaga, że inne warunki dotyczące uzyskania wpisu nie mogą dotyczyć prawnospadkowych okoliczności, które wynikają z EPS[1949].

Wpis może dotyczyć różnego rodzaju rejestrów. Mogą to być rejestry odpowiadające polskim księgom wieczystym, a także rejestry, w których wpisywane są prawa do ruchomości, czy też rejestry przedsiębiorców[1950]. Wpis majątku spadkowego na podstawie EPS do właściwego rejestru państwa członkowskiego stanowi szczegółowy aspekt domniemania prawidłowości, o którym stanowi art. 69 ust. 2 e.r.s.[1951].

W art. 69 ust. 5 e.r.s. zawarto zastrzeżenie dotyczące art. 1 ust. 2 lit. k) i l) e.r.s. Oznacza to, że skutki EPS nie rozciągają się na wiążący się ze wpisem charakter praw rzeczowych oraz wszelkie wpisy do rejestru praw do nieruchomości lub rzeczy ruchomych, łącznie z wymogami prawnymi dotyczącymi takich wpisów, oraz skutki wpisu lub braku wpisu takich praw do rejestru.

Odnośnie do pierwszego zastrzeżenia, jego sens wyraża się w tym, że rozporządzenie spadkowe nie ingeruje w zakres praw rzeczowych państw członkowskich i nie tworzy nowych praw nieznanych systemowi prawnemu państw członkowskich[1952]. Jak wskazano w motywie 15. rozporządzenia nr 650/2012 powinno ono umożliwiać tworzenie lub przejście w drodze dziedziczenia prawa do nieruchomości lub rzeczy ruchomych, zgodnie z prawem właściwym dla dziedziczenia. Nie powinno jednak wpływać na zamknięty katalog („*numerus clausus*") praw rzeczowych znany w prawie krajowym niektórych państw członkowskich. Od państwa członkowskiego nie można wymagać, by uznało prawo rzeczowe odnoszące się do majątku znajdującego się w tym państwie członkowskim, jeżeli to prawo rzeczowe nie jest znane w jego prawie[1953]. Wyłączenie z art. 1 ust. 2 lit. k) e.r.s. dotyczy kwalifikacji rzeczy i praw oraz ustalenia uprawnień osoby uprawnionej z tytułu tychże praw i obejmuje również istnienie oraz katalog praw rzeczowych w systemie prawnym państw członkowskich (zasada *numerus clausus*)[1954].

Co do drugiego zastrzeżenia, wyjaśnienie wyłączenia dotyczącego wpisów do rejestrów obszernie zawarto w motywie 18. preambuły rozporządzenia spadkowego. Zgodnie

[1948] Zob. A.J. Szereda [w:] M. Marciniak (red.), *Kodeks* ..., s. 401 i nast. nb 12 i T. Ivanc, S. Kraljić, *European* ..., s. 269-270. Por. też W. Karpowicz [w:] W. Gonet, *Prawo* ..., s. 614.
[1949] Tak M. Margoński, *Europejskie* ..., s. 505.
[1950] Ch. Budzikiewicz [w:] A.-L. Calvo Caravaca, A. Davì, H.-P. Mansel, *The EU Succession …*, s. 790.
[1951] Zob. M. Margoński, *Europejskie* ..., s. 497 wraz ze wskazaną literaturą.
[1952] Por. pkt. 49-50 wyroku TS w sprawie Kubicka.
[1953] Zob. art. 345 TFUE.
[1954] Pkt 47. i 48 .wyroku TS w sprawie Kubicka.

z nim wymogi dotyczące wpisu do rejestru prawa do nieruchomości lub rzeczy ruchomych powinny być wyłączone z zakresu stosowania rozporządzenia. Prawo państwa członkowskiego, w którym prowadzony jest rejestr (w przypadku nieruchomości *lex rei sitae*), powinno określać warunki prawne i sposób dokonywania wpisu oraz organy, takie jak organy prowadzące księgi wieczyste lub notariusze, które są odpowiedzialne za sprawdzenie, czy spełnione są wszystkie wymogi oraz czy przedstawiona lub sporządzona dokumentacja jest wystarczająca lub zawiera niezbędne informacje.

Dalej w motywie 18. wyjaśniono, że w szczególności organy mogą sprawdzić, czy prawo zmarłego do majątku spadkowego, wymienionego w dokumencie przedstawionym do rejestracji, jest prawem wpisanym jako takie w rejestrze lub w inny sposób wykazanym zgodnie z prawem państwa członkowskiego, w którym prowadzony jest rejestr. Aby uniknąć powielania dokumentów, organy rejestracyjne powinny przyjmować dokumenty sporządzone przez właściwe organy w innym państwie członkowskim, których swobodny przepływ przewiduje się w rozporządzeniu nr 650/2012. W szczególności europejskie poświadczenie spadkowe wydane na podstawie rozporządzenia o dziedziczeniu powinno stanowić ważny dokument do celów wpisania majątku spadkowego do rejestru państwa członkowskiego. Nie wyklucza to jednak możliwości zwrócenia się przez organy rejestracyjne do osoby ubiegającej się o rejestrację o dostarczenie dodatkowych informacji lub o przedstawienie dodatkowych dokumentów, które są wymagane na mocy prawa państwa członkowskiego, w którym prowadzony jest dany rejestr, np. informacji lub dokumentów dotyczących zapłaty podatku. Właściwy organ może wskazać osobie ubiegającej się o rejestrację, w jaki sposób można uzupełnić brakujące informacje lub dokumenty.

Skoro przepis art 1 ust. 2 lit. l) e.r.s. dotyczy jedynie wpisu do rejestru praw do nieruchomości lub rzeczy ruchomych, łącznie z wymogami prawnymi dotyczącymi takich wpisów oraz skutkami wpisu lub braku wpisu takich praw do rejestru, przesłanki nabycia takich praw nie należą do katalogu kwestii wyłączonych z zakresu zastosowania owego rozporządzenia zgodnie z tym przepisem[1955].

Prawo państwa członkowskiego, w którym prowadzony jest rejestr, powinno określać, na przykład, czy wpis ma charakter deklaratywny czy konstytutywny. A zatem, gdy w celu zapewnienia skutku *erga omnes* rejestrów lub w celu ochrony czynności prawnych, na mocy prawa państwa członkowskiego, w którym prowadzony jest rejestr, nabycie prawa do nieruchomości wymaga wpisania do rejestru, chwila nabycia tego prawa powinna być

[1955] Pkt 54. wyroku TS w sprawie Kubicka.

regulowana przez prawo tego państwa członkowskiego[1956]. Mimo znacznej autonomii proceduralnej, jaka została pozostawiona państwom członkowskim, nie powinno dojść do stanowienia i stosowania przepisów prawa w taki sposób, aby naruszyć *effet utile* art. 69 ust. 5 e.r.s.

W literaturze pojawiła się wątpliwość, czy organ prowadzący rejestr publiczny jest bezwzględnie związany EPS, czy też może odmówić wpisu, jeśli zachodzą uzasadnione wątpliwości dotyczące prawidłowości EPS[1957]. Przeważać wydaje się stanowisko, że tylko organ wydający i sądy państwa wydania mogą oceniać poprawność EPS[1958]. Ponadto praktyczne trudności pojawiły się wobec do tego, czy w postępowaniu rejestrowym EPS powinno być ważne w okresie składania wniosku, czy też wydawania decyzji[1959]. W wyroku w sprawie Vorarlberger Landes- und Hypothekenbank TS przesądził, że EPS rodzi skutki w rozumieniu art. 69 e.r.s., jeżeli jego odpis był ważny w momencie przedstawienia go po raz pierwszy właściwemu organowi[1960]. Jeśli zaś organ, któremu przedstawiono poświadczony odpis EPS, posiada informacje uzasadniające podjęcie racjonalnych wątpliwości co do statusu owego odpisu, może on w drodze wyjątku zażądać przedstawienia nowego odpisu lub odpisu, którego okres ważności został przedłużony[1961].

5.5. Wnioski

Mając powyższe na uwadze zauważyć trzeba, że przepływ skutków prawnych na podstawie EPS ma charakter dwurodzajowy. Wynika to z tego, że na mocy EPS następuje przepływ skutków wynikających z prawa wewnętrznego państwa członkowskiego, którego prawo jest właściwe dla dziedziczenia oraz skutków swoistych, właściwych tylko dla tego instrumentu unijnego.

Przepływ, do którego dochodzi na podstawie art. 69 ust. 2 e.r.s., czyli skutków wynikających z prawa krajowego właściwego państwa członkowskiego, jest zdecydowanie ułatwiony za pomocą EPS, ze względu na obligatoryjną standaryzację tego instrumentu wymuszoną nakazem sporządzania go na formularzu. Taki sposób ukształtowania EPS

[1956] Motyw 19. preambuły rozporządzenia spadkowego.
[1957] Zob. szerzej M. Margoński, *Europejskie …*, s. 514-519. Por. Ch. Budzikiewicz [w:] A.-L. Calvo Caravaca, A. Davì, H.-P. Mansel, *The EU Succession …*, s. 789.
[1958] M. Margoński, *Europejskie ...*, s. 516.
[1959] Zob. szerzej M. Margoński, *Europejskie ...*, s. 523-531.
[1960] Zob. pkt. 33-34 i 37. wyroku TS w sprawie Vorarlberger Landes- und Hypothekenbank.
[1961] Pkt 36. wyroku TS w sprawie Vorarlberger Landes- und Hypothekenbank.

sprzyja ułatwieniu i uproszczeniu przepływu skutków prawnych, gdyż w treści EPS możliwe jest wskazanie, jakie uprawnienia wiążą się z danym statusem wnioskodawcy oraz niezbędne jest umieszczenie informacji dotyczących ograniczeń tego statusu. Dzięki temu EPS jest niezwykle pożytecznym środkiem prawnym sprzyjającym obrotowi prawnemu w UE. Na jego podstawie jest bowiem możliwe zidentyfikowanie, jakie konkretnie uprawnienie przysługuje wnioskodawcy i jednocześnie, jaki jest jego zakres, gdyż EPS powinno zawierać jego ograniczenia. Natomiast, jeśli takich ograniczeń nie wskazano, to słusznie domniemywa się, że ich brak. W ten sposób następuje symplifikacja, tak obrotu między podmiotami prawa prywatnego, jak i w relacjach między wnioskodawcą a organami publicznymi. Z punktu widzenia organu państwowego, któremu wnioskodawca przedkłada EPS w celach legitymacyjnych, będzie z niego wynikać konkretne uprawnienie, co znacznie zredukuje konieczność uzyskiwania informacji na temat obcego prawa materialnego spadkowego.

Ponadto prawodawca unijny nie ograniczył się wyłącznie do ułatwienia przepływu skutków krajowych wynikających z dziedziczenia, ale uregulował skutki prawne właściwe EPS na poziomie prawa unijnego. Rozwiązanie takie jest zdecydowanie nowatorskie. Wątpliwości są zgłaszane nawet co do tego, czy prawodawca europejski jest wyposażony w kompetencje do ustanawiania przepisów takich jak art. 69 ust. 3 i 4 e.r.s., ponieważ dotyczą one prawa materialnego spadkowego. Zauważyć bowiem należy, że na poziomie unijnym ukształtowane zostały przepisy dotyczące dobrej wiary przy dokonywaniu czynności prawnych, w których następuje legitymowanie się EPS.

6. Przestrzeń proceduralna przepływu skutków prawnych na podstawie europejskiego poświadczenia spadkowego

Postępowania w przedmiocie EPS w rozporządzeniu o dziedziczeniu zostało ukształtowane w sposób ramowy, wobec czego niezbędne jest korzystanie z przepisów prawa krajowego, które uzupełniają regulację unijną[1962]. W Polsce odnośnie do procedury sądowej są to przepisy art. 1142^1 k.p.c. – 1142^7 k.p.c. wraz z odpowiednio stosowanymi przepisami

[1962] Jest to powszechnie przyjęte w doktrynie, mimo braku w rozporządzeniu nr 650/2012 przepisu zbliżonego do art. 26 rozporządzenia nr 1896/2006 i art. 19 rozporządzenia nr 861/2007. Por. art. 72 ust. 1 zdanie trzecie e.r.s. i art. 64 lit. b) e.r.s. oraz zdanie drugie motywu 70. preambuły rozporządzenia, w których odwołano się do prawa krajowego. Zob. P. Wautelet [w:] A. Bonomi, P. Wautelet, *Le droit …*, s. 830. Zob. A. Oleszko, R. Pastuszko, *Prawo o notariacie. Kodeks Etyki Zawodowej Notariusza. Księgi wieczyste. Postępowanie wieczystoksięgowe*, Warszawa 2016, s. 28-29 i P. Rylski, K. Weitz, *Postępowania …*, s. 21.

art. 669 k.p.c. – 679^2 k.p.c. i odpowiednio stosowanymi przepisami o procesie na podstawie art. 13 § 2 k.p.c., a w przypadku postępowania przed notariuszem będą to przepisy art. 95q pr. o not. – art. 95y pr. o not. wraz z odpowiednio stosowanymi przepisami art. 95a pr. o not. – art. 95p pr. o not.[1963] i art. 670 k.p.c., art. 672 k.p.c. – 674 k.p.c. i art. 676 k.p.c. Oznacza to, że przepisy proceduralne dotyczące EPS są trójstopniowe.

Rozporządzenie nr 650/2012 przewiduje cztery postępowania w przedmiocie EPS: dwa główne w przedmiocie wydania EPS i w przedmiocie jego zmiany lub uchylenia oraz dwa uboczne dotyczące sprostowania EPS i zawieszenia jego skutków. Ponadto wydaje się, że można jeszcze wyodrębnić postępowanie w przedmiocie wydania poświadczonego odpisu EPS i przedłużenia okresu ważności poświadczonego odpisu EPS[1964]. Poniżej zostanie omówione, w jaki sposób przepisy regulujące te postępowania mają wpływ na obieg skutków prawnych na podstawie EPS i czy korzystanie z EPS, mając na uwadze polskie uwarunkowania, będzie atrakcyjniejszą alternatywą niż sądowe stwierdzenie nabycia spadku[1965].

6.1. Postępowanie w przedmiocie wydania europejskiego poświadczenia spadkowego

6.1.1. Jurysdykcja, właściwość miejscowa i rzeczowa organu wydającego

W motywie 70. preambuły rozporządzenia wyjaśniono, że poświadczenie powinno zostać wydane w państwie członkowskim, którego sądy mają jurysdykcję na mocy rozporządzenia nr 650/2012. Każde państwo członkowskie powinno ustalić w ustawodawstwie wewnętrznym, które organy mają być właściwe do wydania poświadczenia - czy będą to sądy zgodnie z definicją przyjętą do celów rozporządzenia o dziedziczeniu, czy inne organy właściwe w sprawach spadkowych, takie jak np. notariusze. Każde państwo członkowskie powinno ponadto określić w ustawodawstwie wewnętrznym, czy organ wydający może angażować w proces wydawania poświadczenia inne organy, np. organy właściwe do przyjmowania oficjalnych oświadczeń zamiast przyrzeczenia. Państwa członkowskie powinny przekazać Komisji stosowne informacje dotyczące ich organów wydających, tak aby

[1963] Katalog przepisów z ustawy Prawo o notariacie, które nie znajdą zastosowania przy wydawaniu EPS podał W. Karpowicz [w:] W. Gonet, *Prawo ...*, s. 624-625.
[1964] Podobnie A.J. Szereda, B. Wolska [w:] A.J. Szereda (red.), *Prawo ...*, art. 95q nb 16.
[1965] Omówienia regulacji procesowych państw członkowskich dotyczących EPS dokonali P. Rylski, K. Weitz, *Postępowania ...*, s. 27-43.

informacje te można było udostępnić do wiadomości publicznej[1966].

Myśl zawarta w tym motywie znajduje rozwinięcie w art. 64 zdanie pierwsze e.r.s., zgodnie z którym poświadczenie wydaje się w państwie członkowskim, którego sądy mają jurysdykcję na mocy art. 4, 7, 10 lub 11. Z treści tego przepisu wynika, że uprawnienie do wydania EPS prawodawca unijny ściśle powiązał z jurysdykcją wyłączną w sprawach spadkowych, a „normy jurysdykcyjne rozporządzenia stanowią bezwzględnie wiążący system o charakterze uniwersalnym"[1967]. W ten sposób dochodzi do synchronizacji *forum* i *ius* (tzw. *Gleichlauf*)[1968]. Oznacza to, że tylko w tych wypadkach sądy państwa członkowskiego będą mogły wydać EPS, a inne podstawy wyznaczenia jurysdykcji nie znajdą zastosowania[1969]. Ze względu na to, że polski notariusz jest organem wydającym EPS, w zakresie postępowań dotyczących EPS, odmiennie niż przy wydawaniu APD, jest on związany przepisami jurysdykcyjnymi rozporządzenia spadkowego. Przez regulację art. 64 zdanie pierwsze e.r.s. prawodawca unijny zawężył właściwość jurysdykcyjną organów wydających oraz stworzył wspólny reżim jurysdykcyjny dla tych organów[1970].

Zgodnie z art. 4 e.r.s. w zw. z art. 64 zdanie pierwsze e.r.s. jurysdykcyjnie właściwe są organy wydające państwa, w którym zmarły miał swoje miejsce zwykłego pobytu w chwili śmierci[1971]. Organy wydające posiadają również jurysdykcję w razie wyboru prawa przez spadkodawcę stosownie do art. 7 e.r.s.[1972] Celem, dla którego w art. 64 e.r.s. wskazano art. 7 e.r.s., jest powiązanie wybranego prawa krajowego spadkowego i międzynarodowej właściwości sądów z kompetencją do wydania EPS[1973]. Ponadto EPS może być wydane, jeśli organy wydające są właściwe w oparciu o jurysdykcję dodatkową – art. 10

[1966] W Polsce, Chorwacji i na Węgrzech EPS mogą wydawać sądy i notariusze. Wyłącznie właściwi do wydania EPS są notariusze np. w Holandii, Estonii, Luksemburgu, Rumunii, na Łotwie, na Litwie i we Francji oraz we Włoszech (z pewnymi wyjątkami na rzecz sądów). Wyłącznie właściwe sądy są w Niemczech, Austrii, Słowenii, Grecji i na Cyprze. W Portugalii i w Finlandii właściwy do wydawania EPS jest urząd odpowiedzialny za rejestrację stanu cywilnego, a w Szwecji podmiotem takim jest Krajowy Urząd Skarbowy (Skatteverek). Zob. I. Antón Juárez, *La prueba ...*, s. 191.

[1967] M. Margoński, *Europejskie ...*, s. 328.

[1968] B. Kreße [w:] A.-L. Calvo Caravaca, A. Davì, H.-P. Mansel, *The EU Succession ...*, s. 700, K. Weitz, *Jurysdykcja ...*, s. 45-46 i M. Margoński, *Europejskie ...*, s. 332.

[1969] B. Kreße [w:] A.-L. Calvo Caravaca, A. Davì, H.-P. Mansel, *The EU Succession ...*, s. 708-709. Będą to przykładowo: art. 9 e.r.s., art 12 e.r.s., art 13 e.r.s. i art. 17-19 e.r.s.

[1970] Tak słusznie M. Margoński, *Europejskie ...*, s. 328.

[1971] Zob. wyrok TS w sprawie Oberle.

[1972] Art. 5 e.r.s. i 6 e.r.s. mimo, że nie zostały wymienione w art. 64 zdanie pierwsze e.r.s. znajdą zastosowanie przy wydawaniu EPS przez art. 7 e.r.s. Tak M. Margoński, *Europejskie ...*, s. 331. Por. wyrok TS w sprawie RK i P. Czubik, *Umowa prorogacyjna z art. 5 europejskiego rozporządzenia spadkowego jako nowa czynność notarialna*, NPN Nr 2, 2016, s. 5-26.

[1973] B. Kreße [w:] A.-L. Calvo Caravaca, A. Davì, H.-P. Mansel, *The EU Succession ...*, s. 703.

e.r.s.[1974] lub *forum necessitatis* – art. 11 e.r.s. [1975]. Stosownie do art. 15 e.r.s., w przypadku gdy do sądu państwa członkowskiego wniesiono sprawę spadkową, co do której sąd ten nie ma jurysdykcji na mocy niniejszego rozporządzenia, sąd ten stwierdza z urzędu brak swojej jurysdykcji. W razie stwierdzenia przez polski organ wydający braku jurysdykcji powinno dojść do odrzucenia wniosku w przypadku sądu (art. 1099 § 1 k.p.c. w zw. z art. 15 e.r.s.) albo do odmowy wydania EPS przez notariusza (art. 95t pr. not. w zw. z art. 15 e.r.s.).

W myśl art. 78 ust. 1 lit. c) e.r.s. Polska poinformowała Komisję, że organami właściwymi do wydawania EPS są sądy rejonowe i notariusze[1976]. Do wydania EPS będą właściwe miejscowo (art. 1142^1 k.p.c. w zw. z art. 628 k.p.c.) i rzeczowo (art. 1142^1 k.p.c. w zw. z art. 507 k.p.c.) sądy rejonowe. Stosownie do art. 628 k.p.c. wyłącznie właściwy będzie sąd rejonowy ostatniego miejsca zwykłego pobytu spadkodawcy, a jeżeli jego miejsca zwykłego pobytu w Polsce nie da się ustalić, sąd miejsca, w którym znajduje się majątek spadkowy lub jego część (sąd spadku). W braku powyższych podstaw sądem spadku jest sąd rejonowy dla m.st. Warszawy. Sąd rejonowy powinien orzekać w sprawach dotyczących EPS w składzie jednoosobowym. Prawo polskie, podobnie jak prawa krajowe innych państw członkowskich, nie reguluje właściwości miejscowej notariusza, co oznacza, że EPS może sporządzić w Polsce każdy notariusz, niezależnie od siedziby sądu spadku[1977].

6.1.2. Wniosek o wydanie EPS

W myśl art. 65 ust. 1 e.r.s. poświadczenie wydaje się na wniosek złożony przez którąkolwiek z osób, o których mowa w art. 63 ust. 1 e.r.s., czyli spadkobiercę, zapisobiercę mającego bezpośrednie prawa do spadku, wykonawcę testamentu lub zarządcę spadku. Tylko te osoby mogą być wnioskodawcami – jest to katalog zamknięty[1978]. Oznacza to, że

[1974] Zob. wyrok TS z dnia 7 kwietnia 2022 r., C-645/20 w sprawie V A i Z A przeciwko TP, EU:C:2022:267.

[1975] Ze względu na to, że problematyka jurysdykcji w rozporządzeniu spadkowym nie jest głównym przedmiotem rozprawy, zob. szerzej M. Margoński, *Europejskie* ..., s. 327-342, K. Weitz, *Jurysdykcja* ..., s. 36-85, P. Cybula, J. Zatorska [w:] M. Załucki (red.), *Unijne* ..., s. 346-348, I. Antón Juárez, *La prueba* ..., s. 192-193, M. Orecki, *Jurysdykcja* ..., s. 79-98, J. Gołaczyński, *Jurysdykcja w sprawach spadkowych w rozporządzeniu spadkowym a w prawie polskim*, [w:] K. Flaga-Gieruszyńska, G. Jędrejek (red.), *Aequitas sequitur legem: księga jubileuszowa z okazji 75. urodzin profesora Andrzeja Zielińskiego*, Warszawa 2014, s. 117-126, tenże, *Jurysdykcja* ..., s. 1051 i nast., P. Pietrzak, *Europejskie* ... [w:] J. Bocianowska (red.), *Nowe* ..., s. 18-26 i F. Marongiu Buonaiuti, *The EU Succession Regulation and Third Country Courts*, Journal of Private International Law 2016/3, s. 545-565.

[1976] Dostępne w dniu 7 listopada 2022 r. na https://e-justice.europa.eu/380/PL/succession?POLAND&member =1.

[1977] Brak właściwości miejscowej notariusza przewiduje m. in. prawo francuskie. Zob. P. Rylski, K. Weitz, *Postępowania ...,* s. 28, A.J. Szereda [w:] M. Marciniak (red.), *Kodeks* ..., s. 401 i nast. nb 18, A.J. Szereda, B. Wolska [w:] A.J. Szereda (red.), *Prawo* ..., art. 95q nb 13, P. Cybula, J. Zatorska [w:] M. Załucki (red.), *Unijne* ..., s. 350.

[1978] T. Ivanc, S. Kraljić, *European certificate of succession – was there a need for a european intervention?*,

wniosku takiego nie może złożyć m. in. wierzyciel spadkowy[1979], dłużnik spadkowy, zapisobierca damnacyjny, osoba uprawniona do zachowku, czy też prokurator[1980]. Wniosek o wydanie EPS może być cofnięty aż do czasu wydania poświadczenia[1981].

Do wydania EPS nie może dojść z urzędu[1982]. Aby złożyć wniosek, wnioskodawca może korzystać z formularza przyjętego zgodnie z procedurą doradczą, o której mowa w art. 81 ust. 2 e.r.s. Skorzystanie z takiego formularza jest fakultatywne[1983]. Stosownie do prawa polskiego wniosek o wydanie poświadczenia podlega opłacie stałej w kwocie 300 zł (art. 24 ust. 1 pkt 4 u.k.s.c.). Dodatkowo należy uiścić opłatę w kwocie 5 zł za wpis w Rejestrze Spadkowym (art. 95i § 3 pr. o not.).

Art. 65 ust. 3 e.r.s. przewiduje, jakie informacje powinien zawierać wniosek o wydanie EPS. Zgodnie z nim wniosek zawiera informacje wymienione poniżej, o ile wnioskodawca posiada te informacje i o ile są one niezbędne, aby organ wydający mógł poświadczyć okoliczności, o których poświadczenie ubiega się wnioskodawca; do wniosku dołącza się wszelkie stosowne dokumenty w oryginale albo ich odpisy, które spełniają warunki niezbędne do ustalenia ich autentyczności[1984], z zastrzeżeniem art. 66 ust. 2:

a) informacje dotyczące zmarłego: nazwisko (nazwisko rodowe, jeśli dotyczy), imię (imiona), płeć, data i miejsce urodzenia, stan cywilny, obywatelstwo, numer identyfikacyjny (jeśli dotyczy), adres w chwili śmierci, data i miejsce śmierci;
b) informacje dotyczące wnioskodawcy: nazwisko (nazwisko rodowe, jeśli dotyczy), imię (imiona), płeć, data i miejsce urodzenia, stan cywilny, obywatelstwo, numer identyfikacyjny (jeśli dotyczy), adres i stosunki łączące go ze zmarłym, jeśli dotyczy;

Anali Pravnog fakulteta Univerziteta u Zenici 2016, Nr 9, s. 259.

[1979] EPS nie jest pomyślane jako narzędzie ułatwiające osobom trzecim ściąganie długów przez poświadczenie ich statusu wierzyciela. Zob. I. Antón Juárez, *La prueba* ..., s. 190.

[1980] P. Grzegorczyk, K. Weitz [w:] T. Ereciński (red.), *Kodeks* ..., s. 603-604.

[1981] B. Kreße [w:] A.-L. Calvo Caravaca, A. Davì, H.-P. Mansel, *The EU Succession …*, s. 714 i M. Margoński, *Europejskie* …, s. 354. Por. P. Wautelet [w:] A. Bonomi, P. Wautelet, *Le droit …*, s. 816..

[1982] Zob. motyw 72. zdanie pierwsze preambuły rozporządzenia nr 650/2012.

[1983] Zob. pkt 26., 31-32 i 37. wyroku TS z dnia 17 stycznia 2019 r., C-102/18 w sprawie Klaus Manuel Maria Brisch, EU:C:2019:34. Zob. P. Wautelet [w:] A. Bonomi, P. Wautelet, *Le droit …*, s. 814, M. Rzewuski, *Ustanowienie europejskiego poświadczenia spadkowego*, LEX/el. 2019 i S. Marino, *Use of standard* ..., s. 627-634. W razie skorzystania z formularza wypełnienie go w określonym zakresie jest obowiązkowe. Informacje oznaczone (*) są zawsze obowiązkowe, informacje, przy których wskazano (**) są obowiązkowe, jeśli celem poświadczenia jest poświadczenie praw do dziedziczenia spadku, a informacje, przy których umieszczono (***) są obowiązkowe, jeżeli celem poświadczenia jest poświadczenie uprawnień do wykonania testamentu lub zarządzania spadkiem.

[1984] Prawodawca posłużył się pojęciem autentyczności, ponieważ, jak wcześniej zaznaczano, w niektórych państwach członkowskich nie znane jest pojęcie dokumentu urzędowego. Zob. P. Wautelet [w:] A. Bonomi, P. Wautelet, *Le droit …*, s. 815.

c) informacje dotyczące przedstawiciela wnioskodawcy, jeśli dotyczy: nazwisko (nazwisko rodowe, jeśli dotyczy), imię (imiona), adres i charakter przedstawicielstwa;
d) informacje o małżonku lub partnerze zmarłego oraz, jeśli dotyczy, byłym(-ch) małżonku(-ach) lub partnerze(-ach): nazwisko (nazwisko rodowe, jeśli dotyczy), imię (imiona), płeć, data i miejsce urodzenia, stan cywilny, obywatelstwo, numer identyfikacyjny (jeśli dotyczy) oraz adres;
e) informacje o pozostałych ewentualnych beneficjentach na podstawie rozrządzenia na wypadek śmierci lub z mocy prawa: nazwisko, imię (imiona) lub nazwa organizacji, numer identyfikacyjny (jeśli dotyczy) i adres;
f) przeznaczenie poświadczenia zgodnie z art. 63;
g) dane kontaktowe sądu lub innego właściwego organu, który zajmuje się lub zajmował się sprawą spadkową, w stosownych przypadkach;
h) przesłanki, na których wnioskodawca opiera, w stosownych przypadkach, swoje prawo, jakie rości do majątku spadkowego jako beneficjent lub prawo do wykonania testamentu zmarłego lub zarządzania spadkiem zmarłego;
i) informacje o tym, czy zmarły dokonał rozrządzenia na wypadek śmierci; jeżeli nie został dołączony oryginał ani kopia rozrządzenia, informacja o miejscu, w którym znajduje się oryginał;
j) informacje o tym, czy zmarły zawarł małżeńską umowę majątkową lub umowę dotyczącą związku mającego skutki porównywalne do małżeństwa; jeżeli nie został dołączony oryginał ani kopia umowy, informacja o miejscu, w którym znajduje się ory.ginał;
k) informacje o tym, czy którykolwiek z beneficjentów złożył oświadczenia o przyjęciu lub odrzuceniu spadku;
l) oświadczenie, w którym stwierdza się, że według najlepszej wiedzy wnioskodawcy nie toczy się spór dotyczący elementów, które mają być poświadczone;
m) wszelkie inne informacje, które wnioskodawca uważa za przydatne do celów wydania poświadczenia.

W art. 65 ust. 3 *in princ.* e.r.s. wskazano, że do wniosku dołącza się wszelkie stosowne dokumenty, co oznacza, że powinny być to dokumenty, na podstawie których będzie możliwe merytoryczne rozpoznanie wniosku[1985]. Posługując się nomenklaturą zaczerpniętą

[1985] Otwarty katalog dokumentów, które mogą być załączone do wskazany jest w punkcie 7. załącznika IV formularza IV wniosku o wydanie EPS.

z polskiego k.p.c., będą to wszelkie dokumenty istotne dla rozstrzygnięcia sprawy o wydanie EPS. Dodatkowo dokumenty te powinny być złożone w oryginałach lub w odpisach, spełniających warunki niezbędne do ustalenia ich autentyczności. Wymóg ten należy rozumieć tożsamo, jak przy autentyczności, o której mowa w art. 46 ust. 3 lit. a) e.r.s.

Mając na uwadze treść art. 65 ust. 3 *in princ*. e.r.s., organ wydający nie może wymagać od wnioskodawcy innych informacji niż powyżej wskazane. Możliwe jest jednak stosownie do okoliczności ograniczenie wymaganych informacji, zwłaszcza jeśli wnioskodawca ich nie posiada albo jeśli są one zbędne ze względu na zakres wnioskowanego poświadczenia. Natomiast wnioskodawca może wskazać również inne informacje, jeśli uzna je za przydatne dla celów EPS (art. 65 ust. 3 lit. m) e.r.s.).

Dokonując analizy składowych EPS, można stwierdzić, że część z nich będzie obligatoryjna, jeśli niezbędność ich wskazania będzie wynikała z charakteru EPS lub z woli prawodawcy unijnego[1986]. We wniosku zawsze będzie trzeba zawrzeć informacje, o których mowa w art. 65 ust. 3 lit. a), b), f), h), ponieważ w każdym EPS niezbędne jest określenie, po kim poświadcza ono dziedziczenie, zapisobranie lub uprawnienia – lit. a), podobnie niezbędne jest wskazanie danych osoby, która chce legitymować się EPS – lit. b), podstawy, z której wynika uprawnienie wnioskodawcy – lit. h), każdorazowo również wymagane jest wskazanie, jakie ma być przeznaczenie EPS – lit. f). Elementy te stanowią trzon EPS i powinny znajdować się w każdym poświadczeniu. Nie powinno także budzić wątpliwości, że każdy wnioskodawca powinien posiadać te dane.

Elementami obligatoryjnymi będą również informacje, które są wskazane jako obowiązkowe w załączniku IV do rozporządzenia wykonawczego, jeśli zajdą wskazane tam przesłanki. I tak, obowiązkowe jest podanie informacji dotyczących:

1) sądu lub innego właściwego organu, który zajmuje się lub zajmował się sprawą spadkową, jeśli jest to inny podmiot, niż ten, do którego skierowano wniosek o wydanie EPS,
2) wnioskodawcy lub wnioskodawców, jeśli są nimi osoby prawne,
3) przedstawicieli wnioskodawcy lub wnioskodawców, jeśli są oni przez nich reprezentowani,
4) małżonku i partnera, w tym byłego małżonka i partnera, jeśli zmarły ich miał,

[1986] Informacje, o których mowa w art. 65 e.r.s. można podzielić również na dane: identyfikacyjne spadkodawcę, wnioskodawcę, jego przedstawiciela, małżonka zmarłego i beneficjentów spadku – art. 65 ust. 3 lit. a)-e) e.r.s., dotyczące spadku – art. 65 ust. 3 lit. h), i), j), k), l) i m) e.r.s., związane z poświadczeniem – art. 65 ust. 3 lit. f) i g) e.r.s. Zob. P. Wautelet [w:] A. Bonomi, P. Wautelet, *Le droit …*, s. 819-826.

5) o ewentualnych beneficjentach, jeżeli jest nim inna osoba niż wnioskodawca lub (były) małżonek lub (były) partner.

Pozostałe informacje mogą zostać wskazane, ale nie muszą, gdyż ich podanie nie będzie każdorazowo niezbędne. Przykładowo można wskazać, że niezbędne będzie poinformowanie o okolicznościach, o których mowa w art. 65 ust. 3 lit. d) i j) e.r.s., jeśli na dziedziczenie będą miały wpływ stosunki majątkowe małżeńskie[1987]. Nie do przecenienia może być również informacja, o której mowa w art. 65 ust. 3 lit. l), a to ze względu na treść art. 67 ust. 1 lit. a) e.r.s., gdyż EPS nie może być wydane, jeśli okoliczności, które mają być poświadczone są kwestionowane. Kwestionowanie takich okoliczności będzie miało zazwyczaj miejsce w postępowaniu, które dotyczy sporu co do elementów, które mają zostać poświadczone. Będą to przede wszystkim spory dotyczące statusu spadkobiercy lub zapisobiercy windykacyjnego, takie jak np. uznanie ich za niegodnych dziedziczenia lub zapisobrania.

6.1.3. Rozpatrzenie wniosku

Art. 66 e.r.s. określa, jakie dalsze czynności powinien podjąć organ wydający po wpływie wniosku o wydanie EPS. Jego pozycja jest aktywna i nie ogranicza się jedynie do odebrania oświadczeń, co ma miejsce przy poświadczeniach wydawanych w niektórych państwach członkowskich[1988]. W świetle art. 66 ust. 1 e.r.s. po otrzymaniu wniosku organ wydający dokonuje weryfikacji dostarczonych informacji i oświadczeń oraz dokumentów i innych materiałów dowodowych dostarczonych przez wnioskodawcę. Organ ten dokonuje niezbędnych do tej weryfikacji ustaleń z urzędu w przypadku, gdy przewiduje to lub zezwala na to jego własne prawo lub zwraca się do wnioskodawcy o przekazanie wszelkich dalszych materiałów dowodowych, które może uznać za niezbędne. Pojęcie weryfikacji należy rozumieć zarówno jako przeprowadzenie kontroli formalnej wniosku, jak i jego oceny merytorycznej.

Co do kontroli formalnej wniosku, prawo wewnętrzne znajdzie zastosowanie w zakresie nieuregulowanym przez rozporządzenie spadkowe. Rozporządzenie nr 650/2012 określa w art. 65 e.r.s., jakie informacje powinien zawierać wniosek, wobec czego tylko w

[1987] Zob. wyrok TS w sprawie Mahnkopf, o którym była mowa w rozdziale II pkt 2.4.2. Por. P. Wautelet [w:] A. Bonomi, P. Wautelet, *Le droit …*, s. 798.
[1988] P. Wautelet [w:] A. Bonomi, P. Wautelet, *Le droit …*, s. 828.

niezbędnych zakresie można stosować prawo wewnętrzne, tak aby nie ubezskutecznić regulacji unijnych. Kontrola formalna wniosku powinna więc przede wszystkim polegać na ustaleniu, czy zawiera on wszystkie wymagane informacje, o których mowa w art. 65 ust. 3 e.r.s. i uzupełniająco, czy spełnia on wymogi, o których mowa w art. 126 i nast. k.p.c. oraz art. 187 i nast. k.p.c., które odpowiednio i w niezbędnym zakresie będą stosowane na podstawie art. 66 ust. 1 zdanie drugie e.r.s. w zw. z art. 1142^1 k.p.c. w zw. z art. 511 § 1 k.p.c. z art. 13 § 2 k.p.c.

W razie nadania wnioskowi biegu, organ wydający powinien podjąć wszelkie niezbędne kroki, by poinformować beneficjentów o wniosku o wydanie poświadczenia (art. 66 ust. 4 zdanie pierwsze e.r.s.)[1989]. W literaturze trafnie wskazano, że celem poinformowania innych podmiotów zainteresowanych wydaniem EPS, jest uniknięcie wydania błędnego poświadczenia oraz zapewnienie prawa do bycia wysłuchanym stosownie do art. 41 ust. 2 Karty Praw Podstawowych[1990]. W razie potrzeby organ wydający zamieszcza ogłoszenia publiczne mające na celu umożliwienie innym ewentualnym beneficjentom zgłoszenie swoich praw[1991]. W tym zakresie sąd powinien przede wszystkim przeprowadzić dowód z przesłuchania wnioskodawcy i uczestników postępowania oraz odebrać od nich zapewnienie spadkowe w celu ustalenia, czy są inne osoby, które można by uznać za beneficjentów spadku, a w razie uznania, że uzyskane dane są nie wystarczające, poinformować potencjalnych beneficjentów przez ogłoszenie odpowiednio stosując art. 673 k.p.c. i 674 k.p.c. w zw. z art. 1142^1 k.p.c. w zw. z art. 66 ust. 1 zdanie drugie e.r.s.

Istotne jest, że w zależności od konkretnej sprawy niewystarczające może być umieszczenie ogłoszeń wyłącznie w państwie członkowskim, w którym złożono wniosek o wydanie EPS. W sytuacji, w której z uzyskanych przez organ wydający informacji wynika, że potencjalni beneficjenci mogą przebywać w innym państwie członkowskim, zasadne może być dokonanie ogłoszeń publicznych w tym państwie, mając na uwadze konieczność dokonania stosownych tłumaczeń. Niezbędne może być również wydłużenie czasu, w którym potencjalni beneficjenci powinni zgłosić się w sprawie[1992].

[1989] Na celowość takiego rozwiązania zwracano uwagę w pkt. 301. opinii instytutu M. Plancka.

[1990] B. Kreße [w:] A.-L. Calvo Caravaca, A. Davì, H.-P. Mansel, *The EU Succession …*, s. 727-728 i P. Wautelet [w:] A. Bonomi, P. Wautelet, *Le droit …*, s. 836-838.

[1991] Por. P. Grzegorczyk, K. Weitz [w:] T. Ereciński (red.), *Kodeks* ..., s. 609.

[1992] Podobnie B. Kreße [w:] A.-L. Calvo Caravaca, A. Davì, H.-P. Mansel, *The EU Succession …*, s. 729-730. Por. P. Grzegorczyk, K. Weitz [w:] T. Ereciński (red.), *Kodeks* ..., s. 608-609 i J. Pisuliński, *Europejskie* ..., s. 627.

Status beneficjentów powinno określać prawo właściwe dla dziedziczenia[1993]. Beneficjentami będą wszystkie osoby, które wywodzą swoje prawa z otwarcia spadku[1994]. Będą to również inne podmioty niż wskazane w art. 63 ust. 1 e.r.s.[1995]. Będą więc nimi osoby, które mają jakiekolwiek prawa, nawet potencjalne, do dziedziczenia z powodu rozrządzenia majątkiem na wypadek śmierci lub z mocy prawa[1996].

Merytoryczna weryfikacja wniosku powinna uwzględniać, czy wnioskodawca jest podmiotem uprawnionym w rozumieniu art. 65 ust. 1 e.r.s. w zw. z art. 63 ust. 1 e.r.s., czy EPS ma być wydane w celu wykazania statusu lub uprawnień, o których mowa w art. 63 ust. 1 e.r.s. oraz czy nie zachodzą przesłanki negatywne z art. 67 ust. 1 zdanie trzecie e.r.s.[1997]. Unormowania dotyczące postępowania dowodowego zostały przewidziane w art. 66 ust. 1 zdanie drugie, ust. 2, ust. 3, ust. 4 zdanie drugie i ust. 5 e.r.s., w pozostałym zakresie uzupełniająco należy stosować prawo wewnętrzne. Postępowanie to zostało ukształtowane jako inkwizycyjne, wobec czego organ wydający zobligowany jest do poczynienia z urzędu ustaleń, czy informacje zawarte we wniosku odpowiadają prawdzie i nie może poprzestać na zgodnych stanowiskach uczestników postępowania[1998].

W zależności od konkretnej sytuacji procesowej niezbędne może być uzupełnienie materiału dowodowego przedłożonego przez wnioskodawcę. W niektórych wypadkach, w celu weryfikacji informacji wskazanych we wniosku, pożądane może być działanie organu wydającego z urzędu, ale jeśli tylko przewiduje to prawo wewnętrzne danego państwa członkowskiego[1999]. Na uwadze mieć należy, że EPS jest wydawany w sprawach transgranicznych i wnioskodawca może napotykać znaczne trudności[2000], wiążące się np. z niedogodnościami z uzyskaniem niektórych dokumentów, które mogą wiązać się z odległością

[1993] Zob. motyw 47. preambuły rozporządzenia spadkowego.

[1994] W literaturze wskazuje się, że beneficjentami spadku nie będą wykonawcy testamentu i zarządcy spadku. Tak B. Kreße [w:] A.-L. Calvo Caravaca, A. Davì, H.-P. Mansel, *The EU Succession …*, s. 728-729 i I. Antón Juárez, *La prueba* ..., s. 198.

[1995] P. Pietrzak, *Europejskie* ... [w:] J. Bocianowska (red.), *Nowe* ..., s. 39-40.

[1996] B. Kreße [w:] A.-L. Calvo Caravaca, A. Davì, H.-P. Mansel, *The EU Succession …*, s. 728-729. Zob. P. Wautelet [w:] A. Bonomi, P. Wautelet, *Le droit …*, s. 837 i M. Margoński [w:] P. Rylski (red.), *Kodeks …*, art. 1142^1 k.p.c., nb 12.1. J. Pisuliński za beneficjentów uważa osoby, których uprawnienia wynikają z rozrządzeń na wypadek śmierci oraz spadkobierców ustawowych, zaznaczając wątpliwości co do osób uprawnionych do zachowku. J. Pisuliński, *Europejskie …*, s. 627. Tożsamo M. Margoński [w:] K. Osajda (red.)*, Prawo i postępowanie …*, art. 62 e.r.s., nb 12.1. Informacje o takich osobach powinny zostać uwzględnione we wniosku o wydanie EPS stosownie do art. 65 ust. 3 lit. e) e.r.s.

[1997] Por. P. Wautelet [w:] A. Bonomi, P. Wautelet, *Le droit …*, s. 841.

[1998] Tak zasadnie M. Margoński [w:] P. Rylski (red.), *Kodeks …*, art. 1142^1 k.p.c., nb 15. Por. S. Patti, *Il certificato successorio europeo nell'ordinamento italiano*, Familia 2016, Nr 1-2, s. 12-13.

[1999] Zob. M. Margoński, *Europejskie* ..., s. 378-381.

[2000] Projekt rozporządzenia spadkowego w art. 38 ust. 2 e.r.s. posługiwał się pojęciem „nieproporcjonalnych trudności".

między jego miejscem zamieszkania a państwem, w którym złożył wniosek. Zobrazowaniem takiej sytuacji może być uciążliwość dla wnioskodawcy, mającego miejsce zamieszkania w innym państwie członkowskim, w wykazaniu pokrewieństwa ze spadkodawcą, wiążącą się z koniecznością uzyskania np. odpisu stosownego aktu stanu cywilnego[2001]. W takiej sytuacji zasadne jest, aby organ wydający nie nakładał na wnioskodawcę obowiązku przedłożenia takiego dokumentu, tylko aby sam podjął działania w celu jego uzyskania.

Ponadto w sytuacji, w której jeśli wnioskodawca nie był w stanie pierwotnie przedłożyć odpisów stosownych dokumentów spełniających warunki niezbędne do ustalenia ich autentyczności[2002] lub nie był w stanie ich złożyć na wezwanie, organ wydający może postanowić o zaakceptowaniu innych form dowodów (art. 66 ust. 2 e.r.s.). Unormowanie to należy rozumieć podobnie jak przy przedłożeniu dokumentów równorzędnych z miejsce zaświadczenia przy składaniu wniosku o stwierdzenie wykonalności – art. 47 ust. 1 e.r.s.

W przypadku gdy przewiduje to jego własne prawo i z zastrzeżeniem określonych w nim warunków, organ wydający może zażądać, by oświadczenia były składane pod przyrzeczeniem lub w formie oficjalnego oświadczenia zastępującego przyrzeczenie[2003]. Stosownie do polskiego prawa wewnętrznego przykładem takiego rozwiązania będzie odebranie zapewnienia spadkowego (art. 66 ust. 3 e.r.s. w zw. z art. 1142^2 k.p.c. w zw. z art. 671 k.p.c.) oraz sporządzenie protokołu dziedziczenia w przypadku postępowania przed notariuszem (art. 95c pr. o not. w zw. z art. 95q pr. o not.)[2004]. W świetle art. 66 ust. 4 zdanie drugie e.r.s. w razie potrzeby, w celu ustalenia okoliczności, które mają być poświadczone, przesłuchuje on każdą zaangażowaną osobę oraz każdego wykonawcę lub zarządcę. Pojęcie każdej zaangażowanej osoby należy rozumieć szerzej niż beneficjentów, gdyż będą to osoby w jakikolwiek sposób zainteresowane dziedziczeniem.

Dodatkowo, aby zapewnić sprawność postępowania o wydanie EPS i uwzględniając jego transgranicznych charakter, w art. 66 ust. 5 e.r.s. przewidziano, że właściwy organ państwa członkowskiego przekazuje, na wniosek, organowi wydającemu innego państwa członkowskiego informacje zawarte w szczególności w księgach wieczystych, rejestrach

[2001] Np. Polak mieszkający w Portugalii, ze względu na odległość będzie miał utrudnione uzyskanie odpisu aktu stanu cywilnego w polskim urzędzie stanu cywilnego. Nawet biorąc pod uwagę, że nie musi on osobiście stawić się w takim urzędzie celem złożenia wniosku, to uciążliwość może wynikać z długotrwałego obiegu międzynarodowej korespondencji pocztowej.

[2002] Warunki niezbędne do uznania autentyczności odpisu w rozumieniu tego przepisu należy rozumieć tak jak przy art. 46 ust. 3 lit. a).

[2003] Por. art. 38 ust. 3 projektu rozporządzenia spadkowego.

[2004] Zob. W. Karpowicz [w:] W. Gonet, *Prawo* ..., s. 622-624.

stanu cywilnego i w rejestrach, w których zarejestrowano dokumenty i fakty mające znaczenie dla dziedziczenia lub małżeńskiego ustroju majątkowego zmarłego lub ustroju mu odpowiadającego w przypadkach, gdy dany właściwy organ byłby uprawniony, na mocy prawa krajowego, do przekazania takich informacji innemu organowi krajowemu. Na mocy tego unormowania organ wydający uzyskuje kompetencję i odpowiadający jej obowiązek po stronie właściwego organu państwa członkowskiego zadośćuczynienia wnioskowi dowodowemu. Przepis ten kreuje nową podstawę współpracy transgranicznej w ramach pomocy prawnej między państwami członkowskimi UE, niezależną od współpracy występującej w innych aktach prawnych[2005].

Stosownie do art. 67 ust. 1 e.r.s. organ wydający niezwłocznie wydaje poświadczenie, gdy okoliczności, które mają zostać poświadczone, zostały ustalone na mocy prawa właściwego dla dziedziczenia lub na mocy innego prawa właściwego dla danych kwestii. Organ wydający wykorzystuje formularz przyjęty zgodnie z procedurą doradczą, o której mowa w art. 81 ust. 2 e.r.s. Sporządzenie EPS na formularzu jest obowiązkowe i jeśli nie zostanie zachowany ten wymóg, przyjąć należy, że nie dojdzie do wydania poświadczenia[2006]. Przed wydaniem EPS sąd rejonowy wydaje postanowienie (art. 1142^3 § 1 k.p.c.), a notariusz fakt wydania EPS stwierdza w protokole wydania w formie aktu notarialnego (art. 95t pr. o not. w zw. z art. 104 § 4 pr. o not.)[2007].

Rozporządzenie spadkowe nie zawiera zamkniętego katalogu przesłanek, których spełnienie powinno skutkować odmową wydania EPS. Zgodnie z art. 67 ust. 1 zdanie drugie e.r.s. organ wydający nie wydaje poświadczenia, w szczególności jeżeli:

a) okoliczności, które mają być poświadczone, są kwestionowane; lub
b) poświadczenie nie byłoby zgodne z orzeczeniem dotyczącym tych samych okoliczności.

W stosunku do pierwszej negatywnej przesłanki przyjąć należy, że kwestionowane mogą być tak fakty, jak i kwestie prawne z nich wynikające. Spór dotyczący poświadczanych kwestii może pojawić się na etapie postępowania przed organem wydającym albo przed sądem odwoławczym[2008]. Podkreślić należy, że w art. 65 ust. 1 lit. a) e.r.s. nie chodzi

[2005] M. Margoński, *Europejskie* ..., s. 454. Por. orzeczenie Federalnego Trybunału Sprawiedliwości z dnia 29 marca 2023 r., IV ZB 20/22, dostępne na https://juris.bundesgerichtshof.de/cgi-bin/rechtsprechung/document.py? Gericht=bgh&Art=en&az=IV%20ZB%2020/22&nr=133321 w dniu 27 lutego 2024 r.
[2006] Zob. tamże, s. 457-460.
[2007] W doktrynie zgłaszane są wątpliwości, czy sporządzenie EPS poprzedza sporządzenie protokołu wydania. Por. W. Karpowicz [w:] W. Gonet, *Prawo* ..., s. 632-634 i M. Margoński, *Europejskie* ..., s. 463. Por. też A.J. Szereda, B. Wolska [w:] A.J. Szereda (red.), *Prawo* ..., art. 95q nb 20 i 23.
[2008] Tożsamo M. Margoński [w:] K. Osajda (red.), *Prawo i postępowanie* ..., art. 62 e.r.s., nb 14 i 14.1.

o jakiekolwiek kwestionowanie, ale tylko takie, które dotyczy okoliczności, które mają zostać poświadczone w EPS. W literaturze zgłaszane są natomiast wątpliwości co do tego, czy dla odmowy wydania EPS wystarczające jest już jakiekolwiek zakwestionowanie statusu oraz praw lub uprawnień, które mają stanowić przedmiot poświadczenia, czy też wyłączyć należy z tego katalogu zarzuty błahe, oczywiście niezasadne lub stanowiące rażące nadużycie prawa[2009]. Kontrowersje budzi, czy, a jeśli tak to, w jakim zakresie organ wydający może ocenić podniesione zarzuty w toku postępowania o wydanie EPS, gdyż mając na uwadze inne wersje językowe, np. niemiecką, wskazuje się, że art. 65 ust. 1 lit. a) e.r.s. dotyczy wyłącznie kwestionowania poświadczanych okoliczności w innym spornym postępowaniu[2010]. Przekonujące jest stanowisko, że do kwestionowania poświadczanych okoliczności może dojść zarówno w postępowaniu o wydanie EPS, jak i w innej sprawie spadkowej[2011]. W tym kontekście odrzucić należy poglądy tych autorów, których opowiadają się za zawężeniem tego pojęcia jedynie do kwestionowania poświadczanych okoliczności w innym postępowaniu, przy czym wskazać wypada, że jest to kolejna kwestia, która będzie sporna dopóty, dopóki nie wypowie się Trybunał Sprawiedliwości[2012].

Istotne jest, że postępowanie w przedmiocie wydania EPS zostało ukształtowane jako postępowanie niesporne w tym rozumieniu, że w zasadzie już jakiekolwiek zakwestionowanie okoliczności, które mają być poświadczone, prowadzić powinno do oddalenia wniosku[2013]. Kognicją organu wydającego objęte są bowiem zgłoszone przez wnioskodawcę we wniosku informacje, których poświadczenia domaga się, a nie możliwość rozpoznania ewentualnego sporu ich dotyczącego[2014]. Wyraźnie przemawia za tym treść art. 64 zdanie drugie e.r.s. Skoro, uwzględniając jednolite orzecznictwo Trybunału Sprawiedliwości,

---

[2009] Zob. P. Grzegorczyk, K. Weitz [w:] T. Ereciński (red.), *Kodeks* ..., s. 611, M. Margoński, *Europejskie* ..., s. 366-369, I. Antón Juárez, *La prueba* ..., s. 199 i P. Pietrzak, *Europejskie* ... [w:] J. Bocianowska (red.), *Nowe* ..., s. 49. Zob. pkt.86-90 opinii w sprawie Albausy.

[2010] Zob. poglądy doktryny niemieckiej przytoczone przez M. Margońskiego, *Europejskie* ..., s. 360-369. Ponadto odnotować należy, że zagadnienia tego dotyczy pytanie prejudycjalne zadane przez Sąd Rejonowy w Lörrach. Sprawa ta toczy się obecnie w TS pod sygnaturą C-187/23. Wniosek o wydanie orzeczenia prejudycjalnego w tej sprawie dostępny jest na https://curia.europa.eu/juris/showPdf.jsf?text=%2522650%252F2012%2522&docid=273644&pageIndex=0&doclang=pl&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=4613250 w dniu 27 lutego 2024 r. W opinii wydanej w tej sprawie rzecznik generalny stwierdził, że cel rozporządzenia nr 650/2012 w sposób ogólny i cel europejskiego poświadczenia spadkowego w szczególności przemawiają za wykładnią art. 67 ust. 1 akapit drugi lit. a) e.r.s., która obejmuje przypadki kwestionowania podniesione w toku postępowania prowadzącego do wydania poświadczenia. Zob. pkt 70. opinii w sprawie Albausy.

[2011] P. Wautelet [w:] A. Bonomi, P. Wautelet, *Le droit* ..., s. 844, P. Grzegorczyk, K. Weitz [w:] T. Ereciński (red.), *Kodeks* ..., s. 611 i M. Margoński, *Europejskie* ..., s. 360-369.

[2012] Zob. również B. Kreße [w:] A.-L. Calvo Caravaca, A. Davì, H.-P. Mansel, *The EU Succession* ..., s. 738-740.

[2013] Odmiennie P. Wautelet [w:] A. Bonomi, P. Wautelet, *Le droit* ..., s. 844-845.

[2014] Podobnie M. Margoński [w:] P. Rylski (red.), *Kodeks* ..., art. 1142^1 k.p.c., nb 14.

tylko sądy mogą rozpoznawać sprawy sporne, to postępowanie o wydanie EPS nie może należeć do takich spraw, gdyż do wydania takiego poświadczenia zostały upoważnione również inne organy niż sądy, które takich spraw nie mogą rozpoznawać. Odmienne rozumowanie prowadziłoby do nieracjonalnego osłabienia *effet utile* rozporządzenia spadkowego. Zauważyć bowiem trzeba, że w takim ujęciu sądy mogłyby rozpoznać spór w postępowaniu o wydanie EPS, ale już np. notariusze nie mogliby tego uczynić. W takiej sytuacji doszłoby do nieuzasadnionej dekompozycji przyjętych w rozporządzeniu założeń, przez zróżnicowanie mocy organów wydających EPS, gdyż sądy mogłyby rozpoznać spór, a organy pozasądowe już nie[2015]. Wobec czego sądy mogłyby zawsze wydać EPS, a np. notariusze jedynie w sprawach bezspornych[2016]. Przyjęcie takiej argumentacji jest *contra legem.*

Co do drugiej negatywnej przesłanki, EPS nie może zostać wydane, jeśli będzie sprzeczne z orzeczeniem dotyczącym tych samych okoliczności. Z przepisu tego wynika, że spełnione muszą zostać dwie przesłanki: wydane musi zostać uprzednio orzeczenie[2017] i jego treść musi być sprzeczna z przewidywaną treścią EPS[2018]. W przypadku pierwszej kwestii pojawia się pytanie, czy przepis ten stanowi również o sprzeczności między EPS, a uprzednio wydanym krajowym dokumentem poświadczeniowym niebędącym orzeczeniem w rozumieniu prawa unijnego, czyli np. APD[2019]. Uwzględniając brzmienie tego przepisu, wydaje się, że EPS może być w takiej sytuacji wydane. Mając jednak na uwadze

[2015] Słusznie zwraca uwagę M. Margoński, że w rozporządzeniu nr 650/2012 przyjęto jednolitą konstrukcję organu wydającego. Tenże, *Europejskie ...*, s. 451 i 662.

[2016] W tym kontekście pod rozwagę należy poddać, czy możliwe będzie wydanie EPS, gdy zakwestionowane zostały okoliczności, które były już przedmiotem prawomocnego orzeczenia sądu, np. gdy wydano prawomocne postanowienie w przedmiocie nabycia spadku. O ile w postępowaniu sądowym wydaje się, że nie powinno być przeszkód do wydania EPS w takiej sytuacji, o tyle wątpliwości pojawiają się przy procedurze notarialnej. Wydaje się, że podstawy odmowy wydania EPS nie powinien stanowić zarzut, który został uznany za niezasadny w prawomocnie zakończonym postępowaniu sądowym. Przykładem takiej sytuacji może być kwestionowanie statusu spadkobiercy testamentowego, co było uprzednio przedmiotem postępowania sądowego, zakończonego prawomocnym postanowieniem stwierdzającym nabycie spadku na podstawie testamentu. Jednakże jeśli toczy się sprawa o zmianę lub uchylenie takiego postanowienia, to EPS nie może być już wydane. Zob. pkt. 78-85 opinii w sprawie Albausy.

[2017] Nie musi ono dotyczyć spraw czysto spadkowych, tylko powinno dotyczyć okoliczności, które mają zostać poświadczone w EPS. Zob. M. Margoński, *Europejskie ...*, s. 373, B. Trocha [w:] J. Jankowski (red.), *Kodeks ...*, art. 1142^1 k.p.c. nb 6 i P. Wautelet [w:] A. Bonomi, P. Wautelet, *Le droit …*, s. 845.

[2018] Por. M. Margoński, *Europejskie ...*, s. 369-374.

[2019] Zob. pkt 107. opinii w sprawie Oberle, w którym wskazano, że ze wskazówki zamieszczonej w motywie 35. rozporządzenia wynika, że dążenie do unikania sprzeczności dotyczy wszelkich instrumentów mających znaczenie przy regulowaniu spraw spadkowych, w tym także i tych, które są wydawane przez organy pozasądowe, które nie są związane zasadami jurysdykcji na mocy rozporządzenia. Chodzi tu także o unikanie sytuacji, w których w sprzeczności ze sobą mogłyby pozostawać krajowe poświadczenie spadkowe i inne instrumenty objęte rozporządzeniem, w tym EPS. Potwierdza to, że normy rozporządzenia powinny określać jurysdykcję nie tylko w odniesieniu do tych postępowań prowadzonych przez organy sądowe, w

złożoność tego zagadnienia, wymaga ono wykładni Trybunału Sprawiedliwości. Znamienne jest, że przepis ten nie ogranicza terytorialnego pochodzenia sprzecznego orzeczenia, co oznacza, że może być ono wydane w państwie, w którym złożono wniosek, w innym państwie członkowskim, a nawet w państwie trzecim. Istotne jest tylko, aby takie orzeczenie było skuteczne na terytorium państwa wydania EPS[2020].

Jeśli chodzi o rozpoznawanie wniosku o wydanie EPS, w doktrynie sporne jest, jak daleko organ wydający jest związany takim wnioskiem. Wyrażane poglądy wahają się od ścisłego związania treścią wniosku po stanowiska wskazujące na możliwość odmiennego od wniosku ukształtowania treści EPS, np. w zakresie poszerzającym o treści nieobjęte wnioskiem[2021]. Część autorów uważa bowiem, że organ wydający, badając wniosek przesądza, czy jest on zasadny, czy też nie, przez ustalenie, czy wnioskodawcy przysługuje określony we wniosku status lub uprawnienia, wynikające z przedstawionego przez niego stanu rzeczy[2022].

Organ wydający powinien procedować niezwłocznie, a więc powinien wydać EPS w najkrótszym możliwym do zachowania terminie, bez zbędnej zwłoki. EPS obligatoryjnie powinno przyjąć formę wskazaną w załączniku V do rozporządzenia wykonawczego, co sprzyja pewności prawa. Po wydaniu EPS, podobnie jak przy składaniu wniosku, należy poinformować beneficjentów o jego wydaniu.

Według prawa polskiego sąd w sprawach dotyczących EPS może orzekać na posiedzeniu niejawnym, co jest wyjątkiem od zasady jawności, argumentowanym brakiem sporu w tych sprawach i koniecznością przyśpieszenia postępowania w sprawach transgranicznych[2023]. Sąd z urzędu doręcza postanowienie w przedmiocie wydania EPS wraz z pouczeniem o przysługującym środku odwoławczym (art. 1142^3 § 1 k.p.c.), co oznacza, że sporządzenie EPS musi poprzedzać wydanie postanowienia[2024]. Przepis ten wprowadza istotny

---

których dochodzi do wydania „orzeczenia" w rozumieniu art. 3 ust. 1 lit. g) e.r.s. Zob. również M. Margoński, *Europejskie* ..., s. 373, który jest zdania, że art. 67 lit. b) e.r.s. dotyczy również krajowych poświadczeń niebędących orzeczeniami, a także wcześniej wydanego EPS. Podobnie A.J. Szereda, B. Wolska [w:] A.J. Szereda (red.), *Prawo* ..., art. 95q nb 29.

[2020] Por. M. Margoński, *Europejskie* ..., s. 372-374.

[2021] Chodzi np. o sytuację, w której wnioskodawca domaga się wydania EPS stwierdzającego jego uprawnienia jako spadkobiercy w udziale do 1/2 części spadku, a organ wydający w EPS umieszcza również informację o spadkobraniu pozostałej części spadku.

[2022] Zob. P. Grzegorczyk, K. Weitz [w:] T. Ereciński (red.), *Kodeks* ..., s. 609 wraz ze wskazaną tam literaturą oraz M. Margoński, *Europejskie* ..., s. 354.

[2023] T. Bielska-Sobkowicz [w:] T. Wiśniewski (red.), *Kodeks* ..., s. 298-299, T. Demendecki [w:] A. Jakubecki (red.) *Kodeks* ..., art. 1142^2 i P. Grzegorczyk, K. Weitz [w:] T. Ereciński (red.), Kodeks ..., s. 600. Por. uzasadnienie rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego, ustawy – Prawo o notariacie oraz niektórych innych ustaw, Druk sejmowy VII kadencji, Nr 3516, s. 4.

[2024] EPS jest załącznikiem takiego postanowienia. Tak. P. Grzegorczyk, K. Weitz [w:] T. Ereciński (red.),

wyjątek od ogólnej reguły doręczeń orzeczeń (art. 357 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.), ponieważ doręczeniu podlega również orzeczenie w przedmiocie EPS wydane na posiedzeniu jawnym. Uzasadnienie postanowienia sporządza się tylko na żądanie uczestnika postępowania zgłoszone w terminie tygodnia od dnia jego doręczenia albo gdy uczestnik, który takiego żądania nie zgłosił, wniósł środek odwoławczy w ustawowym terminie. Również w tym zakresie przepis ten wprowadza odmienną regulację, gdyż uzasadnienie postanowienia sporządza się w razie wniesienia środka odwoławczego, co oznacza, że zażalenie nie będzie podlegać odrzuceniu ze względu na brak wniosku o uzasadnienie[2025]. Wnioskodawcy dodatkowo doręcza się postanowienie o wydaniu EPS wraz z poświadczonym odpisem tego poświadczenia (1142^3 § 2 k.p.c.).

Po stwierdzeniu w protokole wydania EPS notariusz, na podstawie art. 95u pr. o not. z urzędu doręcza wypis protokołu obejmującego wydanie lub odmowę wydania europejskiego poświadczenia spadkowego wraz z pouczeniem o przysługującym środku odwoławczym. Uzasadnienie tych czynności notariusz sporządza w terminie tygodnia na żądanie osoby biorącej udział w czynności notarialnej zgłoszone w terminie tygodnia od dnia doręczenia wypisu protokołu albo gdy osoba biorąca udział w czynności notarialnej, która takiego żądania nie zgłosiła, wniosła środek odwoławczy w ustawowym terminie (§ 1). Wnioskodawcy doręcza się wypis protokołu obejmującego wydanie europejskiego poświadczenia spadkowego wraz z poświadczonym odpisem tego poświadczenia (§ 2).

Ponadto na podstawie art. 1142^7 k.p.c. postanowienie o wydaniu, sprostowaniu, zmianie lub uchyleniu europejskiego poświadczenia spadkowego albo o zawieszeniu jego skutków oraz postanowienie o zmianie albo uchyleniu tych postanowień sąd niezwłocznie wpisuje, za pośrednictwem systemu teleinformatycznego, o którym mowa w art. 95i § 1 ustawy z dnia 14 lutego 1991 r. - Prawo o notariacie, do Rejestru Spadkowego[2026]. Podobnemu wpisowi podlegają dane wynikające z EPS sporządzonego przez notariusza, a także

Kodeks ..., s. 610, odmiennie M. Margoński, *Europejskie* ..., s. 458. Zgodzić się należy ze stanowiskiem, że postanowienie to ma wymiar tylko techniczny i nie powinno odpowiadać treści postanowieniu o stwierdzeniu nabycia spadku. Tak M. Margoński, *Europejskie* ..., s. 463. Odmiennie P. Borkowski [w:] T. Szanciło (red.), *Kodeks* ..., art. 1142^3 k.p.c., nb 4, B. Trocha [w:] J. Jankowski (red.), *Kodeks* ..., art. 1142^3 k.p.c. nb 2 i P. Grzegorczyk, K. Weitz [w:] T. Ereciński (red.), *Kodeks* ..., s. 610. Ponadto, aby EPS stało się skuteczne nie jest konieczne uprawomocnienie się postanowienia o jego wydaniu. EPS nabywa cechę skuteczności z chwilą jego podpisania przez organ wydający lub opatrzenia go pieczęcią. Zob. M. Margoński, *Europejskie* ..., s. 464.

[2025] Zastosowania nie znajdzie art. 394 § 2 k.p.c.

[2026] Rejestr ten został utworzony z dniem 8 września 2016 r. przez przekształcenie Rejestru Aktów Poświadczenia Dziedziczenia i zawiera wydane od tej daty postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku i EPS oraz ogół wydanych APD.

sporządzone przez niego sprostowania, zmiany lub uchylenia oraz zawieszenia skutków EPS (art. 95y pr. o not.). Wpisanie EPS do rejestru ma jedynie charakter informacyjny i nie ma wpływu na skuteczność EPS wynikającą z rozporządzenia spadkowego.

6.1.4. Treść EPS

Zgodnie z art. 68 e.r.s. poświadczenie zawiera następujące informacje[2027], w zakresie w jakim są one wymagane ze względu na cel jego wydania:

a) nazwa i adres organu wydającego;
b) numer referencyjny sprawy;
c) okoliczności, na podstawie których organ wydający uznaje się za właściwy do wydania poświadczenia;
d) data wydania;
e) informacje dotyczące wnioskodawcy: nazwisko (nazwisko rodowe, jeśli dotyczy), imię (imiona), płeć, data i miejsce urodzenia, stan cywilny, obywatelstwo, numer identyfikacyjny (jeśli dotyczy), adres i stosunki łączące go ze zmarłym, jeśli dotyczy;
f) informacje dotyczące zmarłego[2028]: nazwisko (nazwisko rodowe, jeśli dotyczy), imię (imiona), płeć, data i miejsce urodzenia, stan cywilny, obywatelstwo, numer identyfikacyjny (jeśli dotyczy), adres w chwili śmierci, data i miejsce śmierci;
g) informacje dotyczące beneficjentów: nazwisko (nazwisko rodowe, jeśli dotyczy), imię (imiona) i numer identyfikacyjny (jeśli dotyczy);
h) informacje dotyczące małżeńskiej umowy majątkowej zawartej przez zmarłego lub, w stosownych przypadkach, umowy zawartej przez zmarłego w ramach stosunku uznawanego przez prawo dla niego właściwe za mający skutki porównywalne do małżeństwa, oraz informacje o małżeńskim ustroju majątkowym lub ustroju majątkowym mu równoważnym[2029];
i) prawo właściwe dla dziedziczenia oraz okoliczności, na podstawie których ustalona została właściwość tego prawa;
j) informacje o tym, czy chodzi o dziedziczenie testamentowe czy ustawowe, w tym informacje dotyczące okoliczności powodujących powstanie praw lub uprawnień

[2027] Jest to katalog zamknięty. Odmiennie W. Karpowicz [w:] W. Gonet, *Prawo* ..., s. 620.
[2028] Podkreślenia wymaga, że jeden EPS może poświadczać prawa tylko po jednym spadkodawcy. Zob. W. Karpowicz [w:] W. Gonet, *Prawo* ..., s. 613.
[2029] Zob. wyrok TS w sprawie Mahnkopf, pkt 43. Zob. P. Lagarde, *Les principes* ..., s. 729.

spadkobierców, zapisobierców, wykonawców testamentów lub zarządców spadku;

k) w stosownych przypadkach informacje o rodzaju przyjęcia lub odrzuceniu spadku w odniesieniu do każdego z beneficjentów;

l) udział przypadający każdemu ze spadkobierców oraz, w stosownych przypadkach, wykaz praw lub składników majątku przypadających każdemu ze spadkobierców;

m) wykaz praw lub składników majątku przypadających każdemu zapisobiercy;

n) ograniczenia praw spadkobiercy(-ów) oraz, w stosownych przypadkach, zapisobiercy(-ów) na mocy prawa właściwego dla dziedziczenia lub na mocy rozrządzenia na wypadek śmierci;

o) uprawnienia wykonawcy testamentu lub zarządcy spadku oraz ograniczenia tych uprawnień na mocy prawa właściwego dla dziedziczenia lub na mocy rozrządzenia na wypadek śmierci.

Powyższe wyliczenie ma charakter zamknięty. Jest ono ściśle powiązane ze skutkami, jakie wywołuje EPS na podstawie art. 69 e.r.s., wobec czego umieszczanie dodatkowych informacji, niewynikających z art. 68 e.r.s., mogłoby zaburzyć jego spójność i zmniejszyć jego użyteczność. Ponadto mogłoby to doprowadzić do zwiększenia ryzyka zgłaszania wątpliwości co do skutków EPS wynikających z art. 69 e.r.s.[2030].

Mimo zgłaszanych wątpliwości[2031], w uchwalonej wersji rozporządzenia spadkowego zdecydowano się na rozbudowany katalog elementów, które powinny być zawarte w EPS. Wynika to z chęci zapewnienia kompletnego i elastycznego doboru informacji, tak aby zapewnić przepływ skutków prawnych wynikających z różnych systemów wewnętrznego prawa spadkowego państw członkowskich[2032]. W tym względzie istotne jest, że nie wszystkie informacje wskazane w art. 68 e.r.s. muszą każdorazowo znaleźć się w EPS. Niezbędne jest bowiem wskazanie w nim tylko informacji relewantnych dla danego poświadczenia[2033].

Umieszczenie informacji, o których mowa w art. 68 e.r.s., następuje przez wypełnienie standardowego formularza, stosownie do art. 67 ust. 1 zdanie drugie e.r.s.[2034]. Wypeł-

[2030] Ch. Budzikiewicz [w:] A.-L. Calvo Caravaca, A. Davì, H.-P. Mansel, *The EU Succession …*, s. 746.

[2031] Już podczas prac nad projektem rozporządzenia spadkowego podkreślano, że nie jest celowe, aby katalog ten był zbyt rozbudowany. Zob. pkt 306. opinii instytutu M. Plancka.

[2032] Zob. P. Wautelet [w:] A. Bonomi, P. Wautelet, *Le droit …*, s. 850.

[2033] W formularzu są one zaznaczane asteryskiem.

[2034] EPS może być sporządzony wyłącznie na formularzu, dzięki czemu następuje standaryzacja oraz ujednolicenie praktyki prawa oraz nawet, jak niektórzy wskazują, prawa materialnego. Wynikać ma to z tego, że „w przypadku skorzystania z EPS, istota (przepisywana treść, w szczególności dotycząca mającego

nienie takiego formularza jest obligatoryjne i może nastąpić w każdym z dwudziestu czterech języków oficjalnych UE. Zwrócić uwagę należy na to, że rozporządzenie o dziedziczeniu nie wskazuje, w jakim języku EPS powinno zostać sporządzone. Należy więc przyjąć, że o tym, w jakim języku zostanie wypełniony formularz, będą decydować okoliczności konkretnej sprawy. W większości wypadków będzie to język państwowy organu wydającego. Jednakże nie można wykluczyć, że w uzasadnionym wypadku, w celu zapewnienia skuteczności EPS, celowe będzie jego sporządzenie w innym języku oficjalnym, np. języku państwowym państwa, w którym EPS ma być wykorzystane[2035].

Treść EPS wskazana w art. 68 e.r.s. odpowiada informacjom, które powinny znaleźć się we wniosku o jego wydanie stosownie do art. 65 e.r.s[2036]. Z tych względów także i niektóre z informacji wskazanych w art. 68 e.r.s. będą musiały być zawsze umieszczone w EPS, ponieważ ze względu na jego charakter i skutki, które ma wywierać są one niezbędne[2037] albo tak też zdecydował prawodawca UE. Do pierwszej grupy zaliczyć należy dane zawarte w lit.: a) - g), i), j), l), m) i o). Będą to więc informacje pozwalające na m. in. weryfikację, czy EPS wydał organ uprawniony – lit. a), określenie wnioskodawcy – lit. e)[2038], zmarłego – lit. f) i ewentualnie innych beneficjentów, a także dane, na podstawie których nastąpi poświadczenie statusu spadkobiercy, zapisobiercy mającego bezpośrednie prawa do spadku, wykonawcy testamentu lub zarządcy spadku – lit. j) i określenie udziału przypadającemu każdemu ze spadkobierców – l)[2039] oraz uprawnień wykonawcy testamentu lub zarządcy spadku – lit. o). Zaznaczenia wymaga, że dane, o których mowa w art. 68 lit. j) i l) oraz lit. o), nie będą zawsze występować łącznie. Z reguły bowiem EPS będzie zawierać informacje dotyczące spadkobrania lub zapisobrania i oddzielnie będzie wydawany EPS dotyczący wykonawcy testamentu lub zarządcy spadku.

Prawodawca unijny zdecydował, że do EPS należy obligatoryjnie dołączyć załączniki zawierające dane dotyczące:

1) wnioskodawcy lub wnioskodawców, jeżeli wnioskodawca lub wnioskodawcy są

---

zastosowanie prawa) reguluje formę. Formę, która z samej natury swojego oddziaływania normalizacyjnego skutkuje dalszą, choć pośrednią, unifikacją prawa". Zob. S. van Erp, K. Zimmermann, *The EU Succession Certificate. From standardization to digitalization,* ERA Forum 2022, Nr 23, s. 268-269.

[2035] Por. Ch. Budzikiewicz [w:] A.-L. Calvo Caravaca, A. Davì, H.-P. Mansel, *The EU Succession …*, s. 748.

[2036] P. Grzegorczyk, K. Weitz [w:] T. Ereciński (red.), *Kodeks* ..., s. 610.

[2037] Zob. Ch. Budzikiewicz [w:] A.-L. Calvo Caravaca, A. Davì, H.-P. Mansel, *The EU Succession …*, s. 748-749.

[2038] Por. art. 65 ust. 3 lit. b) e.r.s.

[2039] Można spotkać się z poglądem, że nie jest konieczne umieszczanie za każdym razem w EPS informacji o udziałach przypadających każdemu spadkobiercy. Zob. Ch. Budzikiewicz [w:] A.-L. Calvo Caravaca, A. Davì, H.-P. Mansel, *The EU Succession …*, s. 759.

osobami prawnymi,

2) dotyczące przedstawiciela wnioskodawcy(-ów), jeżeli wnioskodawca lub wnioskodawcy są reprezentowani[2040],
3) małżeńskiego ustroju majątkowego lub innego odpowiadającego mu ustroju majątkowego zmarłego, jeżeli zmarły był objęty takim ustrojem w chwili śmierci,
4) statusu i prawa spadkobiercy(-ów), jeżeli celem poświadczenia jest poświadczenie wspomnianych elementów,
5) statusu i prawa zapisobiercy(-ów) mających bezpośrednie prawa do spadku, jeżeli celem poświadczenia jest poświadczenie wspomnianych elementów,
6) uprawnień do wykonania testamentu lub do zarządzania spadkiem, jeżeli celem poświadczenia jest poświadczenie wspomnianych elementów.

Podsumowując EPS, powinno zawierać jak najwięcej danych, które są istotne z punktu widzenia jakiemu ma ono służyć. Świadczy o tym m. in. treść formularza V, w którym wskazano, że niewypełnienie go we wskazanym zakresie wymaga wyjaśnienia, dlaczego uznano, że nie są one istotne do celu, dla którego wydano poświadczenie.

6.1.4.1. Problematyka zakresu treści europejskiego poświadczenia spadkowego - EPS przedmiotowo i podmiotowo częściowe

W literaturze przedmiotu[2041] zwrócono uwagę na problematykę związaną z EPS częściowym, tak pod względem przedmiotowym, jak i podmiotowym. Ze względu na znaczne rozbieżności w statutach spadkowych państw członkowskich w praktyce powstały istotne trudności związane z możliwością umieszczenia w EPS informacji o prawach do poszczególnych składników majątkowych należnych spadkobiercom, a także co do możliwości podmiotowego ograniczenia EPS, np. tylko do wykazania statusu lub praw jednego ze spadkobierców.

W projekcie rozporządzenia spadkowego w art. 39 przewidywano, że można wystąpić z wnioskiem o wydanie certyfikatu częściowego, a certyfikat taki może zostać wydany w celu poświadczenia:

a) praw każdego ze spadkobierców lub zapisobierców oraz części przypadających tym osobom;

[2040] Jest to element obligatoryjny EPS mimo, że pominięto go w treści art. 68 e.r.s. Por. odmiennie Ch. Budzikiewicz [w:] A.-L. Calvo Caravaca, A. Davì, H.-P. Mansel, *The EU Succession …*, s. 752.
[2041] Zob. zwłaszcza M. Margoński, *Europejskie ...*, s. 413-430.

b) przejścia określonego przedmiotu majątkowego, w sytuacji, w której zezwala na to prawo właściwe dla spraw spadkowych;
c) zarządzania spadkiem[2042].

Ze względu na to, że w uchwalonym rozporządzeniu brak przepisu dokładnie odpowiadającego art. 39 projektu, w literaturze zgłaszane są różne stanowiska w przedmiocie tego, jaką treść powinno zawierać EPS.

Co do EPS przedmiotowo częściowego art. 68 lit. l) e.r.s. na pierwszy rzut oka został ukształtowany jasno i czytelnie[2043]. Stanowi on, że EPS zawiera informacje o udziałach przypadających każdemu ze spadkobierców oraz, w stosownych przypadkach, wykaz praw lub składników majątku przypadających każdemu ze spadkobierców. Tym samym w EPS wydawanym w państwach, w których w drodze spadkobrania nabywa się określony udział w majątku spadkowym można umieścić informacje o dziedziczonych udziałach w spadku, a w państwach, które przewidują możliwość nabycia na podstawie spadkobrania konkretnego składnika majątkowego[2044], możliwe jest podanie w EPS wykazu praw lub składników majątku przypadających każdemu ze spadkobierców[2045].

Jednak rozwiązanie to skutkuje pojawiającymi się w praktyce orzeczniczej problemami. Zdarza się, że EPS zostaje wydany w państwie, w którym obowiązuje system sukcesji generalnej, np. w Polsce, a ma być wykorzystany w państwie, w którym dla wywołania określonych skutków prawnych niezbędne jest wykazanie uprawnienia do danego składnika majątkowego, a nie do udziału w spadku, np. w ramach postępowania rejestrowego[2046]. W takiej sytuacji powstaje pytanie, czy możliwe jest wydanie EPS przedmiotowo

[2042] Rozwiązanie to zostało przychylnie przyjęte. Zob. opinia instytutu M. Plancka, s. 125-126, pkt 291-295.
[2043] Co do EPS przedmiotowo ograniczonego ze względu na jurysdykcję (art. 10 ust. 2 e.r.s.) zob. pkt 2.1.2. niniejszego rozdziału.
[2044] Np. rozrządzenia działowe o skutkach rzeczowych, czy zapis naddziałowy o skutkach rzeczowych.
[2045] Pod rozwagę należy poddać także możliwość występowania bezudziałowej wspólności majątku spadkowego. Zob. M. Margoński, *Europejskie* ..., s. 412-413.
[2046] Np. w Austrii, Czechach, czy na Litwie. Jeśli chodzi o postępowanie o wpis w polskich księgach wieczystych przyjąć należy, że ze względu na obowiązujący w Polsce system sukcesji generalnej i brak wymogu dokonywania wpisów w księgach wieczystych na podstawie dokumentów, w których wyraźnie określono daną nieruchomość, możliwe jest dokonanie takiego wpisu na podstawie EPS, w którym nie skonkretyzowano nieruchomości. Odnośnie zaś do problematyki dotyczącej wpisu na podstawie prawa litewskiego TS w wyroku z dnia 9 marca 2023 r., C-354/21 w sprawie R.J.R. przeciwko Registrų centras VĮ, EU:C:2023:184 – dalej wyrok TS w sprawie Registrų centras VĮ, stwierdził, że artykuł 1 ust. 2 lit. l), art. 68 lit. l) i art. 69 ust. 5 e.r.s. należy interpretować w ten sposób, że nie stoją one na przeszkodzie uregulowaniu państwa członkowskiego przewidującemu, iż wniosek o wpis nieruchomości do rejestru nieruchomości tego państwa członkowskiego może zostać oddalony, jeżeli jedynym dokumentem przedstawionym na poparcie tego wniosku jest europejskie poświadczenie spadkowe, które nie identyfikuje tej nieruchomości. Oznacza to, że, odmiennie niż w sprawie Kubicka, TS nie wymógł na organach krajowych uznawania skutków prawnych wynikających z sukcesji generalnej.

częściowego, które określałoby tylko dany składnik majątkowy. Literatura i judykatura zagraniczna w przeważającym zakresie opowiada się przeciwko takiej możliwości[2047].

Z punktu widzenia prawa polskiego, w którego statucie spadkowym przewidziano sukcesję generalną, opowiedzieć się należy za niemożnością wydania EPS częściowego, to jest ograniczonego do konkretnego składnika majątkowego. Możliwość wydania EPS częściowego należy natomiast ograniczyć wyłącznie do tych państw członkowskich, których statuty spadkowe przewidują nabycie konkretnych składników majątkowych w drodze spadkobrania z chwilą otwarcia spadku.

Jeżeli chodzi o trudnośći praktyczne, o których wspomniano wcześniej, podzielić należy stanowisko przedstawione przez M. Margońskiego, że dopuszczalne jest wskazanie w pkt. 9 załącznika formularza IV EPS do rozporządzenia nr 1349/2014 wzmianki: „dziedziczenie dotyczy ogółu praw i obowiązków majątkowych spadkodawcy (sukcesja generalna)". Takie rozwiązanie pozwala bowiem na zaznaczenie w EPS, że w skład spadku po spadkodawcy wchodzą wszystkie nieruchomości położone w danym państwie członkowskim, na potwierdzenie czego mogą być dołączone stosowne wyciągi z ksiąg wieczystych[2048].

W literaturze zwraca się także uwagę, że nie jest możliwe umieszczanie w EPS informacji o składnikach majątkowych nabytych w związku ze spadkobraniem, jeśli skutek ich nabycia wywodzony jest z postanowienia o dziale spadku, a nie wprost ze spadkobrania, nawet jeśli dział spadku ma skutek *ex tunc*[2049]. Stan taki zdecydowanie negatywnie wpływa na przepływ skutków prawnych, gdyż znacząco utrudnia wykazanie uprawnienia do spadku. Wobec tego należy postulować zmianę EPS, tak aby wprost możliwe było wskazanie w nim skutków prawnych wynikających również z działu spadku. Interwencji prawodawcy unijnego wymaga również kwestia ewentualnej zmiany art. 69 ust. 5 e.r.s. w zw. z art. 1 ust. 2 lit. l) e.r.s. Z jednej bowiem strony EPS stanowi ważny dokument na potrzeby dokonania wpisu majątku spadkowego do właściwego rejestru państwa członkowskiego, ale z drugiej strony nie będzie ono takim dokumentem, jeśli prawo państwa członkowskiego wymaga dokładnej identyfikacji nieruchomości, a na podstawie prawa właściwego dla dziedziczenia państwa pochodzenia EPS takie

[2047] Zagadnienie to szeroko porusza M. Margoński, *Europejskie ...*, s. 415-426. Z perspektywy sądownictwa niemieckiego zwraca na to uwagę Ch. Kohler, *Application of the Succession Regulation by German courts - Selected Issues*, PPPM 2019, t. 26, s. 39-41.
[2048] M. Margoński, *Europejskie ...*, s. 427.
[2049] Tamże, s. 415-416.

określenie nieruchomości nie jest możliwe. Konieczność zwiększenia swobody przepływu skutków w sprawach spadkowych wymaga więc przedefiniowania relacji między prawem spadkowym (swobodą przepływu skutków prawnych na podstawie rozporządzenia o dziedziczeniu) a prawem rejestrowym (autonomią proceduralną państw członkowskich) wynikających z art. 1 ust 2 lit. l) e.r.s.[2050].

W przypadku EPS podmiotowo częściowego, w zasadzie nie ma sporu, że EPS może poświadczać prawa pojedynczego wykonawcy testamentu albo zarządcy spadku[2051]. Spór dotyczy natomiast tego, czy możliwe jest wydanie EPS poświadczającego uprawnienia jednego ze spadkobierców albo zapisobierców mających bezpośrednie prawa do spadku[2052] oddzielnie, czy też konieczne jest każdorazowo ujęcie wszystkich spadkobierców lub takich zapisobierców łącznie[2053]. Doktryna europejska przedstawia w tym zakresie rozbieżne stanowiska, które wynikają przede wszystkim z konstrukcji krajowego poświadczenia dziedziczenia[2054] i wiążącego się z nim obowiązku wskazywania w nim uprawnień wszystkich spadkobierców albo zapisobierców mających bezpośrednie prawa do spadku[2055], czy też możliwością poświadczenia jedynie statusu wnioskodawcy, jako jednego z takich beneficjentów[2056].

Rozważania w tym przedmiocie rozpocząć należy od ustalenia, czy z powodu nieuwzględnienia w rozporządzeniu spadkowym wprost przepisu zezwalającego na wydanie

[2050] Zob. pkt. 49-52 wyroku TS w sprawie Registrų centras VĮ.

[2051] Tak M. Margoński, *Europejskie* ..., s. 407-409 i 412, tenże, *Charakter* ..., s. 17, tenże, *Ogólne* ..., s. 93. J. Pisuliński, *Europejskie* ..., s. 631. Odmiennie J. Maliszewska-Nienartowicz, *Postępowanie* ..., s. 28, A.J. Szereda, B. Wolska [w:] A.J. Szereda (red.), *Prawo* ..., art. 95q nb 25, A.J. Szereda, B. Wolska [w:] A.J. Szereda (red.), *Prawo* ..., art. 95y nb 3 i P. Pietrzak, *Europejskie* ... [w:] J. Bocianowska (red.), *Nowe* ..., s. 38.

[2052] Zdaniem M. Margońskiego, jeśli kilku zapisobierców windykacyjnych nabyło prawa do jednego przedmiotu zapisu należy ich legitymować wspólnie. Jednocześnie autor ten optuje za możliwością wylegitymowania EPS zapisobiercy jednego z kilku zapisów o skutkach rzeczowych. M. Margoński [w:] K. Osajda (red.), *Prawo i postępowanie* ..., art. 63 e.r.s., nb 9.

[2053] Zob. M. Margoński, *Ogólne* ..., s. 89-90 i 93.

[2054] Np. niemieckie poświadczanie dziedziczenia ograniczonego do części spadkobierców (*Teilerbschein*).

[2055] Tak m. in. M. Margoński, *Europejskie* ..., s. 410-412, tenże, *Charakter* ..., s. 17, tenże [w:] K. Osajda (red.), *Prawo i postępowanie* ..., art. 63, nb 5, J. Pisuliński, *Europejskie* ..., s. 631, J. Maliszewska-Nienartowicz, *Postępowanie* ..., s. 28, A.J. Szereda, B. Wolska [w:] A.J. Szereda (red.), *Prawo* ..., art. 95q nb 25, tamże, art. 95y nb 3, A.J. Szereda, *Czynności* ..., art. 95q nb 24, tenże, [w:] M. Marciniak (red.), *Kodeks* ..., s. 401 i nast. nb 17, K. Flaga-Gieruszyńska, *Europejskie poświadczenie spadkowe – zagadnienia wybrane*, [w:] A. Marciniak (red.), *Notarialne poświadczenie dziedziczenia,* Warszawa 2019, s. 19, M. Rzewuski, *Legitimierende* ..., s. 26 oraz jak wydaje się P. Cybula, J. Zatorska [w:] M. Załucki (red.), *Unijne* ..., s. 373.

[2056] Zob. odnośnie do stanowiska nauki niemieckiej i austriackiej M. Margoński, *Europejskie* ..., s. 347-349, 409-411 i tenże [w:] K. Osajda (red.), *Prawo i postępowanie* ..., art. 63 e.r.s., nb 5-5.1.

poświadczenia częściowego, poświadczenie o takim charakterze nie może zostać wydane[2057]. Odpowiednikiem art. 39 projektu rozporządzenia jest art. 63 ust. 2 e.r.s., w którym nie ma fragmentu odnoszącego się do poświadczenia częściowego. Istotne jest, że w projekcie rozporządzenia spadkowego inną treść miały przepisy regulujące treść wniosku i treść EPS (art. 65 ust. 3 *in princ.* e.r.s. i art. 68 *in princ.* e.r.s.). Brak w nich było wskazania, że wniosek powinien zawierać informacje niezbędne dla poświadczenia okoliczności, których poświadczenia domaga się wnioskodawca (art. 38 ust. 1 *in princ.* projektu) oraz w przepisie dotyczącym treści EPS nie zawarto sformułowania, że poświadczenie zawiera informacje, w zakresie, w jakim są one wymagane ze względu na cel jego wydania (art. 41 ust. 1 projektu).

Oznacza to, że nie doszło do prostego usunięcia fragmentu art. 39 projektu zawierającego informacje o poświadczeniu częściowym, tylko jego usunięcie połączono z modyfikacją innych przepisów. Polska wersja tłumaczenia art. 39 lit. a) projektu rozporządzenia i art. 63 ust. 2 lit. a) e.r.s. są rozbieżne, gdyż w art. 39 lit. a) wskazano, że „certyfikat taki może zostać wydany w celu poświadczenia praw każdego ze spadkobierców lub zapisobierców oraz części przypadających tym osobom", natomiast w uchwalonym rozporządzeniu w art. 63 ust. 2 lit. a) posłużono się sformułowaniem „poświadczenie można wykorzystywać w szczególności do wykazania jednego lub kilku z poniższych: statusu lub praw każdego spadkobiercy lub, w zależności od przypadku, każdego zapisobiercy wymienionego w poświadczeniu i ich udziałów w spadku". Na pierwszy rzut oka różnica wydaje się zasadnicza, ponieważ w projekcie posłużono się zwrotem „każdego ze spadkobierców", a w rozporządzeniu wskazano zaś „statusu lub praw każdego spadkobiercy", co mogłoby sugerować, że odstąpiono od możliwości poświadczenia częściowego, gdyż „każdego spadkobiercy" odmiennie niż „każdego ze spadkobierców" można odczytywać jako „wszystkich spadkobierców".

W celu ustalenia, czy był to celowy zabieg prawodawcy unijnego, przeanalizować należy inne wersje językowe rozporządzenia[2058]. I tak, w wersji angielskiej w projekcie rozporządzenia znalazło się „*the rights of each heir or legatee, and their share*", a w rozporządzeniu „*the status and/or the rights of each heir or, as the case may be, each legatee*

[2057] Tak M. Margoński, *Charakter* ..., s. 12 i J. Pisuliński, *Europejskie*, s. 631.

[2058] Wszystkie wersje językowe projektu rozporządzenia znajduja się na https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/?uri=CELEX%3A52009PC0154&qid=1709061453628, a rozporządzenia nr 650/2012 na https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/?uri=celex%3A32012R0650, dostępne w dniu 27 lutego 2024 r.

mentioned in the Certificate and their respective shares of the estate". W wersji francuskiej projektu rozporządzenia wskazano „*les droits de chaque héritier ou légataire, et la quote-part revenant à ceux-ci*", a w rozporządzeniu „*a qualité et/ou les droits de chaque héritier ou, selon le cas, de chaque légataire mentionné dans le certificat et la quotepart respective leur revenant dans la succession*". W wersji hiszpańskiej projektu podano „*los derechos de cada heredero o legatario, y la parte alícuota que les corresponde*", a w rozporządzeniu „*a cualidad y/o los derechos de cada heredero o, en su caso, de cada legatario mencionado en el certificado y sus respectivas cuotas hereditarias*". W wersji włoskiej projektu rozporządzenia użyto sformułowania „*i diritti di ciascun erede o legatario, e le rispettive quote ereditarie*", a w rozporządzeniu „*la qualità e/o i diritti di ciascun erede ovvero di ciascun legatario menzionato nel certificato e le rispettive quote ere ditarie*". W wersji niemieckiej projektu posłużono zaś się zwrotem „*die Rechte der einzelnen Erben oder Vermächtnisnehmer und deren Nachlassquote*", a w rozporządzeniu „*die Rechtsstellung und/oder die Rechte jedes Erben oder gegebenenfalls Vermächtnisnehmers, der im Zeugnis genannt wird, und seinen jeweiligen Anteil am Nachlass*".

Z powyższego porównania wynika, że w wersjach angielskiej, francuskiej, hiszpańskiej i włoskiej zarówno w projekcie rozporządzenia i w samym rozporządzeniu posłużono się tymi sami zwrotami językowymi, co mogłoby świadczyć, że „każdego spadkobiercy" z art. 63 ust. 2 e.r.s. należy rozumieć jako „każdego ze spadkobierców". Jednakże wersja niemiecka, podobnie jak polska, różnicuje art. 39 lit. a) projektu, gdzie zawarto zwrot „*der einzelen Erben*", czyli „poszczególnych spadkobierców", od art. 63 ust. 2 lit. a) e.r.s., w którym podano „*jedes Erben*" – „każdego spadkobiercy".

Ponadto w art. 68 lit. l) e.r.s., który jest głównym argumentem dla zwolenników odrzucenia koncepcji częściowego EPS, wskazano inaczej niż w art. 63 ust. 2 e.r.s., że poświadczenie zawierać ma, jeśli jest to wymagane ze względu na cel jego wydania: „udział przypadający każdemu ze spadkobierców". Podobny, jak wyżej zarysowany, problem dotyczy również innych wersji językowych tego przepisu. Użycie w niektórych z nich odpowiednika polskiego zwrotu „każdego ze" wskazuje funkcjonalnie, że EPS nie musi dotyczyć „wszystkich" spadkobierców. Jednakże ta wykładnia jest osłabiona przez użycie w innych wersjach językowych „każdego" spadkobiercy, co jest już bardziej zbliżone znaczeniowo do „wszystkich" spadkobierców. Wynik wykładni językowej nie jest więc jednoznaczny. Mając na uwadze, że wykładnia ta nie pozwala na wyrażenie kategorycznego

stanowiska, niezbędne jest uwzględnienie systematyki i celu rozporządzenia spadkowego[2059].

Z tego względu, że art. 65 e.r.s. i art. 68 e.r.s., będące odpowiednikami art. 38 ust. 1 i 41 ust. 1 projektu, odnoszą się do celu EPS i niezbędności zawartych w nich informacji dla poświadczenia statusu lub praw wnioskodawcy, ustalić trzeba, jaki jest cel EPS i jakie informacje są niezbędne i czy w związku z tym uzasadnione jest stanowisko, że EPS może poświadczać status lub prawa tylko jednego ze spadkobierców lub zapisobierców mających bezpośrednie prawa do spadku[2060].

Jak wskazuje art. 62 ust. 1 e.r.s., celem wydania tego poświadczenia jest wykorzystanie go w innym państwie członkowskim na potrzeby przepływu skutków, o których mowa w art. 69 e.r.s. Art. 63 ust. 1 *in princ.* e.r.s. stwierdza zaś, że poświadczenie jest przeznaczone do wykorzystywania przez spadkobierców. Treść tego przepisu uszczegóławia jego ust. 2 lit. a), w świetle którego poświadczenie można wykorzystywać w szczególności do wykazania statusu lub praw każdego spadkobiercy – co odpowiada treści art. 39 lit. a) projektu oraz ust. 2 lit. b), w myśl którego EPS może poświadczać przyznanie spadkobiercy(-om) konkretnego składnika majątku lub konkretnych składników majątku stanowiącego część spadku. Dokonując wykładni tych przepisów, należy wyinterpretować normę prawną, zgodnie z którą wniosek o wydanie EPS jest składany m. in. w celu transgranicznego wykazania statusu lub praw każdego spadkobiercy lub zapisobiercy mającego bezpośrednie prawa do spadku lub przyznania spadkobiercy(-om) konkretnego składnika majątku.

Do rozstrzygnięcia pozostaje dalej, czy w treści EPS należy poświadczyć status lub prawa wszystkich spadkobierców i zapisobierców, o których mowa w art. 63 ust. 1 e.r.s., czy też tego (każdego) spadkobiercy albo takiego zapisobiercy, który złożył wniosek. Innymi słowy, istotne jest przesądzenie, czy niezbędne, dla poświadczenia statusu lub prawa wnioskodawcy, będą informacje dotyczące statusu lub praw pozostałych spadkobierców lub zapisobierców mających bezpośrednie prawa do spadku.

Odpowiedzi na to pytanie udzielić można interpretując treść art. 65 e.r.s. i 68 e.r.s. Z art. 65 ust. 3 *in princ.* e.r.s. w powiązaniu z art. 65 ust. 3 lit. e) e.r.s. wynika, że wniosek powinien zawierać informacje dotyczące ewentualnych beneficjentów spadku innych niż

[2059] Zob. pkt 33. wyroku TS w sprawie RK.
[2060] Zob. M. Margoński, *Europejskie* ..., s. 407-408.

wnioskodawca, tylko jeśli jest to niezbędne, aby organ wydający mógł poświadczyć okoliczności, o których poświadczenie ubiega się wnioskodawca. Z brzmienia tego przepisu należy wywieść, że wniosek o wydanie EPS powinien zawierać informacje, o których mowa w art. 65 ust. 3 lit. e) e.r.s. tylko, jeśli są one niezbędne do wykazania statusu lub prawa, którego poświadczenia domaga się wnioskodawca[2061].

Potwierdza to również formularz wniosku o wydanie EPS, w którym wskazano, że „Należy upewnić się wcześniej, które informacje są istotne z punktu widzenia wydania poświadczenia", co wskazuje, że poświadczenie nie musi zawierać wszystkich informacji, o których mowa w art. 68 e.r.s. Tożsamą argumentację należy wyprowadzić z art. 68 *in princ*. e.r.s. i art. 68 lit. g) e.r.s. Informacje dotyczące innych beneficjentów spadku będą umieszczone w EPS tylko w zakresie, w jakim są one wymagane ze względu na cel jego wydania. W wyroku w sprawie RK Trybunał Sprawiedliwości stwierdził, że artykuł 65 ust. 3 lit. e) e.r.s. uściśla, że wniosek o wydanie europejskiego poświadczenia spadkowego zawiera w szczególności informacje dotyczące ewentualnych innych aniżeli wnioskodawca beneficjentów na podstawie rozrządzenia na wypadek śmierci lub z mocy prawa. Zgodnie z art. 68 lit. g) e.r.s. informacja ta musi zostać powtórzona w tym poświadczeniu[2062]. Według M. Margońskiego, przemawia to, choć nie jednoznacznie, za odrzuceniem przez Trybunał koncepcji EPS, jako instrumentu autolegitymacyjnego[2063].

Ze stanowiska Trybunału można wywieść, że informacje z art. 68 lit. g) e.r.s. powinny zostać uwzględnione, jeśli zawarto je we wniosku. Nie oznacza to jednak, że każdy wniosek, w przypadku wielości spadkobierców, powinien je zawierać. Ponadto, jak wydaje się, celem tej wypowiedzi Trybunału było przesądzenie, że również inne osoby wskazane w EPS mogą powoływać się na jego skutki. Niekoniecznie więc miał on na myśli wyjaśnienie, że EPS ma poświadczać prawa wszystkich spadkobierców jednocześnie. W tym miejscu należy ponownie odwołać się do niezbędności i celowości informacji zawartych w EPS (art. 65 ust. 3 e.r.s. i art. 68 zdanie pierwsze e.r.s.). Treść rozdziału VI rozporządzenia spadkowego i systematyka całego rozporządzenia, a zwłaszcza jego ogólny cel w postaci ułatwienia obiegu skutków prawnych w sprawach dotyczących dziedziczenia, sugeruje, że

[2061] Co słusznie podkreślają również T. Ivanc, S. Kraljić, *European* ..., s. 263-267. Podobnego zdania jest również I. Antón Juárez, *Régimen* ..., s. 778, która podkreśla, że o ile z art. 68 e.r.s. wynika, że tylko te informacje można umieścić w EPS, o tyle nie oznacza to, iż trzeba je wszystkie umieszczać każdorazowo. Zakres informacji zawartych w EPS należy bowiem uzależnić od celu w jakim ma być on wydany, a tym samym jego treść może być dość różnorodna, ale w granicach zakreślonych przez art. 68 e.r.s. Por. także Ch. Budzikiewicz [w:] A.-L. Calvo Caravaca, A. Davì, H.-P. Mansel, *The EU Succession* ..., s. 746.

[2062] Pkt 40. wyroku TS w sprawie Vorarlberger Landes- und Hypothekenbank.

[2063] Tak M. Margoński, *Europejskie* ..., s. 349.

celem wydania EPS może być tak poświadczenie prawa lub statusu jednego spadkobiercy, jak i części z nich albo wszystkich spadkobierców. Jeśli więc wykazanie statusu wnioskodawcy, jako spadkobiercy, nie będzie wymagało ustalenia uprawnień innych beneficjentów, nie będzie konieczne umieszczanie tych informacji w EPS[2064].

Za tym, że w EPS należy każdorazowo zawrzeć informację o wszystkich spadkobiercach, przemawiać ma art. 68 lit. l) e.r.s., ponieważ stwierdza on m. in., że EPS powinno zawierać informację o udziałach przypadających każdemu ze spadkobierców. Pomija się przy tym jednak, że przepis ten wymaga umieszczenia tej informacji nie zawsze, a tylko jeśli zawarcie jej jest wymagane ze względu na cel poświadczenia. Ponadto obowiązek umieszczenia tych informacji ma wynikać z zawartej w załączniku V do formularza V EPS, adnotacji, że wypełnienie go jest obowiązkowe, jeśli celem poświadczenia jest poświadczenie statusu i praw spadkobiercy(ów). Argument na rzecz konieczności każdorazowego umieszczania w EPS informacji dotyczących wszystkich spadkobierców wywodzi się także z przypisu 11 do formularza V załącznika IV EPS, który stanowi, że w przypadku więcej niż jednego spadkobiercy należy dołączyć dodatkową kartę.

Przyjąć należy, że informację, określoną w art. 68 lit. l) e.r.s., trzeba zamieścić w EPS, jeśli wnioskodawca domaga się poświadczenia swojego statusu, jako spadkobierca uprawniony do spadku w systemach prawnych, które przewidują sukcesję generalną i jeśli z niej wywodzi on swoje prawa[2065]. Wtedy bowiem status lub prawa wnioskodawcy są powiązane z uprawnieniami lub statusem innych spadkobierców[2066]. Natomiast, jeśli wnioskodawca wnosi o poświadczenie tylko swojego statusu jako spadkobiercy, który nie będzie powiązany z uprawnieniami lub statusem innych spadkobierców, np. jeśli z chwilą otwarcia spadku nabył on jako spadkobierca prawo wchodzące do spadku ze skutkiem rzeczowym albo po otwarciu spadku doszło do działu spadku ze skutkiem *ex tunc*, wystarczające będzie wypełnienie jednego załącznika[2067].

[2064] Słusznie zwraca uwagę M. Margoński, że jeśli spadkobierca wnosi o poświadczenie tylko dziedziczenia, to w razie istnienia zapisów windykacyjnych albo jeśli powołany został wykonawca testamentu lub zarządca spadku, informacje te trzeba uwzględnić w EPS jako ograniczające prawa spadkobiercy. Tenże, *Charakter* ..., s. 17.

[2065] W literaturze przykładowo podaje się, że dane dotyczące wszystkich spadkobierców będą wymagane np. jeśli wnioskodawca zamierza przeprowadzić operacje z rachunku bankowego spadkodawcy, w związku z czym celowe jest wskazanie, że jego uprawnienia ograniczają się tylko do części znajdujących się na takim rachunku środków. Przykład za P. Wautelet [w:] A. Bonomi, P. Wautelet, *Le droit* ..., s. 860.

[2066] Por. 41-45 wyroku TS w sprawie Vorarlberger Landes- und Hypothekenbank.

[2067] Przyjęcie, że każdorazowo należy dołączyć informacje na temat wszystkich spadkobierców wydaje się nazbyt formalistyczne. Jako taki przykład można wskazać sytuację, w której sąd państwa członkowskiego X wydał krajowe poświadczenie spadkowe, w którym wskazał, że do dziedziczenia zostali powołani A i B. Spadkobiercy dokonali następnie działu spadku ze skutkiem rzeczowym *ex tunc* od chwili otwarcia

Odnośnie zaś do przypisu 11 do formularza V załącznika IV EPS, podkreślenia wymaga, że podobnej treści są przypisy nr 14[2068] i 16, które również nakazują dołączenie dodatkowych formularzy w przypadku wielości zapisobierców mających bezpośrednie prawa do spadku oraz wykonawców testamentów i zarządców spadku. Jednakże co do tych podmiotów autorzy, którzy negują na tej podstawie możliwość poświadczenia praw tylko części spadkobierców[2069], jednocześnie nie uwzględniając w tym kontekście przypisów 14 i 16, opowiadają się za możliwością sporządzenia EPS tylko co do jednego zapisobiercy mającego bezpośrednie prawa do spadku, wykonawcy testamentu lub zarządcy spadku[2070]. Tym samym, zawarty w przypisie 11 nakaz dołączenia dodatkowej karty nie może mieć charakteru bezwzględnego. Jeśli prawa wnioskodawcy, jako spadkobiercy, będą zbliżone do pozycji zapisobiercy mającego bezpośrednie prawa do spadku, brak jest przekonujących argumentów, aby odmiennie traktować te dwie grupy beneficjentów.

Rozważając kwestię ograniczenia EPS tylko do jednego albo części spadkobierców, należy ustalić również, jaki jest zakres kognicji organu wydającego w sprawie o wydanie EPS. Sąd, rozpoznając wniosek o wydanie EPS, niewątpliwie rozpoznaje sprawę co do istoty. W odróżnieniu od sprawy o stwierdzenie nabycia spadku, w której przedmiotem postępowania jest ustalenie porządku dziedziczenia po spadkodawcy[2071] i w której sąd związany jest tylko osobą spadkodawcy, w sprawach dotyczących wydania EPS organ wydający jest związany: wnioskodawcą oraz uprawnieniem lub statusem, którego poświadczenia on domaga się[2072].

Mając na uwadze prawo polskie, zwrócić uwagę należy, że art. 1142^1 k.c. i art. 95r pr. o not. odwołuje do odpowiedniego stosowania m. in. art. 670 § 1 zdanie pierwsze k.p.c., który stanowi, że sąd spadku bada z urzędu, kto jest spadkobiercą, co mogłoby sugerować,

spadku, na podstawie którego nieruchomości wchodzące w skład spadku znajdujące się w państwie Y uzyskał B, a nieruchomości znajdujące się w państwie Z przypadły A. A zwrócił się następnie do organu wydającego w państwie X o wydanie EPS, które zamierza wykorzystać w państwie Z w celu poświadczenia swoich praw do nieruchomości tam położonych. W takiej sytuacji nie jest niezbędne, aby w treści EPS umieścić informacje dotyczące spadkobiercy B, gdyż wniosek dotyczy jedynie wykazania sytuacji prawnej spadkobiercy A, która w takiej sytuacji nie ingeruje w sytuację prawną spadkobiercy B, ani nie ma charakteru mylącego i nie zagraża pewności obrotu. Ponadto, jeśli do wydania EPS dochodzi już po dziale spadku o charakterze *ex tunc* zbędne wydaje się również wskazywanie udziału w części spadku, a wymagane byłoby wskazanie tego prawa jako przypadającego spadkobiercy na podstawie art. 68 ust. 1 lit. l) e.r.s. Zob. krytyczne uwagi M. Margońskiego dotyczące możliwości poświadczenia w EPS skutków działu spadku dokonanego zgodnie ze statutem spadkowym *ex tunc*. Tenże, *Europejskie* ..., s. 415 i nast.

[2068] Odnotować należy brak przypisu 14 w polskiej wersji językowej formularza.

[2069] Tak M. Margoński, *Europejskie* ..., s. 410.

[2070] Tak M. Margoński, *Charakter* ..., s. 17.

[2071] Art. 1025 § 1 k.c. i art. 677 § 1 k.p.c. Zob. też M. Margoński, *Europejskie* ..., s. 352.

[2072] Por. tamże, s. 354 i 378.

że organ wydający powinien w treści EPS umieścić informacje o wszystkich spadkobiercach. Jednakże art. 95r pr. o not. nie odwołuje do odpowiedniego stosowania art. 677 § 1 k.p.c. dotyczącego obligatoryjnych elementów postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku, ponieważ rozporządzenie spadkowe zawiera w tym zakresie przepisy szczególne.

Z tych względów przyjąć można, że odpowiednie stosowanie art. 670 k.p.c. powinno wiązać się z ustaleniem spadkobierców, co może umożliwić organowi wydającemu umieszczenie stosownych informacji w EPS. W literaturze trafnie wywodzi się, że o zakresie elementów podlegających poświadczeniu decyduje wnioskodawca, gdyż wskazuje w jakim celu chce wykorzystać poświadczenie[2073]. Wynika to z art. 66 ust. 1 e.r.s., w którym stwierdzono, że organ wydający rozpoznając sprawę o wydanie EPS weryfikuje informacje przedłożone przez wnioskodawcę na podstawie zaoferowanego przez niego materiału. Nawet działanie takiego organu z urzędu ogranicza się do „dokonania niezbędnych do tej weryfikacji ustaleń", czyli nadal tylko do weryfikacji stanowiska wnioskodawcy.

Oznacza to, że sprawa o wydanie EPS polega na zbadaniu zgodności z rzeczywistym stanem faktycznym i prawnym wniosku oraz ewentualnym uzupełnieniu EPS o wymagane, ze względu na jego cel, informacje[2074]. Wydaje się, że sprawa taka nie dotyczy natomiast każdorazowo ustalenia np. kręgu osób dziedziczących po spadkodawcy oraz ich praw i uprawnień tylko, co należy podkreślić, dotyczy ona poświadczenia, czy wnioskodawcy przysługują dane uprawnienia wynikające z dziedziczenia, a wskazane we wniosku o wydanie EPS[2075]. Za sporządzeniem EPS, które może ograniczać się tylko do jednego spadkobiercy, przemawia także fakt, że poświadczenie takie jest wydawane w celu wykorzystania w innym państwie przez wnioskodawcę, a nie przez wszystkich spadkobierców, którzy mogą nie spełniać tego wymogu.

Wniosek o wydanie EPS zostanie więc rozpatrzony pozytywnie jedynie, jeśli w toku postępowania zostanie wykazane, że wnioskodawca posiada status i uprawnienia, których poświadczenia domaga się albo status taki posiadają również inni spadkobiercy, jeśli takie żądanie jest objęte wnioskiem albo ze względu na cel wniosku niezbędne jest umieszczenie tych informacji z urzędu[2076]. Mając na uwadze wyraźne brzmienie art. 65 ust. 3 *in princ.* e.r.s. i art. 68 *in princ.* e.r.s., wszelkie ustalenia i treść zawarta w EPS ma być niezbędna i

[2073] W. Karpowicz [w:] W. Gonet, *Prawo* ..., s. 615.
[2074] Podobnie W. Karpowicz [w:] W. Gonet, *Prawo* ..., s. 629.
[2075] Podobnie P. Grzegorczyk, K. Weitz [w:] T. Ereciński (red.), *Kodeks* ..., s. 609-610 i P. Rylski, K. Weitz, *Postępowania* ... s. 24-25.
[2076] Dopuścić również należy możliwość zgłoszenia, w toku postępowania o wydanie EPS, przez inne osoby wskazane w art. 63 ust. 1 e.r.s., żądania umieszczenia w EPS informacji dotyczących ich uprawnień.

celowa dla poświadczanych okoliczności.

Stanowisko o możliwości wydania „częściowego" EPS dotyczącego uprawnień tylko jednego spadkobiercy odrzuca się również z tego względu, że takie poświadczenie mogłoby wprowadzać w błąd innych uczestników obrotu prawnego[2077]. Zarzut ten nie jest we wszystkich sytuacjach, które mogą być przedmiotem poświadczenia, przekonujący. Wynika to przede wszystkim z tego, że treść formularza EPS jest tak skonstruowana, iż możliwe jest umieszczenie wszelkich niezbędnych informacji dotyczących uprawnień spadkobiercy. Ponadto, mając na uwadze domniemanie z art. 69 ust. 2 zdanie drugie e.r.s., w przypadku wyczerpującego umieszczenia tych danych nie powinno być wątpliwości co do zakresu praw spadkobiercy, zarówno w zakresie pozytywnie, jak i negatywnie zakreślonym.

To, że EPS dotyczyć może sytuacji prawnej jednego ze spadkobierców i że w tym zakresie organ wydający jest związany wnioskiem nie oznacza, że jest to związanie bezwzględne,\ w tym sensie, iż poświadczenie może zawierać tylko informacje, których umieszczenia w nim domaga się wnioskodawca[2078]. Mając na uwadze daleko idące skutki EPS, które mogą wpływać na sytuację prawną innych osób, organ wydający zobowiązany jest zapewnić, aby poświadczenie zawierało wszystkie prawnie relewantne informacje dotyczące poświadczanego statusu lub uprawnienia, tak aby zapewnić ochronę obrotu prawnego, który może mieć miejsce przy użyciu EPS[2079].

W tym kontekście nie do końca zasadny jest także argument, wywodzony z art. 66 ust. 4 e.r.s., że za każdorazowym obowiązkiem umieszczenia danych dotyczących wszystkich spadkobierców przemawia obowiązek poinformowania ewentualnych beneficjentów w taki sposób, aby mogli oni zgłosić swoje prawa[2080]. Z faktu, że organ wydający ma obowiązek poinformować potencjalnych beneficjentów, nie wynika, że zawsze należy w treści EPS uwzględnić ich uprawnienia. Do uwzględnienia ich statusu lub praw może dojść, ale nie musi – będzie to bowiem zależeć od zgłoszonego przez wnioskodawcę celu poświadczenia i ewentualnie od zajętego przez zawiadomione osoby stanowiska co do treści EPS. Jeśli więc na status lub uprawnienia wnioskodawcy będą miały wpływ uprawnienia innych osób, np. ograniczająco wpływając na sytuację prawną, której poświadczenia domaga się wnioskodawca, informacje takie należy ująć w EPS, gdyż niewątpliwie są one wymagane

[2077] M. Rzewuski, *Legitimierende ...,* s. 26.
[2078] Por. M. Margoński, *Europejskie ...,* s. 409.
[2079] Na zachowanie ostrożności przy wydawaniu „częściowych" EPS celnie zwraca uwagę M. Margoński, *Charakter ...,* s. 17. Podobnie M. Rzewuski, *Legitimierende ...,* s. 27.
[2080] M. Margoński, *Europejskie ...*, s. 411 i J. Pisuliński, *Europejskie ...,* s. 631.

ze względu na cel poświadczenia (art. 68 ust. 1 *in princ.* e.r.s. w zw. z art. 69 ust. 2 zdanie drugie e.r.s.).

Dodatkowo, jak wielokrotnie zaznaczano, wykładnię prawa unijnego, a zwłaszcza autonomicznych postępowań, takich jak w przedmiocie wydania EPS, należy przeprowadzać w oderwaniu od prawa wewnętrznego. Argumenty, które przemawiały za tym, że ustawodawca krajowy zdecydował, że w postępowaniu o stwierdzenie nabycia spadku trzeba ustalać wszystkich spadkobierców, którzy zostali powołani do dziedziczenia, nie mogą automatycznie przesądzać, że te same względy odnoszą się do procedury unijnej. Dokonując analizy przepisów rozporządzenia spadkowego dotyczących EPS oraz preambuły tego aktu prawnego, stwierdzić należy, że jego celem jest ułatwienie, uproszczenie i przyśpieszenie postępowań transgranicznych dotyczących dziedziczenia, dlatego też poświadczenie to zostało ukształtowane jako instrument elastyczny i dyspozytywny.

Podsumowując, zasadne jest stanowisko, że EPS powinno zawierać informacje, które są niezbędne ze względu na jego cel[2081]. Prawodawca unijny podał w art. 63 ust. 2 e.r.s. przykładowo trzy takie cele, czyli poświadczenie: 1) statusu lub praw każdego spadkobiercy lub każdego zapisobiercy mającego bezpośrednie prawa do spadku, 2) przyznanie spadkobiercy(-om) lub zapisobiercy(-om) konkretnego składnika lub składników majątkowych lub 3) uprawnień osoby wymienionej w poświadczeniu do wykonania testamentu lub do zarządzania spadkiem.

Jeśli chodzi o pierwszy cel, przyjąć należy, że EPS powinno poświadczać prawa lub status dotyczące każdego, czyli wszystkich spadkobierców łącznie, co zapewnia najpełniejszą ochronę obrotu prawnego. Tylko w zakresie, w jakim jest to niezbędne do takiego poświadczenia, EPS powinno zawierać inne informacje, w tym dotyczące innych spadkobierców, jeśli oddziałują one na sytuacje prawną wnioskodawcy wynikającą z dziedziczenia. Informacje, odnoszące się do praw lub statusu innych osób niż wnioskodawca, mogą zostać umieszczone w EPS już ze względu na treść wniosku, czy też na żądanie zgłoszone w toku postępowania o wydanie EPS przez inne osoby niż wnioskodawca wskazane w art. 63 ust. 1 e.r.s. Postulować również należy, aby takie informacje były umieszczane przez organ wydający z urzędu, w razie powzięcia przez niego przekonania o celowości i ko-

[2081] M. Margoński opowiada się za możliwością wydania EPS „częściowego", tworzonego z określonych modułów, które mają być, uwzględniając okoliczności danej sprawy, relewantne dla wnioskodawcy. M. Margoński, *Europejskie* ..., s. 407-408.

nieczności ich uwzględnienia ze względu na cel poświadczenia, co wydaje się, że w praktyce będzie regułą[2082].

Nie oznacza to jednak, że nie jest możliwe wydanie EPS legitymującego tylko jednego ze spadkobierców. Mając na uwadze olbrzymią różnorodność stanów faktycznych związanych z dziedziczeniem, nie można takiej sposobności *a priori* odrzucać. Składając wniosek, wnioskodawca może dążyć do uzyskania poświadczenia przysługujących jedynie jemu uprawnień, czyli do uzyskania możliwości transgranicznego powoływania się na skutki prawne, o których mowa w art. 69 e.r.s., dotyczące tylko jego sytuacji prawnej związanej z dziedziczeniem, co wynika z art. 62 ust. 1 e.r.s. i art. 63 ust. 2 lit. b) e.r.s. Jednocześnie wobec pozostałych spadkobierców może nie zachodzić potrzeba transgranicznego obiegu skutków prawnych ich dotyczących. Nie zawsze więc celem EPS będzie poświadczenie o charakterze generalnym dotyczące np. ustalenia sytuacji prawnej wszystkich spadkobierców. Może to być bowiem poświadczenie o charakterze indywidualnym i konkretnym[2083].

EPS może legitymować trzy grupy podmiotów: spadkobierców, zapisobierców mających bezpośrednie prawa do spadku i wykonawców testamentów i zarządców spadku[2084]. W rozprawie przyjęto, że EPS powinno składać się z modułów odpowiadających dwóm wypadkowym: 1) przynależności do określonej grupy beneficjentów i 2) celu, jakiemu służyć ma poświadczenie[2085]. Na podstawie takiego ujęcia tego zagadnienia można dojść do następujących wniosków.

W kwestii pierwszej grupy podmiotów – spadkobierców – możliwe są dwie konfiguracje EPS. W pierwszej z nich wnioskodawca dąży do wylegitymowania swojego statusu

[2082] W literaturze zwraca się uwagę, że newralgiczne jest wydanie EPS legitymującego jedynie spadkobierców w sytuacji, w której zostały ustanowione również zapisy windykacyjne, czy też sytuacja, w której legitymowani są spadkobiercy, a ustanowiony został również wykonawca testamentu. Zob. M. Margoński [w:] K. Osajda (red.)*, Prawo i postępowanie ...*, art. 63 e.r.s., nb 14-15.

[2083] Nie jest zasadne stanowisko, że EPS wywołujące skutki w Polsce będzie wywoływało skutki tożsame z stwierdzeniem nabycia spadku lub przedmiotu zapisu windykacyjnego, czy też zarejestrowanym APD, gdyż może ono takie skutki wywoływać, ale może też wywoływać tylko część tych skutków, a nawet EPS, jeśli poświadcza prawa wykonawcy testamentu, nie będzie wywoływać żadnych tożsamych skutków z tymi polskimi dokumentami poświadczającymi dziedziczenie. Por. K. Borzemska, *Europejskie ...*, s. 301.

[2084] Z tych względów nie można zgodzić się ze stanowiskiem A.J. Szeredy, że założeniem rozporządzenia spadkowego jest wydanie tylko jednego EPS co do majątku jednego spadkodawcy. Tenże, [w:] M. Marciniak (red.), *Kodeks ...*, s. 401 i nast. nb 20. Zob. M. Margoński, *Europejskie ...*, s. 322-323 i A.J. Szereda, B. Wolska [w:] A.J. Szereda (red.), *Prawo ...*, art. 95y nb 3.

[2085] Opisany podział modułowy stanowi doprecyzowanie koncepcji zaprezentowanej przez M. Margońskiego, *Europejskie ...*, s. 408.

lub prawa, jako jedyny spadkobierca albo jako jeden ze spadkobierców. W ostatnim wypadku prawa ich są wspólne lub istotnie ze sobą powiązane, co powoduje konieczność zawarcia w poświadczeniu informacji dotyczących wszystkich spadkobierców. W drugim układzie celem wnioskodawcy jest wykazanie indywidualnie przysługującego mu prawa do konkretnego składnika lub składników majątku spadkowego. W takiej sytuacji nie zachodzi potrzeba, aby w EPS umieszczać dane dotyczące innych spadkobierców, gdyż uprawnienie wnioskodawcy, co do zasady, nie koliduje z ich sytuacją prawnospadkową. Ze względu na konieczność zapewnienia elastyczności i efektywności tej instytucji opowiedzieć się należy za tym, że wyjątkowo dopuszczalne jest wydanie EPS w takiej sytuacji odnośnie do jednego lub części spadkobierców. Zasadne będzie to w tych sytuacjach, w których pozycja prawna spadkobiercy zbliżona jest do zapisobiercy mającego bezpośrednie prawa do spadku. Przykładem tego może być ustawowy zapis naddziałowy o skutkach rzeczowych, czy też rozrządzenia działowe o skutkach rzeczowych[2086].

Tym samym ze względu na istotne rozbieżności, legitymowanie na podstawie art. 63 ust. 2 lit. a) e.r.s., powinno dotyczyć raczej wszystkich spadkobierców, natomiast dopuścić należy wydanie EPS co do jednego lub części spadkobierców na podstawie art. 63 ust. 2 lit. b) e.r.s., jeśli z chwilą otwarcia spadku nabyli oni majątek spadkowy w sposób rzeczowy. Problematyczne jest, czy w EPS dopuszczalne jest poświadczenie nabycia majątku spadkowego w drodze działu spadku tak *ex tunc*, jak i *ex nunc*[2087]. Zagadnienie to jest na tyle kontrowersyjne, że ostatecznie w tej kwestii będzie musiał wypowiedzieć się Trybunał Sprawiedliwości. W razie odrzucenia takiej możliwości zdecydowanie należy się opowiedzieć, aby przy przeglądzie rozporządzenia spadkowego (art. 82 e.r.s.) rozpocząć prace nad jego nowelizacją w kierunku poszerzenia zakresu EPS również o poświadczanie nabycia majątku spadkowego ze skutkiem rzeczowym w wyniku działu spadku.

Co do drugiej grupy beneficjentów – zapisobierców mających bezpośrednie prawa do spadku – ze względu na to, że zasadniczym celem, jaki przyświeca wydawaniu im EPS jest, podobnie jak przy drugiej grupie spadkobierców, poświadczenie praw do przedmiotu zapisu, opowiedzieć się należy za możliwością wydawania EPS ograniczających się tylko do jednego zapisobiercy. Co do takich zapisobierców, nabywają oni prawo lub prawa

[2086] Zob. M. Margoński, *Europejskie* ..., s. 415-416, tenże [w:] K. Osajda (red.)*, Prawo i postępowanie* ..., art. 63 e.r.s., nb 6-6.1, tenże, *Ogólna* ..., s. 90.

[2087] M. Margoński odrzuca możliwość legitymowania EPS nabycia majątku spadkowego w drodze czynności prawnych. M. Margoński [w:] K. Osajda (red.)*, Prawo i postępowanie* ..., art. 63 e.r.s., nb 6.1, tenże, *Ogólna* ..., s. 90.

wchodzące w skład majątku spadkowego, wobec czego, w zasadzie, ich uprawnienie nie powinno kolidować z uprawnieniem innego zapisobiercy mającego bezpośrednie prawa do spadku.

W przypadku ostatniej grupy – wykonawców testamentów i zarządców spadku – zasadne jest sporządzanie EPS poświadczających prawa każdego z nich, przy czym w sytuacji, w której ich uprawnienia wzajemnie się przenikają, celowe jest wydawanie EPS wspólnych dla wszystkich wykonawców lub zarządców, aby w obrocie prawnym została oddana pełna istota materii związanej z zarządem spadkiem. W przypadku wielości wykonawców testamentu lub zarządców spadku zasadne byłoby precyzyjne określenie przysługujących im uprawnień, z jednoczesnym wskazaniem, że ich uprawnienia są ograniczone przez uprawnienia innego wykonawcy testamentu lub zarządcy spadku[2088]. EPS powinno zawierać informacje o wszystkich takich podmiotach dopiero w sytuacji, w której ze względu na poświadczane okoliczności będzie to niezbędne i konieczne.

Rozważyć pozostaje jeszcze, co powinien uczynić organ wydający w sytuacji, w której tylko część żądania wnioskodawcy nadaje się do poświadczenia – czy należy wtedy wydać EPS częściowe i w pozostałym zakresie wniosek oddalić, czy też należy wniosek oddalić w całości. Niektórzy autorzy optują za możliwością wydania jedynie EPS odpowiadającego treści wniosku, negując dopuszczalność uwzględnienia częściowego wniosku[2089], inni zaś skłaniają się ku wydaniu EPS w części poświadczającego informacje zawarte we wniosku[2090]. Wynikać ma to z tego, że w rozporządzeniu spadkowym nie przewidziano możliwości zawieszenia postępowania w przedmiocie wydania EPS, a co za tym idzie wnioskodawca nie może w razie wątpliwości uzupełnić materiału dowodowego celem wykazania zasadności wniosku. Jeśli więc organ wydający nie posiada wystarczających informacji, na podstawie których mógłby w całości poświadczyć informacje zawarte we wniosku, należy go oddalić. Stanowiska tego nie można podzielić.

Po pierwsze, prawodawca unijny wskazał w art. 66 e.r.s., w jaki sposób powinno nastąpić ewentualne uzupełnienie materiału zebranego w sprawie. Może to nastąpić z urzędu – art. 66 ust. 1 zdanie drugie e.r.s., organ może postanowić o zaakceptowaniu innych

[2088] Zob. P. Cybula, J. Zatorska [w:] M. Załucki (red.), *Unijne* ..., s. 360 i W. Górny, *Podmioty* ..., s. 24.

[2089] Tak m. in. B. Kreße [w:] A.-L. Calvo Caravaca, A. Davì, H.-P. Mansel, *The EU Succession* ..., s. 713-715. I B. Trocha [w:] J. Jankowski (red.), *Kodeks* ..., art. 1142^3 k.p.c. nb 2.

[2090] Tak m. in. M. Margoński, *Europejskie* ..., s. 347-349, P. Cybula, J. Zatorska [w:] M. Załucki (red.), *Unijne* ..., s. 369 i 371, P. Wautelet [w:] A. Bonomi, P. Wautelet, *Le droit* ..., s. 846 i 852, I. Antón Juárez, *La prueba* ..., s. 196, P. Borkowski [w:] T. Szanciło (red.), *Kodeks* ..., art. 1142^3 k.p.c., nb 5 i M. Rzewuski, *Ustanowienie* ..., LEX/el. 2019, pkt 9. i P. Pietrzak, *Europejskie* ... [w:] J. Bocianowska (red.), *Nowe* ..., s. 49-50. Por. również M. Margoński, *Europejskie* ..., s. 354 i 377-378.

form dowodów – art. 66 ust. 2 e.r.s., czy też można odebrać oświadczenie pod przyrzeczeniem lub w formie oficjalnego oświadczenia zastępującego przyrzeczenie – art. 66 ust. 3 e.r.s. Dlatego też nie przewidziano zawieszenia postępowania w celu zebrania dodatkowych dowodów.

Po drugie, pogląd ten opiera się na błędnym założeniu, że możliwe jest zawieszenie postępowania, aby uzupełnić materiał dowodowy. Powszechne jest bowiem stanowisko, że trudności związane z zebraniem materiału dowodowego nie stanowią przeszkody w rozpoznaniu sprawy skutkującej zawieszeniem postępowania. Nie jest zasadne zawieszanie postępowania w oczekiwaniu aż wnioskodawca wykaże prawidłowość zgłoszonych we wniosku informacji. Jeśli więc brak jest materiału dowodowego na wydanie EPS zgodnie z wnioskiem, mimo podjętych czynności na podstawie art. 66 ust. 1-3 e.r.s., organ wydający powinien w niewykazanej części odmówić wydania EPS[2091].

Nie można stwierdzić kategorycznie, że odmowa wydania EPS zawsze będzie całościowa. Ze względu na bogactwo stanów faktycznych, których mogą dotyczyć wnioski o wydanie EPS, w praktyce może okazać się zasadne wydanie EPS uwzględniającego tylko część wniosku. Może to mieć miejsce zwłaszcza wtedy, jeśli wnioskodawca domagał się poświadczenia kilku uprawnień, a część z nich nie jest zasadna[2092]. Rację ma przy tym P. Wautelet, że wydanie częściowego EPS może nastąpić tylko, jeśli wątpliwości organu wydającego nie będą dotyczyć okoliczności będącej głównym przedmiotem poświadczenia[2093].

6.2. Pozostałe postępowania w przedmiocie europejskiego poświadczenia spadkowego

Wnioskodawca nie otrzymuje oryginału EPS[2094]. W myśl art. 70 ust. 1 e.r.s. organ

[2091] Tak trafnie M. Załucki [w:] M. Załucki (red.), *Unijne* ..., s. 371.

[2092] Jako przykład można wskazać wniosek o wydanie EPS złożony przez kuratora spadku ustanowionego na podstawie art. 666 § 1 k.p.c., w którym domaga się on umieszczenia informacji, że posiada uprawnienia do zamknięcia konta bankowego i do sprzedaży nieruchomości. W toku postępowania ustalono, że kurator nie posiada zezwolenia sądu sprzedaż nieruchomości, jako czynności przekraczającej zakres zwykłego zarządu spadkiem (art. 667 § 2 k.p.c. w zw. z art. 935 § 3 k.p.c.). W takiej sytuacji nie ma przeszkód do wydania EPS częściowego poświadczającego uprawnienie wnioskodawcy do zamknięcia konta bankowego i oddalenia wniosku w pozostałym zakresie. Brak jest przekonujących argumentów przemawiających za tym, że wniosek w takim stanie należałoby w całości oddalić, mając jednocześnie na uwadze, że jeśli następnie kurator spadku złożyłby wniosek ograniczony jedynie do poświadczenia uprawnienia do zamknięcia konta bankowego, to zostałby on uwzględniony.

[2093] P. Wautelet [w:] A. Bonomi, P. Wautelet, *Le droit …*, s. 846 i 852.

[2094] Zob. zdanie drugie motywu 72. rozporządzenia nr 650/2012.

wydający przechowuje oryginał poświadczenia[2095] i wydaje poświadczony odpis lub odpisy wnioskodawcy i każdemu, kto wykaże uzasadniony interes[2096]. Nie powinno budzić wątpliwości, że możliwe jest wydanie kilku odpisów EPS różnym osobom, jak i wydanie kilku odpisów EPS tej samej osobie.

Wnioskodawca uzyskuje odpis EPS z urzędu[2097]. W literaturze wskazano, że wnioskodawca, jeśli wnosi o wydanie kolejnego odpisu EPS, powinien wykazać, jaki ma w tym interes, chociaż rozporządzenie na ten temat milczy[2098]. Konieczność wykazania interesu w uzyskaniu kolejnego odpisu ma wynikać z tego, że stosownie do art 70 ust. 1 e.r.s. wnioskodawca ma mieć interes w uzyskaniu tylko jednego odpisu. Z argumentacją tą nie można zgodzić się. Z treści art 70 ust. 1 e.r.s. wynika wyraźnie, że wnioskodawcy może zostać wydany odpis lub odpisy EPS, bez żadnych dalszych wymagań. Wobec tego uznać należy, że organ wydający powinien już tylko na wniosek wnioskodawcy wydać mu kolejne odpisy EPS.

Natomiast każda inna osoba obowiązana jest wykazać uzasadniony interes[2099]. Rozporządzenie nie wyjaśnia, jak należy rozumieć to pojęcie. Powinno być ono oceniane odrębnie przy złożeniu każdego wniosku o wydanie poświadczonego odpisu EPS. Uznać można, że uzasadniony interes będą miały wszystkie osoby trzecie, dla których sytuacji prawnej istotne jest uzyskanie pewności co do dziedziczenia[2100]. Taki interes w uzyskaniu poświadczonego odpisu EPS mają m. in. wierzyciele i dłużnicy spadku, nabywcy majątku

---

[2095] W przypadku sądu, jako organu wydającego, po uprawomocnieniu postanowienia w przedmiocie wydania EPS należy przechowywać akta sprawy w archiwum przez 50 lat, co wynika z § 14 ust. 1 pkt 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 5 marca 2004 r. w sprawie przechowywania akt spraw sądowych oraz ich przekazywania do archiwów państwowych lub do zniszczenia (t. j. Dz. U. 2022 r., poz. 1697). Notariusz, jako organ wydający, po 10 latach od wydania EPS przekazuje dokumenty je dotyczące na przechowanie do archiwum ksiąg wieczystych właściwego sądu rejonowego (art. 90 § 1 pr. o not.).

[2096] Odnośnie do poświadczania odpisów dokumentów z akt sądowych w prawie polskim zob. § 31 zarządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 19 czerwca 2019 r. w sprawie organizacji i zakresu działania sekretariatów sądowych oraz innych działów administracji sądowej (Dz. Urz. MS z 2019 r., poz. 138 ze zm.).

[2097] Tak Ch. Budzikiewicz [w:] A.-L. Calvo Caravaca, A. Davì, H.-P. Mansel, *The EU Succession …*, s. 797. Natomiast P. Wautelet [w:] A. Bonomi, P. Wautelet, *Le droit …*, s. 907 wskazuje, że dobrą praktyką byłoby wydanie wnioskodawcy poświadczonego odpisu z urzędu. Odnośnie do prawa polskiego zob. art 1142^3 § 2 k.p.c.

[2098] Ch. Budzikiewicz [w:] A.-L. Calvo Caravaca, A. Davì, H.-P. Mansel, *The EU Succession …*, s. 797.

[2099] W przedmiocie wydania odpisu sąd wydaje postanowienie. Tak P. Grzegorczyk, K. Weitz [w:] T. Ereciński (red.), *Kodeks* ..., s. 614, P. Rylski, K. Weitz, *Postępowania …*, s. 25 i P. Borkowski [w:] T. Szanciło (red.), *Kodeks* ..., art. 1142^3 k.p.c., nb 10. Odmiennie M. Margoński [w:] P. Rylski (red.), *Kodeks …*, art. 1142^3 k.p.c., nb 7.2. Odnośnie do postępowania notarialnego część doktryny proponuje wydanie odrębnego protokołu. Zob. W. Karpowicz [w:] W. Gonet, *Prawo* ..., s. 638.

[2100] Będą to więc m. in. osoby, do których odnosi się treść EPS. Tak P. Wautelet [w:] A. Bonomi, P. Wautelet, *Le droit …*, s. 907. Por. Ch. Budzikiewicz [w:] A.-L. Calvo Caravaca, A. Davì, H.-P. Mansel, *The EU Succession …*, s. 798.

spadkowego. Ponadto poświadczony odpis EPS powinny uzyskać osoby, które są uprawnione do wystąpienia o wydanie EPS. Uzasadnieniem ich interesu powinno być już samo wykazanie uprawnienia do złożenia wniosku o wydanie poświadczenia.

Osoby, które nie są w stanie wykazać uzasadnionego interesu w uzyskaniu poświadczonego odpisu EPS, stosownie do zdania trzeciego motywu 72. preambuły rozporządzenia spadkowego, mogą na podstawie przepisów prawa wewnętrznego uzyskać odpis EPS, przy czym nie będzie to odpis poświadczony, o którym mowa w art. 70 ust. 1 e.r.s., tylko odpis zwykły. Jeśli chodzi o polskie prawo, przez zwykły odpis należałoby rozumieć kserokopię lub fotokopię EPS.

Nawet wadliwe EPS wywołuje skutki prawne, dlatego niezbędne było ustanowienie regulacji zapewniającej zawieszenie skutków prawnych takiego poświadczenia. Rozporządzenie nr 650/2012 określa w art. 73, kiedy może dojść do zawieszenia skutków EPS[2101]. Stosownie do ust. 1 tego przepisu skutki poświadczenia mogą być zawieszone przez:

a) organ wydający na wniosek każdej osoby, która wykaże uzasadniony interes, do czasu zmiany lub uchylenia poświadczenia zgodnie z art. 71; lub
b) organ sądowy na wniosek każdej osoby uprawnionej do złożenia odwołania od decyzji podjętej przez organ wydający zgodnie z art. 72, do czasu rozpatrzenia odwołania.

Do zawieszenia skutków EPS może dojść tylko na wniosek, jakiekolwiek działanie z urzędu jest w tym zakresie wykluczone[2102]. Wnioskować o takie zawieszenie można niezależnie od tego, czy postępowanie o zmianę lub uchylenie EPS nastąpiło na wniosek, czy też zostało wszczęte z urzędu. Ponadto wniosek taki przed organem wydającym może złożyć każda osoba, która wykaże uzasadniony interes, a więc nie tylko podmiot wnioskujący o zmianę lub uchylenie EPS. Natomiast wnioskować o zawieszenie przed organem sądowym może tylko składający odwołanie i osoba uprawniona do złożenia odwołania. Pokreślić należy, że zawieszenie skutków EPS nie jest możliwe w przypadku wniosku o sprostowanie EPS i przy rozpoznawaniu odwołania od decyzji w przedmiocie sprostowania.

Do takiego zawieszenia może dojść na dwóch etapach postępowania: przed organem wydającym i przed organem sądowym rozpoznającym odwołanie[2103]. O ile rozporządzenie

[2101] Wskazuje się, że zawieszenie skutków EPS należy traktować jako środek zabezpieczający. Tak M. Margoński, *Europejskie* ..., s. 598 i P. Cybula, J. Zatorska [w:] M. Załucki (red.), *Unijne* ..., s. 394.

[2102] Tak J. Pisuliński, *Postępowanie* ..., s. 453. Odmiennie A.J. Szereda [w:] A.J. Szereda (red.), *Notariat* ..., s. 1418-1419.

[2103] Odnotować należy, że na etapie postępowania odwoławczego możliwe będzie zawieszenie skutków EPS, w każdym wypadku, z wyłączeniem sytuacji, w której organ wydający uchylił EPS. Zob. P. Wautelet [w:]

wskazuje termin końcowy, do kiedy zawieszenie wywołuje swoje skutki[2104], o tyle brak jest informacji, od kiedy te skutki powstają. Wydaje się bowiem oczywiste, że datą początkową będzie najwcześniej data wydania orzeczenia zawieszającego skutki, a końcową zmiana lub uchylenie EPS przez organ wydający albo w wyniku rozpoznania środka zaskarżenia przez organ sądowy[2105]. Jednak powstaje pytanie, czy wniosek o zawieszenie tych skutków można złożyć przed wnioskiem o sprostowanie, zmianę lub uchylenie EPS, bądź przed zaskarżeniem tych decyzji, czy też wnioskować o takie zawieszenie należy wraz z tymi wnioskami.

Uwzględniając inne wersje językowe tego przepisu: angielską („*pending a modification or withdrawal*" i „*pending such a challenge*"), niemiecką („*bis zur Änderung oder zum Widerruf*" i „*während der Anhängigkeit des Rechtsbehelfs*"), francuską („*dans l'attente d'une modification ou d'un retrait*" i „*pendant l'exercice d'un tel recours*") i włoską („*nelle more di una modifica o revoca*" i „*in pendenza di tale impugnazione*"), zwłaszcza w części końcowej art. 73 ust. 1 lit. b) e.r.s., przyjąć należy, że wniosek taki może być złożony najwcześniej z wnioskiem o zmianę lub uchylenie EPS[2106]. Innymi słowy, wniosek taki może być złożony najwcześniej wraz z wnioskiem o zmianę lub uchylenie EPS albo osobno podczas trwania takiego postępowania i następnie wraz z odwołaniem od decyzji zapadłych po rozpoznaniu tych wniosków albo oddzielnie podczas trwania postępowania odwoławczego[2107].

Konsekwencją zawieszenia skutków EPS jest, że w okresie zawieszenia nie można wydać kolejnych poświadczonych odpisów poświadczenia (art. 73 ust. 2 zdanie drugie e.r.s.). Zawieszenie wywołuje skutki *ex nunc*. Można tylko zawiesić całość skutków, jakie niesie za sobą EPS, nie przewidziano bowiem możliwości zawieszenia jedynie części skutków EPS[2108]. Do celów art. 71 ust. 3 e.r.s. (poinformowanie zainteresowanych o sprostowaniu, zmianie lub uchyleniu EPS) i art. 73 ust. 2 e.r.s. (zmiana lub uchylenie EPS) organ

---

A. Bonomi, P. Wautelet, *Le droit …*, s. 930-931.

[2104] W literaturze zauważono, że rozporządzenie nie normuje sytuacji wcześniejszego uchylenia przez organ wydający albo organ sądowy zawieszenia, jeśli organ taki dojdzie do przekonania, że dalsze zawieszenie skutków nie jest zasadne. Ch. Budzikiewicz [w:] A.-L. Calvo Caravaca, A. Davì, H.-P. Mansel, *The EU Succession …*, s. 821.

[2105] Odmiennie P. Cybula, J. Zatorska [w:] M. Załucki (red.), *Unijne* ..., s. 394-395, którzy wskazują, że możliwość zwrócenia się z wnioskiem o zawieszenie skutków EPS jest nieograniczona w czasie.

[2106] Ch. Budzikiewicz [w:] A.-L. Calvo Caravaca, A. Davì, H.-P. Mansel, *The EU Succession …*, s. 820. Por. M. Margoński, *Europejskie …*, s. 600.

[2107] Tak też Ch. Budzikiewicz [w:] A.-L. Calvo Caravaca, A. Davì, H.-P. Mansel, *The EU Succession …*, s. 821.

[2108] M. Margoński, *Europejskie* ..., s. 601 i J. Pisuliński, *Europejskie* ..., s. 635.

wydający prowadzi wykaz osób, którym zostały wydane poświadczone odpisy zgodnie z art. 70 ust. 1 e.r.s.

Podobnie, jak przy sprostowaniu, zmianie i uchyleniu EPS, organ wydający lub, w stosownym przypadku, organ sądowy bezzwłocznie informuje wszystkie osoby, którym wydano poświadczone odpisy poświadczenia zgodnie z art. 70 ust. 1 e.r.s., o każdym zawieszeniu skutków poświadczenia. Podkreślić trzeba, że rozporządzenie spadkowe nie przewiduje „anulowania" wydanych już odpisów[2109]. W literaturze słusznie skrytykowano to rozwiązanie, jako niewystarczająco chroniące przed osobą legitymującą się poświadczonym odpisem EPS, którego skutki zawieszono[2110]. Przede wszystkim zarzucono, że nie nałożono na osoby posługujące się odpisami EPS obowiązku ich zwrotu na czas zawieszenia ich skutków[2111]. Ponadto należy zauważyć, że istotną wadą przepływu skutków na podstawie EPS jest brak ogólnoeuropejskiego rejestru EPS, w którym możliwe byłoby wskazanie, że skutki EPS są zawieszone. W takiej sytuacji nie byłoby konieczne żądanie zwrotu wydanych odpisów, wystarczające byłoby bowiem uzależnienie skutków EPS np. dotyczących dobrej wiary, nie tylko od samego legitymowania się poświadczonym odpisem EPS, ale legitymowania się takim odpisem poświadczenia, którego skutki nie zostały zawieszone stosownie do informacji zawartych w ogólnie i łatwo dostępnym rejestrze publicznym. Zauważyć należy, że prawodawca unijny zadbał w zasadzie wyłącznie o interes osób legitymujących się EPS, z niezrozumiałych przyczyn pozostawiając nieuregulowaną kwestię osób trzecich, które wchodzą w stosunki prawne z posiadaczami poświadczonych odpisów EPS, gdyż osoby takie nie są w żaden sposób zawiadamiane o zmianie, uchyleniu lub zawieszeniu skutków EPS.

Ze względu na daleko idące skutki EPS zasadne jest, aby jego treść odpowiadała rzeczywistości. Z tych względów zdecydowano się na wprowadzenie możliwości jego sprostowania, zmiany lub uchylenia. W świetle art. 71 ust. 1 e.r.s. na wniosek każdej osoby, która wykaże uzasadniony interes, lub z urzędu organ wydający dokonuje sprostowania poświadczenia w przypadku wystąpienia błędu pisarskiego. Na mocy art. 71 ust. 2 e.r.s. na wniosek każdej osoby, która wykaże uzasadniony interes, lub - gdy jest to możliwe na mocy prawa krajowego - z urzędu organ wydający dokonuje zmiany poświadczenia lub je

[2109] Tak P. Cybula, J. Zatorska [w:] M. Załucki (red.), *Unijne ...*, s. 383-384.

[2110] Krytykę tę należy odnieść odpowiednio do sprostowania, zmiany lub uchylenia EPS, gdyż w takiej sytuacji następuje rozbieżność między treścią sprostowanego, zmienionego lub uchylonego EPS, a treścią wydanych wcześniej odpisów. Ch. Budzikiewicz [w:] A.-L. Calvo Caravaca, A. Davì, H.-P. Mansel, *The EU Succession ...*, s. 809-811.

[2111] Ch. Budzikiewicz [w:] A.-L. Calvo Caravaca, A. Davì, H.-P. Mansel, *The EU Succession ...*, s. 824-825.

uchyla, w przypadku gdy ustalono, że poświadczenie lub jego poszczególne części są nieprawidłowe[2112]. Prawodawca unijny zapewnił w ten sposób ochronę osób, których prawa mogą zostać naruszone przez wydanie EPS. Ochrona ta jest stosunkowo szeroka, ponieważ przewidziano bardzo rozbudowany zbiór osób, które mogą wnieść o sprostowanie, zmianę lub uchylenie EPS oraz nie wprowadzono żadnego terminu, ograniczającego dopuszczalność złożenia takich wniosków. Tak daleko idącą sposobność wzruszenia EPS należy wiązać z jego bezwarunkowością, a co za tym idzie z brakiem możliwości powołania się na katalog przyczyn, które uzasadniałyby odmowę zastosowania się do skutków tego dokumentu, przykładowo na kształt art. 40 e.r.s.

Polski ustawodawca w art. 1142^4 k.p.c. przewidział, że w razie stwierdzenia, że istnieje określona w rozporządzeniu spadkowym podstawa do zmiany lub uchylenia europejskiego poświadczenia spadkowego, sąd może je zmienić lub uchylić także z urzędu. Sąd orzeka w tym przedmiocie postanowieniem, które może zostać wydane na posiedzeniu niejawnym (art 1142^2 k.p.c.). Sąd z urzędu doręcza postanowienie o sprostowaniu, zmianie lub uchyleniu europejskiego poświadczenia spadkowego wraz z pouczeniem o przysługującym środku odwoławczym. Postanowienia w tym przedmiocie sąd doręcza z urzędu także wszystkim osobom, którym wydano poświadczone odpisy europejskiego poświadczenia spadkowego (art. 1142^5 k.p.c.)[2113]. Uzasadnienie postanowienia sporządza się tylko na żądanie uczestnika postępowania zgłoszone w terminie tygodnia od dnia jego doręczenia albo gdy uczestnik, który takiego żądania nie zgłosił, wniósł środek odwoławczy w ustawowym terminie (art. 1142^3 § 1 zdanie drugie k.p.c.).

Na postanowienie sądu pierwszej instancji w przedmiocie sprostowania, zmiany lub uchylenia skutków europejskiego poświadczenia spadkowego przysługuje zażalenie (art. 1142^6 § 1 k.p.c. w zw. z art. 72 ust. 1 zdanie drugie e.r.s.)[2114]. Na postanowienie sądu drugiej instancji wydane w wyniku rozpoznania zażalenia skarga kasacyjna nie przysługuje (art. 1142^6 § 2 k.p.c.). Na postanowienia w tym przedmiocie nie przysługuje również skarga o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia (art. 1142^6 § 3 k.p.c.). Postanowienie o sprostowaniu, zmianie lub uchyleniu europejskiego poświadczenia spadkowego oraz postanowienie o zmianie albo uchyleniu tych postanowień sąd niezwłocznie

[2112] Por. art. 43 projektu rozporządzenia spadkowego.

[2113] Nie podlegają doręczeniu z urzędu orzeczenia negatywne dotyczące sprostowania, zmiany, uchylenia i zawieszenia skutków EPS. M. Margoński [w:] P. Rylski (red.), *Kodeks …*, art. 1142^3 k.p.c., nb 2.1.

[2114] Zauważyć należy, że rozporządzenie nr 650/2012 nie precyzuje, czy zaskarżalna jest odmowa wydania poświadczonego odpisu EPS. Przyjąć należy, że w związku z tym zaskarżenie takie nie przysługuje. Zob. Ch. Budzikiewicz [w:] A.-L. Calvo Caravaca, A. Davì, H.-P. Mansel, *The EU Succession …*, s. 798-799.

wpisuje, za pośrednictwem systemu teleinformatycznego, o którym mowa w art. 95i § 1 ustawy z dnia 14 lutego 1991 r. - Prawo o notariacie, do Rejestru Spadkowego (art. 1142^7 k.p.c.).

W przypadku EPS wydanego przez notariusza w razie stwierdzenia, że istnieje określona w rozporządzeniu spadkowym podstawa do zmiany lub uchylenia europejskiego poświadczenia spadkowego, notariusz może je zmienić lub uchylić także z urzędu stosownie do art. 95v pr. o not. W takim wypadku na podstawie art. 95t pr. o not. notariusz stwierdza w protokole[2115] wydanie, sprostowanie, zmianę lub uchylenie europejskiego poświadczenia spadkowego albo zawieszenie jego skutków, jak również odmowę dokonania tych czynności. Do protokołu nie stosuje się przepisów art. 92 § 1 pkt 7 i 8 pr. o not. oraz art. 94 § 1 pr. o not.[2116].

Notariusz z urzędu doręcza wypis protokołu obejmującego wydanie, sprostowanie, zmianę lub uchylenie europejskiego poświadczenia spadkowego, jak również odmowę dokonania tych czynności, wraz z pouczeniem o przysługującym środku odwoławczym. Wypis protokołu obejmującego te czynności notariusz z urzędu doręcza także wszystkim osobom, którym wydano poświadczone odpisy europejskiego poświadczenia spadkowego. Uzasadnienie tych czynności notariusz sporządza w terminie tygodnia na żądanie osoby biorącej udział w czynności notarialnej zgłoszone w terminie tygodnia od dnia doręczenia wypisu protokołu albo gdy osoba biorąca udział w czynności notarialnej, która takiego żądania nie zgłosiła, wniosła środek odwoławczy w ustawowym terminie (art. 95w pr. o not.). Notariusz niezwłocznie dokonuje wpisu sprostowania, zmiany lub uchylenia EPS do Rejestru Spadkowego (art. 95y § 4 pr. o not.).

Na czynności notariusza w przedmiocie wydania, sprostowania, zmiany lub uchylenia albo zawieszenia skutków europejskiego poświadczenia spadkowego przysługuje zażalenie do sądu okręgowego (art. 95x § 1 pr. o not. w zw. z art. 72 ust. 1 zdanie drugie e.r.s.). Na postanowienie sądu drugiej instancji wydane w wyniku rozpoznania zażalenia skarga kasacyjna nie przysługuje (art. 95x § 2 pr. o not.). Nie przysługuje również skarga o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia (art. 95x § 3 pr. o not.).

Sprostowanie, zmiana lub uchylenie EPS może nastąpić na wniosek każdej osoby,

[2115] Sporządzonym stosownie do art. 104 § 4 pr. o not. w formie aktu notarialnego.

[2116] Protokół nie musi zawierać stwierdzenia, że akt został odczytany, przyjęty i podpisany, podpisów biorących udział w akcie oraz osób obecnych przy sporządzaniu aktu oraz nie musi przed podpisaniem zostać odczytany przez notariusza lub przez inną osobę w jego obecności, co powiązać należy z możliwością dokonania rektyfikacji EPS z urzędu, a więc bez obecności innych osób.

która wykaże uzasadniony interes. Przez taką osobę należy niewątpliwie rozumieć każdą osobę uprawnioną do złożenia wniosku o wydanie EPS, ale również osoby, którym wydano odpis EPS, mimo że utraciły interes uzasadniający wydanie im takiego odpisu[2117]. Pozostałe osoby, takie jak np. wierzyciel spadku albo dłużnik spadku, są obowiązane do wykazania tego interesu[2118]. W myśl art. 71 ust. 3 e.r.s. organ wydający bezzwłocznie informuje wszystkie osoby, którym zgodnie z art. 70 ust. 1 wydano poświadczone odpisy poświadczenia, o każdym sprostowaniu, zmianie lub uchyleniu.

Co do zasady organem właściwym do sprostowania, zmiany lub uchylenia EPS jest organ, który go wydał[2119]. W literaturze wyrażono przekonujący pogląd, że notariusz nie może sprostować, zmienić ani uchylić EPS wydanego przez sąd i odwrotnie[2120]. Wątpliwe jest natomiast stanowisko, że EPS wydany przez notariusza nie może zostać sprostowany, zmieniony, czy też uchylony przez innego notariusza[2121]. W sytuacji np. zaprzestania wykonywania zawodu przez notariusza, niemożliwe stałoby się sprostowanie, zmiana lub uchylenie EPS, co naruszałoby skuteczność prawa europejskiego. Tym samym należy dopuścić wyjątki od zasady, że EPS może zostać sprostowane, zmienione lub uchylone tylko przez wydającego go notariusza, dopuszczając możliwość sprostowania, zmiany lub uchylenia EPS przez innego notariusza na podstawie art. 21 § 1 pr. o not.[2122]. W przypadku natomiast całkowitego zaprzestania prowadzenia działalności przez notariusza, zasadne jest przyjęcie, że czynności te należałoby powierzyć sądowi spadku[2123].

Art. 72 ust. 2 e.r.s. przewiduje również kompetencję sądu odwoławczego do sprostowania, zmiany lub uchylenia EPS. Mając na uwadze treść tego przepisu, uznać trzeba, że

---

[2117] Tak P. Cybula, J. Zatorska [w:] M. Załucki (red.), *Unijne ...*, s. 387 i J. Pisuliński, *Postępowanie ...*, s. 451. Odmiennie T. Bielska-Sobkowicz [w:] T. Wiśniewski (red.), *Kodeks ...*, s. 307.

[2118] P. Cybula, J. Zatorska [w:] M. Załucki (red.), *Unijne ...*, s. 387.

[2119] Tak również J. Biernat, *Organ ...*, s. 58 i J. Pisuliński, *Postępowanie ...*, s. 449. Zob. P. Wautelet [w:] A. Bonomi, P. Wautelet, *Le droit ...*, s. 914. Organ ten pozostaje również właściwy do zmiany lub uchylenia EPS, które zostało uprzednio zmienione przez sąd odwoławczy, jeśli pojawią się nowe istotne okoliczności, których nie mógł uwzględnić ten organ przy rozpoznawaniu środka odwoławczego.

[2120] J. Biernat, *Organ ...*, s. 58-61.

[2121] Tamże, s. 61-62 i W. Karpowicz [w:] W. Gonet, *Prawo ...*, s. 639.

[2122] Tak trafnie J. Pisuliński, *Postępowanie w sprawie sprostowania, zmiany lub uchylenia europejskiego poświadczenia spadkowego*, [w:] T. Ereciński, P. Grzegorczyk, K. Weitz (red.), *Sine Ira Et Studio, Księga jubileuszowa dedykowana sędziemu Jackowi Gudowskiemu,* Warszawa 2016, s. 450. Por. J. Biernat, *Organ ...*, s. 61-63, P. Cybula, J. Zatorska [w:] M. Załucki (red.), *Unijne ...*, s. 386 i J. Pisuliński, *Postępowanie ...*, s. 450.

[2123] Zob. J. Pisuliński, *Postępowanie ...*, s. 450 i J. Biernat, *Organ ...*, s. 62-63. Por. M. Margoński [w:] P. Rylski (red.), *Kodeks ...*, art. 1142^4 k.p.c., nb 3.-3.1 i W. Karpowicz [w:] W. Gonet, *Prawo ...*, s. 640. P. Borkowski zwraca uwagę, że EPS wydany przez notariusza może być sprostowany przez sąd po przekazaniu takiego EPS do sądu wieczystoksięgowego na podstawie art. 90 § 1 pr. o not. Tenże, [w:] T. Szanciło (red.), *Kodeks ...*, art. 1142^4 k.p.c., nb 13. Podobnie A.J. Szereda, B. Wolska [w:] A.J. Szereda (red.), *Prawo ...*, art. 95u nb 9-12.

sąd odwoławczy może sprostować, zmienić lub uchylić poświadczenie wydane przez sąd spadku[2124]. Natomiast w sytuacji, w której sąd odwoławczy rozpoznawałby zażalenie na odmowę sprostowania, zmiany lub uchylenia EPS wydaną przez notariusza, powinien nakazać notariuszowi dokonanie stosownej czynności[2125].

W literaturze wyrażono stanowisko, które należy podzielić, że w sprawach dotyczących zmiany lub uchylenia EPS, inaczej niż przy wydawaniu EPS, notariusz może być zmuszony do rozstrzygnięcia sporu, czy zachodzą podstawy do jego zmiany lub uchylenia, a co za tym idzie można przyjąć, że w tym zakresie zaczyna on pełnić funkcje jurysdykcyjne[2126].

W polskiej wersji językowej prawodawca unijny wskazał, że sprostowanie może nastąpić w razie wystąpienia błędu pisarskiego, co mogłoby sugerować, że katalog podstaw sprostowania został określony węziej niż w prawie krajowym – art. 351 k.p.c., gdyż brak jest mowy o możliwości sprostowania innych niedokładności i innych omyłek, w tym rachunkowych[2127]. Natomiast w wersji angielskiej jest mowa o „*clerical error*", czyli o błędzie urzędniczym, we francuskiej, włoskiej i hiszpańskiej zaś o „*d'erreur matérielle*" i „*errore materiale*", a więc o błędzie istotnym, a w wersji niemieckiej, podobnie jak w polskiej, o „*eines Schreibfehlers*", czyli błędzie pisarskim. Mając to na uwadze, zasadne jest nadanie szerszego znaczenia „błędowi pisarskiemu" z polskiej wersji językowej i przyjęcie możliwości sprostowania w EPS również innych niedokładności w celu zapewnienia skuteczności prawa unijnego, czy to przez rozszerzającą wykładnię art. 71 ust. 1 e.r.s., czy też odpowiednie zastosowanie prawa krajowego[2128]. Zwrócić jednak uwagę należy, że EPS jest sporządzane przez wypełnienie formularza, wobec czego powstanie innych niedokładności,

[2124] Zob. odmiennie J. Pisuliński, *Postępowanie* ..., s. 459, którego zdaniem, jeśli sąd okręgowy uznałby za zasadne dokonanie sprostowania, zmiany lub uchylenia EPS, powinien uchylić postanowienie sądu rejonowego i przekazać mu sprawę do ponownego rozpoznania. Por. P. Wautelet [w:] A. Bonomi, P. Wautelet, *Le droit* ..., s. 926-927.

[2125] *Verba legis* zapewnić sprostowanie, zmianę lub uchylenie poświadczenia przez organ wydający. Por. J. Pisuliński, *Postępowanie* ..., s. 449-450.

[2126] J. Pisuliński, *Postępowanie* ..., s. 446, M. Margoński, *Europejskie* ..., s. 597-598, 663 i 680, A.J. Szereda, B. Wolska [w:] A.J. Szereda (red.), *Prawo* ..., art. 95v nb 2 i P. Cybula, J. Zatorska [w:] M. Załucki (red.), *Unijne* ..., s. 386.

[2127] Tak Christine Budzikiewicz która wskazuje, że sprostowaniu podlegają błędy pisarskie, czyli takie wadliwości EPS, które są sprzeczne z wolą organu wydającego, a nie błąd rachunkowy, który obrazuje wolę takiego organu. Taż, [w:] A.-L. Calvo Caravaca, A. Davì, H.-P. Mansel, *The EU Succession* ..., s. 806. Por. P. Wautelet [w:] A. Bonomi, P. Wautelet, *Le droit* ..., s. 916.

[2128] Por. T. Bielska-Sobkowicz [w:] T. Wiśniewski (red.), *Kodeks* ..., s. 307, P. Borkowski [w:] T. Szanciło (red.), *Kodeks* ..., art. 1142^4 k.p.c. nb 5 i B. Trocha [w:] J. Jankowski (red.), *Kodeks* ..., art. 1142^4 k.p.c. nb 2.

skutkujących koniecznością jego sprostowania, niż błąd pisarski będzie mieć znaczenie raczej marginalne. Błąd taki nie musi być oczywisty, ale nie może prowadzić do zmiany materialnej treści EPS[2129].

Zmiana lub uchylenie EPS może nastąpić w razie ustalenia, że jest ono w całości lub w części nieprawidłowe[2130]. Przepis ten dopuszcza możliwość całościowego lub częściowego uchylenia EPS[2131] i częściowej jego zmiany[2132]. Zauważyć trzeba, że raczej wykluczona będzie możliwość całościowej zmiany EPS, co wynika z art. 68 e.r.s., zawierającego informacje, jakie powinno zawierać takie poświadczenie. Zmiana całego EPS prowadziłaby w zasadzie bowiem do wydania innego EPS[2133].

W piśmiennictwie podaje się, że zmiana lub uchylenie EPS może wiązać się z trzema sytuacjami:

1) błędnymi ustaleniami organu wydającego EPS,
2) błędnymi ustaleniami organu wydającego EPS, ale wynikającymi z pojawienia się nowych faktów, wcześniej nieznanych,
3) nowymi zdarzeniami, które nastąpiły po wydaniu EPS i wpływają na jego treść,
4) pominięciem obligatoryjnej treści EPS[2134].

W rozporządzeniu nie wyjaśniono, kiedy może nastąpić zmiana, a kiedy uchylenie EPS[2135]. Słusznie wskazuje się w doktrynie, że zmiana powinna mieć miejsce wtedy, gdy błędnie – niezgodnie ze stanem faktycznym – zostały potwierdzone okoliczności wskazane w poświadczeniu. Natomiast uchylenie EPS lub jego części[2136] powinno nastąpić w razie pierwotnej i następczej bezprzedmiotowości wydania EPS, czy też w razie braku jurysdykcji organu wydającego[2137].

[2129] J. Pisuliński, *Postępowanie* ..., s. 447 i M. Margoński, *Europejskie* ..., s. 585.

[2130] Polskie tłumaczenie rozporządzenia spadkowego kolejny raz jest nieprecyzyjne, gdyż nie wiadomo o jaką nieprawidłowość chodzi, co może być różnie interpretowane. W innych wersjach językowych jest natomiast mowa o niezgodności EPS z rzeczywistym stanem prawnym, np. niemieckiej (*inhaltlich unrichtig sind*) i francuskiej (*ne correspondent pas à la réalité*), na co słusznie zwraca uwagę J. Pisuliński, *Postępowanie* ..., s. 447. Por. P. Grzegorczyk, K. Weitz [w:] T. Ereciński (red.), *Kodeks* ..., s. 616.

[2131] Odmiennie M. Margoński, który twierdzi, że możliwe jest tylko uchylenie EPS w całości. Tenże, *Europejskie* ..., s. 594-596.

[2132] P. Borkowski [w:] T. Szanciło (red.), *Kodeks* ..., art. 1142^4 k.p.c., nb 9 i 10.

[2133] Zmiana całościowa musiałaby również dotyczyć m. in. wnioskodawcy, czy też spadkodawcy, co należy wykluczyć. Zob. Ch. Budzikiewicz [w:] A.-L. Calvo Caravaca, A. Davì, H.-P. Mansel, *The EU Succession* ..., s. 809.

[2134] J. Pisuliński, *Postępowanie* ..., s. 447-448. Por. M. Margoński, *Europejskie* ..., s. 588-590 i A.J. Szereda, B. Wolska [w:] A.J. Szereda (red.), *Prawo* ..., art. 95v nb 4.

[2135] Zob. M. Margoński [w:] K. Osajda (red. serii), W. Borysiak (red. tomu), *Prawo* ..., art. 95v pr. o not., nb. 1.1. Por. P. Pietrzak, *Europejskie* ... [w:] J. Bocianowska (red.), *Nowe* ..., s. 67.

[2136] Np. w razie utraty uprawnień przez wykonawcę testamentu lub zarządcę spadku.

[2137] Zob. J. Pisuliński, *Postępowanie* ..., s. 448-449 i W. Karpowicz [w:] W. Gonet, *Prawo* ..., s. 640-641.

6.3. Postępowanie odwoławcze

Procedury odwoławcze dotyczące decyzji organu wydającego w przedmiocie wydania EPS, jego sprostowania, zmiany lub uchylenia oraz zawieszenia jego skutków reguluje art. 72 ust. 1 i 2 e.r.s. Na podstawie ust. 1 e.r.s. tego przepisu każda osoba uprawniona do wystąpienia o wydanie poświadczenia może odwołać się od decyzji podjętych przez organ wydający zgodnie z art. 67 e.r.s. Ponadto każda osoba, która wykaże uzasadniony interes, może odwołać się od decyzji podjętych przez organ wydający zgodnie z art. 71 e.r.s. i art. 73 ust. 1 lit. a) e.r.s. (art. 72 ust. 2 e.r.s.). Zakres podmiotów uprawnionych do zaskarżania decyzji, o których mowa w art. 72 ust. 1 i 2 e.r.s., koresponduje odpowiednio z listą osób, które są uprawnione do wniesienia wniosku o wydanie EPS, w przypadku zaskarżenia decyzji o wydaniu lub odmowie wydania poświadczenia oraz ze zbiorem osób, które mogą domagać się sprostowania, zmiany lub uchylenia EPS.

Regulacja postępowania odwoławczego w rozporządzeniu spadkowym ma zdecydowanie ramowy charakter. Świadczy o tym brzmienie art. 72 ust. 3 e.r.s., który przewiduje, że odwołanie wnosi się do organu sądowego w państwie członkowskim organu wydającego zgodnie z prawem tego państwa[2138]. Tym samym przyjąć należy, że określenie systemu odwoławczego pozostawiono państwom członkowskim. Odnotować należy, że o ile organem wydającym może nie być sąd, to już organem rozpoznającym odwołanie zawsze powinien być organ sądowy.

W świetle art. 78 ust. 1 lit. d) e.r.s. do dnia 16 listopada 2014 r. państwa członkowskie zostały zobowiązane do przekazania Komisji informacji o procedurach odwoławczych, o których mowa w art. 72. Polska wskazała, że jeżeli EPS wydał sąd rejonowy, zażalenie składa się do sądu okręgowego za pośrednictwem sądu rejonowego, jeśli zaś EPS wydał notariusz, zażalenie składa się do sądu okręgowego za pośrednictwem notariusza[2139]. Przekazanym informacjom odpowiada treść art. 1142^6 k.p.c. I tak, zgodnie z art. 1142^6 § 1 k.p.c. na postanowienie sądu pierwszej instancji w przedmiocie wydania, sprostowania, zmiany lub uchylenia albo zawieszenia skutków europejskiego poświadczenia spadkowego przysługuje zażalenie. Na postanowienie sądu drugiej instancji wydane w wyniku rozpoznania zażalenia skarga kasacyjna nie przysługuje (§ 2). W postępowaniach dotyczących europej-

[2138] P. Wautelet [w:] A. Bonomi, P. Wautelet, *Le droit …*, s. 925.
[2139] Zob. https://e-justice.europa.eu/380/PL/succession?POLAND&member=1 dostępne w dniu 7 listopada 2022 r.

skiego poświadczenia spadkowego skarga o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia nie przysługuje (§ 3). W niektórych przypadkach dopuścić należy możliwość wniesienia skargi o wznowienie postępowania[2140].

6.4. Wielość europejskich poświadczeń spadkowych i krajowych dokumentów poświadczeniowych

Uwzględniając zasadę pomocniczości, objawiającą się w art. 62 ust. 3 e.r.s., EPS nie zastępuje krajowych instrumentów prawnych[2141]. Jest ono więc dodatkowym unijnym środkiem umożliwiającym obieg skutków prawnych związanych z dziedziczeniem. Mimo,] że zadaniem EPS jest wywołanie skutków prawnych w innym państwie członkowskim, z chwilą jego wydania rodzi ono takie skutki również w państwie pochodzenia. Uwzględniając te dwa elementy, zauważyć można, że prawodawca unijny zdecydował się na system współistnienia EPS i krajowych dokumentów poświadczeniowych[2142].

Ze względu na to, że EPS nie wypiera krajowych instrumentów prawnych, nasuwają pytania o relację, jaka jest między tymi dokumentami: czy EPS jest instrumentem niezależnym od instrumentów krajowych, czy EPS może współistnieć z taki dokumentami, czy też zachodzi między nimi kolizja, ze względu na którą należy wyrugować jeden z nich. Prawo unijne nie reguluje tego zagadnienia w żaden sposób, pozostawiając rozwiązanie tego problemu prawu wewnętrznemu państw członkowskich[2143]. W praktyce przepływu skutków prawnych może dojść również do niepożądanych sytuacji, w których zostaną wydane dwa lub więcej sprzeczne EPS albo EPS pochodzące od różnych organów wydających. Zagadnienia te wymagają więc omówienia, gdyż mają bezpośredni wpływ na przepływ skutków prawnych.

Już przy pracach nad rozporządzeniem o dziedziczeniu, w opinii instytutu Maxa Plancka, zauważono, że może dojść do sytuacji, w której najpierw zostanie wydany EPS i następnie dokument wewnętrzny i odwrotnie[2144]. Ponadto może to nastąpić nie tylko w obrębie jednego państwa członkowskiego, ale taka relacja może zachodzić między EPS

[2140] Zob. P. Grzegorczyk, K. Weitz [w:] T. Ereciński (red.), *Kodeks* ..., s. 627.
[2141] Zob. M. Margoński, *Europejskie* ..., s. 613-615. W literaturze można spotkać się z krytyką tego rozwiązania. Zob. P. Lagarde, *Les principes* ..., s. 726.
[2142] P. Wautelet [w:] A. Bonomi, P. Wautelet, *Le droit …*, s. 785.
[2143] W ostatnim zdaniu motywu 27. preambuły projektu rozporządzenia spadkowego zaznaczono, że powinno ono precyzować powiązania procedur EPS i procedur krajowych, przy czym w części normatywnej projektu nie było przepisów będących rozwinięciem tej myśli. Motyw 67. preambuły rozporządzenia nr 650/2012 nie zawiera już takiego sformułowania. Zob. opinia instytutu M. Plancka, s. 120, pkt 276. Por. M. Pătrăuș, I.-M. Ofrim, *European* ..., s. 81-82.
[2144] Opinia instytutu M. Plancka, s. 120, pkt 276.

pochodzącym z jednego państwa członkowskiego i krajowym dokumentem poświadczeniowym z innego państwa członkowskiego[2145]. Podobnie dwa różne EPS mogą zostać wydane w jednym państwie członkowskim albo w co najmniej dwóch państwach członkowskich. Mimo istotnej zalety EPS polegającej na tym, że w treści formularza poświadczenia należy wyraźnie wskazać, na jakiej podstawie organ wydający uznał się za właściwy, co powinno znacznie ograniczyć możliwość zaistnienia sprzecznych EPS[2146], w praktyce nie jest wykluczone sporządzenie EPS pochodzących z różnych państw członkowskich, zwłaszcza w sytuacji, w której nastąpi pozytywny konflikt jurysdykcyjny[2147] albo w różny sposób zostanie określone miejsce zwykłego pobytu spadkodawcy[2148].

Ze względu na brak przepisów w rozporządzeniu spadkowym dotyczących relacji między europejskimi poświadczeniami spadkowymi i między EPS a krajowym dokumentem poświadczeniowym, w doktrynie zaproponowano różne rozwiązania[2149]. W opinii instytutu Maxa Plancka zasugerowano, że krajowy dokument poświadczeniowy powinien zostać uchylony przed wydaniem EPS w tym samym państwie członkowskim oraz że nie powinien taki dokument być wydawany, jeśli już został już sporządzony EPS[2150]. W przypadku sprzecznych EPS pochodzących z różnych państw członkowskich, rozważano w tej opinii, aby nadrzędne było pierwsze EPS albo aby wszystkie sprzeczne EPS były nieważne[2151]. Zauważając jednak znaczące problemy, które mogłyby pojawić się w praktyce stosowania różnych EPS, wskazano, że właściwym rozwiązaniem byłoby, aby w takich

[2145] Zwłaszcza uwzględniając, że notariusze przy wydawaniu krajowych poświadczeń nie są związani normami jurysdykcyjnymi z rozporządzenia nr 650/2012.

[2146] P. Wautelet [w:] A. Bonomi, P. Wautelet, *Le droit …*, s. 785-786. Ponadto na zmniejszenie liczby sprzecznych EPS powinien mieć wpływ art 17 e.r.s. przewidujący zawieszenie postępowania przed organem wydającym, do którego później wniesiono sprawę do czasu stwierdzenia jurysdykcji organu wydającego, do którego najpierw wnisiono sprawę o wydanie EPS. Zob. P. Wautelet [w:] A. Bonomi, P. Wautelet, *Le droit …*, s. 789.

[2147] J. Pisuliński jako przykład wskazuje sytuację, w której w spadkodawca nie miał miejsca zwykłego pobytu w państwie członkowskim, posiadał obywatelstwo polskie (art. 10 lit. a) e.r.s.) i w okresie nie dłuższym niż 5 lat od chwili wniesienia sprawy – miał miejsce zwykłego pobytu w innym państwie członkowskim, np. we Francji (art. 10 lit. b) e.r.s.). W takim wypadku, w ocenie tego autora, jeśli w Polsce i we Francji znajdują się składniki majątku spadkowego, każdy z tych sądów jest właściwy jurysdykcyjnie. Zob. J. Pisuliński, *Europejskie...*, s. 637 i nast. Por. W. Karpowicz [w:] W. Gonet, *Prawo* ..., s. 618, M. Margoński, *Charakter* ..., s. 29, P. Pietrzak, *Europejskie* ... [w:] J. Bocianowska (red.), *Nowe* ..., s. 23 i opinię instytutu M. Plancka, s. 139-140, pkt 327.

[2148] A. Davì, A. Zanobetti, *Il nuovo* …, s. 137 i T. Ivanc, S. Kraljić, *European* ..., s. 258. Por. opinia instytutu M. Plancka, s. 139, pkt 327.

[2149] Por. P. Lagarde, *Les principes* ..., s. 727-728.

[2150] Opinia instytutu M. Plancka, s. 140, pkt 328.

[2151] Tamże, s. 140, pkt 329. Podobnie A.J. Szereda, B. Wolska [w:] A.J. Szereda (red.), *Prawo* ..., art. 95y nb 1.

sytuacjach kwestię, czy i który ze sprzecznych EPS powinien wywoływać skutek, pozostawić sądom[2152]. Jednocześnie podkreślono, że aby przeciwdziałać takim sytuacjom, niezbędne jest wprowadzenie europejskiego rejestru poświadczeń spadkowych.

Doktryna europejska po uchwaleniu rozporządzenia spadkowego nie podzieliła stanowiska wyrażonego w opinii instytutu Maxa Plancka, że przed wydaniem EPS należy uchylić poświadczenie krajowe. Przeważają obecnie poglądy, że brak jest przeciwskazań, aby EPS odpowiadało treści uprzednio sporządzonego poświadczenia krajowego. Oba te instrumenty mogą współistnieć[2153], ponieważ EPS nie jest dokumentem hierarchicznie nadrzędnym, nie korzysta też z pierwszeństwa ani nie zastępuje dokumentów krajowych[2154]. W literaturze rozbieżne są natomiast stanowiska, czy w przypadku wydania EPS może dojść do następczego sporządzenia dokumentu krajowego[2155]. Sporne jest również, jaka decyzja procesowa powinna zapaść w razie podzielenia poglądu o niemożności następczego wydania poświadczenia krajowego, a mianowicie, czy sąd wniosek o stwierdzenie nabycia spadku powinien oddalić ze względu na brak interesu (art. 1025 § 1 k.c.)[2156], czy też odrzucić na podstawie art. 199 § 1 pkt 2 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.[2157]. W przypadku

---

[2152] Opinia instytutu M. Plancka, s. 140, pkt. 330-332.

[2153] W. Karpowicz [w:] W. Gonet, *Prawo* ..., s. 618-619, P. Wautelet [w:] A. Bonomi, P. Wautelet, *Le droit* …, s. 786-787, A.J. Szereda [w:] M. Marciniak (red.), *Kodeks* ..., s. 401 i nast. nb 14-15, A.J. Szereda, B. Wolska [w:] A.J. Szereda (red.), *Prawo* ..., art. 95q nb 21-22, P. Grzegorczyk, K. Weitz [w:] T. Ereciński (red.), *Kodeks* ..., s. 596, M. Margoński [w:] P. Rylski (red.), *Kodeks* …, art. 11421 k.p.c., nb 19, P. Czubik, *Niedopracowania* ..., s. 29 i P. Pietrzak, Europejskie ... [w:] J. Bocianowska (red.), *Nowe* ..., s. 50-51. A.J. Szereda słusznie zwraca uwagę, że możliwe jest również wydanie EPS w czasie trwającego postępowania o stwierdzenie nabycia spadku. A.J. Szereda [w:] M. Marciniak (red.), *Kodeks* ..., s. 401 i nast. nb 16 i A.J. Szereda, B. Wolska [w:] A.J. Szereda (red.), *Prawo* ..., art. 95q nb 24.

[2154] P. Wautelet [w:] A. Bonomi, P. Wautelet, *Le droit …*, s. 787 i I. Antón Juárez, *La prueba* ..., s. 187-188.

[2155] Za taką możliwością opowiadają się J. Górecki, *Akt poświadczenia dziedziczenia a europejskie poświadczenie spadkowe*, [w:] E. Rott Pietrzyk, A. Strzebińczyk (red.), *Akt poświadczenia dziedziczenia na tle harmonizacji prawa prywatnego*, Bielsko Biała 2015, s. 52–53, P. Grzegorczyk, K. Weitz [w:] T. Ereciński (red.), *Kodeks* ..., s. 596, P. Wautelet [w:] A. Bonomi, P. Wautelet, *Le droit …*, s. 787 oraz przedstawiciele nauki niemieckiej – zob. M. Margoński [w:] K. Osajda (red.), *Prawo i postępowanie …*, art. 62 e.r.s., nb 24.2 i tenże, [w:] P. Rylski (red.), *Kodeks* …, art. 1142^1 k.p.c., nb 20.2. Odmiennie M. Rzewuski, *Ustanowienie* ..., LEX/el. 2019, pkt 10., J. Pisuliński, *Europejskie*..., s. 638, M. Margoński [w:] K. Osajda (red.), *Prawo i postępowanie …*, art. 62 e.r.s., nb 24, tenże, *Charakter …*, s. 33, tenże, [w:] P. Rylski (red.), *Kodeks* …, art. 1142^1 k.p.c., nb 20 i M. Załucki [w:] M. Załucki, *Unijne …*, s. 339, A.J. Szereda, B. Wolska [w:] A.J. Szereda (red.), *Prawo* ..., art. 95q nb 30, W. Kolańska, *Akt poświadczenia dziedziczenia* [w:] A.J. Szereda (red.), *Notariat. Czynności notarialne*, Warszawa 2021, s. 1392, P. Czubik, *Niedopracowania* ..., s. 29. Por. również T. Ivanc, S. Kraljić, *European* ..., s. 257 i P. Pietrzak, *Europejskie* ... [w:] J. Bocianowska (red.), *Nowe* ..., s. 52-53.

[2156] Tak J. Pisuliński, *Europejskie* ..., s. 637 i nast., P. Borkowski [w:] T. Szanciło, *Kodeks* ..., art. 1142^1 k.p.c. nb 11 i B. Trocha [w:] J. Jankowski (red.), Kodeks ..., art. 1142^1 k.p.c. nb 4.

[2157] Tak M. Rzewuski, *Ustanowienie* ..., LEX/el. 2019, pkt 10., M. Załucki [w:] M. Załucki, *Unijne …*, s. 339, M. Margoński [w:] K. Osajda (red.), *Prawo i postępowanie …*, art. 62 e.r.s., nb 24.1. i tenże, [w:] P. Rylski (red.), *Kodeks* …, art. 1142^1 k.p.c., nb 20.1., który wskazuje, że prowadzeniu późniejszego postępowania o stwierdzenie nabycia spadku stoi na przeszkodzie prawomocność postanowienia o wydaniu EPS. Por. P. Pietrzak, *Europejskie* ... [w:] J. Bocianowska (red.), *Nowe* ..., s. 52.

wydania krajowego dokumentu poświadczeniowego i EPS, zarówno w tym samym[2158], jak i w różnych państwach członkowskich, o odmiennej treści, wskazuje się, że powinno dojść do wszczęcia postępowania o uchylenie EPS (art. 71 ust. 2 e.r.s.) lub o uchylenie poświadczenia krajowego[2159].

Odnosząc się do zaprezentowanego wcześniej sporu, opowiedzieć należy się za oddaleniem wniosku o stwierdzenie nabycia spadku, gdyż brak jest podstaw przy wydaniu EPS do przyjęcia prawomocności materialnej, która skutkowałaby koniecznością odrzucenia takiego wniosku. Jeśliby przyjąć, że postanowienie o wydaniu EPS skutkuje powagą rzeczy osądzonej, uniemożliwiając wydanie postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku ze względu na tożsamość podmiotową i przedmiotową roszczenia, to konsekwentnie należałoby również odrzucić wniosek o wydanie EPS, jeśli uprzednio wydano postanowienie o stwierdzeniu nabycia spadku. Ponadto należy zwrócić uwagę, że nawet autorzy, który optują za odrzuceniem wniosku o stwierdzenie nabycia spadku, wskazują, że jeśli już wydano EPS, to uzyskanie takiego postanowienia jest zbędne i niecelowe. Konieczność i celowość uzyskania postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku to nic innego, jak posiadanie interesu, o którym mowa w art. 1025 § 1 k.c. Można więc stwierdzić, że uzyskanie EPS i postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku zaspokaja, co do zasady, ten sam interes. Oznacza to, że zbędność i niecelowość wydania postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku nie jest negatywną przesłanką procesową o charakterze pierwotnym i bezwzględnym, tylko jest przesłanką merytoryczną skutkującą oddaleniem takiego wniosku.

W literaturze opowiadającej się za tym, że EPS powinno zawsze poświadczać prawa lub status wszystkich spadkobierców i nie może ono służyć poświadczeniu uprawnienia lub statusu wnioskodawcy będącego spadkobiercą wskazuje się, że wydanie EPS, co do zasady, skutkuje niecelowością posługiwania się poświadczeniem krajowym[2160]. W rozprawie przedstawiono odmienny pogląd. Mając na uwadze polski porządek prawny, nie są w związku z tym w pełni trafne wypowiedzi, że EPS wydawany spadkobiercy będzie wywierał zasadniczo skutki zbliżone do prawomocnego postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku lub zarejestrowanego APD[2161]. Będzie to, co prawda regułą, ale dopuścić również

[2158] P. Wautelet [w:] A. Bonomi, P. Wautelet, *Le droit …*, s. 787-788 i M. Załucki [w:] M. Załucki, *Unijne …*, s. 339.
[2159] J. Pisuliński, *Europejskie...*, s. 637 i nast., M. Załucki [w:] M. Załucki, *Unijne …*, s. 339 i M. Rzewuski, *Ustanowienie ...*, LEX/el. 2019, pkt 10.
[2160] M. Margoński, *Europejskie ...*, s. 626.
[2161] Tamże, s. 630, J. Pisuliński, *Europejskie ...*, s. 637, M. Załucki [w:] M. Załucki (red.), *Unijne ...*, s. 338 i J. Kremis, J. Kuźmicka-Sulikowska [w:] E. Gniewek, P. Machnikowski (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz*, Warszawa 2017, art. 1025 k.c., nb 86.

trzeba istnienie od niej wyjątków.

Polskie poświadczenia, a EPS może różnić zakres podmiotowy. Jak wcześniej argumentowano, EPS może legitymować jednego ze spadkobierców, gdyż jego celem nie zawsze jest poświadczenie dziedziczenia po spadkodawcy, tylko może nim być poświadczenie uprawnień lub statusu wnioskodawcy. EPS nie będzie cechowała prawomocność materialna, jak ma to miejsce przy postanowieniu o stwierdzeniu nabycia spadku[2162]. Ponadto EPS zawiera odmienną niż krajowa regulację dotyczącą ochrony dobrej wiary, która jest szersza, gdyż w polskim prawie spadkowym nie ma odpowiednika art. 69 ust. 3 e.r.s. oraz nie przewiduje ono ochrony dobrej wiary w razie dokonania czynności z wykonawcą testamentu lub kuratorem spadku[2163]. Oznacza to, że nawet przy uznaniu za słuszną koncepcji, zgodnie z którą EPS powinno zawsze legitymować wszystkich spadkobierców, nie są prawidłowe poglądy wskazujące na zasadniczą tożsamość takiego poświadczenia i instrumentów krajowych.

Podsumowując powyższe rozważania, stwierdzić należy, że EPS i krajowe instrumenty poświadczeniowe mogą funkcjonować w następujących konfiguracjach:

1) EPS zostało sporządzone po wydaniu krajowego poświadczenia lub
2) EPS zostało wydane przed sporządzeniem krajowego poświadczenia.

Odnośnie pierwszej sytuacji nie ma przeszkód do wydania EPS, jeśli istnieje już poświadczenie krajowe. W takiej sytuacji jednak EPS musi być zgodne z takim poświadczeniem (art. 67 ust 1 lit. b) e.r.s.). Co do drugiej sposobności, zasadą będzie, że niecelowe jest wydanie krajowego dokumentu poświadczeniowego, skutkujące oddaleniem wniosku o stwierdzenie nabycia spadku lub odmową sporządzenia APD. Dopuścić jednak należy wydanie krajowych poświadczeń, jeśli EPS zostało ograniczone do uprawnień jednego spadkobiercy albo też z innych względów, zachodzących w konkretnej sprawie, okaże się, że wnioskodawca mimo wydania EPS, posiada interes w uzyskaniu krajowego dokumentu poświadczeniowego[2164]. Innymi sytuacjami, które nie były raczej sporne w doktrynie, w których dopuszczono możliwość następczego wydania krajowych dokumentów poświadczeniowych, są przypadki, w których EPS poświadczało uprawnienie tylko zapisobierców windykacyjnych albo wykonawców testamentu lub zarządców spadku.

[2162] Zob. M. Margoński, *Europejskie ...*, s. 665 i A. Davì, A. Zanobetti, *Il nuovo* …, s. 138.
[2163] Zob. J. Pisuliński, *Europejskie ...*, s. 637 i nast.
[2164] Interes taki może wynikać ze względów czysto oportunistycznych, np. w sytuacjach faktycznych, w których odmówiono akceptacji skutków EPS, domagając się, wbrew treści zdania trzeciego motywu 69. preambuły rozporządzenia spadkowego, przedłożenia krajowego dokumentu poświadczeniowego.

Jeśli zachodzi sprzeczność między EPS i krajowym dokumentem poświadczeniowym zaproponowano, aby w zakresie domniemania prawidłowości skutki rozbieżnych dokumentów znosiły się wzajemnie, a stan prawny powinien odpowiadać temu, który istniałby bez jakiegokolwiek poświadczenia[2165]. Natomiast co do ochrony dobrej wiary wskazano, że oba te instrumenty powinny wywoływać skutki równolegle, a rozstrzygająca powinna być wiedza osób trzecich na temat okoliczności sprawy i czasowy porządek poszczególnych czynności powodujących ewentualnie nabycie od nieuprawnionego[2166].

Jeśli chodzi o wielość EPS, nie można podzielić wypowiedzi, że należy przyjąć, iż sprzeczne EPS w ogóle nie funkcjonują w obrocie prawnym[2167]. Raz jeszcze należy zaznaczyć, że nawet jeśli EPS jest wadliwe, to wywołuje skutki prawne[2168]. Ponadto takie skutki prawne wywołuje nawet odpis EPS nieodpowiadający treścią oryginałowi EPS. EPS przestaje wywoływać skutki dopiero z chwilą jego zawieszenia, ale w obrocie prawnym skutki nadal wywołują odpisy EPS. Nie można bowiem zaaprobować sytuacji, w której osoba dokonująca czynności z osobą legitymującą się poświadczonym odpisem EPS, który jest wadliwy[2169], nie będzie chroniona ze względu na to, że w obrocie występuje jeszcze jeden poświadczony odpis EPS o odmiennej treści, o którym może nie wiedzieć żadna ze stron tej czynności. Ponadto rozporządzenie spadkowe nie przewiduje ustania skutków prawnych EPS ze względu na istnienie innych EPS.

W przypadku rozbieżnych EPS zaproponowano w literaturze, podobnie jak przy sprzeczności EPS i dokumentu krajowego, że skutki takich EPS w zakresie domniemania prawidłowości znoszą się i równolegle wywołują one skutki na płaszczyźnie dobrej wiary[2170]. W takiej sytuacji nieprawidłowe EPS powinno zostać uchylone na podstawie art. 71 ust. 2 e.r.s.[2171]. Inni autorzy wskazali z kolei, że nie jest właściwe przyjęcie upadku domniemań prawidłowości obu sprzecznych EPS, tylko zasadne jest przeprowadzenie postępowania w kierunku obalenia domniemań wynikających z EPS nieprawidłowego[2172].

[2165] M. Margoński, *Charakter* ..., s. 37.
[2166] Tamże.
[2167] A.J. Szereda, B. Wolska [w:] A.J. Szereda (red.), *Prawo* ..., art. 95y nb 1.
[2168] Tak również P. Wautelet [w:] A. Bonomi, P. Wautelet, *Le droit …*, s. 788.
[2169] Wadliwość nie obejmuje upływu ważności EPS.
[2170] M. Margoński, *Charakter* ..., s. 30. Odmiennie B. Kreße [w:] A.-L. Calvo Caravaca, A. Davì, H.-P. Mansel, *The EU Succession …*, s. 683-684. Odnośnie do szczegółowych problemów, jakie mogą się pojawić przy ochronie dobrej wiary na podstawie różnych EPS, zob. I. Antón Juárez, *La prueba* ..., s. 188 i B. Kreße [w:] A.-L. Calvo Caravaca, A. Davì, H.-P. Mansel, *The EU Succession …*, s. 684-685.
[2171] M. Margoński, *Charakter* ..., s. 30.
[2172] I. Antón Juárez, *La prueba* ..., s. 188.

Mimo że prawodawca unijny nie wskazał, w jaki sposób rozwiązać konflikt sprzecznych EPS, to w rozporządzeniu spadkowym znajdują się inne przepisy, które pozwalają na podjęcie próby rozwiązania tego problemu. W art. 40 lit. c) i d) e.r.s. przewidziano, w jaki sposób należy postąpić z niedającymi pogodzić się orzeczeniami. Podobnej regulacji normatywnej nie przewidziano przy kolizji dokumentów urzędowych, ale w motywie 66. preambuły rozporządzenia nr 650/2012 wyjaśniono, że organ, który otrzymałby dwa sprzeczne dokumenty urzędowe, powinien ocenić, czy i któremu dokumentowi urzędowemu przyznać pierwszeństwo, mając na uwadze okoliczności danej sprawy. Jeżeli z okoliczności tych nie wynika, czy i któremu dokumentowi urzędowemu przyznać pierwszeństwo, kwestia ta powinna zostać ustalona przez sądy mające jurysdykcję na mocy rozporządzenia nr 650/2012 lub, gdy dana kwestia jest podnoszona jako kwestia wpadkowa w toku postępowania, przez sąd, przed którym wszczęto to postępowanie. W przypadku sprzeczności między dokumentem urzędowym i orzeczeniem, należy wziąć pod uwagę podstawy nieuznawania orzeczeń na mocy rozporządzenia spadkoweg.

Mając powyższe na uwadze, wydaje się, że prawodawca unijny zezwala na istnienie dwóch lub więcej EPS, jeśli nie są one ze sobą sprzeczne, co należy wywieść z systematyki rozporządzenia spadkowego. Argumentem za tym przemawiającym jest to, że art. 40 lit. c) i d) e.r.s. odnoszą się jedynie do sprzeczności orzeczeń (ich skutków), a nie do wywoływania przez nie tożsamych skutków prawnych, co świadczy o tym, że uznane będą orzeczenia regulujące te same kwestie w ten sam sposób. Ponadto w aktach prawnych regulujących przepływ skutków prawnych zasadą jest, że nie można odmówić akceptacji skutków prawnych orzeczeń, nawet jeśli zostały one wydane z naruszeniem zasad jurysdykcji, co należy odnieść do wydania EPS z naruszeniem jurysdykcji. Przemawia to za tym, że w prawie unijnym nie zachodzi potrzeba usunięcia z obiegu prawnego EPS wywołujących takie same skutki prawne.

Jeśli natomiast wydano sprzeczne EPS, rozważyć trzeba dwie sytuacje: pierwszą, gdy zostały one wydane w tym samym państwie członkowskim i drugą, w której pochodzą one z różnych państw członkowskich. W pierwszym wypadku zasadne wydaje się zastosowanie przepisów prawa krajowego. Co do prawa polskiego rozważyć należałoby wznowienie postępowania w sprawie, w której później wydano EPS na podstawie art. 403 § 2 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.[2173]. Następnie, jeśli późniejsze i uchylone EPS okazałoby się prawidłowe, należałoby na podstawie art. 71 ust. 2 e.r.s. odpowiednio zmienić pierwsze EPS, tak

[2173] A.J. Szereda proponuje w takiej sytuacji uchylenie późniejszych EPS stosownie do zasady *prior tempore,*

aby odpowiadało ono prawidłowemu stanowi faktycznemu i prawnemu.

Co do drugiej sytuacji rozważyć należałoby analogiczne zastosowanie art. 40 lit. c) i d) e.r.s. i odmówić akceptacji skutków wynikających z EPS późniejszego[2174] albo powinno się zmienić albo uchylić, na podstawie art. 71 ust. 1 lub 2 e.r.s., nieprawidłowe EPS [2175]. Zauważyć jednak trzeba, że obie propozycje mają wady. Nie do końca przekonujące jest, dlaczego trzeba odmówić skuteczności EPS wydanego później, zwłaszcza gdy oba organy wydające są właściwe jurysdykcyjnie[2176]. Przy drugim rozwiązaniu problematyczne jest, że jeden organ wydający musiałby oceniać EPS pochodzące od różnych organów wydających, w związku z czym powstaje pytanie, który z tych organów miałby być właściwy jurysdykcyjnie[2177] oraz to, czy organ wydający, w razie ustalenia, że nieprawidłowe jest EPS wydane przez inny organ, mógłby je uchylić, skoro go nie wydał. Jednoznaczne wskazanie rozwiązania jest na tyle dyskusyjne, że niezbędna jest w tym zakresie ingerencja prawodawcy unijnego, a do tego czasu, w razie powstania w konkretnej sprawie takiego zagadnienia, zasadne jest wystąpienie z pytaniem prejudycjalnym do Trybunału Sprawiedliwości.

7. Podsumowanie

Uwzględniając przeprowadzone w tym rozdziale rozważania stwierdzić należy, że EPS jest nieobowiązkowym, jednolitym unijnym instrumentem legitymacyjnym, który dodatkowo, obok poświadczeń krajowych, potwierdza status lub prawa spadkobierców, zapisobierców mających bezpośrednie prawa do spadku, wykonawców testamentu i zarządców spadku. Jest to instrument o charakterze *sui generis*, posiadający cechy wyróżniające go na tle innych dokumentów publicznych, na podstawie których zachodzi przepływ skutków prawnych na mocy rozporządzenia nr 650/2012, czyli orzeczeń, dokumentów urzędowych i ugód sądowych. Zwraca się uwagę, że jest to specyficzny środek dowodowy, służący do

potior iure, jeśli byłyby one ze sobą zgodne. Natomiast w razie EPS poświadczających różne okoliczności autor ten optuje za dokonaniem z urzędu przez organy wydające stosownej weryfikacji poczynionych pierwotnie ustaleń i uchylenia nieprawidłowych EPS. A.J. Szereda, [w:] M. Marciniak (red.), *Kodeks* ..., s. 401 i nast. nb 22. Tożsamo A.J. Szereda, B. Wolska [w:] A.J. Szereda (red.), *Prawo* ..., art. 95v nb 5.

[2174] Por. J. Pisuliński, *Europejskie*..., s. 637 i nast. Zob. T. Ivanc, S. Kraljić, *European* ..., s. 257. Rozwiązanie to krytykuje P. Wautelet [w:] A. Bonomi, P. Wautelet, *Le droit* ..., s. 790 i A. Davì, A. Zanobetti, *Il nuovo* …, s. 137-138.

[2175] Zob. T. Ivanc, S. Kraljić, *European* ..., s. 258-259.

[2176] Do podobnych wniosków doszedł P. Wautelet [w:] A. Bonomi, P. Wautelet, *Le droit* ..., s. 789-790. Podkreślić przy tym wypada, że nawet naruszenie przepisów jurysdykcyjnych nie stanowi o ustaniu przepływu skutków prawnych.

[2177] Por. A. Davì, A. Zanobetti, *Il nuovo* …, s. 138.

wykazania statusu lub uprawnień, o których mowa w art. 63 e.r.s. przez określony czas[2178]. Ponadto wydanie europejskiego poświadczenia spadkowego nie wiąże się z wykonywaniem władzy sądowniczej ani nie przekłada się na takie orzeczenie (sądowe) mające wiążące skutki prawne[2179]. W literaturze słusznie zaznaczono, że EPS ma charakter wyjątkowy, ponieważ ustanawia materialną harmonizację prawa spadkowego poszczególnych państw członkowskich[2180].

EPS przede wszystkim wywołuje skutki nie tyle automatycznie, co jednolicie, a więc jednakowo – tak samo. Podkreślenia wymaga przy tym, że skutki wywoływane przez EPS nie są zależne od prawa wewnętrznego państw członkowskich, lecz wynikają z prawa unijnego – rozporządzenia spadkowego[2181]. O ile orzeczenia mogą być uznane automatycznie, to zakres ich skutków podlega każdorazowo badaniu, gdyż ustalić należy, jakie są to skutki, co wymaga uzyskania wiedzy o prawie państwa pochodzenia orzeczenia. Jedynie założeniem jest, że transponowane na obszar innego państwa członkowskiego powinny być te same skutki, które orzeczenie wywołuje w państwie pochodzenia. Nierzadko zdarzy się bowiem, że będą to skutki nie tożsame, ale zbliżone, ponieważ niezbędne okaże się dostosowanie nieznanych praw. Ponadto możliwe jest odmówienie uznania takich skutków w wyjątkowych wypadkach.

Natomiast EPS wywołuje skutki jednakowo, co zbliża je do skutków wywoływanych przez orzeczenie na obszarze państwa jego pochodzenia. Otóż, EPS wywołuje takie same skutki na obszarze państw objętych zastosowaniem rozporządzenia spadkowego i nie ma możliwości odmowy ich akceptacji. Ponadto przy stosowaniu EPS znacznie ograniczono konieczność sięgania do norm prawa państwa pochodzenia, ponieważ art. 69 e.r.s. i treść formularza tego poświadczenia pozwalają na dokładne określenie zakresu skutków EPS. Z tych przyczyn przepływ skutków prawnych na podstawie EPS nie wpisuje się w schemat uznawania, stwierdzania wykonalności ani przyjmowania dokumentów urzędowych i stanowi odrębny model cyrkulacji skutków prawnych.

EPS obejmuje przede wszystkim skutki dowodowe, gdyż pozwala na wylegitymowanie spadkobierców, zapisobierców mających bezpośrednie prawa do spadku oraz wykonawców testamentu i zarządców spadku oraz ustanawia domniemania dotyczące ochrony

[2178] I. Antón Juárez, *Medidas* ..., s. 629-630.
[2179] Zob. pkt. 49-52 opinii w sprawie Albausy.
[2180] C. Grun Meyer, Th. Sprecher, *Aspekte der neuen EU-Erbrechtsverordnung und ihres Bezugs zur Schweiz*, Schweizerische Zeitschrift für Beurkundungs - und Grundbuchrecht 2015, Nr 3, s. 145.
[2181] C. Jiménez Gallego, *El Certificado* ..., s. 78.

dobrej wiary osób trzecich dokonujących czynności z osobami legitymującymi się poświadczonym odpisem EPS. Poszerza ono także katalog dokumentów, które są podstawą wpisu do rejestrów publicznych państw członkowskich. Jest ono dokumentem deklaratoryjnym, wobec czego nie może wywołać skutku konstytutywnego. Nie cechuje się również prawomocnością, tak formalną, jak i materialną, a prawodawca unijny przewidział regulacje pozwalające na jego stosunkowo łatwą zmianę oraz uchylenie, zarówno w razie nieprawidłowości pierwotnej, jak i następczej. Nie można natomiast wykluczyć, że za pośrednictwem EPS dojdzie do powstania tzw. skutku stanu faktycznego.

Ze względu na to, że nie zastępuje krajowych dokumentów poświadczeniowych w państwach członkowskich, w których takie poświadczenia występują, uzupełnia ono ich katalog, a w pozostałych państwach członkowskich taki katalog tworzy. Ponadto odmiennie niż przy innych dokumentach publicznych, na podstawie których następuje przepływ skutków prawnych, prawodawca unijny nadał EPS obligatoryjną formę formularzową. Cechą szczególną EPS jest również czasowe ograniczenie skuteczności jego poświadczonych odpisów oraz oderwanie ich skuteczności od skuteczności oryginału poświadczenia.

Model przepływu skutków prawnych na podstawie EPS posiada wiele zalet i wad. Zdecydowanie pozytywnym aspektem EPS jest jednolitość tego instrumentu, co zapewnia, przede wszystkim w systemach prawnych opartych na prawie romańskim, czy w prawach skandynawskich, pewny i silny dokument poświadczający prawa do spadku.

Przepływowi skutków na podstawie EPS sprzyja jego bezwarunkowość oraz możliwość współokreślania organu wydającego, co pozwala dostosować regulacje unijne do unormowań państw członkowskich. Wartością dodaną tego instrumentu jest także formularzowy sposób jego wydawania, dzięki czemu jednolitość skutków powiązana została ze standaryzacją treści ich nośnika. Standardowy formularz, zawierający w przeważającym zakresie określoną treść, zdecydowanie sprzyja przepływowi skutków, gdyż organy wydające przez proste zaznaczenie danego elementu, czy też formułę tak/nie, w zbliżony sposób wypełniają każdy EPS. W ten sposób następuje odciążenie organu wydającego i możliwe jest optymalniejsze zarządzanie informacjami[2182]. Ogranicza to tym samym wypełnianie go odmienną treścią, która mogłaby czasem znacząco różnić się od siebie. W ten sposób następuje zwiększenie czytelności EPS na obszarze unijnego obiegu skutków prawnych w sprawach spadkowych. Ponadto istnienie standardowych formularzy, przynajmniej w założeniu, ma ograniczyć konieczność zlecania tłumaczeń.

[2182] P. Wautelet [w:] A. Bonomi, P. Wautelet, *Le droit …*, s. 842.

Wielokrotnie akcentuje się, że przepływ skutków prawnych powinien być swobodny, ale również elastyczny. Ze względu na przewidzianą szeroką możliwość zmiany lub uchylenia EPS, zapewniono jego dostosowanie do często, co pokazuje praktyka, zmieniających się okoliczności, które mają zostać poświadczone. Jednocześnie zaletą polskiej regulacji, która została wprowadzona w związku z rozpoczęciem stosowania rozporządzenia spadkowego, jest możliwość zmiany lub uchylenia EPS również z urzędu, co znacznie ułatwi i uprości zapewnienie aktualnie prawidłowego poświadczenia okoliczności istotnych z punktu widzenia dziedziczenia.

W optymalny sposób zadbano również o ochronę praw osób bezpośrednio zainteresowanych dziedziczeniem, określając zamknięty katalog wnioskodawców i jednocześnie szeroki krąg osób uprawnionych do żądania zmiany lub uchylenia EPS, czy też osób uprawnionych do uzyskania poświadczonego odpisu EPS, wystarczające jest bowiem w takich sytuacjach posiadanie odpowiedniego interesu. Ponadto niewątpliwie rozwiązaniem *in plus* jest przyznanie ochrony osobom trzecim dokonującym czynności z osobą legitymowaną EPS, która w niektórych państwach członkowskich w ogóle nie jest przewidziana albo jej zakres jest, jak w przypadku prawa polskiego, istotnie węższy.

Przestrzeń proceduralna stworzona na potrzeby przepływu skutków prawnych na podstawie EPS została opracowana w rozporządzeniu nr 650/2012 ramowo, co wymusza uzupełniające korzystanie z rozwiązań istniejących w krajowych porządkach państw członkowskich. Rozporządzenie spadkowe zawiera w tym zakresie raczej jasne przepisy dotyczące kolejnych etapów postępowań w przedmiocie EPS, a możliwość użycia w niezbędnym zakresie prawa wewnętrznego wprowadza elastyczność tych postępowań i jednocześnie stanowi płynne transponowanie ich do porządku krajowego poszczególnych państw członkowskich.

Mimo wielu zalet, przepływ skutków na podstawie EPS posiada również wady. Wbrew temu, że niewątpliwą zaletą EPS jest jego standaryzacja przez obowiązek wypełnienia formularza EPS, to już formularz dotyczący wniosku o wydanie EPS, dla podmiotów niemających na co dzień do czynienia z prawem spadkowym, jest zbyt skomplikowany, miejscami nieprzejrzysty i zdecydowanie za długi. Tym samym, w praktyce spodziewać się raczej należy sporządzania wniosku bez użycia formularza, co z kolei będzie stanowiło utrudnienie z punktu widzenia organu wydającego albo będzie wymuszało skorzystanie z pomocy profesjonalistów.

Z innej strony wadą EPS jest również brak procedur, na podstawie których możliwe

byłoby uchylenie się od jego skutków, co jest widoczne zwłaszcza w razie sprzeczności EPS pochodzących z różnych państw członkowskich. Pożądane jest również znowelizowanie wewnętrznego prawa polskiego, w którym uregulowane zostałoby, jaka jest relacja między EPS a istniejącymi instrumentami krajowymi. Nie jest korzystne dla systemu prawnego, jeśli o danej kwestii prawnie relewantnej rozstrzygają dwa różne instrumenty prawne, zwłaszcza gdy wynikają z nich odmienne skutki. Kolejną, mającą daleko idące następstwa, wadą tej regulacji jest brak unormowania upadku skutków poświadczonych odpisów EPS z chwilą, z którą przestają odpowiadać oryginałowi EPS.

Znaczące zastrzeżenia mieć należy również do braku jasnego unormowania kwestii poświadczeń częściowych oraz do zagadnienia zakresu związania wnioskiem o wydanie EPS. Ze względu na istotne rozbieżności w literaturze i, jak wydaje się, brak możliwości rozwiązania tych sporów na poziomie dyskusji naukowej, niezbędne będzie albo wypowiedzenie się w tej materii przez Trybunał Sprawiedliwości albo *de lege ferenda* konieczna będzie zmiana rozporządzenia w kierunku wprowadzenia regulacji klaryfikujących istniejące rozbieżności doktrynalne.

Jednak największą wadą przepływu skutków prawnych na podstawie EPS jest niestworzenie europejskiego rejestru, który zawierałby niezbędne informacje m. in. o wydanych EPS, czy też o zawieszeniu skutków EPS[2183]. Wiąże się to, po pierwsze, z brakiem możliwości uzyskania szybkiej informacji, o tym, czy EPS został wydany, a jeśli tak, to przez organ wydający, którego państwa członkowskiego. Po drugie, istnienie takiego rejestru znacznie ograniczyłoby wydanie sprzecznych EPS. W takiej sytuacji zasadne staje się, uwzględniając art. 17 e.r.s., aby w takim rejestrze umieszczać informację nie tylko o wydaniu EPS, ale również o złożeniu wniosku o wydanie EPS[2184].

Mając na uwadze aktualny postęp w cyfryzacji i digitalizacji informacji, uznać należy, że konieczność legitymowania się odpisem EPS w formie pisemnego formularza stanowi przeżytek. Rację mają bowiem ci autorzy, którzy podkreślają konieczność zmiany tej regulacji i wprowadzenia e-kopii EPS, która znajdowałaby się w e-portfelu[2185]. Stanowisko

[2183] P. Wautelet [w:] A. Bonomi, P. Wautelet, *Le droit …*, s. 843. Utworzenie takiego rejestru mogłoby nastąpić przy pomocy Association du Réseau Européen des Registres Testamentaires (ARERT). Por. http://www.arert. eu/?lang=fr dostępne w dniu 13 listopada 2022 r. Wprowadzenie takiego rejestru postulowano już w opinii instytutu M. Plancka, s. 120, nb 275. W tym kontekście na pozytywną ocenę zasługuje obowiązek wpisywania wydanych EPS do Rejestru Spadkowego.

[2184] Podobnie P. Wautelet [w:] A. Bonomi, P. Wautelet, *Le droit …*, s. 830. Na konieczność stworzenia europejskiego systemu spadkowego uwagę zwraca G.E. Bonyhai, *A hagyaték átadása – az öröklési bizonyítvány a román Polgári törvénykönyv és az Európai Parlament és Tanács 650/2012/EU-rendelete tükrében*, Erdélyi Jogélet 2021, Nr 11, s. 152-153.

[2185] S. van Erp, K. Zimmermann, *The EU Succession …*, s. 267-276. Proponują oni digitalizację EPS przez

to jest znamienne, gdyż Unia Europejska przewiduje stworzenie „Europejskiej tożsamości cyfrowej", z której „będą mogli używać obywatele, mieszkańcy i przedsiębiorstwa w Unii na potrzeby weryfikacji ich tożsamości lub potwierdzenia niektórych informacji osobowych. Europejską tożsamość cyfrową można wykorzystywać zarówno online, jak i offline, w publicznych i prywatnych usługach w całej UE. Każdy obywatel i mieszkaniec Unii będzie mógł korzystać ze swojego cyfrowego portfela"[2186].

W takim ujęciu poświadczony odpis EPS znajdowałby się w e-portfelu i każdy, kto wykazałby uzasadniony interes, uzyskiwałby do niego dostęp. Jako zaletę takiego rozwiązania wskazuje się m. in. możliwość zaprogramowania limitu czasowego w takim odpisie. Wtedy dostęp do odpisu wygasałby automatycznie po sześciu miesiącach od jego uzyskania[2187]. Ponadto wyeliminowałyby zostałby w ten sposób problem istnienia w obiegu fizycznych odpisów EPS, które przestałyby odpowiadać treścią oryginałowi EPS.

Ponadto znaczącą wadliwością EPS są trudności praktyczne w jego stosowaniu, a dotyczące wykazania konkretnych składników majątkowych, np. dla celów postępowania rejestrowego, w przypadku EPS wydawanych w państwach, które przewidują system sukcesji generalnej. Niejasne pozostaje także, czy możliwe jest wydanie EPS podmiotowo częściowego, ograniczającego się tylko do jednego lub kilku spośród spadkobierców, czy zapisobierców windykacyjnych. Taki stan nie sprzyja swobodzie przepływu skutków prawnych, a nawet, jak w przypadku spraw rejestrowych, dla których wymagane jest dokładne określenie nieruchomości, może wyłączać przepływ skutków prawnych na podstawie EPS, jeśli poświadczenie takie zawiera jedynie wskazanie udziału w spadku.

---

wprowadzenie systemu opartego na technologii rozproszonego rejestru (ang. *distributed ledger technology* – DLT) połączonego łańcuchem bloków (ang. *blockchain*). Miałoby to funkcjonować następująco: „Technologia rozproszonego rejestru umożliwia decentralizację baz danych w taki sposób, że każdy komputer biorący udział w systemie stale synchronizuje swoje dane z wszelkimi zmianami, które zachodzą na którymkolwiek z pozostałych komputerów uczestniczących. Technologia łańcucha bloków opiera się na tym, że tworzone są jednostki danych lub klastry danych zwane «blokami», których po utworzeniu nie można zmienić. Po utworzeniu bloków mogą być one połączone z konkretnym użytkownikiem, który następnie musi przechowywać odniesienia do tych bloków w specjalnym pliku o nazwie «portfel». Ten portfel to oprogramowanie, które tworzy powłokę wokół bloków, w ten sposób ograniczając do nich dostęp nieupoważnionym. Taki dostęp opiera się na kryptograficznych «kluczach». Transakcje dotyczące tych bloków są często dokonywane za pomocą samoczynnie wykonującego się oprogramowania, zwanego «inteligentnymi kontraktami». Wynik transakcji, na przykład przekazanie bloku od jednej osoby do drugiej, również jest przechowywany w bloku, który jest następnie kryptograficznie powiązany z wcześniejszym blokiem, tworząc w ten sposób «łańcuch bloków»". Tamże, s. 269-270.

[2186] Zob. szerzej https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/europe-fit-digital-age/european-digital-identity_pl, dostępne w dniu 11 listopada 2022 r.

[2187] S. van Erp, K. Zimmermann, *The EU Succession* ..., s. 270.

Zakończenie

Przeprowadzona w rozprawie analiza potwierdziła, że przepływ skutków prawnych w sprawach spadkowych jest swobodny, ale w stopniu niedostatecznym. Stan taki jest niezadowalający z punktu widzenia obywateli Unii Europejskiej. Wpływa on bowiem na ograniczenie podstawowych swobód unijnych, w tym zwłaszcza swobody przepływu osób i kapitału. W dysertacji skoncentrowano się na omówieniu przepływu skutków prawnych na tle rozporządzenia nr 650/2012, ujętego w przestrzeni składającej się z sześciu płaszczyzn: terytorialnej, czasowej, podmiotowej, przedmiotowej, treściowej i procesowej. W ramach tej przestrzeni niezwykle istotną datą był 17 sierpnia 2015 r., czyli dzień, w którym rozpoczęto stosowanie rozporządzenia nr 650/2012. Znaczenie tej daty wynika z tego, że uchwalone rozporządzenie jest aktem prawnym o szerokim zasięgu, regulującym zarówno problematykę jurysdykcji bezpośredniej, jak i prawa właściwego. Ten akt prawny nie ograniczał się jednak tylko do tych zagadnień, ponieważ objęto nim także kwestię przepływu skutków w sprawach spadkowych.

Z art. 3 ust. 1 TUE wynika, że Unia Europejska jest organizacją, której przyświeca osiągnięcie konkretnego celu, którym jest wspieranie pokoju, jej wartości i dobrobytu jej narodów. Cel ten, w szczególności w części dotyczącej wspierania jej wartości i dobrobytu jej narodów, powinien być osiągnięty m. in. przez zapewnienie jej obywatelom przestrzeni wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości bez granic wewnętrznych, w której zagwarantowana jest swoboda przepływu osób, na co wskazuje ust. 2 art. 3 TUE. Jednym z elementów na drodze do tego celu jest rozporządzenie spadkowe, co zaakcentowano już w pierwszym motywie preambuły tego aktu prawnego, podkreślając, że Unia postawiła sobie za cel utrzymanie i rozwój przestrzeni wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości, w której zapewniony jest swobodny przepływ osób. W celu stopniowego tworzenia takiej przestrzeni, Unia przyjmuje środki w dziedzinie współpracy sądowej w sprawach cywilnych mających skutki transgraniczne, w szczególności jeżeli jest to niezbędne do prawidłowego funkcjonowania rynku wewnętrznego. Zgodnie zaś z art. 81 ust. 2 lit. a) TFUE jednym z takich narzędzi jest przyjmowanie środków mających na celu zapewnienie wzajemnego uznawania i wykonywania przez Państwa Członkowskie orzeczeń sądowych i pozasądowych. Powyższą analizę przepisów należy podsumować, wskazując, że zapewnienie optymalnego przepływu skutków prawnych w sprawach spadkowych jest jednym ze środków,

które mają doprowadzić do osiągnięcia celu Unii, przez wspieranie jednej z jej podstawowych swobód, czyli swobody przepływu osób.

Takie rozumowanie stanowi podstawę zadanego we wstępie rozprawy pytania, czy przepływ skutków prawnych uregulowany rozporządzeniem spadkowym jest swobodny. Przeprowadzone badania potwierdzają prawdziwość tezy, że przepływ skutków prawnych w sprawach spadkowych nie jest wystarczająco swobodny, a co za tym idzie regulacja rozporządzenia spadkowego nie jest w stanie zagwarantować obywatelom Unii osiągnięcia celu, jaki wyznaczyła sobie ta organizacja, w postaci wspierania wartości i dobrobytu jej narodów m. in. poprzez zapewnienie swobody przepływu osób.

W rozprawie ustalono, jakie znaczenie należy nadać „swobodzie" przepływu skutków prawnych. W prawie unijnym w podobnym kontekście mówi się o czterech podstawowych swobodach, na których zbudowana jest Unia Europejska, a więc swobodzie przepływu osób, kapitału, towarów i usług. W takim ujęciu swoboda przepływu skutków prawnych ma uzupełniać swobodę przepływu osób, tak jak czyni to swoboda przepływu płatności i swoboda przedsiębiorczości w relacji do swobód przepływu kapitału, towarów i usług. Mimo że w aktach prawnych dotyczących przepływu skutków w sprawach spadkowych odnoszono się do swobody przepływu osób, to zakres swobody przepływu skutków prawnych w tych sprawach ma również wpływ na przepływ kapitału, w postaci np. przesunięć dotyczących majątku spadkowego. Ponadto swoboda ta może oddziaływać także na przepływ towarów i usług, np. jeśli spadkodawca był przedsiębiorcą i EPS ma poświadczać uprawnienia zarządcy sukcesyjnego. Oznacza to, że swobodę przepływu skutków prawnych w sprawach dotyczących dziedziczenia należy traktować szerzej niż tylko powiązaną ze swobodą przepływu osób, czyli jako element spajający podstawowe swobody, zapewniający efektywniejsze ich funkcjonowanie. Swoboda przepływu skutków prawnych, w tym w sprawach spadkowych, nie jest więc nową podstawową swobodą. Jest ona natomiast istotnym elementem sprzyjającym ich rozwojowi, ułatwiającym realizowanie swobód unijnych w relacji swoboda – obywatel UE. Innymi słowy, jest środkiem pozwalającym na konkretyzację podstawowych swobód, zwłaszcza swobody przepływu osób i kapitału.

Po dokonaniu analizy pojęcia „swobody", w kontekście wyznaczonym przez przepływ skutków prawnych, zasadne jest stwierdzenie, że jest to pojęcie nieostre i bliżej nie-

oznaczone, co jest zabiegiem słusznym i celowym. „Swoboda" ta zawiera się między brakiem przepływu skutków prawnych a ich pełną akceptacją jako własnych[2188]. To w jakim miejscu na tak wyznaczonej osi znajduje się ta „swoboda", czyli na ile przepływ skutków prawnych jest swobodny, zależy w głównej mierze od poziomu zaufania między państwami członkowskimi. Swoboda przepływu skutków prawnych jest pojęciem mieszczącym się na osi, mającej swój początek w braku przepływu skutków prawnych i kończącej się pełną akceptacją takich skutków. Hipoteza ta została wykazana w rozdziale II rozprawy.

Na swobodę przepływu skutków prawnych można również spojrzeć z punktu widzenia dynamicznego, jak to przedstawiono w rozdziale pierwszym rozprawy, analizując historycznoprawnie, jaką ewolucję musiało przejść to zaufanie, aby możliwe stało się uchwalenie rozporządzenia spadkowego. Badania przeprowadzone w kolejnych rozdziałach pozwoliły zaś na wskazanie, na jakim etapie znajduje się aktualnie swoboda przepływu skutków prawnych w sprawach spadkowych z punktu widzenia statycznego i czy stan taki jest optymalny, czy też wymaga ingerencji prawodawcy unijnego, a jeśli tak, to jakiej. Uwzględniając tą analizę, potwierdzono główną tezę, że swoboda przepływu skutków w sprawach dotyczących dziedziczenia nie jest optymalna.

W niniejszej rozprawie, aby określić, jaki jest obecnie zakres swobody przepływu skutków w sprawach dotyczących dziedziczenia majątku po osobach zmarłych, posłużono się wielopłaszczyznową koncepcją przepływu skutków prawnych. Dla ukazania zasięgu tej swobody niewystarczające było odniesienie się wyłącznie do przestrzeni czasowej, terytorialnej i przedmiotowej, jak dotychczas ujmowano to w literaturze. W celu oznaczenia, na ile przepływ skutków prawnych w sprawach spadkowych jest swobodny, niezbędne było przeanalizowanie tego zagadnienia również z punktu widzenia podmiotów, które są zaangażowane w tę cyrkulację, a także tego, jakie treści mogą być nią objęte i jakie zasady proceduralne ją wyznaczają. Badaniami objęto również, czy każda z tych płaszczyzn została ukształtowana adekwatnie do potrzeb obywateli Unii Europejskiej, biorąc pod uwagę zasadę wzajemnego zaufania. Zważywszy na to, że wzajemne zaufanie między państwami

[2188] W tym ujęciu chodzi o wyeksponowanie, że w swobodnym przepływie np. orzeczeń, orzeczenia pochodzące z innego państwa członkowskiego mimo, że wywołują skutki w innym państwie członkowskim, to nie są w nim traktowane jako orzeczenia krajowe. Tym samym swobodny przepływ w tym znaczeniu kończy się z chwilą, w której takie państwo zaakceptuje takie orzeczenie jako orzeczenie krajowe, co będzie wykluczać np. wprowadzanie podstaw odmowy akceptacji wywodzonych z nich skutków prawnych. Przez osiągnięcie takiego stanu dochodzi do przekształcenia swobodnego przepływu skutków prawnych w przepływ pełny – niejako jednolity.

członkowskimi można oceniać uwzględniając jego statyczny lub dynamiczny wymiar, okoliczności te wzięto pod uwagę przy potwierdzeniu zasadności tezy o zbyt wąskim zakresie swobody przepływu skutków prawnych w sprawach spadkowych.

Mając na uwadze przeprowadzoną w rozdziale pierwszym rozprawy analizę rozwoju prawa europejskiego w części dotyczącej przepływu skutków prawnych, zweryfikowano hipotezę, że w sprawach spadkowych jest on obecnie niewątpliwie swobodny. Posiłkując się rozważaniami zaprezentowanymi w rozdziale II dysertacji, wskazać bowiem należy, że o tym, czy przepływ taki jest swobodny, świadczy poziom zaufania między państwami członkowskimi. Aktualnie między państwami członkowskimi UE istnieje natomiast na tyle wysoki poziom zaufania, który umożliwił opracowanie w rozporządzeniu spadkowym instrumentów prawnych wpisujących się w dotychczasowy rozwój przepływu skutków prawnych, zapoczątkowany przez konwencję brukselską, a obecnie zwieńczony przez obowiązywanie zasady wzajemnego uznawania orzeczeń, czy też jak przyjęto w rozprawie – zasady wzajemnej akceptacji skutków prawnych. Aby potwierdzić główną tezę badawczą, ustalić w należało, czy przy statycznie pojmowanym wzajemnym zaufaniu, które aktualnie kształtuje przestrzeń wolności bezpieczeństwa i sprawiedliwości, zakres swobody przepływu skutków prawnych w sprawach spadkowych jest właściwy.

Wychodząc z takiego założenia, uznać należy, że płaszczyzna terytorialna przepływu skutków prawnych została ukształtowana w rozporządzeniu spadkowym w przeważającym zakresie podobnie, jak w pozostałych unijnych aktach prawnych regulujących przepływ skutków prawnych. Ze względu na klauzulę opt-out rozporządzeniem spadkowym nie są związane Irlandia i Dania, co jest zresztą charakterystyczne dla tych państw, gdyż z zasady nie uczestniczą one w PWBS. W podobny sposób do pozostałych aktów opracowanych na podstawie art. 81 TFUE uregulowano również kwestie związania państw członkowskich umowami międzynarodowymi zawartymi z państwami trzecimi[2189]. W tym zakresie przepływ skutków prawnych przewidziany przez rozporządzenie spadkowe wpisuje się w główny nurt unijny. Specyficzną odmiennością występującą w rozporządzeniu spadkowym na gruncie przestrzeni terytorialnej jest zaś wyłączenie jego stosowania na podstawie art. 75 ust. 3 e.r.s. w związku z obowiązywaniem konwencji nordyckiej, co jednak uzasadnione jest ścisłymi powiązaniami między tymi państwami. Z tych względów uznać należy, że ukształtowanie przestrzeni terytorialnej przepływu skutków prawnych w sprawach spad-

[2189] Por. np. art. 75 ust. 1 e.r.s. i art. 71 ust. 1 rozporządzenia nr 1215/2012.

kowych jest odpowiednie, co potwierdza hipotezę o swobodzie przepływu skutków prawnych w tej materii. Podobnie ocenić należy płaszczyznę czasową przepływu skutków prawnych, która jest ukształtowana na poziomie odpowiadającym pozostałym rozporządzeniom spadkowym regulującym przepływ skutków prawnych, uwzględniając aktualny poziom zaufania między państwami członkowskimi.

Odnośnie do płaszczyzny podmiotowej w rozporządzeniu o dziedziczeniu, podobnie jak w innych rozporządzeniach unijnych, jako regułę przyjęto, że przepływ skutków prawnych dotyczy przede wszystkim decyzji pochodzących od sądu. W tym kontekście na uwagę zasługuje legalna definicja sądu określona w art. 3 ust. 2 e.r.s. Jak zaznaczono w rozdziale drugim rozprawy, sformułowanie tego przepisu i motywów preambuły rozporządzenia spadkowego, zwłaszcza motywów 20 – 22, skutkowało daleko idącymi rozbieżności w nauce, jak i w praktyce prawa, wiążącymi się z ustaleniem pozycji notariuszy notariatu łacińskiego w kontekście spełniania przez nich przesłanek „sądu". Odwołując się do argumentacji zaprezentowanej w punkcie 3.3. rozdziału drugiego rozprawy, jednoznacznie opowiedzieć się należy za zmianą rozporządzenia spadkowego w kierunku uznania notariuszy notariatu łacińskiego za „sąd" na potrzeby rozporządzenia spadkowego albo za poszerzeniem katalogu decyzji biorących udział w przepływie skutków prawnych na równi z orzeczeniami o notarialne poświadczenia dziedziczenia.

Dodatkowo w rozporządzeniu nr 650/2012 przy przepływie skutków prawnych na podstawie EPS wskazano, że mogą w nim uczestniczyć poza sądami również inne organy, które na mocy prawa krajowego są właściwe do rozpoznawania spraw spadkowych. W ten sposób doszło do poszerzenia katalogu podmiotów, które biorą udział w tej cyrkulacji również na notariuszy. Świadczy to jednocześnie o istotnej niekonsekwencji prawodawcy unijnego, skoro notariusze nie są „sądem", a wydawane przez nich notarialne poświadczenia dziedziczenia stanowią dokumenty urzędowe, które są „tylko" przyjmowane, ale zarazem umożliwiono wyposażenie ich w kompetencje do wydawania EPS.

Wydaje się, że wprowadzenie EPS miało przeciwdziałać osłabieniu roli notarialnych aktów poświadczenia, gdyż za jego pomocą możliwe jest transgraniczne wywoływanie skutków również o charakterze materialnoprawnym. Na uwadze należy mieć przy tym stanowisko niektórych autorów, że prowadzi to do tylko hipotetycznego nadania EPS cechy fakultatywności. Wiąże się to z tym, że skoro w praktyce obrotu prawnego nie będzie można skorzystać np. z APD w celu wykazania statusu spadkobiercy, konieczne stanie się wystąpienie o wydanie EPS albo złożenie wniosku do sądu o wydanie postanowienia o

stwierdzeniu nabycia spadku. W takim ujęciu EPS staje się instrumentem alternatywnym i fakultatywnym jedynie względem orzeczenia sądu.

Uwzględniając prace nad rozporządzeniem spadkowym, a także treść zdania pierwszego motywu 20., w którym wskazano, że rozporządzenie to powinno respektować różne systemy regulujące kwestie dziedziczenia stosowane w państwach członkowskich stwierdzić wypada, że w niewystarczającym stopniu poszanowano odrębności wynikające z różnych wewnętrznych porządków prawnych państw członkowskich, niezasadnie ograniczając pozycję notariusza i wydawanych przez niego aktów poświadczenia dziedziczenia. Nie sprzyja to przepływowi skutków prawnych i z tego względu należy uznać, że w tym zakresie regulacja rozporządzenia spadkowego nie wspomaga swobodnego przepływu osób. Przeprowadzona wcześniej analiza umożliwiła zweryfikowanie hipotezy, że swobodzie przepływu skutków prawnych w sprawach spadkowych nie sprzyja wyłączenie notariuszy, np. polskich, z zakresu pojęcia sądu w rozumieniu art. 3 ust. 2 e.r.s.

Z punktu widzenia płaszczyzny treściowej, zwrócić uwagę należy na regulację dotyczącą przyjmowania dokumentów urzędowych. Odnosząc się do stanowiska zaprezentowanego w punkcie 9. rozdziału IV, zauważyć wypada, że legislator europejski zatrzymał się w „połowie drogi" między wyłączeniem cyrkulacji innych skutków dokumentów urzędowych niż skutek egzekucyjny a uznawaniem pełni ich skutków. Przyjmowanie takich dokumentów ogranicza się bowiem wyłącznie do ich mocy dowodowej, co uwzględniając właściwość spraw spadkowych, w których najczęściej chodzi o wykazanie statusu np. spadkobiercy, jest niezadowalające. Prawo wewnętrzne wielu państw członkowskich umożliwia bowiem wywieranie skutków w sprawach dotyczących dziedziczenia tożsamych orzeczeniom przez dokumenty urzędowe, takie jak np. polski APD. W sytuacji tak ukształtowanego przyjmowania, znaczenie tych dokumentów urzędowych w ramach przepływu skutków prawnych jest zdeprecjonowane i można nawet stwierdzić, że sens ich uczestnictwa w międzynarodowym obrocie prawnym został niezasadnie zredukowany tylko do roli środka dowodowego. W ten sposób zweryfikowano hipotezę, że płaszczyzna treściowa przepływu skutków prawnych została zakreślona zbyt wąsko, gdyż umieszczenie krajowych dokumentów poświadczających prawa do spadku wydawanych przez notariuszy w kategorii dokumentów urzędowych, których skutki prawne mogą uczestniczyć w przepływie na podstawie przyjmowania, ogranicza swobodę przepływu skutków prawnych w sprawach dotyczących dziedziczenia.

Co do płaszczyzny procesowej przepływu skutków prawnych w sprawach spadkowych, zwrócić uwagę należy na fakt, że aktywność podmiotów uczestniczących w obrocie prawnym, w tym w sprawach dotyczących dziedziczenia majątku po osobach zmarłych, sprowadza się głównie do podejmowania czynności ukierunkowanych na osiągnięcie właściwych dla tego obrotu skutków, a mianowicie skutków prawnych. Istnienie takich skutków kształtuje sytuację prawną tych podmiotów. Te skutki można zasadniczo podzielić na te właściwe prawu materialnemu, jeśli mają one na celu powstanie, zmianę albo wygaśnięcie określonego stosunku materialnoprawnego oraz na te, które są właściwe prawu procesowemu, jeśli ich zadaniem jest podejmowanie czynności ukierunkowanych na zainicjowanie, tok lub zakończenie postępowania. Skutki prawne mogą być ograniczone do obszaru państwa, w którym powstały albo mogą być przeniesione na terytorium innych państw. To, w jakim zakresie owe skutki mogą być przeniesione na obszar innego państwa, określa i wyznacza swoboda przepływu skutków prawnych.

W tym zakresie uwzględniono regulacje innych aktów prawnych, takich jak rozporządzenia nr 4/2009, nr 1215/2012, czy też 2019/1111. Prawodawca unijny zastosował różne modele, stosownie do których następuje przepływ skutków prawnych. Są to uznawanie, stwierdzanie wykonalności, przyjmowanie i cyrkulacja skutków, która następuje na podstawie EPS. Aktualnie zasadą w prawie unijnym jest, że przepływ skutków prawnych, których zakres wyznaczany jest przez pojęcie skuteczności, wywieranych przez orzeczenia, następuje w drodze automatycznego uznania. Różnice w ramach poszczególnych aktów prawnych sprowadzają się do tego, czy uznanie takie jest bezwzględne, czy też względne. Ponadto wyjątek, uzasadniany specyfiką spraw rodzinnych, wynikającą zwłaszcza z nadrzędnego celu tego prawa, czyli ochrony praw małoletniego, wprowadziły rozporządzenia nr 2203/2201 i 2019/1111. Mianowicie w tych sprawach umożliwiono również uznawanie skutków wywodzonych z porozumień.

Rozporządzenie spadkowe wpisuje się w model automatycznego i względnego uznawania skutków wywodzonych z orzeczeń, gdyż w art. 40 e.r.s. przewidziano możliwość odmowy ich uznania. Nie jest możliwe natomiast uznawanie skutków wynikających z dokumentów urzędowych i ugód sądowych. Ze względu na odmienność spraw spadkowych, prawodawca unijny, mimo że odstąpił od możliwości uznawania niektórych dokumentów publicznych przewidział inne rozwiązania sprzyjające przepływowi skutków prawnych innych niż skutek egzekucyjny. Nastąpiło to na mocy ustanowienia właściwego tylko temu rozporządzeniu trybu przyjmowania dokumentów urzędowych i wprowadzeniu jednolitego

instrumentu prawnego – EPS.

Porównując zakres swobody przepływu skutku prawnego w postaci wykonalności w obowiązujących aktach, przykładowo rozporządzeniach nr 4/2009, nr 1215/2012 i 2019/1111 i w rozporządzeniu spadkowym, stwierdzić wypada, że jest on najmniej swobodny w tym ostatnim. Aktualnie w podstawowym akcie prawnym z tej dziedziny – rozporządzeniu Bruksela I bis, a także przeważającej części pozostałych rozporządzeń, wprowadzono automatyczną wykonalność, tak orzeczeń, jak i dokumentów urzędowych oraz ugód sądowych. Jak zaznaczono wcześniej, jednym z wyjątków od tej reguły jest rozporządzenie spadkowe, co jest obecnie rozwiązaniem nietypowym, zwłaszcza uwzględniając okoliczność, że rozporządzenia nr 4/2009 i nr 1215/2012 oraz rozporządzenie nr 650/2012 opracowywano w zbliżonym okresie. W rozprawie podjęto się więc ustalenia, czy stan taki jest uzasadniony m. in. właściwością spraw spadkowych, w których niezbędne byłoby utrzymanie środków pośrednich w postaci np. *exequatur*. Przeprowadzone rozważania skłaniają ku wskazaniu, że brak jest przekonujących argumentów, które przemawiałyby za utrzymywaniem takiego stanu rzeczy w sprawach spadkowych, jaki jest obecnie, co potwierdza hipotezę, że utrzymanie wymogu uzyskania *exequatur* znacząco ogranicza przepływ skutków prawnych w sprawach dotyczących dziedziczenia. Istotne jest, uwzględniając specyfikę spraw spadkowych, że przeważająca ich część nie ma charakteru spraw, w których zapadają rozstrzygnięcia cechujące się wykonalnością, tylko są one zazwyczaj jedynie skuteczne i nie nadają się do przymusowego wykonania w drodze egzekucji.

Ponadto te ze spraw spadkowych, które mogą zakończyć się wykonalną decyzją, na etapie stwierdzania wykonalności i wykonania nie różnią się od wykonalnych decyzji, które zapadają w sprawach będących przedmiotem uregulowania rozporządzeń nr 4/2009, nr 1215/2012 i 2019/1111. Orzeczenie wykonalne z zakresu prawa spadkowego i wskazanych rozporządzeń, będzie tak samo wykonalne materialnie i formalnie, co sygnalizowano w rozdziale IV rozprawy. Nie ma więc na tyle ważkich argumentów, które uzasadniałyby utrzymanie w sprawach dotyczących dziedziczenia wymogu *exequatur*. Przemawia to, w związku ze zbliżającym się przeglądem stosowania rozporządzenia nr 650/2012, za urzeczywistnieniem postulatu politycznego zaprezentowanego już na szczycie w Tampere i wielokrotnie podnoszonego podczas prac nad rozporządzeniem spadkowym – doprowadzeniem do zmiany rozporządzenia o dziedziczeniu przez usunięcie tego środka pośredniego i uregulowanie wykonalności w sprawach spadkowych, tak jak ma to miejsce chociażby w rozporządzeniu nr 1215/2012.

Przeprowadzone badania pozwoliły na potwierdzenie zasadności tezy, że przepływ skutków prawnych do jakiego dochodzi na podstawie rozporządzenia spadkowego jest swobodny, ale w stopniu niewystarczającym, aby zapewnić pełną ochronę praw obywateli Unii Europejskiej. Przepływ ten nie jest jednorodny. W zależności od instrumentu prawnego uregulowanego w rozporządzeniu nr 650/2012 zauważyć trzeba, że znajduje się on na różnym z przedstawionych wcześniej etapów rozwoju. I tak, uznawanie, stwierdzanie wykonalności i przyjmowanie dokumentów urzędowych mieści się w ramach swobodnego przepływu skutków prawnych, ale już cyrkulacja tych skutków, która następuje na podstawie EPS wpisuje się częściowo w etap pełnego przepływu skutków prawnych[2190]. Jak zaznaczano w rozdziale V rozprawy, transponowanie części skutków wynikających z EPS cechuje się jednolitością, a nie automatyzmem, w tym rozumieniu, że są to „takie same skutki" – jednakowe skutki. Brak jest bowiem w przypadku EPS możliwości odmowy akceptacji skutków z niego wynikających, a skutki jakie EPS wywołuje wynikają zarówno z rozporządzenia spadkowego, jak i z mocy prawa właściwego dla dziedziczenia lub z mocy innego prawa właściwego dla danych kwestii. EPS wywołuje jednolite skutki w zakresie art. 69 ust. 2-5 e.r.s.[2191] Na jego podstawie następuje również rozszerzenie skutków wynikających z właściwego prawa spadkowego i innego prawa właściwego dla danych kwestii. Inaczej mówiąc, EPS częściowo wywołuje skutki jednolite, właściwe tylko dla prawa unijnego i niezależne od prawa wewnętrznego i jednocześnie rozszerza skutki wynikające z prawa krajowego (art. 69 ust. 2 e.r.s.). Są to niewątpliwie zalety tego instrumentu prawnego, które znacznie ułatwiają i poszerzają zakres przepływu skutków prawnych.

Niemniej EPS ma istotne wady, które wynikają z niejasności jego unormowań. Przede wszystkim znaczne wątpliwości budzi możliwość wydawania EPS częściowych podmiotowo i przedmiotowo. Kwestia ta więc powinna zostać więc jasno i jednoznacznie uregulowana przez prawodawcę unijnego, przy czym, uwzględniając możliwości płynące z autonomiczności tego rozwiązania prawnego, opowiedzieć się należy za możliwością wydawania EPS częściowych. Ponadto ze względu na bardzo rozbudowany katalog, w tym obligatoryjnych, formularzy, zawierających często bardzo kazuistyczne i jednocześnie nieczytelne sformułowania, w praktyce korzystanie EPS może być utrudnione przede wszyst-

[2190] Podobnie jak w przypadku innych jednolitych unijnych instrumentów prawnych, jak np. europejski nakaz zapłaty.
[2191] Zob. pkt 33. opinii w sprawie Albausy.

kim dla obywateli, którzy mogą mieć wątpliwości o wykazanie jakich uprawnień (ich zakresu) mogą wnioskować za pomocą tego dokumentu i z tych samych przyczyn ich stosowanie może nie spotkać się z przychylnością praktyków, w tym zwłaszcza notariuszy. W takiej sytuacji obywatele mogą skłaniać się ku korzystaniu z tradycyjnych metod przepływu skutków prawnych, np. w postaci orzeczeń. Taki stan rzeczy potwierdza hipotezę, że EPS jest instrumentem prawnym, który ze względu na swoją konstrukcję pozostawia wątpliwości co do jego możliwej treści i z którego korzystanie w praktyce jest znaczenie utrudnione ze względu na bardzo skomplikowane i niejasne formularze.

Podsumowując, przepływ skutków prawnych na podstawie rozporządzenia spadkowego ma miejsce względem spadków otwartych od dnia 17 sierpnia 2015 r. i ogranicza się do terytorium Unii Europejskiej z wyłączeniem Danii i Irlandii, na podstawie klauzul opt-out oraz z wyłączeniem Danii, Szwecji i Finlandii, w zakresie, w jakim są one związane konwencją nordycką z 1934 r. Przepływ ten dotyczy sytuacji materialnoprawnej i prawnoprocesowej obywateli Unii związanej z jednym z rodzajów spraw cywilnych – spraw spadkowych, w zakresie ściśle przewidzianym rozporządzeniem nr 650/2012. Następuje on także między sądami i właściwymi na mocy prawa krajowego organami do rozpoznawania spraw spadkowych, za pomocą wydawanych przez nie decyzji w postaci orzeczeń – w drodze ich uznawania lub stwierdzania wykonalności, dokumentów urzędowych – w trybie ich przyjmowania lub stwierdzania wykonalności, ugód sądowych – na podstawie stwierdzania ich wykonalności i przy użyciu EPS.

Wynik przeprowadzonych badań pozwolił na stwierdzenie, że nie można mieć zastrzeżeń do uregulowania płaszczyzny terytorialnej i czasowej przepływu skutków na podstawie rozporządzenia spadkowego. Jeżeli chodzi o płaszczyznę podmiotową, przede wszystkim zarzucić należy osłabienie transgranicznego statusa notariusza. To naruszenie pozycji notariatu powiązać wypada, z punktu widzenia płaszczyzny treściowej, z nieprzekonującym uregulowaniem przyjmowania dokumentów urzędowych i z punktu widzenia płaszczyzny przedmiotowej z niezaakceptowaniem notarialnych poświadczeń dziedziczenia jako orzeczeń lub decyzji takich jak orzeczenia. Co do płaszczyzny procesowej negatywnie ocenić trzeba nieodstąpienie od wymogu *exequatur*. Z tych względów, uznać należy, że rozporządzenie spadkowe w części dotyczącej przepływu skutków prawnych wymaga zmiany, tak aby przepływ ten pełniej wpisywał się w aktualnie istniejący między państwami członkowskimi poziom wzajemnego zaufania i dzięki temu sprzyjał swobodzie przepływu osób, a przez to realizował cel Unii w postaci wspierania wartości i dobrobytu

jej narodów. Potwierdza to tezę, że przepływ skutków prawnych na tle rozporządzenia nr 650/2012, mimo że swobodny, w niedostatecznym stopniu sprzyja realizacji podstawowych swobód unijnych, przez co nie zapewnia adekwatnej do poziomu wzajemnego zaufania ochrony praw obywateli Unii Europejskiej.

Bibliografia

1. Achille D., *Lex successionis e compatibilità con gli ordinamenti degli Stati membri nel reg. UE n. 650/2012*, „La Nuova Giurisprudenza Civile Commentata" 2018/5,
2. Adamek A., Frań-Adamek A., *Komentarz do rozporządzenia Rady (WE) Nr 44/2001 w sprawie jurysdykcji i uznawania orzeczeń sądowych oraz ich wykonywania w sprawach cywilnych i handlowych,* System Informacji Prawnej LEX 2004,
3. Adrych-Brzezińska I., *Klauzula porządku publicznego a stwierdzenie wykonalności orzeczeń zasądzających punitive damages w wybranych krajach europejskich*, „Przegląd Sądowy" 2019/10,
4. Ahlt M., *Konwencja brukselska o jurysdykcji oraz uznawaniu i wykonywaniu orzeczeń sądowych w sprawach małżeńskich, „*Kwartalnik Prawa Prywatnego" 1999/4,
5. Alarcón Palacio Y.E., *El Reglamento (UE) 650 de 2012 de sucesiones internacionales y el paradigma forum/ius. Una mirada a su proceso de creación y su desarrollo jurisprudencial*, „Anuario Colombiano de Derecho Internacional" 2021/12,
6. Allerhand M., *Kilka uwag o wyrokach konstytutywnych*, „Polski Proces Cywilny" 1936/10,
7. Allerhand M., *Uznanie w Polsce orzeczenia rozwodowego sądu zagranicznego,* „Polski Proces Cywilny" 1938/1-2,
8. Álvarez González S., *Legatum per vindicationem y Reglamento (UE) 650/2012*, „La Ley Unión Europea" 2018/55,
9. Antón Juárez I., *La prueba de la condición de heredero en el Derecho europeo de sucesiones: el Certificado Sucesorio Europeo*, „Cuadernos de Derecho Transnational" 2018/2,
10. Antón Juárez I., *Medidas cautelares y certificado sucesorio europeo. En torno al auto de la Audiencia Provincial de Barcelona de 5 de julio de 2018*, „Cuadernos de Derecho Transnacional" 2019/1(11),
11. Antón Juárez I., *Régimen Económico Matrimonial, Derechos Sucesorios Del Cónyuge Supérstite Y Certificado Sucesorio Europeo: ¿Una Combinanción Explosiva?*, „Cuadernos de Derecho Transnacional" 2018/10,
12. Arciszewski M., *Europejski tytuł egzekucyjny*, „Radca Prawny" 2006/1,
13. Arciszewski M., *Klauzula wykonalności,* „Prawo i Podatki Unii Europejskiej"

2007/4,

14. Arkuszewska A.M., *Rozszerzenie uprawnień referendarza sądowego w procesie i postępowaniu nieprocesowym* [w:] T. Ereciński, J. Gudowski, M. Pazdan, M. Tomalak red., *Ius est a iustitia appellatum. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Tadeuszowi Wiśniewskiemu*, Warszawa 2017,
15. Armatowska M., *Uznanie zagranicznych postępowań upadłościowych. Na podstawie rozporządzenia Rady (WE) Nr 1346/2000 w sprawie postępowania upadłościowego*, Warszawa 2011,
16. Atallah M., *The Last Habitual Residence of the Deceased as the Principal Connecting Factor in the Context of the Succession Regulation 650/2012*, „Baltic Journal of European Studies Tallinn University of Technology" 2015/10,
17. Babiarz S., *Spadek i darowizna w prawie cywilnym i podatkowym,* Warszawa 2019,
18. Baca W.M.K., *The Principle Of Mutual Recognition Of Judicial Decisions In EU Law In The Light Of The 'Full Faith And Credit' Clause Of The US Constitution*¸ http://www. comunidadandina.org/BDA/docs/CAN-INT-0061.pdf, (dostęp: 02.03.2021 r.),
19. Balassa B., *The theory of economic integration*, Homewood, Illinois, 1961,
20. Bałos I., *Stosowanie klauzuli porządku publicznego a drażliwe zjawiska społeczne,* „Monitor Prawniczy" 2013/3,
21. Barburska O., *Jak jednoczyła się Europa – geneza integracji europejskiej* [w:] E. Latoszek, M. Proczek, A. Szczerba-Zawada, A. Masłoń-Oracz, K. Zajączkowski red., *Unia Europejska istota szanse wyzwania*, Warszawa 2018,
22. Barcz J., Kolowca I., *Prawo Unii Europejskiej: wybór dokumentów i aktów prawnych. Vol. 1, Przestrzeń wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości*, Warszawa 2006,
23. Barwina Z., *Zasada wzajemnego uznawania w sprawach karnych*, Warszawa 2012,
24. Battjes H., Brouwer E.R., de Morree P., Ouwerkerk J., *The Principle of Mutual Trustin European Asylum, Migration, and Criminal law. Reconciling Trust and Fundamental Rights*, Amsterdam 2011,
25. Berezowski C., *Wzajemny stosunek prawa międzynarodowego i krajowego*, „Państwo i Prawo" 1964/8-9,
26. Bermann G.A., Goebel R.J., Davey W.J., Fox E.M., *Cases and Materials on European Union Law,* St. Paul, Minnesota 2002,

27. Bieniek G., *Notarialne poświadczenie dziedziczenia,* „Rejent” 2008/9,
28. Biernat J. [w:] M. Załucki red., *Unijne rozporządzenie spadkowe nr 650/2012. Komentarz*, Warszawa 2018,
29. Biernat J., *Organ wydający jako organ właściwy do dokonania sprostowania, uchylenia, zmiany lub zawieszenia skutków europejskiego poświadczenia spadkowego*, „Studia Prawnicze. Rozprawy i Materiały” 2015/2,
30. Bladowski B., *Wpływ zażalenia na wykonalność postanowienia oraz na bieg postępowania cywilnego*, „Palestra” 1972/11,
31. Blok M., *Notarialny akt poświadczenia dziedziczenia a sądowe stwierdzenie praw do spadku, „*Rejent” 2010/7-8,
32. Błaszczak Ł., *Kontrola orzeczenia arbitrażowego ze szczególnym uwzględnieniem klauzuli porządku publicznego*, „ADR Arbitraż i Mediacja” 2008/3,
33. Błaszczak Ł., Pyrz M., Zawilińska A., *Kilka uwag w kwestii odmowy dokonania czynności notarialnej oraz charakteru prawnego zażalenia z art. 83 ustawy prawo o notariacie*, „Radca Prawny” 2017/3,
34. Bobrowska A., *Migracje Polaków po przystąpieniu do Unii Europejskiej,* „Colloquium Wydziału Nauk Humanistycznych i Społecznych” 2013/2,
35. Bogdzevič K., *The Lithuanian Supreme Court Rules on the E.E. Case After the CJEU's Judgment*, https://eapil.org/2020/12/21/the-lithuanian-supreme-court-rules-on-the-e-e-case-after-the-cjeus-judgment/, (dostęp 25.08.2022 r.),
36. Bonyhai G.E., *A hagyaték átadása – az öröklési bizonyítvány a román Polgári törvénykönyv és az Európai Parlament és Tanács 650/2012/EU-rendelete tükrében*, „Erdélyi Jogélet” 2021/11,
37. Borkowski P. [w:] T. Szanciło red., *Kodeks postępowania cywilnego. Tom I-II. Komentarz do art. 1-1217*, Warszawa 2019,
38. Borkowski P., *Notarialne poświadczenie dziedziczenia,* Warszawa 2011,
39. Borysiak W. [w:] K. Osajda (red. serii), W. Borysiak (red. tomu), *Prawo o notariacie. Komentarz,* Warszawa 2021,
40. Borzemska K., *Europejskie poświadczenie spadkowe jako podstawa wpisu do księgi wieczystej,* „Wrocławskie Studia Erazmiańskie” 2016/10,
41. Brodecki Z., *W Europie wewnętrznych granic (studia z historii i polityki prawa prywatnego)* [w:] L. Ogiegło, W. Popiołek, M. Szpunar red., *Rozprawy prawnicze. Księga pamiątkowa Profesora Maksymiliana Pazdana*, Kraków 2005

42. Broniewicz W., *Jaki wniosek powoduje wszczęcie postępowania dotyczącego wykonalności orzeczeń sądów zagranicznych*, „Palestra" 1979/8-9,
43. Broniewicz W., *Sententia inutiliter data w postępowaniu cywilnym*, „Państwo i Prawo" 2007/9,
44. Brouwer E., Gerard D., *Mapping Mutual Trust – an Introduction* [w:] E. Brouwer, D. Gerard red., *Mapping Mutual Trust: Understanding and Framing the Role of Mutual Trust in EU Law,* European University Institute Working Paper Max Weber Programme 2016/13, https://cadmus.eui.eu/bitstream/handle/1814/41486/MWP_2016_13.pdf?se quence=1, (dostęp 02.03.2021 r.),
45. Brouwer E., *Mutual Trust and Judicial Control in the Area of Freedom, Security and Justice: an Anatomy of Trust* [w:] E. Brouwer, D. Gerard red., *Mapping Mutual Trust: Understanding and Framing the Role of Mutual Trust in EU Law*, European University Institute Working Paper Max Weber Programme 2016/13, https://cadmus.eui.eu/bitstream/handle/1814/41486/MWP_2016_13.pdf?sequence=, (dostęp 02.03.2021 r.),
46. Buczma S., *Zasada wzajemnego uznawania orzeczeń między państwami członkowskimi Unii Europejskiej – etapy kształtowania, zakres funkcjonowania i podstawowe cechy*, „Ius Novum" 2009/2,
47. Budzikiewicz Ch. [w:] A.-L. Calvo Caravaca, A. Davì, H.-P. Mansel, *The EU Succession Regulation. A Commentary*, Cambridge 2016,
48. Byrska D., Gawkowski K., Liszkowska D., *Unia Europejska geneza funkcjonowanie wyzwania*, https://depot.ceon.pl/bitstream/handle/123456789/13061/Unia_Europejsk a_1p.pdf?sequence=1&isAllowed=y, (dostęp 17.03.2020 r.),
49. Capelletti M., *Ku Stanom Zjednoczonym Europy* [w:] M. Sawczuk red., *Jednolitość prawa sądowego cywilnego a jego odrębności krajowe*, Lublin 1997,
50. Carillo Pozo L.F., *El reglamento europeo 650/2012 ante el cambio de paradigma del derecho de sucesiones*, „Boletín mexicano de derecho comparado", 2018, Vol. 51, Nr 151,
51. Carrascosa González J., *El Notariado y los Reglamentos europeos de Derecho internacional privado: hacia un espacio notarial europeo*, „Anales de la Academia Matritense del Notariado", Tomo LVII, 2017,
52. Carrillo Pozo L.F., *Una síntesis del reglamento 650/2012: residencia habitual del*

de cuius, funciones judiciales, professio iuris. Comentario a la sentencia del tribunal de justicia (sala primera) de 16 de julio de 2020, asunto C-80/19, „Cuadernos de Derecho Transnacional" 2021/3,

53. Castellanos R.E., *Ámbito de aplicación de la lex successionis y su coordinación con la lex rei sitae-lex registrationis: a propósito de los legados vindicatorios*, „Cuadernos de Derecho Transnacional" 2018/1,
54. Chyla Ł., *Problematyka klauzuli porządku publicznego w arbitrażu*, „ADR Mediacja i Arbitraż" 2017/3,
55. Cieślak Ł., Gołaczyński J., *Dziedziczenie ab intestato według projektu rozporządzenia w sprawie jurysdykcji, prawa właściwego, uznawania i wykonywania orzeczeń sądowych i dokumentów urzędowych dotyczących dziedziczenia oraz w sprawie utworzenia europejskiego certyfikatu spadkowego*, „Wrocławskie Studia Sądowe" 2011/1,
56. Ciszewski J., *Dochodzenie roszczeń alimentacyjnych za granicą na podstawie Konwencji lugańskiej i Konwencji haskiej*, „Monitor Prawniczy" 2000/8,
57. Ciszewski J., *Glosa do postanowienia SN z dnia 14 lipca 2004 r., IV CK 495/03*, „Palestra" 2006/3-4,
58. Ciszewski J., *Glosa do postanowienia SN z dnia 19 lipca 2006 r., I CZ 42/06*, „Przegląd Sądowy" 2007/5,
59. Ciszewski J., *Glosa do postanowienia SN: z dnia 14 grudnia 2006 r., I CSK 262/06 oraz z dnia 21 marca 2007 r., I CSK 434/06*, „Orzecznictwo Sądów Polskich" 2008/2,
60. Ciszewski J., *Konwencja z Lugano. Komentarz*, Warszawa 2004,
61. Ciszewski J., *Wybrane zagadnienia z zakresu prawa prywatnego międzynarodowego w konwencji lugańskiej*, Rejent 2001/7-8,
62. Ciszewski J., *Zezwolenie na wykonanie w Polsce orzeczenia sądu francuskiego. Glosa do postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 30 września 2008 r. (II CSK 158/08)*, „Problemy Prawa Prywatnego Międzynarodowego" 2010/6,
63. Cobas Cobiella M.E., *Certificado sucesorio europeo. Algunas ideas preliminares*, „Barataria Revista Castellano-Manchega de Ciencias Sociales" 2015/19,
64. Cybula P., Zatorska J., [w:] M. Załucki red., *Unijne rozporządzenie spadkowe nr 650/2012. Komentarz*, Warszawa 2018,
65. Czachór Z., Graś A., *Vademecum Europa od A do Z,* Warszawa 2006,

66. Czachór Z., Grosse T.G., Paruch W. red., *Integracja Europejska – Polska Perspektywa,* Warszawa 2018,
67. Czubik P. [w:] M. Załucki red., *Unijne rozporządzenie spadkowe nr 650/2012. Komentarz,* Warszawa 2018,
68. Czubik P., *Konsekwencje dla obrotu notarialnego wyroku Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej w sprawie C-301/20*, „Nowy Przegląd Notarialny" 2022/1,
69. Czubik P., *Niedopracowania legislacyjne i błędy konstrukcyjne w stosowanych od 17 VIII 2015 r. przepisach dotyczących aktów poświadczenia dziedziczenia zawartych w prawie o notariacie i przepisach intertemporalnych – zagadnienia wybrane,* „Krakowski Przegląd Notarialny" 2016/1,
70. Czubik P., *Potrzeba zredefiniowania tzw. klauzuli porządku publicznego w polskim prawie kolizyjnym i procesie cywilnym – uwagi na tle porównawczym z rozwiązaniami wybranych państw obcych* [w:] T. Demendecki red., *Mechanizm uznania lub odmowy uznania orzeczenia sądu państwa obcego w sprawach cywilnych przez sąd polski – analiza de lege lata i wnioski de lege ferenda*, Warszawa 2019,
71. Czubik P., *Umowa prorogacyjna z art. 5 europejskiego rozporządzenia spadkowego jako nowa czynność notarialna*, „Nowy Przegląd Notarialny" 2016/2,
72. Czubik P., *Konsekwencje europejskiego rozporządzenia spadkowego (650/2012) dla praktyki notarialnej (zagadnienia dotyczące wyboru prawa właściwego dla dziedziczenia),* „Rejent" 2013/11",
73. Dadańska K. A., *Kilka uwag o procesie europeizacji prawa spadkowego* [w:] K. A. Dadańska red., *Europeizacja prawa spadkowego: aktualne tendencje,* Szczecin 2016,
74. Dadańska K. A., *Zakres zastosowania rozporządzenia spadkowego – uwagi na tle statutu spadkowego i statutu stosunków majątkowych małżeńskich w świetle wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym złożonego 3.11.2016 r. przez Kammergericht w Berlinie (Niemcy)* [w:] J. Gołaczyński, W. Popiołek red., *Kolizyjne i procesowe aspekty prawa rodzinnego*, Warszawa 2019,
75. Dariescu C., *Normele conflictuale europene privind moştenirea şi certificatul european de moştenitor*, dostęp 16.10.2023 r. https://www.academia.edu/16703430/NORMELE _CONFLICTUALE_EUROPENE_PRIVIND_MO%C8%98TENIREA_%C8%98I_CERTIFICATUL_EUROPEAN_DE_MO%C8%98TENITOR,
76. Darkowski T., Jasińska D., *Współpraca sądowa w sprawach cywilnych* [w:] *Obszar*

wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości Unii Europejskiej. Geneza, stan i perspektywy rozwoju, Warszawa 2005,

77. Darkowski T., *Zniesienie sądowego stwierdzania wykonalności orzeczeń zagranicznych we wspólnym obszarze sądowym – porównanie istniejących instrumentów*, [w:] W. Czapliński, A. Wróbel (red.), *Współpraca sądowa w sprawach cywilnych*, Warszawa 2007,
78. Davì A., Zanobetti A., *Il nuovo diritto internazionale privato delle successioni nell'Unione Europea*, "Cuadernos de Derecho Transnacional" 2013/2,
79. Dąbrowski Ł. D., *Moc dowodowa zagranicznych dokumentów urzędowych. Wybrane zagadnienia procesowe*, „Problemy Współczesnego Prawa Międzynarodowego, Europejskiego i Porównawczego" 2016/14,
80. Demendecki T., *Europejski proces cywilny – jednolity czy różnorodny?*, „Rejent" 2009/10,
81. Demendecki T., *Kodeks prawa sądowego cywilnego państw członkowskich Unii Europejskiej – współczesna utopia,* „Studia Iuridica Lublinensia" 2012/18,
82. Derdak M., *Znaczenie reguł intertemporalnych dla systemu uznawania orzeczeń zagranicznych według Kodeksu postępowania cywilnego*, „Problemy Współczesnego Prawa Międzynarodowego, Europejskiego i Porównawczego" 2019/17,
83. Devaux A., *The European Regulations on Succession of July 2012: A Path Towards the End of the Succession Conflicts of Law in Europe, or Not?*, „The International Lawyer" 2013/2,
84. Di Cola L. [w:] A.-L. Calvo Caravaca, A. Davì, H.-P. Mansel, *The EU Succession Regulation. A Commentary,* Cambridge 2016,
85. Dobrzański B., *Jeszcze o uznaniu zagranicznych wyroków w sprawach rozwodowych (1),* „Nowe Prawo 1959/3,
86. Dobrzański B., *Jeszcze o uznaniu zagranicznych wyroków w sprawach rozwodowych (2)*, „Nowe Prawo" 1959/4,
87. Doliwa-Klepacki Z. M., *Integracja europejska (po Amsterdamie i Nicei),* Białystok 2001,
88. Domańska M., Hauser A., Królikowski J., Talaga R., *Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego, Sądu Najwyższego i Naczelnego Sądu Administracyjnego Wyrok TK z 25.01.2011 r. (P 8/08)*, „Europejski Przegląd Sądowy" 2013/6,

89. Domańska M., Hauser A., Królikowski J., Talaga R., *Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego, Sądu Najwyższego i Naczelnego Sądu Administracyjnego*, „Europejski Przegląd Sądowy" 2013/8,
90. Domínguez Calatayud V., *Efectos del certificado sucesorio europeo; examen particular del certificado como título inscribible en el Registro de la propiedad español. Una pretendida armonización entre los efectos protectores de uno y otro*, „Derecho Internacional Privado" 2015/2,
91. Dończyk D., *Notarialne poświadczenie dziedziczenia. Komentarz*, Warszawa 2011,
92. Dynia E., *Integracja Europejska*, Warszawa 2003,
93. Ereciński T. [w:] T. Ereciński red., *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom VI. Międzynarodowe postępowanie cywilne. Sąd polubowny (arbitrażowy)*, Warszawa 2017,
94. Ereciński T., Ciszewski J., *Międzynarodowe postępowanie cywilne*, Warszawa 2000,
95. Ereciński T., *Glosa do postanowienia SN z dnia 5 stycznia 1982 r., IV CZ 176/81*, „Państwo i Prawo" 1984/3,
96. Ereciński T., *Kilka uwag o tzw. jurysdykcji koniecznej*, [w:] L. Ogiegło, W. Popiołek, M. Szpunar (red.), *Rozprawy prawnicze. Księga pamiątkowa Profesora Maksymiliana Pazdana*, Kraków 2005,
97. Figura-Gralczyk E., *Uznanie orzeczenia sądu austriackiego dotyczącego ustanowienia opiekuna dla osoby pełnoletniej – analiza przypadku*, „Problemy Współczesnego Prawa Międzynarodowego, Europejskiego i Porównawczego" 2015/14,
98. Filipiak P., *Stwierdzenie wykonalności orzeczeń o zastosowaniu środków zabezpieczających na podstawie rozporządzenia Rady (WE) nr 1346/2000 w sprawie postępowania upadłościowego,* „Europejski Przegląd Sądowy" 2010/4,
99. Flaga-Gieruszyńska K., *Europejskie poświadczenie spadkowe – zagadnienia wybrane* [w:] A. Marciniak red., *Notarialne poświadczenie dziedziczenia,* Warszawa 2019,
100. Flaga-Gieruszyńska K., *Jurysdykcja krajowa i uznanie orzeczeń sądów zagranicznych. Polska i standardy europejskie*, Kraków 1999,
101. Flaga-Gieruszyńska K., *Konwencja o jurysdykcji krajowej i wykonalności orzeczeń w sprawach cywilnych i handlowych – wybrane zagadnienia*, „Rejent" 2000/1,
102. Flaga-Gieruszyńska K., *Uznanie orzeczeń sądowych według konwencji z Lugano*,

„Prawo Spółek” 2002/10,

103. Flaga-Gieruszyńska K., *Zażalenie na odmowę dokonania czynności notarialnej* [w:] K. Flaga-Gieruszyńska, A. Zieliński, *Zażalenie w postępowaniu cywilnym. Komentarz praktyczny z orzecznictwem.* Wzory pism procesowych, Warszawa 2020,
104. Fontanellas Morel J.M., *La delimitación del ámbito material de aplicación del Reglamento 650/2012 con respecto a las cuestiones relativas a los regímenes económico matrimoniales. A propósito de la STJUE de 1 de marzo de 2018 (C-558/16: Mahnkopf)*, „Crónica de Derecho internacional privado” 2018/35,
105. Frąckowiak-Adamska A., *Akcesja Unii Europejskiej do Europejskiej Konwencji Praw Człowieka – ryzyko naruszenia zasady wzajemnego zaufania między państwami członkowskimi*, „Europejski Przegląd Sądowy” 2015/12,
106. Frąckowiak-Adamska A., *Geneza i ewolucja współpracy sądowej w sprawach cywilnych* [w:] J. Barcz red., *Współpraca sądowa w sprawach cywilnych, karnych i współpraca policyjna. System Prawa Unii Europejskiej. Tom 8*, Warszawa 2021,
107. Frąckowiak-Adamska A., *Granice wzajemnego zaufania w Przestrzeni Wolności, Bezpieczeństwa i Sprawiedliwości,* „Europejski Przegląd Sądowy”2014/2,
108. Frąckowiak-Adamska A., Guzewicz A., Petelski Ł., *Skuteczność stosowania przez sądy polskie unijnych rozporządzeń: nr 44/2001, nr 2201/2003, nr 864/2007, nr 593/2008 i nr 4/2009*, „Europejski Przegląd Sądowy” 2016/10,
109. Frąckowiak-Adamska A., *Obowiązek poszanowania prawa wspólnotowego w dziedzinach należących do kompetencji wyłącznych państw członkowskich,* „Europejski Przegląd Sądowy” 2005/12,
110. Frąckowiak-Adamska A., *Obowiązek poszanowania prawa wspólnotowego w dziedzinach należących do kompetencji wyłącznych państw członkowskich*, „Europejski Przegląd Sądowy” 2005/12,
111. Frąckowiak-Adamska A., *Pojęcie i specyfika współpracy sądowej w sprawach cywilnych* [w:] J. Barcz red., *Współpraca sądowa w sprawach cywilnych, karnych i współpraca policyjna. System Prawa Unii Europejskiej. Tom 8*, Warszawa 2021,
112. Frąckowiak-Adamska A., *Przestrzeń wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości: problemy ogólne. Zasada wzajemnego uznawania orzeczeń w sprawach cywilnych* [w:] C. Mik red., *Unia Europejska: zjednoczeni w różnorodności*, Konferencja Warszawa, 14–15 grudnia 2010 r., Warszawa 2012,
113. Frąckowiak-Adamska A., *Reforma europejskiej przestrzeni sądowej przewidziana*

w Traktacie z Lizbony [w:] A. Frąckowiak-Adamska, R. Grzeszczak red., *Europejska przestrzeń sądowa / L'espace judiciaire européen*, Wrocław 2010,

114. Frąckowiak-Adamska A., *Uznawanie i wykonywanie orzeczeń w sprawach cywilnych w Unii Europejskiej. Ujęcie systemowe*, Warszawa 2018,
115. Frey R., *Europejski Tytuł Egzekucyjny dla roszczeń bezspornych,* Prawo i Podatki Unii Europejskiej 2005/12,
116. Frey R., *Pomoc prawna w sporach o charakterze transgranicznym*, „Prawo i Podatki Unii Europejskiej" 2005/11,
117. Frey R., *Postępowanie w sprawie europejskiego nakazu zapłaty,* Podatki i Prawo Unii Europejskiej 2007/6,
118. Fuchs A., *The new EU Succession Regulation in a nutshell*, „ERA Forum" 2015/16,
119. Fuchs D., *Działalność ubezpieczeniowa w świetle Konwencji Brukselskiej - Lugano o jurysdykcji i wykonywaniu orzeczeń w sprawach cywilnych i gospodarczych*, „Rejent" 1999/3,
120. Gevorgyan N., *The role, impact and development of the principle of mutual recognition in EU law*, http://ysu.am/files/08N_Gevorgyan_e.pdf, (dostęp: 27.02.2021 r.),
121. Gidi A., *Notes on Criticizing the Proposed ALI/UNIDROIT Principles and Rules of Transnational Civil Procedure*, „Uniform Law Review" 2001/4,
122. Glenn H.P., The ALI/Unidroit Principles of Transnational Civil Procedure as global standards for adjudication?, „Uniform Law Review" 2004/4,
123. Gocek M., *Podstawowe zagadnienie zastosowania klauzuli porządkmu publicznego w orzecznictwie Sądu Najwyższego*, „Rejent" 2005/6,
124. Goldstein S., *The Proposed ALI/UNIDROIT Principles and Rules of Transnational Civil Procedure: The Utility of Such a Harmonization Project?*, „Uniform Law Review" 2001/4,
125. Gołaczyński J., *Jurysdykcja w sprawach spadkowych w prawie polskim i projekcie rozporządzenia o jurysdykcji, uznawaniu i wykonywaniu orzeczeń i prawie właściwym w sprawach spadkowych. Zagadnienia wybrane* [w:] J. Gudowski, K. Weitz red., *Aurea praxis, aurea theoria. Księga pamiątkowa ku czci Profesora Tadeusza Erecińskiego,* Warszawa 2011,
126. Gołaczyński J., *Jurysdykcja w sprawach spadkowych w rozporządzeniu spadkowym a w prawie polskim* [w:] K. Flaga-Gieruszyńska, G. Jędrejek red., *Aequitas sequitur*

legem: księga jubileuszowa z okazji 75. urodzin profesora Andrzeja Zielińskiego, Warszawa 2014,

127. Gołaczyński J., *Współpraca sądowa w sprawach cywilnych i handlowych w Unii Europejskiej*, Warszawa 2007,
128. Gombos K., *Harmonisation of procedural law vs procedural autonomy of the Member State*, „Studia Iuridica Cassoviensia" 2018/1,
129. Gomez-Riesco Tabernero de Paz J., *Réflexions sur la nation de „juridiction". Au sens de l'article 3.2 du Règlement (EU) No 650/2012 après les arréts de la Cour de Justice de l'Union Européenne Oberle, C-20/17 et WB C-658/17 Perspective espagnol*, „Cuadernos de Derecho Transnacional" 2020/2,
130. Gorczyński G., *Z problematyki uznania zagranicznej osoby prawnej* [w:] A. Bielska-Brodziak red., *O czym mówią prawnicy, mówiąc o podmiotowości,* Katowice 2015,
131. Gottwald P., *The European Law of Civil Procedure*, „Rittsumeikan Law Review" 2005/22,
132. Góra-Błaszczykowska A. [w:] A. Góra-Błaszczykowska red., *Kodeks postępowania cywilnego. Tom I A. Komentarz do art. 1-424(12)*, Warszawa 2020,
133. Górecki J., *Administration of the estate under regulation (EU) no. 650/2012*, „Review Of European And Comparative Law" 2021/4,
134. Górecki J., *Europejskie poświadczenie spadkowe – nowy sposób potwierdzenia praw do majątku spadkowego,* „Rejent" 2015/9,
135. Górka M., *Zasada wzajemnego uznawania w prawie Unii Europejskiej*, Warszawa 2014,
136. Górny W., *Podmioty uprawnione do ubiegania się o wydanie europejskiego poświadczenia spadkowego – analiza art. 63 ust. 1 rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 650/2012 z dnia 4 lipca 2012 r.*, „Zeszyty Naukowe Koła Cywilistów Uniwersytetu Wrocławskiego" 2015/9,
137. Graliński W., *Europeizacja polskiego prawa sądowego cywilnego poprzez konwencję z Lugano* [w:] C. Mik red., *Europeizacja prawa krajowego. Wpływ integracji europejskiej na dziedziny prawa krajowego*, Toruń 2000,
138. Graliński W., *Wpływ rozporządzenia nr 44/2001 na dokonaną w 2008 r. nowelizację polskiego Kodeksu postępowania cywilnego w zakresie uznawania orzeczeń* zagranicznych [w:] T. Demendecki red., *Mechanizm uznania lub odmowy uznania*

orzeczenia sądu państwa obcego w sprawach cywilnych przez sąd polski – analiza de lege lata i wnioski de lege ferenda, Warszawa 2019,

139. Grochowski M. [w:] K. Osajda (red. serii), W. Borysiak (red. tomu), *Prawo o notariacie. Komentarz*, Warszawa 2019,
140. Grun Meyer C., Sprecher Th., *Aspekte der neuen EU-Erbrechtsverordnung und ihres Bezugs zur Schweiz*, „Schweizerische Zeitschrift für Beurkundungs- und Grundbuchrecht" 2015/3,
141. Gruszczak A., *Wzmocniona współpraca w dziedzinie wymiaru sprawiedliwości i spraw wewnętrznych Unii Europejskiej*, „Studia Europejskie" 2002/2,
142. Grzegorczyk P. [w:] T. Ereciński red., *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom II. Postępowanie rozpoznawcze, wyd. V*, , Warszawa 2016,
143. Grzegorczyk P., *Merytoryczna obrona dłużnika przed egzekucją prowadzoną na podstawie orzeczenia sądu państwa obcego w prawie unijnym* [w:] T. Ereciński, P. Grzegorczyk, K. Weitz red., *Sine Ira Et Studio, Księga jubileuszowa dedykowana sędziemu Jackowi Gudowskiemu*, Warszawa 2016,
144. Grzegorczyk P., *Nowy fundament europejskiego prawa procesowego cywilnego: jurysdykcja krajowa, zawisłość sprawy oraz uznawanie i wykonywanie orzeczeń w sprawach cywilnych i handlowych według rozporządzenia Rady i Parlamentu Europejskiego nr 1215/2012 (Bruksela Ia) (część I), „*Przegląd Sądowy" 2014/6,
145. Grzegorczyk P., *Nowy fundament europejskiego prawa procesowego cywilnego: jurysdykcja krajowa, zawisłość sprawy oraz uznawanie i wykonywanie orzeczeń w sprawach cywilnych i handlowych według rozporządzenia Rady i Parlamentu Europejskiego nr 1215/2012 (Bruksela Ia) (część II), „*Przegląd Sądowy" 2014/7-8,
146. Grzegorczyk P., *Sprzeczność z podstawowymi zasadami porządku prawnego (art. 1146 § 1 pkt 7 KPC), jako przyczyna częściowego zezwolenia na wykonanie orzeczenia sądu państwa obcego*, „Monitor Prawniczy" 2014/8,
147. Grzegorczyk P., *Stosowanie rozporządzenia Rady (WE) nr 44/2001 w sprawach dotyczących uznawania i wykonywania orzeczeń sądów państw obcych na tle polskiej praktyki sądowej*, „Europejski Przegląd Sądowy" 2016/10,
148. Grzegorczyk P., Weitz K., red., *Europejskie prawo procesowe cywilne i kolizyjne*, Warszawa 2012,
149. Grzegorczyk P., *Wysłuchanie dłużnika przed sądem drugiej instancji w postępowaniu o stwierdzenie wykonalności zagranicznego orzeczenia w prawie europejskim*,

„Palestra" 2009/3-4,

150. Grzegorczyk P., *Zabezpieczenie roszczeń w europejskim prawie procesowym cywilnym według rozporządzenia Rady i Parlamentu Europejskiego Nr 1215/2012 (Bruksela Ia)* [w:] K. Flaga-Gieruszyńska, G. Jędrejek red., *Aequitas sequitur legem – Księga jubileuszowa z okazji 75. urodzin Profesora Andrzeja Zielińskiego,* Warszawa 2014,
151. Grzegorczyk P., *Zabezpieczenie roszczeń w europejskim prawie procesowym cywilnym według rozporządzenia Rady i Parlamentu Europejskiego Nr 1215/2012 (Bruksela Ia)* [w:] K. Flaga-Gieruszyńska, G. Jędrejek red., *Aequitas sequitur legem – Księga jubileuszowa z okazji 75. urodzin Profesora Andrzeja Zielińskiego,* Warszawa 2014,
152. Grzegorczyk P., *Zawisłość sprawy przed sądem zagranicznym w sprawach o naruszenie praw własności przemysłowe*, „Europejski Przegląd Sądowy" 2006/6,
153. Grzeszczak R., *Karta praw podstawowych w europejskiej przestrzeni sądowej – wybrane zagadnienia instytucjonalno-prawne* [w:] A. Frąckowiak-Adamska, R. Grzeszczak red., *Europejska przestrzeń sądowa / L'espace judiciaire européen*, Wrocław 2010,
154. Grzeszczak R., Krajewski M, *„Sąd" w świetle przepisów art. 47 KPP oraz art. 267 TFUE*, „Europejski Przegląd Sądowy" 2014/6,
155. Grzybczyk K., Szpunar M., *Notarialne poświadczenie dziedziczenia jako alternatywny sposób stwierdzania prawa do dziedziczenia*, „Rejent" 2006/2,
156. Gudowski J. [w:] T. Ereciński red., *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom I. Postępowanie rozpoznawcze, wyd. V*, Warszawa 2016,
157. Gudowski J. [w:] T. Ereciński red., *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz, t. 3. Postępowanie rozpoznawcze. Postępowanie zabezpieczające, wyd. V*, Warszawa 2016
158. Guzewicz A., *Wykładnia autonomiczna pojęć prawa spółek w orzecznictwie Trybunału -Sprawiedliwości Unii Europejskiej*, Warszawa 2019,
159. Habscheid W.J., *Europeizacja prawa cywilnego procesowego* [w:] M. Sawczuk red., *Jednolitość prawa sądowego cywilnego a jego odrębności krajowe*, Lublin 1997,
160. Harast-Sidowska A., *Stwierdzenie wykonalności orzeczeń wydanych w sprawach spadkowych na tle rozporządzenia nr 650/2012*, „Przegląd Prawa Europejskiego"

2014/5-6,

161. Harast-Sidowska A., *Uznawanie orzeczeń wydanych w sprawach spadkowych na tle rozporządzenia nr 650/2012*, „Przegląd Prawa Europejskiego" 2014/1-2,
162. Hazard G.C., *Some preliminary observations on the proposed ELI/UNIDROIT civil procedure project in the light of the experience of the ALI/UNIDROIT project,* „Uniform Law Review" 2014/2,
163. Hazelhorst M., *Free movement of civil judgements in the European Union and the right to a fair trial,* Rotterdam 2016, https://repub.eur.nl/pub/93518, (dostęp 25.09.2020 r.),
164. Hesselink M.W., *The Principles Of European Contract Law: Some Choices Made By The Lando Commission*, „Global Jurist Frontiers" 2001/1,
165. Hołub J., *Pytania prejudycjalne do Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości,* „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska, Sectio K" 2007, vol. XIV,
166. Hrycaj A., *Komentarz do rozporządzenia nr 1346/2000 w sprawie postępowania upadłościowego* [w:] F. Zedler red., *Europejskie prawo upadłościowe. Komentarz*, Warszawa 2011,
167. Ivanc T., Kraljić S., *European certificate of succession – was there a need for a european intervention?*, „Anali Pravnog fakulteta Univerziteta u Zenici" 2016/9,
168. Iżykowski M., *Notarialne poświadczenie dziedziczenia jako rozstrzygnięcie sprawy cywilnej* [w:] P. Grzegorczyk, K. Knoppek, M. Walasik red., *Proces cywilny. Nauka – kodyfikacja – praktyka. Księga Jubileuszowa dedykowana profesorowi Feliksowi Zedlerowi*, Warszawa 2012,
169. Jacyszyn J., *Polski notariusz w Unii Europejskiej*, „Rejent" 2004/3-4,
170. Jacyszyn J., *Wokół statusu notariusza*, „Rejent" 1996/4-5,
171. Jagielska M., *Rejestr testamentów*, „Rejent" 2006/2,
172. Janowski B., *Uznawanie orzeczeń zagranicznych w sprawach małżeńskich i pieczy nad dzieckiem, „*Kwartalnik Prawa Prywatnego" 2002/4,
173. Janowski B., *Uznawanie w Niemczech zagranicznych rozstrzygnięć w sprawach małżeńskich*, „Przegląd Sądowy" 2002/3,
174. Jiménez Gallego C., *El Certificado Sucesorio Europeo,* „Boletín de la Academia de Jurisprudencia y Legislación de las Illes Balears" 2015/16,

175. Jodłowski J., *Chwila miarodajna dla ustalenia warunków uznania orzeczeń zagranicznych, „*Nowe Prawo" 1977/12,
176. Jodłowski J., *Glosa do orzeczenia SN z dnia 27 lutego 1969 r., II CZ 37/69, „*Orzecznictwo Sądów Polskich i Komisji Arbitrażowych" 1970/2,
177. Jodłowski J., *Glosa do postanowienia SN z dnia 29 grudnia 1972 r., I CZ 150/72*, „Orzecznictwo Sądów Polskich" 1975/12,
178. Jodłowski J., *Nowy etap przebudowy procesu cywilnego*, Warszawa 1953,
179. Jodłowski J., Resich Z., Lapierre J., Misiuk-Jodłowska T., Weitz K., *Postępowanie cywilne*, Warszawa 2007,
180. Jodłowski J., *Uznawanie i wykonywanie w Polsce wyroków zagranicznych w sprawach o pochodzenie i alimenty*, „Studia Cywilistyczne" 1975/25-26,
181. Jodłowski J., *Uznawanie i wykonywanie zagranicznych orzeczeń sądowych w Polsce na tle orzecznictwa Sądu Najwyższego*, Warszawa 1977,
182. Kaltenbek L., Żurek W., *Prawo spadkowe,* Warszawa 2016,
183. Kamarad E., *Zastosowanie klauzuli porządku publicznego w sprawach dotyczących zawarcia małżeństwa – wybrane zagadnienia*, „Problemy Współczesnego Prawa Międzynarodowego, Europejskiego i Porównawczego" 2012/10,
184. Karaś G., Szostek D. [w:] M. Załucki red., *Unijne rozporządzenie spadkowe nr 650/2012. Komentarz*, Warszawa 2018,
185. Karkut D., *Czy polski notariusz może być objęty zakresem kategorii pojęciowej „sąd" w rozumieniu europejskiego rozporządzenia spadkowego?*, „Rejent" 2017/3,
186. Karpowicz W. [w:] W. Gonet, *Prawo o notariacie. Komentarz. Wzory aktów notarialnych i poświadczeń,* Warszawa 2022,
187. Kastelik-Smaza A., *Pytania prejudycjalne do Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej a ochrona praw jednostki*, Warszawa 2010,
188. Kawałko A., Piątkowski J.S., Witczak H., *Pojęcie, funkcje i źródła prawa spadkowego* [w:] B. Kordasiewicz red. *, Prawo spadkowe. System prawa prywatnego. Tom 10.,* Warszawa 2015,
189. Kenig-Witkowska M. M. (red.), Łazowski A., Ostrihansky R., *Prawo instytucjonalne Unii Europejskiej*, Warszawa 2011,
190. Kerameus K.D., *Scope of Application of the ALI/UNIDROIT Principles of Transnational Civil Procedure*, „Uniform Law Review" 2004/4
191. Kindler P., *Definition of succession* [w:] S. Bariatti, I. Viarengo, F. C. Villata red.,

Towards the Entry into Force of the Succession Regulation: Building Future Uniformity upon Past Divergencies, Mediolan 2016,

192. Klimala J., *Konwencja z dnia 19 listopada 1934 r. o dziedziczeniu, testamencie oraz zarządzaniu spadkiem*, „Problemy Prawa Prywatnego Międzynarodowego" 2021/29,
193. Klyta W., *Uznanie zagranicznych postępowań upadłościowych*, Warszawa 2008,
194. Kłos B., *Migracje zarobkowe Polaków do krajów Unii Europejskiej,* „Infos" 2006/2,
195. Kmieciak Z., *Zasada autonomii proceduralnej państw członkowskich UE i jej konsekwencje dla procesu orzekania przez sądy administracyjne i organy administracji publicznej*, „Zeszyty Naukowe Sądownictwa Administracyjnego" 2009/2,
196. Knade-Plaskacz A., *Naruszenie klauzuli porządku publicznego i pozbawienie strony możliwości obrony jako przesłanki odmowy uznania orzeczenia zagranicznego w sprawach cywilnych i handlowych w świetle orzecznictwa Trybunału Sprawiedliwości*, „Europejski Przegląd Sądowy" 2015/3,
197. Knade-Plaskacz A., *Uznawanie i wykonywanie orzeczeń w sprawach dotyczących odpowiedzialności rodzicielskiej w świetle orzecznictwa TS*, „Europejski Przegląd Sądowy" 2014/4,
198. Kociubiński J., *Przestrzeń wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości – powstanie, ewolucja, perspektywy. Wybrane zagadnienia reformy wprowadzonej Traktatem lizbońskim*, „Nowa Kodyfikacja Prawa Karnego" 2010/26,
199. Kohl A., *Ujednolicenie europejskiego prawa sądowego a perspektywa wejścia Polski do Wspólnoty Europejskiej* [w:] M. Sawczuk red., *Jednolitość prawa sądowego cywilnego a jego odrębności krajowe*, Lublin 1997,
200. Kohler Ch., *Application of the Succession Regulation by German courts - Selected Issues*, „Problemy Prawa Prywatnego Międzynarodowego" 2019/26,
201. Kohlik K., *Kompetencja Wspólnoty Europejskiej w zakresie prawa prywatnego międzynarodowego*, „Przegląd Sądowy" 2005/2,
202. Kohutek K. [w:] J. Lachner, K. Kohutek., *Komentarz do rozporządzenia nr 1346/2000 w sprawie postępowania upadłościowego*, System Informacji Prawnej LEX 2007,
203. Kolańska W., *Akt poświadczenia dziedziczenia* [w:] A. J. Szereda (red.), *Notariat. Czynności notarialne*, Warszawa 2021,

204. Konieczna K., *Pozycja prawna notariusza w sprawach spadkowych o charakterze transgranicznym Glosa do wyroku Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej w sprawie C-658/17 WB*, „Problemy Prawa Prywatnego Międzynarodowego" 2020/27,
205. Kornobis-Romanowska D., *Sąd krajowy w prawie wspólnotowym*, Kraków 2007
206. Korzan K., *Orzeczenia konstytutywne w postępowaniu cywilnym,* Warszawa 1972,
207. Kot T., *Czy polski notariusz może być sądem na gruncie rozporządzenia spadkowego? Głos w dyskusji* [w:] M. Pazdan, J. Górecki red., *Nowe europejskie prawo spadkowe,* Warszawa 2015,
208. Kot T., *Wejście w życie rozporządzenia spadkowego – wybrane zmiany w prawie polskim*, „Krakowski Przegląd Notarialny" 2016/1,
209. Kot T., *Wejście w życie rozporządzenia spadkowego*, http://www.notariat.katowice.pl/usr/0000 009/wyjasnienia/KRN/Not._T._Kot_-_zmiany_w_spadkach_od_17.08.2015r..pdf, (dostęp 17.02.2021),
210. Kowalik-Bańczyk K., *Pojęcie sporu transgranicznego w dyrektywie Rady Nr 2003/8WE*, [w:] W. Czapliński, A. Wróbel (red.), *Współpraca sądowa w sprawach cywilnych i karnych*, Warszawa 2007,
211. Kowalski J., Ślusarczyk Z., *Unia Europejska, Proces integracji europejskiej i zarys problematyki instytucjonalno-prawnej,* Warszawa 2006,
212. Kowalski K., *Problemy unifikacji praw prywatnego w Unii Europejskiej w świetle Europejskiego Kodeksu Cywilnego,* „Przegląd Prawniczy ELSA Poland" 2013/1,
213. Kozioł A., *System administracji spadku w porządkach prawnych państw kręgu anglosaskiego*, „Rejent" 2006/6,
214. Kozłowski M., *Europejskie postępowanie spadkowe – rozporządzenie 650/2012,* System Informacji Prawnej LEX 2015,
215. Kozłowski T., *Transgraniczny charakter europejskiej integracji we współpracy sądowej w sprawach cywilnych*, „Gdańskie Studia Prawnicze", 2011/15,
216. Krajewski J. [w:] J. Jodłowski, K. Piasecki red., *Kodeks postepowania cywilnego z komentarzem,* Warszawa 1989,
217. Krajewski J., *Skuteczność a wykonalność orzeczeń cywilnych*, „Nowe Prawo" 1970/4,
218. Kramer X.E., de Rooij M., Lazić V., Blauwhoff R., Frohn L., *A European Framework for private international law: current gaps and future perspectives*,

http://www.europarl.europa. eu/studies, (dostęp: 05.12.2020 r.),

219. Kramer X.E., *The structure of civil proceedings and why it matters: exploratory observations on future ELI-UNIDROIT European rules of civil procedure*, Uniform Law Review 2014/2,
220. Kremis J., Kuźmicka-Sulikowska J. [w:] E. Gniewek, P. Machnikowski red., *Kodeks cywilny. Komentarz*, Warszawa 2017,
221. Kreße B. [w:] A.-L. Calvo Caravaca, A. Davì, H.-P. Mansel, *The EU Succession The EU Succession Regulation. A Commentary*, Cambridge 2016,
222. Król M.Z., *Kilka słów o praktyce notarialnej i roli notariusza w kształtowaniu stosunków prawnych (perspektywa porównawczoprawna)*, „Rejent" 2006/7-8,
223. Kruczalak-Jankowska J., *Automatyczne uznanie orzeczeń w Rozporządzeniu Rady Nr 1346/2000/WE w sprawie postępowania upadłościowego*, „Rejent" 2007/9,
224. Księżak P., *Charakter prawny aktu poświadczenia dziedziczenia* [w:] A. Marciniak red., *Notarialne poświadczenie dziedziczenia*, Warszawa 2019,
225. Kuczma P., *Notariusz w orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego*, „Rejent" 2012/12,
226. Kulski R. [w:] M. Marciniak red., *Kodeks postępowania cywilnego. Tom V. Komentarz do art. 1096-1217*, Warszawa 2020,
227. Kuźmicka-Sulikowska J. [w:] E. Gniewek, P. Machnikowski red., *Kodeks cywilny. Komentarz*, Warszawa 2021,
228. Kwecko A., *Uznawanie orzeczeń sądów w sprawach cywilnych w prawie polskim i niemieckim oraz według Konwencji z Lugano*, Warszawa 2002,
229. Kwiatkowski Z., *Notariusz jako funkcjonariusz publiczny w świetle nowego prawa o notariacie*, „Przegląd Sądowy" 1994/3,
230. Lagarde P., *Les principes de base du nouveau réglement européen sur les successions*, „Revue critique de droit international privé" 2012/4,
231. Lando O., *Salient Features of the Principles of European Contract Law: A Comparison with the UCC*, „Pace International Law Review" 2011/13,
232. Laskowska A., *Zawieszenie sądowego postępowania rozpoznawczego w sprawach cywilnych*, Warszawa 2009,
233. Latoszek E., Proczek M., Szczerba-Zawada A., Masłoń-Oracz A., Zajączkowski K. (red.), *Unia Europejska. Istota szanse, wyzwania*, https://depot.ceon.pl/bitst-

ream/handle/12 3456789/17003/EL_ED_UE_ISTOTA_SZANSE_WYZWANIA.pdf?sequence=1&isAllowed=y, (dostęp 17.03.2020 r.),

234. Lemkowski M., *Glosa do postanowienia SN z dnia 14 lipca 2004 r., IV CK 495/03*, „Orzecznictwo Sądów Polskich" 2005/1,
235. Lenaerts K., *The principle of mutual recognition in the area of freedom, security and justice*, https://www.law.ox.ac.uk/sites/files/oxlaw/the_principle_of_mutual_recognition_in_the_area_of_freedom_judge_lenaerts.pdf, (dostęp 27.02. 2021 r.),
236. Lenkiewicz K., *Idee integracji i dezintegracji Europy w perspektywie historycznej*, „Gdańskie Studia Międzynarodowe" 2017/1-2,
237. Lindblom P.H., *Harmony of Legal Spheres. A Swedish View on the Construction of a Unified European Procedural Law*, „European Review of Private Law" 1997/5,
238. Lipiński K., *Uznawanie zagranicznych orzeczeń sądowych*, „Nowe Prawo" 1957/11,
239. Lisiewski M., *Uznanie w Polsce wyroków zagranicznych*, „Polski Proces" 1938/7-12,
240. Lubińska K., *Traktat Lizboński a współpraca sądowa w sprawach cywilnych,* „Państwo i Prawo" 2008/10,
241. Lubiński K., *Idea europejskiego kodeksu sądowego*, „Przegląd Sądowy„ 1998/11-12,
242. Lubiński K., *Kontrowersje na temat istoty i charakteru prawnego spraw* o *odmowę dokonania przez notariusza czynności notarialnej* sprzecznej *z prawem oraz właściwości funkcjonalnej w tych* sprawach *sądu okręgowego*, Studia Iuridica 2018/75,
243. Lubiński K., *Orzeczenie sądu polskiego o uznaniu orzeczenia sądu zagranicznego*, „Przegląd Sądowy" 2009/3,
244. Lubiński K., *Postępowanie cywilne bez granic: harmonizacja a unifikacja prawa procesowego*, „Palestra" 1999/1-2,
245. Ludwiczak W., *Skutki zagranicznych orzeczeń w sprawach rozwodowych*, „Ruch Prawniczy i Ekonomiczny" 1958/4,
246. Łastawski K., *Historia integracji europejskiej,* Toruń 2006,
247. Łata M., *Bezstronność (sensu stricto) notariusza*, „Rejent" 2018/5,
248. Łazowski A., *Propozycje reform procedury pytań prejudycjalnych w obszarze wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości*, „Europejski Przegląd Sądowy" 2007/9,

249. Łukańko B., *Europeizacja prawa spadkowego*, „Europejski Przegląd Sądowy" 2007/7,
250. Machała W., *Zielona Księga. Prawo spadkowe i testamenty*, „Wiadomości Ośrodka Badań Adwokatury", 2016/1,
251. Machnikowska A. [w:] M. Załucki red., *Unijne rozporządzenie spadkowe nr 650/2012. Komentarz*, Warszawa 2018,
252. Maciejewski M., *Zażalenie na odmowę dokonania czynności notarialnej (uwagi do dyskusji),* „Przegląd Sądowy" 2000/1,
253. Makowiec A., *W kierunku harmonizacji prawa spadkowego Unii Europejskiej – rozporządzenie (UE) nr 650/2012 z 4 lipca 2012 r.,* „Roczniki Administracji i Prawa" 2013,
254. Malczyk-Herdzina M., *Uznanie orzeczeń sądów państw obcych w świetle przepisów kodeksu postępowania cywilnego*, „Prawo i Społeczeństwo" 2009/3,
255. Malec D., *Notariat polski w rozwoju dziejowym*, www.krn.org.pl, (dostęp 13.11.2020 r.),
256. Malicki J. K., *Notarjusz jako sędzia*, „Notarjat – Hipoteka" 1934/21,
257. Malinowski L., *Unia Europejska: geneza, współczesność, Polska*, Warszawa 2002,
258. Maliszewska-Nienartowicz J., *Postępowanie o wydanie europejskiego poświadczenia spadkowego – nowe obowiązki sądów państw członkowskich Unii Europejskiej,* „Europejski Przegląd Sądowy" 2016/5,
259. Małuszyńska E., B. Gruchman red., *Kompendium wiedzy o Unii Europejskiej*, Warszawa 2010,
260. Mansel H.-P., [w:] A.-L. Calvo Caravaca, A. Davì, H.-P. Mansel, *The EU Succession The EU Succession Regulation. A Commentary*, Cambridge 2016,
261. Mańko R., *Instytucje UE wobec idei europejskiego kodeksu prawa prywatnego,* „Przegląd Prawa Europejskiego" 2004/2,
262. Mańko R., *The Unification of Private Law in Europe from the Perspective of the Polish Legal Culture*, „Yearbook of Polish European Studies", 11/2007–2008,
263. Mańko R., *Unifikacja europejskiego prawa prywatnego z perspektywy społeczeństwa polskiego: przyczynek do dyskusji,* „Nowa Europa" 2008/2,
264. Marciniak S., *Zasada kontradyktoryjności a ewolucja i współczesny kształt postępowania cywilnego – zarys problematyki*, „Adam Mickiewicz University Law Review" 2013/2,

265. Margoński M., *Charakter prawny europejskiego poświadczenia spadkowego. Analiza prawnoporównawczą aktu poświadczenia dziedziczenia i europejskiego poświadczenia spadkowego*, Warszawa 2015,
266. Margoński M., *Europejskie poświadczenie spadkowe*, Warszawa 2022,
267. Margoński M., *Ogólna charakterystyka europejskiego poświadczenia spadkowego*, „Prawo w Działaniu" 2017/27,
268. Margoński M., *Ujawnienie w europejskim poświadczeniu spadkowym udziału w spadku nabytego tytułem wyrównania dorobków w małżeństwie spadkodawcy i spadkobiercy – glosa do postanowienia Kammergericht w Berlinie z dnia 25 października 2016 r., 6 W 80/161 (pytanie prejudycjalne w sprawie C-558/16, Mahnkopf)*, „Problemy Współczesnego Prawa Międzynarodowego, Europejskiego i Porównawczego" 2017/15,
269. Margoński M., *Uznanie zagranicznego orzeczenia o ustanowieniu wykonawcy testamentu a polskie nieruchomości spadkowe,* „Polski Proces Cywilny" 2014/3,
270. Margoński M., *Uznanie zagranicznego orzeczenia o ustanowieniu wykonawcy testamentu a polskie nieruchomości spadkowe. Glosa do postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 24 maja 2012 r. V CSK 454/11*, „Polski Proces Cywilny" 2014/3,
271. Margoński M., *Wyłączny charakter jurysdykcji wynikającej z art. 4 unijnego rozporządzenia spadkowego (analiza na kanwie pytania prejudycjalnego w sprawie C-20.17, Oberle)*, „Polski Proces Cywilny" 2017/3,
272. Marín López J.J., *Polonia invade Alemania: la sentencia Kubicka, primera interpretación del Reglamento Europeo de Sucesiones por el Tribunal de Justicia de la Unión Europea*, „El Notario del siglo XXI", 2017/11-12,
273. Marino S., *Use of standard forms in eu civil judicial cooperation: the case of the european certificate of succession*, „Cuadernos de Derecho Transnacional" 2020/1,
274. Marongiu Buonaiuti F., *The EU Succession Regulation and Third Country Courts*, „Journal of Private International Law" 2016/3,
275. Marszałek-Kawa J., *Procesy integracyjne w Europie po II wojnie światowej*, Toruń 2003,
276. Masiubański J., *Kilka uwag w sprawie zażalenia na odmowę dokonania czynności notarialnej oraz dopuszczalności skargi kasacyjnej w tej sprawie*, „Rejent" 2013/3,
277. Master B., *Teorie i koncepcje zjednoczeniowe Unii Europejskiej w założeniach pro-*

gramowych oraz w praktyce polskiej polityki integracyjnej, https://sbc.org.pl/Content/161162/ doktorat3554.pdf, (dostęp) 17.03.2020 r.

278. Matusiak-Frącczak M., *Obowiązki strony umowy cywilnej w związku ze zmianą adresu zamieszkania/siedziby a wykonywanie i uznawanie orzeczeń innych państw członkowskich UE w sprawach cywilnych i handlowych. Glosa do wyroku ETPC z dnia 23 maja 2016 r., 17502/07,* System Informacji Prawnej LEX 2016,
279. Mączyński A., *Dziedziczenie testamentowe w prawie prywatnym międzynarodowym. Ustawowe i konwencyjne unormowanie formy,* Warszawa-Kraków 1976,
280. Mączyński A., *Program haski a polskie prace kodyfikacyjne prawa prywatnego międzynarodowego,* „Kwartalnik Prawa Prywatnego" 2009/1,
281. Mączyński A., *Przesłanki uznania zagranicznych orzeczeń rozwodowych*, „Państwo i Prawo" 1978/3,
282. Meijknecht P., *Doręczenie dokumentów w obrocie międzynarodowym europejska konwencja z 1997 r.,* „Kwartalnik Prawa Prywatnego" 1999/4,
283. Meinero F.P., *Primeira interpretação do regulamento europeu de sucessões: comentários ao acordão TJUE C 218/16 – segunda seção*, „Revista Brasileira de Direito Civil" 2018/16,
284. Merlin E., *Riconoscimento ed esecutività della decisione straniera nel Regolamento "Bruxelles I"*, "Rivitto diritta processualis" 2001/56,
285. Mędrzycka E., Skierkowska W., *Z problematyki uznawania zagranicznych orzeczeń*, „Biuletyn Ministerstwa Sprawiedliwości" 1963/3,
286. Miączyński A., *Skuteczność orzeczeń w postępowaniu cywilnym*, Warszawa-Kraków 1974,
287. Miączyński A., *Znaczenie i rola uzasadnienia orzeczenia sądowego w sprawach cywilnych*, „Państwo i Prawo" 1970/11,
288. Mik C., *Europejskie prawo wspólnotowe. Zagadnienia teorii i praktyki t. 1*, Warszawa 2000,
289. Mik C., *Międzynarodowe prawo rodzinne Unii Europejskiej na tle ewolucji współpracy sądowej w sprawach cywilnych* [w:] L. Ogiegło, W. Popiołek, M. Szpunar red., *Rozprawy prawnicze. Księga pamiątkowa Profesora Maksymiliana Pazdana*, Kraków 2005,
290. Mikelénas V., *The Proposed ALI/UNIDROIT Principles and Rules of Transnational Civil Procedure and the New Code of Civil Procedure in Lithuania*, „Uniform

Law Review" 2001/4,

291. Misiuk - Jodłowska T., Lapierre J., *Polskie prawo procesowe cywilne a projekt ekspertów Unii Europejskiej*, „Kwartalnik Prawa Prywatnego" 1996/4,
292. Misztal-Konecka J., *O obowiązywaniu zasady kontradyktoryjności w postępowaniu nieprocesowym: przyczynek do dyskusji*, „Zeszyty Prawnicze" 16.3/2016,
293. Mitsilegas V., *The Limits of Mutual Trust in Europe's Area of Freedom, Security and Justice: From Automatic Inter-State Cooperation to the Slow Emergence of the Individual,* „Yearbook of European Law" 2012/1,
294. Moraru M., *'Mutual Trust' from the Perspective of National Courts A Test in Creative Legal Thinking* [w:] E. Brouwer, D. Gerard red., *Mapping Mutual Trust: Understanding and Framing the Role of Mutual Trust in EU Law,* European University Institute Working Paper Max Weber Programme 2016/13, https://cadmus.eui.eu/bitstream/handle/1814 /41486/MWP_2016_13.pdf?sequence=1, (dostęp 02.03.2021 r.)
295. Morwiński J., *Interpretacja konwencji brukselskiej w świetle orzecznictwa Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości*, [w:] C. Mik red., *Wymiar sprawiedliwości w Unii Europejskiej*, Toruń 2001,
296. Mostowik P., *Jak nie ujednolicać międzynarodowego prawa prywatnego i postępowania cywilnego, czyli o projektach rozporządzeń unijnych dotyczących majątkowych ustrojów małżeńskich i skutków związków partnerskich*, „Europejski Przegląd Sądowy" 2011/11,
297. Mostowik P., *Międzynarodowe prawo prywatne i postępowanie cywilne w dekadę po wejściu w życie Traktatu Amsterdamskiego,* „Przegląd Sądowy" 2010/2,
298. Mostowik P., Niedźwiedź M., *Druga konwencja lugańska o jurysdykcji oraz uznawaniu i wykonywaniu obcych orzeczeń w sprawach cywilnych*, „Kwartalnik Prawa Prywatnego" 2009/4,
299. Mostowik P., Niedźwiedź M., *Wspólnota Europejska jako strona umów międzynarodowych w dziedzinie prawa prywatnego międzynarodowego. Uwagi na tle opinii trybunału sprawiedliwości we w sprawie 1/03, „*Problemy Współczesnego Prawa Międzynarodowego Europejskiego i Porównawczego" 2019/7,
300. Nekrošius V., *Matters of cross-border implications and the concept of court in the Succession case under EU regulation 650/2012*, „Polski Proces Cywilny" 2022/2,

301. Nicolaïdis K., *My EUtopia. Empathy in a Union of Others* [w:] *Re: Thinking Europe. thoughts on Europe. Past, Present and Future,* red. M. Segers, Y. Albrecht, https://kalypsonicolaidis.com/wp-content/uploads/2020/11/Nicolaidis-ReThinking-Europe-EMPATHY.pdf, (dostęp 09.03.2021 r.),
302. Nicolaïdis K., *Trusting the Poles? Constructing Europe through mutual recognition,* „Journal of European Public Policy" 2007/8,
303. Nowicka A., *Klauzula porządku publicznego jako podstawa odmowy stwierdzenia wykonalności orzeczenia sądowego – uwagi krytyczne na temat postanowienia niemieckiego Trybunału Federalnego z 19.07.2018 r.*, „Polski Proces Cywilny" 2019/2,
304. Nowocień M.A., *Odmowa dokonania czynności notarialnej i jej zaskarżenie*, Warszawa 2017,
305. Öberg J., *Trust in the Law? Mutual Recognition as a Justification to Domestic Criminal Procedure*, https://www.cambridge.org/core/journals/european-constitutional-law-review/article/trust-in-the-law-mutual-recognition-as-a-justification-to-domestic-criminal-procedure/753CEF1193DA3BECCB086 8386F825D06 (dostęp 27.02.2021 r.),
306. Olaś A., *W stronę modelowego Europejskiego Kodeksu Postępowania Cywilnego: od Projektu Storme do Modelowych Europejskich Reguł Postępowania Cywilnego*, „Przegląd Sądowy 2021/9,
307. Oleszko A., *Nadzór nad notariatem*, „Rejent" 1993/7,
308. Oleszko A., *Ochrona prawna notariusza jako funkcjonariusza publicznego oraz osoby zaufania publicznego*, „Rejent" 2015/7,
309. Oleszko A., *Odmowa sporządzenia czynności notarialnej*, „Rejent" 1996/4-5,Oleszko A., Pastuszko R., *Tryb dokonywania czynności notarialnych jako postępowanie o charakterze cywilnoprawnym*, „Rejent" 2010/7-8,
310. Oleszko A., *Odmowa sporządzenia przez polskiego notariusza testamentu stwierdzającego ustanowienie zapisu windykacyjnego nieruchomości położonej w państwie UE nieznającym tej instytucji w świetle rozp. spadkowego nr 650/2012. Glosa do wyroku TS z dnia 12 października 2017 r., C-218/16*, System Informacji Prawnej LEX 2018,
311. Oleszko A., Pastuszko R., *Prawo o notariacie. Kodeks Etyki Zawodowej Notariusza. Księgi wieczyste. Postępowanie wieczystoksięgowe*, Warszawa 2016,

312. Oleszko A., Pastuszko R., *Tryb dokonywania czynności notarialnych jako postępowanie o charakterze cywilnoprawnym*, „Rejent" 2010/7-8,
313. Oleszko A., Pastuszko R., *Ustrój polskiego notariatu w świetle orzecznictwa Trybunału Konstytucyjnego*, „Studia Iuridica Lublinensia" 2014/22,
314. Oleszko A., *Prawo o notariacie. Część ustrojowa*, Kluczbork-Lublin 2009,
315. Oleszko A., *Prawo o notariacie. Komentarz. Tom 1. Ustrój notariatu*, Warszawa 2016,
316. Oleszko A., *Status prawny notariusza po dodaniu rozdz. 3a i 3b Prawa o notariacie w ujęciu krajowym i unijnym*, System Informacji Prawnej LEX 2018,
317. Oleszko A., *Status prawny notariusza w systemie ustroju państwowego*, „Rejent" 2005/12,
318. Oleszko A., *Ustawowy obowiązek bezstronności notariusza*, „Rejent" 2007/10,
319. Oleszko A., *Ustrojowa reforma notariatu*, „Państwo i Prawo" 1991/8,
320. Oleszko A., *Z zagadnień ustrojowych notariatu*, „Rejent" 1993/9,
321. Oleszko A., *Znaczenie i charakter braku sporu w postępowaniu notarialnym*, „Rejent" 2015/4,
322. Orecki M. [w:] T. Wiśniewski (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom V. Art. 1096-1217*, Warszawa 2021,
323. Orecki M., *Jurysdykcja, prawo właściwe oraz uznawanie i wykonywanie orzeczeń w sprawach spadkowych w świetle rozporządzenia (UE) Nr 650/2012 z 4 lipca 2012*, „Przegląd Sądowy" 2013/1,
324. Orecki M., *Postępowanie cywilne - wykonalność orzeczeń sądów zagranicznych - częściowe stwierdzenie wykonalności zagranicznego orzeczenia - zastosowanie zasady proporcjonalności w odniesieniu do przyznanego przez sąd zagraniczny odszkodowania - wykonalność orzeczenia sądu zagranicznego rozstrzygającego o odszkodowaniu karnym (punitive damages). Glosa do postanowienia SN z dnia 11 października 2013 r., I CSK 697/12*, „Orzecznictwo Sądów Polskich" 2014/9,
325. Pajor T., *O projekcie harmonizacji międzynarodowego prawa spadkowego w Unii Europejskiej* [w:] A. Nowicka red., *Prawo prywatne czasu przemian. Księga pamiątkowa dedykowana Profesorowi Stanisławowi Sołtysińskiemu*, Poznań 2005,
326. Pătrăuș M., Ofrim I.-M., *European certificate of succession*, „Agora International Journal of Juridical Sciences" 2019/2,
327. Patti S., *Il certificato successorio europeo nell'ordinamento italiano*, „Familia"

2016/1-2,

328. Paulinopereira F.R., *Ogólna charakterystyka Konwencji brukselskiej z 27 września 1968 r. i Konwencji lugańskiej z 16 września 1988 r.,* „Kwartalnik Prawa Prywatnego" 1999/4,
329. Pazdan J., *Doniosłe dla notariuszy nowości w międzynarodowym prawie spadkowym,* „Rejent" 2012/12,
330. Pazdan J., *Ku jednolitemu międzynarodowemu prawu spadkowemu*, „Rejent" 2005/3,
331. Pazdan J., *Umowy dotyczące spadku w rozporządzeniu spadkowym Unii Europejskiej,* Warszawa 2018,
332. Pazdan M., *Czy polski notariusz może być uważany za sąd w rozumieniu art. 3 ust 2 rozporządzenia nr 650/2012*?, „Rejent" 2021/9,
333. Pazdan M., *Czynności notarialne w międzynarodowym prawie spadkowym,* „Rejent" 1998/4,
334. Pazdan M., Górecki J. [w:] M. Pazdan, J. Górecki red., *Nowe europejskie prawo spadkowe,* Warszawa 2015,
335. Pazdan M., *Notarialne poświadczenie dziedziczenia a prawo prywatne międzynarodowe* [w:] A. Dańko-Roesler, J. Jacyszyn, M. Pazdan, W. Popiołek red., *Rozprawy z prawa prywatnego, Księga pamiątkowa dedykowana Profesorowi Aleksandrowi Oleszce*, Warszawa 2012,
336. Pazdan M., *Notarialne poświadczenie dziedziczenia po zmianach z 2015 roku*, „Rejent" 2015/5,
337. Pazdan M., *Notariat a prawo prywatne międzynarodowe (uwagi ogólne)*, „Rejent" 1995/9,
338. Pazdan M*., Notariat po przystąpieniu Polski do Unii Europejskiej*, „Rejent" 2002/6,
339. Pazdan M., *Opinia o zgodności projektu rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie jurysdykcji, prawa właściwego, uznawania i wykonywania orzeczeń sądowych i dokumentów urzędowych dotyczących dziedziczenia oraz w sprawie utworzenia europejskiego certyfikatu spadkowego COM(2009)154 z zasadą pomocniczości i proporcjonalności*, Warszawa 2009,
340. Pazdan M., *Prace nad jednolitym międzynarodowym prawem spadkowym w Unii Europejskiej*, [w:] Lityński A. red., *Państwo, prawo, społeczeństwo w dziejach Europy Środkowej: księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Józefowi Ciągwie*

w siedemdziesięciolecie urodzin, Katowice-Kraków 2009,

341. Pazdan M., *Prawo prywatne międzynarodowe,* Warszawa 2012,
342. Pazdan M., Zachariasiewicz M., *Highlights and Pitfalls of the EU Succession Regulation*, „Problemy Prawa Prywatnego Międzynarodowego" 2020/26,
343. Pazdan M., *Zielona księga o dziedziczeniu i testamentach – propozycje odpowiedzi na pytania,* „Rejent" 2006/5,
344. Peroni G., *The Italian Succession's System after the EU Regulation n. 650/2012*, „Contratto e Impresa/Europa", 2018/23,
345. Perreau-Saussine L., *Première application du règlement „successions internationales": la Cour de justice de l'Union européenne confrontée à la délicate distinction entre statut réel et successions*, „Revue critique de droit international privé" 2018/2,
346. Perreau-Saussine L., *Quelle place pour les certificats nationaux dans le règlement Successions internationales, no 650/2012*, „Revue critique de droit international privé" 2018/4,
347. Pertegas Sender M., *Zawisłość sprawy oraz sprawy związane,* „Kwartalnik Prawa Prywatnego" 1999/4,
348. Pesce F., Dominelli S., *Regulation (EU) no 650/2012 and recognition and enforcement of foreign decisions in cross-border succession matters* [w:] S. Bariatti, I. Viarengo, F. C. Villata (red.)., *Towards the Entry Into Force of the Succession Regulation: Building Future Uniformity Upon Past Divergencies*, Just/2013/JCIV/AG/4666 Final Study, Coordinated by S. Bariatti, I. Viarengo, F. C. Villata, Milan 2016,
349. Pfeiffer T., *The ALI/UNIDROIT Project: Are Principles Sufficient, Without the Rules ?*, „Uniform Law Review" 2001/4,
350. Piasecki K., *Glosa do postanowienia SN z dnia 23 sierpnia 1990 r., I CR 415/90*, „Orzecznictwo Sądów Polskich" 1992/3,
351. Piasecki K., *Glosa do postanowienia SN z dnia 29 października 1997 r., III CZP 50/97*, „Orzecznictwo Sądów Polskich" 1998/7-8,
352. Piasecki K., *Kodeks postępowania cywilnego. Tom IV. Przepisy z zakresu międzynarodowego postępowania cywilnego. Sąd polubowny (arbitrażowy). Regulacje prawne Unii Europejskiej w sprawach transgranicznych. Komentarz,* Warszawa 2013,

353. Piasecki K., *Skuteczność i wykonalność w Polsce zagranicznych cywilnych orzeczeń sądowych*, Warszawa 1990,
354. Pietrzak P., *Europejskie poświadczenie spadkowe jako czynność notarialna* [w:] J. Bocianowska red., *Nowe instytucje prawa spadkowego w praktyce notarialnej,* Warszawa 2022,
355. Pilich M., *Glosa do wyroku TS z dnia 23 października 2014 r., C-302/13*, System Informacji Prawnej LEX 2016,
356. Pilich M., *Jurysdykcja i prawo właściwe w sprawach spadkowych załatwianych przed notariuszem w państwie członkowskim Unii Europejskiej – wprowadzenie i wyrok Trybunału Sprawiedliwości z 16.07.2020 r., C-80/19, Postępowanie zainicjowane przez E.E.*, „Europejski Przegląd Sądowy" 2021/8,
357. Pilich M., *Niezaskarżenie wyroku zaocznego, niedoręczonego pozwanemu w czasie umożliwiającym przywrócenie terminu jako przyczyna odmowy wykonania orzeczenia w innym państwie członkowskim UE. Glosa do wyroku Trybunału Sprawiedliwości UE z 7.07.2016 r., C-70/15, Emmanuel Lebek przeciwko Januszowi Dominie,* „Polski Proces Cywilny 2017/2,
358. Pisuliński J., *Europejskie poświadczenie spadkowe* [w:] Pecyna M., Pisuliński J., Podrecka M. red., *Rozprawy cywilistyczne. Księga pamiątkowa dedykowana Profesorowi Edwardowi Drozdowi*, Warszawa 2013,
359. Pisuliński J., *Kilka pytań o europejski kodeks cywilny,* „Transformacje Prawa Prywatnego" 2006/2,
360. Pisuliński J., *Postępowanie w sprawie sprostowania, zmiany lub uchylenia europejskiego poświadczenia spadkowego* [w:] T. Ereciński, P. Grzegorczyk, K. Weitz red., *Sine Ira Et Studio, Księga jubileuszowa dedykowana sędziemu Jackowi Gudowskiemu,* Warszawa 2016,
361. Pisuliński J., *Zagraniczne orzeczenia, ugody sądowe i dokumenty urzędowe w rozporządzeniu 650/2012* [w:] Dańko-Roesler A., Oleszko A., Pastuszko R. red., *Rozprawy z prawa prywatnego oraz notarialnego. Księga dedykowana Profesorowi Maksymilianowi Pazdanowi*, Warszawa 2014,
362. Podolska A., *Zasada wzajemnego zaufania państw członkowskich UE do swoich wymiarów sprawiedliwości*, Gdańsk 2019,
363. Pollaroli M. A., *EU Regulation no. 650/2012 and access to new forms of intergenerational transfer of wealth*, „Ricerche Giuridiche" 2013/1,

364. Popielas M., *Europejskie rozporządzenie spadkowe, czyli nowości w międzynarodowym prawie spadkowym*, „Zeszyt Naukowy Koła Cywilistów Uniwersytety Wrocławskiego" 2015/9,
365. Popiołek W., *Skutki zagranicznego orzeczenia arbitrażowego w Polsce*, „Przegląd Prawa Handlowego" 2014/6,
366. Poretti P., *Nadležnost, nadležna tijela i postupci prema uredbi (EU) Br. 650/2012 o nasljeđivanju*, „Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci" 2016/1,
367. Potrzobowski K., *Kilka uwag w sprawie uznawania orzeczeń zagranicznych*, „Palestra" 1976/4-5,
368. Półtorak N., *Uznanie i wykonalność orzeczeń zagranicznych według konwencji brukselskiej i lugańskiej*, „Kwartalnik Prawa Prywatnego" 1997/4,
369. Pretelli I. [w:] A. Bonomi, P. Wautelet, *Le droit européen des successionis. Commentaire du Règlement (UE) n° 650/2012 du 4 juillet 2012 2e edition*, Bruksela 2016,
370. Preussner-Zamorska J., *Uwagi na temat statusu prawnego notariusza w świetle polskiej ustawy z dnia 14 lutego 1991 r. – Prawo o notariacie*, „Rejent" 1997/6,
371. Pruś P. [w:] M. Manowska red., *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom II. Art. 478-1217, wyd. IV.*, Warszawa 2021,
372. Puchała J., *Zawisłość spraw wszczętych przed sądami różnych państw członkowskich w świetle rozporządzenia nr 1215/2012*, „Europejski Przegląd Sądowy" 2016/11,
373. Pytlewska-Smółka M., *Europejskie poświadczenie spadkowe, „*Nowy Przegląd Notarialny" 2016/1,
374. Quigley C., *Zakres zastosowania Konwencji brukselskiej i Konwencji lugańskiej*, „Kwartalnik Prawa Prywatnego" 1999/4,
375. Radwan M. [w:] M. Manowska red., *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom II. Art. 478-1217*, Warszawa 2020,
376. Rainer A., *Orzecznictwo niemieckiego Federalnego Trybunału Konstytucyjnego a proces integracji europejskiej*, „Studia Europejskie" 1999/1,
377. Rajski J., *Nowe przepisy z zakresu postępowania cywilnego międzynarodowego*, „Palestra" 1962/3-4,
378. Ralli E., *The Principle of Mutual Recognition Based on Mutual Trust and the Respect for fundamental rights: The Case of the Framework Decision on the European*

Arrest Warrant, https://www.europeanlawinstitute.eu/fileadmin/user_upload/p_eli/YLA_A ward/Submission_ELI_Young_Lawyers_Award_Evgenia_Ralli_2017.pdf, (dostęp 27.02.2021 r.),

379. Redelbach A., *Notariusz wobec prawa wspólnotowego,* „Rejent" 2002/12,
380. Rhee C.H., *Towards Harmonised European Rules of Civil Procedure: Obligations of the Judge, the Parties and their Lawyers*, „Access to Justice in Eastern Europe" 2020/1,
381. Rocha F.A., *Um balanço possível entre o poder dos conceitos e o preço do sistema* – Comentário ao acórdão do TJUE, de 12 de outubro de 2017, Proc. C- 218/16 (Kubicka),* „Revista da Faculdade de Direito da Universida de Lisboa", 2020/2,
382. Rodowski A., Zendarowski R., *Integracja Europejska,* Warszawa 2002,
383. Rosenkranz N., *Traktat reformujący Unię Europejską (Traktat Lizboński)*, „Radca Prawny" 2010/4,
384. Rostworowski M., *Prawo spadkowe a warsztacie sesji piątej (1925) i szóstej (1928) Konferencji międzynarodowego prawa prywatnego w Hadze,* „Studia et Documenta" 1960/33,
385. Ruszkowski J., *Wstęp do studiów europejskich, zagadnienia teoretyczne i metodologiczne,* Warszawa 2007,
386. Rutkowska I., *Od wspólnot europejskich do Unii Europejskiej*, Szczecin 1998,
387. Rydzewski A., *Problematyka skuteczności i wykonalności orzeczeń sądu wydanych na podstawie ustawy o ochronie zdrowia psychicznego*, „Rejent" 1998/1,
388. Rylski P. [w:] H. Dolecki, T. Wiśniewski red., *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom V. Artykuły 1096-121,* Warszawa 2013,
389. Rylski P., *Pozycja procesowa i ustrojowa referendarza sądowego w postępowaniu cywilnym*, „Prawo w działaniu" 2011/10,
390. Rylski P., *The Influence of Bilateral Treaties with Third States on Jurisdiction and Recognition of Decisions in Matters on Succession — Polish Perspective*, „Problemy Prawa Prywatnego Międzynarodowego" 2019/26,
391. Rylski P., *Tryb postępowania sądowego wywołanego wniesieniem zażalenia na odmowę dokonania czynności notarialnej*, „Polski Proces Cywilny" 2011/2,
392. Rylski P., Weitz K., *Postępowania dotyczące europejskiego poświadczenia spadkowego – rozporządzenie nr 650/2012 a prawo krajowe (szkic prawnoporównawczy)*, „Przegląd Sądowy" 2018/9,

393. Rymanowska-Mrugała K., *Akt notarialny jako szczególna forma dokumentu urzędowego,* „Folia Iuridica Universitatis Wratislaviensis" 2016/5,
394. Rzewuski M. [w:] M. Załucki red., *Kodeks cywilny. Komentarz,* Warszawa 2019,
395. Rzewuski M., *Legitimierende Funktion des Europäischen Nachlasszeugnisses im Lichte der Verordnung Nr. 650/2012*, „Law and Forensic Science" 2017/13,
396. Rzewuski M., Rzewuska M. [w:] M. Załucki red., *Unijne rozporządzenie spadkowe nr 650/2012. Komentarz*, Warszawa 2018,
397. Rzewuski M., *Transmisja spadku*, Warszawa 2016,
398. Rzewuski M., *Ustanowienie europejskiego poświadczenia spadkowego*, LEX/el. 2019,
399. Rzewuski M., *Zażalenie na odmowę dokonania czynności notarialnej – glosa – III CZP 42/07*, Monitor Prawniczy" 2011/6,
400. Sadowski W., Taborowski M., *Przestrzeń wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości Unii Europejskiej,* część 3, *Współpraca sądowa w sprawach cywilnych,* Warszawa 2011,
401. Sadowski W., Taborowski M., *Wybrane problemy stosowania rozporządzenia nr 805/2004 w sprawie utworzenia Europejskiego Tytułu Egzekucyjnego dla roszczeń bezspornych* [w:] W. Czapliński, A. Wróbel red., *Współpraca sądowa w sprawach cywilnych i karnych*, Warszawa 2007,
402. Salagierski C. W., *Pozycja notariusza w systemie organów ochrony prawa*, „Rejent" 2001/5,
403. Salagierski C. W., *Prawa i obowiązki notariuszy,* „Rejent" 1992/10,
404. Satka E., Lila R., *Inheritance Institution under the Influence of Foreign Elements: Regulation (Eu) No 650/2012*, „Journal of Economy and Agribusiness", 2020/13,
405. Sawczuk M., *Uwagi o europejskim prawie sądowym cywilnym i o odrębnościach krajowego prawa sądowego* [w:] red. M. Sawczuk, *Jednolitość prawa sądowego cywilnego a jego odrębności krajowe*, Lublin 1997,
406. Schauer M., *Europäisches Nachlasszeugnis* [w:] M. Schauer, E. Scheuba (red.), *Europäische Erbrechtsverordnung (2012/650/EU vom 4. Juli 2012)*, Wiedeń 2012,
407. Semeniuk A., *Harmonizacja prawa prywatnego w Unii Europejskiej*, „Kwartalnik Prawa Prywatnego" 2011/1/2,
408. Serafin S., Szmulik B., *Organy ochrony prawnej RP*, Lublin 2010,
409. Setkowicz M., *Notariusz jako organ ochrony prawnej w świetle prawa polskiego i*

prawa Unii Europejskiej, „Przegląd Prawa i Administracji" 2016/107,

410. Siedlecki W., *Kilka uwag w związku z uznawaniem w Polsce zagranicznych orzeczeń sądowych w sprawach cywilnych* [w:] W. Osuchowski, M. Sośniak, B. Walaszek red., *Rozprawy prawnicze. Księga pamiątkowa dla uczczenia pracy naukowej Kazimierza Przybyłowskiego*, Kraków–Warszawa 1964,
411. Siedlecki W., *Komentarz do k.p.c.*, Warszawa 1969,
412. Siedlecki W., *Postępowanie cywilne. Zarys wykładu*, Warszawa 1987,
413. Siedlecki W., Świeboda Z., *Postępowanie cywilne. Zarys wykładu*, Warszawa 2000,
414. Siedlecki W., *Zarys postępowania cywilnego*, Warszawa 1968,
415. Skierkowska W., *Międzynarodowe postępowanie cywilne w sprawach alimentacyjnych,* Warszawa 1972,
416. Sołtysiński S., *Ważny wyrok w sprawach stwierdzenia wykonalności części zagranicznego orzeczenia sądowego oraz pojęcia klauzuli porządku publicznego. Glosa do wyroku Sądu Najwyższego z 11 października 2013 r., I CSK 697/12,* „Polski Proces Cywilny" 2014/3,
417. Sośniak M., *Klauzula porządku publicznego w prawie międzynarodowym prywatnym*, Warszawa 1961,
418. Spyra M., *Osobiści przedstawiciele spadkodawcy (personal representatives) jako wspólnicy polskiej spółki. Kwalifikacja uprawnień trustee w odniesieniu do majątku położonego w Polsce*, „Przegląd Sądowy" 2022/3,
419. Statkiewicz A.C., *Zasada wzajemnego zaufania państwa członkowskich Unii Europejskiej jako podstawa budowania europejskiej przestrzeni karnej"*, „Folia Iuridica Wratislaviensis" 2014/3,
420. Stec P. [w:] M. Załucki red., *Unijne rozporządzenie spadkowe nr 650/2012. Komentarz*, Warszawa 2018,
421. Stec P., *Konwencja haska w sprawie prawa właściwego dla trustów i ich uznawalności*, „Problemy Współczesnego Prawa Międzynarodowego, Europejskiego i Porównawczego" 2005/3,
422. Stefanicki R., *Uznanie i wykonanie orzeczeń zagranicznych według Konwencji lugańskiej,* Prawo Spółek 2000/1,
423. Storme M. red., *Rapprochement du droit judiciaire de l'Union européenne = Approximation of judiciary law in the European Union*, Dordrecht–Boston–London 1994,

424. Storme M., *A Single Civil Procedure for Europe: A Cathedral Builders' Dream*, „Ritsumeikan Law Review" 2005/20,
425. Storme M., *Improving Access to Justice in Europe*, „Teka Komisji Prawiczej Państwowej Akademii Nauk Oddział w Lublinie" 2010,
426. Storme M., *Okoliczności sprzyjające i okoliczności utrudniające harmonizację zasad prawa sądowego cywilnego w Europie*, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska, Sectio G" 1996, vol. XLIII,
427. Storme M., *Ujednolicanie zasad cywilnego prawa sądowego w Europie* [w:] red. M. Sawczuk, *Jednolitość prawa sądowego cywilnego a jego odrębności krajowe*, Lublin 1997,
428. Storskrubb E., *Mutual Trust and the Limits of Abolishing Exequatur in Civil Justice* [w:] E. Brouwer, D. Gerard red., *Mapping Mutual Trust: Understanding and Framing the Role of Mutual Trust in EU Law*, European University Institute Working Paper Max Weber Programme 2016/13, https://cadmus.eui.eu/bitstream/handle/1814/41486/MW P_2016_13.pdf?sequence=1, (dostęp 02.03.2021 r.),
429. Strąk K. [w:] A. Wróbel, K. Kowalik-Bańczyk, M. Szwarc-Kuczer red., *Traktat ustanawiający Wspólnotę Europejską. Komentarz, t. II*, Warszawa 2009,
430. Strumiłło T. [w:] J. Jankowski red., *Kodeks postępowania cywilnego. Tom II. Komentarz do art. 730-1217*, Warszawa 2019,
431. Stürner R., *Principles of European civil procedure or a European model code? Some considerations on the joint ELI-UNIDROIT project*, „Uniform Law Review" 2014/2,
432. Suri N., *Change in the role of notaries public? Effects of the international legislation on the execution of last will and testament*, https://jak.ppke.hu/uploads/articles/12417/file /surinoemi.pdf, (dostęp 29.10.2020 r.),
433. Sutil C.R., *Las relaciones sucesorias iberoamericanas a la luz de las soluciones conflictuales del Reglamento Europeo (650/2012)*, „Revista Electrónica de Estudios Internacionales" 2015/6,
434. Syska M., *Wysokość zasądzonego odszkodowania oraz tzw. punitive damages a klauzula porządku publicznego w postępowaniu o stwierdzenie wykonalności orzeczenia zagranicznego*, „Przegląd Sądowy" 2015/1,
435. Szanciło T., *Odpowiedzialność cywilna notariusza w przypadku dokonania czynności sprzecznej z prawem*, „Rejent" 2015/8,

436. Szer S., *O uznaniu zagranicznych wyroków rozwodowych*, „Państwo i Prawo" 1948/2,
437. Szer S., *Uznanie i wykonalność orzeczeń sądowych w sprawach cywilnych w świetle nowej umowy polsko-czechosłowackiej o wzajemnym obrocie prawnym*, „Państwo i Prawo" 1949/8,
438. Szereda A. J., *Czynności notarialne. Komentarz do art. 79-112 Prawa o notariacie*, Warszawa 2018,
439. Szereda A. J., *Odmowa dokonania czynności notarialnej po zmianach,* „Rejent" 2016/2,
440. Szereda A. J., *Rozważania o «postępowaniu notarialnym»*, „Rejent" 2012/5,
441. Szereda A.J, Wolska B. [w:] A.J. Szereda red., *Prawo o notariacie. Komentarz*, Warszawa 2022,
442. Szereda A.J. red., *Notariat. Czynności notarialne*, Warszawa 2021,
443. Szklarczyk A. *System uznania zagranicznych rozwodów,* „Rejent" 2005/6,
444. Sznajder K., *Stan zawisłości sprawy w konwencji z Lugano i w prawie wspólnotowym i pojęcie spraw tożsamych*, „Rejent" 2003/5,
445. Szpunar M., *Pojęcie dokumentu urzędowego w rozumieniu artykułu 50 konwencji lugańskiej o jurysdykcji i wykonywaniu orzeczeń sądowych w sprawach cywilnych i handlowych*, „Rejent" 2000/12,
446. Sztyk R., *Ewolucja notariatu polskiego w związku z przeobrażeniami w kraju i przystąpieniem Polski do Unii Europejskiej*, „Rejent" 1998/4,
447. Sztyk R., *Funkcja publiczna notariatu,* „Rejent" 1994/12,
448. Śliwińska M., *Dynamika i problemy strukturalne procesów integracyjnych w Europie*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny" 1999/3-4,
449. Tarzia G., *Europa 1993 roku i sądownictwo cywilne*, [w:] M. Sawczuk red., *Jednolitość prawa sądowego cywilnego a jego odrębności krajowe*, Lublin 1997,
450. Tebbens H.D., *Konwencja brukselska i Konwencja lugańska w świetle orzecznictwa Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości,* „Kwartalnik Prawa Prywatnego" 1999/4,
451. Telenga P., *Oświadczenie dłużnika o poddaniu się egzekucji w akcie notarialnym złożone w celu obejścia prawa Glosa do uchwały Sądu Najwyższego z 4 grudnia 2013 r. (III CZP 85/13)*, „Polski Proces Cywilny" 2014/2,

452. Tereszkiewicz P., Wysocka-Bar A., *Legacy by Vindication Under the EU Succession Regulation No. 650/2012 Following the Kubicka Judgment of the ECJ*, „European Review of Private Law" 4-2019,
453. Torbus A., *Relacja między uznaniem orzeczeń wydawanych w głównym postępowaniu upadłościowym a stosowaniem przepisów prawa właściwego na gruncie rozporządzenia Rady (WE) nr 1346/2000 w sprawie postępowania upadłościowego*, „Polski Proces Cywilny" 2014/3,
454. Trammer H., *Konwencja haska o uznaniu rozwodów i separacji*, „Studia Prawnicze" 1971/29,
455. Trammer H., *Z problematyki wzajemnego wpływu przepisów k.p.c. o uznaniu i orzeczeń sądów zagranicznych i przepisów ustawy o prawie prywatnym międzynarodowym*, „Nowe Prawo" 1967/6,
456. Trammer H., *Zarys problematyki międzynarodowego procesu cywilnego państw kapitalistycznych*, Warszawa 1956,
457. Trocha B., *Akt poświadczenia dziedziczenia w świetle prawa UE. Glosa do wyroku TS z dnia 23 maja 2019 r., C-658/17,* System Informacji Prawnej LEX 2019,
458. Truszkiewicz Z., *Uchylenie aktu poświadczenia dziedziczenia*, „Przegląd Sądowy" 2010/7-8,
459. Turłukowski J. [w:] M. Załucki red., *Unijne rozporządzenie spadkowe nr 650/2012. Komentarz*, Warszawa 2018,
460. Tymecki B., *Nowe prawo o notariacie*, „Przegląd Sądowy" 1991/5-6,
461. Uliasz M., *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, Warszawa 2008,
462. Vallar G., *Authentic instruments and court settlements*, [w:] *Towards the Entry Into Force of the Succession Regulation: Building Future Uniformity Upon Past Divergencies*, Just/2013/JCIV/AG/4666 Final Study, Coordinated by S. Bariatti, I. Viarengo, F. C. Villata, Milan 2016,
463. van Ballegooij W.F.W., *The Nature of Mutual Recognition in European Law Re-examining the Notion from an Individual Rights Perspective With a View to Its Further Development in the Criminal Justice Area*, https://cris.maastrichtuniversity.nl/ws/portalfiles/portal /1506538/guid-69d6e1ee-4fcb-4ed6-a988-0011e48377c-ASSET1.0.pdf, (dostęp 27.02.2021 r.),
464. van Erp S., Zimmermann K., *The EU Succession Certificate. From standardization to digitalization*, „ERA Forum" 2022/23,

465. Verschuur R.Ch., *Uznawanie i wykonanie orzeczeń zagranicznych*, „Kwartalnik Prawa Prywatnego" 1999/4,
466. Walasik M., *Pozycja prawa polskiego notariusza w sprawach międzynarodowych z zakresu prawa spadkowego,* [w:] M. Margoński, M. Krzymuski red., *Znad granicy ponad granicami. Księga dedykowana Profesorowi Deiterowi Martiny*, Warszawa 2014,
467. Walker J., *The Utility of the ALI/UNIDROIT Project on Principles and Rules of Transnational Civil Procedure*, „Uniform Law Review" 2001/4,
468. Wallis D., *Introductory remarks on the ELI-UNIDROIT project*, „Uniform Law Review" 2014/2,
469. Walter G., *Najnowsze tendencje rozwoju w międzynarodowym cywilnym prawie procesowym (Neuere Entwicklungen im internationalen Zivilprozessrecht)*, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska, Sectio G" 1996, vol. XLIII,
470. Warecka K., *Strasburg: wzajemne uznawanie orzeczeń przez państwa Unii Europejskiej zgodne z Konwencją. Avotiņš przeciwko Łotwie - wyrok Wielkiej Izby ETPC z dnia 23 maja 2016 r., skarga nr 17502/07,* System Informacji Prawnej LEX 2016,
471. Wasilewski A., *Pojęcie „sądu" w prawie polskim i w świetle standardów europejskich*, „Przegląd Sądowy" 2002/11-12,
472. Wasiński M., Jurysdykcja legislacyjna państwa w prawie międzynarodowym publicznym, „Państwo i Prawo" 2002/3,
473. Wautelet P. [w:] A. Bonomi, P. Wautelet, *Le droit européen des successionis. Commentaire du Règlement (UE) n° 650/2012 du 4 juillet 2012 2e edition*, Bruksela 2016,
474. Wąsek-Wiaderek M., Wojtaszek-Mik E. red., *Pytanie prejudycjalne do Trybunału Sprawiedliwości Wspólnot Europejskich,* Warszawa 2007,
475. Weiss K.M., Bigler M., *Die EU-Erbrechtsverordnung – Neue Herausforderungen für die internationale Nachlassplanung aus Schweizer Sicht*, „Successio" 2014/2,
476. Weitz K. [w:] D. Miąsik, N. Półtorak, A. Wróbel red., *Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej. Komentarz. Tom I (art. 1-89)*, Warszawa 2012,
477. Weitz K., *Autonomiczna wykładnia europejskiego prawa cywilnego procesowego – wprowadzenie i wyrok ETS z 14.10.1976 r. w sprawie 29/76 LTU Luftransportunternehmen GmbH und Co. KG przeciwko EUROCONTROL*, „Europejski Przegląd Sądowy" 2007/10,

478. Weitz K., *Autonomiczna wykładnia europejskiego prawa procesowego cywilnego - wprowadzenie i wyrok ETS z 22.11.1977 r. w sprawie 43/77 Industrial Diamond Supplies przeciwko Luigi Riva*, „Europejski Przegląd Sądowy" 2009/7,
479. Weitz K., *Autonomiczna wykładnia europejskiego prawa procesowego cywilnego - wprowadzenie i wyrok ETS z 8.12.1987 r. w sprawie 144/86 Gubisch Maschinenfabrik KG przeciwko Giulio Palumbo*, „Europejski Przegląd Sądowy" 2008/11,
480. Weitz K., *Autonomiczna wykładnia europejskiego prawa procesowego cywilnego - wprowadzenie i wyrok ETS z 6.12.1994 r. w sprawie C-406/92 The owners of the cargo lately laden on board the ship „Tatry" przeciwko The owners of the ship „Maciej Rataj"*, „Europejski Przegląd Sądowy" 2008/12,
481. Weitz K., *Autonomiczna wykładnia europejskiego prawa procesowego cywilnego - wprowadzenie i wyrok ETS z 13.07.1995 r. w sprawie C-474/93 Hengst Import BV przeciwko Anna Maria Campese*, „Europejski Przegląd Sądowy"2009/5, Weitz K. *Jurysdykcja krajowa oraz uznawanie i wykonywanie orzeczeń w sprawach cywilnych i handlowych w prawie wspólnotowym*, „Kwartalnik Prawa Prywatnego" 2004/1,
482. Weitz K., *Autonomiczna wykładnia europejskiego prawa procesowego cywilnego - wprowadzenie i wyrok ETS z 21.05.1980 r. w sprawie 125/79 Bernard Denilauler przeciwko SNC Couchet Frères*, „Europejski Przegląd Sądowy" 2009/3,
483. Weitz K., *Badanie przedmiotowego zakresu zastosowania rozporządzenia Rady (WE) nr 44/2001 w sprawie jurysdykcji i uznawania orzeczeń oraz ich wykonywania w sprawach cywilnych i handlowych w postępowaniu o stwierdzenie wykonalności*, „Palestra" 2010/5-6,
484. Weitz K., *Dopuszczalność merytorycznej obrony dłużnika w postępowaniu o stwierdzenie wykonalności zagranicznego orzeczenia,* „Przegląd Sądowy" 1999/11-12,
485. Weitz K., *Europejski nakaz zapłaty a skarga o wznowienie postępowania*, „Palestra" 2013/7-8,
486. Weitz K., *Europejski tytuł egzekucyjny dla roszczeń bezspornych,* Warszawa 2009,
487. Weitz K., *Europejskie prawo procesowe cywilne – stan obecny i perspektywy dalszego rozwoju*, „Przegląd Sądowy" 2007/2,
488. Weitz K., *Europejskie prawo procesowe cywilne* [w:] A. Wróbel red., *Stosowanie praw Unii Europejskiej przez sądy*, Kraków 2005,

489. Weitz K., *Jurysdykcja krajowa w sprawach spadkowych w świetle rozporządzenia spadkowego*, [w:] M. Pazdan, J. Górecki *red., Nowe europejskie prawo spadkowe,* Warszawa 2015,
490. Weitz K., *Konwencja z Lugano: wykonalność zagranicznych orzeczeń przed sądami polskimi*, Warszawa 2002,
491. Weitz K., *O jurysdykcji krajowej w postępowaniu zabezpieczającym w świetle konwencji lugańskiej i prawa wspólnotowego*, „Przegląd Sądowy" 2003/10,
492. Weitz K., *Pojęcie uznania orzeczenia zagranicznego*, „Przegląd Sądowy" 1998/7-8,
493. Weitz K., *Przedmiotowy zakres zastosowania konwencji lugańskiej*, „Kwartalnik Prawa Prywatnego" 2000/2,
494. Weitz K., *Przyjmowanie zagranicznych dokumentów urzędowych na podstawie rozporządzenia spadkowego* [w:] T. Ereciński, J. Gudowski, M. Pazdan, M. Tomalak (red.)*, Ius est a iustitia appellatum. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Tadeuszowi Wiśniewskiemu*, Warszawa 2017,
495. Weitz K., *Skuteczność zagranicznych orzeczeń w Polsce według art. 1145 par. 2 k.p.c., „*Przegląd Sądowy" 1999/4,
496. Weitz K., *Skutki uznania zagranicznego orzeczenia*, „Przegląd Sądowy" 1998/9,
497. Weitz K., *Spełnianie warunku wzajemności przy uznawaniu i stwierdzaniu wykonalności orzeczeń zagranicznych,* „Palestra" 2005/9-10,
498. Weitz K., *Założenia i kierunki reformy przepisów Kodeksu postępowania cywilnego o uznawaniu i wykonywaniu zagranicznych orzeczeń*, „Kwartalnik Prawa Prywatnego" 2001/4,
499. Weitz. K., Grzegorczyk P. red., *Europejskie prawo procesowe cywilne i kolizyjne,* Warszawa 2012,
500. Weller M. [w:] A.-L. Calvo Caravaca, A. Davì, H.-P. Mansel, *The EU Succession Regulation. A Commentary*, Cambridge 2016,
501. Wengerek E., *Postępowanie egzekucyjne w sprawach cywilnych*, Warszawa 1961,
502. Werner A., *Niewdanie się w spór przez pozwanego - środki obrony pozwanego na gruncie przepisów o doręczeniach oraz przepisów o uznawaniu orzeczeń w sprawach cywilnych i handlowych,* System Informacji Prawnej LEX 2017,
503. Węc J.J*., Ewolucja Europejskiej Współpracy Politycznej w latach 1970-1986 r.* [w:] P. Borowiec, R. Kłosowicz, P. Ścigaj red., *Odmiany współczesnej nauki o polityce.*

Księga jubileuszowa, przygotowana z okazji 35-lecia pracy naukowej Profesor Barbary Krauz-Mozer, T. 2, Kraków 2014,

504. Węc J.J., *Ewolucja wymiaru sprawiedliwości i spraw wewnętrznych Unii Europejskiej w latach 1992-2001*, „Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Bezpieczeństwa Publicznego i Indywidualnego «Apeiron»" 2010/4,
505. Węc J.J., *Reforma obszaru wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości w Traktacie Konstytucyjnym,* „Studia Europejskie" 2006/2,
506. Węgrzynowski Ł, *Odmowa dokonania przez notariusza czynności prawnej sprzecznej z zasadami współżycia społecznego*, „Przegląd Sądowy" 2015/1,
507. Wierzbowski E.*, Międzynarodowy obrót prawny w sprawach cywilnych*, Warszawa 1971,
508. Wilderspin M., *The Notion of "Court" under the Succession Regulation*, „Problemy Prawa Prywatnego Międzynarodowego" 2020/26,
509. Włosińska A., *Odmowa uznania zagranicznego orzeczenia sądowego w świetle postanowień konwencji lugańskiej*, Kraków 2002,
510. Włosińska A., *Orzecznictwo Trybunału Sprawiedliwości Wspólnot Europejskich dotyczące Konwencji brukselskiej a Konwencja z Lugano,* „Ruch Prawniczy Ekonomiczny i Socjologiczny" 1999/3-4,
511. Wojtaszczyk K. A. red., *Integracja Europejska*, Warszawa 2006,
512. Wołodkiewicz B. [w:] P. Rylski red., *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, System Informacji Prawnej Legalis 2022,
513. Woś T, *Systemic Position of the Notary under the First Polish Law on Notaries of 27 October 1933. Part One*¸ „Studia Iuridica Lublinensia" 2020/3,
514. Woś T., *Proces upaństwowienia notariatu w Polsce w pierwszych latach po II wojnie światowej,* „Studia Iuridica Lublinensia" 2013/20,
515. Wójcik M.P. [w:] A. Jakubecki red., *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz aktualizowany. Tom II. Art. 730-1217*, System Informacji Prawnej LEX 2019,
516. Wójcik S., *Rola notariusza w sprawach spadkowych na przykładzie testamentu notarialnego*, „Rejent" 1996/4-5,
517. Wróbel A. red., *Traktat ustanawiający Wspólnotę Europejską. Komentarz. Tom I*, Warszawa 2008,
518. Wypych P.*, Krótki przewodnik po skuteczności orzeczeń zagranicznych w sprawach osobowych i rodzinnych*, „Metryka" 2012/1,

519. Wysocka A., *Projekt jednolitego międzynarodowego prawa spadkowego państw Unii Europejskiej*, „Kwartalnik Prawa Prywatnego" 2010/1,
520. Wysocka-Bar A. [w:] M. Załucki red., *Unijne rozporządzenie spadkowe nr 650/2012. Komentarz*, Warszawa 2018,
521. Wysocka-Bar A., *Polski notariusz nie jest sądem, a akt poświadczenia dziedziczenia nie jest orzeczeniem–glosa do wyroku Trybunału Sprawiedliwości z 23.05.2019 r., C-658/17, WB*, „Europejski Przegląd Sądowy" 2019/12,
522. Wysocka-Bar A., *Wybór prawa w międzynarodowym prawie spadkowym*, Warszawa 2013,
523. Zacharasiewicz M., *Klauzula porządku publicznego a uznawanie zagranicznych orzeczeń, których przedmiotem jest uznanie wyroku lub stwierdzenie jego wykonalności*, „Problemy Prawa Prywatnego Międzynarodowego" 2010/6,
524. Zachariasiewicz M., *O kierunkach rozwoju wspólnego prawa umów w Europie*, „Państwo i Prawo" 2012/6,
525. Zalisko M., *Instrumenty prawne w obszarze współpracy sądowej w sprawach cywilnych i handlowych w Unii Europejskiej*, Warszawa 2013,
526. Zalisko M., *Sądownictwo arbitrażowe w europejskiej przestrzeni sądowej*, „Europejski Przegląd Sądowy" 2011/12,
527. Zalisko M., *Uznawanie i wykonywanie orzeczeń w prawie unijnym*, „Europejski Przegląd Sądowy" 2012/10,
528. Załucki M. [w:] M. Załucki red., *Unijne rozporządzenie spadkowe nr 650/2012. Komentarz*, Warszawa 2018,
529. Załucki M., *Adaptacja prawa polskiego do wymogów unijnego rozporządzenia spadkowego*, „Studia Prawnicze. Rozprawy i Materiały" 2015/2,
530. Załucki M., *Attempts to Harmonize the Inheritance Law in Europe: Past, Present, and Future*, "Iowa Law Review" Vol. 103:2317,
531. Załucki M., *Konwencje międzynarodowe dotyczące prawa spadkowego,* „Prawo Europejskie w Praktyce" 2008/12,
532. Załucki M., *Ku jednolitemu prawu spadkowemu w Europie. Zielona księga Komisji Wspólnot Europejskich o dziedziczeniu i testamentach*, „Problemy Współczesnego Prawa Międzynarodowego, Europejskiego i Porównawczego" 2009/7,
533. Załucki M., *New Revolutionary European Regulation on Succession Matters. Key Issues and Doubts*, "Revista de Derecho Civil" 2016/1,

534. Zatorska J., *Glosa do postanowienia TS z dnia 13 czerwca 2012 r., C-156/12*, System Informacji Prawnej LEX 2013,
535. Zatorska J., *Komentarz do rozporządzenia nr 1215/2012 w sprawie jurysdykcji i uznawania orzeczeń sądowych oraz ich wykonywania w sprawach cywilnych i handlowych* System Informacji Prawnej LEX 2015,
536. Zatorska J., *Komentarz do rozporządzenia nr 1896/2006 ustanawiającego postępowanie w sprawie europejskiego nakazu zapłaty*, System Informacji Prawnej LEX 2009,
537. Zatorska J., *Komentarz do rozporządzenia nr 2201/2003 dotyczącego jurysdykcji oraz uznawania i wykonywania orzeczeń w sprawach małżeńskich oraz w sprawach dotyczących odpowiedzialności rodzicielskiej*, System Informacji Prawnej LEX 2010,
538. Zatorska J., *Komentarz do rozporządzenia nr 4/2009 w sprawie jurysdykcji, prawa właściwego, uznawania i wykonywania orzeczeń oraz współpracy w zakresie zobowiązań alimentacyjnych*, System Informacji Prawnej LEX 2012,
539. Zawada K., *Klauzula porządku publicznego w międzynarodowym postępowaniu cywilnym (na tle orzecznictwa Sadu Najwyższego w sprawach z zakresu prawa rodzinnego i spadkowego)* „Nowe Prawo" 1979/5,
540. Zawada K., *Klauzula porządku publicznego w prawie prywatnym międzynarodowym (na tle orzecznictwa Sadu Najwyższego w sprawach z zakresu prawa rodzinnego i spadkowego)* „Nowe Prawo" 1979/4,
541. Zawada K., *Europeizacja międzynarodowego prawa zobowiązań umownych. Od konwencji rzymskiej do rozporządzenia rzymskiego w sprawie prawa właściwego dla zobowiązań umownych*¸ „Przegląd Sądowy" 2010, Nr 5,
542. Zawada K., *Uznawanie zagranicznych rozwodów administracyjny w świetle nowego prawa o aktach stanu cywilnego*, „Nowe Prawo" 1988/7-8,
543. Zdanikowski P. [w:] M. Fras, M. Habdas (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz. Tom VI. Spadki (art. 922-1087)*, Warszawa 2019,
544. Zedler F., *Uznanie zagranicznych postępowań upadłościowych w prawie europejskim*, „Ruch Prawniczy Ekonomiczny i Socjologiczny" 2005/2,
545. Zeiler G, *Środki tymczasowe i zabezpieczające*, „Kwartalnik Prawa Prywatnego" 1999/4,
546. Zieliński A., *Haska Konwencja Prawa Międzynarodowego Prywatnego*, „Państwo

i Prawo” 1982/11,

547. Zieliński A., *Projekt konwencji o uznaniu i wykonaniu zagranicznych orzeczeń sądowych w sprawach cywilnych i handlowych*, „Radca Prawny” 1994/2,
548. Zielony A., *Wystąpienie sądu krajowego z pytaniem prejudycjalnym w sprawach cywilnyc*h [w:] M. Wąsek-Wiaderek, E. Wojtaszek-Mik red., *Pytanie prejudycjalne do Trybunału Sprawiedliwości Wspólnot Europejskich,* Warszawa 2007,
549. Ziino S. [w:] A.-L. Calvo Caravaca, A. Davì, H.-P. Mansel, *The EU Succession Regulation. A Commentary*, Cambridge 2016,
550. Żmij G., *Niemiecki dokument stwierdzający prawo do spadku przed polskim sądem,* „Rejent” 2004/1,
551. Żmudziński W., *Ustrój notariatu*, „Rejent” 1991/2,
552. Żyrek S., *Nieobecność w trakcie postępowania cywilnego jako przyczyna odmowy uznania i wykonania orzeczeń w świetle rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady nr 1215/12*, Studia Iuridica Toruniensia 2017/1,
553. Żyrek S., *Zasada wzajemnego zaufania w europejskim prawie procesowym cywilnym*, „Internetowy Przegląd Prawniczy Towarzystwa Biblioteki Słuchaczów Prawa Uniwersytetu Jagiellońskiego” 2016/6,
554. Żyznowski T. [w:] T. Wiśniewski red., *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom III. Art. 506–729*, Warszawa 2021.

Wykaz powołanego orzecznictwa i opinii

I. Orzecznictwo Trybunału Sprawiedliwości

1. wyrok TS z dnia 10 grudnia 1969 r., Komisja przeciwko Republice Francuskiej, sprawy połączone 6 i 11/69, EU:C:1969:68,
2. wyrok TS z dnia 14 października 1976 r., 29/76, LTU Lufttransportunternehmen GmbH & Co. KG przeciwko Eurocontrol, EU:C:1976:137,
3. wyrok TS z dnia 30 listopada 1976 r., 42/76 w sprawie Jozef de Wolf przeciwko Harry Cox BV, EU:C:1976:168,
4. wyrok TS z dnia 14 lipca 1977 r., w połączonych sprawach 9/77 i 10/77 Bavaria Fluggesellschaft Schwabe & Co. KG and Germanair Bedarfsluftfahrt GmbH & Co. KG przeciwko Eurocontrol, EU:C:1977:132,
5. wyrok TS z dnia 22 listopada 1977 r., 43/77 w sprawie Industrial Diamond Supplies przeciwko Luigi Riva, EU:C:1977:188,
6. wyrok TS z dnia 20 lutego 1979 r., 120/78 w sprawie Rewe-Zentral AG v Bundesmonopolverwaltung für Branntwein, EU:C:1979:42,
7. wyrok TS z dnia 22 lutego 1979 r. w sprawie Henri Gourdain przeciwko Franz Nadler, 133/78, EU:C:1979:49,
8. wyrok TS z dnia 27 marca 1979 r., 143/78 w sprawie Jacques de Cavel przeciwko Louise de Cavel, EU:C:1979:83,
9. wyrok TS z dnia 13 listopada 1979 r., w sprawie Sanicentral GmbH przeciwko René Collin, EU:C:1979:255,
10. wyrok TS z dnia 21 maja 1980 r., 125/79 w sprawie Bernard Denilauler przeciwko SNC Couchet Frères, EU:C:1980:130,
11. postanowienie TS z 18 czerwca 1980 r., 138/80 w sprawie Jules Borker, EU:C:1980:162,
12. wyrok TS z dnia 16 grudnia 1980 r., 814/79 w sprawie Holandia przeciwko Reinhold Rüffer, EU:C:1980:291,
13. wyrok TS z dnia 16 czerwca 1981 r., 166/80 w sprawie Peters Klomps przeciwko Karl Michel, EU:C:1981:137,
14. wyrok TS z dnia 31 marca 1982 r., 25/81 w sprawie C.H.W. przeciwko G.J.H., EU:C:1982:116,

15. wyrok TS z dnia 15 lipca 1982 r., 228/81 w sprawie Pendy Plastic Products BV przeciwko Pluspunkt Handelsgesellschaft mbH, EU:C:1982:276,
16. wyrok TS z dnia 2 lipca 1984 r., 148/84 w sprawie Deutsche Genossenschaftsbank, przeciwko SA Brasserie du Pêcheur, EU:C:1985:280,
17. wyrok TS z dnia 12 lipca 1984 r., 178/83 w sprawie Firma P. przeciwko Firma K., EU:C:1984:272,
18. wyrok TS z dnia 27 listopada 1984 r., 258/83 w sprawie Calzaturificio Brennero sas przeciwko Wendel GmbH Schuhproduktion International, EU:C:1984:363,
19. wyrok TS z dnia 11 czerwca 1985 r., 49/84 w sprawie Leon Emile Gaston Carlos Debaecker and Berthe Plouvier przeciwko Cornelis Gerrit Bouwman, EU:C:1985:252,
20. wyrok TS z dnia 11 lipca 1985 r., 137/84 w sprawie Ministère public v. Mutsch, EU:C:1985:335,
21. wyrok TS z dnia z 3 października 1985 r., 119/84 w sprawie Capelloni and Aquilini v. Pelkmans, EU:C:1985:388,
22. postanowienie TS z dnia 5 marca 1986 r., 318/85 w sprawie przeciwko Regina Greis Unterweger, EU:C:1986:106,
23. wyrok TS z dnia 10 lipca 1986 r., 198/85 w sprawie Fernand Carron przeciwko RFN, EU:C:1986:313,
24. wyrok TS z dnia 4 lutego 1988 r., 145/86 Horst Ludwig Martin Hoffmann przeciwko Adelheid Krieg, EU:C:1988:61,
25. wyrok TS z dnia 11 czerwca 1987 r., 14/86 w sprawie Pretore di Salò i osoby nieznane, EU:C:1987:275,
26. wyrok TS z dnia 8 grudnia 1987 r., 144/86 w sprawie Gubisch Maschinenfabrik KG przeciwko Giulio Palumbo, EU:C:1987:528,
27. wyrok TS z dnia 3 lipca 1990 r., C-308/88 w sprawie Isabelle Lancray SA przeciwko Peters und Sickert KG, EU:C:1990:275 – dalej wyrok TS w sprawie Lancray,
28. wyrok TS z dnia 25 lipca 1991 r., C-190/89 w sprawie Marc Rich & Co. AG przeciwko Società Italiana Impianti PA,EU:C:1991:319,
29. wyrok TS z dnia 4 października 1991 r., C-183/90 w sprawie B. J. Van Dalfsen, J. Timmerman, H. Van Dalfsen, J. Harmke, G. Van Dalfsen przeciwko B. Van Loon, T. Berendsen, EU:C:1991:379,
30. wyrok TS z dnia 26 marca 1992 r., C-261/90 w sprawie Reichert and Kockler v.

Dresden Bank (Reichert II), EU:C:1992:149,

31. wyrok TS z dnia 12 października 1992 r., C-123/91 w sprawie Minalmet GmbH przeciwko Brandeis Ltd., EU:C:1992:432 – dalej wyrok TS w sprawie Minalmet,
32. wyrok TS z dnia 30 marca 1993 r., C-24/92 w sprawie Pierre Corbiau przeciwko Administration des Contributions du Grand-Duché de Luxembourg, EU:C:1993:118,
33. wyrok TS z dnia 21 kwietnia 1993 r., C-172/91 w sprawie Volker Sonntag przeciwko Hansowi, Elisabeth i Stefanowi Waidmann, EU:C:1993:144,
34. wyrok TS z dnia 1 lipca 1993 r., C-20/92 w sprawie Anthony Hubbard przeciwko Peter Hamburger, EU:C:1993:280,
35. wyrok TS z dnia 26 września 1996 r., C-43/95 w sprawie Data Delecta Aktiebolag i Ronny Forsberg przeciwko MSL Dynamics Ltd, EU:C:1996:357,
36. wyrok TS z dnia 20 stycznia 1994 r., C-129-92 w sprawie Owens Bank Ltd przeciwko Fulvio Bracco and Bracco Industria Chimica SpA, EU:C:1994:13,
37. wyrok TS z dnia 17 maja 1994 r., C-18/93 w sprawie Corsica Ferries Italia Srl i Corpo dei Piloti del Porto di Genova, EU:C:1994:195,
38. wyrok TS z dnia 2 czerwca 1994 r. w sprawie Solo Kleinmotoren GmbH v Emilio Boch, C-414/92, EU:C:1994:221,
39. wyrok TS z dnia 19 października 1994 r., C-111/94, w sprawie Job Centre Coop. ARL., EU:C:1995:340,
40. wyrok TS z dnia 6 grudnia 1994 r., C-406/92 w sprawie The owners of the cargo lately laden on board the ship "Tatry" v the owners of the ship "Maciej Rataj", EU:C:1994:400
41. wyrok TS z dnia 13 lipca 1995 r., C-474/93 w sprawie Hengst Import BV przeciwko Anna Maria Campese, EU:C:1995:243,
42. wyrok TS z dnia 11 sierpnia 1995 r., C-432-93 w sprawie Société d'Informatique Service Réalisation Organisation przeciwko Ampersand Software BV, EU:C:1995:262,
43. wyrok TS z dnia 17 listopada 1995 r., C-391/95 Van Uden Maritime BV przeciwko Deco-Line and inni, EU:C:1998:543,
44. wyrok TS z dnia 14 marca 1996 r., C-275-94 w sprawie Roger van der Linden przeciwko Berufsgenossenschaft der Feinmechanik und Elektrotechnik, EU:C:1996:101,

45. wyrok TS z dnia 10 października 1996 r., C-78/95 w sprawie Bernardus Hendrikman i Maria Feyen i Magenta Druck & Verlag GmbH, EU:C:1996:380,
46. wyrok TS z dnia 27 lutego 1997 r., C-220/95 w sprawie Antonius van den Boogaard v Paula Laumen, EU:C:1997:91,
47. wyrok TS z dnia 20 marca 1997 r., C-323/95 w sprawie David Charles Hayes i Jeannette Karen Hayes przeciwko Kronenberger GmbH, EU:C:1997:169,
48. wyrok TS z dnia 17 września 1997 r., C-54/96 w sprawie Dorsch Consult Ingenieursgesellschaft przeciwko Bundesbaugesellschaft Berlin, EU:C:1997:413,
49. wyrok TS z dnia 2 października 1997 r., C-122/96 w sprawie Stephen Austin Saldanha i MTS Securities Corporation przeciwko Hiross Holding AG, EU:C:1997:458,
50. wyrok TS z dnia 2 grudnia 1997 r., C-336/94 Eftalia Dafeki przeciwko Landesversicherungsanstalt Württemberg, EU:C:1997:579,
51. wyrok TS z dnia 28 kwietnia 1998 r., C-200/96 Metronome Musik GmbH v. Music Point Hokamp GmbH, EU:C:1998:172,
52. wyrok TS z dnia 12 maja 1998 r., C-336/96 w sprawie Robert Gilly v. Directeur des Services Fiscaux du Bas-Rhin, EU:C:1998:221,
53. wyrok TS z dnia 19 maja 1998 r., C-351/96 w sprawie Drouot Assurances SA and Consolidated Metallurgical Industries (CMI Industrial Sites), Protea Assurance and Groupement d'Intérêt Économique (GIE) Reunion Européenne, EU:C:1998:242,
54. wyrok TS z dnia 17 grudnia 1998 r., C-185/95 P w sprawie Baustahlgewebe przeciwko Komisji, EU:C:1998:608,
55. wyrok TS z dnia 29 kwietnia 1999 r., C-267/97 w sprawie Éric Coursier przeciwko Fortis Bank SA, Martine Coursier, née Bellami, EU:C:1999:213,
56. wyrok TS z dnia 1 czerwca 1999 r., C-126/97 w sprawie Eco Swiss China Time Ltd przeciwko Benetton International NV, EU:C:1999:269,
57. wyrok TS z dnia 17 czerwca 1999 r., C-260/97 w sprawie Unibank A/S przeciwko Flemmingowi G. Christensenowi, EU:C:1999:312,
58. wyrok TS z dnia 14 września 1999 r., C-310/97 w sprawie Komisja przeciwko AssiDomän Kraft Products i in., EU:C:1999:407,
59. wyrok TS z dnia 26 października 1999 r., C-273/97 w sprawie C. Angela Maria Sirdar przeciwko The Army Board i Secretary of State for Defence, EU:C:1999:523,

60. postanowienie TS z dnia 26 listopada 1999 r., C-440/98 w sprawie Radiotelevisione Italiana SpA (RAI), EU:C:1999:590,
61. postanowienia Prezesa TS z dnia 26 listopada 1999 r., C 192/98 w sprawie Azienda Nazionale Autonoma delle Strade (ANAS), EU:C:1999:589,
62. wyrok TS z dnia 11 stycznia 2000 r., C-285/98 w sprawie Tanja Kreil przeciwko Niemcom, EU:C:2000:2,
63. wyrok TS z dnia 28 marca 2000 r., C-7/98 w sprawie Dieter Krombach przeciwko André Bamberski, EU:C:2000:164,
64. wyrok TS z dnia 11 maja 2000 r., C-38/98 w sprawie Renault SA przeciwko Maxicar SpA i Orazio Formento, EU:C:2000:225,
65. wyrok TS z dnia 11 grudnia 2000 r. w połączonych sprawach C-174/98 P i C-189/98 P Holandia i Van der Wal przeciwko Komisji, EU:C:2000:1,
66. wyrok TS z dnia 14 czerwca 2001, C-178/99 w sprawie Doris Salzmann, EU:C:2001:331,
67. wyrok TS z dnia 15 stycznia 2002 r., C-182/00 w sprawie Lutz GmbH i inni, EU:C:2002:19,
68. wyrok TS z dnia 6 czerwca 2002 r., C-80/00 w sprawie Italian Leather SpA przeciwko WECO Polstermöbel GmbH & Co, EU:C:2002:342,
69. wyrok TS z dnia 14 listopada 2002 r., C-271/00 w sprawie Gemeente SteeNbergen przeciwko Lucowi Batenowi, EU:C:2002:656,
70. wyrok TS z dnia 8 maja 2003 r., C-111/01 w sprawie Gantner Electronic GmbH przeciwko Basch Exploitatie Maatschappij BV, EU:C:2003:257,
71. wyrok TS z dnia 15 maja 2003 r., C-266/01 w sprawie Préservatrice foncière TIARD SA przeciwko Holandii, EU:C:2003:282,
72. wyrok TS z dnia 18 września 2003 r., C-416/00 w sprawie Tommaso Morellato przeciwko Comune di Padova, EU:C:2003:475,
73. wyrok TS z dnia 30 września 2003 r., C-224/01 w sprawie Gerhard Köbler przeciwko Austrii, EU:C:2003:513,
74. wyrok TS z dnia 2 października 2003 r., C-148/02 w sprawie Carlos Garcia Avello przeciwko Belgii, EU:C:2003:539,
75. wyrok TS z dnia 15 stycznia 2004 r., C-433/01 w sprawie Bawaria przeciwko Janowi Blijdensteinowi, EU:C:2004:21,

76. wyrok TS z dnia 5 lutego 2004 r., C-265/02 w sprawie Frahuil SA przeciwko Assitalia SpA, EU:C:2004:77,
77. wyrok TS z dnia 27 kwietnia 2004 r., C-159/02, Gregory Paul Turner przeciwko Felix Fareed Ismail Grovit, Harada Ltd and Changepoint SA, EU:C:2004:228,
78. wyrok TS z dnia 10 czerwca 2004 r., C-555/03 w sprawie Magali Warbecq v. Ryanair Ltd., EU:C:2004:370,
79. wyrok z dnia 14 października 2004 r., C-39/02 w sprawie Maersk Olie & Gas A/S przeciwko Firma M. de Haan en W. de Boer, EU:C:2004:615,
80. wyrok TS z dnia 23 kwietnia 2005 r., C-104/03 w sprawie St. Paul Dairy Industries NV przeciwko Unibel Exser BVBA, EU:C:2005:255,
81. wyroku TS z dnia 30 czerwca 2005 r., C-165/03 w sprawie Mathias Längst i inni, EU:C:2005:412,
82. wyrok TS z dnia 12 lipca 2005 r. w połączonych sprawach C-154/04 i C-155/04 National Association of Health Stores and Others, EU:C:2004:848,
83. wyrok TS z dnia 13 października 2005 r., C-522/03 w sprawie Scania Finance France przeciwko Rockinger Spezialfabrik für Anhängerkupplungen GmbH & Co., EU:C:2005:606,
84. wyrok TS z dnia 16 lutego 2006 r., C-3/05 w sprawie Gaetano Verdoliva przeciwko J. M. Van der Hoeven BV, Banco di Sardegna, San Paolo IMI SpA, przy udziale Pubblico Ministero, EU:C:2006:113,
85. wyrok TS z dnia 16 marca 2006 r., C-234/04 w sprawie Rosmarie Kapferer przeciwko Schlank & Schick GmbH, EU:C:2006:178,
86. wyrok TS z dnia 27 kwietnia 2006 r., C-96/04 w sprawie Standesamt Stadt Niebüll, EU:C:2006:254,
87. wyrok TS z dnia 2 maja 2006 r., C-341/04 w sprawie Eurofood IFSC Ltd., EU:C:2006:281,
88. wyrok TS z dnia 1 czerwca 2006 r. w sprawach połączonych C-442/03 P i C-471/03 P, P & O European Ferries (Vizcaya) i Diputación Foral de Vizcaya przeciwko Komisji, EU:C:2006:356,
89. wyrok TS z dnia 13 lipca 2006 r., C-539/03 w sprawie Roche Nederland BV i in. przeciwko Frederick Primus i Milton Goldenberg, EU:C:2006:458,
90. wyrok TS z dnia 14 grudnia 2006 r., C-283/05 w sprawie ASML Netherlands BV przeciwko Semiconductor Industry Services GmbH (SEMIS), EU:C:2006:787,

91. wyrok TS z dnia 27 listopada 2007 r., C-435/06 w sprawie C, EU:C:2007:714,
92. wyrok TS z dnia 9 października 2008 r., C-239/07 w sprawie Juliusa Sabatauskasa i in., EU:C:2008:551,
93. wyrok TS z dnia 16 grudnia 2008 r., C-210/16 w sprawie Cartesio Oktató és Szolgáltató bt, EU:C:2008:723,
94. wyrok TS z dnia 10 lutego 2009 r., C-185/07 w sprawie Allianz SpA i Generali Assicurazioni Generali SpA przeciwko West Tankers Inc., EU:C:2009:69,
95. wyrok TS z dnia 12 lutego 2009 r., C-339/07 Christofer Seagon przeciwko Deko Marty Belgium NV, EU:C:2009:83,
96. wyrok TS z dnia 2 kwietnia 2009 r., C-523/07 w sprawie A, EU:C:2009:225,
97. wyrok TS z dnia 2 kwietnia 2009 r. w sprawie Marco Gambazzi przeciwko Daimler Chrysler Canada Inc. i CIBC Mellon Trust Company, EU:C:2009:219,
98. wyrok TS z dnia 23 kwietnia 2009 r., C-167/08 w sprawie Draka NK Cables Ltd, AB Sandvik international, VO Sembodja BV and Parc Healthcare International Limited przeciwko Omnipol Ltd, EU:C:2009:263,
99. wyrok TS z dnia 14 maja 2009 r., C-180/06 w sprawie Renate Ilsinger przeciwko Martinowi Dreschersowi, EU:C:2009:303,
100. wyrok TS z dnia 25 czerwca 2009 r., C-14/08, w sprawie Roda Golf & Beach Resort SL., EU:C:2009:395,
101. wyrok TS z dnia z dnia 2 lipca 2009 r., C-111/08 w sprawie SCT Industri AB i likvidation przeciwko AlpeNblume AB, EU:C:2009:419,
102. wyrok TS z dnia 16 lipca 2009 r., C-168/08 w sprawie Laszlo Hadadi (Hadady) przeciwko Csilla Marta Mesko, épouse Hadadi (Hadady), C:2009:474,
103. wyrok TS z dnia 10 września 2009 r., C-292/08 w sprawie German Graphics Graphische Maschinen GmbH przeciwko Alice van der Schee, EU:C:2009:544,
104. wyrok TS z dnia 17 września 2009 r., C-347/08 w sprawie Vorarlberger Gebietskrankenkasse przeciwko WGV-Schwäbische Allgemeine Versicherungs AG, EU:C:2009:561,
105. wyrok TS z dnia 21 stycznia 2010 r., C-444/07 w sprawie MG Probud Gdynia sp. z o.o., EU:C:2010:24,
106. wyrok TS z dnia 10 lipca 2010 r. w sprawie C-256/09, Bianca Purrucker przeciwko Guillermo Vallés Pérez (Purrucker I), EU:C:2010:437,
107. wyrok TS z dnia 22 grudnia 2010 r., C-491/10 PPU w sprawie Joseba Andoni

Aguirre Zarraga przeciwko Simone Pelz, EU:C:2010:828,

108. wyrok z dnia 22 grudnia 2010 r., C-497/10 PPU w sprawie Barbara Mercredi przeciwko Richardowi Chaffe'owi, EU:C:2010:829,
109. postanowienie TS z dnia 24 marca 2011 r., C-344/09, w sprawie Bengtsson, EU:C:2011:174,
110. wyrok TS z dnia 12 kwietnia 2011 r., C-235/09 w sprawie DHL Express France SAS przeciwko Chronopost SA, EU:C:2011:238,
111. wyrok TS z dnia 24 maja 2011 r., C-47/08 w sprawie Komisja Europejska przeciwko Belgii, EU:C:2011:334,
112. wyrok TS z dnia 24 maja 2011 r., C-50/08 w sprawie Komisja Europejska przeciwko Francji, EU:C:2011:335,
113. wyrok TS z dnia 24 maja 2011 r., C-51/08 w sprawie Komisja Europejska przeciwko Luksemburgowi, EU:C:2011:336,
114. wyrok TS z dnia 24 maja 2011 r., C-53/08 w sprawie Komisja Europejska przeciwko Austrii, EU:C:2011:338,
115. wyrok TS z dnia 24 maja 2011 r., C-54/08 w sprawie Komisja Europejska przeciwko Niemcom, EU:C:2011:339,
116. wyrok TS z dnia 24 maja 2011 r., C-61/08 w sprawie Komisja Europejska przeciwko Grecji, EU:C:2011:340,
117. wyrok TS z dnia 13 października 2011 r., C-139/10 w sprawie Prism Investments BV przeciwko Jaapowi Anne van der Meerowi, jako syndykowi masy upadłości Arilco Holland BV, EU:C:2011:653,
118. wyrok TS z dnia 18 października 2011 r., C-406-09 w sprawie Realchemie Nederland BV przeciwko Bayer CropScience AG, EU:C:2011:668,
119. wyrok TS z dnia 21 grudnia 2011 r., w połączonych sprawach C-411/10 i C-493/10 N. S. przeciwko Secretary of State for the Home Department i M. E. i inni przeciwko Refugee Applications Commissioner i Minister for Justice, EU:C:2011:865,
120. wyrok TS z dnia 19 kwietnia 2012 r., C-213/10 w sprawie F-Tex SIA przeciwko Lietuvos-Anglijos UAB „Jadecloud-Vilma", EU:C:2012:215,
121. wyrok TS z dnia 19 kwietnia 2012 r., C-221/10 P w sprawie Artegodan przeciwko Komisji, EU:C:2012:216,
122. wyrok TS z dnia 26 kwietnia 2012 r. w sprawie C-92/12 PPU, Health Service Executive przeciwko S.C. i A.C., EU:C:2012:255,

123. postanowienie TS z dnia 13 czerwca 2012 r., C-156/12 w sprawie GREP GmbH v Freitstaat Bayern, EU:C:2012:342,
124. wyrok TS z dnia 6 września 2012 r., C-619/10 w sprawie Trade Agency Ltd. przeciwko Seramico Investments Ltd., EU:C:2012:531,
125. wyroku TS z dnia 15 listopada 2012 r., C-456/11 w sprawie Gothaer Allgemaine Versicherung i in. przeciwko Samskip, EU:C:2012:719,
126. wyrok TS z dnia 22 listopada 2012 r., C-277/11 w sprawie M. przeciwko Minister for Justice, Equality and Law Reform i in., Ireland, Attorney General, EU:C:2012:744,
127. wyrok TS z dnia 29 stycznia 2013 r., C-396/11 w sprawie Ciprian Vasile Radu, EU:C:2013:39,
128. wyrok TS z dnia 21 lutego 2013 r., C-332/11 w sprawie ProRail BV przeciwko Xpedys NV i in., EU:C:2013:87,
129. wyrok TS z dnia 26 lutego 2013 r., C-399/11 w sprawie Stefano Melloni przeciwko Ministerio Fiscal, EU:C:2013:107,
130. wyrok TS z dnia 11 kwietnia 2013 r., C-645/11 w sprawie Land Berlin przeciwko Ellen Mirjam Sapir i inni, EU:C:2013:228,
131. wyrok TS z dnia 30 maja 2013 r., C-168/13 w sprawie Jeremy F. przeciwko Premier ministre, EU:C:2013:358,
132. wyrok TS z dnia 12 września 2013 r., C-49/12, The Commissioners for Her Majesty's Revenue & Customs przeciwko Sunico ApS i inni, EU:C:2013:545,
133. wyrok TS z dnia 19 września 2013 r., C-251/12 w sprawie Christian Van Buggenhout i Ilse Van de Mierop, działający w charakterze syndyków masy upadłości Grontimmo SA przeciwko Banque Internationale à Luxembourg SA, EU:C:2013:566,
134. wyrok TS z dnia 26 września 2013 r., C-157/2012 w sprawie Salzgitter Mannesmann Handel GmbH przeciwko SC Laminorul SA, EU:C:2013:597,
135. wyrok TS z dnia 3 października 2013 r., C-386/12 w sprawie zainicjowanej przez Siegfrieda Jánosa Schneidera, EU:C:2013:633,
136. wyrok TS z dnia 4 września 2014 r., C-157/13 w sprawie Nickel & Goeldner Spedition GmbH przeciwko „Kintra" UAB, EU:C:2014:2145,
137. wyrok TS z dnia 11 września 2014 r., C-112/13 A przeciwko B i in., EU:C:2014:2195,

138. wyrok TS z dnia 23 października 2014 r., C-302/13 w sprawie flyLAL-Lithuanian Airlines AS, w likwidacji przeciwko Starptautiskā lidosta Rīga VAS, Air Baltic Corporation AS, EU:C:2014:2319,
139. wyrok TS z dnia 14 listopada 2013 r., C-4/11 w sprawie Niemcy przeciwko Kavehowi Puidowi, EU:C:2013:740,
140. wyrok TS z dnia 10 grudnia 2013 r., C-394/12 w sprawie Shamso Abdullahi przeciwko Bundesasylamt, EU:C:2013:813,
141. wyroku TS z dnia 11 maja 2015 r., w połączonych sprawach C-226/12, C-245/13, C-247/13 i C-578/13 Stefan Fahnenbrock i inni, EU:C:2015:383,
142. wyrok TS z dnia 13 maja 2015 r., C-536/13 w sprawie „Gazprom" OAO przeciwko Litwie, EU:C:2015:316,
143. wyrok TS z dnia 16 lipca 2015 r, C-681/13 w sprawie Diageo Brands BV przeciwko Simiramida-04 EOOD, EU:C:2015:471,
144. wyrok TS z dnia 19 listopada 2015 r., C-455/15 PPU w sprawie P przeciwko Q, EU:C:2015:763,
145. wyrok TS z dnia 7 lipca 2016 r., C-70/15 w sprawie Emmanuel Lebek przeciwko Januszowi Dominowi, EU:C:2016:524,
146. wyrok TS z dnia 21 lipca 2016 r., C-226/15 w sprawie Apple and Pear Australia Ltd i Star Fruits Diffusion przeciwko Urzędowi Unii Europejskiej ds. Własności Intelektualnej (EUIPO), EU:C:2016:582,
147. wyrok TS z dnia 28 lipca 2016 r., C-102/15 w sprawie Gazdasági Versenyhivatal przeciwko Siemens Aktiengesellschaft Österreich, EU:C:2016:607,
148. wyrok TS z dnia 9 września 2015 r., C-4/14 w sprawie Christophe Bohez przeciwko Ingrid Wiertz, EU:C:2015:563,
149. wyrok TS z dnia 10 września 2015 r., C-151/14, w sprawie Komisja Europejska przeciwko Łotwie, EU:C:2015:577 – dalej Komisja przeciwko Łotwie C-151/14,
150. wyrok TS z dnia 1 października 2015 r., C-32/14, w sprawie ERSTE Bank Hungary Zrt przeciwko Attili Sugárowi, EU:C:2015:637,
151. wyrok TS z dnia z dnia 6 października 2015 r., C-404/14 w sprawie Marii Matouškovej, EU:C:2015:653,
152. wyrok TS z dnia 22 października 2015 r., C-523/14 w sprawie Aannemingsbedrijf Aertssen NV, Aertssen Terrassements SA przeciwko VSB Machineverhuur BV, Van Sommeren Bestrating BV, Josowi van Sommerenowi, EU:C:2015:722,

153. wyrok TS z dnia 15 lutego 2016 r., C-601/15 w sprawie J.N. przeciwko Staatssecretaris van Veiligheid en Justitie, EU:C:2016:84,
154. wyrok TS z dnia 3 marca 2016 r., C-12/14, w sprawie Komisja Europejska przeciwko Republice Malty, EU:C:2016:135,
155. wyrok TS z dnia 5 kwietnia 2016 r., w sprawach połączonych C-404/15 i C-659/15 PPU Pál Aranyosi i Robert Căldăraru przeciwko Generalstaatsanwaltschaft Bremen, EU:C:2016:198,
156. wyrok TS z dnia 24 maja 2016 r., C-396/14 w sprawie MT Højgaard i Züblin, EU:C:2016:347,
157. wyrok TS z dnia 13 października 2016 r., C-294-15 w sprawie Edyta Mikołajczyk przeciwko Marie Louise Czarneckiej i Stefanowi Czarneckiemu, EU:C:2016:772,
158. wyrok TS z dnia 9 marca 2017 r., C-484/15 w sprawie Ibrica Zulfikarpašić przeciwko Slavenowi Gajerowi, EU:C:2017:199,
159. wyrok TS z dnia 9 marca 2017 r., C-551/15 w sprawie Pula Parking d.o.o. przeciwko Svenowi Klausowi Tederahnowi, EU:C:2017:193,
160. wyrok TS z dnia 12 października 2017 r. C-218/16, w sprawie zainicjowanej przez Aleksandrę Kubicką, EU:C:2017:755,
161. wyrok TS z dnia 13 grudnia 2017 r., C-403/16 w sprawie Soufiane El Hassani przeciwko Ministrowi Spraw Zagranicznych, EU:C:2017:960,
162. wyrok z dnia 20 grudnia 2017 r., C-467/16 w sprawie Brigitte Schlömp przeciwko Landratsamt Schwäbisch Hall, EU:C:2017:993,
163. wyrok TS z dnia 1 marca 2018 r., C-558/16 w sprawie Doris Margret Lisette Mahnkopf przy udziale Svena Mahnkopfa, EU:C:2018:138,
164. wyrok TS z dnia 30 maja 2018 r., C-517/16 Stefan Czerwiński przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddział w Gdańsku, EU:C:2018:350,
165. wyrok TS z dnia 21 czerwca 2018 r., C-20/17, w sprawie Vincent Pierre Oberle, EU:C:2018:485,
166. wyrok TS z dnia 25 lipca 2018 r., C-216/18 PPU w sprawie LM, EU:C:2018:586,
167. wyrok TS z dnia 15 listopada 2018 r., C-308/17 w sprawie Grecja przeciwko Leowi Kuhnowi, EU:C:2018:911,
168. wyrok TS z dnia 17 stycznia 2019 r., C-102/18 w sprawie Klaus Manuel Maria Brisch, EU:C:2019:34,

169. wyrok TS z dnia 28 lutego 2019 r., C-579/17 w sprawie BUAK Bauarbeiter-Urlaubs- u. Abfertigungskasse przeciwko Gradbeništvo Korana d.o.o., EU:C:2019:162,
170. wyrok TS z dnia 23 maja 2019 r., C-658/17 w sprawie WB przy udziale Przemysławy Bac, EU:C:2019:444,
171. wyrok TS z dnia 6 czerwca 2019 r., C-361/18 w sprawie Ágnes Weil przeciwko Gézie Gulácsi, EU:C:2019:473,
172. wyrok TS z dnia 12 grudnia 2019 r., C-433/18 w sprawie ML przeciwko Aktiva Finants OÜ, EU:C:2019:1074,
173. wyrok TS z dnia 7 maja 2020 r., C-641/18 w sprawie LG i in. przeciwko Rina SpA, Ente Registro Italiano Navale, EU:C:2020:349,
174. wyrok TS z dnia 16 lipca 2020 r., C-80/19, E.E. przy udziale Kauno miesto 4-ojo notaro biuro notarė Virginija Jarienė i K.-D.E., EU:C:2020:569,
175. wyrok TS z dnia 16 lipca 2020 r., C-73/19 w sprawie Belgia, Algemene Directie Economische Inspectie przeciwko Movic BV i inni, EU:C:2020:568,
176. wyrok TS z dnia 3 września 2020 r., C-186/19 w sprawie Supreme Site Services GmbH, Supreme Fuels GmbH & Co KG, Supreme Fuels Trading Fze przeciwko Supreme Headquarters Allied Powers Europe, EU:C:2020:638,
177. wyrok TS z dnia 1 lipca 2021 r., C-301/20 w sprawie UE, HC przeciwko Vorarlberger Landes- und Hypothekenbank AG, przy udziale masy spadkowej VJ, EU:C:2021:528,
178. wyrok TS z dnia 9 września 2021 r., C-422/20 w sprawie RK przeciwko CR, EU:C:2021:718,
179. wyrok TS z dnia 21 października 2021 r., C-487/19 w sprawie W. Ż., EU:C:2021:798,
180. wyrok TS z dnia 7 kwietnia 2022 r., C-645/20 w sprawie V A i Z A przeciwko TP, EU:C:2022:267,
181. wyrok TS z dnia 17 maja 2022 r., w sprawach połączonych C-693/19 i C-831/19 SPV Project 1053 Srl, Dobank SpA przeciwko YB (C-693/19) oraz Banco di Desio e della Brianza SpA, Banca di Credito Cooperativo di Carugate e Inzago sc, Intesa Sanpaolo SpA, Banca Popolare di Sondrio s.c.p.a, Cerved Credit Management SpA przeciwko YX, ZW (C-831/19), EU:C:2022:395,
182. wyrok TS z dnia 15 listopada 2022 r., C-646/20 w sprawie Senatsverwaltung für

Inneres und Sport, Standesamtsaufsicht przeciwko TB, przy udziale: Standesamt Mitte von Berlin i RD, EU:C:2022:879,

183. wyrok TS z dnia 9 marca 2023 r., C-354/21 w sprawie R.J.R. przeciwko Registrų centras VĮ, EU:C:2023:184,
184. wyrok TS z dnia 16 listopada 2023 r. w sprawach połączonych NC (C-583/21), JD (C-584/21), TA (C-585/21), FZ (C-586/21) przeciwko BA, DA, DV, CG, EU:C:2023:872.

II. Opinie Trybunału Sprawiedliwości

1. opinia TS z dnia 7 lutego 2006 r. 1/03, EU:C:2006:81
2. opinia TS z dnia 14 grudnia 2014 r., 2/13 wydana w sprawie Przystąpienia Unii Europejskiej do europejskiej Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, EU:C:2014:2454

III. Opinie rzeczników generalnych

1. opinia rzecznika generalnego Henri Mayrasa przedstawiona w dniu 9 listopada 1975 r. w sprawie Jozef de Wolf przeciwko Harry Cox B. V., EU:C:1976:168,
2. opinia rzecznika generalnego G. Reischla z dnia 15 września 1976 r. w sprawie LTU v. Eurocontrol, EU:C:1976:121,
3. opinia rzecznika generalnego J. P. Warnera przedstawioną w sprawie Rüffer w dniu 8 października 1980 r., EU:C:1980:229,
4. opinia rzecznika generalnego M. Darmona z dnia 19 lutego 1991 r. w sprawie Marc Rich & Co. AG przeciwko Società Italiana Impianti PA, EU:C:1991:58,
5. opinia rzecznika generalnego C. O. Lenza przedstawionej w dniu 16 września 1993 r. w sprawie C-129/92 Owens Bank Ltd przeciwko Fulvio Bracco i Bracco Industria Chimica SpA, EU:C:1993:363,
6. opinia rzecznika generalnego M. Darmona z dnia 2 grudnia 1992 r. w sprawie Sonntag przeciwko Waidmann, EU:C:1992:487,
7. opinia rzecznika generalnego z dnia 16 grudnia 1993 r. w sprawie C-398/92 Mund & Fester v. Hatrex Internationaal Transport, EU:C:1993:947,
8. opinia rzecznika generalnego Ruiz-Jarabo Colomera z dnia 28 czerwca 2001 r. w sprawie C-17/00 François de Coster przeciwko Collège des Bourgmestre et

Echevins de Watermael-Boitsfort, EU:C:2001:366,

9. opinii rzecznika generalnego F. G. Jacobsa z dnia 14 marca 2002 r. w sprawie Verein für Konsumenteninformation przeciwko Karl Heinz Henkel, EU:C:2002:171,
10. opinia rzecznika generalnego A. Tizzano z dnia 18 kwietnia 2002 r. w sprawie C-271/00 Baten, EU:C:2002:233,
11. opinia rzecznika generalnego Philippe'a Légera z dna 14 grudnia 2004 r. w sprawie C-281/02, Andrew Owusu przeciwko N. B. Jacksonowi, działającemu pod nazwą handlową „Villa Holidays Bal-Inn Villas" i inni, EU:C:2004:798,
12. opinia rzecznika generalnego J. Kokott z dnia 24 listopada 2005 w sprawie C-3/05 Gaetano Verdoliva przeciwko J.M. Van der Hoeven BV i in., EU:C:2005:722,
13. opinia rzecznik generalnej J. Kokott z dnia 18 lipca 2007 r. w sprawie C-175/06 Alessandro Tedesco przeciwko Tomasoni Fittings Srl i RWO Marine Equipment Ltd, EU:C:2007:451,
14. opinia rzecznika generalnego Philippe'a Légera przedstawionej w dniu 28 września 2006 r. w sprawie C-283/05 ASML Netherlands BV przeciwko Semiconductor Industry Services GmbH (SEMIS), EU:C:2006:617,
15. opinia rzecznik generalnej J. Kokott z dnia 18 grudnia 2008 r. w sprawie C-394/07 Marco Gambazzi przeciwko Daimler Chrysler Canada Inc. i CIBC Mellon Trust Company, EU:C:2008:748,
16. opinia rzecznika generalnego z dnia 20 maja 2010 r. w sprawie C-256/09, Bianca Purrucker v. Guillermo Vallés Pérez (Purrucker I), EU:C:2010:296,
17. opinia rzecznika generalnego Niilo Jääskinena z dnia 4 października 2010 r. w sprawie C 296/10 Bianca Purrucker przeciwko Guillermowi Vallésowi Pérezowi, EU:C:2010:578,
18. opinia rzecznika generalnego Pedro Cruza Villalóna z dnia 6 grudnia 2010 r. w sprawie C-497/10 PPU Barbara Mercredi przeciwko Richardowi Chaffe'owi, EU:C:2010:738,
19. opinia rzecznik generalnej Juliane Kokott przedstawionej w dniu 16 czerwca 2011 r. w sprawie C 139/10 Prism Investments BV przeciwko J.A. Van der Meer, działającemu jako syndyk Arilco Holland B.V., EU:C:2011:401,
20. opinia rzecznika generalnego Juliane Kokott z dnia 28 marca 2012 r. w sprawie C-92/12 PPU Health Service Executive przeciwko S.C. i A.C., EU:C:2012:177,
21. opinia rzecznik generalnej Julianne Kokott przedstawionej w dniu 26 kwietnia 2012

r. w sprawie C-619/10 Trade Agency, EU:C:2012:247,

22. opinia rzecznika generalnego Y. Bota z dnia 6 września 2012 r., w sprawie C-456/11 Gothaer Allgemeine Versicherung AG, ERGO Versicherung AG, Versicherungskammer Bayern-Versicherungsanstalt des öffentlichen Rechts, NürNberger Allgemeine Versicherungs AG, Krones AG przeciwko Samskip GmbH, EU:C:2012:554,
23. opinia rzecznika generalnego Y. Bota z dnia 9 grudnia 2014 r. w połączonych sprawach C-226/12, C-245/13, C-247/13 i C-578/13 Stefan Fahnenbrock i inni, EU:C:2014:2424,
24. opinia rzecznika generalnego M. Szpunara z dnia 3 marca 2015 r. w sprawie C-681/13 Diageo Brands BV przeciwko Simiramida-04 EOOD, EU:C:2015:137,
25. opinia rzecznika generalnego Pedro Cruza Villalóna z dnia 25 czerwca 2015 r. w sprawie C 32/14 ERSTE Bank Hungary Zrt. przeciwko Attili Sugárowi, EU:C:2015:424,
26. opinia rzecznika generalnego Melchiora Watheleta z dnia 29 października 2015 r. w sprawie C-455/15, PPU P przeciwko Q, EU:C:2015:770,
27. opinia rzecznik generalnej J. Kokott przedstawionej w dniu 25 lutego 2016 r. w sprawie C-559/14 Rūdolfs Meroni, EU:C:2016:120,
28. opinia rzecznika generalnego Yves'a Bota z dnia 2 marca 2016 r. w sprawie C-241/15, Niculaie Aurel Bob-Dogi, EU:C:2016:131,
29. opinia rzecznik generalnej J. Kokott z dnia 7 kwietnia 2016 r. w sprawie C-70/15 Emmanuel Lebek, EU:C:2016:226,
30. opinia rzecznika generalnego Yves'a Bota z dnia 8 września 2016 r. w sprawie C-484/15 Ibrica Zulfikarpašić przeciwko Slavenowi Gajerowi, EU:C:2016:654,
31. opinii rzecznika generalnego Michala Bobeka z dnia 27 października 2016 r. w sprawie C-551/15 Pula Parking d.o.o. przeciwko Svenowi Klausowi Tederahnowi, EU:C:2016:825,
32. opinia rzecznika generalnego M. Szpunara z dnia 18 października 2017 r. w sprawie C-467/16 Brigitte Schlömp przeciwko Landratsamt Schwäbisch, EU:C:2017:768,
33. opinia rzecznika generalnego M. Szpunara z dnia 13 grudnia 2017 r. w sprawie C-558/16 Doris Margret Lisette Mahnkopf przy udziale Svena Mahnkopfa, EU:C:2017:965,
34. opinia rzecznika generalnego M. Szpunara z dnia 22 lutego 2018 r. w sprawie

C-20/17 Vincent Pierre Oberle, EU:C:2018:89,

35. opinia rzecznika generalnego Macieja Szpunara z dnia 20 czerwca 2018 r. w sprawie C-379/17 Società Immobiliare Al Bosco Srl, EU:C:2018:472,
36. opinia rzecznika generalnego Y. Bota z dnia 25 października 2018 r. w sprawie C-579/17 BUAK Bauarbeiter-Urlaubs- u. Abfertigungskasse przeciwko Gradbeništvo Korana d.o.o., EU:C:2018:863,
37. opinii rzecznika generalnego Yves'a Bota z dnia 28 lutego 2019 r. w sprawie C-658/17 WB przy udziale notariusz Przemysławy Bac, EU:C:2019:166,
38. opinia rzecznika generalnego M.C. Sáncheza-Bordony z dnia 26 marca 2020 r. w sprawie C-80/19 E.E. przy udziale Kauno miesto 4-ojo notaro biuro notarė Virginija Jarienė i K.-D.E., C:2020:230,
39. opinia rzecznika generalnego Evgeniego Tancheva z dnia 15 kwietnia 2021 r. w sprawie C-487/19 W.Ż., EU:C:2021:289,
40. opinia rzecznika generalnego M. Composa Sáncheza-Bordony przedstawionej w dniu 29 kwietnia 2021 r. w sprawie C-301/20 UE, HC przeciwko Vorarlberger Landes- und Hypotheken-Bank AG, EU:C:2021:351,
41. opinii rzecznika generalnego M. Szpunara z dnia 14 lipca 2022 r. w sprawie C-354/21, R.J.R. przy udziale Registrų centras, EU:C:2022:587,
42. opinii rzecznika generalnego M.C. Sáncheza-Bordony z dnia 11 kwietnia 2024 r. w sprawie Sprawa C-187/23 [Albausy] E.V.G.-T. przy udziale: P.T., F.T., G.T., EU:C:2024:309.

IV. Orzecznictwo sądów polskich

1. uchwała całej izby SN – Izby Cywilnej z dnia 29 maja 1937 r., sygn. akt C Prez 4/1936, opubl. OSN(C) 1937, Nr 11, poz. 383,
2. postanowienie 7 sędziów SN z dnia 18 stycznia 1959 r., sygn. akt I Co 23/58, opubl. OSNCK 1959, Nr 3, poz. 64,
3. postanowienie SN z dnia 21 lipca 1966 r., sygn. akt III CR 170/66, opubl. OSNC 1967, Nr 5, poz. 86,
4. postanowienie SN z dnia 27 lutego 1969 r., sygn. akt II CZ 37/69, opubl. OSPiKA.1970, Nr 2, poz. 34,
5. postanowienie SN z dnia 8 marca 1972 r., sygn. akt I CR 4/72, opubl. OSNC 1972, Nr 9, poz. 166,

6. postanowienie SN z dnia 21 lipca 1972 r., sygn. akt II CR 193/72, OSNC 1973, Nr 4, poz. 68,
7. postanowienie SN z dnia 29 grudnia 1972 r., sygn. akt I CZ 150/72, opubl. LEX nr 4942,
8. wyrok SN z dnia 2 kwietnia 1975 r., sygn. akt II CR 67/75, opubl. OSPiKA 1976, nr 7-8, poz. 148,
9. postanowienie SN z dnia 6 czerwca 1977 r., sygn. akt II CZ 45/77, opubl. OSNC 1978, Nr 3, poz. 51,
10. postanowienie SN z dnia 23 września 1977 r., sygn. akt I CR 309/77, opubl. OSNC 1978, Nr 8,
11. wyrok SN z dnia 25 listopada 1977 r., sygn. akt I CR 9/77, opubl. OSNC 1978, Nr 9, poz. 162,
12. postanowienie SN z dnia 21 kwietnia 1978 r., sygn. akt IV CR 65/78, OSNC 1979, Nr 1, poz. 12,
13. postanowienie SN z dnia 26 lipca 1978 r., sygn. akt II CR 248/78, opubl. PiP 1981, Nr 1, poz. 141,
14. postanowienie SW w Warszawie z dnia 16 października 1979 r., sygn. akt I Co 1093/79, opubl. OSPiKA 1980, poz. 180,
15. postanowienie SN z dnia 10 marca 1980 r., sygn. akt IV CR 28/80, opubl. LEX nr 8219,
16. postanowienie SN z dnia 5 stycznia 1982 r., sygn. akt IV CZ 176/81, opubl. OSNPG 1982, Nr 10, poz. 33,
17. uchwała SN z dnia 20 stycznia 1983 r., sygn. akt III CZP 37/82, opubl. OSNC 1983, Nr 8, poz. 107,
18. postanowienie SN z dnia 21 czerwca 1985 r., sygn. akt III CRN 58/85, opubl. NP 1988, Nr 10-12, poz. 248,
19. postanowienie SN z dnia 16 października 1987 r., sygn. akt I CR 233/87, opubl. LEX nr 8843,
20. postanowienie SN z dnia 18 maja 1988 r., sygn. akt III CRN 111/88, opubl. OSNCP 1990, nr 9, poz. 118,
21. postanowienie SN z dnia 23 sierpnia 1990 r., sygn. akt I CR 415/90, OSP 1992, Nr 3, poz. 68,
22. postanowienie SN z dnia 29 października 1997 r., sygn. akt III CZP 50/97, opubl.

OSP 1998, Nr 7-8, poz. 141,
23. wyrok SA w Warszawie z dnia 17 grudnia 1998 r., sygn. akt I ACa 697/98, opubl. OSA 1999, Nr 10, poz. 46,
24. wyrok SN z dnia 7 maja 1999 r., sygn. akt II CKN 211/98, opubl. OSNC 1999, Nr 11, poz. 199,
25. wyrok SN z dnia 30 maja 2000 r., sygn. akt IV CKN 36/00, opubl. OSNC 2000, Nr 12, poz. 223,
26. wyrok SN z dnia 6 lipca 2000 r., sygn. akt V CKN 1350/00, opubl. LEX nr 52393,
27. postanowienie SA w Warszawie z dnia 5 października 2000 r., sygn. akt I ACa 391/00, opubl. OSP 2002, Nr 2, poz. 22,
28. wyrok SN z dnia 29 maja 2001 r., sygn. akt I CKN 1217/98, opubl. Biul. SN 2001, Nr 10, poz. 10,
29. postanowienie SN z dnia 18 stycznia 2002 r., sygn. akt I CKN 722/99, opubl. Prok.i Pr.-wkł. 2002, Nr 5, poz. 39,
30. postanowienie SN z dnia 18 września 2002 r., sygn. akt III CKN 326/01, opubl. LEX nr 56898,
31. postanowienie SA w Katowicach z dnia 22 listopada 2002 r., sygn. akt I ACa 462/02, opubl. OSA 2004/2/4,
32. postanowienie SN z dnia 26 lutego 2003 r., sygn. akt II CK 13/03, opubl. OSNC 2004, Nr 5, poz. 80,
33. postanowienie SN z dnia 9 marca 2004 r., sygn. akt I CK 412/03, opubl. LEX nr 183721,
34. wyrok SN z dnia 7 kwietnia 2004 r., sygn. akt III SK 28/04, opubl. OSNP 2005, Nr 3, poz. 47,
35. postanowienie SN z dnia 14 lipca 2004 r., sygn. akt IV CK 495/03, opubl. OSNC 2005, Nr 4, poz. 73,
36. postanowienie SN z dnia 31 maja 2005 r., sygn. akt V CSK 266/05, opubl. OSNC 2006, Nr 5, poz. 86,
37. postanowienie SN z dnia 19 lipca 2006 r., sygn. akt I CZ 42/06, opubl. OSNC 2007, Nr 4, poz. 60,
38. postanowienie SN z dnia 12 grudnia 2006 r., sygn. akt II CZ 103/06, opubl. LEX nr 530624,
39. postanowienie SN z dnia 14 grudnia 2006 r., sygn. akt I CSK 262/06, opubl. OSP

2008, Nr 2, poz. 23,

40. wyrok NSA z dnia 18 stycznia 2007 r., sygn. akt I OSK 300/06, opubl. LEX nr 1641158,
41. postanowienie SN z dnia 18 stycznia 2007 r., sygn. akt I CSK 330/06, opubl. Palestra 2007, Nr 5-6, poz. 293,
42. postanowienie SN z dnia 21 marca 2007 r., sygn. akt I CSK 434/06, opubl. OSNC 2008, Nr 3, poz. 37,
43. postanowienie SN z dnia 28 marca 2007 r., sygn. akt II CSK 533/06, opubl. LEX nr 253427,
44. uchwała SN z dnia 1 czerwca 2007 r., sygn. akt III CZP 42/2007, opubl OSNC 2008, Nr 7-8, poz. 75,
45. uchwała SN z dnia 1 czerwca 2007 r., sygn. akt III CZP 38/2007, opubl. OSNC 2008, Nr 7-8, poz. 76,
46. uchwała SN z dnia 1 czerwca 2007 r., sygn. akt III CZP 41/2007, opubl. OSNC 2008, Nr 7-8, poz. 77,
47. postanowienie SA w Białymstoku z dnia 19 grudnia 2007 r., sygn. akt I ACz 833/07, opubl. OSAB 2007, Nr 3-4, poz. 38,
48. postanowienie SA w Białymstoku z dnia 21 grudnia 2007 r., sygn. akt I ACa 543/07, opubl. OSAB 2008, Nr 1, poz. 35,
49. uchwała SN z dnia 2 kwietnia 2008 r., sygn. akt III CZP 12/08, opubl. OSNC 2009, Nr 6, poz. 78,
50. postanowienie SN z dnia 17 lipca 2008 r., sygn. akt II CSK 84/08, opubl. OSNC 2009, Nr 9, poz. 128,
51. postanowienie SN z dnia 30 września 2008 r., sygn. akt II CSK 158/08, opubl. OSNC 2009, Nr 11, poz. 151,
52. wyrok SA w Warszawie z dnia 30 września 2008 r., sygn. akt I ACa 385/08, opubl. LEX nr 1641158,
53. postanowienie SN z dnia 7 listopada 2008 r., sygn. akt IV CSK 256/08 LEX nr 590270,
54. postanowienie SN z dnia 27 listopada 2008 r., sygn. akt IV CSK 73/08, opubl. LEX nr 491388,
55. postanowienie SN z dnia 27 listopada 2008 r., sygn. akt IV CSK 74/08, opubl. OSNC 2009, Nr 11, poz. 155,

56. postanowienie SN z dnia 29 kwietnia 2009 r., sygn. akt II CSK 628/08, opubl. LEX nr 503206,
57. postanowienie SA w Białymstoku z dnia 14 lipca 2009 r., sygn. akt I ACz 518/09, opubl. OSAB 2009, Nr 2-3, poz. 31-36,
58. uchwała SN z dnia 23 września 2009 r., sygn. akt I KZP 7/09, opubl. OSNKW 2009, Nr 10, poz. 83,
59. postanowienie SA w Białymstoku z dnia 30 grudnia 2009 r., sygn. akt I ACz 891/09, opubl. OSAB 2010, Nr 1, poz. 20-23,
60. postanowienie SN z dnia 6 stycznia 2010 r., sygn. akt I PZP 6/09, opubl. OSNP 2011, Nr 13-14, poz. 183,
61. postanowienie SN z dnia 9 grudnia 2010 r., sygn. akt IV CSK 224/10, opubl. OSNC 2011, Nr 9, poz. 101,
62. wyrok SA w Poznaniu z dnia 4 lutego 2010 r., sygn. akt I ACa 31/10, opubl. LEX nr 628195,
63. wyrok SA w Poznaniu z dnia 11 marca 2010 r., sygn. akt I ACa 64/10, opubl. LEX nr 628206,
64. wyrok SN z dnia 25 marca 2010 r., sygn. akt I CSK 412/09, opubl. LEX nr 1615547,
65. uchwała SN z dnia 7 grudnia 2010 r., sygn. akt III CZP 86/10, opubl. OSNC 2011, Nr 5, poz. 49,
66. wyrok SN z 16 lutego 2011 r., sygn. akt II CSK 421/10, opubl. LEX nr 1027168,
67. wyrok SN z dnia 16 lutego 2011 r., sygn. akt II CSK 406/10, opubl. LEX nr 818493,
68. wyrok SN z dnia 16 lutego 2011 r., sygn. akt II CSK 326/10, opubl. LEX nr 785875,
69. wyrok SN z dnia 6 kwietnia 2011 r., sygn. akt I CSK 412/09, opubl. LEX nr 821061,
70. postanowienie SN z dnia 13 kwietnia 2011 r., sygn. akt V CSK 335/10, opubl. LEX nr 955039,
71. postanowienie SO w Warszawie z dnia 12 sierpnia 2011 r., sygn. akt VII Co 300/10, niepubl.,
72. wyrok SN z dnia 29 września 2011 r., sygn. akt IV CSK 652/10, opubl. LEX nr 1129162,
73. wyrok SN z dnia 12 stycznia 2012 r., sygn. akt II CSK 202/2011, opubl. LEX nr 1147743,
74. postanowienie z dnia 31 stycznia 2012 r., sygn. akt I ACz 137/12, opubl. LEX nr 1108788,

75. wyrok SN z dnia 2 lutego 2012 r., sygn. akt II CSK 305/11, opubl. LEX nr 1170222,
76. postanowienie SN z dnia 13 września 2012 r., sygn. akt V CSK 323/11, opubl. OSNC 2013, Nr 4, poz. 52,
77. wyrok SN z dnia 5 października 2012 r., sygn. akt IV CSK 67/12, opubl. LEX nr 1231342,
78. postanowienie SA w Krakowie z dnia 19 listopada 2012 r., sygn. akt I ACz 1719/12, opubl. LEX nr 1316205,
79. postanowienie SA w Katowicach z dnia 7 grudnia 2012 r., sygn. akt V ACz 166/12, opubl. LEX nr 1236679,
80. postanowienie SA w Katowicach z dnia 12 grudnia 2012 r., sygn. akt V ACz 914/12, opubl. LEX nr 1236685,
81. postanowienie SN z dnia 20 grudnia 2012 r., sygn. akt I CSK 397/12, opubl. LEX nr 1396360,
82. postanowienie SA w Szczecinie z dnia 17 stycznia 2013 r., sygn. akt I ACz 407/12, opubl. LEX nr 1289798,
83. postanowienie SO w Warszawie z dnia 12 marca 2013 r., sygn. akt XX GCo 21/13, opubl. LEX nr 2285033,
84. postanowienie SN z dnia 24 lipca 2013 r., sygn. akt III CZ 34/13, opubl. OSNC-ZD 2014, Nr 2, poz. 32,
85. postanowienie SA w Białymstoku z dnia 25 lipca 2013 r., sygn. akt I ACz 646/13, opubl. LEX nr 1353621,
86. postanowienie SN z dnia 11 października 2013 r., sygn. akt I CSK 697/12, opubl. OSNC 2014, Nr 1, poz. 9,
87. uchwała SN z dnia 4 grudnia 2013 r., sygn. akt III CZP 85/13, opubl. OSNC 2014, Nr 3, poz. 28,
88. uchwała SN z dnia 18 grudnia 2013 r., sygn. akt III CZP 82/13, opubl. OSNC 2014, Nr 10, poz. 101,
89. postanowienie SO w Bydgoszczy z dnia 14 lutego 2014 r., sygn. akt II Cz 1022/13, niepubl.,
90. postanowienie SO w Świdnicy z dnia 11 marca 2014 r., sygn. akt II Ca 653/13, niepubl.,
91. uchwała 7 sędziów SN z dnia 15 maja 2014 r., sygn. akt III CZP 88/13, opubl. OSNC 2014, Nr 11, poz. 108,

92. wyrok SN z dnia 27 czerwca 2014 r., sygn. akt V CSK 433/13, opubl. LEX nr 1514746,
93. wyrok WSA w Warszawie z dnia 1 lipca 2014 r., sygn. akt I SA/Wa 300/14, opubl. LEX nr 1591558,
94. postanowienie SN z dnia 14 lipca 2004 r., sygn. akt IV CK 495/03, opubl. OSNC 2005, Nr 4, poz. 73,
95. postanowienie SA w Krakowie z dnia 8 grudnia 2014 r., sygn. akt I ACz 2301/14, opubl. LEX nr 1587237,
96. postanowienie SN z dnia 22 stycznia 2015 r., sygn. akt III CSK 154/14, opubl. OSNC-ZD 2016, Nr 2, poz. 29,
97. postanowienie SO w Kielcach z dnia 5 lutego 2015 r., sygn. akt II Ca 1533/14, opubl. LEX nr 1833511,
98. postanowienie SO w Szczecinie z dnia 5 czerwca 2015 r., sygn. akt II Ca 19/15, niepubl.,
99. postanowienie SR dla Łodzi-Widzewa w Łodzi z dnia 23 lutego 2016 r., sygn. akt II Ns 1763/15, opubl. LEX nr 2005161,
100. postanowienie SO w Krakowie z dnia 14 marca 2016 r., sygn. akt IX GCo 46/16, opubl. LEX nr 2579785,
101. uchwała SN z dnia 23 marca 2016 r., sygn. akt III CZP 4/16, opubl. OSNC 2017, Nr 2, poz. 19,
102. postanowienie SO we Wrocławiu z dnia 25 sierpnia 2016 r., sygn. akt II Ca 1973/15, opubl. LEX nr 2146245,
103. postanowienie SA w Szczecinie z dnia 30 września 2016 r., sygn. akt I ACz 761/16, opubl. LEX nr 2121862,
104. wyrok NSA z dnia 6 października 2016 r., sygn. akt II OSK 3263/14, opubl. LEX nr 2199489,
105. postanowienie SN z dnia 27 października 2016 r., sygn. akt V CSK 487/13, opubl. OSNC 2017, Nr 6, poz. 72,
106. wyrok SA w Krakowie z dnia 22 grudnia 2016 r., sygn. akt I ACa 1080/16, opubl. LEX nr 2202552,
107. postanowienie SA w Krakowie z dnia 19 stycznia 2017 r., sygn. akt I ACz 2373/16, opubl. LEX nr 2238275,
108. postanowienie SR w Kędzierzynie-Koźlu z dnia 6 lutego 2017 r., sygn. akt I Ns

214/14, niepubl.,
109. postanowienie SN z dnia 7 kwietnia 2017 r., sygn. akt V CSK 348/16, opubl. LEX nr 2332327,
110. postanowienie SN z dnia 7 kwietnia 2017 r., sygn. akt V CSK 349/16, opubl. OSNC 2018, Nr 2, poz. 20,
111. postanowienie SO w Gliwicach z dnia 19 kwietnia 2017 r., sygn. akt III Ca 391/17, opubl. LEX nr 2343602,
112. postanowienie SN z dnia 30 stycznia 2018 r., sygn. akt III CSK 388/16, opubl. LEX nr 3374705,
113. postanowienie SN: z dnia 31 stycznia 2018 r., sygn. akt IV CSK 442/17, opubl. LEX nr 2483681,
114. postanowienie SR w Limanowej z dnia 2 lutego 2018 r., sygn. akt I Ns 675/17, opubl. LEX nr 2450111,
115. postanowienie SA w Katowicach z dnia 20 marca 2018 r., sygn. akt I ACz 164/18, opubl. LEX nr 2475068,
116. postanowienie SA w Szczecinie z dnia 17 września 2018 r., sygn. akt I AGz 88/18, opubl. LEX nr 2578243,
117. wyrok SN z dnia 5 października 2018 r., sygn. akt I CSK 609/17, opubl. LEX nr 2561620,
118. postanowienie SN z dnia 8 lutego 2019 r., sygn. akt I CSK 194/18, OSNC-ZD 2020, Nr 2, poz. 24,
119. postanowienie SN z dnia 11 października 2019 r., sygn. akt III CZ 27/19, opubl. Biul. SN 2020, Nr 3-4, poz. 12,
120. wyrok SA w Szczecinie z dnia 4 grudnia 2019 r., sygn. akt I ACa 194/19, opubl. LEX nr 2895393,
121. postanowienie SR w Elblągu z dnia 14 stycznia 2020 r., sygn. akt IX Ns 443/19, niepubl.,
122. postanowienie SN z dnia 16 grudnia 2020 r., sygn. akt V CSK 394/20, opubl. LEX nr 3224742,
123. wyrok SA w Szczecinie z dnia 24 lutego 2021 r., sygn. akt I ACa 337/20, opubl. LEX nr 3164511,
124. wyrok SN z dnia 4 marca 2021 r., sygn. akt II USKP 27/21, opubl. LEX nr 3178194,
125. postanowienie SN z dnia 20 kwietnia 2021 r., sygn. akt II CSKP 30/21, opubl. LEX

nr 3219851.

V. Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego

1. wyrok TK z dnia 10 grudnia 2003 r., sygn. akt K 49/01, OTK-A 2003, Nr 9, poz. 101,
2. wyrok TK z dnia 16 listopada 2011 r., sygn. akt SK 45/09, opubl. OTK-A 2011, nr 9, poz. 97,
3. wyrok TS z dnia 6 marca 2012 r., sygn. akt K 15/08, opubl. Dz. U. z 2012 r., poz. 297,
4. wyrok TK z dnia 27 czerwca 2013 r., sygn. akt K 12/10, opubl. Dz. U. z 2013 r., poz. 826,
5. wyrok TK z dnia 13 stycznia 2015 r. , sygn. akt SK 34/12, opubl. Dz. U. z 2015 r., poz. 85.

VI. Orzecznictwo Europejskiego Trybunału Praw Człowieka

1. wyrok ETPC z dnia 9 października 1979 r. Airey przeciwko Irlandii, skarga nr 6289/73,
2. wyrok ETPC z dnia 26 lutego 2002 Essadi przeciwko Francji, skarga nr 49384/99,
3. wyrok ETPC z dnia 30 czerwca 2005 r., skarga nr 45036/98 Bosphorus,
4. wyrok ETPC z 21 stycznia 2011 r. w sprawie M.S.S. przeciwko Belgii i Grecji, skarga nr 30696/09,
5. decyzja ETPC z dnia 18 czerwca 2013 r. w sprawie skargi nr 3890/11 Sofia Povse i Doris Povse przeciwko Austrii,
6. wyroku ETPCz z dnia 25 lutego 2014 r., 17502/07 Avotiņš przeciwko Łotwie,
7. wyrok ETPC z dnia 15 stycznia 2015 r. w sprawie skargi nr 4097/13 M.A. przeciwko Austrii,
8. wyrok ETPC z dnia 23 maja 2016 r. w sprawie Avotiņš przeciwko Łotwie, skarga nr 17502/07.

VII. Orzecznictwo innych sądów

1. wyrok angielskiego Sądu Spraw Pospolitych z dnia 2 lipca 1824 r. w sprawie Richardson przeciwko Mellish, 2 Bing 229, English Reports Citation: 130 E.R. 294, s. 303,
2. wyrok Trybunału Kasacyjnego Francji z dnia 12 stycznia 1994 r., 47/94, *Gilbert Tonon, Francja v. Tanji Teufel*, Niemcy, Bulletin des arrets de la Cour de Cassation 1994 I, Nr 12,
3. wyrok amerykańskiego Sądu Najwyższego z dnia 13 stycznia 1998 r., Baker v. General Motors Corp., 522 U.S. 222 (1998),
4. orzeczenie Augstākās Tiesas z dnia 20 października 2015 r., SKC 5/2015,
5. postanowienie Federalnego Trybunału Konstytucyjnego z dnia 15 grudnia 2015 r. w sprawie 2 BvR 2735/14.
6. postanowienie niemieckiego Trybunału Federalnego w Karlsruhe (Bundesgerichtshof) z dnia 19 lipca 2018 r., IX ZB 10/18, DE:BGH:2018:190718BIXZB10.18.0.,
7. orzeczenie Lietuvos Aukščiausiasis Teismas z dnia 4 listopada 2020 r., Civilinė byla Nr. e3K-3-422-378/2020,
8. orzeczenie Wyższego Sądu Krajowego Kolonii z dnia 2 marca 2022 r., I-2Wx 13/22,
9. orzeczenie Federalnego Trybunału Sprawiedliwości z dnia 29 marca 2023 r., IV ZB 20/22.